::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ԱՊՐԻԼ 1933 — 1 Avril 1933

ԺԳ․ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2182 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ...

Վերջին խօսք մը եւս՝ Կ. Խաչերու վէճին առթիւ:

Մանաւանդ որ, Տոքթ. Քօլօլեան հարկ դատեր է նոր նամակ մը գրել, եւ պնդել թէ « Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ »ը իրաւունք չունի գործածելու « Կարմիր »ը:

Թող ան կոչուի « դեղին, կապոյտ, կանանչ, նարնջագոյն »: Եւ կամ « Ֆրանսահայ մայրերու, քոյրերու Խաչ »:

Այս առթիւ, Փարիզի բուժարանին բժշկապետը սահեցուցած է քանի մը անտեղի խօսքեր ալ,— « խնդիրը փոխել կը ջանաք »: « Ինչո՞ւ համար այս մասնաւոր պարագային հակառակը կը պնդէք »:

Մինչդեռ, այս բանավէճին առաջին օրն իսկ, մենք յայտարարած էինք.

— « Մենք բոլորովին մէկդի կը դնենք անունի խնդիրը, որ կը վերաբերի ոչ թէ ձեզի կամ մեզի, այլ իւրաքանչիւր երկրի կառավարութեան »: (Յառաջ, 26 մարտ):

Ու կը յիշէինք թէ, ամէն տեղ ալ ձեւ մը գտած են անուանակոչութեան համար, եւ կը գործեն համաձայն տրուած արտօնութեան:

Տոքթ. Քօլօլեան կը յամառի կառչիլ օրէնքի տառին:

Իրեն համար ամէն բանէ վեր են՝ ձեւն ու օրինապահութիւնը:

Եւ, ինչպէս որ, առաջին գրութեամբ, տարրական դասախօսութիւն մը կը կատարէր Կ. Խաչերու սահմանադրութեան և պարտականութեանց մասին, այս նամակով ալ օրինապահութեան դաս կուտայ մեզի.— « Պէտք է յարգենք այս հայասէր երկրին օրէնքը »:

Ստիպուած ենք կարճ կապել բանավէճին այս մասը, յիշեցնելով, միայն, թէ « այս հայասէր երկիրը » ունի օրէնք մը (1901), որ կ'արտօնէ ո՛ր եւ է օտար միութեան գործունէութիւնը, պարզ յայտարարութիւն մը հրատարակել տալով պաշտօնաթերթին մէջ:

Այո՛, բոլոր երկիրներն ալ կը պահանջեն որ « օտարները Կարմիր Խաչ անունով ընկերակցութիւններ չչահագործեն »:

Այդ միջազգային օրէնքին տրամադրութեամբ, ամէն երկրի մէջ ալ ձեւ մը գտած են, ինչպէս դիտել տուինք առաջին առթիւ:

Արդ, « Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղը » լիովին կը լրացնէ՞ այս օրէնքը, երբ անոր բժշկապետը այնքան վճռական լեզու կը գործածէ ուրիշներու նկատմամբ:

Քանի մը տարի առաջ, երբ այստեղ էր բժ. Կամսարական, իբրեւ Ներկայացուցիչը Հայաստանի Կարմիր Խաչին, յաջողեցա՞ւ Փրանսայի մէջ վաւերացնել տալ « Գետական » կոչուած Կ. Խաչը:

Մենք բոլորովին համաձայն ենք որ, « Գետական »ներէ դուրս եղած բոլոր Կ. Խաչերը ոչ միայն կոչուին « կապոյտ » Խաչ, այլ եւ պաշտօնապէս արձանագրուին այդ անունին տակ, ինչպէս եղած է հին Յունաստանի մէջ, մասնաւոր կանոնագիր – ծրագրով:

Մեզի համար տասն անգամ աւելի նախընտրելի է այս անուանակոչումը — « կապոյտ » — քան « Օգնութեան », « Գթութեան » եւ ուրիշ մուրացածոյ անուններ:

Բայց, խորապէս կը ցաւինք որ, Կ. Խաչի բժշկապետը փոխանակ լուծելու այնքան հիմնական հարցեր, մատ կը փաթթէ ժողովրդական, պարզապէս ներքին սպառման համար մէջտեղ նետուած բացատրութիւն մը եւ մենաշնորհի խնդիր կը յարուցանէ, օրէնքի անունով:

Օրէնքը իր պաշտօնեաներն ունի, վերջապէս, եւ անոնք չեն որ պիտի ըմբռնեն մեր կացութեան եղերական մանրամասնութիւնները:

Մեր ակնարկած հիմնական խնդիրներէն մէկուն քսուեր անցեր էր Տոքթ. Քօլօլեան, իր առաջին գրութեան մէջ:

Պատասխանելով մեր այն դիտողութեան թէ՝ « Փարիզի Տիկնանց Միութեան Գետական Կ. Խաչը չընդգրկեր ամբողջ Ֆրանսան », մեր ընդդիմախօսը ուշադրութեան կը յանձնէր երկու պարագաներ.—

1. Իրենց պայմանները չեն ներեր որ, « Օգնութեան մասնաճիւղ մը իր մասնաճիւղերը ունենայ »:

2. « Ու եթէ ունենայինք, չպիտի կարենայինք մտնէն քննել ու հսկել: Հայ գաղութին մէջ քաղաքական շատ մը հակումներ կան: Կը վախնանք որ Կ. Խաչը այդ հակումները ունեցող անձերու ձեռքով կառավարուի ու դառնայ ոչ թէ բարեգործութեան կեդրոն մը, այլ հրաբխային կայան մը, ուր հրադէններ պայթին » եւն: (Յառաջ, 26 մարտ):

Այս օտարոտի չքմեղանքը չի՞ նշանակեր չքող մեկուսացում, համատարած թշուառութեան հանդէպ:

Կը հաւատանք թէ Տիկնանց Կ. Խաչը աղքատ է այսօր:

Բայց, ան ո՛ր եւ է հոգ կը տանէ՞ր Փարիզէն դուրս, գաւառի մէջ, լիովին կը կատարէ՞ր իր պարտականութիւնը, երբ, քանի մը տարի առաջ, 150 — 200,000 ֆրանք հասոյթ կ'ունենար մէկ պարահանդէսէ:

Պատճառը երկրորդ առարկութի՞ւնն է, մտնէն քննելու եւ հսկելու անկարողութի՞ւնը, քաղաքական հակումնե՞րը, հրադէններու պայթումի վա՞խը...

« Շա՛տ է աւուրն չար իւր », սիրելի բժշկապետ:

Այս նախնական եւ երկչոտ պատճառաբանութիւնը ոչ թէ արդարացում է, այլ դասալքութիւն: Ոչ թէ պաշտպանողական, այլ յարձակողական եւ նախատինք:

Եթէ մեր բոլոր գաղութները կրակն ինկեր են եւ վախ կայ որ Կ. Խաչն ալ, գաւառի մէջ, դառնայ « հրաբխային կայան մը », ինչո՞ւ փախչիլ կրակէն:

Չէ՞ որ Կ. Խաչը ամէն բանէ առաջ « կրնուորական է », եւ կը ձգտի՝ « հիւանդներուն օգտակար ըլլալ, պատերազմի դաշտին վրայ ու խաղաղութեան ատեն ու ամէն տեղ »:

... Բայց, բոլորովին ուրի՛շ խնդիր է այս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ՝ ԱՐԱՐԱՏԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒՆ

Ինչպէս յայտնի է, Անտանայի մէջ կը դատուէին Խմին փաշա զատէ Իսմէթ եւ իր 31 ընկերները, իբր մասնակից Արարատի ըմբոստութեան:

Վերջին դատավարութեան մէջ, ընդհանուր դատախազը պարզելով իր պահանջագիրը, պատժական օրինագիրքի 125րդ յօդուածի տրամադրութեան գործադրութիւնը պահանջեց յանցապարտներուն համար: (Այդ յօդուածը մահապատիժ կը տրամադրէ):

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ

Փողոց նետելով 21,000 բանուորներ

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԸ 100ԻՆ 10 ՊԻՏԻ ԶԵՂՉՈՒԷՐ ԱՅՍՕՐ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Սիթրօէնի մետաղագործական հաստատութիւնը չորեքշաբթի օր փակեց իր բոլոր գործարանները, տեսնելով որ բանուորները գործադուլ պիտի հռչակեն: Այս որոշումով, փողոց նետուած կ'ըլլան 21,000 բանուորներ:

Հաստատութեան տնօրէնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց, արդարացնելու համար իր ընթացքը.—

Գ. Անտրէ Սիթրօէն մարտ 27ին ժողովի հրաւիրելով իր պաշտօնէութեան մեծ մասը, բացատրեց թէ ինչո՛ւ համար ապրիլ 1էն սկսեալ հարիւրին իբր տասը զեղչ մը պիտի ըլլայ աշխատավարձի եւ թոշակներու վրայ: Ան պարզեց տնտեսական կացութիւնը, ապրուստի պայմանները եւ օտար մրցակցութեան հետեւանքները: Դիտել տուաւ թէ՝ հակառակ այս կրճատման, իր հաստատութիւնները նորէն ամէնէն շատ վճարողը կը մնան փարիզեան շրջանին մէջ: Այսպէս կրճատուած թոշակները պիտի հաւասարին 1930ի եւ 1931ի վճարումներուն. — շրջան մը ուր ապրուստի գինը ամէնէն բարձրն էր, մինչդեռ Մ. Նահանգներուն մէջ 1930ի աշխատավարձերը արդէն զեղչուած են հարիւրին 50—70 համեմատութեամբ, իսկ ինքնաշարժ արտադրող միւս եւրոպական երկիրներուն մէջ զեղչ եղած է հարիւրին 20—30: Այս որոշումները եւ անոնց պատճառաբանութիւնները ենթարկուեցան բազմաթիւ խորհրդակցութեանց, բանուորներու պատուիրակութեանց կողմէ, մարտ 28ին: Յաջորդ օրը, իբրեւ բողոք, կարգ մը արհեստանոցներ աշխատանքը դադրեցուցած ըլլալով, հաստատութեան վարչութիւնը գործադրեց գործարանին կանոնագիրը, որ կը տրամադրէ գործարանները փակել, այսպիսի ցոյցերու առեն: Ահա թէ ինչու մարտ 30ի առտուն փակուեցան Սիթրօէն ընկերութեան փարիզեան շրջանին բոլոր գործարանները, որ կը հաշուեն 21,000 բանուոր: Փակումէն ի վեր, կարգ մը պատուիրակութիւններ ընդունուած են գործարանի վարչութեան կողմէ, աշխատանքի վերսկսման պայմանները քննելու համար:

⁂ Տեղական թերթերու մեծագոյն մասը, որ կապ ունի դրամատիրական — բաժնետիրական եւ ճարտարագործական հաստատութեանց հետ, կա՛մ լուռ կը մնայ, եւ կամ կը գոհանայ միայն Սիթրօէնի զեկոյցը հրատարակելով: Իսկ ձախակողմեան մամուլը, եւ մասնաւորապէս ընկերվարական « Փոփիւլէր »ն ու համայնավար « Իւմանիթէ »ն սիւնակներ կը նուիրեն, պարզելով բանուորներուն թշուառութիւնը: Անոնք դիտել կուտան թէ հաստատութիւնը երկար ատենէ ի վեր պատրուակ կը փնտռէր, աշխատավարձերը կրճատելու համար եւ երկու շաբաթ առաջ լուր տուած էր արդէն:

Հինգշաբթի առտու փակուած էին գործարանները, բայց հազարաւոր բանուորներ սովորականին պէս, առտուն ժամը 6.30ին գացին աշխատելու: Բաւական սպասելէ յետոյ, համոզուեցան որ յոյս չկայ: Ետքոյ գացին ժողով գումարելու Աշխատանքի Սակարանին մէջ: Այնտեղ պատուիրակութիւն մը ընտրուեցաւ, որ դիմեց Սիթրօէնի վարչութեան: Այս վերջինը պատասխանեց թէ վճռած է իրագործել աշխատավարձի կրճատումը:

Փարիզեան շրջանի մետաղագործներու Միութիւնը կոչ մը ուղղելով բանուորներուն, յանձնարարեց ընդդիմանալ կրճատման:

⁂ Սիթրօէնի գործարանները, որոնք օժտուած են արդիական մեքենաներով, օրական մինչեւ 600 ինքնաշարժ կ'արտադրեն: Դրամագլուխն է՝ 861 միլիոն ֆրանք: Քանի մը հարիւր Հայեր ալ կ'աշխատին այս հաստատութեան զանազան ճիւղերուն մէջ, 1923էն ի վեր:

⁂ Բանուորներու գործադուլի կեդր. կոմիտէն ժողով գումարելով, որոշեց. — Չընդունիլ ո՛ր եւ է զեղչ. — Թոյլ չտալ որ ո եւ է բանուոր արձակուի, աշխատանքի վերսկսման առեն. — Ջնջել յաւելուածական աշխատանքը. — Հաւասար վճարում այր եւ կին աշխատաւորներու. — 40 ժամ աշխատանք, բայց 48 ժամուան վճարումով եւայլն:

Հռոմի մէջ մշակուած դաշնագրին բնագիրը

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ԴՐՈՒԱԾ Է

« Մաթէն » յաջողած է ձեռք անցընել Մուսոլինիի մշակած դաշնագրին պաշտօնական բնագիրը, որ Գ. Մաքտոնըլտի քննութեան ենթարկուեցաւ մարտ 18ին եւ որ մեծ յուզում պատճառեց քաղաքական աշխարհի մէջ:

Ահա թէ ինչ կը տրամադրէ դաշնագիրը.—

ՅՕԴ. Ա. — Արեւմտեան չորս պետութիւնները, Գերմանիա, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա, յանձն կ'առնեն իրենք իրենց միջեւ իրագործել գործակցութեան իրական քաղաքականութիւն մը, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, համաձայն Քէլլոկի դաշինքի մտքին եւ բանի ուժի չդիմելու դաշինքին եւ կ'որոշեն աշխատիլ քաղաքական յարաբերութեանց շրջանակին մէջ, որպէս զի խաղաղութեան այս քաղաքականութիւնը ի հարկին ընդունուի նաեւ միւս պետութեանց կողմէ:

ՅՕԴ. Բ. — Չորս պետութիւնները կը հաստատեն հաշտութեան դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքի յօդուածներուն, այն պարագային երբ ստեղծուին այնպիսի կացութիւններ որ կրնան ընդհարում յառաջ բերել պետութեանց միջեւ: Միեւնոյն ատեն կը յայտարարեն թէ՝ վերաքննութեան այս սկզբունքը կրնայ գործադրուիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ շահերու համերաշխութեամբ:

ՅՕԴ. Գ. — Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա կը յայտարարեն թէ՝ եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը միայն մասնակի արդիւնքներու յանգի, Գերմանիոյ համար ընդունուած իրաւունքներու հաւասարութիւնը պէտք է գործնական իմաստ ունենայ եւ Գերմանիան յանձն կ'առնէ այդ հաւասարութիւնը իրագործել աստիճան առ աստիճան որ պիտի ճշդուի յաջորդական համաձայնութիւններով՝ չորս պետութեանց միջեւ, դիւանագիտական սովորական ճամբով: Չորս պետութիւնները յանձն կ'առնեն միեւնոյն ուղղութեամբ համաձայնիլ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ համար:

ՅՕԴ. Դ. — Եւրոպայի մէջ եւ Եւրոպայէն դուրս եղած քաղաքական եւ ոչ – քաղաքական բոլոր խնդիրներու, ինչպէս եւ գաղթային հարցերու մասին, չորս պետութիւնները յանձն կ'առնեն, կարելի եղածին չափ հաւասարակից ուղեգիծ մը ընդունիլ:

ՅՕԴ. Ե. — Համաձայնութեան եւ գործակցութեան այս քաղաքական պայմանագիրը, որ, ի հարկին, պիտի ենթարկուի խորհրդարաններու վաւերացման, երեք ամսուան ժամանակամիջոցի մը մէջ, պիտի ունենայ տասը տարի տեւողութիւն եւ պիտի կրնայ նորոգուիլ նոյնքան ժամանակի համար, եթէ չեղեալ չհամարուի ստորագրողներէն մէկուն կողմէ, պայմանաժամի լրացումէն մէկ տարի առաջ:

ՅՕԴ. Զ. — Այս դաշնագիրը պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան կողմէ:

ՄԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

—·—

... Խմբագիր,

ԼԱ ԹԱԼՈՒՏԻԷՐ (*Լուար*), 28 մարտ. — Սոյն երկտողով մենք եւս, խումբ մը պարտաճանաչ Կարնեցիներ, կուգանք մեր եղբայրական օգնութիւնը բերել Պէյրութի երկիզեալ հայրենակիցներուն, որոնց թշուառութեան տեղեկացանք ՅԱՌԱՋԷն:

Այս պզտիկ գիւղին մէջ կը գտնուին խօսք հայ ընտանիքներ, վեցը Կարնեցի, իսկ մէկ ընտանիք Սեբաստացի: Բոլորն ալ տռուխի հանքը կ'աշխատին:

Կիները գործ չունին, միայն այրերն են որ կ'աշխատին: Օրապահիկ կը ստանան 27 — 28 փրանք, չնչին գումար մը, իբրեւ արդիւնք չարաչար աշխատանքի: Երախաներու թիւը կը հասնի 13ի: Դժբախտաբար բոլորն ալ հայկական դպրոցէ զրկուած կը մնան, եւ տեղական դպրոցները կը յաճախեն: Ոչ եւ է կազմակերպութիւն եւ կամ հայրենակցական միութիւն չունինք, բայց բոլորիս ալ հակումն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետապնդած ճանապարհը ... :

Թալուտիէրի գաղութը միշտ ալ պատրաստ է եղած եղբայրական օգնութիւններու, երբեք զլացած չէ իր նիւթական աջակցութիւնը որ եւ է ձեռնարկի: Անսւասիկ այս անգամ կուգայ իր չնչին գումարը ուղարկել մեր աղէտեալ եղբայրներուն:

Մարտիրոս Խտրբեան 10, Մինասն Ասքէրեան 50, Երուանդ Եփրանոսեան 30, Խաչատուր Պոյաջեան 15, Կարապետ Տէր Փանոսեան 10, Նշան Գոնտրրաճեան 10: *Գումար* 125 փրանք:

Խ. Պոյաջեան

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ

—·—

26րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Լա Թալուտիէրի հայրենակիցներէն	125
Գումար	125
Մարտ 30ի գումարը	7376
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	7501

Այսօր, Շաբաթ, պաշտօնապէս կը սկսի հակահրէական պատերազմը՝ Գերմանիոյ մէջ

« ԱՆԽՆԱՅ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ ՊՈՅՔՈԹԸ »

Այսօր, շաբաթ, կը սկսի հիթլէրական կուսակցութեան կազմակերպած պոյքոթը՝ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Այլ եւս յոյս չկայ որ որ եւ է զիջում ըլլայ վերջին պահուն: Տոքթ. Կոպէլս, պրոպագանտի նախարարը, առջի օր կը գրէր իր պաշտօնաթերթին մէջ.

— « Պոյքոթը կազմակերպուած է: Ոչ մէկ զիջում: Միջազգային հրէութիւնը չլսեց գերման ժողովուրդին ազդարարութիւնները: Արտասահմանի մէջ կը շարունակուի գրգռիչ պայքարը՝ Գերմանիոյ դէմ: Հրեաները շուտով պիտի հասկնան թէ ի՛նչ կը նշանակէ պատերազմ հռչակել Գերմանիոյ դէմ: Օրինաւորութիւնը եւ կարգապահութիւնը պիտի յարգուին: Բայց շնորհ չպիտի ընենք: Ո՛ր եւ է բռնախոհութիւն չպիտի ընդունինք: Երբ հարցը գերման ազգին համար կենսական խնդիրներու շուրջը կը դառնայ, մեզ երբեք տրամադիր չպիտի տեսնեն զիջումներու: Մենք պիտի միջամտենք միշտ երկաթեայ վճռականութեամբ »:

Հրեաները մինչեւ վերջին պահուն ամէն միջոցի դիմեցին, գթութիւն հայցելով Գերմանիոյ նոր վարիչներէն: Երդում – պատառ եղան, թէ Հրեաները նոյնքան լաւ Գերմաններ են որքան քրիստոնեայ Գերմանացիները: Բայց անօգուտ:

Հինգշաբթի օրն իսկ, հիթլէրականները գործի ձեռնարկած էին: Պրէսլաւի ոստիկանութեան նոր վերատեսուչը, որ դատապարտուած էր երկու քաղաքական սպանութեանց համար, հրամայեց բոլոր Հրեաներուն՝ իրենց անցագիրները ոստիկանութեան յանձնել մինչեւ ապրիլ 30: Անոնք որ կ'անսաստեն, պիտի զրկուին հպատակութենէ: Անցագիրները արժէք պիտի ունենան միայն Գերմանիոյ մէջ ճամբորդելու համար: Այս միջոցը ձեռք առնուած է, որպէս զի Հրեաները չկարենան արտասահման անցնիլ եւ « մասնակցիլ ազգային կառավարութեան դէմ մղուած պայքարին »:

ԵԹԷ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ԷՐԻԿԸ ՀՐԵԱՅ ՉԷ ...

Կեդրոնէն հետեւեալ հրահանգները տրուեցան հիթլէրական շարքերուն. — Գործադիր կոմիտէները անմիջապէս պիտի կազմեն ցանկը հրէական վաճառատուններու եւ գրասենեակներու: Տարբերութիւն չպիտի դրուի մկրտուած Հրեաներուն եւ բուն Հրեաներուն միջեւ: Եթէ գործի մը սեփականատիրուհին Հրեայ չէ, բայց ամուսինը Հրեայ է, վաճառատունը կ'իյնայ պոյքոթի վճիռին տակ, ինչպէս եթէ սեփականատիրուհին Հրեայ է, իսկ ամուսինը՝ ոչ: Այն պահակները որ պիտի դրուին վաճառատուններու դուռներուն առջեւ, հասարակութեան պիտի ծանուցանեն թէ գործը հրէական է եւ պէտք չէ բան գնել: Պահակներուն արգիլուած է բռնութիւն ի գործ դնել գնորդներուն դէմ եւ փակել նշանակուած վաճառատուները: Արգիլուած է նաեւ խորտակել ցուցափեղկերը: Հրէական խանութները աւելի որոշ մատնանշելու համար, ապակեփեղկերուն եւ մուտքի դուռներուն աջեւ պիտի դրուին ազդատախտակներ, սեւ խորքի վրայ դեղին կէտերով: Հրէական տուներուն արգիլուած է ճամբել իրենց ոչ – հրեայ պաշտօնեաները: Ուրբաթ գիշեր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պիտի կազմակերպուին հակայական ցոյցեր, հետեւեալ նշանաբաններով. — « Պաշտպանութիւն ընդդէմ հրէական պրոպագանտին. պոյ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Թուրք ընդդիմադիրները վերջերս նոր գործունէութեան սկսած են:

Իրենց փարիզեան պաշտօնաթերթը՝ La République Enchaînée, որ ֆրանսական իշխանութեանց կարգադրութեամբ դադրած էր տասը ամիսէ ի վեր, վերսկսաւ իր հրատարակութիւնը՝ աւելի համեստ ծաւալով մը:

Կարգ մը հրեաներ, որոնք թերթին շուրջ համախմբուած էին իբրեւ խմբագրապետ կամ մնայուն աշխատակից, չեն երեւար այլ եւս:

Անոնց գլխաւորը՝ Ալպէր Հայոն, որ «Նէճաթի Րիֆաաթ» ծածկանունով երկար ատեն խմբագրապետն եղած էր Մէհմէտ Ալի պէյի թերթին, անցած տարի բաժնուելով հրատարակեց «La Turquie Libre» անուն ուրիշ թերթ մը:

Այդտեղ երեւաարդ հրեայ իրաւաբանը ինքզինքը յայտարարեց միապետական — սուլթանական եւ սկսաւ պաշտպանել պաշտօնէ խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտի (այժմ Նիս) շահերը: Ալպէր Հայոն, որ թուրքերէն անգամ չէր գիտեր — պզտիկ սարքէն հասատատուած ըլլալով Փարիզ, — չկրցաւ շարունակել թերթը: Ու միայն հինգ թիւ հրատարակելէ վերջ, անփառունակ վախճան մը ունեցաւ «Ազատ Թուրքիան»: Նոյն խեղճ դէպք ի Նիս կատարած իր ճամբորդութիւնով, խմբագիրը չկրցաւ վերակենդանացնել վայրամեռ թերթը: Առաքելութիւնը անպատուղ մնացած էր:

Ու հղաւ ատեն մը, երբ հրապարակը բոլորովին պարապ մնաց: Բայց ի թերթերու բացակայութեանն, ընդդիմադիր անհատները իրենք ալ չէին տեսնուեր այլ եւս ծանօթ վայրերը, ու այնպէս կը կարծուէր թէ Մուսթաֆա Քէմալ յաջողած է խափան լռեցնել ընդդիմադիրները Եւրոպայի մէջ, առյս բուրժուա մեթոտներով:

Այս պայմաններուն մէջ, «La République Enchaînée»ի վերհրատարակումը նշանակալից էր: Թերթին շուրջ հետաքրքրութիւնը աւելի սուր բնոյթ ստացաւ, երբ խմբագրապետի պաշտօնին կոչուեցաւ Արիֆ Օրուճ պէյ:

Այս անունը անծանօթ չէ ընթերցողներուն: Արիֆ Օրուճ Պոլսոյ մէջ խմբագրապետն էր «Եարըն» օրաթերթին, որ քաջութիւնը ունեցած էր ամիսներով պայքարելու էնկիւրիի վարիչներուն դէմ, յականէ անուանէ քննադատելով վարչապետ Ըսմէթ փաշան եւ ղանազան գործավարներ՝ իրենց կամայական եւ բռնատիրական գործունէութեան համար:

Արիֆ Օրուճ այդ համարձակութիւնը առաւ, երբ Մուսթաֆա Քէմալ ղանազան մութ նպատակներով ազատել քաշած էր Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյը, անոր յանձնելով նոր կուսակցութիւն մը՝ «Սէրպէսթ Ճիւմհուրիյէթ»ի կազմութիւնը:

Բռնապետական լուծին տակ հեծող թուրք ժողովուրդը պահ մը հաւատաց այս նոր շարժումին եւ Ֆէթհի պէյի անձին մէջ տեսաւ իր ազատարարը: Ֆէթհի Իզմիրի մէջ ընդունուեցաւ մեծ ցոյցերով: Քէմալական այդ միջնաբերդին եւ յարակից մեծ քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցած դէպքերը բացայայտօրէն ցոյց տուին թէ էնկիւրիի վարիչները բոլորովին վարկաբեկուած են երկրին մէջ եւ ներկայ կացութիւնը փոխելու որ եւ է փորձ մեծ հաճոյքով կ'ընդունուի ժողովրդական խաւերու կողմէ: Այդ օրերուն, ընդդիմադիրները բուռն ցոյցեր կատարեցին Պոլսոյ, Խարբերդի, Ատանայի, Էսկիշեհիրի, Անտալիոյ, Տրապիզոնի, Սամսոնի եւ Պրուսայի մէջ՝ թաղապետական ընտրութեանց առթիւ: Առաջին ժողովրդական ընտրութիւնն էր այս, ուր հնարաւորութիւն կը տրուէր ազատօրէն քուէարկելու: Մինչեւ այդ օրը — ու նաեւ անկէ ի վեր — ամէն տեղ ու ամէն ընտրութեան առթիւ Խալք կուսակցութեան թեկնածուներն են որ — վերէն նշանակուած — կը պարտադրուէին ընտրողներուն:

Ահա՛ այդ օրերուն նշանաւոր հանդիսացաւ Արիֆ Օրուճ պէյ եւ իր «Եարըն» թերթը ձեռքէ ձեռք խլուեցաւ. ա՛յնքան բուռն էին իր հրատարակութիւնները օրուան իշխանութեան դէմ:

Ցայտնի է թէ ինչ խիստ միջոցներու դիմեց էնկիւրի՝ Ֆէթհի պէյի շարժումը սաղմէն կացութիւնը շտկելու համար: Ֆէթհին, որ երեսփոխան ընտրուած էր Խալքի ընտրողներու քուէներով, պահեց իր այդ պաշտօնը, առ ի վարձատրութիւն: Միայն թէ բոլորովին ստուերի մէջ ձգուած է եւ անունը չի յիշուիր այդ օրերէն ի վեր: Պարզ է թէ Քէմալ կը պահէ զայն իբրեւ պահեստի ուժ՝ յարմար վայրկեանին կրկին հրապարակ հանելու համար, քաղաքական որոշ նպատակներով: Շարժումի միւս ղեկավարներուն դէմ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան: Մասնաւորաբար բուռն հետապնդումի ենթարկուեցաւ Արիֆ Օրուճ, որուն թերթը խափանեցին անմիջապէս: Իսկ ինք կը պահուէր հսկողութեան տակ, իբրեւ վտանգաւոր մարդ:

Վերջերս յաջողեցաւ սակայն փախչիլ — քէմալական ոստիկանութեան մեղսակցութեամբ, ինչպէս կը հաստատեն — եւ Ցուռնատանի ճամբով եկաւ Փարիզ:

Թուրք մամուլը մեծ դժգոհութեամբ դիմաւորեց Արիֆ Օրուճի փախուստը, մանաւանդ անոր խմբագրապետ նշանակուիլը Փարիզի ընդդիմադիր թերթին:

«La République Enchaînée»ի վերջին թիւին մէջ (20 մարտ) արդէն նոր խմբագրապետը ստորագրած է երկու կարեւոր յօդուածներ՝ մէկը ֆրանսերէն, միւսը թուրքերէն: Այս թիւին մէջ ամբողջ էջ մը կայ թուրքերէն (լատինատառ), ինչ որ նորութիւն է:

Ցետոյ կարեւոր յայտնութիւն մը կ'ընէ խմբագրութիւնը՝ յայտարարելով թէ՝ Արիֆ Օրուճ թերթին խմբագրապետ նշանակուած է ընդդիմադիր կուսակցութեան «Թուրքիոյ Կեդրոնին որոշումով եւ հաւանութեամբ»: Կը նշանակէ, ուրեմն, որ ընդդիմադիրները միայն դուրսէն չէ որ կը գործեն, այլ եւ ներսէն:

Ձենք գիտեր սակայն թէ ներսի ընդդիմադիրները ինչ ատոմճան կազմակերպուած են եւ որ եւ է գործօն դեր կը կատարե՞ն: Այս մասին Արիֆ Օրուճ չէր կրնար անշուշտ մանրամասնութիւններ տալ: Բայց շատ պատասխանատու տողեր կը ստորագրէ.

— «Ներկայիս դիկտատուրական վարչաձեւը հոգեվարքի մէջ է, ու իր վերջին շունչը փչելով խայտառ պիտի կորսուի մաՃուր բարէ հայրենիքին վրայէն: Ներէկի խօրճցլխաՃի վիշապը այսօր մահուան ցնցումներում դէմ իր վերջին ընդդիմութիւնը ցոյց տալու համար կը տապլտկի: Այս ընդդիմութիւնը — որ բոլորովին համապատասխան է բնութեան օրէնքներուն — իրենց վերջին շարժումը պիտի կազմէ»:

Այս յայտարարութիւնը շատ վճռական է, ու կարելի չէ ընդունիլ առանց վերապահութեան: Ճիշդ է թէ «Ֆէթհի պէյի դաւաճանութենէն վերջ ազատագրական շարժումները չեն կասած կամ թուլցած» Թուրքիոյ մէջ, սակայն սխալ կ'ըլլայ տակէ հետեւցնել թէ քէմալական վարչաձեւը իր հոգեվարքի օրերը կ'ապրի:

Թուրք ընդդիմադիրը կ'ըսէ նաեւ թէ «անձնագոհ Թուրք բանակին կարեւոր մասը» հակառակ է ներկայ դրութեան: Այդ էր պատճառը, որ վերջերս Մ. Քէմալ անձամբ, ինչպէս նաեւ վարչապետ Ըսմէթ եւ Ազգային ժողովի նախագահ Քիազիմ փաշաները դրեթէ միաժամանակ ճամբորդութեան ելան երկրին մէջ: Իրենց նպատակն էր դրդուած միտքերը հանդարտեցնել, որպէս զի կարենան ժամանակ մը եւս երկարաձգել իրենց բռնատիրութիւնը: Սակայն այլ եւս խաբուող չկայ: «Կը տեսնուի թէ Թուրքիոյ մէջ խիստ մօտ օրէն բռնիտնուր եւ ուժեղ ապստամբական շարժում մը պիտի սկսի»:

Արիֆ Օրուճ բոլորովին վստահ է քէմալական վարչաձեւի մօտալուտ անկումին: Փարիզ կեդրոնը պիտի դառնայ ազատագրական շարժումին: Եւ արդէն գործի անցած են: «Արտասահմանի մէջ լրջօրէն եւ քաղաքակրթական ու օրինական բոլոր միջոցներէն օգտուելու ձեւով գործունէութեան ձեռնարկուած է» կը յայտարարէ:

Նոյն իսկ ծրագրուած է Թուրքիոյ ապագայ վարչաձեւը: Նոր Թուրքիոյ մէջ տեղ չպիտի ունենան այլ եւս ո՛չ Իթթիլաֆի ո՛չ ալ Իթթիհատի մտայնութիւնները: Այլապէս Մուսթաֆա Քէմալի վարչաձեւէն աւելի գէշ դրութիւն մը պիտի ստեղծուի: Նոր Թուրքիան բոլորովին ազատ եւ անկախ պիտի ըլլայ: Անհատը քաղաքակրթական ամէն տեսակ ազատութիւններ պիտի վայելէ եւ օրէնքները պիտի գծուին ինչպէս թուրք ժողովուրդը ներկայացնող օրէնսդիր ժողովի մը կողմէ: Երկրին գործերը այլ եւս մէկ երկու կոյր կամ խուլ (ակնարկութիւն Ըսմէթ փաշայի) մարդոց խելապատակէն ելած օրէնքներով չպիտի կառավարուին: Թուրքիա պիտի ունենայ գիտական ամենավերջին դրութեամբ քաղաքակիրթ եւ արդիական վարչաձեւ մը: Իսկական ժողովրդավարութիւն պիտի հաստատուի, թուրք ազգը իրապէս ինքզինքը պիտի կառավարէ:

Եւ գեռ ուրիշ խոստումներ:

Մենք ակնարկ ենք այս յանձնառատան յայտարարութեանց հանդէպ: Որովհետեւ արտասահմանի ընդդիմադիրները կազմակերպուած ուժ մը չեն ներկայացներ: 150նոցներու սեւ ցանկէն ցարդ մնացած են 36 հոգի: Մնացեալները ցրուած են ղանազան երկիրներու մէջ: Ոմանք անցած են Մուսթաֆա Քէմալի կողմը եւ անոր հաշուոյն կը գործեն Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի մէջ և այլուր: Ուրիշներ մնալով հանդերձ ընդդիմադիր հանդէպ Քէմալի, ընդդիմադիր են նաեւ իրարու: Անձնական հակառակութիւններ, նախանձ եւն. կը բաժնեն իրար եւ ներկայ պայմաններուն տակ անկարելի է որ միացեալ ճակատ կազմեն էնկիւրիի դէմ:

Իսկ երկրին մէջ՝ երկաթէ բռունցքը աւելի քան ծանր կը ճնշէ:

Այս պայմաններուն տակ, Արիֆ Օրուճի եւ ընկերներուն խոստումներուն համար կ'ըսենք.—

Սպասենք եւ յուսանք:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Գիւղն ու գիւղացին

Հայ Գիւղատնտեսականը իր հաստատած «Երիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշարի» առաջին հատորին յառաջաբանին մէջ, կը գրէր ի միջի այլոց.

— «Ամերիկացիները կ'ըսեն, — «Աստուած շինեց գիւղը, իսկ մարդիկ քաղաքը»: Իսկ մենք կ'ըսենք, «Գիւղացիին հրամցուածը Աստուծոյ հրամայուած կը նկատուի»: Ահա այս պատճառով «Երիմեան գիւղատնտեսական Մատենաշարին» դրքոյկները լոյս պիտի տեսնեն մաքուր տպագրութեամբ, մաքուր թուղթի վրայ, շքեղօրէն պատկերազարդ եւ «երկիւղիւ եւ հաւատով» պիտի հրամցուին հին եւ նոր աստուածներու զուրգուրանքին առարկայ հայ չարքաշ գեղացիներուն, որոնք պահպան հրեշտակներն են արի «Հիւսիսականաց» հնադարեան Ցեղին, անդուգական Բնավայրին: Փա՛ռք, բի՛ւր փա՛ռք Հայրենիքի այս իրական հերոսներուն: Կի՛ն են երկինք եւ երկիր փառօք քո»:

Այս տողերը արտագրել տուինք երկու պատճառներով: Առաջինը՝ Աղեքսանդրիոյ ազգ. վարժարաններու տնօրէն Պ. Կ. Պիոնեանի վերջերս բանախօսութեան մը մէջ, կը շեշտէր գիւղացիին առաջնակարգ արժէքը՝ ազգապահպանման տեսակէտով: Պ. Պիոնեան բսաւ թէ՝ գիւղացիութեան անճամէն եւ տնտեսական վիճակէն կախեալ ունի ազգի մը տեւողութիւնն ու կենսունակութիւնը: Գաղութներու մէջ մեզի սպառնացող ձուլման վտանգը մեծ է անոր համար որ գիւղացի չունինք: Իսկ Հայաստանի մէջ գիւղացիութեան բանուորացումն է որ լուրջ վտանգ կը սպառնայ:

Պ. Պիոնեան նշդրակը դրած է ճիշդ վէրքին վրայ:

Երկրորդ պատճառը այն է որ «Յառաջ»ի մէջ, Դերմանացի մը, Ֆրիտրիխ Պէքա, նկարագրելով հայկական շարքերը եւ բազմադարեան տառապանքները, հայ ժողովուրդի տեւականութեան աղբիւր կը համարէ գիւղացին:

Ֆ. Պէքա Հայաստանի ազգայնութեան եւ լեզուին անհետացման արգելիչ ազդակներէն գլխաւորը կը նկատէ այն որ հայ գիւղացիները կրնային ի հարկին քաշուիլ իրենց լեռնադաշտերին մէջ եւ այդ կերպով բալ դիմադրել եր որ տոկուն նկարագիր կազմեց անոնց մէջ:

Վերի երկու տեսութիւններն ալ կուգան հաստատելու հայ գիւղատնտեսականի ընդգրկած եւ քարոզած առողջ քաղաքականութիւնը:

Գիւղացիները ազգային նկարագրին պահապաններն են: Ազգային անարատ նկարագիր ունին: Եւ այդ նկարագիրը ողնայարն է ազգապահպանման:

Առանց այնպիսի ճշմարտութիւններ են որ, մինչ բսուելու եւ կրկնուելու են, մինչեւ որ ամբողջ ազգին սեփականութիւն դառնան:

Օն, ուրեմն, ամրացուցէք հայ գիւղերը եւ զօրացուցէք հայ գիւղացիները Հայաստանի մէջ, եւս առաւել հայկական գաղութներու մէջ:

Քիչ մըն ալ աւելի՝ ինչպէս կ'ըսէր Ֆրանսացի ընկերաբան մը,— քանդեցէք քաղաքները եւ շինեցէք գիւղերը:

ՍԵԳՈՒԻՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՊԸՆԵԷՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 25 մարտ. — Ծովէն 600 մեթր բարձր, Զուիցերիոյ գեղածիծաղ Լէմանին վրայ նայող 200 տնուոր գիւղ մըն է Պընէէն, Լօզանի եւ Ժընեւի միջեւ, ուր, պարագաներու զարմանալի դասաւորումով մը, 1921ի ամառը ապաստան գտան 50ի չափ հայ խլեակներ, չափահաս ու երախայ: 1922 դեկտեմբերին չափահասները տեղափոխուելով հոն գրուեցան Պոլսոյն փախստական զուիցերահայ սաներ եւ պաշտօնեաներ, թիւով 48: Ուրիշ աղաքալ բերուեցան յետոյ, ընտրելով Ցոյնաստանի որբանոցներէն ու գաղթակայաններէն, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայէն: Սրտցաւ խումբ մը Զուիցերիացիներու նախաձեռնութեամբ ու պատասխանատուութեամբ, որոնց ղեկավարն էր եւ է մինչեւ այսօր Ա. Քրաֆթ Պոնար, հետզհետէ գնուեցան այս գիւղին մէջ երեք շէնքեր, ագարակի, դաշտի, բանջարանոցի ու պարտէզի բաժիններով: Լրջօրէն գծուած ծրագրի մը համաձայն, նախակրթութիւն տրուեցաւ հոն փոքրիկ հայորդիներու, որոնք ազգային դաստիարակութեան հետ՝ ստիրացած տեղական լեզուին ու ուսումնական պահանջներուն, անցան հաստատութեան Ժընեւի բաժինը, «Հայաստան», հոն օժտուելով շարունակելու իրենց ուսումներն ու արհեստները քաղաքին այլազան բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ, մրցելով իրենց բնիկ դասընկերներուն հետ եւ գերազանցելով խոկ զանոնք:

Դպրոցին կողքին հաստատուած արպարանիկ մը, համեստ ու խնայողական պայմաններու տակ, լոյս կ'ընծայէր հայերէն շահեկան հրատարակութիւններ: Ցղաք հայեցողական ուսումներու հետ միատեղ կ'ընտելանային ղանազան ձեւային եւ արհեստագիտական աշխատանքներու, պարտիզամշակութեան, անասնապահութեան, եւն. եւն.: Զուիցերիական տիպար գիւղի մը մթնոլորտը կը հանդարտեցնէր ու կը զօրացնէր անոնց ջիղերը: Բացառապէս մաքուր օդը, սնունդն ու կանոնաւորութիւնը կ'ամբողջացնէին անոնց առողջութիւնը: Հոն մանող ճղճիմ ու դալկահար մանուկներ — որոնցմէ կարեւոր մաս մը թոքախտաւոր ծնողաց զաւակ — քիչ ատենի մէջ կը դառնային առողջ ու կայտառ եւ զուարթութիւնը կը յորդէր անոնց աչքերէն:

Տարուէ տարի այս աղաց, ինչպէս նաեւ մեծնալով Ժընեւ փոխադրուողներուն պարէնն ու դաստիարակութիւնը ապահովելը գերմարդկային ճիգերու կը կարօտէր, մանաւանդ վերջին տարիներս, երբ հայասէրներու հին օժանդ կը մարէր տակաւ, երբ Զուիցերիոյ յաղիշ պատմութիւնները կը մոռցուէին եւ միւս կողմէ տնտեսական անօրինակ տագնապ մը կուգար ընկճել փոքրաթիւ ու փոքրածաւալ այս բարի ժողովուրդը Հելվէթեան: Տուժողը հայ որբը պիտի ըլլար նորէն եւ ահա երեք տարի է գոցուեցան մեր դռները ուսումնատենչ աղքատիկ նոր սաներու դէմ: Ընթացաւարտները հետզհետէ իջան Ժընեւ ու այսօր Պընէէնի երեք շէնքերը, որոնց մէջ երբեմըն 58 աշակերտ ու երկտասնեակ մը պաշտօնեաներ բոյն կը դնէին, կը պարունակեն միայն 16 երախաներ, իրենց բաւելիք գործաւորներու խմբակով մը: Թափուր են ննջարաններն ու դասարանները: Անկողիններ եւ գրասեղաններ կան բազմաթիւ, որոնց մէջ ու խաւն պիտի կրնային տեղաւորուիլ հայ սանիկներ եւ աճիլ ու զարգանալ: Թափուր ... թափուր քաակներու եւ զուգէ նաեւ թափուր սրտերու երեսէն: Տպարանը դադրած է օգոստոսէն ի վեր, կը ժանգոտին ու կը մգլոտին մամուլ ու գիլն: Մեր զուիցերիական կլորիկ կովերը ծախեցինք աչունը ու հիմա ախոռը պարապ քարայրի մը պէս լուռ է եւ տխրագդեցիկ, մինչ իր խոտն մարագը լեցուն է խոտով որ կը փտի: Անցեալ օր կերանք մայր ու հայր հաւերը. ձուերն ալ պիտի ունենանք, երբ քիչ մը մեծնան: Հաւեր ու աքաղաղներ ունինք դեռ. դժուար չէ կարելի անոնց գլուխը: Ունինք նաեւ քանի մը խոզի ձագեր, զոր չենք գիտեր ո՞րքան պիտի կրնանք պահել:

Կորսնցնինք ու կրճատեցինք ինչ որ կրնայինք, անսալով ունեւորներէ եւ չունեւորներէ մեզի հասած քարոզներուն: Տակաւին պիտի կրճատենք այս ամառ ալ, երբ Ժընեւ իջնեն մեր 16 սաներէն 10ը որոնք կ'աւարտեն իրենց նախակրթութիւնը:

Հոս չի վերջանար սակայն ողբերգութիւնը: Քանի մը օր առաջ, գնորդներ ներկայացան մեր շէնքերէն մէկ մասին ու բանակցութիւններ սեզի կ'ունենան վաճառումի համար: Զուիցերիացի աղոց գաղթականութիւն մը կ'ուզուի հաստատել հոս: Գիւղը, գիւղը, շէնքերը նպաստակայարմար գտեր է պատկան կազմակերպութիւնը: Տասնեակ տարի հայ մանչերու եւ աղջնակներու ճռուողիւնովը լեցուած այս յարկերը պիտի փոխանցուին ուրիշներու. ո՛չ թէ անոր համար որ ա՛լ հայ տղայ չէ մնացած առողջութեան ու կրթութեան կարօտ, այլ անոր համար որ դրամն է պակսած: Հիմնադիր վարիչը անհնարին ճիգեր ըրաւ փրկելու համար գործը կործանումէ եւ զերծ մնալու աղէտին պատասխանատուութենէն: Ինկաւ ալ ու ձախ: Փարիզ ճամբորդեց քանիցս՝ հայ անհատներն ու կազմակերպութիւնները հետաքրքրելու մտքով: Իր հայրենակից Զուիցերիացիներէն միշտ ալ կարելի է նպաստ յուսալ, բայց անոնք չեն ուզեր այլ եւս վերցնել գործին ուղղակի եւ ամբողջական պատասխանատուութիւնը:

Ահա թէ ինչո՞ւ դադրելու վրայ է Պընէէնը:

Պընէէնէն յետոյ Ժընեւինն է կարգը: Ու երբ հեղ մը այս դռները փակուին մեզ համար, ալ խերը տես անոնց, առ յաւէտ:

Աշխարհի հեռաւոր ծայրերէն, այնպիսի ազգեր որոնց անունը նոր կը լսենք, իրենց սաքերը կոխելու տեղ կը փնտռեն այս երկրին մէջ, որ կեդրոնը կը դառնայ հիմա միջազգային գործունէութեանց: Ու խորհիլ թէ Հայերս, որ մեր ջարդերուն եւ աքսորներուն — ու մեր որբերուն — շնորհիւ կրցեր էինք տեղ գրաւել այս ծաւալով փոքր՝ այլ նշանակութեամբ մեծ երկրին հողին ու սրտին վրայ, կը քաշուինք հիմա անկէ, անոր համար որ համազգային շարժում մը չըրինք հայ տղաներով լեցնելու սա պարապ մահճակալներն ու գրասեղանները: Ու եթէ ազգը չշարժեցաւ, մէկ կամ երկու հայ ունեւոր թէ՛ պիտի կրնար փրկել պատիւը իր ցեղին եւ թէ զանէ առնեն մըն ալ ապահովել խումբ մը հայորդիներու դոյութիւնը այս պատուական երկրին մէջ: Ունեւորի չգոյութեան կամ չկամութեան պարագային՝ տեսնէք ու կորով ունեցող քանի մը անհատ պիտի կրնային այս շէնքերուն մէջ շարունակել փոքրիկներու դաստիարակութեան եւ առողջութեան գործը, իրենց ուզած կաղապարը տալով անոր, վճարովի սաներ ընդունելով, եւն.:

Մահամերձ կարապի աղեխարշ ե՞րգը պիտի ըլլան սոյն տողերը, թէ ո՞չ S. O. S. աղդանշանը ընկղմելու վրայ եղող նաւու մը որո՞ւն հնարաւոր է դեռ փութալ օգնութեան:

ՆՇԱՆ ՊԵԿԵԱՆ

Տնօրէն Պընէէն-Ժընեւի Հայ Դպրոցին

Այսրին հուր, անդին ջուր

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՃԻՉԸ)

(Երիտասարդի մը ճիչը)

Կորա՜ւ մնա՜ւ «Հայոց ազգը», կ'ահազանգեն ամէն տեսակի մարդիկ: Հեգնանք մըն է միեւնոյն ատեն այս բացագանչութիւնը:

Բայց ազգ մը ի՞նչպէս կրնայ մեռնիլ: Մեռնիլ կայ բարոյապէս, — այդ բարոյազէնններուն կ'իյնայ խորհիլ եւ դարման տանիլ: Մեռնիլ կայ հոգեպէս, — այդ ալ թողունք իմաստուններուն, որ դեռ կը վիճին: Թող վիճին որքան կրնան:

Բայց մեռնիլ կայ ֆիզիքապէս, այս օտար պողոտաներուն վրայ: Ա՛յս է ամենաստոկալին: Ֆիզիքականին հետ կը մեռնի նաեւ բարոյականը եւ հոգին...:

Անտառի մէջ բուսնող եւ աճող կաղնին չի կրնար աճիլ փխրուն եւ սորուսու հողին մէջ, նոյնպէս բուրաստանին մէջ աճող տունկ մը խլուելով իր արմատէն եւ տարբեր հողի մէջ կամ տպատածուտ կող մը տնկուելով չաճիր:

Հապա ինչպէս կրնայ ապրիլ օտար երկինքի տակ, օտար հողի մէջ, իր արմատէն խլուած ժողովուրդ մը:

Հայ ժողովուրդը հողին կապուած էր: Արեւը իր առաջին ճառագայթները անոր ճակտին վրայ կը կոխէր: Ան երջանիկ եւ հպարտ էր եւ իր արդար քրտինքով կ'ոռոգէր դաշտերը: Ամէն ինչ սոոր մէջ կը բովանդակէր: Հո՞ղ, հո՞ղ, դարձեալ հող. հող է Հայուն ապրելու տեւելու գաղտնիքը:

Իսկ այժմ ստամոքական, օտար սառերու տակ, մրոտ եւ ծխոտ գործարաններու մէջ դարչահոտութիւն ե թմնաւոր կազեր շնչելով կը հիւծին եւ կը ծիւրին ֆիզիքապէս: Կը մեռնի երիտասարդութիւնը կ'ահազանգենք: Բայց ոչ մէկը խիղճ կ'ընէ ճար մը դարման մը գտնելու: Ջէ՞ք հաւատար հայ խրճիթներէն ներս, տեսէք հայ երիտասարդներուն եւ պատանիներուն գեղնած դէմքերը եւ պիտի սարսափիք:

Հո՞ղ, հո՞ղ, դարձեալ հո՞ղ, — կ'աղաղակենք:

Ըսէ՛ք արդեօք, դայլուղիով պիտի ըսեմ, թող գիս խաչը հանեն, հոգ չէ:

— Ախ մը դաճաճներ (հայրուրաց, հայատեաց) մարդիկ Հայաստանը իրենց սեփականութիւնը դարձուցած, հեռուէն քմահաճօրէն կը գծեն մեր հիւծիմը, մեր գալարումը ու գիւղին քրքիջով կը քրքջան ու կը հաճուին: Շարմաղէ կ'անցընեն հայ տառապող ժողովուրդը, իրենց ուզածը կ'ընտրեն կը տանին (ներգաղթ կը կատարեն): Իսկ անդին Հայաստանի կարօտով տոչորուող երիտասարդ կամ հայ անհատ մէկզի կը շպրտեն, իբրեւ «բուրժուազիայի, խմպերիալիստ չներու համակիր կամ անոր դաշնակից...»

Մէկդին հուր, մէկդին ջուր:

Մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ այս «չանթամ»ը: Մինչեւ ե՞րբ խաղալիք պիտի դառնանք ազգովին ամ մը բախտախնդիրներու կառոյի թափահարումներուն, եւ դոյն — գայլերու եւ տատյինեան լափիչ քաղաքականութեան...

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ

ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԵՏ

Պարո՛ն խմբագիր,

«Յառաջ»ի երեք խմբագրականներով Պետ. Կարմիր խաչի ու Ֆրանսահայ Կարմիր խաչի խնդիրը փոխել կը ջանաք:

Խնդիրը անունի վրայ է եւ ոչ թէ գործի կամ գործունէութեան վրայ:

Դուք ինքներդ տարին է որ «Յառաջ» կը հրատարակէք: Վաղը, եթէ ուրիշ հայ մը «Ֆրանսահայ Յառաջ» անուն թերթ մը հրատարակէ, դուք պիտի ըսէք այդ պարոնին.

— «Բարեկամ, ձեր «Ֆրանսահայ Յառաջ»ը չի կրնար հրատարակուիլ այդ անունին տակ, ձեր թերթը շատ օգտակար է, բայց փոխեցէք անունը»:

Տասներկու տարի է որ Հայ. Պետական Կարմիր խաչի Օգնութեան Մասնաճիւղը գոյութիւն ունի Փարիզի մէջ: Իր իրաւունքն է ըսել «Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին».

— «Դուք այդ անունը գործածելու իրաւունք չունիք»:

Որքան գովելի ըլլայ այդ ընկերութեան աշխատութիւնը, նոյնքան պարսաւելի է իր ընտրած անունը:

Այդ ընկերութիւնը, եթէ կը ճանչնաք, արդէն անգամ մը անունը փոխեց: «Արեւմտեան Եւրոպայի Հայ Կարմիր Խաչ» անունը կը կրէր: Ինչո՞ւ համար պարզապէս «Ֆրանսահայ Խաչ» անունը չուզէր ընդունիլ, ջնջելով Կարմիր բառը միայն, եւ կամ ինչո՞ւ կարմիրին տեղ ուրիշ գոյն մը չի դներ, դեղին, կապոյտ, կանանչ, նարնջագոյն, եւ կամ ինչո՞ւ «Ֆրանսահայ մայրերու, քոյրերու խաչ» անունը չընդունուիր: Անունը փոխելով, իր գործը պիտի վտանգուի՞:

Ֆրանսական օրէնքը կը պահանջէ որ իր երկրին մէջ օտարները Կարմիր Խաչ անունով ընկերակցութիւններ չչահագործեն: Իր կատարեալ իրաւունքն է:

Պէտք է յարգենք այս հայասէր երկրին օրէնքը:

Շատ մը դժբախտ ու տկարամիտ հայրենակիցներ, շատ անգամներ մոլորուած եւ կամ մղուած ուրիշներէ, մոռցած են յարգել հիւրընկալ երկրին օրէնքները ու տեղի միջազգային պէրու տեղի տուած են: Դուք պարբակած էք զանոնք ու կրկնած թէ ամէն Հայու պարտականութիւնն է իր բնակած երկրին օրէնքները յարգել հպատակիլ անոնց: Ինչո՞ւ համար այժմ մասնաւոր պարագային հակառակը կ'ընդէք:

Գոնէ մենք, դրել — կարդալ գիտցողներս յարգել գիտնանք օրէնքը:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը պէտք է ԿԱՐՄԻՐ բառը ջնջէ իր անունէն վերջին:

Ա՛յս է խնդիրը:

Փարիզի Հայ Տիկնաց Միութեան Հ. Կարմիր խաչի Օգն. մասնաճիւղի անդամ եւ բժշկապետ բուժարանի

ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կարդալ այսօրուան խմբագրականը:

ԳՐԱՇԱՐԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Վաղեմի գրաշարապետ Պ. Տիգրան Տօղրամաճեան Պոլսոյ մէջ, իր ւանկերէն ու պարագաներէն 80ի պատուած, տօնեց իր ծննդեան եւ խօլ իր գրաշարական արհեստի նարկելուն 67րդ տարեդարձը: Այս թիւ պատուասիրութիւններ եղան Պ. Տօղրամաճեան, ազգ. ծանօթ գէմքերու ու դէմքերու մասին մանրամասներ պատմեց:

ՆՈՐԷՆ «Ա. ՆԻԿՈԼ»

ԹՈՒՄԱՃԱՆ «ԷՖԷՆՏԻՆ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՁԱՌԱՆՑԵԼ ԵՒ ՄԱՏՆԵԼ

...ղոյց « Վազքը »ը, որ սխրահո... Սամուէլ Թումաճանի օրկանը ...ցած է, ներառեալ նոր ցնդաբա... ...ըն հրատարակած է նոյն թեր... ...ի մարտ 24ի թիւին մէջ. —

[illegible]

...կհ ... ցաւալի ... Ներս Սուրիա եւ ...

[illegible]

Ասոր մասին թող խօսի Պէչիտ ... ինչ ըլլալը յայտնի չէր։

Աhաւասիկ այս անձը միեւնոյն ... Սուրիոյ ազգ. ժողովին ... Հալէպի Ֆրանսական ընդ... ապահովութիւնը այս մար... ընկերներուն ձեռքն է։ Ֆրանսա... այս անձը բացէ ի բաց կը գր... եւ այդ վարչական ինքնավարու... թիւնը ապահովելու կ'օգնեն։

Այս « մավզէրիստ » խմբակը այս ... հրամանին տակ ... « պէյ »ութիւն ապահոված է։ ... Ֆրանսացիներուն գործին

կուզար, սա պատճառաւ որ եթէ Արաբները ապստամբին, Հայերը անմիջապէս անոնց վրայ պիտի յարձակէին։

Հիմա ես կը հարցնեմ Դաշնակներու։ Երբ ճշմարտութիւնը իր բոլոր մերկութեամբ մէջտեղն է, իրենց մէջտեղ նետած սուտը ...

Բայց օր մը այդ շրջանակի Հուկէս միլիոն հայութեան վերջը պիտի գայ եւ մեծամասնութիւն կազմող Արաբները դէմ Հայերը պաշտպանելու համար Ֆրանսացիները իրենց մատը իսկ չպիտի շարժեն։

Վազքը.— Ահաւասիկ հրատարակեցինք նամակը՝ Ս. Թումաճան էֆ.-ի որ խոստացած է միեւնոյն ատեն գրել երկու տարի առաջ Սուրիոյ մէջ կատարած քննական պտոյտին տպաւորութիւնը։ Ի մօտոյ պիտի հրատարակենք այս ուղեւորական նօթերը, որոնք կ'ենթադրենք թէ շատ հետաքրքրական պիտի ըլլան։

(*) Ներկայիս Պէյրութ գտնուող դաշնակցական լիսէի տնօրէններէն է եւ ընկերն ալ նշանաւոր կուսակցապետ Լեւոն Շանթն է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

ՎԱԼԱՆՍ, 28 մարտ (Ցառաջ).— Զ. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը, նկատելով որ Ֆրանսայի մէջ ամէն կողմ ելած են հանգանակութիւն Պէյրութի աղէտեալներու համար, ...

[illegible]

...կիրակի։ 10 ներկայացուցիչները ներկայ էին։ Բայց Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ առանց լիազօրագրի եկած էր նախապէս, խոստացաւ յաջորդին բերել լիազօրագիրը, նորէն չբերաւ։ Անցեալ տարի ալ առանց լիազօրագրի ներկայ էր Ապրիլ Տասնոյէկի սրահանդէսին։ Մասնաճիւղիս ատենապետը ըսաւ որ մեկնի ժողովէն։ Հեռացաւ։ Ժողովը ընտրեց հանգանակիչ յանձնախումբ մը 6 հոգիէ, որ երկու մասի պիտի բաժնուի եւ շուտով վերջ գտնէ։ Ահա կազմը,— Գ. Գ. Ալիքսան Զէյէլեան, Օհան Գոյաճեան, Միլքոն Կիրակոսեան, Պետրոս Խաչէրեան, Խաչատուր Մուրատեան, Երուանդ Տէր Ղուկասեան։

Մասնակցող միութիւնները յանձնախումբը վաւերացուցած են իրենց կնիքներով։

Ե. Տ.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՑԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԵՌԱԳՈՅՆՈՎ ԵՒ ԵՐԳԵՐՈՎ 25 ԱԶԳԵՐՈՒ ԿՈՂՔԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 Մարտ (Ցառաջ).— Մարտ 27ին Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային տարազի ցուցահանդէսը։ Մօտ 25 մեծ ազգերէ բաղկացեալ հսկայ թափօր մը, այլազան տարազներով, կը սպասէր «Le Petit Marseillais»ի տպարանին առջեւ։ Այստեղէն էր որ պիտի սկսէր մեծ թափօրը, որ պիտի անցնէր Լա Քաննըպիէրէն, Փրէֆէքթիւրին առջեւէն եւ կարելով Րիւ տը Րօմը պիտի հասնէր ընդունելութեան մեծ պալատը, ուր կը սպասէին քաղաքապետը եւ ուրիշ բարձրաստիճան զինուորականներ եւ պաշտօնեաներ։

Ժամը ճիշդ 3ին սկսաւ շարժիլ մեծ թափօրը. զինուորական նուագախումբին նուագովը։ Առջեւէն կ'երթար զինուորական հեծեալ ջոկատ մը, ասոնց ետեւէն զինուորական նուագախումբ մը (մէջ առ մէջ երեք զինուորական նուագախումբ կար, որ հերթով կը նուագէին)։ Թափօրի ետեւէն Մարոքեան քաջ սպիտակ ձիաւորներ կը յառաջանային, իսկ յետոյ՝ տարիքան ձիաւորներ։ Նուագախումբին ետեւէն կը քալէին նախ Անգլիացիները, իրենց ազգային դրօշով եւ տարազով։

Մեր խումբին առջեւէն կը ծածանէր պաշտելի եռագոյնը, «կարմիր-կապոյտ-նարնջագոյն»։ Անոր կողքին կը բարձրանար սպիտակ ցուցատախտակ մը, եզերուած եռագոյնով, ...

[illegible]

Ռուսերն ալ մաքուր տարազներ ունէին։ Որոնց մը իրենց ազգային դրօշը գրկած կը քալէր։ Խումբին առջեւէն Այսպէս 25 ազգերու մեծ թափօրը կանգ առաւ Սակարանին առջեւ։ Հոս Հայերը բաժնելով, մասնաւոր ինքնաշարժով մը տարին Անծանօթ Զինուորին դամբարանը, ուր խմբուած էր բազմութիւնը, դիտելու համար հայկական խումբին յարգանքը։ Այս պաշտօնը տրուած էր միայն Հայերուն։ Ուստի միայն Հայերը գացին 25 ազգերու մէջէն, կառավարական ժամանակ պաշտօնեաներու, թղթակիցներու եւ լուսանկարիչներու հետ։

Տիկին Սարաֆեան, որ գրկած էր ծաղկեպսակը, սկսաւ քալել։ Եւ... [illegible]

Բոլորը երկիւղածութեամբ մօտեցան ու դրին ծաղկեպսակը շիրիմին առջեւ, ...

[illegible]

Եւ այսպէս եռագոյնը յաղթական անցաւ Անծանօթ Զինուորին շիրիմին առջեւէն, մեզ թողլով տանձին։ Երեք ընկերներ էինք, երեքս ալ սկսանք քալել, լուռ ու մունջ...

Վահան Ֆէսճեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչու անմեղ կը ձեւանաք

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Գ. Ճէգայիրլեան, ձեր տուած «Լուսաբանութիւնը» չի գոհացներ եւ չի կրնար գոհացնել, մինչեւ որ չյայտնուին այն մութ ձեռքերը որ կը գործեն Հօկի դիմակին տակ, թէեւ Հօկի անդամները մեծ մասով չեն գիտեր։

Կը հաստատեմ ինչ որ նախապէս գրած էի (մարտ 23) թէ փետրուար 18ի խանգարման մէջ պատասխանատու է Հօկը եւ մասնաւանդ անոր Կ. Կամբէնէն։ ...

1. «Փետր. 18»ի հանդէսին, ո՞վ էր որ լուր եւ թռուցիկներ տուաւ Ֆրանսացի համայնավարներուն։ Ինչո՞ւ Հօկի ... Այո, Հօկի կազմէ նախապէս ...

[illegible]

2. «Երկիր Նայիրի»ի ներկայացման օրը Ֆրանսայի համայնավարները իրենց կազմով եւ ֆանֆառով Քուաէնվիլէն եկած էին, որպէսզի փայլ տան օրուան հանդէսին։ Այո՛, «Ինթէրնասիօնալ»ի եւ նման եղանակներու վարժ ենք, բայց Ֆրանսացիներուն եւ մեր միջեւ տարբերութիւն կա՞յ թէ ոչ։

Ասոնք ո՞րոնց կողմէ հրաւիրուած էին եւ ինչ՞ն գիտէին թէ նոյն օրը ... Հայաստանի վարչաձեւին հակառակորդ ընկ. Նժդեհ։

Ինը տարուան կեանք ունի Առնուվիլի գաղութը եւ 8 տարիէ խաղաղ վիճակ մը ունէր, Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբը 50 անգամ հանդէս, բանախօ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

« Ազդակ » ներառեալ խարիդածութիւնները կ'ընէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի տնտեսական տագնապի մասին, որ սոր հանգամանք առած է, տեղի տալով գործադուլներու (մարտ 22).

— « Դարմանը սակայն այս կացութեան, միայն մաքսատուրքերու նըւազման մէջ փնտռել ճիշդ չէ։ Այսօր Սուրիայէն շատ աւելի զօրաւոր եւ տնտեսապահար երկիրներ, կրցած են իրենց կացութիւնը փրկել մաքսային խստութիւններով։ Բարձր գոմիսէրութիւնը իր տարեկան 160 միլիոն ֆրանքի պիտակէն ...

[illegible]

...ուրեմն, տեղական արտադրութեան չգոյութիւնն է։ Երկրագործական ահագին հնարաւորութիւններ կան հովանաւորեալ երկիրներու մէջ, ուրիական հակայածաւալ տարածութիւնները բոլորովին անմշակ են եւ մշակուած մասերն ալ հին նախապետական ձեւերով։ Մեքենան դեռ մուտք չէ գործած այս երկիրներու մէջ, ապահովելու համար արդիւնաւոր բերք մը։

Կը տեսնուի ուրեմն, տարուէ տարի կը քամուին հովանաւորեալ երկիրները եւ արտածման քառապատիկը ներածում կ'ունենան։ Որով, եթէ, այդ գումարին կէսը կառավարութիւնը եւ մաքսատունը իրրեւ տուրք գանձած ըլլան, դարձեալ 8—9 միլիոն ոսկիի մօտ գումար մը արտածուած կ'ըլլայ ...

[illegible]

...միջոցի պիտի դիմեն պարտատէրերը, օրին վճարելու համար իրենց պարտքերը, այլապէս կը գրաւուին իրենց շէնքերն ու կալուածները։ Իրապէս անձնաւորութիւն մը կը հաղորդէր մեզ թէ, Պէյրութի երեք չորրորդը գրաւի դրուած է Քրէտի Ֆոնսիէի եւ Թունուզ ու Ալճէրի դրամատուներու մէջ։ Ծիծաղելի բոլոր նախանձեալները գրեթէ ներածուած են Եւրոպայէն։ Եւ այս դրութեան շարունակումովը, վաղը ոչ ոք պիտի կրնայ վճարել իր պարտքը, որով քաղաքի մեծագոյն մասը դրամատուներու սեփականութիւնը կը դառնայ »։

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻՆՔ

Դ. Մեղոյեանի «ԳԻՏՆԻՆ ՏԱԿԷՆ»ը

(Յեղափոխական կեանք)

ՈՐ ԸՆԴՀԱՏՈՒԱԾ ԷՐ ԿԱՄՔԷ ԱՆԿԱԽ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ

Իսկ մեր բժշկական աօուլիսը,

«ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ»

որ թերթօնի ձեւով տպուեցաւ, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին կողմէ լոյս կը տեսնէ իբրեւ գիրք։

...ութիւն, Թաարոն եւայլն է տուած, ... մէջ, մեռաւ մարտ 17ին։

[illegible]

...ներն ալ ծայր տուին։ Պատասխանատուն մե՞նք ենք թէ Հօկը, որու անունը կը շահագործեն կարգ մը թափթփուքներ, առանց մտածելու հետեւանքը։

Եթէ անմեղ էք իբրեւ չէզոքներ եւ հայրենասէրներ, ինչպէս կ'ըսէք փնտռեցէք բուն պատասխանատուները։ Իսկ մենք կը մնանք արթուն պահակը բոլոր գաղութներու մէջ։

Յ. Ճիհանեան

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ԵՂԻԱ ՍԱՆՏԸՔՃԵԱՆ

Մակեդոնիոյ նախկին որբերէն երիտասարդ դաշնակցական մը, Եղիա Սանտըքճեան, որ ժամանակէ մը իվեր կը դարմանուէր Մօնքօ. Ուլէն ընկերութեան Վիրօնիայի դարմանատան ...

[illegible]

...ցուցած էր ծնողքը։ Իր հետագայ պատմութիւնը այն է ինչ որ բոլոր իր հասակակից որբերունը։ 1922էն յետոյ Բըլիֆի որբերուն հետ կը բերուի Սիրա եւ ապա Գավալա, քանի մը տարի յոյն երկրագործի մը մօտ կ'աշխատի Գալիփոր գիւղը եւ յետոյ կ'երթայ Նուսքա։ Հոն կը մտնէ Հ.Յ.Դաշնակցութեան շարքերը եւ աչքի կը զարնէ իբրեւ գիտակից եւ անձնուէր ընկեր մը, սիրուելով բոլորէն։ Տարիներ յետոյ, գործազրկութեան պատճառով գնաց Վիրօնիա, ուր զբաղեցաւ մանր առեւտուրով։ Անցեալ տարի հոկտեմբեր 8ին զինուորագրուեցաւ, բայց հազիւ ամիս մը ծառայած, փայծաղի հիւանդութեան պատճառով, մէկ տարուան արձակուրդ ստացաւ։ Ծանր վիճակի մը մատնուած, հազիւ կրցաւ գործ մը ճարել Մօնքօ. Ուլէն ընկերութեան մէջ, ուր աշխատած պահուն ծանրացաւ հիւանդութիւնը։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (10)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

17.— ՆՈՒԱՁԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԹՈՔԱԽՏԸ,

ՊԷՏՔ Է ԿՌՈՒԻԼ ԱԼՔՈԼԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ալքոլամոլութիւնը մեզ կը տանի թոքախտին։ Ալքոլը, երբ ...

[illegible]

...տեսնէր ողբերգական պատկեր մը,— աշխատելու անընդունակ, առողջութիւնը խանգարուած, խնայողութիւնը հատած, խրճիթի մը մէջ ինկած, գէշ հագուած, կէս անօթի, մահուան օրերը յառաջացած..., ահա ինչ որ կը տեսնուի իր զաւաթին յատակը։ « Խմող մարդը անարժէք մարդ մըն է » կ'ըսէ ժողովրդական առած մը։ Եւ Սողոմոն իմաստունը եւս կ'ըսէ.

« Մի գտնուիր գինի խմողներուն միջեւ »։

Տուները կ'ապահովագրենք հրդեհին դէմ, ինչո՞ւ համար։ Որովհետեւ հրդեհ կը ծագի եւ կ'այրէ շէնքը, փողոց ձգելով մեզ։ Ապահովագրական ընկերութիւնը ոչ միայն պարտաւոր է վճարելու կորուստը, այլ նաեւ պայքարելու որ հրդեհ չպատահի։ Նոյն բանը հիւանդութեան պարագային։ ...

[illegible]

...իր թոքախտը, որ բուժելի է, եթէ չունի ուրիշ աղբիւր մը իր ընտանիքին ապրուստը հայթայթելու եւ իր հիւանդութիւնը բուժելու։ Ժամանակաւոր մարմիններու, գթութեան քոյրերու կամ ողորմութեան դիմել շատ դժնդակ բան է։ Դժբախտաբար հիւանդութիւններու դէմ ապահովագրուելու սովորութիւնը (եւ օրէնսդրութիւնը) գոյութիւն ունի Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ մէջ միայն, ուր ծնողքները ամսական պզտիկ գումարով մը կ'ապահովագրեն իրենց երախաները հիւանդութեան, մասնաւորապէս թոքախտին դէմ։

19— ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եւ Զուիցերիա բազմաթիւ ապաքինարաններ ունին թոքախտաւորներու համար։ Դժբախտաբար ապաքինարաններու թիւը քիչ է, եւ թոքախտաւորներու թիւը անհաշիւ, ...

[illegible]

...հելով իրենց օրապահիկը կամ գոնէ իրենց կրած դարմանումին գինը։ Հարց մը, որուն մասին ստիպուած են խորհիլ Հայերը, երբ թոքախտը սկսած է մեծ աւերներ գործել արդէն։

20 — ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Բուժարանը լաւագոյն զէնք մըն է յարձակելու համար թոքախտին վրայ իր որջին մէջ։

Բուժարանն է, որ երեւան կը հանէ հիւանդութիւնը, կը դարմանէ, կը խնամէ, կը հսկէ։ Կը կառավարէ հիւանդին կեանքը, հիւանդութիւնը դարմանելու եւ վարակումները անհետացնելու նպատակաւ։ Հիւանդանոց կը ղրկէ անոնք, որ չեն կրնար դարմանուիլ իրենց տան մէջ։ ...

[illegible]

Թարգմ. Շ. Ն.

(ՎԵՐՋ)

քոթ հուշակեցէք վաղը ժամը 10էն սկսեալ, բոլոր հրէական գործերուն դէմ »։ Շաբաթ առտու ժամը 10ին, բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, յայտարարութիւններ պիտի փակցուին, պոյքոթի հրաւիրելով ժողովուրդը։ Ինքնաշարժներ կամ սովորական կառքեր փողոցէ փողոց պիտի պտտին, հետեւեալ ազդատախտակներով․

— Պոյքոթի ենթարկեցէք բոլոր հրէական ձեռնարկները, որ եւ է բան մի գնէք հրէական խանութներէն․ մի՛ երթաք հրեայ փաստաբաններուն․ զգուշացէք հրեայ բժիշկներէն։ Հրեաները փորձանք են մեր գլխուն »։

⁂ Փարիզի մէջ ալ, հրեայ վաճառականները որոշեցին պոյքոթ հռչակել գերմանական ապրանքներուն դէմ։ Սանթիէի, Թամփլի եւ ուրիշ հրէաշատ փողոցներու մէջ, խանութներուն առջեւ փակցուած են ազդեր, հետեւեալ բովանդակութեամբ․ — « Գերմանական ներկայացուցիչներ չեն ընդունուիր »։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԳԼ․ ԴԵՍՊԱՆԸ ԼՈՆՏՈՆ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՒ

Անգլիացի ճարտարագէտներու բանտարկութեան խնդիրը ծանրացած ըլլալով, Մոսկուայի բրիտանական դեսպանը առժամաբար Լոնտոն կանչուեցաւ։ Հաւանական է որ այլ եւս չվերադառնայ, եթէ խորհրդային իշխանութիւնը զոհացում չտայ։

ՇԱԲԱԹԸ ՀԻՆԳ ՕՐ ԵՒ 30 ԺԱՄ

Մ․ Նահանգներու Ծերակոյտին իրաւագիտական յանձնաժողովը վաւերացուց օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ շաբաթը հինգ օր կամ 30 ժամ աշխատանք։ Օրինագծին նպատակն է գործ ճարել միլիոնաւոր գործազուրկներու։

Յ․

Հ․ Դ․

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի հերթական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՆՁԷԿ-ԲԱՇԱՆ Արծիւ խումբը սովորական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. Սարսէլ-Առնուվիլ ենթակոմիտէին «Ռազմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու բոլոր ընկերները անխտրաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 29, rue Beauséjour, Sarcelles։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱԻՏՕ» խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ՓԻՒԺԷԻ Ցամօ Շաւօ խումբի ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard։ Զեկոյց՝ Գ. Ն. Ջամալեանէ։ Նիւթ՝ «Համաշխարհային քաոսը եւ աշխատաւոր զանգուածները»։ Մուտքը ազատ է։

Բժշկական դասախօսութիւն Առնուվիլի մէջ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ կողմէ

Տեղւոյն ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախաձեռնութեամբ

Այս իրիկուն, Շաբաթ, ժամը 8.30ին

կը նախագահէ Տոքթ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Տոքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, Թոքերու առողջապահութիւնը

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 22 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը

ՎԻԷՆ

23 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԻՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Լիոնի ՀԱՄԱ-ԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՕԹՆԱԿ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

կը ներկայացուի ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ եւ զաւեշտ մը

Հանդէսին ծախքերուն մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Ֆր.։

ԾԱՆՕԹ.— Սոյն ներկայացումը պիտի ներկայացուի նաեւ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ մէջ Ապրիլ 2ին, իսկ ՎԻԷՆԻ մէջ Ապրիլ 9ին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 855։
Քան, Վ. Գ. — 35։
Մարսէյլ, Ե. Կ. — 35։
Մարսէյլ, ՄՈՎ. — 20։
Շէրպուրկ, ՀԱՆ. — 35։
Վիլմօնպլը, ՏԻԿ. ՔԱՍ. — 105։
Թուլուզ, ԽԱՉ. — 35։
Փարիզ (10e), ՊԱԳ. — 140։
Լիոն, ԳՈՐԾ. — 541.10։
Վիէն, Պ. ՌՈՎ. — 45։
Կրընօպլը, Օր. ՄԻՍՔ. — 35։
Քլամառ, Ժ. Ա. — 35։
Վալանս, ԳՈՐԾ. — 300։
Փարիզ, ՅԷՊ. — 100։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին Ապրիլ 2ի Ընդհ. ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է։

«ՍԻՓԱՆ»ի, «ԱՐԱՐԱՏ»ի եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ»ի անդամ եւ անդամուհիները կը հրաւիրուին ընդհ. փորձի եւ կարեւոր խորհրդակցութեան համար վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, րիւ Րիվօլի։ Բոլորի ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԼԻՈՆԻ եւ ՏԷՍԻՆԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղերը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Տէսինի մէջ իր սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այրի Տիկին Ջենօբիա Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սէմէրճեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Սէմէրճեան (Phébus), Պ. Յարութիւն Տապաղեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տապաղեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Հոգտանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խաչիկեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Նարդուհի Ուզունեան եւ զաւակունք, սրտի ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ)

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Շաբաթ (1 Ապրիլ), կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 2ին, Clinique Tarnierի մէջ, 89, Rue d'Assas, Paris (6e).

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբր այդ։

Ամէն Հայու նուիրական պարտականութիւնն է

23 ԱՊՐԻԼԻՆ ՅԻՇԵԼ ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ

ԵՒ ԵՐԹԱԼ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՍԱԼ ԿԱՎՕԻ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ոստիկանութիւնը ստուգեց հետեւեալ պատճառը — Քըթլըր՝ քարեկեցիկ վիճակի տէր մէկը, որուն բուն անունն էր Պէնթվիչ, շահամոլ ու վըճռական մարդ մըն էր․ դատապարտուած էր երեք անգամ․ ոստիկանութիւնը այն համոզումն ունի թէ ուրիշ աւելի կարեւոր ու մտերմական շարժառիթ մը կար ոճիրին համար․ հաւանաբար այդ շարժառիթը կապ ունի այն վերաբերումին հետ զոր դերձակը ցոյց կուտար իր կին պաշտօնեաներուն հանդէպ։

Լիէժ, 28 *փետրուար* 1900. — Ժագ Կլլէրման, ընահանգապետ․ սպաննըւած Օփերայէն վերադարձին։ Անանուն կեանք մը կը վարէր․ մահէն ետք քննութիւն կատարուելով, հաստատուած է որ հանրային գումարներէ մօտ քառորդ միլիոն փրանք իւրացուցած է կեղծարարութեամբ։

Քէնթըրբըրի, *հոկտեմբեր* 1900. — Դաւտաւոր Էնտըրբըրն, խեղդամահ իր սենեակին մէջ․ երեք անգամ դատի կանչուած է մարդասպանութեան ամբաստանութեամբ, բայց միշտ ազատ արձակուած։ Ղեկավարն է Էնտըրբըրն —Հարա կուիւն՝ իր անունը կրող եռամսեայ․ իր թշնամիներէն սպաննած է խօթը հոգի։ Վերջին անգամ երբ տեղական թերթի մը խմբագիրը վառօրէն սպաննած ըլլալու ամբաստանութենէն ալ ազատ արձակուեցաւ, ձեռքը սեղմեց երդուեալներուն ու շնորհաւորեց զանոնք։

Նիւ Եորք, 30 *հոկտեմբեր* 1900. — Փէթրիք Ուէլշ, համբաւաւոր յափշտակիչ մը ազգային դրամներու եւ պառուառոտ մասնագէտ․ եղած է քաղաքին զանձապետը․ վատահամբաւ ընկերութեան մը հոգին․ դիմակազերծ՝ տեղական թերթի մը կողմէ։ Կախուած գտնուեցաւ Լոնկ Այլէնտի անտառին մէջ․ անձնասպանութեան վերագրուեցաւ ոճիրը։

Փարիզ, 4 *մարտ* 1901. — Մառամ Տէվիառ, շնչահեղձ․ նոյնպէս անձնասպանութեան վերագրուած ժամանակին։ Ո՛չ մէկ լաւ տեղեկութիւն կարելի է տալ իր մասին․ նշանաւոր էր իբրեւ « հոգիներ վաճառող »։

Փարիզ, 4 *մարտ* 1902. — Ճիշդ մէկ տարի յետոյ, պարոն Կապրիէլ Լանֆէն, հաղորդակցութեանց նախարարը մեռած գտնուեցաւ իր կառքին ներսը՝ Պուլոնի անտառին մէջ․ ձերբակալեցին իր կառապանը, որ ազատ արձակուեցաւ յետոյ։ Մարդը երդում ըրաւ որ ո՛չ ատրճանակին, ո՛չ ալ իր տիրոջը ձայնը լսած էր․ անձրեւ կուգար եւ հազիւ քանի մը հոգի կային անտառին մէջ։

(Տասը ուրիշ ոճիրներ եւս յիշուած էին ցանկին մէջ)։

×

Անկասկած խոշոր պատմութիւն մըն էր թերթին պատմութիւնը։

Խմբագրապետը իր գրասենեակին մէջ նստած, կրկին անգամ կարդաց զայն ու բսաւ․ — « Սքանչելի է »։

Լրաբերը, իր գրածին վրայէն անցաւ դարձեալ՝ ուրախութեամբ աչքին առջեւ պատկերացնելով իր կատարած գործին հետեւանքները։

Արտաքին նախարարը թերթը կարդաց տաշտի․ անկողինին մէջ եւ կատակածանքով հարց տուաւ ինքնիրեն թէ արդեօք պէտք եղածէն աւելի՞ խօսած էր։

Ֆրանսական ոստիկանութեան պետը կարդաց լուրը « Թան »ի մէջ եւ բարկութեամբ անիծեց անգլիացի նախարարը, որուն շատախօսութիւնը խանգարած էր իր ծրագիրները։

Իսկ Մատրիտ, Քաֆէ տը լա Փէ արճաշարանին մէջ ձօրճ Մէնֆրէտ արհամարհանքով ու հեգնոտ ծիծաղով մը կարդաց թերթը իր ընկերներուն որոնց երկուքը զուարճացան, իսկ երրորդը՝ լայնակզակ ու տափակ դէմքով, մորթ բրտու, ժահուան սարսափը իր նայուածքին մէջ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ո՛վ էր, Կլաստօ՞նն էր ըսողը, թէ աշխարհիս մէջ խենթեցած ոչխարէն աւելի վտանգաւոր, աւելի վայրագ ու աւելի անհաշիւ բան չկայ։ Իսկ մենք ալ կրնանք ըսել որ աշխարհիս մէջ ամէնէն անզգուշապահ, ամէնէն շատախօս եւ ամէնէն ձախաւեր արարածը այն դիւանագէտն է որ կը չեղի իր ճամբէն։ Մարդիկ որ կրնան զսպել իրենց լեզուն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ կրնան հպարտօրէն անցնիլ բարեկամ պետութիւններու կողմէ բացուած փոսերուն առջեւէն, կ'ունենան, իրենց կեանքին մէջ, այնպիսի վայրկեաններ, երբ կը մոռնան ընդունուած սովորութիւնները ու կը վարուին հասարակ անհատներու պէս։ Փողոցէն անցնող մարդը չի կրնար հասկնալ ասոր պատճառը, սակայն փոքրաթիւ բազմութիւն մը որ կը զբաղի հոգեբանութեամբ եւ կրնայ ընդհանրապէս բացատրել մարդոց ուղեղին մէջ տեղի ունեցող երեւոյթները, անտարակոյս կրնայ մեզի տալ շատ համոզիչ պատճառներ՝ այդ անհաւատարակչութեան մասին։

Տարօրինակ խառնուածք ունէր Ֆիլիփ Րէյմըն։ Մաքին մէջ ...պէտք է գործադրէր անպայման ...չէր կարծեր թէ ո՛ր եւ է արգելք ...ցեւ կը հրաժարէր իր մտադրութենէն։ Ուժեղ նկարագրով մէկն էր ...նէր զօրաւոր, քառակուսի կզակ ...խոշոր բերան մը․ աչքերուն մէջ ...կապոյտ մը, որ սովորական է ...ծիրտ ոճրագործներուն եւ մանաւանդ ...նշանաւոր զօրավարներուն։ Եւ ...կայն, Սըր Ֆիլիփ ուրիշներուն ...ւակայածէն շատ աւելի սկսած ...վախնալ իր ձեռնարկին հետեւանքներէն։

Հազարաւորներ կան որ իրենց ...մինով հերոսներու կը նմանին, ...հոգեպէս վախկոտներ են․ մարդիկ ...կրնան հեգնել մահը, բայց կը ...ափին պզտիկ դժուարութիւններ... Ամէն օր դատարաններուն մէջ կը ...ենք կեանքի եւ ... մահուան ... թը այդ դասակարգի մարդոց։

Արտաքին նախարարին քով ... էին այդ յատկութիւնները։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԱՊՐԻԼ 1933

2 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2153

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,

Մարտ 21ին փակուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԲ. Ընդհանուր Ժողովը: Պատմական բացառիկ պարագաներու մէջ գումարուած էր Դաշնակցութեան գերագոյն ատեանը, գծելու համար քաղաքական այն ուղին, ուրկէ պիտի ընթանայ կուսակցութիւնը յառաջիկայ տարիներու ընթացքին: Դաշնակցութեան բարձրագոյն ժողովին մէջ խմբուած պատգամաւորները, որոնք եկած էին աշխարհի չորս ծագերէն, ընկերական ջերմ մթնոլորտի մէջ, պատմական վայրկեանի յստակ գիտակցութեամբ, հանգամանօրէն քննեցին բոլոր հարցերը եւ բացառիկ համերաշխութեամբ տուին պատշաճ որոշումները հայ կեանքը յուզող բոլոր հրատապ խնդիրներու մասին: Անոնք ջանացին, որ ԺԲ. Ընդհանուր Ժողովը դարձակէտ մը դառնայ մեր կեանքի մէջ, նոր թափ մը տալով Դաշնակցութեան գործունէութեան:

Պատմական անցքերը հրամայաբար կը հարկադրեն մեզ, որ Դաշնակցութիւնը ընդգրկէ աւելի գործօն քաղաքականութիւն, արժանաւորապէս դիմագրաւել կարենալու համար գալիք դէպքերը: Առանձնաբար հայ գաղթաշխարհը յառաջիկայ տարիներուն պիտի գիտնայ մէկտեղել իր ուժերը, խմբուիլ ընդհանուր եւ համահայկական դրօշի մը շուրջ այն գիտակցութեամբ, որ իրեն վճռական դեր վերապահուած է Հայ Դատի լուծման մէջ:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, աշխարհը կը պատրաստուի մեծ եւ ճակատագրական անցքերու: Այս պատմական վայրկեանին Դաշնակցութեան Ընդհանուր ժողովը արթնութեան կը կոչէ հայ ժողովուրդը այն խոր հաւատքով, որ եթէ կամենանք, պիտի կարենանք մեղմել մեզ սպառնացող վտանգները: Հայ Դատի ուխտեալ բշնամիներու բոլոր ճիգերը անցան ապարդիւն. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ միակամ ու միասիրտ, միակ կազմակերպ ուժը մեր ցիրուցան ժողովուրդի: Անվերապահօրէն զօրավիգ հանդիսանանք անոր, միշտ յիշելով, թէ ինչ որ կուտանք Դաշնակցութեան, կուտանք հայ հայրենիքին ու հայ ժողովուրդին:

Տանր է մեր ուղին, ընկերներ, տակաւին շատ փորձութիւն, մեծ զոհաբերութիւն ու նախանձախնդրութիւն կը սպասեն մեզ: Տոգորուած, սակայն, մեր գաղափարի վեհութեամբ, ներշնչուած մեր յեղափոխական փառաւոր անցեալէն, ապաւինած մեր ժողովուրդի անմեռ կամքին, համոզուած մեր դատի արդարութեան, առաջ քալենք համարձակ ու վճռական քայլերով: Ո՛ւր ալ ըլլանք, Հայաստանի մէջ թէ անոր սահմաններէն դուրս, Սփիւռքի տաժանավայրերուն մէջ թէ օտարութեան ափերուն, գիտակցինք այն բարձր առաքելութեան, որ պատմութիւնը դրեր է մեր կուսակցութեան վրայ: Համախմբուինք մրրիկներ ապրած անոր յեղափոխական դրօշին շուրջ, պինդ փարինք անոր, ամուր սեղմենք մեր շարքերը, վստահ, որ հեռու չէ ազատութեան ժամը:

Ընդհանուր Ժողովը իր աշխատանքները աւարտելէ առաջ, սրտագին ողջոյնի ջերմ խօսք կ'ուղղէ բովանդակ հայ ժողովուրդին եւ խորհրդային ամբողջ տարածութեան վրայ ցիրուցան, բանտերու, արգելարաններու եւ աքսորավայրերու մէջ մաքառող բոլոր յեղափոխական մարտիկներուն եւ դաշնակցական ընկերներուն:

Ընկերնե՛ր, տարածութեամբ թէեւ հեռու, սակայն սրտով ու մտքով մենք ձեզ հետ ենք. ձեր գաղափարները մերն են ու մերն են ձեր ցաւերը: Անհուն հիացումով ի տես ձեր լուռ նահատակութեան եւ ճշմարիտ հերոսութեանց, ձեզ հետ միասին կը գոչենք.

Կեցցէ՜ հայ հերոսական աշխատաւոր ժողովուրդը:

Կեցցէ՜ Միացեալ, Անկախ եւ Ազատ Հայաստանը:

Կեցցէ՜ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ԺԲ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիոյ կառավարութիւնը հրամանագրով մը լուծեց «Շուցպունտը», ընկերվարական կուսակցութեան մարտական խումբերը որ 100,000 հոգինոց քաղաքապահ բանակ մը կը կազմեն: Կառավարական զեկոյցը կ'ըսէ թէ «Շուցպունտ»ը կը պատրաստուէր բռնաբարել սահմանադրութիւնը: Այս առթիւ ցինուորական ցոյց մը կատարուեցաւ Վիէննայի մէջ:

Իբրեւ փոխվրէժ, Վիէննայի ընկերվարական քաղաքապետութիւնը իր կարգին լուծեց հայրենասիրական կամ ֆաշական խումբերը (հայմվէրէն):

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ մէջ յեղափոխական նոր կազմակերպութիւններ երեւան հանուած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը որոշեց ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել համայնավարներուն դէմ: Այս շաբթու խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ բեկանել երեսփ. ժողովի եւ թաղապետական խորհուրդներու բոլոր համայնավար անդամներուն ընտրութիւնը եւ պաշտօնանկ ընել համայնավար պաշտօնեաները:

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

Մուսոլինիի ծրագիրը եւ ուրիշ դէպքեր խոր մտահոգութեան մատնած են Ֆրանսայի ազգայնական շրջանակները: Երեսփ. ժողովի անցեալ օրուան նիստին մէջ, Պ. Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն եւ Լուի Մառէն բուռն հարցապնդումներ ուղղեցին, որոնց մանրամասնութիւնները կուտանք յաջորդով: Մանաւանդ վերջինը, որ նիստին բացակայ էին թէ՛ վարչապետը եւ թէ արտաքին նախարարը:

⁂ Քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար Ֆրանսական կառավարութեան հետ: Պ. Թիթուլէսքօ կը գործէ իբրեւ ներկայացուցիչը Փոքր Համաձայնութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ չենք կրնար պարպել անմիջապէս

Երեսփ. ժողովի մարտ 30ի նիստին մէջ, պատերազմական նմանագոյցի վիճարանութեան առթիւ, նորէն յուզուեցաւ Սուրիոյ հոգատարութեան խնդիրը: Մարսէյլի շրջանին ընկերվարական երեսփոխան Պ. Սիքար Բէնէն ուժգնօրէն քննադատեց այն «մախումները» (իր կարծիքով՝ 300 միլիոն ֆրանք) զորս կը պատճառէ «սուրիական արկածախնդրութիւնը»: Ցայտաբարեց թէ Ֆրանսան ալ պէտք է հետեւէր Անգլիոյ օրինակին, եւ անկախութիւն տար Սուրիոյ, ինչպէս Անգլիան տուաւ Իրաքի: «Սուրիան իր միութիւնը եւ ազատութիւնը կը պահանջէ եւ մենք իրաւունք չունինք ընդդիմանալու: Երբեք պաշտպանելիք շահեր ունինք: Օրդ, մեր առեւտրական շահը՝ այդ երկրին հետ՝ հազիւ 36 միլիոն ֆրանքի կը հասնի: Ինչ կը վերաբերի բարոյական կամ կրօնական շահերուն, այդպիսի շահեր ունինք ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, մանաւանդ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, եւ սակայն զօրք չենք պահեր հոն: Հետեւաբար, կը պահանջեմ որ կառավարութիւնը յայտարարէ թէ այս չափազանց բազմածախս գրաւումները չպիտի շարունակուին»: (Ծափեր ծայրայեղ ձախակողմէն).

Ոչ ոք բաւիչ, ընկերվարական վարիչը, իր կարգին ուժ տուաւ այս յայտարարութեան:

Աջակողմեան երեսփոխան մը բողոքեց այն հեգնական ոճին դէմ որով Պ. Բէնէն խօսեցաւ Ֆրանսայի բարոյական եւ կրօնական շահերու մասին: «Մեր հոգատարութիւնը, ըսաւ, արդիւնքն է պատմական երկար աւանդութեան մը որ իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ ստեղծած է մեզի համար, հանդէպ Սուրիոյ ժողովուրդներուն: Այնտեղ ունինք հայրենի ժառանգութիւն մը որմէ ես եւ իմ բարեկամներս չենք կրնար հրաժարիլ»: (Ծափեր կեդրոնէն եւ աջակողմէն):

ԵԹԷ ՔԱՇՈՒԻՆՔ, ԻՐԱՐ ՊԻՏԻ ԲԶՔՏԵՆ ...

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, խօսք առաւ վարչապետ Պ. Տալատիէ եւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայի յանձնած է սուրիական հոգատարութիւնը, նկատի առնելով այն իրաւունքներն ու պարտականութիւնները զորս ան ստացած է դարերու ընթացքին: Այս գիտակցութեամբ է որ ընդունած ենք յարաբերութեան նոր բանաձեւ մը՝ ընդմէջ ժողովուրդի մը որ քաղաքակրթութեան որոշ աստիճանի մը հասած է եւ ուրիշ ժողովուրդի մը որ չէ հասած այդ մակարդակին: Մեր առաքելութիւնն է Սուրիան բարձրացնել այնպիսի վիճակի մը որ կարենայ ըլլալ իրեն տալ իր քաղաքական ազատութիւնը եւ կառավարութիւնը որոշած է գործել այդ ուղղութեամբ: Այս նպատակը գործադրել՝ աւելի դժուար է Սուրիոյ քան Իրաքի մէջ: Անգլիան կրցաւ մեզմէ աւելի շուտ շարժիլ, որովհետեւ իր դիմացը ունէր միատարր ժողովուրդ մը ուր արդէն, դարերու ընթացքին, հաւաքական գիտակցութիւն մը մշակուած էր: Ընդհակառակն, Սուրիոյ մէջ կը տեսնենք ծայրայեղ այլազանութիւն մը ցեղերու եւ կրօններու: Պատճառ՝ Մօտաւոր Արեւելքի այս երկրին մասին կատարած իր ուսումնասիրութեան մէջ, տպաւորիչ էջեր նուիրած է ցեղերու եւ կրօններու այս թանգարանին, ուր շատեր անձամբ անձին կը պաշտեն սատանան: Կրօնական ընդհարումները մանաւանդ ծանր են Արեւելցիներուն մէջ, եւ երբ նկատի առնէք որ տնտեսական դժուարութիւններն ալ կ'աւելնան ցեղադրական դժուարութեանց վրայ, պիտի ըմբռնէք մեր ստանձնած գործին տաժանքը:

Այս բոլէն յետոյ, կը յիշեցնեմ թէ 1932 Հոկտեմբեր 12ին, մարդկան Պ. Փոնսօ կառավարութենէն հրահանգ ստացաւ անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկել Դամասկոսի մէջ, Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիր մը կնքելու համար: Անհրաժեշտ է այդ համաձայնութիւնը, որպէսզի կարգադրուին մէջտեղ գտնուած բոլոր խնդիրները, — տնտեսական, ելմտական, զինուորական — մինչեւ որ նոր պետութիւնը կարենայ ընդունուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Ճիշդ է որ կարեւոր գումար մը կը կլլեն մեր ծախքերը՝ Սուրիոյ մէջ, թէեւ անոնք 34 միլիոն պակսած են անցեալ տարիէն ի վեր եւ 68 միլիոն՝ երկու տարիէ ի վեր: Բայց, եթէ Ֆրանսա վերադարձնենք այն զինուորները որոնց այնքան պէտք պիտի ունենանք գալիք տարիներուն, կը վախնանք որ այդ պանազան ցեղերը իրարու վրայ խոյանան: Այն ատեն, հարկ պիտի ըլլայ կա՛մ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու հոգը յանձնել ուրիշ պետութեան մը որ առնոք արժեցուցած է իր իրաւունքները — եւ չեմ գիտեր թէ սուրիական ազատութիւնները պիտի օգտուի՞ն ատկէ — եւ կամ զուգ պիտի ղրկէք սատարաբաթիւ եւ բազմածախս արշաւագունդ մը: Հասկնալի է, ուրեմն, որ չենք ուզեր ո՛չ ալ է գնով վտանգել արդէն ձեռք բերուած արդիւնքները: (Ծափեր): Ֆրանսան ճշգօրէն կատարած է իր յանձնառութիւնները հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան: Սուրիան կարելի եղածին չափ շուտով իր տեղը պիտի գրաւէ Ժընեւի մէջ, ուրիշ ազգերու կողքին, բայց անհրաժեշտ է որ նախապէս եւ բուն իսկ սուրիական ժողովուրդներու շահուն համար, ստորագրուի զինակցութեան դաշնագիրը»: (Ծափեր կեդրոնէն, աջակողմէն եւ ձախակողմէն):

Այս յայտարարութենէն յետոյ, քուէարկուեցաւ պահանջուած վարկը:

Սիթրոէնի գործարանները փակուած կը մնան

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԱՒԵԼՑՆԵԼ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ

Տակաւին գոց են Սիթրոէնի գործարանները: Վարչութիւնը չուզեր տեղի տալ, իսկ բանուորները մերժելով առաջարկուած կրճատումը, ժողովներ կը գումարեն եւ կը կազմակերպուին, դիմադրելու համար:

«Լը Փոփիւլէռ» կը գրէ թէ՝ գնդ. Ֆոնթանա, Սիթրոէնի վարչական բաժնին տնօրէնը, ուրբաթ առտու ընդունելով բանուորներու պատուիրակութիւնը, որ պաշտօն ունէր առաջարկներ ներկայացնելու, հետեւեալ պատասխանը տուած է.

— Տնտեսական պայմանները այլ եւս թոյլ չեն տար բարձր օրավարձ վճարել: Ցաւոք, մեր դիմացն ունինք օտար մրցակցութիւն մը որ զինաթափ չըլլար: Պ. Անտրէ Սիթրոէն հարկադրեալ որոշեց կրճատել բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն աշխատավարձը: Հաստատցէք որ կը ցաւի այս հարկադրանքին համար: Եթէ բանուորները խելօք մնան, կրճատումը պիտի կատարուի երկու անգամով, — հարիւրին 5՝ ապրիլ 1էն 15 եւ հարիւրին 5՝ ապրիլ 15էն մայիս 1: Հակառակ պարագային, կրճատումը պիտի բարձրանայ մինչեւ 15 եւ նոյնիսկ 18 առ հարիւր:

Այս առթիւ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը դիտել կուտայ թէ՝ Սիթրոէնը, որ ամէն գիշեր ելեկտրական լոյսերով իր արտադրութիւնները կը տարփողէ էյֆէլի կատարէն, 1929—1930 տարեշրջանին ունեցած է իբրեւ ընդհ. գործառնութիւն 1,480,526,685 ֆրանք: Խառն հասոյթը եղած էր 171,970,881 ֆրանք, որ կը ներկայացնէ հարիւրին 9·75 շահ, այսինքն զուտ հասոյթ 31 միլիոն 78,645 ֆրանք: 1930 — 31ին զուտ շահը բարձրացած է 33,827,389 ֆրանքի, իսկ 1931—32 տարեշրջանին՝ եղած է 32,761,363 ֆրանք:

1929—30ին արտադրած է 84,292 ինքնաշարժ, 1930—31ին՝ 70,808, 1931—32ին՝ 58,545: Երկու տարուան միջոցին գործառնութիւնները պակսած են իրր մէկ երրորդ համեմատութեամբ, խառն հասոյթը հաստատ մնացած է, իսկ զուտ շահը աւելցած է հարիւրին 43:

⁂ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 12,000 բանուորներ ցոյց ըրին Ռընոյի գործարանին առջեւ, որ կը շարունակէ բանիլ:

⁂ Համայնավար կուսակցութիւնը կոչ մը ուղղելով Սիթրոէնի բանուորներուն, կ'ողջունէ շարժումը եւ կը յանձնարարէ ուժգնօրէն հարուածել, արժեցնելու համար իրենց պահանջները: Այս առթիւ կը հրաւիրէ բոլոր կազմակերպութիւնները աջակցիլ շարժումին:

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԿՍԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մէկ օր տեւէ յետոյ պիտի ընդհատուի, եթէ ոչ...

Երէկ, շաբաթ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ բացուեցաւ հակահրէական պայքարը, այն զունազեղ մանրամասնութիւններով զորս հաղորդած ենք օրը օրին:

Ուրբաթ գիշեր վերջացած էին բոլոր պատրաստութիւնները, եւ շաբաթ առտու ժամը 10ին պայթեցաւ ... պատերազմը: Մէկ օր առաջ, Պերլինի պատերուն վրայ փակցուած էր հետեւեալ ազդարարութիւնը, կարմիր – ճերմակ գոյներով.

— Բովանդակ աշխարհի Հրեաները ժամանակ ունին որոնալու մինչեւ շաբաթ: Այն ատեն պիտի սկսի ճակատամարտը: Բովանդակ աշխարհի Հրեաները կ'ուզեն բնաջնջել Գերմանիան: Գերման ժողովուրդ, պաշտպանէ ինքզինքդ:

Ուրբաթ օր, ձեռք առնուեցան բոլոր պաշտպանողական միջոցները: Հիթլէրի մարտական խումբերը, ընկերակցութեամբ պետական պաշտօնեաներու, գրաւեցին Պերլինի շրջանային եւ նախագահ ատեաններու շէնքերը, պահանջելով որ անմիջապէս քաշուին բոլոր հրեայ դատաւորները, փաստաբանները եւ պաշտօնեաները: Բնականաբար դադրեցան դատավարութիւնները, քանի որ հրամանը տրուեցաւ առանց նախապատրաստութեան:

«Հրէական զրպարտութեան եւ պոյքոթին դէմ» կազմուած կոմիտէն աջ ու ձախ ցրուած էր միլիոնաւոր թռուցիկներ: Հատուած մը, իբրեւ նմոյշ.

— «Հրեան սուտեր կը տարածէ ինչպէս կ'ընէր պատերազմի միջոցին: Կ'ուզէ Գերմանիոյ դէմ հանել աշխարհը ... Կ'ուզէ նաեւ սաստկացնել թշուառութիւնը, գործազրկութիւնը, կործանելով մեր արտածումները ... Ցոյց տուէք Հրեաներուն թէ չեն կրնար անպատիժ վարկաբեկել եւ աղտոտել Գերմանիան ... Կեցցէ՜ գերմանական սուրբ հայրենիքը»:

⁂ Երբեք նկատի առնելով բազմաթիւ դիմումներ եւ համաշխարհային կարծիքը, պրոպականտի նախարար Պ. Կէօպլս ուրբաթ օր իր մօտ կանչեց օտար թղթակիցները եւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Պաշտպանողական պայքարը ընդդէմ արտասահմանի հրէական յարձակումներուն» պիտի ընդհատուի շաբաթէն մինչեւ չորեքշաբթի առտու: Եթէ մինչեւ չորեքշաբթի առտու ժամը 10ին ամբողջովին կանգ առնէ վայրագութեանց պատրուակով մղուած պայքարը, ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը պատրաստ է վերահաստատելու սովորական վիճակը: Իսկ եթէ այդպէս չըլլայ, պայքարը պիտի վերսկսի չորեքշաբթի առտու ժամը 10ին, բայց այս անգամ այնպիսի ուժգնութեամբ որ պիտի գերազանցէ մինչեւ հիմա եղածները եւ պիտի շարունակուի մինչեւ որ զգջումի գան անոնք որ կը վարեն այս պայքարը»:

⁂ Փրուսիոյ դատական նախարարը հրամայեց ճամբել բոլոր հրեայ դատաւորները: Հրեայ փաստաբաններու թիւն ալ պիտի իջնէ այն համեմատութեան որ կայ երկու ժողովուրդներու թիւին միջեւ:

«ԵՍ ԴԱՒԱՃԱՆ ԵՄ ...»

Լայփցիկի մէջ պոյքոթը սկսաւ ուրբաթ օրն իսկ: Մարտական խումբեր պատեցան փողոցները, բոլոր հրէական խանութներուն վրայ փակցնելով հաշակաւոր դեղին շրջանակը, զոր նուաստացուցիչ նշան կը համարեն հիթլէրականները: Անկէ զատ, ոստիկանութիւնը հրամայեց հրեայ առեւտրականներուն՝ իրենց դուռներուն առջեւ փակցնել ազդ մը, որ յայտնէ թէ «հրէական խանութ է», այլապէս ծանր տուգանքի պիտի դատապարտուին: Միեւնոյն տեսարանները՝ բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Աննապէրկի մէջ, «Նացի»ները խուժանդեցին անոնք որ հրէական խանութներ մտած էին, եւ թանձր մելանով մը անոնց երեսին փակցուցին դրոշմ մը որ կ'ըսէ.

— «Ես դաւաճան եմ, որովհետեւ հրէական ապրանք գնեցի»:

⁂ Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը բարեկամաբար պիտի միջամտէ, այս պոյքոթին առթիւ:

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, առաջարկուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ հանել պոյքոթի այս խնդիրը, որ կրնայ խանգարել միջազգային յարաբերութիւնները: Լոնտոնի անգլօ-գերման ակումբի նախագահութենէն հրաժարեցաւ Լորտ Րէտինկ, արտաքին գործերու նախկին նախարարը, որ հանրածանօթ Հրեայ մըն է:

⁂ Գերման գրագէտներու ընկերութիւնը վտարեց շարք մը հռչակաւոր գրագէտներ, նկատի առնելով անոնց քաղաքական տեսակէտները եւ կրօնական դաւանանքը: Ծանօթ գիտնական Այնշթայն, որուն յայտարարութիւնները հրատարակած ենք այսօր, հաստատեց թէ հրաժարած է գերմանական հպատակութենէն:

⁂ Մ. Նահանգներու բարունապետը, Ուայդ, տեսակցելով արտաքին նախարարին հետ, յանձնարարեց իր կրօնակիցներուն առժամապէս դադրեցնել հակագերման պոյքոթը:

ՔՕՇԷՆ հիւանդանոցին մէջ, անծանօթ մը երկաթի կտորով մը սպաննեց վիրակացուներէն մէկը: Մարդասպանը գողցած էր զոհին 2100 ֆրանքը:

ԱՐԴԻ ՏԱԳՆԱՊԸ, ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐԸ

Ա.

Ահաւասիկ խնդիր մը։ Խնդիր մը լուծելի։ Ու այնքա՛ն դժուար անոր լուծումը։ Տարիները եւ ամիսները չբաւեցին։ Տնտեսագէտները, քաղաքագէտները, ելմտագէտները, ճարտարագէտները տակաւին քարտախտակին առջեւ են։

Բարդ է նիւթը։ Ու ընդարձակ եւ խորունկ։ Առա՛տ դրականութիւն մը անոր մասին։ Այնպէս որ, եթէ ուզէինք եւ փորձէինք, դուք եւ ես, աւելի տարածուիլ նիւթին մանրուքին վրայ, եւ աւելի յստակին մօտենալ անոր, պէտք պիտի ըլլար առ նուազն տասը հաստափոր գիրք եւ խոշո՛ր դէզ մը կտրոններ թերթի՝ այս սեղանին վըրայ տեսնել։ Ծանր եւ անշուշտ յոգնեցուցիչ աշխատանք։ Մնաց որ, եթէ ոչ բազմաթիւ, գոնէ շարք մը երեկոներու պէտք պիտի ունենայինք, գըլուխ հանելու համար առաջադրուած աշխատանքը։

Բայց աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր որ բնաւ չխօսէինք այս հարցին վրայ։ Չէ՞ որ սիրայօժար մէկդի կը նետենք անհաճոյ միտքերը։ Մեծ տնտեսագէտը, Շարլ Ժիտ, կը յանձնարարէ որ « չխօսինք տագնապին մասին։ Որքան քիչ խօսինք, այնքան թեթեւօրէն պիտի անցնի երթայ ան »։

Եւ սակայն, գրեթէ միմիայն տագնապին մասին է որ կը խօսինք։ Ու ամէն ոք պատճառներ կը փնտռէ։ Ու դարմաններ, անսխալ դարմաններ կ'առաջարկէ։ Որքան կ'ուզենք չզբաղիլ անով, նոյնքան կը ստիպուինք զբաղիլ։

Բայց ի՞նչ է որ տագնապը։ Եւ չըրակեցինք ալ զայն։ Որովհետեւ շատ մը տագնապներ գոյութիւն ունին։ Կայ տնտեսականը։ Կայ քաղաքականը։ Կայ բարոյականը։ Կայ խորհրդաբանականը։ Վերջապէս կայ ու կայ։ Պատերազմէն յետոյ, « մօտա » եղաւ ամէն մարդի մէջ տագնապ տեսնել։ Մենք պիտի խօսինք տնտեսական տագնապի մասին։

Այս տագնապը՝ տնտեսական՝ հաւասարակշռութեան խանգարումն է, տակնուվրայութիւնն է։ Ան կրնայ ըլլալ պարբերական եւ կանոնաւոր։ Կարճ եւ սաստիկ։ Երկարատեւ եւ մեղմ։ Սեղմ շրջանակի մէջ եւ համաճարակ։

19րդ դարուն, Սթէնլի Ճէվընս առաջինը եղաւ նկատող թէ տագնապները կանոնաւորապէս եւ ժամանակի հաւասար հեռաւորութեամբ իրարու կը յաջորդեն։ Ու անոր արձանագրած թուականներուն յաջորդական տարբերութիւնները թոյլ տուին իրեն որ յօրինէ օրէնքը — տասը տարին անգամ մը տագնապ։

Ան եթէ ապրած ըլլար 20րդ դարուն, ինքն իսկ պիտի հերքէր իր օրէնքը։ Որովհետեւ տասը տարուան կանոնաւորութիւնը խախտեցաւ մեր դարուն։

Արդի տագնապը 1929ին սկսաւ։ Գոնէ այդպէս կ'ընդունուի։ Անցեալին մէջ իր նմանը չունի արդի տագնապը։ Ան կը զարնէ ոչ միայն ամէն տեղ, այլ՝ առանց բացառութեան։

Ֆրանսայի բնակչութեան հաւասար թիւով աշխատաւորներու հսկայ բանակ մը անգործութենէ կը տառապի։ Ճարտարարուեստի երեք մեծ երկիրներուն մէջ (Գերմանիա, Անգլիա եւ Միացեալ Նահանգներ) իրենց ապրուստը ճարելու կարող ութ աշխատաւորներուն մէկը անգործ է։ Աշխատաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն երեքէն մէկը գործ չունի։ Արդի անգործութեան տեւողութիւնը եւ լայնքը աննախընթաց է մարդկային պատմութեան մէջ։ Այսօրուան անգործներուն թիւը մինչեւ հիմա արձանագրուած թիւերուն ամէնէն բարձրին կրկինէն աւելի է։ Տասնըչորս միլիոն անգործ կայ Միացեալ Նահանգներուն մէջ։ Աշխատաւորներուն քսան առ հարիւրը։ Երեսուն միլիոն անգործ։ Հարիւր քսան միլիոն ազգային պիւտճէներու վրայ բեռ են։ Հինգ հարիւր Ֆրանքի ծախք տարին։

Ամուսնութիւն եւ ծնունդ կը նուազին։ Անձնասպանութիւնները կ'աւելնան։ Միլիոններով տղաք բաւարար սնունդ չեն ստանար։ Բարոյական ամէն տեսակ հոգեր կը ծնին եւ կը ծաւալին։

Համաշխարհային առեւտուրին արժէքը ինկած է։ 1929—1930ին 25 առ հարիւր։ Մինչեւ 1931՝ 40 առ հարիւր։ Իր ամբողջութեանը մէջ, համաշխարհային առեւտուրին մակարդակը է այն ինչ որ էր քսան տարի առաջ։

Համաշխարհային գիները երբեք այնքան չէին ինկած, որքան ներկայիս։

Աղքատութեան մէջ կը տուայտին գիւղացիները, որոնք չեն կրնար գնել իրենց պէտք եղած ճարտարարուեստական նիւթերը։ Չքաւորութեան մէջ կը հալին, կը ծիւրին բանուորական զանգուածները, որոնք չունին միջոց՝ գնելու գիւղացիներու արմտիքը։

Ու տագնապը կը շարունակէ տակաւին իր աւերները։ Ան կը սպառնայ գործաւորին, գիւղացիին, առեւտրականին, գործարանատէրին, պաշտօնեային, գործարաններուն, դրամատուններուն, երկրագործութեան, ընկերութեանց, անհատական ձեռնարկներուն, երկաթուղիին, շոգենաւին։ Հակառակ գիներուն անկման՝ ոչ գնող կայ, ոչ ծախող։

Գերարտադրութեան մասին կը խօսուի շարունակ։ Բայց ի՞նչ գերարտադրութիւն։ Ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ ատանկ բանի մը վրայ, երբ մէկ կողմէ, միլիոններով մարդիկ կը մեռնին անօթութենէ, ուտելիք չունենալով, իսկ ուրիշներ կը մեռնին իրենց ուտելիքներուն վրայ։ Հակառակ անոր որ շտեմարանները լեփ-լեցուն են, միլիոններով մարդիկ կը տառապին հացի պակասէն։

Քանատայի մէջ կ'այրեն ցորենը, Պրազիլիոյ մէջ կ'այրեն սուրճը, երբ միլիոններով մարդկային էակներ հաց չունին եւ չունին ըմպելիք։

Ու կ'անցնին տարիները։ Տագնապը կայ, կը մնայ։

Մինչեւ այսօր, հիմնուած տագնապներուն պարբերական կամ շրջանային վարդապետութեան վրայ, կը սպասէինք, կը յուսայինք, կը կարծէինք որ այս ալ պիտի անցնէր, որպէս զի վերադառնար բարգաւաճման շրջանը, սպասելու համար յաջորդ ուրիշ տագնապի։ Մինչդեռ ներկայիս, կը գտնենք տագնապ մը բոլորովին տարբեր՝ իր յատկանիշներով, ծաւալով, տիեզերականութեամբ, եւ որուն երքը, վախճանը չերեւար տակաւին։ Մամուլին մէջ կը կարդանք արդէն — յաւիտենական տագնապ, յարատեւ անգործութիւն նախադասութիւնները։

Մարդկութիւնը անցեալին մէջ, տագնապներու առեն, ճանչցած էր սովերը։ Այսօր ընդհակառակն ան կը կքի առատութեան ծանր բեռան տակ։ Անցեալին մէջ, անհատները կը փճանային, այսօր ազգերը, պետութիւնները։ Բովանդակ աշխարհը սարսած է հիմերէն։

Խզում ամէնուրեք։ Խզում կայ ազգային անտեսութեանց միջեւ։ Խզում կայ արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ։ Խզում կայ արտադրութեան եւ աշխատանքին միջեւ։ Խզում կայ մեծաքանակի եւ փոքրաքանակի գիներուն միջեւ։

Ի՞նչ բանէ կը ծագի տագնապը։ Ի՞նչպէս կը յայտնուի ան։

Դիտուած է եւ ընդունուած որ, նախ կը բարձրանայ ամէն ինչ։ Կը բարձրանան գիները, կը բարձրանան արժեթուղթերը, կը բարձրանան օրավարձերը։ Ու ապա հակառակ կը շրջի ամէն ինչ։ Անկում գիներու, արժեթուղթերու, օրավարձերու։

Պատերազմի վերջաւորութեան, անտեսական քաոսը կը տիրէր ամբողջ աշխարհի մէջ։ Սով կար ուտելիքի, վարկին եւ առեւտուրին մեքենականութիւնը խանգարուած էին մեծ մասամբ։ Ժողովուրդներուն բարոյականը լախտի հարուածը ստացած էր զըկանքներէն, պարտութիւններէն։ Դըրամական դժուարութիւններ։ Հանրային ելեւմուտքի խառնաշփոթ վիճակ։

Հարկ էր ոչ միայն աշխատիլ փլատակներու վերականգնումին, այլ եւ արտադրութեան աճումին, գտնելու համար նախապատերազմեան մակարդակը, մինչեւ իսկ զայն գերազանցելու։

Ու արդարեւ 1925ը եղաւ մեծ յաջողութիւններու տարի մը։ Յաջողութիւն՝ ելմտական, դրամական, առեւտրական։ Արտադրութիւնը աճեցաւ։ Գերազանցեց 1913ինը։ 1925—1929, սակայն, բարգաւաճման այս շրջանը մեզ պիտի խաբէր երեւութական յաջողութիւններովը։ Անոնց հիմը խախուտ էր։ Անկայուն էր կացութիւնը։ 1929ին պիտի փլէր անտեսութեան իբր թէ վերականգնած շէնքը։ Լաւատեսութեան պիտի յաջորդէր յոռետեսութիւնը, յուսախաբութիւնը։

1929 Հոկտ. ամսուն, Նիւ Եորքի սակարանի խաղերու փլուզման կը հետեւէր գիներու արագ անկումը։ Աւելի ծանրացաւ տագնապը որ գոյութիւն ունէր արդէն պարտական երկիրներուն մէջ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ԴԷՊՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Երէկ դէպք մը պատահեցաւ, այնքան՝ թէ՝ մէկուն հետ կռիւ ըրի։ Արդէն ըսած եմ որ կռուազանին մէկն եմ, բայց երբեք կռիւը սիրող մը։ Մանաւանդ այս նեղ օրերուն, մինչ ջուալ ժանիքներս սրած եմ, երբ ո եւ է դէպքէ, առանց ուրիշին զիջելու իրաւունքներէս մաս մը, կէս մը։ Մինչ ալ ժանիքներս սրած եմ, երբ որեւէ մէկը ուզած է իմ արդար իրաւունքներս յափշտակել։ Ահա թէ ինչո՞ւ պատահեցաւ երէկուան դէպքը։ Մէկը՝ Ֆրանսացի մը, 40—45 տարեկան ancien combattant մը — ի՜նչ փառաւոր տիտղոս — անպատեհ կերպով կրակէն ճզմուած մը։ Ահա մարդկութեան մէջ դասակարգ մը եւս որ իրաւունքներ եւ առաւելութիւններ կը վայելէ հանրապետական երկիրներուն մէջ, նոյնիսկ արդարութեան սեղանին առջեւ։ Օգտուելով իմ նորեկի bleu հանգամանքէս, ուզեց շահագործել զիս։ Ու ահա հոս էր որ իմ Հայու ըմբոստ նկարագիրս իր սուր ժանիքները յարեց՝ կռուազան։ Հայկական երկու բռունցքներս բաւական եղան արդարութիւն եւ ներքին խաղաղութիւն առաջ բերելու համար, փոխադարձաբար երկու օրուան գործէ զրկուելովս։

Այսպիսի երկու ըմբոստութիւններ եւս ունեցած եմ ուրիշ անգամներ։ Առաջինը՝ դպրոցներու վերաբացման առթիւ նորեկ bleu աշակերտներու եւ հիններու միջեւ եղած անարդարութեան, խտրութեան՝ հիններու անգթութեան եւ նորերու ստրկամտութեան պատճառաւ։

Իսկ երկրորդը շատ աւելի ծանր քան առաջինը։ Երբ մէկը իմ արժանաւոր հայ անհատականութիւնս անարգեց — sâle Arménien — Ա՛լ չեմ յիշեր, աչքերս չէին տեսներ։ Այդ երկու բառերը շատ սուղի նստան իրեն։

Ահա այսպէս, երկու օր անգործ իբրեւ պատիժ։ Ի՞նչ մեծ կորուստ, 30+30 կ'ընէ 60, որ հաւասար է 48 ժամ հանգիստի։ Ուրախ եմ որ երկու օր տղուս հետ պիտի մնամ, պիտի խաղամ, պիտի պտտիմ։

— Բայց անարդարութիւն մըն է որ կը կատարուի։ Պէտք է ըմբոստանալ նախ անոր դէմ։ Պէտք է ըմբոստանալ, քանի որ սոսր կը յաջորդէ ներողութիւն խնդրելու քաղքենի ձեւը։

— Վաղը տղաս կը բողոքէ քեզի դէմ։

— Ըմբոստացի՛ր, ըմբոստացի՛ր, արդարութիւնը պէտք չէ որ բռնաբարուի։

Ներքին ձայն մը կը խլրտի մէջս։ Մարմինս ամբողջութեամբ կ'իբրէ բռնուած՝ կը դողամ։ Ծանր երկնքաքարի մը առջեւ կանգնած եմ դէմ առ դէմ։

— Չէ՛, պէտք է հնազանդիլ ապագայ յոյսերու եւ արշալոյսներու համար։

— Հօրդ տարիքը ունի, դուն երիտասարդ ես։

— Մէկ վայրկեան իսկ շատ է ներողութիւն խնդրելու ծանր բեռը թօթվելու համար։

— Տե՛ս տղադ եւ կինդ ի՜նչ երջանիկ են քովի սենեակին մէջ, իսկ վաղը՞ ...։

Տրամադրութիւնս իր կարգին խըռովներ կուտայ ինծի, « երկու կրակի մէջ » ինկած եմ։

Այո՛, վաղը, վաղը նոր արշալոյսներ, նոր յոյսեր ու նոր երազներ ունիմ։ Այսօրը պէտք է զոհել վաղուան համար։

Ու այս ծանր մտածումներուն մէջ խորասոյզ՝ շարունակ կը ծխեմ անկողնիս վրայ երկարած։ Դուրսը ապրիլ գեղեցիկ արեւ մը՝ բարի, առատութեամբ կը տարածուի ամէն կողմ ու կը բաժնուի ամէնուն։ Ծառերուն եւ երդիքներուն վրայի երիտասարդ թռչուններուն երգը՝ արծաթի պէս հնչուն, ջուրի պէս սահուն կը լեցնէ սենեակս։

Ու ես կը ծխեմ խաղաղութեամբ, ծուլօրէն։ Միախառնին ծուխս առատութեամբ կը լեցնէ սենեակին պարունակութիւնը, ապտակ եւ թեթեւ քօղ մը ձեւացնելով աչքերուս առջեւ։ Գարնան առաջին ծիլերը հողէն դուրս կը ցցեն իրենց թարմ եւ կանանչ գլուխները՝ ինչպէս աղջկան մը նոր բուսնող պզտիկ ծիծերը։ Հողը՝ նոր հարսի մը որովայնին պէս կակուղ, արգանդին պէս բեղուն եւ մարմնոյն պէս դալարատող ու ցանկացող, առատօրեան թարմ ցօղէն յագեցած՝ ապրիլ արեւուն առատ ճառագայթները անյագօրէն կը խմէ։ Ու դուրսի սենեակին մէջ, տղաս ու կինս կը խաղան իրարու հետ։ Երջանիկ բոյն։

Երջանիկ անփութութիւն մը պարուրած է հոգիս։ Մէկ կողմ նետած եմ բոլոր մտածումներս, համբերութեամբ ծալլած եմ բորբոքած ջիղերս, — երկու օրուան պատիժ, ներողութիւն խնդրել — ու երջանիկ անտարբերութեամբ մը վաղուան զայլքէն՝ խաղաղութեամբ կը ծխեմ։ Ծուլօրէն երազներս կը շոյեմ ծխախոտիս բարձրացող ծուխին մէջ։ Ու հանդիստ սրտով, առանց խռովքի կը հետեւիմ տղուս եւ կնոջս որ քովի սենեակը կը խաղան։

Մէկ, երկու մարեցայ,
Ալ կը բաւէ, յոգնեցայ.
Հասի՛ր, Արմէն, վերջացայ,
Ա՛ռ, ա՛ռ, ա՛ռ։

Կինս մէկ ձեռքով, համաչափ, գնդակը գետին կը զարնէ, համրելով եւ արտասանելով վերի տողերը։ Իսկ տղաս՝ սուր եւ ուրախ բացագանչութիւններով կը լեցնէ սենեակը։ Գնդակին հետ ինքն ալ կը շարժի։

Շարունակ կը ծխեմ, առանց զգացնելու գոյութիւնս։ Անհուն ուրախութիւն մը սիրտս կը պարուրէ, կ'ուզեմ որ չվերջացնեն իրենց խաղը։ Ու ես այսպէս ծուլօրէն անկողնին վրայ երկարած՝ խաղաղութեամբ ծխեմ։ Դուրսը՝ դեռ մարմէն մնացած, պզտիկ հովը կրքոտ ալսծի մը պէս ծառերուն շուրջը դառնայ։ Բարի ու արդար արեւը բաժնուի ամէնուն, թռչունները երգեն ու ծաղկերը համբուրեն։

ԱԶԱՏ

«ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔ»

Երբ մեր երկրի մէջ էինք, հայրենի հողին կառչած, մեր հանրային կեանքը վարող ուժերը — մտաւորական ու մարտական — թէ՛ հայկական ջարդերու եւ թէ՛ յեղափոխական ըմբոստութիւններու առեն, ամբողջովին աչք ու ականջ դարձած՝ անհամբեր կը սպասէին, թէ ի՛նչ արձագանգ կը գտնեն Եւրոպայի մէջ Սասունի եւ Զէյթունի ըմբոստութիւնները կամ հայ մայրերու աղիողորմ ճիչերը։

Այդ օրերուն, Եւրոպայի « հանրային կարծիք »ի պաշտամունքն ունէին մեր հին սերունդի ո՛չ միայն ծանօթ դէմքերը, այլ եւ « անծանօթ զինուորներ »ը, որոնք կեանքի ու մահուան պայքարի առեն չէին մոռնար հարցնել.

— Պարոն, քէ՛ դուրպա՞ն, ի՜նչ կը խօսա մեզ համար Եւրոպէն ...

« Պարոն »ը խորհրդաւոր կերպով իրարու ետեւէ կը շարէր կարգ մը յատուկ անուններ — Կլատսթոն, Ժօրէս, Քլէմանսօ, Փրէսանսէ եւայլն։

Անուններ որոնք, թէեւ շատ բան չէին ըսեր « անծանօթ զինուորներ »ուն, սակայն անոնք կը հաւատային, որ Եւրոպայի մէջ կան « մեծ » մարդիկ, որոնք իրենցմով կը զբաղին։

Իմ նպատակը այդ շրջանի մեր միամտութեանց մանրամասնութիւնները թուելը չէ։ Այդ աշխատանքը մասամբ կատարուած է եւ այդ միամտութիւններուն պատասխանը վերջնականօրէն տրուած է 1920ին։ Ցեղոյ նըւիրագործուած՝ Լօզանի դաշնագրով։

Այսօր, Լօզանի դաշնագրէն տասնամեակ մը վերջ, երբ հայ ժողովուրդի մէկ խոշոր զանգուածը կը գտնուի « քաղաքակիրթ » Եւրոպայի ծոցին մէջ, երբ նախկին « անծանօթ զինուորներ »ը ամէն օր առիթ ունին սեփական աչքերով տեսնելու « լոյս քաղաք »ներու մութ կողմերը, պէ՞տք է որ անդրադառնանք այդ խնդիրներուն։

Եւ անդրադառնանք լրջօրէն, որովհետեւ հին սերունդը կը յամառի տակաւին կառչած մնալ « քաղաքակիրթ » Եւրոպայի « հանրային կարծիք » կոչուած ֆէթիշին եւ այդ ոգիով դաստիարակել գաղթահայ նոր սերունդը։

×

Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, հայկական ջարդերը օգտագործուեցան կարգ մը պետութիւններու կողմէ, իրենց թշնամիները վարկաբեկելու եւ անոնց մասին հանրային աննպաստ կարծիք կազմել տալու։ Արտաքին Նախարարութիւններու մէջ ու անոնց իսկ հովանաւորութեամբ կազմակերպուեցան « հայասիրական » ցոյցեր (եւ այդ՝ ամէնէն չէզոք երկիրներուն մէջ, որոնք այսօր կը զլացուին մշակութային ձեռնարկներու համար) ու հրատարակութիւններ, որոնք բոլորն ալ ուղղուած էին իրենց դէմ պատերազմող պետութիւններու դէմ։

Այդ առեն ի՜նչ մանրամասնութեամբ պատմուեցան մեր տառապանքները, ի՜նչ սպառնալիքներ եղան ոճրագործներու հասցէին եւ մանաւանդ՝ ի՜նչ խոստումներ մեզի ...

Այդ ամէնը՝ Լէմանը քարիւղի փոխարէն ալեկներու յանձնելու պայմանով։

1925ին եւ 1930ին տեղի ունեցան քրտական զանգուածային ջարդերը։ Հազարաւոր քիւրտ ընտանիքներ տարագրուեցան ու ջարդուեցան աքսորի ճամբուն վրայ։

Այս անգամ, սակայն, Եւրոպայի « հանրային կարծիք »ը լուռ մնաց, որովհետեւ այդ « կարծիք »ը արտադրող գործարանները առժամապէս ու բարձրագոյն հրահանգով լռութեան մատնուած են Թուրքիոյ հանդէպ։

Լրագիրները բաւականացան « զանազան դէպքեր »ու շարքին տպագրութեան յանձնել էնկիւրիի մէջ իսկ խմբագրուած հեռագիրները, որոնք Քիւրտերը կը ներկայացնէին իբրեւ պարզ աւազակներ, ինչպէս կ'ընեն Ճափոնցիները՝ Չինացիներու հանդէպ։

Ինչո՞ւ « գործարանը » շարժման մէջ չդրուեցաւ ու « հանրային կարծիք »ը չարտադրուեցաւ։

Որովհետեւ յաղթական պետութիւնները աւարը լափած ու կուշտ՝ հանգիստի պէտք ունէին, մարսելու համար։ Իսկ պարտուածները դեռ թոյլ էին՝ առիթները օգտագործել կարենալու համար։

Կը կարծէք, որ Եւրոպայի մէջ մեռա՞ծ են « մեծ » մարդիկը։

Ամենեւին։

Վաղը, երբ հզօրները պարտուածները կամ դժգոհները (խօսքը մեր մասին չէ) մասամբ գոհացնելու մասին ստիպուին լրջօրէն մտածել, այն ատեն նորէն սունկերու պէս պիտի բուսնին այդ « մեծ » մարդիկ՝ կրակէ բառերով եւ շողշողուն նշաններով։

Այն ատեն, հայ եւ քիւրտ ժողովուրդներու դեռ պէս հոսած արիւնը պիտի յիշուի նորէն եւ իրենց դրամագլուխ պիտի ծառայէ՝ Թուրքիոյ անդամահատման ձեռնարկելու համար։

Այն ատեն պիտի սկսին գործել « հանրային կարծիք » արտադրող գործարանները՝ մինչեւ Թուրքիային նոր պատառ մը խլելը՝ բայց ո՛չ թէ մեր չորցած, այլ իրենց անյագ կոկորդին համար։

Այսօր Գերմանիոյ մէջ Հրեայ ժողովուրդը կը հալածուի ու նոյն իսկ խժդժութեանց կ'ենթարկուի։

Եւ, սրտառուչ են աշխարհի բոլոր ծայրերը ցրուած Հրեաներու բողոքի ցոյցերը։ Սակայն, մեզի քիչ մը կասկածելի կը թուի եւրոպական եւ ամերիկեան մամուլի որոշ մէկ մասին ցոյց տուած հապճեպ սրացաւութեան անկեղծութիւնը, երբ ան օրը օրին, ժամը ժամին շանդալից լուրեր կը հրատարակէ այդ « բարբարոսութիւն »ներու մասին։

Եւ ի՜նչ սրտաճմլիկ մանրամասնութիւններ ...

Սակայն ո՞ւր էր այդ նոյն մամուլը, երբ նոյն ձեւի հրէական հալածանքները կը կատարուէին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ։

×

Մեր հին սերունդը, եթէ իր անցեալ սխալներուն համար « մեղմացուցիչ պարագաներ » ունի, չի կրնար արդարանալ եթէ նորէն յամառի քալել հին ճամբով։

Հայկական հարցը միջազգային ասպարէզի վրայ գալէն ի վեր ու մինչեւ այսօր, բազմաթիւ դէպքեր կը դատապարտեն այդ յամառութիւնը։

Իսկ այսօր, Լօզանի դաշնագրէն տասնամեակ մը վերջ, պարզապէս ոճիր է՝ այդպիսի քնարերգներով օրօրել հայ ժողովուրդը։

Մեր հին սերունդը քաջութիւն պիտի ունենայ ճակատ փոխելու եւ իրական գետնի վրայ իջնելու։ Պէտք է քաջութիւն ունենայ իրականութիւնը դիտել իր ամբողջ մերկութեան մէջ. որովհետեւ եթէ ան զգեցիկ չէ, ամէն պարագայի մէջ անոր ճանաչումն այն առաւելութիւնն ունի, որ մեզ աւելի իրապաշտ կը դարձնէ, մեր ուժերուն գիտակից ու մեզ զերծ կը պահէ նոր անակնկալներէ ու յուսախաբութիւններէ։

Կ'ուզենք, որ այսուհետեւ դէպքերը կոչուին իրենց անուններով, իսկ եթէ այդ կարելի չէ, գայլերը մեզ չներկայացուին գառան մորթով։

Ահա թէ ինչո՛ւ նուազագոյն գին տալով եւրոպական « հանրային կարծիք »ին ու թերահաւատութեամբ ընդունելով մեր հասցէին ուղղուած « հայասիրական » ճառերը, մենք չենք մոռնար մէկ վայրկեան իսկ՝ թէ ուրկէ՞ կուգան անոնք եւ ի՛նչ նպատակի կը ծառայեն։

Անշուշտ սխալ պիտի ըլլար եզրակացնել թէ մենք կասկածի կ'ենթարկենք բոլոր « հայասէրներ »ու անկեղծութիւնը։

Ամենեւին։

Անոնք պարզ խաղալիքներ են, որ կ'օգտագործուին գործարանի արտադրած « հանրային կարծիք »ը լոյս աշխարհ հանելու։ Մենք երեւոյթները կը դիտենք իրենց ամբողջութեան եւ ոչ թէ մանրամասնութեան մէջ։

Հին սերունդը մէկ նոր զէնք է գըտած, իր յանցաւոր յամառութիւնը արդարացնելու համար։ Ան մեզ կը մեղադրէ հակառակ « ծայրայեղութեան մէջ »։

Ո՛չ, կը պատասխանենք մենք, երեւոյթները մենք բերած ենք իրենց ճիշդ համեմատութեան, որմէ անոնք մղոններով հեռացուցած էին։ Այն պարագայի մէջ, եթէ հին սերունդը յամառի պնդել մեր « ծայրայեղութեան » մասին, մենք պիտի պատասխանենք.

— Լաւ է մեր այսօրուան « ծայրայեղութիւն »ը, քան ձեր երէկուանը, որովհետեւ մենք լքելով այդ հանրային նպաստաւոր կարծիք պատրաստելու աշխատանքը, մենք լծուած ենք ուրիշ աշխատանքի մը՝ հայկական հանրային կարծիք ստեղծելու։

Որովհետեւ համոզուած ենք, որ եթէ առողջ է այդ կարծիքը՝ դէպքերը դատելու եւ մեր նորագոյն կեանքի պայմանները հասկնալու, մենք կրնանք ճամբայ ելլել աւելի վստահօրէն եւ հաստատուն քայլերով։

Որովհետեւ, գիտենք, որ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի « հանրային կարծիք »ը հաւատարիմ շան պէս կը հետեւի բոլոր անոնց որ կարող են ոսկոր նետելու ի վիճակի են։

Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր մեզի համար աւելի արժէք ունին Հայաստանի մէջ կառուցուող մէկ ելեկտրակայան կամ գաղութներու մէջ բացուած մեծաս ծաղկոց մը, քան « Թան »ի կամ « Թայմզ »ներու պղտոր սիւնակներէն հասող խմբագրականները։

Երբ օրը գայ ու նորէն մինակ մնանք Թուրքին դէմ առ դէմ, մեզի պիտի մնան իրականն ու շօշափելին, իսկ օդը պիտի ցնդին ճառերն ու գիրերը՝ օճառի պղպջակներու նման ...

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԷՅԽԻՆ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Առտուած ազատ Շէյխի արցունքի կեղծ կաթիլներից,
Որ քանի՛ — քանի՛ տներ են քանդուել այդքան քիչ ջրից·
Ես լսել եմ թէ Հնդու ծովերում մի կենդանի կայ,
Որ կեղծ արցունքով հայթայթում է իր պարէնն օրուայ։

Ափին դուրս գալով, ընկնում է անշունչ նա հողի վրայ,
Իր զոյգ աչքերը դէպ ի արեւն է գցում անզգայ·
Ճառագայթներից նրա աչքերը լցւում արցունքով,
Ու որսում է նեշտ մոծակ ու ճանճեր այդ պատրուակով։

Երբ լցնում է նա ճանճ ու մոծակներ իր խոռոչներում,
Փակում է աչքեր, յանկարծ գլուխը ջրի մէջ տանում·
Նրա արցունքներ կարմիր կրակից աւելի այրող,
Ճանճի մարմինը, մոծակի սիրտը խորովում շուտով։

Շէյխի արցունքն էլ նման է միշտ այս կենդանու լացին·
Խորշի՛ր նրանից, որ չը նմանուես ճանճին, մոծակին։

ԻՐԱՋ ՄԻՐԶԱ
Թարգմ. ՖԱՐՀԱԴ

(« Ալիք »)

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ինչպէս Ֆրանսական թերթերը կը գրեն, Ֆրանսայի գիտութեանց Ակադեմիային վերջին նիստին մէջ, Մըր պոնի ծանօթ քիմիագէտներէն Իւրպէն կը հաղորդէր թէ երկու քիմիագէտներ, Մորիս Քիւրի եւ Զգօն Թադէոսեան քիմիական նոր պարզ տարր գտած են, առայժմ ծանօթ 61 թուագրութեամբ։ Այս 61 տարրը կը գտնուի սամարիոմ եւ նէոդիմ տարրերուն միջեւ։

ՄԻՋԷ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ՍԻՆԷՄԱՆ»

«Էքսէլսիոր», այս խորագրին տակ, հարցարան մը բացած էր։ Հարցարանին պատասխանած են գիտուններ, դերասաններ, բեմադրիչներ եւ թատրոնի ու սինեմայի տնօրէններ։

Հարցարանին հետաքրքրական մասն այն է թէ նորագոյն գիւտերը — գոյն, քանդակագծում (relief), — կրնա՞ն ազդեցութիւն մը գործել շարժանկարին վըրայ։ Հնատիպ շարժանկարը, որ հետզհետէ տեղ կը զիջէ, երբ մտնէ նորէն ներս, ապահովաբար մեծ տեղ մը սանձէ, ինչպէս սանդղաբար ըրաւ խօսուն շարժանկարը։

Այսուհանդերձ խօսուն շարժանկարը տակաւին չէ տիրապետած իր ամբողջական լրջութեան, որովհետեւ ազգայնականացաւ սինէման, զոր միջազգայնացուցած էր համր սինէման։ Խօսուն շարժանկարին ուղղուած մեծ դժուարութիւններէն մէկն ալ այն է, որ ... թարգմանութեան խնդիրը։ — Թարգմանութեան հարցը։ Եւ երբ շարժանկարի ընկերութիւնները վերջերս ուզեցին հաւասարակշռել ծախքերը, կրճատելով արուեստագէտներուն վճարումները, դժգոհութիւն ծագեցաւ։ Խօսուն շարժանկարին այս ազդեցիկ օգտուեցաւ թատրոնը, որ վնասուած էր շատ։ Թատրոնի տնօրէնները մեծ ճիգ թափեցին եւ պայքարեցան իրենց մրցակիցին դէմ։ Պայքարը չէ վերջացած անշուշտ, եւ ոմանք կը յարձակին թատրոնին, ոմանք ալ շարժանկարին վրայ։ Թատրոնը չի ներկայացներ կեանքը, կ'ըսէ բեմադրիչ մը, ինչ փոյթ թէ շարժանկարը կը փաստէ թատրոնին։

Ուրիշ մը կը պնդէ թէ շարժանկարը ոչ թէ կը վնասէ, այլ կ'օժանդակէ թատրոնին, — արդարեւ ի՞նչ է արդի խօսուն շարժանկարը, եթէ ոչ թատրոն մը վարագոյրին վրայ։ Գերմանացի մը գիտել կուտայ, որ Ֆրանսացիները կը չափազանցեն շատ խօսեցնելով դերակատարները սինէմային մէջ, ընդհակառակն գերմանական շարժանկարներուն մէջ շատ քիչ են արամախօսութիւնները։ Ֆրանսացիները իրենց կարգին կը պնդեն թէ յոգնեցուցիչ է խօսքը կարդալը քան լսելը։

Հարցարանին պատասխանողները միաձայն են, սակայն, թէ շարժանկարը ապագայ ունի եւ նորագոյն գիւտերը ուշ կամ կանուխ բոլորովին պիտի կերպարանափոխեն սինէման։

Մարդ մը

«Փըթի ժուրնալ» թերթին մէջ օրագրող մը հարցարան մը բանալով վերջերս հաւաքեց Ֆրանսայի պետական ու քաղաքական դէմքերուն պատասխանը հետեւեալ հարցումին. — «Ֆրանսա դիկտատոր կ'ուզէ՞»։ Նորունկէն կը սկսի պատասխանել Լէոն Պլում։ Նախ ակնարկ մը կը նետէ պատմութեան ազդեցութեան վրայ։ Այնքան ալ շուտով կարելի չէ, որ աշխարհ գտնէ իր հաւասարակշռութիւնը, որովհետեւ սաստիկ էր ցնցումը։ 150 տարի առաջ ալ, ֆրանսական յեղափոխութիւնը նմանօրէն տակնուվըրայ ըրաւ աշխարհը, վերագնահատութեան ենթարկելով մարդկային մտքին բոլոր երեւոյթները։ Ցնցումը կը շարունակուի եւ այսօր, Մուսոլինիի բառով, տապալած կուռքերու կը նմանին այն բոլոր մեծ գաղափարները, — հաւասարութիւն, արդարութիւն, անհատական անկախութիւն, ժողովրդապետութիւն, — որոնք տարիներէ ի վեր տիրապետեր են քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն վրայ։ Արդի տագնապը կը ծագի այն գաղափարէն, որ կը տարածուի հետզհետէ, թէ անհրաժեշտ է քանդել ու հարթել այդ բոլոր ժառանգութիւնները։

Եւ ահա այս անձկութեան, այս խըռովքներուն մէջ բազմութիւններ կան, որ կը սպասեն մարդու մը, փրկիչի մը։ Կրօնական սպասում մըն է այդ։

Ֆրանսայի մէջ, մասնաւոր նկարագիր մը ունի հարցը։ Հիւանդ այս աշխարհին մէջ, Ֆրանսա քիչ թէ շատ կը պահէ իր հաւասարակշռութիւնը։ Արտահանդերձ այստեղ ալ հող կայ մարդու մը սպասման։ Ասիկա չի նշանակեր սակայն թէ Ֆրանսա կրնայ հանդուրժել մարդու մը, որ ըլլայ իր միակ առաջնորդը։ Ֆրանսացիին բնական յատկանիշն է քննադատել իր բոլոր ազգային կամ ընկերային կազմակերպութիւնները, չհաւնիլ որ եւ է բանի։ Մնաց որ քաղաքական ներկայ կացութիւնն ալ թոյլ չիտար որ, դիկտատուրա հռչակուի։ Այո՛, Ֆրանսա կը սիրէ պետական հարուածը, բայց տարբեր է պետական հարուածը եւ տարբեր դիկտատուրան։

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

«Քոմէտիա»ի մէջ Փիէր Լակարտ կ'առաջարկէ «ստեղծել մասնագիտական քննադատութեան աւանդութիւն մը»։ Այսինքն թողուլ որ բանաստեղծական գործերու մասնագէտ մը միայն խօսի քերթուածներու մասին եւ վիպական գործերու մասնագէտ մը՝ միայն վէպի մասին։ Ֆորթիւնա Սթրովսքի, որ համարձակեր էր քննադատական մը գրել բանաստեղծութեանց հատորի մը մասին, հեգնանքի նշաւակ դարձաւ, Turc à More անուանեցին զինք։

Սթրովսքի կը պատասխանէ թէ արդի մարդը, եթէ գերին չէ մեքենային, դէմ է մասնագիտութեան։ Կեանքը համայնագիտական կը դարձնէ զայն։ Ցինիքական ու տարածուն է մարդը, ինչպէս տիեզերական ու տարածուն է արդի միտքը։ Ստեղծել քննադատներ որ քերթուածներու մասին խօսելէ զատ ուրիշ բան չպիտի գիտնան, ինչպէս ստեղծել քննադատներ, որոնք վէպերու մասին գրելէ զատ ուրիշ բան չպիտի հասկնան, պիտի նշանակէր ծիծաղելի դարձնել ոչ միայն քննադատութիւնը, այլ եւ մարդը։

Զի՞ որ, վերջապէս, քննադատ կը նշանակէ տիեզերական մարդ։

Այնշթայնի տեսակէտը

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Մարտ 28ին, «Պէլ-կըրնյանտ» շոգենաւով Անվէրսի նաւահանգիստը հասաւ գերմանացի հռչակաւոր գիտնական Այնշթայն, որ ծագումով հրեայ է եւ աշխարհահռչակ՝ իր «յարաբերականութեան» տեսութեամբ։

Քարափին վրայ խռնուած էր համակիրներու եւ հետաքրքիրներու հոծ բազմութիւն մը։ Անվէրսի քաղաքապետ Գ. Հիւյսմանս, որ ընկերվարական մըն է, քաղաքապետութեան բարձր պաշտօնատարներու ընկերակցութեամբ եկած էր դիմաւորելու մեծանուն գիտնականը։ Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Գենդ գիտնականներ, համալսարաններու փրոֆէսօրներ եւ հրեայ ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչներ։

Անվէրսի ոստիկանութիւնը նախազգուշական ամէն միջոց ձեռք առած էր որպէսզի ցոյցերը խաղաղ պայմաններու մէջ կատարուին, արժանավայել կերպով ընդունելու համար գիտութեան մեծ առաջնորդը։

Իր այժմէութեան համար, ստորեւ կուտանք ամփոփումը Այնշթայնի մամուլի ներկայացուցիչներուն ըրած յայտարարութեան:

— Մեծ նմանութիւն մը գոյութիւն ունի Գերմանիոյ ներկայ կացութեան եւ Իտալիոյ ֆաշականութեան սկզբնաւորութեան միջեւ, թէեւ պարագաները նոյնը չեն, որով կարելի չէ այժմէն գուշակութիւններ ընել Գերմանիոյ քաղաքական ապագայ իրադարձութիւններու մասին։

Նիւ Եորքի մէջ իմ յայտնած խաղաղսիրական խօսքերս սխալ մեկնուած են Գերմանիոյ մէջ, եւ ոչ մէկ անպատեհ կարծիք յայտնած եմ գերման ազգին հանդէպ, որուն մաս կը կազմեմ։ Սա՛ չափը միայն յայտարարած եմ թէ՝ որչափ ատեն որ Գերմանիոյ մէջ կարծիքներու ազատութեան դէմ սեղմումներ գոյութիւն ունենան, եւ բոլոր քաղաքացիներուն ամբողջական պաշտպանութիւնը չապահովուի, հոն չպիտի վերադառնամ։

Ու այժմ մտադիր եմ 4—5 ամիս Պելժիա մնալ, եւ ծովեզերեայ քաղաք մը բնակիլ, ուր պիտի շարունակեմ իմ գիտական հետազօտութիւններս, օգնականիս՝ Վիէննայի փրոֆ. Մէյէրի հետ։ Այնուհետեւ պիտի որոշեմ իմ ընելիքս։

Համոզուած եմ թէ Գերմանիոյ ներկայ վարիչները նպատակ չունին իրենց յախուռն ընթացքով տեղի տալ պատերազմի մը, որ աղէտալի հետեւանքներ պիտի ունենար ամբողջ Եւրոպայի եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ համար։ Իմ կարծիքով, աշխարհի խաղաղութեան պահպանումը ստեւականացնելու համար, անհրաժեշտ է ընդունիլ ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցած առաջարկը, ի մասին ապառազինութիւններու կըճատման եւ ապահովութեան, որ ամէնէն գործնականն է, պայմանաւ որ այդ ծրագիրը կարելի ըլլայ գործադրել ներկայացուած սկզբունքներու հիման վրայ։

Գերմանիոյ մէջ Հրեաներուն ներկայ կացութիւնը շատ հեռու է գոհացուցիչ ըլլալէ։ Կը կարծեմ թէ վտանգ... հաս վտանգը ոչ այնչափ սահմանադրական օրէնքներուն բռնաբարման իրողութեան մէջ կը կայանայ, որքան հոգեբանական այնպիսի միճակի մը ստեղծման մէջ, որ խիստ կը դժուարացնէ Գերմանիոյ Հրեաներուն տնտեսական եւ ընկերային գոյութիւնը։

Կարելի չէ այժմէն գուշակութիւններ ընել Գերմանիոյ մէջ մօտալուտ հակազդեցութեան մը մասին։ Հոն ներկայիս Հրեաներուն հանդէպ գործուած խտրութիւնները արդիւնք են քաղաքական նկատումներու, ինչ որ խոշոր սխալ մըն է։ Հրեաները Գերմանիոյ մէջ միշտ եղած են անկեղծ հայրենասէրներ, հեռու քաղաքական ու կուսակցական պայքարներէ, եւ օգտակար տարր մը գերման ցեղին։

⁂ Այնշթայն ծնած է 1879ին, Վիւրթէմպէրկի Ուլմ քաղաքին մէջ. 1905ին ստացած է տոքթորութեան տիտղոսը, 1909ին բնագիտութեան դասախօս եղած է Ցիւրիխի համալսարանին, ապա Փրակայի ու յետոյ դարձեալ Ցիւրիխի մէջ 1912ին։ 1914ին, Վիլհէլմ Բ.ի թելադրութեամբ, Պերլին կանչուած եւ բնական գիտութեանց ուսուցիչ կարգուած է Փրուսիոյ Ակադեմական կաճառին մէջ։ 1905ին, քննախօսական յիշատակագրի մը մէջ Այնշթայն պարզած է իր տեսութիւնը յարաբերականութեան մասին, որ մեծ յեղաշրջում առաջ բերաւ գիտութեան մինչեւ այսօր ընդունած սկզբունքներուն մէջ։

Այնշթայն ծանօթ է իր խաղաղասիրական զգացումներով։ Ան միշտ աշխատած է մեղմացնել ազգերու միջեւ գոյութիւն ունեցող հակամարտութիւնները, եւ տարածել ժողովուրդներու մէջ հաշտութեան ու միաբանութեան գաղափարները։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

ԸՆԿԵՐ Յ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 Մարտ (ցառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, Մարտ 25ին տեղի ունեցաւ հրապարակային մեծ բանախօսութիւն մը։

Հակառակ պղտոր լուրերու եւ խռովիչներու, գաղութին ընտրանին փութացեր էր տեղ գրաւել «Պրէյպան Մարսէյէզի» ընդարձակ սրահին մէջ։

Ճիշդ ժամանակին եկան բանախօս ընկերները, Բժ. Հ. Օհանջանեան եւ Գ. Նժդեհ եւ ողջունուեցան ջերմ ծափերով։

Նախագահ ընկ. Վ. Ղազարեանի բացման խօսքէն, Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի ժողովրդական երգերէն ու ընկ. Յ. Ուզունեանի արտասանութիւններէն վերջ, ծափերու տեղատարափին մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ. Հ. Օհանջանեանը։

— «Հայրենիքի գաղափարը», որ հայ ժողովուրդի հոգիէն ծնած եւ անոր արիւնով սնած ու հասակ նետած է, այժմ արդէն ուխտ մըն է. ուխտ մը անկործնելի ու սրբազան այնպէս՝ ինչպէս հայ ցեղն է իր բազմադարեան անցեալովը ու մեծարժէք իր ներկայովը։ Ուխտ մը, որ ամբողջ երկրամաս մը եւ մէկ միլիոն մը զոհեր տալէ ետք ալ, արմատախիլ չեղաւ հայ ժողովուրդի հոգիէն։ Անոր իրականացումը անկասկած կը հետապնդէ հայ ժողովուրդը ամէն երկնակամարի տակ եւ աշխարհի բոլոր հողամասերու վրայ։

«Կան՝ որ կ'ըսեն թէ լուծուած ու վերջացած է Հայկական Դատը. կան՝ որ կ'ըսեն թէ ունինք մեր փոքրիկ Հայաստանը եւ կան՝ որ կ'ըսեն թէ դեռ չէ լուծուած Հայկական Դատը։

«Շփոթ են մեր քաղաքական հասկացողութիւնները։ Շփոթի մէջ է նաեւ ամբողջ քաղաքական աշխարհը։ Պատերազմը ամէնէն աւելի մեղմէ մեծ զոհեր խլեց, եւ սակայն մեր դատը դեռ անլուծելի կը մնայ։ Եւրոպան ալ իր իսկական խաղաղութիւնը չունեցաւ։ Ոչ յաղթողը յաղթեց եւ ոչ ալ պարտուողը պարտուած եղաւ։ Ո՞ւր է, ի՞նչ վիճակի մէջ է մեր Դատը։ Վէրսայլէն շատ բան չմնաց. Սեվրի դաշնագիրը քանդուեցաւ։ Լօզանը մեզ բոլորովին մոռցաւ։ Լօզանի այդ դաշնագիրն ալ պիտի քանդուի. դաշնագիրները յարգելի են, բայց ոչ յաւիտենական։

«Բարեբախտաբար, հայ ժողովուրդը իր նպատակները հետապնդելու ընդունակութիւնը ունի։ Ան՝ այդ յատկութիւնը ցայտուն եւ ուժգին կերպով երեւան բերած է միշտ, դարերու ընթացքին եւ վերջին յիսնամեայ իրականութեան մէջ։ Ես կը ճանչնամ մեր ժողովուրդի շինարարութիւնը, ու աչքովս տեսած եմ երեք անգամ Վանէն նահանջած ժողովուրդի կրկին շինարարութիւնը։ Հայը շինարար է իր երկրին մէջ եւ ամենուրեք, հոս Ֆրանսայի մէջ իսկ Հայը շինած է նոյնքան տուներ որքան երկրին մէջ։ Հայուն շինարարութիւն առասպելական է եւ հայրենասիրութիւնը եզակի։ Ու քանի որ մեր ժողովուրդը ունի այս յատկութիւնները, պիտի կրնայ իրականացնել իր նպատակները, որքան ալ դժուարին ըլլան։

Բայց անհրաժեշտ է որ իր քաղաքական նպատակները՝ հեռաւոր կամ մօտաւոր՝ ըլլան յստակ եւ պարզ։ Այնքան ատեն որ Տաճկահայաստանը չէ գրաւուած եւ հայ տարագիր ժողովուրդի իր հայրենիքը չէ վերադարձած, մեր դատը կը մնայ դատ։

Անհրաժեշտ է, որ հայ ժողովուրդի ընդունակ եւ աշխատաւոր տարրերը քաղաքական յստակ ընբռնումներ ունենան ու համախմբուին միացեալ ուժերով, մեծ եւ սրբազան խնդիրը իրականացնելու համար։

Ցաճախ եղած են շրջաններ, երբ Հայաստանը ամայացած է եւ սակայն Հայեր նորէն վերադարձած ու վերաշինած են իրենց հայրենիքը։

Մօտ քառասուն դար Հայերու հայրենիքը եղած է Հայաստան աշխարհը եւ նորէն հայկական պիտի ըլլայ։ Բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները պէտք է ըմբռնեն որ միմիայն այս գաղափարի իրականացումովը պիտի ապրի հայ ժողովուրդը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այդ գաղափարով ծնած, սնած եւ բիւրաւոր զոհեր տուած է եւ կոչ կ'ընէ այսօր բոլոր յեղափոխական ոգիներուն եւ ընդունակ տարրերուն՝ միանալու, որովհետեւ միութեան մէջ է մեր փրկութիւնը։

Անիի եւ ուրիշ գաղթականութիւնները ցրուած Լեհաստանի ու Թրանսիլվանիոյ եւ ուրիշ վայրերու մէջ, ի՞նչ թողուցին, ոչինչ, միայն անուններ, այն ալ փոխուած։ Որովհետեւ այդ գաղութները հեռու էին Հայաստանէն, կտրուած էին ազգապահպան կապերէն եւ չունեցան այս յստակ գաղափարը, հայրենիքի գաղափարը։

Այսպիսի վտանգ կը սպառնայ նաեւ մեզ, միանանք եւ ձգտինք միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրականացման համար։ (Բուռն եւ երկարատեւ ծափեր)։

Յաջորդով՝ ընկեր Նժդեհի ճառը։

Արամ Արմաղան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25 ԱՄԵԱԿԸ

ՏԷՍԻՆ, 29 մարտ (Ցառաջ).— Խրիմեան Հայրիկի մահուան 25ամեակի առթիւ, Տէսինի Վասպ. Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած յարգանքի հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար մարտի 5ին, բանախօսի հիւանդութեան պատճառաւ յետաձգուած էր երեք շաբաթ։ Տեղի ունեցաւ մարտի 26ին, կիրակի կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Տան սրահին մէջ։ Ներկայ էր ընտրեալ բազմութիւն մը։ Բեմին խորը կը ծածանէր հայկական եռագոյնը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր նուագեցին ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեան (ջութակ) եւ Գ. Ժ. Խըտիկեան (դաշնակ), ժողովրդի յոտնկայս ունկնդրութեամբ։

Նախագահ՝ ընկ. Վ. Հիւսեան մի քանի խօսքով պարզելով հանդէսի նըպատակը, իբրեւ բացման խօսք, կարդաց Գ. Հայկ Աճէմեանի «Խրիմեան Հայրիկ» գրքէն հայ եւ օտար զանազան գրողներու հեղինակաւոր կարծիքները, ինչպէս «Մշակ»ի մէջ (1892ին եւ թիւ 23) Գ. Արծրունիի հոյակապ եւ պատմական գրութիւնը, (կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ), Խրիմեան Հայրիկի մասին։ Ապա հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս եւ լուռ յարգել հայ մեծ հայրենասէրի անթառամ յիշատակը։

Ցետոյ բեմ հրաւիրեց օրուան միակ բանախօսը՝ ընկ. Գ. Հիւսեան, որ պարզեց Խրիմեանի կատարած դերն ու մասնակցութիւնը հայ ազատագրական շարժման նախօրեակին եւ թէ անկէ յետոյ, իբրեւ վարդապետ, առաջնորդ, պատրիարք եւ կաթողիկոս։ Ներկայացուց Խրիմեանը, իբրեւ հոգեւորական որպէս յեղափոխական դէմք, իր առանձնայատուկ խառնուածքով։ Շեշտեց նաեւ անոր գրական արժանիքը, օրինակ բերելով իր հրատարակութիւններէն «Արծուի Վասպուրականի եւ Տարօնոյ» թերթերը, «Վան – Տոսպ», «Հայ–Փայտ», «Դրախտի ընտանիք»ը, «Սիրաք եւ Սամուէլ», «Պապիկ եւ Թոռնիկ» եւն.։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեան՝ (ջութակ), «Անուշ»ի երկրորդ արարուածի երգերը եւ «Կռունկ»ը, Գ. Ժ. Խտիկեան» սոլո մը, «Ահա եկաւ» եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», Օր. Օր. Ս. Հիւսեան՝ արտասանութիւն, «Հայրիկ, հայրիկ»։ Շ. Կակոյեան՝ Յ. Տէվկանցի «Ծովածաւալ մաքուր հով», երկուքն ալ Խրիմեանին նուիրուած գրութիւնները, Գ. Գ. Ա. Մարգարեան՝ «Պատերազմ եւ Մ. Մարտիրոսեան՝ «Ուղերձ առ սուլթան» արտասանութիւններով։ Ընկ. Համազասպ մեներգեց «Եկել է գարունը»։ Իսկ Տէսինի համեստ երգչուհի, Օր. Հերա Գմըլեան՝ ընկերակցութեամբ ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի (ջութակ), յաջողութեամբ երգեց «Հայրիկ, հայրիկ, քո հայրենիք»ը, եւ ներկաներու ծափերուն տակ, կրկնեց։ Կ'արժէ շընորհաւորել եւ գնահատել օրիորդը։

Կ'իմանամ որ Հայր. Միութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպ. Ապրիլեան հերոսամարտի 18րդ տարեդարձը։

Վեհունի

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԾԱՆՕԹ. — 1908ին, երբ ծանօթ դաւաճանութեամբ վիժեցաւ ժամանակաւորապէս Վասպուրականի Դաշնակցութեան տարիներ շարունակ պատրաստած վեց վիլայէթներու ընդհանուր համաժողովրդական ապստամբութեան ձեռնարկը եւ երբ դաւաճանին անկումէն յետոյ, թուրք կառավարութիւնը 12,000 զինուորով շրջապատեց Այգեստանը՝ թնդանօթներ դնելով շրջակայ բարձրութիւններուն վրայ, առաջարկեց յեղափոխականներուն անձնատուր ըլլալ։ Վասպուրականի դաշնակցական մարմինը թէեւ միջոց ունէր կռուելու, նոյն իսկ պատռելու շղթան ու շրջակայ լեռներն ապաւինելու, բայց չվտանգելու համար իր ընդհ. ապստամբութեան ծրագիրները, ինչպէս նաեւ անտեղեակ՝ կառավարութեան բուն տրամադրութեանը, մանաւանդ՝ ժողովուրդի պաշտպանութեամբ, կառավարութեան ու թուրք խուժանին ընդհանուր կոտորածի ձեռնարկելու պարագային, որոշեց պահուըտիլ գետնափոր ջրուղիներու մէջ, յայտարարել իրենց եռացումը Այգեստանէն, թոյլ տալ որ կառավարութիւնը կատարէ խուզարկութիւնը եւ իր ուզածին պէս սկսելու պարագային՝ դուրս ելլել թաքստոցէն ու գլուխն անցնիլ ժողովրդական ինքնապաշտպանութեան անխուսափելի կռիւին։

Ահա ճիշդ այդ ճակատագրական պարագաներն են, որ կը ներկայացուին այս տեսարանին մէջ, սկզբնաւորին կան տեսարանները տրուած ըլլալով ՑԱՌԱՋի յունուար 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22 եւ 24 թիւերուն մէջ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ցուցակը պատրաստ է, բայց կարծում էք այժմ ուշ չէ՞ ամբողջ շրջանները կարենալ տեղի հանելու։

ՄԵԼԻՔ. — Ա՛խ, ինչքան յիմար գտնուեցանք, հէնց սկզբից պէտք էր յարձակողականի սկսէինք։ Այն օրը՝ երբ կազմակերպեցինք Թուրք թաղերի վրայ միահամուռ յարձակումը, մանաւանդ Ս. Խաչի կողմից պէտք էր իրագործէինք։

ԿԱՄՍԱՐ — Անցեալը անցել է, ի՞նչ պիտի անենք այսօր։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ամէնքդ էլ նոյն հարցն էք տալիս, բայց կարծում եմ, պատասխանը աւելի քան պարզ է։ Կառավարութիւնը այսօր մեզնից հաբիւր անգամ ուժով է։ Կարո՞ղ ենք դիմադրել, պարզ է որ ո՛չ մի հնարաւորութիւն չունինք. մի քանի օրուան դիմադրութիւնից յետոյ անպաշտպան ժողովուրդը պիտի ձգենք թուրք զօրքի ու քիւրտ վոհմակների բերանը … եւ քանի որ կառավարութիւնը որոշել է ամէն գնով ձեռք ձգել մեզ, թողնենք քաղաքը ու դուրս ելնենք, հողին շարժման շղթայից անցնելիս, հողին լոյս ընկնողին։ Պիտի փնտռէ, յեղափոխական թող փնտռէ որքան կ'ուզէ, մէկը չգտնելով, գայրոյթէն իր միսը պիտի ուտէ։

ՀԱՅԿ (գլուխը կը բարձրացնէ). — Դաւանութիւն է մեր կողմից այս հանգամանքների մէջ լքել ժողովուրդը։ Վաղը ի՞նչ պիտի խօսին, հա՛, խաղաղ ժամանակ դուք տէր էիք, մեծ – մեծ կը խօսէիք բայց երբ վտանգը եկաւ նպատակի երկչոտութեամբ լքեցիք ժողովուրդն ու կծիկը դրիք չէ՞։ Ո՛չ, այս պարագային ժողովուրդի համար աշխատողը, նրա շահերի անունից միշտ խօսողը պէտք է որ ժողովրդի մէջ էլ մնայ. կռուել, ժողովուրդի հետ կռուել. ապրել, ժողովուրդի հետ ապրել, մեռնիլ, ժողովուրդի հետ մեռնիլ, այլապէս մեր վարմունքը պիտի լինէր մի անարակելի վատութիւն։

ՄԵԼԻՔ. — Հարցը շատ աւելի լուրջ է, եթէ թողնենք ու դուրս գանք Այգեստանից, ի՞նչ երաշխաւորութիւն որ կառավարութիւնը գտնելով ժողովուրդը բոլորովին անպաշտպան չի սկսի կոտորածը որ եւ է պատրուակով, եւ անգլուխ ու անկազմակերպ ժողովուրդը ոչխարների հօտի պէս…

ԿԱՄՍԱՐ. — Իսկ մեր պահեստները, այժմ մեր ներկայութիւնն է որ մի քիչ վախ ու պատկառանք է ազդում թաքստոցների տէրերին, եթէ այսօր դուրս ելնենք, կը վտանգենք ձեզ, որ վաղն իսկ մեր ռազմամթերքը փողոց պիտի թափուի … Ծանօթ դաւաճանութեան տարափը այն աստիճանի զօրաւոր է, որ իւրաքանչիւրը մեզմէ չատերու կարծիքով, վաղը կարող է նոյն դերի մէջ գտնուիլ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Լա՛ւ, իսկ ընդհարման պարագային, երկու երեք օրուան դիմադրութիւնից յետոյ, նոյնը եւ թերեւս գէշը չպիտի պատահի։

ՄԵԼԻՔ. — Խուզարկութիւնը պիտի լինի շատ մանրակրկիտ, յարաբերութիւնները պիտի դադրին բացառ, եւ բոլոր տուները մէկիկ մէկիկ պիտի խուզարկուին, փախստական կամ զէնք գտնուած տունը կրակի պիտի տրուի, իսկ դիմադրութեան պարագային ամբողջ թաղը թնդանօթի պիտի բռնուի …

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ուրեմն, ի՞նչ նշանակութիւն, ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ քու ներկայութիւնդ, վնասէն զատ օգո՞ւտ։

ՀԱՅԿ. — Զարմանում եմ Եդուարդ քու այդ բռնած ընթացքիդ վրայ, այդ ի՞նչ տրամաբանութեամբ եւ ի՞նչ խղճով եւ յեղափոխականի ի՞նչ բարոյականութեամբ այսպիսի մի տագնապալի պարագայի առաջարկում ես լքել ժողովուրդը։

ՀՐԱՅՐ. — Հէնց այդ ժողովուրդի օգտի համար։

ՀԱՅԿ. — Յեղափոխականը պէտք է մեռնել գիտնայ իր ժողովրդի հետ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Խօսքեր … յեղափոխական ինչպէս եւ ամէն մարդու նըպատակը ապրիլն է մեռնելէ առաջ … եւ շատ աւելի դժուար։

ՀԱՅԿ. — Ամօթ է, Եդուարդ, զոհողութեան …

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Իսկ երբ գերագոյն պահէն կը հնչէ, երբ մեռնիլը անհրաժեշտութիւն է դառնում հանրային բարօրութեան համար, ես չեմ որ ետ պիտի կենամ այդ գերագոյն պահէն…

ՀԱՅԿ. — Հէնց այդ գերագոյն պահն այժմ է։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ո՛չ, Հայկ, Դաւօի դաւաճանութեամբ ապստամբութեան պատրաստութիւնը խափանուեց … Գործը վիժեց … Հետեւաբար այժմ մնում է մէկ բան՝ աշխատիլ փրկել ժողովրդի կեանքը, որպէս զի ժամանակի ընթացքում հնար լինի վերսկսելու ապստամբութեան գործը։ Երեւակայ՞ծ ես, ինչ աղէտ պիտի լինի այս պարագային մի ընդհանուր կոտորած։

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

***Maréchal PETAIN**ի*

ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ (Ընդհ. պատերազմի միջոցին) *ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ*

8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21,30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

GEORGE V.ի *ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ*

31, Avenue GEORGE V.

Գեղարուեստական բաժին՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ ՀԱՅ և ՕՏԱՐ արուեստագէտներու եւ ղեկավարութեամբ՝ Գ. **MAX MAXUDIAN**ի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal,,ի *սրահին մէջ*

21, Rue Cadet Métro: Cadet

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ

«ՄՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԷՐԷԹԸ (2 արար)

Հեղինակութիւն՝ *ԱՐԱՄ ՉԱՐԸՔԻ*, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. Գ. *ԱԼԷՄՇԱՀԻ*

Կը մասնակցին Օր. Ի ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Գէյրութի աղէտեալներուն

9 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

Mutualitéի *սրահին մէջ*

Տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, խմբական երաժշտութիւն եւ մեներգներ, յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. **53-32**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի արուարձաններէն, Կոնէսի (GONESSE) կեդրոնական փողոցին վրայ ծախու է կամ ժէրանսով կը տրուի սարքուած սափրիչի խանութ մը՝ արանց եւ կանանց բաժանմունքներով, ինչպէս նաեւ յարկաբաժին մը՝ երկու սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Պայմ՝ 9 տարի: Բոլորին վարձքը՝ 3500 ֆրանք: Լաւ պատեհութիւն այր եւ կին սափրիչի համար:

Մանրամասնութեանց համար դիմել նամակաւ Գ. *ՎԱՐԴԵՏԵԱՆի*,

37, Rue Lazare Carnot, Clamart, (Seine)

---

*Etude de Me **BERNARD WAHÉ***

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutume**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ *քորսաժ կարող գործաւորուհիներ: Գործը կը յանձնուի կարուած: Դիմել՝ Տիկին ՄԱՌԻԻ,*
7, rue Tournon, Paris (6), Métro: Odéon

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *գերձակ կամ գերձակուհի մը* (Seconde Main). *Դիմել՝ Գ. ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԱՐՓՈՒԹԵԱՆի*, 163, rue des Champarons, Colombes, Asnières.

Հռչակէր բոլոր փափկանաշակներուն

Ճաշարան **Գ Ա Ռ Լ Օ**

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ Գիները շատ գիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն:

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին Ապրիլ 2ի Ընդհ. ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է:

«ՍԻՓԱՆ»ի, «ԱՐԱՐԱՏ»ի եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ»ի անդամ եւ անդամուհիները կը հրաւիրուին ընդհ. փորձի եւ կարեւոր խորհրդակցութեան համար այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, բիւ Բիժօլի: Բոլորի ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԼԻՈՆԻ եւ ՏԷՍԻՆԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղերը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր հայրենակիցները այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Տէսինի մէջ իր սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Ն Պ Ա Ր Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն

CONSTANTINOPLE

Թ Ի Թ Ի Ն Ճ Ե Ա Ն - Փ Ա Ն Ո Ս Ե Ա Ն

37, Rue Trévise Paris (9) Métro: Cadet

Téléphone: Taitbout 56-96

Զատկի առթիւ ԼԱՄՐՕՑԻ անպարտ իւղով թարմ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ:

Արեւելեան միրգերու եւ ամէն տեսակ նպարեղէններու առատ եւ ընտիր մթերք:

Մեր Թրքական ԼԱՆԽԱՐԴԱՆ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ՍՈՒՐՃԸ գոհ ձգած է ամէնէն փափկաճաշակները: Կը բաւէ անգամ մը փորձել: Կը վաճառենք մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ անմրցելի գիներով եւ մաքուր սպասարկութեամբ:

Livraison à domicile

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՅԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին միջոցներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ֆրանկական ախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանանց հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրամանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան քննութիւն:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ: Բուրսն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, արծաթ՝ ամերիկեան սիստեմով:

Արժէքները շատ մատչելի-մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÉPAN*ի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:*

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ:

Արագ առաքում: 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

THE - RESTAURANT

de la Mosquée de Paris

39, rue Geoffroy St. Hillaire (5). Tél. Gobelins 18-10

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ *ՀԱՅ* եւ *ԵԳԻՊՏԱՑԻ* յայտնի երաժշտագէտներու կողմէ: Բաց է մինչեւ կէս գիշեր:

Ա Ր Ե Ւ Ե Լ Ե Ա Ն Բ Ա Ղ Ն Ի Ք

Նիհարնալը ապահովուած է 100ին 70: Կանանց համար՝ երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի՝ ամբողջ օրը եւ ուրբաթ կէս օրէ վերջ: Արանց համար՝ ուրբաթ առաւօտ, շաբաթ եւ կիրակի ամբողջ օրը:

Հաղորդ. միջոցներ. — Մէթրօ : *Jussieu, Monge, Daubenton. Օթօպիւս՝ G. T. Tbis, BD, CF, S, K, AX, U, H.*

Soieries - Nouveautés

Մետաքսեղէնի Հայկ. հաստատութիւն

FERMANIAN Frères

26 rue des Capucins եւ 2 rue Romarin, Lyon

Spécialité de crêpes artificiels unis et imprimés. soisette etc.

ՄԱՐՇԷԻ ՑԱՏՈՒԿ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ԼՈՒԹԵՐ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

24, Ave. de la Porte d'Italie, Métro: Porte „d'Italie (Մէթրոյէն 200 մէթր հեռու)

Կը ստանձնենք ամէն տեսակ կազի, ջուրի եւ ելեկտրական զետեղումներ, ինչպէս նաեւ լուսաւոր յայտարարութիւններ, թիթեղեայ գործեր, կը նորոգենք սուրճի ջաղացքներ: Կը շինենք սամավարներ, ամաններու կլայեկում եւն.:

Ձեր տունը, խանութը եւայլն. խնամքով եւ ճաշակաւոր կերպով ներկելու համար վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ եւ հանրածանօթ ներկարարներ՝

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)

Tél. Entrepôt 17-65

Կը ստանձնենք նաեւ սենեակներու, խանութներու եւ ապակիներու թուղթով զարդարումը:

Խնամուած աշխատանք: Նպաստաւոր գին:

Հայ ճարտարապետներ, ձեր շէնքերը ներկելու համար, դիմեցէք մեզի: Ցեռնտու պայմաններ:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

*ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ*ի

Բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8: Կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Տօքթ. Մ Ե Ս Ճ Ե Ա Ն

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2 - 6 Կիրակի եւ տօն օրեր 10 - 12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդկ. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. *Մէթրօ՝* Place Clichy *եւ* Liège

---

ԹԷՐՋԵԱՆ

ԹՐԻՔՈՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

3 rue Poissonnière

Tél. Central 93-75 Paris (2)

Տօքթ. Ա Ս Լ Ա Ն

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*

Ա. ԾԱՅՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ: Կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն:

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, քթի, ականջի եւ ակռաներու, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — Երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդամիզային հիւանդութիւններ, յղիներակութեան, — թութքի *(մայասըլ)*, վերջինս նաեւ ներարկումներով:

Քննութիւն՝ արեան, թուքի, մէզի եւյլն.:

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Ճողանկարում (radio): Մարձում (massage): Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ յուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7: Կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12:

ՏՕՔԹ. Ս Պ Ա Ր Թ Ա Լ Ի

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.766

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ 1933

4 Avril 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2154

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՍԿՈՐ ԴԱՐՁԱԾ, ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ...

Թշուառութեան, յուսահատութեան նոր աղաղակ մը՝ Մակեդոնիայէն։

1923ին, Ամերիկացիներու ձեռքով, գիւղերու մէջ տեղաւորուած որբերն են, որ, յուսակտուր՝ կը դիմեն մեզի.

— « Արդէն ոսկոր դարձած ենք եւ փողոցներու մէջ առոր անոր ձեռքը կը նայինք։ Ո՞ւր երթանք, ի՞նչ ընենք, — մենք ալ չենք գիտեր։ Մեր ձեռքէն բան չի գար. գոնէ դուք որ եւ է ճամբայ մը գտէք, մեզ ազատելու համար այս երկիրէն։ Գոնէ տեղ մը տալէք մեզ, ուր աշխատինք, կտոր մը չոր հաց ճարենք եւ ազատինք մահուընէ »։

« Գոնէ տեղ մը տուէք մեզ » ...

Ոչ բանաստեղծութիւն է այս, ոչ ալ քաղաքականութիւն, ընկերներ եւ քաղաքացիներ։

Այլ՝ ողբերգութիւն մը որ իր նմանը չունի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ։ Կամ, եթէ բաղդատութիւն մը պիտի փնտռենք, շատ կը յիշեցնէ 1915 — 16ի սարսափները։

Այո՛, ոչ տեղահան եղած են այս տղաքը, ոչ ալ առեւանգուելու, չունին ծախուելու կամ ջարդուելու վախ ունին։

Բայց, ահա դարձեր են « լքեալ գոյք »։ Ծախու ապրանք, պատառ մը հացի համար։

Ու չեն գտներ, տարիներէ ի վեր չեն կրնար գտնել այդ պատառը։

— « Գիւղերը ցանուած ծխախոտները չեն ծախուիր. գիւղացին արդէն գործ չունի որ մեզ ալ որ եւ է գործ տայ։ Իսկ քաղաքներու մէջ գործերը բոլորովին կեցած են ... Թէ չենք աշխատիր եւ թէ վրայ – գլուխ չէ մնացած։ Կէս – բոպիկ, կէս – անօթի, մնացած ենք մահուան ճիրաններուն մէջ »։

Մէկը մեռած է արդէն Տրամայի մէջ, հիւանդ եւ անօթի մնալով փողոցներու մէջ։ Երկրորդ մը ինքզինքը ծով նետած է Գավալայի մէջ։

— « Մենք ողջերս ալ կամաց կամաց նոյն ճամբան բռնած ենք, եթէ գործերը չբացուին, եւ կամ որ եւ է օգնութիւն չստանանք »։

×

Ճիշդ երկու տարի առաջ, 1931 ապրիլին էր որ, մինչեւ Փարիզ հասաւ այս չարաբաղդ երիտասարդներուն աղաղակը։ Եւ ՑԱՌԱՋը՝ Զ. Ռ. Միութեան հետ հաւաքեց 12,487 ֆրանքի գումար մը, իբրեւ հացագին։

Դարմանը այս չէր, անշուշտ։ Հայաջինջ սարսափներէն փրկուած եւ Մակեդոնիոյ գիւղացիներուն վարձու տրուած այս տղաքը ողորմութիւն չէր որ կ'ուզէին, այլ աշխատելու հնարաւորութիւն։

Ինա՛նկ է Ցունաստանը, գրկուած՝ հողէ, եւ իր զաւակներն անգամ անօթի են տասնեակ հազարներով։ Մանաւանդ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ։

Հանգամանքներէն քիչ յետոյ, Երեւանը ի լուր աշխարհի հաղորդեց ուրախաբեր լուրը, — ներգաղթ։

Տարրական տրամաբանութիւնը եւ աշխարհի բոլոր օրէնքները կը տրամադրէին որ՝ ամէնէն առաջ, ներգաղթէն օգտուէին այս տղաքը։ Բոլոր որբերը։

Բայց Երեւանը գլխիվայր հրջած է ամէն բան, հետեւողութեամբ Մոսկուայի։

Ամիսներով սպասելէ եւ յուսալէ, Մակեդոնիայէն մինչեւ Սելանիկ եւ Աթէնք երթեւեկելէ, փողոցէ փողոց թափառելէ յետոյ, որբերը վերջնապէս զրկուեցան իրենց հայրենիքն երթալու շնորհէն։

Եթէ չենք սխալիր, ոչ իսկ հարիւր որբ առաւ « քաղաքացի » ճանչվիրգեանը։ Ան ցուցակ մը կազմեց իր ուզած տեղէն եւ իր ուզած եղանակով. յետոյ փակելու համար ամէն դուռ։

Մինչ այս մինչ այն, հետզհետէ կը սաստկանար Ցունաստանի տնտեսական տագնապը։ (Մէկ Փրանքը երեք տրախմի էր 1931 ապրիլին։ Այսօր կ'արժէ 7·50 տրախմի)։

1932ին, դիմումներ կատարուեցան գոնէ 100 — 150 հոգի — ամէնէն թշուառները — այլուր փոխադրելու, իբրեւ քաջալերժ եւ չարքաշ բանուորներ ծխախոտի մշակութեան։ Ոստումներ ալ առնուեցան պատասխանատու անձերէ, — անօգուտ։

Եւ ահաւասիկ նոր եւ աւելի սուր աղաղակներ թշուառութեան եւ յուսահատութեան։

Արդ, ի՞նչ կը խորհի Փարիզը, առանց դասակարգի, տարիքի, սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան։

Թող պիտի տա՞նք որ, իրարու ետեւէ ծիւրին, ցամքին այս տղաքը, իրենց մաշած ոսկորները յանձնելով սեւ հողին, կամ ծովուն։

Հացագինը դարման չէ այսօր ալ։ Աշխատանք՝ չկայ ու չկայ Մակեդոնիոյ մէջ։ Քաղաքներէն մինչեւ գիւղերը։ Իրենք են որ կ'աղաղակեն. « Գոնէ տեղ մը տուէք մեզ » ...

Ո՞րն է վերջն կ'ըլլայ այս տարրական պարտքը։

Անուններ չենք տար այս անգամ, սպասելով որ ամէն մէկ Միութիւն մտածէ իր մասին։

Այս տղաքը ունին միայն մէկ ճար, — ամուսնանալ յոյն աղջիկներու հետ, եւ տուն – տեղ ըլլալ Մակեդոնիոյ գիւղերուն մէջ, կտրելով ամէն կապ՝ Հայոց ազգին հետ։

Մինչեւ հիմա դիմադրած են անոնք, յանուն ազգի եւ հայրենիքի։

Արդ, եթէ չպիտի գտնենք ո՛ր եւ է միջոց, ծիւրումէ եւ անօթութենէ փրկելու քանի մը հարիւր անտէր երիտասարդներ, գոնէ քաջութիւնն ունենանք յայտարարելու « ազգովին »․

— Տղա՛ք, թէեւ ջարդերէն ազատեցաք, բայց մենք անօթութենէն չենք կրնար փրկել ձեզ։ Գացէք տուն – փեսայ եղէք յոյն հողագործներու քով ...

Եւ թող անոնց ուրացման նարօտը փառք ու պսակն ըլլայ մեր « ազգասիրութեան »։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՏԻՈՔ-ԻՍԿԷՆՏԵՐՈՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈ՞Յ ԿՈՒՏԱՆ

Պոլսոյ « Վագըթ » լրագիրը կը գրէ (29 մարտ)․

— Հեռագիրը աւելէ առաջ հաղորդած էր լուր մը, որուն համաձայն Հռոմի տեսակցութեան մէջ խնդրոյ առարկայ եղած է Սուրիոյ հոգատարութեան Իտալիոյ յանձնումը։ Այս առթիւ նոր զրոյց մը հրապարակ ելաւ, որուն համաձայն Սուրիոյ փոխարէն Ֆրանսա խոստացած է Իտալիոյ փոխանցել Անտիոքն եւ Իսքէնտէրունը որոնք ժամանակաւոր վարչաձեւի մը ենթարկուած են։

Կառավարական շրջանակներու մէջ այս զրոյցը հաստատող որ եւ է տեղեկութիւն չկայ. ուրեմն ո՞րքէ ծագեցաւ։ Կարելի չէ ճշդել այս կէտը։

Արդեօք Իտալիա՞ այդ տեսակ փափաք մը յայտնած է, թէ՞ Մաքտոնըլտ առաջարկած է որ հոգատարութիւնը երկուքի բաժնելով՝ մէկ մասը Ֆրանսայի թողուլ, միւսն ալ Իտալիոյ յանձնել։ Եւ կամ Ֆրանսա՞ն է որ, տեղեակ ըլլալով Իտալիոյ ցանկութիւններուն, այդ տեսակ ծրագիր մը յղացած է։

Այս կէտերը անծանօթ են։ Հաւանական է որ ամբողջովին յերիւրածոյ ըլլայ այդ զրոյցը։

Միւս կողմէ, ուշադրութեան արժանի կէտ մը կայ։ Մաքտոնըլտ կարգ մը հիմեր ճշդած է Զորսերու համաձայնութեան մասին, անոնց շուրջը համաձայնած է Մուսոլինիի հետ, յետոյ զանոնք հաղորդած է Ֆրանսայի, որ ըսած է.

— Քննեմ, յետոյ պատասխան կուտամ։ Ուրեմն շատ տկար կը մնայ այն հաւանականութիւնը թէ Ֆրանսայի կողմէ առաջ քշուած է Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի հոգատարութեան խնդիրը։ Շատ շատ պէտք կ'ըլլայ եզրակացնել թէ միւսները այս մասին կարգադրութեան ձեւ մը փնտռած են։

Գերմանական Քէնը (պոյքոթ) Հրեաներուն դէմ

ՊԱՅՔԱՐԸ ՏԵՒԵՑ ԻՆԸ ԺԱՄ, ԵՒ ԿՐՆԱՅ ՎԵՐՍԿՍԻԼ

Հիթլէրականներու սարքած պոյքոթը՝ Գերմանիոյ Հրեաներուն դէմ, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ օր, տեւեց առաւօտեան ժամը տասնէն մինչեւ իրիկուն. ընդամէնը ինը ժամ։ Խոշոր դէպքեր չպատահեցան, իսկ պայքարը խոր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ երկրին մէջ։ Հիթլէրականները տեսակ մը ռազմափորձ կը նկատեն այս առաջին գործողութիւնը, եւ գոհ կ'երեւան արդիւնքէն։

« ՄԻ՛ ՄՕՏԵՆԱՔ, ՍԽՏՈՐ ԿԸ ՀՈՏԻ »

Կազմակերպիչները հազար ու մէկ ձեւեր մտածեր էին, ճամբայ սորվեցնելու համար ժողովուրդին։ Ամէն քաղաք, ընդհանուր ուղեգծէն զատ, իրեն յատուկ հնարքներ գտած էր։ Ինչպէս գրեցինք, Աննապէրկի մէջ շիներ էին մասնաւոր կնիք մը, որ անջնջելի մելանով մը հետեւեալ դատապարտութիւնը կը դրոշմէր հրէական խանութ մտնող Գերմանացիներու ճակտին, — « Ես դաւաճան եմ․ երէտական սպրանք գնեցի »։

Շատ մը հրէական խանութներու վրայ գրուած էր, — « Մի՛ մօտենաք, սխտոր կը հոտի »։

Հրէական խանութներուն առջեւ պահակ դրուած « նացի »ները ընդհանրապէս զինուած չէին, իսկ անոնք որ փողոցները կը պտտէին իբրեւ հրշէն պահակ, զէնք ունէին։ Հրէական խանութներուն մեծագոյն մասը փակ էր. իսկ անոնք որ բաց էին, վարագոյրները վար իջեցուցած էին, որպէս զի ուշադրութիւն չգրաւեն։

Միայն Պերլինի մէջ, « նացի »ները հրապարակ հանած էին 60,000 համազգեստաւոր զինուորներ եւ հարիւր բեռնակառք։ Փողոցներուն մէջ կը տեսնուէին նաեւ բազմաթիւ անհատական ինքնաշարժներ, խոշոր ազդանշաններով եւ հիթլէրական դրօշներով։

Շատ մը վայրերու մէջ, հրէական խանութ մտնող մարդոց լուսանկարները առնուեցան, չարժանկարով ցուցադրուելու համար։

Գաւառներու մէջ աւելի մոլեգնութեամբ գործադրուեցաւ հրամանը։ Պերլինի մէջ ալ, կէս օրէն յետոյ, աւելի սաստկացաւ հալածանքը։ « Նացի »ները հրէական խանութներու ապակեփեղկերը ծածկեցին սեւնական խաչերով, վարկաբեկիչ նշաններով եւ խօսքերով եւ աւելի կամ պակաս արամիտ ծաղրանկարներով։ Իրիկուան ժամը վեցին պահակները հեռացան։ Ցետոյ դղրդագին ցոյց մը տեղի ունեցաւ, ուր խօսք առաւ Տոքթ. Կէպէլս, պրոպականտի նախարարը, որ փառաբանեց « ազգային ցեղին յաղթանակը հրէական ցեղին դէմ »։ Ցետոյ թափոր մը կազմուեցաւ առաջնորդութեամբ նուագախումբի։

Պերլինի եւ Ֆրանքֆորթի սեղաններըու առատ կանուխ հսկողութեան տակ առնուեցան « նացի »ներուն կողմէ որոնք վտարեցին բոլոր հրեայ միջնորդները։ Քէօլնի եւ Պրեսլաւի մէջ ձերբակալուեցան հրեայ դատաւորներն ու փաստաբանները, իբրեւ պատանդ։ Պերլինի մէջ, ոստիկանութիւնը գրաւման տակ գրաւեց հրեայ հաշուատար գիտնական Այնշթայնի պահ դրած գումարը, 30 հազար մարկ։

« Նացի »ները հրամայեցին փակել Գերմանիոյ գործարանատէրներու դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը։ Այսուհետեւ երեք հիթլէրականներ ալ պիտի մասնակցին խորհուրդին։

Քիլի մէջ, հրեայ փաստաբան մը ատրճանակով վիրաւորած էր հիթլէրական մը, երբ ան իր հօրը խանութը կը մտնէր։ « Նացի »ները լինչի ենթարկեցին փաստաբանը։ Ցուժելով բանտին վրայ, դուրս հանեցին եւ փողոցին մէջ սպաննեցին գնդակներու տեղատարափի մը տակ։

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ կարգ մը օտար կառավարութիւններ կը բանակցին Գերմանիոյ հետ, այս դէպքերուն առթիւ։

Գերմանական կառավարութիւնը շատ գոհ մնացած ըլլալով շաբաթ օրուան ցոյցին կանոնաւորութենէն եւ արդիւնքներէն, յոյս կը յայտնէ թէ հարկ չպիտի ըլլայ վերսկսիլ պոյքոթը։

Կարելի չէ վերջնական բան ըսել այս մասին։ Ինչպէս ըսինք, հիթլէրականները մինչեւ չորեքշաբթի պայմանաժամ տուած են արտասահմանի Հրեաներուն, որպէս զի դադրեցնեն հակագերման պայքարը, այլապէս պիտի վերսկսին պոյքոթը, այս անգամ աւելի ուժգնութեամբ։

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ օրուան պոյքոթը խոր ազդեցութիւն գործեց արտասահմանի մէջ։ Անգլիոյ, Պելճիոյ, Զուիցերիոյ, Մ. Նահանգներու եւն. մէջ ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, պաշտպանելու համար գերմանական դեսպանատուները։ Լոնտոնի մէջ կարդացուեցաւ նախկին նախարար Լորտ Սէսիլի մէկ նամակը, որ ուժգնօրէն կը բողոքէր հակահրէական հալածանքին դէմ, « որ ի դերեւ կը հանէ միջազգային մերձեցման փորձերը »։ Ամերիկեան կարգ մը թերթեր գիտել կուտան թէ այն բարենպաստ շարժումը որ 15 տարիէ ի վեր ձեւ ու մարմին կ'առնէր ի նպաստ Գերմանիոյ, փճացաւ այս արարքներուն հետեւանքով։

ԳՈՒՆԴԱԳՈՒՆԴ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ, ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ

Ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը, հազարաւոր Հրեաներ կը փախչէին դէպ ի Հոլանտա, Պելճիա, Զուիցերիա, Աւստրիա եւ Լեհաստան։ Ամէն տեղ ալ կազմակերպուած էին հոգատար մարմիններ, փախստականներն ընդունելու համար։ Վերջին պահուն ոստիկանութիւնը արգիլեց փախուստը, անցագիր պահանջելով նոյն իսկ բուն Գերմանացիներէ։

Շատեր կը շարունակեն հեռանալ կողմնակի միջոցներով։

ԿԱԽԱՂԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Թերթերը կը գրեն թէ՝ դատավարութենէն անմիջապէս յետոյ հրապարակաւ պիտի կախուի Վան տէր Լուպէ, որ հեղինակը կը համարուի խորհրդարանին հրկիզման։ Անցեալ դարու կէսէն իվեր, առաջին կախաղանը պիտի ըլլայ այս։ Պատժական առաջին օրինագիրքը, որ քուէարկուեցաւ Պիսմարքի օրով, մահապատիժ կը սահմանէր գլխատումով։ Հիթլէրականները կ'ուզեն վերահաստատել կախաղանը, իբրեւ աւելի անարգական միջոց։

ՀՐԵԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆ՝ ՄԻԱՅՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՄԷԿ

Փրուսիոյ դատական նախարարը շրջաբերականով մը յանձնարարեց հեռացնել բոլոր հրեայ դատաւորները։ Այլ եւս պաշտօն չպիտի կրնան վարել ոչ հրեայ դատաւորները, ոչ ալ երդուեալները։ Գալով փաստաբաններու, պիտի արտօնուին այն համեմատութեամբ ինչ համեմատութիւն որ կը ներկայացնէ հրեայ հասարակութեան թիւը գերման ժողովուրդի թիւին հետ։ Արդ, Գերմանիոյ Հրեաներուն թիւն ըլլալով 565,000, այդ համեմատութիւնը հազիւ հարիւրին մէկ կը բռնէ։ Փաստաբանական կաճառը պիտի նշանակէ այն հրեայ փաստաբանները որ կրնան դատ վարել։

Հրեայ փաստաբանները կարեւոր թիւ մը կը կազմեն մանաւանդ Պերլինի մէջ, ուր շատերը մեծ համբաւ շահած են։ 1918ին, հրեայ դատաւոր չկար Գերմանիոյ մէջ. բայց երբեք որ եւ է սեղմում հաստատուած չէր փաստաբաններուն դէմ։ Հաւանական է որ խեցեվճռի ենթարկուին նաեւ հրեայ ուսուցիչները, իսկ համալսարաններու համար ալ սեղմումներ հաստատելով, աղատական ասպարէզները փակուին Հրեաներուն առջեւ։

«Չորս»ներու դաշնագրին առթիւ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երէկ նախարարական խորհուրդը գումարուելով, զբաղեցաւ Մուսոլինիի ծանօթ ծրագրով, որ լուրջ մտահոգութեան մատնած է Ֆրանսական կառավարութիւնը։

Թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա նոր նախագիծ մը կազմած եւ Փարիզ ղրկած է. բայց բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի։

Այս միջոցին Փարիզ կը գտնուի Պ. տը Ժուվնէլ, Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը, որ լուսաբեր յայտարարութիւններ ըրաւ Մուսոլինիի ծրագրի մասին, փարատելու համար տիրող մտահոգութիւնը։

Դեսպանը յայտարարեց.

— Այնպիսի խնդիր չկայ թէ չորս մեծ պետութիւններ իրենց կամքը պիտի պարտադրեն Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Ասիոյ։ Ամբողջ խնդիրը այն է թէ օգտակա՞ր է որ արեւմտեան Եւրոպայի չորս մեծ պետութիւնները համաձայնին թէ չհամաձայնին։ Անոնք որ հետեւած են Ժընեւի աշխատանքներուն, մօտէն կամ հեռուէն, գիտեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի մնայուն անդամներուն համաձայնութիւնը ո՛րքան դիւրացուցած է այդ աշխատանքները եւ թէ որքան դժուարացած, չըսելու համար անկարելի դարձած է զանազան խնդիրներու լուծումը, երբ ամէնէն հզօր պետութեանց տեսակէտները իրարու բախած են, փոխանակ հաշտուելու։ Ոչ ոք պիտի կրնար ուրանալ թէ Եւրոպայի արդէն ծանր կացութիւնը եղականօրէն երկիւղալի պիտի դառնայ, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը լուծուի, առանց ելքի մը յանգելու, Եւրոպան ձգելով բաժնուած՝ թշնամի ճակատներու, ուր, ընդհանուր խառնաշփոթութեան մէջ, սահմաններու վերաքննութեան խնդիր կրնայ ծագիլ։ Արդ, հարկ է այդպիսի վտանգէ մը փրկել Եւրոպան, չորս մեծ ազգերը միացնելով հաւաքական ճիգի մը մէջ, որպէս զի բոլորը ելքի մը յանգի զինաթափութեան խորհրդաժողովը. եւ եթէ չյաջողի, Մուսոլինիի առաջարկին հիման վրայ կազմելով ապահովագրական ընկերութիւն մը՝ ճախողման վտանգներուն եւ դաշնագիրներու բռնի վերաքննութեան դէմ։ Ա՛յս է Պ. Մուսոլինիի առաջարկին իմաստը։

Սուրիոյ նախկին մարզպանը շեշտեց թէ ամէն գործողութիւն տեղի պիտի ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։

Փարիզի ազգայնական թերթերը կը ծաղրեն այս լաւատեսութիւնը, դիտել տալով թէ՝ Պ. տը Ժուվնէլ ոչ թէ Հռոմի Ֆրանսական դեսպանն է, այլ Իտալիոյ դեսպանը՝ Փարիզի մէջ։

«Միութիւն ազգին համար»

Պ. ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅՍՕՆ ԿԸ ՃԱՌԷ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շարունակելով իր քարոզութիւնը՝ ի նպաստ նոր շարժումին համար — « Միութիւն ազգին համար » — Պ. Ֆրանքլէն Պույսօն կիրակի օր խօսեցաւ Մարսէյլի մէջ։ Ներկայ էին 2500 հոգի։

Ճառախօսը կրկնեց այն ինչ որ ըսած էր Ստրազպուրկի մէջ եւ ամէն տեղ։

— Օրուան վարիչները սուտ կը խօսին, դէպ ի կործանում կը տանին երկիրը։

— « Ազգին ներկայացուցիչները կրնան սխալիլ։ Բայց իրաւունք չունին ստելու։ Երբ կը սխալին, իրենց պարտքն է խոստովանիլ սխալները։ Ե՞րբ տեսնուեցաւ որ Գերմանիան ընդունած է իր պարտութիւնը։ Կը ստեն անոնք որ այդպէս կ'ըսեն։ Գերմանիան է որ ճշմարտութիւնը կը խօսի։ Գերմանիան չստեց, այլ ըսաւ մեզի. « Չպիտի վճարեմ »։ Եւ իր վճարումները բաժնեցին 64 տարիներու վրայ։ Գերմանիա պոռաց. « Մենք երբեք չպիտի ընդունինք Վերսայլի պայմանները »։ Գերմանիան տասն անգամ աւելի օգտուեցաւ իր պարտութենէն, քան մենք՝ մեր յաղթանակէն։ Այս քաջագործութեան առջեւ կ'ուզեմ հանել գլխարկս, բայց տարբեր անկիւն վրայ կը պահեմ ձեռքս։

« Մեր վարչապետը գիտէր թէ ի՛նչ ընելու համար Հռոմ կ'երթար իր անգլիացի պաշտօնակիցը։ Ան ալ գիտէ, ինչպէս դուք, Մարսիլիացիներ, թէ ի՛նչ կը խորհի Իտալիան։ Պ. Մուսոլինիի բաւական յստակութեամբ կը յայտնէ այդ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԴԻ ՏԱԳՆԱՊԸ, ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Որո՞նք են տագնապի մը պատճառները: Ո՞ւր պէտք է փնտռել զանոնք: Չէ՞ որ հիւանդութիւն մըն է տագնապը: Բժիշկ մը ամէն բանէ առաջ, ցաւին պատճառը եւ անոր՝ դեղը չէ՞ որ կը փնտռէ:

Բազմաթիւ են պատճառները եւ կ'ընդհարին իրարու, ինչպէս անոնք որ զանոնք կը մատնանշեն, իւրաքանչիւրը պնդելով իրենին վրայ, իւրաքանչիւրը իբր անխախտ վաւերացնելով իրը:

Սթէնլի Ճէվընս, 19րդ դարուն, տագնապին պատճառը երկինքին մէջ փնտռեց ու հոն գտնել կարծեց: Աստղաբաշխական այդ բացատրութիւնը ջուրը ինկած է այսօր:

Ուրիշներ դրամագլուխին մատակարարութեան եւ բաշխման անհաւասարութիւնը պիտի ընդգծեն:

Կառավարութեանց չափ թիւն է պատճառը, պիտի աղաղակեն ոմանք: Շատ են սահմանագլուխները: Ասկէ կը բխի անվստահութիւն փոխադարձաբար: Զինումի ծախքերը պարտադիր կը դառնան: Տուրքերը կը ծանրանան: Հետեւաբար հարկատուներուն սպառողական կարողութիւնը կը պակսի: Քաղաքական է բուն պատճառը:

Դիւանակալները բազմացած են պատերազմէն յետոյ: Բեռ են անոնք ժողովուրդներուն ուսին:

Արտադրութեան անիշխանութիւնն է գլխաւոր պատճառը, պիտի ըսեն անոնք որ դրամատէրներու շահ եւ հարստութիւն հետապնդելը պիտի նշմարեն:

Լոյտ Ճորճ պիտի յայտարարէ թէ տագնապին պատճառը մեծ մարդոց պակասն է: Կ'ընդունի թէ կան տակաւին մեծ մարդեր: Բայց անոնք կառավարութեանց գլուխը չեն եղեր, բացի Մուսոլինիէ եւ Ստալինէ:

Կը կարծուի թէ դրամն է: Դրամը բաւականաչափ չէ: Մեծ սխալ մը գործուեր է արծաթը իբր դրամ նուաստացնելով, ինչպէս ըրին 19րդ դարուն: Ու սակայն որ Ասիան — Չինաստանը եւ Հնդկաչինը — ոսկեդրամանիշը ուրացերն: Երկու երկիր որոնք միայն արծաթը կը ճանչնան: Ոսկիի դրամանիշը կը պարտադրուի այս երկիրներուն այսպիսի պահու մը, երբ ոսկիի հանքերը հետզհետէ կը պարպուին: Բնականաբար այս երկիրները պիտի մեկուսանան համաշխարհային գործունէութեանց դաշտէն, քանի որ իրենք արծաթ ունին, իսկ արծաթը չեն ընդունիր այլուր:

Ոսկին նուազած է: Եղածը թաքստոցները փախած է: Ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ ինքնաշխատութիւն ըլլայ արտադրութեան եւ սպառումի միջեւ: Փոխանակութեանց գործիքը գոհացուցիչ չէ: Մեքենան իսկ չունի:

Պիտի մեղադրուի տրամադրելի ոսկիին պէշ բաշխումը: Բայց պիտի առարկուի թէ ատիկա հետեւանք է եւ ոչ թէ պատճառ: Ամերիկեան ոսկին երկրին բարգաւաճումը չապահովեց: Վստահութիւնը Ֆրանսա եկաւ:

Ուժգին է հարուածը որ կ'իջնէ մեքենային գլխուն: Ան է բոլոր չարիքներուն աղբիւրը:

Այսօր շոգեշարժ բրիչ մը, զոր կը վարէ մէկ հոգի, 400 մարդու գործ կը տեսնէ: Այսօր, ելեկտրական լամբի գործարաններուն մէջ գործաւորը մէկ ժամէն կը լրացնէ այն գործը որուն համար 9000 ժամ անհրաժեշտ էր քանի մը տարի առաջ: Ամէն տեղ, անհատական բերքը աճեցաւ անլուր համեմատութիւններով: Այն աստիճան որ, տագնապը չսկսած, 1929ին, բարգաւաճման շրջանի մը մէջ, տասը միլիոն անգործ կը հաշուէր աշխարհը: Մեքենան եւ աշխատանքի գիտական կազմակերպութեան նոր մեթոտները զանոնք դուրս վանած էին գործարաններէն: Կը հաստատեն թէ, եթէ նոյնիսկ անցնի տագնապը եւ բացուին գործերը, դարձեալ պիտի հաշուուի 15 միլիոն անգործ որոնց անկարելի պիտի ըլլայ գործ հայթայթել, եթէ իւրաքանչիւր բանուոր 48 ժամ աշխատցուի:

Մեքենան կը լափէ մարդը: Ենթադրենք թէ նոր մեքենայ մը հնարուած է: Գործարանատէրները մտմտուքի մէջ են, որդեգրե՞լ թէ ոչ: Բայց որովհետեւ մրցակիցները կ'որդեգրեն կը ստիպուին իրենք ալ նոյնը ընել, թէեւ տակաւին ամօրթի եղած չըլլայ նախկինը: Ու այսպէս, բնականաբար անոնք չեն կրնար նուազեցնել արտադրական գինները: Կը տեսնենք ուրեմն որ արհեստագիտական կատարելագործութիւնները, յաջողութիւնները ոչ միայն չեն իջեցներ գինները, այլեւ պատճառ կ'ըլլան որ մարդիկ գործարաններէն ճամբուին: Ուրեմն ոչ մէկ յաջողութիւն, յառաջդիմութիւն տնտեսական տեսակէտով:

Ժօզէֆ Քայեօ կը պատմէ թէ՝ Աբզաս գացած էր քննական պտոյտի մը: Ելեկտրական հսկայ կեդրոն մը կը շինուէր հոն: Սքանչելի աշխատանք գիտական տեսակէտով: Ծերակոյտը քուէարկած էր ծրագիրը: Երիտասարդի մը կարգ մը հարցեր կ'ուղղէ:

— Քանի՞ կ'արժեն այս աշխատանքները:

— 150 միլիոն պետութեան գանձէն, 400 միլիոն պարտաթուղթերով եւ բաժնեթուղթերով ապահովուած: Ընդամէնը 550 միլիոն:

— Մինչեւ ո՞ւր պիտի տարածուին ձեր կեդրոնին գործունէութեան շառաւիղները:

— Մինչեւ Թրուա, 6 կամ 7 նահանգ:

— Բայց բոլոր այդ նահանգներուն մէջ ելեկտրական գործեր կան որոնց պիտի վնասէք: Ձեր գործը քանի՞ գործաւոր պիտի զբաղեցնէ:

— 125: Առաջ 1200 ունէինք:

— Այս առեն ուրեմն 1075 գործաւորները պիտի ճամբէ՞ք: Գոնէ աւելի աժան պիտի ծախէ՞ք հոսանքը:

— Այդ բանը չենք կրնար:

Այսպէս բոլոր այս հսկայական աշխատանքները կը յանգին օրավարձերը շահաբաժնի վերածելու, կ'եզրակացնէ Քայեօ:

Բայց տեսէք թէ ինչ կ'ըսեն ուրիշներ: Մեքենան հարստութիւն եւ բարեկեցութիւն կը ծնի ամէնուն համար: Ան նոր պէտքեր կը ստեղծէ: Ան միշտ նոր գործաւորներու պէտքը կը զգացնէ: Չի տեսնուիր թէ ինչպէ՞ս ան պատճառ կ'ըլլայ անգործութեան:

Մաքսապաշտպան դրութիւնն է պատճառը, գիտել կը տրուի: Բարձրացած են պատնէշներ: Ամէն պետութիւն կը ձգտի որքան կարելի է շատ արտածել, քիչ ներածել: Եւ որովհետեւ ամէնքն ալ այն քաղաքականութեան կը հետեւին, կանգ կ'առնէ միջազգային փոխանակութիւնը: Կ'անդամալուծուի համաշխարհային առեւտուրը:

Արդի տագնապին իբր գլխաւոր պատճառ կը յիշատակուի տագնապին նախորդող չափազանցեալ վարկը: Անընդհատ միջազգային փոխառութիւններ որոնք նպաստեցին վատառողջ կացութեան: Աղքատ երկիրները, պարտական երկիրները միշտ դրամ գտան պարտապահանջներուն մօտ: Ու երբ օր մը դադրեցաւ այս, փակուեցան արկղները, փոխատու եւ փոխառու խոշոր բացին աչքերը եւ ապշահար իրարու նայեցան: Անոնք այլեւս չէին ճանչնար իրար:

Տագնապին պատճառները փնտռելու է պատերազմէն յառաջ եկած անկազմակերպ վիճակին, հանրային պարտքերու ծանր բեռան եւ տուրքերուն մէջ, որոնց տակ կը ճզմուի յետպատերազմեան սերունդը:

Ու եւայլն, եւայլն, եւայլն:

Այսպէս ուրեմն գտանք պատճառները, որոշեցինք տեղերը: Կը մնայ հիմա դեղագիրը պատրաստել: Բայց ի՞նչ դեղ տալ այս հիւանդին: Ի՞նչ դարմանի դիմել:

Բազմաթիւ են եւ դարմանները: Դժուար է ընտրութիւնը:

Նախ տեսնենք թէ ի՞նչ դարմաններ են փորձուած:

Անգործութեան համար — անգործութեան ապահովագրութիւն եւ օգնութեան վարձք: Այս սնտուկը կը սնանի գործաւորներու, պետութեան եւ գործատէրերու լումաներով: Շատ մը երկիրներու մէջ, պիւտճէի բաց այս պատճառաւ: Տեղաւորող դիւաններ: Հանրային աշխատութիւններ: Դիւանները չեն կրնար գոհացնել բոլոր անգործները: Հանրային աշխատանքները սահմանափակ են պիւտճէի պատճառաւ: Յաճախ այս աշխատանքները չեն գտնուիր նոյն տեղը ուր որ են անգործները: Ու շատ հեղ անյարմար են այդ աշխատանքները: Անգործները օգտագործել երկրագործութեան մէջ: Անգործները գիւղացիներու վերածել: Ոչ մէկ տեղ, այս միջոցաւ, կարելի եղաւ անգործներու ուշագրաւ նուազում մը նշանակել: Անգործներու արտագաղթ: Հակառակ բոլոր քաջալերութեանց՝ ակար արդիւնք:

Մեծաքանակի գիներուն դէմ: Արտադրողներուն միջեւ համաձայնութիւն: Գործնական գետնի վրայ անհագին դժուարութիւններու կը բախին: «Ստօքեր կազմել: Շուկայէն դուրս պահել որոշ քանակութեամբ ապրանք, մինչեւ որ հազուագիւտ դառնայ ան կամ աճի խնդրանքը: Ընդհակառակն գիները աւելի կը ցածնան: Որովհետեւ գերարտադրութիւնը կը շարունակուի: Եւ սպառումը չաւելնար:

Դեռ ի՞նչ դարմաններ կ'առաջարկեն: Աշխատանքի ժամերը կրճատել: Հող է փրկութիւնը, կը պոռան ամէն կողմէ: Դժուարին հարց: Գործատէրերը տրամադիր չեն նոյն օրավարձը վճարել: Իսկ գործաւորները չեն կրնար հանդուրժել որ նուազ ստանան: Ահ, եթէ չըլլար օրավարձերու խնդիրը: Այն ատեն շաբաթը 40 ժամ աշխատանքի փոխարէն, քանի՞ անգամ պիտի ընդունուէր:

Տուէք պետութեանց բաւարար դրամ. այլ եւս պիտի չխօսուի տագնապին մասին:

Ընդհ. վերադարձ մը անհրաժեշտ է դէպ ի երկմետաղ դրութիւնը: Եթէ բաւական ոսկի ըլլար, այս բարեկարգութիւնը այնքա՜ն հրամայական պիտի չըլլար: Բայց ոսկիին արտադրութիւնը երթալով կը դանդաղի: Արծաթն ալ թանկագին մետաղ մըն է: Հարաւային եւ Կեդր. Ամերիկաները արծաթի մեծ արտադրողներ են: Անհուն հանքերն քանակութեամբ ունին: Ինչո՞ւ Չիլի, Մեքսիկա, Հնդկաստան, Չինաստան եւ ուրիշներ եւրոպական պետութեանց հետ խզած են իրենց յարաբերութիւնները: Պարզապէս անոր համար որ անոնք ոսկիի պատնէշով շրջապատուած են: Արծաթը տնտեսական նոր աշխարհի մը Քրիստափոր Քոլոմպոսը պիտի ըլլայ, կ'ըսէ հեղինակ մը:

Գ. Հալաճեան կ'առաջարկէ որ հաստատուի իրական փոխանակութիւնը միջազգային առեւտուրին մէջ: Ես պիտի գնեմ այնքան որքան կը ծախեմ: Ինծի պէտք եղած նիւթերը պիտի գնեմ անկէ որ պէտք ունի իմ արտադրած նիւթերուս: Ու այս է միջազգային բնական տնտեսութիւնը: Այսպէս՝ կը հիմնուի միջազգային առեւտուրը ճշմարիտ փոխադարձութեան հիման վրայ: Իրական փոխանակութիւնը պիտի կանոնաւորէ արտադրութիւնը: Ա. ազգը պիտի չկրնայ իր արտադրութեամբ ողողել Բ. ազգին շուկան: Հաւասարակշռութիւն պիտի հաստատուի արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ: Պիտի անհետանայ անհաւասարակշռութիւնը որ կայ արտադրութեան եւ աշխատանքին միջեւ: Անգործութեան խնդիրը պիտի լուծուի: Եւն., եւն.:

Համագործակցականը միայն կրնայ փրկել աշխարհի տնտեսութիւնը, պիտի յայտարարէ անշուշտ փրոֆ. Տոտոմեանց:

Կիները պէտք է խոհանոց վերադառնան, կը պոռան հակաֆէմինիստները:

Ամէն բանէ առաջ պէտք է կարգադրել միջազգային պարտքերու, հատուցումներու եւ սպառազինման խնդիրները: Մնացեալը ինքնին կը լուծուի:

Բնութեան պէտք է վերադառնալ, կը գոչէ Լոյտ Ճորճ:

Պէտք է ջնջել մաքսային պատնէշները: Հիմնել Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ:

Խումբ մը ճարտարագէտներ Ամերիկայի մէջ «Թէքնոքրասի» անունին տակ, կ'առաջարկեն որ մարդը 25 տարեկանին աշխատանքի սկսի: Մինչ այդ պարտադիր լուրջ պատրաստութիւն: 45 տարեկանին դադրեցնէ արտադրական աշխատանքը:

Պէտք է ոտնձել արհեստագիտութիւնը: Զսպել գիտութիւնը: Այնպէս մը ընել որ գիտութի՛ւնը ըլլայ մարդուն ստրուկը:

Հոգեկան յեղափոխութեան պէտք ունի մարդկութիւնը, կ'ըսէ Քայեօ: Արհեստագիտութիւնը իջեցուց մարդկային մտայնութիւնը: Զարմանալի բան որ Ռուսիա արհեստագիտութեան զարգացման մէջ կը տեսնէ մարդուն երջանկութիւնը:

Ամերիկացի մը շրջաբերականներով կը դարմանէ աշխարհի տնտեսութիւնը: Ամերիկայէն Իտալիա տասը քարթ կը ղրկէ: Իւրաքանչիւրին տէրոջմէն կը խնդրէ որ իրեն հետեւին, այսինքն տասական ուրիշ բարեկամներու գրեն նոյն բանը: Տագնապը պիտի անհետանայ, երբ ամէն մարդ աւելի դրամ ծախսէ:

Շարլի Չէփլին անսխալական միջոց մը կը ճանչնայ: Տակաւին չյայտնեց զայն: Եւրոպայէն Հոլիվուտ վերադարձին, յայտարարեց թէ իր ծրագիրը 1000 բառէ կը բաղկանայ: Շատ մը մեծամեծ տնտեսագէտներու հետ վիճաբանած է իր ծրագրին վրայ: Ամէնքն ալ ընդունած են որ Շարլոյի ծրագիրը անթերի է:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ. — Չ. Ո. Մ. անցեալ շաբթուան դասախօսութեան նիւթն եղաւ այս գրութիւնը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Վերջին թղթակցութեամբ արձանագրած էի, անցն. 26էն մինչեւ մարտ 5ի ընտրութեանց հետ կապ ունեցող քաղաքական անցքերը Յունաստանի մէջ: Այժմ կ'ուզեմ արձանագրել վերջին նորութիւնները, ինչպէս եւ առհասարակ ընդհանուր տրամադրութիւնները ու տպաւորութիւնները:

Սկսելով ուրեմն Ցալտարիսի վարչապետական երդումէն, նոր կառավարութիւնը ուշագրաւ յանդգնութեամբ, սկսաւ ձերբակալել մարտ 6ի, փլաստիրասեան յեղափոխութեան հետ կապ ունեցող զինուորականները, բոլորն ալ կարեւոր եւ արժանաւոր զօրականներ: Եւ այսօր, կարելի է ըսել, որ բանտերը լեցուած են բարձրաստիճան զինուորականներով, որոնց մէջ է նաեւ, Գ. զօրաբանակի (Սելանիկ) հրամանատար՝ Զօր. Գիլառոս: Ցարդ, ո՛չ մէկը չէ պատժուած: Ամէն օր դատ ու դատաստան կայ, եւ նորանոր ձերբակալութիւն, բայց՝ դատապարտութիւն չկայ: Միւս կողմէ, ազատական մամուլը կը քննադատէ այս արարքները: Օրինակ, «Թոնի Թու Լաու» ազատական կարեւոր թերթը, «Վայրէջք» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, խօսքը ուղղելով վարչապետին՝ Ցալտարիսին, կ'ուզէր գիտնալ թէ «մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այս յանկարծական վայրէջքը» ու աւելի առաջ երթալով կ'ազդարարէր թէ «մթնոլորտը անշնչելի կը դառնայ»:

Ինչպէս կ'երեւի, սակայն, օրուան իշխանութիւնը, առանց մասնաւոր պատիժներ տնօրինելու առաջադրութեան, լուռ կերպով կ'ուզէ փոխադարձութիւն մը ընել 1922ին, ազատականներուն կողմէ իրենց դէմ եղած ճնշումներուն: Արդարեւ, հեռուէն կամ մօտէն, ազատականներուն հետ կապուած բոլոր պաշտօնեաները, կառավարական բոլոր գրասենեակներէն հեռացուած են եւ անոնց տեղերը դրուած են օրուան կառավարութեան մարդիկը: Օրինակի համար, Լարիսայի զօրաբաժնի հրամանատարը՝ զօր. Փէթրիտիս, պաշտօնի բարձրացում ունեցաւ, եւ այժմ կը վարէ Ա. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը (Աթէնք), եւ տասը նման բազմաթիւներ, Քոնտիլիսեան ըլլալնուն կամ Ցալտարիսեան դէմքեր, որոնք՝ Վենիզելոսի օրով որ եւ է պաշտօն չունէին, տիրացած են բարձր պաշտօններու: Իր կարգին պէտք է արձանագրել որ այս երկրին մէջ ալ դժբախտաբար, կուսակցամոլութիւնը կատաղի կիրք մը դարձած է, եւ շատ անգամ կուսակցականի մը գործ բանալու համար, արժանաւոր հակառակորդը կը զոհուի անարժէք կուսակցականին:

Մինչդեռ այս փոփոխութիւնները տեղի կ'ունենան տրականեան մեթոտներով, անդին ալ փնտռտուքները կատաղօրէն կը շարունակուին Փլասթիրասը գտնելու համար: Առ այժմ բոլոր հետախուզութիւնները անցան ապարդիւն: Եւ ո՛չ մէկ հետք կրցան գտնել փախստական Փլասթիրասէն, որուն համար ըսուեցաւ թէ Թուրքիոյ արտաքին գործոց՝ Թէվֆիք Րիւշտիի հետ Թուրքիա ապաստանած է, հոս է, ու հոն է: Սակայն, երեւոյթները ցոյց կու տան թէ փախստական զօրականը Յունաստանի մէջ է, բայց իշխանութիւնները կը զգուշանան զայն ձերբակալելէ, վախնալով հաւանական բարդութիւններէ: Մինչ այս, մինչ այն, դահլիճը մարտ 27ին պիտի ներկայանայ խորհրդարանին, պիտի կարդայ կառավարութեան ծրագիրը, եւ պիտի պահանջէ վստահութեան քուէ: Ո՛չ մէկ կասկած որ պիտի ստանայ այդ քուէն: Սակայն, կան շատ հարցեր, որոնք կառավարութիւնը պիտի մատնեն լուրջ դժուարութեանց, նոյն իսկ՝ հաւանական տագնապներու:

Այդ հարցերէն առաջինը, Հանրապետութեան նախագահին կը վերաբերի: Օրուան իշխանութիւնը անոր հրաժարումը պիտի պահանջէ, ինչպէս կ'երեւի: Եւ ատիկա այն պատճառաբանութեամբ, թէ Զայիմիս, եղած է մինչեւ վերջ ազատականներու մարդը, եւ այս վերջիններուն՝ ժողովուրդին կողմէ տրուած անվստահութեան քուէն, կը վերաբերի նաեւ նախագահին:

Երկրորդ եւ կարեւորագոյն հարցը Ծերակոյտի լուծման հետ կապ ունի: Ծերակոյտին մէջ ազատականները ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը ունին, կը պակսին տասը ընտրելիներ: Սակայն, օրուան իշխանութիւնը աւելորդ եւ անպէտ նկատելով Ծերակոյտը, պիտի պահանջէ անոր լուծումը: Եւ ատիկա, պիտի հանդիպի բուռն ընդդիմութեան: Վենիզելոս չվարանեցաւ յայտարարելու թէ՝ «Ծերակոյտին լուծումը կը նկատէ յեղափոխական ձեռնարկ մը, եւ զայն պաշտպանելու համար պիտի դիմէ յեղափոխական միջոցներու»: Նոյն ձեւով արտայայտուեցաւ նաեւ Փափանասթասիու: Միւս կողմէ, Ցալտարիսի կողքին են այս հարցին մէջ ալ, գործակից երկու զօրականները, Քոնտիլիս եւ Հանճիքիրիաքոս:

Երրորդ հարցը, աւելի փշոտ է ու փափուկ: Այս պահուս Աթէնք կը գտնուի Թագաւոր Եղբայրի թիկնապահը Լեւիտէրոս, որ սերտ շփումներ կ'ունենայ արքայական շրջանակներու հետ: Ըսողներ կան, թէ արքայական տունը վերահաստատելու համար եկած է: Ինչպէս կ'երեւի, սակայն, վարչապետ Ցալտարիս չափազանց ընդդէմ է եւ վերապահ: Այս վերապահութիւնը անոր համար, որ պատերազմական նախարար Քոնտիլիս հանրապետութիւնը հիմնող զօրականներէն է, եւ թոյլ չպիտի տայ, որ թագաւորութիւնը վերահաստատուի Յունաստանի մէջ: Թողունք, որ այս վերջին պարագան շատ ու շատ բարդութեանց դուռ կրնայ բանալ այս երկրին մէջ, ուր՝ զինուորականութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կրցած է հանրապետական իշխանութեան կողքին, եւ որ եւ է ատեն, պատրաստ է իր կեանքին գնովը պաշտպանելու վարչաձեւը:

Ինչպէս կը տեսնուի, օրուան կառավարութիւնը կը գտնուի բազմաթիւ եւ բազմապիսի դժուարութեանց առջեւ: Ու այս բոլոր բարդութիւնները ներքին են տակաւին: Կան տակաւին արտաքին դժուարութիւններ, ելմտական դժուարալոյծ խնդիրներ, արտաքին քաղաքական հարցեր ու խմորումներ, որոնց դիմագրաւելու ուժը պիտի պակսի այս կառավարութեան: Ամէն պարագայի տակ, յառաջիկայ քանի մը ամիսները լեցուն են անակնկալներով, որոնց պէտք է սպասել առանց զարմանալու: Իր կարգին արձանագրեմ, որ ինչպէս զօր. Փանկալոս, երկար ատենէ ի վեր, զօր. Քոնտիլիսն ալ կը տառապին թոքախտէ: Տկար է նաեւ քաղաքապետ Մերքուրիս, որ նախկին ժողովրդական մըն է, այժմ յարած Կրեսացիին: Քաղաքապետական ընտրութիւնները պիտի կատարուին յուլիսին մէջ:

⁂ Մարտ 25ին տեղի ունեցան Յունաստանի անկախութեան տարեդարձի հանդիսութիւնները: Այս տարի, պէտք է արձանագրել, որ չափազանց թերի էր կարգապահութիւնը: Թափօրին մասնակցեցան նաեւ, զօր. Թորգոմ եւ Գ. Ա. Կայծակ՝ համազգեստներով եւ երկրումի դրօշակով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ձայն մը ժողովուրդէն՝ ժողովուրդին համար

Եթէ տասներկու աչքեր ալ ունենան, դէպ ի երկինք պիտի նային ու չպիտի ուզեն տեսնել ոտքերը՝ պաշտպանելու համար զանոնք ճանապարհի դիրքուններէն:

Այդպէս է հայ կեանքի մէջ, մեր բարձր դասը, որքան կ'ուզես՝ խօսէ ականջին, կարծես բուրդ թխմուած ըլլայ, — չի լսեր ժողովրդային խաւի աղեկտուր կանչերը: Անոր աչքերը չեն խոնարհիր գետին, տեսնելու համար վարի խաւերու վիճակը: Անոր վիճակով հետաքրքրուելու սիրտ ալ չունի բարձրապատիւը, անիկա կլանուած է դրամ դիզելու հոգերով, ականջները թխմելով, սիրտը քարացնելով:

Ի՞նչ զարհուրանք, սակայն, որուն ենթարկուած է գաւառական քաղաքներուն մէջ խճողուած մեր ցեղին «Մնացորդաց»ը: Ո՞վ է այն մարդասէրն, որ եղեռնի պատգամներով բռնաւորուած, պիտի գայ անոր փրկութիւնը առնելու ...

Ակնարկս հիւանդութեանց զարհուրելին՝ թոքախտին է, որուն նշանները կը վխտան գրեթէ մեր բոլոր հայաբնակ երիտասարդներուն վրայ:

Տնտեսական հոգ — հոգէին սրածայր մաղիլները կարծրացնէ շամփուրներու նման կը տնկուին հէգ երիտասարդներու աչքերուն առջեւ:

Չեմ գիտեր Փարիզի բժիշկներուն դիրքը, բայց մեր գաղութին (Մարսէյլ) «ամենագէտ» բժիշկները իրենց գիտութենէն բան մը չտուին տակաւին ժողովուրդին, չսարքուեցաւ բժշկական դասախօսութիւն մը, որ ժողովուրդը իմանար եւ օգտուէր իրենց խօսքերէն:

Մեր բոլոր բժիշկներն ալ ձրի օր մը չունին աղքատներուն համար: Այս մասին մտածելէ աւելի, անոնք կը [...] տածեն իրենց այցելեններու բարձր[...] ցումին մասին, որոնք այսօր հասած են 10էն 15ի եւ 20ի: Քանի Ֆրանք[...] այս օրերուն ընտանիքի մը հացագին է մէկ շաբթուան:

Ու ինչո՞ւ չըսել, երբ հիմա[...] խեղճ Թորգոմորդիները կը [...] ձեթապտուղով եւ ցամաք հացով[...] բժիշկները, իրարու ետեւէ[...] թրմաններ կը վարձեն անշուշտ[...] ուող աշխատաւորներու լումաներով:

Ո՛չ գրպարտելու միտք ունինք[...] ժիշկները եւ ոչ ալ կը մաղթենք[...] մեր վիճակին ենթարկուին, բայց[...] փափաքինք որ քիչ մը հետաքրքր[...] հայ դժբախտ «Մնացորդացին»[...] ճակով:

Որ եւ է հայ բժիշկի մը դիմէ[...] հիւանդութեան մը համար, [...] նակ խղճահարելու կամ հիւանդ[...] թեան մասնագէտին յանձնարարել[...] ան կը քննէ եւ «բէշէթա»[...] դրամդ գանձելուն կը նայի, [...] լով աւելցնել որ «լուացար կամ[...] մըն ալ եկուր, այս «բէշէթա»[...] հետդ բերելով»:

Դիւրին պիտի ըլլար, նաեւ օգ[...] կար, մեր հայրենակիցները[...] նորդել տեղական բժիշկներուն, [...] կայն, այս ալ ուրիշ դժուարութիւն մը ունի: Նախ՝ մասնագէտներու[...] ցեղինները կրկնապատիկ են, երկրոր[...] խեղճ Հայը չի կրնար անոնց բա[...] տրութիւններն հասկնալ կամ ինքն[...] քը հասկցնել անոնց, որ ալ[...] ւած պիտի ըլլայ թարգման[...] նել հետը. ան ալ իր կարգին «[...] սարչէք» պիտի ուզէ:

Ուրեմն, ո՞ր դրան զարնել՝ [...] եւ աւելի օգտակար արդիւնք ձեռք[...] բերելու համար:

Դեռ չա՞տ զանգատի պարագա[...] կան:

Օրուան ո՛ր ժամուն ալ որ [...] ն'երանեղէն ալ որ հետադրուի, [...] գանգը առանց վայրկեան մը կոր[...] ցնելու, կը փութայ դէպի [...] կասեցնելու աղէտը, կրակին[...] քաշելու կանհարածին ու տէրը[...] ժիշկն ալ, ժողովուրդի զաւակ, [...] սակ մը հրշէջ է ընկերութեան մէ[...] եւ իր պարտականութիւնն է կարելի[...] ընել, կրակն արգիլել, կամ կրակի[...] տարածուելուն արգելք ըլլալ:

Բայց հակառակ պատկերը կը ներ[...] կայացնեն մեր բժիշկները — բարե[...] ութիւնը յարգելի է, — որոնցմէ մէ[...] ոյն երբ անձնապէս դիմեցինք, [...] ւանդի մը տունն առաջնորդելու[...] մար, առացանք «ժամը 8.30 — 9[...] հազիւ կրնայ գալ» պատասխանը: Այդ մասին տեղական թերթի մը[...] ըրած մեր բողոքն ալ սեւ մելան ծե[...] լու չարժանացաւ:

Եւ, ամէն կողմէ, հիւանդութիւնն[...] րը կը կլանեն երիտասարդութիւ[...] մասնաւորապէս թոքախտի որդը:

×

Քանի մը օրերէ ի վեր, մեծ հե[...] տաքրքրութեամբ կը կարդամ «Թոքախ[...] տին դէմ» թերթօնը, որ ՅԱՌԱՋ[...] մէջ շատ հասկնալի լեզուով կը[...] այդ անպիտան հիւանդութեան վրայ[...] Ես, — ինծի պէս շատեր ալ կան, [...] տահ եմ — շատ կը փափաքին[...] գրքի ձեւով աչքի առջեւ ունենալ[...] միշտ կարդալու եւ աշխատելու հա[...] մար պատուէրները պահելու:

Թերթօնի լեզուն շատ յստակ ու[...] հուն է, իր պարզ եւ ամէնուն հասկ[...] նալի բացատրութիւններով՝ յենած կ[...] քամէ՝ «գիտական — բժշկական[...] ցատրութեանց» վրայ, որոնց մաս[...] ուածապատ նախապաշարութիւնն[...] ամբարող գրքերը գնելու, կարդալ[...] եւ հասկնալու ո՛չ դրամ, ո՛չ ալ կար[...] ողութիւն ունի իր հացին ետեւէն վա[...] զող սեւ աշխատաւորը:

Ասոր համար, պիտի յանձնարարեմ[...] ՅԱՌԱՋի, որ այդ թերթօնը իր[...] տեսչարին մէջ անցընէ եւ ջնջէ[...] խարժէքով մը, գրքի ձեւով, [...] բանուորական շրջանակներու մէջ[...] աղքատ ընտանիքներէ ներս: Օգուտ[...] վստահ եմ, շատ մեծ պիտի ըլլայ:

ՏԻԳՐԱՆ ՄՂԱՄԻ[...]

ԽՄԲ. — Մեր բժշկական այդ թեր[...] թօնը, որ այնքան ուշադրութեամբ[...] կարդացուեցաւ, արդէն գիրքի կը վե[...] րածէ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը[...] շուտով կը ցրուէ ամէն կողմ, ինչպէս[...] յայտարարեցինք:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ծանօթ մը Սառա Պէրնարին կ'ըսէ[...]

— Տիկին, ճերմակ մազ մը ունի[...] ձեր գլխուն վրայ:

Սառա կը ձօնենայ հայելիին, [...] շադրութեամբ կը քննէ ճերմակ թե[...] լը կը հանէ եւ ապա թեթեւ[...] ցածով մը կ'ըսէ,

— Փա՜ռք Աստուծոյ որ կեցած[...] մէջ կը գտնուի

ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԷՆ

Մէկը անօթի մեռաւ, միւսը ինքզինքը ծով նետեց

Խմբագիր «Յառաջ»ի

ՏՐԱՄԱ, 26 Մարտ. — Ձեզմէ շատ կը խնդրէինք որ մեր այս երկտող նամակը տպէիք ձեր թերթի մէջ անկիւնը, պարզելու համար մեր գլխուն որբ երիտասարդութեան վիճակը։

Ինչպէս գիտէք, ժամանակին որբանոցի որբերը Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ։ Անոնց՝ բոլոնց բարերարները՝ ժամանակին հեռացան այն տեղերէն, իսկ մնացողներս շատ թշուառ վիճակի մէջ մնացած ենք, գիւղերու թէ քաղաքներու մէջ։ Գիւղերը ցանուած ծխախոտները չեն ծախուիր, գիւղացին որդէն զարծ չունի որ մեզ ալ որ եւ է գործ տայ։ Իսկ քաղաքներու մէջ, ինչպէս գիտէք, գործերը բոլորովին կեցած են։ Այս է բուն պատճառը, որ մենք կը նեղուինք չափէն աւելի, թէ չենք աշխատիր եւ վրայգլուխ չէ մնացած։ Կէս բոպիկ, կէս անօթի մնացած ենք մահուան ճանկերու մէջ...։

Դեռ անցեալները Տրամայի մէջ ահա հոգի յանձնեցինք մեր ընկերներէն Աւետիս Գալօեանը, որ ամիսներով հիւանդ ու անօթի մնացած էր փողոցները ու վերջապէս իր մաշած ոսկորները յանձնեց սեւ հողին։ Ձեզի կը ղրկենք այս ընկերոջ մահուան նկարը որ հանուած է բարեսէր ընտանիքի մը կողմէ։ (ԽՄԲ. Գիտի տպուի Յ.Օ.Մ ի երկունքին մէջ)։

Երկրորդ, Գավալայի մէջ մէկ երկու օր առաջ ինքզինքը ծով նետեց Ալիքսան Խաչատուրեան, Սեբաստացի։ Մենք ողջերս ալ կամաց կամաց նոյն ճամբան բռնած ենք, եթէ գործերը չբացուին, եւ կամ որ եւ է օգնութիւն չստանանք։

Արդէն ոտքը դարձած ենք եւ փողոցներու մէջ աստ-անդր ձեռքը կը նայինք։ Ո՞ւր երթանք, ի՞նչ ընենք. — մենք ալ չենք գիտեր։ Մեր ձեռքէն բան չի գար, գոնէ դուք որ եւ է ճամբայ մը գտէք, մեզ ազատելու համար այս երկիրէն։ Գոնէ տեղ մը տարէք մեզ, ուր աշխատինք կտոր մը չոր հաց ճարենք ու ազատինք մահուընէ։

Խումբ մը որբեր

Ո՞ւր է 8000 անգլ. ոսկին...

ՏԻՐԷ ՏԱՎԱ (Հապէշիստան), 8 Մարտ. — Պոլսոյ թերթերուն մէջ կարդացինք թէ Նիկողոս Գալպալեանի կտակը գոյութիւն չունի, կտակը խնդրական ըլլալով։ Այս, Ալանեան եղբայր. ի կուսակիցներուն յայտարարութիւնն է, ինչ որ կապացուցանէ թէ աւարի տուած են 8000 անգլ. ոսկին։

Գարտ կը սպեմ «Յառաջ»ի միջոցաւ պարզել իրողութիւնը։

Գալպալեան երբ կը հիւանդանայ, իր բարեկամները կը համոզեն որ կտակ մը ընէ ազգին։ Արդէն իր ալ փափաքն էր, ու կտակագիրը կը գրուի հինգ վկաներու առջեւ, որոնք ալ կը ստորագրեն։ Իտալական հիւպատոսն ալ, Mr Sola կը վաւերացնէ իր ստորագրութեամբ, բոլոր պաշտօնական ձեւակերպութիւններ կատարելով։ Կտակագրին մէջ դրուած է թէ հարիւրին 10 ժառանգորդներուն պիտի տրուի։ Ինք եղբայր աղջիկ մը միայն ունէր։ Սեբաստիոյ մէջ երկու Գալպալեան ընտանիքներ որ եւ է ազգականութիւն չունին իրեն հետ։ Իսկ մնացած գումարով (շուրջ 7000 անգլ. ոսկի) Սեբաստիոյ մէջ որբանոց-վարժարան մը պիտի շինուէր։ Ահա այս է իրականութիւնը։ Բոլոր պաշտօնական թուղթերուն թղթածրարը իտալական հիւպատոսարանը կը գտնուի, ինչո՞ւ համար հաշիւ չեն տար այդ խոշոր գումարի մասին, որ կը պատկանի ազգին։

Այս դրամը խնայուած է յետին գրկանքներով։

Ռամկավար թերթերուն ալ յօդուածներ ղրկուած է, բայց ոչ մէկը հրատարակեցին։

Վասն ծործ Դազանճեանի՝

Ստեփան Գալեան

Վարդանանցը Կալկաթայի մէջ

ԿԱԼԿԱԹԱ, 11 Մարտ (ՅԱՌԱՋ). — Որանց որ կայ մի բուռ հայութիւն, որի երակների մէջ դեռ Հայի արիւն է հոսում եւ հետեւաբար տեղեակ է իր ազգին պատմութեան, պարտք է համարում տօնել Վարդանանց սրբազան տօնը։ Այս մասին թէեւ թերացած էր Կալկաթայի հայութիւնը, բայց անփոյթ չգտնուեց Մարդասիրական Ճեմարանի աշակերտութիւնը։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ վերոյիշեալ դպրոցի դահլիճում, փետրուար 23ին։

Հանդէսը բացուեց ժամը 7ին «Վարդանի երգով» որից յետոյ երկար խօսեց Ցովակիմ քհնյ. Բարսեղեանը, ըսելով.

— « Այն մարդիկ որոնք զոհ են գընում իրենց ազգի համար, երբեք չեն մեռնում։ Վարդանն ընկաւ կռուի դաշտում որ մենք ապրենք։ Թշնամին օձ հանդիսացաւ մեզ դէմ, իսկ Հայը նրա դէմ մաքառեց, աշխատեց ինչպէս ժրաջան մրջիւն։ Եթէ չլինէին Վարդաններ հայ ազգի մէջ, մենք այսօր Հայեր չէինք լինել։ Նրանք զոհ գնացին փրկելու հայրենիքը, հայ գիրն ու գրականութիւնը։ Վարդանն ընկաւ Աւարայրի դաշտում իր քաջերի հետ, թողնելով մեզ երեք բան. — Ա) Հայրենիք, Բ) Դպրոց, Գ) Եկեղեցի։ Այս երեքն են որ կազմում եւ պահպանում են մեր գոյութիւնը »։

Այս ճառից յետոյ, դպրոցիս գաստիարակ Գ. Ս. Մխիկեանը, կոչ արեց հանդիսականներին բեմ բարձրանալու։

Խօսեցին Գ. Մինաս Վարդանեանը եւ Գ. Զէքէրի. Յ. Հանանեանը, խոր տպաւորութիւն թողնելով բոլորիս վրայ։

Գ. Ս. Մխիկեանը, հանդէսի վարիչը, այսպէս խօսեց վերջը.

— « Երկու մեծ դէպքեր կան որոնք որոշ կողմերով կարելի է համեմատել միմեանց հետ՝ Աւարայրի եւ Թերմոպիլէի ճակատամարտը։ Առաջինը եղաւ Քրիստոսից հինգ դար յետոյ, իսկ երկրորդը նրանից հինգ դար առաջ։ Երկուսն էլ ունեցան իրենց Վասակները։ Այսօր Յոյների եւ Հայերի պատմութիւնը բոլորովին տարբեր կը լինէր, եթէ չլինէին այս երկու մեծ արիւնահեղութիւնները »։

Մէջ ընդ մէջ եղան՝ արտասանութիւններ եւ երգեր։ Բոլորն էլ արժանացան բուռն ծափերի։ Հանդէսը փակուեց « Մեր Հայրենիք »ով։ Հանդիսականները սրահը թողին գոհ սրտով։

Մ. Օ. ԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ո՞ՐՔԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ ԿԱՅ

Էնկիւրիի վիճակագրական ընդհ. տնօրէնութիւնը հարցարան մը ղրկած էր երկրի պաշտօնէութեան՝ նպատակ ունենալով պաշտօնեաներու վիճակագրութիւն մը պատրաստել։ Համաձայն պատրաստուած վիճակագրութեան, ընդհ. պիւտճէէն ամսական ստացող պաշտօնեաներու թիւը (առանց սպաներու եւ զինուորական պաշտօնեաներու) 50,666 է։ Ասոնց տարեկան կը վճարուի 37 միլիոն 954,530 ոսկի։ Ասոնցմէ զատ կան բանակի պիւտճէներէ ամսական կամ օրական առնողներ։ Ընդհ. պաշտօնէութեան թիւը 115,333 է. բայց, թաղապետութիւններէն միայն 1928ի վիճակագրութիւնը ստացուած է։

Պաշտօնէութեան զարգացման աստիճանին գալով, անոնց հազիւ 503ը բարձր. կրթութիւն ստացած է։ Ասոնցմէ եթէ զեղչենք բժշկական, երկրաչափական, կենդանաբուժական եւ կարգ մը՝ անտառի, հանքի եւայլն պաշտօնեաները, կը մնայ շատ քիչ թիւ մը՝ իրաւաբանական կամ այլ համալսարաններ աւարտող։ Օտար լեզու խօսողներուն թիւն է 7 157։ Ասոնց մեծ մասը ծանօթ է, ոչ թէ գիտէ օտար լեզուն։

Դիւանակալութիւն

Թուրք մամուլը կը շարունակէ զբաղիլ այս արմատացած թերութեամբ (պիւրոկրասի). «Միլլիէթ»ի մէջ քրոնիկագիր մը կը գրէ.

— «Թերթերը կ'ըսեն թէ դիւանակալութեան վերացումը կը նշանակէ մեր Եգալէժի դրութեան ջնջումը։ Իսկ ատիկա հսկայ գործ մըն է եւ եթէ կարելի ըլլայ մեր պետական պաշտօնէութեան 50 առ հարիւրը կը խնայուի։ Հիմա, սակայն, կարծեմ ոչ ոք համաձայն է ասոր։ Ենթադրենք որ դիւանակալութիւնը վերցաւ. լա՞ւ. մտայնութի՞ւնը. դանդաղ գործ տեսնելու մտայնութիւնը որքան ատեն չվերնայ, չենք կրնար օգտուիլ։ Տեսէք, օրինակ մը տամ ձեզի. — Պոլսոյ հեռախօսի վճարումներու խնդիրը 4—5 ամիս առաջ մէջտեղ ելաւ։ Այդ խնդրով շահագրգռուած են 8—10000 հոգի։ Վճարումները պիտի բարձրանա՞ն թէ պիտի նուազին...

Էֆէնտի՛մ, 4-5 ամիսէ ի վեր թղթածրարը մէկ գործավարութենէն միւսը կ'երթեւեկէ։ Հանրութեան գործը այսպէս պաշտօնէութեան արհեստին նրբութիւններուն զոհ կը դառնայ։ Մեր մեքենային հիւանդութիւնը ահա ա՛յս է։ Տեղեկագիրներ, վիճակագրութիւններ, ցանկեր, խորհրդակցութիւններ, մակագրութիւններ, ուսումնասիրութիւններ, իրաւագէտ խորհրդականներ, գիտական խորհրդականներ, նկատելովներ, արձանագրութիւններ, թուղթեր, թուղթեր, թուղթեր...։ Ատիկա առանձին աշխարհ մըն է։ Ես զանուեցայ հոն։ Անանկ դիւրին դիւրին չի քանդուիր։ Ու այնքան ատեն որ ան չի քանդուիր՝ դիւանակալութեան վերացման խօսքը օդային աղօթք մը պիտի մնայ։

Ռէուֆ պէյ ի՞նչ կ'ընէ Հնդկաստանի մէջ

«Սօն Փօսթա» կը գրէ. — Հնդկաստանի թերթերը Ռէուֆ պէյի վերջերս Հնդկաստանի մէջ կատարած ճամբորդութեան մասին խօսելով, կարգ մը տեղեկութիւններ կուտան, որոնց համաձայն Ռէուֆ պէյ կը ջանայ անգլիական, հնդկական եւ իսլամական դրամագլուխներու գործակցութեամբ, արեւելեան ծովերու մէջ նաւարկութեան ընկերութիւն մը կազմել։

Ուշագրաւ կը նկատուի որ, Ռէուֆ պէյ Պոմպէյ հասնելուն, առանց տեղ հանդիպելու ուղղակի Հայտարապատ գացած եւ հոն գահաժառանգին հիւրը եղած է։

Ինչպէս յայտնի է, Հայտարապատի գահաժառանգը անկեալ խալիֆա Ապտիւլմէճիտի փեսան է։ Այս այցելութիւնով կը պարզուի թէ Ռէուֆ պէյ ընկերութիւն կազմելէ տարբեր նպատակներ կը հետապնդէ։

Կարգ մը հնդիկ թերթեր երկարօրէն կը խօսին Ռէուֆ պէյի անցեալին մասին։ Այս թերթերու տուած տեղեկութեանց համաձայն, Տէլհիի Ազգային Գոլէճը հրաւիրած է Ռէուֆ պէյը որ բանախօսութիւն մը տայ Թուրքիոյ յեղաշրջումին մասին։ Ռէուֆ պէյ ընդունած է այս հրաւէրը։

Ոչ-թուրքերուն ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Միլլիէթ»ի քրոնիկագիր Ապիտին Տավէր պէյ, գիտել կուտայ թէ ոչ-իսլամ հայրենակիցներուն թուրքերէն սորվեցնելու համար, չի բաւեր փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ աւանդել թուրքերէնը։

«Այն շրջանակներուն մէջ, ուր հոծ թիւով ոչ-իսլամներ կը գտնուին, թուրքերէնի դասընթացքներ հաստատելու է։ Եւ կարելի չէ երեւակայել որ մեր հայրենակիցները չպիտի ուզեն հետեւիլ անոնց, որովհետեւ այս կը պահանջէ իրենց շահը։ Պէտք է վերցնել այն տարօրինակ կացութիւնը որ հազարաւոր հայրենակիցները հոս կը բնակին, բայց երկրին լեզուն չեն գիտեր»։

Թուրքերը Աֆղանիստանի մէջ

Թուրքիայէն Աֆղանիստան գացած թուրք մասնագէտներու մասին կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է աֆղան գեսպան Ահմէտ Խան։ Աֆղանիստան գացողները բժիշկներ եւ իրաւագէտներ են։ Մօտերս կրթական մասնագէտ մըն ալ պիտի երթայ։ Ասոնցմէ զատ, զինուորական նուագախումբին համար ուսուցիչ մը եւ դրամատան գործերու մասնագէտ մը ուզուած են։

Ներկայիս Պոլսոյ մէջ 115 աֆղան ուսանողներ կան, քաղաքային եւ զինուորական դպրոցներուն մէջ։ Ութայ մըն ալ Պատերազմական Ակադեմիին մէջ կ'ուսանի։

Մանուկներու օրը

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ապրիլ 23ի մանկատօնը այս տարի մանկապաշտպան Միութեան կեդրոնին կողմէ Էնկիւրիի մէջ պիտի տօնուի բոլոր դպրոցականներու մասնակցութեամբ։ Այս տօնախմբութեան ծրագրին հիմնական նպատակն է՝ Թուրքիոյ մէջ տղոց խնդիրը այնպէս մը հրապարակ դնել որ՝ բոլոր հայրենակիցներուն շահագրգռութիւնը հրաւիրէ.

Այս նպատակով, զուարճալի ծանուցումներ, յայտագիրներ պիտի հրատարակուին, բանախօսութիւններ պիտի ըլլան եւ մանաւանդ 1933ի եւ յաջորդ տարիներու համար հաւաքական գործունէութեան ձեւերը պիտի ճշդուին։

Մանուկներու շաբաթը Էնկիւրիի մէջ պիտի բացուի մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ 5000է աւելի դպրոցականներու մասնակցութեամբ Ազգ. Ժողովի շէնքին առջեւի հրապարակին վրայ եւ Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով 5000է աւելի տղաքներ ի մի հաւաքուած, պիտի երգեն անկախութեան եւ մանկական քայլերգները։ Այս հանդէսները աւելի փայլուն ընծայելու համար, երաժշտական վարժարանի ուսուցիչները եւ ուսանողները հիմակուընէ պատրաստութիւններ կը տեսնեն։ Մանուկներու շաբաթը պիտի բանայ Էնկիւրիի վարժարաններէն մրցումով ընտրուելիք տղայ մը։ Բացումէն վերջ, դպրոցականները հաւաքաբար մեծ տողանցք մը պիտի կատարեն եւ Ազգ. Մեծ Ժողովը պիտի ողջունեն, ժողովատեղիին առջեւ։ Ամէն դպրոց իր շինելիք ծաղկեփունջը պիտի զետեղէ Ղազիի արձանին վրայ։ Շաբթուան միւս օրերուն՝ Հալքէվիի, սինէմաներու եւ տղոց համար ներկայացումներ պիտի տրուին եւ բանախօսութիւններ պիտի կատարուին։

Մանկապաշտպան միութիւնը այս նպատակով երկու մասնաւոր պատրաստել տուած է։ Շաբթուան վերջն ալ լեռնային զբօսանք մը տեղի պիտի ունենայ, բոլոր վարժարաններու եւ ծնողքներու մասնակցութեամբ։ Ասկէ զատ միութիւնը պիտի հրատարակէ երկու գիրքեր, որոնցմէ մէկուն մէջ գրութիւններ պիտի ունենան Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ եւ վարչապետ Իսմէթ փաշաները, գործավարներէ ոմանք եւ բազմաթիւ գրողներ։ Միւս գիրքն ալ պիտի պարունակէ տղոց կողմէ գրուած եւ մրցումով շահած գրութիւններ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՀԱՏՈՒՑԱՆԷ՞ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ամերիկահայ թերթերէն առնելով, գրած էինք թէ կարգ մը ամերիկահպատակ Թուրքիացիներ — անոնք որ պատերազմէն առաջ հպատակութիւն փոխած են — պիտի կրնան հատուցում ստանալ։ (Յառաջ, 31 մարտ)։

Այս խնդիրը վիճաբանութեան դուռ բացած է փաստաբաններու միջեւ։ Իրաւագէտ Գ. Վահան Կարտաշեան, որ ծանօթ է իր բազմաբեղուն գործունէութեամբ, այս առթիւ կը գրէ Հայրենիքի մէջ (19 մարտ).

— « Թուրքիոյ համար ամէնէն գժուար հարցն է ճշդել թէ ով ամերիկեան քաղաքացի է։

Թուրքիա, նման այլ 12 պետութեանց, կը մերժէ ճանչնալ ամերիկեան քաղաքացիութիւնը ամէն անոնց, որոնք նախապէս իր հպատակներն էին։ Միջազգային օրէնքով՝ Թուրքիոյ դիրքը բաւական ամուր է. Հայրենափոխութեան իրաւունքը կախեալ է վեհապետին համաձայնութենէն, եւ այսպիսի համաձայնութիւն մը կը տրուի բացայայտապէս կամ լռելեայն հաւանութեամբ, հաւաքաբար կամ անհատապէս։

Պետական բաժնմունքը հրաւիրելով իր քաղաքացիները — նախկին Թրքահպատակներ — որ իրենց պահանջները ներկայացնեն, կը դնէ կարգը ձիուն առջեւ։ Թերեւս մոռցուած չէ թէ Լօզանի Դաշնագրին դէմ պայքարելու առիթով մենք առաջադրեցինք վերապահութիւն մը, որով կը պահանջուէր Թուրքիայէն ճանչնալ ամերիկեան քաղաքացիութիւնը իր նախկին հպատակներուն։ Այս դաշնագիրը չվաւերացուեցաւ։

Պետական բաժնմունքը, ուրեմն, հատուցումներու պահանջները նկատի առնելէ առաջ, պէտք էր Թուրքիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքէր քաղաքացիութեան հարցին շուրջ։ Կասկած չկայ թէ Թուրքիա իրաւունք պիտի ունենար այսպիսի դաշնագիր մը ի զօրու դարձնելու վաւերացման թուականէն սկսած, եւ այդպէսով չեղեալ դարձնելու պատերազմի ընթացքին իր նախկին հպատակներու (կոչուող ամերիկեան քաղաքացի) կրած վնասներու պահանջները։ Բայց, որովհետեւ Թուրքիա պէտք է Ամերիկայէն փոխ առնէ այն գումարը, որով լրիւ թէ մասամբ, վճարելու է վնասուց հատուցումները, պետական քարտուղարութիւնը պիտի կրնար շահեցնել իր մօտակը անոր գլխուն վերեւ։

Տուեալ պարագաներուն ներքեւ, հետեւեալ երկու բաներէն մէն պիտի տեղի ունենայ —

(1). Կամ Թուրքիա պիտի մերժէ ճանչնալ իր նախկին հպատակներուն ամերիկեան քաղաքացիութիւնը եւ անոնց պահանջները նկատի պիտի չառնուին Խառն Յանձնախումբէն եւ

(2). Կամ Թուրքիա պիտի հաւանի վերապարձնելու պահանջուած ինչքերը՝ որոշ վայրերու մէջ, եւ ապա՝ պիտի պահանջէ անոնց համար մինչեւ այժմ անվճար մնացած հարկերը, որոնց գումարը շատ աւելի մեծ պիտի լինի քան ինչքի, գործի կամ կալուածքի արժէքը։ Կասկած չկայ թէ ան պիտի մէկ կողմ դնէ չարժուն գոյքերու վնասները»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԴ

ԼԻՈՆ, 31 մարտ — Որ եւ է հանգանակութիւն եւ կամ Ազգ. կեդր. վարչութեանս նամակագլուխը կրող տոմսակ առանց մեր կնիքին, անվաւեր կը նկատուի։

Ազգային կեդր. վարչութիւն Լիոնի եւ շրջակայից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ. — Հէնց այդ ընդհ. կռուոյծի դէմն առնելու համար անհրաժե՞շտ չէ մնալ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ինչո՞ւ ի զուր ժամավաճառ եմ լինում, նպատակը նոյնն է երկար խօսելուց աւելի գործի ժամանակ է, քանի որ արդէն ձեռնարկել ենք որոշ պատրաստութիւնների ընդհարումէ խուսափելու, ընտրենք միջոցը, որ երկու պարագային ալ դիւրութիւն ունենանք շարժուելու։

ՀԱՅԿ. — Այսինքն։

ԿԱՄՍԱՐ. — Շատ բնական է որ Եդուարդի առաջարկը ամէնէն նպատակայարմարն է, եթէ վստահ ըլլանք որ կռուոյծ չըլլար, բայց քանի որ վստահ չենք, եւ կռուոյծի պարագային, խայտառակ ամօթից զատ այլեւս բան չի մնար մեզի, եթէ ժողովուրդի մէջ չմտնենք ու ինքնապաշտպանութեան գործը չկազմակերպենք — մտածել ենք արդէն միջոց, որ մեզի հնարաւորութիւն տայ թաքնուել այնպիսի ձեւով մը, որ կառավարութիւնը նեղ ամբողջ Այգեստանի տուները իսկ տակնուվրայ անելու լինի չկարողանայ մեզ գտնել։

ՀԱՅԿ. — Այգեստանի մէջ մնալու պայմանով։

ԿԱՄՍԱՐ. — Այո՛, այո՛, Այգեստանի մէջ, նոյն իսկ կեդրոնը։ Եթէ կառավարութիւնը խուզարկութեան պատրուակի տակ, առիթով մը կոտորածը սկսեց, դուրս կ'ելլենք անմիջապէս մեր թաքստոցից եւ ինքնապաշտպանութեան գործը կը կազմակերպենք, որովհետեւ գլխաւոր կէտերուն էլ նոյն միջոցով թաքնուելն պիտի կամաւորական խումբերը։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Իսկ եթէ սատանան բերաւ կառավարութեան ձեռքը հէնց ձեր այդ թաքստոցին վրայ դրաւ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Այդ պարագան եւս նկատի ունեցել ենք, քանի որ մեր նըպատակն է ամէն կերպ խոյս տալ ընդհարումներէ, հետեւաբար եւ կռուից, թաքստոցը պաշարուելու պարագային հնարաւորութիւն պիտի ունենանք դուրս գալու այնպիսի ճանապարհով որ մեզ պաշարողներն էլ զարմանան. եւ մի անգամ երբ դուրս ելանք թաքստոցից առանց ընդհարումի կը տեսնենք, կոտորածի պարագային կը կռուենք, ու կը զեկավարենք ժողովուրդի ինքնապաշտպանութիւնը, իսկ միմիայն խուզարկութեան պարագային կը քաշուենք շրջակայ լեռները թաքնուելու՝ թողնելով որ կառավարութիւնը շարունակէ խուզարկութիւնը

ՀԱՅԿ. — Ամօթ մեզ, ամօթ բոլորիս, մեռնելու վախը բոլորիդ յիմարացուցեր է ... Փախուստ, թաքստոց ... էլ չգիտեմ ինչ սատանութիւն ... Փոխանակ ճակատ առ ճակատ թշնամու դէմը դուրս գալու եւ իյնալու հերոսաբար։

ՄԵԼԻՔ. — Ընդհանուր գայնի յաջողութեան մասին նախ պէտք է խորհել։

ՀԱՅԿ. — Այսինքն կաշուի ապահովութիւն։

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛յկ, չվիրաւորենք իրար, լաւ գիտես որ ես էլ նոյնքան յեղափոխական եմ, որքան դու, սակայն հերոսութեամբ բան չի դուրս գալ, գիտենք թէ մասնաւոր հերոսութիւնները ինչ են նստել մեզ եւ մեր ժողովրդի համար ... Մենք լուրջ, ընդհանուր մի գործ էինք սկսել, դժբախտաբար վիժեց այս անգամ . . . ապագայի մասին մտածենք, պիտի անցնին այս դժնդակ օրերը եւ մի օր ընդհանուր ապստամբութեան դրօշակը պիտի ծածանի Այգեստանի գեղածիծաղ հորիզոնի վրայ ... Եւ այն օրը, ո՞վ գիտէ ... ո՞վ մեզմէ պիտի ապրի որ վայելէ այդ գերագոյն երջանկութիւնը ... բայց գոնէ այդ օրուայ սերունդը պիտի յիշէ որ իրմէ առաջ աշխատողներ են եղել պատրաստելու յաղթանակի կորիզը . .

ՀԱՅԿ. — Կորիզը թէ հունտը, այսպիսի պարագային հետու գտնուիլս ամօթով սեւցնում էր ինձ, ահա թէ ինչու եկայ, առանց ձեզ հարցնելու, իմ զոհի բաժինը բերելու ընդհանուր գործին Վճռեցէ՛ք, գործադրեցէ՛ք ինչպէս ուզում էք, բայց մի բան մի՛ մոռնաք, որ հերոսական մահը պէտք է գերադասէ յեղափոխականը ամօթալի կեանքից, յիշեցէ՛ք միայն մեր մեռնող ընկերները, նրանց յիշատակը պիտի վառէ նաեւ ձեր խիղճը ... (Գըլուխը բարձի վրայ, կը սկսի դողալ)։

ՄԵԼԻՔ. — Է՛, պատասխա՞նը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Պարզ չէ՞, իրենց ուժերից վեր է մեզի դառնել ու յանձնել, կառավարութիւնը թող փնտռէ ու գտնէ

ՄԵԼԻՔ. — Միեւնոյն ժամանակ լուր տարածենք որ յեղափոխականները հեռացել են։

ԿԱՄՍԱՐ. — Եթէ յաջողիս։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Քանի որ այդ լուրը տարածելը անհրաժեշտ էք գտնում, լաւ չէ՞ որ իրաղործենք եւ լուրը ինքնաբերաբար կը տարածուի։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ յամառ գլուխ ունիս Եդուարդ, մի անգամ երբ մտքիդ մէջ մի բան ինկաւ, յաւիտենապէս պիտի կրկնես։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Որովհետեւ անհրաժեշտութիւն ...

(Կը լսուի զինուորական նուագածութիւն)։

ԿԱՄՍԱՐ (դէպ ի լուսամուտ). — Զօրքը շարժման մէջ է։

ԵԴՈՒԱՐԴ (կը մօտենայ Հայկին). — Հա՛յկ, պառկի՞լ կ'ուզես, գնանք քովի սենեակը անկողին կայ հանգստացիր

Զ. ՏԵՍԱՐԱՆ

(Նոյն անձինք եւ Արսէն)

ԱՐՍԷՆ (Ներս կ'յնայ. — Եկեղեցու հրապարակի վրայ փոքրիկ ժողով մը տեղի ունեցաւ, նկատի ունենալով կառավարութեան յայտարարութիւնը խուզարկութեան մասին կարծիք յայտնողներ եղան ընդունիլ կառավարութեան առաջարկը, տրուած պայմանաժամի երկրորդ օրն ենք արդէն, վերջին օրը բոլոր եկեղեցիներու զանգակները պիտի հնչեն, ժողովուրդը պէտք է թողնէ տուները եւ դաշտը ելլէ, կառավարութիւնը պիտի խուզարկէ տուները մէկիկ մէկիկ, ո՛ւր որ գտնէ յեղափոխական պիտի ձերբակալէ.

ԵԴՈՒԱՐԴ (Հայկի վրայ կռացած կը դիտէ անոր դողալը). — Վե՛ր, վեր էլ քովի տունը գնանք։

ՀԱՅԿ. — Ժողովը չարունակեցէք։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ցե՛տոյ, ժողովը յետոյ։

ՄԵԼԻՔ. — Հակառակ խօսող չե՞ղաւ։

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

կամքը։ Մեզի կ'առաջարկեն կազմել չորս հոգինոց անձնութիւն մը։ Այդ ծրագիրը, ինծի համար, կը նշանակէ երկու աւարառու, մէկ իրաւարար եւ մէկ զոհ։ Ըսէ՛ք, խնդրեմ, տարբե՞ր է ձեր կարծիքը։ Զանգուածներու ագիտութեան, վարիչներու կեղծաւորութեան եւ վատութեան հետեւանքով, համախմբուեցան մեր թշնամիները եւ ջանք կը թափուի մեզ բաժնելու մեր բարեկամներէն։ Կամաւոր կուրութիւնը եւ բթամտութիւնը չեն խափաներ պատերազմը։ Մարդիկ վերաքննութիւն կը պահանջեն այսօր։ Անոնք բսել կ'ուզեն,— որ Ֆրանսա լքէ Լեհաստանը, թոյլ տայ որ Գերմանիան հոս առնէ 150 տարի առաջ յափշտակուած երկրամաս մը, ուր լեհ բնակչութիւնը կը կազմէ հարիւրին 96 եւ Հիթլէրի ձգէ Տանցիկի նրբանցքին այս 1,200,000 Լեհերը։ Եւ դեռ այս վատութիւնը չի կրնար փրկել մեզ։ Այսկացութեան առջեւ, ի՞նչ կ'ընեն մեր վարիչները,— կը վիճաբանին։ Եւ վիճաբանութեան իւրաքանչիւր ժամ մեզ աւելի կը մօտեցնէ վտանգին։

Կիլիկեան հերոսը խօսեցաւ նաեւ ելմտական տագնապին վրայ, եւ աղաղակեց.

— Փրկենք ազգին միութիւնը։ Այդ միութիւնը միայն կրնայ փրկել մեզ։ Ռօքի ելէք, Մարսէյլցիներ, ինչպէս ըրիք 1792ին, արձակելով «Մարսէյյէզը»։ Ռօքի՛, Ֆրանսա եւ աշխարհը պիտի հետեւին ձեզի։

Սիթրօէնը փակ է տակաւին

Շաբաթ օր, Սիթրօէնի բանուորներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարութեան եւ վարչապետին, խնդրելով կառավարութեան միջամտութիւնը, աշխատավարձի կրճատման դէմ։

Բանուորները կը շարունակեն ժողովներ գումարել, մերժելով կրճատումը։ Համայնավար կուսակցութիւնը մասնաւորապէս կ'արծարծէ այս խնդիրը, իսկ քաղաքենի – դրամատիրական մամուլը կը նախընտրէ լռութիւն պահել։

⁂ Հանքագործներն ալ գործադուլ հռչակեցին երէկ, համաձայն նախապէս տրուած որոշումի մը։ Գործադուլը պիտի տեւէ երեք օր։ Եթէ գոհացում չստանան, պիտի վերսկսին գործադուլը։

Պապը բացաւ «սրբազան դուռները»

Շաբաթ օր, Հռոմի մէջ սկսան Քրիստոսի չարչարանքի եւ մահուան 1900–ամեակի տօները, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ։ Պապը այս առթիւ բացաւ Ս. Պետրոսի, Ս. Պօղոսի, Ս. Յովհաննէս Լատերանոս եւ Ս. Մարիամի եկեղեցիներուն սրբազան դուռները։ Պապը անձամբ կատարեց Ս. Պետրոսի արարողութիւնները, ընկերակցութեամբ 50 եպիսկոպոսներու եւ 23 կարտինալներու։ 40—50,000 հոգի խռնուած էր մայր եկեղեցին, իսկ անհամար բազմութիւն մը՝ դուրսը։ Պապը դահէն վար իջնելով, մօտեցաւ Սուրբ Դրան, առաւ ոսկիէ եւ փղոսկրէ մուրճը, եւ հարուած մը իջեցուց այն պատին որ սրբավայրը գոց կը պահէ անցեալ սրբազան տարիէն ի վեր։ Պատը նախապէս ճեղքուած էր եւ բացումը տեղի ունեցաւ անմիջապէս։

« ՎԻԼԱՅԷԹ »Ը՝ « ԷԼ », « ՎԱԼԻ »Ն՝ « ԷԼՊԱՇԻ »

Պետական պաշտօնատուններու մասին գործածուած բառերը թուրքերէնի վերածելու կոչուած յանձնաժողովը յարմար տեսած է որ « վիլայէթ »ին «էլ», իսկ « վալի »ին ալ « էլպէյի » կամ « էլպաշի » բառի։ Յանձնաժողովը նոյնպէս « գազա »ի (գաւառակ) տեղ « սանճաք » բառին գործածութիւնը տրամաբանական գտած է։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու Պրուսայի մէջ ձերբակալուած 15 համայնավարներ Պոլիս փոխադրուելով բանտարկուեցան։ Պոլսոյ մէջ այդ համայնավարներուն հետ յարաբերութիւն ունեցողներու մասին ոստիկանութիւնը քննութիւն կը կատարէ։

Այսպէս վեց հոգի եւս Պոլսոյ մէջ հարցաքննուած եւ ձերբակալուած են։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

—o—o—

ՀՐԴԵՀ ՄԸ փճացուց Ազգային տպարանին ձախ թեւը։ Վնասը՝ 200,000 փրանք։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ 400 միլիոն տոլար կրճատեց նախկին պատերազմիկներու թոշակները։ Կրճատումը պիտի գործադրուի 1933 յուլիս 1ին։

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ Խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Société Savantes Dի սրահին մէջ։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ Խումբի ժողովը այսօր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիկոսիա, Վ. Ակ. — 2 անգլ.։
Սէն – Շամոն, Ս. Ը. — 50 փրանք, ի հաշիւ ՔԱՃ.ի։
Մարսէյլ, Ս. Գ. — 50։
Անվէրս, ՄԱՀ. — 100։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Իզիէօ, Քուր.— Սկսանք ղրկել մարտ 25էն։
Ավինեօն, Ժ. Հէյվ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 29էն։
Անիէռ, Ա. Ամիր.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։
Վ.Իրոփ.Է. Պ Օ.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։
Նիկոսիա, Հ. Ակ.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։
Շուազի լը Ռուա, Ե. Գ.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։

Գ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆէ (ճարտարագէտ) կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առանց վարանումի կարելի էր թերեւս կոչել զինքը վատոգի մէկը, քանի որ կը վախնար ցաւէն ու մահէն։

— Եթէ այդքան կը վախնաս, հըրաժարէ՛ այդ օրինագիծէն, ըսաւ վարչապետը, դահլիճի նիստին մէջ որ գումարուեցաւ « Զայնարձակ »ի պատմութենէն երկու օր վերջ։ Աւելի կարեւոր խնդիրներ ունինք խորհրդարանին համար եւ նստաշրջանը կ'աւարտի շուտով։

Ամէն կողմէ հաւանութեան նշաններ տուին միւս նախարարները.

— Եւ պատրուակ ալ ունինք հրաժարելու այդ օրինագիծէն. պատճառ պիտի ըլլանք անմեղներու սպանութեան։ Գործադուլներու օրինագիծը կայ նախ. տեսնենք ժողովուրդը ի՛նչ կ'ըսէ։

— Ո՛չ, ո՛չ, պոռաց արտաքին նախարարը, բռունցքը զարնելով սեղանին. վճռած եմ քուէարկել տալ օրինագիծը. պէտք է յարգենք մեր յանձնառութիւնները Սպանիոյ, Ֆրանսայի եւ միւս երկիրներուն հանդէպ։ Ես խոստացած եմ որ քուէարկել պիտի տամ զայն եւ պէտք է անպատճառ քուէարկուի, եթէ նոյն իսկ հազար Արդար Մարդ կամ հազար սպառնալիք ելլեն դիմացս։

Վարչապետը ուսերը թօթուեց։

— Կը ներես, Բէյմըն, ըսաւ ժողովին իրաւագէտ մէկ անդամը. կը ներես եթէ անզգուշութեան եւ անխոհեմութեան վերագրեմ քեզի խնդրին մանրամասնութիւնները մասին հաղորդած ըլլալուդ համար։ Այո՛, բոլորս ալ համաձայն էինք առաջ թողուլ քեզ այս հարցին մէջ, քանի որ այդպէս ուզեցիր դուն, բայց միտքէս չանցաւ չիտակը ու այս առթիւ միամիտ կրնայիր ըլլալ։

— Իմ անխոհեմութեանս մասին չէ որ պիտի վիճինք հիմա, Սըր Ճորճ, ըսաւ նախարարը խստօրէն։

Քիչ ետքը, երբ Սըր Ճորճ Գոլթըն ելմտական նախարարին ու Ընդհանուր Դատախազին հետ կ'անցնէր խորհրդարանին պարտէզէն, գոռոզ շեշտով մը դարձաւ իրեն ընկերացողներուն եւ « յիմա՛ր աւանակ » բառերը նետեց նախարարին հասցէին։

— Ճիտակը ըսելով, շարունակեց Սըր Ճորճ, Բէյմընը սարսափելի փորձանքի մէջ է։ Ամէնուն բերանն է Չորս Արդար Մարդոց պատմութիւնը։ Ցերեկին մեր ակումբին մէջ տեսայ մէկը, որ համոզեց զիս թէ իսկապէս պէտք է վախնալ այդ քառեակէն։ Շատ լուրջ էր իր խօսակցութիւնը. Հարաւային Ամերիկայէն նոր վերադարձեր է եւ տեսեր է անոնց քաջագործութիւնները։

— Այսի՞նքն ...

— Այդ փոքրիկ հանրապետութիւններէն մէկուն նախագահը ... սակէ ուխ ամիս առաջ ... ցանկին մէջ կայ այդ դէպքը ... կախեր են ... եւ ի՛նչ տարօրինակ կերպով ... Կէս գիշերին կ'երթան մարդուն բնակարանը, անկողինէն կը հանեն, ձիթը – բերանը կը կապեն, կը տանին բանտը, ուրկէ ներս կը մտնեն դիւրութեամբ, կը կախեն եռոտանիին վրայ ու կը փախչին ...

Ընդհանուր դատախազը անհաւատալի գտաւ այդ բոլորը եւ կը պատրաստուէր աւելի մանրամասնութիւններ հարցնել, երբ դահլիճին քարտուղարներէն մէկը խօսքի բռնեց ելմտական նախարարը եւ միասին տարաւ զայն։

— Անիմաստ բան, յարեց ընդհանուր դատախազը նեղսրտութեամբ։

Երբ արտաքին նախարարը խորհրդարան եկաւ կառքով, դուրսը հաւաքուած բազմութիւնը ուրախ բացագանչութիւններով ողջունեց զինքը։ Խանդավառութիւն զգաց, որովհետեւ ժողովրդականութեան փնտռող մարդ չէր։ Բնազդօրէն գիտէր որ ամբոխը իր գուարթ կանչերով հասկցնել կ'ուզէր թէ ծանօթ էր այն վտանգին որուն մէջ կը գտնուէր ինք։ Զգայնացաւ։ Պիտի ուզէր խորհիլ թէ բազմութիւնը կ'արհամարհէր գոյութիւնը այդ խորհրդաւոր քառեակին. այնպէսով պիտի հանդարտեցնէր իր միտքը եւ պիտի ըսէր ինքնիրեն — ժողովուրդը չի հաւատար։

Ճիշդ է որ ժողովրդականութիւնը կենսական պահանջ մը չէր իրեն համար եւ սակայն, անխախտ հաւատք մը ունէր ամբոխին կողմէ ընազդին վրայ։ Խորհրդարանին նախասրահին մէջ նախարարը շրջապատուեցաւ իր կուսակցութեան հետաքրքիր անդամներէն, որոնք անհամբեր՝ նորութիւններ կը սպասէին իրմէ։

— Ի՞նչ է պատահեր նայինք, Սըր Ֆիլիփ, ըսաւ գիրուկ եւ անփափկանկատ երեսփոխան մը, այս ի՞նչ է որ կը լսենք սպառնական նամակներու մասին. ի հարկէ կարեւորութիւն անգամ չպիտի տաք. ես Աստուծոյ օրը երկու – երեք այդ կարգի նամակներ կը ստանամ ...

Նախարարը անհամբեր շարժումով մը հեռացաւ բազմութենէն, բայց երեսփոխանը բռնեց իր թեւէն.

— Ի՞նչ է պատա ...

— Կորսուէ՛, պոռաց նախարարը ու անցաւ իր սենեակը։

— Ի՞նչ դիւրագրգիռ մարդ է, ըսաւ յարգելի երեսփոխանը, յուսախաբ շեշտով մը. արդարեւ խոշոր փորձանքի մէջ է խեղճը, բայց այդքա՞ն ալ ... մեծ վայնասուն փրցնել քանի մը սպառնական նամակներու համար ... ես ամէն օր ...

Կարգ մը երեսփոխաններ հաւաքուած էին ծխարանին մէջ ու կը վիճէին Չորս Արդարներու հարցին մասին ...

— Շիտակը շատ յիմար բան է ..., ըսաւ իրենցմէ մէկը. ... մէկ չորս հոգի, երեւակայական քառեակ մը որ կ'ըմբոստանայ աշխարհի ամէնէն քաղաքակրթուած երկրին կազմակերպեալ ուժերուն դէմ։

— Բաց ի Գերմանիայէն, ընդմիջեց ... – գլուխը երեսփոխան մը

— Աստուծոյ կը սիրես ձգէ ... Գերմանիան. շատ կը խնդրեմ, ... անինք նիւթի մը մասին որուն մէջ պէտքը չզգանք յիշելու Գերմանիոյ գերակշռութիւնը։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Seb. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ 1933
5 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2155

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Մակեդոնիայէն յետոյ՝ Ժընեւ։

Ի՜նչ սրտառուչ համերաշխութիւն… թշուառութեան։

Երէկ՝ բոլորովին ուրիշ իմաստ ունէին այս երկու բառերը — Մակեդոնիա եւ Ժընեւ։

Անոնք, Մակեդոնիա եւ Ժընեւ, կը նշանակէին տառապանքի եղբայրակցութիւնը եւ ըմբոստացման ճիգը՝ Թրքական բարբարոսութեան դէմ։

Այսօր, վեր ի վայր հրճուած ըլլալով ամէն բան, այս երկու անունները քով քովի կուգան բոլորովին ուրիշ, կսկծալի եւ արժանալի պատմութիւն մը պատմելու համար մեզի։

Հայ որբերը անօթութեան դատապարտուած՝ յունական Մակեդոնիոյ մէջ։

Հայ որբերը ցիրուցան եւ անոնց բոյնն ալ, «Հայաստան»ը մեռնի՛ Ժընեւի մէջ…

Կարդացէք, անշուշտ, մեզի ուղղուած նամակը «ՊԸՆԵԷՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԻ ՄԷՋ»։ (Յառաջ, 1 ապրիլ)։

Պընեէն — Ժընեւ դպրոցին տնօրէնն էր որ, կը ներկայացնէր համառօտ պատմութիւնը այդ հաստատութեան, եւ անոր ներկայ տագնապը։

1921ին, Լեմանի ափերուն վրայ, Պընեէն գիւղին մէջ ապաստան կը գտնեն մօտ 50 որբեր, չափահաս թէ մանուկ։ 1922ին ուրիշներ ալ կուգան, եւ Զուիցերիացի մարդասէրներու նախաձեռնութեամբ ու Գ. Քրաֆթ-Պոնարի ղեկավարութեամբ, գիւղին մէջ հետզհետէ կը գնուին երեք շէնքեր, ագարակի բոլոր յարմարութիւններով։ Այնտեղ իրենց նախնական կրթութիւնն ստանալով, կը փոխադրուէին հաստատութեան Ժընեւի ճիւղը, որ կը կոչուի «Հայաստան»։

Բայց, տագնապը անտանելի կը դառնար տարուէ տարի։ Աղբիւրները կը ցամքէին։

Զանազան դիմումներ, ձեռնարկներ եւ հանգանակութիւններ մինչեւ Ամերիկա) հազիւ կը բաւէին պարտքերու եւ ընթացիկ ծախքերու վճարման։ Օտար մարդասէրները, հետզհետէ վհատելով, կ՚ուզէին հաշուեյարդարի ենթարկել հաստատութիւնը։ Մանաւանդ որ, ամէնէն առաջ հայկական աղբիւրները կամ սիրտերը ցամքեր էին։

Հաստատութեան վարիչները բաւական կռուեցան երկարաձգելու «Հայաստան»ի կեանքը։ Եւ սակայն, երեք տարի ամէն յուսաբեկութեան տոկալէ յետոյ, այսօր արդէն կը գուժեն անոր հոգեվարքը.

— «… Ահա երեք տարի է գոցուեցան մեր դռները ուսումնատենչ աղջկան տղոց առջեւ։ Ընթացաւարտները հետզհետէ իջան Ժընեւ ու այսօր Պընեէնի երեք շէնքերը, որոնց մէջ երբեմն 68 աշակերտ եւ երկոտասանեակ մը պաշտօնեաներ բոյն կը դնէին. կը պարունակեն միայն 16 երախաներ, իրենց յանկերծ գործաւորներու խմբակով մը։ Թափուր են ննջարանները ու դասարանները։ Անկողիններ եւ գրասեղաններ կան բազմաթիւ, որոնց մէջ ու եռին կրնային տեղաւորուիլ հայ սաներ եւ աճիլ ու զարգանալ… Տեղաւորուած դարձած է օգոստոսէն ի վեր, կը ժանգոտին ու կը մգլոտին մամուլ եւ գամ. Մեր զուիցերիական կլորիկ կովերը ծախեցինք աշունը… Անցեալ օր փրանք մայր ու հայր ճագարները. ծառերն ալ պիտի ստանանք, երբ քիչ մը մեծնան։ Հաւեր ու աքաղաղներ ունինք դեռ. դժուար չէ կտրել անոնց գլուխը.

Կտրեցինք ու կրճատեցինք ինչ որ կրնայինք, անսալով ուսուցիչներէ եւ ուսուցիչներէ մեզի հասած քարոզներուն։ Տակաւին պիտի կրճատենք այս տարի ալ. երբ Ժընեւ իջնեն մեր 16 սաներէն 10ը որոնք կ'աւարտեն իրենց նախակրթարանները»։

Այսքա՞ն միայն։ Զուիցերիացիները ծրագրած ըլլալով մանուկներու գաղութ մը հաստատել Պընեէնի մէջ, ներկայացեր եւ գին հարցուցեր են, հայկական շէնքերը գնելու համար…

Երբ ծախուի եւ փակուի այս հաստատութիւնը, պիտի փակուի նաեւ Ժընեւի տունը։ Եւ «Հայաստան»ը այլ եւս պիտի անցնի պատմութեան, ինչպէս ուրիշ այնքան գեղեցիկ ձեռնարկներ։

«Փրկեցէ՛ք մեզ» — կ'աղաղակեն Ժընեւէն։ Ինչպէս Մակեդոնիայէն։

Ինչո՞ւ ծածկել, — մենք ալ չենք գիտեր թէ՝ հասցէ ունի՞ն այս աղաղակները։

Հայ ունեւորը հայերէն թերթ չի կարդար։ Կամ կը կարդայ անոր «անվնաս» մասերը։

Իսկ չունեւորը — ո՞ր մէկուն հասնի, մանաւանդ այս համատարած եւ ջլատիչ տագնապին մէջ։

Իսկ մեր ազգային հաստատութիւններէն ու միութիւններէն իւրաքանչիւրը իր տառապանքն ունի, եւ պարտականութիւն չի զգեր ձեռք երկարել այսպիսի գործերու։

Ո՞վ է որ վերջնական փակումէն, հրապարակային աճուրդէն պիտի փրկէ «Հայաստան»ը։

Ժամանակին ունեւորներ ունէինք որ պատիւ կը սեպէին իրենց անունը կապել տեւական եւ հանրօգուտ հաստատութեան մը։ Նոյն իսկ եկեղեցիներու, ժամերու կամ բաղնիքներու։

Աւելի մեծ փառք մը չէ՞ պիտի ըլլար կանգուն պահել «Հայաստան»ը Լեմանի եւ Լօզանի ափերուն վրայ, դէմ դիմաց Ազգերու Դաշնակցութեան պալատին։ Իբրեւ նշխար մը մեր ժամանակակից պատմութենէն։

Մանաւանդ որ, միակ ուխտատեղին, «Դրօշակ»ի տունն ալ փոխադրուեցաւ Ժընեւէն։ Եւ մենք հիմա չունինք ո՛ր եւ է բոյն կամ կայան՝ այդ պատուական երկրին մէջ։

Գ. Նուպար փառաւոր եւ մեծածախս շէնք մը շինեց Փարիզ, համալսարանական ոստանին մէջ։

Իսկ Ժընեւի մէջ պատրաստ հաստատութիւնն է որ ծախու կը հանուի։

Քստմնելի չէ՞ այս ողբերգութիւնը…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԱԼ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ԿԱԶՄԵՑ

ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ – ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ

Դահլիճը երկուշաբթի օր կարեւոր նիստ մը գումարեց, «չորս մեծերու ծրագրին առթիւ։ Նիստը սկսաւ ժամը 10ին եւ վերջացաւ 1.30ին։ Անմիջապէս յետոյ, հրատարակութեան տրուեցաւ կարճ զեկոյց մը որ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը ուսումնասիրելով չորս մեծ պետութեանց գործակցութեան մասին կազմուած ծրագիրը, որոշեց անգլեւիտալական առաջարկներուն պատասխանել յուշագրով մը։

Այսօր նախարարական խորհուրդը կրկին գումարուելով, պիտի վաւերացնէ կազմուած յուշագիրը.

Կառավարութիւնը այս յուշագիրը պատրաստած ատեն, աչքի առջեւ ունեցած է, — 1. Գ. Մուսոլինիի սկզբնական ծրագիրը. — 2. Անոր երկրորդ բարեփոխեալ ծրագիրը, որ կազմուեցաւ անգլօ-ֆրանսական բանակցութիւններէն յետոյ. — 3. Գ. Մաքտոնըլտի եւ իր արտաքին նախարարին մշակած նախագիծը, որ կը ձգտի հաշտեցնել իտալական եւ ֆրանսական տեսակէտները. — 4. Հռոմի ֆրանսական դեսպանին տեղեկագիրը՝ Գ. Մուսոլինիի հետ կատարուած բանակցութեանց մասին. — 5. Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակ Գ. Թիթուլեսքոյի խօսակցութեանց ամփոփումը.

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ՝ ֆրանսական յուշագրին պիտի կցուի նոր ծրագիր մը, որ կը ձգտի ճշդել առաջադրուած դաշինքին քաղաքական, իրաւագիտական եւ մասնագիտական հանգամանքները։ Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ կը գտնէ կատարեալ յստակութիւնը եւ շիտակութիւնը։ Ատոր համար ալ՝ չուզեր ընդունիլ ո՛ր եւ է նոր դաշինք որ դուրս ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն։ Միեւնոյն ատեն, չընդունիր որ այդ ուխտին այս կամ այն յօդուածը անջատուի, ի նպաստ այս կամ այն պետութեան։ Այլ կը պնդէ որ ուխտը ընդունուի ամբողջութեամբ, ապահովելով մեծ թէ փոքր պետութեանց պարտականութիւններն ու իրաւունքները։ Բոլոր ֆրանսական կառավարութիւններն ալ սկիզբէն ի վեր կանգնած են այս տեսակէտին վրայ։ Տալատիէի դահլիճն ալ կը կարծէ թէ՝ անխախտ պահելով այս սկզբունքը, կարելի է կազմել Մեծ Համաձայնութիւն մը Եւրոպայի չորս գլխաւոր պետութեանց միջեւ. Համաձայնութիւն մը որ նուազ օրինաւոր եւ օգտակար չէ որքան Փոքր Համաձայնութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱ ՉԸՆԴՈՒՆԻՐ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս տեսակէտէն, Ֆրանսա իր յուշագիր-ծրագրին մէջ պիտի յայտարարէ —

1) Թէ չորս մեծ պետութեանց ուխտը չի կրնար ի յառաջագունէ հիմնուիլ դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքին վրայ։

2) Թէ այդ վերաքննութիւնը, ու մինչեւ հիմա ո՛ր եւ է պաշտօնական զեկոյցով չէ յուզուած Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցող ո՛ր եւ է պետութեան կողմէ, չի կրնար ինքնին անհրաժեշտութիւն մը համարուիլ, այլ պատահականութիւն մը որ կրնայ ծագիլ։ Եւ յետոյ, այդ պատահականութիւնն ալ կրնայ եւ պէտք է նախատեսուի միայն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, եւ համաձայն այն խաղաղասիրական բանաձեւերուն որ հաւասարապէս կը յարգէ բոլոր վիճելի իրաւունքներն ու շահերը։

3) Ուրիշ խօսքով, ընդունելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, որ կը տրամադրէ վերստին քննել անգործադրելի դարձած դաշնագիրները, ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի յիշեցնէ բրիտանական կառավարութեան թէ՝ ուխտը կը պարունակէ նաեւ 3րդ յօդուած մը, որուն տրամադրութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը պէտք է տեղեակ ըլլայ ո՛ր եւ է խնդրի որ կապ ունի աշխարհի խաղաղութեան հետ։ Յետոյ կայ 10րդ յօդուածը, որուն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները «յանձն կ'առնեն որ եւ է արտաքին յարձակման դէմ յարգել եւ պահպանել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցող բոլոր պետութեանց հողային ամբողջութիւնը եւ ներկայ քաղաքական անկախութիւնը»։ Ու վերջապէս 16րդ յօդուածը կը տրամադրէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները հաւաքական ձեռնարկ մը կատարեն դաշինքը խզող ո եւ է պետութեան կամ պետութեանց խմբակցութեան դէմ։

Այս եւ ուրիշ վերապահումներէ յետոյ, ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն կերպով տրամադիր է փութացնելու նոր համաձայնութեան կնքումը, որ պիտի նպաստէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութեան։ Յետոյ, սիրայօժար կ'ընդունի որ նոր դաշինքը ստորագրուի Հռոմի մէջ, քանի որ Մուսոլինին ստանձնեց անոր նախաձեռնութիւնը։

Սիթրօէնի գործարանները կը բացուին այսօր

Յայտարարութեան մը վրայ, երկուշաբթի օր Սիթրօէնի բանուորները, կէս օրէ վերջ ժամը 2 — 4 գացին գործարան, իրենց դրամները ստանալու։ Վճարումներն եղան նախկին սակով։

Իւրաքանչիւր բանուորի դրամը տալէ վերջ կը հարցնէին, թէ կը հաւանի՞ այսուհետեւ աշխատիլ զեղչեալ վճարումով։ Ով որ իր համաձայնութիւնը կուտար, անունը կ'արձանագրէին եւ կը յանձնարարէին սպասել թերթերու զեկոյցին, աշխատանքի վերսկսելու համար։

Նոր սակին համաձայն, մինչեւ այժմ ժամը 5.25 ստացողին, ասկէ վերջ պիտի վճարեն 4.50։

** Սիթրօէնի վարչութիւնը նոր ազդով մը կը ծանուցանէ թէ աշխատանքները պիտի վերսկսին այսօր, չորեքշաբթի, 5 ապրիլ, փարիզեան շրջանի բոլոր գործարաններուն մէջ, սովորական ժամերուն։

Նոր աշխատավարձը գործադրելի է ապրիլ 1էն։

Քաղաքենի թերթերը կը գրեն թէ՝ ապրիլ 3ին իրենց հաշիւները առնելու գացող 16,540 բանուորներէն 16,301ը յայտարարած են թէ կ'ընդունին նոր պայմանները, 81ը մերժած են, 158 հոգի ալ ո՛ր եւ է պատասխան չեն տուած։

Այս արդիւնքին վրայ է որ, հաստատութեան վարչութիւնը որոշեց վերաբանալ գործարանները։

ԱՆԳԼԵՒՊԱՐՍԻԿ ՎԷՃԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ պարսկական կառավարութիւնը պիտի օգտուի ամերիկացի եւ զուիցերիացի մասնագէտներէ, անգլեւպարսիկ քարիւղի ընկերութեան հետ կատարուելիք բանակցութեանց ընթացքին։ Արդէն Թէհրան կը գտնուին ընկերութեան տնօրէնը եւ Ժընեւ ղրկուած պարսիկ պատուիրակները։

Թրքական կեղծ դրամները

ՀԱՐԻՒՐ ՈՍԿԻՆՈՑ ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄ

Մեծ յուզում կը տիրէ Պոլսոյ մէջ, թրքական կեղծ թղթադրամներ երեւան հանուած ըլլալով։

Կառավարութիւնը կը ջանայ երեւան հանել զանազան պանքաներու հարիւր ոսկինոց կեղծ թղթադրամներ քշող դրամանենգներու գաղտնի ընկերութիւն մը։ Անցեալ երկուշաբթի օր, առաջին անգամ ըլլալով Հէնտէք գլխուելու համար Ատափազարի Առեւտրական պանքային յանձնել ուզուած մաս մը թղթադրամներուն մէջ գտնուող 100 ոսկինոց մը, ուշադրութիւնը գրաւած է յիշեալ դրամատան արկղակալին։ Այս դրամը քննուած է եւ հակառակ անոր որ ծանօթ էր թէ հրապարակին վրայ կեղծ հարիւր ոսկինոց չի գտնուիր, զօրաւոր կասկածներ ծագած են այս թղթադրամին կեղծ ըլլալուն մասին եւ խնդիրը լուր տրուած է ոստիկանութեան։

Ապահովութեան տնօրէնութեան երկրորդ ճիւղը իսկոյն քննութեան ձեռնարկելով, դրամը պանքան բերող անձը հարցաքննուած է։ Այն միջոցին որ այս քննութիւնները կը շարունակուէին, Պանքօ տի Ռոմա դրամատան մէջ ալ ասոր նման դէպք մը առաջ եկած է եւ ասոր յաջորդած են գրեթէ միեւնոյն հանգամանքը ունեցող քանի մը նմանօրինակ պարագաներ, ուրիշ զանազան պանքաներու մէջ։ Այս կերպով այլ եւ այլ դրամատուներու քշել ուզուած ատեն ձեռք անցուած կեղծ թղթադրամներուն թիւը առաջին օրը 12ի հասած է։

Մինչեւ մարտ 30 ձեռք ձգուած են 14 հատ 100նոց կեղծ թղթադրամներ։ Ոստիկանութիւնը կասկածելի 37 հոգիներէն 6ը հսկողութեան տակ առած է։ Քանի մը տուներ խուզարկուած են։ Գտնուած են կարգ մը հետքեր որ ենթադրել կուտան թէ Պուլկարիայէն Պոլիս բերուած են անոնք։

*** Անատոլուէն դրամատան մը ղրկուած պանքնօթներուն մէջէն ալ կեղծ 100 ոսկինոց մը ելած է։

Տարագիր ընկեր մը անձնասպան

Թաւրիզի մեր թղթակիցը կը գրէ մարտ 23 թուականով. —

Մարտ 15ին, մեր տարագիր ընկերներէն Ալստեցի Գարսեւան Սողոմոնեանը ինքզինքը թունաւորելով մեռաւ։

Ողբացեալ ընկերը հնութիւններ կը գնէր ի հաշիւ Յարութիւն եւ Յակոբ Պալտըրեան եղբայրներու եւ Ամերիկա կը ղրկէր։ Երկու տարիէ ի վեր տագնապի մատնուած էր։ Պարտապահանջներէն Պարսիկ մը, որ 1100 թուման փոխ տուած էր, դատական դիմելով վճիռ ստացած էր իր ստացուածքը գրաւելու։ Ոստիկանը կ'երթայ Գարսեւանը տանելու. անբախտ ընկերը գլխարկէն հանելով թոյնի սրուակը, կը խմէ։ Ոստիկանը կը տեսնէ, բայց չի հասկնար խնդիրը։ Երկուքը մէկ փողոց կ'իջնեն։ Հազիւ տասը վայրկեան անցած, Գարսեւանը գետին կը փռուի։ Ոստիկանը վեր առնելով կառքի մը մէջ կը դնէ եւ հիւանդանոց կը փոխադրէ, ուր կը մեռնի։

Անձնասպանը երեք նամակներ ձգած է, մէկը՝ ոստիկանապետին, մէկը՝ տանտիկնոջ, մէկն ալ՝ Լեւոն Ամիրխանեանի, Դաւիթ Փափազեանի, Արփս Աբրահամեանի եւ Խաչիկ Մելքումեանի հասցէին։ Բովանդակութիւնը յայտնի չէ, որովհետեւ նամակները կը գտնուին ոստիկանութեան քով։ Տանտիկնոջ պատմութեան համաձայն, երբ ոստիկանը գացեր է սենեակը կնքելու, նամակները սեղանին վրայ դրուած են եղեր։ Իբրեւ թէ հասցէներ նշանակուած անձերուն լիազօրութիւնք տրուած էր իր ստացուածքին տէր կանգնիլ եւ պարտքերը վճարել։ Ոստիկանութիւնը սենեակն եղած ապրանքներն ալ տարած է։

Առ այժմ խաղաղութիւն՝ ներքնական ճակատին վրայ

ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ, ՏԵՒԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԸ ԽՈՐՀՈՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ առտու սկսաւ եւ իրիկունը վերջացաւ Գերմանիոյ հակահրէական պոյքոթը։ Կ'ըսուի թէ նախագահ Հինտէնպուրկ եւ դահլիճին ոչ — հիթլէրական անդամները միջամտած են, ոպէս զի կարճ կապուի։

Յայտնի չէ թէ այսօր կամ վաղը պիտի վերսկսի՞ պոյքոթը։ Բայց, կառավարութիւնը արդէն ձեռք առած կամ ծրագրած է կարգ մը տնօրինութիւններ, որոնք սահմանուած են տեւական քաղաքականութիւն դառնալու։

Այսպէս, դատական նախարարը արդէն ձեռնարկած է Հրեաները վտարելու բոլոր դատարաններէն, եւ այդ ասպարէզը միանգամ ընդ միշտ փակելու անոնց առջեւ։ Հրեայ նօտարներուն ալ պիտի արգիլուի ամէն գործունէութիւն դադրեցնել ցնոր տնօրինութիւն։ Այն հրեայ բժիշկները որ պայմանագրութիւններ ունէին Պերլինի քաղաքին հիւանդանոցներուն հետ, լուր ստացած են թէ թուղթերը չպիտի նորոգուին։ Շատեր արդէն պաշտօնանկ եղած են առանց այլ եւ այլի։ Այս առթիւ, կ'արժէ յիշել նշանաւոր վիրաբոյժ փրոֆ. Սօէրպրուխի բռնած դիրքը։ Փրոֆէսօրը հրաման ստացած էր արձակելու իր հրեայ օգնականները։ Ոչ միայն մերժեց, այլեւ պատասխանած է թէ եթէ անոնք երթան, ինքն ալ պիտի երթայ։

Միեւնոյն ատեն, հալածանքը կը շարունակուի ոչ միայն հրէածին տարրերու, այլեւ այն Գերմանացիներուն դէմ որոնք տարբեր համոզումներ ունին։ Այսպէս, կը խորհուի կենսաթոշակէ զրկել այն պետական պաշտօնեաները կամ քաղաքագէտները որ երկրէն հեռացած էին հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր։ Կ'ըսուի թէ հռչակաւոր գրագէտ Թոմաս Մանի գիրքերը պիտի վտարուին դպրոցական գրադարաններէն։ Ոստիկանութիւնը օրը ցերեկով ատեանին մէջ ձերբակալեց «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ»ի առեւտրական խմբագիրը։ Կէօթէի համալսարանին վերատեսուչը հրաժարեցաւ, վէճ մը ունեցած ըլլալով ուսանողական ընկերակցութեանց հետ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց փրոֆէսօրը, «որպէսզի յարձակման չենթարկուի»։ Հռչակաւոր բեմադրիչ Մաքս Րէյնհարթի խաղերը այլեւս չպիտի ներկայացուին Պերլինի թատրոններուն մէջ։ Մարզական ասպարէզին մէջ ալ հաւատաքննութիւն կը տիրէ։ Մանաւանդ յարձակման կ'ենթարկուի հրէածին Տոքթօր Լէվալտ, որ նախապէս նախարար եղած է եւ այժմ նախագահն է 1936ի ողիմպիական կազմակերպիչ մարմնին։ Տոքթ. Լէվալտ վերջերս Գերմանիոյ ամէնէն բարձր պատուանշանը ստացաւ Հինտէնպուրկի ձեռքով, իր ծննդեան 70-ամեակին առթիւ։

Փոխադարձ բողոքներ եւ սպառնալիքներ

Վարշաւայի գերմանական դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց լեհական կառավարութեան, հակագերման պայքարին առթիւ։ Դեսպանը այս առթիւ շեշտեց թէ՝ նկատի առնելով տնտեսական տագնապը եւ գործազրկութիւնը, գերմանական կառավարութիւնը իրաւունք ունի արտաքսելու բոլոր Լեհերը եւ մանաւանդ Հրեաները, եթէ շարունակուի պայքարը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ
ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ

Ցառաջին քանի մը անգամներ դրած եմ Թուրքիոյ մէջ տարիներէ ի վեր ծայր տուած խնայողական շարժման մասին: Այդ շարժման սղղանշանը տուաւ այժմու տնտեսական գործավար, Մահմուտ Ճէլալ պէյ, երբ Իշ Պանքասըի ընդհ. տնօրէն էր:

Հիմա, իբրեւ տնտեսական գործավար, կը ջանայ ամբողջացնել իր այդ ծրագիրը: Այսինքն՝ ժողովուրդին մօտ դրամ գոյացնելէ (խնայողութեամբ) վերջ, կ'ուզէ զայն ապահովցնել:

Այդ նպատակին արդիւնքն է այն նոր օրինագիծը, զոր դահլիճը 8—10 օր առաջ ազգ. մեծ ժողովին «քննութեան» ջը յանձնեց: Օրինագիծը կը վերաբերի Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող դրամատուներուն: Այժմ, Թուրքիոյ մէջ երկու տեսակ դրամատուններ կան,— ազգային եւ օտար: Ազգային են՝ Զըրաաթ, Իշ, Էմլաք, Սանայի, Մէրքէզ եւայլն. Ասոնց թիւը, հաշուելով, նաեւ, երկրին զանազան կողմերը գոյութիւն ունեցող մանր մունր հաստատութիւնները, շուրջ 45ի կը հասնի:

Վերջին տարիներու ընթացքին, Թուրքիոյ դրամատուններուն մէջ պահ դրուած գումարները զգալապէս շատցան:

Այսպէս, գլխաւոր հինգ դրամատուններու մէջ 1925—1932ի ակիւբը պահ դրուած գումարները եղած են.—

1925ին 18,185,803 ոսկի:
1928ին 79,152,591 ոսկի:
1931ին 122,065,451 ոսկի:

Անմիջապէս պէտք է գիտել սակայն որ 18էն 122 միլիոնի բարձրացող այս գումարը վեց տարուան ընթացքին եղած խնայողութիւն մը չէ: Անոր որոշ մասը Թուրքիոյ դրամագլուխներուն այն գումարն է, որ այժմ անշարժութեան դատապարտուած է: Գործի աբեր, տագնապի պատճառաւ, դրած են դրամատուն:

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, այդ գումարները ազգային հարստութիւն կը նկատուին: Քէմալական Թուրքիան իբրեւ թթու ազգայնական պետութիւն, մեծ ճիգ կը թափէ այդ հարստութիւնը շատցնելու եւ ապահովութեան մէջ պահելու համար:

Վերեւ յիշուած օրինագիծը, ուրեմն, կը ձգտի այս վերջին նպատակը իրականացնելու:

Ինչպէս ըսի, այդ օրինագիծը յղղուած է ազգ. ժողովին «առ ի քննութիւն»: Ջակերտեցի զայն, որովհետեւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը հեղինակութեամբ շատ փոքր է: Դուք չէք հանդիպիր որ եւ է լուրջ խնդրի, որու մասին մամուլին մատնագէտ երեսփոխաններ հանգամանօրէն արտայայտուին: Կ'ըսուի «քուէարկուած է», արդէն:

Շահատուրքի օրինագիծը, որու մասին գրեցի անկէ առաջ, հինգ գլխաւոր փոփոխութիւններ կրեց: Բայց, այդ փոփոխութիւնները եղան դուրսէն՝ շահակիցներէն, շուկայէն:

Գուցէ փոքրիկ փոփոխումներով բայց անպայման պիտի քուէարկուի և այս օրինագիծը: Տանք, ուրեմն, իր գլխաւոր գիծերը:

⁂

Օրինագիծը նկատի ունի ազգային ու օտար դրամատուները անջատ անջատ:

Գլխաւոր սկզբունքը հետեւեալն է,— որ եւ է դրամատուն պահ դրամ ընդունելու համար, նուազագոյն գումարի դրամագլուխ մը պէտք է ունենայ: Այդ նուազագոյն գումարը ճշդուած է դրամատան գտնուած քաղաքին բնակչութեանը թիւին համաձայն: Այս պարագան քիչ մը անըմբռնելի թուեցաւ մեզի: Սվազը Կիրասոնէն աւելի մեծ թիւով բնակիչ ունի, բայց աւելի շատ դրամական գործառնութիւն: Դրամատուն մը կը գործէ, երբ իր գտնուած վայրը առեւտրական վայր է: Ճիշդ է Սվազի մէջ ալ խնայողներ կան, բայց ապահովութեան համար պատրաստուած այս օրէնքը հետեւանք է, անշուշտ, այն մտահոգութեան, որ դրամատունը կ'առնէ հանրութեան խնայած դրամները, եւ, աջ ու ձախ վարկեր բանալով, օր մըն ալ կը ցրուէ, չի կրնար հատուցել, կը ստիպուի փակել դռները, ու առ քեզի խնայողութիւն: Անոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ, ժողովուրդը իր վստահութիւնը կը վերցնէ ազգ. դրամատուններէն ու երկրին տնտեսական կեանքը կը տուժէ: Ուրիշ խօսքով՝ կը խախտի ինկիւբրի հետապնդած դրամական ու տնտեսական ծրագիրը:

Օրինագիծը նկատի ունի եւ ուրիշ պարագայ մը: Երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող 45 հաստատութիւններէն — բոլորն ալ ազգային — 7ը շատ փոքրիկ դրամատուներ են, որոնց դրամագլուխը 100000 ոսկիի չի հասնիր: Ասոնք պարտաւոր են իրենց քով պահ դրուած գումարները անմիջապէս վերադարձնել տէրերուն: Ասոնցմէ զատ, կան 15 դրամատուններ, որոնք, բաժնետիրական արձանագրութեամբ աւելի դրամագլուխ ունին, բայց ամբողջութեամբ գանձած չեն: Օրէնքը կը պարտադրէ, օրինակ, որ 25000 բնակիչ ունեցող քաղաքի մը դրամատունը առ նուազն մէկ միլիոն ոսկի դրամագլուխ պէտք է ունենայ: Հետեւապէս, ամէն մէկ դրամատուն պարտաւոր կ'ըլլայ լայն ու մանրամասն կերպով տալ իր վիճակագրութիւնը: Այն դրամատուները, որոնք քիչ դրամագլուխ ունենալով պիտի վերադարձնեն պահ դրուած դրամները, պիտի օգտուին ուրիշ ձեւով մը,— «Մէրքէզ» դրամատունը իրենց վարկ պիտի բանայ: Ուրեմն եւ՝ անոնց վրայ պիտի ունենայ հակակշռի իրաւունք մը:

Օտար դրամագլուխներու Թուրքիոյ մասնաճիւղերը եւս պարտաւոր են որոշ դրամագլուխ մը ունենալ երկրին մէջ: Անոնցմէ ոմանք ոչինչ կը բերեն իրենց հետ, բայց անուն ու վարկ ունին, ժողովուրդը իր դրամը կը կեդրոնացնէ անոնց մօտ, ու, այդ կերպով, կը կատարեն իրենց գործառնութիւնները: Օտար դրամագլուխները, այնքան ատեն որ կը գործեն երկրին մէջ, իրաւունք չունին իրենց ճշդուած դրամագլուխները երկրէն դուրս հանելու: Օրինագիծը կը պարտադրէ, նաեւ, որ օտար դրամագլուխները վերածուին թրքական դրամի: Հոս, արդէն, երեւան կուգայ, որ ինկիւբրի կը հետապնդէ կրկնակի նպատակներ,— նախ երկրին դրամը շատցնել, եւ, երկրորդ, տըվիզը: Անկէ զատ, երբ օտար դրամատունները իրենց ամբողջ դրամագլուխը թրքական ոսկիի վերածեն, շատ պարզ է որ պիտի ջանան, կառավարութեան հետ, թրք. ոսկին կայուն կամ ամուր պահել, անոր անկումին հետ իրենք եւս վնասի չենթարկուելու համար:

Ի պահ դրուած դրամներու ի նըպաստ, օրինագիծը ունի եւ ուրիշ պարտադրութիւն մը: Դրամատուն մը եթէ, օրինակ, կէս միլիոն ոսկի առած է այդ կերպով, պարտաւոր է այդ գումարին որոշ մէկ մասը (օրինագիծը կը ճշդէ) իր գանձին մէջ անխախտ պահելու: Որովհետեւ, կը պատճառաբանուի, պահ դնողներ կրնան իրենց ուզած պահուն քաշել դրամը: Դրամատուները միշտ նկատի կ'ունենան այդ հաւանականութիւնը ու պատրաստ կը գտնուին, ատիկա կը կոչուի, եւրոպական բացատրութեամբ liquidité: Կամ՝ trésorerieի ձեւին կը դիմեն, այսինքն՝ պատրաստ դրամի ձեւով արժէքներ պահել: Օրինագիծը այս երկրորդ ձեւը կը թելադրէ:

Ասոնցմէ զատ, օրինագիծը կը ճշդէ կարգ մը փոքր դրամատուններու ընկերաց փոխատուութիւնը կամ վարկը ընկերութիւններու եւայլն:

Ինչպէս կ'երեւի, այս օրինագիծով ինկիւբրի կը ձգտի հանրային հարստութիւնը ապահովել, օտար դրամատուններու շնորհիւ իր դրամը արժեւորել եւ հետզհետէ հաստատել դրամատնային դրութիւն մը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Բատէթ Ռուսէլի մասին կը պատմեն թէ, երբ իր գլխին վրայ միայն երեք թել մազ էր մնացած, օր մը սափրիչի մը խանութը երթալով, ըլջօրէն կը պատասխանէ սափրիչին, որ կ'ուզէր իմանալ թէ ի՛նչ ձեւ տայ իր մազերուն:

— Գլխիս ճիշդ մէջտեղէն շաւիղ մը բացէք:

Իսկ սափրիչը վայրկեան մը մտածելով, կը հարցնէ առանց գիտելու.

— Շատ լաւ, պարոն, բայց ո՞ր կողմը տանիմ երրորդ թելը:

X

Լուի ԺԴ.ի հոմանուհիներէն մէկը ուզեց օգտուիլ վայրկեանէ մը, երբ կը թուէր թէ թագաւորը տրամադիր է ամէն բան նուիրելու: Կ'ուզէր իմանալ շատ կարեւոր գաղտնիք մը: Բայց թագաւորը բռնեց իր ձեռքէն եւ հայելիի մը առջեւ տանելով ըսաւ.

— Կը տեսնե՞ս այս գեղեցիկ գլուխը, ան շինուած է սիրոյ համար միայն, բայց ո՛չ պետական գաղտնիքներու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Բուռն տեսարան մը Երեսփ. ժողովին մէջ

Երեսփ. ժողովի մարտ 31ի նիստին մէջ, երկու աջակողմեան երեսփոխաններ, Պ. Լուի Մառէն եւ Ֆրանքլէն Պույեօն, որոնք հիմնադիրներն են «Միութիւն ազգին համար» անունով մկրտուած շարժումին, բուռն արտայայտութիւններ ունեցան օրուան կառավարութեան դէմ. Անցեալ շաբթու, անոնք պահանջեր էին անմիջական միջամտութիւն՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Վարչապետը խնդրեց յետաձգել: Այս անգամ, կրկին յարձակողականի սկսան, բայց վարչապետն ու արտաքին նախարարը բացակայ էին, ինչ որ աւելի գրգռեց զիրենք:

Անհրաժեշտ կը գտնենք ամփոփել իրենց խօսքերը, որոնք նոր լոյս կը սփռեն օրուան դէպքերուն վրայ:

Ինչպէս կը տեսնուի, անոնք ամէնէն աւելի մտահոգ են Հիթլէրի քաղաքականութենէն եւ Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագրէն, որ կը տրամադրէ դաշնագիրներու վերաքննութիւն.

Լուի Մառէն.— Կը ցաւիմ որ Պ. վարչապետը եւ արտաքին նախարարը ներկայ չեն: Այս անհոգութիւնը խորհրդանշա՞ն մըն է: Արտաքին նախարարը երէկ լուեցաւ արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ: Ի՞նչ ըսաւ: Ոչինչ: Հարկ է որ Ֆրանսական խորհրդարանը տեղեկութիւն ունենայ երկիրը հետաքրքրող հարցերու մասին, ինչպէս օտար խորհրդարանները: Կառավարութիւնը ի՞նչպէս կը հաշտեցնէ մեր եւմտական զինաթափութիւնը՝ այն մտահոգութեանց հետ որ կը խռովեն աշխարհը եւ. մանաւանդ ի՞նչպէս կը հաշտեցնէ Գերմանիոյ բռնած դիրքին, անոր վերազինման, Իտալիոյ բռնած դիրքին եւ Անգլիոյ զինուորական ծախքերուն յաւելման հետ: Թոյլ պիտի տա՞նք որ Ժընեւի մէջ զինաթափութիւն որոշեն առանց ապահովութեան կազմակերպումէն առաջ: Ի՞նչ է կառավարութեան տեսակէտը սպառազինութեանց հակակշռի մասին: Կառավարութիւնը ի՞նչ պիտի ընէ պահպանելու համար Հռենոսեան շրջանի ապազինումը: Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Հիթլէրեան զինուորներու հանգամանքը ճշդելու համար: Ազգերու Դաշնակցութիւնը ի՞նչպէս պիտի վերահաստատէ ապահովութիւնը Տանցիկի թէ Սաարի մէջ: Ի՞նչ կը խորհի ընել արգիլելու համար անշլուսը (Աւստրիոյ միացումը Գերմանիոյ): Չորս մեծ պետութեանց դաշինքի խնդիրը հիմնական կարեւորութիւն ունի, եւ սակայն մինչեւ երէկ որ եւ է բան չգիտէինք անոր մասին. Այս գործին մէջ ի՞նչ դեր կատարած է մեր դիւանագիտութիւնը: Ո՞ր եւ է նախաձեռնութիւն սանձա՞ծ է դաշինքի մը մէջ որ կը դնէ դաշնագիրներու վերաքննութեան գործելի սկզբունքը, ինչպէս եւ Գերմանիոյ իրաւական վերազինման խնդիրը:

Ֆրանքլէն Պույեօն.— Արտաքին նախարարին լուր տրուած է, եւ սակայն դեռ չեկաւ: Անփափկանկատութիւնը չի կրնար աւելի երկար տեւել: Թող Պ. ատենախօսը վար իջնէ բեմէն:

Լուի Մառէն.— Ես կը նախընտրեմ պատեհութիւն տալ ժողովին որ իր վճիռը յայտնէ քուէարկութեամբ: Պ. Մուսոլինի արդէն կառավարութեան լուր տուած էր իր ծրագրի մասին: Կառավարութիւնը ո՛ր եւ է բան չէ՞ առաջարկած անոր դէմ: Պ. Մաքտոնըլտ բուռն ատենին խօսա՞ծ է Մուսոլինիի ծրագրի մասին: Չորսերու դաշինքի ծրագիրը փոփոխելի՞ է, թէ վերջնագրի մը ձեւն ունի Իտալիոյ կողմէ: Այլանդակ են Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հողային պահանջները: Կառավարութիւնը ո՛ր եւ է ծանօթութիւն ունի՞ այս մասին: Ի՞նչպէս կրցած է մէկ վայրկեան իսկ մտքէ անցնել թէ կրնայ յանձնառութեան տակ մտնել բանի ուժի արտաքին քաղաքականութեան մը՝ ֆաշականութեան հետ որ հակառակ է ժողովուրդներու ազատութեան: Քաջածանօթ են Պ. Պ. Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի գաղափարները՝ պատերազմի մասին, անո՞նց է որ պիտի յանձնենք խաղաղութեան հոգը: Առաջարկուած քառեակ բերդին մէջ ի՞նչ դեր պիտի կատարենք մենք: Զատանդի՞ թէ աւելի գէշ դեր մը: Պելճիքա, Լեհաստան եւ Փոքր Համաձայնութիւնը վերջին օրերս ահագին ծառայութիւն մատուցին խաղաղութեան եւ մենք պէտք է երախտապարտ ըլլանք: Թոյլ պիտի տա՞նք որ չորս պետութիւններ, որովհետեւ ուժը կը ներկայացնեն, ջնջեն ազգերու հաւասարութեան սկզբունքը: Քառեակ բերդին հասնիլ՝ չէ՞ նշանակեր կործանել Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Երբ կը խօսին Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 19րդ յօդուածին վրայ, ինչո՞ւ կը մոռնան 16րդ յօդուածը — փոխադարձ աջակցութիւն— եւ 10րդը — ժողովուրդներու հողային ամբողջութիւն. Ի՞նչպիսի վերաքննութիւններ կարելի են Եւրոպայի մէջ, առանց ոտնահարելու ազգերու իրաւունքները, որոնք միշտ ալ ճանչցուած են Ֆրանսայի կողմէ: Այլապէս շարունակելով լքել մեր իրաւունքները, ընդունած չը՞ պիտի ըլլանք նաւային ուժերու հաւասարութիւնը Իտալիոյ հետ: Տնտեսական և ելմտական խնդիրներ ալ կը յուզուին: Իմացանք թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Մ. Նահանգներուն հետ: Ցարմա՞ր է տնտեսական համագումարին երթալ, առանց նախապէս համաձայնելու Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ հետ՝ պարտքերու մասին: Կ'ըսեն թէ մեր արտածման վաճառականութիւնը չորս միլիառ ֆրանք է կորսնցուցած դէկտ. 15ի մասնավճարը վճարուած չըլլալով: Այլանդակ բան է այս: Գերմանական քարոզութիւնը 15 տարիէ ի վեր սանձարձակ կը գործէ Մ. Նահանգներուն մէջ: Անցեալ տարու Գերմանիան մարդ գլուխ 8 ֆրանք տուրք կը վճարէր, Ամերիկան՝ 27, իսկ Ֆրանսան՝ 56: — Երեսփ. ժողովը պէտք չէ քուէարկէ ո՛ր եւ է վարկ, մինչեւ որ կառավարութիւնը չպատասխանէ այս հարցումներուն:

Ֆրանքլէն Պույեօն.— Կ'ըմբոստանամ, երբ կը տեսնեմ որ կառավարութիւնը այնքան արհամարհանքով կը վարուի խորհրդարանին հետ: Անհաւանիկ երեք քառորդ ժամու կոշտութիւն: Աւելի ծանր պարագայ մը կայ քան նախարարներուն բացակայութիւնը: Հարցուցեր էի կառավարութեան թէ գիտէ՞ արեւելեան սահմանագլուխին վրայ ճնշող սպառնալիքին լրջութիւնը եւ իր հետապնդած քաղաքականութեան ծանրութիւնը:

Կառավարութիւնները որ այսպէս եօթը տարիէ ի վեր տեղի կուտան, դէպ ի պարտութիւն կ'առաջնորդեն երկիրը: Գերմանիան յայտնապէս կը բռնաբարէ դաշինքը: Կառավարութիւնը պիտի բողոքէ՞ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ցետոյ, ի՞նչ կը խորհի ընել զինաթափութեան եւ Հռոմի ծրագրի խնդիրներուն առթիւ. Ուրիշ կուգան շարք մը վրիպումները եւ սխալները եւ այն վտանգները որոնց առջեւ կը գտնուինք այսօր: Երկու սխալներէ: Եօթը տարիէ ի վեր, երկիրը կը սնուցանեն երկու կեղծիքներով, — Գերմանիոյ բարեկամեցողութիւնը եւ ուղղամտութիւնը: Զինաթափութեան մասին բանակցութիւններ կատարելէ առաջ, հարկ է լուծել սա երեք խնդիրները, — Գերմանիան անդադար չէ՞ վերազինուած տասը տարիէ ի վեր: Մեր դաշնակիցներէն նոր հաստատում մը ստացա՞ծ ենք ապահովութեան մասին: Հակակշիռ մը կատարա՞ծ ենք Գերմանիոյ սպառազինութեանց մասին: Ցետոյ, պէտք չէր իրաւունքներու հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ, որովհետեւ ատով պարզապէս իրաւունք տրուած կ'ըլլայ վերազինուելու: Ուրկէ՞ն են յանցաւորները: Մեծ պետութիւնները: Ճիշդ է, բոլոր Ֆրանսական կառավարութիւնները ուղղամտութեամբ շարժած են. բայց, զոհ գացած են այդ ուղղամտութեան, որովհետեւ Գերմանիան երբեք ո՛ր եւ է ապահովութիւն չէ ներկայացուցած: Ցետոյ եկաւ Մաքտոնըլտի ապահովութեան ծրագիրը, որ ուղղակի դաշնագիրներու վերաքննութեան կը տանի: Գալով չորսերու դաշինքին, ադիտութեան եւ վտանգի խտացումն է ան: Պ. Մաքտոնըլտ կը կարծէ թէ մեծ պետութիւնները իրաւունք ունին իրենց կամքը պարտադրելու փոքրերուն: Այն Ֆրանսական կառավարութիւնը որ կ'ընդունէր այս տեսակէտը, պիտի վարկաբեկուէր: Հետեւաբար, Ֆրանսան պէտք չէ մասնակցէր վերջին բանակցութեանց: Պէտք չէ աչքերը փակել վտանգին առջեւ: Խաղաղութիւնը ապահովելու միակ միջոցն է ծանօթացնել Ֆրանսայի կամքը: Հարկ է համախմբել մեր բարեկամները, եթէ կ'ուզենք բաժնել մեր թշնամիները: Հարկ է յայտարարել ամբողջ Եւրոպայի, թէ մեր երկիրը վտանգի ենթարկուած է:

⁂ Երկու ճառերն ալ լսուեցան առանց որ եւ է քուէարկութեան:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).— Նախօրդով զրկած էի ընկ. Բժ. Հ. Օհանջանեանի բանախօսութիւնը: Այսօր կ'ամփոփեմ ընկ. Գ. Նժդեհի ճառը:

Օր. Գերճուհի Գէորգեանի երգերէն ու ընկ. Գ. Քէնտիրեանի արտասանութենէն վերջ, բեմ եկաւ ընկ. Գ. Նժդեհ:

— Հայրենակիցներ, հայրենասէրը իր ժողովուրդին կը պարտի ճշմարտութիւնը:

Չենք եկեր կուսակցական պրոպագանդի. եկեր ենք հայ խօսք ըսելու:

Իմ մեծ ընկերը ձեզ խօսեցաւ Հայկական Դատի մասին. ես պիտի խօսիմ հայկական տառապանքի մասին: Շատերը հարց կուտան թէ մեր կործանումն է մօտ թէ փրկութիւնը: Այս հարցին պատասխանը ոչ թէ աշխարհէն, այլ մեզմէ է կախուած:

Եթէ ըլլայինք այն ինչ որ հրամայաբար պիտի ըլլայինք, փրկութիւնը մօտ է. իսկ եթէ մնանք այն ինչ որ ենք, կործանումը մօտ է:

Հող ունինք, ժողովուրդ չունինք. Ժողովուրդ ունինք, հող չունինք: Աշխարհը այսպիսի ողբերգութիւն չէ տեսած: Մեր տառապանքը պայմանաւորուած է մեր աշխարհագրական դիրքով: Երկու հազար տարի առաջ, հռոմէական լեգէոնները կը մտածէին այն ինչ որ հիմա կը մտածեն ուրիշները: Ով որ ոտք կը դնէ Հայաստանի, տէր է Միջնաւոր Արեւելքի: Ոչ մէկ պետութիւն հայկական ամբողջ հողամասը չէ գրաւած, այլ մէկ մասը: Ցայն, Հռոմայեցի բոլորը կանգ են առած Հայաստանի մէկ մասին վրայ: Թրքական բանակն ալ կանգ առաւ Էջմիածնի պատերուն տակ:

Խորհուրդ կայ այս երեւոյթին մէջ: Երբ պետութիւն մը կը շարժի Հայաստանի դէմ, շարժման մէջ կը դնէ նաեւ մէկ ուրիշը:

Հայաստանը միշտ ալ եղած է սահմանագլուխ. մեր ողբերգութիւնն ալ հենց ատոր մէջ է:

Այսօր ալ մեր երկիրը սահմանագլուխ է: Մեր երկիրը հիմա բաժնուած է սահմանագլուխի վրայ: Միշտ արթուն են թշնամի պահակները: Մեր ողբերգութեան մէջ դեր կատարած է բռնագաղթը: Անհրաժեշտ է յիշել Շահաբասի արշաւանքները: Հայը դարձաւ անթակայ եղաւ անասելի տառապանքներու, որովհետեւ աշխարհագրական դիրքը զայն դրած էր նորէն ծանր ու դժբախտ պայմաններու մէջ:

Շահաբասը կը տեղահանէ Հայաստանի ժողովուրդի մէկ մասը:

Ջուղայեցիները կը փակեն իրենց դռները եւ բանալիները կը նետեն Արաքսի մէջ: Պահ կուտան Արաքսի եւ կ'ըսեն.— Արաքս, մեր դռներու, մեր աշխարհի բանալիները քեզ պահ կուտանք եւ ուխտ կ'ընենք որ նորէն պիտի վերադառնանք: Եւ գաղթական, տեղահան Հայը չվերադարձաւ Նոր Ջուղայէն:

Շահաբասը կը կանչէ հայ երեւելիները եւ կ'ըսէ.— Եթէ կապուիք այս երկրին, ես ձեր Էջմիածինն ալ կը փոխադրեմ ձեզ մօտ: Հայ երեւելիները կ'ըսեն — «Քար մը միայն բերէք Էջմիածնէն եւ կը բաւէ»:

Դուք ալ ձեր բանալիները նետած էք Թրքական Հայաստանի գետերուն մէջ, եւ եկած մինչեւ աշխարհի այս անկիւններն էք հասած: Ուխտ ըրէք որ պիտի վերադառնաք, պիտի աշխատիք ու վերադառնալու հնարաւորութիւններ պիտի ստեղծէք:

Մենք հեթանոս մեր անցեալի մէջ չունէինք քանդումի Աստուածը: Հայու շինարարականութեան մէջն է իր բախտաւորութիւնը և դժբախտութիւնը միաժամանակ:

Այդ Հայը ինքնաճանաչ չէ եւ ատոր մէջն է նաեւ իր դժբախտութիւնը:

Հայոց ոգին հսկայ մըն է որ փառքեր կը պարգեւէ աշխարհին: Ցիշեցէք արաբական, պարսկական եւ բիւզանդական պատմութեանց շրջանները: Քանի քանի՛ Հայեր բիւզանդական եւ ուրիշ գահեր են բարձրացած:

Ռուսական բանակը կը ծփայ հայ զինուորական փառքով:

Այվազովսկին, Նարեկացին, Քուչակը եւ ուրիշներ տուեր են շատ բաներ: Անծանօթ ենք մեր պատմութեան ու չգիտենք թէ աշխարհին շատ մասերուն վրայ Հայը քրտինք եւ արիւն է թափեր: Հայը չի ճանչնար իր ցեղը: Մենք կը դառնանք միջազգային գիւղ, երբ ձեռք քաշենք Հայոց դատէն: Դատ ունենալ՝ կը նշանակէ պահանջ ... ունենալ:

Ո՞վ ըսաւ թէ ամէն տառապանք ... կը բերէ:

Ընդունինք տառապանքը խեղ... համար եւ տառապանքը կը դառն... հերոսածին, յաղթական, կը դառն... ուժ եւ փրկութիւն:

Եւ սակայն, մի տառապիք եսի ... մար, անասնացնող է եսը:

Մեր ժողովուրդը դեռ կը հեւ... հեռաւոր խաչի քաղաքականութեա... Անցեալին մենք ամէն բան կը պա... ինք դուրսէն:

Անիի մէջ սրբատաշ քար մը կայ ... բուն վրայ նկարուած էր առիւծ ... խաչ: Այսինքն քաջութիւն եւ ... ւատք.

Հաւատացէք Հայոց խաչին, Հայ... առիւծին, ոչ ուրիշին:

Այսօր մենք չենք ըսեր հայ բոլշ...կին — Հեռացիր, դուն Հայաստան... Այլ կ'ըսենք. — Առաջ անցիր: Ազգ...ային իշխանութիւնը հաշիւներ ... եւ չի շարժեր: Մերը չէ յանցանքը.

Քէմալը արձան մը կանգնած է Պոլ... մէջ, ձեռքը գայլի գլխուն դրած. հայեացքը դէպ ի արեւելք: Քէմալ... այդ արձանը կը խորհրդանշէ ... արտաքին քաղաքականութիւնը. Ա... թէ ինչո՛ւ մենք կ'ըսենք. — Պատ... եղիր: Դաշնակցութիւնը չկար ... կար Դաշնակցականութիւնը, ... ցեղի անկախութեան հպարտութի... է ան: Դաշնակցականութիւնը մեր ... կի անկախութեան ցասումն է:

Կուսակցութիւն չէ Դաշնակցութի...նը: Այլ Հայոց ցեղականութի... յարգենք Դաշնակցութիւնը, որ ... գած ըլլանք մեր ցեղը ու իր մեծ...:

Շատ բան է կախուած այս երիտա...սարդութենէն: Արծիւը իր ձագեր... մարզելու ատեն, կը քանդէ իր բոյն... ձագերը կը ձգէ քարերու վրայ: Ձագերը կը մարզուին: Թռչիլ կը սորվին եւ բոյն կը շինեն, բախտը յաճախ ... դերու տունը կը քանդէ, որ նոր տու... կը շինեն:

Ու դժբախտութիւնը յաճախ օրհնութիւն կը դառնայ:

Հայոց ժողովուրդ, հող ունիս, ժողովուրդ չունիս, ժողովուրդ ունիս հող չունիս: Ահա քու ողբերգութիւնդ:

Օգտուէ քու ողբերգութենէդ:

Իտալիան եղաւ, որովհետեւ Մա...ցինին ուզեց.

Դուն ալ ուզէ, Հայոց ժողովուրդ Անքուն կեցիր, հետեւէ ... թշնամիին որ կը դառնայ սահման...գլխի վրայ:

Հակահարուածի տեխնիքական ... րէնք մը կայ որու մէջն է ազգի... փրկութեան բանալին:

Ուրանալ հայկական դատը, ... նալ եռագոյնը, — այսպիսով չի ... կուիր մեր ցեղը:

«Արաղ Թիւրքը քո ավին» — ... տէ՞ք ինչ կսկծալի իրողութիւն է այս եւ գիտէ՞ք թէ որքան կսկծալի ... Հայուն համար, մեռնիլ Հայաստան... դուրս:

Կը մեռնի՞ Հայը:

Այո՛, կը մեռնի, երբ իր հայեաց... կորէ Մասիսէն, իր անկախութեան գաղափարէն եւ եռագոյնէն:

Կը մեռնի՞ Հայը. — Ո՛չ: Հայ ցե... Մասիս ունինք: Նայէ՛ Մասիսին, ... ւատա՛ Մասիսին: (Ծափեր):

... Ու սրահը չէր շարժեր. խանդավառութիւնը անօրինակ էր: Բայց ... էր:

Երբ սրահէն դուրս կ'ելլէինք, ... ցինք ութ տարեկան տղու մը հարցու... մը.

—Հայրիկ, դուն զինուոր եղա՞ծ ես ...

Հայրը լուռ էր:

— Ինչո՞ւ չես եղած, ե՞րբ զինու... պիտի ըլլաս ...:

ԱՐԱՄ ԱՐՄԱՂԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Օր մը, ճաշի ատեն, երկու ... նուական բայց ինքնահաւան ... տղէտ երիտասարդներ հաճոյք ... զգային Ֆոնթընէլը չարչարելէ, ... նոր առաջարկելով քերականական խնդիրներ:

— Կրնա՞ք մեզի ըսել, թէ ի՞նչ... պէս պէտք է ըսենք. «Ջուր մը բեր» թէ «Ջուր մը տուր»:

— Բայց, շատ պարզ է, պատասխանեց Ֆոնթընէլ.— «Պէտք չէ ... տէք ոչ առաջին եւ ոչ ալ երկրորդ ձեւով. հապա պէտք է ըսէք ... ջրելու տարր»:

«Համազգային»ի մասնաճիւղեր Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ

—·—

ԼԻՈՆ, 1 ապրիլ. — « Ուր կամք կայ, հոն ճամբայ կայ », կ'ըսէ անգլիական իմաստութիւնը. Ի՞նչպիսի նկրտիլէ խորհուրդ մեզ պէս հալածուած ազգի մը համար, որ դարեր, դարեր շարունակ ոտնակոխուած ու աքսորուած այլազան թշնամիներէ, կամք է ունեցեր սակայն ճամբայ մը գտնելու եւ հայութեան անունը պատմութեան փոշիներուն տակ չթաղելու եւ անգամ, դժնդակ ու տաղտկալից այս շրջանին, լոյսի ու գիտութեան սրագը կը ջանայ առկայծ պահել այս օտար միջավայրերուն մէջ:

Վկա՞յ, Ահա ուրբաթ իրիկուան հաւաքոյթը:

Գ. Ներգին կարճ և բայց ազգօւնախաստամ, խորհրդակցական ժողովին կը հրաւիրուած քանի չափ չէզոք եւ ազգասէր հայրենակիցներ, Սթէյ ու Վալանսի մէջ, « Համազգային »ի մասնաճիւղ մը կազմելու համար:

Գ. Ներգին Լիոն այցելութեանն խարանով մը պատկերացուց մեր այժմու վիճ ու ցան վիճակը եւ յիշեց այն դժուարութիւնները որոնք կը սպառնան մասնաւորաբար մեր մատաղ սերունդին, քաղաքակրթութեան այս դարուն, ուր թշնամին կ'աշխատի մեզ մարմնապէս սպաննելէ յետոյ, հոգեպէս ալ մեռցնել, որուն համար վարժու դրկիներ մի՛շտ ալ անպակաս են. Բաւ. թէ ազգի մը ապագան երիտասարդ սերունդն է. լաւ դաստիարակուած եւ առողջ իմացականութիւնով առաջնորդուած:

Ունի՞նք մենք այդ սերունդը. — Դժբախտաբար ո՛չ. Ցաւագին բաղձութիւններու ջանքերը մասնաւ մը կամ մանկական զաւընթացքներ հաստատելու համար յուսատու երեւոյթներ են, բայց ոչ մեթոտիկ, այլ կարկատ միջոցներ. 750,000նոց արտասահմանեան գաղութին մէջ մասի վրայ համբուած քանի մը մանկավարժ աւագիչ միայն ունինք:

Ահա այդ պակասը լրացնելու համար է որ, « Համազգային »ը կազմուած է Պէյրութի մէջ, վաւերացուած Լիբանանեան հեռաւարար եւ Ֆրանսական կառավարութիւններէն: Արդէն անի իր ճեմարանը ուր բարձրագոյն ասում կը ստանան աշակերտները եւ ապագէ վերջ կրնան եւրոպական որ և է համալսարան մտնել: « Համազգային »ը կը պահէ նաեւ դպրոցներ Իրաքի մէջ, ուր բաւական ստուար գաղութ մը ունինք: « Եւ որպէս զի այս խնդը տարածուի Եւրոպայի մէջ ալ, հրաւիրած եմ ձեզ, որպէս հիմնադիր անդամներ, կազմելու համար մասնաճիւղ մը Լիոնի մէջ: Ֆրանսահայ կարգ մը քաղաքներու մէջ արդէն մասնաճիւղեր կազմուած են, որոնց բացումը պիտի կատարուի մայիս ամսու մէջ եւ որ պիտի գայ բանախօսելու Ա. Ահաբեան: Կը խորհուի դպրոց մը բանալ Մարսէյլի մէջ ալ »:

Ժողովականները այս խրախուսիչ խօսքերէն ոգեւորուած՝ անմիջապէս կազմեցին հոծը հոգինոց առժամեայ վարչութիւն մը, որ ընտրեց իր դիւանը հետեւեալ հայրենակիցներէ. — Պ. Գ. Կարապետ Աբրահեան՝ նախագահ, Նափոլէոն Պըլըզեան՝ գանձապահ, Հրանտ Թաղէոսեան՝ քարտուղար:

Յաջողութեան մաղթելով նորընտիր վարչութեան, կը սիրենք յուսալ թէ Լիոնի գաղութը իր կարելին կ'ընէ այս համազգային գործին յաջողութեան համար:

⁂ Գնահատութեան եւ ամէն տեսակ քաջալերանքի արժանի համարելով Եգիպտոսի մէջ եւ այլուր՝ գործող « Համազգային »ի միութեան նպատակն ու գործունէութիւնը, Մարսէյլի մէջ ալ ձեռնարկուած է կազմելու « Համազգային »ի մասնաճիւղ մը:

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

—·—

Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ հայ գաղթականներու ինքնութեան եւ բնակութեան թուղթերու հարցը նպաստաւոր փուլի մը մէջ մտած է: Պ. Դ. Դանիէլեանի պետական շրջանակներու մօտ կատարած դիմումները իրենց արդիւնքը արդէն տուած են:

Պաշտօնական իշխանութիւնը հրահանգած է ոստիկանութեանց, որ հայ գաղթականներուն տրուին Նանսէնեան անցագրեր:

Նանսէնեան անցագրեր ստանալու իրաւունք ունին այն բոլոր հայ գաղթականները, որոնք ժամանակին Ռումանիա մտած են, նաեւ ամէնէ անոնք, որ որոշ պետութեան մը հպատակները չեն եւ կրնան հաստատել պաշտօնական թուղթերով, թէ իրենց պատկանած հպատակութեան պետութիւնը կը մերժէ իբր հպատակ ճանչնալ զիրենք: Այս պարագան պէտք է փաստել հիւպատոսարանին կողմէ տրուած պաշտօնական վկայագիրներով

Աւելէ զատ, միջոցներ ձեռք առնըւած են որ չքաւորները զերծ մնան օրինական տուրքերէ:

Հայ գաղթականներէն եւ ոչ մէկը հեռացուած է Ռումանիոյ սահմաններէն

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ե՞ՐԲ Է ԶԱՏԻԿԸ …

—·—

Քղիի հայ բնիկները նամակ մը գրելով Պատրիարքարան, կը հարցնեն թէ Զատիկը ե՞րբ կուգայ այս տարի, եւ կը խնդրեն որ օրացոյցներ ղրկուին իրենց

Քղեցիները իրենց նիւթական վիճակի մասին որ եւ է գանգատ չեն յայտներ, ինչ որ գոհունակութեան պատճառած է Պատրիարքարանին:

Խնդրուած օրացոյցները շուտով պիտի ղրկուին

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

—·—

Բանկալթիի գերեզմանատան դատին վերաբերեալ վճռագիրը տակաւին չէ հաղորդուած Պատրիարքարանի փոխանորդներուն:

Արդէն պատրիարքին դատ բանալու իրաւասութիւն ունենալու խնդիրը՝ անգամ մը յուզուած էր Պոլսոյ Հաշտութի չորրորդ դատարանին առջեւ եւ Պատրիարքարանի փոխանորդները իրենց առարկութիւնները ներկայացուցած էին, մասնաւորապէս բացատրելով որ պատրիարքը իր հոգեւոր հանգամանքով այս դատը կը բանայ. որովհետեւ քրիստոնէական ըմբռնումով գերեզմանատունը սրբավայր է, ճիշդ եկեղեցւոյ նման եւ անոր պետը ազգին հոգեւոր պետն է:

Այս եւ նման առարկութիւններ դարձեալ պիտի ներկայացուին իբր տեսլի կը գարարի առթիւ եւ վճռաբեկ ատեանի տալիք որոշումէն վերջն է որ պիտի խորհուի թէ ո՛վ պիտի ըլլայ դատախազը:

Վճռաբեկ ատեանի այս վերջին որոշման վրայ, քաղաքապետութեան փաստաբանները դիմած են Հուգուգի չորրորդ դատարանին: Թէէխիրը իրենց վերցնելու համար, բայց դատարանը չէ արտօնած, որովհետեւ նախապէս նոյն դատարանէն որոշում տրուած էր թէ թէէխիրը իրման կը մնայ մինչեւ վճռաբեկ ատեանի վերջնական որոշումը, մինչդեռ վճռաբեկ ատեանը որ եւ է վերջնական որոշում չէ տուած եւ սեփականութեան մասը բնաւ չէ քննուած, այլ իրաւասութեան կէտին առթիւ բեկանուած է վճիռը:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԸ

—·—

Վճռաբեկը Սանասարեան Խանի դատի մասին Հուգուգի Ատեանին վճիռը բեկանած էր, յայտնելով որ չէ բացատրուած թէ կտակագիրը այսօր գործադրութեան մէ՞ջ է. եւ կտակին համաձայն կը գործածուի՞ն հասոյթները. Ազգ. Պատրիարքարանի փոխանորդները ընդարձակ բացատրագրերով պարզած էին թէ կտակին տրամադրութիւնները տառացի կը գործադրուին, եւ հետեւաբար «Թաահհիւթ զարար» պահանջած էին. Վճռաբեկը չէ ընդունած այս պահանջումը որով Սանասարեան Խանի դատը կը մնայ Վճռաբեկին կողմէ «նաքզ» եղած (բեկանուած) վիճակին մէջ. հետեւաբար կրկին դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Թուրք եւ սուրիական սահմանային յանձնաժողովը իր աշխատութիւնները աւարտած ըլլալով, ֆրանս. եւ թրքական պատուիրակները իրենց տեղերը վերադարձան։

Երկու կողմի պատուիրակները մերժեցին սեւէ յայտարարութիւն ընել կատարուած բանակցութեանց եւ տրուած որոշումներու մասին:

Ստոյգ աղբիւրէ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, խառն յանձնաժողովը ընդունած է մաքսանենգութեան դէմ պայքար բանալու եւ սահմանային ապահովութիւնը. պահպանելու հիմնական սկզբունքները:

ՍԸՎԱՍ-ԷՐԶՐՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

—·—

Ֆրանսական երկաթուղիներու շինութեանց ամենամեծ ընկերութեան Րէժի Ժէնէրալի աւագ երկրաչափը եւ պատուիրակը Պ. Տիւմա Էնկիւրի կը գտնուի այս միջոցին: Այս ընկերութիւնը ժամանակին շինած էր Իզմիր-Դաւապա երկաթուղին:

Կ'ըսուի թէ Պ. Ա. Տիւմա երկաթուղիներու շինութեանց մասին կարգ մը կարեւոր առաջարկներ պիտի ներկայացնէ կառավարութեան:

Ամերիկեան եւ գերման խմբակ մը եւս կառավարութեան մօտ դիմումներ կատարած եւ պատրաստակամութիւն յայտնած է Սըվաս-Էրզրում երկաթուղիին շինութիւնը ստանձնելու:

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ 5 ՖՐԱՆՔԻ

«Վագըթ» կը գրէ.— Նկատի ունենալով որ գեղեցկութեան մրցումը չափէ աւելի վնաս կը հասցնէ, որոշուած է Թուրքիոյ մէջ ալ չկատարել այդ մրցումը.

Այս որոշումին իրաւացի ըլլալուն ամէնէն նոր ապացոյցը այն քարոզութիւնն է, զոր Քէրիման հանըմ կը կատարէ մեր դէմ. Այսպէս, Եգիպտացիները, որոնք առջի օրերը խանդավառութեամբ ընդունած էին զինքը, հիմա սկսած են օձիք թօթվել. Որովհետեւ աշխարհի գեղեցկութեան թագուհին եւ հայրը սկսած են իրենց համար շահ ապահովելու ելլել. Այն աստիճան որ, եգիպտացի կիներու մէկ հանդէսին, որուն հրաւիրուած էր. Քէրիման հանըմ 5 ղրշ.ի ծախած է իր լուսանկարները. Եւ Եգիպտոսի ամենամեծ թերթը, «Էլ Էհրամ», այս առթիւ կ'ըսէ.

— «Թուրքիոյ գեղեցկութեան թագուհին Ամարի լարախաղացներուն նման խաղ մը կը խաղայ»

Փախած Հայուհիներն ալ..

Էնկիւրիէն կը գրեն.— Ներքին գործավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովէն խնդրած է որ մեկնաբանուին Թրքահպատակներու ամուսնութիւնը արգիլող օրէնքին Չրդ եւ Յրդ յօդուածները:

Պատճառաբանեալ տեղեկագրին մէջ բսուած է որ՝ Հելլէն երիտասարդներու հետ ամուսնութիւնը արգիլող այս օրէնքին հրատարակութենէն ի վեր, շատ կիներ Հելլէններու հետ ամուսնացեր են: Հակառակ անոր որ շատերը իբր թրքահպատակ կարգ մը տուրքերու ենթակայ են, իրենց պաւակները տուրքէ զերծ պահելու համար ծնունդները չեն իմացուցած: 1926ին օրէնք մը հրատարակուած, բայց այդ օրէնքով ալ դժուարութիւնը չէ հարթուած Հելլէններու հետ ամուսնացող շատ մը հայ կիներ զինադադարին օտար երկիրներ խոյս տուած են. Անոնք իրենց գրաւուած գոյքերը ազատելու համար ըսած են որ, պարսկահպատակ են ու խնդրած են որ վաւերացուի իրենց հպատակութիւնը.

Մեկնաբանութիւն պահանջուած է, այս կարգի ամուսնութիւնները արգիլող օրէնքի հրատարակութենէն յետոյ կնքուած ամուսնութիւններէ ծագած խնդիրներուն կարգադրութեան մասին:

ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

« Աղչամ »ի մէջ կը կարդանք.—

« Հնդկաստանի մէջ 36 միլիոն անգլիական ոսկի ձգելով մեռած Էմիրխանեան էֆէնտիին, այստեղի ժառանգորդներէն 8 հոգի, Իրաւական Գ. դատարանին դիմելով ժառանգական վճռագիր պահանջած են: Դատարանը որոշում տուած է դիմողներուն անձնագրի արձանագրութիւնները տեսնելու »:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՈՂՋՈՅՆ « ՆՈՐ ՕՐ »ԻՆ

—·—

« Նոր Օր »ի տասնամեակին առթիւ, Սելանիկի « Հօրիզոն »ը կը գրէ այս խորագրին տակ (25 մարտ).

— « Նոր Օրի արժէքն ու կարեւորութիւնը կը բացատրուի ոչ միայն այս առաջին տասնամեակի փաստով, այլեւ այն իրողութեամբ, որ տասը տարիէ ի վեր, անիկա, Աթէնքի մէջ, իր մրցակիցը չունեցաւ: Բոլոր փորձերը, նոր խօսքեր փռելու բոլոր ճիգերը, նոր թերթեր հիմնելու եւ տեւականացնելու բոլոր ձեռնարկները փշրուեցան եւ ժամանակի անիւներուն մէջ, եւ Դաշնակցութեան հզօր խօսքի ժայռակերտ կառուցուածքին առջեւ. Ապրեցաւ « Նոր Օր »ը միայն, իբրեւ Նոր Օրերու աւետաբեր ոգի, իբրեւ վերակենդանացուցիչ խօսքի փնտռուած քարոզիչ: Եւ ապրեցաւ՝ օրէ օր, տարուէ տարի ընդլայնելով իր տիրապետութեան շրջանակը եւ անդադար նոր դրաւումներ արձանագրելով: Այս առաջին տասնամեակը յաջողութիւն մը եղաւ « Նոր Օր »ին համար եւ հանրային, եւ կուսակցական տեսակէտներով: Ոչ միայն զուր ջանքեցաւ անոր քրոմնքը, այլեւ պտղաբերութիւնը եղաւ սպասուածէն ալ գեղեցիկ: Անիկա նպաստեց հանրային դաստիարակութեան: Նպաստեց՝ նորահաս երիտասարդութեան մօտ Դաշնակցական դաղափարի տարածման ու արմատացման, որով եւ հնարաւոր դարձաւ կուսակցական շարքերու այժմու ընդմայլելի խտացումը:

Դիւրութեա՞մբ կրցաւ գլուխ հանել « Նոր Օր » իր այս առաքելութիւնը, իր այս վերելքը, խորտուբորտ ու անհարթ հայ կեանքին մէջ, տաժանք ու զրկանք չունեցա՞ւ: Դժուարութիւններ չցցեցի՞ն իրենց գլուխը անոր քայլերուն առջեւ: Ճգնաժամ գնացք մը եղաւ անոր յառաջխաղացումը, թէ փոթորկայոյզ ալեկոծութեան մը կուրծք տուող մաքառում մը: Պրպտել պէտք է անոր կեանքին փուլերը եւ գիտնալ՝ հայ մամուլի ներքին ցաւերը, հասկնալու համար, որ « Նոր Օր »ն ալ ունեցաւ տաժանքի ու զրկանքի, մաքառումներու եւ դժուարութեանց իր պատմութիւնները, որոնց սակայն կրցաւ կուրծք տալ արիաբար, առնօրէն, հանելու համար այսօրուան հանգրուանին: Ցաղթանակները ղօհաբերութիւն կ'ուզեն եւ վաստակները՝ ճիգ ու քրտինք: Ու « Նոր Օր »ը մրի ձեռք չձգեց իր այսօրուան յաջողութիւնը:

« Հօրիզոն », իբրեւ ամենամերձաւոր գաղափարակիցը իր պաշտօնակցին, անոր տասնամեակովը խանդավառ, իր ընկերական ջերմագին ողջոյնները կ'ուղղէ « Նոր Օր »ին, եւ կը մաղթէ, որ անոր այս առաջին հանգրուանը մեկնակէտը ըլլայ աւելի բեղնաւոր նոր տասնամեակներու »:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Հազարներով օտարներ կը տեղաւորուին Փարիզի մէջ

—·—

Օտարները հետզհետէ կը շատնան Ֆրանսայի, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ: Ոստիկանական Տեսչութեան օտարականներու բաժինը, մասնաւորաբար հանրապետութեան նախագահ Տումէրի սպանութենէն յետոյ, լծուած է ծաւալուն աշխատանքի մը:

Երկու հրովարտակներ, որ լոյս տեսան 21 մայիս 1932ին, հրահանգ կուտան պանդոկապետներուն, բնակարանի ալերբերուն, անյապաղ տեղեկագրել օտարականներու ժամանումը եւ բնակութիւնը իրենց մօտ, կամ արտաքսում ամէն օտարականի որ կանոնաւոր թուղթ չունի:

Ուրիշ հրովարտակով մը հրահանգ տրուած է գիջել օտար բանուորներու թիւը հարիւրին 10 համեմատութեամբ:

Այս հրովարտակներուն հրատարակութենէն առաջին, ոստիկանական տեսչութեան օտարականներու բաժինը աւելի եւս բեռնաւորուեցաւ: Արդարեւ 1932ին 47,990 օտարականներ առաջին անգամ ըլլալով ինքնութեան թուղթ առնելու ներկայացան: Այս օտարականները կը պատկանէին 69 ազգութիւններու, — 9,674 Իտալացիներ, 6,883 Լեհեր, 2,810 Ամերիկացիներ, 2,605 Սպանիացիներ, 2,595 Գերմաններ, 2,542 Պելժեր, 2,500 Զուիցերիացիներ, 2,481 Անգլիացիներ, 1,849 Ռուսեր, 1,511 Ռումանացիներ, 1,488 Թուրքեր, եւ Ձեխեր, Վրացիներ, Հրեաներ, Աֆղաններ, եւայլն:

Նոյն տարուան ընթացքին 62,389 օտարականներ նորոգեցին իրենց ինքնութեան թուղթերը: 23,124ը վճարեցին 100ական ֆրանք, 39,265ը՝ 20ական ֆրանք (աշխատաւոր): Ասոնց եւ նոր առնուած ինքնութեան թուղթերուն համար գանձուեցաւ 6,255,640 ֆրանք. Նորոգումի ուշացումներէն գանձուեցաւ 3 միլիոն 561,180 ֆրանք: Ուրեմն մէկ տարուան մէջ՝ մօտ 10 միլիոն ֆրանք գանձեց ոստիկանական Տեսչութիւնը օտարականներէն: Այս տարի հաւանաբար աւելի գանձուի, քանի որ այս տարուան նորոգուելիք ինքնութեան թուղթերու թիւը աւելի կը կարծուի:

1932ին արտաքսուեցան 4,668 օտարականներ, 2,364 հոգիի մերժուեցաւ Ֆրանսայի մէջ բնակութիւնը, 616 հոգի սահմաններէն դուրս հանուեցան անմիջապէս.

Երբ օտարական մը դատապարտութիւն մը կը կրէ, չի կրնար ինքնութեան թուղթ ստանալ, առանց նախ վճարելու տուգանքը: Այս խաղովակով, 1932ին գանձուեցաւ 341,735 ֆր. տուգանք: Վերջին տասը տարուան ընթացքին, գանձուած տուգանքին գումարը կը հասնի 3 միլիոնի:

Միւս կողմէ կը շարունակուին ֆրանսական քաղաքացիութեան խնդրանքները: 1932ին դիմած են 19,864 հոգի, 1931ին՝ 11,141 հոգի: Ամէնէն աւելի Իտալիացիներն են (26 առ հարիւր), որ դիմում կ'ընեն ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստանալու համար, յետոյ կուգան Լեհերը, Ռուսերը, Պելժերը, Զուիցերացիները, Թուրքերը (2 առ հարիւր): Անգլիացիներն ալ ոչ:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք « ՅԱՌԱՋ »ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԱՐՍԷՆ. — Կը վախնան խօսիլ հասարակ մտածողները, նոյն իսկ բաւական թէ ով չի ուզեր դուրս ելլել կը մնանք ան ալ յեղափոխականներէ են է.

ԿԱՄՍԱՐ. — Վախ չկայ, անխրագործելի է:

ԱՐՍԷՆ. — Կառավարութիւնը կ'աշխատի ժողովուրդը իր կողմն ունենալ, լուր կը տարածէ թէ ժողովուրդի համար բան չկայ, եթէ միայն հպատակ յեղափոխականները, հակառակ պարագային ո՛չ մի դուռ, պիտի այրէ ու կոտորէ … իսկ այդ թնդանօթները ուղղակի զարգանդ են ձգեր ժողովրդի սրտի մէջ:

ՄԵԼԻՔ. — Միայն թնդանօթնե՞րը:

ԱՐՍԷՆ. — Ժողովուրդը փորձով գիտէ, Գ. Մելիք. առաջին դէպքին շատ լաւ կը դիմադրէինք, բայց երբ թնդանօթները գործի սկսան կոտորածը սահմանելան քաշուեր

ԿԱՄՍԱՐ. — (Նշան կ'ընէ Մելիքին լռելու մատնելով Հայկը):

(Պահ մը լռութիւն, Մելիք Արսէնի հետ Հայկին կը մօտենան ու եզրարդի հետ կը բռնեն անոր թեւէն ու դէպ ի դուռը կ'առաջնորդեն. դրան մէջէն Մելիք հետ կը դառնայ գլուխը երերելով):

ՄԵԼԻՔ. — Եթէ հնար ըլլար մի կերպ ամերիկեան հիւանդանոցը տեղաւորել:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ե՞րբ կը համաձայնի:

(Կը լռեն գինուորական նուագը հեռուէն):

(Մելիք յօնքերը կնճռոտած կ'երթեւեկէ սենեակին մէջ, Կամսար լուսամուտին կռթնած դուրսը կը դիտէ: Պահ մը լռութիւն):

ԱՐՍԷՆ (կը վերադառնայ). — Աղջիկն իրարանցում կայ թշնամու բանակի մէջ:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ է զօրքի տրամադրութիւնը:

ԱՐՍԷՆ. — Կը պատմեն որ նոր եկած զօրքերը սաստիկ կատաղի մարդիկ են, եւ ինչ որ ընդհանուր զարմանքի է պատճառ, մինչեւ այժմ վան չէր տեսեր այդքան կանոնաւոր ու մաքուր հագուած զօրք …

ՄԵԼԻՔ. — Անտանելի պահեստի վրայի կռիւը սարսափի մէջ է ձգեր կառավարութիւնը:

ԱՐՍԷՆ. — Այո՛, յեղափոխականի սարսափը շատ զօրեղ է ամէնի վրայ, բայց ա՛յն ըսէք, ի՞նչ պիտի ընենք. ի՞նչ է լինելու մեր դիրքը, անկարելի է աւելի երկար այս վիճակի մէջ մնալը, ապառողական դրութիւնը կը յուսահատեցնէ ամէնքին:

ՄԵԼԻՔ. — Ուրիշ միջոց չկայ սիրելիս, պիտի ջանանք ամէն կերպ խուսափիլ:

ԱՐՍԷՆ. — Եթէ դատն կը յանձնուի՞ս:

ՄԵԼԻՔ. — Տեսնենք պիտի կարողանա՞ն գտնել:

ԱՐՍԷՆ. — Եթէ, ինչպէս յայտարարեր է, գաղրեն բոլոր յարաբերութիւնները, նոյն իսկ այգիներու մէջ պահակներ եթէ դրուին, ի՞նչ կրնանք ընել:

ՄԵԼԻՔ. — Միջոց պիտի գտնենք պահուըտիլ մինչեւ որ ժամանակ հաւաքեցնել ժողովուրդին նաեւ կառավարութեան թէ հեռացել ենք Այգեստանից:

ԱՐՍԷՆ. — Անկարելի է հաւատացնել այդ Պ. Մելիք, քանի որ այստեղ ենք: Ամբողջ ժողովուրդի ուշադրութիւնը մեզ վրայ է կեդրոնացած, ամենափոքրիկ դէպքը բերնէ բերան կ'անցնի ու կ'այլափոխուի, կը մեծնայ, ա՛յ, Պ. Հայկը երէկ միայն եկաւ, այսօր արդէն ամէնքը տեղեակ են, եւ գիտէ՞ք թէ ինչ մեկնութիւն կուտան: Դիմադրութիւնը սոսկալի պիտի լինի, նոյն իսկ հիւանդ Հայկն է եկեր:

ՄԵԼԻՔ. — Զարմանալի ժողովուրդ է.

ԱՐՍԷՆ. — Բնական հետաքրքրութիւն է, Պ. Մելիք. ամէնքը վատ տրամադրուած չեն, բայց իրենց կեանքը, իրենց ամբողջ գոյութիւնը, տունտեղը, ընտանիքը մեր իւրաքանչիւր շարժումէն կախում ունի:

ԿԱՄՍԱՐ (խենէնիրեն). — Ի՞նչ հակայ պատասխանատուութիւն: (Գլուխը կ'երերցնէ):

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛ այդ ատամսաղի պատարանը որքա՞ն նպաստակայարմար է:

ԱՐՍԷՆ. — Ցարմար է. եթէ ընդունին:

ՄԵԼԻՔ. — Բայց երբեմն տրամադրելի եղել է:

ԱՐՍԷՆ. — Պայմանները փոխուել են:

ՄԵԼԻՔ. — Հրաշալի է, յեղափոխական նայած պայմաններին:

ԱՐՍԷՆ. — Վարպետը կը սպասէ:

ՄԵԼԻՔ. — Թող ներս գայ:

(Արսէն կը հեռանայ Կամսարի հետ խորհրդակցելէ յետոյ):

Է. ՏԵՍԱՐԱՆ

Մելիք, Կամսար, Մնօ

ՄՆՕ. — (Կը մտնէ ձեռքը կուրծքին, խոնարհութիւն կ'ընէ ու կը կենայ դրան եւու):

ՄԵԼԻՔ. — Բարեւ վարպետ, ի՞նչ նորութիւն:

ՄՆՕ. — Վիճակը գէշ է, պարոն:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ ես կարծում, ի՞նչ պիտի լինի:

ՄՆՕ. — Կռիւ, կոտորած … կողոպուտ. ի՞նչ պիտի լինի խեղճ ժողովուրդի վիճակը:

ՄԵԼԻՔ. — Ցուսահատելու չէ, յուսահատելու չէ, վարպետ:

ՄՆՕ. — Ի՞նչպէս չյուսահատիլ Պ. Մելիք, յեղափոխական դատն տունը թնդանօթի պիտի տայ կառավարութիւնը, պիտի այրէ ամբողջ ընտանիքով … Ի՞նչպէս չյուսահատիլ, Պ. Մելիք. տասներկու հազար զօրք, կատա՞կ է, ինչ, տասներկու հազար կանոնաւոր զօրք այսօրուան օր Այգեստանի չուրջն է բռներ, դաշտը դուրս ելնես, ամբողջը վրաններով ծածկըւած է, տասներկու հազար զօրք, Պ. Մելիք, կատա՞կ է. հապա Քիւրտերը, հապա՞ թուրք խուժանը … անօթի գայլերու պէս ատամները կը կճրտեն: Ի՞նչպէս չյուսահատիլ Պ. Մելիք … Կեա՞նք է աս, ապրի՞լ է աս, տունը հաց չկայ, գրպանը դրամ չկայ, կինը անօթի, տղան անօսւող … կեա՞նք է աս, վիճա՞կ է աս .. երթեւեկել անհնար … մահուան, կոտորածի վախը գիշեր - ցերեկ կոկորդդ կը սեղմէ, գիշերը երազիդ մէջ արիւնոտ սուրը գլխիդ վերեւ, ցերեկը շարունակ դարդանքը կրծքիդ տակ …

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

⁂ Խորհրդային կառավարութիւնը Մոսկուայի գերմանական դեսպանին յանձնեց ուժգին բողոքագիր մը, իր հպատակներուն հանդէպ կատարուած բռնութեանց, ապօրէն ձերբակալութեանց, խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան ճիւղերուն եւ նաւերու մէջ եղած խուզարկութեանց դէմ։ Այս առթիւ, խորհրդային ճարտարարուեստի պաշտօնաթերթը կը յանձնարարէ այլեւս ապսպրանք չտալ Գերմանիոյ։

⁂ Փարիզի հրեայ ուսանողներուն նախաձեռնութեամբ, բողոքի միթինկ մը գումարուեցաւ Սալ Վակրամի մէջ։ Ներկայ էին 6000 հոգի։ Բազմաթիւ ճառերէ յետոյ, նախագահը յայտարարեց թէ՝ առեւտրականի մը հասած հեռագրի մը համաձայն՝ պոյքոթը չպիտի վերսկսի այսօր (չորեքշաբթի)։

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼԷ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐԸ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, Մոսկուայի մէջ բանտարկուած ճարտարագէտներու հարցին առթիւ։ Երեսփ. Ժողովին մէջ եղած հարցումի մը պատասխանելով, վարչապետը յայտարարեց թէ ծրագրուած է արգիլել ռուսական ներածումները։ Այս առթիւ օրինագիծ մը ներկայացուած է երեսփ. Ժողովին, որ այսօր իսկ պիտի քուէարկէ գայն, որպէսզի անմիջապէս գործադրուի։

ՀԱՑԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՑ

Այսօրուընէ սկսեալ (չորեքշաբթի), հացին քիլոն պիտի ծախուի 1·70, փոխանակ 1·75ի։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԵՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ, ՄԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantes D սրահին մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անվրէպ։

Թատերական ներկայացում Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ղեկավարութեամբ՝ գերասան Ն. ԳԱԶԱԶի
եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Տեսինի կարող ուժերու
Կը ներկայացուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ
Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին՝ Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ մէջ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նէսքալա, ԺԱՆ. — 35։
Փարիզ (20), ԳԱՍՊ. — 70։
Իսի-լէ-Մուլինօ, Ս. ԳԷՂ. — 50։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Սէն Ժէրոմի «Վրէժ» խումբին ու ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին եղբօրորդւոյս ՓԱՐԱՄԱԶ ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 14ին, Մարսէյլ։

Սէն Ժէրոմ Ս. Արթինեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Տ. Տօնապետեանի իր տիկնոջ՝ ՄԱՐԳԱՐԻՏԻ կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Էքսի հիւանդանոցին մէջ։

— Էրզրումցի Սիրանուշ Աւագ-առաքելեան, հօր անունը՝ Կարապետ, մօր անունը՝ Եղիսաբէթ, քոյրերը՝ Վարդիթեր, Վարդանուշ, եղբայրը՝ Գրիգոր, կը փնտռէ իր ազգականները։ Իմացնել Սիրանուշ Առաքելեանի, Asile des Aveugles, Ghazir, Liban.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Նեռսէս Ղաբաչօղլեան գիւղացի Հրանդ Ցակոբեան, հօր անուն՝ Պետրոս, մօր անուն՝ Մարիամ։ Ընդհանուր պատերազմին առաջ ուրացած Մուշ։ Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ գիրար կորսնցուցինք։ Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող քուրդ գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը։ Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը։ Անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopian, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն արտատպել։

ՀՐԱՒԷՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կը խօսի՝ Շ. Նարդունի «Ներքին կեանքի զանազան երեւոյթներուն մասին»։ Մէկ ժամ նիստ։ Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները։

ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն
8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Անտոնեան, Լ. Բաշալեան եւ Նժդեհ
Արտասանութիւններ կը կատարեն Պ. Պ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ, ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, ԼԵՒՈՆ ՑԱՐՈՒԹ
Կ'երգէ ՀԱՑԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
«Սիփան» երգչախումբը, լիակատար կազմով եւ իր լաւագոյն երգացանկովը
Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ջութակի սոլօներ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ՀԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
26, RUE TROYON, SEVRES
կը ներկայացուի
ՏԱՐԵՐՔԻ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ (տրամ) եւ ՏԻԿԻՆԸ ԿԸ ՆՆՋԷ (զաւեշտ)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒՆԱԲՈՅԺ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ
53, Cours Lieutaux, Marseille

Աստմնաբոյժ Դաւիթեան պիտի տայ գրական դասախօսութիւն մը ֆրանսերէն լեզուով, մասնաւորապէս Մարսիլիոյ Աստմնաբուժական վարժարանի ուսանողներուն համար, Ապրիլ 6ին, Հինգշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին, 17, Rue Montée-des-Accoules։ Նիւթն է՝

«La Pensée Grecque et les Origines de l'Esprit Scientifique en Orient».

ՁՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

— Անկարելի է, պատասխանեց խելքը — գլուխը երեսփոխանը. մի մոռնաք որ պոզպատի եւ երկաթի արդիւնաբերութեան մէջ, հարիւրին 43 համեմատութիւնով. իսկ նաւային …

— Կը կարծէ՞ք որ Րէյմըն եա պիտի քաշէ իր օրինագիծը, ընդմիջեց Լոնտոնի Թաղերէն մէկուն ներկայացուցիչը որ չէր հեռացած վիճակագրութեանց շուրջ բացուած խօսակցութեան։

— Րէյմըն ե՞տ քաշէ օրինագիծը. երբե՛ք. կը նախընտրէ մեռնիլ։

— Ուրեմն չափազանց արտասովոր կացութիւն մը ստեղծուած է, ըսաւ Լոնտոնի երեսփոխանը. հին ատենները, երբ …

— Քանի որ հին քաղաքակրթութեան մասին կը խօսինք, մէջ ինկաւ խելքը — գլուխը ներկայացուցիչը, պէտք է յիշեմ Րայն Պէյլըրի բառերը զորս արտասանեց անցեալ ամիս, խորհրդարանին մէջ — Գերմանիա հասած է այն կէտին ուր …

— Եթէ եա Րէյմընի տեղը ըլլայի, չարունակեց Լոնտոնցին, կ'երթայի լիտակ ստաժկանութեան եւ …

Զանգակի զօրաւոր ու երկար ձայն մը լսուեցաւ շէնքին մէջ ու երեսփոխանները «քուէարկութի՛ւն, քուէարկութի՛ւն» պոռալով անցան նրբանցքներէն.

Ժողովասրահին մէջ երկրորդական օրինագծի մը քուէարկումը արդէն իսկ աւարտած ըլլալով քանի չորս հոգի մեծամասնութիւնով, երեսփոխաններու խմբակը վերսկսաւ ընդհատուած վիճաբանութիւնը։

— Ըսած եմ ու դարձեալ կ'ըսեմ որ դահլիճի անդամ մը պէտք է մոռնայ անհատական նկատումները, եթէ ճշմարիտ քաղաքագէտ մըն է, յայտարարեց կարեւոր անձնաւորութիւն մը։

— Այո՛, ըսաւ մէկը ու ծափահարեց ինքնիրեն։

— Անհատական նկատումներ, կրկնեց կարեւոր անձնաւորութիւնը. ճշմարիտ քաղաքագէտը պէտք է ամէն բանէ առաջ յիշէ իր պարտականութիւնը պետութեան հանդէպ։ Կը յիշէք թէ ինչ ըսի անցեալ օր Պէրիրինկթընին՝ եկմոսցոյցի վիճաբանութեան ընթացքին. ըսի հետեւեալ բառերը — «Ցարդերի պարոնը նկատի չէ առած ընտրող բազմութիւններու զօրաւոր ու միաձայն փափաքները։ Նորին Վեհափառութեան իշխանաւոր նախարարը պէտք է ղեկավարուի այդ բազմութիւններուն իմաստուն դատողութիւնով. անոնց նուրբ զգացումները … ո՛չ անոնց գերագոյն բնազդը … ո՛չ, այդպէս չըսի … ինչ որ է … պարզեցի թէ ինչ պէտք է ըլլար նախարարի մը պարտականութիւնը։

— Ես … սկսաւ Լոնտոնի երեսփոխանը, երբ խորհրդարանին ծառաներէն մէկը ափսէ մը բերաւ, որուն վրայ կը տեսնուէր գորշագոյն պահարան մը։

— Ձեզմէ մէկուն գրպանէ՞ն ինկած է արդեօք, հարցուց երեսփոխանը՝ վերցնելով պահարանը։

Ցնոյ անկիւնը գետնէն քթին վրայ ու կարդաց հասցէն «Խորհրդարանի Անդամներուն». նայեցաւ չորս կողմը

— Ծանուցում ըլլալու է, ըսաւ երեսփոխան մը. հարիւրներով կը ստանամ. դեռ անցած օր . .

— Ծանուցումի չի նմանիր … ծանր չէ …

— Դեղ չըլլա՞յ. ամէն առտու կուգայ հատ մը …

— Բա՛ց, ըսաւ երեսփոխան մը։

Լոնտոնի ներկայացուցիչը բացաւ նամակը, կարդաց քանի մը տող ու կաս — կարմիր եղաւ։

— Վա՛յ տիպիտան, ըսաւ ու բարձրաձայն կարդաց հետեւեալը. —

«Քաղաքացինե՛ր,

Կառավարութիւնը քուէարկել պիտի տայ օրինագիծ մը որուն հիման վրայ՝ ներկայ ժամանակներու ամէնէն վատթար կառավարութեան պիտի յանձնուին մարդիկ որոնք հայրենասէրներ են ու կոչուած են փրկելու իրենց հայրենիքը։ Իմացուցած ենք այդ օրինագծով զբաղող նախարարին որ եթէ ետ չքաշէ զայն, անպայման պիտի սպաննենք զինքը։

Այդ ծայրայեղ միջոցին պիտի դիմենք բոլորովին ակամայ, որովհետեւ գիտենք որ անիկա պարկեշտ ու բարի անձնաւորութիւն մըն է։ Մեր խոստումը յարգելու անհրաժեշտութենէն խուսափելու միակ միջոցն է որ կը դիմենք աշխարհի առաջին խորհրդարանին անդամներուն, խնդրելու համար որ ի գործ դնեն իրենց ազդեցութիւնն ու ազդեցութիւնը ու ետ քաշել տան այդ օրինագիծը։ Եթէ սովորական ոճրագործներ կամ ծախու անիշխանականներ եղած ըլլայինք, կրնայինք շատ դիւրութեամբ վրէժ լուծել այս ժողովին անդամներէն։ Մեր խօսքերը ապացուցանելու կամ մեր սպառնալիքին լրջութեան համոզուելու համար, կը խնդրենք որ անգամ մը նայիք այս սենեակին արմախորշին մօտ դրուած սեղանին տակը։ Այնտեղ պիտի գտնէք վառեցուար գործիք մը որ կրնայ քարուքանդ ընել այս շէնքը։

Ստորագրուած. — ՁՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ։

Յ. Գ. — Ո՛չ պայթուցիկ նիւթ ալ պատրոյգ դրած ենք գործիքին մէջ, այնպէս որ կրնաք դպչիլ անոր առանց վախի։

Նամակին պարունակութիւնը նախ թափ բռաւ երեսփոխանները. մօգիչ շեշտ մը կար նամակին մէջ. մէնքն ալ իրենց աչքերը դարձուցին սեղանին։ Այո՛, բան մը կար այնտեղ, քառակուսի սեւ բան մը. ետ ետ քաշուեցան ու մնացին ապշահար. յանկարծ փախան դէպ ի դուռը

×

— Զարմանալի կատա՞կ մըն է արդեօք, հարցուց վարչապետը՝ Թամէս Նահան Ընդհանուր Տեսչութենէն եկած մասնագէտին։

— Ինչպէս որ նկարագրուած է նամակին մէջ, պատասխանեց այս վերջինը.

— Իրա՞ւ ..

— Բաւական է քարուքանդ ընելու համար խորհրդարանը։

(Շար

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ԱՊՐԻԼ 1933

6 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2166

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Բարեկենդանը անցաւ, բայց հայ կարմրուկները կը շարունակեն զուարճալիքներ սարքել... Ֆրանսական բեմերու վրայ:

Ահա՛ առջեւ ունինք, նորէն, երկու ֆրանսերէն թերթեր. մէկը՝ «La Défense», օրկան «Միջազգային կարմիր օգնութեան ֆրանսական հատուածին»։ Միւսը՝ «L'Avant-Garde», «օրգան երիտասարդ աշխատաւորներու պաշտպանութեան»,— Շաբաթաթերթ մը՝ որ կը հրատարակուի «Ֆրանսայի Համայնավար Երիտասարդներու Դաշնակցութեան կողմէ»։

«Լա Տէֆանս»ով զբաղելու առիթ ունեցանք անգամ մը (Յառաջ, 22 մարտ)։

Կարմիր օրկանը իր մարտ 17ի թիւին մէջ, խառնելով իրեն չվերաբերող գործերու, «մարդասպաններու հրոսախումբ» կը կոչէր «դաշնակիստ»ները, եւ կը պահանջէր Ֆրանսայէն վտարել «սինկլօրներու այս վոհմակը»։

Այս անգամ, անշուշտ ազդուած միեւնոյն հայ կարմրուկներու խրախոյսներէն եւ աղաչանքներէն, պարտք սեպեր է նոր ելոյթ մը սարքել, կորսնցնելով լրջութեան եւ պարկեշտութեան ամէն զգացում։

Քանի մը հատուածներ, իբրեւ զուարճալիք.

— «Ի վիճակի ենք հաւաստելու թէ՝ այն սինկլօրները որ ժողով կը գումարեն Փարիզ, 71, Ավընիւ Քլէպէռ, նոր ոճիրներ կը պատրաստեն։

Իրենց գաղտնի համագումարը կը շարունակուի միշտ: Անոնք նոր դաւեր կը սարքեն Խորհրդային Հայաստանի դէմ, դաւեր որոնց լրացուցիչ մասը կը կազմէ Կրընոպլի կանխամտածեալ սպանութիւնը:

Խաբուած «դաշնակիստ» բանուորներ եկան մեզի պատմելու այն ամբողջ զայրոյթը զոր իրենց կը ներշնչեն այս մարդոց միջոցները, մարդիկ որ իրենց արարքները կը ծածկեն Բ. Միջազգայինի դրօշով:

Իրենց հրատարակած մէկ թերթին մէջ, Ավընիւ Քլէպէռի հրոսախումբը դառնօրէն կը գանգատի մեր «Լա Տէֆանս»էն, որ կը գրէ «Հայերու մէջ ծագած ներքին կռիւներով»:

Ներքին կռուի՞նե՞ր կը կոչեն աշխատաւորներու սպանութիւնը:

Խնդիրը այդպէս չէ: Օրինակ առնելով հիթլերական նացի հրոսախումբերը, այս հրոսախումբը վճռած է սպանութեամբ այս աշխարհէն սրբել այն հայ աշխատաւորները որոնք իրենց հաւանութեամբ կը գնահատեն Խորհրդ. Հայաստանի մէջ, բանուորներու ղեկավարութեամբ կատարուած ահագին ճիգերը:

Ներքին կռիւներ չեն ասոնք, ինչպէս կ'ուզէ հաւատացնել Քալիւդի վաճառականներու այս վարձկաններու կամարիլլան:

Յետոյ, նորէն յիշեցնելով ... Ֆրանքօ-ռուս ոչ-յարձակման դաշինքին տրամադրութիւնները, համայնավար օրկանը կը շեշտէ.

— «Արդ, «դաշնակիստ» կուսակցութիւնը, որուն կեդրոնն է Փարիզ, 71, Ավընիւ Քլէպէռ,

1. Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ժողովներ գումարեց, տօնելու համար Խորհրդային իշխանութեան տապալումը փետր. 18ին, ըսելով հայ բանուորներուն. «Ահա թէ ի՛նչը պէտք է վերսկսիլ»:

2. Այս կազմակերպութիւնը գաղտնի ժողով մը կը գումարէ, ուր կը մշակուին ամէնէն սրիկայական միջոցները, Խորհրդային Հայաստանի միջէն զատելու Խորհրդային Միութիւնը:

3. Այս կուսակցութիւնը կազմած է հրոսախումբեր, որոնք պաշտօն ունին սպաննելու հայ աշխատաւորները որ համակիր են սոցիալիզմի կառուցման Խորհրդային Հայաստանի մէջ (սպանութիւններ Լիոնի, Կրընոպլի, Տէսինի հայոց մէջ)։

4. Այս հրոսախումբերը ուրիշ սպանութիւններ կը պատրաստեն, որոնց փորձը կատարուեցաւ Առնուվիլ - լէ - Կոնէսի մէջ:

Թարգմանենք եզրակացութիւնն ալ.

—«ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՅ ՖԱՇԻՍՏՆԵՐՈՒ ԱՅՍ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ։ ԱՐՏԱՔՍԵԼ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԵՏԵՐԸ։ ԱՀԱ ԹԷ ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ, ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ ԱՅՆ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ՈՐՈՆՑ ԹԱԹԵՐԸ ՔԱՐԻՒՂ ՉԵՆ ՀՈՏԻՐ»։ («Լա Տէֆանս», 31 մարտ 1933)։

×

Ահա թէ ինչպէս կը ցնդաբանեն մարդիկ, երբ կը խառնուին իրենց չվերաբերող հարցերու:

Ահա թէ ինչպէս կը գռեհկանան, կ'իջնեն մինչեւ ոստիկանական «ժուռնալ»ներ կազմելու արհեստին · «սոցիալիզմ կառուցելու» միամտութեամբ:

Նիւթը չխճողելու համար, վաղուան կը թողունք միւս թերթին զառանցանքը, որ նոյնքան հրաշալի է: Այսինքն՝ հրէշային:

Այս բոլորը համարելով կոշտ ու կոպիտ զուարճալիք, ամէն բանէ առաջ կ'արգահատինք այն խմբագիրներուն վրայ, որ Փարիզ ապրելով, Ֆրանսացի ըլլալով հանդերձ, չեն ըմբռներ, չեն ուզեր սորվիլ թէ՝ նոյն իսկ Լէնինը գիտէր որ Հայոց պատմութիւնը չի նմանիր ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդի պատմութեան: Թէ ինչ որ լսեր, իւրացուցեր եւ ծախու հաներ են, հասարակ տգիտութիւն է եւ նենգամտութիւն:

Այդ պարոնները զոց եղած խօսքեր, ձուլածոյ նախադասութիւններ կը հոլովեն, անտեսելով նոյն իսկ իրենց երկրին օրէնքները: Ու մեղանչելով յատկութեան մը դէմ որ առաջինութիւնն է այս երկրի ժողովուրդին, — պայծառութիւն, յստակութիւն եւ տրամաբանութիւն:

Այս բոլորին հետքն անգամ չկայ երկու համայնավար օրկաններուն, ինչպէս միւսներուն զարշելի ցնդաբանութեանց մէջ:

Այս բոլորը շատ կը նմանին հայանուն թշուառականներու թխած թերխաշ թռուցիկներուն:

Ողորմելի, ողորմելի՜ մարդիկ: Դուք Փարի՞զ կ'ապրիք թէ Չինումաչին ...

Եւ այս դրդուիչ, քսու եւ լրտեսաբարոյ լեզուագարութիւններո՞վ է որ պիտի պաշտպանէք բանուորներուն շահերը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱՐՁԱԿԷ, ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ

Խորհրդային կառավարութիւնը երաշխաւորութեամբ արձակեց բանտարկուած անգլիացի չորս ճարտարագէտներէն երեքը, մէկուն համար առնելով 25,000, իսկ միւս երկուքին համար 15,000ական րուբլի: Այս պայմանը առաջարկուած էր սկիզբէն ի վեր, եւ անգլ. կառավարութիւնը ազատ ձգեց ճարտարագործական ընկերութիւնը՝ իր ուզածին պէս շարժելու: Ընկերութիւնը վճարեց երաշխաւորագինը: Չորրորդ ճարտարագէտը բանտարկուած կը մնայ, որովհետեւ Չեկան չէ ընդունած ազատ արձակել երաշխաւորութեամբ: Չորս ամբաստանեալները կը մեղադրուին ոչ միայն իբրեւ խափանարար, այլ եւ իբրեւ լրտես:

Իսկ անգլիական կառավարութիւնը խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը, պահանջելով անոր անմիջական վաւերացումը, առաջին, երկրորդ եւ երրորդ ընթերցումով:

Օրինագիծը կը բաղկանայ վեց յօդուածներէ, որոնց ամէնէն կարեւորներն են. — Բրիտանական կառավարութիւնը արտօնուած է յայտարարութեամբ արգիլելու Խ. Ս. Հ. Միութեան մէջ արտադրուած կամ շինուած ամէն տեսակ ապրանքներ:

Երկրորդ յօդուածը կ'ըսէ թէ «ամէն տեսակ ապրանքներ» բացատրութիւնը կը նշանակէ այն բոլոր ապրանքները որ կը գտնուին Անգլիոյ մաքսատուներու պաշտօնական ցանկին մէջ:

⁂ Վերջին երեք տարիներու ընթացքին, երեւան եկաւ որ Խ. Միութիւնը իր գնածէն շատ աւելի մեծ քանակութեամբ կը ծախէ Անգլիոյ: Շնորհիւ այս իրողութեան, Ռուսիոյ առեւտրական կշիռը բարձրացած է 57,000,000 սթերլինի: Նոյն իսկ 1932ին, երբ առեւտրական կշիռը աւելի նպաստաւոր էր Անգլիոյ, Ռուսաստան իր ծախածին հազիւ կէսը գնեց Անգլիայէն:

Պօյքոթը չպիտի շարունակուի

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ, ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱԶՔԻ ՓՈՒՇ ԵՆ

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ այլ եւս չպիտի շարունակուի Հրեաներուն դէմ հռչակուած պօյքոթը

Իբրեւ պատճառաբանութիւն, պաշտօնական շրջանակներէ կը հաղորդեն թէ արտասահմանի մէջ գրեթէ ամբողջովին դադրած ըլլալով հակագերման պայքարը, այլ եւս պէտք չկայ շարունակելու պօյքոթը: Եւ սակայն, յատկապէս կազմուած մարտական խումբերը չպիտի լուծուին, որպէս զի կարենան անմիջապէս վերսկսիլ պայքարը, երբ հարկ ըլլայ:

Հակառակ այս երեւութական մեղմացումին, հակահրէական գործողութիւնները կը շարունակուին Գերմանիոյ մէջ, «արշաւ ծներու ձեւով»: Յետոյ, ի զօրու են Հրեաներու պաշտօնավարութեան դէմ գրուած արգելքները կամ սահմանափակումները: Միւս կողմէ, հիթլերական թերթերը կ'ազդարարեն հանրութեան, որ չկարծէ թէ պօյքոթին դադարումը կը նշանակէ չեղեալ համարել հրեայ վաճառականներուն եւ դատաւորներուն դէմ ձեռք առնուած միջոցները: «Ընդհակառակն, պէտք է գերմանական արդարադատութիւնը մաքրել օտար ցեղերու ազդեցութենէն»:

⁂ Երեքշաբթի առտու Պերլինի ոստիկանութիւնը կարեւոր խուզարկութիւններ կատարեց հրէական թաղերուն մէջ: Տուները տակնուվրայ եղան եւ բնակիչները հարցաքննութեան ենթարկուեցան: Կ'ըսուի թէ զէնքեր եւ համայնավարական հրատարակութիւններ գտնուած են: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 25 հոգի, որոնց մեծ մասը լեհական, ռումանական եւ ռուսական հպատակներ են:

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՆ ԱԼ...

Փռուսիոյ ներքին նախարարը շրջաբերականով մը հրահանգեց օտարականներուն թոյլ չտալ որ Գերմանիոյ մէջ հաստատուին իբրեւ բժիշկ, գեղագործ կամ ատամնաբոյժ: Արդէն չափազանց խճողուած են այս ասպարէզները: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն Գերմանացեղ օտարականներու համար:

⁂ Պերլինի մէջ ձերբակալուեցաւ Անգլիացի թղթակից մը, իբրեւ սուտ լուրեր տարածող: Զինեալ նացիներ միեւնոյն օրը առտուն կանուխ առեւանգեցին ուրիշ անգլիացի մը, որ կը պաշտօնավարէ հեռագրական գործակալութեան մը մէջ:

Այս առթիւ հարցապնդումներ եղան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, իսկ Պերլինի անգլիական հիւպատոսը արտօնութիւն խնդրեց բանտարկեալներուն այցելելու:

⁂ Իբրեւ պատասխան խորհրդային իշխանութեան բողոքին, գերմանական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ ակնարկուած խուզարկութիւնները անհրաժեշտ էին, որովհետեւ բռնուած թուղթերը ծանր կասկածներու կ'ենթարկեն խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնները: Այս առթիւ, գերմանական զեկոյցը կ'ըսէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը իրաւունք չունի խառնուելու Գերմանիոյ ներքին գործերուն:

⁂ Գերման լրագրող մը, Տոքթ. Փէլ, Միւնիխէն Աւստրիա փախած էր քանի մը օր առաջ: Երեք զինեալ նացիներ սահմանը անցնելով, գացին փախստականին պանդոկը եւ յայտնեցին որ եթէ Միւնիխ դառնայ, ազատ պիտի արձակեն իր կինն ու աղջիկը, որոնք բանտարկուած էին: Պահ մը վիճելէ յետոյ, նացիներէն մէկը ատրճանակը քաշեց եւ պարպեց փախստականին վրայ, որ վայրկենապէս մեռաւ: Պանդոկին սպասաւորն ալ վիրաւորուեցաւ: Երեք նացիները նորէն անցան սահմանը եւ գացին Միւնիխ: Տոքթ. Փէլն ալ հիթլերական էր, եւ իբրեւ լրտես ամբաստանուած՝ ընկերոջ մը կողմէ: Օձիքը ազատելու համար փախաւ, բայց ահա վախճանը:

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ

Գերմանիոյ պարի վարպետներու ընկերակցութիւնը յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ «արդիական պարերը, Թանկօ, Ֆօքս, Թէփ-Թրօթ, Չարլսթէն եւն. չեն համապատասխաներ գերման հասարակութեան կարգապահին եւ իղձերուն»: Հետեւաբար, որոշուած է արգիլել զանոնք եւ փոխարէն հաստատել գերմանական պարեր: Այս առթիւ, ընկերակցութիւնը պիտի վերակենդանացնէ գերմանական հին պարերը:

ԱՆՑԱԳԻՐԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ

Պաշտօնաթերթը հրատարակեց նոր հրահանգ մը, որով բոլոր գերման քաղաքացիները պէտք է մասնաւոր վիզա առնեն, երկրէն դուրս ելլելու համար: Վիզայի պայմանաժամը է մէկ ամիս՝ մէկ երթեւեկի համար, իսկ վեց ամիս՝ մէկէ աւելի ճամբորդութեանց համար: Ոստիկանութիւնը պիտի կրնայ մերժել վիզան, եթէ կասկածներ ունենայ թէ ճամբորդը հակապրոպականտ պիտի մղէ կամ դրամ պիտի արտածէ:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԵՑԱՆ

Երէկ, չորեքշաբթի, վերաբացուեցան Սիթրօէնի գործարանները, բանուորներուն մեծամասնութիւնը ընդունած ըլլալով նոր պայմանները: Ոստիկաններ կը հսկէին գործարաններուն առջեւ: Թերթերը կը գրեն թէ ամէն ինչ տեղի ունեցաւ կատարեալ բարեկարգութեամբ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՊԱՐԻԿ ՄԸ ԾՈՎԸ ԻՆԿԱՒ ՇԱՆԹԱՀԱՐ

77 ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐԷՆ 74Ը ԿՈՐՍՈՒԱԾ

Ահաւոր աղէտ մը պատահեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Նիւ Ճըրսիի մօտ (Մ. Նահանգներ):

Ամերիկեան «Էքրըն» դիկաւոր օդապարիկը, որ ամենամեծն է, եւ որուն մէջ կը գտնուէին 77 սպաներ եւ նաւազներ, հրամանատարութեամբ ծովակալ Մոֆէթի, գիշերանց ճամբայ ելած էր Լէյքհըրսթի կայանէն (Նիւ Ճըրսի), պտոյտ մը կատարելու համար Նիւ Ինկլէնտի վրայ: Ամէն ինչ կարգին էր:

Յանկարծ բուռն փոթորիկի մը հանդիպեցաւ եւ հաղորդակցութիւնները խզուեցան: Աղէտին առաջին լուրերը տուաւ գերմանական նաւ մը, անթելով: Նաւապետը կը հաղորդէր թէ կրցած է ազատել չորս հոգի, բայց ուրիշներ իրարու ետեւէ ծովամոյն կ'ըլլան եւ ճար չկայ օգնութեան հասնելու: Օգնութեան աղաղակներ արձակուեցան ամէն կողմ: Ցածանաւեր, թորփիլանաւեր եւ ուրիշ ամէն կարգի նաւեր աղէտին վայրը հասան շտապով: Անօգուտ: Կը կարծուի թէ օդապարիկը բռնկած էր կայծակնահար:

Ազատուած չորս նաւազներէն մէկը մեռաւ ճամբան. որով 77 ուղեւորներէն փրկուած կ'ըլլան միայն երեք հոգի:

ԱԶԱՏԱՐԱՐ ՕԴԱՊԱՐԻԿՆ ԱԼ ԾՈՎՆ ԻՆԿԱՒ ...

Ուրիշ օդապարիկ մը, որ Լէյքհըրսթէն ճամբայ ելած էր տեղատարափ անձրեւի մը տակ, օգնութեան համար, ծովն ինկաւ կէս ճամբան, ծովափէն 300 մեթր անդին: Օդապարիկը այնքան ուժգնութեամբ զարնուեցաւ ալիքներուն որ բուն նաւակոյկը անմիջապէս ծովամոյն եղաւ, միւս պատեանը, ինքն իր վրայ դարձած էր: Օդապարիկին մէջ կային 11 հոգի: Երեքը մեռան, մէջն ըլլալով հրամանատարը: Ազատուած նաւազներէն երկուքը հիւանդանոց փոխադրուեցան ուշաթափ, իսկ երկու հոգի կորսուած են:

Տակաւին լուր չկայ ջրօդանաւէ մը որ միեւնոյն ատեն ճամբայ ելած էր օգնութեան հասնելու համար:

⁂ «Էքրըն» շինուած էր 1931 օգոստոսին, հինգ միլիոն տոլար ծախքով, եւ ոչ միայն Ամերիկայի, այլ եւ աշխարհի ամենամեծ դիկաւոր օդապարիկը կը համարուէր: Թռչուն միջնաբերդ մը, օդային զրահաւոր մըն էր, սպառազինուած՝ 16 թնդանօթով եւ ունեցած՝ «Էլիում»ով, որ անկիզելի կը համարուի: Հրամանատարը, ծովակալ Մոֆէթ, առաջնակարգ հեղինակութիւն մըն էր եւ ամբողջ կեանքը տուած էր օդանաւորդութեան զարգացման:

Օդապարիկին կազմային ծաւալն էր 6,500,000 խորանարդ ոտք, երկայնութիւնը՝ 785 ոտք, առաւելագոյն արագութիւնը՝ 83 մղոն, ինչ որ կը գերազանցէր «Լօս Անճելըս»ի եւ գերմանական ցէփլինին արագութիւնը: Նոր շինուած ատեն, բուռն քննադատութիւններ եղան: Ծովային նախարարը այդ քննադատութիւնները մերժելով հանդերձ, խոստովանեցաւ թէ օդապարիկը սպասուածէն աւելի ծանր է: 1932ին վնասուած էր բուռն հովէ մը:

Ունէր 19 սպայ եւ 57 նաւազ:

Աղէտին լուրը հազիւ Ուաշինկթըն հասած, Երեսփ. ժողովին ծովային յանձնաժողովին նախագահը յայտարարեց.

— Այլ եւս մեծ օդապարիկներ չպիտի շինենք: Երեք հատ շինեցինք, երկուքը կորսնցուցինք:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԸՆ ԱԼ ...

Ֆրանսական թիւ 19 օդապարիկը, որուն մէջ 12 հոգի կը գտնուէին, երեքշաբթի առտու ճամբայ ելած էր Ռոշֆորէն, փորձեր կատարելու համար: Ճամբան մշուշի բռնուելով, ստիպուեցաւ վար իջնել, բայց գետին զարնուեցաւ: Անկման ուժգնութենէն օդապարիկը երկուքի ճեղքուեցաւ: Երկու հոգի վիրաւորուեցան:

Երկու օդանաւեր՝ Էվէրէսթ լեռան վերեւ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ՈՐ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑԱՒ

Անգլիոյ մէջ երկար ատենէ ի վեր փորձեր կը կատարուէին, օդանաւով թռիչք մը կատարելու համար Հիմալայայի բարձունքը, Էվէրէսթ լերան վրայ, որ աշխարհի ամենաբարձր կատարն է (8700 մեթր): Երկար փորձերէ եւ անհաջող ծախքերէ յետոյ, ապրիլ 3ին արշաւախումբը հասաւ իր նպատակին:

Երկու օդանաւեր թռան լեռան կատարը, երկուշաբթի առտու ժամը 8.15ին: Փորձի համար ղրկուած օդապարիկ մը կը ցուցնէր բաղդատական հանդարտութիւն: Հովը կը փչէր ժամը 112 քիլոմեթր արագութեամբ, 9900 մեթր բարձրութեան վրայ: Երկու օդանաւերը, որ շատ ծանր կը կշռէին, իրարու ետեւէ, 35,000 ոտք բարձրութեան հասան 90 վայրկեանէն եւ բազմաթիւ լուսանկարներ քաշեցին: Այդ բարձրութեան վրայ հովը կը փչէր ժամը հազիւ 50 մղոն արագութեամբ (80 քիլոմեթր): Օդանաւերը այդ ահաւոր բարձրութեան վրայ մնացին երեք ժամ եւ մէկ քառորդ:

Յաջորդով՝ այս պատմական թռիչքին մանրամասն նկարագրութիւնը:

Թրքական կեղծ դրամներ

Երէկ հաղորդած էինք թէ թրքական հարիւր ոսկինոց թղթադրամը կեղծուած եւ շրջաբերութեան հանուած է նոյն իսկ Թուրքիոյ մէջ:

Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ՝ այս գործին յանցաւորները, որ եւ է պանքայի մը քանի մը հարիւր ոսկի յանձնելով, իրենց անունով ընթացիկ հաշիւ մը բանալ կուտային եւ վերջն ալ՝ իբր թէ դրամի պէտք ունեցած ըլլալով՝ կ'երթային իրենց յանձնած դրամին մէկ մասը ետ կ'առնէին: Յետոյ, այդ առած դրամներէն 100 ոսկին՝ հարիւրնոց կեղծ թղթադրամի հետ փոխելով, միւս դրամներուն հետ կը յանձնէին ուրիշ դրամատան մը: Կեղծ հարիւր ոսկինոցներ քշելու համար որդեգրուած այս եղանակը՝ պանքաներու արկղակալներուն կասկածներուն եւ ուշադրութեան շնորհիւ՝ քանի մը օրուան ընթացքին երեւան հանուած է եւ պետութեան եկամտական ապահովութեան հետ կապ ունեցող այս խնդրին առթիւ ոստիկանութեան կողմէ հսկողութեան տակ առնուած են փոքրամասնութեանց պատկանող վեց անձեր: Ամբաստանեալներուն մէջ Թուրքեր ալ կը գտնուին:

Նիքէլէ 25 ղրշ.նոց կեղծ դրամներ ալ երեւան հանուած են:

ԿԱՐՍԷՆ... ՉԻՆԱՍՏԱՆ

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ)

Սարսռազդեցիկ դրուագներ սեւ օրերէն

ԽՄԲ. — Այս թղթակցութիւնը ստացած ենք Շանկայէն (Չինաստան), որտառուչ նամակով մը որ կ'ըսէ.

— «Կը խնդրէի որ եթէ ձեզի ծանծրութիւն չի պատճառի, կարելի եղածին չափ ուղղէիք տառասխալներս. մեղաւորը ես չեմ, այլ ուսուցիչս, որի քանակին զօրութիւնը չհասաւ տկար մտքերիս եւ մնացի այսպէս ծուռ ու շիտակ, սխալ ու անհասկնալի տառերով:

Պատմութիւնը իրական է եւ իմ իսկ կեանքից»:

Կը հրատարակենք անփոփոխ պահելով շարադրութեան ձեւը. —

ՇԱՆԿԱՅ, 1 Մարտ. — Ի՞նչ գուլում բերիր մեր գլխին, Տէր Աստուած, ցիր ու ցան արիր մեզ պապերիներիս, հեռու հայրենիքից, հեռու անոյշ ծննդավայրերից, մինչեւ ե՞րբ պիտի տանջուինք այս օտար երկիրներում... Այսօր ես թափառում եմ Չինաստանի Շանկայ քաղաքում:

Ծնած եմ Կարսում, մանկութեանս օրերը անցկացրած Կարսում, մինչեւ 1917 թ., առաջին պատերազմը, մինչեւ այն ժամանակ, երբ վայրենի գազանը սոված սատկում էր սարերի լանջում, եւ չգիտէր ո՛ր տեղից կարողանար ճանկել մի համով զոհ, որ տանէր անոյշ ընթրիկ անէր: Նա մոլորուած էր, չէր համարձակեր մօտենալ ուրիշներին, քան որ կային Հայերը: Նա գիտէր որ Հայերը ունին համով զառներ, հաւեր, ճուտեր, վառեկներ, որոնք ազատ էին նրա համար, ու եկաւ յափշտակեց անխղճօրէն, եւ տարաւ այդ վայրենի գազանը, անիծուած գայլը, տարաւ եւ կլլեց ամէն բան, կլլեց ու հեռացաւ: Բայց դրանով չբաւականացաւ, դրանք ամէնը քիչ էին նրան:

Առաջին պատերազմ ասելով, կ'ուզեմ ասել որ, ես տեսայ առաջին անգամ այդպիսի ցաւալի դրութիւն, այդպիսի վճռական դատ թշուառ Հայերի գլխին:

Կարսի գրաւումին, մենք գաղթեցինք Ալեքսանդրապոլ, որ հիմա Լէնինական է կոչւում, երեւելի փրկիչների հրամանով, ապա այնտեղից անցանք Թիֆլիս: Ձեզ նկարագրեր մանրամասն թէ ինչպիսի կեանք վարեցինք բոլոր գաղթականները, յայտնի է շատերին:

Երկու-երեք ընտանիքներ, ոչխարի նման, տեղաւորուած մէկ սենեակում, որտեղ կային թէ հիւանդներ թէ առողջներ, բոլորս միասին ուտում, միասին ապրում էինք, այնպէս որ չքաւորութիւնը, աղքատութիւնը համեստացրել էր բոլորիս, ամաչել, քաշուել չկար, չքացել էր ամօթը կամ անծանօթութիւնը:

Հայրս, մայրս, մահացան Թիֆլիսում, միջակ եղբայրս միացաւ փրկիչների բանակին, եղաւ կարմիր կոմսոմոլիստ, անցաւ Ռուսաստան, ես, աւագ եղբայրս, իր ընտանիքով, մնացինք Թիֆլիսում, մինչեւ որ, Կարսը նորից յանձնուեց Հայերին: Ապա անցանք նորից Հայաստան, եղբայրս մեզ թողեց Աղբատ գիւղում, ինքը մինակ անցաւ Հայաստան, Կարս: Մի քանի օր յետոյ վերադարձաւ, եւ մեզ եւս տեղափոխեց Կարս: Մեր տունը գտնւում էր, բերդի դիմացը, ձորի սկիզբներում, գետին մօտիկ, եւ բոլորովին աւերակ էր դարձեր, ոչինչ կար բացի պատերից, կար մի կոտրած տաճկական «թոնիր» հրացան: Մենք թողինք այդ տունը աւերակ, եւ վարձեցինք մի խանութ, Ալեքսանդրովսկայա փողոցին մօտիկ, հինգլատի (Նամակատուն) դիմացը, որ շարունակւում է մինչեւ Ալեքսանդրովսկի փողոցը, (ներեցէք որ չեմ յիշում մեր փողոցի անունը): Տիկին Յովհաննէսի տունն էր: Մենք հաստատուեցինք այդտեղ, եղբայրս բացաւ երկաթագործի խանութ, եւ աշխատում էինք, քիչ թէ շատ: Այսպէս մինչեւ 1920ի սկիզբները: Ես հազիւ էի ընդունուած Հայոց քաղաքային դպրոցում, երբ անսպասելի, անիծեալ վայրենի գայլը նորից յիշեց հայ երկիրը, Հայոց անթիւ չէն տեղերը, ու եկաւ տիրացաւ այս անգամ աւելի զազրացած, աւելի անխղճացած, երբեմն առաւ էին, այդ մարգագետինները, որ (Լէնինինին մալը մուսաֆիրմանա հալալ տըր)?

Ու այսպէս հասաւ տառապանքի օրը, այդ գարշելի օրը, որ պիտի չմոռանամ մինչեւ մահ: Արդեօք պիտի լինի՞ մի օր որ ես էլ յիշեցնեմ նրանց այդպիսի օրեր...

Այդ օրը մի անկարեւոր օր էր, շաբաթ: Ճաշից առաջ, լաւ եկաւ որ շտապենք, Թուրքը գալիս է: Այդ սոսկալի օրը երկինքը եւս լալիս էր մեզ հետ: Չգիտես ո՞ւր փախչես, ի՞նչ փախցնես, ի՞նչ ազատես, կամ ինչպէ՞ս ազատես Թուրքերի ճանկից:

Մենք էլ փախանք հազարաւոր անթախտ ու անճար ժողովուրդի հետ, բայց ո՞ւր, — ինքներս ալ չգիտէինք: Անցանք Ալեքսանդրապոլի փողոցով, մինչեւ քարէ կամուրջը: Ս. Առաքելոց եկեղեցուց սկսած մինչեւ քարէ կամուրջը լեցուն էր խուռն բազմութեամբ, քանի քանիսը հեն նահատակ եղան այդ միջոցին, քանի քանիսը խեղդուեցին ջուրը ընկնելով: Կամուրջից անցնել անհնար էր: Մենք բարձրացանք եկեղեցու ձորով դէպի բերդը, ապա բերդի վրայով իջանք Չորը:

Այստեղ մի փոքր կամուրջ կար, այդ կամուրջով հազիւ կարողացանք անցնել գետի միւս ափը, ապա մինչեւ ամերիկեան որբանոցները: Շատ չանցած, արդէն լեցուած էր Զօրի որբանոցի մեծ սրահը: Ո՞վ էր համարձակւում հարցնել այստեղ, թէ ո՞վ ես, գըզլ, կամաց, կամ մի՛ բղաւեր... Վերջապէս մինչեւ երեկոյ հրացանի եւ թնդանօթի ձայները դադարած էին: Երբեմն լսւում էին գնդացիրի ձայներ, հեռուից: Երեկոյեան ժամը ութը կար, երբ բացուեց սրահի դուռը, եւ ներս մտան երկու Թուրք զինուորներ, մի դաւաճան Հայի հետ: Այնքան «քաջ»ն էր այդ անիրաւը որ, ուրախութիւնից հաւատում էինք նրան: Սուրերը շողշողացնելով օդի մէջ, անցան առաջ եւ բացուեց մի սոսկալի տեսարան, — կանանց, երախաների լացից, աղամարդկանց սոսկումից այնպիսի մի վիճակ ստեղծուեց որ անկարելի է նկարագրել: Ապա այդ «ազնիւ» Հայը, ձեռքը բարձրացնելով սաստեց, հանդարտ եւ սիրալիր.

— Հայրենակիցնե՛ր, ախպէրնե՛ր, մի վախենաք, բան չկայ: Մէկ մէկ ժամացոյց ուզեք տուեք, թող եղեն երթան:

Այսպէս հաւաքուեցաւ մօտ 15 ժամացոյց, որովհետեւ Թուրք զինուորները չէին հաւանած ստացած ժամացոյցներին, բայց բոլորն ալ տարան միասին: Մի խօսքով, մինչեւ բարի լոյս, կամ չարի լոյս, այդ անոյշ լեզուանի դաւաճան Հայը, աբերմարոս, Թուրք զինուորների հետ, ակլորացուցին Զօրի որբանոցի մեծ սրահի մէջ պատսպարուած թշուառ ժողովուրդին, արդէն բոլորովին լուսացած էր, երբ նորից յայտնուեց մեր հայրենակիցը, հետեւեալ հրաշալի լուրը հաղորդելով մեզ:

— Հայրենակիցներ, ինչո՞ւ էք փախեր ձեր տուներէն, տեղերէն, ի՞նչ է եղեր որ, բոլորդ խառնուեր իրար, գացէք ձեր տունները, բան չկայ, մի վախնաք ո՞վ բաւէ որ ջարդ կայ, ամէն մարդ խանութները բացած առեւտուր կ'ընէ. ելէք, ելէք, գացէք հանգիստ ձեր գործին նայեցէք:

Բայց մենք մերժեցինք: Այդ միջոցին նորից սուրերը մերկացան օդին մէջ, եւ մեզ յաջողեց աղաւակիները կոտրել եւ դուրս փախչել պատուհաններից, մինչեւ կամուրջ, ուր բաժանւում էին կանանց եւ աղամարդկանց: Կանանց ազատ արձակում էին դէպի քաղաք, իսկ աղամարդկանց, դէպի Կարատաղ.

Այստեղ մեզ յաջողուեց ընտանիքով անցնել Կարատաղ: Մեզ հետ միացան ուրիշ երկու ընտանիքներ եւս, եւ բարձրացանք սարի վրայով Թուրք զինուորների հսկողութեան տակ, այստեղ վայրենաբար չէին վարւում մեզ հետ. նոյն իսկ գնդապետն տեսնելով որ մի կին գրկին ունէր երախայ եւ յոգնած էր, վերցրեց երեխան իր մօտ: Գնդապետը ձի էր հեծել:

Ի՞նչ օրեր էին. երբ յիշում եմ հիմա մեր քաշածը Թուրքերի ձեռքից, փշաքաղւում եմ ամբողջ մարմինով:

(1) Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՈՒԺԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Էքօ տը Փարի»ի մէջ կը կարդանք Լ. ալրիլ. —

Ապահովաբար Միացեալ–Նահանգներու Հրեաները առաջնորդները կը կազմեն աշխարհի բոլոր Հրեաներուն կողմէ Գերմանիոյ դէմ բացուած պայքարին:

Ուսկի՞ց կուգան Միացեալ Նահանգներու այս Հրեաները: Որքա՞ն են: Ի՞նչ ազդեցութիւն կը գործեն Ամերիկայի կամ աշխարհի հանրային կարծիքին վրայ: Ահա հարցումներ, որ կ'ըլլան ամէն կողմ քանի մը օրէ ի վեր: Այդ հարցումները ըրի ես ինքս ինծի, երբ առաջին անգամ, 1919ին, այցելեցի Միացեալ–Նահանգները, ուր կ'աշխատէի ուսումնասիրել ամերիկեան քաղաքական եւ մտաւորական գլխաւոր հոսանքները:

Միացեալ–Նահանգներուն մէջ, հրէական առաջին գաղութը հաստատուած է ԺԶ. դարուն, հոլանտական գրաւման շրջանին: Նիւ–Ամսթէրտամի մէջ, որ եղաւ Նիւ–Եորք, կազմուած էր մարրաններու համայնք մը, (մարրան կը կոչուին երեւութապէս կաթոլիկ Հրեաները, որոնք, հակառակ իրենց կրօնափոխութեան, հաւատարիմ կը մնան հրէական կրօնքին): Բոլորը կը պատկանէին սեֆարդիմ խմբակցութեան, — Միջերկրականեան Հրեաներու, — որոնք կը զատորոշուէին իրենց լեզուով, մտայնութեամբ, նոյնիսկ իրենց սեմական դիմագծով, որ աւելի անհեդ է քան դիմագիծը Աշքենազիմ խմբակցութեան, այսինքն կեդրոնական Եւրոպայի Հրեաներուն:

Առաջին այս գաղութին վրայ աւելցած է, ԺԹ դարուն եկած հսկայ թիւ մը գերմանացի եւ լեհ Հրեաներու, որոնք խառնուէր էին գաղթի ալիքին, Եւրոպայէն Ամերիկա, 1880ին: Այսօր Հրեաները մօտ 4 միլիոն կը հաշուեն Միացեալ–Նահանգներուն մէջ: Այս թիւին մէջ չեն դեռ այն բազմաթիւ Հրեաները, հրէածին, կրօնափոխ, օտար ամուսնութիւններով հեռացած: 4 միլիոն այդ հրէութենէն մէկուկէս միլիոնը կը բնակի Նիւ–Եորքի մէջ, որ դարձած է արդէն Նոր Երուսաղէմ մը, համաշխարհային հրէութեան մեծ օջախը:

Բոլոր այն ճամբորդները, որոնք այցելած են Նիւ Եորք, ծանօթ են ստորերկրեայ քաղաքին կեթոյին, ուր հինգ հարիւր հազար աղքատ Հրեաներ դիզուած են իրարու վրայ: Ամէն Հրեայ, որ ամերիկեան հողին վրայ ոտք կը կոխէ, նախ կ'ապաստանի այդտեղ: Հոդ է, որ կը գտնէ իր բարեկամները, իր ազգականները, կեդր. Եւրոպայի մթնոլորտը ամերիկեան շրջագիծով, մարդկային անօրինակ համախմբում մը այդ սարսափելի եւ պժգալի թշուառութիւնը: Հազուադէպ չէ տեսնել 10 մարդ մէկ փոքրիկ սենեակի մէջ ապաստան գտած, — արեւին ճառագայթները, երկնաքերերէն խափանած, ներս չեն թափանցեր երբեք: Աղտոտ կրպակներու, հոտած արձարաններու նշանատախտակները գրուած են եբրայերէն: Փողոցներուն մէջ տակաւին կը խօսին եիտտիշ լեզուով: Կը պատահի, որ տեսնէք ծերունի մը, Աստրախանի գլխարկով եւ գիսախոյլ մազերով, որ կ'անցնի պատը քերելով, եւ յուզմունքով «ձուլուիլ»ն ան տակաւին կը պահէ իր տարօրինակ հագուստը եւ Կալիցիայէն բերած սովորութիւնները: Արդարեւ Կալիցիայէն մեկնած են բազմաթիւ հրեայ երիտասարդներ, գործ գտնելու եւ հարստութիւն դիզելու երազով: Որովհետեւ Ամերիկան այն երկիրն էր, զոր կը նախընտրէր Իսրայէլ:

Աշխարհի բոլոր մասերէն այնտեղ եկած 120 միլիոն բնակչութեան մէջ, 4 միլիոն Հրեաները չունաւ տիրեցին Միացեալ–Նահանգներու վաճառականութեան հարիւրին 30ին, դրամատուներու հարիւրին 35ին, մամուլին հարիւրին 38ին, սինէմաներու հարիւրին 90ին: Եւ խորհիլ, որ ամերիկեան հանրային կարծիքին անդիմադրելի լծակն է սինէման:

Նիւթական այս յաջողութենէն յետոյ, Հրեաները տիրացան քաղաքական ուժի, թէեւ հրեայ ընտրողներու թիւը, ամերիկացի ընտրողներու մեծ զանգուածին մէջ կորսուած, երկար ատեն չէր կրցած յաջողութիւն մը գտնել այս ասպարէզին մէջ: Ատոր համար հարկ եղաւ դաշնակցութեան մը հրէութեան եւ կաթոլիկութեան միջեւ, երկու կրօնքներն ալ փոքրամասնութեանց մէջ ըլլալով: Այդ դաշնակցութիւնը կնքուեցաւ Նիւ–Եորքի քաղաքապետութեան մէջ եւ ես վկան եղայ այդ դաշնակցութեան վճռական մէկ արարուածին, երբ իռլանտացի կաթոլիկ լէտր մը կը յաջողցնէր հրեայ թեկնածուի մը ընտրութիւնը: Ժամանակի ի՜նչ նշան: 48 Միացեալ–Նահանգներէն ամէնէն զօրաւորին գահը հրեայ–կաթոլիկ պլոքին միջոցաւ կը յանձնուէր կեթոյի մէկ զաւկին: Եւ դեռ ժամանակի ուրիշ ինչ մեծ նշան: Սպիտակ տան մէջ կը վխտան Հրեաները, եւ նոյնիսկ Միացեալ–Նահանգներու Փարիզի դեսպանը ընտրուած է այդ Հրեաներէն:

Ֆրանսայի մասին ի՞նչ էր երէկ ամերիկեան հրէութեան դիրքը: Այդ հարցումն էր, որ կը զբաղեցնէր զիս իմ քննութիւններուս ընթացքին, երբ տեսայ թէ այդ նոր ուժը կը մտնէր քաղաքական խաղերուն մէջ, մանաւանդ երբ իմացայ թէ, Փաղեստինի սիոնիզմին շնորհիւ, ամերիկեան հրէութիւնը ի՞նչ մեծ ազդեցութիւն կը գործէր ամբողջ աշխարհի մէջ:

Իրականին մէջ, որոշակի կը պարզուէին երկու հակադիր ձգտումներ: Իրենց կրօնքին փարած Հրեաները, այսինքն կեթոյին խոնարհ Հրեաները գերմանասէր էին: Այն խօսակցութեան ընթացքին, զոր ունեցայ մեծ րաբբունի Ուայսի հետ, այն խոր համոզումը կրեցի թէ իր նախասիրութիւնները զինք կը հեռացնէին «պիղծ Ֆրանսայէն» եւ կը մղէին դէպ ի Գերմանիա: Նոյն տպաւորութիւնը ամբողջ հրեայ խոնարհ եւ աղքատ խաւերուն մօտ, որոնց մէջ հրէութիւնը չէ կրած որ եւ է բարեփոխութիւն: Անոնք, որ կը խօսին գերմաներէն, յարմար գետին մը կը կազմեն գերմանական փրոփականտին:

Ցեղոյ իռլանտական կաթոլիկներու միջավայրը, կատաղի հակառակորդ թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի, շարունակական ճնշում կը գործէ կեթոյի իր դաշնակիցներուն վրայ:

Իսկ հրէական բարձր դասակարգին մէջ, մտաւորականներու, առեւտրականներու, դրամատէրներու մտայնութիւնը տարբեր է բոլորովին: Վախ մը ցոյց կուտան գերման հակասեմական շարժման առթիւ, մտաւորական ազատական ձգտումներ, որ երբեմն կը թարգմանուին անգլասիրութեամբ կամ ֆրանսասիրութեամբ: Հրեայ հարուստ եւ պահպանողական շրջանակները կը նախընտրեն արեւմտեան պահպանողական ազգերը:

1914ին, ահա այս հրէական աշխարհին մէջ էր, որ Ֆրանսա գտաւ այն խանդավառ համակրանքը, որ սկսաւ պատերազմին սկիզբը եւ իմ վերջաւ խեղդեց Գերմանացիներուն եւ Իռլանտացիներուն քարոզութիւնները ի նպաստ Գերմանիոյ: Դարձեալ այս նոյն աշխարհին մէջ էր, որ, պարտքերու մասին վերջին անհամաձայնութիւններուն առեն, Ֆրանսա գտաւ միակ յենարանը եւ լաւագոյն տրամադրութիւնը:

Հակադրման կիրքերու բորբոքման վերջին արտայայտութիւնը այն արժէքն ունի, որ անակնկալ արագութեամբ տարածուեցաւ գերմանասէր սարերին խաւերուն մէջ: Նիւ Եորքի նոյն թաղերուն մէջ, ուր, դեռ երէկ, ամէն առթիւ անոնք ծափերով կ'ողջունէին գերմանացի համբորդները, նաւաստիները, զբօսաշրջիկները, այսօր տեղի կ'ունենան զանգուածային ցոյցեր: Սմէթ, րաբբուններով եւ կրօնաւորներով շրջապատուած, կանգնած է բողոքի եւ պոյքոթի ցոյցին գլուխը:

Շատ չխանդավառուինք: Հրճուելու իրական պատճառներ կ'ունենանք այն ատեն, երբ հակագերման այս ցոյցերը, բնական եւ անխուսափելի զառիթափով մը, բարեկըզուին եւ դառնան ֆրանսասիրական, ինչ որ դեռ չի տեսնուիր: Որոշ է սակայն, որ Գերմանիոյ դէմ տնեցերական ընդվզումի մը նշանը տրուեցաւ արդի Նոր Երուսաղէմէն եւ ապահովաբար այդ ընդվզումը պիտի տեւէ այնքան երկար, որքան տեւէ գերման ցեղապաշտութիւնը, որովհետեւ այդ ցեղապաշտութիւնը անզօր է տիրապետելու այն բիրտ եւ բուռն զգացումներուն, զորս արթնցուց գերման հողին խորքին մէջ:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Էթիէն Ռէյ, ամէն անգամ որ անհրաժեշտութիւն մը զգար իր յարաբերութիւնները խզելու որեւէ կնոջ հետ, որ կը սկսէր ձանձրացնել զինք, ծանր ու լուրջ ձեւով կուգար տիկնոջ առջեւ ու կը կ'ըսէր.

— Տիկին, ամէն բան գիտեմ:

Տիկինը կը մնար շուարած, պապանձած, չգտնելով որեւէ պատասխան, իսկ ան՝ առանց որեւէ բացատրութեան սպասելու, կը հեռանար քովէն:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՒՆ ՍՆՈՒՆԴԸ.- ԲՐԱԾՈՑ ՀՍԿԱՅ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Երկրագունդին մակերեսին վրայ մարդուն գոյութիւնը հարիւր հազարաւոր տարիներու հնութեան մը ընթացքը կը կրէ, եւ ատոր իբր շօշափելի ապացոյց կը նկատուին քարայրներու մէջ գտնուած մարդուն մնացորդները, ինչպէս նաեւ Զուիցերիոյ մէջ երեւան հանուած լճային քաղաքներու բեկորները: Ճիշդ այդ բեկորներուն մէջ պէտք է փնտռել նախնական մարդուն սնունդը: Այս տեսակէտով Տանըմարքայի մէջ գտնուած նախապատմական մարդուն ուտելիքի անօթներն ու աւելորդ նիւթերը շատ հրահանգիչ են եւ հնախոյզները չահագրգռելու բնոյթն ունին:

Անհետացած բնակարաններու քովերը մարդոց կողմէ նետուած այդ աւելորդ նիւթերը երբեմն այնպիսի մեծ մթերքներ կը կազմեն, որոնց երկայնութիւնը 300, լայնութիւնը 60 եւ թանձրութիւնը 3 մեթրի կը հասնին: Այս նիւթերուն մեծագոյն մասը կը բաղկանայ ոստրէի պատեաններէ, որոնք ծովեզերեայ ժողովուրդներուն իբր սնունդ կը ծառայէին: Այդ տեղերէն հանուած են նաեւ կենդանիներու, թռչուններու եւ ձուկերու ոսկորներ իրարու վրայ դիզուած եւ խառնուած կայծքարէ կացինի կտորներու, խեցեղէն անօթներու եւ ածխացած փայտի կտորներու հետ: Հաստատուած է, որ վայրի եզերու, կուղբերու, այծեամներու եւ աղուէսներու ոսկորներուն մնացորդները յաճախ կոտրուած են, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ ոսկորներուն ողնածուծը մարդոց կողմէ հանուած է:

Ինչպէս կը տեսնուի, վերոյիշեալ կենդանիները իբր սնունդ կը ծառայէին նախապատմեան որսորդ ու ձկնորս ժողովուրդներուն:

Նոյնքան հետաքրքրական են Զուիցերիոյ լիճերուն մէջ ցիցերու վրայ շինուած լճային քաղաքներուն մնացորդները, որոնք երեւան ելած են բազմաթիւ տարիներու ընթացքին լիճերու ջուրերուն չորցումով: Հոն գտնուած են ածխացած հացի կտորներ, որմէ կը հետեւի թէ այդ նախապատմական ցեղերը ցորեն ու արմտիք կը մշակէին, իսկ ձուկերուն մնացորդները ցոյց կուտան թէ անոնք իրենց սնունդը ուտելէ առաջ կ'եփէին: Զարմանալի է որ այդ լիճերու բեկորներուն մէջ մարդ բնաւ չի հանդիպիր շորթնասուն կենդանիներու հետքերու, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ կենդանիները մաս չէին կազմեր բնիկ ցեղերուն սննդառութեան:

Ինչ կը վերաբերի ըմպելիներու գործածութեան, այդ մասին հնագէտներուն ծանօթութիւնները բաղդատաբար թերի են, սակայն զողալի (գըզըլըգ աղաճ) պտուղներու բազմաթիւ մնացորդներէն կարելի եղած է հետեւցնել թէ նախնական մարդիկ անկէ խմորուած ըմպելի մը կը պատրաստէին, ճիշդ այնպէս ինչպէս մեր օրով կեդրոնական Ափրիկէի, Ամազոնի վայրենիները խմորուած պտուղներու հիւթէն ըմպելիներ կը պատրաստեն ու անոնցմով կը գինովնան:

** Ինչպէս գիտենք, երկրին ներքին խաւերու մէջէն երեւան հանուած են կենդանիներու բազմաթիւ տեսակներ, որոնց ցեղերը ջնջուած է վեր անհետացած են երկրագունդին երեսէն:

Սիպերիոյ հիւսիսային մասերուն մէջ դար մը առաջ գտնուած են Մամութ կոչուած բրածոյ հսկայ փիղեր: Նոյնպէս, Սառուցեալ Ովկիանոսի կղզիները լեցուն են մամութի ոսկորներու կտորներով, ամառուան եղանակին սառոյցները մասամբ հալելով, տեղացիք կը հաւաքեն այդ հսկայ կենդանիներուն ժանիքները, որոնք իրենց համար հարստութեան լաւագոյն աղբիւր մը կը կազմեն: Իտալիոյ Արնօ ձորին մէջ բրածոյ կենդանիներու գերեզմանատուն մը հանուած են նախապատմեան փիղերու հազարաւոր կմախքներ:

Մօրլ քնագէտին կողմէ ժայռոտ լեռներու մէջէն գտնուած ոսկորները յաւակնական են, նկատի առնելով անոնց այլազան ու հազուագիւտ տեսակները: Հոն գտնուած են այնպիսի թռչուններ, որոնց բարձրութիւնը երեք մեթրի կը հասնէր, եւ ծնօտին վրայ ակռաներ դուրս ցցուած էին, անգղջիւրներ՝ որոնց գլուխը պաշտպանուած էր վեց զոյգ եղջիւրներով, իւրաքանչիւրը 1 մեթր երկայնութեամբ, Brontothérium կոչուած կենդանի մը՝ հսկայ գլուխով, որուն հասակը փիղի մը խոշորութեան կը հասնէր:

Փրոֆ. Ֆոգ իր կարգին Փոլոնիայի մէջ երեւան հանած է կենդանիներ, հարիւրաւոր տեսակներ, եօթը տեսակ անգղջիւրներ, յիսուն տեսակ փիղ եւ ուրիշ հսկայ կենդանիներ, որոնց ոսկորները ցուցադրուած են աշխարհի զանազան թանգարաններուն մէջ:

Հարաւային Ամերիկայի մէջ գտնուած Megatherum կոչուած մեծ գազանը 6 մեթր երկայնութիւն եւ 2 մեթր բարձրութիւն ունէր:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական խոհ

Անցեալ շաբաթավերջի մարզական կարեւոր դէպքերը Անգլիոյ մէջ տեղի ունեցան. նախ՝ Լոնտոնի մէջ հռչակաւոր Օքսֆորտ–Քէմպրիճ նաւավարութեան մրցումը, երկրորդ Գլասկոյի մէջ Սկովտիա – Անգլիա ֆութպոլի մեծ մրցումը:

Աշխարհիս ամենահին մարզական մրցումը անտարակոյս անգլիական երկու մեծ համալսարաններուն միջեւ տեղի ունեցող թիավարութեան մրցումն է, որ տեղի կ'ունենայ աւելի քան ... րիւր տարիէ ի վեր, շատ քիչ եւ կամ ... քէ անխափան ընդմիջումներով: Անգլիացիներու այս մրցումին համար ունեցած հետաքրքրութիւնը եւ ցոյց տուած չահագրգռութիւնը բացատրել կարելի չէ. Ամիսներ շարունակ իւրաքանչիւր նաւու ութ թիավարներուն, ղեկավարողներուն եւ մարզիչներուն անկարեւոր մէկ ժէսթը ... փորձերուն արդիւնքները ... բով տեղ կը գրաւեն թերթերուն մէջ ... հազարներով հետաքրքիրներ ... կ'ըլլան երկու յաւիտենական ... ակորդներու նախափորձերուն ... ցումին օրը Թայմզի երկու եզերքը ... մօտ եօթը քիլոմեդր հեռաւորութեան մը վրայ աւելի քան մէկ միլիոն ... հասնի հանդիսատեսներուն ... Փթնէյէն մինչեւ Մորթլէյք երկայն ... ճամբուն վրայ:

85րդ մրցումն էր որ տեղի կ'ունենար ուրբաթ օր երկու խմբակներու միջեւ: Քէմպրիճ ցարդ այս մրցումի պատմութեան մէջ չահուած յաղթանակութեամբ մը իր տասներորդ ... բոյական յաղթանակը տարաւ. Օքսֆորտ 1923էն ի վեր ոչ մէկ անգամ յաջողած ըլլալով առաջնութիւնը ... հել. շաբաթ օրուան վազքը շատ ... եղաւ եւ յաղթական նաւը 6430 մեթր միջոցը կտրեց 20 վ. 57 երկվ.ին ... Օքսֆորտ, որ վիճակով գետին դէպ ... մը ինկած էր, երկու անգամ փորձ ... անցնիլ իր հակառակորդը, բայց ... ջողեցաւ: Այդ միջոցին իր թիերը ... հարուած կոտրած մէկ վայրկեան ... մէջ: Ի վերջոյ Քէմպրիճ յաղթական ելաւ երկու եւ քառորդ նաւու տարբերութեամբ:

Ցարդ Քէմպրիճ շահած է 44 անգամ. Օքսֆորտ 40 անգամ, իսկ ... անգամ ալ երկու հակառակորդները հաւասար հռչակուած են:

** Այս էջերուն մէջ խօսած ենք ... ատեններ այն տարբերութեան վրայ ... կը գտնուի անգլիական եւ սկովտական ֆութպոլի խաղակերպերուն միջեւ ... րոնց համար կարելի է ըսել թէ իրա... կ'ամբողջացնեն. Ֆութպոլի աշխարհին տարեկան մեծագոյն դէպքը ... երկու ազգերուն միջեւ կատարու... մրցումն է: Շաբաթ օր դիտել ... քանի հոգի կար Հէմթըն Փարքի մարզարանին մէջ, — աւելի քան 130 ... զար, — Սկովտիա է որ յաղթական ... լաւ մրցումէն 1ի դէմ 2ով, շատ ... ձըր ասպինտի խաղարկութենէ ... վերջ: Անգլիացիները շնորհիւ իրենց պաշտպանողական գծին յաջողեց... Սկովտիացիներու շատ վտանգա... յարձակողականները ամլութեա... մասնել:

Այժմ կ'ըսուի թէ Սկովտիացիները կը փափաքին յառաջիկայ աշնան ... Աւստրիացիները հրաւիրել եւ ... արքելու իրենց Վիեննայի մէջ ... տարի առաջ կրած պարտութեան ... բառը:

** Անցնելէ վերջ ժընեւի մէջ ... լիոյ կողմէ Զուիցերիոյ դէմ ... յաղթանակէն, ֆութպոլասէրներու ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ ... շաբաթ եւ կիրակի օրերը Փարիզ... տեղի ունենալիք երկու մրցումներ... վրայ, երբ «Ֆրանսայի Բաժակ»ի ... երկու վերջնօթեր խաղերը ... են. —

Ֆան ընդդէմ Ռուպէի.

Սէթ ընդդէմ Էքսէլսիոր.

Կիրակի օր Ֆան եւ Էքսէլսիոր յաղթական ելան իրենց ախոյեան... մրցումներէն, մինչ Սէթ կը պարտ... ւէր եւ Ռուպէ հաւասար կը ...

բայց այս արդիւնքները որ եւ է արժէք մը ներկայացնեն Բամակի վերջի խաղին համար որո՞նք պիտի մըտան Քամ եւ էքսէլսիոր ...

Ժ. Ե.

Ց Գ. — Արլէքինվիլ ... հետաքրքրութիւններուն կրկին կը ... ներկայ ըլլալ ... կազմակերպուած ... Ձիւլ ... ֆուտպոլ ... 200, թէ որ Վալմի, ... մեծ մասնակցութիւն ... Մէլքոն ... մեծերուն համար շատ ... ցուցմունքներ ունի

ՉՐԿՈՒԱԾ ԷԻՆՔ, ԳԻՐՔԸ ՓՐԿԵՑ ՄԵԶ

—·—

ԱԼՖՈՐ, 3 ապրիլ. — Զ. Ո. Մխիթարեան կ՚գրէ. Վարչութեան կողմէ մեր ... արուած էր մնալ մեր ... մինչեւ որ մեզի համար գործ ... ունենք: Սակայն ի՞նչպէս մնանք ... պատճառով. Ճիշդ է, հիմա ամէն ... գործազրկութեան տագնապ կայ, ... անդործ կը թափառին փողոցներուն մէջ: Բայց անոնք ազատ են, ... իսկ մենք կ՚ս — կալած, ... գիրի, ... անհանդուրժելի է, ... քաղաքը ... մարդիկ կը բռնեն վրան, ... կը ճնշեն, բայց ... կը պայթեցնեն մեզ, ... ընկերներ Փարիզի: Մ՞ր ... մարդկային խիղճն է, որ տարբերութիւն կը դնէ աշխատաւորներու միջեւ: Այս աշխատաւորը օտար է, պէտք է աշխատի կիրակի եւ տօն օրերը, իսկ այս աշխատաւորը տեղացի է, պէտք է հանգիստ ընէ: Այս գործաւորը օտար է, պէտք է քացախ խմէ, իսկ այս միւս գործաւորը տեղացի է, պէտք է լաւ գինի խմէ: Մինչեւ անգամ ... չոր հացը մենք կ՚ուտենք, իսկ թարմը անոնք: Ի՞նչպէս ... կուսակ մարդկային խիղճը, որ միեւնոյն տան աշխատաւորները այսքան տարբեր վերաբերմունքի ենթարկուին. Օտարն ալ սիրով կ՚աշխատի, ... աւելի լաւ քան տեղացի բանուորը, բայց տեղացին աւելի կը վըճարուի: Քիչ կ՚աշխատի, գէշ կ՚աշխատի, բայց կիրակի եւ տօն օրերը հանգիստ կ՚ընէ: Իսկ մե՞նք: Մինչեւ երբ համբերենք: Մէկ տարուան պայմանագրութեամբ բերին մեզ այստեղ, ... երեք տարի է, որ չեն արձակեր մեզ: Ի՞նչպէս չըմբռնանք: Քանի ... մնանք հնազանդ եւ գլուխնիս ծըռած, այնքան կը ճնշեն մեզ: Այս վերջերս գլուխ ցցեցինք:

Անցեալ մարտ 15ին կ՚աշխատէինք ... մէջ: Պզտիկ վէճ մը ունեցանք տեղացի աշխատաւորներուն հետ: Բարբարոսներու երկրէ՞ն կուգան այս մարդիկը, որ չեն կրնար ըմբռնել թէ մենք ալ քրիստոնեայ ենք, թէ Թուրք ենք, ո՛չ, մենք Թուրք չենք: Վերջապէս հասկցուցինք, որ մենք ալ տարբեր ազգ մըն ենք, մեր պատմութիւնը ունինք եւ մանաւանդ կոտորուած ենք Թուրքերուն հետ յանուն անկախութեան հայրենիքի եւ կրօնքի:

Հասկցան, բայց չգոհացան, որովհետեւ երբեմն զէշ ունայնութիւններ կ՚ընեն մեր ազգութեան մասին: Անգամ մը քիչ մնաց որ ուրիշ ձեւով հասկցնէինք թէ ի՛նչ ազգ ենք, բայց մարդ մէկը արգիլեց եղաւ:

Մարտ 16ին մեր գիւղին տօնն էր: Միայն մենք օրերս աշխատեցանք մինչեւ իրիկուն: Այդպէս հրամայած

էին մեզի. — Տղա՛ք, այսօր Հայոց տօն չէ, Ֆրանսացիներուն տօն է, դուք պէտք է աշխատիք ամբողջ օրը:

Աշխատեցանք, իրիկունը վերադառնալով գաշտէն՝ ճաշեցինք առանց ձայն հանելու: Ցետոյ մեր սովորական տեղը իրար գտանք եւ սկսանք ողբալ մեր վիճակը: Ֆրանսացի մէկ երկու արտցաւ ընկերներ եկան ցաւակցեցին, որ գործատէրը մեզ աշխատցուց ամբողջ օրը: Այդ իրիկունը որոշեցինք յաջորդ առտու կիրակնօրեայ պէս հագուիլ, լաւ մը ճաշել եւ չաշխատիլ: Երբ ազաները հարցնեն թէ ինչո՛ւ հագուած էք այսպէս, յանձն առի պատասխանը տալ ես ինքս: Ուրախացած, իրար համբուրելէ յետոյ, գիշեր բարի բսինք եւ բաժնուեցանք: Այնքան ուրախ էինք, որ չպառկեցանք անմիջապէս: Մեր ընկերներէն ոմանք կ՚երգէին հայկական երգեր: Քանի կը թնդացնէին Բարձր Սարերը, այնքան քաղցր արձագանգներ կը լսուէին գիւղին դիմացի բլուրներէն:

Հետեւեալ առտու, հայ որբերս կիրակնօրեայ մեր զգեստները հագած՝ մտանք սեղանատուն: Գործատէրը տեսաւ եւ զարմացաւ, տարուշի պէս կը նայէր մեզի: Առանց ուշադրութիւն ընելու, սովորականէն աւելի լաւ նախաճաշ մը ըրի, այն բաները, որ ուտելու իրաւունք չունէինք, անոնք ալ կերայ: Երբ կը պատրաստուէի դուրս ելլելու, գործատէրը մօտեցաւ եւ մեղմութեամբ ըսաւ.

— Արթին, ի՞նչ է պատահեր:

— Ոչի՛նչ, փաթրոն:

— Լա՛ւ, ինչո՞ւ չես աշխատիր:

— Փաթրո՛ն, վայրկեան մը սպասէ, կը բացատրեմ քեզի:

Գացի սխոռը: Պզտիկ սնտուկ մը ունէի, ուր պահած էի Ա. Ահարոնեանի Կարուշկը: Փաթրոնը կանգնած՝ ինծի կը նայէր: Անխօս, մատովս ցոյց տուի գրքին խորագիրը:

Մարդը, ապշած, երեսս կը նայէր:

— Արթին, ի՛նչ կը նշանակէ այս, ես բան մըն ալ չեմ հասկնար, ըսաւ:

Քիչ յետոյ եկան միւս փաթրոններն ալ, անոնց ետեւէն որբ ընկերներս:

Քանի փաթրոնները կը հարցնէին թէ ինչո՛ւ հագուած ենք եւ չենք աշխատիր, ես ալ իրենց ցոյց կուտայի Կարուշկը, ըսելով.

— Այս գրքին մէջ գրուած են մեր բոլոր ազգային տօները, ուստի մենք ալ ուրիշ ազգերու պէս մեր տօնը կը տօնենք այսօր եւ չենք աշխատիր: Այսօրուան տօնը մեծ տօն է:

Փաթրոնները գիրքը վեր վար դարձուցին, բան չհասկցան, իրենց գիւղերուն հետ բաղդատեցին, եւ ի վերջոյ որոշեցին Կարուշկը տանիլ քաղաքապետին:

Քաղաքապետը կանչեց մեզ: Ըսինք թէ ազգային տօն է, չենք աշխատիր այսօր, թող Ֆրանսացիները աշխատին այսօր եւ մենք ալ հանգչինք, ինչպէս երէկ Ֆրանսացիները տօն ըրին եւ մեզ աշխատցուցին:

Քաղաքապետը ըսաւ, որ իրաւունք ունին տղաքը: Իրենց ազգային տօնին օրը պէտք չէ աշխատցնել տղաքը, աւելցուց: Ցետոյ խնդալով, մեր ուսերուն զարնելով.

— Հանգիստ ըրէք այսօր, ըսաւ:

Եւ բացատրութիւն ուզեց օրուան մեր տօնին մասին, թէ ի՛նչ կը նշանակէ: Ցետոյ կարդացնել տուաւ Կարուշկը: Մենք ալ հանեցինք մեր գըխարկները, խաչակնքեցինք մեր երեսը եւ սկսանք կարդալ բարձրաձայն: Ֆրանսացիներն ալ հանեցին իրենց գըխարկը, հետեւելով մեզի: Այդ օրը

բնաւ չաշխատեցանք, Հայու օր մը ապրեցանք մենք մեզի, իրարու հետ, քով քովի ամբողջ օրը: Ով որ մեզի կը հարցնէր, հայկական տօն է այսօր, կը պատասխանէինք: Փառաւոր ճաշ ըրինք, ընտիր գինի խմեցինք:

Ալ անկէց ի վեր, կիրակի եւ տօն օրերը մեզ չեն աշխատցներ: Կիրակին ու տօնը Ֆրանսացիներուն հետ կ՚ընենք:

Հայրենակից ՅԱՌԱՋ, նամակս վերջացնելու առթիւ՝ կը խնդրեմ որ եթէ աւելորդ հայերէն գիրքեր ունիք, մեզի ղրկէք, շատ կարօտ կը քաշենք հայերէն գիրքի.

Ցարութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հաւասարութի՞ւն. շա՛տ լաւ»

—··—

Այս խորագրով « Ճիւմհուրիյէթ » կը գրէ. —

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, անգլիական ծրագրի մասին երբ մեր պատուիրակը կ՚արտայայտուէր, պահանջեց վերցնել Նեղուցներու եւ Թրակիոյ ոչ – զինուորական շըջաններու: Մեր մէկ քանի թերթերը, այս կարեւոր խնդրին մէջ, դժբախտաբար իրար խառնեցին Լօզանի դաշնագրին կարգ մը յօդուածները, եւ, անուշադրութեամբ, իբրեւ վերցնելիք համարեցին Նեղուցներու համաձայնագրին այն յօդուածները, որոնք կը վերաբերին Նեղուցներու ազատութեան եւ պաշտպանման նաւերու ազատ անցքին: Մինչդեռ մեր պատուիրակը պահանջեց 3րդ եւ 9րդ յօդուածները վերցնել, որոնք կը վերաբերին ոչ – զինուորական շրջաններուն:

Մեր այս պահանջը հաճոյ չէ թուեր կարգ մը եւրոպական պետութիւններու, որովհետեւ Հայաս գործակալութիւնը իր մէկ ղեկոյցին մէջ կ՚ըսէ թէ « Թուրքիա իր այս պահանջով նոր տարր մը աւելցուց »:

Ի՞նչ նոր տարր: Չէ՞ որ պատրաստուած խնդրին մէջ հաւասարութեան սկզբունքը կ՚ընդունինք: Այդ պարագային մենք ալ հաւասարութենէ զատ բան մը ուզած չունինք: Անգլիա, Ֆրանսա եւայլն · բոլոր պետութիւնները իրենց յարմար գտած եզերքները կ՚ամրացնեն: Միջերկրականի իրական դրան՝ Ճիպրալթարի ամրոցներուն մէջ գտնուող անգլիական թնդանօթներուն պատճառը ի՞նչ է: Ճիպրալթար բռնած այդ տեղը մինչ պէտք է Սպանիոյ պատկանէր, Անգլիա, պարզապէս Նեղուցին տիրելու համար, իր ձեռքն է առած:

Անգլիացիները, ծովերուն եւ Հնդկաստանի ճամբուն միջտ տիրելու համար, իրենց չպատկանող երկիրներու նեղուցները կ՚ամրացնեն. ուրեմն Թուրքիա ինչո՞ւ իր երկրին սրտէն անցնող նեղուցները ամրացնելու իրաւունք չըլլայ: Անգլիոյ առաջարկը, որ Ֆրանսայի 400,000 զօրք կուտայ, Գերմանիոյ՝ 200,000, Թուրքիոյ 100 օգանաւ, եւ կ՚արգիլէ մօտակայ վարչերու — Անգլիա եւն. — յարձակում գործելը, կ՚արտօնէ հեռաւոր վայրերը՝ Հնդկաստանը, Իրաքը, Թերեւս եւ Ռուսիան եւ Թուրքիան ամրակոծելը, կ՚ընդունի հաւասարութեան սկզբունքը, թէեւ եղածը հեգնանք մըն է: Ուրեմն, Միջերկրականի արեւելեան

Նեղուցին (Տարտանէլ) եւ արեւմտեան Նեղուցին (Ճիպրալթար) հաւասար ըլլալը ամէնքէն առաջ Անգլիան պէտք է ընդունի, չէ՞: Մենք՝ պահանջելով վերցնել Նեղուցներու ոչ – զինուորական շրջանը, խաղաղասիրութեան ամենամեծ ու վճռական ապացոյցը տըւած կ՚ըլլանք:

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆ ՈՒ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

1931ին ներածման եւ արտածման գումարը 254 միլիոն թրքական ոսկի էր: 1932ին, այս գումարը իջաւ 187 միլիոնի (26 առ հարիւր նուազած):

1932ին, արտածումը 101 միլիոն ոսկի էր. ներածումը 86 միլիոն (41 միլիոն նուազած): 1932ին, ուրեմն, արտածումը 21.2 առ հարիւր պակաս եղած է 1931ի արտածումէն, իսկ ներածումը 33 առ հարիւր պակաս՝ 1931ի արտածումէն: Եթէ վիճակագրութիւններուն նայինք, բաժնեցուցակի դրութիւնը երկրին արտածման վրայ ըսուածին չափ ազդեցութիւն բրած չէ: Նուազումը մեծ մասով հետեւանք է գիներու անկման: Ցնդիր է, սակայն, թէ՝ արտածուած ցոյց տրուած ապրանքները ամբողջովին վաճառուա՞ծ են:

Թուրքիոյ արտածումները, վերջին երկու տարիներու ընթացքին՝

	1932ին	1931ին
Իտալիոյ	16,400,000	30,800,000
Գերմանիոյ	13,700,000	13,600,000
Ամերիկայի	12,100,000	12,700,000
Անգլիոյ	10,000,000	10,800,000
Ֆրանսայի	7,800,000	12,200,000
Ռուսիոյ	5,400,000	4,700,000
Յունաստանի	5,000,000	10,000,000
Հոլանտայի	4,300,000	5,000,000
Սուրիոյ	4,000,000	4,600,000
Պելճիքայի	3,500,000	3,600,000
Եգիպտոսի	3,000,000	4,000,000
Գումար՝	101,300,000	127,300,000

Ինչպէս կ՚երեւայ, 1932ին Թուրքիոյ զէպ ի Ֆրանսա, Յունաստան եւ Եգիպտոս բրած արտածումները նուազած են զգալի չափով: Իտալիա եղած արտածումը կէսի իջած է:

Ներածումները՝

Երկիր	1932	1931
Գերմ.էն	20,000,000	27,000,000
Իտալիայէն	11,000,000	18,400,000
Անգլիայէն	10,600,000	14,400,000
Ֆրանսայէն	7,200,000	12,800,000
Պելճիքայէն	6,200,000	8,100,000
Ռուսիայէն	5,900,000	7,200,000
Չեխոսլով.էն	3,700,000	6,000,000
Ամերիկայէն	2,300,000	4,100,000
Աւստրիայէն	1,700,000	2,800,000
Գումար՝	86,000,000	126,700,000

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ կրթական գործավարը, Րէշիտ Կալիպ, բա՛ն մը ընելու մարմաջէն բռնուած, ամէն օր նորութիւն մը կը գնէ մէջտեղ: Ահա հատ մը. —

Կրթական գործավարութիւնը կազմակերպած է շրջուն ցուցահանդէս մը: Ցուցահանդէսը ճամբայ պիտի ելլէ ապրիլ 15ին. պիտի այցելէ Կեսարիա, Սեբաստիա, Սամսոն: Նպատակն է մասնաւորապէս նախակրթարանի ուսուցիչներուն ցոյց տալ մանկավարժական նոր մեթոտներ, եւ հանրութեան միտքը լուսաւորել: Ցուցահանդէսին հետ պիտի ճամբորդեն քննիչներ եւ ուսուցիչներ: Բանախօսութիւններ պիտի ըլլան, գաս աւանդելու կերպերը պիտի բացատրուին: Այս նպատակով կարգ մը նիւթեր

պատրաստուած են: Պիտի ընկերանայ նաեւ առողջապահական քննիչ մը, որ պիտի խօսի տղոց առողջապահութեան մասին: Փոքր կայարանները պիտի կենան երկու օր, իսկ մեծ քաղաքները՝ մէկ մէկ շաբաթ:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ մտքի կազմակերպումը

—·—

« Յուսաբեր » այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ ողջունելով Փարիզի « Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան » կազմութիւնը, կը շեշտէ (25 մարտ).

— « Տարագրութեան տասը տարիներուն՝ հայ մտաւորականութիւնը ցրուեցաւ ամէն կողմ եւ հազիւ առիթ ու հնարաւորութիւն ունեցաւ իրեն վերապահուած պատմական դերը կատարելու հայ կեանքի ամէնէն ալեկոծ շրջանին: Անշուշտ, հայ գրողը, իբրեւ անհատ, ըրաւ այն ինչ որ հնար էր, բայց իբրեւ հաւաքականութիւն, իբրեւ հայ մշակոյթին սպասարկու դաս, անիկա հրապարակ չեկաւ եւ դեր չկատարեց: Ի՞նչ բարերար ազդեցութիւն կ՚ունենար ան հայ կեանքի վրայ, եթէ ամէն գաղութի մէջ, բազմաթիւ միութիւններու կարգին, գոյութիւն ունենային նաեւ զուտ գրականութեան եւ մշակոյթի նուիրուած ընկերակցութիւններ, ոչ թէ իբրեւ զարդարանք ու պերճանք, այլ իբրեւ գործօն ու կենսունակ մարմիններ: Բախտին ձգուած է հայ մշակոյթը, անոր համար որ անոր մշակները ամէնէն անբախտներն են, ամէնէն անապահովները նիւթապէս, եւ, հետեւաբար, կաշկանդուած իրենց առաքելութեան մէջ, որ կը պահանջէ ազատ շունչ ու հոգեկան ու մտաւոր անդորրութիւն: Տարուած իրենց գոյութեան առօրեայ հոգերովը եւ տրորուած իբրեւ հանրային արժէք, հայ գրողները դրեթէ ոչինչ կը ստանան դուրսէն ու շրջապատէն, իբրեւ ոգեւորութիւն, իբրեւ քաջալերանք, իբրեւ արձագանգ իրենց ստեղծագործական ճիգերուն ու հոգեկան տագնապներուն: Կարծէք ճակատագրական աւանդութիւն դարձած է՝ որ հայ մտաւորականը, ինչ ալ ըլլայ, ապրի ու ստեղծագործէ թշուառութեան մէջ, անստոյգ ու անապահով պայմաններու տակ: Նուիրագործուած է այս կացութիւնը — կատարեալ անէծք — ոչ միայն իբրեւ իրականութիւն, այլեւ իբրեւ տեսութիւն:

Ի՞նչ կ՚ուզէիք որ ըլլար պատկերը հայ մշակոյթին, ու գրականութեան մասնաւորաբար, եթէ ոչ աղքատութիւն ու տժգունութիւն.

Նոր Ընկերակցութիւնը իր նպատակին առաջին կէտն ըրած է՝ գրողներու նիւթական ու բարոյական պաշտպանութեան հարցը եւ լաւ է ըրած: Արտասահմանի մէջ առաջին փորձը կ՚ըլլայ, այստեղ, հայ գրողին ապահովութեան մասին մտածելու եւ աշխատելու:

Բայց, անարժէք պիտի ըլլար այս աշխատանքը, եթէ անոր չհետեւէին յաջորդ միւս առաջադրութիւնները, որոնցմէ՝ մասնաւորաբար՝ հայ գրականութեան ու մշակոյթի ծանօթացումը օտարներուն:

Ահա ասպարէզ մը, որ անտեսուած է կամ պատահականութեան ձգուած, մինչ պէտք է դառնար, եթէ ոչ բովանդակ հայութեան, գէթ հայ մշակոյթի զարգացման մասին մտածողներուն եւ մասնաւորաբար, գրողներու մեծագոյն մտահոգութեան առարկան:

Նորակազմ Ընկերակցութիւնը, հակառակ համեստ նպատակներ ունենալու իր ճիգին, ինքզինք կը գտնէ խոշոր գործերու առջեւ, որոնք կը պահանջեն հաւատք, յամառ ճիգ ու կազմակերպելու յարատեւ ոգի:

Կ՚ուզէինք որ գաղութէ գաղութ արձագանգ գտնէր ան եւ օժանդակութիւն, աճելու եւ զօրանալու համար, ոչ միայն օրինակ այլեւ կորիզ դառնար, իրականացնելու համար գաղութահայութեան գրողներու Ընկերակցութեան ցանցը, միահամուռ ուժերով յառաջ մղելու համար հայ մշակոյթի զարգացման ու պաշտպանութեան գործը:

Հայ միտքը, որ բաժան է ու ցրուած, հարկ է որ կազմակերպուի, իր ակօսը աւելի խորունկցնելու, իր դըրոշմը աւելի վճռական ու տեւական դարձնելու համար, հայ ժողովուրդի այս անստոյգ ու մթին օրերուն »:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ մատուռը եւ դպրոցը

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ, 3 ապրիլ (պաշտօնական).— Սէն Ժէռոմ Մարսիլիոյ արուարձաններէն ամենավերջինն էր՝ որ ունեցաւ իր մատուռ-մանկապարտէզը, պարզ շէնքի մը մէջ, երկու տարիէ ի վեր: Սակայն մանուկներու թիւը հետզհետէ շատնալով անկարելի եղաւ գոհանալ այն շէնքով: Ուստի Թաղականութիւնս անցեալ նոյեմբերին ժողովրդի բուռն փափաքով ձեռնարկեց շինութեան նորակառոյց տաճարին, 17 մեթր երկայնութեամբ, 7 մեթր լայնքով եւ 7 մեթր բարձրութեամբ: Շնորհիւ Թաղեցիներու նիւթական առատաձեռն զոհողութեանց եւ բարոյական օժանդակութեան, վերջապէս յաջողեցաւ կանգնել ներկայ փառաւոր մատուռը:

Յառաջիկայ կիրակի առաւօտ, 9 ապրիլ բացումը տեղի պիտի ունենայ նորակառոյց մատրան եւ Ս. Զատկի տօնական հանդիսաւոր օրերուն կրօնական հոգեշունչ արարողութիւններ եւ երգեցողութիւններ պիտի կատարուին մասնաւոր երաժշտապետի հսկողութեան տակ: Ուստի Մարսէյլի հայ ժողովրդէն պիտի խնդրէինք որ հաճէին իրենց ներկայութեամբ աւելի փայլ տալ եւ քաջալերել Սէն – Ժէռոմի իրենց եղբայրները՝ որոնք ներկայ անգործութեան շրջանին իրենց ազգային գոյութիւնը պահպանելու համար յանձն առին 50.000 Ֆրանքի արժէքով շէնք մը շինել, որպէս զի մատաղ սերունդը ազատ եւ առողջարար վայրի մը մէջ սորվի իր մայրենի լեզուն եւ փրկուի ուծացման վտանգէն:

Հաւատացեալներէն անոնք որ կը փափաքին նուէրներ ընել տաճարին բացման առթիւ, կրնան դիմել Թաղականութեանս, 4, Boulevard Neuf, Saint-Jérôme:

Թաղ. Խորհուրդ ՍԷՆ – ԺԷՌՈՄԻ (Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

■■■■■■■■

Հրացանի մը ձայն լսելու պէս ամբողջ բնակիչքը սարսափահար, լուսամուտին կառչած ... ականջները պարած ... կը համրէ ... մէկ ... երկու ... երեք ... իսկ եթէ այս կամ այն զօրանոցէն աղաղակ մը լսուէր յանկարծակի, ա՛լ վայն ու լացը, ... մանուկին անճար մօր ... բնակած, անկարող հօր սիրտը ... կ՚ընէ ... Ըսէք, պարոն Մելիք, ի՞նչպէս չյուսահատիլ ...

ՄԵԼԻՔ. — Ազատութեան յոյսը պէտք է միշտ ապաւէն ունենալ:

ՄՆՕ. — Կա՞յ մի նշոյլ իսկ ազատութեան ... Եթէ լինէր գոնէ մի շնչին, մի աղօտ լոյս ... Մինակ միսիթարութիւնս է խորհիլ, չինած ... ներու մէջ մ՞ը անկիւնը արդեօք կարող եմ յարդարել ապահով թաքստոց պատսպարելու համար:

ՄԵԼԻՔ — Հա՛, կարդացրեցի՞ր մի բան:

ՄՆՕ. — Մէկ չէ, մի քանի տեղ գըտայ, խօսեցի տան տէրերի հետ, ընդունեցին, համաձայնեցին ալ դըտնուեցան ,բայց վերջ ի վերջոյ կը հարցնեն. — Գաղտնի պիտի մնա՞յ. — Բնական է, կը վստահեցնեմ: — Ի՞նչ գիտնանք, կը պատասխանեն, նոր Դաւոններ չը՞ պիտի յայտնուին: Իսկ կառավարութեան վերջին այլ պարտութիւնը սահմռկեցուցեր է ժողովուրդը, բոլոր տուները պիտի խուզարկեն, կը հասկնա՞ք, Պ. Մելիք, բոլո՛ր տուները եւ մի փոքր իսկ կասկածած տանը պիտի քարուքանդ ընեն: Եւ ի՞նչ, նոր եկող զօրքերի մէկ մասը փոխանակ զէնքի, բահ, բրիչ, քլունկ կը կրէ ... ուրի՞ համար են այս ամէն պատրաստութիւնները:

ՄԵԼԻՔ — Ուրեմն ո՛չ մի արդիւնք:

ՄՆՕ. — Արդիւնք կայ, մէկ շաբաթ է որ կ՚աշխատեմ երկու գործաւորներու հետ:

ՄԵԼԻՔ. — Վստահելի՞ են գործաւորները:

ՄՆՕ. — Երկու երիտասարդներ, ձեր խմբերի տղաներէն. երբեք չէի զգացեր զէպ ի ինձ այդքան սէր ու զէպ ի իրենց գործը այդքան եռանդ ու ոգեւորութիւն:

ՄԵԼԻՔ. — Կեցցե՛ն. որո՞նք են, լաւ, մե՞ծ են շինած պահեստները:

ՄՆՕ. — Իւրաքանչիւրը 4 — 5 մարդու տեղ:

ՄԵԼԻՔ. — Հրաշալի է. չորս – հինգ մարդու տե՞ղ, բայց օդ առնելու հնարաւորութիւն կա՞յ:

ՄՆՕ. —Քիչ մը դժուար, անցքով մը յարաբերութեան դրի ծխնելոյզի անցքի հետ:

ՄԵԼԻՔ. — Անհրաժեշտ է այցելել մի անգամ. վաղը:

ՄՆՕ. — Մինչեւ վաղը ...

ՄԵԼԻՔ. — Թուլարկութիւնը դեռ չի սկսել, կարիճ, վարպետ մի քիչ կորիճութիւն, ի՞նչ է այդ սարսափանի վախնալ:

ՄՆՕ. — Հա՛, պարոն Մելիք, եթէ ես ալ ձեր տեղը լինէի ...

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ կայ որ իմ տեղս չես կարող լինել:

ՄՆՕ. — Եթէ ձեզ պէս մինակ, չոր գլուխ մը ունենայի, հինգ զաւկի հայր եմ, պզտիկ ... հաց կ՚ուզեն ... ապրիլ կ՚ուզեն ...

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛, ութ օր աշխատել էք, առ այս: (Գրպանէն կը հանէ դըրամ ու Մնօի կ՚առաջարկէ): Ցետոյ կը տեսնենք մնացածը:

ՄՆՕ (ետ մղելու շարժում). — Քաւ լիցի, Պ. Մելիք, քաւ լիցի, յեղափոխութեան դրամը իմ գրպանս չի մտնի, ես գիտեմ, որ դուք ազգի համար կ՚աշխատիք, ի՞նչ կը լինի որ մի քանի օր էլ ես աշխատած լինեմ ազգի համար:

ՄԵԼԻՔ. — Լա՛ւ, շնորհակալութիւն, վաղը կ՚այցելենք ամենայնիւ:

ՄՆՕ. — Բայց մինակ դուք, Պ. Մելիք, յետոյ, այնտեղ մտնողները պիտի լինեն վստահելի մարդիկ, կնոջս ազգականներու տունն է, եւ պայմանաւ որ մի անգամ ներս մտնողը այլ եւս դուրս չելլէ ... երթեւեկութիւնը ... կը հասկնաք ...

ՄԵԼԻՔ. — Լա՛ւ, լա՛ւ, կը տեսնենք, վաղը:

ՄՆՕ. — Վաղը. մնաք բարի, Պ. Մելիք:

(Մնօ կը մեկնի):

Ը. ՏԵՍԱՐԱՆ

Մելիք, Կամսար

ՄԵԼԻՔ (քիչ մը լռելէ յետոյ). — Իսկապէս որ սարսափելի է ժողովրդի վիճակը, ի՞նչպէս է դիմանում:

ԿԱՄՍԱՐ. — Հապա՛, եւ մէկ օր չէ, երկու օր չէ, ամիսներ, տարիներ նոյն վիճակը:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ թաքուն հոգիներ կան երբեմն ժողովրդի վարի խաւերուն մէջ, տեսա՞ր, փող առնել, մերժեց առնել:

ԿԱՄՍԱՐ. — Հըմ, հանելուկ է, հանելուկ այս ժողովուրդը: Դէ՛հ, աճա՛ բոլոր պահեստների մանրամասն ցուցակը, այժմ պէտք է այցելել գլխաւոր գիրքերը, ոգեւորել կամաւորները ու պահուըտելու վայրերը պատրաստել:

ՄԵԼԻՔ. — Պէտք է բացատրել ուրեմն մեր թաքնուելու ծրագիրը:

ԿԱՄՍԱՐ. — Անհրաժեշտ չէ, մեր յաջողութիւնը կախուած է մեր ծրագրի գաղտնի մնալէն: Իւրաքանչիւր գիրքի խմբապետին մի կնքուած նամակ կը յանձնեմ, պատուիրելով որ նամակը բանան միմիայն կառավարութեան տուած պայմանաժամը լրանալու վերջին բոպէին ու վարուին նամակի պատուիրութեան համաձայն:

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ եթէ չուզենան ենթարկուիլ:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ստիպուած են, եթէ ոչ պիտի ձերբակալուին:

ՄԵԼԻՔ. — Գուցէ դիմադրեն:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ցետոյ պիտի արդիլուի դիմադրելը. եթէ կռտորածի նըշաններ չերեւին:

ՄԵԼԻՔ. — Դիւրին է ըսելը: (Լըռութիւն, կը ծխէ ու արագ կը քալէ սենեակի մէկ անկիւնէն միւսը. երբեմն կը կենայ սեղանին առջեւ ու կը խօսի Կամսարի հետ):

Ա՛հ, մեր այն ծրագիրը, ընդհարման պարագային, չէ՞ս կարծեր որ օգտակար լինի: Ս. Եաչի կողմէց Թուրք թաղերի վրայ յարձակումը պիտի կարծել տայ որ օգնական ուժեր ենք ստացել, հայ ժողովրդին կարող է ոգեւորել, ընդհանուր տրամադրութիւնը կը բարձրանայ, եւ յետոյ Թուրքերի վրայ սարսափ կը սարսեէ ...

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուածՙ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Բարձր հովանաւորութեամբՙ ***Maréchal PETAIN**ի*

ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ (Ընդհ. պատերազմի միջոցին) ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ

8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21,30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

George V. *շքեղ սրահներուն մէջ* **31, Ave. George V.**

Գեղարուեստական բաժինՙ սիրայօժար մասնակցութեամբ ՀԱՅ և ՕՏԱՐ արուեստագէտներու եւ ղեկավարութեամբՙ Պ. **MAX MAXUDIAN***ի*

*1.— Mlle JEANNE HÉLIN BLING եւ իր խաղակիցը M. PEPPINO (Casino de Parisէն). 2.— Mlle GUITTO (Casino de Parisէն). 3.— TRIO-GOMEZի խումբը (Casino de Parisէն). 4.— JEAN MARSAC (Cabaret Coucouի Տնօրէնը). 5.— Ծանօթ պարուհի Mme APRAMOVA իր հնդկական պարերով. 6.— Mr. OSCAR ALOUAN հռչակաւոր կիթառով։ Ներկայ օրիորդներէն պիտի ընտրուի Միութեան «***Madelon***»ը իր երկու պատուոյ օրիորդներով։ Երկու նուագախումբ* **Manuel Pizzaro***ի ներկայութեամբ։*

Cotillons – Attractions ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊՈՒՖԷ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Mr. Le Prince. Գրատուն *ՖԷՐՀԱՏԵԱՆ,* 36 rue Montholon, եւ դերձակ Պ. *ՏԱՐԱԵԱՆ*ի մօտ 44, rue Lafayette.

Ց.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ *արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէներու եւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին,* Société Savantes D *սրահին մէջ։*

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Իշխան» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԽԱՂԿԱՑԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

Կը նախագահէՙ Տիկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, RUE TROYON, SÈVRES

կը ներկայացուի

ՏԱՐԵՐՔԻ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ (տրամ) եւ *ՏԻԿԻՆԸ ԿԸ ՆՆՋԷ (զաւեշտ)*

խմբերգ, արտասանութիւն, նուագ, մեներգ (*Տ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ*)

Հայկական եւ ռուսական պարեր, նաեւ խաղեր Հայ Սրճնուշներու կողմէ

Մուտք 5 եւ 7 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ (Գիշեր մը Արեւելքի մէջ)

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ

Salon Massilia*ի շքեղ սրահներուն մէջ*

Bal Attractions Cotillons Wonder Jazz

Ճոխ պիւֆէ Միութեան սպասարկութեամբ եւ սովորական գիներով առանց որ եւ է յաւելումի։

ԾԱՆՕԹ.— Եթէ կ'ուզէք չափաւոր ծախքով հաճելի գիշեր մը անցընել, մի փախցնէք այս առիթը որ տարին մէկ անգամ կը պատահի եւ ամէն բաղդատութենէ վեր է։

Ներկայանալի արտաքին. *Մուտքՙ Տիկ.* 10 *Ֆր. Այրերՙ* 15 *Ֆր*

ՀՐԱՒԷՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիտայի վերնայարկը։ Կը խօսիՙ Շ. Նարդունի « սեռային կեանքի զանազան երեւոյթներուն մասին »։ Մէկ ժամ սինեմա։ Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները։

ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՑԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Ահարոնեան, Լ. Բաշալեան եւ ուրիշներ։

Պիտի երգեն ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

« Սիփան » երգչախումբը, լիակատար կազմով եւ իր լաւագոյն երգացանկովը

Տիկին ԱՊՐԱՄՈՎԱ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ

Պիտի արտասանեն Պր. Պր. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ եւ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ ԼԷՕՆ ՑԱՐՈՒԹ եւ ուրիշներ։

Հայուհիներու խումբ մը, հայկական տարազներով, պիտի պարէ

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը։ Գինՙ 15, 10 *եւ* 5 *Ֆր.*

Պ. Օննիկ Թահթաճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վիտալ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Սրկոյեան, Այրի Տիկին Հայկանուշ Թահթաճեան, Պ. Սարգիս Միրիճանեան եւ իրենց պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, աղջկան, քրոջ եւ ազգականուհիինՙ

ՏԻԿԻՆ ԷՄԻԼԻ ԹԱՀԹԱՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Վիտալ)

դառնաղէտ մահըՙ որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 5ին չորեքշաբթի օր։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, ուրբաթ առաւօտ ժամը 10-30ին Ժիւվիզիի հիւանդանոցին մէջ (Juvisy, Seine), ուրկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով ներկայս իբր այդ նկատել։

Հաղորդակց. միջոց.— *Շոգեկառք առնել Կառ Օսթէրլիցէն եւ կամ Սէն Միշէլէն։ Օթօպիւս առնել Փլաս տ'Իթալիէն*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղարաչօպան գիւղացի Հրանդ Ցակոբեան, հօր անունՙ Պետրոս, մօր անունՙ Մարիամ։ Ընդհանուր պատերազմին ատեն որբացանք մենք։ Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ զիրար կորսնցուցինք։ Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող քիւրտ գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը։ Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը։ Անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopian, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն արտասահ.։

— Էրզրումցի Սիրանուշ Աւագսարկաւագեան, հօր անունըՙ Կարապետ, մօր անունըՙ Եղիսաբէթ, քոյրերըՙ Վարդիթեր, Վարդանուշ, եղբայրըՙ Գրիգոր, կը փնտռէ իր ազգականները։ Իմացնել Սիրանուշ Աւագսարկաւագեանի, Asile des Aveugles, Ghazir, Liban.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակՙ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. Ժ. Մ.

■■■■■■■■

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Վարչապետը մտածկոտ երեւոյթով մը քալեց իր սենեակին մէջ։

Կեցաւ յանկարծ ու դուրս նայեցաւ պատուհանէն. տեսաւ բազմութիւնը ջղայնացած երեսփոխաններուն որոնք ձեռքով – ոտքով կը վիճաբանէին ու կարծես կը խօսէին բոլորը միասին։

— Շա՛տ, շա՛տ ծանրակշիռ խնդիր, ըսաւ ինքնիրեն. յետոյՙ բարձրաձայն դարձաւ ոստիկանութեան մասնագէտին, — այնքան տարաձայնելէ առաջ այլ եւս կրնանք չարունակել։ Այսօրուան դէպքին մասին տեղեկագիր մը տուէք մամուլին, յիշելով այնքան մանրամասնութիւն զորս յարմար կը նկատէք տալ. տուէք նամակին պատճէնը։

Վարչապետը կոճակ մը սեղմեց. իր քարտուղարը ներս եկաւ անձայն։

— Գրեցէք Ոստիկանութեան Տնօրէնին եւ ըսէք որ հազար ոսկիի պարգեւ մը խոստանայ այդ գործիքը բռնողին ձերբակալութեան համար, ինչպէս նաեւ ներում եւ վարձատրութիւն յանցաւորին մեղսակիցներուն։

Քարտուղարը մեկնեցաւ ու վարչապետը առանձին մնաց դարձեալ մասնագէտին հետ։

— Հասկցա՞ք թէ գործիքը ինչպէս բերուած է այստեղ։

— Ո՛չ, պարոն. ոստիկանները առանձին առանձին հարցաքննուեցան. ո՛չ մէկը կը յիշէ տեսած ըլլալ անծանօթի մը մուտք խորհրդարանէն ներս։

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ վարչապետը ու մասնագէտը մեկնեցաւ։

Խորհրդարանին բակին մէջ կը շարունակուէին վիճաբանութիւնները ջղայնացած երեսփոխաններուն։

— Որքա՛ն ալ մօտիկն էի. պատմեց խօսքՙ դեռ կը դողամ խորհելով այդ գործիքին մասին. կը յիշէ՞ք նախարարներու պարտականութեանց վրայ կը խօսէի, երբ …

— Ստոյգին հարցուցի թէ ո՛ւր գտնուած էր նամակը. « գետինը », ըսաւ խեղճը. կարծեցի թէ ծանուցում մըն էր, չպիտի բանայի, բայց մէկը …

— Ես ըսի. կը յիշէ՞ք …

— Գիտեմ որ մէկն էր հարկաւ … բացի եւ կարդացի առաջին տողերը, « Աստուա՛ծ իմ », ըսի …

— Ո՛չ, « վա՛յ անպիտան » ըսիր …

— Ի՛նչ որ է, միեւնոյն բանն է. կարդացի … իմաստը չհասկցայ շէնքը …

X

Օքսֆորտ փողոցի « Աստղ » թատրոնին մէջ վարձուած էին երեք թիկնաթոռներ որոնց տէրերը գրաւեցին զանոնք առանձին – առանձին։ Ժամը ճիշդ եօթուկէսին եկաւ Մէնֆրէտ պարզօրէն հագուած. ժամը ութինՙ Փուաքարը որ բարեկեցիկ ու տարիքոտ մէկու մը երեւոյթը ունէր. իսկ ութուկէսին հասաւ Կոնզալէզը ու նստաւ իր ընկերներուն մէջտեղը։

Հայրենասիրական երգ մը առեն վերնայարկի աղմուկէն օգտուելով, Մէնֆրէտ դառնալով իր ընկերոջը, ըսաւ.

— Իրիկուան թերթին մէջն էր …

Լէօն գլուխովը հաստատեց։

— Փորձանքի պիտի հանդիպէի. ներս մտնելուս լսեցի որ մէկը կ'ըսէր. « Պէտք է յիշեմ Բայն Պէյքընի բառերը գորս. » Քիչ մնաց որ ուրիշ մը գար ու հետս խօսէր, այնքան մօտեցաւ ինծի.

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

Կացութեան իսկական պատկերը տալու համար, կրնանք ըսել — յիշելով մէկէ աւելի թերթերու խմբագրականները — թէ խորհրդարանին դէպքը մեծ ցնցում յառաջ բերաւ Անգլիոյ մէջ։

Լուրի տեսակէտէն յետամնաց թերթերը տեսակ մը հեգնանքով արձանագրեցին նախ Չորս Արդարներու գոյութեան լուրը։

Միայն « Զայնարձակ »ն էր որ անմիջապէս ըմբռնեց թէ որքան իրական էր վտանգը որ կը սպառնար արտաքին նախարարինՙ այդ դատապարտելի օրինագծին պատճառաւ։ Եւ սակայն, հետզհետէ ամէնէն արհամարհոտ թերթերն անգամ հասկցան իմաստը այն գրութեան որ այդքան խորհրդաւոր կերպով մուտք գործած էր Անգլիոյ մեծագոյն հիմնարկութենէն ներս. Իւրաքին պատմութիւնը լեցուցած էր թերթերուն սիւնակները եւ Չորսերու յախուռն ձեռնարկին լուրը Լոնտոնէն կ'ընէր բրիտանական կղզիներու լայնքին ու երկայնքին։

Զանազան պատմութիւններ — ընդհանրապէս անվաւեր — կը լուէին ամէն տեղ ու ամէն վայրկեան։ Մարդոց խօսակցութեան միակ նիւթն էր այս տարօրինակ քառեակը, որ առասպելի մտնած էր բոլորը։ Տասնըհինգերորդ դարու իրլանտական ըմբոստութեան օրերէն ի վեր անգլիացի ժողովուրդը այս աստիճան տաք ու դողի ենթարկուած չէր։ Թերեւս այդ վախը այնքան ալ իրական չէր, քանի որ յայտնի էր նամակներու պարունակութենէն թէ քառեակը կը սպառնայ միայն մէկ հոգիի։ Անոնց նպատակը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերաւ ամբոխներուն։ Բայց նամակին ֆրանսերէն փոքր քաղաքէ մը ղրկուած ըլլալը — որ տեսակ մը ապացոյց էր վտանգին անմիջական հեռաւորութեան — մեղմացուցեր էր … հանրութեան ուժգնութիւնը։ Այնպէս … կար է Անգլիացիներու աշխարհագրական ծանօթութիւնը որ, չտանք … գիտեր թէ Տաքս քաղաքը Սկովտիոյ թէ Իրլանտայի քաղաքն աւելի հեռու մը չէր

Սակայն եւ այնպէս, … մէջ էր Լոնտոնը։ Ո՞վ գիտէ, կրնայ մարդիկ իրարու, թերեւս … վէն անցնողը մէկն է Չորս Արդարներէն.

Ոստիկանատուններուն դուռը կախուած սեւ ցուցատախտակներուն վրայ փակցուած էր հետեւեալ ազդը. —

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276.286

Directeur et Proprietaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ 1933

7 Avril 1933

ԶՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2187

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԱՇԱՐԹԱՊԱՏՈՒՄ

Եւ աՀաւասիկ միւս չուչրթապատումը, որ լոյս տեսած է Ֆրանսայի Երիտասարդ Համայնավարներու Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Լ'Աւան Կարտ»ի մէջ (1 ապրիլ)։

Կը թարգմանենք բառ առ բառ, անտեսելով կարգիս սխալներն ալ, ինչպէս «18րդ տարեդարձ», փոխան փետր. 18ի։

[illegible]

...կրեցին «Դաշնակիստ» ձեռքեն կողմէ։ Մարուէ ազատնուեցաւ եւ իր ...երները վիրաւորուեցան։

Միւս կողմէ, անցեալ փետր. 18ին, Արնուվիլ — լէ — Կոնէսի մասնաճիւղը ...ցոյց մը կազմակերպած էր հայ սպիտակ պահակներուն դէմ, ...կը տօնէին հակայեղափոխութեան 18րդ տարեդարձը։ Թաղապետական ...անդամ Պուրյոն, որ պիտի վարէր հանդիսութիւնը, գարշելի ...ծեծուեցաւ, թակարդի մը մէջ ճաշուելէ յետոյ։

«Արդարեւ, Ֆրանսայի մէջ, ռուս սպիտակ պահակներու, վրացի մենշեւիկներու կողքին, կը գտնուի հայ սպիտակ պահակներու կուսակցութիւն մը.— «Դաշնակիստ» կուսակցութիւնը որուն կեդրոնն է Փարիզ, 71 Ավընիւ ...կլեբեր, եւ որ անդամ է Բ. Միջազգայինին։

Այս կուսակցութիւնը, որուն մասնաճիւղերը տարածուած են այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր հայկական գաղթականութիւն կայ եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ, կապ ունի Տէթէրտինկի՝ հակախորհրդային յարձակման ատոյեանին եւ նաւթային զանազան վարչութեանց հետ (արտաքին գործերու նախարարութիւն, ոստիկանութիւն, սպայակոյտ եւն...) Ան բացէ ի բաց կը պայքարի ոչ միայն հայ յեղափոխական բանուորներուն, այլեւ ընդհանրապէս ...բանուոր դասակարգին դէմ։

Այս երկու մահափորձերը ցոյց կուտան թէ այս աւազակները ծախսափորձեր չէ ալ կը կատարեն։

Միւս կողմէ, «Վերածնութիւն», օրկանը Փարիզի ռուս ճերմակ պահակներուն, քանի մը օրէ ի վեր լեցուն է հակախորհրդային յարձակման կոչերով. ...զուգընթաց՝ Գերմանիոյ հիթլէրական ահու սարսափին հետ։

Ալ կը բաւէ՛։ Աւելի քան երբեք, մենք «Զախակողմեան» կառավարութեան պիտի պարտադրենք յարգել ֆրանքօ-ռուս ոչ-յարձակման դաշինքը զոր ...ստորագրած է։ Ան պիտի լուծէ՞ թէ ոչ, ինչպէս կը տրամադրէ դաշինքը, հակախորհրդային վոհմակին զինուորական կազմակերպութեանց որջերը եւ պիտի արտաքսէ՞ խառնակիչ գործակալները։

Անհրաժեշտ է. ֆրանսացի երիտասարդ բանուորները իրենց երէց... հետ պիտի կռուին գաղթական բանուորներու պաշտպանութեան, ...տնտեսական եւ քաղաքական իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար, ...սպիտակ խառնակիչներուն եւ ի պաշտպանութիւն Խ. Ս. Հ. Միութեան»։

×

Թող ծանր չՙթուի ինչ որ գրեցինք, — չուչրթապատում։

[illegible]

— «Un sot trouve toujours un autre sot qui l'admire».

[illegible]

A la bonne heure!

[illegible]

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Անգլ. կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէ, պարզելով Ձեկային առաւածները

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովի ապրիլ 5ի նիստին մէջ, արտաքին նախարարը երկար բացատրութիւններ տուաւ անգլիացի ճարտարագէտներու ձերբակալութեան մասին, պահանջելով անմիջապէս քուէարկել այն օրինագիծը որ կը տրամադրէ արգիլել ռուսական ներածումները։

Այս առթիւ երեսփոխաններուն բաժնուեցաւ սպիտակ տետրակ մը, ուր ամփոփուած են բոլոր լուսաբանութիւնները։

Կառավարութիւնը 24 ժամ ժամանակ տուած էր խորհրդարանին, քուէարկելու համար օրինագիծը։

Արտաքին նախարարը իր ղեկոյցին մէջ պատմեց.

— Մարտ 11ին, Ձեկան կոխեց այն տունը ուր կը բնակին խումբ մը ճարտարագէտներ, անգլիական ընկերութեան պաշտօնեաններ, առանց յայտնելու ատեանութեան պատճառները։ Շէնքը խուզարկուեցաւ վերէն վար, յետոյ անգլիացի երկու ճարտարագէտներ առաջնորդուեցան Մոսկուայի բանտը։ Յաջորդ օրը ուրիշ երկու ճարտարագէտներ ալ բանտարկուեցան։ Այդ նոյն ժամուն եւ նոյն բանտին մէջ, Ձեկային վարիչները մահուան դատապարտեցին 35 ...

[illegible]

Օրինագիծը քուէարկուեցաւ երկրորդ ընթերցումով, եւ ստացաւ 48ի դէմ 347 ձայն։

Պ. Մաքտօնըլտ Ամերիկա կ'երթայ

Պատասխանելով նախագահ Րուզվէլթի հրաւէրին, Անգլիոյ վարչապետը կը պատրաստուի Ուաշինկթըն երթալու ապրիլի երկրորդ կէսուն։ Երկու վարիչները պիտի խորհրդակցին տնտեսական համագումարի եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին։ Անշուշտ քաղաքական ուրիշ խնդիրներ ալ քննութեան պիտի ենթարկուին։ Պ. Մաքտոնըլտ Ամերիկա պիտի մնայ մէկ շաբաթ։

Պ. Րուզվէլթ փափաք յայտնած է որ Ֆրանսայի հետ ալ խօսակցութիւններ ըլլան։ Ուաշինկթընի Ֆրանսական նոր դեսպանը ճամբայ ելաւ անցի օր։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեան։

Իսկ Գերմանիոյ նախարարները՝ դէպի Հռոմ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Գերմանիոյ փոխ-վարչապետը՝ Ֆոն Փափէն եւ ներքին նախարարը՝ Կէօրինկ Հռոմ պիտի երթան Զատկի շաբթուն։ Թէեւ մէկը Մուսոլինին տեսնելու պիտի երթայ, իսկ միւսը՝ Վատիկան այցելելու, բայց քանի որ ճամբորդութիւնը տեղի կ'ունենայ միաժամանակ, կարելի չէ ուրանալ անոր քաղաքական նշանակութիւնը։ Թէ իտալական կառավարութեան եւ թէ Վատիկանի հետ բանակցութիւններ պիտի կատարուին հետեւեալ խնդիրներու մասին, — 1. Զինաթափութիւն. — 2. Չորս մեծ պետութեանց դաշինք. — 3. Դաշնագիրներու վերաքննութիւն. — 4. Պայմանագիր մը՝ Վատիկանի հետ։

Ֆրանսական շրջանակներու մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս անցուդարձին, ճիշդ այն պահուն երբ սեղանի վրայ է «չորս տերու դաշինքի ծրագիրը»։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՀԱԿԱՌԱԿ Է

Լեհական մամուլը երկարօրէն կը գրէ «չորս տերու դաշինքով», որ ուղղակի կը շօշափէ իր շահերը։ Կէս-պաշտօնական մամուլին լեզուէն դատելով, Լեհաստան չի կրնար ընդունիլ ո՛չ եւ է նոր դաշինք, բաց ի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն։ Ֆրանսայի առաջարկած բարեփոխումներն ալ չեն գոհացներ Լեհաստանը, որ կը մերժէ երկրորդական դերի մը վրայ նետուիլ։

Ֆրանսական մամուլը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ իր հաւատարիմ զինակցին այս ընթացքը։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՌԵԺԻՆ ԿԸ ԳՆԷ ՄԱՐՈՒՍԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Ցախկին ծխախոտի ռէժին, նկատառելով բանակցութիւններէ յետոյ կարգադրած յաջողած է գնել Սուրիոյ եւ Լիբանանի Մարուսեան Եղբայրներու ...մը, որ կը... ապրանքներու ցուցակը կը պատրաստուի։

Կ'ըսուի թէ այս փոխանցումի գինը հինգ միլիոն ֆրանք է։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

27րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր
Մարսէյլի Կազի գործարանի բանուորներէն	496
Գարսէն Խաչիկեան, Արտաշ... Ներսէսեան, Նէա Արէսիա	5
	5
Գումար՝	506
Ապրիլ 1ի գումարը	7501
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8007

Ֆրանս. ծրագիրը՝ նոր դաշինքին մասին

Նախարարական խորհուրդը անցի օր վաւերացուց այն յուշագիր-ծրագիրը, որ պիտի առաջարկուի Անգլիոյ եւ միւս պետութեանց, «չորս տերու դաշինքի» մասին։

Արդէն հաղորդած ենք այդ ծրագրին գլխաւոր կէտերը։ Ֆրանսա չընդունիր ո՛ր եւ է նոր յանձնառութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն դուրս։ Եւ չուզեր որ նոր դաշինքը սահմանափակուի միայն չորս մեծ պետութեանց միջեւ։ «Չորս տերու դաշինքը, Ֆրանսայի տեսակէտով, պէտք է ըլլայ տեսակ մը շրջանային համաձայնութիւն, որուն տրամադրութեամբ չորս մեծ պետութիւնները պիտի կրնան որոշումներ տալ միայն այն խնդիրներու մասին որ ուղղակի կապ ունին իրենց հետ։ Այս հասկացողութեամբ, ծրագրուած դաշինքը պիտի ըլլայ նոր հաստատում մը Լոքառնոյի համաձայնութեանց։

Արտաքին նախարարը այս մասին յայտարարութիւններ պիտի ընէ Երեսփ. ժողովին մէջ, եւ անոր ալ կարծիքը լսելէ յետոյ, պիտի կազմէ վերջնական նախադիծը։

ՏԱՍԸ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐՆ ԱԼ ԿԵՂԾՈՒԵՑԱՆ

Գրած էինք թէ 10 ֆրանքնոց արծաթ դրամներ հրապարակ հանուած են, երկու շաբաթէ ի վեր։

Թերթերը կը գրեն թէ այս դրամն ալ կեղծուած է։

Կեղծ դրամին գոյնը ոչ միայն շատ բաց է, աւելի ճերմակ քան իսկականը, այլ եւ դիւրին է եղունգով քերթել եզերքը։

Կը կարծուի թէ Փարիզի մէջ մեծ քանակութեամբ հրապարակ հանուած է այս կեղծ դրամը։

Վիէնի երկու ընկերները ազատ արձակուած

Լիոնէն կը հեռագրեն ապրիլ 6 թուականով.— Ազատ արձակուեցան Վիէնի այն երկու ընկերները, Ներսէս Խաչիկեան եւ Գրիգոր Ալոյեան, որ ձերբակալուած էին փետր. 18ի տօնէն յետոյ, փողոցին մէջ ծագած կռիւի մը հետեւանքով։

Պոլսոյ Հրեաներն ալ...

Պոլսոյ Հրեաներն ալ պատրաստուեր էին հակագերման ցոյց մը կատարելու, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց, ձերբակալելով 23 Հրեաներ, որոնց 8ը վար դրուեցան։

Միեւնոյն ատեն Գերմանացիներն ալ կը պատրաստուէին հակացոյց մը սարքելու, որ նմանապէս խափանուեցաւ։ Զգուշութեան համար, ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առաւ Թեւթոնիայա գերմանական շէնքը։

⁂ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ՝ Հրեաները գաղտնի կոմիտէ մը կազմեր են, որ հետեւեալ կոչը հրատարակեր է.

— «Հրեա՛յ, անմիջապէս արթնցիր հանդէպ անոնց, որոնք կ'ուզեն քեզ խեղդել։ Այն հաստատութեան մէջ ուր կը գտնուիս քու դրամդ գողնալու կ'աշխատին։ Քեզ չեն ուզեր։ Այս մարդոց ցոյց տուր մեծ ազգիդ գոյութիւնը։ Ազնուական Հրեա՛յ, ո՛ն յառաջ»։

Անծանօթ մարդիկ, մեքենագրուած այս յայտարարութիւնները ցրուած են Պոլսոյ բոլոր գերման հաստատութիւններուն եւ անոնց մէջ աշխատող Հրեաներուն։

Այս յայտարարութիւնները երեք մեծ էջեր կը գրաւեն։

Նոյնպէս փոքր թուղթի վրայ մեքենագրուած յայտարարութիւններ բաշխած են Պոլսոյ Գերմանները։

Գերմանական վարժարանի հրեայ ուսանողները յայտարարութիւններ հրատարակած եւ ցրուած են, որպէս զի հրեայ աշակերտները հեռանան գերման վարժարանէն։

ԽԼՐՏՈՒՄ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Սիթրօէնի գործարանները բացուած են։ Ժավէլի գործարանը չորեքշաբթի բացաւ իր դռները եւ բանուորները սկսան իրենց գործին, առաւօտուն։ Մինչեւ ժամը 10, աշխատանքը կը կատարուէր խաղաղ։ Ժամը 10ին սկսաւ խլրտում մը բանուորներուն միջեւ, մասնաւորապէս «Ռաֆֆինիսիոն»ի բաժնին մէջ։ Շուտով խլրտումը տարածուեցաւ «Թոլըրի»ի, «Փէնթիւռ»ի եւ այլ բաժիններուն մէջ։

Պ. Սիթրօէն անձամբ եկաւ խաղաղեցնելու բանուորները, ի զուր փորձեց համոզել։ Բանուորները կը պնդէին իրենց առաջարկներուն վրայ եւ կը պոռային։ Պ. Սիթրօէն կը մեկնի։ Կէս օրին յայտարարութիւն մը կը հրատարակէ, ցաւ յայտնելով որ Ժավէլէն զատ գործարանին միւս ճիւղերը կ'աշխատին խաղաղ եւ համակերպած, միայն Ժավէլն է որ կը հակառակի։ Եթէ բանուորները կէս օրէն յետոյ չվերադառնան համակերպած, գործարանը պիտի փակուի։

Կէս օրէն յետոյ բանուորները կը վերադառնան գործարան, բայց չեն աշխատիր։ Ժամը 3-30ին սուլիչ մը դադարի կը հրաւիրէ։ Բանուորները կը մեկնին եւ գործարանը կը փակուի։

Ցայտնի չէ թէ ե՛րբ պիտի վերաբացուի գործարանը։ Թերեւս այս անգամ նամակով միայն կանչուին բանուորները։

⁂ Սիթրօէնի վարչութիւնը երէկ իսկ բանուորներուն ղրկած է երկտող նամակ մը, որ կը ծանուցանէ թէ աշխատանքները պիտի վերսկսին այսօր, ուրբաթ, 7 ապրիլ։ Անոնք որ չեն ներկայանար, հրաժարած պիտի համարուին եւ իրենց տեղ ուրիշներ պիտի առնուին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀԵՌԱՒՈՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ

Ցռոկտես մտածումներով կ'երթամ։ Ի՞նչ կարելի է ընել երբ անհատնում հանդէսներ ու պարահանդէսներ գամեր են արդէն ժողովուրդը։ Ի՞նչ կարելի է ընել երբ համաատարած տագնապը, հարիւրին իննսունը իրր համեմատութեամբ դրեր է Հայերն ու հայ ընտանիքները անդադրում անձկութեան մէջ։ Թերթերը արդէն հանգանակութիւններ կը կատարեն, որոշ իշխանութիւններ յատկացուցած են արդէն գումարներ։ Ի՞նչ կարելի է ըսպասել աւելի։ Բանաւո՞ր է՝ նոյն իսկ ...

Կը տեսնեմ 25—30 դէմք։ Ոչ մէկը կը ճանչնամ։ Իրենց հագուստ — կապուստը, ձեռքերը դէմքերը այնքան պերճախօս են որ կարելի է, առանց կարեւոր սխալներու, ամէն մէկուն պատմութիւնը վերակազմել։ Փափուկ աշխատանքը չէ իրենց բաժինը, ո՛չ ալ լաւ վարձատրուածը․ Անհատայ տպաւորութիւններու նորէն ցնցում մը։ Ինչո՞ւ կ'ապրին ասոնք․ ինչո՞ւ այսքան կապուած են կեանքին․ եւ մանաւանդ ի՞նչ ընելու եկեր են հոս։ Իրենց կեանքի գեհենական մթնոլորտին մէջ, սովորական բնազդներն իսկ անբաւական են բացատրելու ո եւ է կենսունակութիւն։ Եւ դեռ ուրիշով ալ զբաղելու երեւոյթը ինծի կը թուի անընական, ոչ սիրելի։

Կը դիտեմ աւելի մօտէն ու առանձին — առանձին։ Անպատում զրկանքներու, մրափող կամ պայթած հիւանդութիւններու դաժան կնիքը չէ կրցած սակայն աւրշտկել բան մը։ Թերեւս ամէնէն կարեւորը։ Ջարդուած հոգիի մը հանդարտ ցոլքը կայ իրենց աչքերուն մէջ։

.. Սկսած են արդէն խօսիլ։ Անպաճոյճ բառեր եւ պայծառ սրտի անմիջական զգացումներ որ հող, աչքիդ առջեւ, բաղձանքի, մտքի կը վերածուին։

Անմիջապէս կ'որոշեմ․ չըլլայ որ յուսահատ մտածումներս ցուցադրեմ հոս։

Երբեմն մէկն ու միւսը կը ժպտի իր ծանօթին եւ թեթեւ կատակ մը կ'ընէ, լի փափկութեամբ ու ազնւութեամբ։ Ինչո՞ւ ասոնք կ'անդրադառնան իմ վրայ բացառիկ դէպքերու նման ...։ Ի՞նչ տարբերութիւն այն օտար, երջանիկներուն եւ ասոնց միջեւ։ Անոնք ունին լայն կամ փարթամ կեանքին ամբողջ արդի ու գերարդի վայելքները, ասոնք իրենց բոլոր ժամերը պիտի անցընեն չոր հացի մը համար։ Բայց ... անոնց կոկորդէն խածած են սխտաւոր անհանգստութեան ու գերարդի եսապաշտութեան աւերիչ ակռաները։ Ասոնք հոգիի ամբողջական կալուած մը անխարդախ պահած են։ Այն երջանիկները մոռցեր են ժպտիլ, այս դժբախտները երջանկօրէն կը ժպտին ...

Եղբայրակցութեան տաք հոսանք մը կը կլանէ զիս։ Զըլլայ որ խօսիմ .. Անպաճոյճ բառերով իրար կը համոզեն, ծրագիր կը կազմեն։

... « Եղբա՛յր, ինչո՞ւ այսպէս կ'ըսես, մենք Շիրակի աղէտին ժամանակ ալ ... »։

Իրականութեան հետ կոկորդ կոկորդի եկած մարդիկ են։ Շատ պատրանք չունին բայց կ'ուզեն, կ'որոշեն ընել ինչ որ կրնան։ Ինքնակամ, ամէն մէկուն իր առաջարկածը, կ'ընտրուին երկուական, երեքական հոգինոց յանձնախումբեր, տասը, տասներկու ...

— « Ի՞նչ կ'ըսես եղբայր, Սարաչէի մէջ միայն, Արնուվիլի մէջ միայն, Պէլվիլի մէջ միայն այսքան տուն կայ, ես այսինչն ալ հետս կ'առնեմ՝ կը տեսնէք, երկուական, հինգական ֆրանքնոց տոմսակներէն քանի հատ ... »։

Ի՞նչ լաւ է այս շէնքը ... իմաստակութիւն, ռահոտրութիւն, վիպերնիդ վերթի։

Մարտ 18ը կը հռչակեն հանգանակութեան օր, եղբայրական օգնութեան օր։

Օրեր յետոյ ինծի կ'ըսեն։ Մէկը՝ առաւօտուն, ժամը 8էն սկսեր է՝ եւ մինչեւ իրիկուան 9ը՝ 600 ֆրանք է ժողվեր։ Միւսը, անօթի ծարաւ, անձրեւի մը ընկերակցութեամբ՝ 400 ֆրանք։ Կ'անիծէ անձրեւը որ ցեխերուն մէջ պահած է իր յոգնած սրունքները եւ կ'օրհնէ զայն որ ստիպած է մարդիկ իրենց տունը մնալ։ Ուրիշ մը՝ 200 ֆրանք, ուրիշ մը՝ 300 ֆրանք, եւայլն։ Արդիւնքէն գոհ են։ Ամանք, հակառակ ատոր, խորապէս տրտում են․ խանդավառութիւնը իջած է։

— ... « Հաւատացէք պարոն, այնքան շուէօ ընտանիքի հանդիպեցանք, այնքա՜ն ... »։

Լռութենէ մը վերջ, ցնցուելով․

—«Բայց նորէն, երբ գիտցան որ աղէտեալ եղբայրներու համար է՝ երկուական ֆրանքնոց տոմսակներ պահանջեցին ... »։

Ուրիշ մը, բարկացած՝ իր տեսած պատկերներէն, յանկարծ, կարկամած դէմքով․

— « Հաւատացէք, պարոն, տեղ կար որ ես իմ հաւաքածս տալու փափաք ունեցայ ... »։

Երկար առեն կը լռեն։ Մէկը, հաւաքուած գումարներուն ընդհանուր գումարը կ'ընէ։ Միւսները մէկիկ մէկիկ կ'երկարեն իրենց գլուխները։ Ժպիտ մը կը պայծառացնէ միադօրէն բոլորին ալ դէմքը։ Հպարտութեամբ ինծի ցոյց կուտան թուանշանը։ Ես ալ կը ժպտիմ բայց ներքնապէս կը մընամ անտարբեր։ Հոն ուր ես 1000նոց մըն իմ գտեր՝ ինծի մէկ ֆրանքնոցով մը կ'ուզէն շլացնել . .

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի ափ մը ոսկի, երբ ոսկիին հանքերը ձեր սրտին մէջ են։ Պայքարին ամէնէն քստմնելին չէ խաթարած ձեր հոգիները։ Դուք չէք իսկ վիճանած պայքարի անարժան զէնքերուն դիմելու, երբ հաշտնալի պիտի ըլլար որ եւ հոլածանքը ամէնէն գարշելիները դրած է ձեր ձեռքերուն մէջ։ Գաղտնի ուժերու ապաւինած՝ դուք կը տեւէք եւ կը յաղթանակէք։ Ձեր տառապանքը՝ ամէնօրեայ անձկութիւն դարձած, փոխանակ գառնացնելու ձեր հոգին՝ հոն արժատ ձգել տուած է ամենամեծ զգացումին՝ ընդհանուր եղբայրակցութեան հոգեկորովը։ Ձեր տառապանքը՝ փոխանակ վանելու ձեզ ուրիշին տառապանքներէն, ամէնէն ազնիւ կարեկցութեան մէջ կը մղէ ձեզ։ Իսկ այդ՝ դրած է ձեր անպաճոյճ արտաքինին տակ, ձեր հոգիներուն խորը բացառիկ կորով մը որ է եւ պիտի մնայ մշտական ակը՝ ցեղին ուժերու նորոգման։ Ի՞նչ տարբերութիւն ձեր եւ բարեգործութիւնները մասնակարարող վարձու պաշտօնեաներուն միջեւ ... Անա թէ ինչու, եթէ նոյն իսկ մէկ սանթիմի չուփելի արդիւնք ձեռք չգած ըլլայիք՝ ձեր ճակատները կը մնան բարձր։ Մեր անսահման վէրքերուն այնքան, այնքա՜ն դարման առաջարկողներ ու ճարպիկ արտադրողներ կան ... Եւ սակայն վարիչ մտաւորականներն ու մանաւանդ մեր այնքան փայլուն այլ ապականուած կիսամտաւորականութիւնը, ձեր առաքինութիւններու, առաջին առաքինութիւններու վճիտ աւազանին մէջ միայն կրնայ մաքրել իր պղծութիւնը։ Բայց դուք այդ մասին ալ չէք մտածեր։ Դուք կաք եւ կը տեւէք։ Ու այդ է դարերը յաղթող ձեր գաղտնիքը։ Ու ձեր նահատակ ու մեծ վարիչներուն ճիգերը, ահա թէ ինչու, ուղղուած էին միշտ իրենց մտածումները պեղելու այդ աւազանի գաղտնիքները։

Այս մօտերն էին որ անտարբեր ձըգեցին զիս թիւին ու թուանշանին։ Նաեւ անոր համար որ միտքս ինկաւ վէպի մը մէկ ազդիկը։ Կը յիշէ՞ք « Մեռածներու Տան Յիշատակարան »ին այն այրի կինը ... բայց ես ալ իմ մոռցեր անունը։ Այդ որբ եւ այրի կինը բերդարգելեներուն կը տանէր, ամէն օր, ինչ որ կրնար։ Երբեմն կտոր մը ճերմակ հաց, երբեմն շաքարի կտոր մը, երբեմն մէկ կամ կէս կոպէկ, երբեմն լաթի կտոր մը։

Որովհետեւ անոնց թշուառութիւնը այն աստիճանի էր որ, այդ ամէն մէկ ինչը թանկագին կը դառնար։ Բայց օր ալ կար որ այրի կինը ոչինչ ունէր տանելու տառապողներուն։ Հակառակ ատոր, իրիկուրը, սովորական նոյն ժամուն, կ'երթար ու կը կենար բերդի պատերուն տակ։ Եւ պատերէն անդին տանջուող կալանաւորները երջանիկ էին, որովհետեւ գիտէին որ այդ մօտիկը, առանձին, որբ կինը ներկայ է.

ՀՐԱՉ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Յաջողութիւն չգտած թատերագիր մը՝ օր մը գնաց Ա. Տիւմային, եւ սպառնաց թէ ինքնասպան պիտի ըլլայ, նախապէս սպաննելով իր երեք զաւակներն ալ, եթէ անմիջապէս 300 ֆր. չտրուի իրեն։

Տիւմա պարպեց բոլոր գրպանները, բայց 200 ֆրանքէն աւելի չկրցաւ գտնել։

— Ինծի անպայման երեք հարիւր ֆրանք պէտք է, կրկնեց թատերագիրը. եթէ ոչ՝ ես ու զաւակներս կորսուած ենք։

— Է՛հ, լաւ..., առաջարկ մը պիտի ընեմ ձեզի, ըսաւ Տիւմա. առ այս երկու ֆրանքը, եւ առ այժմ միայն դուն ինքնասպան եղիր։

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մօտաւորապէս երկու տարի առաջ, Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի կողմէ հանդէս մը սարքուած էր ի պատիւ հայ բեմի մշակներուն։

Նախագահ եւ բանախօս Գ. Բեբերեանի կողմէ ներկայացուած Թրքահայ դերասաններու կարգին բոլորովին անյիշատակ թողուեցաւ Թրքահայ բեմի մեծագոյն ուժերէն Ալիքսանեան։

Ի վերջոյ Գ. Շահխաթունի բեմ բարձրանալով, թէեւ քանի մը խօսքով յիշեց Ալիքսանեանի տաղանդը, բայց անշուշտ ոչ բոլորովին տեղեակ անոր բարձր արուեստին։

Նոյն օրը չուզեցի դիտողութիւն ընել, եւ հիմակ թէեւ բաւական ուշ է արդէն, սակայն խորհելով որ գուցէ օր մը պատմութիւնն ալ նոյն ձեւով գրուի, խղճի պարտք կը համարեմ յանուն անհետացող այդ մեծ արուեստագէտին քանի մը ճշդումներ ընել։

Նախ, պէտք է ըսեմ թէ Շարաանի « Թրքահայ Բեմն եւ իր Գործիչները », (Իզմիրեանց մրցանակով պսակուած 1907) գնահատելի գործ մը ըլլալով հանդերձ, շատ թերի է եւ չիտար Թրքահայ դերասանին բեմական գործունէութեան իրական պատկերը։

Կը յիշեմ թէ 1908ի սահմանադրութեան վաղորդայնին, նախկին Պէնլեան խումբին գործակատար Հաճի Ցակոբ Մաղմանեանի ընկերակցութեամբ, Գ.Թիւթիւնճեան (Շարաան) դերասաններուն այցելեց, անձամբ տեղեկութիւններ քաղելու անոնց բեմական գործունէութեան մասին։ Անոնցմէ առաջ ալ Սմբատ Դաւթեան, յաճախ Թատրոն կուգար (Պատը-Բէօյ, Գուշ Տիլի Թատրոնը) նոյն նպատակով։ Սակայն դերասանները շատ կարեւորութիւն չէին տար այդ կարգի բաներու, հազիւ քանի մը խօսք ըսելով կ'անցնէին։ Մանաւանդ այն շրջանին երբ Գ. Թիւթիւնճեան այցելեց, Մնակեան Թատերախումբը Պոլսոյ քաղաքական մթնոլորտէն ճնշուած եւ տրիներով անգործութեան մատնուած էր։ Ի վերջոյ Մակեդոնիոյ շրջանէն հազիւ վերադարձած էինք, երբ յիշեալ պարոնները եկան մէջ ընդ մէջ տեղեկութիւններ հաւաքելու։

Գրքին հրատարակութենէն վերջը միայն տեսանք ամբողջութիւնը եւ զարմացանք թէ գրական յանձնաժողովը՝ այն առեն ապրող հին դերասաններէն ոչ մէկը չէր հրաւիրած, գէթ Մնակեանի նման հին վարպետի մը կարծիքին չէր դիմած գործին ամբողջութեանը մասին։

Դերասանուհիներու կարգին պէտք էր լաւագոյն տեղ մը տրուէր Տիկնէվրէկ – Սաթենիկ Մաթէոսեանի,— հպարտ ու քմահաճ կին, չէր ուզեր խմբագիրներու եւ նման մարդոց երեւալ, — որ ես զայն ճանչցած եմ իբրեւ դերասանուհի որ կը դիմագրէր ամէնէն նուրբ ու խառնապահանջ քննադատներուն։ Ճկուն էր, որամիտ, անմնաարար արուեստով, սեւոթագործող ու կենսունակ, ամէն կարգի դերերու մէջ հազուիլ գիտէր։ Ներելի չէ մոռացութեան տալ այսպիսի արուեստագիտուհի մը։

Նոյնպէս Ալիքսանեանի մասին գրուածքը թերթեւօրէն առնուած է, այն ժամանակին « բեմի հսկայ » կ'անուանէին զինքը։ Տիկին Հրաչեայ երկրորդ անգամ Կովկաս մեկնելուն առթիւ, կ'առաջարկէ Ալիքսանեանին միասին երթալ (Կովկասէն եղած հրաւէրի մը համաձայն)։ Ալիքսանեան այդ միջոցին սրտի խնդիր մը ունենալով նոր դերասանուհի Օր. Ֆ.-ի հետ, կը մերժէ Հրաչեայի առաջարկը։ Հազիւ քանի մը ամիս կ'անցնի, Օր. Ֆ. Կովկաս կը մեկնի։ Ալիքսանեան եւս կը հետեւի։ Բագուի եւ Գանձակի մէջ ներկայացումներ կուտայ, թէեւ, սակայն Օր. Ֆ.-ի հետ ունեցած յուսախաբութենէն կ'որոշէ դառնալ Պոլիս։ Մինչ այդ, երբ Հրաչեայ կը լսէ Ալիքսանեանի Կովկաս գալու լուրը, կը զարմանայ իր կողմէ եղած առաջարկը մերժած ըլլալուն։ Նոյն ատեն Թիֆլիզէն զինքը տեսնելու եկող անձնաւորութեանց գնահատանքին կ'արժանանայ եւ հակառակ եղած հրաւէրներուն՝ կը մերժէ երթալ։

Ալիքսանեանի անհուսա նկարագիրը պատճառ կը դառնայ թերթերու մէջ քննադատուելու։ Փորձերու պահուն դիտելու եկող խմբագիրները կը հրաւիրէ դուրս ելլել, եւ միայն ներկայացման օրը գալ։ Կը յայտնէ թէ սեղական սովորութիւն է, սակայն Ալիքսանեան կը հակառակի եւ փորձը կը դադրեցնէ, մինչեւ որ դուրս երթան։ Ներկայացումը կ'անցնի խանդավառ ծափերով։ Եօթը անգամ ի տես կը հրաւիրուի, սակայն հետեւեալ օրը թերթերը կը քննադատեն անոր հայերէնը, եթէ ոչ արուեստը։ Ալիքսանեանի համար հայերէնը չինարէն չէր վերջապէս։ Ան հայերէն լեզուն կը խօսէր ու կը գրէր անթերի, մանաւանդ որ ամէն օր հայերէն թերթ կը կարդար։

Միջանկեալ յիշեմ որ իր հօրեղբօրորդին Գէորգ եղաւ․ Ալիքսանեան Արմաշու վանքին այրելէն վերջ, հիմնադիրը եղած է եւ աւելի արդիւնաւորած։ Իր գրութիւնները թերեւս մինչեւ այսօր էջմիածնի մատենադարանին մէջ պահուած են։ Ալիքսանեան իր պատանեկութեանը դիմած է անոր, վանքը մտնելու եւ հոգեւոր բեմին նուիրուելու համար, սակայն իր անշափահաս տարիքին համար համաձայն չէ եղած վանահայրը։ Ուրեմն Ալիքսանեան կոչուած էր անպայման բեմին նուիրուելու։

Պարտք կը համարեմ ուրեմն, ուղղել այն սխալ կարծիքը թէ տկար էր Ալիքսանեանի հայերէնը։ Բոլոր Թրքահայերու համար առաջին առթիւ գժուար կուգայ արեւելահայերէնը։ Սակայն այդ չի նշանակեր թէ հայերէն խօսիլ չենք գիտեր, մանաւանդ որ Ալիքսանեան ճկուն մարդ էր ամէն կերպով։ Բայց միակ մարդն էր որ երբեք այս կամ այն խմբագրին կամ հասանքին տեղի չէր տար։ Հետեւաբար, չէ ուզած երթալ Թիֆլիզ ու մեկնած է Պոլիս։ Ալիքսանեանի Կովկասի պատմութիւնը այս է եղած։

Գալով այն պատմութեան թէ Ալիքսանեանի խաղացանկը միայն մելոտրամաներէ կը բաղկանար, պէտք է նըկատի ունենալ համբաւեան շրջանը եւ դերասանին համար ապրելու հարցը։ Ալիքսանեան կէս դարէ աւելի շրջանի մը մէջ ներունդներ յղելու ծանր գործին նուիրուած էր իր կեանքին գնով։ Իր ապրելու միակ միջոցը եղած է ժողովուրդին համակրանքը, մերթ ընդ մերթ ալ հալածանքի ենթարկուելով։

Ալիքսանեան հաւասար յաջողութեամբ ներկայացուցած է Մոլիէռ, Շէյքսփիր եւ Իպսէն, սակայն ի վերջոյ պարտաւորուած են « մելոտրամներ » ու « քօմէտիներ » միայն ներկայացնել, չարունակելով միշտ արժեցնել իրենց վիճակուած դերը։

Ալիքսանեան գուցէ միակ արուեստագէտը եղած է իր ատենին, որ կրցած է տպաւորիչ դարձնել իր խաղարկութիւնը ապրելով հանդիսականներուն վրայ։ Ցաճախ, ներկայացումէն վերջ հրաւիրած են զինքը պատուասիրելու եւ իրենց տպաւորութիւնը պատմելու ժամերով։

Ալիքսանեանի արուեստը բնական ներշնչումն էր։ Համալսարաններ չէր աւարտած ան։ Իր ժամանակի բոլոր դերասանները մեծ մասով Ս. Փրկչեան Ազգ. որբանոցի աշակերտներ եղած են, սակայն իրենց բնածին յատկութիւններով կրցած են ամէնէն դժուարահաճներուն գոհացում տալ։

Անպակաս եղած են հիացումի խօսքեր՝ Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Եգիպտոսի արուեստասէր հայրենակիցներէն։ 18 տարի Ամերիկա ապրող արուեստասէր ամոլ մը որ 1908ին Պոլիս օդափոխութեան եկած էր, կ'ըսէր.— « Ալիքսանեան, թէ որ դուն Ամերիկա կամ Անգլիա ծնած ըլլայիր, այսօր ովկիանոսներուն վրայ քու անունովդ նաւեր կ'երթեւեկէին »։

Քաղաքական պայմանները թոյլ չեն տուած մեզի պահել այն գրութիւնները որ արտասահմանէն կուգային։

Կովկասի մէջ իրեն աշխատակցող ընկերներէն մէկը կը գրէր.— « Հոգեկան Ալիքսանեան, Պոլսէն եկած ոչ մի դերասան մեր վրայ այնքան լաւ տպաւորութիւն չի թողած ինչ որ դուն թողիր, թէ բարձր արուեստովդ թէ անձովդ։ Ափսո՛ս չուտ հեռացար »։ Ես ալ հիմա կ'ափսոսամ որ չեմ կրցած պահել այդ գրութիւնները։

Ցարգելի արուեստագէտ Աբէլեան վերջին անգամ Պոլիս գանուելուն յայտնեց թէ, իր եղբայրը որ Ալիքսանեանը ճանչցած է, կ'ուզէ անոր նըկարը ունենալ ու կը ցաւէր ինքը ճանչցած չըլլալուն։

Ալիքսանեան սովորական դերասան չէր, այլ բնատուր բարձր ձիրքերով օժտուած, զրաւիչ արուեստագէտ մըն էր։

1908ի ընթացքին Ցուծասանէն Պոլիս եկած թատերախումբի մը անուանի դերասանուհին՝ Մատամ Վէռօնի — որուն անունը կը կրէր խումբը — տեսնելու գացած էր Գատը Գիւղի ձըմեռնային թատրոնին մէջ։ Բեմ երթալով ներկայացուեցաւ իբրեւ տիկին Ալիքսանեան։ Անմիջապէս հարց տըւաւ թէ դուք այդ անունով մեծ դերասան մը ունիք, անոր հետ ազգականութիւն ունի՞ք։ Երբ իրեն ըսին թէ « ամուսինն է », — Ա՛, բացագանչեց, գիտէ՞ք թէ շատ մեծ արուեստագէտ է ան, եւայլն։ Նոյնպէս ուրիշ նշանաւոր դերասանուհի մը, ...

ԿԱՐՍԷՆ... ՉԻՆԱՍՏԱՆ

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ)

Սարսռազդեցիկ դրուագներ եւ օրերը

Համնելով Կարաուրգ, ժամանար քննութիւնից յետոյ, մեզ եւ մի ուրիշ ընտանիք, որպէս պարսկահըպատակների ազատ արձակեցին։ Մենք ազատ տեսանք Կարաուրգի վրայով դէպի բերդը, հասանք քաղաք, բայց ոչ թէ որպէս հայ, այլ որպէս մալականներ։ Ճանապարհին եղբայրս եւ մեզ հետ միացողները ռուսերէն էին խօսում, երբ հանդիպէինք թուրք զինուորների կամ չպաշը - պօզուկների։ Վերջապէս հասանք քաղաք։ Ի հարկէ, մինչեւ քաղաք հասնիլս, արդէն, «բօրքմա» չըգարծ ըրին մեզ, հանելով իրենց հանածը...։ Փողոցին մէջ չկար խանութ որ խորտակուած, կողոպտուած չլինէր։ Խանութների դռների մօտ սպանուած դիակները դեռ թաւալւում էին կիսամեռ։ Ու ես մանուկ, քայլում էի արեան մէջ, ու հիմա սարսափում եմ, երբ պատկերանում է աչքերիս առջեւ. .։ Ճանապարհին պատահող թալանողները առում էին.

— Կեավուր, պանա պաք, Հըգար ունու․․։

Եւ այսպէս թեթեւացել էի իրեղէններից։

Վերջապէս հասանք տուն։ Բարեբախտաբար, մեր տունը չէին կոտրած։ Տիկին Զօպանեանի տղան, գերի էր ընկած Րիւշտի փաշային։ Սկիզբները որպէս ռուս, փաշան զայն ընտրած էր ընկավար իր ինքնաշարժին, եւ այդ պատճառով սառրագրած էր մի թուղթի կտոր, որ հրաշքի դեր էր կատարում։ Երբ գալիս էին Լազերը կամ զինուորները, Տիկին Զօպանեանը ցիմալւում էր նրանց այդ թղթով, եւ նըրանք հեռանում էին։ Տիկին Զօպանեան այդ թղթի զօրութեամբ ազատեց թէ մեր տունը եւ թէ մօտ 60-70 գիւղացիներ, որոնք թաքնել էին իր օժանդակներում։ Կար մի գիւղական քահանայ եւս։ Բացի այդ, փաշան ընտրել էր երկու զինւոր պահապաններ, որոնք թոյլ չէին տար մեր շէնքին մօտենալ։

Երբ քիչ ղաղարեցին վայրենութիւնը, սպանութիւնը եւ յափշտակութիւնը, եղբայրս մի քանի ուրիշ պարսկահպատակների հետ, բոլորովին ազատ զգացին, եւ իրենք իրենց ռատով, գացին տաւն թրքաց բանտը։ Կարծես անծանօթ էին թուրքին. կարծես չգիտէին որ, եթէ քարկոծեն հարեւանի շունը եւ անցնին օրեր, շաբաթներ, նա նորից ատէլ կը փնտռէ որ կծէ քեզ, որքան էլ մտերիմ լինիս։

Այսպէս մի խումբ պարսկահպատակ հայեր, պարսկական գրօշակի տակ, գիմեցին ուղղակի վարչութեան, որպէսզի ստանան իրաւունք ազատ առեւտուրի։ Այստեղ կար Հիւսէյին անունով մի թուրք, ընիկ Կարսեցի, որ ընտրուած էր օգնական քաղաքապետին։ Այս շունը տեսնելով մերոնց, յայտարարեց թէ Դաշնակցականները այսպիսի կեղծ անցագրերով էին գործում Կարսում, եւ բոլորը միասին բանտը դրին։ Բայց եղբայրս երկար չմնաց բանտում։ Որպէս վարպետ, ազատեց եւ իր հետ ազատեց մօտ քսան հայեր, նոյնպէս իբրեւ վարպետներ։ Սրանց մէջ կային ուսանողներ, կօշկակարներ, առեւտրականներ, մի ծերունի դարբին, մի խօսքով բոլորը արհեստաւորներ որոնց Հրաղաց պիտի շինէին։ Ի հարկէ ոչ բոլորովին ազատ, ոչ էլ բանտում։

Տիկին Փասաւպէզյռվիւա։ Շատ են եղած այս կարգի գնահատութիւններ.

Արուեստագէտներու նկարներու կովկասեան հաւաքածոյ մը անսայ դերասան Սուքիասեանի մօտ։

Ալիքսանեանի նկարին տակ « Սանճաքեան » գրուած, իսկ ուրիշ նկար մը « Սէրանայլ երեխաորդ » նշանակուած էր, այն ինչ Սամսոնի մէջ գիւղական տարազով քաշուած մէկ նկարս էր։ Երբ մեր օրերուն իսկ այսքան սխալ տեղեկութիւններով զործեր կը հրատարակուին, ուրեմն անցեալ կամ ապագայ պատմիչները մեղադրելու իրաւունք չունինք ..

Ս. Յ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ. — Ցանկալի էր որ յարգելի դերասանուհին պարբերաբար հրատարակութեան տար իր յուշերը, աւելի լայն բովանդակութեամբ, նպաստելու համար հայ թատրոնի պատմութեան։

Յետս մէկ էջ. ...

Ցաւակցուած էր մի շէնք. պատերէն այնտեղ, շաբաթը մի օր կարող էին գալ տուն։ Այսպէս մօտ մի ամիս Այնուհետեւ, թէպէտ աշխատում էին, բայց ամէն գիշեր գալիս էին տուն։ Յետոյ բոլորովին ազատեցին, երբ երկիւղ չկար արդէն կամ ոչ մի թուրք չէր կարող ապել, որ բանտեն չարաչար ու վերջ սպաննէ։

Վերջապէս եկեղեցին ալ բաց ուեցաւ։ Իսկ ես մէկ տարի եւ մի օր գերի մնալէ յետոյ, ազատուեցայ։ Իբրեւ յիշատակ այդ տառապանքներից, երգում եմ այս երգը։ Մեր քաշածը թուրքերի ձանկին, արդէն մոռանալի բան է այդ երջանիկ օրերը, որ մոռանամ։

Անտէր Միայ Հասան դալէն,
Մեռնի քեազիմ փաշի բալէն,
Մեզի Թողուց արտասուելէն
Մեր տուները կրակ տալէն։

Շաբաթ օրը մեզի ըսին
Թուրքը մտեցած է կարսին,
Լուր չունէինք մենք այդ մասին
Հասատ էինք մենք մեր յոյսին.

Հազար ինը հարիւր 20 թուին
Օգոստոսի ցիրդ վերջերին,
Կարսայ բերդեր գրաւեցին,
Մեզի կարսայ բանտ քշեցին։

Րիւշտի փաշէն ձերբակալեց,
Կարսայ բանտը մեզ ուղարկեց,
Շորերս ամբողջ «չխալթ» արեց
Սարիղամուշ մեզ ցոյց տուեց։

Կարսայ բանտը խոնաւ ու մութ
Ժամը եղաւ երեկոյեան ութ,
Չկայ քիչ ջուր, չկայ սնունդ
Միայն թուրքերն էին անգութ։

Հայրս, մայրս սրի քաշին,
Քոյրս գերի տարան փաշին,
Դէհ, խոնարհիր կարտաշին,
Այս է կեանքը կգլ բաշին։

Թուրքը ասաւ «կեավուր, չխալթ»
Հային վայել չէ պաշել զարդ,
Ա՛յ եղբօրըն է աշխարհիս զարդ
Նորան խոնարհի ամէն ցայ մարդ։

Մի տարի եւ տասը վեց օր
Ցեղ մռացել մինչեւ այսօր,
Գերի մնացինք շուն թուրքի ձեռք
Հազարաւոր Եղեռ Հայեր։

Մ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Թռուցիկներ եւ ցոյց Բարեգործականի

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ...

Ամերիկահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ մարտ 15ին խաղաղ ցոյց մը տեղի ունեցած է Բարեգործականի Նիւ Եորքի գրասենեակին առջեւ։ 40 — ... գործազուրկներ դիմելով գրասենեակը, պատգամաւորութիւն մը կը ... կեն Վեր. Պէննէեանի, որ կը խոստանայ կարելին ի գործ դնել։

Ցոյցէն առաջ հանած էին երկու թռուցիկներ։ Մէկը՝ « Հայ Անգործներու Միութեան » կողմէ, որ ... լով իրենց կացութիւնը եւ Բարեգործականի դերը, կ'ըսէ․

— « Մենք կը պահանջենք, որ Բարեգործականը կամ իր անունը ... կամ իր կոչումին ծառայէ։

Մենք ողորմութիւն չենք ... այլ հաւասարութիւն կը պահանջենք։

Անցեալի մեր Բարեգործականի ... ուած գոյագութեան փոխարէն, ... օժանդակութիւն կ'ուզենք, ... կան օժանդակութիւն, բոլոր ... հայ անգործներու համար։

Մարտ 15ին, չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 10ին հայ անգործները ... բազմութեամբ պիտի արշաւենք ... բեգործականի կեդրոնատեղին եւ ... հանջենք, որ անմիջապէս օգնութեան հասնին հայ անգործ գաղթականներուն։

Հայ անգործ բարեկամներ,

Եկէք մեզի հետ, միացէք մեր ... քերուն, որպէսզի զանգուածային ... կայ ցոյցով եւ կազմակերպուած ... հանջով պարտադրենք Բարեգործականի ջոջերուն, որ մեզ լսեն, հայ ... ւոր անգործներու օգնութեան ... թան.

Զանգուածային կազմակերպուած ուժի ձայնը միայն կը լսեն Բարեգործականի երեւելիները։ Մենք պէտք ... ցուցադրենք այդ ուժը բոլոր անգործներու կուռ միութեամբ։ »

երկրորդ կաչը, հրապարակ հանած է Մ. Փ. Հէչակեան Ակումբը: Ուժ տալով Հայ Անգործներու Միութեան. կոչը կ'ըսէ.

— « Միութիւնս մարտ 10ին յանձնարարած մը ղրկեց Բարեգործականին խորհուրդ որ 70 հայ անգործներու ասխկեց եւ պատկելու տեղ ձեռք բերէ ոչ յաջողեցաւ:

Մարտ 13ին Միութեանս յանձնարարութիւն մը ղրկեց Բարեգործականին եւ այս անգամ մերժուեցաւ: Միութիւնս անմիջապէս կազմակերպեց ցուցարարութիւն մը — ուղղակի Բարեգործականի դրան առջեւ եւ իր բարեգործականի յաջողեցաւ իր պահանջներ ... տալ.

Արդ, Նիւ Եորքաբնակ անգործ Հայեր, եկէք եւ միացէք Միութեանս, զայն: Մեր մէջ գոյութիւն չունի ոչ յարանուանական եւ ոչ կուսակցական ու սեռային խտրականութիւն:

Միութիւնս կոչ կ'ընէ ձեզ, հայ անգործներուդ, — սովահար մի ըլլաք, կազմակերպուեցէք եւ պահանջենք մեր իրաւունքները ».

ԱՐՁԱՆԱԳ ՓԱՐԻԶԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Փարիզի ոստիկանական անուշութեան պատրաստած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, անտեսական տագնապին պատճառով նուազած են ամուսնութիւնները: Այսպէս Փարիզ այցելած են անցեալ տարի 178,173 Ֆրանսացիներ, 58,644 օտարականներ. 1931ին՝ 199,643 Ֆրանսացի եւ 74,318 օտարական: Ժամբորդներու նուազման պատճառով, տագնապի տառապած են պանդոկապետները: Պանդոկապետներու այս տագնապը տարածուեցաւ շուտով Սէնի ամբողջ նահանգին մէջ, ուր պանդոկներու թիւը ներկայիս իջած է մինչեւ 31161, որոնցմէ 1568 պանդոկ պակաս 1931 տարուան վրայ: Այս տարի պանդոկներ աւելի եւս պիտի քիչնան, որովհետեւ միայն յունուար ամսուան մէջ փակուեցան 280 պանդոկներ:

Տնտեսական տագնապին պատճառով է նորէն, որ շատեր կը դիմեն ոստիկանական անուշութեան, ուղելով տրական արձանագրուիլ: Թէեւ 1932ի ... փակուեցան արձանագրութիւններ, բայց մինչ այդ արձանագրուածներուն թիւը արդէն կը հասնի 9000ի:

Զարմանալի է սակայն, որ աւելցած ըմպելիատուններու թիւը: 1920ին Փարիզի մէջ բացուած էին 509 սինէմաներ, 1932ին՝ 641: Անցեալ տարուան ընթացքին բացուած են 30 նոր սինէմաներ.

Դարձեալ նոյն տարուան ընթացքին Փարիզի մէջ տրուած են 5910 պարտամուրհակներ եւ ... (202 ...) կողմէ:

Տարիներ հետ խնճոյքներ ալ շատցած են. 1932ին՝ յիմարանոց ղրկուած են 5311 հոգի, 1931ին՝ 5138 հոգի: 1932ին անձնասպան եղած են 2954 հոգի, 1931ին՝ 2010 հոգի:

Տնտեսական տագնապի նոյն տարուան ընթացքին չատցած են ... որբութիւն ընել ուզողները: Արդարեւ 1932ին 17,433 հոգի դիմած կառավարութեան որոշումի արտօնագիր ստանալու համար:

Թէեւ ֆրանսական օրէնքը կ'արգիլէ օտարականներու ու վիճակահանութիւնը, այսուհանդերձ աղքատախնամ եւ մարդասիրական կարգ մը ընկերութիւններու 401 արտօնագիր տրուեցաւ 1932ին.

Նոյն վիճակագրութեան համաձայն, ներկայիս Փարիզի մէջ կը պտտարկեն 27,489 կառքեր, որոնց 1,897ը հանրակառք (օթոպիւս) եւ 2,598ը ելեկտրաքարշ (թրամվէյ): Ինքնաշարժ վարելու համար արտօնագիր խնդրողներուն թիւը 1932ին իջաւ 90,918ի, 1931ին 101,731 էր: Անցեալ տարի ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր ստացան 5,645 կիներ, իսկ մերժուեցան 5,602 կիներ:

Ճամբու արկածներու պատկերը հետեւեալն է. — 494 հոգի մեռած, 3,655 հոգի վիրաւորուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թումանեանի մահուան տարեդարձը

— : — :

Մարտի վերջերը, Երեւան, Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը, նուիրուած բանաստեղծ Յով. Թումանեանի մահուան տասնամեակին: Թումանեանի յիշատակը յաւերժացնելու համար, լուսաւորութեան գործավարութիւնը որոշեց Դսեղ գիւղին մէջ (Լոռիի շրջանը, ուր ծնած է բանաստեղծը) հիմնել եօթնամեայ վարժարան մը Թումանեանի անունով, ինչպէս նաեւ գործավարներու խորհուրդէն խնդրել, որ Լոռիի մէջ կառուցուի, դարձեալ Թումանեանի անունով, հանգստեան տուն մը Հայաստանի գրողներուն համար: Հրատարակչականին այս տարի լոյս ընծայել Թումանեանի բոլոր գործերը եւ հրատարակել ԱՌուշ օփերան: Դարձեալ, որոշուած է մանկավարժական համալսարանին մէջ պահել Թումանեանի անունով երեք թոշակաւոր ուսանող: Եւ վերջապէս որոշուած է խնդրել Երեւան քաղաքի խորհուրդէն, որ փողոցներէն մին անուանէ Թումանեանի անունով:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Երեւանի մէջ մարտ 20ին տօնեցին քրտական առաջին թերթին Ռիա — Թազա (Նոր ուղի) 100րդ թիւը: Նըկատելով որ, կը գրեն Երեւանի թերթերը, Ռիա — Թազան Քիւրտերուն առաջին թերթն է ամբողջ աշխարհի մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է եւ խանդավառ ողջոյններ ստացած յիշեալ թերթը:

Երեւան-Քանաքեռ

« Պրոլետար »ին կը հեռագրեն Երեւանէն. —

Տաք եղանակները թոյլ տուին, որ արագանայ Երեւան — Քանաքեռ 13 քիլոմեթր երկար երկաթուղիին շինութիւնը:

Ներկայիս այս գծին վրայ կ'աշխատին 700 բանուորներ: Երկաթուղիին 7—8 քիլոմեթր երկարութեան վրայ կը կատարուին հողային աշխատանքներ: Ձեռնարկուած է արհեստական կառուցումներու եւ կամուրջներու շինութեան: Ապրիլէն սկսեալ բանուորներու թիւը պիտի հասցուի 2300ի, աւելի եւս արագացնելու համար շինութիւնը, որպէսզի երկաթուղին պատրաստ ըլլայ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին սարքաւորման օրը: Արդարեւ Երեւան — Քանաքեռ երկաթուղին պիտի դառնայ ոչ միայն իբրեւ տա

չին ուղեծառը դէպի Աշտարակ, այլ եւ Հայաստանի ամէնէն ուժեղ ջրաելեկտրակայանին շինութեան փոխադրիչ խողովակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐԸ

— : —

Պրոլետար կը գրէ թէ Հայաստանի հանքային ջուրերու հարստութիւնը երեւան հանելու համար, մասնաւորապէս Արզնիի ու Բլղան — Ջալի (Դիլիջան) նոր աղբիւրները աւելի լայն չափով մը օգտագործելու նպատակաւ, Երեւան հասած է Մոսկուայի հանքային ջուրերու ուսումնասիրութեան կաճառին յանձնաժողովը, որ կը քննէ Հայաստանի յայտնի հանքային ջուրերուն կլիմայական ու երկրաբանական խնդիրները: Յանձնաժողովին հիմնական նպատակն է հաստատել Արզնիի եւ Բլղան — Ջալի հանքային ջուրերու ամբողջ Ռուսիոյ կողմէ օգտագործման կարելիութիւնը: Այս հարցին մասին իր հեղինակաւոր կարծիքը պիտի յայտնէ մասնագէտ փրոֆ. Դանիլեւսկի, որ մօտերս կը սպասուի Երեւան:

Ծանօթութիւն. — Բլղան — Ջալի հանքային ջուրը երեւան հանուեցաւ անցեալ տարուան վերջերը: Կը գտնուի Դիլիջանէն 4 քիլոմեթր հեռու: Ջուրը ունի Բորժոմի հանքային ջուրերուն արժէքը: Կը պարունակէ ածխաթթուտ եւ ալքալի: Այնքան առատ կը հոսի ջուրը որ նախապէս օրական կը հաշուուէր 3000 լիտր, արդ 170.000 լիտր: Ամբողջ ձմեռը շարունակուեցաւ ջուրին քննութիւնը: Այս ջուրին քննութեամբ զբաղեցան յայտնի քիմիագէտ Կարստինսին: Երկրաբան Դեմիտոխինի ղեկավարութեան տակ, երկրաբանական քննութիւններ կատարուեցան ջուրին գտնուած տեղը: Այս երկրաբանն էր, որ, տակից առաջ, հսկած էր Արզնիի աշխատանքներուն վրայ: Կառավարութիւնը, ի վարձատրութիւն, 1000 րուբլի տուաւ Ա. Դեմիտոխինի

Բլղան — Ջալի դիրքը, կլիմայական տեսակէտով, հրաշալի է, օժտուած Դիլիջանի բացառիկ բնական գեղեցկութիւններով: Եւ նկատելով որ ջուրը շատ առատ է եւ յորդահոսան, կը խորհուի Բլղան — Ջալը եւս դարձնել Արզնիի պէս բուժավայր մը:

Կառավարութիւնը որոշեց թանգարան մը հիմնել Արզնիի մէջ, եւ այդ նպատակին յատկացուց 3000 րուբլի: Այս թանգարանը իր նիւթերով պիտի ներկայացնէ Արզնիի եւ Բլղան — Ջալի ջրաբուժական վայրին պատմութիւնն ու զարգացումը:

Ագարակի ճանքերը

— · —

Երկրաբանական արշաւախումբ մը Ագարակի մէջ (Մեղրիի շրջան) երեւան հանեց գունաւոր մետաղի հսկայ պաշար, աւելի մեծ քանակութեամբ քան Ալլահվերդիի եւ Ղափանի գունաւոր մետաղի պաշարը:

Ագարակի հանքերուն ընդհանուր պաշարը հաւասար է 106 միլիոն թոնոյի, ինչ որ կուտայ 575 հազար թոնօ պղինձ: Նոյն այդ հանքերուն մէջ արծաթային բաղադրութիւնը (molybdine) 15 հազար թոնոյի կը հասնի: Այդ հանքային բաղադրութիւնը պէտք է գիտնալ որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ ճարտարարուեստի մէջ:

Երկրաբանական կաճառին Հայաստանի բաժինը հանքախուզական նոր ծրագիր մը մշակած է, այդ նպատակին յատկացնելով 2,300,000 րուբլի:

Մանր լուրեր

Հայ երաժիշտները հաւանգադին կ'աշխատին մայր երկրին մէջ: Այս տարի Մշակոյթի Տան դահլիճէն զատ, Պետական Երաժշտանոցի շէնքին մէջ եւս բացուեցաւ սրահ մը, երաժշտական ցերեկոյթներու յատկացուած: Սրահը ունի 200 աթոռ:

⁂ Պատրաստութեան մէջ է եւ շուտով կ'աւարտի հայերէնէ թուրքերէն բառարանին խմբագրութիւնը: Բառարանը պիտի ունենայ 40,000 բառ: Ամբողջովին պատրաստուելէ յետոյ, տետրակները պիտի ղրկուին Բագու, ուր լոյս պիտի տեսնէ պրակ առ պրակ: Զուգընթացաբար, Բագուի մէջ կը պատրաստուի թուրքերէնէ հայերէն բառարան մը, որ առաջին հրատարակութիւնը պիտի ըլլայ. կ'ըսէ « Խորհ. Հայաստան », հայ եւ թուրք ժողովուրդներու պատմութեան մէջ: Բայց լուսնի վրա՞յ կ'ապրի « Խորհ. Հայաստան », որ չի գիտեր թէ քանի՛ քանի՛ նման բառարաններ լոյս տեսած են հինէն ի վեր:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԴԻԱԿԻԶՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— · —

Մեռելները այրելու սովորութիւնը Թուրքիոյ մէջ ալ ընդունիլ տալու համար կարգ մը մտաւորականներ աշխատանք կը թափեն: Անոնց փաստը այն է թէ դիակիզումը հին Թուրքերուն մէջ գոյութիւն ունէր արդէն: Չինական աղբիւրներու եւ Օրխանի շիրիմներու արձանագրութեանց համաձայն, Թուրքերը կը նախընտրէին այրել իրենց մեռելները Մանաւանդ « կ'այրուէին պատերազմի մէջ մեռնողները, որովհետեւ, ողջ գերի իյնալէն աւելի անպատուաբեր կը համարէին իրենց մեռելներուն թշնամիին ձեռքը իյնալը: Թուրք մեծ զօրապետները երբ մեռնէին, անոնց մարմինը կ'այրուէր, եւ մոխիրը առանձին — առանձին փորուած երեք գերեզմաններէն մէկին մէջ կը դրուէր, այնպէս որ անոնց բուն գերեզմանը անյայտ կը մնար:

Շրջուն պոռնիկները

Անատոլուի մէջ քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ շրջող կարգ մը կիներ չըզուն պոռնկութիւն կ'ընեն եւ վեներական կը ծաւալեն երիտասարդութեան մէջ:

Այս մասին պատրաստուած կանոնագրին համաձայն, ամէն նահանգի մէջ յատուկ յանձնաժողով մը այս կիները պիտի հաւաքէ եւ խրատելով գործի պիտի դնէ: Եթէ, այդ կիները, հակառակ ատոր, շարունակեն իրենց պոռնկութիւնը, այն ատեն զանոնք պիտի ղրկեն պոռնկանոցները:

Խոզը ձեղ է

Տոքթ. Միւսաւը Իսմայիլ Հագգը « Իսլամական կրօնքը եւ միսերը » անուն ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է, որուն մէջ կը հաստատէ թէ կարգ մը խոզերու լաւ եփուած միսը որեւէ վտանգ չի ներկայացներ: Եւ քուրանէն բերուա վկայութիւններով կը հաւաստէ թէ խոզի միսը հէլալ է:

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք « ՅԱՌԱՋ » ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԸ ՄԵՌՆԻ՛Ն ՄԷԿԻԿ ՄԷԿԻԿ...

— · —

Սէլանիկի « Հորիզոն »ը իր կարգին պարզելով Մակեդոնիոյ որբերուն անտերի թշուառութիւնը, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (29 մարտ).

— « Այս մէկ ամսուան ընթացքին երեք անուր մահեր արձանագրեցինք նախկին որբ հայ երիտասարդներու Մակեդոնիոյ ընտանիքէն: Առաջինը՝ Մարտիրոս Գրիգորեան, Տոփխանայէն հոս ղրկուած էր ուրիշ հիւանդ ու թոխտակից ընկերոջ մը հետ: Հ. Գ. Խաչը հիւանդանոց դրաւ չոր կմախք դարձած եւ չարժելու իսկ անկարող այդ երկու երիտասարդները: Առանցմէ մին լաւացաւ ու ղրկուեցաւ գիւղ: Մինչ միւսը, ամբողջ երկու ամիս չարչարուելէ վերջ, փակեց իր աչքերը հիւանդանոցին մէջ: Երկրորդը՝ Եղիա Սանտրքեանը, որ մեռաւ Վերիոնիա, մարտ 8ին: Եւ վերջինը — վերջի՞նը արդեօք — Սարգիս Վարդապետեան, 24 տարեկան վառվռուն երիտասարդը, որուն մահը արձանագրեցինք երէկ: Երեք մահ, մէկ ամսուան ընթացքին, երեքն ալ հետեւանք զրկանքներու, անօթութեան եւ անասհման թշուառութեան, որոնք, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր անբաժան ընկեր դարձած են մեր թախտաղուրկ երիտասարդներուն, Մակեդոնիոյ գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ:

Աւելէ առաջ, քանի քանի անգամներ պարզեցինք այն ողբալի վիճակը, որուն մատնուած էին մեր նախկին որբերը: Կոչեր, յօդուածներ, խմբագրականներ հառ ու համբանք չունեցան այս թերթին մէջ: Հրաւիրեցինք «աղգ»ին ուշադրութիւնը, յայտարարելով թէ մահուան վտանգը կը սպառնայ այս լքուած ու թշուառ երիտասարդներուն, որոնք ընդհանրապէս մատնուած են անդարմանելի անգործութեան մը: Գրեցինք, թէ տեղ տեղ անոնք խոտ ճարակելու կ'եղեն դաշտերը եւ խշտեակէ մը իսկ զրկուած՝ բացօթեայ կը գիշերեն ձմեռնային սարսափելի եղանակին: Դեռ ամիս մը առաջ հանրութեան փոխանցեցինք Տըրամա գտնուող տասնեակ մը նախկին որբերու յուսահատական ճիչը: Այս բոլորը, թերթէ թերթ արտատպուելով արձագանգ գտաւ աշխարհի ամբողջ հայ մամուլին մէջ եւ հանրութիւնը կարդաց ու գաղափար կազմեց տիրող սրտաճմլիկ կացութեան մասին: Բայց... բոլոր այս կոչերը, բոլոր այս ճիչերը մնացին անպատասխանի: Եղան մասնակի ձեռնարկներ եւ հետաքրքրուողներ,— կաթիլ մը ջուր թշուառութեան ծովուն մէջ: Հիմնական դարմանի մասին քայլ մը անգամ չդրուեցաւ: Ոչ մէկ մեծահարուստ Հայ խորհեցաւ գումար մը տրամադրել, այս անտէր երիտասարդներուն գոնէ ամէնէն կարօտները որ եւ է գործաշատ վայր փոխադրելու համար: Բարեգործականը, որ լուրջ հետաքրքրութեան մը պարագային կրնար ճշմարիտ ազատարարի մը դերը կատարել՝ ականջը քերեց — կամ խցեց — երբ թշուառութեան ճիչերը լսեց: Շատ չատ քանի մը հազար ֆրանք նպաստ ղրկեց իր ճոխ դանձէն: Մինչդեռ կրնար համազգային շահագրգռութիւն ստեղծել այս 4—500 թշուառներու մասին եւ ձեռք առնել գործնական միջոցներ, անոնց փրկութեան համար:

Մեծագոյն մեղաւորը սակայն հանդիսացաւ Երեւանի խորհրդային կառավարութիւնը, որ այնքան անկարեկիր ու քարսիրտ վերաբերում մը ցոյց տուաւ նախկին որբերուն հանդէպ, զանոնք, առանց բացառութեան զրկելով դէպի հայրենիք ներգաղթի իրաւունքէն: Եւ, ոչ միայն մեծագոյն մեղաւորը, այլեւ գլխաւոր դահիճը, երբ այսպէս, իրենք իրենց վիճակին լքուած երիտասարդները գերեզման կ'իջնեն « աղգ »ն ու աշխարհն անխեղճ ... »:

Խորհրդային առեւտուրը կը խաչուի պարսկական ճրապարակէն

Թաւրիզի մեր թղթակիցը կը գրէ (23 մարտ).

— Ռուսական հիմնարկութիւնները կամաց — կամաց հաշուեյարդարի են ենթարկում իրենց գործերը. իսկ վերջերս Պարսից եւ կարմիրների առեւտրական յարաբերութիւնները կարելի է ասել խզուած է: Ահա քանի օր է կարմիրները ոչինչ չեն բերում, որովհետեւ պարսիկ կառավարութիւնը արգիլում է որ եւ է ապրանք արտահանել երկրից: Սրա պատճառն էլ այն է, որ նախ՝ կարմիրները պայմանագրից դուրս աւել ապրանք են տարել եւ երկրորդ՝ բարեխիղճ չեն եղել դէպ ի Պարսկաստանի վաճառականները: Այսպէս օրինակ, մէկէից պատուէր եւ կանխավճար են վերցրել որ եւ է ապրանք բերելու, բայց 5—6 ամսից յետոյ կանխավճարը վերադարձրել են, առարկելով թէ իրենց առած ապրանքը չկայ եւայլն. նայած թէ իրենց օգուտը ինչպէս է եղել բաւ այնժ էլ չարժուել են: Կառավարութիւնը մի քանի օր կամուրջը փակ պահեց, նոյն իսկ փոստ էլ չեկաւ. բայց այժմ երկու փոստ բացել են, բայց առեւտրական որ եւ է փոխանակութիւն չի կատարւում, որի հետեւանքով էլ խուլթը պահմանին երկու ըէալ աւելացել է:

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պարսկական կառավարութիւնը որոշած է քանի մը խանութներու մէջ կեդրոնացնել պերճանքի նիւթերու վաճառումը: Այդ պատճառով, Թաւրիզի խանութները չարաթներով աժան ապրանք ծախած են:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Օր մը, խստապահանջ բարոյագէտին մէկը, չափազանց վրդովուած ձեւով արտայայտուեցաւ Լիթարտին առջեւ, ամուրիներու մասին — եսասէրներ՝ որոնք կ'ապրէին ի վնաս ընկերութեան, օգտուելով օրէնքներու զիջողականութենէն, առանց որ եւ է հոգի եւ առանց որ եւ պարտականութեան:

— Ամուրիները, կ'եզրակացնէր ան, պէտք է անպայման պատժուին ...ին, ...

Լիթարտի, որուն բան պէտք չէ եթէ ոչ՝ ամուսնացնել զանոնք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԿԱՄՍԱՐ. — Շատ ուշ ես մնացել, ... յետոյ եթէ ուղենաս էլ, տրամադրելի ի՞նչ ուժ ունես ...

ՄԵԼԻՔ. — Շահէնին լուր տանք որ ... ընդհարումները սկսին այստեղ, ... պատրաստ գտնուի գլուխ գործելու

ԿԱՄՍԱՐ. — Շահէն ի՞նչպէս պիտի ... մնայ քու վիճակդ:

ՄԵԼԻՔ. — Ձի՞ կարելի արդեօք, ... պարագային, մի բարձր տեղ կըրակ վառել, մեծ կրակ, այնպէս որ ... Ալթամարից իսկ տեսնուի ...

ԿԱՄՍԱՐ. — Մեծագոյն բանը ես ... երբեմն, Մելիք, ի՞նչ գիտնաս, ... է այժմ, ո՞ր ծերպերի մէջ է թաքցել Շահէնը, ան քու կրակի՞դ պիտի ուշադրութիւն դարձնի:

ՄԵԼԻՔ. — Պարտաւոր է վար իջնել իր ծերպերից:

ԿԱՄՍԱՐ. — Թող պահէիր, թող ... պահէիր, փոխանակ բոլո՛ր ... տրամադրելի ուժերդ էլ նրան ուղարկելու:

ՄԵԼԻՔ. — Ընդհարման պարագային շատ եմ կասկածում:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ստիպուած ես վարուելու, ինչպէս որ ծրագրել ես. Յուսափի՛ր, այդ է միակ ելքը:

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ կոտորա՞ծը:

ԿԱՄՍԱՐ. — Հա՛, ի՞նչ անեմ, ժողովուրդը որ այդքան վստահութիւն ունի կառավարութեան վրայ, կոտորածի պարագային թող ինքնիրեն պաշտպանէ, մենք մեր ձեռքից եկածը անում ենք ...

ՄԵԼԻՔ. — Եկեղեցիներու զանգակները հնչեցնելու եւ ժողովուրդը Արգեստանէն դուրս քաշելու ծրագիրը չիրագործե՞նք:

ԿԱՄՍԱՐ. — Վախ չունեմ. Թող իրագործեն, աւելի լաւ, ամբողջ Արգեստանը մեր տրամադրութեան տակ կը լինի, կոտորածի երկիւղից աւելի կարող ես չարժուել ուզածիդ պէս, իրագործենք ինչ որ ծրագրել ենք. փոփոխելու կամ տատանելու ժամանակը չէ: Դէպքերը յետոյ ցոյց պիտի տան թէ ինչ ընթացք է առանձին դրութիւնը, որի մէջ կը գտնուենք: Ո՛չ մի բան, հասկանո՞ւմ ես, ո՛չ մի բան նախատեսել չի կարելի, ո՛չ կառավարութիւնը գիտէ թէ ինչ պիտի լինի, ո՛չ ժողովուրդը եւ ո՛չ մենք:

Մթնոլորտը խեղդիչ է, կացութիւնը անհանդուրժելի ... ամպերը հաւաքուել են, կայծակն ու որոտը պիտի պայթի, անհրաժեշտ է որ պայթի, բայց տեսնենք շանթը որի գլխին է իջնելու ...

(Վարագոյր)

Գ. ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ այգի մը ծառախիտ: Գիշեր է):

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

Ա. Բ. Երիտասարդ, յետոյ Գ. Երիտ.

Ա. ԵՐԻՏ. — Այստեղն է կարծեմ, ժամադրութեան վայրը, բայց դեռ մարդ չկայ:

Բ. ԵՐԻՏ. — Կանուխ է դեռ:

Ա. ԵՐԻՏ. — Արդեօք ի՞նչ են որոշեր:

Բ. ԵՐԻՏ. — Սատանան գիտէ:

Ա. ԵՐԻՏ. — Եթէ միայն զաղանի մնար, կ'ըսեն, այգիներն իսկ պիտի բռնեն

Գ. ԵՐԻՏ (կը մօտենայ զգուշութեամբ). — Դո՞ւք էք:

Ա. ԵՐԻՏ. — Հա՛, ի՞նչ լուր:

Գ. ԵՐԻՏ. — Դեռ չեկա՞ն. Ցանկոյնների կողմն սկսան արդէն, զօրքերը կը տեղաւորուին մեր բռնած դիրքերը, առաւօտ պիտի սկսի խուզարկութիւնը

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, Տանատ, Գրիգոր, Սամսոն

Ա. ԵՐԻՏ. — Բարե՛ւ, Տանատ, ո՞ւր մնացին պարոնները:

ՏԱՃԱՏ. — Այստեղ պիտի լինէին:

Բ. ԵՐԻՏ. — Ի սէր Աստծու, Տանատ, դու չյանձնուես:

ՏԱՃԱՏ. — Է՛հ, ի՞նչ պիտի լինի որ:

Բ. ԵՐԻՏ. — Ամօթ է:

ՏԱՃԱՏ. — Ամօթի ժամանա՞կ է այժմ:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ծօ՛, (Սամսոնի) էլի դլուխ, ուշադրութիւն, ծառերին չդպչես:

ՍԱՄՍՈՆ. — Ի՞նչ ընեմ, ծառերն ինծի կը դպչին:

ԳՐԻԳՈՐ (բռնէն կը քաշէ). — Ա՛յս կողմ, այս կողմ ... Տղե՛րք, աշխատեցէք ծառերի բուների հետ նոյնանալ, կարող ենք նկատուիլ:

ՏԱՃԱՏ. — Գիտե՞ս, Գրիգոր, ի՞նչ է ծրագիրը:

ԳՐԻԳՈՐ. — Շուտով պիտի իմանանք, Տանա՛տ, մի երկու խնձոր հետդ առ, ես վախնում այս աւանակը պայթեցնէ: (Սամսոնի ծովի պարկի մէջէն կը հանէ երկու ձեռքի խնձոր):

ՏԱՃԱՏ. — Ո՞ր տեսակէն է:

ԳՐԻԳՈՐ. — Պատրճաւորն է:

Ա. ԵՐԻՏ. — Բայց ինչո՞ւ այսպէս բաց այգիի մէջ:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ի՞նչ ընենք երբ ծածկուած տեղ չկայ:

Բ. ԵՐԻՏ. — Գոնէ մի տուն:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ո՞վ է դուռ բացողը, չեն ընդունիր ... Իւրաքանչիւրը իր գլխէն կը վախնայ:

ՏԱՃԱՏ. — Իսկ յեղափոխականը:

ԳՐԻԳՈՐ. — Նա գլուխ չունի, որ վախնայ:

ՏԱՃԱՏ. — Հը՛մ, գլուխ ալ ունի, մարմին ալ:

ԳՐԻԳՈՐ. — Վա՛յ այն յեղափոխականին որ խնայել գիտցաւ. (Ա. Բ. երիտասարդներուն) Տղե՛րք, գացէք անգամ մը այգիի չուրջը պտտեցէք. բայց զգոյշ. նայեցէք ծառերուն վըրայ, ճիւղերուն տերեւներուն մէջ, բուներու ետեւ ո եւ է մէկը թաքնըւած չլինի, մէկն ու մէկը հանդիպած պարագային, եթէ մեռնողը չէ, նոյն իսկ մեռնողը, բռնեցէք, եթէ կ'ըմբոստանայ, պաղ զէնքով վերջացուցէք, առանց աղմուկի ...

(Ա. Բ. Երիտ. կը մեկնին):

ՏԱՃԱՏ. — Այո՛, ատոր համար անոր անորոշութիւն.

ԳՐԻԳՈՐ. — Նա որ իր կեանքէն կը վախնայ, նա ալ կը կորսնցնէ ամէնէն առաջ:

ՏԱՃԱՏ. — Վախի հարց չկայ, այս ատոր պիտի սկսի խուզարկութիւնը, բոլոր տուները, ի՞նչ գիրք պիտի բռնենք:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ուշ ենք մնացեր, սիրելիս, տատանումը կը պարտուի ... մեր պարոնները չգիտեմ ինչու, տատանումն ընտրեցին ...

(Մելիք ու Աբսէն կը յայտնուին):

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՓԱՐՍԻԿ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊՈՅՔՈԹԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ պարսիկ վաճառականները ժողով գումարելով որոշեցին պայքար հռչակել սովետական ապրանքներու դէմ, նկատելով որ Ռուսիա չէ յարգած իր ստորագրած առեւտրական դաշնագիրը։

Վաճառականները խնդրանքով մը Շահին յայտնեցին թէ ո եւ է առեւտուր չպիտի ընեն սովետներուն հետ, մինչեւ որ նոր դաշնագիր մը չկնքուի։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երէկ առտու Փարիզի բոլոր համալսարաններուն ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոքի ցոյց նախապատրաստական կարգ մը որոշումներուն դէմ։

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱՀՄԱՆ արգելքը եւ առնուեցաւ նախագահ Րուզվէլթի մէկ հրամանագրով։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ դերասանուհի Ֆլօր Մալի, ուրիշ անունով՝ Կոպէլ։ Նուրբ արուեստագէտ էր, ծնած՝ 1897ին։ Չորրորդ արուեստագիտուհին է այս, որ անձնասպան կ'ըլլայ Փարիզի մէջ, վերջին ամիսներու ընթացքին։

ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացաւ չորեքշաբթի օր, երեք օր տեւելէ յետոյ։ Կազմակերպուած էր իբրեւ ազդարարութիւն եւ կրնայ վերսկսիլ, եթէ գոհացում չտրուի։

ՊԵՐԼԻՆԻ 3500 փաստաբաններուն մէջ, իրենց փաստաբաններէն պիտի կրնան գործել միայն 35 հոգի, այսինքն հարիւրին մէկ։ 3500ին կէսը Հրեաներ են։ Քէօլնի 81 հրեայ փաստաբաններէն միայն չորսը արտօնուեցան դատ վարելու։

Գ. Տօնապետ Տօնապետեան՝ (Կարտան), Այրի Տիկ. Բերթա Տօնապետեան (Հալէպ), Աւետիսեան եղբայրք (Էքս եւ Ամերիկա), Տիկ. Իզաբել Գօյանեան, Գ. Կարապետ Գօյանեան (Ամերիկա), Տօնապետեան եղբայրք (Ֆրանսա եւ Ամերիկա), Տիկ. Նարդունի Կիւլէսէրեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ. Գօզիկեան (Հալէպ), Այրի Տիկին Շուշան Տօնապետեան եւ զաւակունք (Սէփթէմ), Տէր եւ Տիկին Գարսամեան (Կարտան), Տէր եւ Տիկ. Մակարեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ. Մեսրոպ Սարգիսեան (Լէ Միլ), Ֆէրմանեան եղբայրք (Կարտան), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳՐԻՏ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գալայճեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ ծաղիկ հասակին մէջ յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դշ. 29 մարտ 1933 Էքս-Ան-Փրովանսի (Ֆրանսա) մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շաւ, Գ. Ա.— 25 փրանք։
Փրովանս, Վարդ.— 50։
Հիրնա, Գապ.— 200
Արժանթէօյլ, Թ. Բ.— 35։

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի Կէյվէի Շրջ. Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Mr. le Prince, Métro Odéon: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին Փարիզ եւ շրջանները բնակող արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ.

Փարիզ եւ գաւառներ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ *արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆԻԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին,* Société Savantes, D *սրահին մէջ,* 8 rue Danton. *Մէթրօ՝ Սէն Միշէլ։*

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Իշխան» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացականները նկատի կ'առնուին։

ՍԷՆ ՄԱՐԿԸՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Համազասպ Ենթակոմիտէէ ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ԲԻՒԺԷՆ - ՍԻՒՐ - ԱՐԺԱՆԻ ջաթա - Ճաօի խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկեր Ե. Ա. ԹԵՐԶԵԱՆ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

Օգոստոս 18ի օրը ժամը 4.30ին խորհրդարանի ծխարանին մէջ գտնուեցաւ դժոխային մեքենայ մը, որ այնտեղ դրուած է անծանօթ անձերու կողմէ։

Պատճառներ կան ենթադրելու թէ այդ անձերը կը պատկանին ոճրագործներու կազմակերպութեան մը, որ ծանօթ է « Չորս Արդար Մարդիկ » անունով։ Այս կազմակերպութեան անդամները ամբաստանուած են մարդասպանութեամբ եւ իրենց դէմ ձերբակալման հրամանագրեր հանուած են Լոնտոնի, Փարիզի, Նիւ Եորքի, Նիւ Օրլէանսի, Սէթըլի (Ամերիկա), Պարչելոնայի, Թոմսքի, Պելկրատի, Քրիստիանիայի, Բէյփթաունի եւ Գաբաղասի մէջ։

Նորին Վեհափառութեան կառավարութիւնը վերայիշեալ պարգեւը պիտի վճարէ այն անձին որուն հայթայթելիք տեղեկութիւններուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ձերբակալել սոյն կազմակերպութեան անդամները հաւաքաբար կամ առանձին։ Բաց ի այդ, ներում եւ վարձատրութիւն պիտի ըստանայ նաեւ խմբակին այն անդամը որ պիտի հաղորդէ այդ տեղեկութիւնները, պայմանաւ որ ինքնակ կամ մեղսակից եղած չըլլայ հետեւեալ ոճիրներուն։

Ստորագրուած — ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ եւ *ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆԸ։*

(Ազգին տակը նշանակուած էին տասներկու ոճիրները որոնցմով ամբաստանուած էր քառեակը)։

« GOD SAVE THE KING »

(Աստուած պահէ թագաւորը)

Պարգեւին առատութիւնը աղմկալից բազմութիւն մը հաւաքած էր այդ ազդերուն առջեւ։

Արտասովոր էր տիրող ոգեւորութիւնը Լոնտոնի համար։ Ամբաստանեալները նկարագրուած չէին ոստիկանութեան ազդին մէջ։ Չկար նոյն իսկ անոնց լուսանկարը կամ գոնէ մանրամասնութիւնք իրենց հագուստներուն։

Փնտռուածն էր չորս մարդերու որոնք տեսնուած չէին ո՛չ մէկուն կողմէ. խորհրդաւոր մը մութին մէջ։

Գաղտնի ոստիկան մը՝ Ֆալմըթհ որ սովորութիւն չունէր բառերը ծամծըմելու (անգամ մը նոյն իսկ հասկցուցեր էր արքայական ընտանիքի անդամներէն մէկուն թէ « գլխուն համար աչքեր չունէր »), իր անկեղծ կարծիքը յայտնեց ոստիկանութեան փոխ-տնօրէնին.

— Կարելի չէ ձերբակալել մարդիկ որոնց արտաքին երեւոյթին մասին ամենէն տարրական ծանօթութիւն իսկ չունինք. չի՞ կրնար ըլլալ որ անոնք կիներ, Չինացիներ կամ սեւամորթներ ըլլան, ո՞վ գիտէ. բարձրահասա՞կ են, թէ կարճահասակ կամ ... Սիրելիս, անոնց ազգութիւնն անգամ չենք գիտեր ... Աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ ոճիրներ գործեր են. չենք կրնար « Ֆրանսացի են » ըսել, հիմնուելով այն իրողութեան վրայ թէ Փարիզի մէջ մէկը սպաննած են, ոչ ալ « Ամերիկացի », դատաւոր Քնապրոքը սպաննած ըլլալնուն համար։

— Իրենց գրելու ձե՞ւը, իրենց գրաւորութի՞ւնը, գիտել տուաւ փոխ-տնօրէնը, ցոյց տալով նամակներուն դէզը։

— Լատին գրաւորութիւն ըսել կ'ուզէք ... բայց կրնայ այդ ալ կեղծ ըլլալ. լա՛, ենթադրենք թէ կեղծ չէ։ Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Ֆրանսացիի մը, Սպանիացիի մը, Փորթուկալցիի մը, Իտալացիի մը կամ Հարաւային Ամերիկացիի մը ձեռագիրներուն մէջ ... Ո՛չ, ո՛չ, իմ ըսածս է, կրնայ կեղծ ըլլալ եւ հաւանաբար ալ կեղծ է անոնց ձեռագիրը ...

— Ի՞նչ գործ տեսաք մինչեւ հիմա։

— Այցելեցինք բոլոր կացարաններուն ... Փնտռեցինք Լոնտոնի այն թաղերը ուր օտարականները կը բնակին, Սօհօ, Պլումզպըրի եւայլն ... Փնտռտուքը կը շարունակուի գաղութներուն մէջ ալ ... Երէկ գիշեր խուզարկութեան գացինք Նըմհէտի մէջ ուր խոշոր թիւով Հայեր կ'ապրին բայց ...

Ցուցահատ արտայայտութիւն մը կար գաղտնի ոստիկանին դէմքին վրայ։

— Թերեւս խոշոր պանդոկներէն մէկուն մէջ գտնենք զանոնք, շարունակեց ոստիկանը. բայց չեմ կարծեր որ տխմար ըլլան՝ միասին ապրելու չափ. վստահ եղիր որ անոնք առանձին — առանձին կ'ապրին ու իրարու կը հանդիպին օրական երկու — երեք անգամ։

Ոստիկանը ընդհատեց իր խօսքը. մատովը հարուածներ տուաւ սեղանին որուն առջեւը նստած էին երկուքը։ Մտացիր վիճակ մը ունէր։

— Տը Քուրվիլը եկաւ օտարականներու թաղէն. այնտեղ տեսեր է իր մարդիկներէն մէկը որ այդ շրջանակին մէջ կ'ապրի ... երդում ըրաւ որ ան չէ ... Կը հաւատամ իր խօսքին ...

Փոխ-տնօրէնը գլուխը թօթվեց սրտառուչ կերպով։

— Սարսափելի կացութեան մէջ ենք Տաունինկ Սթրիթի մէջ (արտաքին պաշտօնատուն). իրենք ալ չեն գիտեր թէ ինչ պիտի պատահի այժմ

Գաղտնի ոստիկանը ոտքի ելաւ հառաչեց.

— Գո՛րծ ունինք չհոգալ ... ինչ պէս մէջէն պիտի ելլենք ...

— Ժողովո՞ւրդը ինչ կ'ըսէ, հարցուց տնօրէնը։

— Թերթերը տեսաք հարկաւ.

Փոխ-տնօրէնը արհամարհանքով մը թօթվեց ուսերը. նախատական այդ շարժումը անգլիական մամուլի համար։

— Թերթե՜րը ... Աստուած կը գիտէ, ո՞վ կարեւորութիւն կուտայ թերթերուն ...

— Ես, օրինակ, պատասխանեց գաղտնի ոստիկանը. հանրութիւնը որ ուղղութիւն կուտայ մամուլին ... թերթերը մը նպատակն է գոհացնել իր ընթերցողները, որպէս զի անոնք կարդան ու ըսեն, « հիանալի՜ », մենք ալ այդպէս կը խորհինք

(Շար.)

::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ԱՊՐԻԼ 1933
8 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2188 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈՂ ՄԸ ԱՅՍ, ՀՈՂ ՄԸ ԱՅՆ

Երկու հանդէս՝ միեւնոյն օրը, — այս գիշեր:

Մէկը՝ երեկոյթ՝ կազմակերպուած Միջհայրենակցական Յանձնախումբին կողմէ, ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն: Միւսը՝ պարահանդէս՝ նախաձեռնութեամբ Կամաւորներու Միութեան:

Դժբախտութիւն է, անշուշտ, այս խաչաձեւումը, միեւնոյն ժամուն եւ միեւնոյն արուեստագէտներով:

Բայց, ի՞նչ ընել: Փարիզի մէջ, սրահները եւ օրերը չեն որ պէտք յարմարին մարդոց, այլ մարդիկը՝ սրահներուն եւ անոնց ժամերուն:

Միջհայրենակցականը նախապէս նկատի ունէր «Միւթիւալիթէ»ի մեծ սրահը, եւ հանդէսին օր նշանակած էր վաղը՝ կիրակի: Վերջին պահուն, խուսափելով սրահին վարձքէն (2500 ֆրանք), կը ստիպուի փոխել եւ վարձել հինգ անգամ աւելի աժան սրահ մը, որ ազատ էր այսօր, շաբաթ: Իսկ նախկին կամաւորները արդէն շաբաթներ առաջ պայմանաւորուած ըլլալով, չէին կրնար փոփոխութիւն կատարել:

Քսան հազարէն պակաս չէ Փարիզի հայ հասարակութիւնը: Ուրեմն, կրնայ շարժման մէջ դնել երկու հազար հոգի: Հազարական՝ իւրաքանչիւրին համար: Մանաւանդ որ, մէկ միջավայրը կը տարբերի միւսէն:

Շա՞տ է: Այն ատեն, խոստովանեցէք թէ՝ շատ շուտ բռնեցինք սպառման ճամբան: Թէ ուծացումը արդէն իսկ նստեր է մեր գլուխներուն եւ սիրտերուն մէջ, եւ միշտ ալ պատրուակներ կը գտնենք խուսափելու տարրական պարտականութիւններէ:

Որովհետեւ, իրենց քմահաճոյքին համար չէ որ Միջհայրենակցականը եւ Կամաւորներու Միութիւնը սարքած են այս երեկոյթները: Ոչ ալ հոգեհաճ քարոզներ լսել տալու:

Երկուքն ալ ունին առաջադրութիւններ, կապուած՝ ինծի, քեզի, միւսին հետ:

Միջհայրենակցականը կ'ուզէ յիշեցնել թէ՝ Փարիզի մէջ ալ կան հայկական բազմութիւններ, որ կը մտածեն հեռաւոր դժբախտներու թշուառութեան մասին, եւ կ'ուզեն կատարել իրենց պարտքը:

Յանձնախումբին անդամները շաբաթներէ ի վեր կը տքնին, շօշափելի գումար մը արտադրելու համար:

Անոնք — մեծ մասով խոնարհ աշխատաւորներ — թաղէ թաղ, տունէ տուն պտտած, եւ լումաներ հաւաքած են: Իսկ այս երեկոյթը պիտի ըլլայ պսակումը իրենց տքնութեանց: Այլ եւ դրական ապացոյցը՝ այս գաղութին, գոնէ անոր սրտցաւ մասին պարտաճանաչութեան:

Անշուշտ նախընտրելի էր որ, իւրաքանչիւր հայ մարդ ուղղակի արձանագրուէր ու վճարէր, փոխանակ սպասելու բազմածախս երեկոյթի մը:

Բայց, իրողութիւն է որ շատեր աւելի սրտաբուխ կը դառնան՝ հանդէսի մէջ, երգի մը, ճառի մը կամ նուագի մը ազդեցութեան տակ:

Արդ, Պէյրութի հրկիզեալներուն օգտին սարքուած երեկոյթը օժտուած է այդ բոլոր առաւելութիւններով, ինչպէս կամաւորներուն պարահանդէսը:

— Ի՞նչ կը յուսաք ստանալ, հարցուցինք Միջհայրենակցականին:

— Մենք աշխատաւոր մարդիկ ենք եւ կը հասկնանք ժողովուրդի վիճակէն: Բոլորս ալ կրած ենք տնտեսական տագնապին ծանրութիւնը, եւ մեծ բաներ չենք սպասեր: Բայց, գիտենք նաեւ որ կաթիլ — կաթիլ կազմուած գումարներով է որ հոգացուած են այնքան պէտքեր՝ այս ժողովուրդին մէջ: Եւ յետոյ, բոլոր տարագիրներն ալ կրած են տառապանքի դառնութիւնը, հետեւաբար կ'ըմբռնեն ուրիշին տառապանքը…

×

Հարցուցինք նախկին կամաւորներուն.

— Ինչո՞ւ սարքած էք այս պարահանդէսը, այնքան բացառիկ շքեղութեամբ, որ կը նշանակէ մեծագումար ծախք:

— Ամէն բանէ առաջ՝ բարոյական մտահոգութեամբ: Կ'ուզենք ճանչցնել մեր հասարակութիւնը, մերձեցում հաստատել եւ փարատել շատ մը թիւրիմացութիւններ: Հրաւիրած ենք մօտ երկու հարիւր բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, զինուորական թէ քաղաքային: Առ հասարակ, սխալ գաղափարներ ունին մեր մասին: Կան Ֆրանսացիներ որ «սեւի»ներու հետ կը շփոթեն մեր տարագիրները: Յետոյ, գիտէք անշուշտ, հետզհետէ կը դժուարանայ հայ աշխատաւորներուն վիճակը, երբեւ հետեւանք տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան: Անհրաժեշտ է նորոգել կապերը եւ հաստատել նոր կապեր: Շատ բան կը կորսնցնենք այսպէս կղզիանալով, մենք մեզ մոռցնելով: Այսօր քանի՞ հոգի կը յիշէ թէ մենք ալ արիւն թափած ենք ոչ միայն մեզի, այլ եւ մարդկութեան համար, Մեծ Պատերազմի բոլոր ճակատներուն վրայ, թէ տուն — տեղ ունէինք, սակայն ցիրուցան եղանք աշխարհի անիրաւութեամբ, թէ … Այս երեկոյթը մեր պատիւն է եւ մենք պէտք է նախանձախնդիր ըլլանք արժեցնելու զայն, օտար հիւրերուն առջեւ: Մենք ալ այս ճակատին վրայ կ'աշխատինք, միեւնոյն մտահոգութիւններով, — ամրապնդել մեր ինքնապաշտպանութիւնը: Երէկ պատերազմ էր, կռուեցանք: Այսօր, խաղաղութիւն կը վայելենք, բայց ի՜նչքան հոգեր ունինք որ սրտցաւ աշխատանք եւ կազմակերպութիւն կը պահանջեն: Մենք չենք սիրեր աղմուկ հանել, բայց գիտենք թէ կան գործեր որ մեր ուսերուն վրայ կ'իյնան:

Ո՞վ պիտի կրնար արդարացնել իր մեկուսացումը, այս կացութեան առջեւ:

Եւ ո՞վ չպիտի ունենար խղճի խայթ մը, մինակ ձգելով աշխատողները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ «ՉՈՐՍ»ԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ տեղի ունեցաւ այն մեծ վիճաբանութիւնը որուն կը սպասուէր երկար ատենէ ի վեր: Վարչապետ Պ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարար Պ. Փոլ Պոնքուր այս առթիւ պարզեցին կառավարութեան տեսակէտը՝ Մուսոլինի — Մաքտոնըլտ ծրագրի մասին, եւ վստահութեան քուէ ստացան, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, կ'ամփոփենք վարչապետին ճառը, մանաւանդ որ օրը օրին հաղորդած ենք դաշինքին քաղաքականութեան գլխաւոր կէտերը:

Պ. Տալատիէ յայտնեց յետոյ թէ այժմ ձեռքի տակ ունին բոլոր վաւերագիրները՝ Մաքտոնըլտ — Մուսոլինի ծրագրի մասին, շարունակեց.

— Ֆրանսան հաւատարիմ կը մնայ այն ընդհանուր գաղափարներուն որոնք յառաջատուական եւ միասնական զինաթափութիւնը կը կապեն միջազգային ազդու հակակշիռի մը կազմակերպման, որ էական տարրն է ապահովութեան: Աստիճանաբար կրճատել մեր սպառազինութիւնները, պայմանաւ որ ոչ ոք վերազինուի, հաստատել տեւական եւ ազդու հակակշիռ մը բոլոր ձեւերով, արհեստագիտական թէ ելմտական, ջնջել զէնքերու անհատական շինութիւնն ու վաճառումը, եւ, եթէ ուժգին դիմադրութեան հանդիպի այս ծրագիրը, ամէն պարագայի մէջ խիստ հսկողութեան ենթարկել, — ահա այն քաղաքականութիւնը զոր պիտի պաշտպանենք մինչեւ վերջը: Ահա թէ ինչու անկեղծ հաւատացողութեամբ կ'ուսումնասիրենք բրիտանական ծրագիրը՝ սպառազինութեանց կրճատման մասին: Ինչ կը վերաբերի Պ. Մուսոլինիի ծրագրին, զայն ուսումնասիրեցինք լիակատար համակրանքով եւ խոր քննութեամբ: Այս առթիւ կատարուած խօսակցութիւններն ալ երեւան բերին տեսակէտներու մերձեցում մը: Եւ մենք յուշագրի մը մէջ ամփոփած ենք մեր տեսակէտները: Խնդիրը այն չէ որ կազմուի մեծ պետութեանց տեսչապետութիւն մը (տիրէքթուառ) որուն կամքը պիտի պարտադրուի Եւրոպայի մնացեալ մասին, նոր Սրբազան Զինակցութեան մը, աւելի փառատէր քան նախկինը որ հողային վերաքննութիւններ և սահմանագլուխներու աւելի կամ նուազ լայն տեղափոխութիւններ պիտի վճռէ: Այդ փորձը պիտի ընդհարի ազգերու հաւասարութեան գաղափարին, որ Ֆըրանսական, աւելի ճիշդ Ֆրանքօ-իտալական միտք է: Պետութեանց հաւասարութիւնը կը տրամադրէ չհակիլ պետութեանց ընկերակցութիւնը բոլոր բանակցութեանց մէջ. կարելի չէ անոնց իրաւունքները փոփոխել առանց անոնց հաւասարութեան եւ առանց դիմելու Ազգերու Դաշնակցութեան: Չորս մեծ պետութեանց գործակցութիւնը բարեդէպ պիտի ըլլար եթէ, հեռու՝ արդէն կնքուած համաձայնութեանց խղումի մը ձեւն ունենալէ, ընդհակառակն ձգտէր իրականացնել զանոնք: Խօսքեր կան վերաքննութեան մասին ալ: Ի՞նչպիսի վերաքննութեան մասին է խնդիրը: Որ սահմանագլուխներու մասին: Այս վերաքննութիւն բառը, որ յանկարծ մէջտեղ նետուեցաւ, չը՞ պիտի յարուցանէ միջազգային արդարութեան խնդիրներ, չը՞ պիտի արծարծէ ընչաքաղցութիւններ կամ ատելութիւններ: Չի՞ կրնար ըլլալ որ պատերազմի առաջնորդէ, խաղաղութեան դրօշին տակ: Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ թէ, 1933ի այս գարնան, երբ արթնցած են ազգայնական կիրքերը որ յաւէտ անհետացած կը համարուէին, մտահոգ եւ տանջահար ժողովուրդները խաղաղութիւն պիտի գտնեն յանկարծ կերպարանափոխելով Եւրոպայի քարտէզը: Ֆրանսան ոչ ատելութիւն ունի, ոչ ալ երկիւղ. Անոր տեսակէտն այն է թէ միջազգային գործակցութիւնը կրնայ հիմնուիլ միայն արդարութեան վրայ:

⁂ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն այս առթիւ ալ ճառ մը խօսեցաւ, պահանջելով որ կառավարութիւնը վճռապէս մերժէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: «Ֆըրանսան պէտք է ոտքի կանգնի եւ ըսէ, — Ո՛չ, վերաքննութիւն չենք ընդունիր. ատոր համար չէր որ տասը միլիոն մարդ սպաննուեցան»:

Խօսք առին նաեւ Պ. Էռիօ, Պ. Լէոն Պլում, Պ. Լուի Մառէն եւն.: Վերաքննութեան մասին Պ. Էռիօ ըսաւ.

— Ես հաւատարիմ կը մնամ ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքին եւ կը կարծեմ թէ վերաքննութիւն մը կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն երբ կը պահանջուի հանրաքուէով: Գալով չորս մեծ պետութեանց դաշինքին, Ֆրանսայի համար պզտիկ ազգ չկայ. այլ կան միայն ժողովուրդներ որոնց բոլորին հանդէպ յարգանք ունինք:

Պ. Մաքտօնըլտ կը մեկնի ապրիլ 15ին

Անգլիոյ վարչապետը դէպ ի Ամերիկա ճամբայ կ'ելլէ ապրիլ 15ին: Կը հաստատուի թէ՝ նախագահ Րուզվէլթ Ֆրանսան ալ հրաւիրած է մասնակցելու խորհրդակցութեանց: Հաւանական է որ Փարիզէն ղրկուի նախկին վարչապետ Պ. Էռիօն:

Ամերիկայի մէջ, Անգլիոյ վարչապետը պիտի ջանայ համաձայնութեան մը յանգիլ պատերազմական պարտքերու մասին, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովէն առաջ: Կ'ըսուի թէ Ամերիկա նոր մորաթորիոմ պիտի տայ Անգլիոյ, առկախ ձգելով յունիս 15ի մասնավճարին հատուցումը:

Համալսարանական ուսանողներու դասադուլը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Փարիզի բոլոր համալսարանները փակուեցան, ուսանողները դասադուլ հռչակած ըլլալով: Ազդանշանը տուին իրաւագիտական համալսարանի ուսանողները, որոնց հետեւեցան միւսները: Ոստիկանութիւնը ժամանակին լուր առած ըլլալով, բռնած էր անցքերը, որպէս զի խռովութիւններ չծագին:

Հինգշաբթի առտու ուսանողները աղմկալի ցոյցեր կատարեցին, պտտելով — կանչելով Սէն — Միշէլի պողոտային վրայ եւ բժշկական ու դեղագործական համալսարաններուն առջեւ: Անոնք որ չափը կ'անցընէին, ոստիկանատուն կ'առաջնորդուէին եւ խուզարկութեան կ'ենթարկուէին: Կրթական նախարարութիւնը փակել տուաւ Սորպոնը եւ Իրաւագիտական համալսարանը: Ուսանողական միութիւնը յայտարարութեամբ մը բողոքեց այս կարգադրութեան, ինչպէս եւ ոստիկանական խստութեանց դէմ, յայտնելով թէ ուժգնօրէն պիտի շարունակէ պայքարը:

Բժշկական համալսարանին ուսանողներն ալ յայտարարութեամբ մը իրենց համակրանքը յայտնելով հանդէպ միւս ուսանողներուն, պատճառ չեն տեսներ դասադուլ հռչակելու եւ կը յանձնարարեն զգուշանալ անպատեհ ցոյցերէ:

Նոյն իմաստով յայտարարութիւն մը հրատարակեցին դեղագործական ուսանողները:

ՄԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

… Խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

ԼԻՈՆ. — Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Լիոնի վարչութիւնը համախորհուրդ Տէսինի մասնաճիւղին հետ, որոշեց յանձնախումբ մը ընտրել, հանգանակութիւն մը կատարելու, Պէյրութի հրկիզեալներուն համար:

Ինչպէս ամէն Հայ, նոյնպէս մենք Բարձր Հայքցիներս, չէինք կրնար անտարբեր մնալ այսպիսի աղէտներու հանդէպ, բոլորս ալ կրած ըլլալով մեր մորթին վրայ:

Տեսնելով Լիոնի պէս մեծ քաղաքի մը անտարբերութիւնը, փութացինք մենք մեր լուման չխնայել այս առթիւ: Ուստի կը խնդրենք որ հանէք ձեր թերթի միջոցաւ սոյն գումարը, 360 ֆրանք, յատկացնել իր նպատակին:

Այստեղ պզտիկ ճշդում մը: Տէսինի մէջ կատարուած հանգանակութեան երէ չմասնակցեցաւ մեր մասնաճիւղը, պատճառը այս էր: — Որոշուած էր որ երկու քոյր Միութիւնները միասին գործեն, երէ ոչ, մինչեւ հիմա Բարձր Հայքցիներս որ եւ է ազգային շարժումի հանդէպ անտարբեր չենք մնացած թէ՛ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

Ի դիմաց Հանգանակիչ Յանձնախումբի Շ. Խաչատուրեան, Մկրտիչ Մնացեան:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

28րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր
Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն հանգանակութիւնը ..	360
Գումար	360
Ապրիլ 7ի գումարը	8007
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8367

ՆՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (30 մարտ). —

Սրբազան Պապը, Արեւելեան Ս. Ժողովի միջոցաւ Պէյրութի աղէտեալներուն ի նպաստ յատկացուցած է 10 հազար ֆրանք եւս: Նախապէս ալ արդէն Ս. Քահանայապետը ղրկած էր 20 հազար ֆրանք:

Բաց ի այդ, Խնամատար Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հինգ հազար ֆրանք Փարիզի ՅԱՌԱՋ օրաթերթի խմբագրութենէն:

Խնամատար Մարմինը իր վերջին նիստին որոշած է անմիջապէս հրատարակութեան տալ իր գործունէութեան եւ հաշուական ամբողջական գործառնութեանց տեղեկագիրը: Որոշած է նաեւ աշխատանքներ տանիլ եւ նոր ձեռնարկներու մասին մտածել, անգործներու գործ հայթայթելու համար:

Կրընոպլի բանտարկեալներէն երեքն ալ արձակուած

Կրընոպլէն մեր թղթակիցը կը հաղորդէ հեռախօսով. —

Բանտէն արձակուեցան ընկերներ Արմենակ Փափազեան, Ասատուր Կիւրքճեան եւ Ղեւոնդ Թորոսեան, որոնք ձերբակալուած էին փետր. 18ի հանդէսը խանգարող «Հօկեի»ներու ցուցմունքով:

Բանտը կը մնայ միայն ընկ. Սարգիս Ղուկասեան:

Աշխատանքի թուղթ կը ծախէր, բռնուեցաւ

Ջեռնիաս իշխանութիւնը քննութիւն բացած է Աշխատանքի նախարարութեան մէկ պաշտօնատարին դէմ, որ աշխատանքի թուղթեր կը ծախէր օտարականներու:

Իտալացի մեքենագրուհի մը գործազրկութեան նպաստ խնդրած ըլլալով, երեւան եկաւ որ իտալացի ներկիչ մը աշխատանքի նախարարութեան մէկ ճիւղի վարիչին կը յանձնարարէր օտար աշխատաւորներ, որոնք թուղթ կը ճարէին որոշ գումար մը գնելով: Ներկիչը հարցաքննուելով, խոստովանեցաւ թէ 1800 ֆրանք տուած էր մեքենագրուհիին, զայն յանձնարարելու համար աշխատանքի նախարարութեան մէկ պաշտօնատարին: Յայտնեց թէ ուրիշ միջնորդութիւն չէ ըրած, բայց, աւելցուց թէ երկու հազար (?) ֆրանքի ճաշ մը տուած է պաշտօնատարին, իբրեւ շնորհակալութիւն…

Այս յայտարարութեան վրայ, պաշտօնատարը հարցաքննուելով իր պետերուն կողմէ, խոստովանեցաւ թէ հինգ-վեց նպաստաւոր վկայութիւն տուած է զանազան դիմումներու որոնք պէտք է մերժուէին: Բայց պնդեց թէ այդ բոլորը կատարած է մարդասիրաբար, մեղքնալով դիմողներուն տաժանելի կացութեան: Այս առթիւ յայտնեց թէ արդէն կախակայուած է իր վարչութեան կարգապահական խորհուրդին կողմէ, ինչ որ կը խորտակէ իր ապագան:

— Բայց ուժգնօրէն կը բողոքեմ կաշառակերութեան մեղադրանքին դէմ: Ես ինքզինքս ծախած չեմ մէկ ճաշի համար: Ես երբեք մարդ գլուխ հազար ֆրանքի ճաշ ըրած չեմ: Զիս ամբաստանող ներկիչին հետ հազնեպ ճաշ մը ըրած եմ նախարարութեան շրջակաները, ամիսներ առաջ: Բայց կը հրաւիրեմ որ ապացուցանեն իմ յանցապարտութիւնս:

Հարցաքննիչ դատաւորը բոլոր վկայութիւնները լսելէ յետոյ, այժմ կ'աշխատի ճշդել թէ նախարարութեան միւս մէկ պաշտօնեան ալ կը գտնուի՞ միեւնոյն ամբաստանութեան տակ:

Կասկածելի նշեր՝ նոր դրամներուն վրայ

Տասը ֆրանքնոց արծաթ դրամներու քանի մը հատին վրայ կասկածելի նշեր տեսնուած ըլլալով, խնդիրը փոխերանցի եւ Պանք տը Ֆրանսի ուշադրութեան յանձնուած էր:

Երկու վարչութիւններն ալ կը յայտարարեն թէ կասկածելու ո՛ր եւ է պատճառ չկայ եւ այդ նշերը յառաջ եկած են մետաղի խառնուրդին անմաքրութենէն: Խառնուրդը հազարին 680 զուտ արծաթ է. այնպէս որ, նոր դրամը կաղապարէն ելած եւ ծեծուած ատեն, կրնայ աւելի կամ պակաս վընասուած ըլլալ:

Գալով կեղծ դրամներուն, շատ դիւրին է զանազանել զանոնք, որովհետեւ, ոչ իրականներուն գիծերու յստակութիւնը ունին, ոչ նոյն հնչիւնը, ոչ ալ դիմացկունութիւնը:

Ամերիկացիները կը խմեն ապրիլ 6էն ի վեր

Ապրիլ 6ի կէս գիշերին ամերիկեան 48 նահանգներէն 19ին մէջ վերջ գտաւ գինեհատութեան օրէնքը: Բոլոր ճաշարաններուն, պանդոկներուն եւ ակումբներուն մէջ մարդիկ ազատօրէն կը խմէին թեթեւ գինի եւ գարեջուր: Միայն հարիւրին 3.2 ալքոլ պարունակող ըմպելիները արտօնուած են: Նիւ Եորքի մէջ կոնծել սկսան երէկ, ուրբաթ. որովհետեւ գարեջուրի հայթայթիչները ուշացեր էին առտուան ժամը 6ին հրամցնել:

Կառավարութիւնը 25 միլիոն տոլար եկամուտ կը սպասէ ոգելից ըմպելիներու վաճառման տուրքէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՒՂԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՒՃԱՊԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Առաջին հնգամեակն անդրկովկասեան գիւղական տնտեսութիւնն անկման այնպիսի վիճակի հասցուց, որ այդ ձեւով չարունակուելը հաւասար պիտի լինէր խորհրդային ամբողջ տնտեսութեան փլուզման եւ տիրող կարգերի փոփոխման: Համայնավար վարիչները, գիտակից սպառնացող վտանգին, խուճապահար արագ եւ կտրուկ միջոցների են դիմում կացութիւնը փրկելու համար:

Տարուան առաջին երկու ամիսները Մոսկուայում տեղի ունեցան մի շարք համամիութենական ժողովներ, ուր մտահոգութեան գլխաւոր առարկան եղաւ գիւղը եւ, գիւղական քաղաքականութեան որպէս ուղեցիծ ընդունուեց Ստալինի արտասանած « պատմական » ճառը, որի մասին արդէն խօսուել է ՅԱՌԱՋի մէջ:

Այդ ժողովներում բոլորն էլ զգում էին, որ եթէ այս տարի էլ բերքը նոյն աստիճանի վրայ մնայ, ապա այլ եւս փրկութեան ելք չկայ: Դրա համար էլ յատուկ որոշումներ հանուեցին այս տարուան գարնանացանի չուրջ եւ խստիւ հրահանգուեց ամէն գնով լրիւ կատարել գարնանացանի ծրագիրը:

Անդրկովկասի այս տարուան խիստ եւ ուշացած ձմեռը բաւականին յետաձգեց գարնանացանը եւ նախապատրաստուելու աւելի երկար ժամանակ ու լայն հնարաւորութիւններ յառաջ եկան: Սակայն, գարնանացանի աշխատանքների ընթացքը միանգամայն անբաւարար է: Նկատի առնելով այս հանգամանքը, Անդրկովկ. Երկրային եւ Միութենական Գործադիր կոմիտէները հանդէս են եկել յատուկ որոշումներով եւ խիստ դիտողութեան ենթարկելով Ազրբէջանի, Վրաստանի եւ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնները եւ խորհրդային մարմինները, հրահանգում են պարզարն ուժեղացնել գիւղական ճակատում (« Խ. Հ. », մարտ 18):

Դիտողութիւնն ուղղուած է ոչ թէ անմիջականօրէն առանձին հանրապետութիւնների կենտրոններին, այլ, որպէս օրինակ, վերցնելով ամէն մէկ հանրապետութիւնից մէկական շրջան, մատնանշում են այն բոլոր թերութիւնները, որոնք երեւան են բերուել տուեալ շրջանում:

Յատկանշական է այն, որ հայկական եւ ադրբէջանեան գիւղում երկրային կոմիտէն ոչ մէկ դրական երեւոյթ չի նկատած եւ անողոք քննադատութեան է ենթարկում Հայաստանի եւ Ադրբէջանի կուսակցական կազմակերպութիւնները: Միայն վրացական գիւղում է, որ թերութիւնների կողքին մատնանշւում է նաեւ որոշ դրական գործեր: Յայտնի է, որ Անդրկովկասի թէ կուսակցական եւ թէ կառավարական բարձունքներին տիրապետել են դերազանցօրէն Վրացիները եւ հայհոյանքի խոզրում անգամ յայտնաբերւում է վրացական դիծ:

Նշանաւորութեան կէտ Անդրերկոմն ընտրած է՝ Վրաստանից Սղնախի, Ադրբէջանից Բարդայի եւ Հայաստանից Ախտայի շրջանները: Բոլոր շրջանների նկատմամբ էլ առաջադրւում են նոյն մեղադրանքը, — որ գարնանացանի նախապատրաստական աշխատանքները կատարուել են անբաւարար: Դիւղական աշխատանքների յետքացումների մասին գաղափար կազմելու համար, առնենք Հայաստանի օրինակը: Ահա թէ ինչ է ասուած Ախտայի շրջանի մասին.

— « Շրջանի կուսակցական կազմակերպութիւնը բաւականաչափ չի վերակառուցել իր աշխատանքը՝ ընկ. Ստալինի ցուցմունքների եւ Համկոմկուսի կ. կոմիտէի յունուարի պլենումի որոշումների համաձայն: Շրջանում դեռ չի ջախջախուած կուլակային սաբոտաժը: Տեղի է ունեցել աչքակապութիւն սերմնացան հաւաքելու եւ զտելու գործում, վատնուել են սերմացուները, մի շարք գիւղերում միանգամայն անբաւարար է լծկանների նախապատրաստումը գարնանացանի աշխատանքին, չափազանց անբաւարար է աշխատանքի կազմակերպումը կոլտնտեսութիւններում, կոլտնտեսութիւնների մի մասում բռնի են դրել կուլակային եւ դաշնակ տարրերը, բայց է մինչեւ – տրակտորային կայանի աշխատանքը, առանձին կոմունիստներ կապուել են դասակարգային թշնամու հետ, բայց է եղել կադրերի ընտրութեան պատրաստման ու ամրացման աշխատանքում կատարուող աշխատանքը, միանգամայն անբաւարար է կոլտնտեսական ամբարների ակտիւ ստեղծելու աշխատանքը, բայց է մեքենատրակտորային կայանների մէջ կատարուող աշխատանքը: Այդ բոլորի հետեւանքով շրջանային կազմակերպութիւնը դեռ անբաւարար է պատրաստել գարնանացանը »:

Այս թերութիւնները վերացնելու որպէս միջոց, Անդրերկոմը կը յանձնարարէ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմին ուժեղացնել իր ղեկավարութիւնը Ախտայի շրջանում, ջանալ լրիւ կատարել գարնանացանի ծրագիրը, աւելի վճռական պայքար մղել կուլակային տրամադրութիւններին ու « դաշնակ տարրերի հակայեղափոխական աշխատանքի » դէմ, պատասխանատուութեան կանչել ու պատժի ենթարկել վնասարարներին եւ աւելի ծաւալուն աշխատանք տանել կոլտնտեսականների եւ մենատնտեսների մէջ:

Անդրերկոմը յատուկ ուշադրութեան է հրաւիրում Ադրբէջանի կազմակերպութեանը, որպէս զի ուժեղացնեն ղեկավարութիւնը եւ աշխատանքը Բարդայի շրջանում: Այս շրջանը հարուստ է բամպակով եւ մինակը մօտաւորապէս Հայաստանի չափ բամպակ է արտադրում: Ադրբէջանի գիւղացին ինքնապրկուլով եւ անտանման դղհարութիւններով պարտաւոր է Բուսաստանի գործարաններին հումոյթ (հում նիւթ) մատակարարել. .

Իբրեւ բուժման միջոց, Միութենական Գործադիր կոմիտէն հրահանգում է, որպէս զի « դաշնակից եւ ինքնավար հանրապետութիւնների կենտգործկոմները, երկրային, մարզային եւ շրջանային գործադիր կոմիտէները, խորհուրդների, շրջանների եւ մարզերի միջեւ կիրառեն սոցիալիստական մրցում գարնանացանի լաւագոյն նախապատրաստման եւ անցկացման համար »:

Այս որոշումով համայնավարները նորէն դիմում են արհեստական միջոցների եւ պարտադիր « սոցմրցումով » պիտի հարկադրեն Անդրկովկասի գիւղացիութեանը կատարել իրենց սահմանած ծրագիրները կատարելու համար: Փոխանակ արմատական միջոցների դիմելու եւ փոփոխութեան ենթարկելու խորհրդային տնտեսական կործանարար քաղաքականութիւնը, համայնավարները պատէ պատ են զարնուում եւ արտառոց միջոցներով փորձում կացութիւնը փրկել: Նախօրօք կարելի է գուշակել, որ բոլոր ձեւի արհեստական միջոցներն ու բռնի պարտադրանքներն աւելի վատթար դրութիւն պիտի առաջ բերեն գիւղում:

Համայնավար կուսակցութեան այս տարուան քաղաքականութեան մէջ աչքի է ընկնում մէկ կարեւոր կէտ, որ իր արտայայտութիւնը գտել է նաեւ Անդրերկոմի որոշումի մէջ: Այն է՝ ուշադրութեան կենտրոն դարձնել խոյնպէս անհատական տնտեսութիւնները եւ զարկ տալ անոնց զարգացման: Մինչեւ այժմ, համայնավարները, կարճատես ու ապուշ ընթացքով, գիւղը բաժանած էին երկու հակադիր մասերի՝ անհատական եւ հաւաքական տնտեսութիւնների: Վերջինս համարուում էր պետական սեփականութիւն եւ ամէն կերպ աշխատում էին ոտքի կանգնեցնել կոլխոզները: Իսկ « մենատնտես »ներին ընդունում էին պետութեան թշնամի եւ բոլորովին անտեսուած էին Հայաստանի գիւղատնտեսութեան հարիւրին 60ը կազմող անհատական տնտեսութիւնները: Եւ համայնավարները յիմարաբար ուրախանում էին, երբ մենատնտեսները իրենց աշխատանքի ու արտադրանքի մէջ յետ էին մնում եւ պարծենում, որ կոլխոզները անհատական տնտեսութիւններին յաղթահարում են.

Այս կոյր քաղաքականութեան հետեւանքը եղաւ այն, որ կոլխոզները ոչ մէկ արդիւնքին չհասան, իսկ անհատական տնտեսութիւններն խայտառ քայքայուեցան: Եւ բնաւ զարմանալի չէ, ինչպէս բազմիցս մատնանշել ենք, որ առաջին հնգամեակի ընթացքին, Հայաստանի գիւղատնտեսութեան ընդհանուր բերքը նուազեց հարիւրին 44: Իսկ թէ նշմարուող մերձեցումը դէպ ի անհատական տնտեսութիւններն ինչ չափերով ու ձեւերով առաջ կը տարուի եւ թէ համայնավարները պիտի կարողանա՞ն ուղղել իրենց սխալ քաղաքականութիւնը հանդէպ մենատնտեսների, — ցոյց կուտայ մօտիկ ապագան:

Առ այժմ միայն նկատելի է, որ ամբողջ անդրկովկասեան մասնաւորապէս Հայաստանի գիւղը սնանկացած է, ահաւասիկ է փչում եւ գլուխը կորցրած՝ փրկութեան ելք որոնում:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹՐՔԱԽՕՍ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջերս ճանչցայ Սղերդցի հայրենակից մը: Թրքախօս եւ աքաքախօս: Լման Հայ մը սակայն: Ոչ թէ կէս Հայ, ինչպէս կ'որակէր շատ իրաւամբ ողբ. Յովակիմ եպիսկ. Այվազեան թրքախօս Հայերը:

Տեսած եւ վայելած էր Բիւրականի եւ Սասնոյ լեռները: Ըմբոշխնած էր այդ լեռներէն նայող իտէալ հայրենասիրութիւնը.

Իր ամենօրեայ խօսակցութեանց բանկերգն եւ վերջը ազգն ու հայրենիքն էր:

— Ալլահ միլլէթիմիզէ զավալ վէրմէսուն:

« Միլլէթ »ին համար հոգի տուող մը, կատարեալ ազգայնական մըն է:

Հայ « միլլեթի » մը՝ հայկական իմաստով:

Աոջի օր զինքը գտայ արտասովոր վիճակի մը մէջ: Հուր ու բոց կը ժայթքէր: Շրթներուն վրայ, իր մազերուն պէս կաթնաման ճերմակութեամբ փրփուրներ նստած էին նման այն ուշացած ձիւներու՝ բարակ եւ անդամէն բաթիլներուն, որոնք գարնան՝ կանուխէն ծաղկած՝ նշենիներու ճերմակ – վարդագոյն ծաղիկներուն վրայ կը թառին:

Կարդացած էին իրեն « Լա Թուրս » թերթին մէջ, գարբէք ի վեր Հայոց Եգիպտոսին մատուցած մեծարժէք ծառայութիւնները

— Մաշալլահ, կ'ըսէր, փէլլահին ալ, Արաբին ալ, Թաթարին ալ, Թուրքին ալ, Գարիպին ալ, Ֆրէնկին ալ, բոլորին, բոլորին եւ մենք...

— Եւ մենք, կ'ըսէր, բռունցքը սղմած ամրաձեւ եւ ուժգին զարնելով սեղանին վրայ, ծառայեցինք բոլորին, մեր լաւագոյնը տրամադրեցինք օտարին եւ ճիշդ ու ճիշդ նմանեցանք անագիւին: Ամէնուն ամանները ճերմկցուցինք եւ մոռցանք մեր ամանը...

✕

Բարեկամս ամէն օր նորութիւն մը կը բերէ մեզի հայ ժողովուրդի կեանքէն:

Պատմելով չկրնար լմնցնել փառքն ու ազդեցութիւնը Հաճի Ցովաէփ աղային, որ օրինութիւնն էր ամբողջ Տիգրանակերտի նահանգին

Հողածածուկ ունէր ցորենի անսահման հորեր, որոնցմով, սովի եւ աղքատութեան տարիներուն, կը պարենաւորէր ամբողջ նահանգը: Անիկա Ցովսէփ Գեղեցիկն էր Տիգրանակերտի նահանգին, ամէնուն հասնող եւ բաշխող: Կը հասնէր հարուստին եւ աղքատին, ժամուն եւ դպրատան, աղային ու փաշային, պէյին եւ բոշային հաւասարապէս, եւ բռնակալին ալ:

Գրաւիչ է հայ սերմնացանին պատմութիւնը

Կը ցանէ երկիւղածօրէն, լի հաւատքով եւ յոյսով: Երգելով անդադար: Իր ափերէն ցայտող հատիկներ, մարգարիտներու պէս հատ հատ եւ հաւասար հեռաւորութեամբ կը շարուին հողի մակերեսին վրայ:

Կը նետէ ափ մը՝ Աստուծոյ համար:

Ափ մը՝ ժամուն եւ դպրատան համար:

Ափ մը՝ թռչուններուն համար:

Ափ մըն ալ՝ բռնակալ, « զալըմ » մարդոց համար:

Իսկ ափիկ մը միայն իրեն համար:

Ա՛փ մը « զալը՛մ » մարդոց համար:

Այս ափին առջեւ բդիկ բդիկ կ'իյնայ սիրտը: Ա՛հ, որքա՛ն սարկացուցին հայ առաքինի ժողովուրդը: Օճախը մարի բոլորին ալ:

Իսկ հունձքի առեն, այլապէս գրաւիչ է տեսարանը: Նոր հունձքէն՝ հացկարիւնի մը կապուելով, օրհնել կը տրուի եկեղեցիին մէջ: Խորհրդաւոր է հնձաքաղը: Սրբազան աշխատութիւն մը: Գաւառաբար մը՝ մասնաւոր արարողութիւններով

Ինչ չքնաղ փորձառութիւն, երբ մշակը հասկի հատերը համրելով, բերքին քանակը կրնայ որոշել: Հասկի մը հատերուն բոլոր հատերը իրենց յատկացումները, մասնաւոր տէրերը ունին: 7 հատիկ միայն իրեն կը պահէ, չորսը՝ իր տարեկան ապրուստին համար, երեքը՝ իբր սերմնցու նոր ցանքին համար:

Գաւաթի՛ հայ ժողովուրդ:

✕

Կը շարունակենք մեր կիրակնօրեայ խօսակցութիւնները Սղերդցի պատուական հայրենակցիս հետ:

Ոսկեհանք է հայ ժողովուրդը եւ իր ենթահողը՝ լեցուն հրաշալիքներով: Պէտք է քրքրել, պրպտել եւ պեղել:

Սղերդի Տէր Օհան քահանան նախապէս ուսադակապետ մըն էր եւ ահ ու սարսափ ազդած էր իր շրջանին մէջ: Օր մը երբ կ'իմանայ թէ՝ Թեմին առաջնորդ եպիսկոպոսը Սղերդ պիտի այցելէ, անոր համար կը կտրէ եւ մազերը կուրծքին կոխեցնելով, կը պատանայ զինքը քահանայ ձեռնադրել եւ կամ իր կեանքին գինովը քաւել հաւանական մերժում մը: Առաջնորդը տեղի կուտայ: Ալ Տէր Օհան՝ օքծմով զօրացած՝ արժանի համարձակ կը սկսի ահաբեկել բոլորը: Սարսափն էր բռնակալներուն:

Փակագիծ մը: 30 տարիներ առաջ, Պոլսոյ « Սուրհանդակ » լրագրով կ'առաջարկէի անձնուէր հողագէտներ, բժիշկներ եւ գիտնականներ քահանայ ձեռնադրել եւ զանոնք ցրուել հայ բընակավայրերուն մէջ: Սեծմը՝ այն ժամանակ հայ ժողովուրդի աչքին ամենազօր էր: Մարկոս Աղաբէկեան, որ լաւ կը ճանչնար հայ բնակավայրը, խանդավառուած իմ առաջարկէս, զիս կը հրաւիրէր տեսակցութեան, իր տունը Պօյաճըգիւղ: Ո՛վ գարք, ո՛վ բարք:

Բայց դառնանք Տէր Օհանին: Երբ իր ծուխերը խոստովանանքի կուգային եւ եղ կամ ձի գողնալուն համար, իրենց մեղքերուն թողութիւն կը խնդրէին, Տէր Հայրը՝ բարկացայա եւ բուռի նման կուծա ու կլոր աչքերէն սեւ ճառագայթներ արձակելով, կէցի մը հարուածով գետին կը տապալէր իր գող ծուխերը, բացականչելով.

— Եւ ա՛լ կարծեցի որ Քուրդ մը բռնելու համար, թողութիւն խնդրելու կուգայիր, որուն համար կը պատրաստուէի քեզ արձակելու գործած մեղքէդ Կարիր, նզովից արժանի, անարժէն վասակ...

Է՛հ, այս ազգը շատ ունեցած է Տէր Օհանի նման տէլի փափազներ, որոնք Թուրքերու եւ Քիւրտերու սարսափ ազդած են: Կարծես թէ՝ բլլային երկնառաք պատուհասներ՝ վայել բռնակալներու:

ՍԻՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

Երկու ռակայ միթինկներ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 4 ապրիլ.— Ապրիլ 2ին, Պրիւսէլի « Մառբլէն » ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բողոքի հաւաքայ միթինկ մը՝ Գերմանիոյ Հրեաներուն հանդէպ գործադրուած հալածանքներուն եւ խժդժութիւններուն դէմ:

Սրահը լիքն էր Հրեայ ունկնդիրներով, որոնք զուեղագունդ եկած էին իրենց ցասումը յայտնելու Գերմանիոյ արդի վարիչներուն բռնած հակահրեայ քաղաքականութեան դէմ:

Մ. Բուալօ ժողովը բանալով, յայտարարեց թէ այն ժամը որուն մէջ կ'ապրինք, ամէնէն ծանրակշիռ ու վտանգաւոր վայրկեանն է: Այսօր մենք կը տեսնենք կառավարութիւն մը, որ կ'ուզէ քօղարկել իր հակահրէական ոճիրները, ճիշդ այնպէս ինչպէս ուրացաւ 1914ին Պելճիքայի մէջ իր գործած ոճիրներն ու վայրագութիւնները: 1914ի սարսափի օրերուն ականատեսները կրնան վկայել թէ ինչ արժէք կը ներկայացնէ Գերմանիոյ պետական մարդոց անկեղծութիւնը:

Ցեսոյ խօսք առաւ Պելճիոյ Հրեաներուն բարունապետը, եւ հրէերէն լեզուով ոգեւորիչ ու բոցաւառ ճառ մը արտասանեց, պախարակելով Գերմանիոյ մէջ Հրեաներուն դէմ գործուած հակամարդկային արարքները:

Հրեայ փաստաբան Բուլովիցքի քանի մը նամակներ կարդաց, որոնց մէջ ազնիւ աշխարհի մանրամասնութիւններով նկարագրուած էին Հրեաներուն կրած տառապանքները: « Հիթլէր Հրեաները հալածելով, կ'ուզէ փրկել Գերմանիան եւ Գերմանիոյ մէջ տիրող թշուառութիւնը, սակայն արար աշխարհ գիտէ թէ դարերէ ի վեր գերման ցեղին հետ նոյնացած Հրեաները, որոնց թիւը ներկայիս Գերմանիոյ մէջ 600000ի կը հասնի, այսինքն մէկ առ հարիւր համեմատութեամբ, իրենց փայլուն ու հոյակապ անցեալով գեղազանցապէս սատարած են Գերմանիոյ տնտեսական վերականգնումին ու բարգաւաճման, եւ գերման մշակոյթի զարգացման, ուռճացնելով ու ծաղկեցնելով գերման գրականութիւնը, գեղարուեստը եւ գիտութիւնը իր բոլոր մարզերուն մէջ: Գերմանիոյ ստացած 33 Նոպէլի մրցանակներէն 12ը սահմանուած են Հրեայ մտաւորականներուն, ընդ որս մեծանուն գիտնական Այնշթայնի »:

Բուլովիցքի ակնարկելով Հրեաներուն դէմ կազմակերպուած պայքարին, ըսաւ թէ քաղաքակիրթ ազգերուն վրայ նուիրական պարտականութիւն կը ծանրանայ առաջքն առնել այս բարբարոս արարքին: « Մեր պարտութիւնը պիտի նշանակէ ազատութեան պարտութիւնը քաղաքակիրթ աշխարհին: Ամենավերջին լուրերու համաձայն, թէեւ գերման կառավարութիւնը որոշած է առժամապէս դադրեցնել պոյքոթը, սակայն առանց կարեւորութիւն տալու այդ կեղծ հաւաստիքներուն, մենք պէտք է չարունակենք սկսուած պայքարը մինչեւ վերջնական յաղթանակ »:

Միթինկը վերջացաւ մեծ խանդավառութեան մէջ: Մեր հայրենակիցները պէտք է օրինակ առնեն Հրեայ հասարակութենէն, ուր կը տիրէ օրինակելի կարգապահութիւն եւ համերաշխ գործակցութիւն մը:

⁂ Կիրակի կէսօրէ ետք, « Փաթբիա » սրահին մէջ ալ տեղի ունեցաւ ուրիշ վիճաբանական միթինկ մը, որ կազմակերպուած էր Պելժ Փաշականներու կողմէ, եւ որուն նպատակն էր կառավարութեան բաղձանք ներկայացնել, օրէնքէ դուրս հռչակելու համար համայնավարութիւնը:

Համայնավարներուն կողմէ հակացոյց մը նախատեսելով, ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած էր կարգը պահպանելու համար սրահին, ինչպէս նաեւ չէնքին յարակից փողոցներուն մէջ:

Ժողովը հակառակ վիճաբանական ըլլալուն, բաղդատաբար հանդարտ անցաւ, բացի արձակուած զարչահոտ գնդակներէն, որոնք տարօրինակ մթնոլորտ մը ստեղծեցին սրահին մէջ:

Բուս տարագիր Պախմաքով համայնավարութեան դէմ խօսեցաւ, եւ կոչ ուղղեց արեւմտեան ազգերուն թոյլ չտալ որ համայնավարութիւնը արմատ ձգէ քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, եւ պահէ իր վնասակար գոյութիւնը

Գ. Հուրնաէոթ իր կարգին խօսք առնելով, յորդորեց ներկաները ընտրել ազատութիւնը կամ գերութիւնը, եւ պատերազմ մղել կարմիր վտանգին դէմ, օրէնքէ դուրս հռչակելով համայնավարութիւնը

Ծանօթ անիշխանական Լալարէվիէ, որ զոհ մըն է սուտ համայնավարութեան, բաղդատելով ցարական ռէժիմը բոլշեւիկ վարչաձեւին հետ, երեւան հանեց անոնց ապօրինութիւններն ու զեղծումները, մեղադրեց ճերմակ Բուսերը, որոնք կորսնցուցած են ամէն հայրենասիրական զգացում, ամբաստանեց պելժ քաղաքաքաղ վինստոնութիւնը, որ սահմանագլուխներէն անդիմադրաբար եռ կը մղէ հիթլէրեան անհարկութիւններէն փախած խեղճ Հրեաները, եւ իր խօսքը վերջացուց՝ պատերազմ յայտարարելով դրամատիրութեան դէմ:

Ցեղափոխական ընկերվարական մը իր կարգին խիստ բառերով քննադատեց քաղքենի վարչաձեւը եւ շեշտեց աշխատաւոր դասակարգին մէջ միացեալ ճակատ մը անհրաժեշտութիւնը:

Բնական է թէ վիրոյիշեալ ճառախօսներուն խօսքերը փոխն ի փոխ ծափերու եւ հայհոյանքներու տեղի տուին:

Միթինկը սկսելէ քիչ յետոյ, երեսփոխան Ժագըմօթի առաջնորդութեամբ, պելժ համայնավարները խմբովին եկած էին մասնակցելու ժողովին, սակայն ոստիկանութիւնը արգելք հանդիսանալով, երկուստեք հարուածներ փոխանակուեցան: Օգնական ոստիկաններու ժամանումով, համայնավարներու համախմբումը ցրուեցաւ, եւ այդ առթիւ եղան բազմաթիւ ձերբակալութիւններ:

Վերջին պահուն կը տեղեկանանք թէ Պելժիոյ ընկերվարականները ծրագրած են « Ժողովուրդի Տան » մէջ վիճաբանական ժողով մը գումարել, միացեալ ճակատ մը կազմելու համար համայնավարներուն հետ:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՍԻԿԻ

ՆՊԱՍՏ ԹԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի քաղաքապետական ժողովին ներկայացուած է տեղեկագիր մը, որ կը թելադրէ վերաքննել մայրաքաղաքին թատրոններուն տրուած նպաստներուն քանակը: Այսպէսով 92 հազար ֆրանք նուազ նպաստ պիտի տրուի այս տարի:

Ահա ցուցակը թատրոններուն եւ իրենց յատկացուած նպաստին.—

Թրոքատէրօ	100,000
Թրիանոն	50,000
Շաթըլէ	150,000
Աթըլիէ	25,000
Թէաթրը տէ զ'Ար	10,000
Օփերա	600,000
Օփերա – Քոմիք	400,000
Քոմէտի – Ֆրանսէզ	300,000
Օտէոն	200,000

Սարա – Պէրնար որ անցեալ տարի նպաստ չէր ստացած, այս տարի պիտի ստանայ 100,000:

Նպաստներ տրուած են նաեւ ուրիշ խումբ մը փոքր թատրոններու: Յատկացուած նպաստներուն ընդհ. գումարը կը հասնի 1,991,000 ֆրանքի:

Աւելի շուտ
եւ աւելի լայն

— :•: —

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ, 4 ապրիլ.— Համատարած սպիտակ ձիւղ. Մասացուցիչ թշուառութիւնը իր թաթերը կը տարածէ ամէն ուր որ կարող է գտնել իր ախորժակին վերաբերութիւն սրբ. . օր մը Հայաստան, օր մը Ցունաստան, օր մը Ռումանիա, այժմ ալ Սուրիա...

Լիբանանի մէջ, ծովեզերեայ, մարմիներու կանանչորակ շուքին տակ ահա հրոյ ճարակ դարձած մեր խեղճ ազգակիցներու աւերակ հիւղակները, անպաշտպան եւ կիսաքաղց թողլով ընտանիքներ եւ մանուկներ, դեռ նոր հանգստացած երէկի աղետներէն...

Համատարած թշուառութիւն՝ կրակով, հրաբուխով կամ ձուլումով...

Արտասահմանի բախտաւոր հայութիւնը որ գոնէ ազատ է նմանօրինակ աղէտներէ, չի պլաներ իր օգնութեան — թէեւ շատ համեստ եւ դանդաղ

Իրիկուն է... մառախուղներով լեցուն կ'անցնիմ Իսի – լէ – Մուլինոյ մութ փողոցներէն: Ցանկարծ մէկուն մէջէն ակամբ կը հասնին հեռաւոր երգի մը թրթիռները, մեղմագին սակայն առնական: Ծունչս բռնած կը մօտենամ: Որքան կը սիրեմ հայ աչքեան երգը այս օտար ափերուն վրայ, երգը պարզ, ջինջ եւ տխուր: Բայց մատաղ քեզ, եւ քու երգիդ, ինչպէս տխուր են աչքերդ. դեռ քու սիրոյդ իր սիրոյ հանգստարանդ չգտա՞ւ, այս օտարոտի ափերուն վրայ: Եւ ինչ չգտաւ...:

Կը մօտենամ: Իսի – լէ – Մուլինոյ Կարմիր Խաչի հայ աղջիկներն են, իրենց կիրակնօրեայ հանդէսը կը պատրաստեն: Հասոյթը՝ Պէյրութի աղէտեալներուն:

Գովելի է անշուշտ Հայ Կարմիր Խաչին այս ազնուական աշխատանքը ինչպէս շատ մը Հայր. միութիւններու ձեռնարկները այդ ուղղութեամբ Սակայն պէտք էր որ աւելի լայն օգնութեանց ձեռնարկենք մեր թշուառ եղբայրակիցներուն փրկութեան գործին մէջ: Երբ տեղական կառավարութիւնը մեզմէ աւելի մտահոգուած է մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ չանտեսել ամենամեծ պարտաւորութիւններ:

Ի՞նչպէս մոռնալ այս առթիւ « Ցաւալ »ի մատուցած ծառայութիւնը Ամէն ժամանակ եւ այսպիսի պարագաներու մէջ, միշտ ան առաջինն է հագանգի փող հնչեցնողը եւ առաջինը պատնէշին վրայ կանգնողը եւ թերեւս այդ է պատճառը իր լայն ծաւալ ժողովրդականութեան, առնմօտիկ մեր սրտին քան որ եւ է թերթ

Չմոռնանք թեթեւցնել « Ցաւալ »ի Կարմիր Խաչի, Հայր. միութիւններուն հոգը, քաջալերելով օգնութեան առգովելի ձեռնարկը:

Թշուառութիւնը եւ ճերմակ ձիւղը կը յաղթուին վերջ ի վերջոյ, երբ կոմեր քով Հայու արիւն եւ յաղթանակ կ'ըլլայ:

Հայկ Եախուշեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

1791ին, ձմրան երեկոյ մը, երեք երիտասարդ տեղակալներ, կը կէին Օքսոն քաղաքի ամբարտաւններուն սառոյցը: Երբ ընթրիքի ժամը հասաւ, մէկը գնաց իր ձմեռջկները հանելու:

— Եկէ՛ք, շրջան մըն ալ ընենք, ըսաւ ընկերներէն մէկը, յետոյ միասին կ'երթանք:

Իսկ ան, վայրկեան մը գերակխոս պատասխանեց.

— Ո՛չ, մեկնելու ժամն է. զինուոր մը պէտք է ճշդապահութեան օրինակ հանդիսանայ:

Այն երեկոյ իմացուեցաւ, սառը կոտրած ըլլալով, միւս երկու տեղակալներու ծանրութեան տակ, երկուքն ալ խեղդուած էին.

— Ահա թէ ինչ է ճակատագիրը, կ'ըսէր ազատուած տեղակալը, ամէնուն:

Արդարեւ, այդ երիտասարդ տեղակալը ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Նափոլէոն Պօնափարթը, որ եթէ ինք մըն ալ չմէկած ըլլար, չպիտի նար կայսր մը ըլլալ, իսկ հիմա ալ խարհի քարտէսը թերեւս տարբեր կերպարանք մը պիտի ունենար:

✕

Իտալիոյ նախկին նախարարներէն Պ. Նիթթիին, չէր կրնար հանդուրժել Գարիպալտի ընտանիքին եւ երբ անոնց մասին կը խօսէր, ամբողջութիւն ունէր յայտարարելու:

— Գարիպալտիները փաթթիներուն կը նմանին, լաւագոյնները անոնք են, որ հողին մէջ կը գտնուին:

ԿՈՄԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Բանախօսութիւն

Վիէն (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն օգտուելով ընկ. Գ. Նժդեհի այցելութենէն, սարքեց հրապարակային բանախօսութիւն մը: Հակառակ կարճ ժամանակին, կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր լսելու: Մեծ մասը երիտասարդներ էին։

Նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան ժողովը բանալով, բեմ հրաւիրեց ընկեր բանախօսը, որ պարզեց հայ ժողովուրդի գալիք տառապանքը եւ շնչանքը։

— Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, եթէ կ'ուզէք որ մեր մենք մեր բոլոր սրբութիւններով վերադառնանք մեր պատմական հայրենիքը, եթէ կուզէք որ եռագոյնը դարձեալ ծածանի Արարատի վրայ, մի փորձէք գալ Հ. Յ. Դ. դէմ։ Երբ կը գաք Դաշնակցութեան դէմ, դառած կ'ըլլաք հայ ժողովուրդին դէմ։ Եղէք ամէն ինչ, — կարմիր թէ ճերմակ, բայց մի մոռնաք Հայը եւ հայրենիքը: Պոլսոյ մէջ կանգնած էն Մ. Քէմալի արձանը, որ կռնակը տուած է արեւմուտք եւ կը նայի դէպի արեւելք, դէպի Ազրբէջան եւ Թուրքեստան։ Քէմալը լաւ գիտէ որ Եւրոպայէն ոչինչ կարող է առնել եւ կռնակ դարձուցած է։ Դուք մի ըլլաք այն ինչ որ թշնամին կ'ուզէ, այլ ըլլաք այն ինչ որ չուզեր:

Ընկ. Գ. Նժդեհի բանախօսութիւնը վերջացաւ ծափերով եւ ներկաները մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ։

Ընկ. Նժդեհի հետ ունեցանք առանձին ընկերական ժողով ուր ընկերը լայն տեղեկութիւն տուաւ արտասահմանի կազմակերպութիւններու մասին։ Ընկերը բացատրեց մեր բոլոր պարտականութիւնները եւ ամփոփ տեղեկութիւններ տուաւ Ժ Բ. Ընդհ. Ժողովի աշխատանքներու մասին եւ ցուցուց թէ պարզ եւ յստակ է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուղեգիծը: Ժամը գիշերուան 2 էր բայց չէինք ուզեր բաժնուիլ: Ափսո՜ս որ այս տաքուկ միջնորդէն բացակայ էին երկու ընկերներ՝ բանտարկուած ըլլալով: (Այժմ արձակուած):

Պ. Վլէժ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ» ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, (Յառաջ). — Ընկ. Նժդեհի բանախօսութենէն յետոյ, 40ի մօտ ընկերներ եւ համակիրներ հաւաքուեցանք «Յառաջ» ակումբը ուր ընկ. Գ. Նժդեհ խօսեցաւ Համազգային միութեան մը անհրաժեշտութեան մասին։ Բացատրեց Համազգային միութեան նպատակը եւ պարտականութիւնը: Ընկ. Նժդեհի բացատրութենէն վերջ ներկաներէն 20 հոգի արձանագրուելով, հիմը դրին Համազգայինի մասնաճիւղ մը Վիէնի մէջ: Գրեթէ բոլորն ալ չէզոք հայրենասէրներ են: Ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց առժամեայ վարչութիւն մը հետեւեալ անդամներով. — Գ. Գ. Մուրատեան, Ս. Մաթոսեան, Ե. Զիլինկիրեան, Գ. Զօրեան եւ Ա. Խոջաբեղեան: Կը մաղթենք յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն:

Առժամեայ վարչութեան հասցէն՝ G. Mouradian, 59, Rue Lafayette, Vienne (Isère).

Ջօս նոր ընկերներ

ՏԷՄԻՆ, 9 Ապրիլ (Յառաջ).— Ջուր են բոլոր բամբասանքները Դաշնակցութեան դէմ, իր պղպջակոյ կողին խրուած թիթեղէ զամբռուն փշրուած է որ կը տեսնենք ամէն օր: Որովհետեւ Դաշնակցութիւնը ոչ թէ խառնուրդ մըն է ամէն գանձերու եւ խուժանային բացականչութեանց, այլ սրտերու եւ հոգիներու միօրինակ միանար ամբողջութիւն մը։

Թալիմանններու գործութիւնը վաղուց է որ յայտնած է իր անկարողութիւնը եւ մենք տեսնք վերհատելու, գիտենք թէ ինչպէս պէտք քալենք ու ուրկէ պէտք անցնինք։ Մենք պառալու սովորութիւն չունինք, որովհետեւ գիտենք թէ ամբոխին ձրի կեր հայթայթելու համար չէ որ Դաշնակցական եղած ենք:

Կիրակի, Ապրիլ 2ին, ընկեր Գ. Նժդեհը մեզի ալ այցելեց եւ ընկերական հաւաքոյթի մը մէջ «մկրտեցինք» չորս նորեր։ Եւ կամ չորս նորեկներ մկրտեցին իրենք զիրենք, Դաշնակցութեան քուրային մէջ: Զորսն ալ երիտասարդներ են։ Դեռ կան ուրիշներ եւս՝ որ կ'ուզեն մտնելու «քայքայուած» կուսակցութեան սեմէն ներս։

Նորեկ ընկերներու անունները Կոմիտէն պիտի հաղորդէ Կեդր. Կոմիտէին։

Լուռ պայքարի մէջ պատռելով բոլոր զրպարտութեանց քօղերը, Դաշնակցութիւնը Տէմինի մէջ ալ պիտի գործէ բարձրահայեաց ու տիրական իր յաղթ հասակով:

Հրանդին

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԹՐՔԱՆԱՆ

Դարձեալ «Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ այս վերնագրին տակ.— Ոստիկանական պաշտօնեաներու մէջ ծայր տուած է թուրքերէն անուններ գործածելու շարժում մը։ Մեր տեղեկութեանց համաձայն, քիչ ատենէն Պոլսոյ ոստիկանները ամբողջովին թուրքերէն անուններու պիտի փոխեն իրենց անունները։

Ներքին գործավարութիւնը քննութիւն կը կատարէ, դարձեալ ֆոլիս միւտիրիէթի կոչելու համար ոստիկանական տնօրէնութիւնները, որոնց անունը էմնիյէթ իշլէրի միւտիրիէթի փոխուած էր։

Հրեաներն ալ սկսած են իրենց անուններուն վրայ թուրքերէն անուն մըն ալ աւելցնել: Այս շարժումը եթէ Թրքահպատակ քրիստոնեաներուն մէջ ալ սկսի, առանց կրօնի խտրութեան՝ ներդաշնակութիւնը աւելի ամրացած պիտի ըլլայ Թուրք հայրենակիցներու միջեւ։ Գերմանիոյ, Ֆրանսայի նոյն իսկ Անգլիոյ մէջ այսպէս է կացութիւնը։

12 հազար պարտական

Իզմիրի լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը դատ բացած է 12 հազար հոգիի դէմ, որոնք փոխարժէքը մաս առ մաս վճարելու պայմանով լքեալ տուն, խանութ, պարտէզ եւ այլ կարգի տեղեր առած բայց վճարում չեն ըրած։

Այս բազմաթիւ պարտականներուն թղթածրարները մաս առ մաս քննութեան պիտի առնուին, գանձումները կատարելու համար։

Այս 12 հազար հոգիէն պետական գանձը 4-5 միլիոն ոսկի պահանջ ունի։

ՓԱՓԱ ԷՖԹԻՄԻ ԿԵՐԱԾ ԱՊՈՒՐԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ. —

Թուրք օրթոտոքսներուն պետը, Փափա Էֆթիմ էֆ., անկէ առաջ յանձնաժողով մը կազմած էր իր կողմնակից փաստաբաններէն, լրագրողներէն եւ ուսուցիչներէն, որպէս զի լեզուական յեղափոխութիւնը իրենց շրջանակին մէջ ալ կատարուի։

Յանձնաժողովը կանոնաւորապար կը գումարուի Ղալաթիոյ եկեղեցին, Փափա Էֆթիմ էֆ.ի նախագահութեամբ, եւ կ'աշխատի թուրքերէնի վերածել օրթոտոքսներու կրօնական երգեցողութիւնները եւ աղօթքները։

Անցեալ օր, Ղալաթիոյ Փանայիա եկեղեցիին մէջ թուրքերէն կատարուեցան այդ աղօթքները: Ստուար բազմութիւն մը ներկայ էր։

Փափա Էֆթիմ էֆ. այս առթիւ հետեւեալը յայտարարեց մեզի.

— «Մենք հինէն ի վեր կ'աշխատէինք լեզուական յեղափոխութեան համար։ Ինչպէս որ իսլամ Թուրքերը իրենց լեզուով կ'ընեն իրենց աղօթքը, օրթոտոքս Թուրքերն ալ իրենց հարազատ լեզուով՝ այսինքն թուրքերէնով ընելու են։ Ասկէ աւելի բնական բան մը կա՞յ։ Կը կարծեմ թէ այս խնդրին մէջ մենք աւելի առաջ գացած ենք մեր իսլամ եղբայրներէն։ Որովհետեւ մզկիթներու մէջ միայն «էզան»ը եւ «քամէթ»ը թուրքերէն են, մինչդեռ մենք բոլոր աղօթքները թուրքերէն կ'ընենք եւ պիտի ընենք։ Կը կարծեմ թէ միւս օրթոտոքս եկեղեցիներն ալ պիտի հետեւին մեր այս ձեռնարկին։

Թուրք օրթոտոքսները այս յեղափոխութեան մէջ ալ պիտի հետեւին Մեծ Կաղիին ներշնչումին։ Հանրապետական կառավարութեան այս առթիւ տուած բոլոր որոշումները պիտի իրագործենք։ Մօտերս բոլոր թուրքերէն աղօթքները գիրքի մը մէջ պիտի հրատարակենք եւ պիտի աշխատինք որ անոնք տարածուին բոլոր թուրք օրթոտոքսներու մէջ։»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փոքր գիւղի մը կատարած ճիգը

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ, Մարսէյլ (Յառաջ). — Ժամանակին գրեր էի թէ Սէն-Ժէրոմի 40.000 ֆրանքի գնուած հողին վրայի պզտիկ անկը, աշակերտներուն համար անբաւարար եւ վատառողջ ըլլալով, որոշուեցաւ նոր շէնք մը կառուցանել, որուն անունը ռովռոբութիւն ունինք կոչելու, մատաղ-մանկապարտէզ։

Այսօր շէնքը կանգնած է արդէն, ներքնամասը ամբողջութեամբ լրացած, իսկ արտաքին ծեփն ու զանգակատունը պիտի լրանան Զատիկէն վերջ։

Մենք գիտենք ու կը զգանք թէ օրաթերթի այս նեղ սիւնակներուն մէջ, ընթերցողի տեղեկանալով նման աշգողուտ գործերու յաջողութեան, վայրկեանի մը համար հրճուանք մը պիտի զգայ եւ անցնի, սակայն յոգնութիւնը նստած պիտի մնայ գործին նախաձեռնող խումբ մը հայրենակիցներու ուսերուն վրայ։

Ո՛վ չպիտի հիանար գործադրկութեան այս տագնապալի տարիներուն՝ 70 հազարի արժէք ունեցող համեստ ուխտատեղիի մը շինութեան համար իր քսակն ու քրտինքը տրամադրող աւրի ժողովուրդին վրայ։

Ահաւասիկ մէկը՝ տառապանքի բովէն անցած հայրենասէր մը Գարեգին Սէֆէրեան կ'երաշխաւորէ շինուածանիւթերու գնումները։

Տեսէ՛ք սա ծերուկին, շինութեան յանձնախումբի գանձապահ Յարութիւն աղա Տէր Մինասեանը, իր վաթսուն ձմեռներով։ Բարի եւ աշխատասէր, նիւթական զոհողութիւններէ զատ երիտասարդական եռանդով կ'օգնէ որմնադիրներուն եւ կ'ոգեւորէ բոլորը։

Ինչո՞ւ չյիշել նաեւ Գ. Ճիվան Սարգեանը, հինգ զաւակներու տէր եւ մօտ մէկուկէս տարի է անգործ ըլլալով հանդերձ, երբեք չէ ընկրկած եւ իր լայն մասնակցութիւնը կը բերէ ազգային գործերու։

Նոր տարուան այս առաջին եռամսեան Սէն-Ժէրոմցիներուն համար եղաւ ազգային աշխատանքի շրջան։

Երիտասարդներ, ծերեր, կիներ եւ պատանիներ անտրտունջ իրենց բաժինը բերին դրամով կամ աշխատանքով։ Ժողովներ իրար կը հրմշտկէին գրեթէ ամէն օր, մինչեւ կէս գիշեր։

Երեք ամսուան տասներկու կիրակիներուն ալ, յանձնախումբը երկու մասի բաժնուած՝ աշխատեցաւ անդուլ։ Մէկ մասը շէնքին մէջ բանեցաւ եւ հսկեց աշխատողներուն, միւսը՝ դրամ ճարեց, հանգանակութեամբ կամ ներքին փոխառութեամբ, որպէս զի Զատիկին կատարուի բացումը։

Նիւթական այս տագնապին մէջ, նկատելի էր նաեւ որ Սէն-Ժէրոմ երբեք դուրս չելաւ իր շրջանակէն։ Ան չուզելով ծանրանալ քաղաքի եւ քոյր արուարձաններու հայրենակիցներուն վրայ, ամբողջ բեռը կապեց իր ճիտին։

Անկարելի է չխանդավառուիլ, տեսնելով տոկալու եւ յարատեւելու ճիգը որ կ'արտայայտուի ամէն ուղղութեամբ։

Կիրակի եւ տօն օրերուն, երբ այր աշխատաւորներ կը պակսին, կիներն են որ կը փոխարինեն, ինքնաշարժէն աղիւս վար առնելով, կամ ձեռքէ ձեռք կղմինտր հանելով տանիքին վրայ։

Այս կիրակի, ապրիլ 9ին, պիտի կատարուի բացումը, իսկ օծումը Զատիկէն վերջ, սպասելով որ բարեսէր հայրենակից մը կնքահայր դառնայ այս կենսունակ գիւղին պզտիկ յիշատակարանին։

Ս. Միլտոնեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍ.— Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, կը ծանուցանէ Մարսէյլի հայ հասարակութեան թէ՝ Մարսէյլէն որպէս «Օժանդակ Մարմին» ընտրած է հետեւեալ հայրենակիցները.—

Գ. Գ. Գասպար Գալիկեան, Փիլիպպոս Թովհաննէսեան, Նշան Գոչեան, Կարապետ Մինասեան, Մելքոն Մանճառեան։

Կը խնդրուի դիմել անոնց, հոգեւոր մատակարարութեանց եւ զանազան պաշտօնական թուղթերու կանոնաւորման համար։

(Կնիք)

. MARÉCHAL PETAIN - ՄԱՐԱՇԱԼ ՓԷԹԷՆ
ՍՊԱՐԱՊԵՏ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ՝ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԻՋՈՑԻՆ
որուն հովանաւորութեան տակ տեղի կ'ունենայ այս գիշեր, ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներուն շքեղ պարահանդէսը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը դիտել կուտայ այս խորագիրով խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Փետրուարեան անմախրնմաց ապստամբութեան տօնը, տարուէ տարի, այնքան չի ջղայնացներ բուն զաւագիրը — խորհրդ. իշխանութիւնը, որքան պարտուած հոգիները — հայ Թամկ. կուսակցութիւնը։

Մեր ազգային հաւաքական կեանքին մէջ նորութիւն մը չէ այս երեւոյթը, հինին կրկնութիւնն է ան։ Ամէն երկրի մէջ իշխանաւորներու բարի հայեցողութեան շուքին ապաւինած հայասնուն վաշխառուն, էֆէնտին, մեծատուն թաղականը, ու կարճ խօսքով իր սեփական մարմի ապահովութեան մասին միայն մտածող պահպանողականը, միշտ զարմանքով, արտմութեամբ ու զայրոյթով դիտած է ազգբաղան ըմբոստութիւնը, խիզախ ապստամբութիւնը եւ հանրային իրաւունքին համար մղուող՝ մահուանդ անյաղթ վերջաւորած պայքարը եւ անոնց նուիրուած տօները։

Վէճի բռնուիլ ռամկավարական խմբագիրներու հետ՝ փետրուարեան ապստամբութեան իրական պատճառներուն եւ անոր նախորդող դէպքերու պատասխանատուութիւններու մասին, յենլով անհերքելի փաստերու վրայ — պիտի ըլլայ աւելորդ յոգնութիւն, որովհետեւ անոնք երդում ըրած են հակառակը պնդելու՝ գիտակցաբար։

Անոր ապացոյցներէն մէկը այն, որ «Ապագայ» (15 փետր.), փետրուարեան ապստամբութենէն ուղիղ 12 տարի յետոյ, ամն խեղճ «Հայկ»ի ստորագրութեամբ, նոր պէտք կը տեսնէ այն ապստամբութեան պատճառները պատմական փաստերով՝ վերագրելու Դաշնակցական «զեկավարներու», «ահաբեկիչներուն», եւ «մաւզերիստ»ներու, որոնք իբր թէ օրն ի բուն կը դաւէին իշխանութեան դէմ։ Ցիշատակուած են գաւառներու եւ ահաբեկիչներու անուններ, որոնցմէ մին, — «ահօրիստ – մաւզերիստ Սէֆօն (Էրզրումցի Սեմեքերիմը)», կը զտնուէր Հայաստանէն դուրս — Թիֆլիս, եւ Հայաստանի Զեկայի անդամ Դանձակեցի Դանիէլեան կոչուող հրէշը, փետր. ապստամբութենէն ամիսներ առաջ՝ ուրիշ 18 տղաներու հետ, խարերայութեամբ կը տանի Լոռի, իբր թէ հոն պաշտօններ տալու խոստումով եւ հազիւ հոն հասած՝ Լոռուայ ձորերէն մէկուն մէջ, անխղճօրէն գնդակահարել կուտայ բոլորն ալ, որոնց մէջ կային նաեւ ոչ – դաշնակցականներ։

Միակողմ հաշիւներով կատարուած ստախօսութիւններն ու գիտումնաւոր կեղծով հակառակը պնդելու չարակամութիւնը չեն կրնար փոխել պատմութիւնը։ Պարզ եւ յստակ, որոշ պայմաններով իշխանութիւնը ստանձնող բոլշեւիկ չարագործները, ամառնուայ իրենց յայտարարութեան, «յեղափոխութիւնը խորացնելու» գիտաւորութեամբ՝ դիմեցին աններելի ոճրագործութիւններու, որոնք ապստամբութեան մղեցին Հայաստանի ամբողջ բնակչութիւնը, առանց խտրութեան։

Այս ապստամբութիւնը, ճիշդ է, վերջացաւ պարտութեամբ, խորհրդ. կարմիր բանակը իր դէմն ունենալու հետեւանքով, սակայն տարաւ բարոյական յաղթանակը։ Ֆիզիքական պարտութիւնը չի կրնար փոխել բարոյական յաղթանակի արժէքը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Վարդանի ֆիզիքական պարտութիւնը, որուն բարոյական յաղթանակը կը տօնէ ամբողջ հայ ժողովուրդը 15 դարէ ի վեր»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նայիֆ, Մելիք, Արսէն, յետոյ Ա. Գործակատար

ՄԵԼԻՔ. — Բարե՛ւ, Գրիգոր, քանի՞ հոգի էք, Կամսար չեկա՞ւ։

ԳՐԻԳՈՐ. — Դեռ չէ։

ԱՐՍԷՆ. — Ի՞նչ կը սպասէք։

ԳՐԻԳՈՐ. — Կը սպասենք ձեր գալուն, ամէնքի հաւաքուելուն։

ԱՐՍԷՆ. — Բայց այս այգին չէ հաւաքուելու վայրը։

ՏԱՃԱՏ. — Մեզի այնպէս ըսին։

ԱՐՍԷՆ. — Ոչ՛, դեռ երկու այգի պէտք է անցնիլ, Արտաշէնց այգին։

ԳՐԻԳՈՐ. — Լա՛ւ, երկու հոգի դրսի շուրջը դիտելու, սպասենք վերջացողներուն, յետոյ։

Ա. ԳՈՐԾ (եկ ի եկ). — Գ. Մելիք, մեր լրտեսները լուր բերին որ թուրք թաղերի մօտ իրարանցում կայ, լուր առին որ իբր թէ ընդհանուր արձակման ու կոտորածն սկսելու կը պատրաստուի ամբոխը։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ նշաններ կան։

Ա. ԳՈՐԾ. — Կէս գիշերին Թուրքերը հաւաքուեր են ճամին, մոլլան խօսեր է շատ ոգեւորիչ քարոզ, ամբոխը գրգռուած դուրս է ելեր ճամբէն ու լոյս բացուելուն կը սպասէ որ սկսի կոտորածը։

ՄԵԼԻՔ. — Կամսարին հաղորդեցի՞ր։

Ա. ԳՈՐԾ. — Ոչ՛, չեմ գտեր, չգիտեմ թէ ուր է։

ՄԵԼԻՔ. — Արարուց կողմի դիրքերու տղաներին պատահեցա՞ր։

Ա. ԳՈՐԾ. — Հա՛, շատ մտատանջ ու ապառողական վիճակի մէջ են, տան տէրերը չեն ուզեր պահել, ուզածի կ'ուզեն դուրս վռնտել։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ, դիրքերէն դուրս ելլա՞ղ եղաւ։

Ա. ԳՈՐԾ. — Ոչ՛, ընդհանուր կերպով համաձայնութեան եկան որ ըսպասեն մինչեւ հաւախօսը, երբ պիտի բանան կնքուած նամակները ու պիտի վարուին նամակների տրամադրութեան համաձայն։

ՄԵԼԻՔ. — Գնա՛ շուտ, գտիր Կամսար ու հաղորդէ՛ր լրտեսների բերած լուրը։

(Ա. Գործ. կը հեռանայ):

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ ես կարծում Արսէն, Հայկն ու Եդուարդ ո՞ր կողմէն պիտի անցնին։

ԱՐՍԷՆ. — Հաւանական չէ, միւս կողմէն աւելի մօտիկ է։

Ա. Բ. ԵՐԻՏ. (կը մտնեն). — Լաւ մը զննեցինք, Գ. Գրիգոր, մարդ չկայ։

ՄԵԼԻՔ. — Դէ՛հ, գնանք, միւսները գուցէ հաւաքուել են. շարժուեցէք գգոյշ։ (Կը հեռանան):

(Կամսար եւ Խմբապետ կ'առաջանան):

Դ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Կամսար, Խմբապետ

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Նշաններից իմացանք որ մեր կեցած տան վերին յարկը պիտի բանէին, եւ երբ փողոցի գռնէն ներս պիտի մտնէին, մենք այգիի դռնէն դուրս ելանք։

ԿԱՄՍԱՐ. — Բան չթողի՞ք։

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Ոչ՛, զէնքերնիս հետերնիս առինք

ԿԱՄՍԱՐ. — Իսկ պահե՞ստը։

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Դեռ չէինք բացեր։

Գ. ԳՈՐԾ (կնեխ սղալով). — Գ. Կամսար, ահագին իրարանցում թուրքերու մէջ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Տեսա՞ր մեր թուրք բարեկամներից մէկը։

Գ. ԳՈՐԾ — Նշան տուի, հազիւ երկու բոպէով պատին մօտեցաւ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Է՛, ի՞նչ։

Գ. ԳՈՐԾ — Թուրք խուժանը պատրաստ է, կռիւը սկսելուն պէս՝ կանոնաւոր զօրքի հետ պիտի սկսի…

ԿԱՄՍԱՐ — Այդքա՞ն միայն։

Գ. ԳՈՐԾ. — Ճամիի մէջ խորհուրդ է եղեր, մոլլան դրդուէ քարոզով տրամադրութիւնը պատրաստեր է…

ԿԱՄՍԱՐ — Գնա ու թաթուլն իսկոյն այստեղ առաջնորդէր։

(Գ. Գործ. կը հեռանայ):

ԽՄԲԱՊԵՏ — Քանի մը ժամէն կը լրանայ կառավարութեան տուած պայմանաժամը։

ԿԱՄՍԱՐ — Գիտեմ, բայց ո՞ր կողմէն պիտի սկսին խուզարկութիւնը։

ԽՄԲԱՊԵՏ — Ինչպէս կ'երեւի, ամէն կողմէ։

ԿԱՄՍԱՐ — Կեդրոնական թաղերը զօրք մա՞տ է։

ԽՄԲԱՊԵՏ — Դեռ չէ։

ԿԱՄՍԱՐ — Լաւ, մենք պիտի թաքնուինք շատ զգուշ, դու շատ վտանգուած չես, կարո՞ղ ես մեզ հետ յարաբերել…

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Շատ սիրով, միայն եթէ յարաբերութիւնները կտրուած չլինեն բոլորովին։ Լսեցի՞ք կառավարութեան յայտարարութիւնը, յարաբերութիւնները խաղաղ պիտի դադրեն, ոստիկանութիւնը տեղեակ է մեր յարաբերութեան միջոցներուն, այգիներու մէջ, ծառերու վրայ, պատերուն տակ պահակներ պիտի դրուին, դուրս ելլողը պիտի բռնուի, նշանին չպատասխանողը գնդակահար։

ԿԱՄՍԱՐ. — Անկարելի է որ տունէ տուն գէթ երթեւեկութիւն չլինի։

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Շատ մօտիկ դրացիներու միջեւ թերեւս։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ի հարկէ, խուզարկութիւնը հաւանական է որ տեւի խստութեամբ մի քանի օր, այնուհետեւ պիտի թուլանայ, ժողովուրդը ինչպէս կրնայ բանտարկուած մնալ երկար ժամանակ … ուզեն չուզեն, նոյն իսկ կեանքի գնով է եղել պիտի սկսին յարաբերիլ, եւ երբ փախստական չգտաւ կառավարութիւնը, եւ եթէ իրօք կոտորածի դիտաւորութիւն չունի, պիտի մեղմացնի խստութիւնը։

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Շատ լաւատես էք Գ. Կամսար.

ԿԱՄՍԱՐ. — Շատ էլ յոռետես լինելու չէ։ Պէտք է միայն ուժեղ կամք ունենալ դիմագրաւելու դէպքերին, շատ նեղ օրեր ենք անցուցեր, յուսանք որ այս օրերն էլ անցընենք ..

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Բայց ո՞ւր պիտի պատսպարուիք

ԿԱՄՍԱՐ. — Հետս կուգաս, կ'իմանաս։

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Կարծէք ամբողջ ժողովուրդը միաբան որոշեր է փակել դուռները։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ձերո՞նք ինչպէս են։

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Ա՛հ, ալ մերոնք չի մնացեր, հայրը որդին չի ճանչնար, եղբայրը՝ եղբօր կը մերժէ … ա՛յս ատրճանի սարսափ երեւակայել կարելի չէր եւ լրումի պատճառը պէտք է վերագրել ա՛յն երեւոյթին, որ այլ եւս հաւատ չունին յեղափոխականի վրայ, Դաւօի պէս երիտասարդի մը դաւաճան դառնալը վարկաբեկ ըրաւ բոլորին, նոյն իսկ անկեղծ ու անձնազոհ երիտասարդներուն։

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ.

(Շարունակելի)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ **Maréchal PETAIN**ի

ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ (Ընդհ. պատերազմի միջոցին) ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21,30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

George V. շքեղ սրահներուն մէջ **31, Ave. George V.**

Գեղարուեստական բաժին՝ միրաշօժար մասնակցութեամբ ՀԱՅ և ՕՏԱՐ արուեստագէտներու եւ ղեկավարութեամբ՝ Պ. **MAX MAXUDIAN**ի —

1.— Mlle JEANNE HÉLIN BLING եւ իր խաղակիցը M. PEPPINO (Casino de Parisէն). 2.— Mlle GUITTAR (Casino de Parisէն). 3.— TRIO-GOMEZի խումբը (Casino de Parisէն). 4.— JEAN MARSAC (Cabaret Coucouի Տնօրէնը). 5.— Ծանօթ պարուհի Mme APRAMOVA իր հնդկական պարերով. 6.— Mr. OSCAR ALOUAN հռչակաւոր կիթառով։ Ներկայ օրիորդներէն պիտի ընտրուի Միութեան «**Madelon**»ը իր երկու պատուայ օրիորդներով։ Երկու նուագախումբ **Manuel Pizzaro**ի ներկայութեամբ։

Cotillons – Attractions ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Mr. Le Prince. Գրատուն ՖԷՐՀԱՏԵԱՆ, 36 rue Montholon. եւ դերձակ Պ. ՏԱՐԱՆԵԱՆի մօտ 44, rue Lafayette.

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Միջհայրենակցական Ցանձնախումբին կողմէ ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

Նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Անտոնեան, Լ. Բաշալեան եւ ուրիշներ։

Պիտի երգեն ՀԱՑԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Սիփան» երգչախումբը, լիակատար կազմով եւ իր լաւագոյն երգացանկովը

Տիկին ԱՊՐԱՄՈՎԱ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ

Պիտի արտասանեն Պր. Պր. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ եւ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ ԼԷՕՆ ՑԱՐՈՒԹ եւ ուրիշներ.

Հայուհիներու խումբ մը, հայկական տարազներով, պիտի պարէ

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը։ Գին՝ 15, 10 եւ 5 Ֆր.

Ռուսական նաւածումները արգիլուած

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը երրորդ ընթերցումով եւ 41ի դէմ 291 ձայնով քուէարկեց այն օրինագիծը, որով կ'արգիլուին ռուսական ներածումները։

Վիճաբանութեանց պահուն, կառավարութիւնը հաւաստեց թէ օրէնքը երբեք ամիսէն աւելի ուժ չպիտի ունենայ, եթէ խորհրդարանը նոր որոշում մը չտայ։ Արտաքին նախարարը յետոյ բացձանք յայտնեց որ խորհրդային իշխանութիւնը բարեփոխէ իր ընթացքը, որպէս զի չստիպուի գործադրել այս լիազօրութիւնը

Մոսկուայէն կը գրեն թէ Կեդր. Կոմիտէն ժողով գումարեց եւ չորս ժամ դրաղեցաւ Անգլիոյ բռնած դիրքով։ Ստալին յանձնարարած է չընել որ եւ է բան որ կրնայ ծանրացնել մթնոլորտը։

ՍԻԹՐՕԷՆԸ ՓԱԿՈՒԱԾ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ 18

Թերթերը կը գրեն թէ Սիթրօէնի վարչութիւնը որոշած է գործարանները փակել մինչեւ ապրիլ 18։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէ բոլոր գործարաններուն շրջակաները։ Պ. Սիթրօէն յայտնած է թէ պատրաստ է ընդունելու բանուորներու պատուիրակութիւնները։

Թատերական ներկայացում Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան Ն ԳԱՉԱՋի

եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Տէսինի կարող ուժերու

Կը ներկայացուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին՝ Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ մէջ

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ԱՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ին

Սալոն վէնսանի Թատերասրահին մէջ,

120A Chemin de la Madrague - Ville

կը ներկայացուի՝ ԱՐՇԱԿ Բ.

Տոմսերու գիներ՝ 5 եւ 3 Ֆր. 7 տարեկանէ վեր տղոց մուտքը 2 Ֆր.

Դպրոցական հանդէս Պէլվիլի մէջ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հայ լեզուի դասընթացքներուն հետեւող փոքրիկներու կողմէ

Վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մ. ՄԱՐԹԷՆԻ հանդիսասրահը, 120, Bld. de Belleville. Paris 20

կը հրաւիրուի Փարիզի, եւ մասնաւորապէս Պէլվիլի կրթասէր հայութիւնը։

Մուտքը՝ ազատ է։ Հանգանակութիւն չկայ։

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Հաղորդկց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

Quartier Latinի ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Maison VARTERESSIAN

1 bis rue Hautefeuille, Paris (6). Métro: St. Michel

ՉԱՏԿի առթիւ ստացած ենք Արեւելեան թարմ եւ ընտիր նպարեղէններ։

Մասնաւորապէս կը յանձնարարենք մեր անարատ օղին եւ անարատ իւղով պատրաստուած թարմ չէօրէքները։

Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր հնայուն յաճախորդը պիտի դառնաք.

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿ

Maison KEVORKIAN

կարութին վկայուած է Rue de la Paixի մեծ տուներէն։

33, Rue des POISSONNIERS. Métro: Château Rouge et Barbès

կը կարենք sur mesure կանացի ամէն տեսակ հագուստներ haute couture մօտէլներով եւ կը հայթայթենք կարուած նոր հագուստներ՝ յարմար գիներով։

Մուշտակի եւ bonnetterieի ծոխ պահեստ։

Տնտեսական տագնապին պատճառաւ զիջուած գիներ

Ձեր սանը, լաւագոյն նիւթը, խնամքով եւ ճաշակաւոր կերպով ներկելու համար վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ եւ հանրածանօթ ներկարարներ՝

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)

Tél. Entrepôt 17-65

Կը ստանձնենք նաեւ սենեակներու, խանութներու եւ ապակիներու թուղթով զարդարումը։

Խնամուած աշխատանք՝ Նպաստաւոր գին։

Հայ ճարտարապետներ, ձեր շէնքերը ներկելու համար, դիմեցէք մեզի։ Զեղչուած պայմաններ

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆՒԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ Խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantes, D սրահին մէջ, 8 rue Danton։ Մէթրօ՝ Սէն Միշէլ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Իշխան» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Համազասպ ենթակոմիտէէ ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Բուժէն - Սիւր - Արժանի ցաթա - Շաօի խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկեր Ե. Ա. ԹԵՐԶԵԱՆ։

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ՀԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, RUE TROYON, SÈVRES

Կը նախագահէ՝ Տիկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի՝ Օր. ԳՈՇԵԱՆ

կը ներկայացուի

ՏԱՐԵՐՔԻ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ (տրամ) եւ ՏԻԿԻՆԸ ԿԸ ՆՆՋԷ (զաւեշտ)

խմբերգ, արտասանութիւն, նուագ, մեներգ (Տ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ)

Հայկական եւ ռուսական պարեր, նաեւ խաղեր Հայ Արենուշներու կողմէ

Մուտք 5 եւ 7 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ (Գիշեր մը Արեւելքի մէջ)

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ

Salon Massiliaի շքեղ սրահներուն մէջ

Bal Attractions Cotillons Wonder Jazz

Ձոխ պիւֆէ Միութեան պատասխանատուութեամբ եւ սովորական գիներով առանց որ եւ է յաւելումի։

ԾԱՆՕԹ.— Եթէ կ'ուզէք չափաւոր ծախքով հաճելի գիշեր մը անցընել, մի փախցնէք այս առիթը որ տարին մէկ անգամ կը պատահի եւ ամէն բաղդատութենէ վեր է։

Ներկայանալի արտաքին։ Մուտք՝ Տիկ. 10 Ֆր. Այրեր 15 Ֆր.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիմ, Ն. Փ. — 140։
Լիոն, Ա. Տ. — 35։
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 855։
Էքս, Ար. ԵՂԲ. — 20։
Փարիզ (5), Պ. Ճ. — 70։
Մօնմօրանսի, Տիկ. Ա. Շ. — 35։
Նէօյլի, ԻՇԽ. Ա. — 35.
Պերլին, Տօքթ. Գ. — 100։
Քրիւաս, Գ. Խ. — 35.
Ռուէօլ վալէ, Ց. Պ. — 70.

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի Պէյրէի Շրջ. Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Mr. le Prince, Métro Odéon։ Օրակարգ.— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին Փարիզ եւ շրջանները բնակող արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները։

ՀԱՅ ՄՈՒՇՏԱԿԱՎԱՃԱՌ Խ. ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

2 Rue de la CHARBONNIÈRES. Métro: Chapelle & Barbès

կը պատրաստենք sur mesure մուշտակներ եւ կը կատարենք նորոգութիւններ։ Համաձայն եղանակի մուշտակներու ծոխ մթերք ունինք նաեւ դերձակութեան մասնաճիւղ մը, չափաւոր գին (280 ֆրանքէն սկսեալ) եւ խնամուած աշխատանք։

Անգլիական եւ տեղական կերպասներու ծոխ մթերք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

— Բայց հանրութիւնը՝ ինքը ի՞նչ կարծիք ունի. կրցա՞ք անոր հետ շփման մէջ գտնուիլ։

— Այս իրիկուն հանրային պարտէզին մէջ մէկու մը հետ կը խօսէի. խելացի երեւոյթով մարդ մըն էր. «Ի՞նչ կը խորհիք Չորս Արդարներու խնդրին մասին», հարցուցի իրեն. «Շատ զարմանալի է, կը կարծէ՞ք որ բան մը կայ իսկապէս», պատասխանեց մարդը։ Ահաւասիկ հանրութեան կարծիքը։

Մտահոգութիւնը պատած էր ոստիկանական շրջանակները։ Բայց արտասովոր իրարանցում ու ոգեւորութիւն կը տիրէր Ֆլիթ Սթրիթի մէջ՝ թերթերու խմբագրատուներէն ներս։

Մե՛ծ էր լուրը իսկապէս. լուր մը որ կրնային հրատարակել զոյգ սիւնակներու վրայ, շողշողուն խորագիրներու տակ. ծանուցումնե՛ր, լուսանկարնե՛ր, վիճակագրութիւննե՛ր ձեր ուզածին չափ։

— Մաֆիա՞ն է ոճրագործը, հարցուց «Գիտաւոր» թերթը եւ աշխատեցաւ ապացուցանել։

«Երեկոյ» թերթը, որուն խմբագրականները վաթսունական թուականները կը յիշեցնեն, արեան վրէժի վերագրեց դէպքը եւ «Փորսիքացի եղբայրները» խորագրով հաղորդեց լուրը։

Իսկ «Ջայնարձակ» անօրինակ խանդավառութիւնով իւրացուց Չորս Արդարներու խնդիրը եւ էջերով մանրամասնութիւն հրատարակեց անոնց վճռական գործունէութեան մասին։ Փոշոտ թղթածրարներէն գտաւ ու հրատարակեց տասնըվեց ոճիրներուն պատմութիւնները, ինչպէս նաեւ զոհերուն կենսագրականները։ Պատմեց թէ ինչ նկարագիրներու տէր մարդիկ էին անոնք, առանց, սակայն, արդարացնելու կատարուած մարդասպանութիւնները

Խմբագրութիւնը զգուշութեամբ նըկատի առաւ թերթին ուղարկուած բազմաթիւ թղթակցութիւնները։ «Դիզին» տիտղոսին արժանացած լրագիր մը պարտաւոր է աւելի խոհեմ ըլլալ քան իր չափաւոր մրցակիցները։ Լրագրական ասպարէզին մէջ հազուադէպ է որ կիսակատար ստութիւն մը երեւան հանուի. բայց հետաքրքրաշարժ չափազանցութիւն մը ինքզինքը կը մատնէ շուտով։

Եւ ի՜նչ դրուագներ, ի՜նչ պատմութիւններ խմբագրատուն կը հասնէին Անգլիոյ ամէն կողմէն։ Կարծես ամէն պատահական թղթակից կամ նօթեր առնելու սովորութիւն ունեցող ամէն գրող – բոլոր մարդ յանկարծ յիշած ըլլար թէ ինք մտերմօրէն ծանօթ էր այդ Չորս Արդարներուն։

— Երբ Իտալիա էի, կը գրէր ասորական գրքի մը հեղինակը, կը յիշեմ որ պատմութիւններ լսեցի այդ մարդիկներուն մասին։

— Լոնտոնի Պ... Թաղին մէջ պահուըտած կրնան ըլլալ այդ մարդիկը, կը գրէր ուրիշ հեղինակ մը՝ Գուլիեօ անունով։

— Ո՞վ է այս Գուլիեօ կոչուած արարածը, հարցուց խմբագրապետը իր օգնականին։

— Սիւնակ լեցնող մը, պատասխանեց օգնականը, հասկցնելով թէ այդ թափթփուքը լրագրական ասպարէզին իսկ բարձրացած չէր դեռ. ոճիր-արկածի լրաբեր մը որ վերջերս սկսեր է գրականութիւն ընել ...

Խմբագրատուն հասնող ամէն հեռագիր կը պարունակէր ակնարկ մը Մոտալուա ողբերգութեան մասին։ Ոստիկանական ատեաններուն մէջ տեսնուած դատերն անգամ անուղղակի կապ ունէին յաճախ այս խնդրին հետ։ Զերբակալուած գինովին արդարացումն էր ան։

— Իմ հրախոս շատ բարի է, բսաւ մայր մը դատաւորին՝ արդարացնելու համար իր տղան որ ոստիկանատուն տարեր էին. այդ Չորս Օտարականներու պատմութիւնը կարդալով խենդեցաւ ...

Ու դատաւորը ներողամիտ գտնուեցաւ . .

Չորս Արդարներու դաւադրութիւնով ամէնէն աւելի շահագրգռուած անձը՝ Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն՝ բոլորովին անտարբեր կ'երեւար։

Տեսակցութիւն չտուաւ ոչ ոքի. չուզեց անդրադառնալ սպառնութեան մը կարեւորութեան նոյն իսկ վարչապետին հետ։ Ի պատասխան երկրին չորս կողմէն հասնող գնահատական գրութեանց, յայտարարութիւն մը դրաւ «Մորնինկ Փոսթ»ի մէջ եւ խնդրեց հանրութենէն որ հանգիստ ձգեն զինքը։

Յորդեցաւ նոյն իսկ այդ յայտարարութեան վրայ աւելցնել օրինագիծը խորհրդարանին ներկայացնելու իր վճռական որոշման լուրը, բայց յարմար սեպեց խուսափիլ այդ թատերական շարժումէն։

Սըր Ֆիլիփ շատ բարեացակամ էր գաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհի հետ որուն յանձնուած էր արտաքին նախարարը պաշտպանելու գործը։ Ոստիկանը կրցաւ երբեմն նշմարել սարսափը որուն մատնուած էր մահուան սպառնալիքին տակ ապրող այդ մարդը։

— Վտանգ մը կա՞յ, հարցուց նախարարը ո՛չ թէ մէկ, այլ քսան անգամ։

Գաղտնի ոստիկանը [illegible] պատասխաններով ապահովութի[illegible] տուաւ անոր։ Եւ յետոյ խորհ[illegible] ինքնիրեն.

— Ինչո՞ւ վախցնեմ մէկը որ արդէն սկսած է սարսափիլ մահէն։ Եթէ [illegible] մը չպատահի, պիտի հասկնայ որ [illegible] մարտութիւնը բանը եմ իրեն. [illegible] թէ ... բայց այն ատեն սարսափ[illegible] թիւնս հաստատելու առիթ չպիտի [illegible] ունենայ ...

Նախարարը ուսումնասիրութ[illegible] հետաքրքիր նիւթ մըն էր ոստիկ[illegible] համար, որովհետեւ Սըր Ֆիլիփ [illegible] խորամանկ մարդ մըն էր, անգամ [illegible] տեսնելով ոստիկանին աշխատանք[illegible] ուածքը, բաւ անոր.

(Շար.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ

ԱՊՐԻԼ 1933

9 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2159

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՆՃԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ»

Անզօր, ընդվզեցուցիչ իրականութիւն մը այս բառը գործածել կուտայ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին:

Արդարեւ, կատարեալ ողբ ու կոծ՝ ռամկավար օրկանին վերջին երկու խմբագրականները.

Երբ դաշնակցական որ եւ է թերթ պարտականութիւն կը սեպէ ուշադրութեան յանձնել տարագիր բազմութիւններուն կացութիւնը եւ պատասխանատուութեան կանչել Երեւանի վարիչները, ռամկավարները կը փրփրին եւ սարէն – ձորէն հէքիաթներ կը պատմեն:

Երբ, միեւնոյն մտահոգութեամբ, կ'առաջարկուի կազմակերպել գաղութները, որպէսզի կարենան աւելի ամրապնդել իրենց ազգային, ընկերային եւ տնտեսական ինքնապաշտպանութիւնը, ռամկավարները կա՛մ քմծիծաղ մը կ'արձակեն, եւ կամ կը ճգնին սոփեստական արգելքներ յարուցանել:

Եւ անհաւանելի չոր ու ցամաք լուր մը պատճառ կ'ըլլայ որ՝ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը արթննայ եւ խոստովանի թէ անտանելի կացութեան մը մատնուած են կարգ մը գաղութներ, իսկ մենք՝ «հայմաթլըս»ներս՝ վարակուած ենք հաւաքական անճարակութեամբ…

Ի՞նչ է պատահեր:

Բարեգործականը դիմած էր Երեւան, խնդրելով որ այս տարի մաս մը գաղթականներ ընդունուին Սուրիոյ շրջանէն:

— «Այսօր տեղեկացանք Բարեգործականի գրասենեակէն թէ՝ Երեւանէն ստացուած է եղած դիմումին պատասխանը, որով կը հաղորդուի թէ կարելի պիտի չըլլայ այս տարի գաղթական ընդունիլ Սուրիայէն կամ ուրիշ տեղերէ, որովհետեւ արտասահմանէն չեղաւ ստացուած օժանդակութիւնը ի նպաստ բնակարաններու պատրաստութեան»: («Ապագայ», 8 ապրիլ):

Եւ ողբ ու կոծ: Նախ անոր համար որ՝ «շուտով կը լրանայ երկու տարին», ներգաղթի յայտարարութենէն ի վեր, «բայց արտասահմանը բառին բուն նշանակութեամբ բան մը չըրաւ այս մասին»:

— «Բազմաթիւ առիթներով կրկնուեցաւ այն իրողութիւնը թէ՝ արտասահմանի մէջ գոյացած գումարին հնգապատիկ արժէքով կարելի պիտի ըլլայ Հայաստանի մէջ բնակարաններ շինել, բայց անօգուտ: Նոյնիսկ 3—400.000 փրանքի գումար մը կարելի չեղաւ գոյացնել: Ճիշդ է, այս վերջին շրջանին Բարեգործականը մօտ երկու միլիոն փրանքի գումար մը փոխադրեց Հայաստան, բայց անոնք գացին իրենց նախորոշեալ նպատակին,— Նուպարաշէնին եւն.: Ցաւալիօրէն բնակարաններու շինութեան համար եղած բոլոր կոչերը մնացին առանց պատասխանի»:

Ողբ ու կոծ նաեւ անոր համար որ, պիտի սաստկանայ կարգ մը գաղութներու թշուառութիւնը:

Ներգաղթ չկայ այս տարի: Հետեւաբար՝

— «… Հայ գաղութները պիտի պարտաւորուին հաց եւ գործ հայթայթել հազարաւոր կարօտեալներու, մինչեւ որ համաշխարհային այս տնտեսական տագնապը անցնի… մինչեւ որ Լիբանանի, Սուրիոյ, Յունաստանի եւ քիչ մը ալ բոլոր գաղութներու մէջ անգործութեան մատնուած բազմութիւններ մաս մը սովածութենէ, խեղճութենէ եւ զանազան հիւանդութիւններէ մաշելով մեռնին… եւ միւսներն ալ հացի եւ գործի ճամբայ գտնեն…

… Ուրեմն, պէտք պիտի ըլլայ ամէն գաղութի մէջ կազմել յանձնախումբեր, որպէսզի շարունակեն հանգանակութիւնը եւ տեւականացնեն օգնութեան գործը…

Այո, ցրուած ներգաղթի կարօտանք չեն կազմուած, միակ ելքի ճամբան այդ կը մնայ.— կոչ, նէջ, խրախուսում, միջնորդներ, ծայրայեղութիւններ, մուրացկանութիւն եւ փչրանքներու ազդարութիւն: Միեւնոյն ցաւը: Միեւնոյն հաւաքական անճարակութիւնը»:

×

Եթէ այս բոլորը բանաստեղծութիւն կամ կոկորդիլոսի արցունք չեն, ապա ուրեմն իմաստ մը ունին:

Մենք յաճախ վիճեր ենք ռամկավարներուն, եւ առհասարակ Խ. Հայաստանի «անկաշառ բարեկամներ»ուն հետ, ապացուցանելու համար թէ՝ նոյն իսկ ներգաղթի յարատեւութեան պարագային, գաղութները պէտք ունին ներքին ամուր, կեդրոնացեալ կազմակերպութեան մը: Ոչ միայն ներգաղթը դիւրացնելու, այլ եւ մնացեալներուն հոգատարութիւնը, պահպանումը ապահովելու համար:

Մեր փոքրոգի հակառակորդներուն ոտքը գետնէն կտրեցաւ, երբ Հայաստանի «վարչապետ»ը տրամադրութիւն կը յայտնէր հետզհետէ մինչեւ 30,000, նոյն իսկ 100,000 տարագիրներ ընդունելու: (Պայմանաւ որ, գաղութները հոգան ճամբորդութեան եւ բնակարաններու շինութեան ծախքերը):

Եթէ առարկէք թէ պետական միջոցներու կը կարօտի նոյն իսկ տասը հազարի ներգաղթը, մարդիկ մէկ պատասխան ունէին, — Դուք թշնամի էք ներգաղթին:

Գէթ եղաւ որ, երկու տարուան շնորհալից «ռէժիմ»ներէն յետոյ, Երեւան հազիւ 7500 — 8000 հոգի ընդունի եւ դուռները փակէ, որպէս զի «բարեկամները» խելքի գան ու հաւատան: Որպէս զի ողբան թէ «գործնական քայլեր չեն տեսնուիր», թէ «Ներգաղթը պիտի չըլլայ այս տարի», թէ անճար բազմութիւններ պիտի հալին «սովածութենէ, խեղճութենէ եւ զանազան հիւանդութիւններէ մաշելով» …

Այսինքն, «հաւաքական անճարակութիւն», որուն անհագանքը անդադար կը հնչէ այս էջերէն, թերթին հիմնարկութենէն ի վեր:

Շնորհակա՛լ ըլլանք, նորէն, որ ռամկավար պաշտօնաթերթը գոնէ մէկ անգամ — թերեւս անզգալաբար — մատը վէրքին վրայ կը դնէ:

Այդ ալ բարենշան է, «Հաւաքական անճարակութեան» դարմանները փնտռելու տեսակէտէն:

Պայմանաւ որ, անշուշտ, նորէն հէքեաթ չպատմեն եւ բարեհաճին բազմել կլոր սեղանի մը շուրջը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀԻՆԳ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԵՑԱՆ

Կը թուի թէ Նախագահ Րուզվէլթ չուզեր շարունակել չքեղ մեկուսացման այն քաղաքականութիւնը, որ կը տիրէր տարիներէ ի վեր եւ որ մասնաւորապէս շեշտուեցաւ Նախագահ Հարտինկի օրով:

Գրած էինք թէ Պ. Րուզվէլթ Ամերիկա հրաւիրած է Անգլիոյ վարչապետը, որ ճամբայ կ'ելլէ ապրիլ 15ին: Նախագահը հրաւիրած է նաեւ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետները, — Պ. Պ. Տալատիէ, Մուսոլինի եւ Հիթլէր: Հրաւէրին մէջ կ'ըսուի որ կրնան լիազօր ներկայացուցիչներ ղրկել եթէ իրենք չուզեն հեռանալ իրենց երկիրներէն: Հրաւիրուած է նաեւ Ճափոնը:

Ֆրանսայի վարչապետը չափազանց զբաղած ըլլալով, կ'ուզէ ղրկել Պ. Էռիօն: Նախկին վարչապետը տրամադիր կ'երեւայ, բայց տակաւին վերջնական պատասխան տուած չէ: Հիթլէր կ'ուզէ ղրկել Տոքթ. Լութէրը, որ արդէն Ուաշինկթընի դեսպան նշանակուած է:

Նախագահ Րուզվէլթ ամէնէն աւելի կը հետաքրքրուի տնտեսական խնդիրներով, եւ այս խորհրդակցութիւնը սարքած է իբրեւ նախապատրաստութիւն տնտեսական համաշխարհային խորհրդաժողովին: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Պ. Րուզվէլթ հաւաքական ժողով մը կազմելէ աւելի, կ'ուզէ զատ զատ խորհրդակցիլ հինգ մեծ պետութեանց լիազօրներուն հետ: Այս առթիւ, պիտի յայտնէ թէ Ամերիկան պատրաստ է հարիւրին տասը զեղչելու մաքսատուրքերը, փոխադարձաբար զիջումներ ստանալու պայմանով:

Որոշուած է խորհրդակցութիւններ կատարել նաեւ միւս պետութեանց հետ, առանց մասնաւոր պատուիրակութիւններ հրաւիրելու: Մեծ պետութեանց հետ հրաւիրուած է միայն Քանատան:

Միաձոյլ եւ միահեծան Գերմանիա

ՀԻԹԼԷՐ ՄԱՐԶՊԱՆՆԵՐ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՅ

Հետզհետէ մէջտեղ հանելով իր ծրագիրները, Հիթլէր ապրիլ 7էն ի վեր կեդրոնական կառավարութեան իշխանութեան տակ առաւ Գերմանիոյ բաղկացուցիչ պետութիւնները: Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց օրէնք մը, որուն համաձայն նահանգապետներ կամ մարզպաններ (Շթաթհալթէր) պիտի նշանակուին բոլոր դաշնակից պետութեանց մէջ, բաց ի Փրուսիայէն: Այս նահանգապետները ունին հետեւեալ իրաւասութիւնները.—

1) Կը նշանակեն կամ կ'արձակեն բաղկացուցիչ պետութեանց նախագահները (նախապէս թագաւոր կամ իշխան), եւ, անոնց առաջարկութեամբ, կառավարութեան միւս անդամները:

2) Կը լուծեն այդ պետութեանց կառավարութիւնները եւ նոր ընտրութիւններ կը նշանակեն, համաձայն կեդրոնացման օրէնքին:

3) Պետական օրէնքներ կը մշակեն եւ կը հռչակեն:

4) Դաշնակից պետութեանց կառավարութիւններուն առաջարկով, կը նշանակեն եւ կ'արձակեն պաշտօնատարները եւ դատաւորները, եթէ այդ անուանումները կախում ունին կառավարութենէն:

5) Իրաւունք ունին ներում շնորհելու:

Նահանգապետը կրնայ սահմանել երկրին կառավարութեան նիստերուն նախագահութիւնը, բայց չի կրնար անդամ ըլլալ այդ կառավարութեան: Պէտք է պատկանի այն երկրին ուր կը պաշտօնավարէ: Պաշտօնավարութեան որոշ պայմանաժամ ունենալով հանդերձ, կրնայ ետ կանչուիլ որ եւ է ատեն, հանրապետութեան նախագահին կողմէ, վարչապետին առաջարկութեամբ եւ ենթարկուիլ 1830 մարտ 27ի օրէնքին, որ կը վերաբերի նախարարներուն: Իր թոշակը պիտի վճարուի կեդրոնական կառավարութեան կողմէ: Տեղական Երեսփ. ժողովները չեն կրնար անվստահութիւն յայտնել շրջանային կառավարութեան պետին եւ անդամներուն դէմ: Փրուսիոյ մէջ, վարչապետը ինք պիտի ստանձնէ մարզպանի պաշտօնը: Այս օրէնքով կը ջնջուին թէ կեդրոնական եւ թէ տեղական սահմանադրութեանց այն յօդուածները որ կը հակառակեն նոր կարգադրութեան: Բուն Գերմանիոյ կառավարութեան անդամները միեւնոյն ատեն կրնան անդամ ըլլալ Փրուսիոյ կառավարութեան:

Այս տնօրինութեամբ, Հիթլէր խաչ կը քաշէ Գերմանիոյ հազար տարուան պատմութեան վրայ: 1933 ապրիլ 7էն սկսեալ, Գերմանիան կը կազմէ միաձոյլ պետութիւն մը, ուր տեղական առանձնաշնորհները որ եւ է դեր չեն կրնար կատարել:

Թերթերը իրաւամբ գրել կուտան թէ՝ Հիթլէր այս կարգադրութեամբ կը լրացնէ Պիսմարքի ծրագիրը, — միաձոյլ եւ միահեծան Գերմանիա:

Հակասեմական պայքարը կը շարունակուի

« ՑԵՂԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ »

Առեւտրական պոյքոթը դադրեցաւ Գերմանիոյ մէջ, բայց հակահրէական պայքարը կը շարունակուի մեթոտիկ աշխատանքներով: Գերմանիոյ փաստաբաններու եւ նօտարներու ընկերակցութիւնը նամակ մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ 40,000 պաշտօնեաներու կէսը կ'աշխատին հրեայ փաստաբաններու քով: Արդ. այս վերջիններուն դէմ եղած անօրինութեանց հետեւանքով, այդ պաշտօնեաները ճամբուած են, մատնուելով անօթութեան:

Պերլինի փաստաբաններու սենեակին պետական լիազօրը յայտարարեց թէ՝ այսուհետեւ միայն 35 հրեայ փաստաբաններ կրնան պաշտօն վարել: Մինչեւ հիմա միայն Պերլինի մէջ հրեայ փաստաբաններուն թիւն էր 2500, համագումար 3500ի վրայ:

⁂ Թուրինկէնի Երեսփ. ժողովին նախագահը յայտարարեց թէ՝ օրինագիծ մը կը մշակուի, որուն համաձայն պիտի արգիլուի Գերմանացիներու ամուսնութիւնը՝ Հրեաներու հետ:

⁂ Պ. Հիթլէր առջի օր իր մօտ հրաւիրելով բժշկական ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները, իր տեսակէտները պարզեց գերման ցեղը օտար տարրերէն մաքրելու անհրաժեշտութեան մասին: Շեշտեց թէ՝ հարկ է հրեայ բնակչութեան թիւին եւ համեմատական չափի մը վերածել հրեայ մտաւորականներուն թիւը, բարձրացնելու համար գերմանական մտաւորականութեան մակարդակը: «Մտաւորական ասպարէզին մէջ, ամենամեծ նուաճումները կատարուած են ոչ թէ օտար ցեղերու կողմէ, այլ ընդհանրապէս արիական եւ գերմանական ուղեղներու շնորհիւ»: Պ. Հիթլէր աւելցուց թէ՝ ցեղին մաքրագործման աշխատանքին արդիւնքները կրնան մէկ դարէն զգացուիլ, բայց հարկ է այժմէն ամուր պատուանդանի մը վրայ դնել գերմանական ցեղը: Այս ուղղութեամբ ծանր պարտականութիւններ կ'իյնան գերման բժիշկներուն վրայ:

1750 ՄԱՐՔՍԵԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ

Վիւրթէմպէրկի կառավարութիւնը մեծ բանակատեղի մը յարդարեց, ուր պիտի համախմբուին 1750 մարքսեան բանտարկեալներ, մեծ մասով համայնավար: Արդէն իսկ բանակատեղին ղրկուած են 500 հիթլէրական զինուորներ եւ 50 ոստիկաններ: Մարքսականները — համայնավար թէ ընկերվարական, այր եւ կին — պիտի տեղաւորուին տաղաւարներու մէջ, շրջապատուած՝ փշաթելերով: Պահակութեան պաշտօն պիտի վարեն հիթլէրական զինուորները: Գերիներուն մէջ կը գտնուին բանուորներ, երեսփոխաններ, լրագրողներ, փաստաբաններ, կուսակցական գործիչներ եւն.: Ամէն ինչ պիտի կառավարուի զինուորական օրէնքով: Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է: Իւրաքանչիւր բանտարկեալ կրնայ քանի մը տող նամակ գրել 15 օրը անգամ մը: Այցելութիւններն ալ արգիլուած են: Գիշերը լուսարձակներ պիտի լուսաւորեն բանակատեղին: Պահակները հրաման ստացած են հրացանի բռնելու բոլոր անոնք որ կը փորձեն փախչիլ: Գերիները պիտի գործածուին հանրօգուտ շինութեանց մէջ: Կառավարութիւնը կը յուսայ Մարքսի աշակերտները խելքի բերել տաժանակիր աշխատանքով:

⁂ Կառավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, որուն համաձայն ոչ մէկ Հրեայ պիտի կրնայ հանրային պաշտօն վարել: Դրամատուններու մէջ ալ պաշտօն չպիտի տրուի Հրեաներուն:

ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

… Խմբագիր ՅԱՌԱՋԻ,

ՓԻՒԺԷ – ՍԻՒՐ – ԱՌԺԱՆ, 4 ապրիլ. — Օրը օրին հետեւելով մամուլի տեղեկութեանց եւ ազդուելով ՅԱՌԱՋի կոչերէն, չէինք կրնար անտարբեր մնալ Պէյրութի հրկիզեալ մեր դժբախտ եղբայրներու օգնութեան գործին մէջ:

Մարտ 28ին, նախաձեռնութեամբ Զարշամպայի շրջանի Հայ Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաքօ Շէնոյի խումբին, տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը ուր բոլորն ալ սիրով ընդառաջ գացին մեր առաջարկին: Ընտրուեցաւ խնամ յանձնախումբ մը որ անմիջապէս ձեռնարկեց հանգանակութեան: Սիրով մասնակցեցան մեր փոքր գաղութին բոլոր հայրենակիցները: Մեծ գումար մը չէ մեր հաւաքածը, բայց մեր սրտէն բղխած է:

Այս առթիւ կը խնդրենք որ հաճիք հրատարակել ներկայ ցանկը:

Փոստի ծախքով կը ստանաք 210 փր. 50 սնթմ. (երկու հարիւր տասը փրանք յիսուն սանթիմ):

Ի դիմաց Հանգանակիչ Յանձնախումբի Յակոբ Թօզլեան, Գրիգոր Պըլըեան.

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

29րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Փիւժէ – Սիւր – Առժանի հանգանակութիւնը	211
Գումար	211
Ապրիլ 8ի ցանկը	8367
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8578

Ամերիկան կուշտ ու կուռ խմեց

ԱՆՍՈՎՈՐ ԽՐԱԽՃԱՆՔ՝ 13 ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԱՐՕՏԷՆ ՅԵՏՈՅ

Ինչպէս գրած էինք, ամերիկեան 19 նահանգներ «թրջեցան» ապրիլ 6ի կէս գիշերէն յետոյ, մինչեւ առտու թեթեւ գարեջուր եւ գինի խմելով:

Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, Նիւ Եորքի մէջ հազարաւոր վաճառորդներ պոչ բռնած էին առողջապահական վարչութեան գրասենեակներուն առջեւ, գարեջուրի վաճառման արտօնագիր ստանալու համար: 40—60,000 կը հաշուեն առաջին օրը տրուած արտօնագիրներուն թիւը: Առողջապահական վարչութիւնը ստիպուած էր աւելցնել պաշտօնեաները, որպէս զի կարենայ հասնիլ: Պաշտօնատունը բաց մնաց ամբողջ գիշերը: Շատ մը քաղաքներու մէջ անսովոր խրախճանքներ տեղի ունեցան, 13 տարուան ժուժկալութենէն յետոյ: Նիւ Եորքի մէջ՝ գարեջուր տալ սկսան ապրիլ 7ի առտուան ժամը 6ին, եւ կատարեալ բարեկենդան մը տեղի ունեցաւ իրիկունը: Թռչար թափօր մը կազմուեցաւ Պրոտուէյի պողոտային վրայ: Թափօրին առջեւէն կը տանէին դագաղ մը, որուն վրայ արձանագրուած էր. — «Գարեջուրի արգելքը մեռաւ»: Իսկ առջեւէն կ'երթար նուագախումբ մը որուն անդամները հագած էին պավարիական համազգեստ եւ որ «գարեջուրին երգերը» կը հնչեցնէր: Հաշուեւած է թէ քանի մը ժամուան մէջ գարեջուրի վաճառումէն պետութիւնը հասոյթ ունեցած է հարիւր հազար տոլար: Շիքակոյի մէջ, գարեջուրի գործարանները հինգ միլիոն տոլար արժողութեամբ գարեջուր ծախեր էին:

Թերթերը կը հաշուեն թէ 40,000 հոգի պիտի կրնան գործ գտնել, գարեջուրի արտօնութեան շնորհիւ:

Հակառակ «թաց»ներու այս սանձարձակ ցոյցերուն, «չոր»երը չեն յուսահատած, եւ բուռն պայքար կը մղեն ալքոլականութեան դէմ: Տիկին Էլլա Պուլ, կիներու հակալքոլական Միութեան նախագահը, յայտարարեց թէ գարեջուրին վաճառումը հակառակ է 18րդ յօդուածին: «Երբ «թաց»երուն ջղագրգռութիւնը անցնի, ամերիկեան ժողովուրդը պիտի արթննայ»:

⁂ Սէյնթ Փօլի մէջ, գերմանական ընկերութիւնները մասնաւոր խանդավառութեամբ տօնեցին «իսկական գարեջուրին վերադարձը»: Այս առթիւ բաժակաճառեր արտասանեցին Նախագահ Րուզվէլթի արեւշատութեան համար եւ մեռելական երգեր երգեցին՝ հին օրէնքին յիշատակին: Փիցպուրկի մէջ գիշերը 500,000 սնտուկ գարեջուր ելաւ տեղական գարեջրատուներէն: Միլուոքիի մէջ խելացնոր բազմութիւն մը մինչեւ առտու խմեց երկու հազար հաստատութեանց մէջ որոնք մինչեւ հիմա «չոր» ըմպելիներ կը ծախէին:

Ուաշինկթընի մէջ ալ դղրդագին ցոյց մը կատարուեցաւ, նախագահական պալատին առջեւ: Կէս գիշերին, երբ ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր Սպիտակ Տան բոլորտիքը, զարդարուն բեռնակառք մը եկաւ եւ պարտէզը մտնելով, երկու սնտուկ գարեջուր յանձնեց, Նախագահ Րուզվէլթի համար: Կառքին վրայ գրուած էր. — «Ձեզի համար, Նախագահ Րուզվէլթ, ազգին առաջին գարեջուրը՝ տարիներէ ի վեր»:

Տասնըինը նահանգներու մէջ, ուր արտօնուած էր գարեջուրին վաճառումը, հազարաւոր բեռնակառքեր եւ ուրիշ ամէն տեսակ կառքեր ծանրօրէն բեռնաւորուած՝ պտտեցան փողոցէ փողոց, գարեջուր բաժնելու համար:

Ֆիլատելֆիայի մէջ, հակառակ տեղացող անձրեւին եւ կարկուտին, հազարաւոր մարդիկ խուժեցին ակումբները, պանդոկները, ճաշարանները եւ պարասրահները, եւ կոնծեցին մինչեւ առտու:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Հիւանդանոց կ'երթամ:

Կ'երթամ պարզապէս, իբրեւ դասընկեր մը պատանեկան օրերու:

Հիւանդ ընկերը այն անուշ տղան է, որուն մեր դասարանը, 1919ին, չէր տուած փառահեղ վարչապետի, նախարարի կամ խորհրդարանական աթոռ:

Որովհետեւ, գիւղը ծնած, գիւղը հասակ նետած եւ գիւղէն եկած մեր մէջը ինկած խեղճ, համեստ եւ ազնուասիրտ էր ան:

Որովհետեւ, անոր կը պակսէր իր անձին շուրջ աղմուկ յարուցանելու մերօրեայ ընթացիկ ճարպիկութիւնը:

Որովհետեւ, անոր զլացուած էր իր թաքուն արժանիքները, գնահատելի եւ օգտագործելի յատկութիւնները դրսեւորելու, արժեցնելու օժիտը:

Մինչդեռ ուրիշներու առատօրէն տրուած կ'ըլլայ առէկ, որու շնորհիւ, անոնք գիտեն ցուցադրել անգոյ ընդունակութիւններ եւ կարողութիւններ: Գիտեն մանաւանդ, անարժանաբար, տեղ գրաւել պատասխանատու աթոռներու վրայ, որոնց վրայ գամեր ցցուած ըլլալու էին:

Եւ ահաւասիկ Պէլվիլ: Փարիզի քսաներորդ թաղամասը:

Քսանե՞րորդ թաղամաս: Կը բաւէ որ վիճակագրութիւնը գիտնայ դասական այդ անակնկալը: Ան պիտի անվարան յայտարարէ թէ՝ չքաւորութիւն, թշուառութիւն կայ Պէլվիլի մէջ:

Խոնարհներու բնակավայր է Պէլվիլ: Քանի որ այդպէս է, ուրեմն հոն, մարդիկ, Աստուծոյ կամքին համաձայն, կ'աճին ու կը բազմանան, բնական, բնախօսական, զգայական այս արարքին՝ չքներելով հաշուող, քննող միջամտութիւնը այն գործիքին, որուն տրամադրութիւն կ'ըսեն վերին խաւերու արարածները:

Ու Պէլվիլի նման վայրերու մէջ, մանուկները կը բուսնին սունկի նման, եւ կը մեծնան փողոցին մէջ, ինչպէս լքուած շան լակոտները, Արեւելքի մէջ, փուռերու եւ բաղնիքներու անկիւնը կծկուած:

Ու անշուշտ, ծնունդներու թիւին համեմատական պիտի ըլլայ մահերու թիւը:

Բանուորը եւ բանուորուհին ժամանակ եւ միջոց ունի՞ն որ որակը քանակէն զանազանելով զբաղին: Եւ ո՞ր ապաստանին կամ դայեակին պիտի վստահին իրենց տղան, որպէսզի ան ալ մեծնայ այնպէս ինչպէս սա միւսը՝ որ կը ծնի հարուստ թաղամասի մը մէջ:

Եւ բնականաբար, իրիկունը մինչեւ ուշ ատեն, բանուորը գինետան մէջ, իր մխիթարութիւնը պիտի յամենայ դեռ փնտռել վերջին «սու»ով գնուած բաժակին յատակը, որպէսզի հետեւեալ առաւօտ, հանգիստ սրտով, առաջին ուժին վաստակը սկսի:

Ու Պէլվիլի մէջ, շատո՜նց քանդուելու էին բազմաթիւ բնակարաններ վատառողջ, սեւ, յոյժ մութ, մկրտուած ախտաւորներով, գարշահոտ, նեղ եւ աղտոտ փողոցիկներու մէջ իրարու կպած, առանց բակի, առանց պարտէզի:

Պէլվիլ Փարիզի այն մասն է, ուր խռնուած են հայ եւ յոյն կօշկակարները, որոնք ամէն իրիկուն, սովորաբար, չեն մոռնար սփոփանքը զոր կուտայ իրենց, նախ քան պանդոկին անկողինը, սրճարանին «թավլու»ն:

Ու Պէլվիլի մէջ է որ հայ գերդաստանները, ինչպէս մայրերը, քոյրերը եւ կիներն անոնց, շատ հեղ մինչեւ երեքը առտուան, իրենց աչքերը պիտի կարմրցնեն, մեքենային առջեւ, կամ տարատ մը իրենց ծունկին՝ անկողինին եզերքը նստած:

Ու դարձեալ, Պէլվիլի մէջ է որ, հայ նպարավաճառները ձեզի պիտի ծախեն՝ ճերմակ պանիր, պաստուխ, փաքլաւա, գատայիֆ, թուրշու եւ արեւելեան սուրճ:

Բայց բնաւ չփորձէք սովորականէն աւելի քնանալ, կիրակի առաւօտ, երբ Պէլվիլ փոխադրուած ըլլայ ձեր անկողինը: Որովհետեւ աշխատաւորին բերնէն սուլիչի նման ուժգին կը պայթի «օրկան տիւ փարթի գոմիւնիստ»ը:

Այս դաշինքն է պատճառ, որ ոստիկանները յաճախ, Պէլվիլի մէջ, գիշեր ատեն ազգային միջակոյթի երեկոյթէ մը ձեր տուն դարձին, խոյանան դէպի ձեզ, եւ առանց բացատրութեան, երբ թէ ինքնութեան թուղթ փնտռեն ձեր տարատին գրպաններուն մէջ:

Ու հիմա որ ըրինք արդէն վայրէջքը Պէլվիլի համանուն փողոցին, ձախին վրայ՝ ներս մտնենք Տէնուայէ փողոցիկէն

Եւ ահա պանդոկը, ուր կ'ապրի հիւանդ դասընկերս նախկին:

Ձեղնայարկը կը բնակի ան, ինչպէս յաճախ աղքատ ուսանողները, կամ սպասուհիները: Քաղաքակիրթ երկիրներու արդի ճարտարապետութիւնը մինչեւ ձեղնայարկ կը հանէ սպասուհին, եթէ նոյն իսկ գետնայարկը ծառայէ ան, որ առտուն, սանդուղներէն ի վար պիտի վազէ, պիտի վազէ: Հապա՞ եթէ ուշանայ տիրոջ կաթը կամ թէյը ...

Ընկերոջս պանդոկը յարկերը չեն նըշանակուած պատերուն վրայ: Մնաց որ, մութին մէջ դժուար պիտի ըլլար տեսնել եւ կարդալ: Բայց պանդոկը լայնաբաց դռնով արտաքնոց մը գըրած է իւրաքանչիւր սանդուղի գըլխուն, իւրաքանչիւր յարկի համար: Այնպէս որ, եթէ չեմ սխալած համրանքին մէջ, վեցերորդ արտաքնոցէն յետոյ է որ ձեղնայարկ հասայ, եւ ընկերոջս խուցը մտայ:

— Արշաւիր, մի' մեղադրեր զիս: Հիւանդի սենեակ է: Սաւանին եւ բարձի երեսին սեւութիւնը կը զարմացնէ՞ քեզ: Բայց չէ՞ որ աղտոտ է պանդոկս: Բայց մանաւանդ չէ՞ որ «շոմէօր» եմ դարձեր: Սենեակիս վարձքը կառավարութիւնը կուտայ: Ու կը բաւէ որ այդպէս ըլլայ: Ալ ամիսներ սպասել պէտք պիտի ըլլայ որ սաւանդ փոխեն, աւել մը զարնեն սենեակիդ: Անխիղճ են եւ վատողի՝ պանդոկապետուհիները.

— Սիրելիս, մէկդի հիմա ատոնք: Ի՞նչպէս ես:

— Ա՛խ, Արշաւիր, պէտք է ճզմել «քափիթալիզմ» կոչուած հրէշին գըլուխը: Անկէ՛ կը ծնին բոլոր չարիքները, բոլոր պատուհասները

— Բայց տղա՛յ, այդ խօսքերուն ատե՞նն է հիմա: Համբերէ՛: Երբոր առողջանաս, երկա՛ր, երկար կը խօսակցինք «Թու Վա Պիէն» ի մեր սովորական անկիւնը քաշուած: Ըսէ ինծի թէ ի՞նչ բանի պէտք ունիս:

— Կը ներես, Արշաւիր, որ քեզ անհանգիստ ըրի: Քովի բանուորուհին առտուն գործի կ'երթայ, իրիկունը կը վերադառնայ: Ազնիւ, բարի Ֆրանսուհի մըն է: Առտուն կաթս կը տաքցնէ: Իրիկուան իր ապուրէն բաժին կը հանէ ինծի: Բայց տես թէ ի՞նչ պատահեցաւ հիւանդութեանս առաջին օրը:

Գործի կ'երթայի: Հա՛, «շոմէօր» չէի այն ատեն: Բարեբախտաբար: Արշաւիր, գիտե՞ս թէ որքան նուաստացուցիչ է «շոմէօր» անունը: Ճամբան բուռն դողէ մը սարսռացի: Ծունկերս կթոտիլ սկսան: Հազիւ հազ սենեակ դարձայ: Անկողին մտայ:

Ամբողջ օրը, ոչ ոք բացաւ դուռս: Ոչ դեղ, ոչ ուտելիք: Բանուորուհին կէս գիշերին սենեակ մտաւ: Անցաւ գիշերը, ինչպէս անցեր էր ցերեկը:

Հետեւեալ առտու, երբ բանուորուհին ոտքերուն ձայնը առի, զարկի պատին: Եկաւ: Զարմացաւ եւ խղճաց: Իջաւ, կաթ բերաւ: Բայց ժամանակ չունէր տաքցնելու.

Ելայ որ ես տաքցնեմ: Դրի կրակին վրայ: Ու դէպ ի անկողին փութացի: Կը դառնար գլուխս: Սիրտս կը խառնուէր

Աստուած իմ, ի՞նչպէս ըսեմ: Հիմա պիտի թափի կաթս:

Ու թափեցաւ ալ մաս մը: Երկու դաւաթի չափ փրկեցի: Մէկ դաւաթը խմեցի:

Իրիկուան դէմ, միւս դաւաթը կը տաքցնէի: Բայց կորսեցաւ կաթս: Որովհետեւ չէր լուացուած ամանս:

Ի՞նչ օրերու մնացինք, Արշաւիր: Տխուր է այս կեանքը: Անհանդուրժելի է պանդուխտի կեանքը: Մինչեւ ե՞րբ տանիլ այս առանձնութիւնը:

— Կ'անցնին, Սեդրակ, այս օրերը: Երիտասարդ ենք դեռ: Իրաւունք ունինք լաւագոյն օրեր յուսալու: Տե՛ս, լեզուդ լաւ է: Տաքութիւնդ իջած է: Շուտով կ'ելլես: Այս գիշեր, լուծողական մը առ: Լաւ մը քրտնէ: Բան չի մնար:

— Արշաւիր, իրականին մէջ, Ֆրանսա կարծես հետզհետէ կը հեռանայ «պուրժուա» [illegible] դրութենէն. Կարդացի՞ր որ երկրորդական բարձրագոյն կրթութիւնն ալ ժողովուրդին զաւակներուն ձրի տրամադրելու լուրջ ծրագիր կայ: Եւ յետոյ, ի՞նչ կը նշանակէ «շոմէօր» տալ աշխատաւորներուն...

— Ցտեսութիւն, Սեդրակ: Նորէն կուգամ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԸՏԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳՐՈՂԸ՝ ԺԻՒԼ ՎԱԼԷՍ

(1832 — 1885)

Քաղքենի ընկերութիւնը, եւ զինքը ներկայացնող մտաւորականութիւնը սովորաբար կը ջանան ամէն միջոցով խեղդել ըմբոստ, անուղղայ գրողները: Ասոնց բողոքը կը խանգարէ, բընական է, տիրող դասերու հանգիստը, բարօրութիւնը: Սուտը, կեղծիքը շատ աւելի հասութաբեր, ընթացիկ արժեթուղթ մըն է քան ճշմարտութիւնը: Յեղափոխական գրողներու յիշատակը կը հալածուի, նոյնիսկ յետ մահու:

Ժիւլ Վալէս, Ֆրանսայէն դուրս, ու նոյնիսկ իր երկրին ներս մնացեր է մեծ անծանօթ մը, զինքը չեն ճանչնար նոյնիսկ ընթերցողներու այն խաւը, որուն համար տագնապած եւ տըւած է ան իր խայթող, պղպեղ գրականութիւնը: Եթէ նոյնիսկ անցեալ տարի տօնուեցաւ Վալէսի ծննդեան հարիւրամեակը, սակայն ծիսակատարութիւն մը եղաւ աւելի քան արժանաւոր գնահատութիւն մը Վալէսի բիրտ, անսանձ արուեստին ու մտածումին:

Արդարեւ ԺԹ. դարու Ֆրանսայի գրական շարժումին մէջ Ժ. Վալէս ինքնայատուկ տեղ մը ունի: Տիպարն է ան յեղափոխական գրողի:

Իր յեղափոխականութիւնը խառնուածքի արդիւնք էր աւելի քան մտաւորական հայեցողութեան: Ծնած էր իբրեւ այդ: Իր ներքին ձայնը բնազդն էր այդ ըմբոստ թափին, որ վերածուեցաւ գրեթէ կոչումի մը: Իր յեղափոխականութիւնը պէտք չունեցաւ երբեք կառչելու ընկերային տեսութիւններու, ուսումի, գիրքերու: Իր արդարացումը եւ ուժի աղբիւրը ան կը գտնէր ինքն իր մէջ.

Իր կեանքի մանրամասնութիւնները մեզ չեն հետաքրքրեր: Քանի մը գիծեր կը բաւեն տալու մարդուն դիմանկարը եւ իր կեանքին ձգտումը:

Իր երիտասարդութիւնը կը զուգադիպի ԺԹ. դարու կիսուն: Փարիզի մէջ, ան խմորուեցաւ այն յառաջապահ մտաւորական սերունդին հետ, որ սնած էր մեծ յիշատակներով եւ սակայն ստիպուած էր շնչել սեղմ, հեղձուկ օդ մը: 1789ի, 1830ի, 1848ի մոխիրներուն տակ այդ երիտասարդ հոգիները կը մնային իբրեւ պայթուցիկ սաղմեր, մինչ յետադիմութիւնը կը կլանէր զիրենք:

Այդ ճնշումին տակ, սակայն, ծլեցան ռամկավար, ընկերվար գաղափարներու առաջին բողբոջները: Զսպուած զօրանալի մը թափն ու թռիչքը ունեցան այդ գաղափարները: Գոռթկացին այնքան անսանձ, որքան պայթումի մը, որ երկար ատեն մնացեր է լուռ, ներամփոփ:

Այդ ապերասան ըմբոստութեան արդիւնքն եղաւ ահաւասիկ Փարիզի 1871ի համայնավարական շարժումը, Commune, որ իր մէջ բիւրեղացուց եւ ապիրատ վարչութեան դէմ կուտակուած ցասումը, եւ դժբախտ պատերազմէն ու պաշարումէն զգացուած դառնութիւնը, եւ մանաւանդ նոր գոյավիճակի մը յոյսերը

Փարիզի «Կոմմունա»ն բիւր կը բարձրացնէր բոլորովին անյայտ մարդիկ, որոնց շարքին եւ Ժիւլ Վալէսը: Դէպքերը գործակցութեան հրաւիրած էին նպատակներով՝ անծանօթ, փորձառութեամբ՝ անպատրաստ հերոսներ: Ժամանակը տակաւին հասունցած չէր:

Այդ վաղանցիկ [illegible] (18 մարտ — 26 մայիս 1871) հաստատեց, որ խանդավառութիւնը ինքնին բաւական չէ գրական գործի համար: Վալէսի մասնակցութիւնը այս շարժումին՝ տարտամ եղած է եւ երկրորդական, որովհետեւ իր քով զգացողը եւ պոռթկացողը բազմապատկուած չէր գործօն մարդով:

Տարերային այդ շարժումը խեղդուեցաւ — ինչպէս ծանօթ է — արիւնով: «Արիւնոտ շաբաթ»էն վերջ (20 —28 մայիս 1871), գրեթէ հրաշքով, Ժիւլ Վալէս կրցաւ ապաստանիլ Անգլիա: Հոն է որ իր յիշատակները խտացուց վէպի նմանող եռահատոր գործի մը մէջ, «Տղան», «Պաքալիէն», «Ըմբոստը»: Ասոնք պատմութիւնն են իր կեանքին եւ այն դէպքերուն՝ որոնց խառնուեր է ինք: Այս վէպը կը մնայ թերեւս ամէնէն կենդանի եւ վաւերական վկայութիւնը կոմունային ողբերգութեան մասին:

Այս գիրքերուն, ինչպէս նաեւ իր ոչ նուազ կարեւոր գրական — հրապարակախօսական գործունէութեան մէջ, Ժիւլ Վալէս կը յայտնուի ոչ յեղափոխական մը, բառին արդի առումով, այլ ապստամբ ըմբոստ մը, réfractaire մը: Յեղափոխականութիւնը, վերջ ի վերջոյ, իր քով, իրեն նմաններուն մօտ, կը սնանի զգացական տարրերով, եւ կը նկատուի անհատական հանգամանք մը, եթէ կարելի է ըսել:

Ասիկա անշուշտ յեղափոխականութեան վիպային շրջանն է, գաղափարական գինովութիւնը, որ կը կարծէ մէկ օրուան, մէկ բոպէի մէջ, յանպատրաստից տակնուվրայութեամբ, ամբոխի դրոհով, փողոցի պատնէշներով յեղաշրջել տիրող գոյավիճակը: Ասիկա երազն էր Հիւկոյի, սակայն երազը եղած է Վալէսներուն, որոնք իրենց գերագոյն բաղձանքն նոյնիսկ կը պատեն «շանտատակ եղիր, ընկերութիւն...»: Բայց եթէ իրեն պակսեցաւ յեղափոխական տեսաբանութիւնը, ատիկա չի նուազեցներ իր արժանիքը: Պատմական ամէն պահ, ընկերային իւրաքանչիւր նոր շարժում կարիք ունի երազատեսներու, խանդավառներուն, մարդոց որոնք հաւատքի մոլեռանդութիւնը բարձրացնեն կիրքի մը աստուածութեան, ատոնք հրձիգներն են, որ դէպքերու, հոգիներու մէջ կը սերմանեն իտէալիզմը, հաւատքը՝ ապագայի մասին:

Հոդ է ահաւասիկ Վալէսի արժանիքը: Իր շեշտին, բառերու վայրագ անկեղծութեան մէջն է իր ուժը, եւ նաեւ գաղտնիքը իր ազդեցութեան: Ան խօսած է կարծէք իր շնչառութեամբ միայն: Իր բառերը՝ հատու, սուր, խայթող են, կարդալ իր գիրքերը՝ կը նըշանակէ դպիլ ածելիի մը, զգալ իր մօտը՝ բարկաճայթ էակ մը, բարկութեան, լարուած ջղաձգութեան վիճակի ենթակայ հեղինակը միայն կրնայ ունենալ իր այդ հեւասպառ ոճը, շեշտ բառերը, անվերապահ խօսքը...

Հետեւեալ մէջբերումս կարծեմ կը բաւէ բնորոշելու իր գրականութեան ձեւը եւ ձգտումը:

.. « Խաղէ դո՛ւրս բոլոր սա մարդիկ, որոնք իրենք իրենց ազնուականի հովը տուած են, բնազանցներ կամ ակնարկներով խօսողներ, հետամուտ՝ կարծէք զմեզ ջախջախելու իրենց խօսքի նրբութեամբ կամ իմաստութեան հմայքով: Դո՛ւրս նաեւ անոնք որ մեր գլխին կը թափեն իրենց դժբախտութիւնները ու կրօնք մը կը շինեն իրենց վիշտերով »:

« Ոչ խնդրել պէտք է, ոչ ալ հեծեծել, այլ գործել, մանաւանդ սեղմել իրականութիւնը շատ մօտէն. Ներկայացնելու համար զայն, իրականութիւնը, ունենանք լեզու մը սրտաբաց եւ պայծառ, զոր ամէնքը պիտի կրնան հասկնալ, ամբոխի մարդիկ նոյնքան, որքան դասագիր դպիրները:

« Հարկ չկայ գրել բնաւ սեղանաւորներու երեւոյթով, այլ խօսիլ պարզ, օր արեւով »:

Իր գրութիւնները յաճախ անթարգմանելի են. եթէ ոչ իմաստը, այլ մանաւանդ այն խօսուն, վառվռուն, համեմուած շեշտը, որ անոնց թափուն տոնը կը կազմէ:

Իր մտածումներովը հանդերձ, Վալէս զուրկ չէ նաեւ այն զգայուն խորքէն, որ մարդը յուզումով հակիլ կուտայ ուրիշ մարդերու ճակատագրին վրայ.

Սրտառուչ, անձկագին տողեր չեն պակսիր իր վէպերուն մէջ, օրինակ հետեւեալ երկու մէջբերումները, ուր ան կը բացատրէ թէ ինչպէս իմացաւ Կոմմունային ծնունդը եւ մահը. —

« ... Լուրը հաղորդողը լռեց:

Ապա ուրեմն ... Յեղափոխութիւն է ասիկա.

Ահաւասիկ ուրեմն այնքան յուսացուած եւ սպասուած վայրկեանը, այն հոգը առաջին անգթութենէն ի վեր, վարժապետի առաջին ապտակէն ի վեր, առանց հացի անցուած առաջին օրէն, կամ անպատսպար անցուած առաջին գիշերէն ի վեր սպասուած [illegible]. — ահաւասիկ փոխվրէժը՝ դպրոցի, թշուառութեան, դեկտեմբերի դէմ:

Այսուհանդերձ սարսուռ մը անցաւ · Պիտի ուզէի արեան սա հետքերը մեր ձեռքերուն վրայ, մեր յաղթանակի արշալոյսին իսկ »:

Աւելի ետքը. —

« 21 մայիս, կիրակի. մեծ [illegible] անկումը:

Հանրային ապահովութեան ժողովատեղին:

Դուռը կը բացուի · Պիլիարուա կ'երեւի:

— Եկած եմ ժողովին հաղորդելու լուր մը, չափազանց ծանրակշիռ լուր մը:

Կը կարդայ ձեռքին մէջ բռնած թուղթ մը:

Հեռագիր մըն է. — « Վերսայլի բանակը ճեղքած է Փարիզի պատնէշը »:

Լռութեան հեղեղ մը ...

Ասիկա կը տեւէ այնքան որ մեզմէ իւրաքանչիւրին կարծէք ժամանակ կուտայ մեր հրաժեշտը տալու կեանքին:

Ինծ թուեցաւ թէ ամբողջ արիւնս կ'իջնէ վար, դէպ ի երկիրը, մինչ աչքերս կը մեծնային ու կը պայթ[illegible] դալկացող դէմքիս վրայ »

Վերջացնենք այս [illegible] հետեւեալ դատաստանով, զոր ինք իսկ ըրած է իր մասին:

— « Անունս պիտի մնայ ազգի մը [illegible] նման ընկերային պայքարներու [illegible] պատին, իբրեւ [illegible] գործաւորի մը որ ծոյլ [illegible] մը չեղաւ »:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Ծովը կախարդ

Հորիզոնէն ալ անդին՝
Ծովը կախարդ լուսնակին
Ներքեւ կը լզայ,
Մինչ իր ոսկի լճակէն,
Մինչեւ բեծի լուսեղէն
Ջուրե՛ր կը հիւսէ ...;

Ծովախորշեաց քարուտին,
Մենութեան մէջ առանձին,
Դեռ ծովը կախարդ,
Յուշի՛կ, յուշի՛կ խուարքէն՝
Ոտքերուս տակ քաղցրօրէն
Կը հառաչէ շնչյառ:

Ջուրին ցասումն անցեալի,
Երախաբաց գազանի՝
Ճակատագրին դէմ,
Ունի խորհո՞ւրդ տարածուն,
Մինչեւ սահմանն Աստուծուն,
Ու ծիծա՞ղ դժխեմ ...

Մէն մի խամրոյր ալեակի՝
Որ ծովափին կը հակի,
Ցուացին վայրէջք,
Խիճերուն հետ զուգովին,
Մակուան մահին կը հիւսեն,
Անդադրո՛ւմ, անվերջ ..

Եւ սակայն ո՛չ գիշերով,
Ծովը կախարդ յուշերով
Պերճ յաւերժահա՛րս.
Դեռ իր արձան մը կառչէ,
Ձիս իր ափին կը պահէ
Հոգի՛ս կախարդուած ...;

ՎԱՐԴԳԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՆԳԷՍԻ ԾԱՂԻԿԸ

(ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Տարիներ, շա՜տ տարիներ առաջ, Պրահմա իջաւ երկիր՝ տեսնելու համար թէ մարդիկ ի՛նչպէս կ'ապրին: Գեղեցիկ օր մը, ան որոշեց դուրս գալ լեռներու բարձունքէն, ու շրջագայիլ Գանգէս գետի գալարազեղ ու դիւթիչ եզերքներու՝ գիտելու համար այդ շրջանին կեանքը. Հոն կ'ապրէին իր աստուածավախ երկրպագուները: Օդը մեղմ էր ու արեւը իր լոյսով կ'ողողէր ամէն կողմ: Դաշտային խոտերու բուրումը լեցուցեր էր օդը ու կը լսուէր թռչուններու ներդաշնակ մեղեդին: Ժողովուրդը կ'աշխատէր դաշտերուն մէջ ու իր աշխատանքին արդասիքը կը վայելէր:

Առաջին գիւղին մէջ, Պրահմա ճամբէն շեղեցաւ ու զարկաւ ցած դուռ մը: Քիչ յետոյ լսուեցաւ ձայնը տանտիրոջ, որ կիսով մը բացաւ դուռը ու զայրոյթով մը հարցուց.

— Այս ատեն ո՞վ կը խանգարէ աղքատ բանուորի մը ընտանեկան անկիւնին հանգիստը:

— Ուշացած ճամբորդ մըն եմ, ապաստան կը փնտռեմ: Ու պիտի վճարեմ, յարեց անճանաչելի Պրահման:

— Ցնդած ճամբորդ մը, թափառակա՜ն մը, աւելի լաւ կ'ընէ եթէ անտառ երթայ ու գազաններու կեր դառնայ: Ես ապաստան չունիմ:

Ու երբ տանտէրը կը պատրաստուէր դուռը փակելու ուշացած ճամբորդին երեսին, դռնէն ներս ու մութին մէջ ուրուագծուեցաւ տանտիրուհիին ստուերը:

— Աւելի լաւ չէ՞ զայն ներս առնել, ըսաւ ան մեղմօրէն, գիշերը շատ մութ է ու ան մոլորի թերեւս: Ի՞նչ պիտի կորսնցնենք, եթէ անկիւն մը շնորհենք իրեն՝ հանգստանալու, եւ շերտ մը հաց՝ կշտանալու համար:

— Դուն լռէ՛, ընդհատեց ամուսինը զայրոյթով. ես աւազակներու համար տեղ չունիմ, թող երթայ գործին ..

Կինը կը պնդէր, կը պաղատէր իր ամուսինին. Նոյն իսկ, իր աչքերուն մէջ փայլեցան երկու կաթիլ՝ տառապանքի արցունքներ: Բայց, ամուսինը բռնօրէն հեռացուց զայն, եւ ուժգնութեամբ փակեց դուռը: Վշտահար ճամբորդը սկսաւ քալել գիւղին փողոցներուն մէջ: Ու բախեց ուրիշ տան մը դուռը: Գիւղին ամենալաւ ու ամենամաքուր տունը կը նկատուէր ան: Դուռը բացաւ ծեր մը, որ, հազիւ տեսած զինքը, սկսաւ հայհոյել՝ ըսելով որ ուշ ատեն զարկած է գիւղացիներուն դուռը: Եւ յայտնեց թէ ողորմութիւն տալու ժամանակ չէ:

— Ո՛չ, ես ողորմութիւն չեմ ուզեր. ուշացայ ու ապաստան կը խնդրեմ, հոգ չէ, եթէ նոյն իսկ ախոռն ըլլայ:

— Խենթեցե՞ր ես, մա՛րդ, գոչեց ծերունին, չե՞ս գիտեր որ եթէ ախոռ [illegible], պիտի արձակէ իր բոլոր շուները որոնք պատառ — պատառ պիտի ընեն քեզ: Քալէ ճամբադ՝ գլխուդ փորձանք մը չեկած:

Այդ պահուն լսուեցաւ տիրոջ աղջըկան նուրբ ձայնը, որ մութին մէջ երաժշտութեան մը պէս կը հնչէր: Աղջիկը նետուեցաւ առաջ, բռնեց Պրահմայի փէշերէն ու զայն քաշեց ներս:

— Թող ներս գայ խեղճ մարդը: Տեղ մը պիտի գտնուի հարկաւ: Ես անձամբ պիտի խնդրեմ հօրմէս ու ան պիտի չզայրանայ:

— Անկարելի է, պոռաց պահապանը, տէրս կը սպաննէ զիս:

Ու ետ մղեց աղջիկը, որ լացաւ իր անզօրութեանը: Ու դուռը փակուեցաւ կրկին

Պրահմա, վիշտը կուրծքին տակ, հեռացաւ՝ լսելով լացն ու աղաչանքը երիտասարդ աղջկան.

Ու Պրահմա զարկաւ ուրիշ դուռ մը: Այս անգամ դուռը բացողն էր խեղճ արտաքինով կին մը, որ, սիրալիր, հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքի, եւ, լսելով որ անպատսպար մնացած է, զայն հրաւիրեց իր խեղճ հիւղակէն ներս, ուր կը ննջէր իր մանկիկը: Յետոյ, անոր թափեց ջուր՝ լուացուելու համար, եւ իր ընթրիքէն բաժին հանեց: Ուշ գիշերին, երբ Պրահմա կը քնանար նախասենեակի դուրսի դին, տուն վերադարձաւ կնոջ ամուսինը: Ու անօրինակ զայրոյթով մը սկսաւ պոռալ, երբ իմացաւ որ իր տան մէջ օտար մարդ կայ: Ու անխնայօրէն ծեծեց իր կինը: Այս վերջինը ի զուր կը բացատրէր խեղճին էութիւնը ու կը խնդրէր ամուսինէն լսել զինքը, բայց ան կը շարունակէր հայհոյել ու մեղադրել թէ տունէն ներս ընդունած է օտար մարդ մը ու զայն կերակրած իր հացովը: Պրահմա, տեսնելով որ խնդիրը ծանր հանգամանք կ'առնէ, միջամտեց ու ջանաց ամուսնոյն զայրոյթը մեղմել: Ուզեց նոյն իսկ վճարել՝ ապաստանին ու ընթրիքին փոխարէն: Ամուսինը ոչ միայն չընդունեց, այլ եւ՝ բռնութեամբ դուրս վռնտեց զայն ու խուլէն կղպեց դուռը:

Պրահմա, վռնտուած, գնաց դաշտ ու պառկեցաւ Գանգէսի եզերքը, ծառի մը ներքեւ:

Առաւօտուն, երբ արթնցաւ, տեսաւ որ արեւը շատոնց ծագած էր, ու աղջիկ մը, որ ջուր առնելու էր եկած, իր վրայ շուք էր ըրած՝ ծառին տերեւներէն շինուած հովանոցով մը: Աղջիկը ամչցաւ յանկարծ, ու, առնելով իր ամանը, արագօրէն անհետացաւ դէպ ի գիւղ տանող ճամբուն վրայ:

— Մարդիկը անմահ չեմ կրնար ընել, ըսաւ Պրահմա՝ ձեռքը երկինք բարձրացնելով, բայց հոգիները այն էակներուն որոնք կին կը կոչուին եւ որոնց ջերմութիւնը ես զգացի, իրենց մահէն վերջ թող փոխակերպուին գեղեցիկ ծաղիկներու՝ գետին եզերքը, որպէսզի իրենց բուրումը սփռեն ամբողջ հովիտին մէջ:

Ու այն օրէն ի վեր, Հնդիկները կը հաւատան, որ ամէն մէկ ծաղիկ մարմնացումն է կնոջ մը հոգիին ... :

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊՆԵՐ

Լիւտվիկ Փօրն գերման քննադատ[illegible], անգամ մը կը գտնուէր գրա[illegible] ծանօթ սրահի մը մէջ: Մօտ[illegible] խումբ մը տարիքներու, որոնք [illegible] վիճէին գեղագիտական խնդրի[illegible] մասին. Լիւտվիկ — որ այն ժամանակ հազիւ քսան տարու կար[illegible] փորձեց միջամտել: Բայց հազիւ [illegible] սկսած էր խօսիլ, պառկառելի[illegible] րոն մը, նայելով իրեն ակնոցներուն ետեւէն, ըսաւ.

— Լռէ՛ պարոն, մի՛ միջամտեր, քեզի ալ ոչ ոք բան մը հարցուց[illegible] ձեր տարիքին՝ էշ մըն էի միայն.

— Այն ատեն, կարելի է ըսել թէ լաւ պահուեր մըն էք եղած, կը [illegible] ըէ Լ. Փօրն, խոնարհութեամբ [illegible] լով անոր առջեւ:

⁂

Սօֆի Առնուլտ աղջկան, որ[illegible] տը Միրվիլէն անգամ մը հարցուց[illegible] թէ ի՛նչ տարիք ունի իր ամուս[illegible]

— Ձեզ գիտեմ, պատասխանեց[illegible] մայրս իւրաքանչիւր տարի կը [illegible] ծէ տարի մը աւելի երիտասարդ[illegible] ցած ըլլալ. եւ եթէ այսպէս [illegible] նակէ, մօտ ատենէն [illegible] տարեկան պիտի ըլլամ:

Ժողովրդական արուեստ

Տողեր՝ Ժիւլ Վալէսէն

ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Արուեստ, իմ տեսակէտովս կրնայ բաղմաթիւ ժողովուրդի մը ճակատագիրը: Ան գեղագանց ներշնչողն է գաղափարներու, որ կը մղեն մարդիկ արժանի պարտութեան կամ արդար յաղթանակի: Մաքի իրերով դրաւող կտակներու կ'իյնայ ճիգը եւ պարտականութիւնը՝ ժողովուրդ մը ազատութեան պատրաստելու, ազատ դարձնելու:

Բայց ներկայ արուեստը այնտեղ[illegible] չէ:

Միթէ ազնուապետական է ինքնին ըստ ամենայ, առաւել՝ պիտակիններու, որոնք նախատոնք են ամբոխի ազնուական և արուեստագէտի նկարագրին: Այս վերջինները կ'ուզեն միշտ երեւալ աւելի անկեալ խօսելու բարձրէն, արհամարհելու ժողովուրդին, կեցած՝ վերը, բայց ոչ ամբոխին մէջ: Մինչդեռ ժողովուրդը ազատութեան համար ստեղծուած է ինչ որ կրնար տալ, մասամբ ազնուականները ոչինչ տուած են, ոչինչ: Իրենց վրայ դրոշմուած է անտարբերութեան, կամ յանցանքի երկչոտութեան դաաանիշը:

Մենք կը յղեն մեծերու ոտքերը, ծնրադրած պատուանդան մը ասկէ, մրցանակ մը անկէ, խաչ մը՝ վերջացնելու համար:

Արքիններ կը զգան թէ դպրոցականներ չեն, բէ ալ բանաստեղծներ, բայց ան յանդգնիր — վախնալով ծիծաղելի ըլլալէ կամ... անօթի մնալէ — հրաժարիլ սովորութիւններէն, կամ ժողովրդականութիւն: Անոնք իրենց անուանքը կամ իրենց գլուխը բաւականին զօրաւոր չեն գտներ, փրցնելու իրենց շղթան, ու ազատելու համար իր գայլ:

Անէն կողմ ուրիշ ոչինչ կը գտնենք եթէ ոչ նմանողութիւն, կեղծարարութիւն եւ բանագողութիւն, այսինքն ծիրը ազատութեան հակառակը: Անոնք իսկ որ արժանիք ունին կամ համբաւ, առանցմէ բաժին չեն հաներ ուրիշներու:

Երբ իրենց գլուխը կը չարժեն, միշտ ետ նայելու համար է:

Անհրաժեշտ է ուսումնասիրել կեանքը եւ ոչ մահը, նայիլ առաջ եւ ոչ ետ կամ դէպի բարձրերը:

Մարդն ամպերու մէջ կորզել, ու ձիերն կը գլորին հողերու խորը:

Ես իմ մասիս կը խորհիմ որ կապուած ենք աշխարհի տեսարանին քան թէ ջանալու ենք պայծառօրէն դիտել երկնքի խորքը: Ես կը նախընտրեմ անցեալի կամ ապագայի վիպական պատկերին փոխարէն դզալ իրականութեան ճշմարիտ ու սրտագրաւ յուզումները:

ԱՆՁՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

Եթէ ինծի ըսեն թէ աւանդութիւնն ալ ճշմարտութիւն մըն է, պիտի պատասխանեմ թէ առանց իր թեւը վերցնելու, պարզօրէն պիտի կարենանք գտնել իր հետքերը: Մենք, վերջին եկողներս, մեր մէջ կը խտացնենք մեր հայրերուն բոլոր կիրքերը եւ բոլոր մտածումները: Դարը ուր մարդ կ'ապրի, միշտ ամէնէն մեծն է, որովհետեւ ան օգտուած է այն ամէն բաներէն զոր նախընթաց դարերը կրած նուաճած են, որոնց համար տառապած են Ձեր առաջելը, ինչո՞ւ կը քարոզէք մեզի: Այսօրուան դէմքերը, այսօրուան սիրտերը կըպատմեն զայն, հերիք է որ կարենանք թափանցել այդ դէմքերուն ու պեղել այդ սիրտերը:

ԺԻՒԼ ՎԱԼԷՍ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ

Տարօրինակ սովորութիւններ ունին գրողները ներշնչուելու եւ ստեղծագործելու համար:

Ճոզէֆ Քոնրատի կինն է, որ կը պատմէ թէ, անգլիացի վիպագիրը ինչ տարօրինակ ձեւ մը ունէր ներշնչուելու: Քոնրատ չէր կրնար գրել առանց մտնելու... լոգարան: Քանի մը օր բոլորովին ինքզինք կ'արգելափակէր լոգարանին մէջ, այնպէս որ ընտանիքը ստիպուած կ'ըլլար «տակի լոգանք» առնելու, կէս մէջքով լուացուելու տաշտի մը մէջ, զրկուած ամբողջական լոգանք մը առնելու միջոցներէն:

Քոնրատ սովորութիւն ունէր նաեւ, իր ներշնչման պահուն, յենուլ տաք վառարաններուն՝ այնքան որ, յաճախ, կ'այրէին իր զգեստները: Ներշնչման նման պահերու մէջ էր, որ վառած լուցկին, առանց մարելու, կը խաբուէր ու գրպանը կը խօթէր՝ կըրակի տալով իր զգեստները: Սենեակին մէջ, առանց երբեք ուշադրութիւն ընելու, գետին կը նետէր սիկարին ծայրերը եւ լուցկին, այսպէս խանձելով գիրքերը, գորգերը, կարասիները, գրադարանը:

Ցիշողութեան այնպիսի տկարութիւններ ունէր, որ, երբեմն, 1-3 տարի ետ կամ առաջ կը տանէր իր յիշատակներուն թուականը: Այսպէս իր բարեկամներուն կը պատմէր թէ ամուսնացած է 1898ին, մինչ իր առաջինեկը ծնած էր այդ թուականին: Օր մը իր տիկինը կ'ուզէ սրբագրել իր որդւոյն ծննդեան թուականի սխալը: Քոնրատ կը բարկանայ եւ կ'ըսէ. «Ձգէ, քեզի չափ ես ալ տեղեկութիւն ունիմ այդ մասին, մնաց որ այնքան քու պատկն է որքան իմս»:

Մեծ գրողներու ներշնչման պահու այս տարօրինակութիւնները զարմանալի չեն անշուշտ, որովհետեւ շատեր են այդպէս: Օրինակ, կ'ըսուի թէ Վ. Հիւկօ չէր կրնար ներշնչուիլ ու գրել, եթէ իր սեղանին վրայ չգնէր գաւաթ մը վճիտ ջուր: Ուրիշ մեծ գրող մը ներշնչուելու համար կը սիրէր գլուխը փաթթել տաք ջուրը թաթխուած ու քիչ մը քամուած գնէջակ մը:

Գրական մրցանակ

— :·: —

«Թանը սովորութիւն ունի գրական մրցում մը բանալու ամէն տարի: Եւ երբ մրցանակ կուտայ 20 հազար ֆրանք այս վէպին, զոր գրողները պիտի ներկայացնեն իր գրագանդերուն մէջէն»:

Գրողները անցեալ տարի 300 ձեռագիր վէպ դրկած էին գրագանդերու յանձնաժողովին: Հասկնալի է ծանրութիւնը աշխատանքին, որուն կը լծուին ամէն տարի Թանի գրագանները: Դիւրացնելու համար այդ աշխատանքը, խմբագրութիւնը այս տարի չատցուցած է գրագաններուն թիւը: Անոնց մէջ են նաեւ երիտասարդ քննադատներ Գուլանժէ, Թիէրրիվ, Մօրան: Կը նշանակէ թէ Թանն իսկ հիմա կը սիրէ երիտասարդացնել կամ թարմացնել իր ճաշակը նորերուն աւիշով:

Ահա Թանի մրցման պայմանները.—

Մրցանակի արժանի վէպը, որ երբեք թերթօն պիտի հրատարակուի նախ Թանի մէջ, պէտք չէ տասը հազար տողէն աւելի ըլլայ, ոչ ալ այնքան փոքր, որ հրատարակութեան պարագային՝ չատ նիհար հատոր մը կազմէ: Վէպին նկարագիրը պէտք չէ արգիլէ մը կազմէ հրատարակուելու օրաթերթի մէջ, որ ամէնուն ձեռքը կը հասնի: Կրնան մրցման մասնակցիլ բոլոր անոնք, որ կը գրեն ֆրանսերէն լեզուով, հոգ չէ թէ օտար ըլլայ իրենց ազգութիւնը: Տարիքի խտրութիւն ալ չկայ (tiens!):

ԳՐԱԴԷՏՆԵՐ ԿԱՆ, ՈՐ ՔԱՋ ԵՆ

Ֆրանսացի Գրողներու Ընկերակցութիւնը, միջազգային քաղաքական վերջին անցուդարձերուն պատճառով հալածուած մտաւորականներու եւ գրողներու մասին հետեւեալ բանաձեւը հրատարակեց թերթերու մէջ.

«Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերակցութիւնը, հաւատարիմ իր վարդապետութեան եւ աւանդութիւններուն, օրուան ծանօթ անցուդարձերուն առթիւ, եղբայրական համակրանքի ողջոյն կ'ուղարկէ այն բոլոր մտաւորականներուն, որոնք կը հալածուին քաղաքական կամ դաւանական պատճառներով»:

Ինչ ազնուական ու գեղեցիկ կեցուածք է այս, — մեր մէջ ո՞ր գրողն է որ կ'ընդվզի՝ երբ կը տեսնէ թէ անուն ու մականուն չունեցող մարդիկ կը փորձեն վարկաբեկել իր հարազատ ընկերը:

ԴԵՂԻՆԸ ՆՇԱՆ ԱՆԱՐԳԱՆՔԻ

Գերմանիոյ մէջ հակահրէական շարժման պարագլուխները Հրեաներուն դէմ իրենց յայտարարութիւններուն գլուխը կը դնեն դեղին նշան մը:

Արդ, հին ժամանակ դեղին գոյնը նշան էր անարգանքի:

1255ին Մարսիլիոյ մէջ Հրեաներուն պարտադրուած էր կրել դեղին գգակ մը: Վերջապէս Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, Հրեաները պարտաւոր էին կրել իրենց ներսը կամ դուրսը որեւէ նշան: 1274ին Անգլիացիներն ալ պարտադրեցին Հրեաներուն, այր թէ կին, կրել դեղին կերպասէ կարկտան մը իրենց հագուստներուն վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ Հրեաները զատորոշել քրիստոնեաներէն:

Գերմանիոյ մէջ, նոյն թուականներուն, Հրեաները կը կրէին դեղին անուանշան մը: Անիւը մէկ կողմ, բայց դեղին գոյնը, որ ժամանակ մը հերետիկոսութեան գոյն կը համարուէր, նշան էր նաեւ դաւաճանութեան: Արդարեւ առաջները ավորութիւն էր դեղին ներկել հայրենադաւներուն բնակարանի դուռները: Սարակինոսներն ալ, ժամանակ մը, դեղին նշաններ կը կրէին իրենց վրայ, ոչ անշուշտ իրենց ուզելով:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

Մեր թերթին մէջ վերջերս երեւցան գիտական վերլուծումներ անձնասպանութեան մասին: Կարեւոր հարց մը, որուն մասին կարծեմ գիրքերով վիճաբանութիւն կը կատարուի աւհաւասիկ քանի մը ամիսէ ի վեր: Տիրքէյմի գիրքէն յետոյ Հալպվախս, յետոյ Աչիլ Տէլմաս ու Ֆրիպուր — Պլան, եւ ահա Տօքթ. Պլոնտէլ: Բոլորը կ'աշխատին վերլուծել անձնասպանութեան պատճառները:

Միւս կողմէ համաճարակի մը պէս մտահոգութիւն կը պատճառեն անձնասպանութեան դէպքերը Փարիզի մէջ: Մասնաւորաբար երիտասարդ արուեստագէտուհիներ են, որ յանկարծ կը սպաննեն իրենց զիրենք թոյն խմելով կամ գետը նետուելով:

1927ին անձնասպաններու թիւն էր 1597, որուն 71ը թոյնով: 1928ին՝ 1736 հոգի, 75ը թոյնով: 1929ին՝ 1745 հոգի, 89ը թոյնով: 1931ին՝ 2010 հոգի, 102ը թոյնով: 1932ին՝ 2254 հոգի, 257ը թոյնով: Ինչպէս կը տեսնուի, քանի կը չատնան անձնասպանութեան դէպքերը, այնքան կը չատնայ համաւոր թունաւորումներու թիւն ալ:

Այս տարի եւս ապահովաբար մեծ թիւով մարդիկ անձնասպան ըլլան, ինչպէս ցոյց կուտայ առաջին երեք ամիսներու վիճակագրութիւնը: Արդարեւ յունուարին ոստիկանութիւնը արձանագրած է 186 անձնասպանութեան դէպք, 30ը թոյնով: Փետրուարին՝ 155 անձնասպանութիւն, 19ը թոյնով: Մարտին՝ 170 անձնասպանութիւն, 34ը թոյնով: Թունաւորման համար անձնասպանները դասական գործածեցին օդային կազը, — խոհանոցին մէջ կը բանային կազին ծորակները եւ կը նստէին դէմը: Հիմա ընդհանրապէս կալոտէնալ քնաբեր դեղը կը գործածուի, արուեստագէտուհիներուն սիրական դեղն է այդ: Զարմանալի է, որ այդքան դիւրութեամբ ալ կալոտէնալ կը հայթայթուի:

Կալոտէնալ կը պատկանի վէրոնալի խումբին: Արգիլուած խումբէն չէ, թէեւ այնքան ալ ազատ չէ վաճառումը: Դեղարան մը իրաւունք ունի մինչեւ երեք կոճակ (fuշէ) կալոտէնալ տալու: Բայց անձնասպանութեան թեկնածու մը եթէ 10 դեղարանէ 3ական կոճակ կալոտէնալ առնէ, կը բաւէ իր նպատակին.

Փարիզի քաղաքապետական ժողովի խորհրդականներէն Փինէլլի կը թելադրէ արգիլել վէրոնալին, կալոտէնալին եւ նման թմրեցուցիչներու ազատ վաճառումը: Ուրիշ մը կը թելադրէ գործածութեան մէջ դնել ծէրմինալի օրէնքը, որ կ'արգիլէ որ եւ է դեղի վաճառումը առանց դեղագրի: Այս վերջին ձեւը չատ խիստ է անշուշտ: Յետոյ աւելցնել արգիլուած դեղերու թիւը եւ դնել ի պահ դեղերու կարգը, որոնց համար դեղագործը պարտաւոր է հաշիւ բռնել, ինչ որ կը դժուարացնէ անոր աշխատանքը: Դեղագիրը անշուշտ կը փրկէ կացութիւնը մասամբ: Մէկ դեղագիրով արգիլուած դեղ մը առնելու համար մահարժէք չափով, պէտք է դեղարան ներկայանալ քանի մը անգամ բայց որոշ ժամանակ մը վերջ միայն, իսկ մինչ այդ անձնասպանութեան մտածումը ապահովաբար կը թօթափուի կ'երթայ:

Այս առթիւ, ըսենք որ անցեալ չաբաթ հայ երիտասարդ մըն ալ, հիւծախտաւոր եւ յուսահատ, փորձեց անձնասպան ըլլալ ատրճանակով: Բարեբախտաբար վիրաւորուեցաւ, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ եւ դարմանուեցաւ: Կը յուսանք որ չի կրկներ:

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Փարիզեան թերթ մը կը գրէ թէ զատական նախարարութեան մէկ մասնաւոր բաժինն է միայն, — Ֆրանսական քաղաքացիութեան համար դիմումներու գրասենեակը, — որ երբեք գործազրկութեան տագնապ չի զգար: Արդարեւ, այս գրասենեակը տարին 30,000 հոգիի Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք կուտայ: 10 տարուան մէջ աւելի քան 300,000 նոր Ֆրանսացիներ կ'աւելնան, — արդարեւ բոլոր այն երիտասարդները, որոնք 21 տարեկանէն վար են, Ֆրանսացի կը դառնան, երբ քաղաքացիութեան իրաւունք կը ստանան իրենց հայրն ու մայրը, պայմանաւ որ կատարեն զինուորական իրենց ծառայութիւնը: Երբ անցուցած են զինուորական ծառայութեան իրենց տարիքը, այսինքն 21էն յետոյ, քաղաքացի կը դառնան իրենց ծնողքին հետ: Դարձեալ իրենց ծնողքին հետ քաղաքացիութեան իրաւունք կը ստանան 18 տարեկան երիտասարդները, երբ ամուսնացած են:

Ահա թէ ինչու մեծ թիւ մը կը կազմեն Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք ստացողները:

Դիմումները այս վերջին տարիներուն չատցած են: Կը թուի թէ կ'ազդէ տագնապը, որովհետեւ Ֆրանսացի դառնալով չատեր կ'ուզեն օգտուիլ երկրին քաղաքացիներուն վայելած առանձնաշնորհներէն: Անկից զատ, չատեր ալ կան, որ հայրենիք չունին, չեն կրնար վերադառնալ իրենց ծննդավայրը:

Ֆրանսական օրէնքը աւելի դիւրութեամբ քաղաքացիութեան իրաւունք կուտայ անոնց, որ Ֆրանսական հողին վրայ կը բնակին առնուազն երեք տարիէ ի վեր չարունակաբար, այսինքն առանց երբեք օր մը դուրս ելած ըլլալու: Կամ երբ Ֆրանսական հողին վրայ կը բնակին մէկ տարիէ ի վեր, բայց ամուսնացած են Ֆրանսուհիի մը հետ: Կամ, վերջապէս, երբ վկայական մը ունին Ֆրանսական համալսարանէ մը, բացառիկ ծառայութիւններ են բրած Ֆրանսայի:

Ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստանալու համար պահանջուած ծախքը 1299 ֆրանք է, բայց դեռ կարելի է զեղչել այդ գումարը:

Ընդհանրապէս ինչ ազգեր են, որ կը ներկայանան Ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստանալու համար: Դատական նախարարութիւնը առաջ կը հրատարակէր վիճակագրութիւն մը այդ մասին, հիմա չի հրատարակեր: Սակայն որոշ է, թէ լատին ցեղերն, որ Ֆրանսական քաղաքացի կը դառնան առաւելապէս: Մասնաւորաբար Իտալացիները: Յետոյ կուգան այն Գերմանները, որոնք կը բնակին Ալզաս Լորէնի մէջ: Յետոյ կուգան հայմաթլոսները, հայրենիքէ զրկուած ազգերը, — օրինակ Ռուսերը: Բոլոր հայմաթլոսները զրկուած են իրենց քաղաքական իրաւունքներէն: Անոնք կը բնակին այս երկրին մէջ, իրենց ձեռքին ունենալով ինքնութեան թուղթ մը: Պարզ յանցանքի մը համար, Ֆրանսական իշխանութիւնները յանկարծ կրնան հրամայել հեռանալ Ֆրանսական հողէն: Այս արտաքսումին դէմ ապաւէն մըն է քաղաքացիութիւնը: Այսուհանդերձ Ռուսերը չատ քիչ թիւով կը ներկայանան քաղաքացիութեան համար, — իրենց ծննդավայրին սէրն ու վերադարձի յոյսը բաւական զօրաւոր կը զգան տակաւին.

Քաղաքացիութեան իրաւունք ստանալու համար կարեւոր պարագայ մըն է Ֆրանսերէն խօսիլ գիտնալը: Արդարեւ ով որ դիմում կը կատարէ, ժամանակ մը յետոյ կը կանչուի եւ կը հարցաքննուի: Երբ կը տեսնուի, որ լաւ չի խօսիր, կը մերժուի ժամանակաւորապէս:

Յետոյ քննութիւն կը կատարուի դիմում կատարողին ապրած կեանքին մասին ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ իր ծննդավայրին մէջ: Մասնաւոր ուշադրութեան կ'առնուի դիմում կատարողին ընտանեկան կացութիւնը, — զաւակ ունի՞, մա՞նչ թէ աղջիկ, քանի՞ հատ, Ֆրանսական ոգիո՞վ կը մեծնան:

Որքան մեծ թիւ մը ըլլայ Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք ստացողներուն տարեկան թիւը, նոյնքան մեծ թիւ մը կը կազմէ մերժուածներուն թիւը:

Տ Ի Ր Ո Ւ Հ Ի

Ողբացեալ Տիկին Ն. Շահպազի — մայրը մեր նախատակ ընկերոջ Բարսեղ Շահպազի — յիշատակին՝ հոգեհանգստի արարողութիւն մը կատարուեցաւ ուրբաթ առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Ներկայ էին ընկերներ Ա. Ահարոնեան, Մ. Վարանդեան եւ բազմաթիւ հայ մտաւորականներ:

МАՆՐԱՎԷՊ

Բանաստեղծ Լէզաինկ, առնէ մը ի վեր իր ծառայութեան մէջ ունէր բապասաւոր մը, որ սխալ կարկած հրաւիրել, որովհետեւ, քանի մը անգամներ, իրարու ետեւէն, արժէքաւոր բաներ կորսուեցան տունէն: Գողը ճարպիկ էր, ինչպէս բանիլսյան գողութեան վրայ: Լէզաինկ մեծեց ծուղակի մը մէջ ձգել զայն, ծուղակ մը՝ որ իր կարծիքով հանճարեղ պիտի ըլլար: Բանաստեղծը ամփ մը ոսկեդրամներ առաւ, ձգեց սեղանին վրայ եւ դուրս ելաւ:

Իրիկուան դէմ վերադարձաւ քանի մը բարեկամներու հետ, որոնց պատմած էր իր ունեցած կասկածներուն մասին: Սեղանին վրայ ոսկիները կը փայլէին.

— Ա՛հ, գոչեց դրագէտը, ուրախութեամբ, սխալած եմ, սպասաւորս պատուաւոր մարդ է:

Բայց բարեկամներէն մէկը ուսերը թօթուեց թերահաւատութեամբ եւ ըսաւ.

— Դրամները համրեցի՞ր սեղանին վրայ դնելէն առաջ:

Տրծագը անհետացաւ Լէզաինկի դէմքին վրայէն.

— Ոչ՛, պատասխանեց մրմռալով, այդ կէտը չէի մտածած:

Հաւաքեց՝ Կ. Գ. ԼԱԼԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԳԵՑՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ - 1908)

ԿԱՄՍԱՐ.— Է՜հ, ամբոխային կարծիք, Դաւօի դէմ Տաճատ դուրս ելաւ, ինչ որ..

ԽՄԲԱԳԻՐ.— Այդ՝ բան չի ապացուցեր, Դաւօն հինգ տարի էր որ Տաճատի այսօրուայ դերի մէջն էր:

ԿԱՄՍԱՐ.— Է՜հ, լաւ, յեղափոխութիւնը ինչ մեղք ունի, ինչպէ՞ս կարող ես նախօրօք գիտնալ թէ որ օր, որ ժամին ինչ ձեւ է մտնելու այս կամ այն անհատի սրտի մէջ... գործ տեսնելու համար, ուզես չուզես պիտի վստահիս:

ԽՄԲԱԳԻՐ.— Բայց ընդհանուր համոզում այն է յեղափոխականի մասին, որ նա երկաթի կամք պիտի ունենայ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ինչ գիտնաս, ամենաւ կարծր պողպատն անգամ դիմանում է իր վրայ եղած ճնշման մինչեւ որոշ աստիճան... յեղափոխական վիճակը, ինչպէս տեսնում ես, անակնկալներով լի բաղխներու յաջորդական մի շղթայ է, ինչպէ՞ս գիտնալ թէ մարդ կանկներու կամքի լծակը մինչեւ երբ հաւասարակշռութեան մէջ պիտի մընայ — մի փոքր տատանում, մի փոքր ինքնամոռացութիւն, մի փոքր թուլութիւն, մի փոքր վախ... եւ ահա հաւասարակշռութիւնը կը խախտի ու նժարը կը ծռի չգիտես երբեմն մինչեւ որ անդունդը...

ԽՄԲԱԳԻՐ.— Շատ բան ուրեմն դիպուածէ կախուած է:

ԿԱՄՍԱՐ.— Բնական է, տե՛ս, արժմ մենք որոշում ենք, ծրագրում ենք, ենթադրելով մարդկային երեւակայութեամբ կարելի եղած բոլոր հնարաւորութիւնները, նաեւ նախատեսել, կարելիութեան սահմաններին մէջ, գալիք դէպքերի, պատահելիք անակնկալների ամբողջ ցուցակը եւ բաւ այնմ, կ'որոշենք բռնելիք ընթացքնիս ... բայց որովհետեւ մարդկային կամքը այնքան դիւրաթեք ու փխրուն բնաւորութիւն ունի, ուզենք-չուզենք պիտի թողնենք մեր անելիքի ու վճռելիքի մէկ մասը, պատահարների ու դիպուածների ընթացքին պիտի վստահինք աւելի դէպքը ծաղկելիք բոպէին ունեցած շրջահայեաց յայտնատեսութեան ու արագ որոշումի ու գործադրելու ճարպիկութեան... Բայց եւ այնպէս, չի կարելի որոշ նախապատրաստութիւններ բոլորովին աչքաթող անել ... ուրեմն դու պիտի պահես յարաբերութիւնը

Գիտես որ կոտորածի վախը մեր ամենաթոյլ կողմն է, եւ եթէ մնացինք Այգեստանը, միայն եւ միայն այդ երկիւղի պատճառով էր, որ կոտորածի պարագային ժողովուրդը անզէն ու անպաշտպան չմնայ: Արդ, երբ փոքրիկ նշան անգամ նկատուի կոտորածի, իսկոյն լուր պիտի տաս, որ դուրս ելլենք մեր թաքստոցից ու կազմակերպենք անմիջապէս ինքնապաշտպանութեան դժուարին գործը .

ԽՄԲԱԳԻՐ.— Իսկ եթէ չլինի՞ կոտորած:

ԿԱՄՍԱՐ.— Աւելի լաւ, այն ժամանակ մենք մեր տեղ թաքնուած կը մնանք. բայց եւ այնպէս, պարբերաբար լուր փուտաս թէ ինչ ուղղութիւն եւ ինչ ընթացք է ստանում խուզարկութիւնը, ուշադրութիւն դարձնելով միշտ պահապանների տեղերի վրայ, պիտի հաղորդես անոնց վերաբերմունքը դէպ ի իրենց յանձնուած ապտամբները ... իսկ յարաբերութիւնների խզման դադրելու պարագային, ինչ որ չեմ յուսում, կարգադրիր պէտք եղածը փոքրիկ մանուկների կամ դպրոցական աղջիկների միջոցով, ես մի քանիսի անունները կուտամ, վստահելի աղջիկներ, 8—10 տարեկան:

ԽՄԲԱԳԻՐ.— Գէչ միտք չէ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Մելիք այս կողմից պիտի անցնէր, ուշացաւ:

ԽՄԲԱԳԻՐ.— Գուցէ միւս այգիով է անցեր:

ԿԱՄՍԱՐ.— Հաւանական է, գրնանք, նոր լուր չկայ, մեր լրտեսները թուրք թաղերի մօտերը դպրոցական պատանիներ են, պէտք է հոգիլ աչալուրջ, որովհետեւ, ինչպէս Դաւօի բռնման օրը պատահեցաւ, կարող են կոտորածի սկսիլ պաղ զէնքով, որ աղմուկ չլինի, լրտեսների դերը չատ կարեւոր է ...

(Կ'անցնին)

Ե. ՏԵՍԱՐԱՆ

Թաթուլ, Դադօլ, Գ. Գործակատար

ԹԱԹՈՒԼ.— Ո՞ր ծակն են մտեր այդ պարոնները:

Գ. ԳՈՐԾ.— Ցաջորդ այգին անշուշտ:

ԹԱԹՈՒԼ.— Տխմարութեան հերոսներ, ինչ գործ ունինք այս այգիներու մէջ

Գ. ԳՈՐԾ.— Պ. Կամսար պատուիրեց որ անպատճառ գաս:

ԹԱԹՈՒԼ.— Գնա՛, չգտար Թաթուլ:

Գ. ԳՈՐԾ.— Կրկին պիտի դրկէ փնտռելու, չափազանց կարեւոր է, բոլոր վտանգուած ընկերները միասին պիտի հաւաքուին:

ԹԱԹՈՒԼ.— Գնա՛, տես հաւաքուա՞ծ են, ես կը սպասեմ: Եթէ ժողով կայ, ինչի՞ մասին կը խօսին: Գնա՛, չուտ.

(Գ. Գործ. կը հեռանայ):

ԹԱԹՈՒԼ (Դադօլին). — Տղա՛, քեզ հետ եմ:

ԴԱԴՕԼ (կը հեւայ անդադար թռչելով). — Հանգի՛ստ, կը տեսնես որ մինակ ենք, թողը չո՛ւտ, գնա՛ Մարոնց տուն, նչան տուր այգիի վրայի անկիւնի լուսամուտէն, երբ Մարօն գլուխը դուրս հանէ լուսամուտէն, առնելս կուտաս, կը հասկնայ, որ մինակ եմ, բոլորովին մինակ ... Հարցուր, կրնա՞յ պահել, մինակ ինծի, ոչ մէկ յարաբերութիւն, միխա:

ԴԱԴՕԼ.— (Ցուսահատ Թաթուլի կը փաթթուի):

ԹԱԹՈՒԼ.— Քեզի համար ինչ կայ որ, բռնուիս ալ, վնաս չունի, բոլորովին խենդ ձեւացիր, արդէն դերդ հըրաշալի կը կատարես:

ԴԱԴՕԼ.— (Զի բաժնուիր, ոտքերը գետին կը զարնէ ու կըպլլուի Թաթուլին):

ԹԱԹՈՒԼ.— Տէր Ողորմեա, ինչ մեղաց պատիժ էր գլխիս, գնա՛, թըրիր կ'ըսեմ, չուտ պատասխան, կ'սպէմ մինակս պահուըտիլ: Քայլէ՞ր ... դգո՞յշ... մարդիկ ... (Կ'ուզէ թափթուիլ, կ'երեւին Կամսարն ու միւսները):

Զ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Կամսար, Մելիք, Գրիգոր, Տաճատ, Արսէն, Ծամսոն եւ քանի մը երիտասարդներ ու գործակատարներ

ԿԱՄՍԱՐ.— Բարեւ Թաթուլ, ո՞ւր ես, քեզ էինք սպասում:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ինչ, նոր ձո՞ւ կայ անելու:

(Շարունակելի)

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Հիւսիսային Կովկասի նախկին հրամանատար

ԶՕՐ. ՊՉԵՐԱԽՈՎ 50,000 ՍՏԵՐԼԻՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ

Մոսկուա շանդայից դատավարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Անգլիոյ դէմ:

Տաղստանցի Զօր. Պչերախով, որ 1917էն 1919 տէր ու տիրական էր Հիւսիսային Կովկասի եւ Կասպեան շրջանին, իսկ այժմ ··· խոհարարութիւն կ'ընէ (համանայն « Մաթէն »ի), դատ բացած է անգլիական կառավարութեան դէմ, հատուցում պահանջելով իր կրած վնասներուն համար: Զօրավարը ինքզինքը լիազօր ներկայացուցիչը կը համարէ Հիւսիսային Կովկասի զօր կառավարեց 1917էն մինչեւ 1919 յունուար, եւ կը պահանջէ 50,000 ստերլին հատուցում՝ անձնական վնասներու համար:

Իր դատը այս չէ միայն: Զօրավարը աւելի մեծ գումարներ կը պահանջէ անգլ. կառավարութենէն, պատճառաբանելով թէ Կովկասեան եւ Կասպեան շրջանները 150,000 մարդ կորսնցուցին, կռիւը շարունակելով կեդրոնական պետութեանց եւ Թուրքիոյ դէմ, Պրէսթ – Լիթովսքի անձնատուութենէն յետոյ, եւ թէ Անգլիա միլիոնաւոր փութ քարիւղ գրաւեց Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն եւ Բագուի մէջ, յանուն Դաշնակիցներուն, ինչպէս եւ 60 միլիոն ստերլին՝ պետական սնտուկէն եւն.:

Լազար Պչերախով, որ Թերէքի խազախներէն է եւ գնդապետ էր ռուսական բանակին մէջ, 1917ին կը գտնուէր Կասպից ծովուն ափերը, 600 սպաներով եւ 300 զինուորներով: Շուտով իր զօրքին թիւը բարձրացաւ 80,000ի, շնորհիւ իր բացառիկ յաջողութեանց եւ Պչերախով սկսաւ շարունակել պատերազմը մէկ կողմէ Գերմանացիներուն եւ Թուրքերուն, միւս կողմէ բոլշեւիկներուն դէմ: Այս վերջիններս դաւաճան հռչակելով զինքը, գրաւեցին բոլոր գոյքերը: Իսկ սպիտակ Ռուսները եւ մասնաւորապէս Զօր. Տէնիքին կը մեղադրէին թէ ձախակողմեան դիկտատոր մըն է, թէ ազգայնացուցած է քարիւղի ձեռնարկները ու հօրերը, ծառայելով Անգլիոյ շահերուն: Բոլշեւիկներու յաղթութենէն յետոյ, Զօր. Պչերախով ինքն իր գլխուն մնացած, 1920ին փորձեց հատուցում առնել յանուն Կովկասեան եւ Կասպեան շրջաններու ժողովուրդներուն: Անգլ. կառավարութիւնը պատասխանեց թէ իր խնդրագիրը նկատի չի կրնար առնուիլ, քանի որ միայն ինքզինքը կը ներկայացնէ: Երկար մտածելէ յետոյ, զօրավարը այժմ անձնական հատուցում կը պահանջէ անգլ. կառավարութենէն, քանի որ չարաչար տուժեց անձնուիրաբար ծառայելով Դաշնակիցներուն եւ քանի որ ոչ միայն իր հարստութիւնը գրաւեցին, այլ եւ արտաքսեցին իր անունը, թշնամութեան մատնելով զինքը: Իր փաստաբանն է Պ. Լէոն Քրիսման:

Ց.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ Խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantes, D սրահին մէջ, 8 rue Danton. Մէթրօ՝ Սէն Միշէլ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ՆԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
ԱՅՍՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՊԻՇԻՆԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
26, RUE TROYON, SÈVRES
Կը նախագահէ՝ Տիկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Կը խօսի՝ Օր. ԳՈՇԵԱՆ
կը ներկայացուի
ՏԱՐԵՐՔԻ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ (տրամ) եւ ՏԻԿԻՆԸ ԿԸ ,ՆՆՋԷ (զաւեշտ)
Մուտք 5 եւ 7 ֆրանք:

Դպրոցական հանդէս Պելվիլի մէջ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Հայ լեզուի դասընթացքներուն հետեւող փոքրիկներու կողմէ
Այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Մ. ՄԱՐԹէՆի ճանդիսասրահը, 120, Bld. de Belleville. Paris 20
կը հրաւիրուի փարիզի, եւ մասնաւորապէս Պէլվիլի կրթասէր հայութիւնը,
Մուտքը՝ ազատ է: Հանգանակութիւն չկայ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՓՐԱՏ նուագախումբի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Օննիկ Իւթիւճեանի, իր հօր դառնագէտ մահուան առթիւ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 5 Ապրիլ Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Մուլինոյի գերեզմանատան մէջ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԱՊՐԻԼ 1933

11 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2160

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲՈՒ ԿՈԾԻՆ ԱՌԱՋ

Ի՞նչ է գլխաւոր պատճառը այն « հաւաքական անճարակութեան », որուն վրայ կուլ տուած էր Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ։

Մէկ բան — համատարած անհասկացողութիւն։

Տասը տարի անցաւ, եւ, առ նուազն տասը տարի ալ ունինք այլի առջեւ։ Բայց, շատ քիչերը կ'ըմբռնեն մեր կացութեան ողբերգութիւնը։

Այսպէս, բոլորն ալ կ'ընդունին թէ ներգաղթն է հիմնական նիւթ՝ արմատական բաղձանաց գոնէ մէկ մասին փրկութեան։ Եւ ճառ կը խօսին այս մասին, տեղի–անտեղի։

Արդ, ներգաղթը կախում չունի իմ, քու, միւսին բարի կամքէն։

Ներգաղթը փոխանակութեան նիւթ մըն է Երեւանի համար, որ զայն կը կազմակերպէ ե՛րբ որ ուզէ, եւ ինչպէս որ ուզէ։

Հազար պոռալ–կանչես, ան չի շեղիր իր գիտցածէն։ Ջի լսեր նոյն իսկ « անկաշառ բարեկամներ »ու աղաչանքը։

Շատ կարճ է անոր պատասխանը եւ չոր.

— Դրամ տուէք որ ներս առնենք։ Ո՛րքան աւելի վճարէք, այնքան աւելի մարդ կ'առնենք։

Ու դրամ կը պահանջէ ոչ միայն բնակարաններու շինութեան, այլ եւ ճամբու ծախքի համար։

« Իրաւունք ունի, պիտի ըսէք։ Երկիրը աղքատ է, ի՞նչպէս ճարէ »։

Այստեղ մենք ստիպուած ենք բաժնուիլ « անկաշառ »ներէն, եւ հարցնել.

— Եթէ կառավարութիւնը միջոց չունի, գաղութները ունի՞ն։ Կրնա՞ն, այս պայմաններուն մէջ, այնքան դրամ հաւաքել, որ կարելի ըլլայ 5 — 10,000 բնակարան շինել, եւ յետոյ ներգաղթ կատարել։

Փորձը տեսանք արդէն։ « Շուտով կը լրանայ երկու տարին », ներգաղթի յայտարարութենէն ի վեր, « բայց արտասահմանը բառին բուն նշանակութեամբ բան մը չըրաւ այս մասին »։

Ջըրաւ 1931ին, երբ աւելի տանելի էր կացութիւնը եւ սկսած էր ներգաղթը։ Երբ՝ աւելի բարձր էին տրամադրութիւնները, նորհիւ չանդալից ճառերու եւ չքնաղաշուք յանձնաժողովներու։ Ջըրաւ 1932ին, երբ կը լրանար առաջին 7500 — 8000ի փոխադրութիւնը։

Եւ չպիտի կրնայ ընել 1933ին, երբ չկայ երկիր մը ուր մեր ցիրուցան համբանքները ազատ մնացած ըլլան տնտեսական տագնապի զարհուրանքէն։

Ներգաղթը կը պահանջէ սխտական միջոցներ, — երկաթուղի, շոգենաւ, բնակարան եւն.։

Երեւանցիները մէկ բնակարանի շինութիւնը կը հաշուէին հազար տոլար։

Այս հիման վրայ, եթէ Երեւան ուզէ փոխադրել 25,000 հոգի, պէտք է ճարել հինգ հազար բնակարան, այսինքն հինգ միլիոն տոլար։ Առանց հաշուելու փոխադրութեան ծախքը։

Եթէ նոյն իսկ Երեւանը ուզէ կրկնապատկել տրամադրելի գումարը, նորէն մէկուկէս – երկու միլիոն տոլար ճարելու պարտաւոր են գաղութները։

Կրնա՞ն։ Պատասխանը տուինք արդէն։

Տնտեսական տագնապէն զատ, հոգեբանական պատճառ մըն ալ յուսախաբութեան կը մղէ մեզ։

Երեւանը եւ անոր սայլին կապուած հոսանքները տակաւին կը շարունակեն հաւատաքննական մեթոտներով չարժել ներգաղթի գործին մէջ ալ, հրէի եւ հեթանոսի խտրութիւններ դնելով ամէն տեղ եւ ամէն մանրամասնութեան առթիւ։

Ի հարկէ, պետութիւնները չեն որ բնակարաններ կը շինեն, այլ քաղաքապետութիւնները, ընկերութիւններն ու անհատները։

Եթէ Հայաստանը այնքան դիւրութիւն եւ ապատութիւն վայելէր, որ մարդիկ իրաւունք ունենային տուն շինելու իրենց ուզածին պէս, հազարաւոր բնակարաններ պիտի բուսնէին մէկ օրուան մէջ։

Հայ բանուորն ու գիւղացին հազարաւոր տուներ շինած, ամբողջ գիւղեր շէնցուցած են Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ եւ ամէն տեղ, իրենց ճակտին քրտինքով։ Ինչո՞ւ չպիտի կրնային միեւնոյն աշխատանքը թափել հայրենի հողին վրայ, եթէ միջոց եւ իրաւունք տրուէր։

Բայց այստեղ գործ ունինք արդէն հաստատուած կարգ ու սարքին հետ։ Ուրեմն, աւելորդ է վիճիլ։

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ նոյն իսկ ամէնէն նպաստաւոր պարագաներուն մէջ, ներգաղթը հարիւր հազար ակնկառոյց թշուառներու հարիւրին տասն իսկ չի կրնար խնդացնել։

Մինչեւ որ առուն ջուր գայ, մենք պարտաւո՞ր ենք քով քովի գալ, գլուխ գլխի տալ եւ ելքեր փնտռել։

Պարտաւո՞ր ենք միջոցներ մտածել թշուառութեան եւ կազմալուծման դէմ, փոխանակ մատնուելու « հաւաքական անճարակութեան »։

Պանդխտութիւնը կ'երկարաձգուի հակառակ մեր կամքին եւ հակառակ բոլոր բարեկամեցողութեանց։ Իսկ մեզի համար կենսական խնդիր է համբանքի պահպանումը, բոլոր միջոցներով։

Ի՞նչ օգուտ ողբ ու կոծէն, կամ սնամէջ քարոզներէն, երբ ամէն ինչ մատներ ենք անտիրութեան։

Ձեռք ձեռքի տալով եւ մեր գլխուն ճարը խորհելով, ոչ բաղձ. քաղաքականութիւն խաղացած կ'ըլլանք, ոչ ալ դաւած՝ Երեւանի դէմ։

Ռամկավարները եւ միւսները ինչո՞ւ կը յամառին անուշադրութեան մատնել այսքան տարրական պահանջ մը, երբ իրենք ալ կը խոստովանին համատարած թշուառութիւնը։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԼՈՅՍԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷ՞Ն ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ ԿՈՒԶԷ ԹԵԹԵՒՑՆԵԼ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ ԱՌԱՋԱՐԿԵԼՈՎ

Մեծ ու պզտիկ 11 պետութիւններ հրաւիրուած են Ուաշինկթըն, խորհրդակցելու համար տնտեսական յարաբերութեանց, համաշխարհային տագնապի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին։

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ վարչապետ Գ. Մաքտոնըլտ, իսկ Ֆրանսայի կողմէ լիազօր նշանակուեցաւ նախկին վարչապետ Գ. Էռիօ։

Խօսակցութիւնները տեղի պիտի ունենան գլխաւորաբար հետեւեալ կէտերուն վրայ. —

1) Վերածնութիւն համաշխարհային տնտեսական կեանքի եւ պատրաստութիւն Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին։

2) Պատերազմական պարտքերու խնդիր։

3) Զինաթափութիւն եւ Եւրոպայի ընդհանուր վիճակը։

Նախագահ Րուզվէլթ կ'ուզէ խորհրդակցական հանգամանք տալ խօսակցութեանց եւ զգուշանալ բոլոր այն բաներէն որ կրնան միջազգային մեծ խորհրդաժողովի մը ձեւը տալ իր նախաձեռնութեան։ Ո՛չ ալ է վերջնական որոշում չպիտի տրուի։ Բայց, խօսակցութիւնները հիմք պիտի ծառայեն համաշխարհային մեծ խնդիրներու ընդհանուր քննութեան եւ տեսակէտներու մերձեցման։

Գ. Հըլ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ այս առթիւ.

— Ժամանակն է ամբողջովին յեղաշրջելու այն առեւտրական քաղաքականութիւնը որուն կը հետեւի բովանդակ աշխարհը տասը տարիէ ի վեր։ Մ. Նահանգները, որոնք մեծ բաժին մը ունին աշխարհը տառապեցնող « տնտեսական ազգայնականութեան մէջ », այժմ կը հրաւիրեն միւս երկիրները համաձայնելու առեւտրական նոր քաղաքականութեան մը սկզբունքին վրայ, խզելով նախկին մեթոտները որոնք հաւասար էին անձնասպանութեան։ Նախագահ Րուզվէլթի կողմէ եղած հրաւէրը կը նշանակէ թէ Մ. Նահանգները ըմբռնելով որ իրենց բարձր մաքսատուրքերով՝ իրենք ալ պատասխանատու են այն տնտեսական ազգայնականութեան որ խեղդեց համաշխարհային վաճառականութիւնը, որոշած են փոխել իրենց ուղղութիւնը եւ դառնալ աւելի առողջ եւ աւելի շինարար ուղղութեան մը։

ԱՒԵԼԻ ԳԷՇ ՔԱՆ 10 – 20 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

« Ամերիկեան կառավարութիւնը չունի ո՛ր եւ է խորհրդաւոր դիտում, այլ կը փորձէ զգացնել ժողովուրդներուն թէ աշխարհի բոլոր ազգերը այժմ շատ աւելի գէշ կացութեան մը մէջ կը գտնուին քան տասը – քսան տարի առաջ, եւ թէ միակ ելքն է մէկդի դնել ծայրայեղ ազգայնականութիւնը, այսինքն տեղական արտադրութեանց չափազանցեալ պաշտպանութիւնը եւ գնումը մերժելով միայն վաճառումը յառաջ տանելու ձիգը։ Էականը այն չէ որ մաքսային սակացոյցեր մշակուին մանրամասնօրէն. տուիկա ամէն երկիր կրնայ ընել. այլ սկզբունքի համաձայնութեան մը յանգիլ, որուն հիման վրայ ղեկավարուի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը։ Պէտք է արմատապէս փոխել ներկայ առեւտրական եւ դրամական քաղաքականութիւնը, բոլորին եւ իւրաքանչիւրին շահուն համար։ Ամերիկայի բացակայութիւնը միջազգային վաճառականութեան մէջ՝ տագնապէն ի վեր՝ նստած է վեց միլիառ տոլարի։ Տնտեսական համագումարին գործը պիտի ըլլայ շտկել տնտեսական քաղաքականութիւնը, իսկ ատոր լաւագոյն միջոցն է վճռապէս եւ արմատապէս փոխել ծայրայեղ մաքսապաշտպանութիւնը, բաժնեցուցակի դրութիւնը (քոնթէնժանթըման) եւ դրամական սակերու (չանժ) սեղմումները »։

∴ Ամերիկայի մէջ շատ գոհ մնացին, իմանալով որ Գ. Էռիօն պիտի գայ Ֆրանսայի կողմէ։ Կը յիշուի թէ Էրիոյի քաղաքապետը մինչեւ վերջին պահուն մաքառեցաւ, որպէս զի Ֆրանսա կատարէ դեկտ. 15ի վճարումը, բայց Երեսփ. Ժողովը մերժեց։ Այժմ կը մօտենայ յունիս 15ի մասնավճարը, եւ նախկին վարչապետը պիտի աշխատի այս խնդիրն ալ նպաստաւոր վիճակի մը վերածել։

∴ Ինչպէս ըսինք, 11 պետութիւններ հրաւիրուած են Ուաշինկթըն։ Հաւանական է որ ուրիշներ ալ հրաւիրուին։ Բայց ամէն բանէ առաջ խորհրդակցութիւններ տեղի պիտի ունենան երեք մեծ պետութեանց՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ։ Գ. Րուզվէլթ կ'ուզէ նախ համաձայնութիւն մը գոյացնել երեքին միջեւ, միջազգային կարեւոր հարցերու մասին, շօշափելով ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական խնդիրներ։ Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը, որ կ'արծարծուի Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ, նոյն իսկ Անգլիոյ մէջ, ապահովաբար քննութեան պիտի ենթարկուի նախագահ Րուզվէլթի կողմէ, որպէս զի մթնոլորտը պայծառանայ։

ՍՊԱՌԱՋԷՆ ԿՌՈՒԻ ՍՕՖԻԱՅԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ իրիկուն, Սօֆիայի ամէնէն բանուկ վայրին, Ազատարար Ցարի պողոտային վրայ, Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն Նաումով եւ իր թիկնապահը յարձակում կրեցին հինգ Միխայլովականներու կողմէ։ Ցիսունի չափ գնդակներ փոխանակուեցան առանց զոհ պատճառելու։ Յարձակման ենթարկուած երկու Մակեդոնացիները կրցան ապաստանիլ ամէնէն մօտ պահականոցը, իսկ յարձակողները փախան իրենց սպասող ինքնաշարժով մը։ Երեք գնդակներ հանդիպեցան խոշոր դրամատան մը տնօրէնին ինքնաշարժին որ պատահաբար կ'անցնէր կռուի պահուն, եւ վարիչը վիրաւորուեցաւ թեթեւապէս։

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

« Ազդակ » կը գրէ. — Կիմանանք թէ Հայոց Պատրիարքարանը Վճռաբեկին դիմած է, պահանջելով որ սրբագրէ Բանկալթիի գերեզմանատան գետին մասին իր տուած որոշումը։

Վճռաբեկը եթէ պնդէ իր որոշման վրայ, այն ատեն գործը պիտի յանձնուի Պոլսոյ իրաւական դատարանին, որ կամ պիտի հաստատէ Վճռաբեկին, եւ կամ պիտի պնդէ իր նախորդ որոշման վրայ, որով կ'ընդունէր Պատրիարքարանին դատ բանալու իրաւունքը, բայց կը վճռէր թէ գերեզմանատունը քաղաքապետութեան կը պատկանի։

Երկրորդ պարագային, խնդիրը նորէն Վճռաբեկին պիտի երթայ եւ այս անգամ պիտի քննուի Վճռաբեկի ընդհ. ժողովին կողմէ։

Նկատի ունենալով դատական այս փուլերը, հարկ է տարի մըն ալ սպասել, մինչեւ որ գերեզմանատունը գործնապէս անցնի քաղաքապետութեան ձեռքը։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ

Կրթական նախարարութիւնը որոշեց մինչեւ ապրիլ 24 փակ պահել Փարիզի համալսարանները, մինչեւ այս խորդագին կիրքերը։

Ուսանողները կը շարունակեն ցոյցեր կազմակերպել Քարթիէ Լաթէնի մէջ։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

30րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Թ. Վաչեանց	50
Ոսկան Սարգսեան	50
Գումար	100
Ապրիլ 9ի գումարը	8578
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8678

Նոր եւ հիմնական փոփոխութիւն Գերմանիոյ մէջ

ՄԻԱՅՆ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԷ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻՆ

Ամբողջ Գերմանիան վերածուած է հնոցի մը, ուր ամէն օր, ամէն ժամ նոր օրէնք մը կը հրատարակուի, վերէ վար հերձելով երկրին պետական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքը։

Ամփոփենք վերջին դէպքերը։

Շաբաթ առտու հրատարակուեցաւ ցանկը այն հրեայ փաստաբաններուն, որոնք պիտի կրնան գործել Պերլինի մէջ։ Ինչպէս գրեցինք, մայրաքաղաքը ունի 3500 փաստաբան, որոնց 2500ը հրեաներ են, բայց այս վերջիններէն պիտի կրնան գործել միայն 35 հոգի։ Դուրս ձգուած են աշխարհահռչակ հեղինակութիւններ, պարզապէս իրենց հրէական ծագումին համար։

Հիթլէրի առաջարկով, կառավարութիւնը վաւերացուց պետական պաշտօնեաներու օրէնքը, որուն համաձայն միայն արիական ցեղէ պաշտօնեաներ պիտի ընդունուին։ Այս կէտը նախատեսուած է հիթլէրականներու ծրագրին մէջ, 1920 փետր. 24ին։ Այդ ծրագրին 4, 5 եւ 6րդ յօդուածները կը յայտարարեն թէ՝ հրեաները պէտք չէ գերման քաղաքացիներ համարել եւ թէ անոնք իրաւունք չունին պետական պաշտօններ վարելու։ Հետեւաբար, այն պաշտօնեաները որ արիական ցեղէն սերած չեն, պէտք է արձակուին եւ հանգստեան կոչուին, եթէ դատապարտելի արարքներ չեն գործած։ Այս տրամադրութենէն ազատ են այն հրեայ պաշտօնեաները որ պաշտօն կը վարէին պատերազմէն առաջ, կամ կռուած են ռազմաճակատին վրայ, կամ իրենց հայրը կամ զաւակները կորսնցուցած են պատերազմին մէջ։ Արիական չի կրնար համարուիլ քաղաքացի մը, եթէ իր մեծ հայրերէն կամ մայրերէն մէկը հրեայ է։

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՋԵ՞Ս, ՏԵՂ ՉՈՒՆԻՍ …

Օրէնքը միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ պիտի արձակուին այն պաշտօնեաները որոնք առանց վերապահութեան համակրանք չեն յայտներ նոր վարչաձեւին։ Այս տրամադրութիւնը պիտի գործադրուի մինչեւ սեպտ. 30։

Բոյխսպանքը եւ երկաթուղիներու ընկերութիւնները այս օրէնքը պիտի գործադրեն իրենց պաշտօնեաներուն հանդէպ։ Նոյնպէս դատական եւ համալսարանական վարչութիւնները

Դարձեալ միեւնոյն օրէնքին տրամադրութեամբ, այն բոլոր պաշտօնեաները որ պաշտօնի կոչուած են 1918 նոյեմբեր 9էն ի վեր, իբրեւ անդամ քաղաքական կուսակցութեանց, պիտի արձակուին մինչեւ սեպտ. 30, երեք ամսուան թոշակ ստանալով, բայց առանց հանգստեան կոչուելու իրաւունքի։ Այս տնօրինութենէն պիտի տուժեն մանաւանդ ընկերվարական եւ ռամկավար պաշտօնեաները։

∴ Պավարիոյ լիազօրը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը սահմանափակուի հրեայ ուսանողներուն թիւը՝ համալսարաններու մէջ։ Հայտէլպէրկի համալսարանի ուսանողներու ընկերակցութիւնը պահանջեց հրեայ ուսանող ընդունիլ հրեաներու թիւին համեմատութեամբ, մերժելով նոր արձանագրութիւն։

∴ Շատ մը քաղաքներու մէջ, արգիլուեցաւ «ճազ»ը, թատրոններու կամ նուագախումբերու մէջ։

∴ Նախարարական խորհուրդը օրէնքով մը վերահաստատեց այն բոլոր տիտղոսները եւ պատուանշանները որ ջնջուած էին Վայմարի սահմանադրութեամբ։ Ուրիշ օրէնքով մը, մայիս 1ը կը հռչակուի « ազգային » աշխատանքի օր։

∴ Անձնասպանութիւնները կը բազմանան Պերլինի մէջ։ Միայն կիրակի օր ութ հոգի վերջ տուին իրենց կեանքին։ Թերթերը գաղտնի կը պահեն զոհերուն անունները։ Բազմաթիւ հրեաներ ալ անձնասպան եղան վերջին շաբաթներու ընթացքին, չկարենալով հանդուրժել եղած անարգանքներուն։

∴ « Պերլինէր Թակէպլաթ », որ ռամկավարական խոշոր օրկան մըն էր, փոխեց իր ուղղութիւնը եւ խմբագրական մարմինը եւ այսուհետեւ պիտի հրատարակուի իբրեւ պաշտպան նոր վարչաձեւին։ Վերջերս մեծապէս պակսած էին թերթին ընթերցողները, մինչդեռ քանի մը տասնեակ հազար աւելցաւ « Ալկէմայնէ Ցայթունկ »ը, որ կրցած է պահել որոշ անկախութիւն մը։

∴ Լայփցիկի մէջ հիմնուեցաւ ուսուցիչներու ազգային դաշնակցութիւն մը, կառավարութեան նախաձեռնութեամբ։ Կազմակերպութիւնը իր դրօշին տակ պիտի առնէ աւելի քան 250,000 ուսուցիչներ։

∴ Նոր հրամանագիր մը կ'արտօնէ որ գործատէրերը, անհատական թէ հանրային, արձակեն այն բանուորները որոնք « թշնամական զգացումներ կը տածեն պետութեան հանդէպ »։ Կը նշանակէ թէ՝ անխնայ պիտի արձակուին ընկերվարական եւ համայնավար բանուորները։ Եւ որպէսզի հացէ չզրկուին, հազարաւոր բանուորներ պիտի ստիպուին հիթլէրական դառնալ։

Մոսկուան ալ իր կարգին կը սպառնայ

Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած անգլիացի ճարտարագէտներուն դատը տեղի պիտի ունենայ չորեքշաբթի օր։ Ամբաստանագիրը յանձնուեցաւ այն ճարտարագէտին որ տակաւին բանտարկուած կը մնայ. իսկ անոնք որ ազատ արձակուեր էին երաշխաւորութեամբ, բանտ հրաւիրուեցան եւ լսեցին ամբաստանագրին բովանդակութիւնը.

Խորհրդային մամուլը բուռն հրատարակութիւններ կ'ընէ Անգլիոյ դէմ, այն օրէնքին առթիւ որ քուէարկուեցաւ 24 ժամուան մէջ եւ որ կ'արգիլէ ռուսական ներածումները։

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կ'ըսէ խմբագրականի մը մէջ.

— « Խորհրդային իշխանութիւնը անխնայ պիտի պատժէ խափանարարները, հոգ չընելով թէ խորհրդային պատժական օրէնքը հաճոյք թէ տհաճութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ քաղքենի դասուն »։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՕՏԱՐԱՑԱՆ ԵՒ Կ'ՕՏԱՐԱՆԱՆ

ԿԸ ՄԿՐՏՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ՀԱՅ, ԿԸ ՄԵԾՆԱՆ ԻԲՐԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻ. — ՀՆԴԿՈՒՀԻՆ ԴԱՅԵԱԿ ՀԱՅ ԵՐԵԽԱՅԻՆ. — « ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՀԱՑ ՉԻ ՏԱՐ ». — ՈՉ ՄԷԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆ. — ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ԿՈՐՍՈՒԱԾ. — ՕՏԱՐԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ :

ԽՄԲ. — Անցեալ օր, կարճ թղթակցութիւն մը հրատարակեր էինք, որ կը նկարագրէր Վարդանանցի հանդէսը՝ Կալկաթայի մէջ :

Շաբաթ օր մինւնոյն ատեն ստացանք ուրիշ երկու թղթակցութիւններ, տարբեր ստորագրութիւններով : Կը հրատարակենք երկուքը միասին, անփոփոխ պահելով շարադրութեան ձեւն ալ, որ ինչքան սրտառուչ, նոյնքան կսկծալի է :

ՀԱՅԵՐԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԱԼԿԱԹԱ, 18 մարտ. — Անցեալ անգամուայ գրած յօդուածս (ՅԱՌԱՋ, թիւ 2112) ընթերցողներուն տեղեկութիւն տուեց մեր Հնդկահայ գաղութի մասին, բայց բաւական չէր : Աւելի վշտալից երեւոյթներ կան :

Հայն եկել է աշխարհ ինչո՞ւ համար . Եթէ այս հարցը մի Հնդկահայի հարցնելու լինէք, ձեր պատասխանը կը լինի լռութիւնը, եւ եթէ խօսելու էլ լինեն, թող պիտի թափեն իրենց հակառակորդի վրայ : Կարծես նրանք եկել են աշխարհ միմիայն իրենց համար . ինքնասէրներ, եսասէրներ : Իսկ եթէ կան էլ որ օգնում են ուրիշների, այդ օգնութիւնը հասնում է օտարին : Իրենց կեանքը կը զոհեն օտարի համար, միմիայն փառք շահելու համար ինչո՞ւ :

Նրանք այդպէս են մնացել, իրենց ծնողներն այդպէս են վարժեցրել :

Համեմատեցէք մի հա՛յ չինականի մի Հնդկահայի հետ, թէեւ հայ չինականը շատ կրթուած չէ, բայց շատ գործ է տեսնում հայ ազգի համար, քան թէ այստեղի կրթուած ժողովուրդը, եւ սրանց տարբերութիւնը՝ շա՜տ շատ է :

Հայ չինականը հայ երեխայ կը մեծացնի, իսկ Հնդկահայը ...

Հնդկահայի երեխան երբ գալիս է աշխարհ, հայ եկեղեցու աւազանի մէջ կը մկրտուի ու կը դրոշմուի իբրեւ Հայ : Բայց մեծացաւ թէ չէ, իր ազգային եկեղեցին չի յիշեր եւ չի ճանչնար : Ապաքայ կեանքում գուցէ իր հայկական անունն էլ փոխուի Հարրու կամ Րիչարդի : Այս անգլիական անունները նրանց համար սփոփանք են, քանզի երբ մի օտարը նրանից անունը լսէ, չի երեւակայել թէ նրանք մի խեղճ ազգի զաւակներ են : Մեր երիտասարդութիւնն էլ հէնց այս է ուզում, որպէս զի նրանք չիմացուեն թէ իրենք հայ ազգի զաւակներ են՝

Ո՞վ մեղադրել. իրե՞նց : Ո՛չ :

Նրանց ծնողներն են որ իրենց երեխաներին Հարրիներ եւ Րիչարդներ կը մեծացնեն : Եթէ հայ ծնողներն իրենց երեխաներին հէնց մանկութեան օրերից ցոյց տային նրանց ուղիղ ճանապարհը, մի-մի Րաֆֆիներ եւ Անդրանիկներ դուրս պիտի գային Հայոց ազգի համար, ոչ թէ աներեւոյթ էակներ :

Ինչպէս սկզբում գրեցի, երբ հայ երեխան աշխարհ է գալիս, մկրտւում, դրոշմւում է իբրեւ հայ : Ապա ի՞նչ է լինում նրա կեանքը այս արարողութիւնից յետոյ :

Մայրը մի երկու ամիս իր երեխային ինքն է կաթ տալիս, դրանից յետոյ երբ երեխան մի փոքր մեծանում է, նրան յանձնում են մի Հնդկուհու ձեռք, եւ սրանից յետոյ դրեթէ Հնդկուհին է դառնում նրա մայրը : Երբ երեխան լեզու է լինում, նրա մանկական շրթունքներից կը լսէք հնդկերէն բառեր, եւ խեղճ երեխան կարծում է թէ Հնդկուհին իր մայրն է : Այսպէս շարունակւում է, մանուկը փոխարէն իր մայրենի լեզուն խօսելու, խօսում է օտարի լեզուն մինչեւ դպրոց գնալու ժամանակն է լինում :

Այժմ երեխայի ծնողները մտածում են իրենց երեխային կրթութիւն տալ եւ այդ էլ անգլիական կրթութիւն : Աշխատում են ինչքան կարելի է նրան մեծացնել անգլիական ոգով : Բայց արդեօք Անգլիացի՞ են դառնում :

Եթէ հարցնելու լինէք թէ ինչո՞ւ երեխայից իր մայրենի լեզուն չես սովորեցնում, մի վշտալի պատասխան պիտի ստանաք .

— « Հայերէնն ի՞նչ պէտք, հայերէն սովորելով մարդ չեն դառնալ, եւ հայերէնն էլ նրանց հաց չի տալ » :

Յաճախ կը լսէք այս անմիտ խօսքերը : Օտարամոլնե՞ր :

Մեր հայ ծնողները պիտի գիտնան, պիտի յիշե՞ն իրենց ազգը որ այդչափ սպերախտ չդառնուեն դէպ ի մեր հերոս նախնիքները : Այս ստոր ոգին ունենալով, անպատւում են թէ՛ իրենց, թէ՛ նախնիքներին եւ թէ՛ մեր ազգին .

Ո՛վ հայ ծնողներ, դուք մի կոչումունիք, ձեր պարտականութիւնը կատարեցէք : Ի հարկէ մեր լեզուն համաշխարհային լեզու չէ, բայց անպէտք ալ չէ, անհրաժեշտ է ամէն մի Հայ անհատի համար : Եթէ ցանկանում էք մեր ազգի անունը մինչեւ վերջ կանգուն մնայ այս աշխարհում, մեր ծնողներն են, որ պէտք է պայքարեն, որպէս զի մեր լեզուն կենդանի մնայ : Այս միայն այն ժամանակ է կարելի, երբ յաջորդաբար մեր նոր սերունդը կը պաշտպանէ իր մայրենի լեզուն եւ իր գիր ու գրականութիւնը :

×

Հայ տղաներն ու հայ աղջիկներն անգլիական դպրոցներում շա՛տ լաւ կեանք են վայելում : Նրանք լաւ ուսումնասիրում են օտարի լեզուն եւ օտարի պատմութիւնը : Եւ երբ նրանց ծնողներն արտաքինից տեսնում են իրենց երեխաների յառաջադիմութիւնը, հպարտանում են եւ իրենց կարծիքով Անգլիացու շարքումն են դասում : Մինչդեռ ուրիշները նրանց երեխաներին տեսնելիս, կարծում են թէ նրանք « Անգլօ — Ինտիաններ » են (խառնածին՝ կէս հնդիկ եւ կէս անգլիացի) որոնք ոչ մի ազգի չեն պատկանում . կարծես թէ աշխարհիս ամեն անյայտ մարդիկը լինեն հաւաքուած այս երկրի մէջ : Փողոցում գնալիս յանկարծ կը տեսնես հայ աղջկան մի « անգլօ — ինտիան » երիտասարդի հետ, թեւ — թեւի քայլելիս : Կամ թէ մի հայ տղայ, նոյն վիճակի մէջ մի « անգլօ — ինտիան » աղջկան հետ : Այս տղան էլ գուցէ իր կեանքը զոհի մի այդպիսի արարածի համար :

Բարեբախտաբար սրանց թիւը դեռ եւս քիչ է . բայց եթէ մեր հայ ծնողները ուշադրութիւն չդարձնեն դէպ ի իրենց երեխաները, սրանց թիւը օրէ օր պիտի շատանայ եւ ժամանակ կը գայ, որ մի ուրիշ խառնածին էլ պիտի գոյութիւն ունենայ՝ կէս Անգլօ — Ինտիան » եւ կէս Հայ, որ կոչուելու կը լինի « Անգլօ — Արմինիան »

Այսպիսիները լաւ է որ իրենց Հայ չկոչեն, մեր ազգը իրենց կարօտը չունի :

ԳԷՈՐԳ Յ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

×

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԱՐԴՆ ԱՆԳԱՄ ՁԵՆ ՅԻՇԵՐ…

… Խմբագիր ՅԱՌԱՋԻ,

ԿԱԼԿԱԹԱ, 19 մարտ. — Վերջերս մեծ բախտաւորութիւն ունեցանք ձեզ բերելու ՅԱՌԱՋԻ օրինակներից մի քանիսը, եւ կարդացինք ձեր խմբագրականները — « Մեր շահն ու վնասը 1932ին » եւ « Ակնարկ մը դէպ ի աւելի հեռուն », (դեկտ. 29 եւ յունուար 5), որոնք նուիրուած էին գաղութների գործերին, ազգային, կրթական թէ բարեգործական : Վերջապէս շատ հակիրճ կերպով եւ սեղմած տուել էիք հայ գաղութների մէկ տարուան աշխատանքը : Իսկ երեւի բոլորովին մոռացել էիք Հնդկաստանին, եւ կամ աւելի շատ արժանի չէիք համարել մի երկու տող նուիրել մեր հարուստ հնդկահայ գաղութին :

Ճշմարիտ էք եւ ես բոլորովին համամիտ եմ ձեզ : Հնդկաստանը ոչ մի արժանաւորութիւն չունի արձանագրուելու ձեր օրաթերթին մէջ, ինչպէս ունեցաւ մեր Պարսկաստանը : Հնդկաստանը ծանր հոգեվարքի մէջ է . Հնդկահայ գաղութն այնքան երկար տարիներ նմանուել է մենաւոր ատենի որ փոթորիկների ժամանակ երբեմն կռացել է մէկ կողմ եւ երբեմն միւս : Իսկ այսօր հակառակ հոսանքն ուժեղ է, տանելու է, նրան կորուստ : Փրկել Հնդկաստանը՝ նշանակում է մոցնել ազգային ոգին, իսկ կորցնել՝ նշանակում է ստեղծել մի երկրորդ խառնուրդ անգլեւարմենական անունով : Հնդկաստանը նման է չորրորդ դարու Հայաստանին, բայց մինչ ան կուռւմէր ունենալ իր մայրենի լեզուն, այսօրուան Հնդկաստանը ջանում է խեղդել այդ ձայնը, որ այսօր 15 դար արձագանք է տալիս մեր հայրենիքի լեռներում եւ մեր հայրենակիցների սրտում : Մի խօսքով, այստեղ մեռած է Հայու ոգին : Մենք չենք ճանաչում մեր պարտքերը դէպ ի մեր ազգը : Քանի՛ արքաքան ու պաշտելի տօներ ունեցանք, քանի՛ սիրելիների կորուստ-ո՞ր մէկը տօնեցինք, ո՞ր մէկի համար լացինք : Եկաւ Վարդանանց տօնը, երեւ գարձրինք, եկաւ ապրիլ 24ը, ժողովուրդը չուզեց յիշել որ մէկ միլիոնի անմահ յիշատակի օրն է . մէկ միլիոն թշուառ ժողովուրդ, — Տէր-Զօրի կիզիչ արեւի ներքեւ, ծնկաչոք, հիւանդ, սուինի տակ յաւիտեան ննջեց յանուն ազատութեան, յանուն հայրենիքի : Նա չուզեց երբեք խօսք բանալ, երես դարձրեց : Եկաւ Մայիս 28ը, Հայաստանի միակ ծաղկած գարունը, եւ նրան էլ արժան չհամարեցին, աչք գոցեցին, ժխտեցին այն արքաքան անուններն որոնք երկար տարիներ հայկական ազատութեան հետքերն էին փնտռում Սուլթանների ահռելի պալատներից :

Այո, մոռացանք այս բոլորը, մոռացանք որ մի դժբախտ ազգի զաւակներն ենք, եւ մեծ մխիթարութիւն ենք գտնում օտարի հետ ձուլուելով, օտարի լեզուն սովորելով որպէս մայրենի լեզու : Քանի քանիներ կան մեր մէջ որ երբեք հայերէն գրել, կարդալ, մինչեւ անգամ խօսել չգիտեն, քանիներ կան որ մեր պատմութիւնից տեղեակ չեն, քանիները, որ երբեք Հայկական ճեմարան ոտք չեն դրել : Պատճա՞ռը, — որովհետեւ այդ ծնողները հաճոյք չեն գտնում հայերէն սովորելով. որովհետեւ չեն շահիր հայերէն սովորելով, հայերէնով հաց չեն աշխատում : Մինչեւ անգամ լեզուի մէջ ալ տեղացի Հայը ցոյց է տալիս իր շահախնդրական երեւոյթները : Ամէն բան անում է շահի համար, որովհետեւ նա կրթուած չէ ազգային մեծ խոհեմներով, նա չէ տարուած իր հայրենիքի շահերով, Հայաստանով :

Դառնանք դէպ ի նոր սերունդը Դարձեալ ՅԱՌԱՋԻ խմբագրականի մէջ կարդում ենք թէ « Մեր նոր սերունդը իր ամբողջութեան մէջ բոլոր երաշխիքներն ունի դառնալու ցեղի կենսունակ շղթախը » :

Հնդկահայ սերունդը դժբախտաբար ապայոյս է : Կենսունակ նիւթ նշոյլն անգամ չկայ : « Ան պիտի գնէ ինքզինքը ազգահաւաքման եւ ազգաշինութեան նուիրական պարտականութիւններուն առջեւ, այժմէն իսկ պիտի դիմէ լուրջ ու յամառ ինքնապատրաստութեան », ասում է ընկ. Վ. Համբարձումեան, երանի՜ թէ այդպէս լինի. բարի ցանկութիւն է եթէ կատարուի, իսկ ինչ վերաբերում է դարձեալ Հնդկաստանին … Դժուարանում եմ ասել, դժբախտաբար փակեն չեմ որ գուշակեմ ապագան : Այստեղի սերունդն ամբողջ Հայի պատիւը, փառք ու պարծանքը չալկած կանգնած է եւէջեւթի գագաթին, մի փոքր ցնցում եւ … Գանգէսի խորքերում պիտի տեսնես կորած աշխարհը : Արդէն օտարամոլութեան ճամբան գտել է, չուտով իրան գտնելու իրեն Անգլիացու երկար ժամանակուայ պաշտած կուռքի գրկում : Անգլիացին կամ օտարը ի՞նչ պիտի տայ ձեզ, ո՞վ անմիտներ, կամ այսքան ժամանակ ի՞նչ տուեց, Հայի սրբազան պատիւը սրբեց,աւելի ի՞նչ է արածներ որ մեզ անյայտ է : Նա մեզ համար միշտ կը մնայ միեւնոյն խորամանկ աղուէսը

Այս բոլոր աղէտներից յետոյ, « Հայ մայրերն են որ պիտի պահեն լեզուները սերունդի բերնին մէջ : Ընտանեկան յարկը ինքնին դպրոցն մը պիտի վերածեն որպէս զի մատաղ սերունդը չհեռանայ, չխորթանայ հայ ընտանիքէն ու հայ կեանքէն » (Վ. Հ.) : Այո՛, հայ մայրն ու հայրն են որ պիտի ընկերային դաստիարակութիւն տան եւ մշակեն բարոյական ուժեղ նկարագիր իրենց զաւակներու մէջ, որպէս զի Հայ մնան, բաւի լայն իմաստով :

Հայի օրհասը մօտ է … Հնդկաստանը դրած է իր լինել չլինելու խնդրով, ոչ մի բան նրանից չենք կորող պահանջել : Եթէ բոլոր գաղութները կամ աւելի շատ կազմակերպութիւնները միջոց ունենան, պէտք է ջանան որ մի կերպ այստեղ յաղթող հանդիսանան .

Ինչպէս ասացինք, կացութիւնը տարբեր եւ բաւարար կը լինէր, եթէ հիմնուած լինէին զանազան կազմակերպութիւններ : Թող Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կամ ուրիշները բաժին ունենային Հնդկաստանում, այն ժամանակ նոր եւ գալիք սերունդը փրկուած կը լինէր : Դարձեալ ասեմ որ այս բոլորից յետոյ կան մասնիքի վրայ հաշուած հայրենասէրներ, որոնք բացառութիւն են կազմում եւ միշտ յարգուած են :

Ահա հնդկահայ գաղութը 1932ին :

Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ

Վերջերս, կրկին խնդրոյ առարկայ է եղած տիեզերական լեզուի մը պարագան : Էսփէրանթօն չբաւարարեց պահանջը : Ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութիւնը այնքան սերտացած է այժմ, որ լեզուի տարբերութիւնը մեծ արգելք կը հանդիսանայ : Պաշտօնական բանակցութեանց ընթացքին եւս մարդիկ միշտ թարգմանելով կը խօսին .

Այս բոլորը նկատի ունենալով է որ ամերիկացի մտաւորականներ ձեռնարկած են տիեզերական լեզուի մը պատրաստութեան : Գլխաւոր նախաձեռնողն է Քէմպրիճի քոլէճներէն մէկուն փրոֆէսէօրներէն Ք. Օկտըն, իսկ իր աշխատակիցները՝ զանազան լեզուագէտներ ու փրոֆէսէօրներ :

Տիեզերական լեզուի նախաձեռնողները նոր լեզու մը չէ որ կը կազմեն : Ասիկա կրկնութիւնը պիտի ըլլար էսփէրանթոյի կիսայաջող գործին : Այլ, անոնք նկատի ունին անգլիերէն լեզուն ; Բայց, ուզած են այդ լեզուն մատչելի դարձնել բոլորին :

Ք. Օկտըն իրեն եղած հարցման մը պատասխանելով կ'ըսէ .

— Աշխարհի մէջ 500 լեզու կայ, անոնք պատնէշներ են ժողովուրդներու միջեւ : Ընդհանրապէս այնպէս կը կարծուի թէ ռուս լեզուն, օրինակ, խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր բնակիչներու լեզուն է : Իրականութեան մէջ, խորհրդային իշխանութեան 150 միլիոն բնակիչները առնուազն 20 տեսակ լեզու կը խօսին : Չինարէնը, իր կարգին, հարիւրաւոր բարբառ ունի, որոնք իրարմէ այնքան տարբեր են, որքան հոլանտերէնն ու սպաներէնը : Հնդկաստանի մէջ կը հաշուեն երկու հարիւր տարբեր բարբառներ :

Անոնք որ կը պայքարին համաշխարհային համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար, կատարելապէս համոզուած են թէ ամենակարեւոր աղանկներէն մէկն ալ գոյութիւնն է օժանդակ լեզուի մը, որ ուսանելի ըլլայ բոլոր երկիրներու մէջ : Այդպիսի լեզու մը լաւագոյն գործիքն է միջազգայնականութեան համար : Անգլիերէնը հինգ հարիւր միլիոն մարդոց լեզուն է : Եթէ արժառապէս պարզանայ, անիկա ունի անհրաժեշտ բոլոր յատկութիւնները ինչպէս նաեւ յաւագոյն հնարաւորութիւնները՝ միջազգային լեզու մը դառնալու համար : Եւ այս՝ ոչ միայն վաճառականութեան եւ գիտութեան, այլեւ մարդկային որ եւ է մտաւոր արտայայտութեան յառաջ .

Այսպէս, ասկէ տասը տարի առաջ, մենք քանի մը ընկերներ գործի ձեռնարկեցինք : Մեր աշխատանքին արդիւնքն է « հիմնական անգլիերէնը » :

Ընտրած ենք 850 բառեր, որոնք կրնան 20000 բառերու գործը տեսնել : Օրինակ, Էտկար Փոյի մէկ գործը վերածուած այդ լեզուին, աւելի կենդանի ու աւելի ըմբռնելի կը դառնայ» : Անգլիերէն լեզուն ունի 700000 բառ : 5—6 տարեկան մանուկը ունի 2—3000 բառի պաշար մը : Գրագիր մը կը գործածէ 7000 բառեր : Գալով քիչ շատ պատրաստուած ընթերցողի մը՝ կրնայ ամբարել 20—30000 բառ : Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար 850 բառերով գոհանալ : Նախաձեռնողներու ղեկավարը կուտայ սա պատասխանը — « Անգլիերէն բառերու մեծ մասը պերճանք են : Անոնցմէ հազարաւորներ կրնան փոխարինուիլ աւելի պարզ բայերու այս կամ այն ձեւերով՝ նախադրութեանց, մակբայներու եւ բառերու օգնութեամբ եղած բաղադրութիւններու եւ բարդութիւններու միջոցաւ : Օրինակ մը — « անապարել »ուն տեղ կրնանք ըսել « աւելի արագ երթալ », « դանդաղել »ին տեղ՝ « աւելի դանդաղ երթալ » : « Օրինազանցել »ուն տեղ՝ « օրէնքին դէմ երթալ » : Ուրիշ խօսքով, այս տեղ յիշուած երեք բայերը կրնանք արտայայտել մէկ բայով » :

Այսպէս է որ նախաձեռնողները, երկար ու մանրակրկիտ աշխատանքէ մը վերջ, ջնջած են բոլոր « աւելորդ » բայերը ու պահած են միայն 18 հիմնականները : Նման աշխատանք մը՝ բառերը իջեցուցած է 400ի, ածականները՝ 100ի, իսկ բայերը՝ 100ի : Կան նաեւ ուրիշ 200 բառեր՝ որոշ առարկաներու համար (մատիտ, կառք եւն.), իսկ 50 ուրիշ ածականներ :

Այս բոլորին գումարը կ'ընէ 850 բառ : Կան 50ի չափ բառեր, որոնք ամէն լեզուի մէջ կը գործածուին (բէարր, օթէլ, մատամ եւն.) : Անոնցմէ զատ կան տերմիններ՝ « փրէզիտան », « փրէնս » : Ցետոյ՝ չափի ու աշխարհագրական տեղերու, գրամներու, եւ գիտական բառեր, որոնք ամէն լեզուի մէջ նոյնն են : Ուրեմն, այս տեսակ բառերը եւս կ'աւելնան այդ նոր լեզուին վրայ :

Ուրիշ ազգերու պատկանող գիտական մարդիկ, որոնք այս անգլիերէնը կը գործածեն տարիներէ ի վեր, ու կ'օգտուին նաեւ ամենաչատը տարիներէ ի վեր, ու կ'օգտուին նաեւ ամենաչատը 100 գիտական ընդհանուր բառերէ եւ 50 օժանդակ բացատրութիւններէ եւս, հաստատած են թէ այս լեզուով իրենք կրնան հասկցուիլ՝ առանց ամենափոքր դժուարութեան բախելու : Հազար բառը բաւական է որ մարդկային որեւէ մտածում կամ ծանօթութիւն արտայայտուի :

Նախաձեռնողները կը խորհին թէ իրենց նոր կերպը չափազանց կը դիւրացնէ ուսուցումը նոր լեզուին : Մարդ մը 1—2 ժամ զոհելով կրնայ 1—2 ամիսէն սորվիլ զայն :

Պարզ է որ այս լեզուն չի յաղթահարեր համանիշներու միջեւ եղած իմաստի նուրբ տարբերութիւնները : Էականը այն է որ ան գործնական է եւ պարզ, եւ ունի շատ քիչ անկանոնութիւններ :

Տասը տարի վերջ աշխարհ պիտի ունենայ անշուշտ ոստիկ մը, անթէլ մը որ պիտի ընդգրկէ հինգ երկրամասերը : Այդ պարագային ալ մէկ լեզու այնքան լաւ պիտի ծառայէ համաշխարհային այդ ձայնասփիւռին, որքան այս անգլիերէնը : Այժմէն իսկ կան ուսուցիչներ ու գրողներ, որոնք ձեռնարկած են այս նոր անգլիերէնին վերածել նոյնիսկ գասական արժէքաւոր գործեր : Պատրաստութեան մէջ են նաեւ ձայնալարի բոլորակներ : 50 փրոֆէսէօրներ, որոնք համբաւ ունին ու կը գտնուին զանազան վայրեր, հրատարակեցին կոչ մը հօրով կը յայտնեն թէ « աշխարհը պէտք ունի օժանդակ լեզուի մը, բայց իրենք համամիտ չեն ընդունելու մինչեւ այժմ եղածները : Կը խորհին որ պարզեցուած անգլիերէնը ի վիճակի է լաւագոյնս գոհացնելու եղած պահանջը » : Այս կոչը ստորագրած են, ի մէջ այլոց, Պէրնըրտ Շօ, Ուէլզ եւն. :

Ինչպէս կ'երեւի, « պարզեցուած անգլիերէն »ը երկար ու լուրջ ուսումնասիրութեանց արդիւնք է : Նախաձեռնողները լեզուին հմուտ մարդիկ են, նաեւ՝ ընդհանուր զարգացման տէր անձեր, եւ, հետեւաբար, առակ՝ մարդուն բոլոր պահանջները արտայայտող լեզուի մը չափանիշը ճշդելու :

« Միջազգայնացում »ի պարագան չենթադրեր լքումը մայրենի լեզուներու : Իրենք, արդէն, նոր անգլիերէնը կ'արակեն օժանդակ լեզու :

Ճիշդ է որ այլեւս առիպողութիւն մըն է օժանդակ լեզուի մը գոյութիւնը : Լեզու մը որ ծանօթ ըլլայ բոլոր գրականագէտներուն, ուսուցուի ամէն երկրի մէջ, ունենայ իր մամուլը, գործածուի բոլոր միջժողովրդային բանակցութեանց ատեն,— առեւտուր, դիւանագիտութիւն, խորհրդաժողով եւայլն

Եւ սակայն, երբ ժողովուրդները այնքան ուժեղ պայքար կը տանին իրարու դէմ, կ'ուզեն նոր նուաճումներ ընել եւ չէզոքացնել իրար, պիտի հանդուրժե՞ն որ իրենցմէ մէկուն — Անգլիոյ — լեզուն դառնայ համաշխարհային լեզու մը : Ասիկա պիտի նշանակէր զարկ տալ անգլիական մշակոյթի տարածման եւ, հետեւապէս, անգլիական ազդեցութեան ընդարձակման կամ զօրացման :

Նախաձեռնողները, մինչ կը խօսին լեզուին պարզութեան ու բոլոր դժուարութեանց վերացումէն, անտեսած չեն, անշուշտ, դժուարութեանց մեծագոյնը — քաղաքական կողմը : Ու եթէ չեն խօսիր այդ մասին, կեանքը ինքը կը պատասխանէ իր … լռութեամբ :

Տասը տարի է ու դեռ գլալի շարժում մը չկայ … :

ՎԱՀԷ

Երկինքն ինկաւ

Նորվեկիացի միլիոնատէր մը, Հէմսաւլսէ, մեռաւ անցեալները 60,000 անգլ. ոսկի (մօտ 5 միլիոն ֆրանք) կտակելով անգլիացի բանուորի մը, որ գործակից էր երկար տարիներ ի վեր :

Անգլիացի բանուորը, Ուիլըմօ, ապակի մաքրելով կ'ապրեցնէր իր երկու զաւակները, որոնց մարգախաղի մը մէջ առաջնութիւն կը շահին եւ կը գրաւեն հաւանականութիւնը միլիոնատէրին : Եւ ահա յանկարծ, կարծես երկինքէն ինկած ըլլար, քանի մը միլիոն հարստութիւն կը ժառանգէ միլիոնատէրին այն բանկութեամբ, որ երկու տղաքը հայրին իրենց ուզած ձեւովը :

Կարօտագին զրոյց «Յառաջ»ի հետ

ԽՄԲ. — Այս նամակը մեզի ղրկ[…] ուած է Վիէնի մեր թղթակից[…] բանտարկուած էր Լիոնի մէջ […] տաքած դէպքի մը առթիւ, եւ […] զատ արձակուեցաւ առանց ո՛ր […] պատիժի, ուրիշ ընկերոջ մը […]

Կը հրատարակենք իր խնդր[…] քին վրայ, իբրեւ սրտաբուխ […] յայտնութիւնը տառապած […] սարդի մը :

Սիրելի «Յառաջ»,

Վիէն, 6 ապրիլ. — Այսօր […] 54 օրէ ի վեր, քու բացակա[…] թուզ. անհման տեսքիդ, հայրե[…] շունչ խօսքերուդ անյագ կարօ[…] ունեմ : Պատճառը, ինչպէս գի[…] դաւադրութիւն մըն էր… բայց […] մասին այսքան :

Այսօր, ուրախ եմ որ մենք […] կին իրարու հասանք, եւ ահա […] 51 թիւերդ դիզուած սեղանիս վ[…] եւ ես անյագ կարօտով կը համբ[…] րեմ քեզ. մէկիկ-մէկիկ կը բան[…] ծալքերդ, եւ քեզ իմ անուշ հայր[…] նիքս կը կարծեմ, քու իւրաքանչ[…] էջերդ հայրենի գիւղիս բուրաստ[…] լից, ծաղկաւէտ դաշտերը, եւ […] ջալէս հայրենիքիս հասը կը բո[…] քեզմէ : Եւ ի՞նչպէս կ'ուզես որ, […] քան չկարօտնայի քեզ…

Չէ՞ որ դուն, քու բացակա[…] թեան իմ այրուած ու ահեւ[…] հայրենիքիս խորհրդանշան[…] կարելի՞ էր քեզ այսքան չկարօ[…] նալ :

Ջահերու նման վառ գրերդ[…] հա ձեռքիս մէջն ես, աչքերդ […] ած ես ճիշդ աչքերուս մէջ, […] ժպտիս ինծի, կը ծիծաղիս […] անզութի մը նման, բայց […] մանաս, երբ արցունքի կաթիլ[…] կը տեսնես աչքերուս մէջ, […] վազուց մօր մը նման մեղմ ձայ[…] կը փսփսաս — Ես քեզմէ բաժն[…] չէի, ես միշտ քեզի հետ էի, […] մէջ… աչքերուդ առջեւ, դուն […] միշտ միասին էինք, չէ՞ս […] մոռցե՞ր ես, որ ես ամէն առա[…] կանուխ Մարսէյլ կրթալու […] իմ բացակա ղրկուիս պատահ[…] առջեւ կանգ կ'առնէի, քեզի […] կուտայի, բայց դուն դեռ […] կ'ըլլայիր : Պատուհանդ գոց կ'ը[…] եւ ես պատուհանդ բանալով […] կանի նման ներս կը մտնէի, […] ղանիդ վրայ կը հանգչէի, եւ […] հետեւ մենք միասին կ'ըլլա[…] ամբողջ օրը, եւ այսպէս […] 54 օր, ի՞նչպէս մոռցեր ես, ի՞ն[…] չես յիշեր, լաւ մտածէ…

Ա՜հ, իրա՛ւ, իրա՜ւ կ'ըսես, սի[…] Յառաջ. բայց ես դարձեալ […] բոտդ ունիմ, մէկ օր չեմ կ[…] անցընել առանց քեզի : Շատ […] գամ հինգ վայրկեանը անգամ […] ինծի դժուար կուգայ […] մինչեւ տուն, ու ես անհամբեր […] հայրենաշունչ խօսքերուդ […] վառ տեսքիդ, ճամբան կը բա[…] քեզ. եւ անգամ մը աչքէ կ'ա[…] նէի քու ամբողջ չորս էջերդ […] ներս գիս կը հեղնէին բռնելով […] «Ձեռ կրնար համբերել, հինգ վա[…] կեան մը եւս, գնա եւ տունդ […] դա» : Բայց սուտ էին, գիս […] կացնելու համար կ'ըսէին այս[…] Հաւատա որ իրենք եւս ինծմէ […] կաս չեն սիրեր քեզ :

Բայց ես ալ ազի մարդ չէ՛ […] որովհետեւ դուն ինծի այնքա՜ն […] ըել եւ հարազատ ես, որ […] մենք միս եւ արիւն դարձած ենք […]

Ի՞նչպէս բացատրեմ սէրս […] հանդէպ, իմ թայլ եւ տկար […] չավա: Ինչպէս ըսի քիչ առաջ, […] իմ հայրենիքս ես, իմ այնքա՜ն […] բոտցած հայրենի գիւղս, քու […] քանչիւր էջերդ գիւղիս այն […] ցիկ դաշտերը, վերջապէս […] անկարող եմ բացատրելու, […] Իւարու աչքերու մէջ դիտել[…] առանց խօսելու կարելի է հաս[…] այս անիմանալի զգացումը…

Ինչպէս չսիրեմ եւ ինչպէս […] բոտնամ քեզ, սիրելի Յառաջ, […] ոչ հայերէն գիտէի եւ ոչ ալ […] կարդալ, Հայ ըլլալս անգամ […] նման կը զգայի, հայրենիքի […] գափարը երբեք գոյութիւն […] իմ մէջս : Այս բոլորը սորվեց[…] ինծի ուսուցչի մը նման, […] հայրենիքի գաղափարը […] բեք դուրս չելլելու պայմանա[…] տես խորը թանդակեցիր, եւ […] բոլորով ես այնքան երջանիկ […] այսօր, որ չեմ կրնար բացա[…] Ինչպէս կ'ուզես որ չսիրեմ եւ […] բոտնամ քեզ, սիրելի Յառաջ, […] մինակս չեմ, քեզ ինձ նման […] ներու բանակը հազար - հազար[…] սարներու կը հասնի, եւ բոլոր[…]

քեզ նման բոցավառ երիտասարդներ են, քու տարածած հայրենիքի գաղափարին ուխտեալ զինուորներն են։ Մենք բոլորս ուխտած ենք, որ քեզ պէս պիտի սիրենք մինչեւ վերջ, եւ օր մը քեզ մեասին պիտի տեսնենք մեր սիրելի հայրենիքը։ Ներկայիս դուն մեր հայրենիքն ես հայրենիքէն զատ։

Սիրելի Ցառաչ, գիտե՞ս, օր մը ինչ պատահեցաւ։ Մեր զրոյցը վերջացնելէ առաջ մտիկ ըրէ պատմեմ. բանտէն ներս արգիլուած է Թերթերուն մուտքը, միայն միակողմանի եւ անվնաս գրքեր կու տան բանտարկեալներուն ընթերցանութեան համար։ Օր մը բանտապահը ինծ ալ հարցուց. «Կ'ուզե՞ս կարդալ»։ Ես որ տխուր երեւակայութեամբ քեզ հետ զրոյց ունէի այսօրուան նման, յանկարծ աչքերս բանալով ըսի բանտապահին.

— Առիկա Ցառա՞չ է։

Մարդը շուարած ինծի նայեցաւ.

— Քեզ բը ով Աղաչ (Ցառաչ), ըսաւ։

Այն ժամանակ գիտցած կիսկատար Ֆրանսերէնովս բացատրեցի միտքս բանտապանիս ծիծաղելու վրայ, միեւնոյն ժամանակ աւելցնելով.

— Ո՛հ, դժբախտ բարեկամս, բանտէն ներս արգիլուած է քաղաքական որ եւէ թերթ, միայն որոշ գրքերու համար արտօնութիւն կայ, այն ալ Ֆրանսերէն։

Պատասխանեցի թէ Ֆրանսերէն ալ կը հասկնամ։ Անկէց վերջ բանտապահը զիս Գ. Աղաչ կը կոչէր, որովհետեւ մականունս միտքը պահելու եւ հնչելու համար շատ դժուարութիւն կը քաշէր խեղճ մարդը։

Այնտեղ արգիլուած էր նաեւ երգելը, բայց ես զաղտագողի, ամէն օր ցած ձայնով կ'երգէի «Մեր Հայրենիքէն» չորս տուն, իբրեւ իմ առաւօտեան աղօթքս, եւ քու կարօտիդ համար, նոյնպէս ամէն օր կ'երգէի երկու տուն մեր հայրենիքի աւետաբեր «Կոռնէկէն»։

Ո՜հ, Թանկագին Ցառաչ, գիտե՞ս գտնուեցան մարդիկ, որոնք քեզ անտաական թերթ անուանեցին։ Ո՛ւր կը խօսին անոնք։ Ինչպէս ըսի, դուն մերն ես, մեր բոլորին, հազար-հազարաւորներուն։

Եւ միշտ դուն մեզի հետ, մենք ալ քեզ հետ կողք-կողքի, սիրտ-սրտի, թեւ-թեւի, մինչեւ որ հասնինք մեր վերջին հանգրուանը։

Ուրեմն, կեցցես դուն միշտ, սիրելի Ցառաչ, եւ քեզ սիրողներու բանակը...։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԸ ԵՒ ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Վերջերս խումբ մը գործադուլներ յարձակեր էին Պէյրութի հայ համէական պատրիարքարանին վրայ, տեղի տալով անախորժութեանց եւ ոստիկանական միջամտութեան։ Այս առթիւ, Եգիպտոսի «Արեւ»ը (Ռամկավար), գարշելի սուտեր բըխեց, դէպքը եղածէն աւելի ծանր ներկայացնելով, նոյնիսկ վերագրելով... Դաշնակցութեան եւ աջ ու ձախ ցեխ արձակելով։

Պէյրութի ազգ. խնամատարութենէն ստացած ենք հետեւեալ յայտարարութիւնը, այդ առթերի երկտասարդութեանց առթիւ —

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 28 մարտ — Նկատելով որ կարգ մը անպատասխանատու անհատներ Եգիպտոս հրատարակուող թերթի մը ուղղած են իրականութեան բոլորովին անհամապատասխան թղթակցութիւններ, որոնք իրագուած եւ խմբագրականներու նիւթ դարձած են նոյն թերթին կողմէն, եւ որոնք կը միտին նախ ծանր եւ արխենալից համեմատութիւններ տալու անխոհեմ դրդումներէ առաջ եկած դէպքի մը — որ իր ցուցարարական բնոյթով ոստիկանական միջամտութեան տեղի տուաւ —, եւ երկրորդ Հայ Խնամատարութիւնը ներկայացնելու իբրեւ ներքնապէս պառակտեալ եւ զանազան նեղմիտ եւ հատուածական նկատումներու խաղալիկ դարձած մարմին մը, եւ այս կերպով կը ջանան վարկաբեկել Հայ Խնամատարութիւնը ըլլայ հաւաքաբար ըլլայ յանձին զայն կազմող այս կամ այն տարրին, առանց խնայելու բարձրաստիճան հոգեւորական պատկառելի դէմքերու եւ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին — որուն յանկարծ կը վերագրուին վերաբերումներ որոնք ամբողջովին յերիւրածոյ են — եւ չըմնալով որ երեք հոգեւոր պետերու նախագահութիւնը եւ վստահութիւնը վայելող Մարմին մը բնաւ պիտի չպղծէր այս տեսակ անտեղի յարձակումներէ, եւ լռութեան ու ինքնամփոփումի մէջ իր առանձնած ծանր պաշտօնը անվրդով պիտի շարունակէր, բայց

Նկատելով որ այս կարգի անհեթեթ տեղեկութիւններ կրնան թիւրիմացութիւններ առաջ բերել արտասահմանի մեր հայրենակիցներուն եւ հայ մամուլին մէջ, ինչ որ մեծապէս պիտի վնասէր հրկիզեալներու եւ գործադուրկներու նպաստի գործին այնպիսի ժամանակ մը երբ նոյն օգնութեան մատուցումներ սակաւ են ծանրապէս կը ճնշէ Հայ Խնամատարութեան ուսերուն վրայ։

Այս միակ մտահոգութեամբ Հայ Խնամատարութիւնս հարկ տեսաւ ներկայ մարտ ամսուն 23ի իր նիստին մէջ որ գումարուեցաւ բարձր նախագահութեամբ Ն. Ս. Օծութիւն Բաբգէն Կաթողիկոսի, առաջնորդութեամբ Կաթողիկէ Հայոց Կ. Պատրիարքական Փոխանորդ Արհիապատիւ Տ. Ցովհաննէս Արքեպիսկոպոս Նաղլեանի, եւ Կաթողիկոսական Փոխանորդ Գերապատիւ Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Կարոյեանի, եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Հովիւ Վերապատուելի Եղնալք Կէօքէօղեանի, ի լուր եւ ի գիտութիւն համայն հայութեան յայտարարել հետեւեալը։

Պէյրութի Հայ Խնամատարութիւնը համազգային մարմին մըն է, կազմուած հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն համահաւան եւ միասիրտ նախաձեռնութեամբ եւ գործակցութեամբ։ Անոր անդամները նշանակուած են երեք հոգեւոր պետերէն։ Անոր նախագահութեան բարձր կազմին եւ անդամներուն մէջ տիրած է ու կը տիրէ կատարեալ համերաշխութիւն եւ ներդաշնակութիւն։ Ան զերծ է ու եւ է խտրական ոգիէ եւ հատուածական նկատումէ կամ ու եւ է գերակշռող ազդեցութենէ։ Անոր անդամներուն մէջ սկիզբէն ի վեր գոյութիւն չէ ունեցած ոչ մէկ տարակարծութիւն, եւ բոլոր ժողովներուն մէջ ամէն որոշում տրուած է գրեթէ միաձայնութեամբ եւ ընդհանուր համերաշխ եւ եղբայրական մթնոլորտի մէջ։ Խնամատարութիւնը կատարեալ փոխադարձ հաւատքով եւ վստահութեամբ մօտեցած է բոլոր ներկայացող հարցերու քննութեան եւ առաջնորդուած է մի միայն ընդհանուր շահերը կարելի եւ գործնական միջոցներով լաւագոյնս զարմանելու մտահոգութենէն։ Հայ Խնամատարութիւնը, ծնունդ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու սերտ համագործակցութեան, իր նուիրական պարտականութիւնը կը համարի գուրգուրալ եւ պահպանել նոյն համազգային միութեան ոգին, հաւատացած որ, ներկայ աղետալի դրութեան մէջ, միակ եւ ամենամեծ մխիթարութիւնն է այն համայն հայութեան համար, եւ մեծագոյն գրաւականը թէ թափուած ջանքերը եւ կատարուած զոհողութիւնները, շնորհիւ այս միացեալ ճիգերուն, պիտի արդիւնաւորուին եւ պիտի կրնան գլուխ հանել, հնարաւորութեան սահմաններու մէջ, աղէտին զարմանումի գործը։ Հայ Խնամատարութիւնը հաւատացած է որ այս միութեան ոգին կը պարտի այն սրտաբուխ եւ առատ օգնութիւնը, որ ամէն կողմէն հայութիւնը շտապեց հասցնել իրեն, եւ դարձեալ այս միացեալ եւ համերաշխ գործունէութիւնն է որ իրեն պիտի ապահովէ արտասահմանի Հայերուն անխտիր եղբայրական օգնութեան շարունակութիւնը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ մեղմել այն ծանր կացութիւնը, որուն մատնուած են այսօր մեր գաղթական զանգուածները հրդեհի եւ գործադրկութեան երեսէն։

Դիւան Պէյրութի Հայ Խնամատարութեան՝ ատենապետ Գասպար Իփէկեան, ատենադպիր Նազարէթ Կերկերեան, գանձապետ Արամ Շալվարճեան։

Ի հաստատութիւն՝ Եղիշէ արք. Կարոեան Կաթ. փոխանորդ Լիբանանի, Ցովհ. արք. Նաղլեան Ընդհ. փոխանորդ Հ. Կ. Պ., Եղնալք Կէօքէօզեան Հ. Հովիւ Հայ Աւետ. Ս. Եկեղեցւոյ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Երեք բան կայ, հոգու եւ մարմնոյ կարգին է,
— Գիր սիրէ, զալամ սիրէ, դաւթար սիրէ։
ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱ

ՏԷՍԻՆ, 8 ապրիլ (Ցառաչ). — Կորսուած հայրենի բնաշխարհէն ու հալածական օտար ափերուն վրայ, տարագիր հայութիւնը խոր գիտակցութեամբ կառչած կը մնայ իր ազգային աւանդութեանց ու քաղաքական դատին պահպանման։

1928ին էր, որ Եգիպտոսի մէջ խումբ մը հայրենասէր մտաւորականներու նախաձեռնութեամբ հիմը դրուեցաւ «Համազգային» ընկերութեան։ Միութիւնը տարուէ տարի ճիւղաւորուելով՝ դարձաւ իր կոչման արժանի հաստատութիւն մը ու իր ձայնը հնչեց Եգիպտոսէն դէպի Սուրիա, ու այս օրերուն նաեւ հոս Ֆրանսայի շատ մը հայաշատ քաղաքներուն մէջ։ Ապրիլ 2ին հրաւիրուած էին շուրջ 20 չէզոք հայրենակիցներ, կազմելու համար «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը մեր գաղութին մէջ։

Այս առթիւ, ընկ. Նժդեհ խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը նուիրուած՝ հայ մշակոյթի ստեղծագործութեան մեծ հրգին։

— «Առանց մշակոյթի ու ստեղծագործութեան ազգերը չեն ապրիր, ժողովուրդները չեն քալեր ու չեն ծաղկիր... Թուրքը ջարդեց հարիւր հազարաւոր հայութիւն, խլեց մեր մտաւորականութիւնը, քանդեց մեր տուները ու աւանները, «Մնացորդացը» ցրուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն, անտուն, անհայրենիք ու հալածական, — զաղթեց երկրէ-երկիր, ու ծծեց կլիմաներու խառնուրդ մը... Ճրագ մը ունինք մենք, որ դեռ կը պլպլայ, դեռ կը բոցավառի ու լոյս կու տայ, վասնզի հայ ժողովուրդը դեռ կամք ունի զայն կանգուն պահելու։ Որովհետեւ մեր սրտերուն իւղն է որ կը դնենք այդ ճրագին մէջ, որպէսզի ան անդադրում պլպլայ, լոյս տայ ու յաղթանակէ։ Թուրքը կը փչէ այդ լոյսը՝ որպէսզի մարի, չքանայ ու հայ ժողովուրդը մնայ առանց լոյսի, խաւարի մէջ։

Իսկ մենք թոյլ չպիտի տանք որ մարի այդ ճրագին լոյսը։ Մեր սրտերուն իւղը պիտի կաթեցնենք անոր մէջ, որպէսզի ան ապրի, յաւիտենական դառնայ։ «Համազգային» Ընկերութիւնը լաւագոյն զէնքն է բոլոր ազգայնական ու հայրենասէր Հայերուն, անոնց՝ որ հպարտ են իրենց Հայու ծագումով եւ ազգային սրբութիւններով։

Ընկեր Նժդեհի կարճ ու ազդու ճառէն յետոյ քսան չէզոք հայրենակիցներ անդամ արձանագրուեցան «Համազգային» Ընկերութեան՝ Տէսինի մասնաճիւղին։ Ու ընտրուեցաւ առժամեայ Վարչութիւն մ', հետեւեալ հայրենակիցներէ. — Պ. Պ. Միհրան Պարտազեան՝ ատենապետ, Կարապետ Գալուստեան՝ ատենադպիր, Նշան Փոստուռեան՝ գանձապահ, Ոսկան Գալուստեան, Նշան Լազտանեան, Խաչիկ Վարդապետեան եւ Միհրան Ղազարեան՝ խորհրդականներ։

Կը մաղթենք ու կը բաղձանք, որ նոր մասնաճիւղեր հիմնուին ուրիշ քաղաքներու մէջ։

Խ. Հ.

Ցրուած Հայեր

ՄԷՍ (Ալպ). (Ցառաչ) — Ֆրանսայի զանազան նահանգ ու գաւառներու եւ ագարակներու անկիւնները ցրուած հայ բեկորներու առօրեայ կեանքին կը տեղեկանանք ՑԱՌԱՉԻ էջերէն։

Բայց կան շրջաններ, որոնք մինչեւ ցարդ մնացած են թղթակիցներու ուշադրութենէ հեռու։

Խօսքս, գիւղատնտեսական — առեւտրական գետնի վրայ, յարաճուն յաջողութեան տիրացած երկու աննկուն երիտասարդներու մասին է։

Շատ ունեցանք, Ֆրանսայի մէջ, գիւղատնտեսական վարժարաններու շրջանաւարտներ, բայց քիչերը գործնապէս հետեւեցան այդ ասպարէզին, կուրծք տալով բոլոր խոչընդոտներուն, գրկելով իրենց անձն ու պարագաները։

Անշուշտ համեստութիւններ վիրաւորած չեմ ըլլար, եթէ յիշեմ երկուքին անունները, — Պ. Պ. Փ. Ճէլալեան եւ Ե. Գուշունեան։

Ալպ նահանգի Տինեը գաւառի Մէս գիւղին մէջ, Տիւռան գետակին ափը, մէկ քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ պտղատու ծառաստաններու կեդրոնը բազմած է երկյարկանի գեղեցիկ շէնք մը։ Ճէլալեան եւ Գուշունեան ընկերներու ագարակն է այն։

Ագարակը ունի ընդարձակ մշակելի հողեր եւ պտղատու ծառեր, ուր կ'աշխատին այս երկու հայ երիտասարդները։ Անոնց մտքի ու բազուկի արտադրութիւններն են եղանակին համապատասխան բանջարեղէն եւ մրգեղէն։ Սոխ, սխտոր, կաղամբ, կարմիր լոլիկ, գետնախնձոր եւ բանջարեղէնի բոլոր ընտիր տեսակները, տանձ, խնձոր, կեռաս, դեղձ, ծիրան, սալոր, ձմերուկ, վարունգ որոնք կ'ողողեն նահանգի եւ Մարսէյլի շուկան։

Գործը ընդարձակ եւ աշխատանքներն ալ գիտական։

Գրեթէ չորս տարիներ առաջ, Մէս գիւղին բոլոր ագարակ ու պարտէզները բուսական հիւանդութեամբ վարակուեցան ու փճացան, մեր տղաքը կրցան փրկել իրենց բանջարեղէններն ու մրգեղէնները։ Մեր տղաքը իշխանութեան վստահութիւնը կը վայելեն եւ մեծապէս գնահատուած են մամուլի էջերէն։ Անոնք Տինեը քաղաքին պետական հիւանդանոցին որոշ օժանդակութիւն կ'ընեն, բանջարեղէն ու պըտուղ հայթայթելով։ Ազգային գետնի վրայ եղած բոլոր ձեռնարկներուն կը մասնակցին։ Կը մնան Հայ, կը հետաքրքրուին հայ կեանքով եւ մամուլով։

Իսկ առեւտրական տեսակէտով, Մարսէյլի եւ իրենց նահանգին մէջ ճանչցուած են իբրեւ հմուտ գիւղատնտես — առեւտրականներ։ Ունին երկու խոշոր բեռնատար ինքնաշարժեր, որոնք ժամանակէն առաջ իրենց արտադրութիւններով կ'ողողեն Մարսէյլի շուկան, իսկ օտար արտադրութիւններով՝ Ալպի նահանգը։

Ներսէս Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

«Հայրենիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 մարտ).

— «Ամերիկայի մէջ ծնած հայ երիտասարդ սերունդին ազգային արթնացման յուսատու նշանները հետզհետէ կը շատնան։ Անոր պերճախօս ապացոյցներէն մէկն ալ Բարեգործականի հովանիին տակ կազմուած «Ճիւնիըր Լիկ»ի տարածումն ու գործունէութիւնն է։

Մեր սեղանի վրայ է այս վայրկեանիս երիտասարդական այդ միութեան կողմէ անգլիերէն լեզուով հրատարակուած օրկանին առաջին թիւը, որ բաւականին ճոխ բովանդակութիւն ունի։ Այս պարբերաթերթի առաջին էջին վրայ կը գտնենք հետեւեալ առաջադրութիւնները, որոնք կը պարզեն միութեան հետապնդած նպատակները։ Անոնք են՝

Ա) Սատարել հայ ժողովուրդի մտաւոր եւ բարոյական զարգացման։

Բ) Նպաստել հայ ժողովուրդի նիւթական եւ տնտեսական պայմաններու բարելաւման։

Գ) Քաջալերել ամէն ձեռնարկ, որ կոչուած է ծառայելու յիշեալ նպատակներուն։

Դ) Առաջ բերել ընկերային միութիւն եւ ցեղային գիտակցութիւն ամերիկահայ նոր սերունդին մէջ եւ դիւրացնել անոր ներկայացուցիչներուն միջեւ փոխադարձ հասկացողութիւնը։

«Ճիւնիըր Լիկ»ը, ինչպէս կ'երեւի իր օրկանին մէջ եղած տեղեկութիւններէն, մասնաճիւղեր ունի Միացեալ Նահանգներու բոլոր գլխաւոր մասերու՝ արեւմտեան, միջին արեւմտեան, Նիւ Ինկլընտի եւ Նիւ Եորքի շրջաններու մէջ։

Խմբագրականի մը մէջ կը բացատրուի, որ պարբերաթերթը կոչուած է ամերիկահայ նոր սերունդին պատեհութիւն տալ արտայայտելու իր գաղափարները, կարծիքները, հոգերը, արձանագրելու իր աշխատանքները, հրապարակ գալու իր սեփական մտքի ստեղծագործութեան արդիւնքներով, բանաստեղծութիւններով, պատմուածքներով, յօդուածներով եւայլն։ Անկէ զատ ան պիտի փորձէ ծանօթութիւններ տալ հայութեան անցեալի եւ ներկայի մասին, անոր արուեստի, գրականութեան, գիտութեան, արուեստի եւ կրօնական մտքի մասին։

Ինչպէս յայտնի է, Ամերիկայի մէջ «Ճիւնիըր Լիկ»էն զատ բազմաթիւ ուրիշ պատանեկան եւ երիտասարդական միութիւններ ալ կան։ Օրինակ, ծանօթ են Հայ ուսանողական միութիւնը, Մասաչուսեցի Թեքնոլոճիի Հայ ուսանողներու միութիւնը, Նիւ Եորքի Հայորդիքը, Հայ Կ. Խաչի սան-սանուհիները, Փրովիտենսի Ապրիլեան սաները եւ բազմաթիւ ուրիշ միութիւններ, որոնք վերջին տարիներու ընթացքին առաջ եկած են այս ընդարձակ երկրի զանազան անկիւններուն մէջ։

Նկատելի է, որ ամէն կուսակցութիւն՝ Դաշնակցութիւն, Ռամկավարներ եւ բոլշեւիկները, բարեսիրական կազմակերպութիւններ՝ Բարեգործական, Հայ Կ. Խաչ եւայլն յաջողած են Ամերիկայի մեր գաղութներու մէկ խոշոր մասին մէջ իրենց հետ կապել հայ պատանիներու եւ երիտասարդներու փոքրիկ խումբեր, որոնցմէ ոմանք տեղական բնոյթ ունին, ոմանք ալ կազմակերպուած են իբրեւ միեւնոյն միութեան մասնաճիւղեր։

Նոր սերունդի այս շարժումը, կ'երեւի թէ, ժամանակ մը այսպէս պիտի շարունակուի, մինչեւ որ հայկական զանազան կազմակերպութեանց յարող մեր երիտասարդական խումբերը կամ միութիւնները աւելի ընդարձակ, ընդհանուր ազգային գետնի մը վրայ քով քովի գան, աւելի բազմակողմանի աւելի արդիւնաւոր եւ աւելի նպատակայարմար ձեւով մը արթնցնելու, տարածելու, խորացնելու հայ ոգին մեր նոր սերունդին մէջ եւ անոր պատկանողները ազգին աւելի պէտքական զաւակները դարձնելու համար»։

ՀԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Պրոլետար կը հաղորդէ թէ Օթեան Խորհրդ. Միութեան ամփոփողներու գործավարութեան լիազօր նշանակուեցաւ Անդրկովկասեան կառավարութեան մօտ, ինչպէս Գ. Գումեղինը՝ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան հողային փոխ գործավար։

«ՑԱՌԱՉ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԿԱՄՍԱՐ. — Այս առտու խուզարկութիւնը պիտի սկսին։

ՔԱԹՈՒԼ. — Է՛, ինչ որ է. առաջի՞ն անգամն է խուզարկութիւն կ'ընեն։

ԿԱՄՍԱՐ. — Միասին լինենք։

ՔԱԹՈՒԼ. — Որ միասի՞ն բռնուինք։

ԿԱՄՍԱՐ. — Միասին խուսափինք. ամէն ինչ կարգադրուած է։

ՔԱԹՈՒԼ. — Ո՞րքան վստահելի։

ԿԱՄՍԱՐ. — Բոլորովին ապահով։

ՄԵԼԻՔ (մօտենալով Կամսարին) — Ինչ եղաւ այդ անպիտանը. ուշ ենք մնում։

ԿԱՄՍԱՐ. — Պիտի երեւի չուտով։

ՄԵԼԻՔ. — Մօտիկ ենք թէ հեռու։

ԿԱՄՍԱՐ. — Շատ հեռու չէ։

ՄԵԼԻՔ (ամէնքը կը խօսին շշնջալով). — Տղե՛րք, խառնւեցէք, կամ ծածկուեցէք ծառերի բուների տակ, միւս այգին շատ էր բաց, կարող էր պատահել որ նկատուէինք, այստեղ աւելի ապահով է, սպասենք մինչեւ մէկի գալը։ (Իւրաքանչիւրը կը ջանայ ենար եղածին չափ ծածկուիլ)։ Տղերք (երիտասարդներուն) շրջեցէք այգին շուրջ, մէկը կը նկատէք, բռնեցէք, գիմադրութեան պարագային՝ պաշ զէնքով...

(Երկու երիտասարդներ կը հեռանան)։

ԳՐԻԳՈՐ. — Ա՛հ, չան պէս կը դողամ։

ՏԱՃԱՏ. — Կ'ուզե՞ս, առ վերարկուս.

ԳՐԻԳՈՐ. — Իսկ դո՞ւ։

ՏԱՃԱՏ. — Ես չեմ մսիր։

ՄԵԼԻՔ. — Ո՞ւր մնացին, Հայկն ու Եղուարդը ուշացան։ Արսէն, գնա՛, տես, երեւի կէս ճամբին են մնացեր. շտապեցուր։

(Արսէն կը հեռանայ)։

ՍԱՄՍՈՆ. — Ա՛հ, օդի, օդի...

ԳՐԻԳՈՐ. — Լաւ ժամանակն է։

ՍԱՄՍՈՆ. — Գոնէ տաքնանք։

ԳՐԻԳՈՐ. — Կռուիս կը տաքնաս։

ՍԱՄՍՈՆ. — Ա՛հ, ի՞նչ կռիւ, պահուըտելու կը պատրաստուին պարոնները...

ԳՐԻԳՈՐ. — Եթէ պէտքը լինի։

ՍԱՄՍՈՆ. — Առիւծը պէտք կը բռնեցնի։

ԳՐԻԳՈՐ. — Նպատա՞կը։

ՍԱՄՍՈՆ. — Նպատակը կռիւն է... Գնդակը, տաքնալը... Ես թուրք բանակը ձգեցի, ձեզի հետ եկայ որ կռուիմ... Իսկ երբ կռիւ չկայ, օդի տուէք գոնէ որ տաքնամ, գոնէ քնանամ... է՛հ, չկայ կռիւ, չկայ օդի, արժէ՞ ապրիլ... ձանձրանալի է...

ԼՐՏԵՍ. — (Պատանի մը զգուշութեամբ դուրս կ'ելլէ ծառերուն տակէն ու Մելիքի կը ցուցնէ նամակ մը)։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչպէս կարդանք, որմէ՞ է այս նամակը։

ԼՐՏԵՍ. — Արեւելեան դիրքերի կամաւորներէն.

ԿԱՄՍԱՐ. — Գիտե՞ս բովանդակութիւնը

ԼՐՏԵՍ. — Յօրհուրդ կը հարցնեն թէ ի՞նչ դիրք բռնեն, տան տէրը կը մերժէ այլ եւս պահել։

ՄԵԼԻՔ. — Զարմանալի է, միշտ միեւնոյն լուրը։ Այսպէս վերջին րոպէին մերժո՞ւմ.

ԿԱՄՍԱՐ. — Ինքնապաշտպանութեան մի այլ ձեւ։

ՄԵԼԻՔ. — Բայց բոլորը իրենց զաւակներն են, իրենց ընկերները ինչի՞ց են վախենում, փախստական մարդ չկայ...

ԿԱՄՍԱՐ. — Եթէ դիմադրեցի՞ն։

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ եթէ կոտորեցի՞ն։

ԿԱՄՍԱՐ. — Բնապդ։

ՄԵԼԻՔ. — Եսականութեան մարմնացում... սեփական շահի անօրինակ պաշտպանութիւն... ստրկութիւն

ԿԱՄՍԱՐ. — Լա՛ւ, ի՞նչ կարող ենք անել այժմ։

ՄԵԼԻՔ. — Ոչի՛նչ։

ԼՐՏԵՍ. — Պատասխա՞ն, Պ. Մելիք։

ՄԵԼԻՔ. — Գնա՛, պատասխանիր որ թող վարուին այնպէս ինչպէս որ կարգադրուած է։ Տան տէրը իրաւունք չունի վերջին րոպէին նոր կարգադրութիւններ անելու. եւ յետոյ, իրենց ոչ մէկ վտանգ չի սպառնում։

(Լրտեսը կը հեռանայ)։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ի՞նչ վիճակ է ստեղծւում. եթէ այդ անզգամը մեզի խաբեց ու չեկա՞ւ... եթէ դուրս մնացինք... երկու ժամ հազիւ միջոց ունինք, լոյսը ծագելու մօտ է։

ՄԵԼԻՔ. — Պիտի կռուինք... կարծես ամէնքը վարանել են... չեն արժի։

ԿԱՄՍԱՐ. — Կառավարութեան տարածած սարսափն է տիրում բոլորին զգո՞յշ լինելու։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ, մենք հասա մարդիկ չե՞նք, մենք հասա...

ԿԱՄՍԱՐ. — Սպասենք մի քիչ էլ, եթէ չեկաւ, կազմակերպենք մի յանկուցն յարձակում, պատռենք շղթան ռումբերի օգնութեամբ ու լեռը բարձրանանք։

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ մեր հիւա՞նդը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Մի տեղ պէտք է տեղաւորել։

ՄԵԼԻՔ. — Տեղ տուող չկայ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Հետներնիս կը տանինք։

ՄԵԼԻՔ. — Այսինքն կէս ճանապարհին թշնամու ձեռքը կը թողնես... դուրս գալուց մէկ ժամ յետոյ ամբողջ պահեստները փողոցը պիտի թափուի...

ԿԱՄՍԱՐ. — Մ՞ւլը։

ՄԵԼԻՔ. — Մեր ապագայի յաջողութեան համար մինչեւ վերջին չունչը այստեղ պէտք է մնանք։

ԿԱՄՍԱՐ. — Հնար չկայ, տեսնում ես որ լքուած ենք։

ՄԵԼԻՔ. — Դեռ դիմանանք։

ԿԱՄՍԱՐ. — Մինչե՛՞ւ։

ՄԵԼԻՔ. — Ես յոյս ունիմ որ պիտի գայ.

ԿԱՄՍԱՐ. — Իսկ եթէ յոյսդ չիրականացաւ.

ՄԵԼԻՔ. — Կը կոտրենք ու եւ է մի տան դուռը ու բռնի ներս կը մտնենք։

ԿԱՄՍԱՐ. — Աղմուկն ու խայտառակութի՞ւնը.

ՄԵԼԻՔ. — Ուրիշ հնար չկայ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Գոնէ մէկը ուղարկէինք փնտռելու։

ՄԵԼԻՔ. — Ո՛վ գիտէ ուր է այժմ, ի՞նչպէս կարող են գտնել...

(Գագօ կը յայտնուի ընկերոջ մը հետ)։

Է. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, Գագօ ու ընկերը

ՄԵԼԻՔ. — Ո՞ւր ես, ա՛յ մարդ, մի ժամ է քեզ ենք սպասում։

ԳԱԳՕ. — Ես էլ ընկերոջս կը սպասէի, մինակ չպիտի գայի, այդպէս էր որոշուած։

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Այս առթիւ յիշելով 26 պոլշեւիկներու դնդակահարութիւնը Բագուի մէջ, անգլիական իշխանութեանց ձեռքով, պաշտօնաթերթը կը շարունակէ.

— «Խորհրդային Միութիւնը բազմիցս հաստատած է միշտ ալ ամօթալի ճախողանքի մը մատնուած են այն բոլոր փորձերը որ կը ձգտին զինքը շփոթել գաղթային եւ հարկատու երկրի մը հետ։ Կը կրկնենք թէ ժամանակ է որ Անգլիոյ աշխարհակալները մէկդի դնեն լորտ Քըրզընի անուցած յոյսերը։ Խ. Միութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ ո եւ է մէկը միջամտէ իր ներքին գործերուն։ Բրիտանական կառավարութիւնը թող չյուսայ թէ կրնայ Խ. Ս. Հ. Միութեան հրամայել այնպէս ինչպէս կարգ մը երկիրներու մէջ։ Անօգուտ են սպառնալիքները, եւ ուրիշ բանի չպիտի ծառայեն եթէ ոչ ներգացուցիչ վիճակի մը մատնել Անգլիոյ նախարարները։ Ի՞նչ երես պիտի ունենայ Սըր Ճօն Սայմըն, որ այնքան պերճախօսութիւն կը վատնէ ճարտարագէտներուն «անմեղութիւնը» ապացուցանելու համար, երբ հրատարակուին ամբաստանութեան նիւթերը»։

⁂ Խորհրդային Միութեան առեւտրական գործավարութիւնը նոր հրամաններ ուղղեց արտասահմանի առեւտր. պաշտօնեաներուն, յանձնարարելով որ մանաւանդ այս միջոցին զգուշանան քաղաքական գործունէութենէ։ Ձեկան հակողութեան տակ առած է Մոսկուայի գերմանական դեսպանատունը, որպէսզի ցոյցեր չպատահին։

Գաղտնի դեղերու առեւտուր

24 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Թուրք ոստիկանութիւնը վերջերս իմացած էր թէ թմրեցուցիչ դեղերու եւրոպական արհեստանոցներ կը բանին Վոսփորի մէջ։ Քննութիւնները յառաջ տարուելով, երեւան հանուեցաւ խոշոր կազմակերպութիւն մը որ ունէր կարեւոր դրամագլուխ եւ մասնաճիւղեր՝ օտար կեդրոններու մէջ։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 24 հոգի, որոնց չորսը կիներ են։ Կ'ըսուի թէ վտանգուած են ծանօթ անձեր եւ քննութիւնները ընդարձակուելով, շուտով պիտի յանգին դղրդագին ձերբակալութեանց։

« ԹՈՒՐՔԵ՛Ր, ԱՅՍ ՏԵՂԷՆ ՀԵՌԱՑԷ՛Ք »

Թուրք թերթերը կը գրեն. — Թուրքի թշնամի Պուլկարներ տենդոտ աշխատութեան մղուած են, Թուրքերը Պուլկարիայէն հեռացնելու համար։ Վերջերս Վառնայի մէջ կարգ մը Պուլկարներ թուրք տուներէն ներս նետեցին թըռուցիկներ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— « Թուրքե՛ր, այս տեղէն հեռացէ՛ք, եթէ ոչ, մենք գիտենք այս տեղէն ձեզ հեռացնելու միջոցը »։

Այս թռուցիկները բոլոր թուրք տուներէն ներս նետուած են։ Այդ միջոցին շատ նշանակալից սխալ մը գործուեցաւ։ Պուլկարները թռուցիկներէն մէկը սխալմամբ թուրք հիւպատոս Ֆախրի պէյին բնակարանէն ալ ներս նետած են։ Հիւպատոսը հետեւեալ առտու թռուցիկը կը տեսնէ, կը կարդայ եւ բացատրութիւն պահանջելու համար կառավարիչին եւ քաղաքապետին կը դիմէ։

Քաղաքապետը հիւպատոսը նաշի հրաւիրելով, յայտնած է թէ անկարեւոր բաներ են թռուցիկները։

ՔԱՐԻՒՂ ԵՒ ՈՍԿԻ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. ժողովին յանձնած է օրինագիծ մը, որուն համաձայն երկու վարչութիւններ պիտի կազմուին, երկրին մէջ քարիւղի եւ ոսկիի հանքեր փնտռելու եւ շահագործելու համար։ Օրինագիծը կէս միլիոն ոսկիի վարկ մը կ'ուզէ, 200,000ը ոսկիի, 300,000ը քարիւղի հետազօտութեան համար։

Կ'ըսուի թէ Ամերիկայի մէջ քարիւղի մասնագիտութիւն սորված երիտասարդ մը, Ճէվատ Էյիւպ պէյ, քարիւղի վարչութեան տնօրէն պիտի կարգուի։

« ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ » ՏԷՐՍԻՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Տէրսիմի կողմերը զինեալ վիճակի մէջ ձերբակալուած են անուանի յելուզակներէն Իպրահիմ եւ իր հինգ ընկերները։ Ձերբակալուած են նաեւ ներագործ Եուսուֆ օղլու Մուսա եւ Ալի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն թ'Օպան, Յ. Խ. — 35։

Սէն – Թրոփէզ, *ԶՕՐ.* — 35։

Սուլթանապատ, Հ. Գ. — 200։

Պրահա, Գ. Յ. — 200։

Էօզ, Ա. Փ. — 175։

Լըվալուա – Փէրէ, *Յ. Ա.* — 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Առնուվիլ – լէ – Կոնէս, *ՔԻՆ.* — *Սկսանք ղրկել Ապրիլ 9էն։*

Լիւնէվիլ, *Մ. ՊԱԼ.* — *Սկսանք ղրկել Ապրիլ 5էն։*

Մոնմորանսի, *Տիկ. Ա. Շ.* — *Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։*

Լիոն, *Ա. Ո.* — *Սկսանք ղրկել Ապրիլ 6էն։*

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու հանդիպումը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի. «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։*

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՊԷԼՎԻԼԻ ԹԱՂԻՆ ՄԷՋ. 40 rue de Belleville, *վերնայարկը։ Կը խօսի Փ.* Ա. Գաբիկեան, *նիւթ՝* Մեր Նոր սերունդին հոգեբանական գիծերը։ *Մէկ ժամ առնէ մէ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փ. Փ. Տօնապետ Տօնապետեան եւ Աւետիսեան եղբայրք իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակաւ կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ եւ քրոջ՝ Տիկին ՄԱՐԴԻՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Փ. Յարութիւն Տապաղեան, Սէմէրճեան եւ Տապաղեան ընտանիքները եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկ. ԻՍԿՈՒՀԻ ՏԱՊԱՂԵԱՆի (ծնեալ՝ Սէմէրճեան) *դառնաղէտ մահուան առթիւ։*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Շամազասպ Ենիգակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Տօնապետ Տօնապետեանի (Կարսեցի) իր տիկնոջ՝ Տիկ. ՄԱՐԴԻՐՈՍի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Վիէննէի ընկ. Պետրոս Մանուկեանը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Տ. Տօնապետեանի (Կարսեցի) իր տիկնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 29 Մարտ Էգսի հիւանդանոցին մէջ։

ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—··—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 Ապրիլ.— Օգտուելով կազի պարտաճանաչ գործաւորներս լսելով Պէյրութի եղբայրներու դժբախտութիւնը, որոշեցինք մեր եղբայրական օգնութիւնը ընել։ Քանի մը գործաւորներ իրար եկանք եւ չորս հոգիէ Մարմին մը կազմեցինք եւ հաւաքեցինք 495 Ֆր. 50ս.։ Այս առթիւ քանի մը սեւ հոգիներ ուզեցին խառնակել, բայց քանի մը հոգի եւս տուին իրենց դրամը։ Բոլորին ալ երեսը ճերմակ։ Անհատական տառնակցողներուն ցանկը.—

Խորէն Տ. Նազարէթեան 20 Ֆր.։ Անդրանիկ Մուրատեան, Մուրատ Մուրատեան, Թովմաս Քէօսեան, Խաչիկ Արզումանեան 15ական Ֆր.։ Արմենակ Մուրատեան, Արշակ Փողոսեան, Յովհաննէս Սալամանեան, Յարութիւն Շահպազեան, Յովհ. Ակսեան, Բագրատ Մանուկեան, Ստեփան Միրոքեան, Յակոբ Մարկոսեան, Գուրգէն Կոստիկեան, Արսէն Մուրատեան, Ֆերոյ Եղոյեան, Երուանդ Փօղոսեան, Ղազարոս Խուրշուտեան, Արամ Վարդանեան, Արիստակէս Մկրտիչեան, Աբրահամ Գամպոսեան, Յարութիւն Գիրօսեան, Վարդան Շահինեան, Գալուստ Աւետիսեան, Կարապետ Այվազեան, Աստուր Յովակիմեան 10ական Ֆր.։ Ռուբէն Բրուտեան, Արմենակ Շահինեան, Աթանոս Ուլաշեան, Վարդան Միքայէլեան, Աստուր Ակսեան, Երուանդ Այվազեան, Յովհ. Փոյաճեան, Միսաք Սիմոնեան, Ահարոն Գալնեան, Արթէն Զատրճեան, Սենեքերիմ Ակսեան, Նշան Նիյտիլեան, Հայկազ Մելքոնեան, Յովհ. Քոստիկեան, Մուշեղ Յակոբեան, Լավաշ, Կարապետ Տէր Կարապետեան, Մարգար Սարգիսեան, Մինաս Խաչատուրեան, Արշակ Գարսանեան, Ղեւոնդ Սարգիսեան, Տիգրան Նիկողոսեան, Յարութիւն Տէմիրճեան, Եղիշէ Էլմասեան, Լազարէֆ Մաթինէս Անթուանօ, Մավաէս Ջէրչեան, Մարտիրոս Թերզեան, Թոմաս Եուվանովիչ, Գրիգոր Քէօշկէրեան, Յովհ. Գարակիւլեան, Յարութիւն Քէչիշեան, Յովհաննէս Մարգարեան, Աւետիս Սուսիկեան, Վահան Կոտոշեան, Յովհ. Դամպուրեան 5ական Ֆր.։ Սերոբ Տէրտէրեան 4 Ֆր.։ Սիմոն Սամուէլեան 4 Ֆր.50 ս.։ Արշակ Մուրատեան 3 Ֆր.։ Արիստակէս Յովհաննէսեան, Ոհն 2ական Ֆր.։ Արսէն Առաքելեան 10 Ֆրանք։ Ընդհանուր գումար 495 Ֆր. 50 ս.։ (Տես ցառաջ 7 Ապրիլ)։

×

ՓԻՒԺԸ-ՍԻՒՌ-ԱՌԺԱՆԻ հանգանակութեան ցանկը.—

Գրիգոր Քիլըշեան 20 Ֆր.։ Արմենակ Դաւիթեան, Սամուէլ Մանասէրեան, Աւետիս Դաւիթեան 15ական ֆրանք։ Մխիթար Պետրոսեան, Կարապետ Թօշլեան, Յովնան Նուրիճանեան, Յակոբ Թօշլեան, Ղեւոնդ Մուրատեան, Յովհաննէս Կիրակոսեան 10ական ֆրանք։ Գրիգոր Գէորգեան 7 ֆրանք։ Տիկ. Մառի Պետրոսեան 6.50 Ֆր.։ Յակոբ Խլօեան, Յովսէփ Թօշլեան, Սարգիս Սալվեան, Մինրան Խաչարեան, Յովհաննէս Նիզամեան, Հ. Գարագեան, Նշան Պէօրիւկեան, Գալուստ Մակարեան, Նշան Օֆլեան, Ղազար Աւետիսեան, Պարոյր Քելիշեան, Մանասէր Մանասէրեան, Տիկ. Մ. Թօզլեան 5ական ֆրանք։ Յարութիւն Աւետիսեան 3 ֆրանք։ Յովհաննէս Եալնուզեան, Ջաքար Նիկողոսեան 2ական ֆրանք։ Ընդհ. գումար՝ 210.50 ֆրանք։ (Տես ցառաջ 9 Ապրիլ)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

— Կը զարմանաս հարկաւ թէ վտանգին ծանօթ ըլլալով հանդերձ, ինչու ետ չեմ առներ օրինագիծը։ Լա՛ւ, մտիկ ըրէ. գաղափար չունիմ վտանգին մասին ու չեմ կրնար երեւակայել զայն։ Իմ ամբողջ կեանքիս մէջ ֆիզիքական չարչարանք կրած չեմ եւ հակառակ որտիս տկարութեան, ամենափոքր ցաւ մը անգամ չեմ ունեցած. չեմ ճանչնար մահը ու չեմ գիտեր թէ ինչ տանջանք կամ ինչ խաղաղութիւն վերապահած է ան մեզի. համաձայն եմ այն յոյն փիլիսոփային որ կ'ըսէ թէ մահուան սարսափը հետեւանք է ապագայ կեանքի անորոշութեան եւ մենք պատճառներ չունինք պնդելու համար որ պայմանները աւելի վատ են անդիի աշխարհին մէջ քան այստեղ. մահէն չէ որ կը վախնամ այլ մեռնելէն։

— Այո՛, ի հարկէ, փափաքս ոստիկանը որ բան մը չէր հասկցեր այս խօսքերէն։

— Եւ սակայն, շարունակեց նախարարը, եթէ չեմ կրնար երեւակայել մահը, կրնամ աչքի առջեւ բերել այն հետեւանքները որ կրնան յառաջ գալ տարբեր պաշտօնատուններու հետ խըզումէ մը. բնականաբար նպատակ չունիմ դժուարութիւններ ու մտահոգութիւններ ստեղծել ապագային համար՝ վախնալով սպառնալիքէ մը որ թերեւս ոչինչ բան մըն է։

Նախարարին տրամաբանելու այս ձեւն էր որ ըսել տուաւ ընդդիմադիրներուն — մանուածապատ մտքով նախարարը։

Գաղտնի ոստիկանը որ ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ Սըր Ֆիլիփը, ձանձրացաւ ներքնապէս. ո՞վ էր այդ փիլիսոփան, մտածեց ինքնիրեն։

— Ամէն զգուշութիւն ձեռք առած եմ, բաւ. Ֆալմըթ. յոյս ունիմ թոյլ պիտի տաք որ քանի մը շաբաթ իմ մարդիկս հետեւին ձեզի. պիտի արտօնէք նոյնպէս որ քանի մը ոստիկաններ մնան այստեղ՝ ձեր բնակարանը, հսկելու համար. իսկ բաւական թիւով ոստիկաններ ալ պիտի գտնուին արտաքին նախարարութեան մէջ։ Սըր Ֆիլիփ հաւանութիւն յայտնեց այդ կարգադրութեան համար եւ տեսաւ որ երբ գաղտնի ոստիկանին հետ Փորթլընտ Փլէյսի բնակարանէն խորհրդարան կ'երթար գոց կառքի մը մէջ, հեծանիւ նստած ոստիկաններ կը հետեւէին կառքին։ Ցանցառ էր երեսփոխաններու թիւը խորհրդարանին մէջ այդ օրը։ Սըր Ֆիլիփ ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց թէ Օտարականներու Արտաքսման (քաղաքական յանցանքներ) օրինագծին երկրորդ ընթերցումը պիտի կատարուէր ճիշդ տասը օր ետքը։

×

Նոյն իրիկունը ձորճ Մէնֆրէտ եւ Կոնզալէզ իրարու հանդիպեցան Քրիթըրլ Փալասի չքեղ պարտէզներուն մէջ։

Զինուորական երաժշտախումբ մը կը նուագէր Վակնէրի «Թանհոյզեր»ը։ Խօսեցան չըքնաղատի գեղեցկութեան ու երաժշտութեան մասին։

— Թէրի՞ն ուր է, հարցուց Մէնֆրէտ։

— Փուաքարին հետ է. Լոնտոնը կ'ուսումնասիրէ ..

Խնդացին երկուքն ալ։

— Իսկ դո՞ւն, հարցուց Կոնզալէզ։

— Շատ հետաքրքիր օր մը անցուցի։ Հանրային պարտէզին մէջ հանդիպեցայ այն միամիտ գաղտնի ոստիկանին որ հարցուց ինծի թէ ի՞նչ կը խորհէի մեր մասին ...

— Պատրա՞ստ էք, հարցուց Լէօն հանդարտութեամբ։

Մէնֆրէտ գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ եւ սկսաւ ունկնդրել նուագախումբին եղանակը։ Կանգ առաւ յանկարծ նուագախումբին հետ ու ծափահարեց ուրիշներուն պէս։

— Տեղ մը վարձեցի, բաւ. միասին կ'երթանք։

— Ամէն ինչ այնտե՞ղ է։

— Գրեթէ։

Նուագախումբը հնչեցուց « Տէ՛ր, պահէ՛ արքան »։ Երկու մարդերը հանեցին իրենց գլխարկները

Բազմութիւնը սկսաւ հեռանալ կամաց – կամաց։ Մէնֆրէտ ու Լէօն պատրաստուեցան մեկնելու։ Հազարաւոր լապտերներու լոյսերը կը շողային պարտէզին մթութեան մէջ։

— Այս կողմէն չէ՞ ճամբան, հարցուց Լէօն։

— Ի հարկէ ո՛չ, պատասխանեց Մէնֆրէտ վճռական։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

—··—

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծախու է. — Երկար տարիներէ ի վեր հրապարակին վրայ հաստատուած փորագրիչ մը կը ծախէ իր գործը ու արհեստանոցը. կանոնաւոր մեքենայ եւ դեղերու նոխ մթերք։

Երբ թերթին մէջ երեւցաւ այս ծանուցումը, տպագրական ապարէզին պատկանող ամէն մարդ ըսաւ.— «Գիտեմ, Խորրինկթընին գործն է որ ծախու հանած են»։

Սովորական մէկու մը համար փորագրիչին արհեստանոցը վայր մըն էր ուր առտուընէ մինչեւ իրիկուն կը լսուէր սղոցներուն բզզիւնը կամ հարուածներուն անտանելի աղմուկը։ Բոլորը շատ գործէն հասկցողներ գիտէին որ այդ արհեստանոցին մէջ փորագրուած պատկերներ կը լուսանկարէր գիրքերու, տախտակներու վրայ՝ տպագրութեան յանձնուելու համար։

Խորրինկթընի արհեստանոցը իր յետամնաց հաստատութիւն մըն էր, անոր պատրաստած նկարները երբեք գոհացուցիչ չէին։ Փորագրիչը ծերացած էր եւ դատարանին արտօնութեամբ չուկայ ելած էր երեք տարի ի վեր, ծախելու համար իր գործը։ Սակայն արհեստանոցին խմբագրատուններէն հեռու գտնուելուն իբրեւ պէս նաեւ մեքենաներուն թերութեան պատճառաւ չէր կրցած յաճախորդ ճարել։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԱՊՐԻԼ 1933

12 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2161

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

Կարճ եւ կշռուած Յայտարարութեամբ մը, որ հրատարակուեցաւ այս էջին վրայ (2 ապրիլ), Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովը կը խտացնէր կուսակցութեան պարտականութիւնը՝ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին:

Ամէն բանէ առաջ գործօն քաղաքականութեան եւ ուժերու համախմբման կոչ մըն էր այդ.

— « Պատմական անցքերը հրամայաբար կը հարկադրեն մեզ, որ Դաշնակցութիւնը ընդգրկէ աւելի գործօն քաղաքականութիւն, արժանաւորապէս դիմագրաւելու կարենալու համար գալիք դէպքերը: Առանձնապէս հայ գաղթաշխարհը յառաջիկայ տարիներուն պէտք է գիտնայ մէկտեղել իր ուժերը, խմբուիլ ընդհանուր եւ համահայկական դրօշի մը շուրջ, այն գիտակցութեամբ որ իրեն կարեւոր դեր վերապահուած է Հայ Դատի լուծման մէջ »:

Եւ կոչ մը՝ արթնութեան ու պատրաստութեան.

— « Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, աշխարհը կը պատրաստուի մեծ եւ նախատեսուած անցքերու: Այս պատմական վայրկեանին Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը արթնութեան կը կոչէ հայ ժողովուրդը այն խոր հաւատքով որ, եթէ կամենանք, պիտի կարենանք մեղմել մեզ սպառնացող վտանգները: Հայ Դատի ուխտեալ թշնամիներու բոլոր ճիգերը անցան ապարդիւն. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ միակամ ու միասիրտ, միակ կազմակերպ ուժը մեր ցիրուցան ժողովուրդի: Անվերապահօրէն զօրավիգ հանդիսանանք անոր, միշտ յիշելով, թէ ինչ որ կուտանք Դաշնակցութեան, կուտանք հայ հայրենիքին ու հայ ժողովուրդին »:

Ուրեմն, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովը քանի մը նախադասութիւններու մէջ կ'ամփոփէ ոգին եւ ուղին յառաջիկայ գործունէութեան.—

1) *Գործօն քաղաքականութիւն:*

2) *Համախմբում գաղթաշխարհի ուժերու՝ ընդհանուր եւ համահայկական դրօշի մը շուրջ:*

3) *Արթնութիւն.— « Եթէ կամենանք, պիտի կարենանք մեղմել մեզ սպառնացող վտանգները »:*

4) *Խտացում Դաշնակցութեան շարքերու.— «Համախմբուինք մարտիկներ տուող անոր յեղափոխական դրօշին շուրջ, ոլինք փարինք անոր, ամուր սեղմենք մեր շարքերը »:*

X

Այս կոչը, անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ուղղուած է Դաշնակցութեան շարքերուն:

Ան պատասխանատուութեան, պարտականութեան, գործունէութեան կը հրաւիրէ՝ բոլորէն առաջ՝ մեզ, Դաշնակցականներս:

Եւ, այդ հասկացողութեամբ ալ, պարտականութիւն կը դնէ ամէն մէկ շրջանի մարմնին վրայ՝ նուիրուիլ աւելի գործօն աշխատանքի, բազմապատկել ու սեղմել շարքերը, եւ աջակցիլ գաղթաշխարհի ցիրուցան ուժերուն համախմբման:

Նոր չէ որ Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովներն ու վարիչ մարմինները կը յիշեցնեն այս տարրական պարտականութիւնը:

Բայց, ներկայ հրաբխային վիճակին մէջ, երբ « աշխարհը կը պատրաստուի նոր եւ ճակատագրական անցքերու », մասնաւոր արժէք եւ ուժգնութիւն կը ստանայ այս կոչը:

Մանաւանդ որ, արդէն տասը տարի ունինք մեր ետին: Տասը տարուան պանդխտութիւն եւ փորձառութիւն:

Այսինքն, չունինք ո՛ր եւ է չքմեղանք՝ տարուելու զանազան միամիտ պատրանքներէ:

Բազմապա՛ն են մեզի սպառնացող վտանգները: Մենք անոնց պիտի կրնանք դիմադրել այնքան որքան արթուն ըլլանք ու պատրաստ:

Բազմապիսի դժուարութիւններ կը խափանեն Հայկական Դատին յաջողութիւնը: — Մենք պիտի կրնանք հարթել ճամբան այնքան՝ որքան աւելի ուժ եւ հաւատք ու կորով ունենանք:

Խտացնելով շարքերը, ամրապնդելով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ վճռական ազդակ, մենք դիւրացուցած պիտի ըլլանք նաեւ տարբեր ուժերու համախմբումը՝ ընդհանրական դրօշի մը շուրջ:

Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ ուր ամէն բանէ առաջ ուժն է որ կը խօսի: Կազմակերպուած եւ իր կոչումին գիտակից, իր առաքելութեան հաւատացող ուժը:

Անհրաժեշտ չէ օրինակներ յիշել մեծ ու փոքր ազգերէն:

Այս պողոտաներուն վրայ, եւ սահմանէն անդին, ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն այդ անողոք իրականութիւնն է որ կը տեսնենք, — աւելի կուռ կազմակերպութիւն եւ աւելի հոծ զանգուած: Ցուցադրում համբանքի եւ համախմբում բոլոր պիտանի տարրերու:

Անշուշտ մեր պարագան կը տարբերի միւսներէն, — յաղթական թէ պարտեալ ազգերու քաղաքականութենէն:

Անոնք ուժ կ'ամբարեն՝ իրենց աւարը պահելու, նոր աւարներ յափշտակելու կամ դրացին ճզմելու համար:

Իսկ մենք ունինք միայն մէկ մտահոգութիւն, — ստանալ մեր արդար հատուցումը: Վերստանալ մեր իրաւունքներն ու հողերը, ապրելու համար իբրեւ ազատ եւ անկախ ժողովուրդ: Իբրեւ խոնարհ այլ ստեղծագործ ազդակ մը մարդկութեան:

Այդ առաջադրութեամբ ալ, ինչպէս երէկ, այսօր աւելի քան երբեք Դաշնակցութիւնը իր շարքերէն կը պահանջէ.

— « ՀԱՒԱՏԱԼ, ՀՆԱԶԱՆԴԻԼ, ՊԱՅՔԱՐԻԼ »:

Մեծ ազգի մը երիտասարդութեան համար է կազմուած այս նշանաբանը:

Բայց, ինչո՞վ չի յարմարիր մեր շարքերուն: Եւ, առ հասարակ հայ երիտասարդութեան:

Ինչո՞վ պիտի կրնանք իրականացնել ուժերու համախմբումը — առանց այդ սեղմ այլ պերճիմաստ նշանաբանքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՉԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

ԽՄԲ. — Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը 7 ապրիլ,.

— Ինչպէս յայտարարած էինք, զանազան երկիրներէ, գլխաւորաբար Ֆրանսայէն եւ վերջերս շեշտուած կերպով Սուրիայէն, ստացած ըլլալով ներգաղթի թախանձագին խնդրանքներ, ոմանք հանրագրութեան ձեւով, քանիցս փութացինք այդ պարագան յանձնել Հայաստանի կառավարութեան եւ անոր լիազօրին Յաղ. Շահվերդեանի բարեացակամ ուշադրութեան, խնդրելով անյապաղ կազմակերպել ներգաղթի վեցերորդ կարաւանը, որուն ծախքերը հոգալու յօժարակամութիւն յայտնեցինք միանգամայն:

Ժողկոմխորհի նախագահ Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ տեղակալ Ա. Երզնկեան, որ մասնաւորապէս կը զբաղին ներգաղթի հարցով, պատասխանած են մեր դիմումներուն թէ, « ընդունելով հանդերձ յայտնուած պատճառաբանութեանց իրաւացիութիւնը եւ ներգաղթը շարունակելու անհրաժեշտութիւնը, կը ցաւին որ կառավարութիւնը առ այժմ կարող չէ գոհացում տալ մեր դժբախտ հայրենակիցներուն փափաքին, բնակարանի չգոյութեան պատճառաւ, եւ թէ բնակարանային շինութիւններու ի նպաստ արտասահմանեան բացառիկ օժանդակութիւն մը միմիայն կարող է մօտաւոր ապագայի մէջ թոյլատրել ներգաղթի շարունակութիւնը, Սուրիայէն կամ ուրիշ վայրերէ, այլապէս ներգաղթի շարունակութիւնը, գէթ այս տարի, հաւանական չէ »:

Մեր մասին, Նուպարաշէնի բնակարաններու շինութիւնը եւ մաս մը գաղթականներու տեղաւորումը փութացնելու համար, վերջին անգամ կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրինք 11,795 անգլ. ոսկի եւ 50,000 տոլարի կրկին գումարներ, ինչպէս նաեւ շինուածանիւթերու փոխադրութեան համար երկու ինքնաշարժ մեծ քամիոններ: Բայց անտարակոյս ատիկա չի բաւեր եւ պէտք է արտասահմանի հայութիւնը դրական օժանդակութեամբ սատարէ բնակարանային շինութեան գործին որ սերտօրէն կապուած է ներգաղթին հետ, որպէս զի հազարաւոր գաղթականներ, որ անձկանօք կը սպասեն ներգաղթի ազդանշանին, յուսաբեկումի եւ անտէրութեան չմատնուին ընդ երկար, անգործ եւ թշուառ վիճակի մէջ տառապելով:

Մոսկուա եւ Լոնտոն դէմ դիմաց

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Այսօր, չորեքշաբթի, 12 ապրիլ, տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի անգլիացի ճարտարագէտներուն դատը: Թէեւ այսօր հանգստի օր է Խ. Միութեան համար, բայց իշխանութիւնը որոշած է կատարել դատավարութիւնը, աւելի մեծ տպաւորութիւն գործելու համար: Դատավարութիւնը ռադիօյէն պիտի լսուի ձայնարձակներով:

Խորհրդային իշխանութիւնը համոզուած է ճարտարագէտներուն յանցապարտութեան եւ կը կարծէ թէ ամէնէն թերահաւատն ալ պիտի համոզուի, երբ կարդացուի ամբաստանագիրը: Իսկ անգլ. կառավարութիւնը միշտ կը պնդէ ամբաստանեալներուն անմեղութեան մասին, նկատի առնելով հարցաքննութեան անձանօթ ձեւերը:

Ձերբակալուած ճարտարագէտները վեց հոգի էին: Երկուքը արձակուեցան 48 ժամ բանտարկութենէ յետոյ, երեքը ազատ ձգուեցան մեծագումար երաշխաւորութեամբ, իսկ մէկը, Մաքտոնըլտ, բանտարկուած կը մնայ մինչեւ այսօր: Ուրեմն, լոյսը պիտի ծագի այս կալանաւորէն:

Լոնտոնի Վիքըրս ընկերութիւնը, որուն մասնաճիւղին մէջ կը գործեն այս ճարտարագէտները, Մոսկուա ղրկեց իր փաստաբանը: Անգլիական կարգ մը գործակալութիւններ ալ մասնաւոր թղթակիցներ ղրկած են, որովհետեւ այս դատը անսովոր հետաքրքրութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ մէջ, իբրեւ սկզբունքի խնդիր: Եւ իսկապէս շատ փափուկ է խնդիրը, քանի որ դատին ելքէն կախում ունի Մոսկուայի անգլիական դեսպանութեան պահպանումը կամ անգլեւռուս յարաբերութեանց խզումը:

Խորհրդային թերթերը կը շարունակեն բուռն պայքար մղել անգլիական կառավարութեան եւ մամուլին դէմ, եւ կը պնդեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը տէր ու տիրական է իր երկրին մէջ եւ չի կրնար ընդունիլ « արտաերկրային դատարաններ », ինչպէս կան Եգիպտոսի եւ Չինաստանի մէջ: Մամուլը մասնաւորապէս կը ջղագրգռուի, երբ գաղթային կամ հարկատու պետութեան մը տեղ կը դնեն Խորհրդային Միութիւնը:

*** Պ. Օրժոնիկիձէ, Ծանր Ճարտարարուեստի գործավարը, անմիջապէս պաշտօնանկ ըրաւ ճարտարագործական թերթին խմբագրապետը, ամբաստանելով թէ « քաղաքական սխալներ գործած է »: Խմբագիրը նկատի առնելով անգլիական կառավարութեան բռնած ընթացքը, կը յայտնէր թէ Խորհրդային Միութիւնը պէտք է դադրեցնէ առեւտուրը Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, եւ նոր շուկայ փնտռէ Ֆրանսայի, Շուէտի, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ: Պաշտօնանկութեան բուն պատճառը գաղտնի կը պահուի.*

*** Բրիտանական կառավարութիւնը երկրորդ ճերմակ տետրակ մը հրատարակեց Մոսկուայի ձերբակալութեանց մասին: Հրատարակուած վկայութիւններէն կ'երեւայ թէ՝ բանտարկեալ Մաքտոնըլտ Չեկային առջեւ ամբաստանած է իր պետը՝ Պ. Թորնթընը, թէ զինքը մղած է տնտեսական եւ զինուորական լրտեսութիւն կատարելու եւ թէ այս նպատակով 4500 ռուբլի տուած է իրեն: Ուրիշ պաշտօնակից մըն ալ միեւնոյն մեղադրանքն ըրած է: Պ. Թորնթըն ուժգնօրէն կը հերքէ այս ամբաստանութիւնները: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Չեկան ահ ու սարսափի տակ կորզած է այս կարծեցեալ յայտնութիւնները: Չեկան միեւնոյն ատեն փորձած է Մոսկուայի անգլ. հիւպատոսարանն ալ խառնել գործին, բայց չէ յաջողած:*

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Կիրակի օր Պելկրատի մէջ 8000 հոգի մասնակցեցան խոշոր ցոյցի մը, բողոքելով դաշնագիրներու վերաքննութեան ձեռնարկներուն դէմ: Բազմաթիւ ճառախօսներ շեշտեցին թէ ժողովուրդը թոյլ չպիտի տայ որ հողեր բաժնուին Եուկոսլավիայէն: Ժողովէն յետոյ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ եւ ղրկուեցաւ թագաւորին, « երկրին ամբողջականութեան պաշտպանին »: Բանաձեւը բո-
թագաւորին, « երկրին ամբողջականութեան պաշտպանին »: Բանաձեւը ձաղկելով սահմաններու փոփոխման ո՛ր եւ է փորձ, կը յայտարարէ թէ այդ-

Նոր զիջումներ Գերմանիոյ Հրեաներուն

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ կառավարութիւնը որոշեց բարեփոխել հրեայ փաստաբաններուն դէմ եղած տնօրինութիւնները. Հրատարակուած է նոր օրէնք մը, որուն համաձայն այն հրեայ փաստաբանները որոնք իրենց արհեստը ի գործ կը դնէին 1914 օգոստոս 1էն, ինչպէս եւ անոնք որ պատերազմի ընթացքին կռուած են Գերմանիոյ կամ անոր դաշնակիցներուն համար, եւ անոնք որոնց հայրը կամ զաւակը սպաննուած են պատերազմին մէջ, պիտի կրնան շարունակել իրենց գործերը: Այս օրէնքով չեղեալ կը համարուի նախորդը, որ կը տրամադրէր միայն հարիւրին մէկ արտօնել հրեայ փաստաբանները, հիմ բռնելով երկու ժողովուրդներուն թուական համեմատութիւնը

Այս բարեփոխման շնորհիւ, միայն Պերլինի մէջ պիտի կրնան գործել 1200 — 1400 հրեայ փաստաբաններ, մինչդեռ նախապէս հազիւ 35 հոգի արտօնուած էին:

*** Լոնտոնի ոստիկանութիւնը առջի օր այցելելով հրէական թաղերը, յանձնարարեց վերցնել հակագերման յայտարարութիւնները եւ դադրեցնել պոյքոթը.*

Այս առթիւ բուռն հարցապնդումներ եղան Երեսփ. Ժողովին մէջ: Ներքին նախարարը պատասխանելով եղած քննադատութեանց, յայտարարեց թէ անօգուտ են հակագերման ցոյցերը: Բայց միեւնոյն ատեն խոստովանեցաւ թէ գերմանական կառավարութիւնը ո՛ր եւ է դիմում չէ կատարած եւ թէ հրեայ առեւտրականները ազատ են իրենց զայրոյթը յայտնելու գերմանական խստութեանց դէմ:

Այս յայտարարութենէն յետոյ, վերահաստատուեցան պոյքոթի ազդերը, որ վար առնուած էին..

*** Այնշթայն, հրէածին գիտնականը, որ հրաժարեցաւ գերմանական հպատակութենէն, Սպանիա հրաւիրուած է կառավարութեան կողմէ եւ պիտի պաշտօնավարէ Մատրիտի համալսարանին մէջ: Սպանիական կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն պիտի տայ հռչակաւոր գիտնականին շարունակելու իր գիտական ուսումնասիրութիւնները:*

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր Հռոմ գնաց Ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ փոխ - վարչապետը, որ այնտեղ պիտի մնայ մինչեւ ապրիլ 18: Տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարեց թէ Գերմանիոյ նոր իշխանութեան նպատակն է վերարժեւորել ժողովուրդին առողջ ուժերը եւ երկիրը փրկել համայնավարութեան ճանկերէն: « Վերաշինութեան այս գործին մէջ, Ֆաշական Իտալիոյ բարեկամութիւնը թանկագին օժանդակ մըն է մեզի համար »:

Ֆոն Փափէն քաղաքական բանակցութիւններ պիտի կատարէ մասնաւորապէս Վատիկանի հետ, եւ պիտի ջանայ անոր հաւանութիւնն ստանալ, կազմելու համար կաթոլիկ նոր կուսակցութիւն մը, « Խաչ եւ Արծիւ »:

*** Առջի օր Հռոմ հասաւ նաեւ Պ. Կէօրինկ, Գերմանիոյ ներքին նախարարը, որ Փրուսիոյ վարչապետութեան պիտի կոչուի: Գերման նախարարը կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ Իտալիոյ օդանաւային նախարարին կողմէ, որուն հետ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարէ, գործակցութիւն մը հաստատելու համար երկու երկիրներու քաղաքային օդանաւորդութեան միջեւ:*

Երէկ Հռոմ գնաց նաեւ Աւստրիոյ վարչապետը:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեանց, մանաւանդ որ տեղի կ'ունենան միեւնոյն ատեն:

Ֆրանսական ծրագիր - յուշագիրը ղրկուեցաւ

Ֆրանսական կառավարութիւնը վերջնապէս խմբագրած ըլլալով իր յուշագիր - ծրագիրը՝ զինաթափութեան եւ չորսերու դաշինքի մասին, պատճէնները ղրկեց Լոնտոն եւ Հռոմ, ծածկագրով: Չորսերու դաշինքի մասին կազմուած յուշագիրը կը բաղկանայ երեք թերթէ եւ վեց յօդուածէ, եւ կը համապատասխանէ Պ. Տալատիէի վերջին յայտարարութեանց: Այսինքն, — 1. Օգտակար է գործակցութիւն մը հաստատել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի չորս մնայուն անդամներուն միջեւ, որոնք ստորագրած են Լոքառնոյի դաշինքը. — 2. Անընդունելի է եւրոպական տեսչապետութիւն մը (տիրէքթուառ) որ իր կամքը պարտադրէ փոքր պետութեանց. — 3. Նոր դաշինքը պէտք է մաս կազմէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութեանց. — 4. Նոր դաշինքը պէտք է համապատասխանէ Պրիան - Քէլլոկի դաշինքին եւ զինեալ ուժի չդիմելու յայտարարութեան. — 5. Չընդունուիր դաշնագիրներու վերաքննութեան անհրաժեշտութիւնը. — 6. « Կարելի » վերաքննութեան հիմք ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, բայց միեւնոյն ատեն նկատի առնելով 10, 11, 12, 15 եւ 16 յօդուածները, որ կը ճշդեն Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները:

Սիթրոէնի դուռս ձգուած բանուորները գործադրկութեան նպաստ պիտի ստանան

Սիթրոէնի գործարանները փակ են տակաւին, համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով հաստատութեան վարիչներուն եւ բանուորներուն միջեւ: Երկուքն ալ կը պնդեն իրենց պայմաններուն վրայ:

Գործադուլի կեդր. կոմիտէին կողմէ պատուիրակութիւն մը առջի օր ներկայացաւ Պ. Սիթրոէնի, բանակցելու համար: Պատուիրակութիւնը յայտնեց թէ բանուորները չեն կրնար ո՛ր եւ է կրճատում կամ պատիժ ընդունիլ, եւ պահանջեց հաւաքական պայմանագիր մը ստորագրել: Այս առթիւ ներկայացուց նաեւ կարգ մը նոր առաջարկներ:

Գործարանին վարչութիւնը, իբրեւ պատասխան, յայտարարեց թէ պիտի ծանրացնէ նախորդ պայմանները եւ մանաւանդ պատիժները:

Կեդր. Կոմիտէն լսելով պատուիրակութեան զեկուցումը, կը յայտարարէ թէ տեղի չպիտի տայ:

*** « Լը Փոփիւլէր » կը գրէ թէ՝ շնորհիւ ընկերվարական երեսփոխաններու միջամտութեան, աշխատանքի նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղած է թաղապետութեանց, յանձնարարելով գործադրկութեան նպաստ վճարել Սիթրոէնի փակման հետեւանքով անգործ մնացած բանուորներուն:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

Վերջերս խորհրդային առաջնորդող մամուլը շարք մը նիւթեր հրատարակեց՝ Ս. Միութեան սահմաններուն մէջ ապրող ժողովուրդներու ազգայնական տրամադրութիւններու բարձրացման մասին։

Առաջին անգամ չէ, որ համայնավար վարիչներն ու հրապարակագիրները կը խօսին ու կը գրեն այդ մասին։ Սակայն, այս տարի, երբ վերջացած է առաջին հնգամեակը ու անոր արդիւնքներու համագումարը կը կազմեն, ազգային խնդիրն առանձին կարեւորութիւն է ստացած եւ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Եւ այդ հասկնալի է։

Հնգամեայ ծրագրի տնտեսական քայքայիչ ազդեցութիւնն առանձնապէս զգալի է ոչ–ռուս ժողովուրդներու կեանքին մէջ։ Ռուսական մեծ պետական ձգտումները, տնտեսութեան կեդրոնացման քաղաքականութիւնը եւ հնգամեայ ծրագրի պայմանաւորումը Ռուսաստանի քաղաքական ու տնտեսական շահերով, բնականաբար, շրջաններու մէջ պիտի բարձրացնէր ազգային տրամադրութեանց այն ալիքը, որ ներկայիս նկատելի է Ս. Միութեան բոլոր մասերուն մէջ։

Ազգային այդ տրամադրութեանց մասին գրեցինք արդէն։ («Յառաջ», մարտ 31)։ Այժմ կ'ուզենք անդրադառնալ այդ նոյն խնդրին Հայաստանի շահերու կապակցութեամբ։

Իբրեւ մէկը, խորհրդային մականի տակ տառապող ազգերէն, պարզ է, որ մենք պարտաւոր ենք ողջունել ամէն ճնշուած ժողովուրդի մէջ արթնցող ազգային ինքնագիտակցութիւնը։ Եւ պէտք է ուրախացնեն ուժեղացող ազգային տրամադրութիւնները Ս. Միութեան զանազան մասերուն մէջ. դժբախտաբար, ստիպուած ենք այս հարցին մօտենալ որոշ վերապահումներով։

Ռուսաստանին ենթակայ ժողովուրդներու ինքնորոշման ձգտումները կ'ընթանան երկու ուղղութեամբ։

Մէկ ուղղութեան կը պատկանին այն ժողովուրդները որ կը պայքարին վերջնապէս ազատագրուելու ռուսական լուծէն ու անկախ եւ ուրոյն պետութիւն հաստատելու։ Ասոնք իրենց ազատագրական պայքարի ընթացքին կրնան յենուլ այս կամ այն ուժին վրայ, սակայն, երբեք իրենց ճակատագիրը չեն կապեր որ եւ է պետութեան ճակատագրին հետ։ Միւս ուղղութեան յարող ժողովուրդները կը ձգտին ազատիլ ռուսական տիրապետութենէ, որպէսզի իյնան ուրիշ պետութեան մը գերիշխանութեան տակ։

Առաջին ուղղութեան հետեւորդներն են՝ Ուկրայնացիները, Բելառուսները, Վրացիներն ու Հայերը։ Երկրորդը հետապնդողներն են՝ մահմեդական ժողովուրդները (Միջին Ասիոյ Ուզբէկներն ու Թուրքմէնները, Ղազախստանի մահմեդականները, Լեռնականներն ու Ատրպէյճանցի Թաթարները)։ Քաջալերելով առաջին ուղղութիւնն ու յարելով անոր, մենք պարտաւոր ենք լրջօրէն մտահոգուիլ երկրորդ խումբին պատկանող ազգութեանց ներքին իրադարձութիւններով, որոնք սերտ կապ ունին մեր երկրին ու ժողովուրդին հետ։ Վերջին 50ամեակի պատմութենէն յայտնի է, որ Թուրանական գաղափարը ծնունդ է առած ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Ռուսաստանի մէջ ապրող Թուրք – Թաթարական ժողովուրդներու ծոցէն։ Տարբեր անունի տակ եւ զանազան ձեւերով այդ գաղափարը իւրացուցած եւ գործադրման անցած են ինչպէս Համիտն ու Իթթիհատը, նոյնպէս եւ Մուսթաֆա Քէմալը։ Համիտական շարժման յաջորդեց Օսմանեան քաղաքականութիւնը եւ ապա, Համաթրքական շարժումն իր վերջնական ձեւակերպումն ստացաւ Թուրանական գաղափարին մէջ, որու դրօշին տակ այսօր համախմբուած են միլիոնաւոր մահմեդականներ։

Համաթուրանականութիւն կը կոչուի քաղաքական այն ուղղութիւնը, որու նպատակն է Միջերկրական ծովէն մինչեւ Չինական սահմաններն ապրող Թուրանական ժողովուրդները համախմբել ազգային – պետական մէկ դրօշի տակ։

Թրքական ուժեղ պետութիւն ստեղծելու եւ Թուրանական ծրագիրն առաջ քշելու տեսակէտէն մեծ խոչընդոտ էր հայ ժողովուրդը իր դատով, բարենորոգումներու պահանջով եւ, իբրեւ հետեւանք այս պահանջի, օտար միջամտութիւններով։ Այս արգելքին վերացումը իթթիհատական Թուրքիոյ համար կը դառնայ հրատապ խնդիր, եւ կը յաջողի կիսովին, Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին՝ Թրքահայաստանի հայ ազգաբնակչութեան տեղահանութեամբ ու բնաջնջումով։ 1917ի բոլշեւիկեան յեղաշրջումը Ռուսաստանի մէջ, Կովկասեան ճակատի լքումը ռուսական զօրքին կողմէ եւ Պրեստ – Լիտովսկի դաշնագիրը լայն հնարաւորութիւններ ստեղծեցին Հայերու ամբողջական բնաջնջումով իրականացնելու Թուրանական գաղափարը։ Այդ ոճրային ծրագրին գործադրման արգելք հանդիսացաւ Դաշնակիցներուն յաղթանակը։

Թէեւ զինադադարով Թուրանական քաղաքականութիւնը զրկուեցաւ իր գլխաւոր յենարանէն – Թուրքիայէն, բայց շուտով Անատոլուի մէջ սկսաւ քէմալական ազգային շարժումը, որ եւ յաջողեցաւ Թուրքիան փրկել վերջնական փլուզումէն։ Քէմալականները, հաւատարիմ իրենց նախորդներու քաղաքականութեան, ամէն միջոց գործադրեցին խորտակելու համար Հայկական Դատը եւ այդպիսով կամուրջ ստեղծելու Թուրքիոյ եւ խորհրդային սահմաններուն մէջ ապրող Թուրք – Թաթար ժողովուրդներու միջեւ։ 1920 յունուարին, Պոլսոյ մէջ գումարուած հրապարակային մեծ ժողովի մը բեմէն, Իւսուֆ Աքչուրան (Ռուսաստանցի Թաթար) հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէր.

— «Ոչնչացնել Հայաստան կոչուած արգելքը զոր Դաշնակիցները կ'ուզեն կանգնել երկու Թուրք ժողովուրդներու՝ Փոքր Ասիոյ եւ Կովկասեան Թուրքերու միջեւ։ Թուրքիան, տանելով զինուորական պարտութիւն, այժմ յաղթական ելաւ շնորհիւ համաթուրանականութեան»։

Համայնավարներու խրախուսանքով եւ գործօն օժանդակութեամբ, Թուրքիան 1920ի վերջերը յաջողեցաւ խորտակել պատնէշը եւ վերջ դնել Հայաստանի անկախ գոյութեանը, իսկ տասը տարի առաջ՝ 1923ին Լօզանի մէջ թաղել Հայկական Դատը։ 1921 մարտ 16ին, Մոսկուայի մէջ կնքուեցաւ Թուրք – խորհրդային բարեկամական դաշինքը, որով Մ. Քէմալը կը յաջողէր հաստատել Թուրքիոյ եւ խորհրդային երկիրներու սահմանակցութիւնը միացնող կամուրջը։ Համաձայն այդ դաշնագրի երրորդ կէտին, Նախիջեւանի շրջանը կը հռչակուի ինքնավար եւ, խլուելով Հայաստանէն, կը դրուի Ատրպէյճանի հովանաւորութեան տակ։ 1921 հոկտեմբեր 13ին Կարսի դաշնագրով, Խորհրդ. Հայաստանը հարկադրուեցաւ համակերպիլ Նախիջեւանի կորուստին։

Քէմալական Թուրքիան դիւանագիտական այս յաղթանակէն յետոյ, ամէն կերպ կ'օգտագործէ Խորհրդ. Միութեան բարեկամութիւնը՝ հող պատրաստելով ապագայ նուաճումներու համար։ Թուրքիոյ աշխարհակալ քաղաքականութեան կարեւորագոյն ազդակը համաթուրանական գաղափարն է, որու իրականացումը բոլորովին կը համապատասխանէ Թուրքիոյ աւատական – արդիւնաբերական դասակարգի շահերուն։

Իր նուաճողական քաղաքականութիւնը գործնականացնելու պարագային, Թուրքիան պիտի հիմնուի խորհրդային լուծի տակ ապրող Թուրք – Թաթար ժողովուրդներու վրայ, որոնք բացարձակ համակրանք ունին Թուրքիոյ հանդէպ եւ իրենց քաղաքական իղձերը կապած են այդ երկրի ճակատագրին հետ։

ԱՇՈՑ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ
(Վերջը յաջորդով)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Լորտ Տեվար, քանի մը տարի առաջ, Լոնտոնի մէջ այցելութիւնը կ'ընդունի Սկովտացի մեծ կալուածատիրոջ մը, որ առաջին անգամը կուգար Անգլիոյ մայրաքաղաքը։ Լորտ Տեվար, իբր քաղաքավարութեան պահանջ, կ'առաջարկէ իրեն հիւր մնալ։ Անկէ ամիս մը ետքը Սկովտացին դեռ հոն էր։ Ծնունդին մօտ, Լորտը քիչ մը նեղսրտած ըսաւ անոր.

— Է՜յ, բարեկամ, ահա՛ Ծնունդը կուգայ, անկասկած երջանիկ պիտի զգայիր ինքզինքդ, Ծնունդը տիկնոջդ ու զաւակներուդ հետ անցընելով։

Այն ատեն, մեծ կալուածատէրը, ջերմօրէն սեղմելով հիւրընկալին ձեռքերը, կը յարէ.

— Խորապէս շնորհակալ եմ, պարոն։ Ես չէի համարձակեր այս բանը խնդրել ձեզմէ, բայց քանի որ համաձայն էք, անմիջապէս պիտի կանչեմ ընտանիքս։

«ԹՐԱԿԻՈՅ ՕՐ»Ը ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Կ'երդնունք կրկին երթալ հոն, ուր...»

ՖԻԼԻՊԷ, 2 ապրիլ (Ցառոց). — Այս տարի, համեմատած ուրիշ տարիներու, Պուլկարիոյ մէջ «Թրակիոյ օր»ը տօնուեցաւ շատ աւելի մեծ ոգեւորութեամբ։ Այդ օրը՝ պալքանեան պատերազմի ընթացքին պուլկար բանակին կողմէ Էտիրնէի գրաւման օրն է, — 13/26 մարտ 1912։

«Թրակիա» թերթը, զոր կը հրատարակէ Պուլկարիոյ համաշխ. կազմակերպութիւնը, իր վերջին թիւը նուիրած էր օրուան տօնին։ Այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ կ'ըսուի.

— «Այս տարի «Թրակիոյ օր»ը տօնուեցաւ Թրակիացի գաղթականութեան աննախընթաց խանդավառութեամբ։ Թրակիոյ դատը, որ կը ձգտի պուլկար քաղաքացին մղելու դէպի հարաւ ու Յոնիական, ամբողջ ազգին կողմէ գիտակցուեցաւ ոչ միայն համակրանքով, այլ եւ վաւերացումով մը թէ՝ մեր պետութեան համար աւելի նպաստաւոր ճամբայ մը չկայ»։

Վերջին օրերու ընթացքին, Սոֆիայի մէջ Թրակիացիներու Միութիւնը կազմակերպեց փրոփականտի դասախօսութիւններ։ Բոլոր դասախօսութիւններուն ներկայ եղաւ խուռն բազմութիւն մը։ Առաջին անգամ խօսեցաւ նախագահը՝ Պ. Փ. Օրմանճիէվ «Պուլկարիան եւ Յոնիականը» նիւթի մասին։ Երկրորդ՝ փրոֆ. ՍԹ. Մլատէնով՝ «Թրակիացի Պուլկարներու բարբառ»ի մասին։ Երրորդ՝ Պ. Խ. Քալայճիեւ՝ «Թրակիացի Պուլկարներու մշակոյթն ու պատմութիւնը» նիւթի շուրջ։ Չորրորդ դասախօսութիւնը ըրաւ Պ. Տ. Նիքոլով, նիւթ ունենալով «Թրակիա, Պուլկարիա եւ մեծ պետութիւնները»։

Թրակիացի գործիչը լայնօրէն ուսումնասիրած ըլլալով իր նիւթը, պարզեց քաղաքական ու տնտեսական այն պատճառները, որոնք առիթ տուին որ Պուլկարիա կորսնցնէ Թրակիան։ Ան եզրակացուց թէ՝ պուլկար ժողովուրդին միակ ճամբան Մարիցա գետի հովիտն է — դէպ ի Թրակիա։ Հինգերորդ դասախօսութիւնը ըրաւ Պ. Ք. Փէթքանով՝ «Թրակիացիներու երգերուն եւ հէքեաթներուն» մասին։ Ան պիտի խօսէր հետեւեալ նիւթի շուրջ, «Ինչո՞ւ կորսնցուցինք Թրակիան ու ի՞նչպէս ետ պիտի առնենք զայն»։ Բայց կառավարութիւնը չարտօնեց այդ նիւթով բեմ գալ։ Փրոփականտի շաբաթը վերջացաւ ազգային ատենի միջոցաւ Պ. Պալճիէվի խօսած ճառով՝ Էտիրնէի գրաւման եւ Թրակիոյ մասին։ Գրագէտ Տամեան Գալթով պատմուածք մը կարդաց՝ Էտիրնէի գրաւումէն առնուած նիւթով մը։ Իսկ նուագախումբը նուագեց «Թրակիան կուգայ»։

Տօնին օրը, Թրակիացիներու ակումբին առջեւ կը սպասէր խուռն բազմութիւն մը։ Ահա կուգան եւ Էտիրնէի գրաւման մասնակցող կենդանի հերոսները։ Նուագախումբը կը սկսի։ Թափօրը կ'անցնի մայրաքաղաքի գլխաւոր փողոցներէն։ Եկեղեցւոյ բակին մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի։ Կը խօսի մետրոպոլիտ Ստէֆան՝ հայրենաշունչ ճառ մը։ Յետոյ՝ Պէյլենով.

— «Երիտասարդ Թրակիոյ զգացումները չեն կրնար արտայայտուիլ, այս հանդիսաւոր պահուն, քանի մը բառերով։ Մենք կ'երդնունք երթալ կրկին հոն, ուր եղաք դուք քսան տարի առաջ, ու ստեղծել նոր 26 մարտ մը (Էտիրնէի գրաւումը)։ Տեսնելով ձեր սպիտակ գլուխները եւ վառուած նշանները, ես կարծես կը տեսնեմ թէ դուք ինչպէս կը կոխէք ձեր սիրտը, ձեր մատը կը դնէք ձեր տաք կուրծքէն ներս, անկէ կը հանէք բոցը, զայն կը ցուցնէք մեզի, ու կ'ըսէք — «Երիտասարդներ, առէ՛ք ասիկա ու ան թող հրդեհէ եւ ձեր սիրտերը»։ Ու մենք կը պատասխանենք. — «Հայրե՛ր, մենք կ'ընդունինք ձեր կտակը ու կ'ուղղուինք հոն՝ մեր հայրենիքին տալու համար ազատութիւն եւ ստեղծելու համար մեծ ու երջանիկ Պուլկարիա մը»։

Երիտասարդ ճառախօսին այս խօսքերը մեծ ոգեւորութիւն կը ստեղծեն։ Նախորդ սերունդի կողմէ կը պատասխանէ Պ. Փութէքով.

— «Այս բառերը կուգան ուղղակի երիտասարդներու սրտերէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է զանոնք պահենք մեր սրտերուն մօտ։ Անոնք պիտի ըլլան մեր միակ պարգեւը ու մինչ պիտի յիշենք զանոնք»։

Ու ան արտասուաթոր աչքերով երիտասարդներուն յանձնեց նկար մը՝ զոհերը յաւերժացնող եւ ողջերուն կողմէ նուիրուած։ Երիտասարդներու փոխ–նախագահը առնելով նկարը, ըսաւ.

— «Ո՛վ Էտիրնէի առջեւ ինկող զոհեր, այս թանկագին նուէրը մենք պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ։ Այս հանդիսաւոր պահուն եւս ձեզի կը յայտարարենք թէ պիտի շարունակենք ձեր դատը։ Երիտասարդ Թրակիան պուլկար զինուորին փառքը ոսկի տառերով գրուած կը տեսնէ «Սուլթան Սէլիմ»ի մինարէին վրայ։ Երիտասարդ Թրակիացիները պատրաստ են իրենց գլուխները բաժնելու իրենց ուսերէն՝ իրենց հայրենիքը պուլկարական ընելու համար»։

Ու երբ Թափօրը կը վերադառնար, ծերունի մը, յուզուած, պոռաց երիտասարդներուն.

— «Մեղքերնիդ ճիտս, եթէ իբրեւ գերի մեռնինք։ Գացէք հոն, ուր որ էինք մենք, ու կրկին գրաւեցէք ինչ որ ձերն էր»։

— Պիտի երթանք, — պատասխանեց ձայն մը։

Ազգային ատեանով տրուած ճառը եւս ունէր հետաքրքրական մասեր՝ խօսելով ընդհ. պատերազմին Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ զինակցութենէն, ճառախօսը ըսաւ.

— «Գիտենք որ առաջին անգամ Թուրքիան արտաքսեց Փոքր Ասիոյ, Պոլսոյ, Ջաթալճայի եւ ամբողջ Արեւելեան Թրակիոյ Պուլկարները։ Այսուհանդերձ, զանուեցան մարդիկ, որ անիրաւոյ զինակցութիւնը կնքեցին մեր դարաւոր թշնամիին հետ ու Էնկիւրիի դաշնագրին նման դաշնագիրները ստորագրեցին, առանց նկատի առնելու թէ այդ ժողովուրդին հետ էր որ Պուլկարիան ենթարկուեցաւ իր երկրորդ աղէտին։ Հոն է Էտիրնէն, որուն 20ամեակը կը տօնենք այսօր։ Անոր միջոցաւ էր որ Թուրքերը 14րդ դարուն տէրը եղան Մարիցայի հովիտին ու հետզհետէ տիրեցին ամբողջ պալքանեան թերակղզին։ Մեր հայրենիքը՝ Թրակիան՝ բնական շարունակութիւնն է Պուլկարիոյ ու պէտք է անոր հողային իշխանութեան տակ ըլլայ»։

Վառնայի մէջ եւս արտակարգ հանդամանք ստացաւ տօնակատարութիւնը։ Կը մասնակցէին քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց բոլոր ներկայացուցիչները։ Պահակազօրքի հրամանատարը՝ զօրավար Կէօկէէվ, սպաներ, քաղաքապետը, մետրոպոլիտը, ենթասպաներ եւն.։ Մետրոպոլիտը պանծացուց «Էտիրնէի դիւցազնամարտը»։ Թրակիացիներու նախագահը՝ Պ. Տրակուլէվ վեր առաւ Էտիրնէի ռազմագիտական արժէքը, ու «իր եւ բոլոր պատասխանատու Պուլկարներուն ընդվզումը յայտնեց գերբալ Թրակիոյ մասին տարուած միակողմանի քաղաքականութեան մասին»։ Ջաղկեց Էնկիւրիի Թուրքեւ–պուլկար դաշնագիրը, երկու երկիրներու «բարեկամութիւնը» որ գտաւ անիմաստ՝ յիշելով Թուրքերու կողմէ աքսորուած Պուլկարներն ու անոնց գոյքերուն գրաւումը։ Նաեւ՝ դեռ վերջերս Պոլսոյ աստուածաբանական համալսարանէն հանուած պուլկար աշակերտը։ Խօսեցաւ նաեւ գրականութեան ուսուցիչ Պ. Մութէքով ու խանդավառ կոչ մը ըրաւ բոլոր Պուլկարներուն՝ հետապնդելու ազգային նպատակները։

Սթարա Զակորան, որ իր շրջանի զինուորներով մեծ բաժին մը ունի Էտիրնէի գրաւման մէջ, անշուշտ անմասն չէր կրնար մնալ։ Ամբողջ քաղաքը կը մասնակցէր տօնակատարութեան։ Պահակազօրքի հրամանատարը վեր առաւ Էտիրնէի ռազմագիտական արժէքը՝ «հուռա՛»ներով վերջացնելով իր ճառը։ Յետոյ խօսեցաւ կոմիտէի նախագահ Պ. Թոտորով՝ «Դէպի հարաւ» հրաւիրելով։ Իսկ ամէնէն վերջ կազմուեցաւ հանդիսաւոր թափօր մը։ Անկէ զատ, ընդարձակ սրահի մը մէջ բանախօսեց գրագէտ Պ. Փէթքանով՝ պուլկար պատմութեան մէջ դէպ ի հարաւ բնազդական մղումի մը փաստերը տալով։ Իր ճառը այնքան իմաստալից ու ոգեւորիչ էր որ ներկայ բազմաթիւ սպաներ, խանդավառուած, փափաք յայտնեցին «յաճախ խօսիլ այս նիւթերու մասին եւ լուսաբանել ժողովուրդը»։

Նման հանդիսութիւններ եղան նաեւ այլ քաղաքներու մէջ, — Սթանիմաքա, Ֆիլիպէ, Փէթրիչ, Սվիլէնկրատ եւն.։ Ամէնէն յուզիչն էր Սվիլէնկրատինը (Մուսթաֆա Փաշա — սահմանագլուխ), ուր հաւաքուած բազմութիւնը, եկած նաեւ մօտակայ գիւղերէն, իր աչքը կ'ուղղէր քիչ մը հեռուն տարածուող երբեմնի իր հողերուն։

Յօդուածագիր մը, Պ. Տ. Տանչէվ, խօսելով այս տօնի մասին կ'ըսէ թէ Էտիրնէն անցեալին մէջ եղած է անկիւնաքար մը։ Ու կը շարունակէ.

— «... Եւ հիմա եւս, քսանամեակի առթիւ, ազատ Պուլկարիան կրկին իր աչքերը կ'ուղղէ իր արիւնով ներկուած Թրակիոյ լեռներուն, հոյակապ Էտիրնէին — խորհրդանշանը պուլկարական հոգեկան ուժին — ուր իր արժանաւոր զաւակները արիւնով արձանագրեցին մեր պատմութեան ամէնէն լուսաւոր էջերը։ Էտիրնէի դիւցազնամարտին օրը՝ օ՛րն է ազգին, օ՛րն է Թրակիոյ։ Ան կը խորհրդանշէ մեր ցեղին դարաւոր ձգտումը։ Եւ այսօր Թրակիան Էտիրնէով կրկին կը մնայ պուլկար ցեղին պայքարին անկիւնաքարը։ Այսօր, Էտիրնէի դիւցազնամարտը այն փայլուն աստղն է, որ կը վառի մթամած Թրակիոյ վրայ եւ հաւատարմօրէն կը լուսաւորէ մեր ցեղին ձգտումը։ Տօնելով այս օրը, Թրակիացի երիտասարդութիւնը հասակ կը նետէ պայքարի մէջ ու կը պատրաստուի պայքարի»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒՆ ՏԽՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ

Իրաքէն Պարսկաստա՞ն պիտի երթան

«Օպզըրվըր», Լոնտոնի կիրակնօրեայ մեծագոյն օրկանը, կը գրէ վերջին թիւին մէջ (9 ապրիլ), «Ասորիներուն ապագան», «արժանաւոր ժողովուրդ մը» խորագիրներուն տակ.—

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին շատ խօսուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ ամէնէն արի դաշնակիցներէն մէկուն, Ասորիներու մասին, որոնք այժմ Իրաք կը բնակին։ Վերջերս ծանուցուեցաւ թէ պարսկական կառավարութիւնը պատրաստ է իր սահմաններուն մէջ ընդունելու արեւելեան քրիստոնեաներու այս առնական հաւաքումը։ Այս լուրը զարմանք չպատճառեց ո եւ է մէկուն որ գիտէ թէ Ասորիները ինչքան դժգոհ են Իրաքի մէջ եւ թէ Պարսկաստան որքան պէտք ունի նոր բնակչութեան։

Պատերազմի միջոցին, Ասորիները ապստամբեցան իրենց իսլամ տէրերուն դէմ։ Ուժ առնելով ռուսական բանակներու մօտաւորութենէն, ծանր կորուստներ պատճառեցին դրացի Թուրքերուն եւ Քիւրտերուն։ Բայց երբ պայթեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը եւ ռուս զինուորները քաշուեցան կռիւէն, անոնք մնացին օդին մէջ։

Ուստի, որոշեցին գաղթել Իրաք. բայց անգործնական համարուեցաւ այս 25 — 30.000 Ասորիները տեղաւորել այն հողին վրայ որ իրապէս կը գտնուէր հոգատար պետութեան իշխանութեան տակ։ Անգլիացիները կը յուսային թէ անոնք պիտի կրնան վերադառնալ իրենց երկիրը՝ Հէքիարիի լեռներուն մէջ։ Հետեւաբար, ջանացին հիւսիսային սահմանագլուխը ընդարձակել այնքան որ Ասորիները կարենան տեղաւորուիլ։

Այս ծրագիրը ի դերեւ ելաւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, որ Թէլէքի կամ Մուսուլի Յանձնաժողովը ղրկեց 1924 — 25ին, սահմանագիծ մը հաստատելու համար Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը վերջ ի վերջոյ որոշեց որ Հէքարին Թուրքիոյ մնայ։ Այս որոշումը խորապէս մեռելական զօղանջն էր Ասորիներու յոյսերուն՝ Իրաքի մասին։

Երբ հրատարակուեցաւ 1930 անգլօ–իրաքեան դաշնագիրը, Ասորիները ինկան գերազանցապէս իսլամ իշխանութեան մը մականին տակ։ Անոնք բողոքեցին բրիտանական [illegible] եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց անօգուտ։ 1932ին Իրաք ընդունուեցաւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան առանց գոհացնելու Ասորիներուն պահանջները։ Իրենց երիտասարդ պատրիարքը, Մար Շիմուն, այցելեց Պաղտատ եւ թէ Լոնտոն ու Ժնեւ, բայց գոհացում չգտաւ իր պահանջներուն։ Կարծես յուսահատութենէն, որ պատրիարքը հրապարակաւ [illegible] գրութիւն յայտնեց աւելի լաւ [illegible] գտնել Սուրիոյ մէջ, [illegible] գաղթել պատանաց իր հօտին հետ։

Անգլիացի զանազան սպաներ փորձեցին նոր ապահովութիւններ տալ պատրիարքին, եւ Իրաքի [illegible] անցեալ տարուան վերջերը յայտնեց թէ կառավարութիւնը կը խորհի [illegible] մը տրամադրել Ասորիներուն։ Բայց Մար Շիմուն չհանդարտացաւ։ Ան [illegible] կցաւ որ Իրաքցիները իր ժողովուրդը կը համարեն օտարականներ, [illegible] հանդէպ իրենք որ եւ է պարտք [illegible] անոնք ինչ ծառայութիւններ ալ մատուցած ըլլան Անգլիացիներուն։ [illegible] նաց որ, վստահութեան զգացում գրեթէ գոյութիւն չունի Արաբներու եւ Ասորիներուն միջեւ։

Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ այս [illegible] ժողովուրդին ապագան։ [illegible] ինքնավարութեան երազները ցնդած են։ Կը մնայ տեսնել թէ Մար Շիմուն եւ իր մեծերը պիտի [illegible] մէջ, գաղթել Պարսկաստան։

Քարիւղ կա՞յ Թուրքիոյ մէջ

Սատրէտտին Էնվէր այս խորագրին տակ կը գրէ Միլլիյէթի մէջ.—

Արեւելեան նահանգներուն մէջ քարիւղի հանքերուն մասին առաջին ուսումնասիրութիւնը կատարած են Ռուսերը, երբ, ընդհ. պատերազմի ընթացքին, ժամանակաւորապէս գրաւած էին այս հողերը։ Մեր ծանօթութիւնները կը քաղենք այն ուսումնասիրութիւններէն, որոնք հրատարակուած են ռուս երեք երկրաբաններու կողմէ, Նալիվին, Սաւայանով, Միվերտ, գիտական ամսաթերթերու մէջ։ Դժբախտաբար չենք գիտեր թէ ինչ արդիւնք ստացաւ այդ երեք երկրաբաններու ղեկավարութեամբ գործող յանձնախումբը։ Մեր ծանօթութիւնները այնքան են, որքան հրատարակուած են։ Այդ ուսումնասիրութիւնները ինչ չափով կը ներկայացնեն քարիւղին իրական պաշարը։ Որովհետեւ քարիւղի հետազօտութիւնը լրիւ կատարելու համար գրաւման այդ ժամանակը չէր կրնար յարմար նկատուիլ, միւս կողմէ շարունակուող կռիւները աննպաստ պայմաններ կը ստեղծէին։ Արդարեւ Հասան – Քալէի քարիւղի շրջանին մասին խօսող գրքոյկի մը մէջ Ռուսերը կը խոստովանին թէ հազիւ կրցած են հասնիլ մինչեւ ենթահող, այն ալ ձեռքի գետնափոր գործիքով – Այսուհանդերձ կ'աւելցնեն թէ երեւան հանուած քարիւղը ջրախառն էր։ Ընդհանրապէս, պատերազմէն առաջ երկրաբան Աբիխի կողմէ նոյն տեղէն առնուած քարիւղին [illegible] քիմիական քննութեան ենթարկուած է Դորպատի Համալսարանին փրոֆէսորներէն Շմիտ եւ գնահատուած Հասան – Քալէի քարիւղը։ Ռուսերը իրենց նահանջին ընթացքին, քանդած են Բաքերդի, Գործոթի եւ այլ տեղերու մէջ քարիւղի հետազօտութեան համար բացած իրենց հորերը։ Կով[illegible] հրատարակած մէկ տեղեկագրական ուսումնասիրութենէն կը հասկցուի որ Գործոթի մէջ 10 հոր բացած էին Ռուսերը։ Նահանջի առթիւ անոնք խցելով հանդերձ հորերը, այդ տեղ լքած են իրենց խորաչափական գործիքները, որոնք տնկուած են [illegible] գին մէջ։

«Րոյըլ Տըչ – Շէլ» ընկերութեան երկրաչափներն ալ հետազօտութիւններ կատարած են այդ կողմերը, սակայն անոնց տեղեկագիրները ի պահ կը մնան իրենց ընկերութեան դիւաններուն մէջ։ «Կրան Ժան» գիտական յանձնախումբին կողմէ Անատոլուի կատարուած հետազօտութեանց [illegible] Թուրքիոյ յանձնուած տեղեկագիրը շատ ընդհանուր խօսքեր կը պարունակէ եւ կարեւոր տեղեկութիւններ չի տար։ Սակայն նկատելով որ փրոֆէսորը կարգ մը հանքերու մասին մեծ շահագրգռութիւն ցոյց կուտայ, յոյսեր կ'արթնցնէ թէ քարիւղի գոյութիւնը անհետեւանք չէ [illegible] ցած։

Միւրէֆթէյ, Սինոպ, Մարաշ [illegible] չըլխակայր թափառելէ յետոյ, ամերիկացի Շըրլէյ Մասըն տեղեկագիր հրատարակեց «American Association of Petroleum Geology»ի մէջ։ Պէտք է մեծ [illegible] կարդալ այդ տեղեկագիրը եւ կրկին հետազօտութիւն կատարել յիշեալ կողմերը, ինչպէս կը թելադրէ նոյնպէս [illegible] Էյուպ, որ տարիներէ ի վեր եւ խորապէս ուսումնասիրած է այդ հողերը իբրեւ մասնագէտ, [illegible] Էյուպ դեռ ներկայիս կ'աշխատի իբրեւ երկրաբան ամերիկեան քարիւղի ընկերութեան մը մէջ։

Մուսուլի հողերուն մասին [illegible] թաններու իշխանութեան կատարած [illegible] սահմանները մինչ աչքի առջեւ ունենալով, պէտք է գնահատել մեր [illegible] գտնուած փոքրիկ հողամասը, որ [illegible] ալ քիչ ուսումնասիրուած ըլլալով [illegible] լոր տեղեկագիրներն ալ, ինչ [illegible] ներկայացուած ըլլան, չեն ուրանար քարիւղին գոյութիւնը. Քարիւղը [illegible] լով կը բարձրանայ մինչեւ հողին երեսը, բայց հասը կը բանէ ամէն կողմ եւ վերջապէս բոլոր ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան թէ քարիւղ կայ Թուրքիոյ մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

ԽՄԲ. — Ամերիկահայ թերթերը կը հրապարակեն տեղեկութիւններ երաշխաւորեալ ամերիկահպատակ Հայերու կորսուած կալուածներու մասին: Ուաշինկթընի Նախարարութեան պաշտօնական շահակիցներուն հաղորդուած է հետեւեալ զեկոյցը. —

Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ միջեւ հաստուցումներու համաձայնութեան մասին իրաւախոհութիւն մը գոյացաւ հիմնուած գեկտ. 4, 1923 եւ փետր. 17, 1927ի փոխանակուած նօթերու վրայ, որոնց ընդօրինակութիւնը ներփակ կը գրենք: Այս նօթերը կը պարունակեն նոյն նիւթին վերաբերեալ միջազգային համաձայնութեան ամբողջ բնագիրը:

Ինչպէս ցոյց տրուած էր շրջաբերական նամակին մէջ, որ վերջերս ղրկուեցաւ ամբողջ պահանջ ներկայացնողներուն եւ իրենց փաստաբաններուն որոնց կարգին նաեւ ձեզ, այս պահանջները քննող միջազգային մարմինը նիստ պիտի գումարէ Իսթամպուլ (Կ. Պոլիս) մէջ օգոստոս 15, 1933ին, անհրաժեշտ է ուրեմն, անշուշտ, որ պահանջները ներկայացուին Սթէյթ Տիփարթմընթին (արտաքին նախարարութիւն) այդ թուականէն առաջ: Նկատի ունենալով սակայն որ Սթէյթ Տիփարթմընթը սատարած է որ այն պահանջագրերը որ պահանջ ներկայացնողները, կամ իրենց փաստաբանները վերջնական կը նկատեն, շատ ժամանակ կը պահանջեն ստացութեան, եւ կամ թերացումները ուղղելու համար, Սթէյթ Տիփարթմընթը կ'ակնկալէ որ ամբողջ պահանջագրերը ներկայացուին իրեն իրենց հարկին չափ շուտ:

Եթէ օ եւ է թան չպատահի, պահանջատէրերուն շահը կը պահանջէ իրենց որ բոլոր պահանջագրերը Սթէյթ Տիփարթմընթ հասնին մինչեւ յունիս 15, 1933:

Այս առթիւ կարեւոր է որ պահանջատէրերը գիտնան թէ Սթէյթ Տիփարթմընթը չի կրնար օ եւ է թան ստանձնել իրենց պահանջագրերուն վրայ իբր ապացոյցներ, Սթէյթ Տիփարթմընթը պիտի գործածէ այն ապացոյցները միայն որոնք ներկայացուած են գիմումնագրերուն մէջ պահանջատէրերուն կողմէ:

Այս առթիւ Միշակը գրէ.—Այն քաղաքացիները որ կը մտածեն իրենց պահանջները ներկայացնել Սթէյթ Տիփարթմընթին, պէտք է որ անճապարեն: Սթէյթ Տիփարթմընթը կը պնդէ որ ամբողջ պահանջագրերը պէտք է իրենց ձեռքը հասնին մինչեւ յունիս 15, 1933: Միմիայն բացառիկ պարագայ մը եւ կամ արդարացուցիչ փաստ մը կրնայ պատճառ ըլլալ որ պահանջագիր մը ընդունուի յունիս 15, 1933էն ետքը:

Արժէ նմանապէս ուշադրութեան առնել սա պարագան, թէ միակ առիթն է որ քաղաքացիները պիտի կրնան Թուրք կառավարութենէն հատուցում ստանալ իրենց կորուստներուն համար:

Վերոյիշեալ նամակէն կարելի է ուրոյնապէս առնել թէ շատ մը պահանջագրեր ետ կը վերադարձուին, յաւելեալ ապացոյցներու եւ սրբագրութիւններու համար, եւ կամ կը մերժուին ամբողջովին: Կը տեղեկանանք թէ ուրիշներու կողմէ Սթէյթ Տիփարթմընթ գրկուած պահանջագրերէն իններորդ մասը արդէն հոն վերադարձուած են, օրինական մանրամասնութեան պակասին պատճառաւ: Ուրախ ենք սակայն տեղեկացնել մեր ընթերցողներուն, թէ մեր յանձնարարած փաստաբաններուն ներկայացուած բոլոր պահանջագրերը ընդունուած են առանց մէկ հատ իսկ մերժումի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Վճռաբեկ Ատեանը մերժած է Պատրիարքարանի Թասիֆի գարարի պահանջը իր այն որոշումին առթիւ թէ Պոլսոյ դատարանը քննելու էր նաեւ կտակին ներկայիս գործադրութեան մէջ ըլլալու կամ չըլլալու պարագան:

Կուսակալութիւնն ալ իր կարգին որոշումի սրբագրութիւն պահանջած էր տարբեր կէտերէ: Բեկանումը համեմատաբար երկրորդական պարագայի մը վերաբերելով, կուսակալութիւնը կ'ուզէր որ բեկանումը ըլլայ հիմէն, այսինքն վճռաբեկը ըսէ թէ Սանասարեան խանը լքեալ է, միւթէվէլլին չունի եւ հետեւաբար պէտք է փոխանցուի նահանգային իշխանութեան:

Արդ, Վճռաբեկը մերժած է նաեւ Կուսակալութեան այս պահանջը, այսինքն անգամ մըն ալ հաստատած իր նախորդ որոշումը թէ Սանասարեանը լքեալ չէ եւ «միւթէվէլլի» ունի, յանձին օրուան Պատրիարքին:

Այս ձեւով, Պոլսոյ իրաւական ատեանը նոր դատավարութիւն պիտի կատարէ, բայց ո՛չ թէ հիմէն, այլ միայն բեկանուած կէտէն. — կտակին հասոյթները ներկայիս նպատակին կը յատկացուի՞ն թէ ոչ, ուրիշ խօսքով՝ կտակը ի զօրո՞ւ է:

Պատրիարքարանի փաստաբանները այս տեսակէտով ալ ամուր կը գտնեն դատը, քանի որ կտակագիրը կը տրամադրէ թէ ի հարկին հասոյթները պէտք է յատկացնել Թրքահպատակ տղոց դաստիարակութեան, եւ այս ալ անկարելի եղած պարագային, պահել ու ազգային շէնքեր գնել:

Այս վերջին պարագաներուն ճշդումին ալ թողուած է օրուան «միւթէվէլլի»ին հայեցողութեանը: Այսինքն պատրիարքը կրնայ վճռել թէ, քանի որ ժամանւոր վարժարան մը չկայ, հասոյթները պէտք է յատկացուին աղքատ տղոց կրթութեան կամ մէկ կողմ դրուին՝ շէնքեր գնելու համար:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ծափերով կը ղեկցնեն բանախօսը

Նիւ Եորքէն կը գրեն Հայրենիքի.—

Փալէյս Օրբէնք ճաշարանին մէջ տեղի ունեցաւ Կովկասահայ միութեան մէջ երեկոյթը, ճառախօսներու եւ երգերու կարգին՝ նաեւ արեւելեան նուագ եւայլն:

Բոլշեւիկ բանախօսներէն մէկը, որուն անունը պատիւ մը պիտի ըլլար «Հ. »ի էջերուն մէջ յիշատակել եւ որ իր կեանքին մէջ օ եւ է զոհողութեան ընդունակ չէ եղած, սկսաւ երկար ճառ մը խօսիլ Խորհրդային Հայաստանի մասին եւ այնքան երկար ու անհեթեթ չափազանցութիւններով մը, որ ներկաները ձանձրացան եւ խլացուցիչ ծափերով խեղդեցին ճառախօսի ձայնը:

Այնուհետեւ նուագախումբը սկսաւ նուագել «Մեր հայրենիք»ը: Սրահին մէջ նոր շունչ մը սկսաւ. ներկաները նուագախումբի հետ իրենք ալ սկսան երգել «Մեր հայրենիք»ը: Խանդավառութիւնը շարունակուեցաւ ամբողջ կէս ժամ: Բոլշեւիկ պարոնը տաքցած՝ սկսաւ բողոքել — «այդ երգը հակառակ է Խորհրդային Հայաստանին. լռեցէք, մի երգէք» ըսելով: Քանի մը անձեր լռեցուցին բանախօսի ուշացած բողոքը եւ երգը վերջացաւ խանդավառ ծափերու տակ:

Օրօրա

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

Շաբաթ երեկոյ Սաւոէթէ Սավանթի մէջ տեղի ունեցաւ Պէյրութի աղէտեալներուն ի նպաստ տրուած հանդէսը:

Հայրենակցական ու ազգային զանազան միութիւններու ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնախումբ մը, ամիսէ մը ի վեր, սկսեր էր հանգանակութիւն մը կատարել Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ: Անկից զատ որոշեր էր հանդէս մըն ալ տալ, նիւթական կարեւոր հասոյթի մը յոյսով: Այդ հասոյթը չունեցաւ սակայն: Չկար սպասուած բազմութիւնը: Ցաւոյ պէտք է նկատի ունենալ, որ նոյն երեկոյին Կամաւորներու Միութիւնն ալ պարահանդէս մը ունէր:

Պ. Աւետիս Ահարոնեան, բանալով հանդէսը, ակնարկ մը նետեց մեր գաղթային կացութեան վրայ, — փոքրիկ ու ժամանակաւոր հայկական հայրենիքներ ամէն կողմ, ուր Հայն է ինկեր: Այդպիսի փոքրիկ ու ժամանակաւոր հայրենիք մըն է սուրիական գաղութը, որ խոնուած կ'ապրի մասնաւորապէս Պէյրութի մէջ: Ու չարքերէն, պատերազմէն յետոյ, ահա նոր աղէտ մը, հրդեհն է որ թշուառութեան կը սատնէ մեր տառապած ժողովուրդին բեկորները: Պ. Ա. Ահարոնեան շեշտեց համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը, ըսաւ թէ պէտք է իրարու կապուիլ, օգնել իրարու՝ երբ աղէտները այսպէս կը հարուածեն մեզ: Օտարները չէ, որ պիտի օգնեն մեզի, այլ մենք՝ մեր եղբայրական զգացումներով: Շինարար ու ժեծագործ ժողովուրդ է հայ ժողովուրդը, փառաւոր գործեր է կատարած ան՝ պատմութեան մէջ, թէեւ իր պատմիչները կրօնաւոր մարդիկ, մոռցած ըլլան արձանագրելու մեր ժողովուրդին փառքերն ու պարծանքը: Պէտք է որ հայ ժողովուրդը իր այս դժբախտ պայմաններուն մէջ ալ շարունակէ իր գործը, հայրենաշինական աշխատանքները:

Պ. Ա. Ահարոնեանի ճառէն յետոյ «Սիփան» երգչախումբին կողմէ եղան խմբերգներ ու սոլօներ: Պ. Շահ-Մուրատեան երգեց քանի մը հայկական երգեր: Արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Շահխաթունի եւ Լեւոն Ցարութ:

Ա.

Կարդացէ՛ք ու Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 7 ապրիլ.— Քանի մը Ատանացի հայրենակիցներ, քով քովի գալով, հրաւէր ուղղած էին Վիէնի իրենց հայրենակիցներուն, միութիւն մը կազմելու համար: Առանց բացառութեան բոլորն ալ ներկայ էին որոշուած վայրը: Անդրանիկ ժողովը տեղի ունեցաւ Պ. Ալիքսան Կարապետեանին բնակարանը: Ժողովը անմիջապէս ընտրեց իր դիւանը (Լեւոն Քէշիշեան, Արսէն Կարապետեան, Սեդրաք Թաշճեան, Անդրանիկ Պետիկեան, Յակոբ Մաթոսեան): Իսկ վարչական կազմը հետեւեալն է.— Ատենապետ՝ Յ. Մաթոսեան, ատենադպիր՝ Ա. Պետիկեան, գանձապահ՝ Ս. Թաշճեան, փոխ ատենադպիր՝ Լեւոն Քէշիշեան, խորհրդական՝ Արսէն Կարապետեան: Կը հրաւիրենք Լիոնի եւ Տեսինի մեր հայրենակիցները որ կապուին մեր նորակազմ միութեան: Նաեւ կը խնդրենք Մարսէյլի Ատանայի Հայր. Միութենէն իրենց հասցէն իմացնել մեզ:

Մեր հասցէն.— A. Matossian, 150 rue Lafayette, Vienne (Isère):

Յ. Մաթոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԽՈՒՄԲԻՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր ֆութպոլի մրցում մը տեղի ունեցաւ Պէլվիլի A. A. Arménienne եւ C. A. Françaisի Ա. խումբերուն միջեւ, Վէնսէնի անտառներուն մէջ, ֆրանսական խումբին դաշտին վրայ: Ներկայ էին երեք հազարէն աւելի հանդիսատեսներ: Մրցման սկզբնաւորութեան թէեւ մեր տղաքը բաւական գիտացան, բայց ի վերջ պարտուեցան Օի դէմ 5 նշանակէտով:

Այս մրցման հայ խումբին հակառակորդը շատ աւելի զօրաւոր էր թէ խաղով եւ թէ մարմնով: Անկէ զատ հայ խումբին յառաջապահները չունէին պէտք եղած նրբութիւնները, մանաւանդ ալ մէջ եւ ձախ մէջ յառաջապահները որոնք բնաւ իրենց պաշտօնին գիտակցութիւնը չունէին: Երկու վերջապահները անկարող էին, միայն բերդապահ Փէհլիվանեան եւ կեդրոնի միջնապահ Գամեր լաւ տոկունութիւն ցոյց տուին: Վարիչները պէտք է աւելի հոգ տանին խումբին կազմութեան, կամ պէտք է վարժ խաղացողներով մարզադաշտ իջնեն, պատուաւոր արդիւնքներ ձեռք բերելու համար եւ կամ իրենց կարողութեան հաւասար խումբերու դէմ մրցին:

Գ. Գասապեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՍԱՐՍԷԼ.— Շաբաթ օրուան Յառաջի մէջ զարմանքով կարդացինք թէ մեր Սարսէլը նոր մարմին մըն է եղեր, իբրեւ Օժանդակ Մարմին Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Հետաքրքրուեցանք եւ իմացանք որ իսկապէս եղած է այդ հրաշքը, եւ եղբականացուցինք սապէս.— Հեքեաթներէն իմացած ենք որ հին ատեններ երբ թագաւոր ընտրէին, ամբողջ ժողովուրդը կը հաւաքուէր եւ կ'արձակէին բախտաւոր թռչունը: Որու գլխուն որ թառէր թռչունը, ան կ'ըլլար թագաւոր: Ճիշդ այդ հեքեաթներուն հետեւելով, մեր բանաստեղծ Արամ-Զարքը իր չքախումբով Առնուվիլէն թռեր եւ իջեր է Սարսէլի Փիլիպպոսի տունը եւ այնտեղ հաւաքուածները անմիջապէս դարձեր են Օժանդակ Մարմին:

Կը հարցնենք հիմա. 1.) Ո՞վ է տուեր այդ լիազօրութիւնը իրենց որ գան եւ մեր գիւղի հաւանութիւնը չառած իրենց գլխուն մարմին ընտրեն: 2.) Տարրական հասկացողութիւն չունեցա՞ն թէ այդ Մարմինը ճանչցող չպիտի ըլլայ: 3.) Այդ ընտրուածները վայրկեան մը չմտածեցի՞ն թէ ապօրինի խաղի մը զոհ պիտի դառնան:

Այս քանի մը պարզ հարցումներէն յետոյ, կը յայտարարենք թէ մենք այդ տեսակ կամայական Մարմին մը ճանչնալու տրամադրութիւն չունինք:

Ի դիմաց խումբ մը հայրենակիցներու՝

Յմնիկ Աւետիսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

Գուրբէշի Արագը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 ապրիլ).

— «Հիթլէր՝ Գերմանիոյ ղեկը ձեռք առածին պէս՝ սարսափելի հալածանք մը սկսաւ Հրեաներուն դէմ: Գերման ժողովուրդը արդէն հակահրեայ՝ այս պահուս պաշտօնական ձեւ տուած է արդարեւ այդ ատելութեան:

Հրեայ տարրը տարուած է բազմաթիւ երկիրներու մէջ. մանաւանդ ան աչքի փուշ է բոլոր այն վայրերուն մէջ ուր կրցած է իր ձեռքը անցընել երկրին առեւտրական եւ տնտեսական կեանքը: Հրեաներու դէմ այս թշնամութիւնը երբեմն կ'ունենայ իր պոռթկումները, յանգելով ցոյցի, աւերածութեան, նոյնիսկ ջարդի ալ: Բայց ամէն տեղ ալ ամբոխն է որ ծայրայեղութեանց կը դիմէ: Պաշտօնական շրջանակները ձեռնպահ կը մնան յաճախ այդ ցոյցերուն մէջ, եւ եթէ երբեմն արտանց կը ծափահարեն զանոնք՝ պաշտօնապէս չեն բերեր իրենց մասնակցութիւնը: Կը գոհանան ձեռքի տակէ քաջալերելով, կամ շատ շատ չխանգելով ամբոխին մոլեգնութիւնը:

Եթէ այս պայքարին մէջ հակահրէական կիրքն է որ թափ առած է, օտարատեցութիւնն ալ անշուշտ կը խաղայ իր ոչ — զանցառելի դերը:

Ու ինչ որ մասնաւորապէս մեզ համար մտահոգիչ է, դժբախտաբար հայ անունն ալ կը խառնէ Հիթլէրի Գերմանիան իր հակահրէական պայքարին մէջ:

Պատրուակ առած կարգ մը ճրտո գիտնականներու նորելուկ վարկածը թէ հրէական արեան մէջ հայ արիւն ալ կայ, եւ մանաւանդ այն անհեթեթ տեսութիւնը թէ Հրեաները հայ ցեղէն են առած իրենց նկարագրին բացասական գիծերը՝ մասնաւորապէս իրենց վաշխառութեան բնազդը, Հիթլերականները արդէն հայ ցեղին դէմ ալ սկսայ կը կծրտեն՝ առայժմ գոնէ տեսականօրէն: Ճիշդ է որ Հրեաներուն պէս տնտեսական վտանգ մը չեն Հայերը Գերմաններուն համար, եւ հայ ընտանիքներու թիւը մատի վրայ կը համրուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, սակայն Հայը եւս մրտելու այս ձգտումը պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն:

Հրեաները վերցուցին արդէն ձեռնոցը: Անոնք այս պահուս կ'ազմկեն ամբողջ աշխարհը ու ամէն կողմէ նիզակ կ'արձակեն հիթլերական Գերմանիոյ դէմ: Իրենց ձեռքն է բովանդակ աշխարհի ելեւմտական եւ տնտեսական շուկան, ունին հակայ մամուլ մը, ու շատ մը պետութիւններու մէջ քաղաքական կեանքին բաղկերակն են: Այսպիսի վիթխարի ուժ մը կրնայ ի հարկին ճակատիլ Հիթլէրի մը դէմ: Կրնայ Գերմանիան քշել տնտեսական տագնապի մը մէջ, նոյն իսկ քաղաքական կնճիռներ փաթթել անոր գլխուն, ու մեղմել տալ պայքարը:

Իսկ մե՞նք: Ի՞նչ կ'ընենք մենք Հայերս: Գոնէ մեղմելու համար հակակրութեան ալիքը որ սանձուելու վրայ է մեր շուրջը: Ի՞նչ կ'ընենք լուսաբանելու համար օտար հանրային կարծիքը, սուտերուն ու առասպելներուն դէմ »:

Ցոյց Իրաքի խարիսխի ընկերութեան դէմ

Պէյրութի թերթերուն մէջ կը կարդանք (1 ապրիլ). —

Պալպէէքցի Ճամիլ Նասըրի դրդումով, Իրաք Փէթրոլիումի ընկերութեան մէջ աշխատող 300 գործաւորներ ցոյց մը կատարեցին ընկերութեան Տրիպոլսոյ պաշտօնատան առջեւ, բողոքելու համար վճարումներու անբաւականութեան դէմ:

Գրգռութեան առիթ տուող Ճամիլ Նասըր եւ կարգ մը ուրիշ գործաւորներ ձերբակալուելով Պէյրութ բերուեցան:

Ընկերութիւնը պաշտօնեանել ըրած է ցոյցի մասնակցող կարգ մը պաշտօնեաներ եւ գործաւորներ: Ատոր վրայ կացութիւնը աւելի ծանրացաւ եւ գործադուլը ընդհանրացաւ:

Մարզպանութեան Տրիպոլսոյ պատուիրակ Պ. Լաֆօն, խիստ հրահանգներ տուաւ դադրեցնելու ցոյցերը:

Շնորհակալիք

ՍԷՆԹ–ԷԹԻԷՆ, 5 ապրիլ.— Լուառի Հ. Յ. Դ. շրջ. կոմիտէս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Քնար» Թատերախումբին, որ ջանք չխնայեց ամէն կերպով յաջող դուրս գալու համար վերջին ներկայացումէն, նիւթապէս թէ բարոյապէս:

Գնահատելի են նաեւ չէզոքներու տարած աշխատանքները (Տիկ.նեք Ա. Շաւոյեան, Ն. Պայանտրեան, Պ. Պ. Յ. Յովսէփեան, Յ. Էպէճիկեան), որոնք կատարեալ գիտակցութեամբ տարին իրենց վրայ տրուած ամէն պարտականութիւն:

Կրկին անգամ կը շնորհաւորենք Թատերախումբը, որ իր առաջին եւ փայլուն խաղարկութեամբ կրցաւ ժողովուրդի համակրութիւնը կեդրոնացնել իր վրայ: Անշուշտ նորէն պիտի փութայ նոր ներկայացումներ սարքել, ինչ որ ժողովուրդին ալ փափաքն է:

Օննիկ Քուրումեան

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

(Լռութիւն)

Ը. ՏԵՍԱՐԱՆ

Հայկ, Եդուարդ, Արսէն

ԵԴՈՒԱՐԴ (Արսէնի հետ Հայկի երկու կողմէն անոր թեւը մտած կ'առաջանան). — Ցողնեցա՞ր: Նստիր մի քիչ այս թումբին վրայ:

ՀԱՅԿ (գետին կ'իյնայ). — Ծա՞նր են, ծա՞նր ոտքերս. մրմուռը... ո՛ւֆ... ոսկորներուս մրմուռը...

ԵԴՈՒԱՐԴ (Արսէնին). — Գնա՛, Միսաքենց այգին ենք: Գնա՛, զա՛րկ այգիի դուռը, գոնէ կէս ժամով ընդունին մի հիւանդ:

ԱՐՍԷՆ. — Զուր է, քանի՛ դուռ զարկի, բացող չկայ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Գնա՛, մի անգամ եւս փորձիր, զուցէ յաջողիս:

(Արսէն կը հեռանայ):

ՀԱՅԿ (գլուխը Եդուարդի ծունկին). — Բռնիր գլուխս, ինչո՞ւ ապրիլ, ինչո՞ւ ապրիլ, մեղքը մերն է,

ՄԵԼԻՔ. — Դէ՛հ, շո՛ւտ, ժամանակը կարճ է, ո՞ր կողմէն աւելի մօտիկ է:

ԳԱԳՕ. — Այսպէս (կը ցուցնէ խումի վերադարձած ուղղութիւնը):

ՄԵԼԻՔ. — Այդ կողմը այգիները դռնէ՞ բաց են, կրնանք նկատուիլ:

ԳԱԳՕ. — Բայց աւելի մօտիկ է, զգուշութեամբ կ'անցնինք:

ՄԵԼԻՔ. — Դէ՛հ, տղերք, շարժըւեցէք, մէկ–մէկ, զգոյշ, ծռեցէք քիչ մը... տանեցնենք պատրաստ... հանդիպման պարագային չըփոխմուէք, իրար չանցնէք... մանաւանդ չվախնաք... իւրաքանչիւրը թող մի դիրք բռնէ, պատի ետեւ կամ ծառի բուն ու գնդակ... պէտք է ջանալ ոտքի վրայ չիյնալ. խոկոյն գետին ինկէք... կարծն, այգիները գետ մեր տրամադրութեան տակն են եւ խաւարը մեզի օգնական է... Դէ՛հ, Գագօ, առա՛ջ անցիր, (մէկիկ մէկիկ կը հեռանան):

ինչո՞ւ ապրիլ... մինչ այնքա՜ն ընկերներ մեռան...

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հանգստացիր, հանգստացիր որ շարունակենք ճանապարհը...

ՀԱՅԿ. — Ճանապա՛րհը... այնքա՜ն ընկերներ մեռան.

(Լռութիւն)

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (բեմի ետեւէն կը լսուի նախ դրան զարկը). — Հիւա՛նդ է. հիւա՛նդ...

1. ՁԱՅՆ (բեմի ետեւէն). — Հիւանդ թէ առողջ, տեղ չկայ:

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (միշտ բեմի ետեւէն). — Մէկ ժամ, կէս ժամ միայն...

1 ՁԱՅՆ. — Գնա՛, հեռացիր դուռը բացող չկայ:

2 ՁԱՅՆ (սրահի ժողովրդի մէջէն). — Ո՞վ հրաւիրեց ձեզ, չէ՞ք ուզեր տնով տեղով կործանուիլ, գացէ՛ք, դուրս ելէք, հանգիստ թողէք մեզի:

3 ՁԱՅՆ. — Մեր ազատութեան համար են եկեր...

2 ՁԱՅՆ (սրահի մէջէն). — Թող մեռնին, բայց ես ապրիլ կ'ուզեմ:

4 ՁԱՅՆ (սրահի մէջէն). — Երբ դարեւոր թշնամիդ քեզ ոչնչացնէ:

2 ՁԱՅՆ (սրահի մէջէն). — Ինձմէ զօրաւորի առջեւ գլուխս կը ծռեմ... վախը բնիկ է իմ սիրտը, ապրելու տենչը ամէն բանէ վեր է ապրիլ կարենալու համար հնազանդութիւն ընտրեցի... ես չեմ ցանկար մեռնիլ... իմ զաւակներս կոյլան ու կեանք կ'աղերսեն... գլուխս ծռեցի, թշնամուս ոտքը լիզեցի, որ փառք տամ Աստուծոյ ատտեղազարդ երկինքը դիտելու... հանգիստ թող ինձ...

ՀԱՅԿ (զարհուրանքով). — Տե՛ս, ընկեր, տեսնո՞ւմ ես, մեռելները դուրս են գալիս գետնի տակից...

2 ՁԱՅՆ. — Վտանգի բոյնէ է... իմ կեանքս վտանգի տակ է... կ'ուրանամ բոլոր մեռելները:

ՀԱՅԿ. — Աչոտ, Գուրգէն... համբուրեցէք ինձ... Վազգէն, Պետօ, Մարտիկ, գրկեցէք ինձ...

5 ՁԱՅՆ (ժողովուրդի մէջէն). — Անունները կը լսեմ, ծունկի չեմ գար, իմ կեանքս թանգ է ինծի... ես ապրի՛լ կ'ուզեմ...

ՀԱՅԿ. —Աւետիսեան, իմ ոսկորները քուկիններդ կը փնտռեն:

6 ՁԱՅՆ. — Ապրիլ կ'ուզեմ... որ նոր հերոսներ ծնիմ. վասութեան քողը թող փրկէ կեանքս... խաւարը կը փարատի շուտով եւ արեւը պիտի ծագէ կրկին. ի՞նչ է խաւարը գիշերուան, անոր շապիկով վասութեանս ստուերը կը ծածկեմ... որ լոյսի առաջ կենդանի ճակատ բարձրացնեմ...

ՀԱՅԿ. — Մեռնիլ պէտք է ժողովրդի համար:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ժողովուրդը մեզի լքեր է, չի ընդունիր:

ՀԱՅԿ. — Մենք եկանք ժողովուրդի համար, ժողովուրդը չէ՛ մեզի համար.

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Մեր ներկայութիւնը աղէտի աղբիւր է:

ՀԱՅԿ. — Հեռանալը՝ փրկութիւն չէ:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Այդ է ժողովրդի պահանջը:

ՀԱՅԿ. — Ժողովուրդը չի դիտակցիր իր բախտին:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ի՞նչ իրաւունքով ժողովրդի բախտը պիտի անօրինենք.

ՀԱՅԿ. — Այսօր չէ, որ պիտի սորվինք այդ... օ՜ֆ, ոսկորներս կուլ են գալիս... օ՜ֆ, մրմուռը աղիքներս է գալարում...

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (հեռու, բեմի ետեւէն). — Հիւա՛նդ է: (Դրան զարկ):

1 ՁԱՅՆ (բեմի ետեւէն). — Հիւանդը թող մեռնի, ես առողջ եմ, պիտի ապրիմ:

2 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Մի՛ բանար, դուռը մի բանար... թշնամին շա՜տ է զօրաւոր:

4 ՁԱՅՆ. — Թշնամին չափազանց է անգութ:

2 ՁԱՅՆ. — Կը խոնարհեն գլուխս անգութի առաջ.

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (բեմի տեւէն, հեռու). — Հիւա՜նդ է:

1 ՁԱՅՆ (բեմի ետեւէն). — Իմ զաւակներուս կեանքը աւելի թանգ է:

2 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Մի՛ բանար, ի սէր Աստծու, մի՛ բանաք ձեր դուռը, թշնամին կատաղի է... մահ ու կոտորած, արիւն ու աւեր, ուր որ գտան անոնց հետքը..

3 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Ամօթէն գետին կը մտնեմ:

6 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Կեանքը բարձր է ամէն բանէ, ի՞նչ է ամօթը... ո՞վ է դատողը... Թո՛ղ մեռնի մէկը... միայն ապրի հազարը...

ՀԱՅԿ (կամաց). — Թո՛ղ մեռնի մէկը... միայն ապրի հազարը... բայց ես կուզեմ կ'ուզեմ մեռնիլ:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Այժմէն ուղղուած են դէպի Ռուշինկրըն

Ամերիկեան կառավարութիւնը տնտեսական պատրաստութիւններ կը տեսնէ, ընդունելու համար մեծ ու փոքր պետութեանց պատուիրակները, որոնք պիտի խորհրդակցին տնտեսական համագումարին առթիւ։ Շարժման մէջ դրուած են բոլոր մասնագէտները։ Մասնաւորապէս կ'ուսումնասիրուի մաքսատուրքերու խնդիրը. Բանակցութիւններ պիտի կատարուին ցորենի արտադրութեան կրճատման մասին, որպէս զի կարելի ըլլայ բարձրացնել գիները։

⁂ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետ Գ. Մաքտոնըլտ տեղեկութիւններ տալով իր ուղեւորութեան մասին, յայտարարեց.

— Այցելութեանս նպատակն է ոչ թէ տնտեսական համաձայնութիւններ մշակել եւ կնքել, այլ ուսումնասիրել այն բոլոր խնդիրները որ կը շահագրգռեն երկու կառավարութիւնները։

Գ. Մաքտոնըլտ անկլոյց թէ ապրիլ 15ին պիտի մեկնի, որպէս զի կարենայ Լոնտոն դառնալ մայիս 3ին։

ԵՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՀՈՂԵՐԸ

Տանըմարքայի թերթերը կը գրեն թէ հիթլէրականները քանի մը օրէ ի վեր մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն դանիական սահմանագլուխին վրայ։ Անոնք բացէ ի բաց կը պահանջեն սրբագրել սահմանը եւ Գերմանիոյ վերադարձնել Հիւսիսային Շլէզվիկը, որ Տանըմարքայի կցուած էր 1919ին։ Հիթլէրականները երեք վաշտեր կազմած են սահմանին վրայ։ Ցոյցի մը միջոցին, գերման երէց մը յայտարարեց թէ նացիները (հիթլէրական) շատ չանցած պիտի ստիպեն դանիական կառավարութիւնը որ բանակցի Պերլինի հետ, սահմանագծի վերաքննութեան համար։ Տանըմարքայի Երեսփ. ժողովին միակ գերման երեսփոխանը, որ մինչեւ հիմա չափաւոր կ'երեւար, այժմ իր համակրանքը կը յայտնէ նացիներուն։

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Անցեալ գիշեր, Միխայլովի խմբակէն Մակեդոնացի մը սպաննուեցաւ Սոֆիայի մէջ, անծանօթներու կողմէ։

Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ առանց ո՛ր եւ է ծեղութիւն կրելու։

ԺԱՄԸ 692 ՔԻԼՈՄԵԹՐ ՋՐՕԴԱՆԱՒՈՎ

Իտալացի սպայ մը, Ֆակէլլօ, առջի օր արագութեան փորձ մը կատարեց ջրօդանաւով եւ յաջողեցաւ մէկ ժամուան մէջ կտրել 692 քիլոմեթր։ Նախկին մրցանիշը, 655 քիլոմեթր, կտրած էր Անգլիացի մը։

ՀՐԿԻԶՄԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ՝ ՊԵՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Մարտ 28ին, Ամանոս քէմբ, Հասանպէյլիյցիներու թաղը Ցակոր Վապուշեանի տան թիթեղներէն մէկը հանուած եւ ներսը կաշի մէջ թաթխուած եւ վառուած լաթի մեծ կտոր մը նետուած է, դաղթակայանը կրակի տալու չարամտութեամբ։

Տանտէրը եւ դրացիները յաջողած են մարել կրակը։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ արաբական կոմիտէն ժողով մը գումարելով Եաֆայի մէջ, կարգ մը որոշումներ տուած է հոգատար իշխանութեան՝ Անգլիոյ դէմ։

«Էլ Ահրար» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին. —

Արաբական պատուիրակները գումարուեցան Եաֆայի մէջ, մօտ 400 հոգի, Պաղեստինի զանազան կողմերէն։ Տրուեցան հետեւեալ կարեւոր որոշումները. —

1.— Բացարձակապէս մերժել Անգլիացիներու հետ գործակցութիւնը։

2.— Բոյքոթ անգլիական եւ եբէական ապրանքներու դէմ։

3.— Ոչ մէկ մասնակցութիւն պաշտօնական երեւէյթներու եւ հանդիսութեանց։

4.— Մինչեւ երկու ամիս կազմել մասնաւոր յանձնախումբ մը, պատրաստելու համար ծրագիր մը։

5.— Ամէն միջոց ստեղծել գնելու համար կալուածները այն Արաբներուն որ տնտեսական հարկադրանքով կ'ուզեն ծախել իրենց հողերը։

6.— Բոլոր արաբ պաշտօնեաները հրաժարեցնել իրենց պաշտօններէն։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու հանդիպումը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ ար Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։*

Փարիզի «Աղբիւր Սերոբ» խումբի տնդամական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 184 Ave. d'Italieի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շավիլ, Մ. Ս. — 35։
Պոնտի, ՄեՋ. — 35։
Վիթրի – Սիւր – Սէն, Յ. Աճ. — 10 փր. 50։
Սէն – Շամռն, ԳՈՐԾ. — 149.55։
Վարշավիա, Գ. Մ. — 50։
Փոնթէ, Թ. Մ. — 70
Անիէռ, Ճէվ. — 175։
Մոնթրէօյլ-Սու-Պուա, Ժ. ՄԱՐՏ. — 50։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Պուա – Քոլոմպ, Գ. ՓԱՓ. — 35։ Սկսած դրկել Ապրիլ 9էն։
Փարիզ (9), ՀՈԳ. — Սկսած դրկել Ապրիլ 11էն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Դաշնակցութեան Վիէնի Կոմիտէն, եւ մասնաւորապէս ընկեր Գրիգոր Ալոյեան եւ ընկեր Ներսէս Խաչիկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն փաստաբան Ֆրիւբինէի եւ փաստաբան Լամպարտի, ինչպէս նաեւ Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի համակիր հայրենակիցներուն եւ ընկերներուն՝ իրենց կատարած աշխատանքներուն եւ ցոյց տուած համակրական վերաբերմունքին համար, որոնց շնորհիւ կարելի եղաւ թիւրիմացաբար արգելափակուած ընկերներու անմեղութիւնը հաստատել եւ անոնց անպարտ արձակման վճիռը ստանալ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագիր

Լոյս տեսաւ «Հայրենիք» ամսագրի 11րդ տարուան 5րդ (Մարտ) թիւը հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Փ. Ցանասար՝ *Եփրատի ափին։* Մինա՝ *Ես եւ դուն։* Վ. Վալադեան՝ *Ծիծղուն աչքերով աղջիկը։* Ս. Թափառական՝ *Ուզում եմ լինել։* Հայկ՝ *Ողբերգ։* Համաստեղ՝ *Սպիտակ ձիաւորը։* Ա. Սրապեան՝ *Անտեսուածներու* Արմէն Անուշ՝ *Բայց պիտի քալեմ։* Կոստան Զարեան՝ *Բանկօօպը եւ Մամութի ոսկորները։* Ա. Անմեռուկ՝ *Արձանի պէս։* Ա. Մելիքեան՝ *Սեւանայ լիճ։* Վ. Ցէրունեան՝ *Ըլլայ ծաղիկ մը դողդոջ։* Արմ. Տիգրանեան-Աճարոնեան՝ *ա) Իմ ճամբին. բ) Իմ աէր. գ) Կարօտիս հետ։* Նշան Պէշիկթաշլեան՝ *Հայկական Բիւզանդիոնը։* Մ. Իշխան՝ *Ճակատագրիս ընկերով։* Ս. Թափառական՝ *Հօրս կանչը։* Զարեհ Պլպուլ՝ *Բառ մը միայն։* Վ. Սօֆեան՝ *Վերադարձը։* Հրայր Ոստանի՝ *Սրտիս հետ մենաւոր։* Ե. Աճարոնեան՝ *Հայաստան, Վրաստան եւ Արեւմուտք։* Դարեհ Ազատեան՝ *Հ. Արուէն Ղազիկեան։* Արմէն՝ *Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Պալքաններու մէջ։* Փոքր Հայքեցի՝ *Հայ ժառանգներու գործերը։* Ամպրոս՝ *Մարաշի վերջին կռիւը։* Յ. Զաւրեան՝ *Մի դրուագ հայկաթոլիկ յարաբերութիւններից։* Ա. Գիւլխանդանեան՝ *Հայ թաթարական կռիւները Բաքուի մէջ։* Ա. Խատիսեան՝ *Բաղաքապետի մը յիշատակները։* Ա. Աթան՝ *Հայ կեանքը։* Մ. Օ. *Ամերիկահայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։* Ստանալու համար դիմել Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ՊԷԼՎԻԼԻ ԹԱՂԻՆ ՄԷՋ, 40 rue de Belleville. *Վերնայարկը։* Կը խօսի Գ. Ա. Գաբիկեան. նիւթ՝ Մեր նոր սերունդին հոգեբանական գիծերը։ *Մէկ ժամ սրնգահար։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։*

ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 51 րիւ տը Րիվօլի. Քաֆէ «լը Սամարիթէն»ի մէջ։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ առաջարկութիւններ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   (12)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ*   Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճորճ Մէնֆրէտ անմիջապէս տեսակցութիւն մը ունեցաւ փորագրիչին դատական ներկայացուցիչներուն հետ եւ քաղեց հետեւեալ տեղեկութիւնները. — Կարելի էր արհեստանոցը գնել կամ վարձել. կարելի էր երկու պարագաներուն ալ, այնտեղ փոխադրուիլ անմիջապէս. բնակութեան յարմար էր արհեստանոցին վրայի յարկը եւ դրամատան մը յանձնարարականը բաւական էր իբրեւ երաշխաւորութիւն։

— Կորի՛ն մարդ չէտակը, բաւ ներկայացուցիչը ժողովի մը մէջ, ուր հաւաքուած էին մնանկացած փորագրիչին պահանջատէրերը. կը կարծէ որ աժան գիներով գեղարուեստական նկարներ պիտի պատրաստէ այնտեղ, պիտի մրցի ուրիշ վարպետներու հետ եւ դրամ պիտի շահի ... Ինծի ըսաւ որ ընկերութիւն մը կազմելու վրայ է հիմա եւ եթէ ամէն ինչ կարգադրուի, պիտի գնէ մեքենաները անմիջապէս...

Եւ իրաւ ալ նոյն օրը Թոմըս Գրանտ՝ վաճառական, Արթըր Նայթ՝ դրամատէր, Ճէյմս Սէլըրրք՝ արուեստագէտ, Ճեյրու Գոհէն՝ սեղանաւոր եւ Ճէյմս Լէյ՝ նոյնպէս արուեստագէտ, նամակ մը գրեցին Անանուն ընկերութեանց արձանագրութեան Դիւանին, յայտնելու համար որ իրենք ընկերութիւն մը կազմած են սահմանափակ դրամագլուխով (լիմիթէտ) իբրեւ նկարիչ – փորագրիչներ։ Նամակին մէջ նշանակեցին նաեւ իւրաքանչիւր բաժնետիրոջ դրամագլուխին քանակը

Միջանկեալ յիշեցնենք որ Մէնֆրէտ խակապէս արուեստագէտ էր։

Օտարականներու Արտաքսման օրինագծին ընթերցման հինգ օր մնացած, ընկերութիւնը արդէն կազմուած եւ փոխադրուած էր արհեստանոցը, գործի սկսելու համար։

— Տարիներ առաջ երբ առաջին անգամ Լոնտոն եկայ, ըսաւ Մէնֆրէտ, հասկցայ որ ինքնութիւնդ ծածկելու համար ամէնէն լաւ միջոցն է ընկերութիւն մը կազմել, որովհետեւ «Անանուն ընկերութիւն» բացատրութիւնը յարգանք կը ներշնչէ բոլորին։ Այդ տեսակ հաստատութեան մը անօրէնը ըլլալով, ի հարկէ ուշադրութիւն կը գրաւես եւ սակայն կը վանես բոլոր կասկածները։

Կոնզալէզ գեղեցիկ տպագրութեամբ շրջաբերականով մը յայտարարեց թէ «Գեղարուեստական Նկարներու Ընկերութիւն»ը գործի պիտի սկսէր հոկտեմբեր 1ին։ Ցայտարարեց նոյնպէս թէ ընկերութիւնը գործաւորի պէտք չունէր, խանութէ խանութ պտտող շրջուն վաճառորդները միայն ժամադրութիւնով կրնային ընդունուիլ, իսկ նամակները պէտք է ուղարկուէին վարչութեան

Սովորական խանութ մըն էր արհեստանոցը։ Ունէր բաւական խորունկ գետնայարկ մը, ուր լեցուած էին սնանկացած փորագրիչին կոտրուած մեքենաները։ Խանութը գործածուած էր իբրեւ գրասենեակ, որուն մէջ կը տեսնուէին քանի մը կտոր խճուկրակ կարասիներ եւ աղտոտ երեւոյթով թղթածրարներ։ Ձինկէ տախտակներ, փոշոտ հաշուեգրքեր եւ զանազան աղտեղութիւններ նետուած էին պատերուն վրայ երեւցող փոքրիկ դարակներուն մէջ։

Բուն արհեստանոցը կը գտնուէր առաջին յարկին վրայ։ Երկրորդ յարկը մթերանոցն էր, իսկ երրորդը՝ ամէնէն կարեւորը եւ հետաքրքրականը՝ կը պարունակէր լուսանկարի հսկայ գործիք մը եւ ելեկտրական լոյսի շատ զօրաւոր լապտերներ, որոնք այնքան անհրաժեշտ էին գործին։

Երրորդ յարկին ետեւի մասին վրայ կային երեք փոքր սենեակներ։ Անոնց մէկուն մէջ նստած էին — արհեստանոցին բացումէն երկու օր յետոյ — Փոսթէրքէն եկած չորս մարդերը։

Շատ կանուխ ելած էր աչուըը այդ առտուն։ Ցուրտ անձրեւ մը կը տեղար դուրսը, բայց վառարանին կրակը տաքուկ ու հանգստաւէտ մթնոլորտ մը ստեղծած էր սենեակին մէջ։

Մաքրուած էր միայն այդ սենեակը, ուր տեղաւորած էին խանութին ամէնէն լաւ կարասիները։ Մելանի բիծերով ծածկուած գրասեղանին վրայ կը տեսնուէր մնացորդը փառաւոր ճաշի մը։

Կոնզալէզ կը կարդար կարմիր կողքով գիրք մը. ունէր ոսկեզօծ շրջանակով ակնոցներ։ Փուաքար բաներ մը կը գծէր սեղանին մէկ անկիւնը, իսկ Մէնֆրէտ կը ծխէր երկար սիկառ մը, միաժամանակ աչքէ անցընելով քիմիագիտական գործարանի մը գիներու ցուցակը։ Պարապ էր միայն Թէրին։ Թեւերը դէմքը նստած էր կրակին դիմացը եւ անտարբեր կը դիտէր վառարանին բոցերը։

Չէին խօսեր եւ կարծես իւրաքանչիւրը զբաղած էր իր մտքերով։

Թէրի յանկարծ իր վրայ հրաւիրեց ընկերներուն ուշադրութիւնը։ Խօսելով համարձակ շեշտով մը, աչքերը հեռացուց վառարանէն եւ հարցուց.

— Դեռ ո՞րքան ժամանակ պիտի պահէք զիս այստեղ։

— Երրորդ անգամն է որ կ'ընէ այս հարցումը այսօր, դիտել տուաւ Փուաքար։

— Սպաներէն խօսեցէք, պատասխանեց Թէրի բարկութեամբ. ձանձրացայ այդ նոր լեզուէն. ո՛չ ձեր լեզուն կը հասկնամ, ո՛չ ալ ձեզ։

— Պիտի սպասես մինչեւ որ գործը աւարտենք, ըսինք արդէն, բացատրեց Մէնֆրէտ։

Թէրի դժգոհ շարժումով մը դարձաւ նորէն վառարանին կողմը։

— Ալ ձանձրացայ այս կեանքէն։ Փողոցները քայլելու հետեւող չեմ ուզեր. պէտք է վերադառնամ. ի՞նչ պիտի ընէք այնտեղ. կը ցաւիմ որ եկայ ...

— Կը ցաւիմ ես ալ. կը յուսամ որ շատ ցաւելու առիթ չպիտի տաս ինծի, քու բարիքիդ համար, պատասխանեց Մէնֆրէտ հանդարտութեամբ։

— Ո՞վ էք դուք, պայթեցաւ յանկարծ Թէրի. ի՞նչ էք. ինչո՞ւ կ'ուզէք սպաննել. անիշխանականնե՞ր էք ի՞նչ. պիտի շահի՞ք այս գործէն, կ'ուզեմ հասկնալ։

(Շար.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ 1933
13 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2162 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

—o—o—

Ց. Գ. 12րդ Ընդհ. Ժողովին Ցայտարարութիւնը, որու մասին խօսեցանք երէկ, կը մատնանշէ՞ ո՛ր եւ է փոփոխութիւն՝ կուսակցութեան հիմնական տեսակէտներուն մէջ:

Ո՛չ: Ցայտարարութիւնը կուսակցութեան քաղաքական գործունէութիւնը կ'ամփոփէ երկու բառի մէջ, — Հայկական Դատ:

Բաւէ՞նք, արդեօք, թէ այսօր մասնաւոր իմաստ ունին այդ երկու բառերը:

Այսօր կան հոսանքներ որ նոյն իսկ հրապարակաւ կը ժխտեն գոյութիւնը ո՛ր եւ է Դատի:

Վկայ՝ Երեւանցիները, որոնք ամէն օր եւ ամէն ժամ կը յայտարարեն թէ փակուած է «այսպէս կոչուած Հայկական Դատը»: Նոյնքան ուժգնօրէն որքան Լոնտոնցիները:

Ճիշդ է, մեր մէջ բանդէտներ կան որ այդ բոլորը կը համարեն ... նուրբ դիւանագիտութիւն: Բայց մենք սովորութիւն չունինք եզրակացութիւններ հանելու անամէջ երեւոյթներէ, երբ աչքի առջեւ է անողոք իրականութիւնը՝ 1921էն ի վեր:

Երկրորդ հոսանք մը — ռամկավար — երեւութապէս կ'ընդունի Հայկական Դատի մը գոյութիւնը: Բայց, ոչ թէ իբրեւ նըպատակ մը զոր պէտք է հետապնդել վճռական կամեցողութեամբ եւ յարատեւութեամբ, այլ իբրեւ «Տեսիլք», որ կրնայ ինքն իրեն ծագիլ առտու մը ...

Չենք խօսիր ուրիշ հոսանքներու մասին: Պարզապէս անոր համար որ, անոնք թէեւ կը հաւատան լաւագոյն օրերու, բայց չունին յստակ գիծ եւ աշխատանք՝ այդ ուղղութեամբ: Օրինակ՝ հին հնչակեանները:

Չենք խօսիր նաեւ անկուսակցականներու մասին, որոնք միշտ ալ տրամադիր են հակելու զօրաւորին, օրուան իշխանաւորին կողմը, առանց մաս մասի զարնելու:

Ի հարկէ Դաշնակցութիւնը ամէն բան չէ: Բայց, ունի թանկագին առաւելութիւն մը, — որոշ ուղեգիծ եւ անսասան յարատեւութիւն: Այլ եւ յեղափոխական ոգի:

Ան կը հաւատայ իր առաքելութեան: Կը հաւատայ կազմակերպուած ուժին, եւ կը գործէ անընդհատ, ականջը սուր եւ աչքը արթուն պահելով բոլոր հնարաւորութեանց հանդէպ:

Այս մտահոգութեամբ ալ, 12րդ Ընդհ. Ժողովը կը յանձնարարէ «աւելի գործօն քաղաքականութիւն»:

Ուրիշ խօսքով՝ համապատասխան ճիգ ու գործունէութիւն, արժանաւորապէս դիմագրաւել կարենալու համար գալիք դէպքերը»:

Այս կը նշանակէ կենալ միշտ արթուն, եւ օգտագործել բոլոր այն ազդակներն ու պատեհութիւնները որ կրնան դիւրացնել մեր ազատագրութեան ճամբան: Այսինքն՝ մղել գործօն եւ յարատեւ պայքար՝ համաձայն մեր ուժին եւ նկատի առնելով օրուան պայմանները:

Եւ անողոք իրականութեան ծանրութիւնն է որ բսել կուտայ Ընդհ. Ժողովին.

— «Ծանր է մեր ուղին, ընկերներ. սակայն շատ փորձութիւն, մեծ զոհաբերութիւն ու նահատակութիւն կը սպասեն մեզ: Տոգորուած, սակայն, մեր գաղափարի վեհութեամբ, ներշնչուած՝ մեր յեղափոխական փառաւոր անցեալէն, ապաւինած՝ մեր ժողովուրդի աննկուն կամքին, համոզուած՝ մեր դատին արդարութեան, յառաջ քալենք համարձակ ու վճռական քայլերով»:

Այս ճամբուն վրայ, Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ իրեն հետ չպիտի ունենայ բոլոր ընդունակ տարրերը: Բոլոր անոնք որ կը հաւատան Հայկական Դատին արդարութեան, եւ տրամադիր են ծառայելու կամ գործակցելու, համաձայն իրենց կարողութեան:

Անցեալին մէջ քի՞չ են եղած աջակցութեան, գործակցութեան ձեռնարկներ: Եւ, ինչո՞ւ պիտի պակսին այսօր, երբ, աւելի քան երբեք, պէտք ունինք ուժերու բազմապատկութեան եւ համախմբման:

Եւ Դաշնակցութիւնը ե՞րբ է ունեցեր «խորհրդաւորութեան» շարժումներ, երբ մարդիկ անկեղծօրէն մօտենալով, գլուխ գլխի եւ ձեռք ձեռքի տալով, ուզեր են տրամադրել իրենց մասնակցութիւնը՝ քաղաքական, նոյն իսկ զինական այս կամ այն ձեռնարկին համար

Պայմանները փոխուած են, այո՛: Եւ շատ բան փոխուած է Դաշնակցութեան գործելու մեթոտներուն մէջ ալ: Կարելի չէ այսօր ձեւել երէկուան կաղապարին վրայ:

Բայց, Դաշնակցութեան հիմնական ծրագիրը քարետախտակ մը չէ, որպէս զի մէկ օրէն միւսը կաւիճով գրեն ու սրբեն:

Նկատի առնելով հանդերձ աշխարհատասան փոփոխութիւնները, այդ ծրագիրը հայ ժողովուրդին փրկութիւնը կը գտնէ ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի ստեղծման մէջ: Ու կը պարտադրէ ծաւալուն կազմակերպութիւն, սիստեմատիկ աշխատանք եւ անսահման զոհողութիւն:

Արդ, անոնք որ «անկործելի իրաւունքներ»էն կը ճառեն ու «Տեսիլք»ով կ'ապրին, ունի՞ն տարբեր ելք: Գտա՞ծ են ուրիշ բանաձեւ մը, որ համապատասխանէ հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերուն:

Այս հարցումն ուղղելով, չենք ուզեր պղտորել իրենց «անկաշառ բարեկամութիւնը» եւ հաւատարմութիւնը՝ Երեւանի հետ:

Բայց իրաւունք ունինք ասպարէզ կանչելու զիրենք եւ իմանալու յստակ խօսք, առաջ տարուան խարխափումներէն յետոյ:

Որովհետեւ, խելապէս որ կը գտնուինք մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ շրջանին մէջ, ուր ոչ «բան մը չընելու» քաղաքականութիւնը կը փրկէ, ոչ ալ ակադեմական բանաձեւեր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՁՐԻ

—o—o—

«ԲԱՅՑ, Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԱՊՐԵՑՆԵՆՔ ԱՍՈՆՔ...»

Երեսփ. Ժողովը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, առջի օր քուէարկեց օրինագիծ մը, որով երկրորդական կրթութիւնը ձրի կը հռչակուի բոլոր դասարաններուն համար, մէջն ըլլալով լիսէներու եւ քոլէժներու նախնական եւ տարրական դասընթացքները

Այս առթիւ բուռն առարկութիւններ եղան թէ գիտական եւ թէ տնտեսական պատճառներով: Երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ մտաւորականներու գերարտադրութիւն մը յառաջ պիտի գայ, «ինչ որ ահարկու չարիք մըն է»:

— «Ի՞նչպէս պիտի ապրեցնենք ասոնք: Պիտի կրնա՞նք պաշտօն գտնել իրենց սորված գիտութեան համար: Ոչ, որովհետեւ կրթութեան հաւասարութեան դիմաց՝ մտքի, դատողութեան եւ սրտի յատկութեանց, ինչպէս եւ ընկերային դիրքի անհաւասարութիւնը նպաստաւոր պիտի ըլլայ մէկ մասին եւ աննպաստ՝ միւս մասին: Այս կերպով դժգոհներ յառաջ պիտի գան եւ — յիշեցէք Ժիւլ Վալէսի «Պաշըլիէն» — պիտի կազմուի մտաւորական պրոլետարներու դաս մը: Թերեւս մեր ընկերվարական պաշտօնակիցները կը յուսան այս կերպով նոր շարքեր, նոյնիսկ ապայակոյտներ հաւաքել յեղափոխութեան համար: Բայց կը սխալին, որովհետեւ այս դժգոհները աւելի հեռուն պիտի երթան, ամէն պարագայի մէջ՝ դէպ ի համայնավարութիւն կամ ուրիշ գաղափարնե

Զուարճալի տեսարաններ ալ պակաս չեղան, վիճաբանութեանց ընթացքին:

Կրօնական երեսփոխան մը յայտարարեց.

— Աշխարհական կրթութեան կուսակիցները ունին երկու գործիք,— շիշ մը՝ մարելու համար հաւատքին հուրը եւ կայծքար մը՝ վառելու համար ընկերվարութեան բոցը.

Կրթական նախարարը պատասխանեց.

— Բայց ես ի՞նչ գործ ունիմ այդ շիշերուն եւ կայծքարին միջեւ:

— Դուք ալ ժամակալը բռնած էք, դիտել տուաւ նախագահը, քըքիջներու մէջ:

Կրթական նախարարը պատասխանելով թեր ու դէմ առարկութիւններուն, մասնաւորապէս ծանրացաւ օրինագծին տնտեսական հետեւանքներուն վրայ: Ձրի կրթութիւն հաստատելով բոլոր երկրորդական վարժարաններուն մէջ, պետութիւնը պիտի ունենայ 39,789,000 Ֆր.ի նոր բեռ մը: Ճիշդ է որ հարկ պիտի ըլլայ դպրոցական նոր շէնքեր շինել Փարիզի եւ շրջանին մէջ, բայց այդ պահանջը շատոնց կար, քանի որ հինցած են շէնքերը կամ չեն բաւեր: Այս առթիւ պաշտպանեց միօրինակ կրթութեան տեսակէտը

Նախկին նախարար մը, Պ. տը Լաթէյի, բացագանչեց.

— Գոնէ միայն Ֆրանսացիներուն վերապահենք ձրի կրթութիւնը: Փարիզի լիսէներուն, օրինակ Ժանսոնի, Միշլէի, Գոնտորսէի ճեմարաններուն մէջ ձրի՞ պիտի ընդունինք օտարականները, երբ, տեղի անբաւականութեան պատճառով, չէք կրնար ընդունիլ Ֆրանսացի աշակերտները:

Տուրքերու չափը պիտի ստուգուի «ԱՐՏԱՔԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐՈՎ»

Միեւնոյն նիստին մէջ, Երեսփ. Ժողովը քուէարկեց ուրիշ նորութիւն մը:

Այսուհետեւ հարկատուները պարտաւոր պիտի ըլլան, իրենց եկամուտի տարեկան յայտարարութեան մէջ, յիշել կարգ մը «արտաքին նշաններ»,— ինչպէս՝ բնակարանի վարձք, երկրորդ բնակարան (ամարանոց), ապաւաւոր եւ ապասուհի, ինքնաշարժ, զբօսանաւ, ձիարշաւի յատուկ ապաստան եւն. որպէսզի կարելի ըլլայ դիւրացնել ստուգումը:

Այս առթիւ ալ բազմաթիւ առարկութիւններ եղան: Նախկին նախարար մը դիտել տուաւ թէ այս կերպով «պիտի սպաննուի անհատական տուրքը» եւ տուրքը առաւելաբար պիտի դառնայ ոչ թէ եկամուտի, այլ ծախքերու վրայ հաստատուած հարկ: Ուրիշ երեսփոխան մը առաջարկեց որ հարկատուները պարտաւոր ըլլան նաեւ յայտնելու այն դրամատուները ուր ընթացիկ հաշիւ ունին: Կառավարութիւնը հակառակեցաւ այս առաջարկին, առարկելով թէ նպատակին բոլորովին հակառակ արդիւնք պիտի տայ, թէ դրամները պիտի քաշուին դրամատուներէն եւն.:

Քուէի դրուելով, օրինագիծը ընդունուեցաւ մեծամասնութեամբ:

Այս առթիւ, քուէարկուեցաւ նաեւ օրինագծին մէկ յօդուածը, որուն համաձայն տուգանքէ եւ պատժական հետապնդումներէ ազատ պիտի ըլլան այն հարկատուները որոնք ինքնաբերաբար եւ 1933 յուլիս 1էն առաջ կը սրբագրեն տուրքերու յայտարարութեան առթիւ եղած զանցառութիւնները կամ թերութիւնները

Այս վիճաբանութեանց ընթացքին էր որ, աշխատանքի նախարարը յայտարարեց թէ հրամայած է գործադրկութեան նպաստ վճարել Սիթրօէնի բանուորներուն, որոնք աշխատանքէ զրկուած են առայժմ:

Հաստատութեան տնօրէնը, Պ. Անտրէ Սիթրօէն, օդափոխութեան համար Բան գացած ըլլալով, նախարարը ցաւ յայտնեց որ ան հեռու կը գտնուի «ճակատամարտի դաշտէն»:

Անգլիացի ճարտարագէտներու դատը

Երէկ սկսաւ Մոսկուայի մէջ ամբաստանուած անգլիացի ճարտարագէտներուն դատը: Անգլ. կառավարութիւնը վերջին պահուն առաջարկած էր որ դատավարութեան սղագրեալ առենագրութիւնը յանձնուի Մոսկուայի անգլ. դեսպանատան: Խորհրդային իշխանութիւնը մերժեց: Այս մերժումին վրայ, անգլ. կառավարութիւնը յանձնարարեց դեսպանատան գործակատարին՝ անձամբ կազմակերպել սղագրութեան գործը, աջակցութեամբ քարտուղարներուն: Այս ձեւով սղագրուած առենագրութիւնը օրը օրին Լոնտոն պիտի հեռագրուի

Ռուսական «Տեխնիկա» թերթը, որ պաշտօնաթերթն է Ծանր ճարտարարուեստի Խորհուրդին, նոր եւ ծանր ամբաստանութիւններ կ'ուղղէ անգլիական Վիքըրս ընկերութեան դէմ: Այսպէս, կ'ըսէ թէ ընկերութիւնը պակասաւոր կամ դիտմամբ փճացուած մեքենաներ կը յանձնէր ռուսական գործարաններուն: Ընկերութեան Մոսկուայի տնօրէնը, որ ամբաստանեալներուն մէջ է, վճռապէս կը հերքէ այս մեղադրանքը:

Մինչեւ հիմա, Ջեկան անգլիացի վեց ճարտարագէտները կ'ամբաստանէր անհատապէս, իբրեւ լրտեսներ կամ խափանարարներ: Այժմ ամբողջ ընկերութիւնն է որ կը մեղադրուի, իբրեւ խափանարար:

⁂ Անգլիոյ լորտերու ժողովն ալ երրորդ ընթերցումով քուէարկեց այն օրինագիծը որ կառավարութեան լիազօրութիւնն կուտայ արգիլելու ռուսական ներածումները

Ծանր դէպքեր Երեւանի մէջ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի (31 մարտ).—

— Նոր հասած ճամբորդներէն քաղեցի հետեւեալ տեղեկութիւնը, մանրամասնութիւնները ձգելով յաջորդ սուրհանդակին: Երեւանի մէջ հացի համար պոչ կապած տեղացիները եւ նոր գաղթականներու մէկ մասը ցոյց կը կազմակերպեն «հաց, հաց», պոռալով

Կառավարութիւնը վախնալով որ այդ ցոյցը կրնայ լուրջ հետեւանքներ ունենալ, ըստ իր սովորութեան, անմիջապէս Ջեկան հրապարակ կը հանէ եւ ցուցարարները կը ցրուէ գնդացիրներով: Բազմաթիւ սպաննեալներ եւ վիրաւորներ կան: Կը ջանամ ստուգել թիւը:

Դէպի Ուաշինկթըն, խանի մը օրէն

Պ. Էռիօ Փարիզէն ճամբայ կ'ելլէ Զատկի երկուշաբթի օրը, 17 ապրիլ: Պիտի նստի Ֆրանսայի անդրատլանտեան ամենամեծ նաւը, «Իլ տը Ֆրանս», որ իր ժամանակացոյցէն երկու օր առաջ պիտի մեկնի, այս ուղեւորութեան առթիւ: Շոգենաւը խիստ քննութեան ենթարկուած եւ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի չմատնուի «Աթլանթիք»ի բախտին (հրկիզում): Բազմաթիւ փորձեր կատարուած են վերջին չորս ամիսներու փորձերու ընթացքին, եւ հաստատուած է որ եթէ նոյնիսկ հրդեհ ծագի, կարելի պիտի ըլլայ մարել քանի մը ժամուան մէջ: Շոգենաւը ունի երկու հրշէջ խումբեր, իւրաքանչիւրը ինը հոգինոց:

Պ. Էռիօ հիւր պիտի ըլլայ նախագահ Ռուզվէլթի:

⁂ Ինչպէս գրած ենք, Անգլիոյ վարչապետը ճամբայ պիտի ելլէ աւելի կանուխ, ապրիլ 15ին: Իրեն կ'ընկերանայ մասնագէտներու մարմին մը, յատկապէս ընտրուած՝ իր իսկ նախաձեռնութեամբ:

Նախագահ Ռուզվէլթ միայն 11 պետութիւններ հրաւիրած ըլլալով, միւսները դժգոհ մնացած են: Իբրեւ պատասխան, Ուաշինկթընէն կը յայտնեն թէ կարելի չէր հրաւիրել ամբողջ աշխարհը, եւ թէ իւրաքանչիւր երկրամաս ներկայացուցիչներ պիտի գտնուին արդէն

⁂ Պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարին առթիւ, խորհրդակցութիւններ կը կատարուին պարտական պետութեանց միջեւ: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա եւ ուրիշ պետութիւններ միացեալ ճակատ կազմելով, պիտի խնդրեն նախագահ Ռուզվէլթէն որ յետաձգուի վճարումը: Բայց նախագահը հակառակ է այս տեսակ պիջումներու, մանաւանդ որ վճարելի դրամը կը ներկայացնէ պատկառելի գումար մը,— 41,152,840 տոլար՝ դրամագլուխի, իսկ 103,026,834 տոլար՝ տոկոսի հաշուին:

⁂ Կը հաստատուի թէ Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները ընդհանուր հանգամանք պիտի ունենան, շօշափելով հետեւեալ խնդիրները.—

1) Մաքսային սակացոյց: Պիտի աշխատին կարելի եղածին չափ պարզացնել միջազգային փոխանակութիւնները, կրճատելով մաքսատուրքերը:

2) Դրամագլուխներու շրջաբերութեան անդամ:

3) Պատերազմական պարտքերու խնդիր՝ համաշխարհային տնտեսական համագումարին հետ եղած կապակցութեամբ:

Նախագահ Ռուզվէլթի ծրագիրը կը ձգտի տնտեսական զինաթափութիւն մը յառաջ բերել:

Անունները թրքացնելով կ'ուզեն դիւրացնել ոչ-Թուրքերու թրքացումը...

Գրած էինք թէ քէմալական իշխանութիւնը ձեռնարկած է թրքացնելու ոչ միայն բառերը, այլեւ յատուկ անունները: Անգլ. թերթ մը դիտել կուտայ թէ՝ փոխելով արաբերէն եւ պարսկերէն անունները, կառավարութիւնը կը հետապնդէ երկու նպատակ,— նախ՝ իսլամներուն արաբերէն անունները վերածել թրքականի, եւ երկրորդ՝ միեւնոյն արդիւնքն ստանալ ոչ – իսլամներու համար: (ԽՄԲ.—«Ճիւմհուրիյէթ» վերջերս խրատ կուտար այդ իմաստով): Այս կերպով, բոլոր տարրերը իրարու մէջ պիտի ձուլուին եւ իրարմէ չպիտի խտրուին ազգային անուններու տարբերութեամբ:

Այս շարժման աղդանշանն ալ Մ. Քէմալը տուաւ, երբ, երկու տարի առաջ, որոշեց Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահին զաւակին անունը: Աւելի վերջը, համոզեց բարձրաստիճան պաշտօնատար մը որ փոխէ անունը: Այս կարգի անուանափոխութիւնները շատցած են հիմա: Դասարանի մը մէջ, որուն աշակերտները մեծ մասով Հրեաներ էին, ուսուցիչը յորդոր մը կարդաց եւ 42 աշակերտներ որոշեցին թրքական անուններ առնել, իրենց ընտրած անունները ներկայացնելով Մ. Քէմալի վաւերացման: Կ'ըսուի թէ Պոլսոյ ոստիկաններն ալ որոշած են փոխել իրենց անունները:

Այս ձեռնարկն ալ ունի շատ մը դժուարութիւններ: Օրինակ՝ չկան բաւական թիւով այլազան անուններ: Մեծ մասը երեւան պիտի հանուի նախիսլամական անցեալէն, իսկ ուրիշներ պարզապէս թուրքերէնի պիտի թարգմանուին, քանի որ արաբական անունները յաճախ իմաստ ունին:

Եթէ շարժումը ծաւալի, ի՞նչ պիտի ընէ Կազի Մուսթաֆա Քէմալ ինք: Պիտի փոխէ՞ իր անունը, որ պատմութեան անցած է: Երեք բառերն ալ արաբերէն են: «Կազի» կը նշանակէ յաղթական, Մուսթաֆա՝ ընտրեալ, Քէմալ՝ կատարեալ:

«Քշէ՛նք Հրեաները աւելի խան երբեք»

Հակառակ վերջերս եղած զիջումներուն, հիթլէրական կուսակցութիւնը կը շարունակէ ձեւակերպել եւ յառաջ մղել հակահրէական պայքարը: Պերլինի փողոցներուն մէջ, համազգեստաւոր հիթլէրականներ սկսած են ծախել 30 էջնոց գրքոյկ մը, որուն խորագիրն է — «Քշէ՛նք Հրեաները աւելի քան երբեք»:

Այս օրերս պայքարը հասած է մինչեւ մարզական ասպարէզը: Գերման մարզական ընկերութիւնը, որ 600,000 անդամ կը հաշուէ, ժողով գումարելով Շթութկարտի մէջ, որոշեց տարեկան համագումարին առաջարկել որ կանոնագրին մէջ դրուի «արիական» բացառութիւնը: Այսինքն, վտարուին Հրեաները:

Ռոսթոքի համալսարանին մէջ պաշտօնանկ եղան իրաւագիտութեան փրոֆէսէօրները, պարզապէս հրէական ըլլալով:

Պերլինի միջնակարգ եւ բարձրագոյն դպրոցներուն, ինչպէս եւ առեւտրական վարժարաններուն եւ չափահասներու դասընթացքներուն հրեայ աշա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նախորդ յօդուածով պարզեցինք թէ Թուրանական գաղափարը ծնունդ առած է Ռուսաստանի Թուրք-Թաթար ժողովուրդներուն մէջ, ուր եւ կ'արծարծուի մինչեւ այսօր։

1917ի փետրուարեան յեղափոխութեան օրերուն, Թուրք-Թաթար ներկայացուցիչները ցոյց տուին անքաղաքական բացայայտ տրամադրութիւններ, որ արտայայտուեցաւ նոյն տարուան մայիսին՝ Մոսկուա եւ աշնան՝ Կազան գումարուած մահմետական համագումարներու մէջ։ Հետաքրքրական է, որ, կովկասեան Թուրքերը կը ձգտէին Ռուսաստանէն անջատուիլ ոչ թէ պետական անկախ կեանք ունենալու նպատակով, այլ Թուրքիոյ միանալու համար։ Այս ձգտումը առանձնապէս շեշտուեցաւ, երբ 1918ին Թրքական բանակը սկսաւ յառաջանալ դէպի Կովկաս։

Ներկայիս ալ այդ ձգտումը կը տեւէ եւ Թուրանական գաղափարը վառ է խորհրդային գիծէն ներս գտնուող մահմետական աշխարհին մէջ։ Ուշադրութեան արժանի է որ Թուրանական շարժման թէ սկզբնական շրջանի գաղափարախօսները, թէ այդ գաղափարը տարածող «Թիւրք օճաղի» ծնողներու ղեկավարները եւ թէ խորհրդային երկիրներու մահմետական գործիչները, այդ նպատակին հասնելու համար, լեզուի նոյնացման խնդիրը մէջտեղ կը դնեն եւ իրենց գաղափարները տարածելու եւ Թուրանական ժողովուրդներու միջեւ կապը ամրացնելու համար կը վիճին [illegible] գործունէութեան։ Առօր ղուրղինեց, ի հարկէ, [illegible] գաղտնի գործնական աշխատանքի լծուելով։

Այդ մասին մեր մամուլը շատ է գրած ժամանակին։ Սակայն, ներկայիս տիրող շարժման կապակցութեամբ, կ'արժէ ի մի ամփոփել մինչեւ այժմ հրապարակուած ու վերջերս նոր երեւան եկած բոլոր փաստերը։ Սկսինք ժամանակագրական կարգով։

1925ին, Ս. Միութեան գործավարներու խորհուրդի նախագահ՝ Րիկովի այցելից Անդրկովկաս եւ, ի մէջի այլոց, անցաւ նաեւ Նախիջեւանի շրջանը։ Տեղին վրայ կատարուած քննութիւնը պարզեց, որ Նախիրայի կառավարութեան մէջ նստած են Քէմալի գործակալներ եւ մուսաւաթականներ։ Շրջանի ամբողջ կառավարական-վարչական կազմը փոփոխման ենթարկուեցաւ եւ որոշ մարդիկ ալ դատուեցան եւ աքսորուեցան։

«Պրաւդայի» 1927 դեկտեմբեր 30ի թիւին մէջ տպագրուեցան Թաթար յայտնի համայնավար Կարայեւի մերկացումները։ Մանրամասն քննելէ պատմական [illegible] խորհրդային Թուրք-Թաթար հանրապետութիւնները, Կարայեւը յանգած էր այն եզրակացութեան, թէ այդ երկիրներուն մէջ համայնավար ըմբռնումներ գոյութիւն չունին եւ այդ հանրապետութիւններու պետական կեանքն ու մշակոյթն ամբողջովին կը գտնուին Թուրք բանակի մնացորդ սպաներու եւ Թուրանական գաղափարաբանութեամբ համակուած մարդոց ձեռքը։ Դիտել կուտար թէ Անդրկովկասի մէջ տիրապետող մտայնութիւնը Թրքական է եւ Ազրբէջանի ու Տաղստանի մէջ հրատարակուած բոլոր ամսագիրները, թերթերը, դասագիրքերը եւ մնացած գրականութիւնը Թուրքերէն են։ Իսկ միջին Ասիոյ մէջ տպուած ու տարածուած է կէս միլիոն օրինակ Ղուրան։ Կարայեւը կը գտնէ որ Տաղստանի ու Ազրբէջանի «մտաւորականութեան մեծ մասը համաթրքական տրամադրութիւններ ունին եւ կը մտածէ թէ Թուրք լեզուի արմատացումով կարելի պիտի ըլլայ մօտենալ Թուրքերուն եւ կազմել համաթրքական միութիւն։ Նոյն տրամադրութիւններն ունին նաեւ Ուզբեկիստանը, Թիւրքմէնիստանը եւ միւս Թուրք-Թաթար հանրապետութիւնները»։

Եւ այս բոլորը խորհրդային տասնամեայ տիրապետութենէն յետոյ։

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» (1929 օգոստոս 11) եւ «Ժ. Հ.» (օգ. 15 եւ 20) թերթերը հաստատեցին որ Ազրբէջանի կուսակցական եւ պետական մեքենան վերէն վար լեցուն է մուսաւաթական ու իթթիհատական տարրերով, որոնք, կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Իւսուֆ Գասըմովի եւ փոխ-հեռագրական գործավար Նըզրիմի ղեկավարութեամբ, կը վարեն չարունակ մուսաւաթ-իթթիհատական քաղաքականութիւն մը որ բաց էութեամբ Թուրանական է։ Եւ այս կացութիւնը աչքի կը զարնէ Հոկտեմբերեան յաղթանակէն 12 տարի յետոյ։

«Պրաւդա»ն իր 1929 նոյեմբ. 4ի թիւով երեւան հանեց «սուլթան-գալիեւական» յայտնի շարժումը, որ արդէն գործնականի անցած, քէմալական Թուրքիոյ վրայ յենլով, կը ձգտէր իրականացնել համաթուրանական ծրագիրը։ Սուլթան-Գալիեւը — յայտնի Թաթար համայնավար — կապ կը հաստատէ ոչ միայն Թուրք-Թաթար ազգայնական տարրերու հետ, այլ եւ իր կողմը կը գրաւէ ազգային տրամադրութիւններ ունեցող բոլոր ցեղակից կուսակցականները և բոլորը մէկ փորձելով Թուրանական նոր կուսակցութիւն հիմնել, կը պատրաստուէին խորհրդային Թուրք-Թաթար երկիրներու ներկայացուցիչներու գաղտնի ժողով գումարել։ Անկէ զատ, «Սուլթան-Գալիեւականներու» ծրագիրը կ'առաջադրէր ստեղծել «գաղութներու միջազգային» մը և Թուրանական ընդարձակ ճակատով պայքարիլ Խորհրդ. Ռուսաստանի դէմ։

Առաջին հնգամեակի կիրառման ընթացքին, խորհրդային ամենօրեայ մամուլը բազմաթիւ տեղեկութիւններով կը հաստատէր ազգայնական տարրերու գոյութիւնը Թուրք-Թաթար հանրապետութիւններուն մէջ։ Սակայն, ազգայնական այդ խաւերու պայքարը խորհրդային թերթերը կը բացատրէին տնտեսական խնդիրներով եւ չէին թափանցեր շարժման խորը։ Միայն այժմ, երբ կ'ամփոփուած հնգամեակի տուած արդիւնքներուն, նոր կը զգան թէ ինչ աստիճանի զարգացեր ու ուռճացեր են ազգային տրամադրութիւններն ամենուրեք եւ, մասնաւորապէս, Թուրք-Թաթար ժողովուրդներու մէջ։

«Ժ. Հ.»ի այս տարուան փետր. 6ի թիւէն կ'իմանանք որ Նախիջեւանի շրջանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ այնքան խոր արմատներ են ձգած ազգայնական-հակայեղափոխական տարրերը որ Անդրկովկ. երկր. կոմիտէն հարկադրուած է հարց դնել Միութենական կեդր. կոմիտէի առջեւ, որպէսզի թոյլատրուի պայմանաժամէն առաջ զտման ենթարկել Նախիջեւանի կազմակերպութիւնը։ Պարզ է որ, եթէ խնդիրը վերաբերէր միայն կուլակին ու մնացորդին, հարկ չըպիտի ըլլար այդպիսի արտակարգ միջոցներու դիմելու։ Ինչ խօսք որ 1925ի պատմութեան կրկնութիւնն է։

«Ցառաջ»ի մարտ 31ի թիւին մէջ հրատարակուած էին այն տեղեկութիւնները որ կը հաստատեն թէ Ուզբեկստանի, Թուրքմէնստանի, Ղազախստանի եւ Խոտուշէկթիայի մէջ ինչքան ուժեղացած են ազգայնական տրամադրութիւնները եւ թէ ինչպէս այդ երկիրներու գիւղերուն մէջ տակաւին տիրապետողը Կարայեւի հրապարակած «ազգային» ոգին է։ («Պրաւդա», մարտ 7)։

Իբրեւ նոր փաստ, կրնանք մատնանշել «Պրաւդա»յի մարտ 29ի մէկ թղթակցութիւնը, ուր մերկացումներ կ'ըլլան Ուզբեկստանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ տիրող կացութեան մասին։ Ազգայնական տարրերն այնտեղ շատ ուժեղ են։ Գուխարայի մայրաքաղաքի խորհրդի նախագահը եւ թերթի խմբագիրը ուժ կուտան ազգայնական ու հակախորհրդային տարրերուն եւ անողոքաբար կը հալածեն Մոսկուայէն հաւատարիմ մնացած կուսակցականները։ Դպրոցներու մէջ ալ երեխաները կը դաստիարակէին ազգայնական ոգիով։ Ինչպէս կ'երեւայ, Սուլթան-Գալիեւի գաղափարախօսութիւնը խոր հետքեր է թողած այդ շրջաններուն մէջ։

Վերը յիշատակուած փաստերը կ'ապացուցանեն որ խորհրդ. Թուրք-Թաթար երկիրներու մէջ Թուրանական մտայնութիւնը դեռ ուժեղ է եւ, եթէ չահերէն իսկ զգուշած, քէմալական Թուրքիան ամէն կերպով պիտի հրահրէ այդ գաղափարը։ Թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնը եւ Նախիջեւանի կամուրջը այդ հնարաւորութիւնը կուտան իրեն։ Թէ որքան իրագործելի է համաթուրանական ծրագիրը՝ այնքան ալ կարեւոր չէ։ Մեզ հետաքրքրողն այն է, որ համաթուրանական ձգտում գոյութիւն ունի և այդ գաղափարին կուսակիցները իրենց ծրագրին իրականացման խոչընդոտ կը համարեն այսօրուան Հայաստանը, որ շնորհիւ կարճատես ու կարճամիտ հայ համայնավարներու, արիւնաքամ է եւ ուժասպառ։

Պէտք չէ մոռնալ որ եթէ մինչեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը Ռուսաստանը կը հանդիսանար քրիստոնեայ ժողովուրդներու պաշտպանը Թրքական լուծէն, ներկայիս Ռուսաստանի տիրապետութեան տակ ապրող մահմետական ժողովուրդներու ազատարարի դերը ստանձնած է քէմալական Թուրքիան. Իսկ խորհրդային երկիրներու մէջ ապրող մահմետականութիւնն իր ազատագրումը կը տեսնէ միայն Թուրքիոյ հետ միացման մէջ։

Իսկ աշխարհագրական դիրքի դժբախտ բերումով, միացման ճանապարհին ինկած է Նայիրի աշխարհը։

ԱՇՈՏ-ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ԵՐԳԻՆ ՈՒԺԸ

Ֆրանսայի միջազգային ուսանողներու տուած այցելութիւնները մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը արթնցուցին նաեւ միջազգային շրջանակներու մէջ։ Եւ իւրաքանչիւր ազգի անհատ մասնաւոր գոհունակութեամբ մը կարդաց անշուշտ, իրեններուն եղած ո եւ է գնահատութիւն։ Հայ տեղական թերթերը բաւական տեղեկութիւն տուին այդ մասին։ Հոս, այս տողերով, ջանանք պարզել, լաւ եւս ըմբռնելու համար երգին, ու մանաւանդ հայ երգին արժէքը, որովհետեւ անոր կը պարտինք յաւելապէս մեր ցեղային ուրոյն դիմագիծը, եւ որ ամենազկխաւոր ազդակը կրնայ ըլլալ հայ անունը տեւականացնելու համար եղած ու ըլլալիք բոլոր ճիգերուն։

Հայ ժողովուրդը հարուստ է իր երգերով։ Որ եւ է երգ տրամաբանօրէն ունի իր որոշ արժէքը իբրեւ արուեստ ու երաժշտութիւն։ Իսկ երաժշտութիւնը, առանց մեր մեծ հիւանդին (Կոմիտասի), մեզի համար պիտի դառնար գրեթէ անանկութեան փառատ։

Խօսքն ու գիրը, յաճախ, այնքան ի զօրու չեն ազդելու ենթակայի մը վրայ, որքան նուագն ու երաժշտութիւնը։ Միայն թէ երաժշտութիւնը եւս, ունի իր որոշ աստիճանաւորումները, եւ իւրաքանչիւր մտային մակարդակ, իր տարողութեան սահմանին մէջ կրնայ հասկնալ, ըմբռնել ու թափանցել որ եւ է երգուած ու նուագուած կտորի խորքը։

Երաժշտութիւնը, գրեթէ անտեսուած մեր մէջ, ըզգացուցած է սակայն իր թափն ու ուժը։ Եւ այդ մանաւանդ յանձին Կոմիտասի։ Իրաւցնէ, ոչինչ պիտի ունենայինք իբր երաժշտական ուրոյն արժէք, առանց Վարդապետին հոյակապ աշխատանքին։ Որքան իր գրով ու գրականութեամբ, նոյնքան, ու պէտք է ըսել աւելին, կը ճանչցուի ազգ մը՝ իր երաժշտութեամբ

Երաժշտութիւնը, նմէ ինչպէս կ'ըսեն, ի զօրու է թմրեցնել նոյն իսկ խենթը, ի զօրու է նոյնպէս տարբերու թմրութիւնէն արթնցնել անհատին մէջ իր ցեղին հոգին, արժէքն ու արժանապատուութիւնը։ Եւ հայրենաբաղձ հոգիներու միակ բալասանը երգը չէ՞ միթէ։

Մեր մէջ, ու ներկայիս մանաւանդ, շատեր ձանձրացած են ամենօրեայ վէճերէ ու կուսակցական հակամարտութիւններէն։ Շատեր խոյս կուտան բանախօսութիւններէ։ Շատեր սկսած են գոցել իրենց ականջները, չլսելու համար կարծես որ եւ է խօսք որ կ'ըլլայ ազգային հաւաքականութեան մասին։ Բայց չեմ սխալիր երբ ըսեմ թէ, չկայ հայ անունը կրող ո եւ է անհատ, որ կանգ չառնէ վայրկեան մը լսելու համար երգը, որ կուգայ իր ականջին — «Կռո՜ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»։

Այսքանը, կը բաւէ արդէն, անդունդի վրայ յեղափոխելու մարդը, ցրուելու այն մառախուղը, որ սկսեր էր թանձրանալ, արգիլելով լոյսը երբ ուղղութիւն անցեալին ու ներկային միջեւ։ Այո՛. Երգը, աւելի քաղցրաշունչ է ու հոգեթով, ազդու ու ներգործող, քան որ եւ է քարոզ կրօնական թէ քաղաքական։ Այդ երգի անմխուէլի ազդեցութեան տակ, մեր երեւակայութիւնը կը թեւաւորուի, կը սառի իր հրաշալի վերելքը, սաւառնումը, կը տանի մեզ հոն, ուր դեռ անշափահաս, հազիւ սկսեր էինք ճանչնալ մեր շուրջը։ Եւ ո՞վ չունի ալ ու յարդանք իր պատանեկան երջանիկ ու անհոգ օրերուն, երբ իր շուրջը հոմակ երգ ու խինդ էր արդէն։ Ո՞վ կրնայ յիշել առանց յուզումի, իր դպրոցն ու երգերը, որոնց շուքին տակ նետեր է հասակ, ու այսօր կ'ապրի տարբեր երկինքի տակ։

Երգն ու երաժշտութիւնը, բարիք ու օրհնութիւն են ինքնին։ Նկատա՞ծ էք, թէ մեր կեանքի զանազան փուլերուն, ըլլան անոնք տխուր թէ զուարթ, կը զգանք անձամ մը գիւթանք մեր հոգիին ներս. ու մեր ներսէն փրթած այդ շունչը, գրեթէ միշտ — ու յաճախ անգիտակցաբար, կ'արտայայտենք երգով մը։

Կը սկսինք երգել, երբ քանի մը վայրկեան առաջ, սիրոյ, կարօտի ու հայրենաբաղձութեան զգացումը ծայր տուած է արդէն մեր ներսը։ Զգացումն ու երգը ուրեմն, կ'ընթանան զուգահեռ ու անբաժանելի։ Երգը ուրեմն զգացումն իսկ է, զոր կ'օգտագործենք մեր կեանքի դառն կամ երջանիկ վայրկեաններուն իբր գերագոյն բարիք։

Նկատա՞ծ էք որ, մեր երգի եւ ուրեմն զգացումի վայրկեաններուն, երբ մարդ, մեզ կը զգանք ազատ առօրեայ այն բոլոր չարիքներէն, որ կեանքը յաճախ կը պարտադրէ, մեզ դուհէրին ու չարը կը պարտուին լաւին ու գեղեցիկին ուժէն։ Ցաճախ, երաժշտութեան մը ազդեցութեան տակ, կ'ըլլանք աւելի ներող ու գթասիրտ, կ'ունենանք մոռնալ պարտադրուած թիւրիմացութիւններ։

Այո՛, երգը բարիք է ու օրհնութիւն։ Աշխատաւորը յոգնած Փիլիբբալէս, քաղաքաղէտն ու գիւանագէտը՝ մտաւորապէս, պէտքն ունին անոր կենսատու, վերանորոգիչ ուժին։ Առօրեայ բոլոր տաղտուկները մոռացութեան կը տրուին յաճախ, անուշ երգի մը ազդեցութեան տակ։

Մարդ, երաժշտութեան գեղեցիկ շունչին տակ, աւելի տրամադիր է ու բարի, քան զուրաը, փողոցը, իր գործին մէջ։

Երգն ու երաժշտութիւնը ուրեմն, կեանքի այն ովասիսն է, որուն պէտք ունինք մեր կեանքի տեւողութեան ընթացքին, հանգչելու իր եղերքը, ծառերու շուքին տակ, յագեցնելու մեր պապակը, լաւ եւս շարունակելու համար այն ճամբան, որ հեռի է աւարտելու կամ նուաղ։

Եթէ քաղաքականութիւնն ու դիւանագիտութիւնը պատճառ կը նկատուին ներկայի անտեսական բոլոր չարիքներուն, հարկ է ըսել որ, երգն ու երաժշտութիւնը հինէն ի վեր պատճառած յաղթաբարած են այդ երկու բաներուն դէմ։ Որովհետեւ մինչ անոնք կը ձգտին լարել կիրքերը, երգն ու երաժշտութիւնը, ընդհակառակն, կ'ամրացնեն ազգերու մէջ յարաբերութիւնն ու կապը։

Գրքեր, չատ հնչողութեամբ կրնաս արգիլուիլ երկրէ երկիր։ Երաժշտութեան համար սակայն, ոչ միայն բաց են դռներն ու սահմանը, այլ մանաւանդ սրտերն ու հոգիները։

Շատ դիւանագէտներ մոռացութեան տուած է անշուշտ մարդկութիւնը. ծիծաղելի պիտի ըլլար սակայն մտածել թէ կրնան մոռցուիլ Պէթհովէնի, Վակնէրի, Մոցարթի, Կունոյի, Կոմիտասի անունները։

Եթէ դիւանագիտութիւնը մահ ու թոյն կը սերմանէ երկրէ երկիր, երաժշտութիւնը կը ներշնչէ սէր ու համակրանք։ Ազգայնական Ֆրանսացի մը, վակնէրեան երաժշտութեան ազդեցութեան տակ, աւելի լուրջ է ու ազնիւ, քան երեսփոխանի մը լեզուի ճարտարութեան տակ։

Գերմանացին կրնայ ատել Փարտուքէն ու Փուանքարէն, Պրիանն ու Տարտիէն, բայց երբեք Կունօ կամ Մասսընէ։ Պիզմարքի, Վիլհէլմի ու Հիթլերի անունները կը պղտորեն ու կը գրգռեն Ֆրանսացիին միտքը, ազգայնական թէ համայնավար, իսկ Շիւմանի, Մանտէլսընի անունները ու անոնց երաժշտութիւնը կը սիրեն ամէն բանէ աւելի։ Ֆաուստի եւ Վէրթէրի Փըլաքատական երաժշտութեան շունչին տակ եւս կը հասուննան գերման սերունդներ ամբողջ։ Իսկ Ֆրանսացիներու Օփերայի յայտագրին մեծամասնութիւնը կը կազմեն Վակնէրի գործերը։ Թէու, ազգայնական Գերմանացին, սովորութիւն ունի ուիք զըխարկը կը հանէ ո եւ է զաւակն երաժշտութեան մը մինչեւ մանաւանդ, արճարանէն ներս։ Այդ յարգանքը կ'ընէ երաժշտութեան, կոխելով իր ոտքի մատներուն վրայ, գլխարկը ձեռքին. կը նստի ու կ'ունկնդրէ զայն կատարեալ ներշնչումով ու առանց շշուկի ու յաճախ, կը մեկնի առանց խօսելու։

Երաժշտութիւնը ինքնին համաշխարհային կրօնք մըն է։

Փողոցէն անցած ատեննիս, երբ դիմացի պատուհանէն կը լսենք գեղեցիկ ու տաղէ ձայն մը, կը կենանք յաճախ, լսելու, վայելելու համար զայն։ Եւ այդ ձայնը, այդ վայրկեանին, կ'արթնցնէ ամբողջ կեանք մը, պատմութիւն մը մեր մէջ։

Երբ երաժշտական գեղեցիկ կտոր մը հասկնալու ու գնահատելու կարողութիւնը ունինք, յաճախ, անկարելի կ'ըլլայ մեզի զսպել զգացումի այն թեւաւորումը, որով կը համակուինք եւ որուն կը հետեւի երբեմն արցունքը՝ երբ գերագոյն ապացոյց մեր յուզումին, սիրոյն ու կարօտին։

Երիտասարդ սիրահարը, զգալու չափ հակամէտ, կատարեալ ջերմեռանդութեամբ մը կը վազէ ունկնդրելու Ռոմէօ Ժիւլիէթը, երբ Ռոմէօ պիտի զայ իր սիրուհիին դաղաղին մօտ թունաւորուելու, ու յետոյ, անոր հետ գիրկընդխառն մեռնելու համար։

Ազգի մը դիրքը պատմութեան մէջ կը գնահատուի ընդհանրապէս իր արուեստով, եւ արուեստներու գլխաւորագոյնն է երաժշտութիւնը։

Երգը երբեմն շաղախուած է ինչպէս անհատին, նոյնպէս ժողովուրդի մը գոյութեան հետ։ Ըսինք արդէն թէ, յաճախ, կեանքը անտանելի է առանց երգին ուժին։

Մենք Հայերս ցրուած չորս հովերուն, պէտք ունինք աւելի քան երբեք այդ ուժին, մեր երգերուն, մեր դեղջուկ երաժշտութեան։ Հայ ժողովրդական երգերը մասնաւորաբար, իբր երաժշտութիւն, գեղեցիկ կտոր մը կը կազմեն կորսուելու վտանգին դէմ։ Հայը կ'ապրի, եւ կը սիրէ ապրիլ մանաւանդ իր երգի շունչին տակ։ Պէտք է մշակել սակայն մեր մէջ այդ յուսաթի գետինը, երաժշտութիւնը, որուն ակօսները բացաւ մեր ողբալին ու անզուգական Կոմիտաս վարդապետ։ Մասնաւորապէս վերջին սերունդը ու ընդհանրապէս ամբողջ հայութիւնը պահեց, ու, կը պահէ տակաւին իր տաղանդին, իր արուեստի շունչին տակ։ Ներկայիս իր անունը խոր կսկիծով կը յիշէ ամէն հայ անհատ։

Ի՞նչ ըրաւ հայութիւնը իր անփոխարինելի ծառայութեանց փոխարէն։ Շատ քիչ բան։ Զապաւենք մահուան — ինչպէս սովորութիւն է մեր մէջ — մեր պարտականութիւնը լրիւ կատարելու համար, քանի դեռ կ'ապրի Վիլժիւիֆի մեր Մեծ Հիւանդը։

Ն. Ա. ՀԱՅՐՈԴԻ

Դ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Erardի տաճարանման սրահը կենդանացաւ ու թրթռաց անվերջ ծափերով, որոնք հայ տաղանդը, հայ արուեստագէտը գնահատեցին արժանաւորապէս, ինչպէս գիտեն Եւրոպացիները գնահատել, գիտակցօրէն եւ անվերապահ։

Որովհետեւ — հարկ կա՞յ չեշտելու — սրահը ամբողջութեամբ լեցնող ընտրեալ հասարակութեան մեծամասնութիւնը Ֆրանսացիներ էին։ Հազիւ 1—2 տասնեակ հայ ծանօթ արուեստագէտներ միայն։

Զուտ Récital մը անշուշտ … Լէպլէպիճիի մը հրապոյրը չունի մեր երաժշտասէրներուն մեծ մասին համար։ Կը հասկնամ այդ երեւոյթը, խառնուածքի, միջավայրի եւ զարգացումի խնդիր է։

Բայց Լէպլէպիճիները չգնահատողներն ալ բացակայ էին։

Եւ կորուստը իրենցը եղաւ։

Հաւաստաւ է Աղազարեանի պատրաստած հաւկայ յայտագրին հանդիպիլ մեր երաժշտական կեանքին մէջ։

Միմիայն Corelliի անպատմելի գեղեցկութիւններով հրաշափառ գործը, La Folia — որ առաջին անգամ միայն հայ արուեստագէտ մը կը յանդգնի ներկայացնել մեր մէջ, — պիտի բաւէր ամէնէն դժուարահաճ երաժշտասէրին դոհացում տալու լիովին։

Ցայտագիրը կը սկսէր De Feschի sonate en sol majeurով, Նախերգանքի երազանքը ու յաջորդող հնչեղ ու վաւ ներդաշնակութիւնները անվիճելիս ստեղծեցին արուեստագէտին շուրջ համակրութիւն մը։ Առաջին ծափերը յստակօրէն չէշտեցին ատիկա։

Երկրորդ կտորն էր La Folia։

Նախերգանքը կը սկսի հեծեծագին, ցաւագին շեշտերով, տառապող հոգիի մը զանգատներով, որոնց մէջ արդէն յաղթանակական նօթեր կը թռչին, մօտալուտ զաւակէ մը ընդնշմարել տալով։ Ցանկարծ արագօրէն կը յաջորդեն սրտակեղեք ճիչեր, ուժգին կանչեր, ներդաշնակութեան ահաւոր փոթորիկ մը, ուր խելագար հոգին կը հասնի իր տառապանքին արտայայտութեան — կը փորձուիմ ըսել — տոտուածային բարձրութեան։ Ցաղթութեան պահ մը, հաւընդհատ նօթերու հեծկլտուքներով ու վերլուծով լեցուն։

Եւ անուշ վերյուշումի մը պահուն կարծես առաջին թէմը կուգայ զարմանալ տառապանքի հանդարտ վիճակը լալու, համակերպած, ընկճուած։

Տառապած հոգին կը խորհրդածէ այժմ, ու կը դառնանայ պահ մը թողոքարկու՝ վերջնալու համար յաւատնական ցնցող ճիչի մը մէջ։

Սրահը լեցնող ծանօթ արուեստագէտներու եւ դժուարահաճներու առաջին ծափերը եկան հաստատելու, որ Աղազարեանի նուագը եղած էր հարազատ ու ճշգրիտ, ըմբռնումի եւ զգացումի անթերի կատարելութեամբ։

Corelli 17րդ դարու կէսին ապրեր իր հանճարին անզուգական հմայքը տիրապետած է իր դարը։ Իր գերեզմանը, Վատիկանի մէջ, կը կրէ «բաժշտութեան իշխանին» մակագրութիւնը.

Զգայնութեան արտասովոր խորութիւնով մը, Աղազարեան յաջողեցաւ նաեւ յայտագրին մէջ ուրիշ կտորին, Antonio Majorquineի մէջ, որ Հեղինակը ծնած է հայ արուեստագէտին։

Սպանիացի մեծ երաժշտագէտի այդ դժուարին գործին առաջին ունկնդրութիւնն էր մեզի համար։

Իր երկրին գիրքին եւ կլիմային համապատասխանող հրապոյր մը ունի անհատական երաժշտութիւնը։ Մանրակազմ ու մեղմագձեռ արեւմտականներու բանաստեղծութեամբ զուգ ու բուրումնաւէտ գիշերներ մը՝ ան կուգայ փայփայել ունկնդրին յազութիւնը, եւ հոգին լեցնել անսահման երազանքով մը։

Սպանիացի վարպետը իր պատմութեան մէջ կրցած է պարունակել ինքնուրոյն հոգի մը, որուն արտայայտութիւնները այլայլ յառաջ տանելու պատուրութիւն չեն թողուր։

Արուեստագէտի մանկունակ ամպ մը օժտուած երաժշտագէտ, ամբողջ ճանչնալու եւ լսելու բախտը ունեցայ՝ դեռ չմեկնած իր ծննդավայրէն, հոգեկան կապերով հաղորդուած Աղազարեանի հետ, այդ գիշեր։

Ցայտագրին կարեւոր կտորներէն մէկն էր նաեւ Sarasateի ծանօթ Airs bohémiensը։

Հմայիչ, փայլուն, կայծկլտուն խաղատութիւններով սերեն այդ կտորը յաճախ լսած եմ զանազան ջութակներու տակ։ Բայց Աղազարեանի նման չեմ յիշեր հանդիպած ըլլալ։

Իր եւ հեղինակին նուագելու եւ կատարելութեան մէջ նմանութիւններ տեսան մէկ քանի ներկայ Ֆրանսացի մասնագէտներ, եւ ատ աղէկ կը վկայէ ի նպաստ Աղազարեանի։

Sourdineի մասերուն մէջ՝ ան կը բացատրէ, ինքն իսկ գրեթէ մարդկային բան մը դնելով լարերուն մէջ, խառվելով հոգիները, եւ խեղդելով կոկորդները՝ զսպուած հեծեծանքներու մէջ։

Colletի «La pena»ն արեւի եւ գոյներու ակնախտիղ՝ բայց, աւա՜ղ, կորստեան ճառագայթ մը եղաւ այդ ներդաշնակութիւններու ցայտական աշխարհին մէջ, որ Աղազարեանի յայտագիրն էր։

Իր հեղինակած «Mélodie Arménienne»ը ջերմօրէն գնահատուեցաւ։ Հայկական տարբեր պարբերականքեր եւ նօթ եղանակներու յիշատակներ թնդող այդ եղանակը ինքնուրոյն գեղեցկութիւն մը եւ առանձնայատուկ զրոյմ մը ունի, եւ հակառակ իր խաղատութիւններուն եւ եւրոպական գրչոյմին՝ ան կը խօսի ջերմօրէն մեր սրտին։

Աղազարեանի թէքնիքը հասած է կատարելութեան։

Պատանեկան յանձնառութեան մէն էր ներկայանալ Ֆրանսացի նաղէս ունկնդիրներու, — որոնց կը զոհուէր իր մեծ վարպետը — նմանօրինակ յայտագրով մը, որուն գլխաւոր մասերը միայն նօթ գրեցի, եւ տանիլ այդ ճիգը ու ուղարկին աշխատանքը այնքան ազատ գիրին, անճիգ, զարմացնելով իսկ ամենադժուարահաճ վարպետ բանաստեղծները։

Աղազարեան գնահատելի ուժ մը նեցաւ իր քովը՝ յանձին Օր. Ideriniի, — Երաժշտանոցի առաջին ձանակ ստացած, — որուն զուգընկերակցութիւնը եղաւ նրբօրէն դաշնակ, գիտակցօրէն տառելի համեստ եւ ուշադիր միայն արուեստագէտին solistը.

Հանդէսէն յետոյ գրեթէ սրահը խուժեց բեմ, շնորհաւորելու համար մեր երիտասարդ հայրենակիցը՝ իր նշանակելի յաղթանակին համար։

ՀՐ. ԱՃԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Հանրի Էթիէն կը պատմէր իր ժամանակակից դատաւորի մը մասին, թէ ոճրային դատերու համար մէկ տեսակ բանաձեւ ունէր ան։

Եթէ ամբաստանեալը ծեր մըն էր, կ'ըսէր

— Կախեցէք, որովհետեւ անզգամներ ալ ոճիրներ գործած ըլլալու է։

Իսկ եթէ երիտասարդ ըլլար՝

— Կախեցէք, որովհետեւ ... ճիրներ ալ կրնայ գործել։

Զ. Ռ. Մ.

Ապրիլ Տասնըմէկ

Տենդագին գործունէութեան մէջ են Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղերը ամէն կողմ։ Իրենց ծնողքներուն յիշատակն է, որ, համազգային պատուանդանի մը, պիտի կատարեն յառաջիկայ շաբաթ։

Ժամանակ մը կը պայքարէին իրենց վրայ առնելու համար այդ սգահանդէսի նախաձեռնութիւնը։ Անկեղծ ու գիտակից զգացում մըն էր, որ կը թելադրէր այդպէս։ Այժմ գրեթէ ամէն կողմ Զ. Ռ. Միութեան է ծզուած այդ պատասխանատուութիւնը եւ սրբազան են Զոմականները։ Այստեղ պէտք է դիտել տալ, որ եթէ Զոմականները նախաձեռնարկ չըլլային սգահանդէսին, գաղութները չատո՞նց մոռցած պիտի ըլլային այդ տօնը. Արդարեւ գաղութներ կան, ուր տարիներէ իվեր սգահանդէս չէ կատարուած։ Անցեալ տարի Աթէնքի ՆՈՐ ՕՐՆ էր, որ խմբագրականով մը պարտականութեան կը կանչէր գաղութը, — չմոռնալ ազգային նահատակներուն յիշատակը, այլ ոգեկոչել պատկառելի հանդէսով։ Բայց վերջապէս գաղութներ ալ կան, ուր Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնուի... եկեղեցիին մէջ աւուր պատշաճի ժամերգով մը։ Ապրիլ Տասնըմէկի նահատակները միա՞յն, որպէսզի կրօնաւորներու աղօթքով արքայութիւն երթա՞յ անոնց հոգին։ Այս տօնը ի՞նչ կապ ունի ժամու եւ խունկի հետ։

Ապրիլ Տասնըմէկի տօնը ուրի՛շ բան է, բոլորովին ազգային նկարագիր ունի։

Զ. Ռ. Միութիւնն է, որ ահա կուգայ ամէն տարի, տօնել թէ ինչպէս պէտք է ոգեկոչել նահատակները։ Այդ հանդէսներուն նկարագրութենէն կը հասկցուի, որ գաղութներու մէջ կատարուած բոլոր հանդէսներէն ամէնէն գեղեցիկը Զոմերուն կատարած այդ հանդէսն է անպայման։

Հետզհետէ, շնորհիւ Զ. Ռ. Միութեան եռանդին ու աշխատանքներուն, Ապրիլ Տասնըմէկի յիշատակը կը տարածուի ամէն կողմ։ Նոյնպէս Միութիւնը կը յաջողի այդ տօնը կատարել մէկ օրուան մէջ ամէն ուր որ հայութիւն կայ։ Մասամբ յաջողեցաւ այս տարի։ Արդարեւ Ապրիլ 23ին կը սկսին այդ հանդէսները Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա, Ամերիկայէն Յունաստան, Յունաստանէն Սուրիա։

Փարիզի մէջ կը տօնուի 23 Կիրակի երեկոյ Սալ Կավոյի մէջ։ Փարիզի երաժշտական պալատը կը համարուի այս սրահը։ Երեք յարկի վրայ օթեակներ ունի եւ հրաշալի երգեհոն մը, որ կը բռնէ ամբողջ բեմը։ Կը նախագահէ Ferdinand Hérold, որ քարտուղարն է Ligue des Droits de l'Homme-ի, գրագէտ եւ ... Հրաւիրուած է Գ. Միքայէլ Վարանդեան ինչպէս նաեւ Զոմի ներկայացուցիչը։

Բացումը պիտի կատարէ Փարիզի պետական երաժշտանոցին փրոֆէսէօրներէն Թօրէ, նուագելով Հայոց անմահ «Տէր Ողորմեա»ն, երգեհոնի վրայ։ Առաջին անգամն է, որ հայկական հանդէսի մը մէջ կը լսուի երգեհոնը։ Փարիզի նոյն երաժշտանոցէն առաջին մրցանակով վկայուած երգիչ եւ փրանսացի արուեստագէտներ, զանազան նուագարաններով պիտի նուագեն հայկական երգեր եւ ի վերջոյ պիտի երգէ մեր սիրուած երգչուհին Օր. Հ. Թորոսեան։

Նոյն օրը, առաւօտուն Զ. Ռ. Միութեան անդամներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Յաղթութեան Կամարին տակ, Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ,— այդ մասին արտօնութիւն խնդրուած է պետական իշխանութենէն, հայ կամաւորներու միութեան միջոցով։

Փարիզի մասնաճիւղը այս տարի որոշած է հանդէսին կազմակերպութեան մէջ չյիշատակել կուսակցութեանց եւ միութիւններու անունը, աւելորդ ցուցադրութիւն մը նկատելով այդ։

Լիոնի մէջ սգահանդէսը կը կատարուի 22 Ապրիլին շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ։ Պատրաստուած է ճոխ յայտագիր մը։

Վիէնի մէջ կը տօնուի յաջորդ օրը, Կիրակի, կէսօրէն յետոյ։

Մարսիլիոյ մէջ՝ 29 Ապրիլին, շաբաթ երեկոյ։ Պրէպան Մարսէյեզ սրահին մէջ։ Այս առթիւ հրաւիրուած են մտաւորականներ Փարիզէն։

Վալանսի մէջ կը տօնուի 29ին, շաբաթ երեկոյ։

Ռոմանի մէջ, 30ին, կիրակի կէսօրէն յետոյ։

Սուրիոյ Զ. Ռ. Միութեան Շրջ. վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ պատրաստութիւն տեսած են նոյն շաբթուան մէջ մեծ հանդիսութիւններով տօնելու համար Ապրիլ Տասնըմէկը Պէյրութի, Հալէպի, Դամասկոսի մէջ։

Մոնթէվիտէօյի մասնաճիւղն ալ յայտարարութիւն տուած է արդէն եւ կը հաղորդէ թէ Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնեն Ապրիլ 23ին։

Պուէնոս-Այրէսի մասնաճիւղն ալ նոյն օրը։

Միւս մասնաճիւղերն ալ իրենց կարգին պատրաստութիւն կը տեսնեն սգահանդէսը կատարելու համազգային սուգի շաբթուն։ Եւ թող օտարներն ալ տեսնեն թէ հայ ժողովուրդը Ապրիլի մէջ մէկ շաբաթ իր սուգը կը տօնէ, սուգը անոնց որ ինկան յանուն հայրենիքի ազատութեան։

Զ. Ռ. Միութեան կատարած այլ աշխատանքներուն մասին ուրիշ առթիւ մը։

Ցոմական

ՈՐՔԱ՞Ն ԱՐԱԳ ԿԸ ԹՌՉԻՆ

Լորամարգին հազիւ 61 քիլոմեթր կը թռչի մէկ ժամուան մէջ։ Ագռաւին՝ 100 քիլոմեթր։ Արծիւը աւելի արագ կը թռչի, 112 քիլոմեթր։ Ծիծեռնակը, որ մէկ ժամէն կը թռչի 240 քիլոմեթր, masadz ffnés e.eêrldmfdrisréրւեւնւեւնւ բերեւս խլէր առաջնութիւնը, եթէ չըլլար վայրի ծիծառը (martinet), որ կը թռչի ժամը 316 քիլոմեթր, խելքի պնոյտ տուող արագութեամբ։

Լաւ որ մարդոց շինած ճամբաներու վրայէն չէ, որ կը սուրան, այլապէս ճամբու ի՞նչ ··· արկածներ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ռ. Փլէյէլի գեղանկարչի սիրուն սրահէն ներս ենք մտած արդէն։ Մուտքն իսկ կը խօսի։ Տասնեակ մը նկարներ ցոյց կուտան թէ այստեղ է Ազատ Արուեստագէտներու նկարահանդէսը պէսպիսուն, գունագեղ եւ ճաշակով ու արուեստով զարդարուած։

Ընդարձակ չէ իրենց տեղը ներկայացնելու համար 43 արուեստագէտներու ամբողջ արժէքը, արուեստն ու ճիգը։ Բայց մէկը իր քանի մը փոքր կտաւներով, ուրիշ մը իր միակ գործով, երրորդը քիչ մը աւելի ընդարձակ իր բաժինով գիտցեր ու կրցեր են տալ այնքան համերաշխ գործակցութիւն մը, այնքան ակնահաճոյ ամբողջութիւն մը, որ այցելուն պահ մը կը շփոթի դուրս ելած ատեն «Մէ՞կ սրահ էր միայն այցելածս, եւ այն ալ հազիւ 50 մեթր քառակուսի՞»։

Այցելու մըն եմ ես, սիրող մը գոյներու եւ վրձինի, աւաղ չեմ մտներ թեքնիկ մանրամասնութեանց մէջ։ Եւ իբրեւ գեղասէր, ուզելով փոխանցել իմ տպաւորութիւններս, չեմ կրնար չըսել. «Գացէք տեսնելու մեր երիտասարդ արուեստագէտներու այս հաւաքական ճիգն ու անոնց ամէն մէկուն արուեստին ինքնուրոյն արտայայտութիւնը»։

Արուեստի քննադատ մը ըլլալու պէտք չկայ, հաղորդակից ըլլալու համար այնտեղ սփռուած հոգեկան յոյզերուն, արուեստագէտին խորունկ ապրումներուն։ Գոյներու, լոյսի ճոխութիւնը եւ պէսպիսութիւնը, նկարուած դէմքերու ամէն մէկուն ժպիտը, կնճիռը կամ հեգնանքը այնքան ակնապարար են ու այնքան արտայայտիչ ու հաղորդական, որ հազիւ թէ մարդ զգայ իր արուեստագէտ չըլլալը արդէն։

Վստահ եմ որ շատեր չգացին մինչեւ Փլէյէլ, լսեցին ու անցան կամ յետաձգեցին։ Սակայն մինչեւ Ապրիլ 23 միայն կարելի է ուշացնել այդ այցելութիւնը, որ ոչ միայն հաճոյք է, այլ պարտք մը արուեստի այդ խումբ մը հայ քուրմերուն։

— Գացէք անպայման հայ նկարիչներու ցուցահանդէսին, ձեր ուխտը ընելու հայ արուեստին։

Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոյն հոգեբանութիւնը ձնն ալ..

Միլլիյէթ սկսած է հրատարակել «Միլլի Շէֆ»ի մը յուշատետրը, որ գրի առնուած է Էնկիւրիի մէջ՝ միլլի շարժման օրերուն։ Ստորեւ՝ մաս մը այդ յուշատետրէն, ցոյց տալու համար թէ ինչ անկազմակերպ վիճակ մը ունէր Թրքական բանակը ու «մեր դաշնակիցները» ինչի վերածեցին զայն. նաեւ՝ հոգեկան վիճակի նոյնութիւնը մեր ու անոնց մէջ։

ԷՆԿԻՒՐԻ, Յունուար 1920

Էնկիւրիի եւ ամբողջ ազգին յոյսը ճակատին է կոթնէր։ Ամէն ոք «ճակատի մեր զօրքերը շատ կանոնաւոր կ'ընթանան. պաշտպանութեան եւ կռուի ուժերը կ'աւելնան» ըսելով կը մխիթարուի։ Մինչդեռ տարածուած լուրերուն համաձայն, արեւմտեան ճակատին վրայ ոչ թէ կարգ կանոն, այլ անիշխանութիւն կը տիրէ։ Հրամանատար ու կարգապահութիւն չճանչցող միլլի ուժերը անդին ու կամայականօրէն կը շարժին։ Չէրքէզ Էտհէմ եւ Թէվֆիք պէյերուն ենթակայ այս ուժերուն ճակատի հրամանատար Ալի Ֆուատ փաշան եւս խօսք չի կրնար հասկցնել դժբախտաբար։ Եւ, այդ պատճառաւ, անոնց համաձայն ըլլալէ զատ ուրիշ բան չի կրնար ընել։ Թշնամիին արդիական բանակին՝ մեր այս խանգարուած կազմակերպութեամբը պիտի յաղթենք։ Այդ հաւատքը վարակիչ է նաեւ Ազգ. Մեծ Ժողովը... Որովհետեւ, ճակատը, ժողովուրդին մէջ եւ ժողովէն ներս նոյն քարոզչութիւնն է... Ուր է, ուր չէ, ամէն ոք պիտի համաձայնի այդ երեք մարդոց տիկտատորութեան։ Իրականին մէջ, այդ երեք չէրքէզ եղբայրներուն — Էտհէմին, Թէվֆիքին եւ Րէշիտին — քարոզչական կարողութիւնը շատ զօրաւոր է։

Երեսփոխաններն իսկ — «կանոնաւոր բանակի ի՞նչ պէտք կայ, բոլորս միլլի ուժ ըլլանք. Թշնամին աւելի դիւրաւ կ'ընկճենք» կ'ըսեն։ Մ. Քէմալի մօտ եղողները գիտեն թէ ան կը խորհի վերջ տալ այս անիշխանութեան։ Երբ Էտհէմ եւ ընկերները Եօզղատէն Էսկիշէհիր գացին, Էնկիւրիի մէջ մեծ հանդիսութիւն եղաւ. իրենց ի պատիւ փառաւոր աղջերթ մը կազմակերպուեցաւ։ Փաշան անոնց հետ համբուրուեցաւ, բայց ամանք իմացան որ ան կը նմանէր ջղայնացած ուսուցիչներուն։ Մ. Քէմալ կ'ուզէր արիւնը զսպել՝ Էտհէմ եւ Թէվֆիք, արեւմտեան ճակատի հրամանատարի ցուցմունքին համաձայն, ուզեցին յարձակիլ Քէօտէսի յոյն թեւին վրայ։ Սպայակոյտի պետ Ըսմէթ պէյ (փաշա) խնդրեց թէ նման յարձակում մը անյաջող կ'անցնի։ Ըսմէթ պէյ այսպէս կը խորհէր.— Թշնամիին բանակը մերինէն շատ ուժեղ է, մեր զինամթերքը քիչ է, մեր կազմակերպութիւնը դեռ լրացած չէ, տեղական յաջողութիւն մը ձեռք ձգելով, Թշնամին կը մղենք ընդհանուր յարձակման, ինչ որ դէշ արդիւնք կուտայ։ Հակառակ Ըսմէթ պէյի պնդումին, յարձակումը եղաւ։ Արդիւնքը ծանօթ է,— պարտուեցանք։ Թշնամին Պրուսայի թեւն ալ յառաջացաւ։ Էնիշէհիր, Ինէկէօլ գրաւուեցան։ Ու տեղաւուեցանք մինչեւ Տումլու Փունարի կռնակը քաշուիլ։

Քէտիզի պարտութիւնը գետին նայիլ տուաւ Էտհէմի կողմնակից երեսփոխաններուն։ Բայց քաղաքական կիրքը սահման չունենար։ Չէրքէզ եղբայրները այս պարտութեան պատճառ ցոյց տուին կանոնաւոր բանակը։ Ու քարոզչութեան սկսան։ Երկու իրիկուն առաջ, ճաշի ատեն, փաշան ըսաւ — «Ալի Ֆուատ փաշան ճակատը շատ նեղուած ըլլալու է, Էնկիւրի գար ու քիչ մը հանգչէր»...: Պարզ էր որ ճակատի հրամանատարին ներողամտութիւնը աւելի շփացուցած էր Էտհէմն ու իր մարդիկը։ Այդ միջոցին, Ալի Ֆուատ փաշա արտօնութիւն ուզեց Էնկիւրի գալու։ Անմիջապէս արտօնեցաւ։ Եկած օրը Մուսթաֆա Քէմալն ալ կայարանն էր։ Ալի Ֆուատ փաշա շոգեկառքէն վար իջաւ՝ հրացանը ուսը։ Քէմալ փաշա «ի՞նչ է այս ուսիդ հրացանը» ըսաւ, իսկ իր քովինները դառնալով, — «Դէշ կացութեան ապացոյց, կ'ըմբռնէք անշուշտ» աւելցուց։

ՄԱՄՈՒԼ

18 Տարուան ճիգը

Մարտ 31ին լրացաւ «Յուսաբեր»ի ԺԸ. տարեդարձը։ Ցայտնելով մեր խնդակցութիւնը, այս առթիւ գրուած խմբագրականէն կը քաղենք հետեւեալ խորհրդածութիւնները (1 ապրիլ)։

— «Չենք ուզեր բանաձեւ դարձած բացատրութիւններու դիմել, ոչ ալ իրականին մէջ անհամեստ «համեստութիւն» ցուցնել, գիտենք թէ «Յուսաբեր»ը ծառայած է ու կը ծառայէ հայ ժողովուրդին ու հայ հայրենիքին. բայց մեր ուզա՞ծ չափով, անթերի՞ կերպով։ Անշուշտ ոչ։ Ամէնէն աւելի մենք գիտենք մեր պակասները, մեր թերութիւնները եւ մեր միջոցներու անբաւականութիւնը։

Ըսինք, թէ պիտի ըլլանք մտերիմ, արդ, աւելցնենք անմիջապէս որ մենք դժգոհ ենք մեզմէ ու մեր գործէն, դժգոհ ենք, հակառակ դրական շատ մը երեւոյթներու, որոնց ականատես ենք ամէն օր։

Եթէ հաւատանք մեր թղթակիցներուն — եւ կը հաւատանք — մեր աշխատակիցներուն ու մեր ընթերցողներուն, եթէ գոհանանք նամակներու, երկտող գովասանքներու, մտերմական խօսքերու փայլով, մենք պիտի պատճառ չունենայինք դժգոհ ըլլալու մեր գործէն։ Կը հաւատանք բոլոր սրտաբուխ այս հաւաստիքներուն, բայց միեւնոյն ատեն տրամութիւնը ունինք հաստատելու թէ ինչքանն աւելի խոստապահանջ է հայ ընթերցողը, ինչքան քիչ բանով կը գոհանայ հայրենասիրութիւնը, հայութիւնը, որ գրի ու գրքի կարօտ ունի։

Բայց արդարացո՞ւմ մըն է անոր այս գոհունակութիւնը, անոնց համար որ կը զգան թէ աւելին արժանի է հայը։

Աւելին, կը կենանք արդէն հոս, որովհետեւ մենք գիտենք թէ ինչ տագնապով ու ինչ անձկութեամբ կը դառնայ մեքենան եւ լոյս կը տեսնէ թերթի իւրաքանչիւր թիւը։ Բաց սրտով կ'ըսենք, թէ «Յուսաբեր»ի մօտիկ ու հեռաւոր բոլոր աշխատակիցները իրենց կարելի զոհաբերութիւնը կ'ընեն թերթը կենդանի խօսքի, գաղափարական ու տարածումի վերածելու համար։ Գիտենք մեր պակասները, նոր ուժերու եւ վաւերական արժէքներու մնայուն աշխատակցութեան անհրաժեշտութիւնը, նոր բաժիններու բազման պէտքը եւն.։ Բայց չէ՞ որ այս աշխարհի մէջ կ'ապրինք, եւ, հետեւաբար, այս բոլորը նիւթին են կապուած։ Ինչպէս ըսել, մէկ կողմէն՝ չըլլալ եղած գովեստներուն. միւս կողմէն, դժգոհ եղածէն՝ ջանալ նոր փայլ տալ թերթին, եւ վերջապէս ճարել նիւթը, գաղափարին մարմին տալու համար։

Խօսի՞նք հայ թերթի ճակատագրէն, թերեւս աւելորդ է այս պահուս, որովհետեւ տիրող տնտեսական տագնապը յուսալքման պատրուակ պիտի ընծայէր բացատրելու երեւոյթը։ Բայց մենք կը մտածենք աւելի հոգեկան տագնապի մասին, քան նիւթական։ Հայ ընթերցողը, հայ բաժանորդը, հայ մշակոյթի բարեկամը պէտք է զգան ու ըմբռնեն հայ թերթին դերը, պէտք է դժգոհ ըլլան անկէ, ինչպէս մենք դժգոհ ենք։ Բայց միանգամայն պէտք է դժգոհ ըլլան նախ իրենք իրենցմէ, վասնզի իբրեւ բաժանորդ, իբրեւ ընթերցող եւ իբրեւ մշակոյթի բարեկամ, չեն կատարեր մեր ժողովուրդին արժանավայել զոհաբերութիւնը, երբեմն՝ հասարակ պարտաճանաչութիւնը »։

ԹԱՔՍԻՄԻ ԱՓԱՐԹԸՄԱՆՆԵՐԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ ԵՆ

«Սօն Փօսթա»յի տեղեկութեանց համաձայն, Քաղաքապետութեան գիտական գործերու տնօրէնութիւնը քննութեամբ տեսած էր որ Թաքսիմի մարգարանին մէջ շինուած նոր ափարթըմանները վտանգի տակ են, որովհետեւ տեսնուած է որ գետինը կը սահի։ Այս քննութիւնը կատարուած էր քանի մը ամիս առաջ, նոր շինուած ափարթըմաններէն մէկուն վրայ ճաթռտուքներ երեւան ելած ըլլալով։ Քննութիւնները ցոյց տուած են որ շէնքերուն տակի հողը շարժուն է եւ նոյն վտանգին տակ են բոլոր շէնքերը։

Մարգարանի գետինը նախապէս մեծ փոս մըն է եղեր եւ Թիւնէլը շինուած միջոցին այնտեղ լեցուած են փորուած հողերը, որոնք անհաստատ գետին մը կազմած են։ Ճիշդ այս պատճառով էր որ զինադադարի միջոցին Թիաթր կառուցին տեղը շինուած շէնք մը յանկարծ փլաւ եւ քանի մը հոգի ալ փլատակներուն տակ մնացին։

« ԴԱՐԱԿԷՕԶ »ԻՆ ՄԱՀԱՐՁԱՆԸ

Պրուսայի մէջ «Դարակէօզ»ի ներկայացում մը պիտի տրուի որուն հասոյթը պիտի յատկացուի նոյն քաղաքին մէջ Դարակէօզին ի յիշատակ մահարձան մը կանգնելու։

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Թրիսթան Պէրնար, ֆրանսացի յայտնի երգիծաբանն ու թատերագիրը, անգամ մը ճաշի նստաւ Վիշիի կազինոյին մէջ։ Արգանակ մը ուզեց եւ գալէն ետքը գոչեց.

— Սպասեա՛կ, չեմ կրնար ուտել այս արգանակը։

Սպասեակը, քաղաքավարի ներկայացուց կերակուրներու ցուցակը։ Թրիսթան Պէրնար աչք մը նետելով ցուցակին վրայ, այս անգամ ապսպրեց ապուր մը։ Քանի մը վայրկեանէն ապուրն ալ կը բերեն, բայց նորէն կը լսուի գրագէտին ձայնը.

— Սպասեա՛կ, չեմ կրնար ուտել այս ապուրը։

Սպասեակը նեղանալով կը հեռանայ, ու քիչ մը ետքը կը վերադառնայ ճաշարանապետին հետ, որ յարգանքով մը կը դիմէ այս հետաքրքրաշարժ յաճախորդին.

— Զարմանալով կը զարմանամ, պարոն։ Բոլոր յաճախորդները, որ կերան այս ապուրէն, խիստ ախորժահամ գտան զայն, մինչ դուք ...

— Հակառակը չեմ պնդեր, կը պատասխանէ Թրիսթան Պէրնար. բայց չեմ կրնար ուտել զայն, պարզապէս այն պատճառով, որ դգալ չունիմ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

2 ՁԱՅՆ (ժողովուրդի մէջէն). — Մէկի կռիւը հազարի մահ է ... կաթէր գլուխդ ... հազարը ապրիլ կ'ուզէ ...

ՀԱՅԿ. — Աչքերս խաւարում են, ընկեր, բռնի՛ր թեւէս ... Հազարը պիտի ապրի ... գնանք գերեզմանը մտնենք կենդանի — կենդանի ... գնանք գերեզման փնտռենք ... գնանք գերեզման փորենք մեր իսկ ձեռքերով ... լոյս աշխարհը չի ուզում տեղ տալ աշխարհի համար ապրողին ... գնանք հողի տակ ապաստան փնտռենք ... գնանք խլուրդների ընկեր դառնանք եւ արեւի լոյսից անջատուած դէպ ի մեր դամբանը ...

ԱՐՍԷՆ (կը վերադառնայ). — Գիտէի, դուք էք, դուռը բացող չկայ, սարսափը պատեր է բոլորի սիրտը, մեզմէ մէկի մօտենալը՝ կարծես ժանտախտի ազդանշանը լինի ... կը փախչեն, տեսնել իսկ չեն ուզեր ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Մեր նախկին բարեկամնե՞րը։

ԱՐՍԷՆ. — Բոլորը, բոլորը, ա՛լ բարեկամ չկայ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Իսկ կինե՞րը։

ԱՐՍԷՆ. — Կիները կուլան ... կուլան, բայց ճար չունին։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Օգնի՛ր վերցնենք, շարունակենք մեր ճանապարհը, ուշանանք, դեռ քանի՞ այգի պիտի անցնինք։

ԱՐՍԷՆ. — Չորս այգի եւս պիտի անցնինք։

(Իւրաքանչիւրը Հայկի մէկ թեւէն բռնած կամաց կամաց կը շարժուին դէպ ի խումբի մեկնած կողմը)։

(Լռութիւն, ապա զինուորական փողի ձայն շատ հեռուէն)։

(Յանկարծ բոլորովին խաւար ու լռութիւն)։

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

(Հետզհետէ բացւող արշալոյսը տեսանելի կը դարձնէ ծառերու մէջէն տան պատ մը։

Հեռուէն զինուորական փողի ձայնը՝ լոյսի բացուելուն հետ կը զօրանայ ու կը բազմապատկուի։

Խումբը զգուշութեամբ ու լուռ կը մօտենայ տան պատին։ Երբ ամէնքը կը հաւաքուին, ջրհորափորը ընկերոջ օգնութեամբ կը վերցնէ կափարիչ մը ու կը բանայ ջրհորը։ Ապա կարգով իր մէջէն՝ ջրհորի մէջ կ'իջեցնէ։ Յետոյ կարգով ամբողջ խումբը մէկ — մէկ կամ երկ — երկու ջրհորափորի բռնած պարանին փաթթուելով կ'անհետանան ջրհորի մէջ։ Ամէնքը զգոյշ են ու սարսափահար։

Ջրհորափորը միմիակ ձեռքով նշան կ'ընէ. կին մը կը մօտենայ ջրհորին, ջրհորափորը նշաններով բաներ մը կը հասկցնէ կնոջը ու ինքն ալ ջրհորը կ'իջնէ։

Կինը կը դնէ կափարիչը ջրհորին վրայ, խաչ մը կը հանէ վրան ու կ'անհետանայ պատին ետեւը։

Զինուորական փողի ձայնը հարց ու պատասխանի ձեւով աւելի ու աւելի արթուն)։

(Վարագոյր)

Դ. ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ գետնի տակ ջրանցք մը։ Կեդրոնական մասը ծածկուած է։

Աջ կողմը ջուրի մակերեսէն քիչ մը բարձր ջրանցքի աջ ու ձախ պատերուն յենած տախտակներով կամրջակ մը։

Ձախը՝ ջուրի մակերեսէն քիչ մը բարձր ջրանցքի աջ պատի մէջ մեծ խոռոչ մը։

Կամրջակին ու ջրանցքի ծածկուած մասին մէջտեղը, հոսող ջուրին մակերեսին հաւասար բացուածք մը՝ մարդ մը հազիւ անցնելու մեծութեամբ։

Կամրջակին վրայ ու խոռոչին մէջ գտնուողներուն յարաբերութիւնը հոսող ջուրին մէջէն։

Գործողութեան ընթացքին կամրջակին վրայ ու խոռոչին մէջ աղօտ լոյս մը ընդմիջաբար)։

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

1. Կամրջակին վրայ. — Կամսար, Մելիք, Եդուարդ, Արսէն, Գագօ եւ իր ընկերը, Ա. Բ. Գ. Երիտ.
2. Խորշին մէջ. — Հայկ, Սուրէն, Թաթուլ, Տանտ, Դագօ, Սամսոն, Ա. Բ. Գ. Երիտ.

1. Կամրջակին վրայ։

(Խաւար է, ու պահ մը լռութիւն)

ԱՐՍԷՆ (փսփսալով). — Տղա՛, հաց մնացե՞ր է։

Ա. ԵՐԻՏ. (նոյնպէս փսփսալով). — Հա՛, բայց չոր է։

ԱՐՍԷՆ. — Տո՛ւր, չոր թէ կակուղ։

Ա. ԵՐԻՏ. — Ջուրը հեռու չէ։

ԱՐՍԷՆ. — Ձեռս չի հասնիր։

Ա. ԵՐԻՏ. — Ես ջրին մօտիկ եմ (հացը ջրի մէջ կը խօթէ, ապա Արսէնին) ա՛ռ, լաւ մը թրջուեցաւ։

ԱՐՍԷՆ (կ'առնէ հացը). — Պանիր չկա՞յ։

Ա. ԵՐԻՏ. — Չէ՛, միւս կողմը դուրս մնացեր է։

ԱՐՍԷՆ. — Էհ, թո՛ղ, ցամաք հացն ալ կը բաւէ

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հը՛, Արսէն, ախորժակդ տեղն է։

ԱՐՍԷՆ — Ի՞նչ ընեմ, Պ. Եդուարդ, ուտելէն ու քնանալէն զատ ուրիշ ի՞նչ կայ ընելիք։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Լուցկիս չեմ գտներ։

ԱՐՍԷՆ. — Ես ունիմ, կ'ուզե՞ք վառեմ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Խնդրեմ։

ԱՐՍԷՆ (կը վառէ Եդուարդի ձեռքի մոմը)։

(Կամրջակին վրայ եղողները իրար սեղմած նստած կամ կիսավիճակած կը քնանան)։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — (Կը բանայ գիրքը ու կը կարդայ։ Լռութիւն)։

ՄԵԼԻՔ (արթննալով թեւերը կը տարածէ). — Օ՜, նորէ՞ն լոյս, ի՞նչ է Եդուարդ, չվերջացուցի՞ր գիրքդ, թէ ժամանցարան ես բերել հետդ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կրկին կը կարդամ։

ՄԵԼԻՔ. — Այդ ի՞նչ գիրք է այդքան հետաքրքիր։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ֆիզիքական առեղծուածը

ԿԱՄՍԱՐ. — Լաւ է ջրհորի առեղծուածի մասին մտածես։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Այդ մասին մտածողը գործի վրայ է։

ԿԱՄՍԱՐ. — Վայ քեզ, Եդուարդ, եթէ այլ եւս դուրս չելլես այստեղից։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հոգ չէ, մենակ չեմ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Իսկապէս, եթէ յանկարծ ամէնքս էլ հողի տակը մնանք, ու ...

(Շարունակելի)

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

կերուները այլ եւս դրամական աջակցութիւն չպիտի ստանան քաղաքապետութենէն։ Ելեկտրական ուժի եւ լոյսի ընկերութիւնը որոշեց ճամբել բոլոր հրեայ պաշտօնեաները

Նախարարական խորհուրդին մէկ որոշումը կը յայտնէ թէ «ոչ-արիական ցեղէ» այն փաստաբանները որոնք բացառաբար արտօնուած են գործելու դատարաններու մէջ, կրնան այդ իրաւունքէն զրկուիլ մինչեւ 1933 սեպտեմբեր 30։

** Արհեստակցական միջազգայինը որոշեց Պերլինէն Փարիզ փոխադրել իր կեդրոնը, կարելի չըլլալով ազատ գործել Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

Էրոյինի գաղտնի գործարաններ Պոլսոյ մէջ

Հարուստ Հայեր ալ կ՚ամբաստանուին

Գրած էինք թէ Պոլսոյ ոստիկանութիւնը թմրեցուցիչ դեղերու երեք գործարաններ երեւան հանած է Վոսփորի մէջ։

Թուրք թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին —

Էրոյինի մաքսանենգութեան կարեւոր դէպքի մը քննութիւնով զբաղած է ներկայիս պատկան իշխանութիւնը։ Առնուած տեղեկութեան համաձայն, մաքսային ապահովութեան վարչութիւնը էրոյինի երեք գաղտնի գործարաններ երեւան հանած է Թարապիոյ, Սիւտլիճէի եւ Ֆէնէրի մէջ։ Նախապէս պատրաստուած ծրագրով մը, պաշտօնեաները Պայրամի նախօրեակին յանկարծ խուզարկութիւն կատարած են մատնանշուած վայրերը և իրողութիւնը ստուգուած են։

Պարզուած է որ գործարաններուն պատրաստած մեծ քանակութեամբ էրոյինը ծախելու համար աւանձին կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունի։ Միայն Ֆէնէրի գործարանէն հարիւր քիլոյի չափ պատրաստ էրոյին գտնուած է Այս գործարանները բանեցնողներուն մէջ, կը գրէ Սօն Փօսթա, բազմաթիւ դրամատէրներ կան որոնց մէկը հարուստ Հայ մը է, մէկը կարեւոր պանդոկի մը տէրը եւ մէկն ալ երկար ատեն ինքզինք իբր միլիոնատէր ներկայացնող կեղծարար մը։ Աստնցմէ զատ կ՚ըսուի թէ դեղի մթերանոցի տէր մըն ալ կապ ունի այս խմբակին հետ։

Այս գործին համար մինչեւ հիմա ձերբակալուած եւ հարցաքննուած անձերը 4 կին եւ 20 այրեր են, մեծ մասը ծանօթ եւ հարուստ Յոյներ եւ Հայեր։ Խմբակին մէջ ամէնէն գործօն դերը կատարած է կեղծ միլիոնատէրը որ միւս բոլոր անդամները յաջողեր է համոզել իր միլիոնատէր մը ըլլալուն մասին։ Այս մարդն ալ ձերբակալուած է։

ԵՐԿՈՒ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐ՝ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլի մօտ, Պէոի մէջ, զինուորական ջրօդանաւ մը որ մարզանքներ կը կատարէր, յանկարծ ինկաւ ջրակոյտի մը մէջ։ Հինգ ենթասպաներ ջարդուփշուր եղան ցնցումին ուժգնութենէն։ Մէկուն գլուխը ամբողջովին բաժնուած էր մարմինէն։

Ուրիշ օդանաւ մը, որ դէպի Պիարից կ՚երթար եւ անկէ պիտի անցնէր Պաղաքանքա, կրակ առաւ եւ ուղեւորներէն երեքը ածխացան։

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ԱԺԱՆՑԱՒ

Հացին գինը, որ 1·75էն 1·70ի զեղչուած էր անցեալ շաբթու, 1·65ի պիտի ծախուի այսօրուընէ, հինգշաբթի, 13 ապրիլ։

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։

ՓԱՐԻԶԻ «Աղբիւր Սերոբ» խումբի անդամական ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 184 Ave. d'Italieի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ՚ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ» խումբի բոլոր ընկերներ այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ՚ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ՊԷԼՎԻԼԻ ԹԱՂԻՆ ՄԷՋ, 40 rue de Belleville, վերնայարկը։ Կը խօսի Պ. Ռ. Գաբիկեան, նիւթ՝ Մեր Նոր սերունդին հոգեբանական գիծերը։ Մէկ ժամ սինէմա։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՊԸՐՊԸՐԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 51 րիւ տը Րիվօլի, Գաֆէ լը Սամարիթէնի մէջ։ Օրակարգ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ առաջարկութիւններ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օրտուցի հեղինէ Յակոբ Գալիօնճեան եւ Շնորհիկ Հաճարեան կը փնտռեն իրենց ազգականները։ Իմացնել H. Kéfélianի, 368 rue de Vaugirard, Փարիզ (15)։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փուաքառ, Կոնզալէզ եւ Մէնֆրէտ չաղզուեցան երբեք իրենց նորակոչ բարեկամին այս բացորոշ հարցումէն։

— Հիանալի, հիանալի, փսփսաց Կոնզալէզ ցասկոտ քմծիծաղ մը եւ սուր նայուածք մը նետելով Թէրիին, սրածայր քիթ, նեղ ճակատ եւ...

Զայրացած մարդոց դիմագիծերուն նկարագրութիւնը պիտի տար, երբ Թէրի ոտքի ցատքեց յանկարծ ու պոռաց.

— Ո՞վ էք դուք. ի՞նչպէս հասկնամ թէ դուք դրամ չպիտի առնէք այս գործին համար, կ՚ուզեմ գիտնալ թէ ի՞նչու համար զիս գերիի նման կը պահէք այստեղ, ի՞նչու թոյլ չէք տար որ թերթերուն երթամ. ի՞նչու զիս առանձին չէք ձգեր փողոցը, ի՞նչու արտօնութիւն չէք տար որ իմ լեզուէս հասկցող մէկու մը հետ խօսիմ... Դուք Սպանացիներ չէք... ձեր սպաներէնը, այո՛, լաւ է, բայց այդ երկրին չէք դուք, կ՚ուզէք որ մէկը սպաննեմ, բայց չէք ըսեր թէ ինչպէ՞ս...

Մէնֆրէտ ոտքի ելաւ ու ձեռքը դըրաւ անոր ուսին վրայ։ Բարի արտայայտութիւն մը կար իր աչքերուն մէջ։

— Անհամբեր մի՛ ըլլար, խնդրեմ, ապահով եղիր որ մենք չահու համար չէ որ կը սպաննենք։ Այս երկու պարոններէն իւրաքանչիւրը վեց միլիոն փէզէթայէն աւելի հարստութիւն ունի, ես աւելի հարուստ եմ, կը սպաննենք եւ պիտի սպաննենք, որովհետեւ ամէն մէկս գոհ ենք այնպիսի անարդարութեանց դէմ օրէնքը չկրցաւ դարմանել, եթէ... եթէ — Մէնֆրէտ վարանեցաւ քանի մը վայրկեան, նայեցաւ Սպանացիին աչքերուն ու յետոյ շարունակեց մեղմութեամբ, եթէ քեզ սպաննենք, այդ պիտի ըլլայ մեր առաջին ոճիրը...

Թէրի ճեփ-ճերմակ դէմքով մը կոթնած էր պատին ու կասկածոտ աչքերով կը նայէր երեք ընկերներուն։

— Զի՞ս... զի՞ս սպաննէք, ըսաւ շնչասպառ

— Այո՛, քե՛զ, ըսաւ Մէնֆրէտ, ատիկա պիտի ըլլայ նոր գործ մը մեզի համար, որովհետեւ մենք կը սպաննենք միայն յանուն արդարութեան, իսկ քեզ սպաննել պիտի ըլլայ անարդար բան մը։

Փուաքառ կարեկցութեամբ նայեցաւ Թէրիին ու ըսաւ.

— Այդ պատճառաւ էր աչալուրջ որ ընտրեցինք քեզ, դաւաճանութեան վախը ունէինք միշտ եւ խորհեցանք որ աւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ մեզի գաւաճանողը ըլլայիր դո՛ւն.

— Լաւ հասկցիր որ եթէ հաւատարիմ մնաս մեզի, գլխուդ մէկ մազն անգամ չպիտի վնասուի, շարունակեց Մէնֆրէտ, պիտի վարձատրուիս պէտք եղածին պէս ու յետոյ պիտի կրնաս երթալ Սպանիա ուր, կը յիշես, աղջիկ մը ունիս...

Թէրի նստաւ՝ անտարբեր շարժումով մը թօթվելով ուսերը, սեկարէթ մը վառեց դողդղջուն մատներով։

— Աւելի ազատութիւն պիտի տանք քեզի, դուրս պիտի ելլես ամէն օր, արդէն քանի մը օր յետոյ բոլորս ալ Սպանիա պիտի վերադառնանք։ Պրընսայի բանտին մէջ «Լաւակեաց Մարդը» կը կոչէին քեզ, վստահ ենք որ այդպէս ալ պիտի մնաս

Այս բառերէն ետք, խօսակցութիւնը չինարէնի թարգմանութիւն թողուց Թէրիի վրայ, որովհետեւ երեք ընկերները սկսան խօսիլ անգլերէն։

— Ինչ որ է, շատ ալ նեղութիւն չի պատճառեր չխօսիլը, դիտել տուաւ Կոնզալէզ։ Անգլիացիի պէս հագուեցուցած ենք եւ ուշադրութիւն չի գրաւեր. չուզեր ամէն օր ածիլուիլ, բարեբախտաբար խարտեաշ է. թոյլ չեմ տար որ փողոցին մէջ խօսի. աւար համար է որ կը ջղագրգռուի քիչ մը։

Մէնֆրէտ փոխեց խօսակցութեան անմիջական նիւթը։

— Երկու ազդարարութիւն եւս պիտի ուղարկեմ. մէկը պիտի յանձնուի իր պաշտօնատան, քաջ մարդ մըն է այս նախարարը։

— Իսկ Կարսիա՞ն, ի՞նչ լուր կրմէ, հարցուց Փուաքառ։

Մէնֆրէտ խնդաց

— Տեսայ զինքը կիրակի գիշեր. հիանալի ծերուկ մը՝ կրակոտ ու հռետոր, Ֆրանսերէն լեզուով կը բանախօսէր Մարդու Իրաւունքներուն մասին. նստած էի սրահին ետեւը. կարծես ժան ժաք Ռուսօ մը, Միրապօ մը կամ Պրայթ մը ըլլար։ Ռազմիկ երիտասարդներէ կը բաղկանար սրահին բազմութիւնը. հպարտ կը թուէին իրենց անիշխանական հակումներուն համար։

Անհամբեր հով մը կար Փուաքառի վրայ։

— Ինչո՞ւ համար, ձօրճ, փզուեցայ քանի մը կայ այս բոլորին մէջ։

Մէնֆրէտ խնդաց նորէն։

— Կը յիշէ՞ս Էնտըրնի պարագան... կը յիշես, չէ՞, երբ քիթը — բերանը գոցեցինք ու աթոռին կապեցինք... Կը յիշես իր ազերսարկու աչքերը սենեակին կէս մթութեան մէջ... Լէօնը եւ խեղճ Ֆլէրիար դիմակաւոր եւ լուռ՝ կեցած էին այնտեղ, երբ մահուան դատավարութեան վճիռը... Մ՛ի՛տ քդ է տապկուած ոտքին հոտը որ կուզար վարի յարկի խոհանոցէն...

— Ես ալ կը յիշեմ արքայադուստր խնդիրը, ըսաւ Լէօն

— Սեղմիրաններուն պատմութիւնը կ՚ուզես, հաստատեց Փուաքառ ու երկուքը միասին խնդացին

— Ուսելու պատճառներ պիտի ըլլան միշտ, ըսաւ Մէնֆրէտ, Կարսիան որուն ձեռքին մէջ է ... մը ճակատագիրը... Տիծաղի աղջիկներուն համար... թիւնը եւ հոգը ստխերուն... ... մը եւ սեղմիրանները։

Այս խօսակցութեան ամբողջ թուղթին, Թէրի կը ծխէր վառարանի կողմը՝ գլուխը առած իր ձեռքերուն մէջ

— Գալով մեր գործին, ըսաւ Փուաքառ, կ՚երեւի ուրիշ ընելիք չունինք մինչեւ... այն օրը։

— Ոչինչ։

— Իսկ յետո՞յ։

— Պիտի գրադինք մեր գեղարուեստական նկարներով...

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ԱՊՐԻԼ 1933
14 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2163 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

Շարունակելով իր զառանցանքները Կրընովլի դէպքի մասին, «Լա Տէֆանս» շաբաթաթերթը, «Օրկան Միջազգային Կարմիր Օգնութեան» (Մոբր) Ֆրանսական հատուածին, կը գրէ իր վերջին թիւով (7 ապրիլ).

— «Կառավարութիւնը ոչինչ կ'ըսէ: Կը թողու որ դաւեր սարքուին Խ. Ս. Միութեան դէմ, մինչեւ անգամ կը քաջալերէ զանոնք:

«Ա՛լ կը բաւէ: Պէտք է լուծուի այս դաշնակիստ կազմակերպութիւնը».

Այս առթիւ քար մըն ալ կը գլորէ Տրոմի նահանգին ընկերվարական երեսփոխանին՝ Գ. Մութէի դէմ, «իրաւագէտ — խորհրդականը այս Փաշական կազմակերպութեան, որ ինքն ալ անդամ է ընկերվարական Բ. Միջազգայինին»:

Կը նշանակէ թէ՝ Ֆրանսացի պոլշեւիկները ուրիշ աներեւ չգտնելով, հրատապ հարցի մը վերածեր են Դաշնակցութեան լուծումը եւ դաշնակցական վարիչներու վտարումը՝ Ֆրանսայէն:

Եւ, յոյս չունենալով իրենց շարքերէն, կը փորձեն արիւն պղտորել եւ այդ «յեղափոխական» գործը գլուխ հանել քաղքենի — դրամատիրական կառավարութեան, անոր «հակայեղափոխական» ոստիկանութեան միջոցաւ:

Չէ՞ որ Ֆրանսան ալ — յարձակման դաշինք մը ստորագրած է խորհրդային իշխանութեան հետ: Ալ ո՞վ օրուան կը սպասեն ...

Մինչդեռ մենք, «հակայեղափոխականներս», բնական կը գտնենք որ կարմիր յեղափոխականներ խօսին ու գործեն քաղքենի — դրամատիրական կարգերու մէջ, անոնք, լենինեան յեղափոխականնե՛րը, սրբազան պարտականութիւն կը սեպեն մատնութիւններ կատարել, սուտ — իրաւ իրար խառնել եւ դիմել կառավարութեան, ոստիկանութեան ուժին, ապարէզէն քշելու համար Դաշնակցութիւնը:

Անշուշտ այս քաջագործութիւնն ալ մաս կը կազմէ .. հնգամեայ ծրագրին:

Եւ կամ, «Իւմանիթէ» եւ ընկ. թանկագին ծառայութիւններ մատուցած ըլլալով հայ կարմրուկներէն — ափ մը թափթփուք — կուզեն, փոխադարձաբար, օգտակար ըլլալ անոնց:

Այսքան լպրծուն գետնի մը վրայ սահելէ յետոյ, անշուշտ պիտի մոռանէին եւ՛ տարրական տրամաբանութեան, եւ՛ պարկեշտութեան ու յեղափոխական առաքինութեան դէմ: Ու պիտի մոռնային մինչեւ իսկ իրենց երկրին օրէնքները:

Ա՛լ չխօսինք Ֆրանքէնուա դաշինքի մասին, որ հեռաւոր կապ անգամ չունի Դաշնակցութեան հետ, ինչպէս ըսած ենք ժամանակին:

Մենք չենք սպասեր որ Կոմինտէրնի Ֆրանսական հատուածը դաշնակցական թերթ կարդայ եւ լուսաբանուի:

Բայց, իրաւունք ունինք պահանջելու որ, գոնէ «Իւմանիթէ»ին հին հաւաքածոները թղթատէ, երբ այնքան նախանձախնդրութեամբ անոր ճակատին վրայ կը պահէ Ժօռէսի անունը, իբրեւ հիմնադիր:

Ո՞վ ըլլար Ժօռէսը եւ դասընթացք մը բանար Դաշնակցութեան էութեան մասին, ի պէտս «Լա Տէֆանս»ներու եւ «Լ'Ավանկառ»ներու խմբագիրներուն ...

Դասընթացք մը, որ կրնար նպաստել իրենց քաղաքական զարգացման, մասնաւորապէս արեւելեան խնդիրներու մասին:

«Քլիշէ»ները, թափծու խօսքերը կրնան մոլորեցնել ամբոխը, բայց, ոչինչ կ'աւելցնեն Կոմինտէրնի Ֆրանսական հատուածին գաղափարներուն վրայ:

Որովհետեւ, բուն իսկ Մոսկուան շատ աւելի բան գիտէ Դաշնակցութեան ծրագրին եւ գործունէութեան մասին:

Ամէն սուտ իր նպատակին չի հասնիր. իսկ յատկապէս այս առթիւ գրի առնուած լեզուագարութիւններն ու ցնդաբանութիւնները ոտքի վրայ քուն կը բերեն ... նոյն իսկ Երեւանի մէջ:

Այս առթիւ, նորէն երկու խօսք այն գիմակաւոր թշուառականներուն, որ լուր կամ ձեռագիր կը հասցնեն պոլշեւիկեան թերթերուն, գործի վրայ երեւալու մարմաջով:

Պարոններ, պատռ էք ձեր դաւանանքին եւ գործունէութեան մէջ. կրնաք հաւատալ թէ՝ համաշխարհային յեղափոխութիւնը պիտի վիժի կամ պիտի ուշանայ, եթէ զրկուի ձեր թանկագի՛ն ծառայութենէն.

Բայց, հարցում մը, — ձեր մայրերը փողո՞ց նետեցին ձեր զգուշը, թէ ձեզ ալ մեծցուցին այնպէս ինչպէս այս ժողովուրդին բոլոր զաւակները:

Դժնդակ է հարցումը, այո՛: Բայց, ազնիւ գաղափարականութեան ո՞ր ստորակէտին կը համապատասխանեն ձեր այս արարքները: Ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ բոլոր գաղութներուն մէջ:

Եթէ գուք ո՛ր եւ է գաղափար ունիք Լէնինի եւ լենինականութեան մասին, կրնա՞ք ըսել թէ ո՛ւր սորվեցաք այս զարշելի շահատակութիւնները, որոնք ոչ մեզի կրնան վնասել, ոչ ալ ձեզի կամ ձեր դատին օգնել. այլ պարզապէս կը ծառայեն զարգացնելու բարոյական բարքերը:

Նոյն իսկ Ֆրանսացի համայնավարը, որ այսօր կը ժպտի ձեր երեսին, կրնայ թքնել վաղը:

Չէ՞ որ մինչեւ լուսաբաց հազիւ կը տեւէ՝ ստախօսին ճրագը: Մանաւանդ քաղաքական կեանքի մէջ:

Եւ յետոյ, երբ ձեր վարպետները ամէն տարի հանդիսաւորապէս թաղուած կը հռչակեն Դաշնակցութիւնը, դուք ինչո՞ւ այդքան խուճապի մատնուեր էք, եւ օգնութեան կը կանչէք «Իւմանիթէ»ները, «Լա Տէֆանս»ները, Ֆրանսայի կարմիր բջիջները, ծերն ու երիտասարդը եւ ... ոստիկանութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԵՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Կ'ամբաստանուին իբրեւ լրտես եւ խափանարար

ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ..

Չորեքշաբթի օր, 12 ապրիլ, Մոսկուայի «Հոկտեմբերեան» սրահին մէջ սկսաւ հրապարակային դատավարութիւնը անգլիական Վիքըրս ընկերութեան վեց ճարտարագէտներուն եւ անոնց 11 ռուս պաշտօնեաներուն:

Ասեղ ձգելու տեղ չկար սրահին մէջ, որ սովորաբար կ'առնէ հինգ հազիւր հոգի: Ներկայացուցիչներ ունէին բոլոր օտար դեսպանատուններն ու հիւպատոսարանները: Անգլիական դեսպանատան կողմէ ներկայ էր գործակատարը, բազմաթիւ պաշտօնեաներով: Կարմիր պահակներ կը հսկէին բարեկարգութեան:

Ամբաստանագիրը կը բաղկանայ 77 մեծադիր էջերէ, 20,000 բառով: Ընթերցումը տեւեց քանի մը ժամ:

ՈՎ ԻՆՉ ՄԵՂՔ ՈՒՆԻ

Ամբաստանագիրը հետեւեալ մեղադրանքները կ'ուղղէ անգլիացի ճարտարագէտներուն, իւրաքանչիւրին զատ – զատ. —

ԿՐԷԿՈՐԻ. — Անդամ է հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը եւ, 1932ին, տնտեսական եւ զինուորական տեղեկութիւններ քաղած է որոնք մեծ կարեւորութիւն ունին պետութեան համար: Յետոյ այս տեղեկութիւնները հաղորդած է ճարտարագէտ Թորնթընի:

ՔԸՇՆԻ. — Կը պատկանի խմբակի մը որուն նպատակն է վնասել ճարտարագործութեան: Իր պաշտօնավարութեան ընթացքին, 1929 — 1932, իբրեւ ելեկտրական ճարտարագէտ գործած է հետեւեալ յանցանքները. —

1) Զինուորական եւ տնտեսական կանոնաւոր լրտեսութիւն: Բազմաթիւ պետական գաղտնիքներ հաւաքած է:

2) «Արկածներ» սարքած է Բագուի ելեկտրական կայանին մէջ, իրեղէններուն վնասելու եւ աշխատանքները խանգարելու համար: Այս ուղղութեամբ հրահանգներ տուած է ռուս ճարտարագէտներուն եւ մեքենավարներուն:

3) Խանգարած է Վիքըրս ընկերութեան հայթայթած ելեկտրական սարքին տեղաւորումը, արկածներ յառաջ բերելու համար: Դրամ վճարած է ռուս մասնագէտներու, որպէս զի աջակցին լրտեսութեան եւ վնասարարութեան ձեռնարկներուն:

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ. — Կը պատկանի հակայեղափոխական խմբակցութեան մը եւ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին, 1929 — 1933, իբրեւ ելեկտրական ճարտարագէտ Զլատուստ եւ Զուկրէստ ելեկտրական կայաններուն, —

1) Հետեւած է իր պետին՝ Թորնթընի հրահանգներուն եւ զինուորական գաղտնիքներ քաղած է, օգտուելով խումբ մը ռուս մասնագէտներէ:

2) Ճշգրիտ հրահանգներ տուած է ռուս մասնագէտներուն, զանազան «արկածներ» պատրաստելու համար, որոնց հետեւանքով ծանրապէս խանգարուած են աշխատանքները.

3) Այդ նոյն ռուս մասնագէտներուն տուած է պարգեւներ, որոնց գումարը կը հասնի տասը հազար րուբլիի, — ի վարձ անոնց ընծայած աջակցութեան եւ իբրեւ լռութեան գին:

ԹՈՐՆԹԸՆ. — Անդամակցած է հակայեղափոխական խմբակցութեան մը, 1927 — 1932, երբ վարիչն էր Վիքըրս ընկերութեան գետեղման ձեռնարկներուն եւ գործակցած է վերոյիշեալ աւերիչ ձեռնարկներուն:

1) Վարած է լրտեսութեան գործը, տնտեսական եւ զինուորական կարեւոր գաղտնիքներ կորզելու համար:

2) Անձնապէս եւ իր ստորադասներուն՝ Մաքտոնըլտի եւ Քըշնիի միջոցաւ հրահանգներ տուած է, «արկածներ» ստեղծելու համար ելեկտրական կարգ մը կայաններու մէջ:

3) Կաշառած է կարգ մը ռուս մասնագէտներ, անոնց մեղսակցութիւնն ստանալու համար:

Ամբաստանագիրը միեւնոյն մեղքերով կ'ամբաստանէ նաեւ միւս երկու անգլիացի ճարտարագէտները եւ մանրամասնօրէն կը պարզէ անոնց ռուս մեղսակիցներուն եւ իրենց քարտուղարին՝ Տիկին Քութուզովայի արարքները. Այս վերջինը խարտեաչահեր գեղուհի մըն է, եւ ամբաստանեալներուն մէջ ըլլալով հանդերձ, իր կարգին կ'ամբաստանէ անգլիացի ճարտարագէտները:

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս ըսինք, դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ «Հոկտեմբերեան» սրահին մէջ, ուր ամէն ինչ խորհրդային էր եւ խորհրդաւոր: Դատաւորական սեղանը ծածկուած էր կարմիր կերպասով մը, իսկ Լէնինի արձանը եւ կարմիր նշանախօսքեր կը տիրապետէին սրահին մէջ: Սպառազէն զինուորներ առաջին անգամ ներս բերին հինգ ազատ ամբաստանեալները, եւ անոնց ետեւէն՝ բանտարկեալ Մաքտոնըլտը եւ 11 ռուս ամբաստանեալները, որոնց համար դրամական երաշխաւորութիւն մերժուած էր: Յետոյ ներս մտան չորս դատաւորները, — Վասիլի Ուլրիխ, նախագահ խորհրդային գերագոյն ատեանի զինուորական ճեմարանին. փրոֆ. Մարտէնս՝ Դիէզէլի կաճառէն, Գ. Դմիտրեւ՝ տնօրէն ճարտարագործական կարեւոր հաստատութեան մը եւ Գ. Զէլիկով, նախագահ ելեկտրականութեան աշխատաւորներու սէնտիքային:

Նախագահը, որ սովորաբար զինուորական համազգեստ կը հագնի, այս անգամ հագած էր քաղաքային տարազ:

Դատախազը անմիջապէս կարդաց ամբաստանագիրը: Կարճ ընդհատումէ մը յետոյ, երբ դատավարութիւնը վերսկսաւ, նախագահը զատ – զատ հարցումներ ուղղեց ամբաստանեալներուն: Վեց ճարտարագէտներէն հինգը յայտարարեցին թէ կը մերժեն բոլոր մեղադրանքները եւ թէ յանցաւոր չեն: Բայց երբ կարգը եկաւ Ուիլեըմ Մաքտոնըլտի, որ երեսուն տարեկան երիտասարդ մըն է եւ ապուշցած, խոժոռ երեւոյթ մը ունէր, բանտարկեալը ոտքի ելաւ յաղթաբեկ, եւ, խուսափելով իր աշխատակից ընկերներուն նայուածքներէն, յայտարարեց մեղմ ձայնով մը.

— Յանցաւոր եմ: (Գէթ այսպէս կը պատմէ Մոսկուայէն հաղորդուած հեռագիրը):

Ժխոր մը ծագեցաւ դատարանին մէջ, բայց կարմիր զինուորները վերահաստատեցին լռութիւնը, նախագահին կարճ եւ ազդու հրամանին վրայ:

Այն ատեն ոտքի ելաւ ընդհ. դատախազը եւ սկսաւ հարցաքննել ամբաստանեալներէն անոնք որ վկայութիւններ ունէին ճարտարագէտներուն դէմ: Առաջինը ռուս ճարտարագէտ մըն է, Կուսեւ, որուն յայտարարութիւնները մեծապէս նպաստած են ամբաստանութեանց հիմնաւորման:

Ռուս ճարտարագէտը յայտարարեց թէ յանցաւոր է ինք, իբրեւ վնասարար եւ թէ քանի մը անգամ գումարներ ստացած է Գ. Մաքտոնըլտէն: Յետոյ պատմեց իր անհատական կեանքը եւ քաղաքական համոզումները, յայտարարեց թէ «թշնամի է պոլշեւիկեան յեղափոխութեան, իր բոլոր ձեւերուն մէջ», եւ մանրամասնօրէն պարզեց իր արարքները՝ անգլիացի ճարտարագէտներուն հետ՝ խանգարելու համար ելեկտրական կայաններուն աշխատանքները:

Երկու անգամ, դատախազը առեան կանչեց Մաքտոնըլտը, որ, կոտրտուած ձայնով մը, եւ միշտ խուսափելով իր ընկերներուն եւ բարեկամներուն երեսը նայելէ, հաստատեց Կուսեւի յայտարարութիւնները՝ իր արարքներու մասին.

Ռուս ճարտարագէտը յետոյ շարունակեց իր խոստովանութիւնները, պատմեց թէ անգամ մը ժողով գումարեցին իր գրասենեակին մէջ, Մաքտոնըլտի, Քըշնիի եւ Թորնթընի հետ, աւերման մանրամասն ծրագիր մը կազմելու համար, որուն գլխաւոր կէտերը գործադրուեցան երկու-քուկէս տարուան մէջ: Վերջապէս, յայտարարեց թէ Մաքտոնըլտի հրամանով, անգործածելի դարձուց շատ մը ելեկտրական կազմածներ՝ զինագործարանի մը մէջ:

Յետոյ կանչուեցաւ Թորնթըն, որ վճռապէս հերքեց վկային տուած տեղեկութիւնները եւ յայտարարեց թէ անոր հետ ծանօթացած է ոչ թէ 1929ին, այլ 1930ին: Խոստովանեցաւ թէ կարգ մը տեղեկութիւններ ուզած է ելեկտրական կայաններու մասին, բայց պարզապէս անձնական ուսումնասիրութեան համար: Պատասխանելով եղած հարցումներուն, ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ չարչարանքի չէ ենթարկուած բանտին մէջ:

Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ, հինգշաբթի:

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մայիս 1ը՝ «ազգային աշխատանքի օր»

Հիթլէրական կառավարութիւնը որոշեց Մայիս 1ը տօնել իբրեւ «ազգային աշխատանքի օր», որ հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Տօնակատարութեան նպատակը պիտի ըլլայ մեծարել բանուոր դասակարգը, զայն վերջնապէս բաժնելով մարքսեան հոսանքէն: Համաձայն տրուած հրահանգներուն, «գերման ժողովուրդը իր համերաշխութիւնը պիտի յայտնէ բանուոր դասակարգին, եւ պիտի յայտարարէ գերմանական ընկերվարութեան մը անհրաժեշտութիւնը»:

Ժողովրդային խրախճանքները պիտի սկսին առաւօտեան ժամը 11ին, Պերլինի գլխաւոր հրապարակին վրայ, ազգային քայլերգով մը: Յետոյ ճառ մը պիտի խօսի Ազգային Պրոպականտի նախարարը, պանծացնելով «գերման մարդը» եւ ձաղկելով կուսակցութեանց քաղաքական եսասիրութիւնը: Այնուհետեւ պիտի հնչէ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր», ինչպէս եւ հիթլէրական ռազմերգը: Այդ միջոցին, պետական օդանաւերով Թամփէլհօֆի կայանը պիտի հանեն գերմանական բոլոր գաւառներու բանուորական պատուիրակները, որոնք ընտրուած պիտի ըլլան հիթլէրական, եւ ոչ թէ ընկերվարական շարքերէն:

Իրիկուան ժամը 5 — 6, գերմանական բանակին, Նացիներու եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու նուագախումբերը ազգային երաժշտութեան տեղատարափ մը պիտի հոսեցնեն բոլոր հրապարակներուն վրայ: Իսկ ժամը 8ին, Թամփէլհօֆի օդակայանին մէջ, հիթլէրականները եւ իրենց դործակիցները պիտի համախմբեն իրենց մարտական խումբերը: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Հիթլէր, պարզելով իր քառամեայ ծրագրին առաջին տարուան աշխատանքները: Այնուհետեւ մարտական խումբերը թափօր պիտի կազմեն, ընկերակցութեամբ նուագախումբերուն եւ ջահազնացութիւն պիտի կատարեն:

⁂ Հիթլէր հեռագրով մը Փրուսիոյ վարչապետ նշանակեց իր Ներքին նախարարը, Կէօրինկ, որ Հռոմ կը գտնուի այս միջոցին: Նոր վարչապետը պաշտօնի պիտի ձեռնարկէ ապրիլ 20ին: Այս կարգադրութեամբ, վերջնապէս միացած կ'ըլլան Փրուսիան եւ պետութիւնը: Նոր վարչապետը գերմանական ամենամեծ «երկիրը» պիտի վարէ տիրաբար, ինչպէս կ'ընէր Պիսմարք: Միեւնոյն ատեն Փրուսիոյ լիազօր պաշտօնէն հրաժարած կ'ըլլայ փոխ – վարչապետ Ֆոն Փափէն, որ անցեալ տարի յուլիսին հաստատած էր այդ պաշտօնը:

Հակաճրէական եւ հակագերման դէպքեր

Շէմնիցի մէջ, հրեայ փաստաբան Վայնէր, իր բնակարանէն առեւանգուելով, սպաննուեցաւ քաղաքին շրջակաները: Ոստիկանութիւնը կը յայտարարէ թէ ոճիրը գործած են «ազգային շարժման» թշնամիները: Սպաննեալ փաստաբանը մասնակցած է մեծ պատերազմին, իբրեւ սպայ:

⁂ Լոնտոնի հրէական թաղերուն մէջ սաստկութեամբ կը շարունակուի հակագերման պոյքոթը: Հազարաւոր ազդեր շրջան կ'ընեն քաղաքին մէջ: Գերմանական առեւտուրը զգալապէս ազդուած է այս պայքարէն: Կազմակերպիչները վճռած են շարունակել պոյքոթը, մինչեւ որ գերմանական կառավարութիւնը վերջ տայ Հրեաներուն դէմ հաստատուած խտրութեանց:

⁂ Լեհական թերթերը կը գրեն թէ մինչեւ հիմա 17,000 հրեայ փախստականներ Լեհաստան ապաստանած են Գերմանիայէն:

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը ամէն շաբթու կ'արգիլէ 5 — 10 օտար թերթերու մուտքը, իբրեւ պատիժ «թշնամական հրատարակութեանց»:

Օսմ. Պարտքերու խնդիրը

Ըստ «Թան»ի, թրքական կառավարութիւնը, ընդունելով սուլթանական մնացորդ բնական պարտքերու ... [illegible]

Ըմէթ փաշա «Թայմ»ի խմբակցութեան առջեւ պարզելով արտաքին քաղաքականութիւնը, հաղորդեց թէ ապրիլ 15ին Փարիզի մէջ պիտի ստորագրուի օսմ. պարտքերու մասին կնքուած նոր պայմանագիրը: Այս առթիւ, վարչապետը հաստատեց թէ Ներքին փոխառութիւնը ջերմ ընդունելութիւն գտած է երկրին մէջ:

Տասը Ֆրանքնոց կը շինէր, բռնուեցաւ

Ոստիկանութիւնը իմացած ըլլալով որ տասը ֆրանքնոց կեղծ թղթադրամներ կը շրջին հրապարակին վրայ, խիստ քննութեան ձեռնարկած էր: Առջի օր յաջողեցաւ ձերբակալել կեղծարարը, Իտալացի փորագրիչ Մարիանօ Վէրինի, որ յաջողած էր ոչ միայն վարպետօրէն կեղծել, այլեւ քշել իր սպած դրամները: Ընդհանրապէս լրագրավաճառներու կուտար կեղծ դրամը, եւ ատոր շնորհիւ զանուեցաւ իր հետքը: Բնակարանը խուզարկուելով, բռնուեցան կեղծարարութեան բոլոր գործիքները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱՀԱՒՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԱՄԲՈՂՋ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

1922ի մեծ ձախողանքէն վերջ, գաղթականին հետ, այս երկրի տնտեսական հաւասարակշռութիւնն ալ խանգարուեցաւ. Տնտեսական վերականգնումի բոլոր ճիգերը ապարդիւն անցան։ Ներքին եւ արտաքին փոխառութեանց մեծագոյն մասը յատկացուեցաւ խուժող յոյն գաղթականութեան տեղաւորման գործին։ Տասնամեակ մը տեւող տենդագին աշխատանքներէ վերջ, որոշ կէտի մը հասած տեղաւորման գործը կանգ առած է այսօր.

Անցեալին յաջորդող տարիները ոչ միայն չթեթեւցուցին տագնապը, այլեւ աւելի ծանրացուցին զայն։

1922—1926ի շրջանին, թշուառութիւն եւ անգործութիւն կար, սակայն ոչ այնքան շեշտուած։ Տագնապը մեղմ էր, որովհետեւ վերաշինական ներքին աշխատանքները — մասնաւորաբար հրկիզուած Սելանիկի եւ գաղթականական բազմաթիւ նոր գիւղերու կառուցումը եւայլն — գործ կը հայթայթէին մեծ թիւով բանուորներու։ Երկրին գլխաւոր արտադրութիւնները՝ ծխախոտը, չամիչը, թուզը եւ ընդեղէնները, բաւական լաւ սպառում ունէին արտասահմանի մէջ։ Գորգի ճարտարարուեստը զարգացման մէջ էր, շնորհիւ յոյն եւ հայ ձեռներու։ Լաւ շուկաներ էին մասնաւորաբար Ամերիկան եւ Գերմանիան։ Տնայնագործութիւնը (տօքումա) ծաղկեալ վիճակի մը հասած էր եւ նոյնիսկ արտածումներ կ'ունենար դէպի դրացի Պալքանեան երկիրները։ Երկրագործական եւ ճահիճներու չորացման աշխատանքները շարժման մէջ դրած էին գործող բազուկներ, վաճառականութիւնը աշխոյժ գործունէութեան մէջ էր եւ տրախմին գրեթէ կայունացած վիճակ մը ունէր։

Սակայն, 1927էն սկսեալ մինչեւ այսօր, Յունաստանը օրէ օր կ'երթայ դէպի վատթարացում. Ծխախոտ, առաջին տարիներուն գնորդ չունեցաւ, եւ կամ շատ ցած գին առաջարկուեցաւ։ Երկրագործը եթէ սովորած էր՝ վնասով ծախեց։ Պահողները աւելի բախտաւոր չեղան սպասելով, որովհետեւ յետագային ձեռքէ հանեցին՝ միշտ աւելի վնասով։ Յաջորդաբար տարիները աւելի անբախտ եղան։ Ծխախոտի մշակութիւնը եւ անոր ճարտարարուեստը անդամալուծուելով, գիւղացին մնաց սպառելի տակ եւ բանուորը՝ առանց գործի։

Պարագան նոյնն էր միւս գլխաւոր արտադրութիւններուն համար։ Չամիչը եւ զանազան ընդեղէններ տարուէ տարի կուտակուեցան, օտար շուկաները սպառելի չունէին, կամ շատ քիչ։ Այսպէսով գիւղացիներուն գնողական կարողութիւնը նուազեցաւ եւ վաճառականութիւնն ալ շատ ազդուեցաւ։ Գորգի պահանջքը նուազեցաւ կարելու սահման, բազմաթիւ գործատուններ փակման դատապարտուեցան, աւելցնելով գործազուրկներուն թիւը։

Յոյն գիւղացին արդէն սակաւապետ, այսօր գտնուելով ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ, այլեւս դադրած է սպառող տարր ըլլալէ։ Ասոր հետեւանքով ամբողջ հրապարակը մատնուած է մեռեալ վիճակի մը։ Կասած է Սելանիկի այնքան բուռն թափով սկսուած վերաշինութիւնը, ինչպէս եւ գրեթէ վերջ տրուած է գաղթականական նոր գիւղերու կառուցման, միջոցներու անբաւականութեան ու մասամբ ալ եկուորներու մեծ մասին տեղաւորման պատճառաւ. Այս եւ նման պատճառներով հազարաւոր աշխատաւորներ դատապարտուած են անգործութեան։ Մասնաւորաբար ծանր է վիճակը Սելանիկի, Գավալայի եւ Քսանթիի, որոնք նկատուած են ծխախոտի եւ այլ բանուորական գլխաւոր կեդրոններ։ Վերոյիշեալ վայրերու տասնեակ հազարաւոր բանուորներ ամիսներէ ի վեր նստած են ձեռնածալ, ու երեւան կուգան միայն պարբերական ցոյցերու ընթացքին՝ աղաղակելու համար հաց կամ գործ...

Միւս կողմէ, որ եւ է աշխատաւոր գործ մը ճարելու պարագային, կը ստանայ այսօր 1926ի օրավարձքը, մինչդեռ ապրուստի գինները, բաղդատմամբ այդ շրջանին, հարիւրին 40 համեմատութեամբ աւելցած են։ Կացութիւնը աւելի յուսահատական պիտի ըլլար, եթէ տրախմի անկումին զուգընթաց կենսամթերքներն ալ աւելնային հարիւրին 140 համեմատութեամբ։ Ի հարկէ հաշուէ դուրս է պերճանքի եւայլ առարկաներու մասին խօսիլը, քանի որ լաւագոյն պարագաներուն ալ մասնաւորներու վայելքին յատկացուած էին անոնք։

Երբ այս է բովանդակ Յունաստանի այժմու տնտեսական կացութիւնը, այլեւս դժուար չէ երեւակայել թէ ինչ կ'ընէ հայ աշխատաւորը, խանութպանը կամ վաճառականը։ Հայը, որ միշտ գիտցած է քարէն հաց հանելու գաղտնիքը, շուարուն վիճակի մը մատնուած է տնտեսական այս յուսահատեցուցիչ եւ երկարատեւ տագնապին առջեւ։

Եկող գացող կառավարութիւնները, ճիգ է որ ճիգեր թափած են տագնապը մեղմացնելու։ Օրինակ, Վէնիզէլոսի կառավարութիւնը ժամանակաւոր պատուիրակութիւններ ղրկեց սիկարէթի ճարտարարուեստով զբաղող եւրոպական կարեւոր կեդրոններ, յունական ազնիւ ծխախոտը անձամբ ծանօթացնելու եւ սպառումը ապահովելու համար, սակայն այս եւ նման ձեռնարկներ շօշափելի արդիւնք մը չտուին.

Այսօր ալ նորընտիր կառավարութիւնը իր ներքին քաղաքականութեան հիմնական խնդիրներէն կարեւորագոյնը կը նկատէ երկրի տնտեսութեան վերականգնումը։ Վարչապետ Գ. Ցալտարիս, խորհրդարանի բեմէն կարդաց իր դահլիճին յայտարարութիւնները, եւ տնտեսական քաղաքականութեան մասին յայտարարեց, թէ, հակառակ այն իրողութեան, որ իր կառավարութիւնը նոր տարեշրջանին կը ներկայանայ 1200 միլիոն տրախմի բացով մը, սակայն վճռած են ծայրայեղ խնայողութիւն մտցնել զանազան սպասարկութեանց մէջ։ Այս առթիւ, իբր խնայողական միջոց եւ պիւտճէն հաւասարակշռելու ձեռնարկ, յիշեց դրամատուններու միացման եւ կարգ մը սպառող նիւթերու վրայ տուրքերու յաւելման հարցը։ Այս բոլոր միջոցներով, եզրակացուց, կարելի պիտի ըլլայ ոչ միայն պիւտճէին բացը՝ 1200 միլիոնը գոցել, այլեւ վերսկսիլ գաղթականներու զետեղման գործին, ու մտածել նաեւ արտաքին պարտքերու տոկոսները վճարելու մասին։ Ծրագրուած է մայիսի առաջին տասնօրեակին աշխատանքի գրասենեակներ հաստատել, առայժմ գլխաւոր կեդրոններու մէջ, անգործներուն գործի հայթայթումը դիւրացնելու համար։ Կը խորհուի նաեւ պետական մենաշնորհի վերածել մեծ սպառում ունեցող կարգ մը նիւթեր, ինչպէս՝ պէնզին, քարիւղ եւ ծխախոտ։ Սակայն առ այժմ անիրականալի կը թուի այս ձեռնարկին յաջողութիւնը, քանի որ պետութիւնը ի վիճակի չէ վճարելու գոյութիւն ունեցող ընկերութեանց մեծագումար հատուցումները, ինչպէս նաեւ, լուծելու այն բազմաթիւ նիւթական դժուարութիւնները որ իր ճամբուն վրայ պիտի երեւան գործնական քայլեր առնելու ժամանակ։ Նոր կառավարութիւնը որոշած է դիւրութիւններ տալ արտածողներուն, նոր սեղմումներ հաստատել ներածումներուն համար եւ ուժ տալ տեղական բոլոր տեսակի ճարտարարուեստներուն։ Այսպէսով կը յուսացուի փրկել տրախմին վարկը։ Տնտեսական հարցերու կարգադրութեան մէջ ընդդիմադիրներն ալ ուժ պիտի տան կառավարութեան ճիգերուն։

Այս միջոցներով, եթէ ոչ յուսալի, գոնէ մաղթելի է, որ տնտեսական երկարատեւ տագնապներու մէջ գալարուող գեղեցիկ Յունաստանը գտնէ իր հաւասարակշռութիւնը։

ՎԱՀԱԳՆ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պրուսայի համայնավարներուն մասին Պոլսոյ ոստիկանութեան կողմէ կատարուած քննութիւնները աւարտած ըլլալով, ձերբակալեալները իրենց թղթածրարին հետ յանձնուեցան դատական իշխանութեանց։

Միւս կողմէ ոստիկանութիւնը աւարտեց նաեւ 15 Պոլսեցիներու մասին իր բացած քննութիւնը եւ այդ անձերն ալ յանձնեց ընդհ. դատախազութեան։

Ատանայի եւ Պրուսայի ձերբակալեալները Պոլիս բերուած են, որովհետեւ հաստատուած է թէ անոնք յարաբերութիւն ունին Պոլսոյ համայնավարներուն հետ։

Կատարուած քննութիւնները հաստատած են որ, Պոլսոյ, Ատանայի եւ Պրուսայի համայնավարական շարժումները կը վարէին Հասան Շամիլօֆ եւ անոր ընկերները։

Հարցաքննութեան ենթարկուած Պրուսայէն փոխադրուած կալանաւորները եւ 15 երիտասարդներ։

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ «ԴԱՒԱՃԱՆ» ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ

Արտասահմանի ռամկավար մամուլը տարուէ տարի կը սաստկացնէ փետրուար 18ի առթիւ իր քննադատութիւնը, իբրեւ կուսակցական կենդանի գործ։ Եւ թող ներուի մեզ ըսելու, որ այդ մամուլը կուսակցական ծանակութեան հասցուցած է գործը։

Այս ուղղութեամբ Փարիզի «Ապագայ»ի մրցանիշը կոտրեց յանձին իր խմբագրին։

Փետրուար 18ը մեր պատմութեան մէջ «դաւաճանական եւ եղեռնական» էջ մը համարելով, «Ապագայ»ի խմբագիրը քիչ մըն ալ գիտունիկ քաղաքագէտի հովեր կ'առնէ եւ կը գրէ.

— «Եթէ դաշնակցական կառավարութեան քով քաղաքական յստակատեսութիւն չպակսէր, Կարսի անկումէն շատ առաջ կարելի պիտի ըլլար խնայել Հայաստանին՝ Թուրքերու վերջին հարուածը»։ Ըսել կ'ուզէ թէ՝ հայ-թուրքական պատերազմը չպայթած, Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք է իշխանութիւնը յանձնէր Խորհուրդներուն։ Անշուշտ մայիսեան ապստամբութեան օրերուն, երբ հայ պոլշեւիկները Կարսի եւ Ալէքսանդրապոլի մէջ զինեցին եղբայրասպան կռուի ձեռք, այդ օրերուն «Ապագայ»ի ներկայ խմբագիրը կը գտնուէր Երեւան, խմբագիրն էր «Հայաստանի Ձայն» թերթի, ու «չէֆ»ը հայ ռամկավարներու։

Ա՜յ քեզ քաղաքագէտ եւ հեռատես մարդ։ Ինչ խելօք տեսութիւններ կ'ընէ 13 տարի յետոյ այսօր, Փարիզի մէջ նստած։ Թելքն ալ փոխանակ Մայր Արաքսի ջուրերու, Սէնի պղտոր ալիքներուն պէս կը հոսի, գարեւ գարեւ խփելով առաջ կ'երթայ մոլեգին։ Է՜, հոս քիչ մը կեցիր, Պ. Ռամկավար խմբագիր։ Մարդ Աստուծոյ, երբ այդքան բան գիտես, այսօր նոր սորվեցար հասկցար, թէ արդէն գիտէիր 1920ին, երբ դեռ Երեւան էիր եւ թերթ ունէիր տրամադրութեանդ տակ։ Է՜, ի՞նչու այդ խելքը այն օր չյայտնեցիր, չգրեցիր, չյայտարարեցիր եւ քու հայրենասիրութեան, ժողովրդասիրութեան ապացոյցը չտուիր։ Ինչու այդ իմաստութիւնդ այնօր չծախեցիր, այլ ձգեցիր Հայաստան ու ինչ որ գործով անցար Պոլիս, յետոյ Փարիզ ու այժմ միայն իմաստունս բարբառես։

Ու, այն օրերուն, 1920ին, Ռամկավարներդ ուրիշ բաներ գրեցիք եւ կ'ըսէիք մտքեր էք։ Պէտք է յիշել Ռամկավարներուդ կոչը, մայիսեան ապստամբութեան օրերուն։

Այդ կոչին խմբագրութիւնը շատ հաւանաբար «Ապագայ»ի խմբագրի գրչին պիտի պատկանի։ Ահա մէկ քանի հատուած.

— «... Իթթիհատ կուսակցութիւնը, որ Նուրի ու Խալիլ փաշաների միջոցով փոխադրուած էր Ադրբէջան, գտաւ մարդը վրան առած՝ մի օր, յանկարծ, Բագուի մէջ յայտարարեց սովետական իշխանութիւն եւ առաջին օրէն իսկ իր նշանաւոր ուլտիմատումով պահանջեց հայկական հանրապետութենէն երեք օրէն յանձնել Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը եւ իր զօրքերը արդէն շարժման մէջ դրաւ Հայաստանի վրայէն երթալ միանալու Մուստաֆա Քէմալ փաշայի հետ, որ

«Խելագար եւ երկու աչքով կոյրը միայն կարող էր չտեսնել այս կերպով հայկական հանրապետութեան ընդհանրապէս եւ Թրքահայաստանին մասնաւորապէս սպառնացող վտանգը. Եւ, սակայն, գտնուեցան հայ անուն կրող մարդեր եւ հայ իրականութեան մէջ գործող, բայց հայ ոգիին ու զգացումներուն խորթ խմբակներ, որոնք փոխանակ Հայաստանի սահմանները պաշտպանելու, կողմնակից յայտարարեցին զիրենք այդ հայադաւ շարժման եւ Ալեքսանդրապոլի ու Կարսի մէջ դիմեցին եղբայրասպան կռիւի։

«Այդ խելագարները ո՛չ միայն չմտածեցին, որ այդ կերպով վերջին անբուժելի հարուածը կուտան լուծման օրերու մէջ գտնուող հայկական հարցին, այլ մինչեւ անգամ հոգ չըրին, որ երկրի սահմանները կը բանան...

«Տարակոյս չկայ, որ ամէն հայ մարդ, որ իր երակներու մէջ հայ արիւն կը կրէ եւ իր գլխուն մէջ փոքր ինչ խելք ունի, կը դատապարտէ այդպիսի խելագար շարժումը, ի՛ւս առաւել Թրքահայերս ... Այդ շարժումը ինչ տեսակ շարժառիթներ ունեցած լինի, չի կրնար արդարանալ, եւ մենք մասնաւորապէս պիտի ծառանանք անոր դէմ եւ մեր բոլոր ուժերը ի սպաս դնենք կառավարութեան՝ իր բուռին մէջ խեղդելու զայն եւ չեզոքելու իր ոճրապարտ նպատակին։

«Հայ Ռամկավար կուսակցութիւնը, մանաւանդ, որ տոգորուած է եղած միշտ հայ ազգի կրած տառապանքներով, ամէնէն աւելի իրաւունք ունի զայրոյթով մերժելու այդ հայրենադաւ ոճիրը, դատապարտելու անոր հեղինակները՝ միաժամանակ իր ուժերը տրամադրելով հայրենիքին սպառնացող ներկայ վտանգի համար.

«... Կորչի՛ եղբայրադաւ եւ հայրենադաւ ոճիրը։

«Կեցցէ՜ հայ ոգին.

«Կեցցէ՜ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան»։

×

Ահա 13 տարի առաջ ռամկավարներու ցուցադրած քաղաքական յստակատեսութիւնը եւ այսօրուան գիտունիկութիւնը

Եւ որովհետեւ պատմութեան առջեւ այդպիսի մուրհակ մը ունին ստորագրած, ուստի Դաշնակցութիւնը Կարսի անկումէն շատ առաջ իշխանութիւնը պոլշեւիկներուն չտալուն համար կը գրէ «Ապագայ»ի — Խստապահանջ չըլլանք, չպահանջենք դաշնակցական ղեկավարներէն այդքան հեռատեսութիւն կամ քաղաքագիտութիւն, չծանրանանք հոդ իր պատասխանատուութեան վրայ, բաժնենք զայն ամբողջ հայ ժողովուրդի, անոր միւս կուսակցութիւններու եւ քաղաքական շրջանակներու վրայ։

Այստեղ է ահա ռամկավար խմբագրի թշուառութիւնը։ Երբ Դաշնակցութիւնը կարող էր Կարսի անկումէն շատ առաջ՝ Թուրքերու վերջին հարուածը խնայել Հայաստանին, բայց չըրաւ — ասոր համար խստապահանջ չըլլանք, կ'ըսէ, եւ Դաշնակցութեան վզին ծանրացած յանցանքը կը բաժնէ ամբողջ հայ ժողովուրդի եւ միւս կուսակցութեանց վրայ։ — Այսինքն ռամկավարներն ալ բաժին — մաս կը վերցնեն պատասխանատուութենէն։

Սակայն երբ հարցը կուգայ փետր. 18ի ապստամբութեան, զայն կը համարէ դաւաճանութիւն, որուն դժբախտաբար իրենց համեստ մասնակցութիւնը բերած էին Հայաստանի ռամկավար Խորհուրդը եւ շարքայինները։

Հայաստան մտած Ցեղկոմը, գլխաւորութեամբ Աւիս Նուրիջանեանի եւ ընկերներու (որոնք մայիսին ռամկավարներու բաց թողած կոչին մէջ կ'որակուէին խելագարներ, եղբայրասպաններ, հայասպաններ ու ոճրապարտ նպատակ ունեցողներ) իբրեւ այդպիսիներ արդարեւ ամբողջ Հայաստանը երկու ամսուան մէջ վերածեցին մէկ ծայրէն միւսը բանտի, սպանդանոցի, կողոպուտի եւ թալանի ասպարէզ։ Հայ ժողովուրդը հիասթափուած ծառացաւ մարդասպան ռէժիմի դէմ։ Դաշնակցութիւնը գլխաւորեց բոլոր կուսակցութիւնները, անոնց շարքին եւ Հայաստանի ռամկավարները բերին իրենց «դաւաճանական» բայց ինքնաբուխ մասնակցութիւնը՝ կեանքով, արիւնով եւ զէնքով։

Իբրեւ իրազեկ եւ մասնակից փետրուարեան շրջանի կռիւներուն, պարտք կը համարեմ ներկայացնել ռամկավարներու գործօն մասնակցութեան պատմական եւ փաստական կողմը, կարճառօտ.

Այո՛. Երեւանի Հայ ռամկավար Խորհուրդը եւ իր ընկերներու «դաւաճանական» մասնակցութիւնը պէտք է արձանագրուի։ Արտասահմանի ռամկավար կազմակերպութիւնը ցոյց պիտի տայ վերաբերմունք հանդէպ իր մեղսակից ընկերներուն, սպասելով թէ տարագիր։ Իսկ «Ապագայ»ի ներկայ խմբագիրը, որ լաւ կը ճանչնայ զանոնք, պէտք է հասկնայ թէ ինքը շատ աւելի կուրաբար մխրճուած է դաւաճանական ցաւի մէջ, քան իր գաղափարակից այդ ընկերները, որոնց անունով այսօր բան մը կը ծախէ Փարիզի ռամկավար կեդրոնի մէջ։

Կանխապէս, իբրեւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւն, ըսենք որ 1920էն ու անկէ առաջ Հայաստանի մէջ ռամկավար կազմակերպութիւնը բաղկացած էր բացառապէս Վանեցի ռամկավարներէ։ Արեւմտեան Հայաստանի այլ նահանգներէ հազիւ հատ ու կէնտ կուսակցականներ կային։ Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել նաեւ, Վանի ռամկավարները՝ իրենց հակադաշնակցական պայքարին հետ միաժամանակ, ցուցադրած են մէկ ուշագրաւ կողմ։ Այն է՝ Հայաստանին սպառնացող վտանգի ծանր օրերուն ասպարէզ եկած են Վասպուրականցի Դաշնակցականներու հետ կողք կողքի։ 1918ին՝ Բաբթողեան լեռներուն մէջ, թրքական բանակի դէմ։ 1918 մայիս ամսուն մղուած օրհասական ճակատամարտներուն՝ Վանեան գունդերու հետ, երբ ծնաւ Մայիս 28ը. նաեւ մասամբ 1920 թ. մայիսեան ապստամբութեան օրերուն, պոլշեւիկներու դէմ։ Վերջապէս նոյնը նաեւ փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան ժամանակ ու անոր յաջորդող կռիւներու տեւողութեան, մինչեւ Վայոց-Ձոր, Զանգեզուր, Պարսկաստան։ Պէտք է յիշել նաեւ որ, ներկայիս արտասահման թառած մէկ — երկու չէֆ — չէֆիկները, այդ օրհասական օրերուն երբեք Հայաստան չեն եղած, չեն ալ մասնակցած իրենց ընկերներու համեստ աշխատանքին եւ զոհաբերութեան։

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐՍԷՆ... ՉԻՆԱՍՏԱՆ

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ)

Սարսռազդեցիկ դրուագներ սեւ օրերէն

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՇԱՆԿԱՅ.— Թուրքերի գրաւումից յետոյ, ինչպէս որ ձիւնը հալէլ վերջ առաջին անգամ ձնծաղիկն է գլուխը բարձրացնում գետնի տակից, այսպէս ալ մեր երեւելի «փրկիչները», երեւացին Կարսի փողոցներում, զմրէթի ձեւին կարուած գլխարկները գլուխներին։ Սրանք կոմունիստ փրկիչներն էին, որ պիտի փրկեն ամբողջ աշխարհը... Վերջապէս մի տարի եւ 16 օր յետոյ, մենք ճանապարհուեցինք դէպի Լէնինական, ու այն տեղից Թիֆլիս 1921ի վերջերը Արովեան ... տեւ ուշացած էինք դպրոցական ժամանակից, եւ մնացի մի տարի առանց ուսումի։ Գնում էի մասնաւոր առեւտուրով, բայց ինչ կարող էի անել, մանուկ հասակիս։ Վերջապէս քարշ եկայ մինչեւ արձակուրդ։ Երբ նորից բացուեցին դպրոցները, ես 12 տարեկան էի արդէն, եւ ոչինչ չգիտէի, այնպէս որ, կարողացայ ընդունուել Բ. բաժանմունքում։ Երեք տարի միայն, սովորեցի Ս. Սարգիս եկեղեցու դպրոցում, որ կառուցուած է Խարբուխ թաղի մօտերը եւ կոչւում է 79րդ աշխատանքային կարմիր դպրոց։

Բայց երեք տարուան ընթացքում ոչինչ չկարողացայ սովորել, թէեւ առաջին աշակերտն էի համարւում դասարանում։ Որտեղի՞ց այդ էլ սովորած լինէի, որովհետեւ աւելի մոլորեցնում էին քան սովորեցնում. վա՜յ թէ հին ուղղագրութեամբ մի բառ գրես, լաւ պատիժ կը ստանաս։ Ես այսպէս էլ մնացի, ծուռ ու շիտակ, սխալ եւ անճոռնի տառերով։ Երեք տարի էլ այսպէս անցաւ կարմիր դպրոցում, մինչեւ 1924 թ.։

Դպրոցների արձակուրդներին նորից ճանապարհուեցինք դէպի [illegible], որպէս կոմսոմոլիստ, եւ առաջին աշակերտ, ընդունակ եւ յառաջադէմ։ Ինձ տուին լաւ վկայական, որպէսզի կարողանամ մի ընդունուել, եթէ շարունակեմ ուսումս։ Բայց մենք, մտադիր էինք անցնել Ամերիկա, որպէսզի այնտեղ շարունակեմ ուսումս։ Դժբախտաբար, չկարողացանք անցնել Ամերիկա։ Անցանք մինչեւ Չիթա, ապա Մանջուրիա՝ Խարպին, եւ արդէն կորսուած զգացի ինքզինքս։ Չինումայինը մանկութեանս օրերուն հեքիաթների մէջ էի լսում, եւ այսօր ինքս չինարէն աւելի լաւ եմ խօսում քան հայերէն։ Խարպին մնացի մօտ երեք տարի, ու անցայ Շանկայ։ Եղբայրս Խարպինում է, բայց ուրախ եմ որ ազատուեցի կարմիր դրախտից..

Դժոխքի մասին չարժեր խօսիլ. այնտեղ դժոխք թէ դրախտ հաւասար են կշռում։ Երջանիկ եմ որ հեռացայ, չնայած որ ես էլ կոմսոմոլիստ էի — եւ հիմա Չինաստանում եմ։ Գէթ այստեղ ապրում եմ ազատ, եւ ինքնաբաւ։

Գեղեցիկ քաղաք է, Շանկայը, փողոցները լայն, մաքուր, վիթխարի շէնքերով։ Գեղեցիկ, բարձր շէնքերի մէջ, շինուած է մի չինական ճաշարան ուր չինական ձեւը առատութիւնից փայլում է։ Ճաշարանի մէջ աշխատաւոր Չինացիների զգեստները, անուշ բուրի հոտը, կը խեղդէ քեզ։ Ընչասիրութիւնդ կը փակուի, եթէ այդ ճաշարանի դռնով անցնելիս, թաշկինակով չծածկես քիթդ։ Բայց ոչինչ, կը վարժուիս..

Փողոցներում ամէն ինչ մաքուր է, մանաւանդ եթէ Չինացիները [illegible] անգամ, երթան փարքի կողմը։ Իսկ Վանկպու գետը այնքան լայն է, որ, մէկ ափէն միւս ափը ոչինչ չ'երեւում, բարձր շէնքերից զատ։ Ամէն երեկոյ շոգեմակոյկներով [illegible] դէպի ծով։ Մինչեւ ծով հասնիլը եւ վերադառնալը տեւում է երկու քուկէս ժամ, եւ արժէ մէկ չինական դոլար։ Հրաշալի է ծովը. Բազմած՝ նստարանների վրայ, մոռանում ես ամէն վիշտ եւ [illegible]։ Ցեղոյ ունինք սինեմա, [illegible]։ Ապրում եմ ինքնաբաւ, հագուստներս կոկիկ, կօշիկներս փայլուն, ամէն բան կարգին. սիկարէթը մատներիս մէջ, ծուխը անհետանում է օդի մէջ ինչպէս հայ երիտասարդները՝ օտար երկիրներում։ Եւ սակայն, ինչի՞ս է ծառայում այս բոլորը.. Երբեմն մոռացած ամէն երջանկութիւն, խորասուզւում եմ անցեալ երազներում, յիշում եմ մանկութեանս օրերը, յիշում եմ ծննդավայրս, ապա [illegible] քաշածը, Թուրքերի գերութեան օրերում, եւ կեանքը այստեղ, օտար երկրում։ Չէ՞ որ մայրենի հողում աւելի ազատ պիտի զգայի. չէ՞ որ այսօր հիւր եմ սրարին, ու [illegible] դնաս հիւր, նոյնիսկ բարեկամի տունը առանց մի հրաւէրի. եւ այնտեղ մնաս երկար, ինչպիսի՜ հիւրասիրութիւն կը ստանաս։ Չէ՞ որ [illegible] պիտի ասէ, գուցէ ոչ երեսիդ. այլ իր մտքին մէջ.— Ո՞րտեղից եկաւ սա, ո՞վ սրան կանչեց։ Ի հարկէ նա խօսում է քեզ հետ շատ սիրով. բայց եթէ նորա սիրտը թափանցիկ լինէր, պիտի տեսնէիր թէ ինչ է կատարւում ներսը։ Այ, բոլորովին ոչ, սեփական տանդ, սեփական հողիդ վրայ աւելի ազատ պիտի զգաս, քան օտար հողի վրայ կամ օտարի տանը։ Այդ պարզ է։

Այո՛, ո՛րքան անբախտ ենք, որ կան այսօր, ինձ նման անբախտներ հազարներով։ Ի՞նչ պիտի լինի մեր վերջը, մինչեւ ե՞րբ այսպէս, մենք երիտասարդներս, թափառական օտար երկիրներում։ Եւ ո՞վ է մեզ ուշադրութիւն դարձնողը, կամ ինչո՞վ մենք էլ ուրախանանք, օտարներո՞վ։ Եւ ինչո՞ւ լռում ենք, տարբեր։ Ինչո՞ւ չենք բողոքում բախտի դէմ։ Այսպէս, ոչ ազատ [illegible] դերի, քարշ գալով, մինչեւ երբ պիտի տանջուենք, եւ օտարի [illegible] քին խաղալիկ դառնանք։ Ի՞նչ ունենք մեզ սեփական, եւ ինչո՞վ պիտի ուրախանանք մենք Հայերս...

Տէր իմ դու խղճա հայ ազգին.
Բայց, ոչ, Ներեցէք, մեր տէրը [illegible]
բացուկն է.
Մեր յոյսը, մեր կամքը, մեր [illegible]
մեր [illegible]

Մեր երկիրը տիրապետել են,
Մեր վայրերը սեփականել են,
Մեր հողերը գրաւել են,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեր գիւղերը աւերեցին,
Մեր եկեղեցիք պղծեցին,
Մեր վանքերից գոմեր շինեցին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեր Հայ ազգը ցիր ու ցան արին,
Մեր տան վառ օճախը մարին,
Մեր տան կայքը թալան արին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեծ ազգը ամբողջ կոտորեցին,
Մանուկ սերունդը սրի քաշեցին,
Մեր ճարս, աղջիկ անարգեցին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Օտարները մեզ խաբեցին,
Գազան Թուրքի ձեռը յանձնեցին,
Դաւաճանները մատնեցին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեր սերունդը բթանում է,
Օտարներով [illegible] է,
Մայրենի լեզուն մոռանում է,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

ՄԿՐՏԻՉ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

—·—

Ֆ. Մ. Ը. Մ.ի շրջանային վարչութիւնը այս միջոցիս կը պատրաստէ ֆութպոլի խումբերուն սահմանելի կանոնագրութիւն մը, քիչ մը աւելի կանոն դնելու համար իրենց կարգ ու կանոն դնելու համար իրենց միջեւ։ Եթէ հայ ֆութպոլիստները ընդունին թէ իրենց իսկ շահը կը պահանջէ հպատակիլ այդ կանոնագրութեան եւ ցոյց տան պէտք եղած զօրակցութիւնը, դեռ կարելի է փայլուն ապագայ նախատեսել Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբերուն համար, ինչպէս եղած է անցեալին մէջ։

⁂ Ֆութպոլի եղանակին վերջաւորութեան կը մօտենանք յամրաբար. անցեալ շաբաթ եւ կիրակի օրերը Փարիզի մէջ տեղի ունեցան «Ֆրանսայի Բաժակ»ին երկու վերջինները մրցումները — տըմի – ֆինալ։ Ոչ թէ «Ռէտ Սթար» եւ «Էքսէլսիոր» — ինչպէս կը նախատեսէինք — այլ Թուալէի երկու խումբերն են, Թասինկ եւ «Էքսէլսիոր», որ պիտի կատարեն «ֆինալ»ը յառաջիկայ մայիս 7ի կիրակի օրը Քոլոմպի մարզարանին մէջ։ Բացի Թուալէի խումբերէն ցարդ ոչ մէկ քաղաք այդ պատիւին արժանացած էր։ Թուալէի ուրեմն բացառիկ արժանիք մը ցոյց տուած եղան իրենց երկու խումբերը բաժակին վերջին մրցման հասցնելով։

Ծնծաղոյն արժանիքը անշուշտ Թասինկ Գլիպ որ Թուալէի կը պատկանի, որ բացառիկ յարատեւութեամբ մը երկու տարի յաջորդաբար մինչեւ «ֆինալ» կը հասնի։ Անցեալ տարուան իր բախտաւոր յաղթականը՝ Թան՝ շաբաթ օր տեղի տուաւ իր առջեւ 25 հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան։ Իսկ կիրակի օր աւելի քան 35 հազար հոգի ներկայ էին Փարքի փրէնսի մարզարանը ՍէԹ — Էքսէլսիոր որ Թուալէ մրցումին։ Խաղին առաջին քսան վայրկեանին ՍէԹի գերակշռութիւնը ակներեւ էր այնքան վճռական, որ ամէն ոք կը սպասէր գնդակը Էքսէլսիորի բերդին մէջ տեսնել մէկ վայրկեանէն միւսը։ Բայց գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ցոյց տուող ՍէԹ խումբին յառաջապահներուն պակսեցաւ պէտք եղած վճռականութիւնը եւ անոնք չյաջողեցան ոչ իսկ մէկ անգամ գնդակը անցընել հակառակորդ բերդէն. տեսնելով իրենց ճիգերուն ի զերեւ ելլելը, ՍէԹցիք ջղայնացան եւ փախցուցին բազմաթիւ առիթներ, մինչ Էքսէլսիոր՝ որ յաջողած էր վտանգը անցընել, ինքն էր որ այս անգամ յարձակողականի կանցնէր նեղելով հակառակորդը։

Առաջին խաղամասը անցաւ այսպէս առանց արդիւնքի. երկրորդին սկզբնաւորութեան Էքսէլսիոր չարունակեց պարտադրել իր գերակշռութիւնը եւ շնորհիւ իր ձախ – բաց յառաջապահ եւ խմբապետ Լանժիլէնի դրկած երկու հիանալի «փասս» երուն՝ ըրաւ երկու նշանակէտ։

Մրցման վերջաւորութեան մօտ ՍէԹ յուսահատական ճիգ մը փորձեց եւ անընդհատ յարձակեցաւ, բայց միայն մէկ անգամ յաջողեցաւ գնդակը անցընել Էքսէլսիորի բերդէն։ Էքսէլսիոր յաղթական կ'ելլէր 2—1ով։

Աւելցնենք թէ Էքսէլսիոր «փրոֆէսիոնէլ» խումբ մըն է, իսկ «Թասինկ» ինքզինքը «ամաթէօր» կը դաւանի։

⁂ Միջազգային մրցումներուն մէջ ուշագրաւ է Աւստրիոյ պարտութիւնը Վիէննայի մէջ իսկ՝ Չեխոսլովաքիոյ կողմէ. թէեւ պէտք է ընդունիլ թէ Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբէն կը պակսէին Նիտէն, Կըվէյտա եւ Կալ։ Աւելորդ կը համարեմ ինչ որ բսած էինք անցեալ դեկտեմբերին թէ Հիւկօ Մայսլ իր տասնըմէկ աքանչելիքներուն հոյն չունի պէտք եղած պահեստը, մինչ Անգլիոյ մէջ այսօր կրնան 3—4 ազգային խումբ մէջտեղ հանել միեւնոյն օրը եթէ պէտք ըլլայ, մէկը միւսէն զօրաւոր։ Գոնէ լաւ խաղացողներու թուին տեսակէտով դեռ Բրիտանիայէն հաւասարող չկայ։

⁂ Եթէ Աթէնքի մեր հայրենակիցներուն մէջ «Թէնիս»ով հետաքրքրուողներ կան, կը յանձնարարենք իրենց երթալ ծափահարել մեր հայրենակից Օր. Իտա Ադամօվը, որ քանի մը ֆրանսացի ընկերներու հետ — ամէնքն ալ Փարիզի Թասինկ Գլիւպին անդամ — մօտ օրէն հոն պիտի երթայ՝ մասնակցելու Արեւելեան Միջերկրականի միջազգային ախոյեանութեան մրցումներու, եւ ուր հաւանաբար յաղթական ելլէ։

Ժ. Ե.

ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԶԱՒԷՆ ԱՐՔ. ԾԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴ

—·—

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը. —

Կ. Պոլսոյ Նախկին պատրիարք Ամեն. Տ. Զաւէն Ս. արքեպիսկոպոս Գաղտաէն Պէյրութ հասաւ մարտ 3, ուրբաթ օր, բժիշկներու հետ խորհրդակցելու եւ դարմանուելու համար։ Ն. Սրբազնութիւնը կը տառապի խաչակի հիւանդութենէ եւ ծայրը մարած է։

Դպրեվանքիս բժիշկը Տոքթ. Մ. Տաքէսեան գրուեցաւ Ն. Սրբազնութեան տրամադրութեան տակ, որ տարաւ զինք Ֆրանսական հիւանդանոց, որուն բժիշկներէն Տոքթ. Ցրոժէ մասնագէտ է աչքի եւ հազագի հիւանդութեանց։

Մանրէաբանական քննութիւնը ցոյց տուաւ որ «քանսէր»ն է կը տառապի Զաւէն Սրբազան։ Հարկ տեսնուեցաւ բժշկական խորհրդակցութեան մը, ամերիկեան հիւանդանոցի բժիշկներէն մասնագէտ Տոքթ. Օլիվըրի հետ որու արդիւնքով որոշուեցաւ ճառագայթահարումի (ռատիոթէրափի) ենթարկել ախտաժէտ խոչակը։

Բարեբախտաբար այս միջոցին Թըրանսայէն Պէյրութ հասած է փրոֆ. Բրկօ, որ խնամող եւ թանկագին քննութենէ մը յետոյ համաձայն գտնուեցաւ ճառագայթահարումի

Սրբազանը 45 անգամ պիտի ենթարկուի բուժումի այդ մեթոտին, բուժուելու հարիւրին 50 հաւանականութեամբ, որովհետեւ բաւական ճարակ գտած է հիւանդութիւնը, եւ Ցրդ անգամին յայտնի պիտի ըլլայ թէ ո՛րչափ օգտուած է։

Զաւէն Սրբազան գիտակցաբար եւ արիութեամբ ըմբռնած է իր վիճակին լրջութիւնը

Ն. Սրբազնութիւնը առաջարկած էր վերադառնալ Գաղտաա, ճառագայթաբուժումի առաջնութեան տակ յառաջ եկած տագնապի մը հետեւանքով։

Բայց խորհուրդ տրուեցաւ իրեն զգուշանալ այդ ճամբորդութեան երկարատեւ ցնցումներէն։

Երբ այս տողերը մամուլի կը յանձնենք (մարտ 24) ուրախութեամբ կը յայտարարենք որ Զաւէն Սրբազանի վիճակը բաւական բարւոքած է, այնպէս որ կրնայ գիշերները քնանալ։

Բարեգործականը ինքզինքը կը գովէ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ՇԱՐԵԼՈՎ

—·—

ԽՄԲ. — Բարեգործականի գրասենեակէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը (7 ապրիլ)․

— «Հակառակ որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր հիմնարկութեան առաջին օրէն ամենայայտ համարատուութեան սկզբունքը գործադրած եւ մեր ազգային տարեգրութեանց համար աննախընթաց բարեգործութիւններով արդարացուցած է իր անունն ու նպատակը, ցաւալի է որ տակաւին կը գտնուին ազգայիններ որ հարց կ'ուղղեն երբեմն թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ի՞նչ ըրած է եւ ի՞նչ կ'ընէ։

Թէեւ զեկոյցներով պարբերաբար ջանացած ենք լուսաբանել միտքերը, բայց, անցեալ տարեշրջանի համարատուութեան նախօրեակին, կը կարծենք որ ամփոփուած թուանշանները շատ աւելի պերճախօս կերպով կը պարզեն իրողութիւնը, եթէ նոյն իսկ անտես անցնին սոյն համազգային կազմակերպութեան կանգնած բարեգործութեան եւ ազգաշինութեան բազմաթիւ կոթողները։

Թէ ի՞նչ ըրած է Միութիւնը 27 տարուան ընթացքին, դանազան ձեռնարկներու, հաստատութեանց եւ նպատակներու համար տրամադրած համագումարը այնքան պատկառելի թուանշան մը կը ներկայացնէ, 727,188 անգլ. ոսկի, որ աւելորդ է ո եւ է բառ աւելցնել։

Այդ գումարին 171,709 ոսկին վերջին 10—12 տարուան միջոցին մէծին Հայաստանի վերաշինութեան, մշակոյթին եւ ներգաղթին յատկացուած է, զանազան վարկերով եւ ձեռնարկներով.

Իսկ վերջին երեք տարիներու ընթացքին, տնտեսական տագնապին եւ հասոյթներու նուազումին, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, միշտ պատնէշին վրայ, նպաստներու, հիմնարկութեանց եւ այլ ազգային ձեռնարկներու համար, ինչպէս որ մանրամասնուած է տարեկան հաշուեկշիռներուն մէջ (կցեալ թիւ 6), 1930ին ծախսած է 51,171 անգլ. ոսկի, 1931ին 63,583 անգլ. ոսկի, եւ 1932ին 62,009 անգլ. ոսկի, այսինքն մինակը ըրած է ան աւելի քան ինչ որ արտասահմանի միւս բարեսիրական ընկերութիւնները միասին հաւաքաբար կրցած են ընել յօգուտ ազգին եւ հայրենիքին.

Ահա թէ ինչ ըրած է Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ ինչ կ'ընէ այսօր ալ, կէտ նպատակը ունենալով համերաշխաւէր եւ հայրենանուէր գործունէութիւն մը։

Թող հպարտ ըլլան Միութեան քանի մը տասնեակ բարերարները եւ քանի մը հազար անդամները որ առանձին կրցած են այսքան հոյակապ գործ մը կատարել, եւ թող հայ ժողովուրդն ալ հպարտ ըլլայ որ իր սակաւաթիւ զաւակները ազգասիրութեան եւ զոհաբերութեան այսքան գեղեցիկ օրինակ մը կուտան ամէն անոնց որ դեռ կը վարանին լծուելու Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ անոր գանձանակը դնելու իրենց լուման, որպէս զի անիկա կարող ըլլայ շատ աւելին ընելու»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՌՈՒՍ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Ամէն անգամ որ Հայաստանի Հանրապետութեան անկման մասին խօսուած է, ռամկավարներն ու հակադաշնակցականները սուտն ու իրաւը իրար խառնած եւ անգոյ մեղքեր փաթթել ուզած են դաշնակցութեան վզին, ու մենք միշտ աղաղակող փաստերով ապացուցած ենք, թէ ատիկա գործն էր Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ եղած համաձայնութեան մը, Թուրք եւ ռուս զինակցութեան մը։ Այդ ձեւով վկայեց եւ նախկին իթթիհատական Քիւչիւք Թալէաթ, երբ դատարանին ներկայացաւ քէմալականներու օրով։ Նոյն այդ զինակցութեան մասին (1920, ցունուար) կը խօսի «Միլլիէթ»ն, որ, ինչպէս գրած ենք արդէն երէկուան թիւին մէջ, իր օրագրութիւնը կը հրատարակէ «Միլլիյէթ»ի մէջ։ Ահա մաս մը այդ խոստովանութենէն, ի պէտս խեղաթիւրողաց. —

«... Քանի մը օրէ ի վեր, Էնկիւրիի մէջ, մեր միջեւ կ'ապրի բոլշեւիկ գեսպանութիւնը։ Ռուսիայէն եկող այս ընկերները ողջունեցինք յարգանքով՝ Էնկիւրիի մէջ, ի պատիւ մեր դրացիներուն, շատ անկեղծ ցոյց մը եղաւ։ Ողջոյնի այս ցոյցը մեր սրտէն կը բխի։ Որովհետեւ՝ մեր գիմաց ոչ ցար կայ, ոչ ալ ցարութիւնը ներկայացնող Ռուսիան։ Մեր խօսակիցը ուղղակի ռուս ժողովուրդն է, դարերէ ի վեր ցարերուն թաթին տակ ճնշուած ռուս գիւղացիութեան ներկայացուցիչը

Ռուս պատուիրակութիւնը ներքին Անատոլուն կտրելով Էնկիւրի եկաւ։ Գաւառականութեան անդամներէն մէկը ճամբան իրենց քաշածները պատմեց։ Իրաւունք տուի եւ աւելցուցի.

— Զեզի չափ մե՛նք ալ կը զարմինք ցարերէն։ Այս պարագան կը հաստատենք ձեր ցոյց տուած օրինակով։ Օսմանեան Թուրքիան ձեր կտրած այդ վայրերուն մէջ ճամբայ եւ երկաթուղի շինելու կարելիութիւն ունէր։ Բայց Ռուսիոյ ցարերը մեզի արգիլեցին մեր արեւելեան նահանգներուն մէջ շոգեկառք շինել։ Այդ պատճառաւ, առանց շոգեկառքի մնացինք։ Իսկ երկաթուղի չըլլալուն՝ մեր ամբողջ երկիրը կորսնցնելու հարկին տակ գտնուեցանք

Յուշագրողը խօսելէ վերջ պատուիրակութեան Իարոզչական ծրագրին, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ տարբերութեանց եւլն.ի մասին, կ'աւելցնէ.

— Բոլշեւիկ Ռուսիոյ հետ զինակցութեան մը մասին կը խօսուի։ Նոյն իսկ կ'ըսեն թէ այդ զինակցութեան պայմանները ստորագրուած են։ Մօտէն ծանօթ չեմ այս խնդրին։ Ճիշդ է, սակայն, որ Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ հասկացողութիւն մը եւ համաձայնութիւն մը գոյացած է։ Միայն թէ պէտք չէ ընկերային խնդիրները քաղաքական խնդիրներուն հետ խառնել։ ... Ռուսիոյ հետ զինակցութեան մը խօսքը խորհրդարանի շրջանակին մէջ տեսակ տեսակ հաւանականութեանց դուռ բացաւ։ Կեդրոնի եւ միւս սրճարաններուն, Այտուլլահ էֆ.ի ճաշարանին, գիշերային հաւաքոյթներու մէջ կը խօսուի՝ Ռուսիոյ կողմէ մեզի ղրկուելիք կարմիր բանակներու մասին։ Անոնց աչքերը՝ արեւելքէն դէպ ի Էնկիւրի եկող բարեկամ եւ օգնող կարմիր զինուորներ կը փնտռեն։

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւն

—·—

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը հրատարակելով Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովին յայտարարութիւնը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (3 ապրիլ).

— «Բնաւ անտեղի եւ չափազանցուած չէ ընդհանուր հետաքրքրութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջ։ Անրնական կ'ըլլար, եթէ ան խստօրէն չհալածուէր արտաքին թշնամիէն, օրէնքէ դուրս չյայտարարուէր օտար ուժին ուժով Հայաստանի մէջ բազմած ներկայ իշխանաւորներէն եւ ամէնօրեայ բուռն «քննադատութեան» չենթարկուէր իր հայ հակառակորդներէն։ Անրնական կ'ըլլար, որովհետեւ այսօր ալ, ինչպէս երէկ, արտաքին թշնամիի համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէ Հայ արդար Դատի միակ դրօշակակիրը եւ հայ ժողովուրդի դիմադրական բազուկը։ Ու արտաքին թշնամին ամէն տեղ ու ամէն առիթով կը դառէ ու կը դաւադրէ Դաշնակցութեան դէմ եւ կը հալածէ Դաշնակցականը, վասնզի Դաշնակցութեան գոյութեան, Դաշնակցութեան կենսունակութեան եւ Դաշնակցութեան գործին ու մտածումին ի տես դեռ պատառած չի տեսներ Հայ Դատի դրօշը, ոչ ալ թուլցած ու փշրուած՝ հայ ժողովուրդի դիմադրական բազուկը։

Անրնական կ'ըլլար, եթէ օտար ուժին ուժով եւ հայ հայրենիքի ու հայ ժողովուրդի արդար ու կենսական շահերուն խորթ ու անհաղորդ ներկայ իշխանութիւնը՝ օրէնքէ դուրս չյայտարարէր ու կատաղօրէն չհալածէր Դաշնակցութիւնը, վասնզի ան ալ Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնէ Հայաստանի անկախութեան յաւէտ ու աննահանջ եւ կորովի ու անձնազոհ առաջամարտիկը, որ իր փառայեղ անցեալով նուաճած է Հայաստանի ժողովուրդի սրտին մէջ, կ'իշխէ այսօր հայ ժողովուրդի մտածումին վրայ ու կը կազմէ անոր յոյսը։ Աւելին քան մէկ ուրիշը, Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը կը զգայ Դաշնակցութեան ուժն ու հմայքը, կը տեսնէ անոր անսահման ազդեցութիւնը հայ հայրենիքին մէջ եւ կը չօշափէ անոր գաղափարական դիմադրողութիւնը հայ կեանքի բոլոր բեմերուն վրայ։ Ու թերեւս միակն է խորհրդ. իշխանութիւնը Դաշնակցութեան բոլոր հակառակորդներէն, որ զգալով, տեսնելով ու չօշափելով Դաշնակցութեան ուժը, գիտէ թէ գերագոյն երկընտրանքի մը առջեւ կանգնած է ինք — կամ դաշնակցականանալ եւ կամ փոշիանալ ու փչանալ հայ իրականութեան ամուր ժայռերուն վրայ։

Անրնական չէ նաեւ Դաշնակցութեան արտասահմանեան ամէն գոյնի եւ որակի հակառակորդներու մոլեգին պայքարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, վասնզի անոնք ալ, ինչպէս միւսները, Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնեն հայ կեանքի ամէնէն կուռ շարքերով ու ամէնէն զօրաւոր կուսակցութիւնը, որ շարունակ սաուերի մէջ կը պահէ զիրենք, որ հզօր արգելակ մըն է իրենց նեղ կուսակցական, հատուածական շահերու հետամտումին, որ առողջ ու յստակ իր դաւանանքով, բազմափորձ ու հոյակապ իր անցեալով, իր գիտական նշանախօսքերով եւ գերազանցօրէն հայրենապաշտ ու ժողովրդապաշտ իր քաղաքականութեամբ կը հմայէ ժողովրդական զանգուածները եւ անոնց բարախօս սիրտը կը պահէ իր ձեռքերուն մէջ։

Երբ այսպէս է հայ կեանքը եւ այսպէս են հոն գործող ուժերու եւ ազդակներու փոխյարաբերութիւնները, անրնական չէ անշուշտ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԲ. Ընդհանուր Ժողովի որոշումները իրօք դարձակէտ մը դառնան հայ կեանքին մէջ եւ նոր ընթացք մը տան ոչ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այլեւ հայ բովանդակ կեանքի յետագայ զարգացման»։

ԼԱՏԻՆԵՐԷՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Խ. Միութեան կրթական գործավարութիւնը որոշեց վերահաստատել հին լեզուներու (լատիներէն եւ յունարէն) ուսուցումը ռուսական համալսարաններուն համար, բայց շաբաթը մէկ – երկու ժամ միայն յատկացնելով։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ

Պուլկարական կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կը ջնջուի 31 բանուորական (համայնավար) երեսփոխաններու պաշտօնը։

Վերջին օրերս ոստիկանութիւնը բազմաթիւ կարմիր քջիջներ երեւան հանեց որոնք կազմակերպուած էին այս երեսփոխաններուն կողմէ։ Նոյն իսկ երկուքը փորձեր էին կարմիր քջիջներ կազմել Թ. Փազարճըքի հետեւակազօրքի գունդին մէջ։

—·—

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Դանիացի հռչակաւոր հէքեաթագիրը, Անտէրսըն, անգամ մը Տանըմարքայէն Փարիզ էր եկած, զոր շատ գեղեցիկ ու հոյակապ գտաւ։ Վիքթոր Հիւկօն փիլիսոփան օր մը հարցուց իրեն.

— Զէ՞ք փափաքիր ընդմիշտ մեր քովը մնալ, ձեր հայրենիքին մէջ կեանքը խի՛ստ տխուր ըլլալու է։

Անտէրսըն հառաչեց, ու գլխով մերժողական շարժում ընելով ըսաւ.

— Միթէ մարդ խուռ՞ կը սիրէ իր մայրը, եթէ ան տգեղ ըլլայ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Քարացած վիճակով, շարժ շարունակ, եւ երբ ուկորնիս Մելիքի սկզբունքներէն աւելի հաստատուն կը դառնան, որ մը, քիչ մը Պալսի չատակերիները հիմնային, ժամանակի նշանաւոր զինուորական տօքթէօր Հօհօ, իր երկրաբանական խուզարկումներու միջոցին, բախը կը դարնէ ծնօտիդ. եւ ո՜վ հրաշք, կը գտնէ մեր թաքստոցը ... կը բռնէ բոլորիս կմախքները եւ ի՞նչ հակայացումներ յայտնութիւններ ...

ՄԵԼԻՔ. — Հը՛ ... «Տիեզերական աւերածութեան» Եդուարդի գլխի մէջ հաներու պզզցներ է առաջ բերել, ո՛վ, չեմ հասկնար մնամ յանկարծ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Վարակուէք գերծ եմ, անհոգ եղէք. հա՛, գիտնական Հօհօի համար եղրակացութիւնները բոլորովին նոր լոյս պիտի սփռեն դարու զիտութեան վրայ, օրինակ պիտի յայտնագործէ որ դարեր առաջ գոյութիւն են ունեցեր ջրամարդիկ, որոնց ուղեղի մեծութիւնը համեմատական է եղեր մի մեծ դդումի միջուկի մեծութեան, որ այդ ջրամարդերու բնաւորութեան մէջ սեռերու զանազանութիւն չէ եղեր, ամէնքը արու են եղեր, որ փոխադարձ սէրն ու զուգաւորումը այն աստիճանի զարգացած է եղեր միեւնոյն բնութեան անդամներու մէջ, ամէնքը միասին, իրար գրկած քնանալիս են եղել ... որ ...

ՄԵԼԻՔ. — Ճանճեր չեն, Եդուարդ, մոծակներ են, որ կը տզզան գլխիդ մէջ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ցիսուն մեզ խորութեամբ գերեզմանի մէջ որդեր միայն կրնան կրծել մեռածի մարմինը ինչպէս եւ գլխի ուղեղը, Մելիք, իսկ երբ այդ ուղեղը մտածելու դեռ ընդունակ է, որդերուն կեր դառնալէ առաջ, միջոց պիտի մտածէ երկրագունդը ծակել, Ամերիկայի Կ. Կոմիտէէն օգնութիւն խնդրէ, ի՞նչ ես մտածում այդ մասին ...

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛ – հա՛ – հա՛ (բարձր ծիծաղ) Կ. Կոմիտէ Ամերիկայի, հա՛ – հա՛ – հա՛, ի՞նչ գիտէ, ահա՛ քեզ աւեղծուած

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Փաշարուելու պարագային փրկութեան միակ միջոցը — ծակել երկրագունդը ու դուրս ելլել Գոշթուն ..

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծիծաղ) ա՛յ քեզ աւեղծուած.

(Ամէնքը կ'արթննան ու կը շարժուին):

2. Շարժում խորշին մէջ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Ի՞նչ զուարթ են միւս կողմը։

ՀԱՅԿ. — Ի՞նչ կայ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Չէ՞ք լսեր Մելիքի ծիծաղը։

ՀԱՅԿ. — Մի լոյս վառեցէք տեսնենք ժամը քանի՞ն է։

ՏԱՃԱՏ (կը վառէ մոմը). — Ժամը հինգն է։

ՀԱՅԿ. — Բայց գիշե՞ր է թէ ցերեկ։

ՏԱՃԱՏ. — Ցերեկ լինելու է։

ԹԱԹՈՒԼ. — Գիշեր լինելու է։

ՏԱՃԱՏ. — Ցերեկ լինելու է, ես ժամացոյցս երկու անգամ եմ լարեր այստեղ մտնելէս ի վեր։

ԹԱԹՈՒԼ. — Է՜հ, ի՞նչ որ .

ՏԱՃԱՏ. — Երկու անգամ 24 ժամ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Ուրեմն երրորդ օրն է որ այստեղ ենք։

ԹԱԹՈՒԼ. — Զէ՞ս տեսներ, պաշարը վերջանալու վրայ է։

ՏԱՃԱՏ. — Զոր հաց ունինք դեռ բաւական։

ԹԱԹՈՒԼ. — Գողիկի մէջ գինի մնացե՞ր է։

ՏԱՃԱՏ (կը վերցնէ պօղիկը). — Չէ՛, դատարկ է։

ԹԱԹՈՒԼ. — Օղի՞.

ՏԱՃԱՏ (կը վերցնէ շիշը). — Դատարկ։

ԹԱԹՈՒԼ. — Տարաւ պիտի մեռնինք այստեղ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Տնաչէ՛ն, ջրի վրայ ես։

ԹԱԹՈՒԼ. — Հէ՛, Սուրէն, ի՞նչ, ջրի վրա՞յ ենք։

(Իւրաքանչիւրը կը ջանայ աւելի լայն տեղ գրաւել բայց հնար չկայ. ամէնքը իրար սեղմուած են):

ԳՐԻԳՈՐ. — Հէ՛, Սամսոն, վեր կաց, պիտի երթանք, — այնպէս է խմեր, որ մեռելի պէս թմրեր է։

ՏԱՃԱՏ (մոմը Սամսոնի վրայ կը բռնէ ու կը դիտէ). — Թումբը գլխի տակն է դրեր որպէս բարձ։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ծօ՛, ոտքերս թմրեցին, մի քիչ տեղ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Վար կախիր։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ջրի մէ՞ջ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Կը մաքրուիս։

ԹԱԹՈՒԼ. — Լուացուինք, մեռնելէ առաջ։

ՏԱՃԱՏ. — Մինչեւ ե՞րբ պիտի մնանք այստեղ։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ես չա՞ս գիտեմ։ Գընա՛ միւս կողմի պարոններուն հարցուր։

ՀԱՅԿ. — Փոխադարձ այցելութեան պիտի գա՞ն։

ԹԱԹՈՒԼ. — Յարաբերութիւնները սկսելու է։

ՀԱՅԿ. — Ջրի մէջէն անցնիլը գէշ է, ծունկերուս կրկուար արդէն սկսուած է։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ճիշդ որ քեզ համար էր, այստեղ, տեսնես, պիտի առողջանաս։

ՍՈՒՐԷՆ. — Կամ վերջանաս։

ԹԱԹՈՒԼ. — Արդիւնքը նոյնն է, ցաւ չկա զգար յետոյ ...

1. Կամրջակին վրայ։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ ընթացք ունեցաւ արդեօք խուզարկութիւնը.

ԿԱՄՍԱՐ. — Գոգօ՛, արթո՞ւն ես, գնա՛ մի տես, նամակ չկա՞յ։

ԳԱԳՕ. — Ձեմ կարծեր այս գիշերով, քիչ առաջ էր գնացի։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ի՞նչ գիտես որ գիշեր է։

ԳԱԳՕ. — Վարժ ականջները կը զգան դրսի երթեւեկութիւնը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Զարմանալի է, ոչ մի լուր։

ՄԵԼԻՔ. — Զլինի՞ բոլորովին անհնար է յարաբերութիւնը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Գոնէ տան կինը։

ԳԱԳՕ. — Կինը պիտի իմացնէր միայն այն ժամանակ, երբ տունը պաշարուէր։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ է նշանը։

ԳԱԳՕ. — Փայտի կտոր մը պիտի ձգէ ջրհորի մէջ։

ՄԵԼԻՔ. — Լաւ տեսա՞ր, ո՛չ մի նշան

ԳԱԳՕ. — Փայտը ջրի երեսը պիտի մնար

ԿԱՄՍԱՐ. — Եթէ խմբապետին մի բան չէ պատահել։

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ եթէ շարժուիլ չի՞ կարող։

Գ. ՄԵԼՕՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ նոր ելած արծաթ տասը ֆրանքնոցներէն 190 հազար շրջաբերութեան մէջ են արդէն։

Ֆրանսիա-սուրիական դաշնագիրը ստորագրուած?

Գէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մարզպան Գ. Փոնսօ Փարիզ պիտի մեկնի մայիսի կէսին, ուրկէ պիտի անցնի Ժընեւ եւ պիտի ներկայացնէ իր տեղեկագիրը Սուրիոյ եւ Լիբանանի վերջին կացութեան շուրջ։

Կը հաւաստեն թէ սուրիական կառավարութեան եւ մարզպանին միջեւ դաշնագրի շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է եւ դաշնագրի բնագիրն ալ ստորագրուած է երկու կողմերէն։ Երեսփ. ժողովը գումարուելուն պէս պիտի ներկայացուի նոյն դաշնագիրը, վաւերացումի համար։ Եթէ ժողովը վաւերացնէ, Գ. Փոնսօ դաշնագիրը պիտի ներկայացնէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ պիտի պահանջէ Սուրիոյ անդամակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան։ Իսկ եթէ ժողովը չվաւերացնէ զայն, այդ պարագային, պիտի լուծուի խորհրդարանը.

Լիբանանի մասին ցարդ որոշ ծրագիր մը չէ պարզուած։ Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, Գ. Փոնսօ չմեկնած Փարիզ, փոխանցման շրջան կառավարութիւն մը պիտի կազմէ, եւ անոր պաշտօն պիտի տայ, պատրաստել ընտրութեան աշխատանքները, համաձայն նոր մարդահամարի։ Լիբանանեան սահմանադրութեան վերջնական ձեւն ու վարչաձեւի կարգադրութիւնները տեղի կ'ունենան Գ. Փոնսոյի վերադարձէն վերջ.

Գ. Մուսոլինի կը պնդէ վերաքննութեան մասին

Գ. Մուսոլինի յօդուած մը հրատարակելով իտալական ամսագրի մը մէջ, կը պարզէ իր տեսակէտները՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս յօդուածը կը համարեն անուղղակի պատասխան մը Ֆրանսական յուշագրին, որ կը ժխտէր վերաքննութեան սկզբունքը։

Հռոմի տեսակցութիւնները

Հռոմի մէջ խօսակցութիւնները կը շարունակուին երկու գերման նախարարներուն, Աւստրիոյ վարչապետին եւ Գ. Մուսոլինիի միջեւ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ՝ այս տեսակցութիւնները կապ ունին նաեւ չորսերու դաշինքին հետ, մանաւանդ որ, Հռոմի գերման դեսպանն ալ մասնաւոր խօսակցութիւն մը ունեցած է Գ. Մուսոլինիի հետ։

Ֆոն Փափէն ճամբան հարթած է, պայմանագիր մը (կոնկորդա) կնքելու համար Վատիկանի հետ։

⁂ Հիթլէրեան կառավարութեան կեդրոնացման քաղաքականութիւնը, որով մարզպաններ կը նշանակուին ինքնավար պետութեանց վրայ, վնասած է Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման ծրագրին (անշլուս)։ Մասնաւորապէս յուսախաբ եղած են ընկերվարականները, որոնք համաձայն էին անշլուսին։

«Թշուառները»ուն թշուառութիւնը

Նիսի մօտերը, Անթիպի մէկ թաղին մէջ այս միջոցին կը պատրաստուէր «Թշուառ»ներու շարժանկարը։ Փողոցներէն մէկը վերածուած է Փարիզի Սէնթ Անթուան փողոցին, ներկայացնելու համար 1832 յունիս 5ի խռովութիւնները։ Ապրիլ 11ին 1200 դերակատարներ վարձուեցան, պատնէշներու տեսարանները ներկայացնելու համար, բայց յաջորդ օրը որոշուեցաւ 500ի վերջնել դերակատարներու թիւը։

Այս որոշման վրայ դժգոհներէն 200 գործազուրկներ, ուժգնօրէն բողոքեցին եւ յարձակում գործեցին, երբ շարժանկարը կը քանէր։ Բռունցքներ փոխանակուեցան, իրեղէններ աւարի տրուեցան եւ քիչ յետոյ ընդհանուր խռովութիւն մը ծագեցաւ։ Բեմադրիչները հարկադրուեցան ձիաւոր դերակատարներու օգնութեան դիմել եւ կրակի հրաման տալ։ Խումբ մը ցուցարարներ հրմշտկուելով ինկան փոսի մը մէջ եւ մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Ոստիկան զինուորները հասնելով, յաջողեցան վերահաստատել խաղաղութիւնը։ Այս առթիւ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան, իսկ շարժանկարին պատրաստութիւնը շարունակուեցաւ ոստիկաններու հսկողութեան տակ։

ԿԱԹ՚Ն ԱԼ ԿՂԺԱՆՆԱՑ

Կաթին լիտրը, որ 1 փր. 50 է, յառաջիկայ կիրակիէն (16 ապրիլ) պիտի ծախուի 1.30ի։

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «Աղբիւր Սերոբ» խումբի անդամական ընդհանուր ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 184 Ave. d'Italieի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գաւ. Միութեան Դրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Աւօ» խումբի բոլոր ընկերներ այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal"ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet Métro: Cadet

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՍ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ

«ՄՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ (2 արար)

շեղինակութիւն՝ ԱՐԱՄ ՋԱՐԸԳԻ, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի

կը մասնակցին Օր. Ի ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ.— երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ.

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՈՐԸ» (լապտերներու պարով), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարզանքի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTEի

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Թատերական շքեղ ներկայացում

16 ԱՊՐԻԼ ԶԱՏԿԻ ԿԻՐԱԿԻՆ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կը ներկայացուի

Առաջին անգամ ըլլալով **ԱՐԱՊՕ** Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ԳԻՆԵՐԸ 10, 7 եւ 5 փրանք

Տոմսերու երթեւեկութիւնը սկսած է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ.Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Տօնապետ Տօնապետեանի իր կնոջ դառնագին մահուան առթիւ:

ԽՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, J. J. Rousseauxի իր դարմանատան մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն:

ՊԼԻՊԼԻԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 51 թիւ տը Րիվոլի, Քաֆէ տը Սամարիթէնի մէջ։ Օրակարգ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ առաջարկութիւններ։

ԱԶԴ

ԼԻՈՆ, 7 Ապրիլ.— կինս, ծնեալ Պոլսեցի Սիրանուշ Փափազեան (ծնեալ Սանճաքճեան) տասը օր առաջ ինռացած է ընտանեկան յարկէս, միասին տանելով զաւակս:

Յանուցինք օր պայմանաժամ կուտամ վերադառնալու, այլապէս ինքզինքս ազատ պիտի զգամ։

Երուանդ Փափազեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օրտուցի հեղինէ Յակոբ Գաբրիէլեան եւ Շնորհիկ Հաճարեան կը փնտռեն իրենց ազգականները։ Իմացնել H. Kéfélianի, 368 rue de Vaugirard, Փարիզ (15)։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան։

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Իսկ անկէ վե՞րջ . .

— Գործ մը ունինք Հոլանտայի մէջ. Հէրմանուս Ֆան տէր Պիլին հետ տեսնուելու ենք ... Բայց դիւրին խնդիր մըն է ատիկա ... աղգարարութեան պէտք չպիտի ըլլայ ..

Թեթեւ արտայայտութիւն մը կար Փուաքարի դէմքին վրայ։

— Ուրախ եմ որ յիշեցիք իր անունը. այդ մարդուն խնդիրը պէտք է լրացուցած ըլլայինք աւելի առաջ .. Ի՞նչ ճամբով կը մեկնինք՝ Անվէրսէ՞ն թէ Ամսթէրտամէն։

— Եթէ ժամանակ ունենանք, Ամսթէրտամէն անշուշտ

— Իսկ Թէրի՞ն ինչ պիտի ընենք...

— Ես անոր կը նայիմ, ըսաւ Կոնզալէզ խնդալով. միայն Սպանիա կ'երթանք, իր սիրուհիին քով։

Թէրի որ հաստուցեր էր իր սանտրոցը ախորժելը, չոկուեցաւ աթոռին վրայ՝ ձանձրացած ու մռայլ երեւոյթով մը։

— Մոռցայ ըսելու, շարունակեց Լէոն, որ այսօր երբ միասին կը քալէինք փողոցին, Թէրի շատ աւելի հետաքրքրուեցաւ այն ազգերով որոնց առջեւ խօսուած էր, ամէն տեղ, ահագին բազմութիւն մը։ Սուտ մը հնարեցի անմիջապէս — կ'ուտեմ ստախօսութիւնը — (Կոնզալէզ շատ անկեղծ էր այդ կէտին մէջ) եւ ըսի որ բազմութիւնը կը կարդար ձիարշաւի կամ վիճակահանութեան մը ծանուցումը։ Այդքանով բաւականացաւ։

Թէրի լսեց իր անունը, հակառակ անոր անգլիական արտասանութեան ու եռեւ դարձաւ։

— Մեր բարեկամը դուրս տար պտտցնելու համար, ըսաւ Մէնֆրէտ. Փուաքարն ու ես քանի մը փորձեր պիտի կատարենք այստեղ։

Երկուքը միասին դուրս ելան սենեակէն. քալեցին նեղ փոքրիկ դուռի մը առջեւ։ Մէնֆրէտ գրպանէն հանեց բանալի մը ու բացաւ սենեակին դուռը. սեղմեց ելեկտրական լոյսին կոճակը ու ներս մտան։ Ցայտնի էր որ աշխատած էին կարգ կանոն դնել սենեակին մէջ։ Պատին դարակներուն վրայ շարուած էին փայլուն եւ թուադրուած սրուակներ։ Բուրդէ կերպասով մը ծածկուած սեղանին վրայ կը տեսնուէին ատրիճանացոյց մը, ապակիէ խողովակներ, խառնուցիչներ, զգայուն կշիռներ, ինչպէս նաեւ ապակիով շինուած երկու մեքենաներ։

Փուաքար աթոռ մը առաւ ու մօտեցաւ սեղանին. զգուշութեամբ վերցուց մետաղէ զաւաթ մը որ թաղուած էր ջուրով լեցուն պնակի մը մէջ։ Մէնֆրէտ ուշադրութեամբ դիտեց անոր շարժումները եւ նայեցաւ հեղուկին։

— Այո՛, ըսաւ Փուաքար. կատարելապէս յաջողած է. շատ ճիշդ է այս գեղագիրը. օր մը պէտք պիտի ունենանք անոր։

Փուաքար զաւաթը դրաւ պնակին մէջ. սեղանին տակէն հանեց քիչ մը սառ ու նետեց անոր մէջ։

— Անհաւասիկ զօրաւոր պայթուցիկ մը, ըսաւ ու դարակին վրայէն վերցուց փոքր սրուակ մը, որուն պարունակութենէն քանի մը կաթիլ հոսեցուց զաւաթին մէջ։

— Ասիկա կը չէզոքացնէ սառը տարրերը, շարունակեց Փուաքար, գոհունակ հառաչանքով մը. ջղային չեմ, բայց երկու օրէ ի վեր դեռ հիմա հանդարտեցայ։

— Ի՞նչ գարշելի հոտ, ըսաւ Մէնֆրէտ ու թաշկինակը տարաւ քթին։

Բարկ մուխ մը կը բարձրանար զաւաթէն։

— Ես կարեւորութիւն չեմ տար այդ տեսակ բաներու, պատասխանեց Փուաքար

Ապակիէ նուրբ ձողիկ մը թաթխեց զաւաթին մէջ. յետոյ դուրս հանեց զայն ու դիտեց կարմիր գոյնով կաթիլները որ կը կաթկթէին ձողիկին ծայրէն։

— Շատ լաւ է, ըսաւ։

— Ուրեմն ա՛լ պայթուցիկ չէ՞ հիմա, հարցուց Մէնֆրէտ։

— Անվնաս է ինչպէս բաժակ մը շուրյան

Փուաքար սրբեց ձողիկը, սրուակը դրաւ դարակին վրայ ու դառնալով իր ընկերոջը, հարցուց.

— Իսկ հի՞մա, ինչ պիտի ընենք ...

Մէնֆրէտ չպատասխանեց։ Բացաւ սենեակին անկիւնը գտնուող սնտուկը, դուրս հանեց յղկուած փայտէ տուփ մը, ցոյց տուաւ անոր պարունակութիւնը եւ ըսաւ.

— Եթէ Թէրին լաւ արհեստաւոր է, ահաւասիկ խայծը որ պիտի առաջնորդէ Սըր Ֆիլիփ Րէյմընը իր մահուան։

— Մե՞ծ հնարք, դիտել տուաւ Փուաքար. Թէրին գիտէ՞ թէ ինչ իրարանցում առեղծած է։

Մէնֆրէտ փակեց տուփը ու դրաւ սնտուկին մէջ։

— Ըսել կ'ուզես որ Թէրին գիտէ՞ թէ ինք ալ մէկն է Չորս Արդարներէն ... ըսաւ Մէնֆրէտ. չեմ կարծեր եւ աւելի լաւ է որ չգիտնայ ... հազար ոսկին կը նշանակէ երեսուն երեք հազար փէզէթա ... տասը վրայ աւելցուր նաեւ ներումը եւ ... իր սիրուհին ...

Նոր միտք մը յղացաւ «Չայնարանակ»ի լրաբերը ու վազեց խմբագրապետին քով։

— Լա՛ւ գաղափար է, ըսաւ խմբագրապետ, շա՛տ լաւ.

— Ինծի այնպէս կը թուի թէ, շարունակեց լրաբերը, այս քառեակէն մէկը կամ երկուքը օտարականներ են եւ ո՛չ մէկ բառ անգլերէն չեն հասկնար։

— Ճիշդ է, շնորհակալ եմ այդ իր լուրերութեանց համար, այս գիշեր իսկ կը կատարենք քու ըսածդ, պատասխանեց խմբագրապետը.

Այս խօսակցութեան արդիւնքը եղաւ այն որ, յաջորդ առտուն «Չայնարանակ» հրատարակեց ոստիկանութեան ազդին Ֆրանսերէն, Իտալերէն, գերմաներէն եւ ... սպաներէն թարգմանութիւնները։

(Շար.

×

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. [redacted]sakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 15 ԱՊՐԻԼ 1933

15 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԲԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2164

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԱՆՔԸ՝ ԿԱԼԿԱԹԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՇԱՆԿԱՅ

— Արցունք եկաւ աչքերէս, կ'ըսէր ընթերցող մը, կարդալով Շանկայի երեք թղթակցութիւնները՝ ՅԱՌԱՋԻ մէջ:

— Հապա Կալկաթայի՞ պատմութիւնը …

Արդարեւ, կարելի չէր առանց յուզումի կարդալ այդ նամակները: Զայներ՝ հեռաւոր Հնդկաստանէն ու Չինաստանէն:

Անծանօթ են գրողները: Բայց, ի՛նչ նշանակութիւն ունի այդ, երբ իրենց գրելու եղանակովն իսկ այնքան կը խօսին բոլորի սրտին:

Երկուք էին Կալկաթայի թղթակիցները, — թերեւս երկուքն ալ երիտասարդներ: Եւ, ոչ միայն միեւնոյն առեն կը հասնէին իրենց նամակները, այլ եւ միեւնոյն «Տրտունջք»ն ունէին երկուքն ալ, — այլասերում եւ օտարացում: (ՅԱՌԱՋ, 11 ապրիլ):

Շատ հին է Հնդկաստանի գաղութին պատմութիւնը: Արմիներ, արդէն պատմութեան անցած: Բայց, հինէն մնացած յիշատակներ, եկեղեցի եւ ճեմարան, կ'օգնեն այսպէս կամ այնպէս հայկական կեանքին կապելու ինչ որ ունինք, տակաւին, իբրեւ ազգային համրանք: Մասնաւորապէս Կալկաթայի մէջ:

Յետոյ, վերջին արտագաղթը այնտեղ ալ նետած է մասնիկներ, իբրեւ ուսանող կամ առեւտրական: Իսկ Հայրաւային Գարակատանի առաջնորդարանը, որուն կապուած է հնդկահայ թեմը, պարբերաբար կը հետաքրքրուի այս մնացորդներով: Գոնէ կռուաններ կամ պատրի հաւաքելու համար:

Խօսելով միայն Կալկաթայի մասին, ի՛նչքան դառնութիւն կը ծորի հրատարակուած նամակներէն …

Ի՛նչ ցաւեր կը մատնանշեն այս հայրենասէր տղաքը. —

1) Այսօրուան Հնդկահայերը իրենց կեանքը կը զոհեն օտարի համար, միայն փոռւ շահելու համար: Որովհետեւ, իրենց ծնողները այդպէս են վարժեցուցած:

2) Հնդկահայու երեխան երբ կը ծնի, կը մկրտուի իբրեւ հայ: «Բայց մեծցաւ թէ չէ, իր ազգային եկեղեցին չի յիշեր եւ չի ճանչնար»:

3) Երբ երեխան քիչ մը կը մեծնայ, «նրան յանձնում են մի հնդկուհու ձեռք եւ սրանից յետոյ գրեթէ Հնդկուհին է դառնում նրա մայրը: Երբ երեխան լեզու է լինում, նրա մանկական շրթունքներից կը լսէք հնդկերէն բառեր, եւ խեղճ երեխան կարծում է թէ Հնդկուհին իր մայրն է»:

4) Ծնողները կ'աշխատին տղան ինչքան կարելի է մեծցնել անգլիական կրթութեամբ եւ անգլիական ոգիով: «Հայերէնն ի՞նչ պէտք է. հայերէն սովորելով մարդ չեն դառնալ, եւ հայերէնն ալ նրանց հաց չի տալ»:

5) Այստեղ մեռած է Հայու ոգին: «Քանի՜ սրբազան եւ պաշտելի տօներ ունեցանք, ո՞ր մէկի համար լացինք … Եկաւ ապրիլ 24ը, ժողովուրդը չուզեց յիշել որ մէկ միլիոնի անմահ յիշատակի օրն է … Եկաւ Մայիս 28ը, Հայաստանի միակ ծաղկած գարունը, եւ նրան էլ արժան չհամարեցին …»:

Նոյնքան թախիծ՝ Շանկայի երեք նամակներուն մէջ (ՅԱՌԱՋ, ապրիլ 6, 7 եւ 14):

Կարսի աղէտէն փրկուած երիտասարդ մըն է որ, երկիրէ երկիր իյնալով, ինքզինքը կը գտնէ … Խարպին (Մանչուրիա), եւ յետոյ Շանկայ (Չինաստան): Տակաւին պատանի, կը տեսնէ թրքական խժդժութիւնները եւ բոլշեւիկեան արհաւիրքը, իսկ հիմա որ ազատ է եւ ինքնաբաւ, կը տառապի հաւաքական կարօտէն, — Ազատութիւն եւ Հայրենիք.

— «Ոչ, բոլորովին ոչ. սեփական տանդ, սեփական հողիդ վրայ աւելի ազատ պիտի զգաս, քան օտար հողի վրայ, կամ օտարի տանը: Այդ պարզ բան է:

«Այո՛, ո՜րքան աներախտ ենք, եւ կան այսօր իմն նման աներախտներ հազարներով: Ի՞նչ պիտի լինի սրա վերջը. մինչեւ ե՞րբ այսպէս, մենք երիտասարդներս, թափառական պիտի մնանք օտար երկիրներում: Եւ ո՞վ է մեզի ուղղորդիչն դարձնողը, կամ ինչո՞վ մենք ալ ուրախանանք, օտարներո՞վ … Այսպէս ոչ ազատ, ոչ գերի քարշ գալով, մինչեւ ե՞րբ պիտի տանջուինք եւ օտարի ձեռքին խաղալիք դառնանք …»:

Հատուած մըն ալ՝ իր վերջին ողբէն, որ, թէեւ աշուղական, ժամանակի իմաստ մը ունի այս պարագային.

Մեր սիրունը բթանում է,
Օտարներով հիանում է.
Մայրենի լեզուն մոռանում է,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս …

… Ինչո՞վ ուրախանանք, այս մռայլ, այս կսկծալի պատկերին առջեւ, որ միայն Կալկաթայի կամ Շանկայի անէծքը չէ:

Այստեղ եւ ամէն տեղ, օրուան բոլոր ժամերուն, մենք ալ չե՞նք տեսներ միեւնոյն պատկերը, աւելի կամ պակաս վրդովիչ:

Ի հարկէ, բախտաւոր են այն գաղութները որ կը գտնուին Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, իբրեւ դրացի կամ սահմանակից մեր երկրին:

Եւ սակայն, ամէն տեղ ալ սպառնալից կը ցցուին օտարացման ժանիքները: Մեր ձեռքն է, մեր ճիտին պարտքն է կարելի եղածին չափ սահմանափակել զայն, դիմադրել անոր եւ վառ պահել ճրագը:

Ուրիշ խօսքով՝ կազմակերպուիլ եւ ազնիլ:

Գոնէ երիտասարդները չպիտի տարուին հոսանքներով եւ ճակատագրականութեամբ:

Ինքնապաշտպանութեան խարիսխներ եւ յենարաններ՝ ամէն ուր որ կը հասնի մեր ձեռքը: Ամէն ուր որ հայկական բոյներ եւ կայծեր ունինք:

Լքեցի՞նք մեր բուխերիկները, երբ կտորածի եւ թալանի անձեքն էր որ կ'իշխէր մեր հայրենի եզերքներուն վրայ …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՑՈՒՆԴԱԼԻՑ ԴԱՏԸ

Անգլիացի ճարտարագէտները եւ կ'առնեն իրենց խոստովանութիւնները

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարօրինակ տեսարաններ պարզուեցան անգլիացի վեց ճարտարագէտներու Բ. դատավարութեան միջոցին, հինգշաբթի օր:

Ահա թէ ինչ կը պատմեն Մոսկուայէն Լոնտոն հասած հեռագիրները:

Դատավարութիւնը հազիւ սկսած, Գ. Ուիլեըմ Մաքտոնըլտ, գլխաւոր ամբաստանեալը որ բանտէն դատարան փոխադրուած էր գոց ինքնաշարժով մը եւ որ առաջին օրը յայտնած էր թէ յանցաւոր է, յանկարծ ոտքի ելաւ եւ խօսքը ուղղելով ընդհ. դատախազին, յայտնեց թէ ետ կ'առնէ նախկին յայտարարութիւնները: Այս առթիւ, բացարձակապէս հերքեց թէ ո՛ր եւ է առեն հրաման տուած է աւերիչ գործեր կատարել իր ծառայած ելեկտրական կայաններուն մէջ:

Այս յայտարարութիւնն ըրաւ անգլերէն: Թարգմանը անմիջապէս ռուսերէնի վերածեց: Ընդհ. դատախազը տեղէն ցատկելով հարցուց.

— Ինչո՞ւ դուք ձեզ յանցաւոր յայտարարեցիք երէկ:

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ. — Պարագաները նկատի առնելով, կարծեցի թէ այդպէս աւելի լաւ պիտի կրնամ պաշտպանել ինքզինքս:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ. — Յանցաւո՞ր էք թէ ոչ:

ՄԱՔՏ. — Ո՛չ եւ ո՛չ: (Ամբաստանեալը որ երէկ չափազանց ընկճուած էր, գլուխը բարձրացուց եւ չէզոքակի նայելով դատախազին եւ դատաւորներուն, մէկ–մէկ հերքեց բոլոր անճիշդ վկայութիւնները):

Այս անգամ ալ զինքը ամբաստանողն էր Ռուս մը, Սոքոլով, Զլատուստի ելեկտրական կայանէն, որ իր կենսագրութիւնը պատմեց սկսելով Ջրհեղեղէն եւ յայտնեց թէ դրամ ստացած է Մաքտոնըլտէն, հակայեղափոխական ձեռնարկներու համար:

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ. — Ես դրամ տուած եմ Կուսեւի — իբր 2500 րուբլի — իբրեւ վճարում յաւելուածական աշխատանքի:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ. — Բայց ահա ձեր իսկ ձեռքով ստորագրուած յայտարարութիւն մը, ուր կը խոստովանիք թէ գաղտնի տեղեկութիւններ ստացած էք Սոքոլովէն.

— Այն պայմաններուն մէջ ուր կը գտնուէի, աւելի յարմար գտայ գիր առնել այդ խոստովանութիւնը:

Այս միջոցին, ձայնարձակները կանգ առին: Ունկնդիրները աչք – ականջ կտրած էին: Բերնէ բերան փսփսուքներ:

— Կը խոստովանիմ որ տեղեկութիւններ ճարեցի թնդանօթներու եւ օդանաւերու մասին, շարունակեց Մաքտոնըլտ:

— Ի՞նչ նպատակով քաղեցիք այդ տեղեկութիւնները:

— Ես անձնապէս կը հետաքրքրուիմ: Կը կարծէի թէ Գ. Թօրնթըն (իր պաշտօնակիցը) վարիչն էր լրտեսական խմբակի մը եւ Մընքհաուզ ու Քըշնի ալ (միւս երկու ճարտարագէտները) նոյնպէս լրտեսութեամբ կը զբաղէին:

Յետոյ կանչուեցաւ Թօրնթըն, որ կծկուած դիմագծերով, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Պարտք կը համարեմ ետ առնել այն յայտարարութիւնները զորս ըրի Կուսեւի եւ Մաքտոնըլտի հետ ունեցած հանդիպումներուս մասին, Կովկասի մէկ կայարանին մէջ, ուր իբրեւ թէ անոնց հրահանգներ տուած էի զինուորական գաղտնիքներ քաղելու համար: Ես երբեք չեմ հաւատացած թէ իմ ընկերներս հակայեղափոխական խմբակի մը կը պատկանէին եւ սխալմամբ էր որ այդպէս ըսի հարցաքննութեան միջոցին:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ. — Ի՞նչպէս սխալեցաք այդքան կարեւոր կէտի մը մէջ:

ԹՕՐՆԹԸՆ. — Յոգնած եւ ջղագրգռուած էի երկարատեւ հարցաքննութիւններէն:

ԴԱՏ. — Զարչարանքներու, սպառնալիքներու, ճնշումներու ենթարկուեցա՞ք հարցաքննութեան առեն:

Թ. — Ոչ. պարզապէս կորսնցուցած էի քաջութիւնս: Կը վախնայի:

ԴԱՏ. — Ի՞նչ բանէ կը վախնայիք:

Թ. — Չեմ գիտեր: Կը վախնայի:

Ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ 3000 րուբլի փոխ տուած է Դոլկովի: Այս վճարումը ընկերութեան տոմարներուն մէջ արձանագրուած է իբրեւ փոխանցում:

— Այո՛, դիտել տուաւ դատաւորը հեգնութեամբ, փոխանցում՝ մէկ գրպանէ մը ուրիշ գրպան մը:

Ամբաստանեալը վճռապէս հերքեց թէ լրտեսութիւն կատարած է, այլ միայն աչքերն ու ականջները բաց պահած է, կարգ մը զինուորական գաղտնիքներ իմանալու համար: Եւ իր կարգին աւելցուց հեգնութեամբ.

— Կարելի չէ բանեցնել օդանաւին շարժանիւները, առանց աղմուկ հանելու.

— Ինչո՞ւ սուտ յայտարարութիւններ ըրիք:

Թ. — Քաջութիւնս կորսնցուցած էի:

ԴԱՏ. — Ե՞րբ վերստացաք ձեր քաջութիւնը:

Թ. — Ապրիլ 4ին, ժամը 6ին, երբ ելայ բանտէն:

ԴԱՏ. — Երբ ձեր քաջութիւնը կը վերստանաք, ահա ձեր յիշողութիւնն է որ կը կորսնցնէք:

Ամբաստանեալը բաւական լաւ ռուսերէն գիտէ: Բայց միշտ թարգմանին օգնութեան կը դիմէր: Նախագահը դիտել տուաւ այս առթիւ.

— Ամէն անգամ որ բան մը ծածկել ուզէք, կը մոռնաք ձեր ռուսերէնը …

Իր գրաւոր խոստովանութեան մէջ, Թօրնթըն կը յայտարարէր (13 մարտ).

— «Ս. Միութեան մէջ անգլիացի լրտեսներու ամբողջ գործունէութիւնը կը վարէ Գ. Րիչըրտ, Վիքըրս ընկերութեան արտաքին սպասարկութեան տնօրէնը: Մընքհաուզ եւ ես կը վարենք տեղեկատուները, որոնք պաշտօն ունին ճարտարարուեստական, տնտեսական եւ զինուորական գաղտնիքներ հաւաքել»:

Այս խոստովանութիւնը հազիւ կարդացուած, Մոսկուայի անգլիական դեսպանատան մէկ քարտուղարը աճապարանքով հեռացաւ սրահէն, Լոնտոն հեռագրելու համար այս պարագան.

Այս նգամ Մաքտոնըլտ նորէն առեան կանչուեցաւ.

— Դուք զինուորական տեղեկութիւններ ստացա՞ծ էք Կուսեւէն եւ բան մը վճարա՞ծ էք ատոր համար:

ՄԱՔՏ. — Այո, ստացած եւ վճարած եմ:

— Որո՞ւ ազդեցութեան տակ ըրիք այդ բաները:

— Գ. Թօրնթընի պահանջով:

Թօրնթըն ուրացաւ եւ յայտարարեց.

— Եթէ գիտնայի որ Գ. Մաքտոնըլտ աւերման եւ լրտեսութեան գործերով կը զբաղի, պիտի վռնտէի:

— Այո՛, այո՛, ան կատարելապէս տեղեակ էր լրտեսութեան արարքներուն, բացագանչեց Մաքտոնըլտ:

Հարցաքննութեան պահուն, դատախազը խորհրդաւոր ձեւով մը խօսեցաւ նամակի մը մասին զոր Մաքտոնըլտ ուղղած է Չեկայի նախագահին:

— Լաւ է կարդալ այդ նամակը, ըսաւ նախագահը:

— Կը նախընտրեմ որ այդ մասին չխօսուի այս պահուն, միջամտեց Մաքտոնըլտ

Յետոյ կանչուեցաւ Մընքհաուզ, որ հարցումներուն պատասխանեց ամուր եւ յստակ ձայնով մը: Խոստովանեցաւ թէ 3000 րուբլի վճարած է Էլէկտրօ – Իմփորթի նախագահ Դոլկովի, որ յանձն առած էր ծածկել Վիքըրս ընկերութեան դրկած մեքենաներուն մէկ թերութիւնը եւ սակայն լուր տուած էր Չեկային

Այս միջոցին հարցաքննութիւնը կը վարէր ընդհ. դատախազին օգնականը, Ռօժինսկի, որ աւելի անողոք է եւ հեգնող:

Այնուհետեւ կանչուեցաւ Տիկին Աննա Քութուզովա, ռուս քարտուղարուհին, որ կատարելապէս խաչուեցաւ: Տիկինը խոստովանեցաւ թէ սերտ կապերով կապուած էր անգլիացի ճարտարագէտներուն, մանաւանդ Թօրնթընի հետ, որովհետեւ, «օտար հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար, ոչ մէկ Ռուս չէր ուզեր ծանօթանալ ինծի հետ, իսկ ես շատ հպարտ ըլլալով, չէի կրնար մտաուցումներ ընել»:

Դատախազը չուզեց շատ քրքրել Աննայի եւ Թօրնթընի մտերմութիւնը, որ գաղտնիք չէ այլեւս: Տիկինը պատմեց թէ քանի մը անգամ լսած է որ Թօրնթըն եւ Մընքհաուզ կը վիճէին ելեկտրական կայարաններուն մէջ «արկածներ» առեղծելու հնարաւորութեանց մասին, արկածներ որոնք տեղի ունեցան խօսակցութիւններէն քանի մը շաբաթ վերջ: Յետոյ, յայտնեց թէ գիտէ որ Թօրնթըն երեք տետրակներ կը պահէր որոնց մէջ կ'արձանագրէր զանազան լրտեսներու վճարուած գումարները: Այս տետրակները, որ Մընքհաուզի ընթերցութեան կ'ենթարկուէին ամէն ամիս, Անգլիա փոխադրուած են անցեալ սեպտեմբերին, անոր ձեռքով:

Մեծ խռովութիւն Անգլիոյ մէջ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կ'ԱՂՕԹԵՆ… ՁԱՅՆԱՐՁԱԿՆԵՐՈՎ

Աւելորդ է ըսել թէ՝ մեծ իրարանցում կը տիրէ Անգլիոյ մէջ, Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ: Կառավարութիւնը եւ թերթերը ժամը ժամուն հեռագիրներ կը ստանան ամենայնոյն մանրամասնութեանց մասին: Ամբաստանեալներուն համար հրապարակային աղօթքներ կ'ըլլան… ձայնարձակով (ռատիօ): Ուրիշ ամէն խնդիր երկրորդական գծի վրայ նետուած է: Ամբաստանագրին հրատարակութենէն յետոյ, աշխատաւորական «Տէյլի Հէրըլտ» պարտք սեպեց հանդարտութեան յորդոր կարդալ: «Երկու ազգերու միջեւ առեւտուրի սերմանելը ամենածանր ոճիր է այս միջոցին», կ'ըսէ թերթը: Ազատական «Նիւզ Քրոնիքլ»ն ալ նոյն կարծիքին է: Իսկ պահպանողական թերթերը կը շարունակեն փչել, «յանթաժ» համարելով դատավարութիւնը:

∴ Երեկ. ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, արտաքին Նախարարը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ ամբաստանեալներէն ո եւ է մէկը ուղղակի կամ անուղղակի օգտագործուած չէ Գաղտնի Տեղեկութեանց դրասենեակին կողմէ (Ինթէլլիճընս):

— «Անոնց ոչ մէկը ամենափոքր տեղեկութիւն մը անգամ հաղորդած չէ մեզի, ո՛ր եւ է վարձատրութեան խոստում ստացած չէ այդ կարգի տեղեկութեանց համար եւ ոչ մէկը պաշտօն ստացած է տեղեկութիւններ ճարելու՝ կաշառելով ուրիշ մարդիկ: Ամբաստանեալ ճարտարագէտներու համար եղած այս յայտարարութիւնները կը վերաբերին նաեւ Մեթրօփոլիթըն Վիքըրս ընկերութեան, իբրեւ հաստատութիւն: Այս տունը երբեք ո՛ր եւ է յարաբերութիւն չէ ունեցած մեր Ինթէլլիճընսին հետ»:

Անգլիոյ Վարչապետը կը յուսահատի դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, բուռն հարցապնդումներ եղան չորսերու դաշինքին, դաշնագիրներու վերաքննութեան եւ Ուաշինկթընի ճամբորդութեան մասին: Աշխատաւորականները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին, «չորս ծերու ծրագրին առթիւ: Նախկին Նախարար Չէմպըրլէն պարզելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը, Գերմանիոյ ազգայնական վերածնութիւնը, հարցուց.

— Կրնա՞նք դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին խօսիլ կառավարութեան մը հետ որ տոգորուած է ցեղային գոռոզութեան վայրենաբարոյ կիրքով մը: Երբ Եւրոպան սպառնալիքի տակ է, երբ Գերմանիան կը գործէ նեղմիտ, այլամերժ, յարձակողական ոգիով մը, երբ ոճիր կը համարուի խօսք առնել խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար, երբ ոճիր է հրեայ ըլլալը, կրնա՞նք ըսել թէ Եւրոպան պատրաստ է իրաւունքներու հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ.

Արտաքին Նախարարը լայն բացատրութիւններ տուաւ յուզուած հարցերու մասին: Իսկ Գ. Մաքտոնըլտ յայտարարեց.

— Մենք դաշնագիրներու վերաքննութիւնը կ'ըմբռնենք միայն ազգերու խաղաղութեան համար, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, անոր միջնորդութեամբ եւ անոր կազմակերպութեամբ: Խնդիրը այնպիսի վերաքն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴՌՆԵՐԷՆ

Լեռները իրենց մէջէն երկուքի կը բաժնէ հայ Աքիլլէսը, մեքենավար պարոն Հիմա–Կը–Թոփ։

Ու մենք հետը միասին կը թռչինք դէպ ի Ալէքսանտրէթ։

Աջ ու ձախ խորունկ գիւղեր, որոնք կը նախշեն բնանկարը։ Այնտեղ կ'ապրին հայ համեստ գիւղացիներ, որոնք հողագործութեամբ կը զբաղին։ Ու հեռուն, դէպ ի աջ, բարձր ու սեւ լեռներ մեզ կը լրտեսեն թրքական հորիզոնէն, մինչ մեր ինքնաշարժը փախուստ կուտայ կարծես Քըրք–Խան–Ալէքսանտրէթ խճուղիին վրայէն։ Ցօղնած ճամբորդներ, խճուղիին եզերքը կանգնած, նշան կ'ընեն մեքենավարին՝ խնդրելով փոխադրել զիրենք իրենց գիւղերը փոխան քանի մը «պարզուտ»ի։

Ահա՛, գիւղեր, որ կը ծղրտան բլուրի մը կողերուն վրայ։ Թրծիլթներու խումբ մը յաճախ, ճերմակ հողէ խրճիթներ, ծուխեր, ուր կ'ապրին մարդիկ եւ անասունները եղբայրաբար, քով քովի. Ջուրի պակասը շատ զգալի է այստեղ։ Ու, մեր ճամբուն վրայ, ժամէ ժամ կը հանդիպինք կիներու, որոնք խոշոր փարչեր կամ կաթսայ մը դրած իրենց գլխուն՝ ջուր կը կրեն դէպ ի տուն։

Բաւական մեծ գիւղի մը մէջ ենք հիմա։ Խաղաղութիւն ամէն կողմ։ Ցանկարծ.

— Ալլահ էքպէ՛ր ...

Սարսուռ մը կը զգամ։ Հին յիշատակներ արթնցան, ծանր չնչահեղձ օրերու տպաւորութիւն։ Ահա գիւղացիները, որ թուրքերէն կը խօսին։ Մզկիթին առջեւ խումբ մը մարդիկ «ապտէսթ» կ'առնեն ու կը լուան իրենց ոտքերը։ Հօտոտ ցեխոտ չալվարներ ... փաթթոց ... Ալլահ էքպէ՛ր .. քօ՛յրս ... մա՛յրս ... ա՛խ, մուէզզինին ձա՛յնը ... արի՛ւն կը հոտի . Ալլա՛հ, Ալլա՛հ ... գիտնե՛ր, գիտնե՛ր . իրիկուան աղօթքի պա՛հ է ... Տէր–Զօ՛ր ... աղօթքի եւ ջարդի պա՛հ . .

Կը վանեմ տպաւորութիւնը, որ փուշ փուշ կ'ընէ մարմինս։ Եւ այնքան կը յաջողիմ, որքան կը հեռանանք թրքական գիւղէն։

Եւ սակայն երկար ժամանակ մտածեցի։ Կարծես խցուեցան յանկարծ զգայարաններս։ Առանց ուշադրութիւն ընելու բնութեան աղուոր շարժանկարին, արդէն հասեր էինք Ալեքսանտրէթ։

Մեծ հրապարակի մը վրայ ենք։

Դիմացը ծովն ու արեւը կը զգուշութին կատակներու պէս։ Արեւն իր առեղները հաներ՝ ծովին միսին մէջ կը խրէ, ծովն, արիւնոտ ու վիրաւոր, տառապելով ու փրփրելով բամպակ կը դնէ իր ցաւին վրայ։ Հեռուն, Տէօրթ–Եօլն է, որ ծով կ'իջնէ ու Ալեքսանտրէթի կը նայի։ Այս հրապարակին վրայ կը սիրեն հաւաքուիլ Կիլիկեցիները, կարօտով դիտելու համար թշնամիէն իրենց հայրենիքին, ամպերուն ետին։

Վրդովուած այս ցաւագին տեսարանէն, քայլերս կ'ուղղեմ դէպ ի յառաջ։ Ահա խաչ մը օդին մէջ։ Հայոց եկեղեցին. Ու քովը՝ դպրոց մը, ազգային եւ Մեսրոպեան, միացած։

Դադարի պահն է։ Աշակերտները, մեծ ու պզտիկ, խառնուեր են իրարու։ Պահ մը կը կենամ ու կը դիտեմ Հայու առոյգ ու մաքուր սա մանչուկները, որոնք կը բզզան։ Անոնց քրքիջը, զուարթ եւ ստոտատուն ձայնանիշերու ծաղկեփունջի մը պէս վեր կը բարձրանայ բակին մէջ եւ յանկարծ կը փրթի, կը տարտղնի ու կը տարածուի։

Քիչ յետոյ կը մտնեմ դպրոցին դիմացը Հայու մը խանութէն ներս։

— Ի՞նչպէս է Հայերուն վիճակը, այստեղ

— Այսպէս ու այնպէս։

Եւ մարդը գլուխը շարժեց այսպէս ու այնպէս։ Ու նկարագրեց թէ ինչպէս բոլորը միջոց մը գտած են ապրելու, գործատուրային վերջերս վերջին լուրեր շրջան ըրին քաղաքին մէջ, — բոլոր ստացուեցաւ թէ Ալեքսանտրէթը Թուրքերուն պիտի թողուն։ Հայերը նորէն յուզուեցան Մատոստրոպ... սպրդուեցաւ գործի հրապարակը։ Առուտուրը կասեցաւ։ Դաղթի ուրուականը դարձեալ սեղմեց հոգիները։ Բայց տարօրինակ են մարդիկ, կամաց կամաց կը վարժուին ամէնէն դէշ լուրերուն։ Հիմա ով ի՞նչ գիտէ։ Ապագան ձգած են ... ապագային։

— Ի՞նչ դժուար բան է ասանկ ու իրաւը ստել. Այստեղ մեր հոգին կը խաշի՝ երբ ծանր լուր մը կը լսենք, յետոյ կը թմրինք եւ ա՛լ չենք մտածեր այդ մասին։ Սպի մը, այդքան։ Որ կը կրտտայ ժամանակ առ ժամանակ, քանի մէկը խօսքը կ'ընէ եւ կը յիշեցնէ։ Է՛, լաւ, Փարիզէն ի՞նչ լուր։

Ես ալ լսցի Փարիզի մեր աէքտը։ Չեն հաւնիր, չեն հաւատար։ Ու երբեք չեն ըմբռներ, երբ կ'ըսենք թէ իրենց այս կացութեան շատ մը կէտերուն նախանձ կը զգանք յաճախ։ Հիմնէն ի վեր Փարիզը շլացուցեր կամ խաբեր է մեր սիրունները։ Ու հիմա դժուար է փարատել պատրանքը։ Պէտք է որ բոլոր Հայերը անգամ մը անցնին Փարիզէն, — գործարաններէն, ապարանքներէն, — այստեղ գան ու լսեն անգամ մը թէ ի՞նչպէս կ'ըսուի «սալ էթրանժէ»ն, կամ «փա տը թրավայ փուր լէ զ'էթրանժէ», այո՛, գան ու տեսնեն թէ ի՞նչքան շատ են անօթեները, օրուան մը հացի կարօտները, թէ որքա՞ն խուլ են «չոմաժ»ի պաշտօնեաները եւ ... Բարեգործականը, — որպէս զի մեզի պէս իրենք ալ նախանձին այն ամէնուն համար, որ ունին հիմա, կէս–Հայրենի հողի ու խրճիթի կապուած մեր ազգակիցները։ Այո՛, Սուրիոյ եւ Ցուձաստանի մեր հայրենակիցները չեն իսկ կրնար երեւակայել թէ այստեղ լուսաշող Փարիզի պարիսպներուն տակ գաղթականներ ունինք, որոնց պատկերը դժուար թէ գտնուի Գիրէոնի, Սեյանիկի եւ Պէյրութի մէջ։

Ափսո՛ս որ կը պակսի նոր Ակնունի մը, որպէս զի մեր դժբախտ ժողովուրդը կապուի հողին հոն ուր կը գտնուի։ Վտանգաւոր են տեղափոխութիւնները, վտանգաւոր են հեռաւոր լոյս քաղաքներու կապուած յոյսերը, եւ վերջապէս վտանգաւոր է մոռնալ կամ անտեսել տակաւին հողի քաղաքականութիւնը։

Մեր Միութիւնը, Զօմը, տարիներէ ի վեր կը պոռայ եւ հրաւէր կը կարդայ՝ ստեղծելու համար հողի, ագարակի համագործակցական ընկերութիւններ, «անտեսական վանքեր» ինչպէս կը սիրէ ըսել մեր նախագահը։ Հողի հաւաքական աշխատանքն է որ պիտի փրկէ մեզ, ա՛յ մարդիկ։ Հողը ձեր քթին տակ է, — պահանջեցէք ուրեմն դրամագլուխն ու կազմակերպութիւնը ձեր վերին մարմիններէն։ Ու մի՛ պաշտէք ուրիշ լուրի, մտիկ մի՛ ընէք ուրիշ խօսքի, ո՛չ Փարիզին, ոչ ալ դողօշի պէս Փարիզ նստած եւ տեղէն շարժելու անկարող մարդոց հայրենահրաւէր կեղծ կոչերուն։ Ու գիտեմ որ դուք նպաստ ալ չէք ուզեր, այլ միայն աշխատանք։

Աշխատա՛նք, բայց հողի աշխատանք եւ հաւաքական աշխատանք, իմ գիւղացի հայ ժողովուրդս։

×

Կէս օրը կ'անցնէր։

Ալեքսանտրէթէն կարօտ լաւ մը առնելէ յետոյ, կը պատրաստուիմ Անտիոք երթալ։ Նոյն իրիկունը պէտք էր, որ Հալէպ հասնէի։

Ու մնաս բարո՜վ, Ալեքսանտրէթ, քարիւղի խողովակ։

Անտիոքի ճամբուն տեսարանները տարբեր են բոլորովին։ Ինքնաշարժը կ'անցնի յաճախ աւերակներու մէջէն։ Փլած պատեր, տարիքոտ քարեր, հըսպառ սիւներ, նաւան կամարներ, — որոնք կը պատմեն փառքը հին քաղաքակրթութիւններու։

Ու տաք սարսուռով մը մարմնոյս մէջ, կը խորհիմ Մեծն Տիգրանի մասին, որ հայկական խիզախ ու կայծակնավազ այրուձիին գլուխն անցած՝ օր մը արշաւեր էր ու եկեր մինչեւ այս երկիրը։

Երբ Անտիոք կը մտնենք ու ինքնաշարժը կը կենայ մեծ կառատան մը առջեւ, կը մօտենամ կառատանին տիրոջ ու կ'ըսեմ

— Ո՞ւր կը բնակի Տոքթ. Մաթոսեանը, այն որ վերջերս հոս եկաւ Փարիզէն։

Ժելինամարդ, եանեւ ... քըքջալիր կը խնդայ

Կառատանին տէրը կը պատասխանէ թուրքերէն

— Դիմացինդ Թուրք է, Հայերէն լաւ չի հասկնար։

Քիչ յետոյ մեր Գեղարդին մօտն եմ, այլ անուամբ՝ Տոքթ. Մաթոսեան։

— Օ՛, բարե՛ւ, բարե՛ւ։ Ո՞րբ եկար։ Զօմը այս ինչքան ուժգին փչեց, որ քեզ հոս նետեց։ Կարդացի ՅԱՌԱՋի մէջ, որ Զ. Ռ. Միութիւնը ներկայացուցիչ մը ղրկած է Սուրիա, չէի գիտեր թէ ո՛վ, բայց կ'ենթադրէի։ Ա՜խ, չեկաւ Նարդունին, իրեն տեղ ալ պատրաստած էի, ամէն բան, ամէն բան։ Ի՞նչպէս չկրցաւ գալ։ Ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչ կայ չկայ, պատմէ՛ նայինք։

Ու տաք խօսակցութիւն մը։ Պատասխանելու իսկ ժամանակ չի ձգեր։ Հարցում հարցումի վրայ. Նոյն կրակոտ տոքթէօրը։

— Վեր ելլենք, ճաշենք, ճաշի ատեն է, կ'ըսէ ու սեղան կը նստեցնէ զիս։

Եւ մեր երիտասարդ բժիշկը, պահ մը մոռնալով իր առողջապահութեան պատուիրանքները, կ'առաջարկէ ... ճնկել Փարիզի մեր ընկերներուն կենացը եւ մեր «անկիւնք»ներուն յաջողութեանը։ Ցետոյ լուրեր կուտամ իր ընկերոջը՝ Նարդունիի մասին, ՅԱՌԱՋի մասին, Զօմի մասին։

Ու վար կ'իջնենք իր բնակարանէն։

— Քանի որ այսքան շուտ պիտի վերադառնաս Հալէպ, եկուր քեզ քիչ մը պտտցնեմ Անտիոքի մէջ։

Քիչ յետոյ ինծի ցոյց կուտայ հեռուէն այն լեռը, ուր ապաստանեցան Սուէյտացիները, յետ– պատերազմի ընթացքին, կռուեցան Թուրք զինուորներուն դէմ եւ ի վերջոյ ֆրանսական մարտանաւի մը միջոցով ազատուեցան։

— Այնտեղ կանգնած ենք փառաւոր յուշարձան մը, կ'ըսէ ինծի։

Հոն ետեւը Քէսապն է, ուրկից անդին հսկայ ջրվէժ մը կայ։ Տես գետին եզերքը, անիւները, որ կը դառնան։ Վերը լեռներուն, ուր աղուոր ամարանոցներ կան։ Քիչ յետոյ քաղաքին մէջ։ Գրեթէ բոլորը Թուրքերէն կը խօսին։ Կ'անցնինք նեղ շուկաներէ, — ահա ոսկերիչներու տեղը։ Ի՞նչքան աժան են արեւելեան ձեռագործները, — ոսկեհուռ եւ արծաթահիւս վզնոցներ, թեւնոցներ եւ ինչե՞ր ինչե՞ր։

Բայց կը մօտենայ մեկնումի ժամը. Ու երբ կառքը ցնցումով մը յառաջ կը նետուի, Գեղարդն է, որ կը պոռայ.

— Բարեւներ տար երկու Շաւարուն, բարեւներ մեր եղբայրներին, ու բոլորի՛ն բոլորի՛ն ... ։

Մեծն Տիգրանի այս աղուոր քաղաքը շուտով կը թողում ետեւս եւ ուշ ատեն կը մտնեմ Հալէպ։ Այժմ ատեն է լծուելու Զօմի աշխատանքներուն, աղաքը կը սպասեն։

— Ցանուն Զ. Ռ. Միութեան երրորդ համագումարին, բացուած կը յայտարարեմ Զ. Ռ. Միութեան Սուրիոյ շրջանային ժողովը։

Ու մինչ ամէնքս, Սուրիոյ զանազան շրջաններէն եկած պատգամաւորներուն հետ, յուզումով կը կախենք մեր գլուխը օրակարգին վրայ, դեռ մեր ականջին մէջ կը լսենք սուլիչը Փութպոլի մրցումին, զոր կը կատարեն, ի պատիւ մեր Ընդ. Ժողովին, Պէյրութի Զ. Ռ. Միութեան Վահագն եւ Հալէպի Հ. Մ. Ը. Միութեան Փութպոլի խումբերը։

ՍԱՐԻ ՏԷՐ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ «ԴԱՒԱՃԱՆ» ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1921 յունուար 21ին Երեւանի Չեկայի նկուղէն պիս փոխադրեցին կեդրոնական բանտը։ Այնտեղ կային 800է աւելի բանտարկեալներ, բոլորն ալ քիչ թէ շատ աչքի զարնող գործիչներ՝ պետական, զինուորական, դրական–հանրային, կուսակցական եւայլն։ Մեծ մասը Դաշնակցականներ էին։ Կային նաեւ սոց. դէմոկրատներ, սոց. յեղափոխականներ, հայ կադէտներ ու ռամկավարներ։

Բոլորն ալ բառնչող ըլլշու (դեղակահարման դատապարտուած)։

Այնտեղ էր ինծ ծանօթ ու բարեկամ Մշեցի Յակոբ Տէր Զաքարեանը, որ ռամկավարներու Հայաստանի խորհրդի կամ մարմնի յայտնի անդամներէն մէկն էր։ Կէս օրուան պրոսանքներուն երբեմն կը հանդիպէինք ու կը խօսակցէինք։ Մայր ատոր ան հետաթափուած էր Հայաստանի կարմիր ալբերէն Տէր Զաքարեանը օգտուելով մեր ունեցած միջոցներէն, աշխատեցաւ իր դուրս մնացած ընկերները զգուշացնել որ պահուին։ Ցատկապէս անոնց, որոնց մասին հետաքրքրութիւն եւ հետապնդում կար։

Փետր. 18ին Երեւան քաղաքը մաքրուած էր բոլշեւիկներէն։ Բանտի ողջ մնացած կալանաւորները փրկուած էին։ Ասիս Նուբիջանեանը եւ ընկերները կարմիր զօրամասերու հետ զրահապատներով փախան Բէջօիւք–Վէդի–Նախիջեւան։ Հայկական զօրքերը եւ ժողովրդական վաշտերը զանոնք հետապնդեցին մինչեւ Ղամարլու։

Փետր. 20ին Վասպուրականցի կուսող ղեկավարները ընտրեցին զինուորական մարմին մը, որ կազմակերպելով իր ժողովրդական գունդը, նախ 800, ապա մինչեւ 1500 սուրին, մաս առ մաս հանեց կռուի վայրը։

Ահա այդ օրերուն զինուորական մարմնի մօտ եկան Յակոբ Տէր Զաքարեանը, Նշան Յակոբեան (ուսուցիչ Հայոց–Ձորի Մաշտակ գիւղից) եւ Հ. Զ.ն, որոնք Հայաստանի ռամկավար մարմնին կողմէ յայտնեցին, թէ իրենք որոշած են օգնել Փրկութեան Կոմիտէին։ Այդ մօտով ներկայացեր եւ խօսեր են։ Այժմ ալ պատրաստ են իրենց ուժերը տրամադրելու զինուորական մարմնին։ Տէր–Զաքարեանը մտերիմ եւ ծանօթ ըլլալով հրամանատար Սմբատին միշտ մնաց անոր մօտ։ Իսկ Ն. Յակոբեանը եւ Հ. զինուորական մարմնին տրամադրեցին իրենք զիրենք։ Անոնք բերին իրենց հետ 100ի մօտ ռամկավար կամաւոր զինուորներ (մեծ մասը իրենց սեփական զէնքերով), գլխաւորութեամբ Մ ի, Սարգսեանձեան Աստղի եւ Ոզմեցի Վարդան Գրիգորեանի։ Վասպուրականի զօրամասը ուշագրաւ դեր կատարեց փետր. 28ի երկօրեայ տաք կռիւներու ժամանակ Երեւանի տակ, Շէնգաւիթ եւ Նորագաւիթ գիւղերու մօտ։ Ապա տասը օր յետոյ, Աշտարակու գիւղի տակ մղուած կռուին, ուր ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ եւ մեռաւ Նշան Յակոբեանը քանի մը կտրիճ մարտիկ զինակիցներու հետ։ Դժբախտաբար անունները չեմ յիշեր։

Ահա այսպէս շարունակուեցին կռիւները Ղամարլուի եւ Իւմայի տակ, Բէջօիւք–Վէդիի շուրջը, մինչեւ ապրիլ 2ը, երբ նահանջեցինք Բաշքեառնի, Վայոց–Զոր, Բաղար–Զայր, ուր կազմուեցաւ արեւմտահայ ուժերու զինուորական խորհուրդ, որուն անդամ եղաւ ռամկավար Յակոբ Տէր Զաքարեանը։

Մայիսին Միղրիի մէջ մեր զօրամասը ինքզինք կազմալուծեց, որմէ յետոյ բոլորս, մեզ հետ ռամկավար Խորհրդի անդամներն ու զինուորները. անցանք Արաքսը, հասանք Թաւրիզ։

Ցունիս ամսու սկիզբին ինծ եւ Յ. Տէր Զաքարեանին պաշտօն յանձնուեցաւ մեկնիլ Երեւան, տեսնուիլ Միասնիկեանի եւ Ցեղկոմի հետ եւ կարգադրել Պարսկաստան մտած 10,000 նահանջողներու վերադարձը։ Երեւան հասանք Գ. Գրիգոր Վարդանեանի հետ։ Առանձին եւ յատուկ տեսակցութիւն ունեցանք Միասնիկեանի հետ, իր գրասենեակին մէջ, քանի մը ժամ տեւողութեամբ։ Առաջին առթիւ Միասնիկեանը ուզեց իմանալ մեր ի՞նչ կուսակցութեան պատկանիլը։ Յ. Տէր Զաքարեանը յայտնեց որ ինք ռամկավար է եւ ներկայիս ալ այդ կազմակերպութեան անդամ

Ես պարզեցի մեր առաքելութեան նպատակը, որու գլխաւոր կէտերը գրաւոր ունէինք։ Տէր Զաքարեանը պարզպարանեց, շատ պերճախօս լեզուով, ա՛յն բոլոր պատճառներն ու անցուդարձերը, որոնք մղեցին ժողովուրդը ապստամբելու եւ կռուելու։ Շատ զգայուն կերպով պատմեց, թէ ինչպէս եւ ինչու, բանտի փետր. 16ի եւ 17ի գիշերուան կացնահարութիւնները, բանտարկեալներու աղիողորմ ճիչն ու աղաղակները։ Միասնիկեանը արմունկներով կռթնած աշխատանքի սեղանին՝ ուշադիր կը լսէր մեզ եւ յաճախ ռուսերէն նօթեր կ'առնէր։

Հարկ չեմ համարեր մանրամասն նկարագրել փոխադարձ խօսակցութիւնները թէ Միասնիկեանի, թէ Կարինեանի, թէ Մռաւեանի ու Երզնկեանի հետ։ Տէր Զաքարեան եւ ես տարբեր տեսակէտներով շարադրեցինք փետրուարեան յեղափոխութեան եւ անոր հետ կապուած բոլոր դէպքերու կամ խնդիրներու մասին։

Մենք յունիսի վերջերը վերադարձանք Թաւրիզ։ Մեր առաքելութեան հետեւանքով Միասնիկեանը Թաւրիզ ուղարկեց Գ. Գրիգոր Վարդանեանը, որ կարգադրեց նահանջողներու վերադարձը Երեւան։

1922 ապրիլին Տ. Զաքարեանն ալ արտօնութիւն ստացաւ ու մեկնեցաւ Հայաստան։ Դժբախտաբար ժամանակ մը յետոյ, ուրիշ պատրուակի տակ ձերբակալեցին ու բանտարկեցին զայն։ Ինը ամիս բանտի մէջ մնալէ, յետոյ աքսորեցին Ռուսաստան ապրելու, կարծեմ Ցարիցինի շրջանը։ Հոն այդ առողջ մարդը գտաւ իր վախճանը, աքսորականի յատուկ զրկանքներու մէջ։

Թաւրիզի մէջ 1921ի ամրան վերջերը Յ. Տէր Զաքարեանի մօտ, ռամկավար Խորհրդի անդամներէն Հ. եւ Յ. եւ քանի մը ուրիշները յատուկ խորհրդակցութիւններ ունեցան, ու պատրաստուեցաւ մանաւոր տեղեկագիր մը փետրուարեան ապստամբութեան մասին.

Ես կողմնակի եւ պատահմամբ տեսած եմ այդ տեղեկագրին սեւագրութիւնը.

Անոր բովանդակութենէն իբրեւ տպաւորութիւն կը յիշեմ թէ՝ Երեւանի ռամկավար մարմինը — Թաւրիզ ապաստանած — փետրուարեան ապստամբութիւնը կը համարէ ժողովրդական եւ անխուսափելի արդիւնք հայ բոլշեւիկներու ի գործ դրած արտառոցի, սպանութեանց եւ աւերածութեան։ Երբեք դաւաճանութիւն՝ հայ պետականութեան դէմ։ Իսկ Հ. Յ. Դ. մասին պարսաւանքի ոչ մէկ արտայայտութիւն

Անշուշտ այս գրաւոր տեղեկագիրը հասած է իր ժամանակին ռամկավար կեդրոնը։

Ջնջեցէ՛ք, «Ապագայ»ի Գ. խմբագիր. Ջնջեցէք պատմութեան էջերէն «դաւաճան» այս մասնակցութիւնը։

Ջնջեցէ՛ք եւ ձեր կուսակցական ընկերներու թափած աշխատանքն ու արիւնը, եթէ դեռ կը շարունակէք ձեր մոլեալ մտածողութեամբ «դաւաճանութիւն» տեսնել։

Իսկ փետր. 18ը կը մնայ հայկական ընդվզումի կոթող մը, երբ հայ ժողովուրդը կրցաւ փշրել իր սիրտը բզքտող կարմիր ճիրանները։

Տասներկու տարի եւ այսօր Հայաստանի հորիզոններու վրայ կարմիր սատրապները փետր. 18ի ուրուականը կը տեսնեն։

Եզրակացութիւնը կը թողում ընթերցողին։

Հ. ԿԱՍՈՅԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑ ՄԸ

Ի պատիւ ուսուցչապետ Ն. Եօրկայի

Ռումէն գիտնական, անզուգական բանաստեղծ, նախկին վարչապետ եւ յայտնի հայասէր ուսուցչապետ Ն. Եօրկայի ի պատիւ, Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցաւ յարգանքի փառաւոր հանդէս մը իր գրած ամենավերջին երկասիրութեան՝ «Brève histoire de la Petite Arménie»ի հրատարակութեան առթիւ, ուր յարգելի գիտնականը պատմական վերլուծման կ'ենթարկէ կիլիկեան իշխանութիւնը, մասնաւորապէս վեր հանելով Հայերու օգնութիւնը Խաչակիրներուն։

Այս առթիւ էր որ Փարիզի մէջ վերջերս իրեն յանձնուեցաւ Brémond մրցանակը, որու մասին ռումէն թերթերը ժամանակին լայնօրէն գրեցին։

Ռումանահայերս բնականաբար չէինք կրնար ետ մնալ Փարիզահայերէն, մեր յարգանքի տուրքը տալու այն մարդուն որ ահա տարիներ անընդհատ կ'աշխատի, ջանք ու ճիգ կը վատնէ մեզի համար եւ մեզ կը ծանօթացնէ արար աշխարհի։

Ուսուցչապետին բարձր հովանաւորութեան տակ էր որ տեղի ունեցան բազմաթիւ դասախօսութիւններ Հայերու մասին ինչ որ հայանպաստ քարոզութեան էն գլխաւոր ազդակներէն մէկն եղաւ Ռումանիոյ մէջ։ Անոր վարչապետութեան օրովն էր որ պետութիւնը ճանչցաւ Ռումանիոյ հայ համայնքը իբր իրաւական եւ անկախ թեմ, հոս չէ թէ անկէ ի վեր քանի մը ձախաւերներ պատճառներ եղան որ մենք Ռումանահայերս երկուքի բաժնուինք եւ վիճինք ամբողջ օրը, փոխանակ նուիրուելու շինարար աշխատանքի։

Հինգշաբթի, 6 ապրիլ, ժամը 7.30ին յայտարարուած է Թէյասեղանը, Րաֆֆիի դահլիճին մէջ որ այդ առթիւ շքեղօրէն զարդարուած էր։ Կազմակերպիչները՝ մեր մտաւորական եւ առեւտրական դասի լաւագոյն ներկայացուցիչները, ժամանակէն առաջ եկած էին եւ կը սպասէին հիւրերուն։

Անցողակի ըսեմ որ կազմակերպիչները խնդրած էին որ այս առթիւ տրամադրուի այդ մասնիաղարանի սրահը, սակայն ամենադեղ ձեւով մերժուած էին մեր «Խաղականներու» կողմէ։

Ժամը 7ն է եւ հիւրերը կը սկսին գալ։ Բարձր դասու տիկիններ եւ պարոններ կը սպասեն ուսուցչապետին։ Տիկին մը որ Brémond մրցանակի հանդիսութիւններուն ներկայ եղած էր, կը պատմէ այդ առթիւ տեղի ունեցած ոգեւորութիւնը։ Ժամը 7ուկէսն է եւ ահա ուսուցչապետին կառքը կանգ կ'առնէ Րաֆֆի դրան առջեւ։

Հիւրը իր տիկնոջ հետ կ'առաջնորդուի վերնատուն

Մեզ կը ներկայացնէ նախկին երեսփոխան Գ. Անտոն Բէժալէ, սակայն չի մոռնար սրամտօրէն յաւելուլ.

— Թէեւ իր անունը կը յիշեցնէ ձեզ թշնամի մը, սակայն ջերմ բարեկամ մըն է Հայերուն։

Հիւրերուն մէջ կը տեսնուէին ծանօթ դէմքեր. բաց ի Տիկին Զօրավար Կօրաքիէ, աւա նաեւ տեղացի հին Հայերու վերդասատաններէն ներկայացուցիչներ, Քրիժէ, Ապուբէէ, Կօ Թօզին, ետն. Սոլոմոն եւ ուրիշներ, որոնք եկած էին իրենց նորեկ եղբայրներուն հետ պատուելու Թանկագին բարեկամ մը։

Փրոֆէսօրը ամէն մէկուն խօսք մը ունի ըսելիք։ Սիրալիր է եւ զուարթ կութեան ժպիտը իր դէմքին

Տեսնելով «Րաֆֆի»ի չնքեղ շնորհաւորութիւններ կը յայտնէ այսպիսի մշակոյթի բոյն մը չինել է հայկական կարեւոր կեդրոն մը եւ կը խոստանայ նուիրել իր բաւ–արեւելեան Եւրոպայի հրատարակութիւններէն։

Տիկիններու հրաւէրին վրայ մարդ կը բոլորուի սեղաններ շուրջ։

Մինչդեռ Քաֆշա տուիը թէյ նիւ բժշկիններ կը սպասարկէ րուն, անդին Գ. Յ. Ճ. Սիրունի ման խօսքը կը կարդայ յանուն կազմակերպիչներուն։

— «Հայաստանեայց չարքին պատուոյ տեղը ձեզի կը պատկան սիրելի ուսուցչապետ։ Ձեր խօսք գրչով միակ եւ ամենազօրաւոր բողն եղաք հայ մշակոյթի եւ քաղ քաղաքակրթութեան ծանօթացման եւ եւրոպացի հասարակութեան մէ Երբ հայ ժողովուրդը եւ թշուառ, անհայրենիք եւ հակի մը պէս մէկ ափէն միւս զարնուէր, ձեր կատարած մեծ միակ մխիթարութիւնն է մեզ համար «Հայ ժողովուրդին ծառայելը, դաքականութեան ծառայել է», անմահ Կլասարթին»։

Երկարատեւ ծափեր, որոնց չարունակ, գլխի սիրալիր խոնարհ ներով կը պատասխանէ։

Ճառերու եւ ուղերձներու չարունակ կութեան մէջ պէտք է յիշել, Գ. Մանուսաճեանի խօսքերը որ յուզեցին ներկաները։ Գ. Մանուսաճեան

— «Ձենք գիտեր ի՞նչպէս եւ ի՞նչ ձեւով յայտնել մեր երախտապարտութիւնը ռումէն ժողովուրդին որ զարհուրելի մեր ժողովուրդը ընդունեց գիրկը, չենք գիտեր ինչպէս փոխարինել այն ասպնջականութիւնը որ գտաւ մեր հալածական ժողովուրդը այս երկրին մէջ։ Մենք մեզ չափազանց երջանիկ պիտի զգայինք, եթէ առաջին առթիւ կարենայինք ապացուցանել մեր սէրն ու երախտիքը։ Ցաւնելով չկա գտնենք ապացուցանելու միջոցը պիտի ըլլայ այն որ մանահայերս այս հիւրընկալ ժողովուրդին եւ երկրին տրամադրենք տեւան մինչեւ վերջին կաթիլը, պաշտպանենք զանք եւ Մեծն Ռումանիա սահմանները։ Կեցցէ՛ Կարոլ Բ. գաւոր, կեցցէ՛ Մեծ Ռումանիա, կեցցէ՛ փրոֆ. Եօրկա»։

Ուսուցչապետը չափազանց ուած՝ Գ. Մանուսաճեանի խօսքերէն ջերմօրէն կը սեղմէ անոր ձեռքը ւեցնելով իր կողմէ շնորհակալու թեան եւ բարի մաղթանքի խօսքեր

— «Մասնաւոր սէր մը ունիմ այն բաներուն հանդէպ որ հայկական են. որովհետեւ մանկութիւնս անց ցած եմ Հայաշատ քաղաքի մը, Բօթ չանի մէջ ուր իմ մանկութեան ընկ ընկերներս եղած են հայ բնտանիքի աւներ։ Մօտէն ճանչցած եմ զանոնք ու սիրած իրենց սովորութիւններն աւանդութիւնները։ Անհամբերութեամբ գածուած եմ Գ. Մանուսաճեանի խօ քերէն եւ իմ միակ մաղթանքս է դուք եւս ունենաք անկախ եւ ազատ Հայաստան մը, սակայն ոչ Հայաստան մը ինչպէս որ է հիմա սովետական բու տիրապետութեան տակ, որ է ձեզի, այլ Հայաստան մը ինչպէս դուք կ'ուզէք, ինչպէս է ըլլայ, Հայաստան մը ուր դուք բողանաք ձեր բնական յատկութիւ բով եւ բնատուր ձիրքերով պայծառ ցնել զայն եւ յառաջապահը ըլլալ ղաքակրթութեան, Ասիոյ դռներ առջեւ։ Ուրախ պիտի ըլլամ, երբ հայրենիք մը ունենալով, գունդ դիմէք հոն։ Բայց կ'ուզէ եւ որ ձեզմէ մէկ մասն ալ երկրին մէջ, որովհետեւ շատ ներ եւ օգտակար ունեցաւ այս երկ րը հոս գաղթած Հայերու մենք Ռումանացիներս ուզենք ամբողջովին զրկուիլ (Սափեր)։

Ռումանիոյ հայ կաթողիկէներ ռաջնորդ Հ. Ս. Կոզեան խօսք լով, ըսաւ.

— «Թէեւ դաւանանքով սակայն հոգիով եւ ձգտումներով

…ուրախ մասն ենք համայն հայութեան» :

Ու չէնք երախտիքը որ հայ ժողովուրդը ցմիշտ պիտի պարտի իր մեծ բարեկամին :

Ընդունելութիւնը վերջ գտաւ Գ. Ճամբազեանի « Հայաստան » երգով, յետոյ սեղանադիր հիւրերը մեկնեցան անխառն գոհունակութեամբ

Ներկաները չարունակեցին համախմբուիլ, շարունակելով պարերն ու ռաբը, մինչեւ ուշ ժամերը, մէջ ընդ այս տաք մթնոլորտէն, մէջ ընդ այս երաժշտական արտայայտութիւններ :

Նուագախումբը վիճակուած էր Գ. Ց Գալիկեանի որ իրեն յատուկ աշխատութեամբ խանդավառեց ներկաները եւ գաւազանով Գ. Ց. Ճ. Սիրունեանի շնորհաւորեց զինքը որ իր բարեկամները հետ միասին մեծամասնութեամբ այս ցոյցը կազմակերպած էր :

ԵՋՆԻԿ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ժիր գաղութի մը ճիգը

— —

ՍԷՎՐԱՆ, (Ցաղաղած) . — Կրթական Միութիւնը իր ջանքերով կրցած է գնել հող մը, որուն վրայ տարի մը առաջ սկսած էր սրահի մը շինութիւնը, 16 մեթր երկայնութեամբ եւ 8 մեթր լայնութեամբ : Տնտեսական տագնապի պատճառաւ մնաց կիսատ, բայց մէկ երկու շաբաթէն պիտի վերսկսին շինութեան : Այս սրահը պիտի ծառայէ պզտիկներուն դպրոց, եւ գաղութին համար իբրեւ մշտ. Այլասերման դէմ պայքարելու անհրաժեշտ միջոցն է այս : Մարտ 25ի պարահանդէսին առթիւ ունեցանք վիճակահանութիւն, ու շահեցան հետեւեալ թիւերը 440 թիւը մուշտակէ բարձ մը, 1 թիւը անճառոց մը, 259ը՝ արճան մը, 360ը՝ արճան մը, 284ը՝ սեղանի սպաս, 234ը՝ բարձի երեսներ 78ը՝ գրամապանակ մը ,481ը՝ պնակ մը, 99ը՝ Քառաք մը ,338ը՝ Ներդի գորգ մը, 439ը՝ խազանկար մը, 278ը՝ գոյգ մը կօշիկ : Ամբողջ հանգէսէն կոկիկ գումար մը գոյացաւ

Ժողովուրդի փոխարէն գոհացում տալու համար, պաշտահանդէսի մը պատրաստութեան ձեռնարկած ենք :

Մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Մարտ 26ի երեկոյթը : Բացումը կատարեց Թ. Նշրպանեան՝ բեմ հրաւիրելով օրուան նախագահը՝ Վահան քահանայ Ն…եան, որ քաղաքիրական խօսքեր ըրաւ

Ցետոյ ներկայացուեցաւ « Լուսինէ Հօճա »ն (հայերէն լեզուով) , Գ. Ճուղհաճեանի, Տէր եւ Տիկին Գաղտասարեանի, Գ. Գ. Կ. Սրապեանի, Ճերմիչեանի, Տիկին Նալպանդեանի կողմէ

Ասկէ վերջ սկսան երգերն ու պարերը՝ ընտանեկան տաք մթնոլորտին մէջ : Եղան նաեւ հայկական եւ ասիական պարեր : Նիւթատու նուագախումբը՝ իր ազգային եւ հայրենասիրական երգերով պահ մը Հայրենիք փոխադրեց մեզ .

Այս առթիւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր մասնակիցներուն եւ ժողովուրդին, իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութեան համար :

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—·—

ՍԷՆ Թ'ԻԹԻԷՆ, 10 Ապրիլ (Յառաջ). — Մօտաւորապէս երկու ամիս առաջ, փրոֆ. Խաչիկեան «Հայոց ծագման» մասին դասախօսութիւն մը ըրած էր գոհ ձգելով հասարակութիւնը: Ապրիլ 7ին ալ, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի երբեմնի խմբագիր եւ յայտնի բանասէր Հ. Արիս Վարդանեան դաղուցա այցելելով, Ազգ. Միութեան խնդրանքին վրայ դասախօսութիւն մը ըրաւ մեր անցեալի մասին: Երիտասարդութիւնը, երեկոյեան ժամը 8ին արդէն իր տեղը գրաւած էր սրահին մէջ:

Դասախօսը բացատրելով աւանդական պատմութիւնը՝ բուն գիտական պատմութեան հետ, ըսաւ.

— «Հայաստան երկիր դրախտավայրը բանաստեղծին երեւակայութեան ծնունդն է լոկ: Իրական Հայաստանը թատերավայր է յարաշարժ ձակումի, պատերազմի, ջարդի եւ տեղահանութեան: Կուգան ժողովուրդներ, կը կատարեն իրենց դերերը եւ կը քաշուին թատերաբեմէն, տեղի տալու համար նոր ժողովուրդներու, լեզուով եւ կենցաղով նոր պետերու: Այսպէս Նայիրցիներու, Ուրարտացիներու, Խալդեաններու կուգան յաջորդել Կիմմերիաններ Փռիւգիացիներու սահմանակից Արմէններ, ու վերջապէս սկիզբն անծանօթ Հայեր, որոնց ձուլումէն կը կազմուի Հայ-Արմէն ժողովուրդը, որ դարերու ընթացքին՝ շնորհիւ իր հնդեւրոպական քաղաքակրթութեան, կը զարգանայ, կը տարածուի, պատմական ու գրական յիշատակարաններ կը ձգէ եւ դժբախտ դէպքերու կրկնումով, կը խոնարհի դարձեալ իր բարձրութենէն, կ'անհետանայ եւ տարածուելով ի սփիւռս աշխարհի, թափառական ու անտէր, իր միակ մխիթարանք եւ պարծանքը կը փնտռէ իր պատմութեան լաւագոյն դէմքերու եւ դէպքերու մէջ»:

Ցաւալի էր որ հասարակութեան որոշ մէկ մասը կը բացակայէր այս շահեկան դասախօսութենէն, պարզ այն պատճառաւ որ Ազգ. Միութիւնը անակնկալի եկած՝ մասնաւոր ազդեր ցրուելու միջոց չէր ունեցած: Ներկաները խնդրանքին վրայ պատմագէտ Հայրը, խոստացաւ դասախօսութեանց շարք մը հաստատել:

Գնահատելի է նաեւ Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը որ ամէն պատեհութենէ կ'օգտուի, գաղութին զարգացման համար:

Հարգանցի

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆԻ ՄԷՋ

—·—

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ (Յառաջ). — Երեք տարիէ ի վեր այս գաղութը դատապարտուած է կորուստի: Չկայ որ եւ է ազգային կազմակերպութիւն: Ցաւնէ աւելի փոքրիկներ կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց, մոռնալով մայրենի լեզուն:

Վերջերս կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. Զաթօ-Նաթօ խումբը, որ ընդհ. ժողով գումարեց Ապրիլ 2ին: Ներկայ էր Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը ընկեր Ն. Ազգին, որ մանրամասն զեկուցում տուաւ կուսակցական կեանքի մասին եւ թելադրեց աշխատանքի լծուիլ ու խտացնել շարքերը: Առաջին ժողովին մէջ իսկ ունեցանք երկու թեկնածուներ: Ժողովը վերջացաւ տաք մթնոլորտի մէջ:

Ազգային կեանքը բոլորովին մեռած է: Ոչ Մարսէյլէն եւ ոչ ալ ուրիշ տեղէ կը հետաքրքրուին: Գաղութին մեծ մասը կը պատկանի Զարշամպայի (Սամսոն) եւ Վասպուրական շրջաններուն:

Զարշամպայի հայրենակիցները չհանդուրժելով՝ այլասերման երեւոյթներուն, այս տարի քով քովի եկան եւ կազմեցին հայր. միութիւն մը: Գնահատելի էր իրենց նոր տարուան երեկոյթը: Սրահը կը թնդար «Մեր հայրենիք»ով: Այն փոքրիկները որ հազիւ պարզ հայերէն կը խօսէին, մեզ կ'ոգեւորէին երգերով եւ արտասանութիւններով: Իրենց երկրորդ գործը եղաւ հանգանակութիւն մը ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն, աջակցութեամբ Հ. Յ. Դ. խումբին: Հայրենակիցները անխտիր մասնակցած է իրենց կարողութեան չափով եւ գումարը ղրկուեցաւ «Յառաջ»ին (9 ապրիլ):

Այս առթիւ պիտի թելադրէի Զարշամպայի հայր. միութեան՝ ձեռնարկել հայերէնի դասընթացքի մը, փոքրիկներու համար: Վասպուրականցիներն ալ Միութիւն մը կազմելով, կրնան ձեռք ձեռքի տալ եւ օգտակար ըլլալ գաղութին: Առածը կ'ըսէ.— ձեռքը ձեռք կը լուայ, երկու ձեռք՝ երես կը լուայ:

Արարատ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Փուլվար Օտօ), 10 ապրիլ (Յառաջ).— Ցաւը երկար տարիներու շրջան մը կը բոլորէ Մարսիլիայ հայութիւնը, եւ այդ ժամանակաշրջանին հարիւրեակ մը միութիւններ երեւցան ազգային մեր կեանքին մէջ: Շատերը լուծուեցան սակայն, առանց գործնական արդիւնք մը ձգելու:

Հ. Յ. Դ. Գատանեան միութիւնը միայն պատնէշին վրայ կը պանծայ, իր նորանոր նուաճումներով ու յառաջդիմութեամբ:

Հ. Յ. Դ. Գատ. միութիւնը լծուած է նուիրական աշխատանքի մը, համախմբելով իր դրօշին շուրջ, բոլոր հայ պատանիները: Մարսէյլի, Սէն Լուի, Փուլվար Օտոյի մասնաճիւղերը, ձեռք ձեռքի, կողք կողքի, իրենց գեղեցիկ նշանաբանը կը տարածեն օրըստօրէ.— բոլոր շրջաններուն մէջ նոր սերունդը փրկել ձուլումէ:

Փուլվար Օտոյի Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, եւ նախաձեռնութեամբ նոյն թաղի պատանեկան մասնաճիւղին, վերջերս ներկայացուեցաւ «Փար Վէնսէնի թատերասրահին մէջ Արշակ Բ. թատերախաղը:

Երկսեռ հոծ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, մինչեւ դուռը:

Վարագոյրը կը բացուի: Դէմքերն ու դէպքերը կը փոխուին, ժպիտին կը յաջորդէ արցունք, ի տես Հայոց թագաւորին:

Հանդիսականներս պահ մը մենք մեզ զգացինք Արշակունեաց շրջանին Հայաստանի մէջ, շրջապատուած հայ զօրականներով:

Տրամը պատրաստուած էր շատ յաջող, դերերը համապատասխան, ծպտումներն ալ բնական: Աշխատանք թափուած էր վերջապէս:

Արշակ Բ.ի դերը ստանձնած էր ընկեր Գ. Քէնտիրեան: Ընկերը դերասանական շնորհ ունի: Գովելի էին ընկերներ Ա. Յակոբեան, Գ. Մակարեան, Թ. Աստուրեան, որոնք ստանձնած էին Որմիզդի, Շապուհի դերերը:

Ներկայացումէն գոյացաւ մօտաւորապէս վեց հարիւր ֆրանքի կոկիկ գումար մը, որ պիտի յատկացուի Գատանեան Միութեան Գրադարանին:

Ն. Մանուկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

—·—

Զատկի տօնական օրերու առթիւ Սէն Թ'իթիէն եւ Սէն Շամօն քաղաքներու ֆութպոլի միութեան վարիչները կազմակերպած են բաժակի մեծ մրցումներ, որոնք տեղի պիտի ունենան Սէն Թ'իթիէնի տեղական գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ:

Այս առթիւ մրցումի հրաւիրուած է նաեւ Փարիզի պատուոյ դասակարգի պատկանող Գիյանքուրի ֆութպոլի Ա. խումբը, որ այսօր, շաբաթ պիտի մեկնի առաջնորդութեամբ խմբապետ Սարգիս Կարապետեանի:

Մրցումները պիտի կատարուին հետեւեալ կերպով.— կիրակի օր ժամը 3ին Սէն Թ'իթիէնի Ա. խումբը պիտի մրցի Գիյանքուրի Ա. խումբին դէմ, նոյն օրը ժամը 5ին Սէն Շամօնի խումբը պիտի մրցի Զուիցերիայէն յատկապէս հրաւիրուած Etoile de Carouche նշանաւոր խումբին դէմ: Երկուշաբթի օր տեղի պիտի ունենայ յաղթականներու եւ պարտուողներու եզրափակիչ մրցումները:

Այս երկու օրուան խիստ կարեւոր մրցումներուն ֆրանսացի հազարաւոր հանդիսատեսներու կարգին Սէն Թ'իթիէնի եւ Սէն Շամօնի մեր մարզասէր հայրենակիցները եւս անշուշտ ներկայ պիտի ըլլան եւ առիթը պիտի ունենան նաեւ տեսնելու եւ քաջալերելու հայ մարզիկ Սարգիս Կարապետեանը, որուն նուրբ եւ ճարպիկ խաղարկութիւնը դարձեալ սկսած են գնահատել մարզական վարիչները:

Գ. Գասապեան

×

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

ԹԷՆԻՍԻ « ՖԷՏԷՐԱՍԻՈՆ »ԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իբր հայկական միակ մարզական օրինաւոր Միութիւնը՝ պաշտօնապէս ճանչցուած եւ վաւերացուած է Ֆրանսայի Ֆութպոլի, Աթլէթիզմի «Ֆէտէրասիոն»ներէն եւ Սկաուտական Կեդրոնական Համադաշնակցութենէն: Այս անգամ կը տեղեկանանք թէ «Թէնիսի Ֆէտէրասիոն»ն ալ մօտ օրէն պաշտօնապէս պիտի վաւերացնէ Հ. Մ. Ը. Մ ը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս տարի պիտի կազմակերպէ հայկ «Թուրնուա» մը Ֆէտէրասիոնին բարձր հովանաւորութեամբ եւ մասնակցութեամբ Փարիզի ծանօթ բոլոր հայ երկսեռ խաղացողներուն, յառաջիկայ Մայիս 28 եւ Յունիս 4-5ին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—·—

« Ազդակ » խմբագրականի մը մէջ կը պարզէ Մամըլէթէյնի բուժարանին դերը (6 ապրիլ) .

— « Վրանաքաղաքներու վատառողջ կլիմային եւ խճողման հետեւանքով անխուսափելի համաճարակներուն հանդէպ եւ ամբողջ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող աղէտ մը կանխելու եւ սահմանափակելու մտահոգութեամբ, տարիներ առաջ, երեք հայ յարանուանութեանց պետերու կողմէ հաստատուեցաւ Մամըլթէյնի ազգային բուժարանը, որուն, առաջին տարիները, լայն օժանդակութիւն բերաւ Ամերիկեան Նպաստամատոյց ընկերութիւնը :

Սակայն, Նպաստամատոյցի հասոյթներուն օրէ օր նուազումով, Մամըլթէյնի բուժարանին յատկացուած նուիրատուութիւնն ալ դադրեցաւ, եւ մեր յարանուանութեանց պետերը գտնուեցան դժուարութեանց առջեւ : Շնորհիւ մեր ժողովուրդի զոհաբերող սքանչելի ոգիին եւ եղբայրական գուրգուրոտ վերաբերմունքին, անտէր եւ անխնամ չմնացին մեր տարաբախտ եղբայրները, որոնք անողոք ճակատագրի դժբախտ մէկ հարուածով վարակուած էին հիւծիչ հիւանդութենէն : Օրէ օր բազմացող թշուառութիւնը, տնտեսական դառնութիւնները, թիթեղեայ տնակաշարքերու հակառողջապահիկ պայմանները եւ հետզհետէ բարդացող եւ մթագնող մեր ազգային ճակատագիրը սաստկացուցին թոքախտի թունաւոր միքրոպներուն աճումն ու տարածումը : Հարկ եղաւ աւելցնել անկողիններու թիւը, ամէն կողմէ սկսող խուժումի եւ դիմումներու գոհացում տալու համար :

Եւ տարիներէ ի վեր, տեւականօրէն քառասուն հիւանդներ կը դարմանուին սոյն ազգային հաստատութեան մէջ, արժանանալով արդիական ամէն տեսակ բուժումներու եւ հոգածութեան :

Կարելի է երեւակայել թէ որքա՜ն դժուարին գործ մըն է առանց հասոյթի ուրոյն աղբիւր մը ունենալու կամ պետական նպաստ ստանալու տարիներ շարունակ պահել գոյութիւնը հիւանդանոցի մը, որուն նուազագոյն ամսական անհրաժեշտ է 400 ոսկի : Զինկրկեցան սակայն մեր հոգեւոր պետերն ու անոնց օժանդակող Խնամատար Յանձնախումբը Առանց յուսահատելու ծով կարիքին առջեւ, կոչ ուղղեցին մեր ժողովուրդին եւ դիմեցին անոր զգացումներուն : Եւ ամէն կողմէ, բարեսէր ազգայիններ փութացին օգնութեան, ամոքելու համար մեր անմխիթար եղբայրներու դժբախտութիւնները : Քառասուն թոքախտաւորներ մխիթարութիւն գտան եւ ամէն հոգածութեան արժանացան, առանց ազդուելու մեր ժողովուրդին սպառնացող բազմաթիւ աղէտներէն եւ հարուածներէն .

Համաշխարհային տագնապի հետեւանքով , մեր բարեսէր ազգայիններն ալ կամաց կամաց ընկճուեցան եւ իրենց զոհաբերութեան չափը համեմատօրէն նուազեցուցին . հարկ եղաւ ժողովրդական ընդհ . հանգանակութեան ձեռնարկել , չխանգելու համար բուժարանի գոյութիւնը . 1931 դեկտեմբեր 22ին Կիլիկիոյ ծերունազարդ Հայրապետը Բարեկենդանի օրը հաստատեց « Մամըլթէյնի Օր » եւ օրհնութեան հայրապետական կոնդակով մը թելադրեց իր ժողովուրդին մասնակցիլ ի նպաստ սոյն հաստատութեան սկսած հանգանակութեանց : Առաջին տարին իսկ արդիւնքը գոհացուցիչ եղաւ , թէպէտ թեմերու մէջ կազմակերպութիւնը եղած էր թոյլ : Այս տարի , վրանաքաղաքի աղէտին հետեւանքով , ճիշդ օրին կարելի չեղաւ հանգանակութեան ձեռնարկել , ժամանակին որ մեր բոլոր ազգայիններու ուշադրութեան եւ մտահոգութեան առարկան կեդրոնացած էր վերջին վարչութեան աղէտին պատճառած թշուառութեան եւ անոր անմիջական դարմանման կարելիութեան վրայ » :

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Խոխարն տեսակցութիւններու համար մասնաւոր ժամանակացոյց ունէր : Երբ չէր կրնար օժիքը պզտոել , կը հեգնէր խեղճ լրաբերները : Ամերիկացի լրագրող մը յաջողեցաւ ձեռք անցընել զայն սրահին մէկ անկիւնը :

— Ո՞րն է ձեր առաջին գիւտը :

Խոխարն ուզեց եւ քշուիլ , բայց շրջապատուած ըլլալով խումբ մը գեղեցիկ կիներէ , որ իրմէ կը խնդրէին պատասխանել , ստիպուեցաւ տեղի տալ .

— Դէ՛ , լաւ . . . երբ լրագրավաճառ էի , լսեցի որ հարուստ սեղանաւոր մը յարձակում կրած էր աւազակներէն : Գացի զինք տեսնելու եւ ըսի .

— Պարո՛ն , լսեցի ձեր դժբախտութիւնը . իսկ գործիք մը հնարեցի , որուն շնորհիւ , անոնք որ կը փորձեն խորտակել ձեր դրամարկղները , պիտի մնան ձեր քմահաճոյքին ենթակայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ այդ գիւտին համար :

— Ձեր աղջկան ձեռքը :

Սեղանաւորը ընդունեց : Գործի ըսկսայ . Երկու օր ետքը իմ ապագայ աներս գտայ անկողնին մէջ

— Պարո՛ն , ըսի իրեն , երէկ , երեկոյեան ժամը ութին ուզեցիք ձեր դրամարկղը բանալ , բայց ստացաք ուժեղ հարուած մը , որ գետին տապալեց ձեզ , եւ զգայազիրկ մնացիք մինչեւ այս առտու : Հիմա աւելի լա՞ւ էք :

— Այո՛ , բայց . .

— Էհ , լա՛ւ ուրեմն , այս է իմ գիւտս :

Երիտասարդ կիները , որ ունկնդրած էին խոխարնի պատմութեան , հարցուցին

— Իսկ սեղանաւորին աղջի՞կը :

— Զա՛ռի :

Այն ատեն լրաբերը .

— Քանի որ բարութիւնը ունեցաք պատմելու ձեր առաջին գիւտը , կ'ուզէ՞ք յայտնել նաեւ վերջինը :

— Անկասկա՛ծ պարոն , յարեց Խոխարն , այն պատմութի՛ւնն իսկ է , զոր հիմա պատմեցի .

ՃԷՀՈԼ

Ճէհօլ , ուր տեղի կ'ունենան ներկայիս չինաճափոնական պատերազմին գործողութիւնները , կը նշանակէ « տաք ջուր » : Արդարեւ ջերմուկի շրջան մըն է Ճէհօլ , որ երկու դար առաջ յայտնի դարձաւ , ուր հետզհետէ շինուեցան պալատներ , թատրոններ , ըզբօսատուներ , եւայլն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԿԱՄՍԱՐ. — Այնուամենայնիւ, մի ուրիշ միջոցով միշտ կարող էինք մտնել

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Նամակը ջրի՞ մէջ պիտի իջնայ :

ԿԱՄՍԱՐ. — Կաշէ տոպրակի մէջ պիտի դնէր :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Միջազգային սուրհանդակ .. իսկ եթէ բնա՛ւ չստանք այդ տոպրակը

ՄԵԼԻՔ. — Գաղջն դուրս պիտի գայ փախչելու վիճակը :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Իսկ եթէ դուրս եկէք եւ չիրագործէք գերեզմանը մտնել .

ԳԱԳՕ — Ի՞նչ կասկածոտ էք, պարոն

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Է՜հ, մարդ մի անգամ է գերեզման մտնում, մի անգամ որ մտաւ, էլ դուրս չի գայ, իսկ եթէ դուրս եկաւ, է՛լ չի մտնի :

ԳԱԳՕ — Կեանքիս մեծ մասը այսպէս կ'անցընեմ, պարոն :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Բայց ոչ պարոնների հետ :

ԳԱԳՕ — Ձեզի պէս պատուելի հիւրեր

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Առանց կատակի, Մելիք, մինչեւ ե՞րբ այստեղ պիտի մնանք :

ՄԵԼԻՔ. — Մինչեւ որ խուզարկութիւնը վերջանայ

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Իսկ եթէ չյաջողեցաւ .

ՄԵԼԻՔ. — Անկարելի է որ չվերջանայ :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Անկարելի բան չկայ, եթէ խուզարկութիւնը շարունակուի շաբաթներ ու ամիսներ ...

ՄԵԼԻՔ. — Գոնէ պիտի մեղմացնէ կառավարութիւնը այս սարսափելի խուզարկութիւնը, յարաբերութիւնները պիտի վերսկսին ու կամ կանուխ :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Իսկ եթէ պաշարածէն աւելի երկար տեւեց այս խառնութիւնը :

ՄԵԼԻՔ. — Հաւանական չէ, ժողովուրդը չի կարող դիմանալ :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կառավարութեան հո՞գն է այդ :

ՄԵԼԻՔ. — Եւ վերջապէս եթէ բան չգտաւ, եթէ մարդ չգտաւ, պիտի ենթադրէ որ հեռացել են քաղաքից ու ձեռնթափ պիտի լինի . .

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Շատ ես լաւատես, Մելիք

ՄԵԼԻՔ. — Յոռետեսութեանց օգո՞ւտը

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Գոնէ այստեղ չէինք մտնէր :

ՄԵԼԻՔ. — Անուղղելի, անուղղելի, միշտ կասկածոտ, միշտ վերադարձ դէպ ի անցեալը, մի անգամ որ այստեղ ենք մտել, սպասենք արդիւնքին :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Սպասենք, լա՛ւ, հասցրէ էլ երբ վերջանայ ջուր եմ խմելու :

ՄԵԼԻՔ. — Գագօ՛, ի՛ջիր, կրկին նայիր, դեռ բան չկա՞յ :

ԳԱԳՕ. — (Կամրջակէն կ'իջնէ, գրպանի անցքին առջեւ լուցկի մը կը վառէ ու կը դիտէ, ապա գլուխը անցքէն ներս մինչեւ մէջքը կ'անյայտանայ անցքին մէջ, ու դուրս կ'իջնէ ձեռին բուռ մը : Կը վերադառնայ) :

ԿԱՄՍԱՐ (հետաքրքիր). — Նամա՞կ

ՄԵԼԻՔ. — Թէ՞ պաշարման նշան :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հը՞մ

ԳԱԳՕ. — Նամա՛կ :

ԿԱՄՍԱՐ (կը բանայ ծրարը). — Լոյս

(Արսէն կը մօտեցնէ լոյսը) :

(Կամսար կը կարդայ նամակը լուռ) :

(Մելիք ու Եդուարդ կը ծռին ու լուռ՝ նամակին կը հետեւին) :

ԿԱՄՍԱՐ. — Հը՛մ, ի՞նչ դիրք ենք բռնելու .

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Բայց քանի՞ պաշտօն, անունն ի՞նչ

ԿԱՄՍԱՐ. — Այնքան էլ կարեւոր չէ անունը, մի անգամ երբ սկսել են :

ՄԵԼԻՔ. — Տեսա՞ր, Արսէն, հանում են զէնքերը պահեստներից ու դուրս, այգիներն են ձգում : Տեսնո՞ւմ էք, մեր բացակայութիւնը ինչպիսի լքում է առաջ բերել :

ԿԱՄՍԱՐ. — Այնուամենայնիւ դեռ եւս պարզ չէ ինձ համար դրութիւնը :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ի՞նչ էիր ուզում :

ԿԱՄՍԱՐ. — Իրագործէ՞ց արդեօք կառավարութիւնը իր սպառնալիքը, առնէ՞ց տուն խուզարկութիւնը :

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կամաց կամաց, անտիճանաբար է վհատեցնում ժողովուրդը, ինչ հարկ շտապելու, մենք է որ ուզում ենք շուտ վերջանայ ...

ՄԵԼԻՔ.— Կամսար, դու դուրս գալի՞ս ես :

ԿԱՄՍԱՐ. — Օգուտ ունի՞ իմ դուրս ելլելս :

ՄԵԼԻՔ. — Այլապէս, ամբողջ ռազմամթերքը պիտի գնայ : Մեր ներկայութիւնը թերեւս դայէ պահարաններին տէրերը, խիստ միջոցների պէտք է դիմել, նոյն իսկ տէրը եթէ պէտք լինի, չի կարելի այս սարսափելի տըմարդօրէն վարուիլ կազմակերպութեան ռազմամթերքի հետ. գնանք, ես էլ կըգամ, պէտք է հաւաքել դուրս ձգուած զէնքերը ու նոր պահարանների մէջ տեղաւորել, իսկ մնացածների համար մի սաստիկ խիստ յայտարարութիւն, որ ոչ ոք համարձակուի դուրս հանել զէնքերը ..

ԳԱԳՕ. — Իսկ եթէ նկատուեցի՞ք :

ՄԵԼԻՔ. — Եթէ դեռ լոյսը չէ բացուել աննկատելի կ'անցնինք :

ԳԱԳՕ. — Ծանօթ չէք պարոն, պահակներն ու լրտեսները չորս կողմ բռներ են, փողոցներուն անկիւնները, այգիներուն պատերը, տուներուն տանիքները, ձեր շարժումներուն հետեւելու համար, եթէ յանկարծ նկատեցին ձեզ, նոյն իսկ փախուստի պարագային եթէ ձեր հետքով գան, գտնեն մեր տե՞ղը :

ՄԵԼԻՔ. — Զգոյշ կը լինենք :

ԳԱԳՕ. — Զգոյշ, պարոն Մելիք, դիւրին է խօսիլ. մարդ էք, որ պիտի անցնիք, ճանճ չէք որ ...

ՄԵԼԻՔ. — Կ'աշխատինք չնկատուիլ :

ԳԱԳՕ. — Սատանի քօլօ՞զ կը դնէք ինչ, ինչպէս թէ կ'աշխատիք չնկատուիլ : Ճարպիկ որսորդը թռչունն օդի մէջէն կ'իջեցնէ

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կորիճութիւնդ բաներ է Մելիք, եթէ դուրս պէտք է ելլէլ, ամէնքս միասին դուրս ելլենք :

ՄԵԼԻՔ. — Անօգուտ է, երկուքս բաւական ենք, եւ յետոյ շատ աւելի վտանգաւոր ամէնքիս միասին շարժուիլը : Չի կարելի, հասկանո՞ւմ ես, կազմակերպութեան զէնքերը այսպէս անտէր անտիրական բաց այգիների մէջ թողնել ... կատարեալ անզգամութիւն է ... պէտք եղածը կարգադրելուց յետոյ, եթէ ապահով տեղ չը գտանք թաքնուելու, նորից այստեղ կը վերադառնանք :

Չ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

նութեան մը մասին է ուր փոքր պետութիւնները գործակցութեան նոյն իրաւունքները պիտի ունենան ինչ որ մեծերը։ Ինչ կը վերաբերի Ռուշինկթընի խօսակցութեանց, անոնք չպիտի ունենան վերջնական բանակցութեանց հանգամանք։ Բայց, անհրաժեշտ է բացայայտ եւ անձնական քննութեան մը ենթարկել պարտքերու խնդիրը՝ յունիս 15ի պայմանաժամէն առաջ։ Պարտքերու խնդիրը միայն մասնագէտներու չի վերաբերիր. այլ ահագին նշանակութիւն ունի քաղաքական տեսակէտով։ Պիտի ջանամ կատարեալ անկեղծութեամբ պարզել կացութիւնը եւ ապահովել Մ. Նահանգներու գործակցութիւնը։

Էրօինի մաքսանենգութեան խնդիրը Պոլսոյ մէջ

ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐ, ՑՆԾՈՒՀԻՆԵՐ, ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ ...

Պոլսոյ թերթերը կը շարունակեն չընդհատ մանրամասնութիւններ հրատարակել «էրօին»ի մաքսանենգութեան մասին։ Արդէն իսկ հսկողութեան տակ առնուած են 40 — 50 հոգի, որոնց մէջ կիներ եւ աղջիկներ ալ կան։ (Թուրք թերթերը կը յիշեն նաեւ անունը Օր. Արաքսի Չէթինեանի, որ անցեալ տարի երկրորդ հանդիսացաւ Թուրքիոյ գեղեցկութեան մրցումին մէջ)։

Կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան թէ մաքսանենգներու խմբակը, խիստ ընդարձակ կազմակերպութիւն մը ստեղծած էր եւ իր տրամադրութեան տակ ունէր ինքնաշարժեր եւ օդանաւեր։

Հաստատուած է նաեւ թէ մաքսանենգուած այս «էրօին»ները սպառելու մէջ մեծ դեր ունին կարգ մը պառերու պարուհիներ եւ նշանաւոր հանրակիներ, որոնց անունները ճշդուած են։

Մաքսանենգներու խմբակը օդային ճամբով կը Թղթակցէր։

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, «էրօին» ծախող վաստահմբաւ կիները, իրենք ալ հաւաքարար գիշերները «էրօին» կը գործածէին եւ ինքնամոռացութեան պահերու մէջ դէմ դիմաց կը պարէին ...։

Կ'ենթադրուի թէ խմբակը, իր հաւատարիմ գործակալներուն կը յանձնէր քիլօն 700 ոսկիէն, այս վերջիններն ալ կը ծախէին քիլօն 1200 ոսկի։

Հաստատուած է նաեւ որ խմբակը իր անդամներուն միջեւ ծածկագիր կը գործածէր։

Խուզարկուած են Գուրթուլուշի, Թարապիոյ, Ֆէնէրի եւ Սիւալիճէի մէջ կարգ մը վայրեր։ Այս խուզարկութեանց հետեւանքով մեծ քանակութեամբ «էրօին», չորցնելու գործիքներ եւ անհրաժեշտ ելեկտրական կազմածներ երեւան հանուած են։ Խուզարկուած է նաեւ Թարապիոյ Սըմըր Փալաս պանդոկը։

Հարցաքննուած է Թօգաթլեան պանդոկի տնօրէն Պ. Մէտովիչ, որ յայտարարած է թէ բռնուած ապրանքները իրեն չեն պատկանիր։ Հարցաքննուած է կրամոֆոնի գործակալ Պլիւմէնթալ եղբայրներէն Պ. Պէնսար որ յայտնած է թէ ապրանքները իրեն կը պատկանին։ Հարցաքննուած են նաեւ Բերայի «Շարք Մէրքէզ Էճզա Տէփոսու»ի տնօրէն Պ. Նիքօ եւ պանիրի վաճառական Պ. Եօրկի։

Այն կասկածին վրայ թէ կարգ մը պարուհիներ եւ դերասանուհիներ ալ «էրօին» կը ծախեն, ոստիկանութիւնը հարցաքննած է յունական օփերէթի խումբէն Օր. Զօզօ Տալիասը։

Սոպրանիէն վտարեց համայնավարները

Պուլկարիոյ երեսփ. ժողովը ապրիլ 12ին սոսկալ մեծամասնութեամբ քուէարկեց կառավարութեան մէկ օրինագիծը, որով երեսփոխանութենէ կը զրկուին 29 համայնավար երեսփոխաններ։ Ուրիշ երկու կասկածելի երեսփոխաններ յայտարարած ըլլալով թէ հրաժարած են համայնավար կուսակցութենէն, ազատ մնացին վտարումէ։

Վերջերս ուշագրաւ համեմատութիւններ առացած էր համայնավար գործունէութիւնը՝ Պուլկարիոյ մէջ։ Կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուեցաւ 1924ի եւ 1925ի յեղաշրջումներէն յետոյ, երբ օդը հանուեցաւ Սոֆիայի Ս. Նետելիա մայր եկեղեցին, պատճառ դառնալով 150 հոգիի մահուան։ 1926ին Լիապչէվի կառավարութիւնը արտօնեց կազմել բանուորական կուսակցութիւն մը, անջատ՝ ընկերվարականներէն։ Համայնավարները ապաստանեցան այս դիմակին տակ եւ սկսան գործել։ Վճռաբեկ ատեանը լուծեց այս կազմակերպութիւնը, պատճառաբանելով թէ դրամ կը ստանայ օտար երկրէ մը։ Յետոյ կազմուեցաւ «Բանուորական անկախ կուսակցութիւնը», որ նոյնպէս ինկաւ Մոսկուայի ազդեցութեան տակ, եւ 1931ի ընտրութեանց մէջ շահեցաւ 29 երեսփոխան, բոլորն ալ համայնավար։ Մինչդեռ, եթէ թեկնածուները հրապարակ իջնէին չիտակ չիտակ, իրենց բուն անունով, թերեւս մէկ չորրորդն ալ չպիտի յաջողէր. Այս յաջողութիւնը մեծապէս քաջալերեց համայնավարները, որոնք օգտուելով միւս կուսակցութեանց պառակտումներէն, շահեցան Սոֆիայի թաղապետական ընտրութիւնները, անցեալ աշնան։ Յետոյ այնքան յառաջ գացին որ, փորձեցին վարակել բանակը։ Վտանգաւոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ, զոր ուժգնօրէն ճզմեց պատերազմական նախարարը։ Ըմբռնելով սպառնացող վտանգը, կառավարութիւնը եւ ընդդիմադիրները միացան եւ քուէարկեցին վտարումը, հիմնուելով պետութեան պաշտպանութեան օրէնքին վրայ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երեքշաբթի երեկոյ սովորական վայրը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Ազբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Աւօ» խումբի բոլոր ընկերներ այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Էքս – ան – Փրովանս, Աւ. ՆՂԲ. — 35

Փարիզ, ՍԻՄ. — 70։

Լա Սիօթա, ԳՈՐԾ. — 155

Քուրպըվուա, Օ. ՊԱՍ. — 35.

Սէն Ժիւլիէն Սէնթ Ալպան, Ս. ՊԻԼ. — 35։

Հէրիքուռ, ԱԼԹ. — 100.

Լապէկիւռ, Մ. ՊԱՐԳ. — 75

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 855

Մուժէն, ՄԱՐ. — 55

Սուէ Անրաս, ԷՖՍ. — 70։

Խարթիմ, ՊՍԱԿ. — 200։

Իսի – լէ – Մուլինօ, Օ. ԲԱԼ. — 50։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, J. J. Rousseau, իր դարմանատան մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն

ԱԶԴ

ԼԻՈՆ, 7 Ապրիլ.— Կինս, բնիկ Պոլսեցի Սիրանուշ Փափազեան (ծնեալ Սանճագեան) տասը օր առաջ թեռացած է բնտանեկան յարկէս, միասին տանելով զաւակս։

Յատարածից օր պայմանաժամ կուտամ վերադառնալու. այլապէս ինքզինքս ազատ պիտի զգամ։

Երուանդ Փափազեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օրտուեցի Հեղինէ Յակոբ Գալիօնճեան եւ Շնորհիկ Հաճարեան կը փնտռեն իրենց ազգականները։ Իմացնել H. Kéfélianի, 368 rue de Vaugirard, Փարիզ (15)։ Կը խնդրուի արտատպել միւս թերթերէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

«ՁԱՅՆԱՐՁԱԿ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

«Ձայնարձակ»ի խմբագիրը ճաշարանէն վերադարձին, սանդուղներուն վրայ հանդիպեցաւ խմբագրապետին։ Այս վերջինը, որ մանկունակ արտայայտութիւն մը ունէր դէմքին վրայ, խորհեցաւ նոր ծրագրին շուրջ եւ հարցումներ բրաւ Չորս Արդարներուն մասին.

— Յուզումը կը շարունակուի դեռ, պատասխանեց խմբագիրը. ժողովուրդը կը խօսի միայն օրինագծին յառաջիկայ վիճաբանութեանց մասին, իսկ կառավարութիւնը զգուշութիւններ ձեռք առած է Սըր Ֆէյմընի վրայ կատարուելիք յարձակումներուն դէմ։

— Ի՞նչ է ընդհանուրին տրամադրութիւնը։

— Հակառակ ասմբին, ո՛չ ոք կը հաւատայ թէ բան մը կրնայ պատահիլ, ըսաւ խմբագիրը ուսերը թօթվելով.

Խմբագրապետը մտածեց քանի մը վայրկեան եւ յանկարծ հարցուց.

— Իսկ դո՞ւք ինչ կը խորհիք։

— Կը կարծեմ թէ սպառնալիքը չպիտի գործադրուի, երբե՛ք. առաջին անգամ ըլլալով քառեակը պիտի ձախողի. եթէ ազդարարած չըլլային նախարարին, թերեւս բաներ մը ընէին, բայց հիմա ..

— Նայինք ի՛նչ պիտի ըլլայ, ըսաւ խմբագրապետը եւ մեկնեցաւ։

Խմբագիրը զարմացաւ ինքնիրեն, երբ կը բարձրանար սանդուղներէն։ Դեռ ո՞րքան տեղ պիտի գրաւէր Չորսերու պատմութիւնը թերթին մէջ։ Մաղթեց որ ձեռնարկը կատարուէր։ Անոր վիժումը անխուսափելի էր, բայց ի՛նչ փոյթ ...

Կղպուած էր սենեակը եւ մթութեան մէջ։ Գրպանէն հանեց բանալին, դըրաւ փականքին մէջ, դարձուց, բացաւ դուռը ու մտաւ ներս։

— Զարմանալի՛ բան, փսփսաց ինքն իրեն։

Մտաբ երկնցուց ելեկտրական լոյսի կոճակին ու սեղմեց ... Ու յանկարծ կուրացնող փայլատակում մը լուսաւորեց սենեակը. լուսեցաւ թեթեւ բզզիւնը կայծերուն ու դարձեալ խոր մթութիւն ..

Ապշած դէպ ի ներանցքը վազեց եւ պոռաց.

— Վեր ղրկեցէք մեքենավարը. լոյսը խանգարուեր է նորէն ...

Երբ լամբարը բերին, տեսան որ խայթող ծուխ մը լեցուցած էր սենեակը։ Իրենց տեղերէն հանուելով սեղանին վրայ խնամքով շարուած էին ելեկտրական լոյսի լամբարները։ Պատին վրայ հաստատուած երկաթեայ ձող մը՝ բարակ ու ոլորուն թելով մը կապուած էր պղնձի, սեւ տուփի մը. այս տուփէն էր որ կը բարձրանար մուխը։

— Պատուհանները բացէք, հրամայեց խմբագիրը։ Ներս բերին դոյլ մը ջուր որուն մէջ նետեցին տուփը զգուշութեամբ։

Յետոյ խմբագիրը իր սեղանին վրայ գտաւ կանանչորակ կամ մոխրագոյն պահարանով նամակ մը։ Յետոյ առաւ զայն, դարձուց, բացաւ եւ նշմարեց որ պահարանը դեռ նոր փակցուած էր։ Կարդաց. —

«Յարգելի պարոն,

Երբ ձեր ելեկտրական լոյսը բացիք այս իրիկուն, երեւակայեցիք հաւանաբար որ դուք եւս զոհն էիք այն «դաւերուն» որոնց մասին կը սիրէք շատախօսել։ Ներողութիւն կը խնդրենք, բնականաբար, այն անհանգստութեան համար զոր պատճառեցինք ձեզի, իր տեղէն վերցնելով ձեր լամբարը եւ միացնելով ելեկտրական հոսանքը՝ մագնեզիումի փոշիին։ Հաւատացէ՛ք որ մեզի համար նոյնքան դիւրին պիտի ըլլար հաղորդակցութեան մէջ դնել այդ հոսանքը նիթրօ – գլիսէրինի բաղադրութեան մը հետ ու այդպիսով դուք իսկ պիտի ըլլայիք ձեր զոհինը։

Այս կարգադրութիւնը բրած ենք ապացուցանելու համար որ տնօրէնած ենք կատարել մեր խոստումը Օտարականներու Արտաքսման օրինագծին մասին։ Աշխարհի մէջ չկայ ուժ մը որ կարենայ փրկել Սըր Ֆիլիփ Ռէյմընի կեանքը։ Կը խնդրենք, հետեւաբար, որ իբրեւ ղեկավարող միջնորդ՝ ձեր ամբողջ հեղինակութիւնը տրամադրէք ի նպաստ արդարութեան յաղթանակին, հրաւիրէք ձեր կառավարութիւնը որ ետ առնէ այդ անարդար օրինագիծը ու այդ ձեւով մահէն ազատէք ո՛չ միայն այն անվնաս անձերը որոնք ապաստան գտած են այս երկրին մէջ, այլ եւ նորին վեհափառութեան մէկ նախարարը որուն միակ յանցանքը, բստ մեզ, իր չափազանցուած եռանդն է այս անիրաւ դատին մէջ»։

Ստորագրուած. — ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ.

— Օ՜հ ... սուլեց խմբագիրը, ճակատը սրբեց ու աչքին ծայրովը նայեցաւ դոյլին մէջ նետուած տուփին որ կը ծփար ջուրին երեսը։

— Ի՞նչ պատահեցաւ, պարոն, հարցուց մեքենավար – ելեկտրագէտը։

— Ոչինչ, պատասխանեց խմբագիրը խոհունութեամբ. գործդ լմնցուր, լամբերը իրենց տեղը անցուր եւ գնա՛։

Գոհացուցիչ չէր այս պատասխանը հետաքրքիր ելեկտրագէտին համար որ ակնարկ մը նետեց տուփին եւ կաթէ թելերուն։

— Տարօրինա՛կ գործիք, պարոն, եթէ ինծի հարցնէք ..

— Քեզի բան հարցնելու պէտք չունիմ. դուն գործդ լմնցուր, ըսաւ խմբագիրը։

— Ներողութի՛ւն, ըսաւ արհեստաւորը.

Կէս ժամ վերջ «Ձայնարձակ»ի խմբագիրը այս նոր կացութեան մասին կը խօսակցէր թերթին արտաքին բաժնին տնօրէնին՝ Ուէլպիին հետ։

— Ես միշտ կը հաւատամ որ այս մարդիկը լուրջ են իրենց խօսքերուն մէջ, ըսաւ Ուէլպի զուարթ ժպիտով մը, եւ վստահ եմ որ պիտի կատարեն իրենց խոստումը։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԱՊՐԻԼ 1933

16 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2163

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԶԱՏԻԿԸ Ե՞ՐԲ ԿՈՒԳԱՅ...»

— « Գիւղի հայկական թեկորներէ նամակ մը գրելով Պատրիարքարան, կը հարցնեն թէ Զատիկը ե՛րբ կուգայ այս տարի, եւ կը խնդրեն որ օրացոյց ղրկուի » :

Մանր լուր մը՝ պոլսական թերթերու ամենօրեայ ժխորին մէջ։ Ոճիր — արկածներու կարգին։

Զրկուած՝ ժամէ, դպրոցէ, գիրքէ եւ հոգեւոր հաղորդակցութենէ, այս թշուառները աւանդաբար կը յիշեն թէ Զատիկ անուն տօն մը կայ։ Եւ օրացոյց կ'ուզեն թուականն ու օրը գիտնալու համար...

Օրացոյց եւ կրօնական տօն մը՝ իրենց գերագոյն մխիթարութիւնը։

Հասկնալի է որ նոյն իսկ գծղնած փիլոնով տէրտէր մը չունին, կնունքի եւ մեռելի համար։

Եղա՛ծն է որ կը մաշեցնեն, յիշողութեամբ և սովորութեամբ։ Եւ եթէ տիրացու մը գտնեն որ մէկ — երկու աղօթք եւ արարողութիւն գիտնայ, այդ ալ կ'անհետանայ՝ մարդուն հետ։

Այսպէ՛ս է կեանքը՝ Անատոլուի խորերը մնացած խլեակներուն։

Կան որ, թերեւս միտք պահած են Զատիկը եւ Ծնունդը, օրացոյցի հետք մը կամ գրոց — բրոց մը ունենալով։

Բայց, ահա 18 տարիէ ի վեր, չեն կրցած պահել իրենք գիրենք։

Անոնք ալ հացաղին կը պահանջեն՝ ապրելու։ Կամ ճամբու ծախք՝ Պոլիս դաղթելու համար...

×

Լաւ է կանգ առնել այստեղ, եւ հարցնել մենք մեզի.

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այսինքն, ունի՞նք որ եւ է սարսուռ, այս կամ այն Զատիկը դիմաւորելու, գոնէ անոր ակնկալութեամբ շնչելու եւ գործելու համար։

Ոչ օրացոյցն է որ կը պակսի մեզի, ոչ ալ տէրտէրն ու տիրացուն։

Փառաւոր եկեղեցիներն ու գոյնզգոյն դպրոցներն ալ՝ իրենց կարգին։

Ցեղայ՝ քաղաքական հոսանքները։ Անհամար միութիւնները եւ ընկերակցութիւնները։ Ակումբներն ու գրադարանները։ Թերթեր, հանդէսներ ու գիրքեր՝ լեռնակուտակ։

Նաեւ ժողովները։ Երեկոյթ — ցերեկոյթ։ Ճառ ու ծափ։ Երգ ու պար։ Երբեմն ալ՝ վէճ եւ արիւն՝ միշտ յանուն ազգի։

Բայց, — Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Տարուէ տարի, կը թարմանա՞յ, կը նորոգուի՞, կը բոցավառի՞ Զատիկին յիշողութիւնը, թէ կը նուաղի։

Սովորութիւն եղած է, փոխաբերաբար, Զատիկը համարել խորհրդանշան ժողովուրդներու յարութեան։ Շրջան մը՝ վերածնութեան, ինչպէս գարունը։

Իբրեւ այդպիսին, կը հաշուե՞նք, պարբերաբար, մեր շահն ու վնասը։

Գոնէ կը հարցնե՞նք, ամէն մէկուս եւ ամէնուն համար.

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այո՛, օրացո՛յց ունինք Նազովրեցի վարդապետին Զատիկին համար։

Իսկ ո՞ւր է օրացոյցը բուն իսկ մեր Զատիկին։ Ցուցատախտը՝ ամէն մէկուս պարտականութեան եւ աշխատանքին։

Որովհետեւ, ընկերներ, միայն Անատոլուի բեկորները չեն որ կորսուած են Զատիկ եւ Ծնունդ եւ հայկական կեանք — հակառակ իրենց կամքին — այլ եւ սա բազմութիւնները արմատախիլ, որ կը ծփան աշխարհի ծովերուն եւ ցամաքներուն վրայ, ազատ ու ապահով, բայց ենթակայ՝ մոռացութեան եւ դասալքութեան քստմնելի անէծքին։

Մենք որո՞ւ կրնանք դիմել եւ ... օրացոյց խնդրել, եթէ չունինանք մեր սեփական օրացոյցը՝ ազգային եւ քաղաքական։

Եւ, որո՞ւ կրնանք հարցնել թէ Զատիկը ե՛րբ կուգայ, եթէ մենք սորված չըլլանք թէ՝ ի՛նչպէս կուգայ...

Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, ուր թէեւ ազատ ենք խորդի սարսափէն, բայց ունինք սպառնալիքը հոգեկան ջարդին։ Նոյնքան ահաւոր եւ ընդհանրական։

Ժողովուրդներու Զատիկն ալ նոյնքան բնական երեւոյթ է, ինչպէս կրօնականը։

Աւելին։ Կրօնականը աւանդութիւն մըն է որ կրնայ մաշիլ հետզհետէ, պարպուիլ իր բովանդակութենէն։

Մինչդեռ, քանի կ'անցնին տարիները, այնքան թանկագին իրձ մը կը դառնայ ժողովուրդներու Զատիկը։ Կը դառնայ բարձունք եւ խարիսխ միանգամայն։ Սրբութիւն սրբոց մը յաւիտենական, որուն հմայքին եւ ուժին հանդէպ անզօ՛ր են դարերն ու մարդիկը։

Պայմանաւ որ, մեր միտքէն չելլէ աւետաբեր ազդանշանը.

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այնպէս, պատմութիւնը կրնայ փորագրել մեր տապանաքարին վրայ.

— Հաղար ափսո՛ս, Մոկաց Միրզէ...

Մոկաց Միրզէ մը՝ հայ ժողովուրդն ալ։

Միայն թէ՝ գիտնա՛յ պահել ու արծարծել անոր առաքինութիւնները։

Շ.

ՆՈՐՈԳԵՑԷՔ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար պայմանաժամ տրուած է մինչեւ յուլիս։ Բայց դժուարութիւններու կրնաք հանդիպիլ, ձգձգելով։ Որքան շուտ, այնքան լաւ։

Պէտք է առնել դրոշմաւոր թուղթ մը (papier timbré), որ կ'արժէ չորս ֆրանք, եւ խնդրագիր մը ներկայացնել ձեռնհաս իշխանութեան (Ոստիկանական Տեսչութեան — Commissariat)։

Դիւրութեան համար, ստորեւ կը ներկայացնենք խնդրագրի պատճէնը. —

Monsieur le Préfet,

Je soussigné (անուն եւ մականուն, ազգութիւն), demeurant . (ուր կը բնակիք) ai l'honneur de solliciter le renouvellement de ma carte d'identité.

(Ստորագրութիւն)

ԾԱՆՕԹ. — Տեղին համեմատ, կարելի է գրել Monsieur le Commissaire։

Այս խնդրագիրը պէտք է ըլլայ ամէն անձի համար առանձին։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ. — Զատկի առթիւ տպարանը փակ ըլլալով, ՅԱՌԱՋի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Միշտ կը գիջի Թուրքիա

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն. —

Բանակցութիւնները, որ տեղի կ'ունենային Հալէպի մէջ, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսական ընկերութեան մը ներկայացուցիչներուն միջեւ, գնելու համար Ատանա — Նիսիպին երկաթուղիի գծին Ատանա — Ճէյհան Փաշա ուղեմասը, յանգեցան համաձայնութեան մը։ Ապրիլ 28էն սկսեալ, այդ ուղեմասը կ'անցնի Թուրքիոյ։

Ուաշինկթընի Խորհրդաժողովը

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին նախօրեակին, ամերիկացի օրագրող մը կ'աշխատի բացատրել ամերիկեան տեսակէտները, բաժնելով երեքի. —

1— Շեղել նախնական կարծիքը օրուան քաղաքական մտահոգութիւններէն եւ գտնել առաջնորդել մտածելու տնտեսական կեանքի վերակազմակերպման մասին։ Ամերիկա կը կարծէ թէ գործազրկութեան տագնապը փարատելով, պիտի կարենայ հեռացնել պատերազմի վտանգը եւ քաղաքական անկայունութիւնը։ Որովհետեւ քաղաքական տագնապը կը ցոլացնէ պարզապէս տնտեսական արդի տագնապը, հետեւաբար կարելի չէ քաղաքական տագնապը դարմանել զինաթափութեան առաջարկներով, ապահովութեան դաշինքներով, դիւանագիտական համաձայնութիւններով։ Աշխարհ պէտք է վերադառնայ դէպ ի աշխատանք, եթէ չուզեր քալել դէպ ի պատերազմ։

2— Հաստատել թէ Րուզվէլթի վարչութիւնը վերջ դրաւ տնտեսական ազգայնականութեան։

3— Յաջողցնել կարգ մը համաձայնութիւններ, իբրեւ նախաքայլ Լոնտոնի խորհրդաժողովին յաջողութեան։

Ցեղայ, նոյն օրագրողը դիտել կուտայ թէ չարիքին արմատը կը կազմեն գիներու անկումն ու դրամական վերիվայրումները։ Ասոր համար ալ, եւ տագնապին իբրեւ միակ դարման՝ կը հաւատայ միայն անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական դրամատուններու գործակցութեան, եթէ ոչ տիրէֆրուարին։ Այսպէս Մաքտոնըլտի չորս մեծ պետութեանց քաղաքական տիրէֆրուարի ծրագրին դէմ, ահա Ամերիկայի երեք մեծ պետութեանց տնտեսական տիրէֆրուարի ծրագիրը։ Չէ՞ որ վերջապէս ծրագիր ու դաշինք խմբագրելու շրջան է։ Կամ, ինչպէս Մուսոլինի կ'ըսէր, « շրջան է մարդկութիւնը քնացնելու դաշնագրային մօրփիններու մէջ »։

⁂ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Րուզվէլթ կատարեալ լիազօրութիւն պահանջեց առեւտրական բանակցութիւններ կատարելու օտար պետութեանց հետ յառաջիկայ խորհրդաժողովներու ընթացքին

Բազմաթիւ պետութիւններ պաշտօնապէս հաղորդած են արդէն թէ կը մասնակցին Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին, — Չեխոսլովաքիա եւ Ռումանիա ներկայացուցիչ նշանակած են իրենց դեսպանները։ Իտալիա կը ղրկէ իր ելմտական նախարարը։ Չինաստան, Քոլոմպիա, Չիլի, Պրազիլիա, Ճափոն եւ Լեհաստան եւս հաստատական պատասխան տուած են հրաւէրին, վերջինը վերապահութիւն կը դնէ իր մասնակցութեան մէջ։ Գերմանիա կը ղրկէ իր նոր դեսպանը, Լութեր, որուն Ամերիկա ժամանումը ծանուցեալ ժողովուրդէն, տեղի չտալու համար ցոյցերու։

Միջադէպ մը Գերմանները հետ

Ուրբաթ առաւօտ կանուխ Մէց հասաւ գերմանական ինքնաշարժ մը, որուն մէջ նստած էին գերմանացի դրօշակիրներ։ Կառքը կը կրէր հիթլերական դրօշ մը։ Ֆրանսացիները կը մօտենան կառքին եւ կը հրամայեն վերցնել դրօշը։ Երբ կառքին մեքենավարը կը մերժէ, յարձակում կը գործուի վրան, մինչ ուրիշներ կ'առնեն կը նետեն դրօշը։ Շուտով կը հասնի ոստիկանութիւնը։ Զբօսաշրջիկները կը պնդեն թէ հիթլերի խաչադրօշը իրենց ազգ. խորհրդանշան ընդունուած է հիմա։ Անցագրային ձեւակերպութիւնները կանոնաւոր ըլլալով, ոստիկանութիւնը թոյլ կուտայ որ Գերմանացիները մեկնին առանց նոր միջադէպի

Գերմանիա կը բողոքէ

Երէկ գրած էինք թէ հինգշաբթի, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ ծանր քննադատութիւններ կատարուեցան Գերմանիոյ մասին։ Այս առթիւ, Հիթլերի կառավարութիւնը պաշտօն տուաւ Լոնտոնի իր դեսպանին բողոքել անգլիական կառավարութեան մօտ, « այն յայտարարութիւններուն համար, որ եղան Գերմանիոյ ներքին գործերուն մասին »։

Միւս կողմէ գերմանական թերթերը խիստ լեզու մը կը գործածեն Անգլիոյ, մասնաւորաբար « Ֆրանսայի բարեկամ » Չէմպըրլէյնի դէմ։ Գաղղիական Սաղաւարտակիրներու օրկանը կ'ըսէ թէ անցած է այլ եւս այն շրջանը երբ յոնք պատռելով կը վախցնէին գիմացինը։ Այսուհանդերձ « Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ » խոհեմութեան հրաւէր կը կարդայ, աւելցնելով որ վտանգաւոր է աշխարհի հանրային կարծիքը գրգռել։

Աշխատանքի դատը

Աշխատանքի Միջազգային Դիւանը Ժընեւէն կը հաղորդէ թէ Ճափոնի եւ Հոլանտայի կառավարութիւնները վաւերացուցած են համաձայնագիրը, զոր 1930ին պատրաստած էր աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովը։ Ըստ այս համաձայնագրին, ջնջուած է տարապարհակ կամ պարտադիր աշխատանքը։

Այսպէս մինչեւ հիմա համաձայնագիրը վաւերացուցած են 16 պետութիւններ, — Մեծն Բրիտանիա, Հոլանտա, Աւստրալիա, Սպանիա, Ճափոն եւ Լիպերիա։ Անցեալ մարտին Իտալիա եւս օրինագիծ մը ներկայացուցած էր ի նպաստ աշխատանքի ազատութեան միջազգային համաձայնագրին

Անգլիացի ճարտարագէտները դատը Մոսկուայի մէջ

Աւագ շաբաթ եւս շարունակուեցաւ դատավարութիւնը։ Ըստ խորհրդային նոր օրացոյցին, լուր օր ըլլալով, բազմութիւն չկար դատասրահին մէջ։

Առաջին անգամ հարցաքննուեցաւ Դոլգով, որ կը պնդէր թէ Թորնթըն իրեն 3000 ռուբլի տուած է ծախու առնելու համար զինք։ Ընդհակառակն, Թորնթըն կը յայտարարէ թէ Դոլգով իրմէ փոխ դրամ ուզած էր, որպէսզի յարկաբաժին մը գնէ, ուզելով փոխադրուիլ իր բնակարանէն, որ խոնաւ էր։ Յետոյ Դոլգով չկրցաւ վերադարձնել դրամը եւ Թորնթըն չպահանջեց այլեւս եւ նուէր համարեց։

ՀԱՐՑԱՔՆՆԻՉԸ. — Այդ դրամը քեզի տրուեցաւ, որ ա՞նք գոցես չինութեանց կարգ մը թերութիւններուն մասին, այդպիսի խօսք մը ըսուեցա՞ւ քեզի։

ԴՈԼԳՈՎ. — Ո՛չ, չըսին, բայց հասկցուցին թէ ի՛նչ կը սպասէին ինծմէ։

Դոլգովէն յետոյ հարցաքննուեցաւ Լոբանով, որ յայտարարեց թէ Նորդուոլ ուզեց զինք եւս ծախու առնել . մուշտակով մը։ Նորդուոլ ուրացաւ բացարձակապէս եւ ըսաւ թէ մուշտակը կը պատկանէր անգլիացի մասնագէտի մը, Թայլըրի, որ հայրենիք վերադառնալու առեն՝ ծախեց Լոբանովի 500 ռուբլիի փոխարէն։ Հարցաքննիչը դիտել տուաւ որ հակասութիւն մը կայ Նորդուոլի յայտարարութիւններուն մէջ։ Ի պատասխան, Նորդուոլ ըսաւ թէ տարի մը առաջ պատահած խնդիր մը ըլլալով, կրնայ չփութած ըլլալ մանրամասնութիւններուն մէջ։ Սակայն Լոբանով կը պնդէր թէ մուշտակը ձրի տրուած է իրեն եւ Նորդուոլ քանիցս յայտնած է իր թշնամական վերաբերմունքը հանդէպ Ռուսիոյ խորհրդային վարչաձեւին։ Նորդուոլ ընդհակառակն կը յայտարարէ թէ Լոբանովի հետ իր բոլոր խօսակցութիւններուն ընթացքին՝ հիացում մը յայտնած է ռուս ճարտարագէտներուն մասին, որոնք հանդարտ եւ անդադրում կ'աշխատին՝ առանց երբեք նկատի առնելու նիւթական ծանր պայմանները, որոնց մէջ կը գտնուին բոլոր ռուս ճարտարագէտները։ Նորդուոլ աւելցուց թէ, իբրեւ պարկեշտ աշխատաւոր, վարձատրուած է « հարուածայիններու » վկայագիրով։

Հարցաքննուեցաւ նաեւ Կորլեարեւսկի, երեսունհինգ, ախրապէմ եւ ճնաթամթախ երիտասարդ մը, որ պետն էր Զուէվկայի ելեկտրակայանին փոխարկիչներու (թիւրպին) բաժնին։

— Մինակ կը զգայի ինքզինքս, պատասխանեց հարցաքննիչին, եւ կը ձանձրանայի չափազանց. Մաքտոնըլտ « ֆոնոկրաֆ » մը ունէր։ Այդ եղաւ կորստեանս պատճառը։ Շուտով բարեկամական կապեր ստեղծուեցան երկուքիս միջեւ։ Եւ ես Մաքտոնըլտի յանձնեցի գործարանին յատակագիծը։ Ցոյցերեց որ գաղտնի պահեմ չինութեանց զանազան թերութիւնները։ Նոյն իսկ օր մը հրաւիրեց զիս երկաթի կտոր մը նետել մեքենաներուն մէջ։ Այդպէս ալ ըրի եւ մեքենան խանգարուեցաւ։ Ասոր համար, իբրեւ վարձատրութիւն, ստացայ 1,000 ռուբլի։

Հարցաքննութեան կանչուեցաւ նաեւ Զիվէր, ռուս մեքենագէտ մը, որ յայտնեց թէ մեքենաներու խանգարման նպաստելու համար ստացած է 800 ռուբլի։ Թորնթըն հերքեց եւ ըսաւ, որ միայն 250 ռուբլի տրուած է ի վարձ իր բարւոք աշխատութեան։ Հարցաքննիչը, սակայն, դիտել կուտայ թէ Թորնթընի ուրացման փաստերը շատ թեթեւ կը կշռեն ամբաստանութեանց ծանրութեան դէմ։ Ու քանի Թորնթըն կ'աշխատի արդարանալ, հարցաքննիչը կ'ընդհատէ զայն։ Ի վերջոյ, Թորնթըն, համբերութիւնը հատած, կը պոռայ.

— Եթէ կ'ուզէք որ խօսիմ, քիչ մը լռեցէք դուք այլ եւս։

Զիվէր կը մատնէ նաեւ երիտասարդ ճարտարագէտ մը, Կրէկորի, որ, թէեւ ռուս, կը խօսի աղճատ լեզուով մը եւ խորթ շեշտով։ Կը կանչուի Կրէկորին, որ ամբաստանութեամբ թէ հակախորհրդային պայքար մղած է Դնիէպրոստրոյի մէջ։

— Այդ մարդը, Զիվէրը, կ'ըսէ Կրէկորի զուարճալի ձեւով մը, զիս վարկաբեկելու համար միայն եկած է այստեղ։ Եւ դուք, դատաւորներ, ականջ կը դնէք անոր խօսքերուն, մինչ արդարութի՞ւն է այդ։ Զիս կ'ամբաստանեն թէ խորհրդային բանուորներուն վիճակը աննախանձելի համարած եմ բաղդատելով արտասահմանի բանուորներու վիճակին հետ։ Թէ այդպիսի քարոզութիւններ ըրած եմ ռուս բանուորներուն միջեւ։ Արդ, ես ռուսերէն չեմ գիտեր, յետոյ քաղաքականութեամբ չեմ հետաքրքրուիր երբեք։

Եւ վկաները կը յաջորդեն իրարու, ամբաստանեալները կը հարցաքննուին փոխն ի փոխ, եւ այնքան արագ, որ պաշտպան փաստաբանները ժամանակ իսկ չեն ունենար միջամտելու եւ կը գոհանան նօթեր առնելով։

Կարգ մը վկաներ կը պնդեն թէ անգլիացի ճարտարագէտները մեքենաները կը խանգարէին կամ թերի կը շինէին, որպէս զի իրենց ընկերութիւնները նոր ապսպրանքներ ունենան։ Ուրիշ վկաներ կը պնդէին թէ զինուորական լրտեսութեամբ կը զբաղէին Անգլիացիները։ Ընդհակառակն Անգլիացիները կը հաւաստէին թէ իրենց քաղած տեղեկութիւնները կը վերաբերին պարզապէս Ռուսիոյ այն ընդհանուր պայմաններուն մասին, որոնք ապագային կրնային օգտակար ըլլալ իրենց ընկերութեան։ Հետաքրքրուած են նոյնպէս թէ խորհրդային կառավարութիւնը պիտի կրնա՞յ վճարել այն հսկայ վարկերը, որ իրենց ընկերութիւնները կը հոսեցնէին խորհրդային երկրին սահմաններէն ներս։

⁂ Անգլիացի ճարտարագէտներու փոխն ի փոխ խոստովանութիւններուն եւ ուրացումներուն լուրը զարմանք կը պատճառէ շատերուն։ Ամերիկա բնակող ռուս տարագիրներու համաձայն, Չեկայի մարդիկը որ եւ է ամբաստանեալ խոստովանցնելու համար չեն դիմեր բռնութեանց, այլ թմրեցուցիչ դեղերու։ Այսպէս Թիպէթի շրջանէն քաղուած բոյսերէ կը պատրաստեն դեղ մը, որ կը թմրեցնէ ամբաստանեալին դիմադրելու կարողութիւնը, կը տկարացնէ կամքը եւ խաղալիկի մը պէս կը խօսեցնէ զայն։ Ապահովաբար, կ'ըսեն, նման դեղերու ազդեցութեան տակ է, որ Անգլիացիները երբեմն կը տկարանան եւ կամքի թուլութիւն ցոյց կուտան, եւ երբեմն կորով եւ քաջութիւն։

«Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ...»

Եւ ետու զսիրտ իմ գիտել զիմաստութիւն եւ զգիտութիւն, զանմտութիւն եւ զյիմարութիւն․ գիտացի ես՝ զի սակայն եւ այս աշխատութիւն ոգւոյ է։

Զի ի բազմութեան իմաստութեան՝ բազում տրտմութիւն, եւ որ յոյովեաց ի գիտութիւն՝ յաւելցէ ի ցաւս։

ԺՈՂՈՎՈՂ․ ԳԼ․ Ա․ 7—18

Կը ձանձրանա՜մ, կը ձանձրանա՜մ ․․․ ։

Ոչ միտս կը ցաւի, ոչ ալ ոսկորս, տենդ չունիմ եւ առողջ են գործարաններս։ Սակայն կը տապլտկիմ տառապանքի մը մէջ, որ անուն չունի։ Ի՞նչ հիւանդութիւն է այս, անծանօթ եւ աննկարագրելի։

Դժբա՜խտ ուղեղս, յոգնած ես եւ թմբհարուած։ Եւ ես անճրկեր մնացեր եմ, ու չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս փարատեմ ձանձրոյթի փոշին, որ կ'անձրեւէ հոգիիս վրայ։

×

Կը ձանձրանա՜մ ․․․ ։

Ա՜խ, բարդ ու խրթին, հետաքրքրական ու զարմանալի ի՞նչ կայ արդեօք, որ զբաղեցնէր զիս, եւ ես խաղայի քիչ մը ու նուաղ տառապէի։ Ո՛չ, սովորական զբաղում մը չի կրնար արգիլել ձանձրոյթը, զոր կը զգամ տառապանքով։ Հանգո՜յց մը կ'ուզեմ, հանգոյց մը, որուն մէջ մոլորիմ։

Կը ձանձրանա՜մ, որովհետեւ գանկիս մէջ պարապ կը դառնայ մեքենան։ Անոր կապուած չեն բազմաթիւ անիւներ, մեծ ու փոքր։ Աշխատեցայ, գիտութիւն հաւաքեցի, օգտակար եւ անօգուտ բաներ սորվեցայ, մաքիս մեքենան շարժեցի։ Եւ հիմա, երբ կատարելութեամբ եւ ուժգնութեամբ կ'աշխատի մեքենաս, արտ չունիմ հերկելու, ցորեն չունիմ աղալու, ժողովուրդ չունիմ մրցակցութեան տանելու ուրիշ ժողովուրդներու դէմ։

Կը ձանձրանա՜մ, վասնզի մեքենաս կը դառնայ եւ ես չեմ կրնար կեցնել զայն։ «Երբ երկանքի քարերուն մէջ ցորեն չկենայ, քարերը կ'աւրին», կ'ըսէր մամիկս։ Երբ միտքս աշխատի պարապէս, պարա՜պ, ինքն իրեն, ապահովաբար կ'աւրի։ Կը ձանձրանա՜մ, որովհետեւ ուժերս պարպելու տեղ չունիմ։ Ո՞րու համար ամբարեցինք այսքան ուժ, եթէ չպիտի գործածէինք։ Կը խեղդէ զիս երիտասարդական անսովոր եռանդը, որ կը յորդի։

×

Մանկութեանս օրերուն, հայրս մեծ ջաղացք մը կը դարձնէր։ Ու ես յաճախ կը պառկէի ջաղացքին մէջ։ Կը յիշե՜մ, ի՞նչ կատաղի հեշտանք կը զգայի, երբ փոքրիկ անիւ մը փոթորիկ կը հանէր ջաղացքին մէջ։ Նախ հսկայ անիւ մը իր դանդաղ թեւերը կը զարնէր առուին ջուրերուն, եւ առանցքին վրայ կը դարձնէր փոքրիկ անիւը, որ կը բազմապատկէր շարժումը, փակի մը միջոցաւ վերի սրահը կը տանէր ուժը, կը թաւալէր ուրիշ բազմաթիւ անիւներ։ Երկաթեայ գըլաններ լուսնոտութեան կը բռնուէին, մաղերը գիւահարի պէս կը տանջուէին, կաշիները ծերպերուն մէջէն կը փախչէին ու կը վերադառնային, տախտակամածը կը դողար։ Սրահին օդին մէջ անտեսանելի բան մը կար, որ կը գալարուէր, կատաղութեամբ կուլար։ Ցուրտ հով մը կը զարնէր երեսիս։ Աղմուկը կը խլացնէր ականջներս։ Աչքերս պինդ ուղղած երկաթներու այդ շարքին, կը լողնայի սարսուռի եւ երազանքի մէջ։

Պզտիկ անիւ մըն եմ։ Դիւային մղումով մը կը դառնամ, բայց փոկս կապուած չէ իմ ժողովուրդիս։ Ա՜խ, որքա՜ն կ'ուզէի ժողովուրդ ունենալ, փոկով մը կապուիլ անոր, դարձնե՜լ, դարձնե՜լ, դարձնե՜լ, անխնա՜յ դարձնել։ Կը ճանչնամ միմոսի պէս ոստոր երիտասարդներ, որոնք իրենց ետեւէն կը դարձնեն ժողովրդային հսկայ բազմութիւններ։ Ինչո՞ւ չունիմ բազմութիւն, որպէս զի շարժում խաղայի, ե՜ս ալ։

×

Տիրելու գաղափարը ամէնէն գեղեցիկն է մարդկային գաղափարներուն մէջ։ Առանց տիրապետումի գաղափարին՝ պիտի ձանձրանային մարդիկ։ Անհատները զայն կը սնուցանեն գաղտնօրէն, եւ բազմաթիւ են անոնք, որ կը նախանձին Աստուծոյ։ Քրիստոնեայ փիլիսոփայութիւնն իսկ չուրանար այդ գաղափարը, զոր կ'անուանէ libido dominandi*։ Այդ կիրքը, մինակը կը տիրէ միւս բոլոր կիրքերուն։ Կիրքերուն Աստուածն է ան, կիրքերուն ամէնէն մեծը եւ հզօրը։ Աստուած կիրք մըն է։*

Այս վարդապետութիւնը զանազան ձեւով ներկայացուցած են ֆրանսացի եւ գերմանացի փիլիսոփաները, որոնք պարզապէս նոր նոր անուններ տուած են գերագոյն կիրքին, տիրապետելու ցանկութեան։ Էրնէսթ Սէյլիէր աւելի արդիական անուն մը կուտայ անոր։ «Կայսերականութիւն» կ'անուանէ զայն։ Գեղեցիկ բառ, սակայն շփոթութեան տեղի չտալու համար՝ անհրաժեշտ է առնել միայն հոգեբանական իմաստով։

Կայսերականութեան այդ կիրքն է, որ մարդիկը կը կապէ կեանքին։ Եւ այդ կիրքին պատճառաւ է, որ շատեր, երբ տիրապետելու ժողովուրդ չունին իրենց ոտքին տակ, ազգ կը փոխեն, միջավայր կը փոխեն եւ կ'աշխատին բարձրանալ՝ կոխելով ուրիշին վրայ։ Անոնք կը վախնան ձանձրոյթէն։ Բայց անոնք կը վախնան նաեւ մահէն։ Վասն զի ձանձրոյթը, յաճախ, կը քալէ դէպի մահ։

×

Իմ ձանձրոյթս միայն հոգեբանական «չար ծաղիկ» մը չէ։ Այլ նաեւ բնախօսական է ծագումով։ Կը զգամ որ զգայարանական հիւանդութիւն ունիմ։ Եւ այդ հիւանդութիւնը շա՜տ կը նեղէ զիս։ Պոտլէր ձանձրախտ (spleen) ունէր, որովհետեւ թոյնը եւ մանրէն գերագոյն սրութիւն մը տուած էին իր զգայարաններուն

Ահա քիթս, որ չափազանց կը տառապեցնէ զիս։ Հասարակ հոտ մը ինծի կը յիշեցնէ հայրենի առտիլ մը, եւ ես յանկարծ կը դողամ երկար ատեն։ Դեռ շաբաթ մը առաջ, ծծերուկի հոտ առի եւ տագնապ մը ունեցայ։ Ուզեցի նորէն ունենալ գիւղս, մանկութիւնս, արտերու կեանքը, որոնց կը կապէր զիս ծծերուկը։ Տխրութիւն մը սեղմեց մարմինս ու հոգիս։

Մորթս իսկ զգայնիկ ծաղիկի մը պէս է։ Կիրակի առտու մը, յիմարանոցին մէջ, ուր կը պաշտօնավարեմ, աչքէ կ'անցընէի բժշկա–մանկավարժական բաժինը։ Սիրուն աղջնակներու բոյն մըն է այս բաժինը։ Առտուն կանուխ մատուռ մեկներ էին բոլորը, աղօթելու։ Անոնց երամէն, վիրաւոր աղաւնիի մը պէս բաժնուեր՝ իր անկողնին էր քաշուեր աղջնակ մը, որ գլխու ցաւ ունէր եւ անսովոր ջերմութիւն։ Երբ քննելու համար կախեցի գլուխս, ծաղիկի բուրումով խառն — աղջիկները մինչեւ իրենց անկողինը կը տանին անուշահոտութիւնները, — ջերմութեան գուլ մը զարնուեցաւ երեսիս, տաք թաւիշի մը պէս չոյեց դէմքս։ Ոտքի վրայ կէս նուաղում մը ունեցայ, արագ ու կարճ երազ մը տեսայ։ Իմ մորթս վարժուած է այդ զգայութիւններուն, շատ կանուխէն։ Պզտիկուց կը պառկէի կատուներու հետ։ Սիրական կատուս կը դնէի մերկ թեւերուս եւ կուրծքիս վրայ։ Անոր տաք մուշտակը անհասկնալի հեշտանք մը կ'արթնցնէր մէջս։ Լուերուն համար, մայրս կ'արգիլէր պառկիլ կատուներուն հետ։ Ու երբ վերմակիս տակէն լսէր ռոռ–ռոռը, ծոցէս կ'առնէր կատուն, փրցնելու ատերճան կամթելով միսս։ Այն ատեն, առանց յուսահատելու, կատուն կը պառկեցնէի անկողինիս տակ, ոտքերուս կողմը։ Մէկ ոտքս դուրս կը հանէի վերմակին տակէն եւ կը մխրճէի կատուին մուշտակին մէջ։ Նախ ցուրտ, յետոյ տաք այդ թաւշային մուշտակը կը գինովցնէր զիս։

Բերանս անգամ հիւանդ է։ Կը սիրեմ ջուրը խմել՝ բերնիս մէջ պարպելով սրուակ մը կամ կուժ մը։ Գիւղացիի պէս։ Մեր գիւղին մէջ ջուրը այդպէս կը խմեն։ Պոլիսէն մեկնած օրս, բարեկամ աղջիկ մը ինծի նուիրեց փոքրիկ մանրանկար սափոր մը, զոր կը լեցնեմ ջուրով ու կը պարպեմ բերանիս մէջ։ Երբ ջուրը պառուղի պէս կը թափի լեզուիս վրայ, երբ կը զգամ ջուրին ցուրտ համը, երբ գլգլան ձայնը կը խեղդայ շրթներուս մէջ, ամբողջ գիւղս եւ իր լեռները կ'անցնին աչքերուս առջեւէն։ Մինչե՛ւ հիմա, այսպէս կը խմեմ ջուրը, ես։

Այո՛, հիւա՜նդ են զգայարանքներս։ Ահա թէ ինչո՛ւ, առանց երեւութական պատճառի, տխուր եմ եւ լալու յանկարծական փափաքներ կ'ունենամ։ Այս տառապանքը խո՜ր է, անհունապէս խոր, եւ չկա՛յ դարմանը։

×

Կը ձանձրանամ եւ կը տառապիմ, որովհետեւ սիրեցի բարդութիւնները, զարգացուցի ճաշակս, սրեցի զգայարանքներս, եւ գիտուն դարձայ։

Ընդհակառակն, յիմա՛ր տղայ, երջանիկ ըլլալու համար՝ պէտք էր մնալ պարզամիտ, անզգայ, անճաշակ եւ տգէտ։ Պէտք էր խփել զգայարանքներուն բերանը, պէտք էր չճանչնալ հաճոյքներուն աղբիւրները։ Այնքան համոզուած եմ այս ճշմարտութեան, որ կ'ուզեմ ետ դառնալ։ Բթացնել զգայարանքներս, եղծել ճաշակս եւ մոռնա՜լ, մոռնա՜լ, ամէ՞ն բան։ Երբեմն կը մտածեմ մեծ ոճիր մը գործել եւ բանտ երթալ. Վասնզի բանտը հակառակն է դպրոցին։ Ինչ որ կը սորվինք դպրոցին մէջ, կը մոռնանք միայն բանտին մէջ։ Գողերու, աւազակներու, խմողներու, ոճրագործներու հետ, ողողելով ծառերը, փորելով հանքերը, լուալով նաւերը, կռնակիս վրայ կրելով ծանրկեկ քարերը, հեռո՜ւ քաղաքակրթութենէն, թերեւս մոռնամ որ ժամանակին մտաւորական մըն էի։

Այդ տարապարհակ աշխատանքները պիտի արգիլեն, որ բանի մտքիս մեքենան։ Եւ այն ատե՛ն միայն պիտի խաղաղի հոգիս։ Պիտի դադրի զգայարանքներուս կեանքը, պիտի մարի երազներուս շարժապատկերը, եւ լռութիւնը պիտի տիրէ ներսիդիս։

×

Իմ այս ցաւս կը կոչուի «դարուս ցաւը», ուրիշ անունով մը՝ «քաղաքակրթութեան փրանկախտը»։

Անհանդուրժելի այս ցաւին դարմանն է տգիտութիւնը։ Փա՜ռք տգիտութեան, որ պիտի խաղաղեցնէ փոթորիկը գանկիս մէջ։ Այդպէ՛ս միայն, դանդաղելով դանդաղելով՝ կանգ պիտի առնէր մտքիս մեքենան։

Ո՜ ադամական տգիտութիւն, լքեցի քեզ՝ շլանալով գիտութեան ծառին պտուղներէն։ Կերայ պտուղը եւ հիմա կը տանջուիմ։ Վասն զի թունաւորուեցաւ հոգիս։ Մանտրոտիկ ու բարակ օձեր կը պտըտին հիմա ուղեղիս մէջ, եւ զգայարանքներուս մէջ։ Արիւնս տաք է բոցի նման։ Զգայարանքներս կը պոռան իրենց անօթութիւնը, մինչդեռ ես կը վախնամ անոնց հայթայթել անոնց։ Աչքերս անհանդուրժելի եւ գերահրաշ լոյսի մը կարօտն ունին, մինչդեռ ես կը փնտռեմ գիշերը։

Հա՜յր, հա՜յր, ինչո՞ւ սորվեցուցիր ինծի քաղաքակրթութեան ճամբան, ինչո՞ւ մղեցիր զիս զգացումներու եւ գաղափարներու ճանաչման մէջ։ Մի՞թէ լաւ չէր տգէտ մնալ։ Գիտե՜մ, գիտե՜մ, գիւղին հովիւը ինծմէ հազար անգամ աւելի երջանիկ է։

Ու տակաւին ականջիս մէջ կը հնչէ տիկին Տիրուհիին խօսքը

— Աղջնակս պիտի մեծցնեմ բոլորովին տգէտ, ոչ դպրոց պիտի ղրկեմ, ոչ ալ գիտութիւն պիտի սորվեցնեմ։

Լա՛ւ կ'ընես աղջիկս, տիկի՛ն, շատ լաւ կ'ընես։ Տե՛ս, որքա՜ն կը տառապիմ ես։ Ջիղերուս ուժէն վեր է այս տառապանքը։ Եւ աւելի կը սարսափեցնէ զիս, երբ կը խորհիմ որ տանջանքս պիտի շատնայ դեռ պէս, քանի յառաջանամ։

Օ՜, ի՞նչքան կ'ուզէի պոռալ աշխարհք մը մարդոց երեսին.

— Ունայնութի՛ւն ունայնութեանց։

Մտիկ ըրէք, ժողովողն է, որ կը շարունակէ.

— «Արեւուն տակը բոլոր գործուած բաները տեսայ. եւ ահա ամէնն ալ ունայնութիւն, ու հոգիի տանջանք է։

«Ես իմ սրտիս մէջը խօսեցայ ու ըսի. Ահա ես մեծցայ, ու իմաստութիւն ստացայ Երուսաղէմի մէջ ինձմէ առաջ եղողներուն ամէնէն աւելի. եւ իմ սիրտս շատ իմաստութիւն ու գիտութիւն տեսաւ։

«Ու իմ սիրտս՝ իմաստութիւնը ճանչնալու, ու խենդութիւնը եւ յիմարութիւնը գիտնալու տուի. հասկցայ որ ասիկա ալ հոգիի տանջանք է։

«Վասն զի շատ իմաստութեան մէջ շատ տրտմութիւն կայ. ու իր գիտութիւնը աւելցնողը իր վիշտը կ'աւելցնէ»

Շ․ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԽՄԲ․ — Այսօր լոյս կը տեսնէ «Մատենաշար ՑԱՌԱՋ»ի առաջին հատորը, «Մեղեդինե՜ր, Մեղեդինե՜ր ․․․»։ (Երկրորդ հատորը, «Արե՛ւ, Արե՛ւ», շուտով հրատարակուած է)։

Այս առթիւ նմոյշ մը եւս։

ԹԱՏՐՈՆ

«ՈՃԻՐ ԵՒ ՊԱՏԻԺ»
(ՏՈՍԹՈՅԵՒՍԿԻ)

Թատրոնը միայն կը լուծէ կիրքերը, ըսած է Արիստոտէլ։ Մոնփարնասի թատրոնին անօրէնը եւ յայտնի բեմադրիչ Կաստոն Պաթի հաւատացած է ատոր։

Տոսթոյեւսկիի հռչակաւոր Ոճիր եւ Պատիժ *վէպը ուրիշներէ վերջ չորրորդ անգամ ըլլալով բեմ հանեց ամենայաջող բեմադրութեամբ, սակայն ռուս հանճարին գլուխ գործոցը մնաց տարտղնուած, ալեծուփ, անկապակից. Թէեւ Պաթի պահած էր պէտք եղածէն աւելի վէպին խորքը։*

Տոսթոյեւսկիի վէպը, թունաւոր տառապանքի ամբողջութիւն մըն է, հզօր շեշտերով եւ սարսափի մանրամասնութեամբ, որուն ամէն մէկ ախտաւոր ծալքերէն մարդկային անհատնում տառապանքներու բարձրացած աղբը կը կաթէ։ Ոճիր եւ Պատիժը *գրուած է 1865ին, այսինքն վեց տարի ետքը՝ երբ հեղինակը Սիպերիոյ աքսորէն վերադարձաւ եւ ապաստանեցաւ Գերմանիա եւ Իտալիա, փախչելով իր պարտատէրներէն։*

Տոսթոյեւսկի այդ շրջանին կը տառապէր լուսնոտութենէ (epilepsie) *եւ մաս առ մաս կը յանձնէր տպարան, ազատելով որ իրեն չնչին կանխավճարներ ըլլան՝ քաշէ տալու համար զանէ ողորմելի կեանք մը։ Սակայն հազիւ լոյս տեսաւ (1866), արդէն ունեցաւ աննախընթաց յաջողութիւն եւ Տոսթոյեւսկի վայելեց մեծ ժողովրդականութիւն, որովհետեւ Ռասկոլնիկով խորունկ եւ միսթիք տիպարը դարուն մէջ ախտաւոր երեւոյթն էր, որուն մէջ սերունդ մը գտաւ ինքզինքը։ Ան բաղձ ռուս նիհիլիզմը ճանչցաւ հերոսին մէջ ախտավարակ ձգտումներ. այնքան որ Ռասկոլնիկով կը պատկերանար իբրեւ խտացում որոշ հոգեկան ցաւատանջ եւ վտանգաւոր ապրումներու։*

Վէպը ամբողջ պատարագ մըն է հաւատարած դաւթի եւ տառապանքի, որուն մէջ սակայն յուսահատութեան եւ ընդվզումի շեշտը ալ բարբար կը պոռթկայ։ Տոսթոյեւսկիի Ոճիր եւ Պատիժը *թարգմանուած է գրեթէ բոլոր լեզուներով, հրացում եւ սարսափի ալիքներ բարձրացնելով իր շուրջը։*

Պաթի խանդավառուած վէպին տրամաթիք խորքէն՝ բեմ հանեց զայն տարբեր մտահոգութիւններով. Ազդուած՝ շարժանկարէն, տուած է իր պատկերներուն կիսաւարտ հանդարտութեան մը, թէեւ իր քսան պատկերները մէկը միւսէն աւելի յատկանշական եւ պատկառազդու ըլլան, լոյսի, խաղանուագի համանման եւ ներդաշնակ զուգորդականութեամբ, որ պատիւ կը բերէ բեմադրիչին, սակայն բառը որ տրուած գիծը կը կազմէ թատրոնին եւ որ գործողութիւնը առեղծելու եւ մթնոլորտը պատկերացնելու կը ծառայէ, չզգացուց միեւնոյն ուժգնութեամբ իր հաւաքական կառուցուածքը, որովհետեւ շարժանկարին պահանջած պատկերացումը ստուերի նման խաթարեց արարներուն ներքին ապրումներուն խռովքները։

Աւելորդ չըլլար թերեւս բացատրել նիւթը, հակիրճ կերպով, այնպէս ինչպէս Պաթի վերածած է բեմի, պզտիկ վարեանթներով, պահելով վէպին խորքն ու հոգին.—

Ռասկոլնիկով նախկին ուսանող մըն է, խելացի եւ անհանգիստ, որ տառապի նիւթական, հոգեկան եւ բարոյական անապահովութեան մէջ ունի վարչապետական սկզբունքներ եւ գրած է յօդուած մը, որուն մէջ մարդկութիւնը երկու մասի կը բաժնէ, հասարակ մահկանացուները եւ գերմարդիկ, որոնք իրաւունք ունին ամէն միջոցի դիմելու բոլոր խոչընդոտները վերցնելու համար։ Ռասկոլնիկով ինքզինքը այդ բարձրագոյն ընտրանիէն նկատելով իր իտէալներուն հասնելու համար նոյնիսկ չի վարանիր ոճիր գործել մը աւելի քան երբեք թշուառ, չարչարուած, ընդվզումի պրկումներ զինք կը մղեն սպաննել, հիւանդագին նողայի մը մէջ, վաշխառու կին մը, որուն քով դրամ փոխ առնել կ'երթան ուսանողները, զինք ձգելով։ Ռասկոլնիկով կը գողնայ տասնըհինգ հազար րուբլի եւ կ…

ՀԷՔԵԱԹ ԱՆՄԱՀ ԵՒ ԱՌԱՆՑ ԱՐՑՈՒՆՔԻ

Եղբայրաբար՝ ԱՐՍԷՆ ԽՏՇԵԱՆԻՆ

— Այսպէս, շարունակեց սրածայր մօրուքով հիւրը, այս հասարակ պատահարով ալ ես դարձեալ կուգամ այն եզրակացութեան՝ թէ, երջանկութիւնը երբեք որոշ սահմաններով սահմանաւորուած, հաստատուած ու չափուած երեւոյթ մը չէ, եւ թէ նոյնանման երկու պարագաներ կրնան երկու հակադարձ ձեւերով ազդել տարբեր խառնուածքով անհատներու վրայ, տարբեր պայմաններու մէջ, յառաջ բերելով անըմբռնելի սա մտաւոր բացատրութիւնը՝ երջանիկ, ապերջանիկ. Միամիտ դատողութիւն է մէկուն կամ միւսին վրայ զարմանալ, եւ այս ամէնէն «յոռի» կամ ամէնէն «լաւ» կարծուած միջոցին Ուշադրութիւն, ճակերտուած են երկուընտրողութիւններս, որոնք իբրեւ բառ միայն տեսակի զանազանութիւնը կը պահեն, որովհետեւ անոնք ծնած են իրարմէ եւ ունին փոխադարձաբար նոյն յատկութիւններն ու յարաբերութիւնները։ Ահա ինչո՞ւ վստահաբար կրնամ ըսել թէ երջանկութեան կամ ապերջանկութեան ոչ մէկ եզր չըլլալով, եւ ընդհակառակն յաճախ մէկ եւ միւս կողմը ընդգրկող վիճակներ բոլորովին հակառակ տարողութեամբ մը ընդունելով ու արգիլնաւորուելով, կ'ըսեմ, պէտք չէ ըլլայ եւ «չար»ի ու «բարի»ի սահմանաւորում, «լաւ»ի, «գէշ»ի, ազնիւի, գեղեցիկի, օգտակարի, վնասակարի, հաւասարութեան, անհաւասարութեան նախապաշարում, «արագութեան, արժէք»ներու, ծանրութեան եւ հեռաւորութեան տարբերութեան փնտռող հասկացողութիւն, եւ առկէ՝ փոքրիկ ոստումով մը ինչո՞ւ չէ, «ցաւի, հաճոյքի, ազնիւ ու անլիի» զգացողութիւն... Ամէնը յարաբերաբար կը խուժեն մեր ջիղերուն անտառին վրայ, ու մեզմէ կախուած է զանոնք ընդունիլ իբրեւ փոթորիկ, մրրիկ կամ զգուանք, մէկ խօսքով զգօնութեամբ կամ դժգոհութեամբ։

.. Փոքրիկ Արփիկը անհամբերութեամբ ուսովը կը հրէր զիս ու կը մրմռար

— Հօրա՜ք, լաւ հէքեաթ սորվեցա՞ր, հա՞, սորվեցա՞ր

Կամաց մը ականջին ծռեցայ եւ,

— Խելօք, մտիկ ըրէ պարոնին, սիրուն հէքեաթ է։

— Օֆ, չեմ հասկնար, հայերէն չէ։

Ու սկսաւ նորէն ուսերը շարժել, դժգոհիլ։

Վերջապէս մարդը վերջացուց ու թողուց մեզ առանձին խորհրդածել տալով այն ծեծուած գորգի վիճակին վրայ ուր մեր ուղեղները հասցուց, եւ ուր իրաւամբ հարցումի մը փոշին դեռ կը կենար — բարեբախտութիւն էր այս խօսքի կարկուտը՝ թէ դժբախտութիւն—

— Եւ ըսել որ այս ալ կեանքի անհրաժեշտութիւններէն է, փիլիսոփայից եղբայրը՝ Զ․։

Օրը կիրակի էր։ Ամպոտ ու տխուր կիրակի մը։ Որոշած էինք միասին երթալ նոր բացուած սալոնը, ու կը մտածէինք անձրեւելուն թէ բացուելուն վրայ, երբ այդ այցելուն եկած էր։ Հիմա ուշ էր։

Արփիկ յուսահատած ինծմէ, գնաց հօր օծիքին.

— Դէ՛, հայրիկ, լաւ հէքեաթ մը, միւս օրը խօսք տուիր, կը յիշե՞ս։

Արփիկը եղբօրս աղջիկն է։ Շա՜տ, շատ անուշիկ մանուկ մը, եօթը տարեկան։ Եթէ տեսնէք պիտի յիշէք ձեր սիրած մէկ պատկերը, ծաղիկն ու թռչունը որոնք այնքան սքանչելիօրէն առնը վրայ միացած են։ Եթէ տխուր էք, չէք կրնար երկարել ձեր լռութիւնը, ժպիտ մը իրմէ, մանրիկ ոզոզային ատամներուն մէջէն ծիծաղ մը, խօսք մը, բառ մը եւ հմայուած էք։

Եղբա՞յրս։ Երիտասարդ է, բարեձեւ աղջկ կազմուածքով, ունի գեղեցիկ, բարի ու համեստ կին մը, արդար ու չափաւոր շահու աղբիւր մը, հանդարտ նկարագիր մը եւ Արփիկը։ Գիտեմ, կ'աճապարէք ըսել — ահա երջանկութիւնը...

Արփիկը իր մանկական թերութիւնները ունի։ Նախ շաքարեղէնը շատ կը սիրէ — ու կը պատռէ օր լոյս տեսնելու համար։ Յետոյ այրելը մոլութիւն դարձած է իր մօտ, նման ալքօլ, ծխախոտ եւ հաշիշ գործածող մեծերուն։ Տան մէջ մինակ մնալուն կը հաւաքէ բոլոր թերթերը, ծրարներուն քակուած թուղթերը, տափերը եւ կը վառէ խոհանոցին մէջ կամ վառարանին վրայ։ Անպէտ թուղթ չգտնելուն կը պատռէ գրքերուն մէջէններէն։ Այսպէս է որ լուցկի չի մնար, բոլոր գրքերը անդամահատուած են, ու տունն ալ քանի մը անգամ հրդեհէն հազիւ փրկուած։

Այս մոլութիւնը սակայն, սրբագրելու մօտ է։ Բաւական մեծցաւ, հիմա իրեն նուիրուած պուպրիկներուն գլուխներն ալ չի բանար, «ի՞նչ կայ նայինք մէջը» ըսելով. գիտէ որ պարապ կ'ըլլան ընդհանրապէս, իսկ լաւագոյն զարդայրդին պարզ գաղափարը մը ծայրը որ կը մխայ զոյգ մը ապակեայ աչքերու...

Բայց ունի տակաւին — երրորդ թերութիւն հաշուել — հէքեաթի սէրը։ Եթէ ժամերով պատմուի իրեն, չի յոգնիր, ուշադիր մտիկ կ'ընէ, հասկնայ կամ ոչ։ Ամէնէն անծանօթն իսկ, թէեւ կարմրած ու նայուածքը տատամսողին, կրնայ հարցնել.

— Դուն աղուոր հէքեաթ գիտե՞ս...

Արդէն բաւական կը կարդայ, մէթրոյին մէջ մեծագոյն հաճոյքն է կայարաններուն անունները ուրիշէ մը առաջ ըսել։ Կը գծէ ճանճի թեւի չափ անշնորհք հովահարներ, եւ ծռած հանաքակալներ որոնց կէսը կը բանէ իրենց նշանակին միւր։

— Դէ՛ հայրիկ, նոր հէքեաթ մը, կրկնեց Արփիկ հօրը վզէն կախուելով։

Թէեւ յայտնապէս մեր երեքին, իմ, իր հօր եւ մօր պատմածներուն շատ չէր հաւնէր, բայց եւ այնպէս, եղբօրս պատմածները կը նախընտրէր։

— Գնա՛ հօրաքոյր, աղջիկս, ըսաւ հայրը, ան ինծմէ լաւը գիտէ։

— Օ՜, ոչ, բացագանչեց պզտիկը, անիկա գիտէ չի գիտեր երեք հատ հէքեաթ գիտէ, վառարանին ու լամբին, աթոռին ու սեղանին եւ մէկ ալ այրուած թերթերուն ու մոցուած գրքերուն հէքեաթը... Բոլորն ալ սուտ, երէկ պահուըտեցայ դուռին ետեւ. ես իրենց խօսիլը լսեցի, ինչ ուրկէ՞ իմացաւ...։

Մայրը խնդալով.

— Քեզմէ կը վախնան որ կը վառես, անոր համար։

— Աղէկ, կրկնեց հայրը ազատելու համար, գնա մայրիկիդ։

— Ալ ի՞նչ, մաման հէքեաթ չի գիտեր ո՛ր. մինակ շաքար կրծող կատուին պատմութիւնը։ Սեղանին վրայէն շաքարը առեր է, կերեր է, դո՞ղ կ'ըլլայ խեղճ փիսիկը... չէ՛ մաման չի գիտեր. դուն պատմէ աղուոր հայրիկս, նայէ ալ երեսիդ փուշերէն չեմ վախնար։ Ու սկսաւ երեսը քսել հօրը երեսին։

— Հարկաւ չես վախնար, երեսս փուշ չկայ այսօր... Է՛, ի՞նչ պատմեմ, որը Մանուշը պատմե՞մ։

— Ջէ՛, հայրիկ, շատ լալկան է Մանուշը, երազիս մէջ ալ կուլար, չեմ ուզեր։

— Աղքատ Կարապետը կ'ուզե՞ս։

— Ոչ, Կարապետն ալ չեմ ուզեր, անօթի, հիւանդ, վրան գլուխը հին, չէ, լաւ չէ։

— Ուրեմն հաւատարիմ շունին, ճերմակ ձիուն, կամ բարի իշխանին հէքեաթը պատմեմ։

— Ան չէ, հայրիկ, ինչո՞ւ չես հասկնար, ատոնք լաւ հէքեաթ չեն, բոլորն ալ կը կորսուին, կը մեռնին, հողին տակը կը թաղուին, նոր մը ըսէ, նոր մը...

Արփիկ այնքան թախանձագին վերջացուց, կասկածելով հօրը վերջնական մէկ ընդդիմութիւնէն որ, ես … միջամտեցի.

— Եթէ խօսք տաս որ խելօք պիտի կենաս, թուղթ չպիտի այրես, մաման չպիտի բարկացնես, այն ատեն պատմեմ…

— Այո, այս խօսք կուտամ, ըսաւ Արփիկը աճապարանքով։

Եղբայրս ծունկին վրայ առաւ զայն. գլուխը քերեց, խորհրդաւոր կերպով ժպտեցաւ ըսելիքը պատրաստ … ցողի մը պէս, ու սկսաւ.

— Կար ու չկար, կար ու չկար (եւ յանկարծ) յիշեցի, կը նշանակէ… արդեանք, ոչ ցաւ, ոչ մահ, լաւ…

«Երկար, երկար ժամանակներ առաջ, երբ դեռ Աստուած պապան … տասարդ էր, չունէր հիմակուան … միր մօրուքն ու պղտոր աչքերը… իմ Արփիկս, այն ատենները … դրաւ լաւ բան մը ստեղծել։ Տակաւին երկրի վրայ բան մը չկար, ամէն … ծով ու ցամաք էր, լեռ ու … րակ։

«Նախ սկսաւ պարաքզով մը … սիրով աշխատեցաւ։ Գիտե՞ս աղջիկ… երբ մարդ երիտասարդ է, լաւ եւ … հոյքով կ'աշխատի։

— Այո, հայրիկ։

Այս հարցումը, «գիտե՞ս աղջիկս»… առէջ կը կրկնուէր հէքեաթներու … թացքին, որոնց շարժառիթը միշտ … ըմբռնումէն հեռու կ'ըլլար, եւ որուն … «այո հայրիկ», կ'ըսէր կարճ կապ… լաւ եւ բուն գործողութիւնը շարունակ… լու համար։

— «Եւ աշխատեցաւ, շարունակեց … որպէսզի բնաւ գործը չդանդաղի, … բամայեց արեւին աղաւաղ հաւերը … վրայ մինչեւ իր աւարտը. Սակ…

յայտանայ առանց նշմարուելու Ի- րին տեղ կը բռնուի անմեղ բանուոր մը եւ կը դատապարտուի: Դատաւորը որ զինք կը ճանչնայ, կը ճաշակածի խոժէ, կը հետապնդէ, կը հալածէ, կ'ունենան իրարու հետ տեսակցութիւններ եւ վիճաբանութիւններ Դատաւորը, արհեստին մոլոր, կը յաջողի խլել գաղտնիքը, սակայն անմեղ զոհը ներս կը մտնէ եւ կը պոռայ յուսահատ համակերպութեամբ.— Ես սպաննեցի: Ռասկոլնիկով դիւային ժպիտով կը հեռանայ, սակայն ներքին տառապանքը [illegible]

[illegible]

... ոնցնէ իր թափը, եւ միշտ պահանջը կը զգանք վէպը օգնութեան կանչելու, որով կը ստեղծուի զարտուղի երկտուութիւն մը: Սակայն այս վերապահումները պատճառ չեն որ չհիանանք բեմադրիչին տաղանդին վրայ, որ յաջողած է ներկայացնել ոճաւորուած պատկերներով եւ հիանալի խաղարկութեամբ, տուած է ճիշդ ռուսական գոյն, հագուստները վարպետօրէն ընտրուած եւ ինքնատիպ ճաշակով, ինչ որ գործին կուտայ տեսակ մը այլափոխութիւն եւ հող է թերեւս Կասթոն Պաթիի մեծագոյն արժէքը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՖՈՒԹՊՈԼԸ... ՀԱՅԿԱԿԱՆ

—·—

Ոտքով գնդակ խաղալը կը թուի թէ շատ կը սիրէին Հայերը: Այսպէս, Ջիթունի կը յիշատակէ աւելոցիկը, ցոլցով խըռը, կտրոցը, որոնք կը համապատասխանեն ֆութպոլին, երեք շատ ծանօթ խաղեր հայկական գիւղերուն մէջ տարածուած: Ջիթունի կը պնդէ նաեւ թէ կրակտաոցիկն ալ գիտ թէ շատ կը համա- [illegible]

[illegible]

... նութեանց հաւաքածոյին մէջ (V. Langlois) այդ հատուածը թարգմանուած է այսպէս. — Gardez-la, nous descendrons à Madravank et nous danserons devant le saint Précurseur. — Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ « գնդակ խաղալը » կը թարգմանուի « պարել »:

ԽԱՌՆԱՄՆՈՒԹԻՒՆ

—·—

Հինէն ի վեր ընկերաբանները կը պնդեն թէ խառնամնութեամբ կ'այլասերին մարդիկ: Այս տեսակէտը հիմնուած է հին աւանդութեան մը վրայ, որ կրօնական է ծագումով: Անկէց՝ «պորտերու» պատմութիւնը ամուսնութեանց ընթացքին, եւ տեսակէտը թէ տակաւին ցեղեր կան անխառն արիւնով (sic): Գերմանական դպրոցը, օրինակ, կը յամառի իր այդ տեսակէտին վրայ՝ երբ կ'երգէ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»:

Հոգեբանախօսական դպրոցը եւս, մինչեւ այս վերջին տարիները, կը յարի նոյն աւանդութեան, յայտարարելով թէ մարդկային ցեղի վատասերումը արդիւնք է նման արիւններու խառնուրդին, ծանօթ բառով մը՝ արենակցութեան: Գիտուն- [illegible]

[illegible]

... թէ նոյնիսկ ... տարիկանի պաշտօն ունենայ: Ջէ՞ որ արգի օրիորդը աւելի լաւ կը ճանչնայ այրը, կ'ըսեն անոնք.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՆԳԱՐՈՂ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴԱԿ ՄԸ

— —

Եունուս Նատի, «Ճումհուրիէթ»ի մէջ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.—

Այս կարեւոր ազդակը քամիոնը, ինքնաշարժն ու օթօպիւսն է: Այս գործը ոչ միայն երկաթուղիի քաղաքականութեան տեսակէտէն, այլեւ՝ երկրի տնտեսութեան տեսակէտէն ալ կար էական հոգողութեան մը ենթարկել: Դեռ երէկ, չոր հացի համար գործ մը փնտռող հայրենակից մը մեզի կը պատմէր իրանձկութեան պատճառները.

— Կը շահինք ըսելով ինքնաշարժ մըն ալ առինք: Ձեռքերնիս եղած քիչ մը դրամին հետ մեր տունն – տեղը ան ալ ծախեցինք:

Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան կ'ուզենք տեղեկացնել թէ ինքնաշար- [illegible]

[illegible]

ՍԻԹՐՈԷՆ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

—·—

Աշխատանքի նախարարը հինգշաբթի օր իր մօտ կանչեց գործադուլի կեդր. կոմիտէին պատուիրակութիւնը եւ Սիթրոէնի վարիչները, համաձայնութիւն գոյացնելու համար: Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան աշխատավարձի կրճատումներու մասին, առանց եզրի մը յանգելու: Պ. Սիթրոէն կը պնդէ իր պայմաններուն վրայ: Երէկ նոր խորհրդակցութիւն մը եւս տեղի ունեցաւ:

Բանուորները կը շարունակեն միթինկներ գումարել, պնդելով իրենց պահանջներուն վրայ:

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

[illegible]

... չունները իրենց թեւերուն ճկունութիւնը կորսնցուցին, ալ չթռան:

Հրապոյր չկար ամէն կողմ ճիչդ շինուած բաներէն. գաղտնիք չունէին միմիայն չքեղ, պարզ ու ուղիղ ճամ- [illegible]

[illegible]

խաղաղ, անոնք վախին ու սարսափին անծանօթ էին: Հոն ամէն բանին լաւագոյնը կար, յոյսն ու յուսահատութիւնը տեղ չունէին:

Եւ անոնք բարկանալ ալ չէին կր- [illegible]

[illegible]

... թուչները ուռեցուցած եւ գրեթէ լալու մօտ ձայնով մը ըսաւ.

— Գէ՛շ հէքեաթներ . . աւելի լաւ էր մեռնէին . .

Այն ատեն եղբայրս գրկեց զայն ու տաք – տաք համբոյրներով ջանաց ծածկել իր յուզումը, մինչ ես կը կարծէի տեսնել այդ ձանձրոյթի թռչուններուն փետուրներէն՝ անոր ուսերուն վրայ . . . :

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Թամամ» խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երեքշաբթի երեկոյ սովորական վայրը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Աւօ» խումբի բոլոր ընկերներ վաղը Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան
կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին
Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին մինչեւ առաւօտ
Petit Journalի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

23 Ապրիլ Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին
ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45, Rue La Boëtie, 45.— Métro : Miromesnil
Կը նախագահէ՝ FERDINAND HEROLD
Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Homme-ի
Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ
Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օւկոյ հայկական «Տէր ողորմեա»ն
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ NELLY GAUTHIER (թաւ ջութակ), MADELEINE FRIDE (ջութակ), Պարոններ J. GILLES (orgue), եւ P. BAJEUX (Hautbois), բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre		BEETHOVEN
	Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) Aria		BACH
b) Andante		HAENDEL
c) Armenia		MALIPIERO
	MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte		CAIX D'HERVELOIS
b) La fille aux cheveux de lin		DEBUSSY
c) Հեյուսին մանը		Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
	NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude		TH. DUBOIS
b) Տէ՛ր, ողորմեա, դաշն.		PAUL FAUCHET

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Orgue-ի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautbois-ի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աւերակ եւ քաղաքերու նկարներ։

ԼԻՈՆ	22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
ՎԻԷՆ	23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՎԱԼԱՆՍ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ
ՌՈՄԱՆ	30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՄԱՐՍԷՅԼ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷ սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Salle du Conservatoire
2, rue de Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet
Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ
Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն
կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
ՏՐԻԼՊԻ
Տոմսերու գիները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք
կը ծախուին սովորական տեղերը։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-. R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ 1933
19 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2166 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՅՍԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Տիրացած Եւրոպան տասնըհինգ տարիէ ի վեր կը գալարուի անբուժելի ցաւերու մէջ։

Չորս տարուան ահաւոր պատերազմը ո՛չ միայն ուժգին ցնցեց անոր կենսական երակները, որ աշխարհի բոլոր ծայրերու բժշկներ անզօր եղան դարման տանելու անոր հիւանդութեան։ Նոյն իսկ չկրցան ճիշդ ախտաճանաչութիւն ընել։ Ու հիւանդը ծիւրեցաւ օրէ օր։ Անոր ախտաւորուած մարմնին վրայ նորանոր հիւանդութիւններ երեւան եկան, բարդացնելով իր առջէն իսկ անյոյս վիճակը։

Ու այսօր՝ երբ ամէն յոյս կորած է, հիւանդին աչքերը ուղղուած են հեռուն, ովկիանոսէն անդին, դէպ ի Նոր երկիր, ուսկից կը կարծէ թէ պիտի ծագի լոյսը, կենսատարրը եւ ճառագայթը։

Ա՛յս է ահա ներկայ կացութիւնը։ Հիւանդ է ո՛չ միայն Եւրոպան, այլ ամբողջ աշխարհը։

Երբե՛ք այսքան մռայլ ու մութ չէր եղած մեր երկիրը։ Ծայրագոյն Արեւմուտքէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք, մարդկութիւնը երբե՛ք այսքան անհաճոյ օրեր չէր անցուցած, — տագնապ՝ ամէն ճակատի վրայ, անվստահութիւն՝ ազգէ ազգ, պետութենէ պետութիւն, անգործութիւն, թշուառութիւն եւ մղձաւանջ։

Զարհուրանքի տարիներուն յաջորդեց սրտայոյզ պաթէթիկ շրջան մը։ Քանի մը պարտուած երկիրներու դիմաց կանգնած էին բազմաթիւ յաղթականներ, մանաւանդ նորաստ ազգեր, որոնց խանդավառութեան չափ ու սահման չկար։ Այդ կարճատեւ շրջանը խարուսիկ երազի մը պէս անհետ կորաւ ու այսօր հեռաւոր յիշատակ մըն է միայն։

Քանի տարիները անցան, յաղթականի եւ պարտեալի ըմբռնումը փոխուեցաւ։ Ո՞վ էր յաղթողը եւ ո՞վ յաղթուողը։ Ֆրանսա՞ն՝ որուն տասնեակ նահանգները թշնամի ռումբերու տակ հիմնայատակ քանդուած էին՝ միլիառներու հարստութիւն փճացնելով։ Իտալիա՞ն՝ որուն զոհողութիւնները ո՛չ մէկ վարձատրութեան արժանացան եւ որ առաջին վայրկեանէն անցաւ դժգոհներու բանակին մէջ։ Թէ Գերմանիան՝ որուն հողը գրեթէ անձեռնմխելի մնաց ամբողջ պատերազմի ընթացքին եւ Թուրքիան՝ որ Սէվրի դաշնագիրը պատռելով Լօզանի մէջ իր կամքը պարտադրեց յաղթական դաշնակիցներուն։

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր «խաղաղութիւն» հաստատել կ'ուզեն աշխարհի մէջ՝ ժողովներով եւ դաշնագիրներով։ Վերսայլի մէջ կարծեցին հիմը դնել նոր գոյավիճակի մը, որ երկար ատենի մը համար պիտի ապահովէր խաղաղութիւնը։ Կեանքը ցոյց տուաւ սակայն թէ ո՛չ խօսքը արժէք ունի եւ ոչ ալ գիրը։ Թէ ժողով եւ դաշնագիր դատարկ բաներ են։ Ու ճշմարիտ է միայն յաւիտենական նշանախօսքը. «Իրաւունքը զօրաւորինն է»։

Այդ զօրաւորին դէմ են ցցուած հիմա միւսները, որոնք կը կարծեն թէ անիրաւուած են այս կամ այն ձեւով ու կասկածով կը դիտեն ապագան։ Վերսայլի սեղմիչ յօդուածներով կաշկանդուած Գերմանիան՝ բարձր կը պոռայ այսօր՝ սպառազինման հաւասարութիւն պահանջելով, որովհետեւ կռնակը տուած է Իտալիոյ ու ձեռքը՝ Անգլիոյ։ Այլ եւս չի ծածկեր ցարդ զսպուած իր վրիժառու դիրքը, ու բացէ ի բաց, առանց շպարումի դաշնագիրներու վերաքննութիւն կը պահանջէ։ Քաջալերուած իր գտած բարեացակամ աջակցութիւններէն, պատերազմական հատուցումներու ծանր բեռը ուսերէն նետելէ վերջ, ամէն օր քայլ մը առաջ կ'երթայ՝ կայսերական օրերու իր հին փառքերը վերագտնելու համար։ Կը սպառնայ իր դրացիներուն՝ նոր պատերազմի մը մղձաւանջը ցցելով Եւրոպայի պորտին վրայ։

Խաղաղ չէ նաեւ Ասիան։ Ծայրագոյն Արեւելքը կը փոթորկի տարիներէ ի վեր։ Այնտեղ ալ զօրաւորի իրաւունքն է որ կը տիրապետէ դարձեալ ու ամբողջ դիւանագիտական աշխարհը իր Ժընեւի արիսպագոսով անզօր կ'ըլլայ պաշտպանելու արդարութիւնն ու իրաւունքը։

Ու միայն քաղաքական չէ ցաւը։ Աշխարհ կը տառապի ուրիշ անբուժելի հիւանդութենէ մը, որ ջլատած է իր բոլոր ուժերը։ Տնտեսական տագնապը իր համաշխարհային ալիքներով կը սպառնայ նոր փոթորիկներ յարուցանել ամէն կողմ։ Միլիոնաւոր անգործներու հսկայ բանակներ զանազան երկիրներու մէջ մեծագոյն վտանգը կը հանդիսանան աշխարհի խաղաղութեան։ Այս կացութեան յարատեւումը անխուսափելի կը դարձնէ ընկերային յեղափոխութիւններ՝ տապալելու համար ներկայ կարգուսարքը, որ թշուառութեան, աւելի մուրացկանութեան կ'ենթարկէ աշխատաւոր բազմութիւնները։

Թունդ ազգայնամոլութեան հով մը կը փչէ ամբողջ աշխարհի երեսին։ Ամէն պետութիւն իր սահմանագլուխները ամուր կը փակէ օտար մարդուն եւ օտար ապրանքին դէմ։ Իր ազգային դրամին արտածումը կ'արգիլէ երկրէն դուրս։ Ու երկրէ երկիր, ժողովուրդէ ժողովուրդ մարդու, ապրանքի եւ դրամի փոխանակութեան այս անիմաստ արգելքը կ'անդամալուծէ տնտեսական կեանքը, անգործութեան կը դատապարտէ դրամագլուխները եւ կը փճացնէ կամ կը փտեցնէ ապրանքները։

Քաղաքական եւ տնտեսական այս կրկնակ տագնապներէն լուծում մը գտնելու յոյսով է որ այս օրերս Ուաշինկթըն կ'ուղեւորին Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտ եւ Ֆրանսայի նախկին վարչապետ Էրիօ։ Ամերիկայի նորընտիր նախագահ Ռուզվէլթ պաշտօնի ձեռնարկած օրէն ի վեր կը վարէ կորովի եւ իմաստուն քաղաքականութիւն մը։ Կը թուի թէ՝ անոր օրով Ամերիկան վերջապէս դուրս պիտի գայ իր չէզոք մեկուսացման քաղաքականութենէն — որուն կը հետեւի հանգուցեալ Մընրոյի օրերէն ի վեր։

Բոլոր աչքերը այժմ ուղղուած են դէպ ի Ամերիկա, անկէ սպասելով փրկարար լոյսը։

Պիտի ծագի՞ վերջապէս։ Ամբողջ մարդկութիւնը անձկա՛ն կը սպասէ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընկերվարականներու արտակարգ համագումարը

Կիրակի օր Աւինեոնի մէջ գումարուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան արտակարգ համագումարը՝ զբաղելու համար խորհրդարանական խմբակին կատարած կարգապահական շեղումներով։ Երեսփոխանական ժողովին մէջ նիւթացոյցի եւ այլ հարցերու քննութեան եւ վճռարկութեան ատեն, ընկերվարական երեսփոխաններու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անսաստելով կուսակցութեան համագումարներու առած որոշումներուն, կը քուէարկէր ի նպաստ կառավարութեան։ Այս հոսանքին գլուխը կը գտնուէր քաղաքացի Փիէռ Ռընոտէլ։ Իսկ փոքրամասնութեան կարկառուն ներկայացուցիչն էր խորհրդարանական խմբակցութեան վարիչը՝ քաղաքացի Լէոն Պլում։

Վերջերս նման քուէարկութեան մը հետեւանքով Լէոն Պլում հրաժարեցաւ, իր տեղէն քաշելով Վէնսան – Օրիոլը։ Այս ձեւով շեշտուած հանգամանք ստացաւ միտանական ճակատի ճեղքուածքը, որ արդէն նշաններ ցոյց կուտար 1932 մայիսի խորհրդարանական ընտրութիւններէն ի վեր։

Այս ներքին կարգապահութեան թախտումը լուծելու համար է որ գումարուեցաւ Աւինեոնի արտակարգ համագումարը։ Երկու օրուան եւ մէկ գիշերուան թունդ վիճաբանութիւններէ վերջ, Լէոն – Պլումի կուսակիցները տարին յաղթանակը, ստանալով 2807 ձայն, մինչ Ռընոտէլի բանաձեւը կրցաւ համախմբել միայն 925 ձայն։ Միջանկեալ հոսանք մը, որ ակսիօն սոսիալիստ անունը առած էր, ստացաւ 220 ձայն։

Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը տեղի ունեցաւ կիրակի եւ երկուշաբթի Մարսիլիոյ մէջ։ Համագումարը միաձայնութեամբ քուէարկեց քաղաքացի Նէննիի ներկայացուցած քաղաքական բանաձեւը եւ վերընտրեց վարիչ մարմինը։ Համագումարէն վերջ երկու հարիւր հոգինոց հացկերոյթի մը մէջ խանդավառ ճառեր խօսուեցան։ Միջազգայինականի ներկայացուցիչը, Ֆրանսացի եւ օտար ընկերվարականներու ներկայացուցիչները իրենց համակրութիւնը յայտնեցին տարագիր իտալացի ընկերվարականներուն

Աւստրիոյ վարչապետը ինչո՞ւ Հռոմ գնաց

Այն պահուն ուր Գերմանիոյ պաշտօնական ներկայացուցիչները Ֆոն Փափէն եւ Կէօրինկ այցելութեան գացած էին Հռոմ՝ Պապին ու Մուսոլինիին, օդանաւով Հռոմ հասաւ Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուս։ Այս անակնկալ այցելութիւնը զանազան մեկնութեանց տեղի տուաւ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կասկածը կար թէ՝ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները կ'ուզէին Հռոմի հաւանութիւնն առնել Աւստրիոյ միացման Գերմանիոյ (Անշլուս)։ Տոլֆուսի այցելութիւնը կը վերագրուի այդ համաձայնութիւնը ջուրը ձգելու ծրագրին։ Հիթլէրի վերջին բռնատիրական եղելութիւնները այն վախը առաջ բերին որ Աւստրիան միացնելով, Հիթլէր կ'ուզէ գերմանական նահանգի մը վերածել զայն՝ սատրապի մը մականին տակ։ Այդ պատճառով ալ Աւստրիոյ մէջ հակառակ հոսանք մը առաջ եկած է միացման գաղափարին դէմ

«Թէկլիշէ Ռունտշաու» կը գրէ թէ Աւստրիոյ վարչապետը բանակցութեան մտած է Մուսոլինիի հետ՝ փոխառութիւն մը կնքելու համար։ Այս փոխառութեան շնորհիւ Աւստրիա պիտի ենթարկուի Իտալիոյ ազդեցութեան

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը

Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտէն երկու օր վերջ, Ֆրանսայի պատուիրակ Էտուար Էրիօ Հավրէն նաւ նստաւ դէպ ի Ամերիկա։ Մեկնելէ առաջ Հավրի մէջ իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը ընթացքին, Էրիօ ճառ մը խօսելով յայտարարեց

— «Ամերիկացի մեծ տնտեսագէտ Ուոլթըր Լիփմէն վերջերս խօսելով Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մասին, կ'ըսէր թէ գլխաւոր խնդիրն է տնտեսական կեանքը վերակենդանացնել։ Քաղաքական տագնապը տնտեսական տագնապ առաջ բերած է։ Ու եթէ Անգլիա, Միացեալ Նահանգները եւ Ֆրանսա միօրինակ կերպով գործակցելու մասին համաձայնութիւն գոյացնեն, այն ատեն կարելի է յուսալ թէ մարդկային կարելիութեանց սահմաններուն մէջ պիտի լուծուին օրուան ահռելի խնդիրները։ Ահա՛ այս գործը պատրաստելու եւ այդ կոչին պատասխանելու համար է որ կը մեկնիմ.

« Անգլիոյ վարչապետ Շէրպուրկէն անցած ատեն կը յայտարարէր թէ համաձայնագրեր չպիտի բերէ հետը, այլ կ'ուզէ ուժգնօրէն գործակցիլ համաշխարհային խորհրդաժողովի պատրաստութեան եւ ընդհանուր առմամբ աշխարհի տնտեսական վերականգնումին։ Ես ալ միեւնոյն ոգիով պիտի աշխատիմ Ուաշինկթընի մէջ բոլոր ուժերովս, ամբողջ բարեացակամութեամբս եւ համոզումովս »։

Մեծ յոյսեր դրուած են Ուաշինկթընի այս խորհրդաժողովին վրայ։ Քաղաքական շրջանակները լաւատես են։

Մոսկուայի դատավարութիւնը վերջացած

Անգլիացի ճարտարագէտներու դատավարութիւնը շարունակուեցաւ կիրակի եւ երկուշաբթի՝ հակառակ տօնական օրերուն։

Ամբաստանեալներու եւ վկաներու ունկնդրութենէն վերջ, ընդհանուր դատախազ Վիշինսքի խօսեցաւ իր ամբաստանական ճառը.

— Այս խնդիրը, ըսաւ, համաշխարհային կարեւորութիւն ունի։ Բարեկամ թէ թշնամի ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւած է։ Կարգ մը շրջանակներ կուրցած դասակարգային ատելութեամբ՝ մոռցած են մեր գերիշխանութեամբ հաստատուած սահմանները եւ կը փորձեն բարոյական ճնշում բանեցնել դատավարութեան ընթացքին վրայ։ Այդ բոլորը մերժեցինք իրենց արժանի ձեւով. ոչ ոքի թոյլ կուտանք միջամտել մեր ներքին գործերուն, հակառակ փորձուած մեքենայութեանց։ Մեր դատավարութեան ձեւը հաճելի չէ աշխարհակալ պետութեանց, որովհետեւ խորհրդային արդարութիւնը դասակարգային է։ Ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստողը Մէթրօ Վիքըրս ընկերութիւնը չէ, այլ անոր Մոսկուայի ճիւղին կարգ մը պաշտօնեաները, Մընքհաուզը։

Ամբաստանութիւնը գլխաւոր երեք կէտերէ կը բաղկանայ. — 1. Խափանարար աշխատանք, 2. Զինուորական լրտեսութիւն, 3. Կաշառքի օգտագործում՝ կառուցելու համար խորհրդային իշխանութեան դէմ։

Երկուշաբթի առաւօտ Վիշինսքի շարունակեց իր ամբաստանագիրը. երկար կանգ առաւ անգլիացի ճարտարագէտներու խափանարար արարքներուն վրայ, որ կը շարունակուէր 1928էն ի վեր։

Ընդհ. դատախազը մանաւորապէս յանցաւոր կը նկատէ Թորնթընը, որ ամբաստանեալ դիրք բռնած էր հարցաքննութեանց ընթացքին։ Մանաւանդ չէ ներեր անոր իր նախկին յայտարարութիւններն ուրանալը։ « Մաքտոնըլտ աւելի քաջութիւն եւ խղճմտութիւն ցոյց տուաւ »։ Վիշինսքի շատ խիստ չէ նաեւ Կրէկորիի հանդէպ։

Գալով ռուս ամբաստանեալներուն, անողոք է անոնց հանդէպ.

—Խափանարարները որոշած էին մահացու հարուած տալ մեր ճարտարարուեստի ճակատներէն ամէնէն կարեւորներէն մէկուն. ելեկտրականին։ Խափանարարներու մեթոտները, ինչպէս կուլակներունը, փոխուած են։ Շատ դժուար է անոնց գործը մէջտեղ հանել։ Դանդաղ ու լռիկ կ'աշխատին. արդէն վտանգն ալ հոդ է։ Մոսկուայի մէջ խափանարարները իրենք ալ կարծես թէ իրենց հնգամեայ ծրագիրն ունէին։ 1928էն ի վեր արկածները անպակաս եղած են։ Պակասաւոր գործիք մը կրնար անմիջապէս մթութեան ենթարկել Կրէմլինը, Մոսկուայի բոլոր զօրանոցները, կասեցնել անթելի կայանը։ Բարեբախտաբար ազգը կը հսկէր եւ այժմ վտանգը հեռացուած է։ Հակառակ ձեւ, խափանարարներ, հակառակ ճնշումի ձեր փորձերուն, մեր ջանքերը պսակուած են։ Խորհրդային ելեկտրական ճարտարարուեստը յառ. ճամբու մէջ է։

Վիշինսքի քննադատեց Անգլիոյ դատական մեթոտները եւ մէջբերումներ ըրաւ անգլ. օրէնքներէն, ցոյց տալու համար թէ ինչ խստութիւններ կը գործուին Մեծն Բրիտանիոյ մէջ եւ բարոյական ինչ ճնշումներ կը բանեցուին.

— Գալով խորհրդային արդարութեան, անիկա օրէնքին առջեւ հաւասար չի ճանչնար բոլոր մարդիկը։ Մեծ միամտութիւն պիտի ըլլար նոյն արդարութիւնը գործադրել աշխատաւորին եւ բանուոր դասակարգի թշնամիին հանդէպ։

Ետքը առանձին առանձին քննութեան կ'ենթարկէ բոլոր ամբաստանեալները.

— Մաքտոնըլտ խիստ փորձառու գաղտնի գործակալ մըն է։ Ամբողջ խումբին մէջ ամէնէն ճարպիկն է։ Իր յանցանքը խոստովանեցաւ եւ միւս ամբաստանեալներուն մասին տեղեկութիւններ տուաւ։ Իր դէմ այնքան փաստեր կային որ ստիպուեցաւ խոստովանիլ։ Մաքտոնըլտ պարկեշտ է, եթէ կարելի է պարկեշտ կոչել խափանարար մը։

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին Մաքտոնըլտ ճնշուած երեւոյթ ունի. անշարժ ու ինքնամփոփ կը նստի՝ աչքերը յառած պարապին։

Վիշինսքի խօսքը ուղղելով Թորնթընի յայտարարեց թէ ինք վատ, դաւաճան ու անպէտ մարդ մըն է։ « Թերեւս օր մը օգտակար պիտի ըլլաք իբրեւ աղբ բեղմնաւորելով խորհրդային դաշտերը։ Ձեր սուտերը թող ճնշեն ձեր խղճին վրայ, եթէ խիղճ ունիք »։

Գլխաւոր ամբաստանեալներուն համար խիստ պատիժ կը պահանջէ, առանց սակայն մինչեւ մահապատիժ երթալու։ Նոյն իսկ դատաւորները կը հրաւիրէ ներող ըլլալու.

— Խորհրդային արդարութիւնը արեան ծարաւի չէ։ Բոլոր ամբաստանեալները մահուան արժանի են, բայց դատարանները վրէժով դատել չեն ուզեր։ Ժամանակ մը Խորհրդային Միութիւնը ամէն միջոցներով ինքնապաշտպանութեան կը դիմէր։ Այսօր այլ եւս չի վախնար իր թշնամիներէն։ Սակայն եթէ դատարանը անհրաժեշտ դատէ գերագոյն պատիժը տալ, դատաւորներու ձեռքը չպիտի դողայ։ Կը կրկնեմ թէ ամբաստանեալները յանցաւորեն պատժական օրինագրքի 58րդ յօդուածին համաձայն, որ մահապատիժ կը նախատեսէ։ Սակայն իբրեւ մեղմացուցիչ պարագայ պէտք է նկատել այն որ իրենց փորձերը ձախողած են։

Վիշինսքի խօսեցաւ ամբողջ ութ ժամ։

Ետքը սկսան խօսիլ պաշտպան փաստաբանները։ Մաքտոնըլտի փաստաբանը Զմիւռնոֆ ջանաց պզտիկցնել իր պաշտպանեալին դերը, յայտնելով թէ իր պետերու հրամաններուն կը հնազանդէր։ Միւս ամբաստանեալներէն մէկ քանին իրենք անձամբ խօսեցան իրենց պաշտպանողականը։

Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ առաւօտ։ Վճիռը կը սպասուէր երէկ գիշեր։

Սիթրոէնի վէճը չէ կարգադրուած

Կը յուսացուէր թէ աշխատանքի նախարար Ֆրանսուա Ալպէռի միջնորդութեան շնորհիւ պիտի կարգադրուի Սիթրոէնի վէճը եւ գործարանները պիտի վերաբացուէին երէկ։ Սակայն կարելի չեղաւ հակառակորդ տեսակէտները հաշտեցնել։

Սիթրոէն կ'ուզէր ընդհանուր օրավարձքերու վրայ ամսական 3,600,000 ֆրանքի խնայողութիւն մը ընել։ Նախարարի պնդումներուն վրայ յօժարեցաւ 2,700,000ի իջեցնել այդ գումարը. մինչդեռ բանուորներու յանձնաժողովը կ'առաջարկէր ամսական միայն 400,000 ֆրանքի խնայողութիւն մը, իբրեւ սկզբունք ընդունելով ո՛չ մէկ զեղչ կատարել որոշ գումարէ մը պակաս առնողներու օրավարձքին վրայ։ Ուրիշ հաշիւով մը, Սիթրոէն կ'ուզէր գործաւորներու ժամավարձքին վրայ մէկ ֆրանք զեղչ կատարել, բայց նախարարի պնդումներուն վրայ յօժարեցաւ 0.70 միայն զեղչել. մինչդեռ բանուորները կը պահանջէին միայն 10 սանթիմ զեղչել։

Գարախանի ազդարարութիւնը Ճափոնի

Խորհրդային Միութեան արտաքին փոխ – գործավար Գարախան, որ մասնաւորապէս կը զբաղի Ծայրագոյն Արեւելքի գործերով, կիրակի օր իր մօտ կանչեց Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը եւ յանուն խորհրդային կառավարութեան անոր ուշադրութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թուրք համայնավարները Ժիպալիի եւ Օրթագիւղի ծխախոտի գործարաններուն եւ զանազան թաղերուն մէջ բազմաթիւ թռուցիկներ ցրուած են։ Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկելով 13 հոգի ձերբակալեց եւ գրաւեց թռուցիկները։ Կը հաստատուի թէ համայնավարութիւնը բաւական տարածուած է այդ շրջաններուն մէջ, գործունէութեան գլխաւոր կեդրոնը ծխախոտի գործարաններն են։ Նոր ձերբակալութիւններու կը սպասուի։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

31րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Կոտինիէռի Հաւուրտ Գարակէօզեան Հոմին նախկին սաներուն կողմէ, Ա. Նուրեանի միջոցաւ	100
Տոքթ. Մ. Նորայր, Փրիվաս	100
Գումար	200
Ապրիլ 11ի գումարը	8678
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8878

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԵՒՈՅԹԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը արդէն իսկ պատրաստած է իր նիւթացոյցը։ Ըղած է պատկան մարմնին, ու քիչ ատենէն ազգ. մեծ ժողովը կը վաւերացնէ անշուշտ։

Վերջին տարիներու ընթացքին, Թուրքիոյ նիւթացոյցը հետ փոփոխութիւններ կրեց։ Այսինքն՝ գումարը իջաւ։ Այս վերջին ճշգումը ըրի, որովհետեւ նիւթացոյցին թիւերը գործադրութեան հետ միշտ խոտոր կը համեմատին. Ենկիւրին ամէն տարեսկիզբի թիւեր կը շարէ իրարու տակ ու կ'ըսէ — աոր այսքան, անոր՝ այնքան, անոր՝ այնքան պիտի ծախսեմ։ Բայց կը ծախսէ ինչպէս որ յարմար գայ։

Առանձնապէս հետաքրքրական է գիտնալ թէ՝ տարեկան ի՛նչ եկամուտ ունի ան։ Այսինքն՝ նիւթացոյցին մուտքի բաժինը ինչ՞ր եւ որքա՞ն կ'ըլլայ։

1933 նիւթական տարուան համար նախատեսուած մուտքին գումարն է 175,000,000 ոսկի։ Այս գումարը նախորդ տարուան եկամուտներու գումարէն 5,645,000 ոսկի աւելի է։

Նախորդ տարի, Ենկիւրի շատ ճիգ թափեց, որ եկամուտներու նախատեսութիւնը իրական գետնի վրայ դնէ։

Յաջողեցաւ թէ ոչ՝ չգիտենք։ Ենկիւրի բաց գիրք չունի։ Ու միշտ երկու Գուրան կայ ձեռքը՝ մէկը իրեն, իսկ միւսը իրմէ դուրս եղածներուն համար։ Պաշտօնագրի մը մէջ կ'ըսուի.

— « Մինչ գրեթէ բոլոր երկիրները նիւթացոյցի իրենց բացերը գոցելու մտահոգութիւնը ունին եւ կը ջանան անոնց փոխարժէքները հայթայթել, մեր նիւթացոյցի տեսակէտէն կարելի եղածին չափ կանխիկ գործածութիւնը աչքի առջեւ ունենալով, կրնանք ըսել թէ մեր կացութիւնը բնական երեւոյթ մը եւ բնոյթ մը կը պարզէ։ 1932 նիւթական տարուան Յրդ ամսուն վերջաւորութեան գանձումներու ճիգը եկամուտներու գումարը հասցուցած է 118,025,458 ոսկիի։ Գանձումներու այս ճիգը տարուան վերջ մեր ենթադրածը հայթայթելու յոյսը եւ ուժը տալու արժէքն ունի »։

Զգլխեմ թէ՝ ընթերցողը որոշ գաղափար մը կրցա՞ւ կազմել։ Այս՝ «կարելի եղածին չափ », « երեւոյթը եւ բնոյթը», « ճիգը », « յոյսն ուժը», կը պարզեն, սակայն, որ Ենկիւրի « ճիգ » կ'ընէ ծամծմելու բաներ մը, բայց բառերուն մէջէն կ'աղաղակէ դառն իրողութիւնը ,— ճնշումով, քամելով կը գանձէ։

Այսպէս կամ այնպէս, արագ ակնարկ մը նետենք վերջին չորս տարիներու գանձումներուն վրայ։

1928ին, առաջին 8 ամիսներուն գանձուած է 138,170,000 ոսկի, վերջին 4 ամսուան ընթացքին՝ 66,896,000 ոսկի։ Ութ ամսուան՝ տարեկանին համեմատութիւնը՝ 67 առ հարիւր։

1929ին, առաջին 8 ամիսներուն՝ 145,226,000 ոսկի։ 12 ամսուան մէջ՝ 206,168,000 ոսկի։ Վերջին 4 ամսուան գանձումը՝ 60,924,000 ոսկի, տարեկանին հետ համեմատած՝ 8 ամսուանը 71 առ հարիւր։

1930ի 8 ամսուան գանձումները՝ 130,974,000 ոսկի։ 12 ամսուանը՝ 189 միլիոն 68 հազար։ Վերջին 4 ամսուանը՝ 58,094,000 ոսկի։ 8 ամսուանի համեմատութիւնը՝ 69 առ հարիւր։

1931 տարուան 8 ամսուան գանձումը՝ 111,812,000 ոսկի, 12 ամսուանը՝ 169,345,000 ոսկի։ 8 ամսուանը՝ բաղդատած տարեկանին՝ 69 առ հարիւր։

1932 տարուան համեմատութիւնը նոյն 69 առ հարիւր է եղած (նախորդ համեմատութեանց միջին թիւը)։ Ուրեմն, եթէ վերջին 4 ամսուան ընթացքին Թուրքիա կարողացաւ 1931ի 4 ամսուան գանձումները ընել, տարեկան 170,000,000 ոսկին ձեռք ձգած պիտի ըլլայ։

1933 նիւթական տարուան եկամուտի գլուխները հետեւեալ ձեւով նախատեսուած են.—

Առաջին բաժնին մէջ մտնող հողերու, շէնքերու, կենդանիներու, շահու եւ նման ուրիշ եկամուտներու եւ հարստութեանց տուրքերը հաշուուած են 33,700,000 ոսկի։ 1932ին այս տեսակ տուրքերուն գումարն էր 33 միլիոն 775 հազար ոսկի։

Մաքսերու տուրքին, գործածութեանց տուրքին, հանոյքի եւն. 71 միլիոն 129 հազար ոսկի։ Անցեալ տարի այս բաժինը նախատեսուած էր 63 միլիոն 368 հազար ոսկի։ Կառավարութիւնը մտադրած ըլլալով արտաքին առեւտուրին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել, մաքսերու նախատեսութիւնը աւելցուցած է։

Մենաշնորհներու հասոյթ նախատեսուած է 33,625,000 ոսկի։ Անցեալ տարի 33,675,000 էր նախատեսութիւնը։

Պետութեան յատուկ կալուածներէ եւ ապրանքներէ 2,875,000։ Նախորդը՝ 2,825,000 էր։

Պետութեան վարած հաստատութեանց եկամուտը՝ 5,165,000 ոսկի։

Ընդհանուր հաստատութեանց եւ ընկերութեանց եկամուտները պետութեան բաժինը՝ 995,000 ոսկի։ Անցեալ տարի 1,100,000 էր։

Զանազան եկամուտներ եւ տուգանքներ՝ 4,795,000 ոսկի, նախորդ տարի 4,575,000 էր։

Բացառիկ եկամուտ՝ 518,000 ոսկի։

Տնտեսական տագնապի տուրք՝ 9 միլիոն, հաւասարակշռութեան տուրք 13 միլիոն։

Կը տեսնուի, ուրեմն որ Ենկիւրի մեծ փոփոխութիւն մը չէ ըրած իր նիւթացոյցի մուտքի բաժնին մէջ։

Ինչ որ ուշագրաւ է, սակայն, այն է որ « բնական երեւոյթ մը » պարզող նիւթացոյցը իր սնունդը կ'առնէ բացառիկ կամ անբնական հասոյթներէ։ Տագնապի տուրք, հաւասարակշռութեան տուրք, բացառիկ եկամուտ եւայլն, որոնք կը քամեն ժողովուրդը եւ անհատական եկամուտներուն խոշոր մասը կը հոսեցնեն պետական գանձը։

Այդ է պատճառը որ Ենկիւրի՝ տարրական տեղեկութիւն մը տալու փափաքին մէջ՝ գլուխը պատէ պատ կը զարնէ, մանուածապատ բացատրութիւններու կ'ապաւինի եւ… երեւոյթէ կամ տեսարանէ կը ճառէ, մինչ թիւն ու պիտանքն մերկ ու յստակ բացատրութեանց կը կարօտին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՆՍ ՓԵՑՈԼՑ

Երիտասարդութիւնը, որ Գերմանիոյ մէջ աչք բացաւ պատերազմի օրերուն կամ անկէ անմիջապէս վերջը, վկան ու դերակատարը եղաւ մեծ արնանկութեան մը։ Գերման հոգին սկըսած էր կասկածիլ իրենիրմէ, իր մշակոյթէն, իր սրբութիւններէն։

Այդ բարոյական խառնաշփոթութիւնը աւելի եւս սաստկացած էր փիզիքական անօթութեամբ։

Պատերազմ, յեղափոխութիւն, տագնապ, դրամի անկում, անգործութիւն։ Այս ամէնը վերածուեցան մէկ արդիւնքի, — թշուառութիւն, անօթութիւն, ցլխտ։

Մարմնով, հոգիով նուաղած այս երիտասարդութիւնը բնդունակ չէր խանդավառութեան։ Անոր նեղմղուած կորովը, ապարդիւն ու վրիպած յոյսերը իր մէջ կուտակուեցան իբրեւ թոյն, դառնութիւն։ Գրականութիւնը խմորուեցաւ այդ թոյնով.

Երիտասարդութեան մէկ հոսանքը տառապեցաւ դէպ ի անիշխանութիւն. կծու, կիզիչ ու վայրենի հեգնանքը եղաւ իրենց զէնքը։ Անխնայ սկսան պատռել ընկերային բոլոր դիմակները։ Բայց ոչինչ կը բերէին անոնց փոխարէն։ Քանդել՝ քանդելու հաճոյքին համար։

Ուրիշ հոսանք մը թեքեցաւ դէպ ի յեղափոխութիւն։ Քանդել, այո՛, բայց վերաշինելու յառաջադրութեամբ։ Հաւա՛տք՝ ստեղծագործ ուժերու վըրայ

Այս խումբէն կարելի է համարել Ալֆոնս Փեցոլցը։ Ժամանակին իրմէ տուած ենք թարգմանութիւններ ՅԱՌԱՋի մէջ։ Ստորեւ՝ պատմուածք մը։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԱԶՈՒԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Անտառային ցօղին արծաթեայ հետքերը կը փայլփլին արեւշող իրերու վրայ։

Հոն, ուր ընդարձակ մարգը, իր արգաւանդ ակօսներով, կը կիթնի մթին մենաւոր անտառին, աստուածային ամպերը կը թարթափին գեղեցիկ երիտասարդի մը շուրջ։

Իր ակնարկը կը հառագայթէ. իր մարմինը, հագիւ ծածկուած՝ թեթեւ վերարկուով մը, գեղեցկութիւն կը նշուլէ։ Ան հոն է, ճամբու մը ծայրը, եւ կը պատրաստուի նոր արտահոտի մը մէջ մտնել։ Առաւօտեան հովը կը թրթռացնէ ծառերը։ Հուժկու եղեւնիի մը ճիւղերուն թառած են շատ մը թռչուններ գոյնզգոյն։ Անոնք մորիկ կ'ընեն ուշադրութեամբ մեծ եղնակը. կարմիր բանկանակով, որ իրենց կը պատմէ կարեւոր բաներ։

— Այո, այո, կ'ըսէ ան իր սուր ձայնով. դուք ի դուր չէք ուզեր հաւատալ ինծի. այս գեղանի երիտասարդը, որ կեցած է այնտեղ, ատլորենիին տակ, Մաճն է։

— Բայց անիկա երեւոյթն ունի աւելի ծպտեալ իշխանի մը, կը մրմնջէ վիպային տանկերը։

— Գարշաց խօսքեր այդ ամէնը։ Ծպտեալ իշխանն'ը, ալ չմնաց անոնցմէ, մինչդեռ Մաճը, ա՛ն, ան միշտ գոյութիւն ունի, կանչեց վճռաբար սեւագգեստ ագռաւը։

— Ես միշտ կարծած եմ թէ Մաճը սարսափելի կմախք մըն է, գերանդին ուսին, սուլեց զարմացածով կլորակ խայտիտը։

— Այս ամէնը պառաւական յիմար շատախօսութիւններ են։ Ես իրմէ իմացած եմ թէ անիկա Մաճն է. վրայ բերաւ եղնակը ու յարեց.

— Դուք գիտէք որ անգամ մը ես բռնուեցայ թռչնորսի մը կողմէ եւ ստիպուեցայ ապրիլ երկար ատեն մարդոց միջեւ, մինչեւ որ յաջողեցայ փախիլ։ Տխուր տարագրութիւնս թոյլ տուաւ ինծ սորվելու մարդոց լեզուն։

«Անհաւատալի, երկու ամիս առաջ, կը վերադառնայի անընձագիւ, փայտփորի մօտէն։ Արդէն բաւական մութ էր, երբ հառայ անտառին մէջ, բացատի մը, ուր մարդ մը կեցած, մեծկակ տերեւի վրայ կը նկարէր։ Ես սկսայ թռչկոտիլ շուրջը։ Իր նկարին վրայ կը նշմարուէին անտառներ, մարգեր, ամպեր, որպէս թէ ամէնն ալ իր շուրջը եղած ըլլային։ Ու վերը, արեւն էր, հրաշալիօրէն գեղեցիկ, մայրամուտի պահուն։ Բայց նկարիչը գոհ չէր իր գործէն, յաճախ կը նետէր վրձինը, ձեռքերով կը ծածկէր դէմքը, ինչպէս կ'ընեն մարդիկ, երբ վիշտ կ ունենան ու կ'ըսէր բարձրաձայն.

— Անիկա չէ այն, ինչ որ կը փափաքիմ։

«Ու որովհետեւ գիշերը վրայ կը հասնէր, այս տարօրէն մարդը ձեռքերը կարկառեց երկինք ու այսպէս հեծեծեց.

— «Ո՛ր ես, ո՛վ աստուածային գեղեցկութիւն։ Ինչո՞ւ կը ծածկուիս ինծմէ։ Քեզ տեսնելու համար, եթէ պէտք է Մաճուան ձեռքն իսկ բռնել, պիտի ընէի անմիջապէս, հաճոյքով։

«Այս ատեն, ծառերուն մէջէն անակնկալ լոյս մը անցաւ, արեւու ճառագայթի մը նման, ու սա երիտասարդը, զոր կը տեսէք այնտեղ, թեթեւ քայլերով մօտեցաւ նկարիչին։ Մեծ եղաւ ուրախութիւնը այս վերջինին, երբ նշմարեց զայն։ Ձեռքերը պարզեց ու հրճուալից գոչեց.

— «Ո՛ գեղեցկութիւն, դուն վերջապէս լսեցիր պաղատանքս, քանի որ դուն անձամբ իսկ եկար ինծ, որպէսզի քու գիտութեան գաղտնիքը երթամ, ու բարեկամը դառնամ քու սիրոյդ։

«Երիտասարդը ձեռքը դրաւ երիտասարդին ուսին ու ըսաւ.

«Ես Մաճն եմ ու քեզ պիտի առաջնորդեմ ճշմարիտ ու յաւերժական գեղեցկութեան ճամբուն։ Հետեւէ ինծի։

«Ու երկուքը միասին անհետացան։

Ահա այսպէս է որ եղնակը վերջացուց իր պատմութիւնը, մինչ Մաճը կը մօտենար մարդոց բնակութիւններուն։

×

Ջորի խոռոչին մէջ, ուրկէ դուրս կը սողոսկի սպիտակ ճամբան, նստած է փայտի ծանր դէզի մը վրայ, յոգնութենէն գլալագիրկ, ծերուկ կին մը։

Ան կը քնանայ. իր դէմքը, տառապանքի խորշոմներով ակօսուած, օծուն է խաղաղութեան եւ ուրախութեան լուսապսակով։ Ծերուկ կինը, որ գրեթէ գերեզմանին հասած է, կ'երազէ։ Ան կը տեսնէ իր զաւակը, որ, տարիներ առաջ, մեկնած է երթալ աշխատելու երկաթուղիի մը շինութեան վրայ, հեռո՛ւն, աշխարհի ծայրը, անդ մը, ծախելով այսպէս, իր երիտասարդ գեղջուկ ուժը, քիչիկ մը դրամի համար։ Հոս մը ծածկելու զբաղած պահուն, անիկա, մայրի բեկորէ մը վիրաւոր, մեռաւ։ Բրիչը ձեռքը, արիաբար, պատերազմի հանկարծ ինկած զինուորին նման։ Ու ճիշտ անոր պէս անյայտ եւ անտեսուած։ Բացի մօրմէն, որ չուզեր հաւատալ իր մահուան։

— Պիտի վերստին գայ, անպայման, կ'ըսէ կինը ինքնիրեն։ Ու իր թշուառ մարմինը այդ սփոփարար մտածումէն կը քաշէ ապրելու կամքը։

Արդարեւ, անիկա, տղան, յաճախ վերադարձած էր իր մօտ, բայց միայն գիշերը, երբ ինք կը քնանար, ու կ'երազէր տարօրէն դէպքեր։ Այսօր ալ, մինչ կը քնանայ, երկնքի եւ անտառի ամայութեանց միջեւ, իր զաւկին վերադարձի հրաշքը կը կրկնուի վերստին իրեն համար։ Բայց, երբ կ'արթննայ, այդ անգամ, իր զաւակը անհետացած չէ ինչպէս կ'ընէր սովորաբար։ Անիկա հոն է, իր առջեւ, իր ուժին ու գեղեցկութեան մէջ, անիկա՝ զոր կը ցանկային աղջիկները, սրմէ կը վախնային պարմանիները, ճիշտ այնպէս, ինչպէս էր մեկնած պահուն, գլխարկը գլուխը եւ ճամբու գաւազանը՝ ձեռքը։

Աննկարագրելիօրէն երջանիկ, ծերուկ մայրը կը փութայ ընդառաջ իր զաւկին։

— Իգնատ, իմ փոքրիկ Իգնատս, վերջապէս բարի եկար։ Ո՜վ իմ տըղաս, տղա՛ս, ի՜նչ ուրախութի՛ւն… բոլոր անգամները այլափոխուած են անկէ… թող որ կրթնիմ քեզի, իմ սիրելի պզտիկս։

Մաճը, զաւակին կերպարանքով, վեր կ'առնէ խանդակաթօրէն ծերուկ կինը իր թեւերուն մէջ. զայն կը փոխադրէ ամառնային այս գեղեցիկ օրուան լոյսին տակ։ Իսկ ճանճերն ու կայծոռիկները կը մնան ու կը տզզան փայտի լքուած խուրձին շուրջը։

×

Արմտիքի արտերուն մէջ, զոր գեղնեցուցած է հասունութիւնը, կը հնչէ ծեծուող գերանդիներու միօրինակ աղմուկը։ Բայց այդ լռութիւնը կը ծածկէ կիզիչ ժամերը։ Այնպիսի լռութիւն մը, զոր գիւղի ճամբուն աջին ու ձախին տնկուած հին ուռենիներն անգամ չեն համարձակիր լսելի ընել տալ ամենադոյզն սօսափիւն մը։

Յարդէ ցցուն տանիքի մը տակ որ ցած տան մը վրայ կը հանգչի գլխարկի մը նման, պզտիկ մանչուկ մը, հազիւ վեց տարեկան, պառկած է հին քուրջերէ խեղճուկ անկողնի մը վրայ։ Պզտիկ, խեղանդամ ապրած մըն էր որ ծնունդէն ի վեր անկարող է շարժելու իր ոտքերը ու մէկ անգամ։ Իր եղբայրները ու քոյրերը, իբրեւ վարձկան, զբաղած են ցորեն հնձելու մեծ ագարակի մը մէջ։ Տղուն աչքերը բաւեն կարօտով կը նային երկնքի կողմը, ուր արեւն է եւ ուր իրեն կը սպասեն իր մեռած ծնողքը ապահովաբար։ Երբ անտառի կողմէն եկող արձագանգ մը կ'անցնի գիւղի վրայէն, ու կը կարծէ թէ իր հայրը, եւ մայրը զինքը կը կանչեն։ Ահ, եթէ հրեշտակ մը գար զինքը փնտռելու, ինչպէս խելօք պիտի մնար հոն, վերը երկինքը։

Օտարական մը, ճամբու փոշիին մէջէն կ'ուղղուի դէպի խրճիթը։ Երբ հիւանդ տղան զայն տեսաւ, անմիջապէս, գրեթէ ակամայ, ան յիշեց Աւետման պատկերը, որ կախուած է պատէն։ Հրեշտակը որ նկարուած է այնտեղ կը նմանի այս երիտասարդ մարդուն. միայն այս վերջինը ալ աւելի գեղեցիկ է, ալ աւելի որբանուէր, քան նկարին հրեշտակը։ Հիմակ ան հասած է իր փոքրիկ խեղճ անկողնին մօտը. իրեն կը խօսի այնքան սիրով, ինչպէս երբեմն մայրը։

— Ի՜նչ է անունդ, տղաս։

— Անունս Ժանօ է, ու այնպէս չէ՞, դուն ես այն հրեշտակը որ զիս պիտի տանի հայրիկին ու մայրիկին մօտ։

Մաճը քուրջերուն մէջէն վեր կ'առնէ երջանիկ տղան։ Փոքրիկ, ազազուն մարմինը կը պրկուի քաղցր երտնութեամբ ու իր բերանը կը ժպտի։ Մաճը, տղան՝ գրկին մէջ, կ'երթայ, կէս օրուան քուրումնալից խաղաղութեան մէջ։ Անոնց շուրջը կը հնչէ երկնային երաժշտութիւն մը։

×

Ձիերկուան վաս գայները կը գժգունին։

Տիրապետելով արօտավայրերը, որոնց մարդոց հովիւէն կը բարձրանան մինչեւ անտառը, Մաճը կը վերադառնայ ծառերու լռութեան։ Վերջին անգամ մը եւս ան կը նայի ետ իրեն։ Լեռներու առանձնութենէն վար, ան կը նայի դէպի հովիտը, ուր կը տապլտկին մարդիկ եւ իրենց գործերը։ Ագախին մը ու իր սիրահարին կը տայ, տեսնելով Մաճը՝ կը մտածէ իրմով.— «Ո՜հ, ահա չքնաղ արարած մը։ Կարծէք տարագիր իշխան մը։ Թերեւս աւելի լաւ կը համբուրէ քան իմ ժողէֆինս։

Քաղաքին տղաքը, պառայէ մը վերադարձին կ'երգեն, գինեւորներու նման հաւաշափ քայլերով.

Ինչպէս սիրուն է կեանքը, սիրուն,
սիրո՛ւն,
Պզտիկ Թռչունները գիտեն ատիկա։
Անոնք կ'երգեն զուարթ, զուարթ
երգեր,
Ու իրենց թեթեւ փետուրները կը
թրվուան
երկնքի կապոյտին մէջ։

Ու Մաճը, կ'անհետանայ, ժպիտը շրթունքին, անտառին մէջ։

ԱԼՖՈՆՍ ՓԵՑՈԼՑ

ՔՈՔԹԷՅԼ

Աշխարհիկ երիտասարդ մը, քաջակազմ երեւոյթով, վերջերս բժշկական քննութիւն մը կը խնդրէր բժիշկէ, գանգատելով որ քալելու դժուարութիւն կը կրէ եւ ցաւեր կը զգայ ոտքերուն մէջ։

Ուշադիր քննութիւն մը ցոյց տուաւ, որ ենթակայ է թեթեւ ataxie locomotriceի մը, պատճառը ալքոլամոլութիւն, — հիւանդին մօտ կը բացակայէին անդրադարձիկ երեւոյթները (réflexe), ցաւեր կը զգար սրունքի եւ ազդրի ջիղերներուն մէջ, քալելու եւ ոտքի վրայ կենալու դժուարութիւն։

Այս աշխարհիկ երիտասարդը ամէն օր սովորութիւն ունէր խմելու 10—15 բաժակ քոքթէյլ, պատրաստուած գարիի եւ գինի օղիով։

Նմանապէս աշխարհիկ մանկամարդ տիկին մը կը գանգատէր որ մելամաղձիկ հոգեթափութեան տագնապներ կ'ունենար յաճախ եւ անքնութիւն։ Այս կինն ալ սովորութիւն ունէր ամէն օր խմելու 4—5 բաժակ քոքթէյլ, պատրաստուած օշինդրի օղիով եւ անկաթուրայով։

Պատերազմէն առաջ, բժիշկները շատ քիչ պատեհութիւն կ'ունենային տեսնելու ոգելից ըմպելիներով թունաւորման դէպքեր հարուստ դասակարգին մէջ։ Քոքթէյլը անծանօթ էր դեռ։ Օշինդրինն էր օրը։ Եւ բժիշկները սովոր էին արձանագրելու, հիւանդանոցներու մէջ կամ բժշկական այցելութիւններու ընթացքին, ստամոքսի խանգարումներ, լեարդի հիւանդութիւններ եւ երիկամներու տկարութիւններ, բոլորին ալ պատճառը ալքոլամոլութիւն կամ օշինդր խմելու մոլութիւն։ Ցիմարանոցներու մէջ, բազմաթիւ էին օշինդրի օղիին զոհերը, որոնք քանի մը շաբաթ մնալէ յետոյ, երբ իրենց մտային խանգարումները կ'անհետանային, կը մեկնէին… նորէն թունաւորուելու համար դուրսը։

Օշինդրը ամէն տեղ էր, արճարաններուն եւ գինետուններուն մէջ։ Բանուորը կ'երթար պարպելու քանի մը գաւաթ կէս օրին եւ իրիկունը ճաշերէ առաջ, կամ ճաշերէն դուրս։ Արգիլուած չէր տակաւին օշինդրի գինովութեան դէմ պայքարը։ Զինաթափ եղած էին հանրային իշխանութիւնները։

Մեծ պատերազմին էր, որ ձեռք առնուեցան խիստ միջոցներ՝ վերջնապէս արգիլելով օշինդրը։ 15 մարտ 1915ին խորհրդարանը քուէարկեց օրինագիծ մը, որ կ'արգիլէր պատրաստութիւնը եւ վաճառումը ամէն տեսակ ոգելից ըմպելիներու, եթէ խառնուած է thuyoneով, ինչպէս է օշինդրը (absinthe)։

Հրաշալի՞ կարգադրութիւն, ափսո՛ս որ երկար չտեւեց։ 24 հոկտեմբեր 1922ին, անհասկնալի դանդաղութեամբ մը, հրովարտակ մը պաշտօնապէս կը նուիրագործէր կարգ մը օշինդրանման արտադրութիւններ, ինչպէս անիսոնը եւ աստղանիսոնը (badiane)։ Արգիլեցին օշինդրը, բայց արտօնեցին անիսոնի զանազան պատրաստութիւնները, թէեւ անիսոնին ոգին, anétholը, այնքան թոյն կը համարուի որքան օշինդրի ոգին, thuyoneը։

Եւ 1922էն ի վեր ալքոլամոլութիւնը յառաջդիմեց։ Բանուոր դասակարգը սկսաւ ինքզինք թունաւորել անիսոնախառն ալքոլներով։ Եւ այդ թուականէն ի վեր, դարձեալ, հարուստ դասակարգն ալ կը թունաւորէ ինքզինք աւելի եւս թունաւոր ըմպելիներով, — քոքթէյլ։ Աշխարհիկ դասու ալքոլամոլութիւնը կսկծալի համեմատութիւն մը առաւ։ Այդ յամրընթաց ինքնաթունաւորումը, որ կը կատարուի քոքթէյլներով, հարուստ եւ բարեկեցիկ դասակարգին համար կը կազմէ լուրջ վտանգ մը։ Արդիական ամէն տան մէջ ոգելից ըմպելի կարասիներու ջոկ անհրաժեշտութիւն մը դարձած է։ Ինքնաշարժներու մէջ իսկ ոգելից ըմպելի կը խմեն։ Ամէն տախտրուհի պէտք է գիտնայ քոքթէյլ պատրաստել։ Ի՞նչ տխուր նախանձախնդրութիւն։ Իրար կը հրաւիրեն քոքթէյլի սեղանի, երբ հաճոյք կը զգան խմելով այդ թոյնը, այնքան աւելի որքան հրամցնողը՝ փափկասուն ձեռքով մըն է վարդագոյն եղունգներով հաւրկի՞ է մերժել։

Փրոֆ. Կիլէն վերջապէս իր հեղինակաւոր ձայնը բարձրացուց, 1929ին Բժշկական Ակադեմիային մէջ։ Յաւ տուաւ վերահաս վտանգը թունաւորման, որ կը սպառնայ հարուստ դասակարգին։ Եւ սակայն քոքթէյլի գինովութիւնը կը շարունակուի տակաւին։ Ոչ թիւը գիտեմ, ոչ ալ ձեւը բոլոր քոքթէյլներուն։ Շատ են անոնք եւ բոլորին բաղադրութեան խառնուած են գինի օղի, օշինդրի օղի, գարիի օղի, անկօսթուրա, որոնք նոյնքան աւելի թունաւոր են քան օշինդրն անիսոնը։

Ո՛ւսկից կուգայ քոքթէյլը։

Քոքթէյլ անգլիական բառ մըն է որ կը նշանակէ աքաղաղի պոչ. Այսինքն խառնուրդ զանազան գոյներու։ Պատերազմէն առաջ, ոչ ոք գիտէր Ֆրանսայի մէջ թէ ի՛նչ է քոքթէյլը. Անգլիան ու երկու Ամերիկան էին որ այս ըմպելին նուէր տուին Ֆրանսայի Շնորհակալութեան արժանի նուէր մը չէ սակայն։

Քոքթէյլի գինովութեան արտայայտութիւնը. — Կարելի է ըսել թէ այդ ըմպելը կը ներգործէ մասնաւորաբար ստամոքսին, լեարդին, երիկամներուն եւ սրտին վրայ, եւ ոգիները (essences)՝ ջղային կեդրոնական դրութեան վրայ։ Անոնք որ կը թունաւորուին գինիով, գարեջուրով, որոնք նոյն ոգի կը պարունակեն, կը վնասեն իրենց ստամոքսին, լեարդին, երիկամներուն եւ սրտին, (դժուարամարսութիւն, ստամոքսի մէջ վէրք, լեարդի շիկուց, երիկամնատապ, սրտի գիրութեամ)։ Իսկ օշինդրի, անիսոնի հազար տեսակ բաղադրութեամբ քոքթէյլի կարգէն սխրժարժի կոչուած ըմպելիները, որոնք մասնաւորապէս թունաւոր ոգիներ կը պարունակեն զանազան խանգարումներ կը պատճառեն ջղային դրութեան մէջ։

Բոլոր անոնք որ կը թունաւորուին քոքթէյլներով, կը ներկայացնեն ջղային երեք կարգի տկարութիւններ 1) ջլախտաբանական, 2) ջղային կաթուածական, 3) հոգեկան։

1— Անքնութիւնը առաջին ախտանշանն է։ Քոքթէյլով թունաւորուողը շատ ուշ կը պառկի։ Քունը չի տանիր խռովալից շարժումներ կը կատարէ կ'ելլէ կը նստի, կը պտըտի սենեակին մէջ, նորէն կը պառկի, բայց եւ այնպէս քունը չի տանիր երբեք։ Կը զգայ քնաբեր դեղերու (վէրոնալ, գարտէնալ)։ Առտուան դէմ վերջապէս կը քնանայ աստուածային. Սարսափելի երազներ կը տեսնէ։ Սոսկումով, կը գիտակցի թէ կ'ըլլայ անկապակից մղձաւանջներու, մէկը միւսէն աւելի խենթ։ Ընդոստ կ'արթննայ։ Զի գիտէ թէ երազ տեսած է, եւ գիշերուան իր տաղտկալի պահերէն ընկճուած ոտք կ'ելլէ։ Անօթի չէ։ Ախորժակը գրգռելու համար՝ քոքթէյլ մը կ'առնէ, յետոյ ուրիշ մը, եւ վերջապէս հաւասար մը ալ։ Ինքնաթունաւորումը յամրաբար կ'աւարտէ իր ընթացքը։

Եւ այս թունաւորուած գժբախտ հետզհետէ կը դառնայ տխրամած, յոռետես, երկչոտ։ Կը կորսնցնէ քաջութիւնը։ Այնուհետեւ, « կարով առանձնանալու համար », տխրութիւնն ու ձանձրոյթը վանելու համար, չի սպասեր գիշերուան, ըմպելիներու սովորական ընկերակիցներուն, ու կը սկսի անընդհատ խմել քանի մը գաւաթ (marc), կամ քոնեաք, կամ ուրիշ տխուր… թոյներ։

Իրիկունը կը վերսկսի քոքթէյլի բարողութիւնը, երբ մեր հիւանդը վազանցուկ ու կեղծ զուարթութիւն մը կը ստանայ։

Իրական հիւանդ մըն է այս, շատ կը ժամնուի անձկութեան, անդադար (angoisse), գերայուզութեան, յանկարծավարութեան (impulsivité), տիրական զինն է քոքթէյլով թունաւորուած հիւանդներուն։ Հիւանդը դիւրագրգիռ է ու կատաղի, շատ նուազ կ'ուզէ ու կ'ուզէ իր շուրջը. անպիտ բերտ ու կոպիտ ընթացք մը ցոյց կուտայ, որ կը զարմացնէ իր շրջապատը։ Այլ եւս անճանաչելի կը դառնայ, ան որ առաջ այնքան քաղաքավար էր.

Ծուլութիւնը կը վարակէ զինք։ Այլեւս ալ չի իր բնազդներուն, իր շարժումներուն եւ իր յուզումներուն, իր շարժումներուն խաղաղ վստահութիւնը չունի։ Այժմ մենք բոլորս համոզուած ենք թէ ինքնաշարժի արկածներու գլխաւոր պատճառներէն մէկն է յաճախ քոքթէյլ խմելու մոլութիւնը։

2— Ջղային կաթուածահարութեան

ծագած խանգարումները աւելի ծանր են. Օչինդրը կը նկատուի թոյն մը, որ լուծնոտութիւն (սարա) կը պատճառէ. Գինի օղին, օչինդրի օղին, անիսոնօղին, անխառն եւ բոլոր նման արտադրութիւնները մաս կը կազմեն քօքթէյլի բաղադրութեան, հետեւաբար նոյնքան թունաւոր են եւ լուծնոտութիւն կը պատճառեն: Այս վերջնեկ լուծնոտութեան նշանները կը յայտնուին, քօքթէյլի չարաչար գործածութեան պատճառով, այն երիտասարդներուն մօտ, որոնք արդէն 25 կամ 35 տարեկան են:

Անվերջ ջղացաւեր, վիճակային ցաւատանջ գնդերապրկումները առաջին նշաններն են այն ծանր ողնատապերուն (polynévrite), որոնք յաճախ կը վերջանան յամառ անդամալուծութեամբ, նոյն իսկ կուրութեամբ:

Ոամբրնթաց ու հին ալքոլամոլութիւնը կամ օչինդը խմելու սովոր մարդիկ կը գտնեն նոյնպէս մասնաւոր ողնատապի մը, որ կ'անհետանայ՝ երբ կը դադրեցուի թոյնին գործածութիւնը Արդարեւ ալքոլամոլներու ողնատապը (tabès alcoolique) անհետացաւ 1915ի օրէնքով: Ու վերստին երեւան եկաւ, երբ քօքթէյլը զարձաւ սրճարաններու սիրած ըմպելին, աշխարհիկ զասուն եւ սափլոններուն սիրած ըմպելին.

3— Աւելի ծանր խանգարումներ ի վերջոյ կը փոխեն իմացականութեան: Քօքթէյլով թունաւորուածները բանդագուշանքի կը մատնուին, — նախանձի, հալածանքի եւ կասկածամտութեան

Այլ եւս հարկ կ'ըլլայ դիմել խիստ կարգադրութիւններու, —յիմարանոց զնել.

Քօքթէյլը կը յիմարացնէ ենթական, եւ մենք համոզուած ենք կ'ըլլանք անոր իմացական կատարեալ չիջումին, որ ալքոլամոլներու յիմարութիւն կը կոչուի Առով կը վերջանայ քօքթէյլին ասելիք գերը:

Ալքոլամոլութեան ժառանգական հետեւանքը.— Երբ հայր մը կամ մայր մը, կամ երկուքը մէկ թունաւորուած են ալքոլամոլութեամբ, իրենց զաւկին կը փոխանցեն անդարմանելի տխրաբանական խանդարումներ Ու եթէ սիֆիլիզին ժառանգական երեւոյթները կարելի է դարմանել, անկարելի է դարմանել ալքոլամոլութեան ժառանգական ախտանշանները.

Այդպիսի ծնողքներու զաւակները կ'ըլլան ջղային, բթամիտ, ապուշ, կամ ետ նուազն տհաս (arriéré): Ալքոլամոլներու մօտ լուծնոտութիւնը թանկագին ժառանգ է.

Ինչպէս դարմանել.— Ըմպելիներու վրայ դրուած արգելքը որ եւ է խնդիր չունի, — Ամերիկայի մէջ տեսնուեցան այդ չափազանցութեան աղաղակող հետեւանքները: Ախտաբեկութեան անհատական նշանակները կաղմոր արդիւնք մը չտուին: Պատժական կարգադրութիւնները, խմանեկներու արգելափակումը, գինովներու ձրեւմատարութիւնը երբեք չնկատուեցին չարիքը:

Ախտաբեկութեան ընկերային տրամադրութիւնները կը բախին շատ մը արգելքներու: Ֆրանսա տարեկան կ'արտադրէ 2 միլիոն ալքոլ 100 աստիճան, եւ պետութիւնը ատկէ կը շահի աւելի քան մէկ միլիառ ֆրանք:

Լաւ միջոց մը կը համարենք ոգելից ըմպելիներու վրայ դրուած մասնաւոր արգելքը: Օչինդրին վրայ դրուած արգելքը ցոյց տուաւ իր օգուտը:

Ուրեմն ինչո՞ւ չարգիլել այն ըմպելիները, որ ունին թունաւոր ոգի: Կը մաղթենք որ 1922ի հրովարտակը, որ կ'արտոնէ ոգելից ըմպելիներու պատրաստութիւնն ու վաճառումը, չեղեալ հռչակուի եւ նոր օրէնքով մը արգիլուին ջղային դրութիւնը թունաւորող բոլոր ըմպելիները: Ջենք ուզեր որ արգելք դրուի Ֆրանսայի ազնիւ գինիին վրայ, ոչ ալ գարեջուրին ու խնձորօղիին վրայ: Այս ըմպելիները, որ «առողջարար» կը կոչուին, իրապէս առողջարար են՝ երբ չարաչար չենք գործածեր: Գինիի եւ գարեջուրի չարաչար գործածութիւնն է, որ կ'առողջնորդէ ալքոլամոլութեան: Գինին ու գարեջուրը, չափաւոր գործածուած պարագային, վնասակար չեն:

Տիւքլօ կ'ըսէր թէ «այն ըմպելիներն են առողջարար, որոնք չեն գործածուիր չարաչար»: Ոգելից ըմպելիները, քօքթէյլները վնասակար են միշտ, ինչ չափով ալ գործածուին: Անոնք պէտք է արգելքի տակ դնել առանց ուշացնելու:

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

(« Guérir »)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՀԻԿԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Կարմիր Մահիկ, քննելով Ներսայի Կարմիր Խաչերու ծրագիր – կանոնագիրները, պատրաստած է նոր ծրագիր մը՝ երիտասարդական կազմակերպութեան համար: Այս առթիւ խմբագրուած օրինագիծը ընդունած են առողջապահական եւ կրթական նախարարութիւնները.

Այդ օրինագիծը ի միջի այլոց կ'առաջարկէ.—

1) Տղաքը մեծցնել մարդկային եւ փոխադարձ օժանդակութեան զգացումներով եւ այդ նպատակը իրականացնելու համար զանոնք վարժեցնել հաւաքական կեանքի

2) Թուրք երիտասարդութեան մէջ զօրացնել առաքինութեան եւ հայրենասիրութեան զգացումները:

3) Առողջապահական կանոնները տարածելով, նպաստել երկրին մէջ ընդհանուր առողջութեան բարձրացումին:

4) Դպրոցական աշակերտութիւնը շահագրգռել Կարմիր Մահիկի գործերով եւ անոնց պարզել Կարմիր Մահիկի նպատակները՝ պատրաստելու համար, այդ կերպով, ապագայ անդամներ:

Կեդրոնը պէտք է ըլլայ Էնկիւրի, իսկ քաղաքներու մէջ՝ մասնաճիւղեր վարժարաններու մէջ ըլլալիք կազմակերպութիւնները պիտի կոչուին Կարմիր Մահիկի երիտասարդական կազմակերպութեան թեւ, ու պիտի կրէ իր վարժարանին անունը: 7—18 տարեկան մանչ ու աղջիկ անդամ են անոր:

ԱՀԱ ԹԷ ԻՆՉՈ՞Ւ... Կ'ԱՅԻՆ ՄԱՐԴԻԿԸ

Ձէյլէք.«Միլլիյէթ»ի մէջ կը գրէ.— Անձնաւորութիւն մը տարօրինակ բան մը կը պատմէր: Ինք ողջ ըլլալով հանդերձ, զինքը մեռած արձանագրեր են:

Թէեւ առաջին ակնարկով տարօրինակ կը թուի ողջ մէկուն մեռած արձանագրուած ըլլալը, բայց այս պարագան յաճախադէպ իրականութիւն մըն է: Բազմաթիւ մարդիկ կան, որոնք արձանագրութեանց մէջ մեռած ըլլալով հանդերձ, կ'ապրին, ու աւելի մեծ թիւով մարդիկ ալ՝ մեռած են ու արձանագրութեանց մէջ կ'ապրին...

Իմ ծանօթներէն մին ալ 10-15 տարի առաջ մեռած էր եւ երեք տարի առաջ զործի մը համար արձանագրութեանց դիւանին մօտ դիմում կատարելով, տեսայ որ բարեկամս... ողջ էր:

Կը տեսնուի որ մարդ արարածը ունի իրական կեանք մը, տրիկա Աստուծոյ ձեռքն է: Անոր ուզածին չափ կ'ապրի եւ երբ օրը գայ, կը մեռնի: Մէկ ալ՝ արձանագրութեանց կեանք մը ունի: Այս վերջինը պաշտօնէային ձեռքն է, ուզածին չափ կ'ապրեցնէ, ուզած ատեն կը մեռցնէ: Այս երկու կեանքերը իրարու հետ բնաւ առնչութիւն չունին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

Վարչապետութեան վիճակագրութեան ընդհանուր տնօրէնութիւնը հրատարակած է վիճակագրութիւն մը (1932 տարուան յատուկ), ուրկէ կը պարզուի, որ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունին, անկախ իրենց մասնաճիւղերէն, 44 ազգային դրամատուններ, որոնց դրամագլուխներուն ընդհ. գումարն է 91միլիոն թրքական ոսկի: Ասոնցմէ երեքը ունին 15—30 միլիոն դրամագլուխ, 2ը՝ 5—15 միլիոն, 8ը՝ 1—5 միլիոն, 4ը՝ մէկու կէս միլիոն, 5ը՝ 150,000—500,000 ոսկի, 15ը՝ 100 հազար ոսկի, իսկ 7ը՝ 25—100 հազար: Ազգ. դրամատուններէն մեծերն են — Թուրքիա Ճիւմհուրիյէթ Մէրքէզ Պանքասը, Զիրաաթ, Իշ, Էմլաք, Սէնայի վէ Քրէտի, Իզմիր Էսնաֆ վէ Քրէտի պանքասը, Աստիֆազար Թիւրք Թիճարէթ պանքասը, Աքշէհիր պանքասը, Արհիսար Թիւթիւնճիւլէր պանքասը Ասոնց մօտ պայմանաժամով եւ առանց պայմանաժամի, ընթացիկ հաշուի ձեւով տրուած դրամներուն գումարն է 134 միլիոն սաշտի ոսկի: Այդ գումարի 34 միլիոն սա չափը խնայողական է, իսկ 100 միլիոնը առեւտրական գործի յատկացուած գումար:

Անցեալ օր, մեր Թուրքիոյ բաժնի աշխատակիցը յօդուածով մը խօսած է խնայողական դրամներու մասին: Այդ դրամները տրուած են ազգային եւ օտար դրամատուններ:

Այսպէս՝

խնայողական ի պահ դրուած գումարներ

	ազգ. դրմ.	օտր. դրմ.
1923	2,328,000	1,570.000
1924	3,608,000	2,160.000
1925	4,886,000	2,639.000
1926	7,223,000	3,127,000
1927	12,705,000	4,150,000
1928	17,468,000	4,999,000
1929	22,192,000	4,978,000
1930	27,104,000	5,183,000
1931	34,208,000	4,005,000

Այս ցուցակը կը ցուցնէ, արդէն, թէ 9 տարուան ընթացքին շուրջ 17 անգամ աւելցեր է ազգ. խնայողութեան դրամը

Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան, որ ժողովուրդը առաւելապէս ազգային դրամատուններուն կը վստահի իր դրամները, քան՝ օտար, եթէ, սակայն, տոկոսի տարբերութիւն մը դեր չի խաղար հոդ:

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Հայաթ Անսիքլոփէտիսի» անունով թուրքերէն համայնագիտարան բառարանը, որ 15 օրը անգամ մը լոյս կը տեսնէ այբուբենի կարգով իր 29րդ թիւին մէջ, «Էրմէնիսթան» անունին կարգին հետեւեալ տողերը յատկացուցած է իր ընթերցողներուն ծանօթացնելու համար Հայաստանը.—

«Հայաստանի սովետ ընկերվարական հանրապետութիւնը, 1920ին մտած զօրեց ռուս սովետ ընկերվարական հանրապետութիւններու Միութեան մէջ:

30.900 քառ. քիլոմեթր ընդարձակութեամբ Հայաստանը կը գտնուի Անդրկովկասեան բարձրաւանդակին հարաւ-արեւմուտքի կողմը: Այս բարձրաւանդակին վրայ փոքր Կովկասներ կոչուած լեռներ, երկու շարքի վրայ, հիւսիս-արեւմուտքէն հարաւ-արեւելք կ'երկարին:

Լեռներուն մեծ մասը մարած հին հրաբուխներ են: Ալակէօզ լեռը (Արագած), 4039 մեթր բարձրութեամբ, երրորդ երկրաբանական շրջանին ժայթքած է: Լերան կողմերը լաւաներով ծածկուած են: Այս անհարթ բարձրաւանդակին վրայ, մաս մը հոսող ջուրերը դուրս վազելու համար անցնելիք ճամբայ չգտնելով, փոսերու մէջ կը լեցուին եւ շատ մը տեղերու մէջ մեծ լիճեր կը կազմեն: Այս լիճերուն ամէնէն մեծը Կէօքճա և կամ Գօքճա կէօլն է (Սեւանայ լիճ): Այս լիճը ծովու մակերեսէն 1900 մեթր բարձր է եւ 1400 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունի:

Լէնինականի (հին անունով Կիւմրիւ) շուրջը հողը ամբողջովին հրաբխային է: Հոս յաճախ երկրաշարժ կը պատահի

1926 հոկտեմբերին պատահած երկրաշարժը խիստ սաստիկ եղաւ:

Հայաստանի կլիման ընդհանրապէս չոր եւ ցամաքային է, բայց բարձրութեան գիրքին, Սեւ Ծովին կամ Կասպից ծովին ունեցած մերձաւորութեան կամ հեռաւորութեան համաձայն կլիման ալ կը փոխուի:

Տարուան մէջ տեղացող անձրեւի քանակութիւնը 700միլիմեթր է բարձրութեանց վրայ, իսկ հովիտներու մէջ 280 միլիմեթր: Ջերմութիւնը միջին հաշիւով 10—11 աստիճան է հովիտներուն մէջ, իսկ բարձրերը 2:

Հայաստանի ամէնէն նշանաւոր գետը Թուրքիայէն եկող Արաս (Արաքս) եւ ճիւղերն են: Արաս գետը Էրզրումի շուրջ Պինկէօլ լեռնէն կ'ելլէ եւ Թուրքի մօտէն անցնելով, Աղրը Տաղըի (Արարատ) մինչեւ արեւելեան կողմերը, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանը կը կազմէ:

Արասին Զանկա (Զանգու) կոչուած ճիւղին վրայ Երեւանի շրջակաները, Ռիքովի մէջ1926ին ելեկտրակայան մը հիմնուած է:

Գետերը արագահոս են, մանաւանդ ձիւնհալի եղանակին:

Հովիտներու մէջ բամպակ, ծխախոտ, թութ եւ այգի կը մշակուին, ինչպէս նաեւ բրինձ, ծխախոտ, քիչ մը ցորեն եւ գարի: Հին ժամանակներէ ի վեր Հայաստանի ժողովուրդը ոռոգումի գործին մէջ շատ վարժ է: Ոռոգումի գործը թէ հովիտներու մէջ եւ թէ լեռներու վրայ շատ մեծ խնամքներու առարկայ է:

Ջրանցքներու ընդհանուր երկարութիւնը 350 քիլոմեթրէն աւելի է: 1922էն ի վեր հին ջրանցքները նորոգուած են եւ այսպէս 360 հազար հեկտար հող մշակելի վիճակի վերածուած է: Անտառները քիչ են: Անասնաբուծութիւնը տարածուած է: Պանիրի եւ կարագի ճարտարարուեստը տակաւ կը յառաջդիմէ: Ուղտ ալ կը գտնուի: Ծահիճներէն աղբուկ ալ կը ժողվեն: Քաթարայի Ալլահվէրտի պղինձի հանքը բաւական հարուստ է եւ 1925ին գործնականապէս արտածումի սկսած է:

Երկրին մէջ աշխատանք կը թափուի ճարտարարուեստ հաստատելու եւ անոր զարկ տալու համար:

Լէնինականի մօտ մեծ ելեկտրակայանի մը շինութեան ձեռնարկուած է: Առով Հայաստանի ելեկտրակայաններուն թիւը 10ի պիտի բարձրանայ: Գինիի, բամպակի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններ բացուած են: Հայաստանէն կ'անցնի Վրաստանի կեդրոն Թիֆլիզը Պարսկաստանի Դաւրէժ քաղաքին միացնող երկաթուղին եւ Լէնինականէն դէպի Թուրքիա երկարող ճիւղ մը Կարս – Սարըքամըշ – Էրզրումէն անցնելով մինչեւ Դերջան կը հասնի.

Հայաստանի կեդրոն Երեւան քաղաքը 75000 բնակիչով Թիֆլիզ – Դաւրէժ երկաթուղագծին վրայ կը գտնուի:

'Հայաստանի բնակչութիւնը 920 հազար է, որուն 100էն 86ը հայ, 10ը Թուրք, 2,4ը Ռուս են: Կովկասի միւս կառավարութիւններուն կարեւոր քաղաքներուն մէջ ալ մաս մը Հայեր կը գտնուին: Հայաստանի մէջ կրթութեան յառաջդիմութեան համար ալ վերջին տարիներուն մէջ շատ ջանք թափուած է: Մէկ համալսարական համալսարան, 42 մասնագիտական եւ 6 վարժապետանոց, մէկ ալ երաժշտանոց բացուած է:

Ֆ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ 1

Աբէնֆի «Նոր Օր»ը կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (11 ապրիլ).

— «Ցունահայ գաղութը բազմաթիւ հոգեր ունի, որոնց մասին խորհող կեդրոնական իշխանութիւն չկայ: Ըլլայ հոս, ըլլայ Սելանիկի մէջ, գոյութիւն ունեցող ազգային մարմինները, հեղինակութենէ զուրկ ըլլալով, միանգամայն կորսուած զանգուածներէն, չեն կրնար օգտակար ըլլալ եւ զբաղիլ գաղութը շահագրգռող կենսական խնդիրներով, որոնք տարիներէ ի վեր կը մնան անլոյծ: Այդ խնդիրներէն կարեւորագոյնը՝ հպատակափոխութեան հարցն է, որ բազմաթիւ անգամներ սեղանի վրայ եկած եւ մէկդի նետուած է: Ցոյց տրուած անփութութեան գլխաւոր պատճառը՝ կառավարական շրջանակներու հետ տեւական կապի ու շփումի պակասն է:

Վենիզելոսի կառավարութեան օրով, շատ մը արգելքներ կային, որոնց թուումը բնել ոչ մէկ օգուտ ունի: Թուրքիոյ հետ մշակուած բարեկամական քաղաքականութիւնը՝ դժուարութիւնները աւելցուց: Ներկայիս սակայն, պայմանները նոյնը չեն: Նոր կառավարութիւն գործի գլուխ անցած է եւ նոր դէմքեր ասպարէզ իջած են, որոնց մէջ կը գտնուին Հայութեան անկեղծ բարեկամներ

Զօրավար Գոնտիլիս, որ կառավարութեան սիւներէն մէկն է, բազմաթիւ առիթներով հայ ժողովուրդին անկեղծ բարեկամը ըլլալու մասին հաւաստիքներ տուած եւ խոստացած էր հպատակութեան խնդիրը կարգադրել, իշխանութեան գլուխ գալու պարագային

Նախարար ըլլալէն յետոյ, երբ հիւանդ պառկած էր, նոյն հաւաստիքը տուած է իրեն այցելող հայ բարեկամներուն, որոնք գացած էին շնորհաւորելու իր ընտրական յաղթանակը: Հայ ժողովուրդին հանդէպ նոյն լաւ ու բարեացակամ տրամադրութիւնները ունին վարչապետը եւ իրեն հետ գործակցող նախարարները: Մնայ կը մընայ օգտուիլ այդ տրամադրութիւններէն եւ նպաստաւոր լուծում տալ տարիներէ ի վեր առկախ մնացած խնդիրներուն:

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, ներկայ դահլիճը գործի ըսկսելէն առջին, Հայերու հպատակափոխութեան մասին դրուած վարչական արգելքները վերցուցած է: Եթէ ստոյգ է այս լուրը, ոչ մէկ պատճառ կայ որ պաշտօնական դիմում կատարուի զանգուածային հպատակափոխութեան ճամբան պատրաստելու համար:

Միայն հպատակափոխութեան խնդիրը չէ որ կը շահագրգռէ մեզ: Ցունաստանի մէջ ունինք բազմաթիւ ազգային վարժարաններ, որոնք նիւթապէս անձուկ վիճակ ունին: Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջանի վարժարանները երբեմն կ'օգտուին կառավարական կամ քաղաքապետական նըպաստներէ: Այս ուղղութեամբ ալ պէտք է դիմում կատարել կրթական նախարարութեան մօտ:

Ասոնցմէ դուրս, առկախ կը մնայ սթաթիւի խնդիրը: Արդարեւ շատ դժուար էմեր փափաքած սթաթիւն ունենալ: Զանազան պատճառներով, այս երկրին վարիչները, անցեալին մէջ, խուսափած են բացարիկ իրաւասութիւններ տալ հայ գաղութին, վախնալով փոքրամասնական նոր փորձանքէ մը: Պէտք է խոստովանիլ որ մեր պահանջներն ալ քիչ մը չափազանցուած էին: Ներկայիս, դետինը աւելի նպաստաւոր է նոր փորձ մը եւս ընելու այս ուղղութեամբ: Վստահ ենք որ Ցալտարիսի կառավարութիւնը մեծ լայնախոհութիւն ցոյց պիտի տայ սթաթիւի հարցին մէջ, ուղելով լայնօրէն գոհացում տալ մեր փափաքներուն»:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Աշխատանքի նախարարութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն, տեւաւորի կացութիւնը ապրիլի առաջին շաբթուան ընթացքին.—

8 ապրիլին արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 309,552, որուն 238.061ը այր, 71,491ը կին:

Նախընթաց շաբթուան ընդհանուր թիւն էր 314,190, ուրեմն նուազած են 4,638 գործազուրկներ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԳԱԳՕ.— Օհօ՜, պատասխանատու ...

ՄԵԼԻՔ.— Դէ՜հ, Արսէն, երեքս ... ելլենք, եթէ թողնենք, բոլորը ... անպատասխանատու ... Դէ՜հ, ... չկայ, առաջ անցիր Գագօ, ... որ մեզի վեր քաշես:

ԳԱԳՕ (քրթմնջելով).— Դուք գիտէք, պարոն, բայց յետոյ պիտի չըզ...

ՄԵԼԻՔ.— Շո՛ւտ, ժամ առաջ զէնքը պէտք է փրկել:

ԳԱԳՕ.— Այդի՞ն կ'ուզէք ելլել, թէ ...

ՄԵԼԻՔ.— Կամսա՛ր, կարծեմ աւելի ապահով է, չէ՞:

ԿԱՄՍԱՐ (պատրաստուելով).— ... է:

ԳԱԳՕ.— Ինչպէս կ'ուզէք, յետոյ ... ըսէք. (Կ'առնէ պարանի փաթոյթը. կամրջակէն կ'իջնէ ու ջրհորի անցքէն կ'անցնի):

(Կամրջակէն կ'իջնեն Արսէն, Կամսար ու Մելիք):

ՄԵԼԻՔ.— Եղուարդ, ընկերացիր մինչեւ անցքը: (Կ'առաջանայ):

ԵԴՈՒԱՐԴ (ջրի մէջ).— Ո՛ւֆ, ինչ պաղ է ջուրը:

ՄԵԼԻՔ (բարձրաձայն).— Հա՛յկ, մի բողքէ:

ՀԱՅԿ (կ'իջնէ խորշէն, յենլով ըբբանցքի երկու կողերուն կ'առաջանայ դէպ ի անցքը).— Հը՛, ի՞նչ կայ:

(Մինչ Արսէն ու Կամսար անցքէն կ'անցնին, Մելիք կը խօսի Եդուարդի ու Հայկի հետ):

ՄԵԼԻՔ.— Դուրսը դրութիւնը գէշ է, պահեստներէ տէրերը դուրս են ձգուած զէնքերը: Ես ու Կամսար դուրս ենք ելլում, անկարելի է այսպէս թողնել ժողովուրդը որ անպաշտպան մնայ:

ՀԱՅԿ.— Միասին դուրս ելլենք:

ՄԵԼԻՔ.— Առ այժմ սպասեցէք, տեսնենք նախ ինչ է դրսի ընդհանուր վիճակը:

ՀԱՅԿ.— Աւելի երկար անհնար է այստեղ մնալ, պաշարն ալ վերջանալու վրայ է:

ՄԵԼԻՔ.— Նոր պաշար կը հասցնենք. բայց լսեցէք, երկուքդ ալ, ամենակարեւորը: Եթէ յանկարծ պաշարուիք, իմացէք որ ամէն բան նախօրօք կարգադրուած է, իսկոյն նշանը տուանելուն պէս, տղեկնիդ կը ձգէք Գագօն ու ընկերը եւ կը քալէք ջրի հոսանքի հակառակ ուղղութեամբ, հորերը բազմաթիւ են այգիները կամ դաշտերը հանող, բոլորդ մէկ հորէն, կամ խումբ – խումբ զանազան հորերէն դուրս ելէք: Ձեր պաշարման լուրն առնելուն պէս պահակներ կը դնենք այդ ուղղութեամբ եղած հորերի վրայ որ դուրս գալուս ձեզ դիմաւորեն ... Դէ՜հ, մնաք բարի ...

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Բայց կարելի՞ է անցնել:

ՀԱՅԿ.— Եթէ այդքան ապահով է:

ՄԵԼԻՔ.— Հա՛, ի հարկէ, անձամբ եմ անցել Գագօի հետ, եթէ պատահմամբ այդ միջոցը նկատի չունենայինք, բնական է, անմտութիւն կը լինէր այստեղ գալը. դէ՜հ, մնաք բարի

Արսէնն ու Կամսարը բարձրացել են արդէն: (Գլուխը ներս կը խօթէ):

ՀԱՅԿ.— Շատ լուռ տարէք:

ՄԵԼԻՔ (աչքի մէջէն).— Լա՛ւ: (Կ'աննետանայ):

(խաւար ու լռութիւն):

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, առանց Մելիքի, Կամսարի ու Արսէնի

(Գագօ անցքէն կ'ելլէ ու կամրջակին վրայ կը վերադառնայ):

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Հը՛, ի՞նչ կայ դուրսը:

ԳԱԳՕ.— Կատարեալ մեռելութիւն:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Տունը ո՞վ կայ:

ԳԱԳՕ.— Պատաշը:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Վախենո՞ւմ է:

ԳԱԳՕ.— Կը դողայ խեղճը ... ինչ ըսեմ, խօսքս չանցաւ, ըսի, պէտք չէր, պէտք չէր որ դուրս ելլէին, այժմ, (գլուխը կը շարժէ), այժմ ես պատասխանատու չեմ, չեմ, չեմ ...

ԹԱԹՈՒԼ (դէպ ի կամրջակը, ըբբանցքի կողերուն յենած).— Հէ՛յ, տղերք, այցելութիւն կ'ընդունի՞ք:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Տեղերնիս լայն է, արի:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ուտելիք կա՞յ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ջոր հաց:

ԹԱԹՈՒԼ.— Խմի՞չք:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ջուր:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ա՛հ, մեր քովէն կանչէ (կը բարձրանայ կամրջակին վըրայ): Բա՛հ, ձեր տեղը մերինէն փառաւոր է, տախտակների վրայ:

ԳԱԳՕ.— Դուք գործի վրայ էք:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ծխել կարելի՞ է:

ԳԱԳՕ.— Բայց ջրի մէջ բան չձգէք, ի սէր Աստծու ... յանկարծ ջրի հետ դուրս չելլէ ...

ԹԱԹՈՒԼ.— Ա՛յ գող, դու ես մեղաւոր, ինչո՞ւ մեզ այստեղ բերիր:

ԳԱԳՕ.— Ասկէ աւելի ապահով տե՞ղ կայ, Գ. Թաթուլ:

ԹԱԹՈՒԼ.— Հա՛, ջրշուների համար, իսկ եթէ պաշարուի՞նք:

ԳԱԳՕ.— Ես բանուորը չեմ, Գ. Թաթուլ. պատմութիւնը կայ, անցեալը կայ, դու խօ ծանօթ ես:

(Թաթուլ կը վառէ սիկառիկը ու լուցկին ջուրին մէջ կը նետէ):

ԳԱԳՕ.— Տե՛ս, տե՛ս, ըսի բան չի ձգէք ջրի մէջ, ըսի, կը կրկնեմ, Գ. Մելիքին ալ ըսի, պատասխանատու չեմ, ա՛յ, պատասխանատու չեմ ...

ԹԱԹՈՒԼ.— Լա՛ւ, լա՛ւ, լուցկիի փայտէն առաջ շատ ուրիշ բաներ է դուրս հաներ ջուրը, մի պատմիր տեսնենք կարմիր ձիուդ պատմութիւնը:

ԳԱԳՕ.— Թո՛ղ, ժամանակը չէ:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ցետոյ կը պատմես սարսափի պատմութիւնը:

ԳԱԳՕ.— Լռի՛ր, պիտի խայտառակես ինծի:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ընդհակառակն, պատիւդ պիտի բարձրանայ, պատմի՛ր:

ԳԱԳՕ.— Միշտ մի ընկերոջ հետ ձեռնարկի կ'երթամ, ընկերս սխտոր մտաւ ձիավաճառ Ահմէտի հետ սակարկելու: Ձիերը մէկիկ մէկիկ դուրս կը հանէին, եւ քննելէ յետոյ դրան առջեւ կը կապէին. ապա կրկին ներս կը մտնէին ուրիշ մը դուրս հանելու: Ես պատի եռեւ պահուըտեր էի, ընկերոջս հազի վրայ, որով նշան կ'ընէր աւելի երկար ատեն ախոռի մէջ մնալու, անոնց ներս մտնելուն պէս՝ ամենալաւ ձիու քամակը թռայ ու ձին քըշեցի: Մէկ ժամ յետոյ տակիս մոխրագոյն ձին կարմրագոյն էր դարձեր:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ի՞նչպէս այդ:

ԳԱԳՕ.— Այնպէս, գոյնը փոխեց ձին:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Բայց ի՞նչպէս,

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

հրաւիրեց չինական արեւելեան երկաթուղիի գօտիին մէջ պատահած զանազան միջադէպերու վրայ, որոնք կը վնասեն Խորհրդային Միութեան շահերուն։

Մասնաւորաբար դիտել տուաւ թէ վերջերս կառախումբերուն վրայ կատարուած չարունակական յարձակումները, կանխամըտածուած արկածները, գողութիւններն ու խորհրդային քաղաքացիներու սպանութիւնները բոլորովին կազմալուծած են այդ գիծը։ Իր գինուորները այդ գիծին վրայէն փոխադրելու արտօնութիւն խնդրելով, ճափոնական կառավարութիւնը յայտնած էր թէ նպատակը խաղաղութեան վերահաստատումն էր։ Մինչդեռ կացութիւնը երբեք այսքան գէշ չէ եղած։

Գարախան դեսպանէն պահանջեց կարելի եղածին չափ շուտ պատասխան մը տալ եւ անոր յանձնեց խորհրդային կառավարութեան պահանջները ճշդող յիշատակագիր մը։

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի. «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթլէ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան
Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին
Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Petit Journalի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր։

Այրի Տիկ. Շուշանիկ Էրմոյեան, Մուշեղ Էրմոյեան (Ռուսիա), Այրի Տիկ. Նունուֆար Էրմոյեան եւ աղջիկը (Նիւ-Եորք), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էրմոյեան եւ զաւակունք (Սարսէլ), Տէր եւ Տիկին Քերոբ Անթոյեան եւ զաւակը (Թրէզնօ), Տէր եւ Տիկին Արշակ Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Ալլահաթեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Անթուան եւ Պարգեւ Օհանեան (Լանսէյ), Հայր Անտոն Ճնտոյեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Պիւլպիւլճեան (Պոլիս), Պ. Ստեփան Գաշըգճեան եւ զաւակունք, Օր. Արշալոյս Կլլիպոլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Գումրուեան եւ զաւակունք (Սարսէլ), Տէր եւ Տիկ. Եղիեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկ. Սրբուհի Մուրատեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Հայկ Դարբինեան, Մալզարեան, Խաչատուրեան եւ Բօրեադեան ընտանիքները խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ԷՐՄՈՅԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 14 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 17 Ապրիլ Երկուշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Ռօմէնվիլի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդը ուշ հասած ըլլալով կարելի չեղաւ հրատարակել կիրակիի թիւին մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ, Զար.— 75 Փր.։
ՖՈՒՐԿ, Ե. Պ.— 70։
ՄՈՐՊԻՀԱՆ, Կ. Ա. — 35.50։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ԹԷՀՐԱՆ, Ս. Գաբ. — Սկսանք ղրկել Ապրիլ 9էն։

250 ՖՐԱՆՔՈՎ

Տօղաշար մեքենային շնորհիւ պիտի կրնանք կատարել գիրքի եւ այլ ամէն կարգի հրատարակութիւններ անմրցելի եւ աննախընթաց գիներով։

250 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ

մէջը ըլլալով թուղթ, կազմ եւ կողք՝ 1000 օրինակի համար

ՄԻՇՏ ՆՈՐԱՁՈՅՆ ՏԱՌԵՐ,

ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՆՍԽԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դիմել ՏԷՐ — ՅԱԿՈԲԵԱՆ Տպարան

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

23 Ապրիլ Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45, Rue La Boëti, 45.— Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ FERDINAND HEROLD

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի

Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրօֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օրկով հայկական «Տէր ողորմեա »ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ NELLY GAUTHIER (թաւ ջութակ), MADELEINE FRIDE (ջութակ), Պարոններ J. GILLES (orgue), եւ P. BAJEUX (Hautbois), բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն։

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre — BEETHOVEN
Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois

2.— a) Aria — BACH
b) Andante — HAENDEL
c) Armenia — MALIPIERO
MADELEINE FRIDE

3.— a) Plainte — CAIX D'HERVELOIS
b) La fille aux cheveux de lin — DEBUSSY
c) Հերոսին մահը — Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER

4.— a) Oratorio: Prélude — TH. DUBOIS
b) Տէ՛ր, ողորմեա, դաշն. — PAUL FAUCHET
ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աքսորի եւ ջարդերու նկարներ։

ԼԻՈՆ — 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
ՎԻԷՆ — 23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՎԱԼԱՆՍ — 29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ
ՌՈՄԱՆ — 30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՄԱՐՍԷՅԼ — 29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ

ՊՐԷՖԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՃՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Salle du Conservatoire

2, rue de Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն
Կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

Տոմսերու գիները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 փրանք
Կը ծախուին սովորական տեղերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՁՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ
« ՋԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

« Երբ Սօֆիա էի հանդիպեցայ մարդու մը որ ինծի պատմեց Թրէլովինի խնդիրը։ Այս վերջինը Սերպիոյ Թագաւորը սպաննողներէն մէկն էր։ Տունէն դուրս կուգայ թատրոն երթալու համար եւ նոյն գիշերը խոշոր հրապարակի մը վրայ կը գտնեն իր դիակը։ Սուր մը խրած էին իր սրտին մէջ։ Երկու կարեւոր բան կար ուշադրութեան արժանի. առաջին՝ զօրավար Թրէլովինը նշանաւոր սուսերամարտիկ մըն էր ու յայտնի էր որ ըսպաննած չէին զինքը, այլ մեռած էր մենամարտի մը ընթացքին. երկրորդ՝ զօրավարը սեղմիրան կը կապէր ինչպէս բոլոր գերմանացած սպաները։ Իր վրայ յարձակողներէն մէկը երեւի նշմարած էր ասիկա եւ առիպած էր հաւանաբար որ հանէր զայն. վերջապէս այդ սեղմիրանը գտնուեցաւ դիակին քովը ...

— Այն առենները հասկցա՞ն թէ Ձորսերուն գործն էր այդ սպանութիւնը, հարցուց խմբագիրը։

— Ես նոյնիսկ անոնց մասին լսած չէի տակաւին, ըսաւ Ուէլըպի դժգոհութեամբ։ Ինչ որ է, գո՞ն ինչ ըրեր քեզի պատահածին համար։

— Հարցաքննեցի բոլոր դռնապանները ու ծառաները որոնք խմբագրատունն էին այդ ժամուն. բայց այդ խորհրդաւոր անծանօթին գալն ու երթալը ո՛չ ոք չէ տեսած. կարծեմ այս ամէնը մէկ հոգիի գործն է. չափազանց ապօրինակ է իսկապէս. ինչպէս չի հասներ, Ուէլըպի. պահարանին իսկ մը տակուին թաց էր երբ բացի. կ'ենթադրուի թէ նամակը գրուած էր խմբագրատան մէջ եւ փակցուած էր սենեակը մտնելէս մէկ վայրկեան առաջ։

— Պատուհանները բա՞ց էին։

— Ո՛չ. երեքն ալ փակուած էին շատ ամուր կերպով. անկարելի էր սենեակ մտնել այդ ճամբէն։ Գաղտնի ոստիկան մը, որ խմբագրատուն եկած էր տեղեկութեան համար, հաստատեց այդ կարծիքը։

— Նամակը այստեղ ձգող անձը մեկնած ըլլալու է ձեր գալէն մէկ վայրկեան առաջ միայն, ըսաւ ոստիկանը ու գրպանը դրաւ նամակը։

Պարտաճանաչ ու երիտասարդ ոստիկան մըն էր։ Քննութիւնները աւարտելէ առաջ լաւ մը խուզարկեց սենեակը. վեր վերցուց գորգը, պատերը շօշափեց, բացաւ դարակները ու չափեր նօթագրեց իր տետրակին մէջ։

— Մեզմէ շատերը կ'արհամարհեն ոստիկանական պատմութիւնները, բացատրեց գաղտնի ոստիկանը. բայց ես կարդացած եմ Քոնըն Տօյլի կամ Կապօրիօյի բոլոր գիրքերը եւ կը հաւատամ թէ պէտք է նկատի առնել ամէնէն փոքր մանրամասնութիւններն անգամ։ Սիկարէթի հետք գտա՞ք այստեղ։

— Ո՛չ, ըսաւ խմբագիրը։

— Մե՛ղք, ըսաւ ոստիկանը. Թուղթի մը մէջ ծրարեց « դժոխային մեքենայ » ու մեկնեցաւ։

Խմբագիրը յետոյ պատմեց Ուէլըպիին թէ ոստիկանութեան պաշտօնեան ամբողջ կէս ժամ խոշորացոյցով քննած էր սախտակամածը։

— Գտաւ միայն կէս ոսկինոց մը զոր քանի մը շաբաթ առաջ կորսնցուցեր էի. գէշ նշան է ...

Ամբողջ այդ իրիկունը սենեակին մէջ պատահածին մասին լուր ունէին միայն Ուէլըպին ու թերթին տնօրէնը։ Զանազան զրոյցներ շրջան ըրին խմբագրատան միւս մասերուն մէջ։

— Կայծ մը երեւցեր է ելեկտրական լամբին վրայ ու խմբագիրը սարսափեր է, ըսաւ թերթին Նաւային - Թղթատարական բաժնին վարիչը։

— Վա՜յ ... ըսաւ Օգտաճնական բաժնին պետը. ինծի ալ այդ տեսակ բան մը պատահեցաւ անցեալ օր ...

Տնօրէնը խիստ յանձնարարութիններ ըրաւ գաղտնի ոստիկանին՝ անոր մեկնելէն առաջ։

— Միայն դուք եւ ես պէտք է գիտնանք այս մասին. եթէ տարածայնուի, յանցաւորը ոստիկանութեան անօրէնութիւնն է։

— Վստահ կրնաք ըլլալ, պատասխանեց ոստիկանը. արդէն մենք խոշոր փորձանքի մէջ ենք։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ըսաւ տնօրէնը։

Այնպէս որ դէպքը գաղտնի մնաց մինչեւ թերթը ժամուլին յանձնուելէն կէս ժամ առաջ։

Ասիկա կրնայ զարմանալի թուիլ սովորական մարդու մը համար։ Սակայն լրագրի գործէն հասկցողները փորձառութեամբ տեսած են որ լուրերը կը տարածայնուին ընդհանրապէս տպագրուելէ առաջ։

Զարմանքի դրաշարներ — դրաշարներն անգամ կրնան չարաճճի ըլլալ — կարեւոր եւ սեփական լուրերու պատճէնը կը նետեն պատուհանէն դուրս, ուր իրենցմէ մէկը կը սպասէ սովորաբար։ Այս վերջինը լուրը կը տանի մրցակից թերթի մը խմբագրութեան ու կը ծախէ շատ բարձր արժէքով մը։ Պատահած են այսպիսի դէպքեր։

Երբ ժամը 11.30ին « Ջայնարձակ »ը յանձնուեցաւ ժամուլին, թերթին բոլոր խմբագիրները առաջին անգամ ըլլալով իմացան լուրը։

Եւ անհաւատալի խոշոր պատմութիւն մը եւս որ լոյս տեսաւ « Ջայնարձակ »ի մէջ, հետեւեալ մեծատառ խորագիրներուն տակ. —

ՁՈՐՍ ԱՐԴԱՐՆԵՐԸ. — ՄԵՐ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ. — ԴԻՒԱՅԻՆ ... ՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆ. — ՍՊԱՌՆԱԿԱՆ ... ՄԱԿ ՄԸ. — ՁՈՐՍԵՐԸ ԳԻՏԷ ... ԻՐԵՆՑ ԽՈՍՏՈՒՄԸ. — ԿԱՐԵՒՈՐ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ. — ՈՍՏԻԿԱՆ ... ԹԻՒՆԸ ԳԻՏԷ ԿՐՆԱ՞Յ ՓՐԿԵԼ ... ՖԻԼԻՓ ՐԷՅՄԸՆԸ

— Սքանչելի՛ պատմութիւն, ... տուաւ խմբագիրը փորձերը կարդալով։

— Գէշ չէ, ըսաւ Ուէլըպի, ... ծեմ ...

Այդ պահուն սենեակէն ներս ... պաշտօնեայ մը, որուն կ'ընկերանար անծանօթ մէկը, եւ ըսաւ.

— Այս պարոնը մէկը տեսնել ... գէ. գրգռուած երեւոյթ մը ունի ... լուն համար վեր բերի զինքը ... կան է. բառերը չեմ հասկնար ... բերի, պարոն Ուէլըպի։

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՆԵՐԸ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ԱՊՐԻԼ 1933

20 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2167

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՆԱՑՈՐԴԻ ՄԸ ԳԻՆԸ

Այս օրերս Փարիզի մէջ կը կնքուի վերջնական համաձայնագիր Օսմանեան Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն եւ Թուրք կառավարութեան միջեւ։

1928ի յուլիսին համաձայնութիւն մը կնքուած էր արդէն այս մասին եւ վերջնական կը նկատուէր։ Լօզանի դաշնագրին վաւերացումէն ետք, չորս երկար տարիներու դժնդակ բանակցութիւնները ի վերջոյ յանգած էին կարգադրութեան մը։ Սակայն Էնկիւրիի կառավարութիւնը միայն տարի մը յարգելէ վերջ իր ստորագրութիւնը, խափանարար դիրք բռնեց, մերժելով այնուհետեւ ո եւ է վճարում ընել Հանրային Պարտքի հաշւոյն։

Այդ թուականէն ի վեր նոր բանակցութիւններ կը կատարուին անվերջ շահակից կողմերուն միջեւ։ Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչը Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ Փարիզէն Էնկիւրի կ'երթեւեկէ տարիներէ ի վեր։ Քանիցս յայտարարուեցաւ թէ համաձայնութիւն գոյացած է, սակայն ամէն անգամուն ալ նոր խնդիր մը ծագեցաւ՝ յետաձգելով վերջնական կարգադրութիւնը։

Թուրքերը, չփացած իրենց տարած գիւրին յաղթանակներէն, անհաշտ քաղաքականութեան հետեւեցան եւ անդրդուելի մնացին իրենց տեսակէտներուն վրայ։ Իսկ բաժնետէրերու ներկայացուցիչները, հասկնալով որ չպիտի կրնան գանձել Թուրքիայէն ունեցած իրենց պահանջները, զիջումի ճամբան բռնելով մէկտեղ ուզեցին անտեսական ուրիշ շահեր ապահովել։

Օսմանեան Հանրային Պարտքէն Թուրքիոյ ինկած բաժինը, որ 108 միլիոն Թրքական ոսկեդրամ էր, զեղչուեցաւ ծիծաղելի գումարի մը՝ 7 միլիոն ոսկի, տարեկան չնչին վճարումներով։ Տնտեսական ճակատի վրայ կարեւոր յաղթանակ մըն է ասիկա Էնկիւրիի համար։

Ի՞նչ շահ ունէին բաժնետէրերը այսքան կարեւոր զիջում ընելու մէջ։

Երբ մէկ կողմէ Փարիզի մէջ տենդոտ բանակցութիւններ առաջ կը տարուէին, անդին Ֆրանսացի դրամատէրներ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի պաշտօնական շրջանակներուն հետ շփման մէջ կը մտնէին։ Վալէրիներ եւ մէթր Սալէմներ շարժման մէջ դրուած էին։ Անոնց համար կենսական էր ապահովել Օթթոման Պէժին — որուն մենաշնորհի պայմանաժամը քանի մը տարիէ ի վեր վերջ գտած է — եւ Օսմանեան Կայսերական Դրամատունը, որուն պայմանադրութիւնը կը լրանայ շուտով։

Թուրքերը տեղի չտուին առաջինին մասին։ Գալով երկրորդին, խիստ ծանր պայմաններ դրին՝ վերանորոգելու համար մենաշնորհը Օսմանեան Պանքային։ Այս վերջինը յօժարեցաւ 13 միլիոն Թրքական ոսկիի համարժէք օտար դրամ տրամադրել Թուրք կառավարութեան, միաժամանակ հրաժարելով կարգ մը իրաւունքներէ, որոնք արդէն փոխանցուած են Թիւրքիա Ճիւմհուրիէթի Մէրքէզ Պանքասըին (պետական դրամատուն)։

Այսքան կրճատումներու յանձնառու ըլլալով մէկտեղ, Պանք Օթոմանը ամէն ճիգ կ'ընէ պահելու համար իր գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ, ուսկից հետզհետէ կը հեռանան եւրոպական միւս դրամատուները, սկսեալ Քրէտի Լիոնէէն, որ անցեալ տարի փակեց իր դուռները։ Թուրքերը իրենք սկսած են գրաւել սեղանաւորութեամբ եւ վճռականութեան մը համաձայն, 44 Թուրք ազգային դրամատուններ կան արդէն Թուրքիոյ մէջ՝ ընդամէնը 91 միլիոն Թրքական ոսկի դրամագլուխով։

Ազգայնական Թուրքերը, որ քանդեցին ամէն ինչ որ անցեալը, սուլթանական օրերը կը յիշեցնէր, պիտի հանդուրժէին ուրեմն Օսմանեան Կայսերական Դրամատան պահպանման, «օսմանեան»ն ու «կայսերական»ը օրէնքէ դուրս հռչակելէ վերջ։

Թէ ի՛նչ կարեւոր դեր կատարած է Օսմանեան Դրամատունը Թուրքիոյ ելմտական ու քաղաքական կեանքին մէջ իր հիմնարկութեան թուականէն՝ 1863էն ի վեր, բացատրութեան կարօտ չէ։ Կէս դարէ աւելի օսմանեան կայսրութեան անմրցելի սեղանաւորի պաշտօնը կատարելէ զատ, Պապը Ալիի քաղաքական ուղղութեան վրայ որոշ ազդեցութիւն ունեցած է։

Այդ քաղաքական դերը շարունակած է խաղալ նաեւ Զինադադարէն վերջ, երբ պարտուած Թուրքիան Դաշնակիցներու զինուորական գրաւման տակ կը գտնուէր։

Վերջերս «Միլլիյէթ»ի մէջ յօդուածագիր մը որ «Միլլիեթ» կը ստորագրէ, սկսած է գրել Զինադադարի շրջանի իր յուշերը։ Մարտ 28ի թիւին մէջ «Սէվրի Դաշնագիրը եւ Օսմանեան Պանքան» խորագրին տակ կարգ մը յայտնութիւններ ընելէ վերջ, կը հրատարակէ Ֆրանսացի սպայի մը յուշատետրին 2 հոկտ. 1920 թուակիր էջը։ Սպան բացատրելէ վերջ թէ Օսմանեան Պանքան ինչպէս կ'ուզէր որ Թուրքիա Ֆրանսական հոգատարութեան ենթարկուի, կ'ըսէ թէ միւս դաշնակիցները իրենք ալ նոյն փափաքն ունենալով, ի վերջոյ գործը յանգեցաւ Սէվրի դաշնագրին։

— «Սէվրի դաշնագրով, Թրակիան եւ Իզմիրը Թուրքիայէն կը բաժնուէին. Այս ձեւով Պանքային գործունէութեան շրջանակը կը պզտիկնար։ Եթէ Սէվրի դաշնագրով Թուրքիոյ ձգուած հողամասը ոսկով հաւասար ըլլային սահման առնուածներուն, Պանքան ատրճան մը կրնար գոհ ըլլալ։ Հապա՞ ազդեցութեան շրջանակները … Իտալիոյ եւ Յունաստանի անցած հողամասերը. Այնտեղ պիտի կրնա՞ր գործել այն ձեւով ինչպէս կը գործէր թրքական վարչութեան օրով։ Ատիկա չէր յուսար …»։

Օսմանեան Պանքան գոհ չէր Սէվրի դաշնագրէն, քանի որ իր գործունէութեան դաշտը կը պզտիկցնէր։ Ահա՛ թէ ինչու մեծ դաշնակիցները խղճի կատարեալ հանգստութեամբ պատռեցին զայն՝ քուրջի կտորի մը պէս. այս եւ նման անխմանալի պատճառներով։

Ժամանակակից պատմութեան ո՛րքան թաքուն ծալքեր կան, որ դեռ քօղարկուած կը մնան մեր մահկանացուի աչքերէն։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 11 ապրիլ (մեր սեփական թղթակցէն). — Հայր Աբրահամ, Աւետիք Սահակեան, նախագահ Հայաստանի Խորհրդարանի, երէկ, երկուշաբթի, առտու 10էն՝ ժամը 4-30ի մօտերը, տունը նստած պահուն, կաթուածի հարուած ստացաւ. Տրուեցան բժշկական անհրաժեշտ դարմանումները. վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ։

⁂ «Ազդակ» եռաթերթը կը գրէ այս առթիւ. — Շուկայէն վերադարձին Հայր Աբրահամ յանկարծ անհանգստութիւն մը զգալով անկողին կ'իյնայ։ Անմիջապէս քննութեան համար կը կանչուին բժիշկներ, որոնք, դժբախտաբար կը նկատեն որ Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ Խորհրդարանի նախագահը կաթուած ունեցեր է եւ վիճակը ծանր է։

Հայր Աբրահամ այժմ զրկուած է գիտակցութենէ եւ մտահոգիչ է իր առողջութիւնը։

Մոսկուայի դատավարութեան արդիւնքը

… ԵՒ ԾՆԱՒ ՄՈՒԿՆ ՉՆՉԻՆ

Այնքան աղմուկով սկսուած եւ շարունակուած դատավարութիւնը անփառունակ վախճան մը ունեցաւ։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անգլիացի ճարտարագէտներու դատավարութիւնը վերջացած ըլլալով, վճիռը տրուեցաւ գիշերուան ժամը 1ին։ Մեծ բազմութիւն մը անհամբեր կը սպասէր այդ ժամուն։

Թորնթըն դատապարտուեցաւ երեք տարի, Մաքտոնըլտ երկու տարուան բանտարկութեան։ Մնացեալ չորս Անգլիացիներէն Քըշնի, Մընքհաուզ եւ Նորտուոլ դատապարտուեցան մինչեւ երեք օր Խորհրդային Միութեան սահմանները տրտաքսուելու. Իսկ Կըլկըրի անպարտ հռչակուեցաւ։

Մէթրօփոլիթըն Վիքըրս ընկերութեան 11 ռուս պաշտօնեաներէն տասը հոգի զանազան պատիժներու դատապարտուեցան։ Այսպէս՝ Լոբանով, Սուխարուչկին եւ Գուսեւ դատապարտուեցան տասը տարի բանտարկութեան. Կոտլարեւսկի, Սոկոլով եւ Զորին՝ ութ տարի, Կրաշեննիկով՝ հինգ տարի, Օլեյնիկ՝ երեք, Լեբեդեւ՝ երկու, Կուտուզովա՝ մէկուկէս տարի։ Անպարտ արձակուեցաւ Զիվերտ.

Դատավարութեան վերջին երկու նիստերը յատկացուած էին ամբաստանեալներու պաշտպանողականին։ Ռուս ամբաստանեալներու փաստաբանները ընդհանուր առմամբ աշխատեցան պատասխանատուութիւնը բեռցնել անգլիացի ճարտարագէտներուն վրայ։

Թորնթընի փաստաբանը՝ հրեայ Պրօտ պերճախօս պաշտպանողականով մը յայտնեց թէ ռուս ճարտարագէտները բնաւ պէտք չունէին անգլիական ազդեցութեան՝ հակախորհրդային ըլլալու համար։ Անոնք Թորնթընը կ'ամբաստանեն՝ պարզապէս «իրենց մորթը փրկելու համար»։ Ցեսոյ մարդ մը յանցաւոր նկատելու համար, կարելի չէ հիմնուիլ միւս ամբաստանեալներու վկայութեան վրայ։ Ու աւելցուց.

— Ինչպէս հաւատալ, որ Թորնթընի եւ Մընքհաուզի պէս երկու խելացի եւ խոհեմ մարդիկ ազատօրէն խօսած ըլլան Տիկ. Կուտուզովայի պէս կնոջ մը առջեւ։ Գալով կաշառքի խնդրին, այս մասին ըմբռնումները կը տարբերին Խորհրդային Միութեան եւ դրամատիրական երկիրներու մէջ, ուր պարգեւներ եւ փոքրիկ նուէրներ տալը երբեք կաշառելու փորձ չի նկատուիր։

Քըշնիի փաստաբանը Լիտով ճարտար պաշտպանողական մը խօսեցաւ։ Շեշտեց թէ Քըշնի երբեք գրամ չէ վճարած իր հաւաքած տեղեկութեանց համար։ Ցեսոյ շատ բնական է որ օտարականները հետաքրքրուին իրենց բնակած երկրի մասին. ասիկա բնաւ գէշ նպատակներ չենթադրեր։ Ճիշդ է թէ Քըշնի Մետրոփոլիթըն տան մէջ քանի մը երեկոյթներու ներկայ եղած է։ Զարմանալու ի՛նչ կայ ասոր մէջ։ Մետրոփոլիթըն կինը երիտասարդ էր եւ անգլիերէն գիտէր։ Քըշնի ալ երիտասարդ է եւ ապահովագրուած չէ կնոջական զէնքերու դէմ …

Մընքհաուզի պաշտպանողականն ըրաւ փաստաբան Կոմոտով, Կուտուզովայինը՝ Լիտով.

Ցեսոյ դատարանի նախագահը Ուլրիխ առանձին առանձին խօսք տուաւ 17 ամբաստանեալներուն։ Ռուսները բոլորն ալ խոստովանեցան իրենց յանցաւոր ըլլալը եւ խնդրեցին որ ներուի չնորհուի իրենց, խոստանալով այսուհետեւ աշխատիլ պարկեշտօրէն։

Անգլիացիներէն Մաքտոնըլտ ըսաւ.

— Ցանցաւոր եմ, աւելցնելիք բան մը չունիմ։

Միւսները աւելի երկար խօսեցան՝ բողոքելով իրենց վերագրուած յանցանքներուն դէմ։ Վերջին խօսողն եղաւ Տիկին Կուտուզովա, որ զուարճալի պատմութիւններ ընելէ վերջ, աւելցուց թէ արդէն խոստովանած է իր յանցանքները եւ ինքզինք կը դնէ պրոլետարական արդարութեան տրամադրութեան տակ։

⁂ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները որոշ գոհունակութիւն զգացին՝ լսելով վճիռը։ Առաւօտեան ժամը 1ին Մեթրոփոլիթըն Վիքըրս ընկ.ը զեկոյց մը հրատարակեց՝ համակրութիւնը յայտնելով իր ամբաստանեալ պաշտօնեաներուն եւ դատապարտուածներու ընտանիքներուն հանդէպ։

⁂ Անգլիական դահլիճը երէկ առաւօտ նիստ գումարեց Ուէնտոըրի պալատին մէջ՝ օրակարգ ունենալով «ռուսական ապրանքներու ներածումը արգիլող օրէնքը»։

Ո՞ւր կը գտնուի Ջօր. Փլասթիրաս

Ինչպէս կը յիշուի, Յունաստանի վերջին ընտրութեանց մէջ Վէնիզելոսի կուսակցութեան պարտուած օրը, նախկին վարչապետին կուսակիցներէն զօրավար Փլասթիրաս դիկտատորութիւն հռչակեց։ Այս ձեռնարկը 24 ժամ հազիւ ապրեցաւ եւ զօրավարը ստիպուեցաւ տեղի տալ ու ապարէզէն քաշուիլ մարտ 7ին. Այդ օրէն ի վեր նոր կառավարութեան կողմէ կը փնտռուէր զօրավարը, որ անգտանելի դարձած էր։ Վերջերս Թուրք թերթերը գրած էին թէ Փլասթիրաս Պոլիս կը գտնուի։

Իրականութիւնն այն է որ զօր. Փլասթիրաս շաբաթ գիշեր Պիրէօնէն նաւ նստելով ապաստանած է Եգիպտոսի կղզիներէն Քալիմնոս։ Իտալական իշխանութիւնները իբրեւ քաղաքական տարագիր լաւ ընդունելութիւն ըրին իրեն։

Ջօր. Փլասթիրաս էր որ Անատոլուի հելլենական ձախողութենէն վերջ, գնդակի բռնած էր վարչապետ Կունարիսը, հրամանատար Հաճի Անէսթին եւ միւս բարձրաստիճան պատասխանատուները։

Վիեննայի Մխիթարեանց Աբբահօր պտոյտները

Վիեննական Մխիթարեաններու Աբբահայրը՝ արքեպիսկոպոս Հ. Մեսրոպ Հապոզեան, ընկերակցութեամբ Պոլսոյ եւ Իզմիրի Մխիթարեան վարժարաններու նախկին վարիչ Հ. Վ. Մելքիսեդեկեանի, մեկնած է Հռոմ, անկէ անցած է Աթէնք ու Սելանիկ, իսկ այժմ կը գտնուի Ֆիլիպէ։

Աբբահօր այս վանական այցելութիւնը՝ Աթէնք ու Ֆիլիպէ, կապ ունի նաեւ Ֆիլիպէի մէջ կառուցանելիք վարժարանին հետ։ Ապահովաբար, երկու հայրերը կրկին Հռոմի վրայով վերադառնան Վիեննա։

Հակահրեայ ցոյցեր Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Չէրնօթիի մէջ առջի օր խռովութիւններ ծագած են։ Հակահրեայ եւ համայնավար կազմակերպութեանց պատկանող մարդիկ առտուն կանուխէն յարձակումի ձեռնարկեցին քաղաքի գլխաւոր փողոցներուն մէջ։ Բազմաթիւ տուներու դուռներն ու պատուհանները կոտրտեցին եւ բնակիչները խոշտանգեցին։ Կէս օրէ վերջ 3 — 400 ցուցարարներ կախ առաջ բերին։ Ընդհարումի պահուն վիրաւորուեցան երեսուն հոգի, որոնցմէ երկու Հրեաներու վիճակը շատ ծանր է։ Ոստիկանութիւնը անզօր ըլլալով վերահաստատել կարգը, զինուորները միջամտեցին, համաձայն պաշարման վիճակի հրամանագրին։ Քսան հոգի ձերբակալուեցան։

Ֆրանսիզերման միջադէպեր

Վերջին օրերս կարգ մը միջադէպեր պատահեցան Ալզաս – Լօրէնի մէջ։ Զօրս գերման մատուորականներ Զաաքի ափին պտոյտի համար ինքնաշարժով մը Մէց եկած էին։ Թէեւ անցագիր ունէին, բայց ինքնաշարժին եռեւը Հիթլերեան նշանատախտակ մը դրած ըլլալով, կարգ մը երիտասարդներ բռնադատեցին Գերմանները հանել զայն։ Այս վերջիններու ընդդիմութեան վրայ, ոստիկանութիւնը միջամտելով սահմանագլուխէն դուրս հանեց զանոնք։

Այս միջադէպէն քանի մը օր վերջ, յիսուն ազգայնական Գերմաններ Տրուզէնհայմի կամուրջէն Հռենոսը անցնելով Ֆրանսական հող մտան։ Անցագիր չունէին եւ կ'ըսէին թէ գիւղին մէկ պանդոկը պիտի երթան։ Սահմանագլուխի հերթապահը ուզեց արգիլել զանոնք. Հիթլերեանները սպառնական դիրք բռնեցին, որուն վրայ հերթապահը յայտնեց թէ պիտի ստիպուի զինեալ ուժով Ֆրանսական հողէն դուրս հանել զիրենք։ Ասոր վրայ քաշուեցան՝ «Նացի» դրօշակ մը պարզելով եւ «կեցցէ՜ Հիթլեր» պոռալով։

Ամէն օր կրկնուող այս միջադէպերուն հանդէպ Ֆրանսական սահմանակողը կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ։ Օդանաւորդները մեկնեցան Սթրազպուրկէն։ Հետեւակ որսորդ զինուորները Ալզասէն փոխադրուեցան Բէմիրմոն, անոնց տեղ հետեւակներ եկան։ Հակէնաուի եւ Վիսէմպուրկի մէջ զինուորներու թիւը աւելցուեցաւ։ Քանի մը օր առաջ 23րդ վաշտի գումարտակներ տեղաւորուեցան Հոխվոլտի առաջացեալ բարձունքի ամրոցին մէջ, ուր զինուորները կը բնակին հողէն 60—80 մեդր ցած ստորերկրեայ խուցերու մէջ։

Բոլոր այս նախազգուշական միջոցները ձեռք առնուեցան ամէն պատահականութեան դէմ պատրաստ գտնուելու համար։

Ռուզվէլթ լիազօրութիւն կ'ուզէ

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովէն առաջ նախագահ Ռուզվէլթ կը փափաքի գործելու լիազօր ազատութիւն ստանալ խորհրդարանէն, որպէս զի բանակցութեանց ընթացքին կարենայ աւելի վճռական լեզու գործածել, առեւտրական դաշնագիրներու կնքումին եւ պարտքերու չարաբաստիկ հարցի կարգադրութեան մէջ լայն իրաւասութիւն ունենալ։ Մէկ խօսքով, Նորընտիր նախագահը կ'ուզէ իր վրայ միացնել օրէնսդիր իշխանութեան իրաւունքներն ալ, կիրարկելով մը դիկտատորութիւն ունենալ՝ միջազգային խնդիրներու կարգադրութեան մէջ։

Այս մասին մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի սակայն, քանի որ խորհրդարանը չուզեր զիջիլ արտաքին քաղաքականութեան մէջ վերջին խօսքն ունենալու իր իրաւունքները։ Հետեւելով աւանդական վարչապետութեան, խորհրդարանը հակառակ է որ Միացեալ Նահանգները խառնուին եւրոպական գործերուն։

Միւս կողմէ ամիսէ մը ի վեր Ռուզվէլթ ներքին բազմաթիւ խնդիրներու մէջ բացարձակ լիազօրութեամբ գործեց՝ անտեսելով խորհրդարանը եւ ստուերի մէջ ձգելով զայն։ Այս վերջինը այժմ կ'ուզէ ամբոխավարութիւն ընել՝ փոխվրէժ առնելու համար։ Այսպէս՝ ծերակուտականներն ու երեսփոխանները կը զգուշացնեն ժողովուրդը այն վտանգին դէմ, որուն պիտի ենթարկուի՝ եթէ թոյլ տայ որ Ռուզվէլթ իր ուզածին պէս զեղչէ օտար ապրանքներու մաքսատուրքը։ Նոյն իսկ ժողովրդավարները, որ մաքսատուրքը հարիւրին 10 զեղչելու կողմնակից են, կը վախնան այժմ լիազօրութիւն տալէ նախագահին։ Մաքսատուրքի զեղչէն պիտի տուժեն մասնաւորաբար հողագործները։

Եթէ չյաջողի լիազօրութիւն ստանալ, նախագահը շատ ծանր կացութեան մը պիտի ենթարկուի եւ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը դրական ելքի մը չպիտի կրնայ յանգիլ։ Ի՞նչ արժէք պիտի ներկայացնեն իր յանձնառութիւնները, երբ խորհրդարանը մէկ քուէարկութեամբ ջուրը կրնայ ձգել զանոնք։ Մանաւանդ որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները, փորձուելով անցեալի դառն դասերէն, պիտի ուզեն ամուր եւ հաստատուն հողի վրայ կառուցանել նոր համաձայնութիւնները։

Ուրեմն ամերիկեան խորհրդարանի որոշումէն կախում պիտի ունենայ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին բախտը

Էրիօ կ'աշխատի նաւուն վրայ

Այս անգամ Ֆրանսական մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ դէպի Ամերիկա կատարուած ճամբորդութեան։ Մեծ թերթերը իրենց լաւագոյն թղթակիցները ընկերացուցած են Ֆրանսական պատուիրակութեան։ «Իլ տը Ֆրանս»ի վրայ անթել հեռախօս ալ հաստատուած ըլլալով, թղթակիցները ժամը ժամին իրենց թերթերուն կը տեղեկագրեն շոգենաւին մէջ անցած դարձածները, Էրիոյի ամէն մէկ շարժումը։ Նախկին վարչապետը իրեն ընկերացող մասնագէտներուն հետ առաւօտ կը պատրաստէ բանակցութեանց համար։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

Էնկիւրիէն ապրիլ 19 թուակիրով կը հեռագրեն.— Վարչապետ Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Մաքսիմոս ընդունեցին Թուրք կառավարութեան հրաւէրը՝ մօտերս Էնկիւրի այցելելու մասին։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Ֆոն Փափէն եւ Կէօրինկ տակաւին Իտալիա կը գտնուին։ Հեռագրի մը համաձայն, Իտալիա հակառակ է դաշնագիրները վերաքննելու մասին գերման պատուիրակներու ներկայացուցած ծրագրին։ Նոյնպէս կը հաստատուի թէ Իտալիա կը հակառակի Աւստրիոյ միացման Գերմանիոյ։

ՔՐԻՇՆԱՄՈՒՐԹԻԻՆ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

— —

Քրիշնամուրթի ծնած է Հնդկաստանի Մատանափալ քաղաքին մէջ։ Իր ընտանիքին անունը ժիտուիւ է, բայց Հնդիկներու սովորութեան համաձայն, ան ծանօթ է իր անհատական անունով, եւ ոչ թէ իր ընտանիքին անունով։ Իր հայրը ժիտուիւ Նարանիահ՝ պաշտօնեայ էր անգլիական կառավարութեան ելեւմտից տնտեսութեան մէջ, մայրը մեռաւ, երբ ան տակաւին մանուկ էր։

Հայրը երկար տարիներէ ի վեր հետեւող եղած էր աստուածիմաստ (théosophie) վարդապետութեան։ Երբ իր պաշտօնէն հրաժարեցաւ, աստուածիմաստեան ընկերութեան նախագահուհի՝ Տօքթ. Աննա Պէզանթ զինքը հրաւիրեց Ատիար (Մատրաս), միասին աշխատակցելու համար։ Նարանիահ իր երեք զաւակները առնելով, գնաց հաստատուեցաւ Ատիարի մէջ։

1910ին, հոն իր երկու տղաքը, Քրիշնամուրթի ու իր կրտսեր եղբայրը՝ Նիթիանանտա, մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւեցին Տօքթ. Աննա Պէզանթին։ Մասնաւորապէս Քրիշնամուրթիին մէջ խորին կարողութիւններ տեսնելով, Տօքթ. Պէզանթ անոր հօր առաջարկեց իրեն յանձնել զաւակին կրթութեան ու անոր բարձր առաքելութեան հոգը։ Հայրը, որ աղքատ մարդ մըն էր, ուրախութեամբ ընդունեց իրեն եղած առաջարկը, եւ Տօքթ. Պէզանթին յանձնեց Քրիշնամուրթին։ Եւ որովհետեւ Քրիշնամուրթիին ու իր եղբօր Նիթիանանտայի միջեւ սիրոյ անքակտելի կապ մը գոյութիւն ունէր, կրտսեր եղբայրն ալ ձեռնասունը եղաւ Տօքթ. Պէզանթի։

1911ին, Տօքթ. Պէզանթ իրեն հետ միասին Եւրոպա տարաւ երկու եղբայրները, եւ հրապարակաւ ծանոյց Քրիշնամուրթիի հոգեկան թաքուն մեծ կարողութիւնները։ Աշխարհիս մէջ ցրուած հազարաւոր թէօսօֆներ ընդունեցին իր յայտարարութիւնը, եւ համախմբուեցան «Արեւելեան Աստղի միաբանութիւն» անուան տակ, սպասելով որ Քրիշնամուրթի իր կոչումին պատրաստուի, մինչեւ չափահաս տարիքին հասնիլը։

Քրիշնամուրթիին հայրը, ուղղափառ Պրահմանական մը, իր ցեղակիցներուն դրդումով, Տօքթ. Պէզանթէն ետ պահանջեց իր երկու մանչ զաւակները։ Սակայն առանք խորապէս կապուած ըլլալով Տօքթ. Պէզանթին, մերժեցին վերադառնալ իրենց հօր մօտ։ Ասոր վրայ հայրը դատ բացաւ Տօքթ. Պէզանթի դէմ, սակայն տղաք թեւակոխած ըլլալով չափահասութեան օրինական տարիքը, որ Հնդկաստանի մէջ 18 է, հայրը կորսնցուց դատը, եւ Տօքթ. Պէզանթ խնամակալուհի ճանչցուելով, իր քով պահեց երկու զաւակները։

Քրիշնամուրթի Անգլիոյ մէջ մասնաւոր կրթութիւն մը ստացաւ, առանց յաճախելու անգլիական որ եւ է համալսարան։ 1922ին, ան Գալիֆօռնիա գնաց, այն յոյսով որ այդ երկրին կլիման պիտի բարելաւէր իր եղբօր խախտուած առողջութիւնը։ Հոն յաջորդող երկու տարիներուն մէջ, Քրիշնամուրթի ապրեցաւ բոլորովին առանձնութեան մէջ, հեռու աշխարհէ, եւ պատրաստուեցաւ իր ապագայ առաքելութեան, գտնելու համար ճշմարտութիւնը։

1925ին, իր եղբայրը մեռաւ, ինչ որ իրեն խորունկ ցաւ ու վիշտ պատճառեց, սակայն այդ առթիւ ան փորձառութեամբ ըմբռնեց կեանքին ու մահուան խնդիրները։ Թէ մարդիկ ինչ պէտք է ընեն հասնելու համար գերագոյն ու տեւական երջանկութեան, որ դրած էր ինքն իր մէջ։

Վերջին տարիներս Քրիշնամուրթի կեանքի փիլիսոփայութեան վրայ ընդլայնեց խիստ շահեկան ու իւրատիպ վարդապետութիւն մը, զոր կարելի է քառ իս կանխահաս նկատել ժամանակակից ըմբռնումներու համար։ Ան նպատակ չունի հիմնելու նոր կրօնք մը, ունենալու աշակերտներ, այլ կ՚ընդունի թէ հոգեկան զարգացումը բացարձակապէս անհատական բան մըն է, որ չի կրնար իրականանալ արտաքին որ եւ է միջոցով, հաւատոյ հանգանակի մը կամ ուսուցանողի մը կոյր հնազանդութեամբ, որչափ որ զարգացած ըլլայ ան, եւ ոչ ալ կրօնքներու գործադրութեամբ ու ծիսական արարողութիւններով։ Հոգեկան խնդիրներու մէջ Քրիշնամուրթի կը մերժէ ամէն իշխանութիւն, դիտել կուտայ թէ կազմակերպութիւն մը՝ որ կը ձգտի հոգեւոր նպատակի մը, անխուսափելիօրէն արգելք կը հանդիսանայ ճշմարտութեան անհատական քննութեան։ Ան կը կարծէ թէ հոգեկան մարդը պէտք չէ խափանուի հարստութիւններով եւ առհասարակ իր նախն գիտակցութեան բխող ձգտումներով, որոնք գերութիւն կը համարուին եւ աղբիւր են բազմաթիւ չարիքներու։ Քրիշնամուրթի կը մերժէ Աստուծոյ անձնաւորութեան գաղափարը, ներկայ ըմբռնումներու համաձայն, այլ կ՚ընդունի մարդ — աստուածութեան հրաշքը։

Ստորեւ կուտանք քանի մը մասածումներ Քրիշնամուրթիի վարդապետութենէն։

— Այս խառնակութեան ու նախապաշարման դարուն մէջ, մենք պէտք է ստեղծենք կարգաւորման հրաշքը, բայց նախ եւ առաջ պէտք է որ մենք մեր անձին մէջ հաստատենք այդ կարգաւորումը, տեւական կարգաւորում մը՝ որ հիմնուած չըլլայ վախի կամ հեղինակութեան զգացումի վրայ։

— Անհնար պիտի գտնէ ճշմարտութիւնը եսասիրութեան ամբողջական ջախջախման միջոցաւ, որչափ որ նորէն ըլլայ ան։ Եսասիրութիւնը գոյութիւն ունի, որչափ ատեն որ գոյութիւն ունի եսին գիտակցութիւնը։

— Ճշմարտութիւնը կարելի է գտնել միայն մարդկութիւնը յուզող ընդհարումներուն, պայքարներուն, առնչութեանց մէջ։ Այն ատեն միայն ճշմարտութիւնը երեւան կ՚ելլէ, երբ այս ամէնը սանձահարուած է, այսինքն երբ մարդ ինքզինքին ամբողջովին տիրապետած ու իր անձին հանդէպ պատասխանատու եղած է։

— Ամենափոքր կենդանին, ինչպէս բնութեան մէջ ամէն բան, անգիտակցաբար կատարեալ է, մինչդեռ մարդը գիտակցաբար անկատար է։ Մեր կեանքին նպատակն է այդ անկատարութենէն բարձրանալ մինչեւ ինքնագիտակից կատարելութիւնը, այդ է որ ամէն մարդ պէտք է ընէ ինքն իրմով։

— Իմաստութիւնը իմացականութեան ծաղիկն է, որ ծնունդ առած է Բանականութեան եւ Սիրոյ հաւասարակշռութենէն։ Իր եսին կրթութիւնը, որ բանականութեան ու սիրոյ աղբիւրն է, պէտք է մարդիկ օրուան բոլոր ժամերուն մէջ, եւ ներքին կերպով կազմել դայն մեր բոլոր արարքներուն մէջ։

— Առանց Սիրոյ մարդը կը նմանի չոր աւազէ անապատի մը, գետակի մը՝ որ ամառուան եղանակին չունի այլեւս պէտք եղած ջուրը, ոռոգելու համար իր եզերքները։

— Ճշմարտապէս օգնելու համար, պէտք է անցած ըլլաք օգտուելու կարիքի սահմանէն, ճշմարտապէս տալու համար, պէտք է դադրած ըլլաք ընդունելէ, ճշմարտապէս սիրելու համար, պէտք է բարձր ըլլաք սիրոյ ապականութենէն։

— Հաւատքը կը կայանայ իր սեփական փորձառութեան, իր անհատական ուժին ու կարողութեան մասին ապահով ըլլալուն մէջ։

— Այն որ կը փափաքի խաղաղութիւն հաստատել երկրի վրայ, պէտք է ինքը խաղաղութեան մէջ ըլլայ, մինչդեռ երբ անոր մասին միայն խօսի, ոչ մէկ արդիւնք պիտի ստանայ։

— Տանջանքը հետեւանքն է մեր կեանքին սահմանափակման, եւ այդ սահմանափակումէն ազատագրուելու համար մղուած պայքարին։

— Ամէն ժամանակներու մէջ, աշխարհիս խառնակ գրութիւնը արդիւնք է եսասիրութեան թոյնին, որ ծնունդ կուտայ ագահութեան, անգթութեան եւ մարդոց փոխադարձ չահագործման։ Այս խառնակ պայմաններուն դարմանը կը գտնուի անհատին մէջ։ Ըստ Քրիշնամուրթիի, աշխարհիս հարցը անհատական հարց մըն է, այսինքն աշխարհը կը փոխուի, երբ մարդ անհատը փոխուի։ Ան կ՚ուսուցանէ թէ ճշմարտութիւնը պայթուցիկի կը նմանի, եւ ճշմարտութեամբ բոցավառուած մարդը վտանգ մըն է կեղծաւորութեան, ապականութեան և ընչաքաղցութեան։

— Կեանքը չունի փիլիսոփայութիւն, կրօնքներ, պաշտամունքի արբազան վայրեր, ազատ է այն մարդը, որ կ՚ապրի Ցաւերժականութեան մէջ, վասնզի հոն է կեանքը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Քրիշնամուրթիի վարդապետութիւնը, հակառակ իր բարձր ու վսեմ սկզբունքներուն, բոլորովին վերացական բնոյթ ունի, եւ անոր սկզբունքները կարելի չէ լիովին պատշաճեցնել ներկայ դարուն ըմբռնումներուն, եւ ազգերու արդի ընկերական կեանքին ու պայմաններուն հետ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԻ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՑՈԼՔ»ը

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

«ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ ԵՒ ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ»

Հին հնչակեան, Չէյթունի քաջահամբաւ պարոն Աղասիի յօդուածը «Ցառաջ»ի մէջ (31 դեկտ. 1932), Նուպար փաշայի եւ Մինաս Չերազի յարաբերութեանց վրայօք, ինչպէս մեզի, շատերու համար ալ յայտնութիւն մը եղաւ։

Կատարուած աշխատ եւ անդարձ սխալներէն վերջ՝ ազգին արժանաւոր եւ սակաւաթիւ բեկորներուն, ինքնագնահատումի եւ քննադատութեան փորձերն արգիլել ու զանազան ազգականական կապերէ մղուած պաշտպանել ջանալ եւ արբացնել անհատ մը յիշատակը՝ մեր նպատակը չէ։

Ոչ ալ, թէպէտ սերունդ մը, սկանտալ եւ զոհ անօրինակ խաղքութեանց՝ պիտի ուղէինք սեփականացնել մեր նախորդները քննադատելու եւ դատելու իրաւունքը, ոչ թէ զիրենք վարկաբեկելու տենչով լեցուած, այլ իրենց դառն փորձառութենէն մեզի օգտակար բաժինն առնելու համար գէթ։

Երէկ, այսօր եւ վաղը սերունդներու դատափարակութեան խնդրոյ մէջ, պատասխանատուութեան գերիվերութիւնը ունենալով իբրեւ մեկնակէտ, վարկաբեկել եւ չէզոքացնել իր սայթաքող ընկերն ու բարեկամը ու ապա լալ իր դժբախտութեան կամ դադարին վրայ, մեզի պէս ազգի մը հաւաքական գործունէութեան գլխաւոր ջիղը պէտք էր կազմած ըլլար։

Մեզի համար այդպէս է։

Եւ Չերազ ի տես ազգի ապառութեան անփառունակ վախճանին, լսեց հասնող սերունդի պայթուցող զայրոյթը, զգաց որ հաշիւ ունի տալիք ամէն ոք, եւ զգաց մանաւանդ որ վերջին սերունդը իր գործած սխալներու պատասխանատուութիւնն ալ պիտի ջանար բեռցնել իր նախորդներուն։

Այսպէս որոշեց տալ իր վերջին երեք գրքոյկները։ Այդ որոշման մէջ մենք ունեցած ենք բաւական կարեւոր գեր մը, ու երբ անոնցմէ առաջինը լոյս տեսաւ, մեզի ուղղուած իր երկտողերէն մէկուն մէջ «Ծայրայեղ համեստութիւնը եթէ ոչ իմ անձիս բայց պատմութեան դէմ մեղանչել է» կը գրէր

Այս գրքերով Չերազ դալիք պատմագրին կը յանձնէր խղճմտօրէն եւ համեստ գործունէութեան մը արձանագրութիւնները, որոնք ինքնագնահատումէ աւելի իր պետին Ներսէս պատրիարքի բանած ուղղութեան ճշմարիտ ըլլալուն պաշտպանութիւնն է, սփոփելով ի հարկէ որ Վարժապետեան իրեն յաջորդող դասալիք սերունդներէ մարգարէացած չէր։

Մեզմէ շատերը արդարեւ իրենց ապրած վերջին տարիներու խոկ անցուդարձերու մասին եթէ ոչ բնաւ, այլ շատ անբաւական տեղեկութիւններ ունին, ու այսպէս շատերուն դարմանք եւ միանգամայն յուզում կը պատճառէ գիտնալը, որ մեծն Նուպար եւս եղած է ազգասէր եւ ուզած է իր բոլոր միջոցները նուիրել իր ազգի բարեկեցութեան։

Անդամ մըն ալ յարգանք իր յիշատակին։

Անհնար է սակայն որ Նուպարաշէնէն բուռ մը հող զլանալով Չերազէն, յօդուածագիրը կ՚ամբաստանէ զինքը ոչ թէ իբրեւ անփառունակ քարտուղար մը, այլ քաղաքական այն «հակատագրական դէպքին» պատասխանատուն, որուն պատճառաւ շատ սուղ գնով վերապրողներս տեսանք ու զգահատեցինք մեր յեղափոխական Աղասիներու եւ մեծ ու պզտիկ դիւանագէտներու արժէքը։

Ինչո՞վ էր յանցաւոր Չերազ։

Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանէն լիազօրուած, խոհեմ, հայրենասէր, անձնուէր, այո՛, բայց եւ անջիղ պատուիրակներու փոխարէն, իբրեւ իր պետին հաւատարիմ եւ կարգապահ երիտասարդ տրուած հրամա՞ն մը կատարած ըլլալո՞վ։

Իր կեանքի բովանդակ ընթացքին Մինաս Չերազ ցոյց տուած է որ այդ կարգապահական ոգին իր մէջ պատահական դէպք մը չէ, հետեւաբար ոչ խոկ Վարժապետեանի անձին հանդէպ իր ունեցած հիացմունքին կամ երախտագիտութեան արդիւնք։

Վարժապետեանի պատուիրակութիւնը մեզի բերաւ երկու մասունք,— «երկաթէ շերեփ» եւ «օտարներէն յոյս չկայ», որ իրենցմէ առաջ բռնուած չէր կամ գէթ Գալֆայեան ազգերու պարագան ցոյց կուտար որ կարելի էր օտարին վրայ յոյս ունենալ ու զոյն իբր երկաթէ շերեփ ծառայեցնել։

Չերազ հաւատարիմ մնաց իր տղայութեանց, ինչպէս և Ներսէս պատրիարքի կրթական գործին։ Նա կը մնար հաւատարիմ Երեմեանի «Շերեփ»ին՝ երբ Դաշնակցական հարստութեան օրերուն՝ Ամերիկայի «Հայաստանի կոչնակ» թերթին մէջ կը գրէր Երեւանի մէջ զինուորական վարժարանի մը անհրաժեշտութեան մասին, հողային բարեկարգութեանց եւ ծխային դպրոցներու եւ հարցերուն լուծումին նախադասելով այդ՝ հաստատութիւնները

Մինաս Չերազ կը մնար հաւատարիմ «Երկաթէ շերեփ»ին յանձին իր եղբօրորդւոյն, որ 1918ի հայկական զինքերու յաղթական եւ նոյնքան համեստ ռազմիկներէն մին էր, ի վկայութիւն իր բոլոր զինակիցներուն, ու մենք գիտենք նաեւ ուրիշ նամակի մը գոյութեան մասին, որով իր նոյն եղբօրորդւոյն կը յանձնարարէր անցնիլ Փարիզ հետեւելու զինուորական վարժարանի դասընթացքներուն՝ աւելի ձեռնհասօրէն կարենալ ծառայելու իր ազգին։

Չերազ կը մնար հաւատարիմ իր կարգապահ Հայու ոգիին՝ ընդունելով Մարսէյլի խորհրդային Գեսական Հայ Կարմիր Խաչի Մասնաճիւղի պատւոյ նախագահութիւնը, երբ իր ամէնքէն սիրուած եղբօր զաւակը Սիպիր թէ Մեսեխ կը հիւծէր։

Վերջապէս Չերազ, երբեք տղրուկի պէս ինքզինք չպարտադրեց մէկ կամ միւս պատուիրակութեան իբրեւ անփոխարինելի։ Չերազ Հայաստանի նախարար ըլլալու թանակցութիւններ չվարեց, նախարար բլլալը պայման նկատելով Հայաստան մեկնելու եւ մնալու այնտեղ։ Եւ Չերազ այնքան իրաւունք ունի Նուպարաշէնի Նոր Ակն թաղին մէջ հանգչելու, որքան իրաւունք ունի Նուպարաշէն անուն մը Հայաստանի մէջ գտնուելու։

Նուպար փաշայի ոսկը, երիտասարդի մը հանդէպ, ազգային խնդրոյ մը համար իրեն պատուեւ չի կրնար բերել եւ յօդուածագիրը շատ պէտ ծառայութիւն մատուցած է բաւ մեզի, հաճութեան յանձնելով, դրժելով միեւնոյն ատեն խոստում մը, որուն վրայ հոգակոյտ մը աւելի եւս ծանր կշռած պէտք էր ըլլար։

Ուրեմն յանցաւո՞ր է Չերազ կորովով եւ հաւատարմութեամբ ծառայած ըլլալով այն պատասխանատու մարմնին, որմէ պաշտօն առացեր էր։

Բաց ի այդ, մեզի համար անհասկնալի կը մնան ու պիտի մնան այն բոլոր պատճառները, զորս արգիլք դրած են Նուպար փաշային իր աջակցութիւնը չկարենալ ընծայել ազգի դատին եւ օգտին Հայոց Հայրենիկին խոկ նախագահութեան տակ։ Ի՞նչ, պէտք էր Եւրոպացիներուն անպայման հաւկցուէր թէ հայ ժողովուրդը բացի օտար երկրի ծառայող իր հայազգի դաւանագիրիներէն ուրիշ կարողը չունի՞ր

Նոյնքան անհասկնալի մնացած են երէկի զոյդ եւ մինչեւ խոկ թշնամի պատուիրակութեանց գոյութիւնը եւ անխատ ու խափանար մրցակցութիւնները, որով եթէ Պերլինի համաժողովին՝ հայ ազգը կրցած է մէկ ներկայացուցչութիւն ունենալ, այդ կը պարտինք «24 տարեկան» Չերազին, միւս կողմէ ի հարկէ Նուպար փաշայի պէս կրթուած եւ ինքնաեւրոպութիւն ունեցող անհատին։

Չերազ ամբաստանել նամակ մը գրելու անիրաւ ընթացքին մէջ գտնըւելով, իր դիւանագիտական կարողութեան պակասէն աւելի, երիտասարդի արդար զայրոյթը յայտնած ըլլալ կը թուի, օրուան պատասխանատու անձերու անհամաձայնութեան եւ անճարակութեան ի տես։

Եւ Ներսէս պատրիարքի երազը երազ մնաց չնորհիւ այն բանին, որ Չէյթունի հերոսը չերեւցաւ զէնքը պաշտող ժողովուրդի կողքին Երզրումի եւ Կարսի բերդերուն վրայ, եւ այս անձնուն ժողովուրդը, որ Հայն է, չտեսաւ, իր ո՛չ մէկ հերոսին, ոչ մէկ մեծ կոչուած մարդուն կամ անոր զաւկին հայրենեաց բերդերու վրայ թշնամիին գնդակով ճակտէն իյնալը։

Ու այս անգամ սխալը այնքան սկսներեւ ու սերունդը քաղաքացիական արիութեան այնպիսի ըմբռնումէ մըն է առաջնորդուած, որ դագաղներու չի սպասեր իր դատավճիռն արձակելու։

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Գործակցական շարժումը Հայերու մէջ

—·—

Փրօֆ. Վ. Տոտոմեանցի «Կոոպերացիա» հատորին երրորդ պրակին մէջ, որ հրապարակ ելած է, հատուած մը կայ Հայոց մէջ գոյութիւն ունեցող կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու նախնական ձեւերուն մասին։ Այդ հատուածը կը ներկայացընենք մեր ընթերցողներուն.—

Հայաստանի Երեւանեան նահանգին մէջ գոյութիւն ունի կաթնատնտեսական կոոպերատիվներու ինքնատիպ ձեւ մը։ Արարատ լերան ձորերը, որ բառ Աստուածաշունչի, մարդկութեան օրօրանը եղած է, կ՚ապրին հայ գիւղացիներ, նահապետական բազմանդամ ընտանիքներով։ Հոս գիւղերը մեծ մասամբ պզտիկ են, բայց կայ մէկը, Իգդիր, որ մեծ է։ Թէեւ Հայերը երկար ատեն ապրած են Թրքական տիրապետութեան տակ եւ հիմա ալ շրջապատուած են Թաթարներով, բայց բնաւ ենթարկուած չեն մահմետական ազդեցութիւններու։ Սովորաբար հայ կինը ազատ մնացած է եւ անկախ՝ իր աշխատանքին մէջ։ Հայ կիները ոչ միայն տնական աշխատանքներ կը կատարեն, այլ եւ կը գրաւին կենսամթերքներու պատրաստութեամբ։ Այս ուղղութեամբ անոնք կազմակերպած են իւրայատուկ կոոպերատիվներ, «Խար» անունով, (ԽՄԲ.— Այս նախնական կազմակերպութիւնը մինչեւ վերջին տարիները գոյութիւն ունէր հայկական բազմաթիւ գիւղերու մէջ, մինչեւ Բիւրանիա), որովհետեւ առանց անոնք հնարաւորութիւն կ՚ունենան պատրաստելու մեծ քանակութեամբ կենսամթերքներ՝ տնտեսելով վառելիքը, որ սակաւ է Հայաստանի մէջ։ Ամէն անգամ, երբ պէտք կ՚ըլլայ պատրաստելու մեծ քանակութեամբ պանիր եւ իւղ, բոլոր կանայք իրենց կաթը կը տանին իրենցմէ մէկուն մօտ, որ թոնիրը կը վառէ եւ հոն ալ կը պատրաստուին կաթնեղէնները։ Կիները կաթը կը բերեն սովորական կուժ ամաններով, եւ եթէ ամանը լեցուն չէ, այն ատեն կաթին քանակութիւնը նախնական ձեւով կը չափեն ճպոտով մը, որու վրայ դանակով նշան կ՚ընեն։ Այդ ճպոտները կը պահեն, որպէս զի գիտնան թէ իւրաքանչիւր կին ո՞րքան կաթ բերաւ։ Այս ամբողջ կաթէն պատրաստուած մթերքն ալ չի բաժնուիր, այլ կը մնայ մէկ կնոջ կամ անոր ընտանիքի սեփականութիւնը։ Ցետոյ կաթը հերթով եւ նոյն ձեւով կը տանին իւրաքանչիւրին իր տունը։ Որովհետեւ գարնան կաթը ջրալի է, ատոր համար ալ այդ օրերուն կաթը կը տարուի ամէնէն աւելի ունեւոր կնոջ տունը, վասն զի ունեւոր կնոջ համար նուազ զգալի է կաթնեղէնի պակասը։

Տարագրուելով իրենց հայրենիքէն, Հայերը, արտասահմանի մէջ ալ, դեռ ԺԸ. րդ դարու սկիզբները, կոոպերատիվներու նախնական տեսակի ընկերութիւններ հիմնած են։ Ցիշենք հոս երկու բնորոշ օրինակներ։

Այսպէս, 1700ին, Գեալայի մէջ, Ռումանիա, Վրզարեան եպսկ.ի նախաձեռնութեամբ Հայերը հիմնեցին «Մշակարծաց Եղբայրութիւն»։

Ընկերութեան մաս կը կազմէին նաեւ Գէօրգէնի հայ խաղախորդները։

Կարոլոս Զ. կայսրը, 1705 մայիս 21 թուակիր հրամանագրով մը վաւերացուց եղբայրակցութիւնը, որու ընտրուած արտօնագիրը կը ճշդէ եղբայրակցական ընտրելու, անդամագրուելու, աշկերտ բանեցնելու, եւ այլ պայմանները։

Խաղախորդութիւնը վերապահուած էր Հայերուն, որոնք օտարին չէին յայտներ իրենց արհեստին գաղտնիքը։

Մարիա Թէրէզա կայսրուհիին օրով, 1770 յուլիս 24ին, յանձնաժողով մը եկաւ Գեալա եւ գրաւոր ներկայացուց 13 հարցումներ՝ հայ խաղախորդներու թիւին, անոնց գործածած նիւթերուն, անոնց հայթայթման գինին, տեսակներուն, վաճառման շուկաներու մասին եւն.։ Ընկերութիւնը պատասխանեց այդ 13 հարցումներուն։

1713ին, դարձեալ արտասահմանի մէջ, Հայերը հիմնած են «Վաճառականաց Եղբայրութիւն»։

Այս ընկերութեան մէջ կ՚առնուէին ամէն կարգի հայ առեւտրականներ, որոնք տուրք մը կը վճարէին։ Եկամուտները կը յատկացուէին Եղբայրութեան պէտքերուն, ու աւելցածն ալ՝ եկեղեցական ու բարեգործական նպատակներու։ Ամէն տարի ընդհանուր ժողով կը գումարուէր, ուր կ՚ընդունուէին նոր անդամներ եւ կ՚ընտրուէին վարիչները։ Ընկերութիւնը ստացած էր պետական արտօնութիւն։ Վաճառականաց Եղբայրութիւնն էր, որ, 1799ին, Ս. Լուսաւորիչի խորանը կանգնեց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գրիգոր Լուսաւորիչին էր անոր պաշտպան սուրբը։ Ընկերութիւնն ունէր իր մասնաւոր քահանան։ Ընկերութիւնը մենաքանակ ապրանք կը բերէր Վիեննայէն ու Փէշթայէն ու կը ծախէր գրտիկ շահով մը։ Ընկերութեան արձանագրութիւնները, մինչեւ 1801, հասեր են կ՚ըլլային։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԵՕԶԿԱՏԷՆ

—·—

Գոլոսյ թերթերը կը գրեն թէ Չալքի չարթուն Գոլիս հասան 147 հոգի բաղկացեալ 26 ընտանիք, հետեւեալ տեղերէն.— Եօզկատի Գէպէկ գիւղէն՝ 87 հոգի, Կիւլտէպէնէն՝ 34, եւ սարիոյ գիւղերէն՝ 25։

Կեսարիոյ առաջնորդական փոխանորդ Սմբատ վրդ. ի գրածին համաձայն, այս գաղթականներուն մէկ մասը ինքնաբաւ է, իսկ միւսը՝ ոչ։

Գաղթականներ առժամաբար իջած են իրենց ծանօթներու տունը։ Անոնցմէ 60—70 հոգի Խնամատարութեան կեդրոնը դիմեցին եւ պատսպարան ուզեցին. Խնամատարութիւնը որոշած է Բաղ. Ժողովին դիմել, որովհետեւ միջոց չունի օգնութեան հասնելու անոնց։

Թօփգափուի դպրոցը

—·—

Զատկէն յետոյ կը լրանայ Թօփ. Գափուի դպրոցի շէնքի համար նկատառուած գետնի գնման գործողութիւնը, որմէ յետոյ պիտի ձեռնարկուի շինութեան։ Միւս կողմէ Թաղ. Խորհուրդը որոշած է Զատկէն յետոյ գումել Թաղ. ժողովին, ներքին վարչական անհրաժեշտ կարգադրութիւնները լրացնելու համար, նախ քան շինութեան ձեռնարկուիլը։

Շէնքի համար 8000 ոսկի ծախքի նախահաշիւ մը եղած է։ Այս գումարին 4000ը պատրաստ ըլլալով, մեծ յոյս կայ թէ կրթասէր ազգայիններ չպիտի զլանան իրենց օժանդակութիւնը այս խակապէս գնահատելի գործին։

ՍՈՒՐԻԱ

Պէյրութի մէջ Հայ մը Հիթլէրի դէմ

—·—

«Ազդակ» կը գրէ.—

Ապրիլ 7ին, ուրբաթ գիշեր, առաւօտեան մօտ, ժամը 2ին, խումբ մը մարդիկ, մութէն օգտուելով կը յառաջանան դէպ ի գերմանական հիւպատոսարան եւ հոն հասնելէ վերջ, դրան վրայէն վար կ՚առնեն գերմանական զինանշանը եւ տանելով կ՚երթան. Վերջն ալ զայն կը նետեն պարտէզի մէջ։ Զինանշանին տեղ կարմիր գիր մը կը զետեղեն՝ վրան մուրճ եւ մանգաղ։

Ասով չեն գոհանար, սակայն, յարձակողները։ Հիւպատոսարանի պատին վրայ կը գրեն հետեւեալը.—

«Անկցի՛ բռնապետ Հիթլէր, գերման բանուորներու դահիճը։ Կեցցէ՛ գերման բանուորները եւ իրենց համայնավարական կազմակերպութիւնները»։

Այս բառերուն տակ ալ գրած էին մուրճ եւ մանգաղ։

Հիւպատոսարանի միւս կողմի պատին վրայ «Անկցի՛ ֆաշիզմը եւ անկցի՛ գաղթատիրութիւնը, կեցցէ՛ ազատութիւնը եւ համայնավարութիւնը» գրած էին։ Հիւպատոսարանին դրան եւ պատերուն մէկ մասն ալ կարմիրով ներկուած եւ աղտոտուած էին։

Այս դէպքէն քիչ վերջ, Թաղի պահակը դարմանքով կը տեսնէ, որ հիւպատոսարանին պատը կարմիրով ներկուած է եւ նկարներ կան պատերուն վրայ։ Իսկոյն լուր կուտայ հիւպատոսարանի պահակին եւ հիւպատոսը կը հեռաձայնէ ոստիկանութեան եւ կը սկսին քննութիւնները։

Շաբաթ կէս օրէ վերջ, ոստիկանութիւնը կը գտնէ հեղը գործուած յարձակումին եւ կը ձերբակալէ Անդրանիկ Աղաչիչեան (?) անուն Հայ մը, որ կը խոստովանի իր մեղքը եւ կուտայ անուններ իր ընկերներուն, որոնք եւս Հայեր են, կը գրէ «Էլ Ահրար»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՍՏԱՑՈՒԱԾՔ ՏԷՐ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐԸ

Հալէպի «Ալ Թաքաքքամ» թերթը կը գրէ.—

Թուրքիոյ մէջ Սուրիացիներու ստացուածքներու մասին Ֆրանսան

...ւեր գոյացած համաձայնութեան հետեւանքով, խումբ մը Սուրիացիներ պահանջեցին համաձայնութեան գործադրութիւնը: Սակայն, Թուրքիա ինչպէս ծանօթ է, խիստ չափով է խոստումներու մէջ, եւ միշտ խոյս կուտայ զանոնք յարգելէ. Այսպէս ալ, հայ կառավարութիւնը մերժեց Սուրիացիներու պահանջին գոհացում տալ:

Այս վերջինները դիմեցին արտաքին գործոց նախարարութեան: Ցետոյ փարիզի սուրիական գաղութը դիմում կատարեց Քէ տ'Օրսէյի մօտ: Թղթակցութիւններ փոխանակուեցան Ֆրանսական եւ Թրքական երկու կառավարութեանց միջեւ: Եւ վերջապէս քանի մը օր առաջ, Մարզպանը հեռագրով Հալէպի Կալուածոց սպասարկութեան Սուրիացիներու պահանջին փիւրքերեալ բոլոր բանակցութիւնները զադրեցնել:

Արդարեւ, իրաւամբ կը զարմանանք թէ ինչ կերպով Մարզպանը կը վերաբերի Թուրքերուն հետ: Համաձայնութիւնները կնքողը պէտք է յարգէ զանոնք. Պէտք է որ Ֆրանսացիները պահանջեն Թուրքիայէն՝ յարգել իրենց յանձնառութիւնները

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՕԹԷՅՆԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ թերթերը կը շարունակեն տակաւին գրել « Էօթէյն »ի մասին: Վերջին թղթաբերով հասած թերթերը կը գրեն —

Հետզհետէ երեւան կուգայ որ « Էօթէյն »ի մաքսանենգութիւնը նախատեսուածէն աւելի մեծ է, եւ բազմաթիւ անձեր դեր ունին անոր մէջ: Մաքսանենգութեան խմբակը իր տրամադրութեան տակ ունէր ո՛չ միայն ծանօթ անձեր, այլ նաեւ շատ մը հանրակիներ եւ փառահամբաւ անձեր:

Ամէնէն տարօրինակը այն է որ, այս խմբակին կը մասնակցէր նաեւ գեղեցիկ վիեննացի մը յոյն սիրուհին, որ լուսանէր Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովականներու պէտ պալատ մարմնին: Այս Ցոյնը աւելէ առաջ փորձեց Յունաստան փախչիլ ինքնաթիռով մը, որուն փոխարժէքը ամբողջովին չէր առած: Եղած խուզարկութեան վրայ, ոստիկանութիւնը Եշիլ գիւղի մէջ բռնեց ինքնաշարժը եւ տեսաւ որ մէջը չորս ծրար « Էօթէյն » կայ: Այս ծրարին վրայէն քալելով, ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել ամբողջ ցանցը:

Ֆէնէր, Ցոյնի մը տան մէջ խուզարկութիւն կատարուած է, եւ երեւան հանուած են « Էօթէյն »ի շինութեան յատուկ զանազան մեքենաներ, ինչպէս նաեւ հարիւր քիլօ « Էօթէյն »:

Թարապիոյ Սըմմըր Փալասի նկուղներու մէջ ալ գտնուած են հինգ տասնեակ « Էօթէյն »ի շինութեան յատուկ հեղուկ, 1000 քիլօ աղիտ եւ 10 պարկ ափոլլ:

Մինչեւ հիմա 40ի մօտ անձեր հարցաքննուած են: Հարցաքննուեցան նաեւ Բերայի Սանթրալ պարի պարուհիներէն Էլէնի, Մարիքա եւ Սալոմէ անձերը, ինչպէս նաեւ ծանօթ հարուստ Գալլըքճը օղլու:

Հարցաքննուածներուն մէկ մասը ազատութեամբ ազատ արձակուած, իսկ 14 հոգի հսկողութեան տակ առնուած են: Ասոնց 6ը կիներ են, 8ը՝ այրեր: Կիներու մէջ կան Օր. Արաքսի, որ քանի մը տարի առաջ գեղեցկութեան մրցումին մասնակցեցաւ, ինչպէս նաեւ պարուհի Օր. Էլէնի:

Միւս կողմէ խստիւ կը փնտռուի Եանի անուն Ցոյն մը, որ կը կարծուի թէ կարեւոր մասնակցութիւն մը ունեցած է մաքսանենգութեան մէջ: Գործը երեւան ելլելուն պէս, Եանի կ'ծիկը գրած է: Ոստիկանութիւնը կարեւորութիւն կուտայ այս մարդուն երեւան հանուելուն:

Մաքսանենգները « Էօթէյն » շինելու որոշում տալէն յետոյ, տարրարան մը կը փնտռեն եւ տարրարան Արթաքէի առած Փորմիւլին վրայ կը սկսին « Էօթէյն » պատրաստել:

Ֆէնէր, սեպանուոր Տիմիթրի Տիմիթրիադիսի տան մէջ « Էօթէյն »ի գործարան մը երեւան հանուած է, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ « Էօթէյն » Գալիթալըյէ, Քոսթիի տունէն ալ 10.000 քիլօ « Էօթէյն » գտնուած է:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆէնէրի մէջ երկրորդ գործարան մըն ալ երեւան հանուած է:

Մաքսանենգները բանակցութեան մէջ էին ամերիկեան խմբակի մը հետ եւ չորս հազար ոսկիի կանխավճար մը առած էին: Բայց այն միջոցին երբ պիտի յանձնէին ապրանքը, ձերբակալուած են:

Հարցաքննուածներուն մէջ կան նաեւ կարգ մը ճերմակ Ռուսեր եւ Փերուզ, Ալեքսանտրա եւ Քաթինա անուն հանրակիներ, որոնք « Էօթէյն » կը ծախէին:

ՄՈՒՇԻ ՄԷՋ 6 ՄԵԹՐ ՁԻՒՆ

Մուշէն կը հեռագրեն (15 ապրիլ), « Սոն փոսթա »յի. —

Ձիւնը ամենայն խստութեամբ կը շարունակէ տեղալ: Տարոյ տեղացած ձիւնին թանձրութիւնը հինգ մեթրի հասած է: Մասնաւորապէս կենդանիները մեծ վնաս կ'ենթարկուին ձիւնին պատճառաւ: Բոլոր մարգագետինները ձիւնի թանձր խաւով ծածկուած ըլլալով, անասունները անօթի մնացին: Այդ պատճառաւ 21 գիւղերու մէջ 2780 ոչխար, 211 եզ, 67 գոմէշ եւ 4 ձիեր սատկած են: Ողջ մնացած ոչխարները անօթութենէ իրարու բուրդը կը ծամծմէին: Գիւղացիները այս կացութեան հանդէպ, բոլոր ճիգերնին թափած են կենդանիները անօթութենէ փրկելու համար: Բայց կեր գտնելը գրեթէ անկարելի կը դառնայ: Ձիւնին եւ բուքին պատճառաւ ո եւ է ճամբորդ չերթեւեկեր: Փողոցներուն մէջ ձիաւորներն իսկ դժուարաւ կրնան պտըտիլ:

Ա. ԵՐԶՆԿԵԱՆԻ ՏԵՂ

Երեւանի Քաղաքապետական խորհուրդը, Մարտ 25ի նիստին կարգ մը վարչական փոփոխութիւններու մասին որոշում տուաւ: Ըստ այդ որոշումին, Ա. Երզնկեանի տեղ քաղաքապետ նշանակուած է Կարօ Մատինեան, նկատի ունենալով առաջինին պարտականութիւններուն ծանրութիւնը:

Իսկ Քաղաքապետութեան քարտուղար ընտրուած է Սամսոն Ասատուածատուրեան: Քաղաքապետական Վերահսկիչ Յանձնաժողովի անդամներէն Արիջանեան եւ Սեդրակեան դադրեցուցուած են պաշտօնէ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 17 Ապրիլ.— Համաշխարհային պատերազմէն, հայկական համատարած ջարդէն վերջ, վերապրող հայութիւնը կրցաւ վերջապէս, դժուարին պայմաններու մէջ իսկ, իր անկուն կամքով, անհամար միջոցներ ստեղծել գաղթաշխարհին մէջ, գիրն պահելու համար նորահաս սերունդը այլասերման վտանգներէն:

Շատ մը բարենպատակ Միութիւններու կարգին, հայ կեանքին մէջ կայ այսօր, հայ ժողովուրդի կրթական մակարդակը բարձրացնելու առաջադրութիւններով օժտուած «Համազգային» ընկերութիւն մը, հիմնուած 1928ին, Գահիրէի (Եգիպտոս) մէջ, հայրենասէր ու անձնուէր ազգայիններու կողմէ:

«Համազգային»ի կրթական շատ մը կարեւոր ձեռնարկներէն, կրնանք յիշել, սուրիական ծովափին վրայ լուսատու աստղի մը նման փայլող հսկայ Ճեմարանը, որ կ'ընթանայ եւրոպական գոլէժներու եւ լիսէներու համաստիճան ծրագրով: Ունի 80է աւելի ձրի դասաւանդութիւն եւ հոգածութիւն վայելող աշակերտութիւն մը:

Ուրեմն, նկատի ունենալով որ գաղութիս տասը տարուան շրջանին մէջ կրթական զարգացումը չէ ունեցած նախանձելի վիճակ, եւ շատ անգամներ, այս կարգի եղած ու եւ է ձեռնարկին համազօր գոհացումներու չգոյութեան պատճառաւ ձախողութեան մատնուած է, եւ «Համազգային»ի նման առաջադրութիւն ունեցող ընկերութիւն մը անհրաժեշտ է գաղութիս մէջ, բայց ուզելով պահել հայ ժողովրդի բարոյական արժէքն ու մեծութիւնը, — որ կը խտանայ ապրելու եւ անկախ հայրենիք մը ունենալու յամառ կամքին ու ձգտումին մէջ — այդ իսկ նախանձախնդրութեամբ՝ հիմը դրուեցաւ «Համազգային»ի Լիոնի մասնաճիւղին, որ կը բաղկանայ բոլորովին ազգանուէր ու չեզոք 22 հայրենասէր անձնաւորութիւններէ:

Հետեւաբար, Լիոնի հայ գաղութը մանրիկն ըլլալով կոտորակուած հայ մեծ ժողովուրդին, ու տոգորուած ըլլալով հայրենասիրական ջերմ զգացումներով, այդ համարձակութեամբ կոչ կ'ուղղենք, որպէսզի ամէնուն հաճելի եղող այս ազգօգուտ ձեռնարկին հանդէպ չըլլանայ մ'իւէ բարոյական օժանդակութիւն, ունենայ մասնաւոր զուրգուրանք, կարենալ իրագործելու համար մեր առաջադրութիւններն ու նպատակները, որոնք կը ձգտին կրթական կեդրոններ հաստատելու, կամ զօրավիգ հանդիսանալու գոյութիւն ունեցող նման ձեռնարկներուն:

Ընկերութիւնս յուսով կը հրաւիրէ Լիոնի հայ ժողովուրդը, անոր պարգելու համար կանոնագրի պայմանադրութիւնները:

Ընկերութեանս առժամեայ վարչութեան անդամները հետեւեալներն են.— Գ. Գ. Կարապետ Խրիմեան (ատենապետ), Հրանդ Թադէոսեան (ատենադպիր), Նափոլէոն Պըլըգեան (գանձապահ), Ղեւոնդ Հայրունի, Տիրան Զաքէոսեան, Ասատուր Սիմոնեան, Աբրահամ Քէլէշեան (խորհրդականներ):

Ի գիտութիւն «Համազգային»ի Լիոնի մասնաճիւղի առժամեայ վարչութեան ատենադպիր Հ. Թադէոսեան:

Առժամեայ վարչութեան հասցէն.— H. Tateossian, 36 rue Voltaire, Lyon.

Յ. Գ.— Կը խնդրուի քոյր մասնաճիւղերէ իրենց հասցէն մեզ տեղեկացնել:

Հիւանդանոցի մը անկիւնէն

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 ապրիլ. — Մարսէյլի Conception հիւանդանոցի հայ հիւանդներս պարտք կը զգանք հրապարակաւ մեր սրտագին շնորհակալութիւնները յայտնել Մարսէյլի Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի վարչութեան անդամուհիներուն, որոնք մեզի այցելութեան կուգան յաճախ, եւ իրենց նուէրներով ու մխիթարական խօսքերով կը խրախուսեն մեզ:

Այսպէս հայ հիւանդներս կը մոռնանք մեր տաժանելի եւ սրտաճաք հիւանդութիւնը, — Թոքախտ — եւ մեր անտէր-անտիրական միայնակութիւնը: Ամէն օր կը սպասենք որ գոնէ մէկը գայ եւ քանի մը մխիթարական խօսք ըսէ: Կը փափաքինք որ մեր մասին խօսող մը, մտածող մը գտնուի, իրաւունք ունի՞նք թէ չէ, չենք գիտեր, մեր վիճակը թերեւս կը թելադրէ այսպէս: Ահա այսպիսի պայմաններու մէջ ենք, երբ կը վայելենք Կարմիր Խաչի անդամուհիներու բարերար այցելութիւնը: Առաջին անգամը չէ այս, Նոր Տարուընէ ի վեր 3—4 անգամ մեզի այցելութեան եկան: Այս վերջին անգամ Սրբազան հայրն ալ եկած էր, աւելի ուրախ եղանք: Վայրկեան մը կարծես թեթեւցանք: Սրբազանը հայրաբար մխիթարեց, քաջալերեց մեզ եւ խոստացաւ շաբաթը անգամ մը քահանայ մը ղրկել: Իսկ Կարմիր Խաչի Գթութեան քոյրերը մեզի ամէն մէկուս տուին 25ական ֆրանք, ինչպէս միշտ: Հիւանդ եւ չքաւոր ենք, քանի անգամ խորհեցանք գրել, բայց գրելու քաջութիւնը չունեցանք: Շնորհակալութիւն ամէնուն:

Խումբ մը հիւանդներ

Ֆ. Կարմիր Խաչը Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ

Անցեալ Կիրակի Սէվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ յաջողութեամբ տօնուեցաւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի հանդէսը:

Օրուան նախագահ Տիկին Շ. Միսաքեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը: Անդամուհիները երգեցին խմբերգ մը, («Մարերի հովին մեռնիմ»): Օրուան բանախօսը Օր. Քոչեան բացատրեց Ֆ. Կ. Խաչի նպատակները եւ գործերը: Մեներգեց Տիկ. Տէրտէրեան:

Առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուեցաւ «Ցարերքի ընդվզումը» (Ա. Սարվազեան): Նախագահուհի Տիկ. Շ. Միսաքեան քանի մը խօսքով բացատրեց ներկայացման նիւթը. (Հայ երիտասարդներու օտարներու հետ ամուսնութիւնը):

Դերակատարները յաջող կերպով կատարեցին իրենց դերերը: Մասնաւորաբար Գ. Հայկ Նափուճեան:

Գ. Մելքոն Գէորգեան Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի զինանշանը գեղեցիկ կերպով մեծցուցած՝ նուիրեց Ֆ. Կ. Խաչին: Արտասանեց Օր. Թարագճեան, յետոյ յաջորդեցին հայկական պարերը, որ բուռն ծափերով ողջունուեցան: Նուագեց փոքրիկն Զատիկեան ջութակի վրայ « Լուսին չկար », նաեւ Օր. Միքայէլեան « Հեռաւոր Երկիր » մանտոլինի վրայ: Փոքրիկն Գարակէօզեան երգեց « Մշեցի զինուորին երգը »: Հայ Արենուշներու կողմէ կատարուեցան փոքրիկ խաղեր: Ներկայացուեցաւ նաեւ խիստ ծիծաղաշարժ խաղ մը, «Տիկինը կը ննջէ»: Ցաջող էր մասնաւորաբար Օր. Մառի: Գ. Թումաեան վանդակով երկու թռչուն նուիրեց Ֆ. Կ. Խաչին:

Շ. Զ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԷՏՔ Է ԿՈՐՈՒՍՏԷ ՓՐԿԵԼ

« Հորիզոն » այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (11 ապրիլ).

— « Սոֆիայի « Դարանաղեաց » Հայրենակցական Միութիւնը ուղղուած՝ Կամախցի հայրենակիցներուն, « հեռաւորին եւ մօտաւորին », կոչ մը ունի կազմելու Կամախի եւ շրջականներու անցեալին նուիրուած Ցիշատակարան մը: Եւ Կամախցիները կը հրաւիրուին իրենց գիտցածն ու հանրային – պատմական շահեկանութիւն ներկայացնող ամէն կարգի նիւթեր հասցնել իրենց Հայրենակցական Միութեան, որպէս զի ան ալ, ի ձեռին ունեցած աղբիւրներով, կարենայ գրի առնել Կամախի պատմութիւնը եւ անոր վերջին ժամանակաշրջանին մանրամասնութիւնները:

Գեղեցիկ է յղացուած ծրագիրը եւ կը մաղթենք, որ իրականանայ առանց [illegible]: Նման աշխատանքի մը համար կ'արժէ նիւթական ամէն զոհողութիւն կրել: Եթէ « Դարանաղեաց » Հայրենակցական Միութիւնը նիւթապէս [illegible] նուաստ ալ դուրս գայ իր այս ձեռնարկէն, զարմանալ պէտք է գլուխ հանէ զայն: Որովհետեւ հոն, ուր ձեռնարկը, ազգային – պատմական տեսակէտով կարեւոր արժէք մը կը ներկայացնէ, նիւթական նկատումները երկրորդական կը մնան: Կամախցիներու յղացած ծրագիրը ունի այդ ազգային արժէքը, հետեւաբար եւ պէտք է գլուխ հանուի ի գին որ եւ է նիւթական զոհողութեան: Կամախը, պատմութիւնով հարուստ մեր հայրենի շրջաններէն մէկն է, որ չկայ այսօր: Եթէ քաղաքական պայմանները չեն ներեր, որպէս զի իր պատմական հողամասին վրայ վերստեղծենք զայն ու շէնցնենք անգամ մըն ալ անոր երբեմնի կենսուրախ գիւղերը, պարտաւոր ենք գոնէ ապրեցնել զայն հայ ժողովուրդի մտածողութեան մէջ: Ձգեցինք, մեր ձեռքը չէր վերջնական կործանումէ փրկել զայն երէկ, որպէս զի չունենայինք այժմու քարուքանդ եւ իր ժողովուրդէն զրկուած, ամայի ու աւերակ Կամախը: Կրնանք սակայն, քանի դեռ ուշ չէ, փրկել այն ինչ որ աննիւթական Կամախը կը ներկայացնէ իր զանազան արժէքներով, իր պատմութեամբ, իր սովորոյթներով, աւանդութիւններով եւ յիշատակներով: Կարեւոր է այս աշխատանքը, վասն զի երէկուան սերունդը, որ հետզհետէ կը նօսրանայ, պարտաւոր է բան մը փոխանցել գալիք սերունդներուն, որպէս զի վաղը, դերեզմանաքարեր չփնտռեն անոնք, իրենց հայրերուն ու ծննդավայրին պատմութիւնը սորվելու համար: Պէտք է ձգել անոնց՝ Կամախի անցեալը ապրած Հայերու ձեռքով գրուած յիշատակարան մը, որպէս զի փրկուի այն ինչ որ այսօրուան ապրողները, վաղը գերեզման պիտի տանին իրենց հետ:

Եւ միայն Կամախը չէ: Քանի – քանի՜ Կամախներ ունինք, որոնց պատմութիւնը անհրաժեշտօրէն պէտք է գրուի վաղուան համար: Եթէ մեր անհամար Հայրենակցական Միութիւնները, պատմագրական ա՛յս գործին միայն նուիրէին իրենց քանի մը տարուան ճիգերն ու զոհողութիւնները, գերագոյնս արդարացուցած պիտի ըլլային իրենց գոյութիւնն ու գործունէութիւնը »:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Գ. Ը.եան անդամներէն կը խնդրուի 24 ապրիլ Բշ. իրիկուն 8.30ին ներկայ ըլլալ մեր հանդիպման վայրը՝ Café Mephisto (146 Bld. St. Germain):

Պիտի բաժնուին անդամական քարթերը եւ ծրագիր – կանոնագիրը.

Անդամներէն անոնք որ կը փափաքին փոխել իրենց ինքնութեան թուղթը, ղամին իրենց հետ բերել երկու լուսանկար եւ հին ինքնութեան թուղթը:

Վարչութիւն

Մանկական գրականութեան համար

Ռումանահայ «Մասիս» Հրատարակչական Անանուն Ընկերութեան Վարչական Խորհուրդը որոշած ըլլալով Մայիսէն սկսեալ հրատարակել մանկական ու պատանեկան գրքոյկներ՝ պատկերազարդ ու անպատկեր պարբերական պրակներով, կազմած է, համաձայն ընկերութեան հիմնական կանոնագրին յօդուած 16րդին, խմբագրական մարմին մը, որ լիազօրուած է կատարելու նիւթերու ընտրութիւնն ու խմբագրութիւնը:

Սոյն նպատակի գործադրութեան համար որոշած ենք պարբերաբար, 10-15 օրը անգամ մը, հրատարակել պրակ մը, բաղկացած 32 էջէ, վճարելով հեղինակներու իրաւունքը:

Ուստի կը խնդրենք արտասահմանի բոլոր հայ գրողներէն եւ մանկական գրականութեան մասնագէտ ու ձեռնհաս ուժերէն՝ բերել իրենց անհրաժեշտ մասնակցութիւնը մեր այս դժուարին, բայց վսեմ գործին, ղրկելով մեզ մանկական ու պատանեկան գրականութենէն նիւթեր՝ ինքնագիր ու թարգմանուած:

«Մասիս» Հրատ. Անանուն Ընկ.
Վարչական Խորհուրդ

Մեր հասցէն՝ Tipografia « Astoria », Str. Pictor Luchian, 14. Bucuresti:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԹԱԹՈՒԼ.— Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծիծաղ).

ԳԱԳՕ. — Վախցաւ, պարոն, դուն ալ փախնես, գոյնդ չէ՞ս փոխի

ԹԱԹՈՒԼ. — Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծիծաղ):

ԳԱԳՕ. — Նու մը չփեցի, չորցաւ:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ի՞նչ, քրտներ էր:

ԳԱԳՕ. — Ձէ, լողացուցի:

ԹԱԹՈՒԼ. — Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծիծաղ).

Ա. ԵՐԻՑ. — Ասա ներեկցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հը՞մ, ձին ներկեցի՞ր

ԳԱԳՕ. — Թուրքէ գեղեցիկ թամբով մը ու փայլուն սրծաւոր սանձով մը զարդարեցի կարմիր ձիս ու տարայ ծախելու.

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ո՞ր աւանակը պիտի գնէր:

ԳԱԳՕ. — Աւանակներ շա՛տ, պարոն, երբեմն թէ՛ էշ թէ աւանակ, կարմիր ձիս մոխրագոյն ձիու աւանակ տիրոջը ծախեցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Զէ՞

ԳԱԳՕ. — Հապա՞, հինգ ոսկով մէկ ամիս ճամբորդեցի:

ԹԱԹՈՒԼ. — Ցետո՞յ, տէրը չիմացա՞ւ:

ԳԱԳՕ. — Ա՛հ, չարունակութիւնը այժմ չէ:

ԹԱԹՈՒԼ. — Դէ՛հ, գո՛ղ:

ԳԱԳՕ. — Ուրիշ անգամ, միայն, աւանակ գնողը էշ էր կարեր, երբ կարմիր ձին առուի մէջ լուանալու տանի, տարուի ջուրը կարմրեր էր ...

ԹԱԹՈՒԼ. — Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծիծաղ):

Ա. ԵՐԻՑ. — Սապոնի պատմութիւնը, սապոնի պատմութիւնը:

ԹԱԹՈՒԼ. — Վայ գող, վայ. կեանքիդ մէջ բնաւ սապոն գնե՞ր ես, գող:

ԳԱԳՕ. — Խե՞նդ եմ, ինչ եմ:

Ա. ԵՐԻՑ. — Ես գիտեմ:

ԳԱԳՕ. — Սո՛ւս

ԹԱԹՈՒԼ. — Դէ՛հ, գող:

ԳԱԳՕ. — Ծօ՛, վարկս պիտի կոտրէք, լռեցէք, պարոն Եդուարդի ներկայութեան:

ԹԱԹՈՒԼ. — Ընդհակառակն, ծօ՛, վարկդ աւելի պիտի բարձրանայ, պատմի՛ր:

ԳԱԳՕ. — Ուրիշ անգամ:

ԹԱԹՈՒԼ. — Դէ՛հ, ի՞նչպէս կ'իմանայիր տեղը:

ԳԱԳՕ. — Բա՛հ, ցերեկով կ'անցնէի գերեզմաննոցի մօտով, կը նայէի թէ նոր փոս կա՞յ փորած:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ի՞նչ, գերեզմաննո՞ց, ի՞նչ կայ որ գերեզմաննոցը:

ԹԱԹՈՒԼ. — Դէ՛հ, անաչէն, մի կարգին պատմէ որ մարդ բան հասկնայ:

ԳԱԳՕ. — Ամէն մի Թուրք, մեռնելէն յետոյ կ'ուզէ որ անպատճառ արքայութեան վերի կողմը բազմէ. իսկ այդ՝ այնքան ալ դիւրին բան չէ ... նախ որ ճանապարհը շատ խորդ ու բորդ, եւ յետոյ, այնքան շատ գնացող կայ, մանաւանդ համաճարակի ժամանակ, ամէնքն ալ կ'ուզեն արքայութեան ճանապարհը բռնել, մի միջոց պէտք է որ շուտ հասնին:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Է՛, դո՞ւ կ'առաջնորդես:

ԹԱԹՈՒԼ. — Թո՛ղ որ պատմէ:

ԳԱԳՕ. — Հըմ, պարոնները ի՞նչ գիտեն արքայութիւն երթալու ճանապարհը.

Ա. ԵՐԻՑ. — Մի մեծ կտոր սապոն կը դնեն մեռելի ոտքի տակ, որ սահելով շատ արագ, արքայութեան դռնէն ներս մտնէ:

ԳԱԳՕ. — Որ կինս գլուխս չտանէ միշտ սապոն ունենալով

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ի՞նչ, գերեզմաննոցի՞ց ես հանում:

ԳԱԳՕ. — Հողը չափազանց կակուղ է նոր թաղուածի վրայ:

Բ. ԵՐԻՑ. — Իսկ եթէ բռնուի՞ս:

ԳԱԳՕ. — Բա՛հ, երբ գերեզմաննոցի պատէն ներս կը մտնեմ ... դեւերս գերեզմաննոցի չորս անկիւնները կը բռնեն ... ալ ծանօթ է իմ դեւերս...

ԹԱԹՈՒԼ. — Պատմէ մի այն մեռելի պատմութիւնը, թէ ինչպէս յանկարծ կենդանացեր էր:

ԳԱԳՕ. — Հը՛, հը՛, հը՛ (թթու ծիծաղ) քամակիս վրայ, փոխանակ ես մեռելը շալակս տանելու, ան ինծի կանոկն առաւ ... բայց թո՛ղ (Ընդհանուր աղմուկ): Այս ի՞նչ աղմուկ է, լռեցէ՛ք: (Ամէնքը ուշադիր): Հը՛մ, ձիերու քայլեր ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կառքի անիւներ կարծես:

(Ուշադիր կը լսեն):

ԹԱԹՈՒԼ. — Կը քանդեն, հարուածները կը լսե՞ս:

ԳԱԳՕ. — Տեսնենք բան կա՞յ ձգուած: (Վար կ'իջնէ, կ'ուղղուի դէպ ի անցքը, ձեռքը կ'երկարէ ու փայտի կտոր մը ձեռին շտապ կը վերադառնայ): Պաշարուած ենք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հը՞:

ԳԱԳՕ. — Պատը ջրհորն է ձգեր նշանը, պաշարուած ենք:

ԵԴՈՒԱՐԴ (ոտքի կ'ելլէ). — Դէ՛հ, հաւաքեցէք բոլոր իրերը, միւսները պատրա՞ստ են, լուր տուէք իսկոյն:

ԹԱԹՈՒԼ. — Աղմուկը կը սաստկանայ:

Ա. ԵՐԻՑ. — Բա՛հ, այս ի՞նչ էր:

ԳԱԳՕ. — Պատ էր քանդեցին:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Դէ՛հ, շուտ: (Բարձրաձայն): Ի՞նչ էք սպասեր նստել, վե՛ր ելէք, հաւաքեցէք, շարունակենք ջրի մէջէն դէպ ի վեր ...

(Ամէնքը ոտքի են ելեր ու կը հաւաքեն իրերը):

ԹԱԹՈՒԼ (Եդուարդին). — Բայց ո՞ւր:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Դո՛ւրս ելլենք, հորեր շատ կան . .

Ա. ԵՐԻՑ. — Կը լսէ՞ք, կառքերու անիւներն են .

Բ. ԵՐԻՑ. — Բա՛հ, անիւնե՞րը միայն, իսկ այս հարուածնե՞րը:

(Գագօ նստած տեղէն նշան կ'ընէ ընկերոջ որ տեղը նստի):

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Դէ՛հ, Գագօ, ելի՛ր

ԳԱԳՕ. — Ի՞նչու

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Առաջնորդէ՛ր:

ԳԱԳՕ (որպէս թէ զարմացած). — Ո՞ւր:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Դէպ ի հորերը . . դէպ ի կարմրուրը:

ԳԱԳՕ. — Ի՞նչ է կ'ըսէք, Գ. Եդուարդ

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ինչպէս թէ ինչ է կ'ըսեմ, առաջնորդէ՛ր:

ԳԱԳՕ. — Ի՞նչպէս կարելի է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Բայց Մելիք այդպէս պատուիրեց:

ԳԱԳՕ. — Փոխանակ պատուիրելու, թող մնար առաջնորդէր:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ Արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Մուրատեան։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները գալ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։

Հ. Բ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45, Rue La Boëtie, 45.— Métro: Miromesnil

Կը նախագահէ՝ **FERDINAND HEROLD**

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի

Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օրկան հայկական «Տէր ողորմեա »ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ **NELLY GAUTHIER** (թաւ ջութակ), **MADELEINE FRIDE** (ջութակ), Պարոններ **J. GILLES** (orgue), եւ **P. BAJEUX (Hautbois)**, բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն։

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	**BEETHOVEN**
Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) Aria	**BACH**
b) Andante	**HAENDEL**
c) Armenia	**MALIPIERO**
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	**CAIX D'HERVELOIS**
b) La fille aux cheveux de lin	**DEBUSSY**
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	**TH. DUBOIS**
b) Տէ՛ր, ողորմեա, դաշն.	**PAUL FAUCHET**

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աւերի եւ ջարդերու նկարներ։

ԼԻՈՆ	22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
ՎԻԷՆ	23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՎԱԼԱՆՍ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ
ՌՈՄԱՆ	30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՄԱՐՍԷՅԼ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ

ԳՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տարօն–Տուրուբերանի, Վասպուրականի, Բարձր-Հայքի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Տիգնանց եւ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Միութեանց։

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. «Ժողովրդային Տան» մէջ.

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

« ԶԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

— Ի՞նչ կ'ուզէք, ըսաւ Ուէյլսի Փըրանսերէն

Անծանօթը գլուխը շարժեց ու քանի մը բառեր արտասանեց օտար լեզուով մը։

— Օ՜հ... Սպանացի էք, այո՞ ինչ կ'ուզէք...

— Այս թերթին խմբագրատո՞ւնն է այստեղ, հարցուց անծանօթը ու գրպանէն հանեց « Զայնարձակ » մը։

— Այո՛։

— Կրնա՞մ տեսնել ձեր խմբագիրը։

— Ե՛ս եմ խմբագիրը, պատասխանեց Ուէյլսի կասկածոտ։

— Ես Զորս Արդարներէն մէկն եմ, շարունակեց անծանօթը վարանումով։

Ուէյլսի մօտեցաւ իրեն ու վերէն վար ակնարկ մը նետեց անոր։

— Անունդ ի՞նչ է։

— Միկուէլ Թէրի։

×

Ժամը 10.30ին Փուաքառ ու Մէնֆրէտ կառքով կը վերադառնային երաժշտական հանդէսէ մը։ Երբ կառքը Հանովըր Սքուէրէն անցնելով մօտեցաւ Օքսֆըրտ Սթրիթին անկիւնը, Մէնֆրէտ ըսաւ.

— Կ'երթաս խմբագրատուն եւ կը հարցնես խմբագիրը. քեզի կ'առաջնորդեն անոր սենեակը. որ եւ է մէկուն կրնաս յայտնել այցելութեանդ շարժառիթը. Պէտք պատասխանեն թէ շատ կը ցաւին, բայց օգտակար չեն կրնար ըլլալ քեզի։ Քաղաքավար են շատ, բայց ո՛չ մինչեւ փողոցին դուռը քեզի ընկերանալու աստիճան։ Զեւացուր այնպէս մը որ իբրեւ թէ դուրս գալու ճամբան կը փնտռես։ Երբ խմբագրին սենեակը հասնիս — դիտես որ անիկա հոն չէ — ներս մտիր, գործդ լմնցուր այնտեղ, դուրս ելիր, դուռը փակէ։ Եթէ այդ վայրկեանին շուրջդ մէկը տեսնես, « մնաք բարով » ըսէ բարձրաձայն, որպէս զի կարծեն թէ մէկը կայ սենեակին մէջ, այդքան։

Փուաքառ ակռաներուն մէջ սուլեց սիկառը

— Նամակին պահարանին համար պէտք է գործածես այն տեսակ խէժ մը որ չչորնայ մէկ ժամէն առաջ. ատիկա կը սաստկացնէ խորհրդաւորութիւնը, ըսաւ Փուաքառ, եւ Մէնֆրէտ խնդաց։

— Նոր փակցուած պահարան մը շատ հետաքրքիր բան է անգլիացի ոստիկաններուն համար։

Երբ կառքը մօտեցաւ Էճուըր Ռոտի առջեւ.

— Այստեղ պիտի իջնենք, պոռաց Մէնֆրէտ կառապանին։

Վար իջան միասին։

— Հապա՞ Փէմպրիճ Կարտնըս պիտի երթայիք, հարցուց կառապանը, երբ Մէնֆրէտ կը վճարէր վարձքը։

— Գիտեմ, գիշեր բարի, ըսաւ Մէնֆրէտ.

Մայթին վրայ կեցան քանի մը վայրկեան, մինչեւ որ կառքը անհետացաւ։ Յետոյ ետ դարձան Մարպլ Արչէն, անցան Փարք Լէյնի ազնուապետական փողոցը ու քալելով երկար պողոտայէն եկան Փիքըտիլիի հրապարակը։ Ներս մտան գարեջրատուն-ճաշարանէ մը ուր մարմարէ սեղաններու բոլորտիքը նստած մարդիկ կը խմէին ու կը ծխէին։ Անկիւն մը տեղաւորուած էր Կոնզալէզ՝ առանձին, սիկարէթ մը կար շրթունքներուն վրայ ու խորհրդաւոր էր իր դէմքին արտայայտութիւնը

Այս հանդիպումը չզարմացուց երկու մարդերը, թէեւ սարսուռ մը ունեցաւ Մէնֆրէտ, իսկ Փուաքառի այտերուն վրայ երեւցաւ կարմրութիւն մը։

Նստան իրենց բարեկամին քովը։ Գարեջուր ապսպրեցին ու երբ ծառան հեռացաւ, Մէնֆրէտ ցած ձայնով մը հարցուց.

— Թէրի՞ն ուր է։

— Փախաւ, պատասխանեց Լէօն հանդարտօրէն։

Մէնֆրէտ ու Փուաքառ չկրցան խօսիլ. Լէօն շարունակեց.

— Այս առտու մեկնելէ առաջ իրեն տուի՞ք թերթերու ծրար մը։

— Այո՛, անգլերէն լրագիրներ էին, հաստատեց Մէնֆրէտ. Թէրին անգլերէն չէր գիտեր. տուի որպէս զի պատկերներով ժամանակ անցընէ.

— « Զայնարձա՞կ »ն ալ տուիր։

— Այո՛, յիշեց Մէնֆրէտ։

— Այնտեղ հրատարակուած էր պարգեւին եւ ներման լուրը... սպաննողներէն...

— Այո՛, կը յիշեմ, ըսաւ Մէնֆրէտ. ես ալ կարդացի։

— Հիանալի միտք է խելագար, դիտել տուաւ Փուաքառ։

— Տեսայ որ գրգռուած վիճակ մը ունէր. առտու վերագրեցի այն իրողութեան որ երէկ գիշեր իրեն յայտնեցինք թէ ի՛նչ ձեւով պիտի սպաննէինք Րէյմընը եւ ինչ դեր պիտի կատարէր ինքը։

Լէօն անմիջապէս փոխեց խօսակցութեան նիւթը, տեսնելով որ ծառան կը բերէր գարեջուրները։

— Տարօրինակ է որ դեռ Անգլիա չէ բերուած ձի մը որուն վրայ այդքան խոշոր գրաւ դրուած ըլլայ ... ըսաւ Լէօն։

— Հասա՞ծ բան է որ Մանշէն անցնելու առեն հիւանդացած ըլլալուն համար, ձիուն անունը արդէն մասնակցողներու ցանկէն, աւելցուց Մէնֆրէտ։

Ու երբ ծառան հեռացաւ, Լէօն շարունակեց.

— Գտայ եկանք այսօր ցերեկը. Րիճընթ Սթրիթէն կ'անցնէինք. Թէրին կանգ կ'առնէր ցուցափեղկերուն առջեւ ու յանկարծ — բոլոր նկարչական գործիքներ ծախող խանութի մը առջեւն էինք — կորսնցուցի զինքը ... Անշուշտ բազմութիւն կար փողոցը, բայց չկա՞ր Թէրին Տակաւին կը փնտռեմ ...

Լէօն լմնցուց իր գաւաթը եւ նայեցաւ ժամացոյցին։ Լուռ էին ու անշարժ միւս երկուքը։

— Ո՞վ գիտէ, թերեւս անգամ մը գէշ բան մը չէ եղածը, ըսաւ Կոնզալէզ խնդալով։

— Ցանցանքը իմս է, սկսաւ Մէնֆրէտ, բայց Փուաքառ ընդմիջեց

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹՈՒՆԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ 1933

21 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2168

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՅԼ ՉՏԱՆՔ ՈՐ ՃՐԱԳԸ ՄԱՐԻ

Սփոփարար շատ քիչ բան բերինք երկրէն մեզի հետ։

Այդ քիչերուն մէջ իր մասնաւոր տեղն ունի Դպրոցասէրը։

Հիմնուած Պոլսոյ մէջ 1879ին, այս կրթական հաստատութիւնը 54 տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդին տուած է գիտակից ու հայրենասէր հայ մայրեր, համեստ բայց անձնազոհ կրթական մշակներ, որոնք սերունդ սերունդ պատրաստած ու դաստիարակած են։

Հակառակ բռնակալ վարչաձեւի մը դժնդակ պայմաններուն, հակառակ հայ ժամանակակից պատմութեան բոլոր վերիվայրումներուն, Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը անվհատ ու անվհատ շարունակած է նուիրուիլ իր առաջադրած վսեմ գործին։

Հայ կնոջ աննկուն կամքին ու զոհաբերող ոգիին համար ի՜նչ գեղեցիկ փաստ.

Մանաւանդ ի՜նչ գեղեցիկ մտածում, արտասահման փոխադրել եւ հոն կանգուն պահել իր հիմնարկութիւնը, փոխանակ զայն ... ըլլալու եւ բախտին ձգելու հայ որբուհիին պատսպարումն ու դաստիարակութիւնը։

Հայրենի հողէն արմատախիլ եղած, չորս հովերուն նետուած ... հայութեան համար ի՜նչ աւելի մեծ վտանգ՝ քան ... Ուծացումը հայութենէն եւ լուծումը ... օտար անանուն ովկիանոսին մէջ։

Ու ի՜նչ աւելի զօրեղ բուժիչ ու զսպիչ այդ ահռելի վտանգին դէմ՝ քան հայ մայրիկին խնամքը օտար աստղերու տակ հասակ նետող իր զաւկին։ Քան հայ մեծասքանչ լեզուին ու հայրենի պատմութեան ուսուցումը հայ մանուկին։

Ահա՛ այդ հայ մայրը, հայ ուսուցչուհին է որ կը պատրաստէ ... տարէ ի վեր Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը։

Հայ ժողովուրդը իր լումաներով պահած է զայն մինչեւ այսօր, գիտակից այդ հաստատութեան կատարած արդիւնաշատ գործին։

Բայց քանի մը տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդն ալ ցնցուած է համաշխարհային աննախընթաց տագնապէն՝ իր կարգին տագնապի ենթարկելով Դպրոցասէրը։ Ու եթէ գիրմարդկային ճիգեր չըլլան՝ այս տունն ալ պիտի փակուի, ինչպէս փակուելու վրայ է ... — Ընկեէնի հայկական բոյնը։

Պիտի թողո՞ւնք որ այսպէս մէկիկ մէկիկ մարին օտար հորիզոններու տակ վառող այս քանի մը ճրագները։

Ներկայ տաժանելի օրերուն, խիստ գնահատելի գործունէութեան մը նուիրուած է Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը։ Նախկին աշակերտուհիները լիովին կը կատարեն իրենց երախտագիտական պարտքը հանդէպ այն հիմնարկութեան, որ փոքրիկ տարիքէն որբերը ... պատրաստած է զիրենք, դաստիարակած եւ կեանքի համար պատրաստած է զիրենք։

Ահա՛ քանի մը կարկառուն փաստեր իր աշխատանքին.

Սանուց Միութիւնը Րէնսիի վարժարանին մէջ հիմնած է Գրադարան – Ընթերցարան մը, եւ զայն օժտած լաւագոյն գրքերով։ Հայթայթած է աշակերտուհիներու գրենական պիտոյքը, հոգացած է անոնց զգեստները։ Կազմակերպած է աշակերտուհիներու համար՝ դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ, ներքին հանդէսներ (երաժշտական, թատերական), սինէմայի ներկայացումներ, ամիսն անգամ մը, աշխարհագրական, պատմական, գիտական, եւ այլ բարոյացուցիչ ֆիլմերու ցուցադրութեամբ։ Արտասանութիւններու մրցահանդէս մը, որպէս գրականութեան սէրը արթնցնելու միջոցներէն մին։ Ձեռական աշխատանքներու ցուցահանդէսը, որպէս զի աշակերտուհիները մղուին ձեռարուեստի, ձեռագործի, նկարչութեան եւ այլ գեղարուեստական ճիւղերու։ Վարժարանին Ցօրսլեանական Ֆոնտին մասնակցած է 50,000 ֆրանքի գումարով, որուն 17,000 ֆրանքը վճարուած է, իսկ մնացածը վճարելի։

Սանուհիներու այս զոհողութիւնը չի բաւեր սակայն ապրեցնելու համար բազմածախս հիմնարկութիւնը։ Աւելի քան 200 աղջիկներ կը դաստիարակուին վարժարանին մէջ։ Զափահասները նաեւ արհեստագիտական հմտութիւն ձեռք կը բերեն անոր արհեստանոցներուն մէջ։ Հաշուելով միայն վերջին շրջանը, ութ տարուան մէջ 700 որբուհիներ խնամուած են Դպրոցասէրի կրթական յարկին տակ։

Իր գործունէութեան դաշտը Րէնսիէն դուրս ալ տարածած է՝ ընդգրկել ջանալով Ֆրանսայի հայաշատ կեդրոնները։ Իր ջանքերուն շնորհիւ Տրակինեանի, Վէնսէնի եւ Փորթ տ՛Իթալիի Հայերը ունեցան իրենց մանկապարտէզները։ Ու եթէ ներէին իր նիւթական միջոցները, Դպրոցասէր առանց մանկապարտէզի չպիտի ձգէր ո եւ է շրջան։

Ո՛չ մէկ հաստատուն եկամուտ՝ այս ազգօգուտ հիմնարկութիւնը մատակարարելու համար։ Տիկինները ժողովուրդի հաւատարիմ եւ ունեւոր հայրենակիցներու անհատական աջակցութեան կը դիմեն միշտ՝ ձեռնարկը կենդանի եւ ճրագը անմար պահելու համար։

Ներկայիս շրջաբերութեան հանուած են վիճակահանութեան տոմսեր՝ որոշ հասոյթ մը ապահովելու նպատակով եւ հաստատուած է բաժանորդագրութիւն մը՝ ամսական նուազագոյն հինգ ֆրանքի վճարումով։

Իսկ Սանուցը կազմակերպած է գեղեցիկ ցերեկոյթ մը, որ տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի օր նախկին եւ ներկայ աշակերտուհիներու մասնակցութեամբ եւ գեղարուեստական խնամեալ յայտագրով մը։ Կը յուսան որոշ հասոյթ ապահովել յօգուտ վարժարանին։

Սանուցը կ՚ընէ իր կարելին։ Կը մնայ, ուրեմն որ ժողովուրդն ալ այս անգամ զարձեալ կատարէ իր պարտականութիւնը, թոյլ չտալու համար, որ մարի ճրագը։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀ ԱՒԵՏԻՔ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ

Սրտի խորունկ կսկիծով կը հաղորդենք մահը ընկեր Աւետիք Սահակեանի (Հայր Աբրահամ), նախագահ Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ խորհրդարանին, որուն կաթուածի ենթարկուիլը գրած էինք երէկ։

Պէյրութէն երէկ առաւօտ ստացուած հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ մահը տեղի ունեցած է ապրիլ 19ին չորեքշաբթի օր։

Հանգուցեալ ընկերը 71 տարեկան էր, ծնած ըլլալով 1862ին Ջալալօղլիի մէջ (Թիֆլիզի նահանգ)։ Ստացած էր բարձրագոյն կրթութիւն եւ վկայուած իբրեւ գիւղատնտես։ Մեծ ձեռնհասութիւն ունէր իր մասնագիտութեան մէջ։ Գտած է ցորենի որդը բնաջնջելու դեղ մը, որ իր անունով կը կոչուի։

Դաշնակցութեան հիմնադրութեան օրերէն իսկ մտած էր կուսակցութեան շարքերուն մէջ, կատարելով գործօն դեր։ Մասնակցած է Դաշնակցութեան Ընդհանուր ժողովներուն, եղած է Բիւրոյի անդամ։ 1909 – 11ի շրջանին՝ երբ Դաշնակցութեան մեծ դատավարութիւնը տեղի կ՚ունենար Ռուսիոյ մէջ, ընկ. Աւետիք Սահակեան եւս բանտարկուած է իբրեւ ականաւոր դաշնակցական։

Մեծ Պատերազմի ընթացքին կը գտնուէր Կովկաս, ուր կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է՝ իբրեւ անդամ Ազգային խորհուրդի։

1918ին Անդրկովկասի առաջին միացեալ նախարարութեան մէջ Գիւղատնտեսութեան նախարար էր։

Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն վերջ, նախագահ ընտրուեցաւ Հայաստանի խորհրդարանին, պաշտօն զոր վարեց մինչեւ խորհրդայնացում։

Փետր. 18ի շարժումէն վերջ մեկնեցաւ Հայաստանէն, ուրիշ մտաւորականներու պէս՝ քալելով մինչեւ Զանգեզուր, անկէ ալ Թաւրիզ։ Ցետոյ անցաւ Պէյրութ, ուր կը մնար ցարդ։

Երկու տարի առաջ կորսնցուց իր մէկ զաւակը՝ 25 տարու, որ Փրակայի մէջ ճարտարապետութիւն ուսանելէ վերջ՝ դարձած էր ծնողքին մօտ։ Իր միւս զաւակը ներկայիս կ՚աշխատի Քէրքիւք՝ նաւթամուղի գործերուն մէջ։ Իր մօտ էին նաեւ կինն ու զոքանչը։

Ընկեր Սահակեան սիրուած եւ յարգուած էր բոլորէն։ Իր մահով կ՚անհետանայ մեր լաւագոյն եւ վետերան ընկերներէն մէկը։ Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն։

Հանգի՛ստ յոգնաբեկ ոսկորներուդ, Հա՛յր Աբրահամ։

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

« ՀՕԿ »ԵՐՈՒ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Կրընոպլի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ Զատկի կիրակի օրը Հօկի կարգ մը անդամներ կը փորձեն կռիւ յարուցանել՝ դաշնակցական ընկերներու պատկանող սրճարաններուն մէջ։ Ցարձակումի կ՚ենթարկուին Միհրան Գարբէճեան (Պասպա) եւ Կիւլպէնկ Սուքիասեան, այս վերջինը փողոցին մէջ։ Կը գողնան նաեւ Սուքիասեանի ունեցած դրամը՝ 573 ֆրանք։

Ոստիկաններ հասնելով կը ձերբակալեն յարձակողներէն Գ. Գ. Գէորգ Գալայճեան ու Կարապետ Կէտիկեանը, երկուքն ալ Հօկի անդամ։ Այժմ բանտարկուած են։

Մանրամասնութիւնները յաջորդ թիւով։

Աւստրիա եւ Հունգարիա կը միանա՞ն

Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուսի Հռոմ այցելութիւնը քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերած էր։ Հետզհետէ կը քակուին Մուսոլինիի հետ իր տեսակցութեան թաքուն ծալքերը։

Փրակայի « Նարոտնի Լիսթի » թերթը կը գրէ թէ՝ վարչապետ Մուսոլինիի հաւանութիւնը առած է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միացման համար։ Տոլֆուսի Հռոմ մեկնելէն առաջ արքայական երկու կուսակցութիւնները խորհրդաժողով մը գումարած էին եւ համաձայնած՝ որ Աւստրիա եւ Հունգարիա պիտի պահեն իրենց ինքնավարութիւնը գլամական եւ զինուորական խնդիրներու մէջ։ Իսկ բանակները պիտի կազմակերպուին միեւնոյն սկզբունքներով, մէկ ռազմական հրամանի տակ։

Աւստրօ-հունգարիոյ վեհապետը փոխն ի փոխ վեց ամիս Փէշթա եւ վեց ամիս Վիեննա պիտի նստի։

Այս ծրագիրը կարգ մը ճշդումներու կարօտ ըլլալով, քրիստոնեայ – ընկերվարականներու ակումբին նախագահ Տր. Գուրէչ այս օրերս Փէշթա պիտի երթայ իբրեւ լիազօր – պատուիրակ աւստրիական կառավարութեան, խնամակալ Հորթիի եւ Գ. Կոմպէշի հետ որոշելու համար հապսպուրկեան դերդաստանի վերստին իշխանութեան կոչելու մանրամասնութիւնները։ Ցետոյ դիւանագէտներ պիտի կատարուին չեխոսլովաք, ռումանական, ռուսին եւ լեհ կառավարութեանց մօտ՝ կայսրութեան վերահաստատումը անոնց հաղորդելու եւ ի հարկին կարգ մը զիջումներ առաջարկելու համար։ Այս երկիրներուն մէջ այս ուղղութեամբ դիւանագիտական աշխատութիւնները պիտի տանի Իտալիա, որ արդէն նոյն իմաստով կ՚աշխատի Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ։

Մաճառ ընկերվարականները համակիր են այս ծրագրին։ Հակառակ է միայն մանր հողագործներու կուսակցութեան նախագահը Տր. Էքհարթ, որ խնամակալ Հորթիի մտերիմն ու ազգականն է։

Վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ չեխոսլովաք թերթին այս տեղեկութիւնները։

Ամերիկայէն ոսկիի առտածումը արգիլուած

ՏՈԼԱՐԸ Կ՚ԻՑՆԱՅ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Նախագահ Ռուզվէլթ չորեքշաբթի առաւօտ պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Միացեալ-Նահանգներու ամերիկեան կառավարութիւնը ոսկի չպիտի ղրկէ արտասահման՝ տոլարի սակը անխախտ պահելու համար։ Այս լուրին վրայ, անմիջապէս Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ անկում կրեց տոլարին գինը բաղդատմամբ օտար դրամներու, իսկ նախանիւթերու գիները բարձրացան։

Փարիզի Սակարանին մէջ ալ տոլարը, որ առտուն 25 ֆր. 25ով բացուած էր, ինկաւ 24.80ի, փակուելու համար 24.60ով։

Զանազան բացատրութիւններ կը տրուին այս յանկարծական որոշումին համար։ Գլխաւոր մտահոգութիւնը նախանիւթերու գիներուն բարձրացումը կը թուի ըլլալ։ Շնորհիւ այդ բարձրացումին, Միացեալ Նահանգները կը յուսան մեղմացնել տնտեսական տագնապը։

Ռուզվէլթ կը փափաքի որ Անգլիա վերադառնայ ոսկեդրամի դրութեան, այլապէս պիտի ստիպուի տոլարին գինն ալ իջեցնել՝ մրցելու համար անշուշտ Անգլիոյ դէմ միջազգային շուկային մէջ։

Ամերիկա ներկայիս շրջաբերութեան մէջ գտնուած թղթադրամին 50 առ հարիւր համեմատութեամբ ոսկի ունի իբրեւ պահեստ։ Մինչդեռ Անգլիա աւելի պակաս ոսկի ունէր, երբ 1931 սեպտեմբերին լքեց ոսկեդրամի դրութիւնը։

Երէկ առաւօտ Նիւ Եորքի Սակարանին մէջ տոլարին գինն էր 23 ֆր. 48։ Ոսկեդրամի հետ բաղդատելով, տոլարին իսկական արժէքն է 25 ֆր. 52։ Կը տեսնուի ուրեմն որ շուրջ հարիւրին 10 անկում կայ։ Տոլարի անկումը դէպ սկզբնաւորութիւն մըն է Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին համար։

Անգլիականը բարձրացումի նշաններ ցոյց կուտայ։

Անգլիոյ փոխ-վրէժը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մոսկուայի դատավճիռին տեղեկանալէ վերջ, Անգլիոյ նախարարական մասնախորհուրդը նիստ գումարեց Ուէսթմինսթրի դղեակին մէջ։ Կը նախագահէր Ճորճ Թագաւորը. Օրակարգի նիւթն էր ռուսական ապրանքներու Անգլիա ներածումը արգիլող օրէնքը, որ 10 օր առաջ քուէարկուած էր խորհրդարանին կողմէ։ Թագաւորը վաւերացուց այս օրէնքը, որով ապրիլ 26էն սկսեալ Ռուսիայէն ներածուած ապրանքներուն հարիւրին 80ը Անգլիա չպիտի մտնեն այլեւս։ Արգիլուած գլխաւոր ապրանքներն են՝ ցորեն, վարսակ, գարի, եգիպտացորեն, կարագ, հաւկիթ, բամպակ եւ փայտ՝ հում կամ գործուած, նաեւ քարիւղ։ Այս արգելքով Ռուսիոյ կորուստը կ՚ըլլայ տարեկան 20 միլիոն ստերլին։

Այս միջոցները ձեռք առնուած են՝ պաշտպանելու համար դատապարտուած երկու անգլիացիներու շահերը։ Եթէ բանտարկութեան դատավճիռը վերցուի, Անգլիացիներն ալ տրամադիր են այս արգելքը բառնալու։

Միւս կողմէ Լոնտոնի առեւտրական պատուիրակութեան անդամներուն դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը վերցուած է քանի մը օրէ ի վեր, վերջ գտած ըլլալով անգլօ-խորհրդային առեւտրական համաձայնագիրը։ Պատուիրակութեան պետը կը պատրաստուի փակել գրասենեակը եւ մեկնիլ Մոսկուա։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Ճոն Սայմընի հետ։

⁂ Անգլ. ճարտարագէտներու վճիռին ընթերցումէն վերջ, Թորնթըն՝ որ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած էր, բանտարկուեցաւ անմիջապէս։ Մընքհաուզ, Քըշնի եւ Նորտուոլ երեք օրէն խորհրդային սահմաններէն հեռանալու յանձնառութիւն մը ստորագրեցին։ Ասոնք արդէն մեկնեցան Մոսկուայէն։ Նորտուոլի կինը որ ռուս է, արտօնուեցաւ ընկերանալ իր ամուսինին։

Մէթրոփոլիթըն Վիքըրս ընկ.ը հեռագրեց Մոսկուա՝ կեդրոնական գործադիր կոմիտէի նախագահին՝ խնդրելով որ Մաքտոնըլտի եւ Թորնթընի մասին տրուած բանտարկութեան վճիռները վտարումի փոխուին։

Արտաքին գործավար Լիտվինով աջի դիմեր ընդունելութիւն մը տուաւ Մոսկուայի դիւանագիտական մարմնին։ Անգլ. դեսպանատան անդամներէն ոչ ոք պատասխանեց Լիտվինովի հրաւէրին։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

« Իլ տը Ֆրանս » կը շարունակէ ճամբան դէպի Նիւ Եորք։ Առջի գիշեր Գ. Էռիօ ֆրանսական եզերքէն 2200 քիլոմեթր հեռու գտնուած պահուն ովկիանոսին վրայէն յայտարարութիւն մը ուղղեց ֆրանս. ժողովուրդին։ Իր խօսքերը անթելով իմացուեցան ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Իր խօսքերը կը վերջանային այսպէս. « Կարելին պիտի ընեմ ամրապնդելու համար ֆրանքօ-ամերիկեան բարեկամութիւնը, այսինքն պիտի աջակցիմ խաղաղութեան կազմակերպութեան եւ ամրապնդման »։

Գ. Էռիօ Ուաշինկթըն պիտի հասնի ապրիլ 23ին կիրակի օր։

Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտ Ուաշինկթըն կը հասնի այսօր՝ ուրբաթ կէսօրէ վերջ։ Վարչապետը առջի օր « Պէրէնկարիա » նաւուն վրայէն հեռախօսով տեսնուեցաւ Ուաշինկթընի անգլ. դեսպան սըր Ռոնըլտ Լինտսէյի հետ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՒԿՐԱՅՆԻՈՅ մէջ մեծ սով կը տիրէ։ Բազմաթիւ բնակիչներ Մոսկուա, Լենինկրատ եւ Խարքով կը գաղթեն՝ ապրուստ գտնելու համար։ Սերմնցուներու մեծ մասը ուտելիքի գործածուած ըլլալով, շատ մը հողեր անմշակ կը մընան։ Օտեսայի եւ ուրիշ քաղաքներու աւազակութեան դէպքեր կը պատահին։

ԹՈՒՐՔԵՍՏԱՆԻ չինական մասին մէջ ըմբոստութիւն ծագած է տեղական կառավարութեան դէմ։ Շարժումը կը ծաւալի։

ԷՎԷՐԷՍԹԻ վրայ երկրորդ թռիչք մը եւս կատարուեցաւ առջի օր։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԿՈՂՄԷ Հունգարիա ղրկուելու համար քանի մը շոգենաւերով զէնք, գնդացիր եւ ռազմանիւթ ցամաք հանուած են Պուրկազ եւ Վառնա։ Դանուբի վրայէն այս զէնքերը պիտի ղրկուէին Հունգարիա։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ արագօրէն կը յառաջանան դէպ ի Փէքին, որուն անկումը մօտալուտ է։ Ճափոնցիներու յառաջխաղացման ճամբուն վրայ գտնուող չինացի բնակիչները անձկարագրելի խուճապով կը փախչին, մինչ ճափոնական օդանաւեր անընդհատ ռումբ կ՚արձակեն։

ԳԵՐՄԱՆ նախարարներ ֆոն Փափէն եւ Կէօրինկ երէկ Պերլին վերադարձան դէպ ի Հռոմ կատարած իրենց ճամբորդութենէն։

ՀԻԹԼԷՐԻ 44րդ տարեդարձը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ երէկ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԵՔԵՆԱՆ

Ծնա՛ւ Նոր արքայ ...

Հէքեաթներու մէջ կը պատմուի թէ ի՛նչպէս պարիկ մը պալատներ կը շինէ մէկ գիշերուան մէջ, կամուրջներ կը նետէ գետերուն վրայ, եւ ի՛նչ առարկաներ, ի՛նչ առարկաներ, զարմանահրաշ գեղեցկութեամբ եւ արագ նմանակերտութեամբ, նուէր կը տանի խեղճերուն:

Այդ պարիկը մեր մէջ է այսօր, եւ հէքեաթ չէ այլ եւս: Տիւփլան կը մերժէ պարիկ անուանել զայն, այլ, շատ հասկնալի պատճառով մը, Թագաւո՛ր.

Ուրեմն, յարգանքի՛, — բոլո՛ր Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան (*):

Նոր օրերու կայսրն է Մեքենան, որ իր իշխանութիւնը կը հաստատէ Ամերիկայէն մինչեւ Եւրոպա եւ մինչեւ աշխարհի վեցերորդ մասը՝ Թուրիա:

Ճինա Լոմպրոզօ, որ պատճառներ ցոյց կուտայ մեղադրելու Մեքենային կայսրութիւնը, կը պնդէ թէ նոր չէ, որ մեքենան կը յայտնուի քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ իբրեւ իշխան մը հզօր (**): Արդարեւ ի՛նչ զարմանալի թուում մը մեքենաներու, որոնք, հնագոյն դարերուն ու նախաքրիստոնէական շրջանին, խորհրդաւոր Ցինաստանէն մինչեւ Եգիպտոս, Ելլադայէն մինչեւ Հռոմ, տուեր են գեղեցիկ գործեր:

Այսուհանդերձ տարբեր է արդի մեքենան, ելեկտրաշարժ պողպատեայ ատ զարհուրելի կմախքը, որ յանկարծ կը կենդանանայ, կը ճարճատի, կը դղրդայ, կը մռնչէ, ակռայ կը կրճտէ՝ քանի կը զգայ թէ իր մէջ կը հոսի ու կ'աւելնայ արիւնը, — ելեկտրականութիւնը:

Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան այսօր կը սպառնայ արհեստագիտական, գեղարուեստական եւ տնտեսական բոլոր ասպարէզներուն: Ու կը յայտարարէ թէ պիտի փոխէ ոչ միայն արուեստներուն ոճն ու դրոշմը, սենուղին քանակն ու եղանակը, զգոանքներու ձեւն ու ժամանակը, այլ եւ մարդոց ճակատագիրը:

Փաստ կը տանէք արդէն, ամէն օր:

Հետզհետէ կը փակուին փոքրիկ արհեստանոցները, ուր աշխատաւորը կը խմբէր՝ զրկուելով արեւէն, օդէն, հանգստութեան պայմաններէն: Ահա կը հիմնուին վիթխարի գործարաններ, ուր լոյսը կը մտնէ առատահոսելով, ուր բանուորը կը հասնի ժամանոր հանրակառքով. եւ դեռ մեքենապետութիւնը կը խոստանայ թէ ամէն գործարան պիտի ունենայ յարակից հանգստարանը, ընթերցարանը, մանկապարտէզը, լողարանը, մարզարանը, հանդիսասրահը, եւ, ինչո՛ւ չէ, պարասրահը: Գործարանը պիտի հաստատէ նաեւ մրցանակներ՝ ճամբորդութեան, ուսումնասիրութեան, մասնաւոր դասընթացքներու զրկելու համար իր « հարուածային » աշխատաւորը: Այսպէս չուտով պիտի մոռցուին ձեռաշարժ հոլերը (métiers à bras), իրենց տեղը տալով ելեկտրաշարժ հոլերու, որոնք արտադրութեան պիտի տան անհաւատալի արագութիւն: Եթէ փոքրիկ հոլերը կ'աշխատէին ծախել իրենց արտադրութիւնը սակարկութեամբ՝ աշխատաւորին քիչ մը պակաս վճարելու եւ գնորդէն քիչ մը աւելի փրցնելու ցանկութեամբ: Վաղուան վիթխարի հոլերը աւելի պիտի վճարեն աշխատաւորին, որ պիտի մնայ ոչ միայն արտադրիչ, այլ եւ, — քանի որ դրամ կը չահի, — սպառիչ: Աշխատաւորը արտադրելով եւ իր արտադրութիւնը սպառելով, պիտի նպաստէ չուկաներու կեանքին: Եւ այս բարօրութիւնը պիտի թելադրէ, որ աշխատաւորը մտածէ ունենալ « երկրորդ » զբաղում մը: Չէ՞ որ մեքենան իրեն կը չնորհէ դրամ եւ ժամանակ: Մտաւորականները մասնաւոր անկողնի մէջ չէն ծնիր անշուշտ: Լուխսն անհնչան երիտասարդ մըն էր, որ սաղ անոր կը ծառայէր: Մուսոլինի որմնադիր էր: Մաքտոնըլտ ագարակի աշխատաւոր Հէնտէրսըն ձուլարանի բանուոր: Քարինէյի՝ ծառայ մը: Այսպէս ուրեմն մեքենան պիտի ջնջէ « անժառանգներու ասանդութիւնը », խոնարհ եւ բարձր խաւերու տարբերութիւնը, պիտի ստեղծէ սանդուղ մը, որ մարդիկը պիտի հաւասարեցնէ ցանկալի բարձրութեան մը վրայ: Մարդոց հաւասարութեան հետ, մեքենան իրարու պիտի մօտեցնէ ժողովուրդները, քանդելով մաքսային սահմանագիծերը՝ որպէս զի կարելի ըլլայ ստեղծել նոր մը ընդարձակ չուկայ մը: Վերջապէս մեքենան է, որ պիտի իրականացնէ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու ծրագիրը, դիմադրելու համար Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու արդիւնաբերական հզօր խոյանքին:

Տիւփլան կը մերժէ մեղքը, որ կը նետուի մեքենային վրայ, թէ գործազրկութեան տագնապ կը ստեղծէ: Եւ այդ տագնապին իբրեւ դարման, Ֆորտի հետ, կ'առաջարկէ որբագրել հին տարազը, — « արտադրութիւնը պատշաճեցնել սպառումին »: Ո՛չ, պէտք է « սպառո՛ւմը պատշաճեցնել արտադրութեան »: Շատեր կը պնդեն թէ մեքենային տիրապետութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ, որ միաձեւութիւն մը ստեղծուի ինչպէս աշխատանքի, նոյնպէս սպրուստի, զբօսանքի, ճաշակի մէջ: Չէ՞ որ մեքենային նկարագիրն է արտադրել առատ եւ արագ նմանակերտութեամբ մը (production en série): Ընդհակառակն, կ'ըսէ Տիւփլան, այդ միաձեւութիւնը պիտի դառնայ կարճ ժամանակով, — հազիւ թէ մեքենային մէկ արտադրութիւնը ընդհանրացաւ, ձեռներէց ձարտարարուեստները անմիջապէս պիտի ստեղծեն նոր ձեւեր՝ պայքարելու համար ընդառման մէջ դրուած հին ձեւի արտադրութեան հետ: Արդարեւ մեքենան է, որ կը ստեղծէ նորոյթի պահանջը, մինչ այն երկիրները, որ զրկուած են մեքենայէն, ձանձրացուցիչ կերպով միաձեւութեան են դատապարտուած, — այսպէս Ցինացին կը հագուի ու կը շինէ նոյն ձեւով դարերէ՛ ի վեր: Շարունակ նորը չինելով, շարունակ արտադրութիւնը նորոգելով, ոչ միայն պիտի աւելնայ սպառումը, այլ եւ գործարանները պիտի վերափոխուին եւ գործի պիտի լծուին մարդիկ, զորս դուրս նետած էր մեքենան: Սակայն մեքենան կարեւոր օժանդակ մըն է նաեւ այն երկիրներուն համար, որոնք կը տառապին ծնունդներու նուազութենէն: Բնակչութեան նուազումը, որ կը սարսափեցնէ կարգ մը երկիրներ, տագնապ չի կրնար ստեղծել այլ եւս չնորհիւ մեքենային:

Գեղեցիկ է Տիւփլանի գիրքը, եւ հետաքրքրական են գլուխները, ուր կ'ուսումնասիրուին օրուան հարցերը:

×

Փրոֆ. Լուի Րուժիէ, խանդավառուելով հանդերձ Տիւփլանի տեսակէտներով, կը բանաձեւէ կարգ մը վերապահութիւններ: Տիւփլան գործի եւ շարժումի մարդ է, որ կը կենայ երեւը ապագային: Պատմագէտը չի կրնար սակայն աչքէ հեռացնել անցեալը, իսկ փիլիսոփան պիտի ուզէր կենալ ժամանակէն դուրս՝ հաւասար չահագրգռութեամբ մը գնահատելու համար անցեալը, ներկան եւ ապագան: Արդ, մեքենան, յանուն ապագային, կը զոհաբերէ կարգ մը քաղաքակրթական արժէքներ եւ Տիւփլան չի հետաքրքրուիր թէ ի՛նչ կը կորսնցնենք Մեքենային զալուստով, այլ միայն կը հաշուէ թէ ի՛նչ կը չահինք: Ըստ փրոֆ. Րուժիէի, Մեքենային կայսրութիւնը կը ներկայացնէ իր թերութիւններն ու անպատեհութիւնները:

Ի՞նչ է, որ կը յատկանշէ մեքենան, — բազմապատկել արտադրութիւնը, որ նմանաձեւ է անպայման: Արդ, զանգուածային արտադրութիւնը պիտի աշխատի սպառել անշուշտ ընդարձակ չուկայի մը վրայ: Բայց չէ՞ որ սպառողներու այդ բազմութիւնը ճաշակի եւ նկարագրի զանազանութիւն մը կը ներկայացնէ: Այս հարցը քննենք արուեստի եւ գրականութեան մարզին մէջ:

Ֆրանսայի մէջ, պատերազմէն առաջ, 3 Ֆր. 50 կը ծախուէր գիրք մը, որ հազար օրինակ կը տպուէր: Եւ ծախքերը կը գոցուէին անպայման: Mercure de France հրատարակչական տունը, որ կուտար մասնաւորապէս փիլիսոփայական գրականութիւն, 8 — 12.000 միայն կը տպէր: Գործաւորներուն վճարման չափը աւելցաւ վերջին տարիներուն ծախքերը գոցելու համար անհրաժեշտ է աւելի մեծ թիւով տպել: Սակայն յայտնի է թէ հազար ընթերցողներու բազմութիւն մը աւելի մշակուած է մտաւորապէս, քան ընթերցողներու տասը հազարնոց բազմութիւն մը: Հետեւաբար աւելի մեծ բազմութեան մը մէջ սպառելու համար որ եւ է գիրք, չի բաւեր հրամայել մեքենային, որ շատ տպէ, այլ եւ անհրաժեշտ է սպառման համեմատ գրքին բովանդակութիւնը իջեցնել ընթերցողներու բազմութեան մակարդակին: Ահա թէ ինչո՛ւ փիլիսոփայական գրականութիւնը, բարձր արուեստը մեծ բան կորսնցուց չնորհիւ մեքենային, որ կը սիրէ հիմա ոլոռել հասարակ վէպեր, մատչելի զաւեշտներ եւ ծախուելու համար մեծ բազմութեան մը: Այսօր Ռէմի տը Կուրմոնի գրականութիւնը որ եւ է հրատարակիչ պիտի վարանի յանձնել մեքենային: Ամերիկեան հրատարակչական տուները կը նմանին պալատներու, ուր գործաւորը կը վայելէ ամէն հանգստութիւն, — ճոխ ճաշարաններ, հրաշալի ընթերցասրաններ, եւն., որոնք, ճիշդ է, կը մնացեն դասակարգի քէնը, անխախանական միտքերը: Այդ տուները իրենց աշխատաւորին կուտան արդիական կեանքի բոլոր վայելքները, առողջութիւն եւ հանգիստ: Բայց ի՛նչ կը տպեն այդ հրատարակչական տուները, ի՛նչ կը հրամցնեն իրենց ահարկու մեքենաներուն, — բազմէջեայ պարբերականներ, որոնց կէսէն աւելին լեցուած է ծանուցումներով, իսկ գրական բաժինը՝ ժողովուրդին մատչելի, հանրակառքին կամ շոգեկառքին մէջ ժամանակ անցընելու համար գրուած նորավէպերով: Այսպէս ուրեմն կորսուած գրական բարձր ստեղծագործութեանց տեսակէտով:

Ուրիշ հարց մը, — Մեքենան կ'առաջադրէ բանուորը, որ իր ազատ ժամերուն առիթ կ'ունենայ տիրանալու « երկրորդ » արհեստի մը կամ « ազատ ասպարէզի » մը, բարձրանալու քաղաքական կամ գիտական գիրքերէ վեր: Մեքենան է, որ այսպէս վեր կը մղէ խոնարհ խաւերը, բայց վերին խաւե՞րը: Պատերազմէն առաջ, լատին ժողովուրդներու մէջ, քաղքենի դասուն պատկանողները նախասիրութիւն մը ունէին մտաւորական բարձր գիրքեր գրաւելու, — Ֆրանսայի հռչակաւոր փրոֆէսէօրները կուգային այդ դասէն: Հիմա տարբեր է պատկերը, — նոյն այդ դասու երիտասարդները այժմ կը նախընտրեն մտնել ճարտարարուեստի եւ դրամատուններու մէջ: Եւ ահա Ֆրանսայի համալսարանները կորսնցուցած են իրենց երբեմնի հըմայքը, մտաւորական փայլը ամբողջ աշխարհի վրայ: Նորահաս փրոֆէսէօրները սնած ու մեծցած չեն իրենց հօրը մատենադարանին մէջ, այլ հաշար դժուարութիւններով, իրենց դպրոցական ամբողջ կեանքին ընթացքին, հազիւ կրցած են ուսանիլ քանի մը խեղճուկրակ գիրքերով:

Վերջապէս մեքենան է դարձեալ, որ տուները կը շինէ եւ կը կահաւորէ՝ առանց նկատի առնելու մտաւորական երբեմնի մեծ աշխատաւորներուն յարմարութիւնները: Չես կրնար նոյն իսկ փոքրիկ մատենադարան մը տեղաւորել սենեակիդ մէջ: Բնակութեան յատուկ արդի յարկաբաժինները, կ'ըսէ փրոֆ. Րուժիէ, կը նմանին կինէրու կարճ չրջազգեստին: Մեքենան մեռցուց հին բնակարաններու ոճը, եւ արդէն մոռցեր ենք գրական ընդունելութիւնները, իրիկնային գեղարուեստական զրոյցները. Այժմ պիտի գոհանանք ժամնարժակին հաղորդած ճառերով, խաղով եւ ... բէքլամով: Գարտասոր եւ դրացիիդ փոնօկրաֆը մտիկ ընել, առատ իրիկուն: Հելլենական իմաստութիւնը մարդոց կ'ուսուցանէր ամփոփուիլ ու խորասուզուիլ ինքն իր մէջ, անհատը ձեւակերպել ըստ իր ներքին նկարագրին: Մեքենային դարը մարդուն կ'ուսուցանէ յարմարիլ շրջապատին, ընկերոջ կամ դրացիիդ նկարագրին:

Կ'ըսեն թէ մեքենան կը կրճատէ աշխատանքի ժամերը: Բայց ո՞ր աշխատաւորն է, որ կրցեր է օգտուիլ իր ազատ ժամերէն: Մտաւորականներէն սկսեալ մինչեւ գործարաններու բանուորները, այսօր, « յաւելեալ ժամ » կ'ընեն կամ իրենց « ազատ ժամը » կը ծախեն այս կամ այն հաստատութեան, հասնելու համար օրուան կարօտութիւններուն: Եւ գիտուններ, երիտասարդ արուեստագէտներ, որոնց ստեղծագործութեան կամ ներշնչման պահը պիտի կազմէր ազատ ժամը, ընտելուած են ի՛նչ յիմար գործեր կատարելու դուրսը:

Փրոֆ. Րուժիէ դիտել կուտայ, որ Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան արդէն իսկ ձեւակերպեր է մարդիկն ալ համապատասխան իր ... պատկերին: Մարդկային տիպարը հիմա կորսնցուցած է իր ալլազանութիւնը մեքենապետութեան հարկատու երկիրներու մէջ: Ամերիկայի մէջ, ինչպէս կը նկարագրեն կարգ մը վիպագիրներ, մարդը կարծես արտադրութիւնն է մեքենային, ինքնաշարժներու պէս մէկը միւսին նման: Ահա թէ ինչո՛ւ Ամերիկացիները Եւրոպա կը վազեն « Նոր մարդ », իրենցմէ « տարբեր արտաբան » մը տեսնելու համար յաճախ, այնքան en série ստեղծուած են մարդիկ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Եւ ձանձրոյթը ահա կը ծնի նոր աշխարհին մէջ, « ամբոխներու մարդուն », « միլիոններու բազմութեան մարդուն » մէջ:

Եզրակացնելով, — մեքենան կ'աշխատի բազմութեան եւ զանգուածին համար, կը սպաննէ անհատականութիւնը, նկարագիրներու եւ ոճերու այլազանութիւնը: Հետզհետէ կը տկարացնէ մտաւորական բարձր ու միջին խաւերու մակարդակը: Գլան մըն է մեքենան, որ կը հարթէ զանազանութիւնները.

Այսուհանդերձ օրուան ուժն է: Ճիշդ է տօնաւնել զայն Նորին Վեհափառութիւն: Արդիւնաւէտ բանաստեղծ մըն է, տիրակալ մը, որ այլ եւս մարդոց կամքէն անկախ՝ պիտի տարածուի երկրէ երկիր, հովանելու եւ իշխելու համար: Պիտի ստեղծէ նոր քաղաքակրթութիւն մը, պիտի փոխէ մարդոց եւ պատմութեան նկարագիրը:

Եւ վա՛յ անոր, որ կը մերժէ հնազանդիլ անոր ելեկտրական անհաղաձայն հրամաններուն, վա՛յ անոր որ չի փութար պաշտել Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան:

ՇԱՀԷՆ

(*) J.-L. Duplan, — Sa Majesté La Machine, Préface du Prof. Louis Rougier, — Edition Payot, Paris:

(**) Gina Lombroso, — La Rançon du Machinisme, — Edition Payot, Paris:

ՄԻՇՏ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏ, ԲԱՅՑ ՆՈՐ ՁԵՒՈՎ

Ալ. Վանի անցեալ օր, ՅԱՌԱՋի մէջ կը խօսէր « հանրային կարծիք »ի մասին: Իր յօդուածին « միտ բանին հետեւեալն էր,— հինները, մեր դատի յաջողութեան համար, մեծ յոյս դրին փրոփականտին վրայ եւ, այդ միջոցով, ի նպաստ մեզի կազմուելիք հանրային կարծիքին վրայ: Ատիկա բարիք չբերաւ: Հրաժարինք անկէ:

Ու կը թուէր, նաեւ, դիտողութիւնը « հիներ »ուն,— « մէկ ծայրայեղութենէն միւսը չիյնալու » մասին:

Զգիտեմ թէ յօդուածագիրը ի՞նչ կը հասկնայ այս խնդրին մէջ եւս հին ու նորի բացատրութեամբ: Ես « հին » չեմ, բայց մինչեւ երէկ չէի անհամարհեր փրոփականտը: Նոյնիսկ այսօր չեմ արհամարհեր զայն: Ու կան « հիներ », որոնք կը ծիծաղին՝ երբ խօսիք իրենց քարոզչութեան առաւելութեան մասին:

Ըսեմ, այս առթիւ, որ նորոյթ է դարձեր « նոր »ի բանաձեւը: Երէկ վարդապետութեանց նորութիւնը մեր ոտքը գետնէն կը կտրէր, այսօր մարմաջը ունինք քաղաքականութեան նորութիւն մը մենք մեզի սեփականացնելու:

Մտանուրապէս քաղաքական կեանքի մէջ, ոչ նոր կայ, ոչ ալ հին: Պարագաներ, պայմաններ, կարելիութիւններ եւ ազդակներ կան: Իմաստուն ես՝ եթէ կրցար նախատեսել կամ ճշտատեսել զանոնք ու յարմարիլ անոնց: Մնացածը... գրականութիւն է կամ, առ նուազն, հրապարակագրական տկարութիւն:

Մօտենանք, սակայն, հարցին:

Բոլոր անոնք, որ կը ժխտեն փրոփականտի դերը, չեմ գիտեր թէ ինչ կը զնեն անոր տեղ: Զափուած ձեւուած բան մը կայ, անշուշտ: Ու կան գործնական կամ դրական ձեռնարկներ,— եթէ կարելի է քանի մը բառով բանաձեւել: Եւ սակայն, ինչո՞ւ մոռնալ, որ մէկը միւսը պէտք է փոխարինէ: Մեր յեղափոխութեան ամէնէն եռուն շրջանին, երբ իրապէս գործ կար, փրոփականտը չանտեսուեցաւ: Ուրեմն, գործնականօրէն, մէկուն գոյութիւնը չի ժխտեր միւսը:

Պիտի առարկուի թէ ինչ բարիք ծընաւ ատկէ: Ո՛վ կրնայ ժխտել, սակայն որ « բարիք »ին... վիճումը մեր թերացումին արդիւնքը չէ: Մեր ամբողջ ողբերգութիւնը, իր եղերականութեամբ, պատկերացուած է «Մուսա տի կեանագրութեան (Մ. Վարանդեան) եւ Սեպուհի « Ցուլեր »ուն մէջ: Երբ կը կարդայի զանոնք, անօրինակ դառնութիւն մը պատեց հոգիս: Մեր սեփական հողերը լքեր ենք մեր ներքին վէճերուն, զոհաբերութեան ոգիի պակասին, Անդրանիկի կամ Թորգոմի անուղղայ յամառութիւններուն, եւ դեռ ողբալի թերացումներու պատճառաւ:

Ասկէ զատ, մեր դատն ու իր այսօրուան վիճակը քննելու ատեն, սխալ կ'ըլլար զայն առնել միայն իր ներքին ու ներկայի շրջագծին մէջ: Ատիկա կը նշանակէր երկրաչարժէն փլոզ մեր տան հրաբուխը փնտռել մեր տանը տակ անպայման: Հեռուէ հեռու հազար ու մէկ ազդակներ կան, պատճառներ, դէպքերը մէկ օրէն միւսը վերի վայր շրջող անակնկալներ

Ցեւոյ, ես կը կարծեմ որ փրոփականտի դէմ արտայայտուողներու մտքին մէջ հիմնական ու սրբագրութեան կարօտ չփոթութիւն մը կայ: Անոնք կը խօսին այդ ազդակի չութեան դէմ: Ուրեմն, կը ժխտեն անոր դերը: Հիթլէր փրոփականտի նախարարութիւն հաստատեց: Այն Հիթլէրը, որ սկսած է ապարէզ կարդալ իր բացայայտ ու անյայտ թշնամիներուն: Բոլշեւիկները, սկզբնական շրջանին, եթէ չեմ սխալիր՝ նման ձեռնարկ մը ըրին: Ու մինչեւ այսօր ահագին դրամ կը վատնեն:

Մեր սխալը կը գտնեմ մեր փրոփականտին ձեւին մէջ:

Թէ ի՞նչպէս:

Մինչեւ 1914 երկու յատկանշական բան քարոզեցինք: Առաջին այն որ — կը կոտորուինք: Ու յացինք, ճչացինք, աղերսեցինք

Երկրորդ այն որ — խօսեցանք, օրն ի բուն, մեր ընդունակութիւններուն, անցեալ քաղաքակրթութեան, արժէքներուն մասին:

Եւ այս երկու ձեւերուն կապեցինք երկու սխալ դատողութիւն:

Այսինքն՝ կարծեցինք թէ « Եւրոպա »ն (չակերտեցի զայն, առած ըլլալու համար մեր երբեմնի միամիտ ըմբռնումով) կը կարեկցի ու ձեռք կը կարկառէ: Ու յուսացինք, որ որքան լաւ կարծիք ունենայ մեր մասին, այնքան մեծ կ'ըլլայ իր օժանդակութիւնը

Ըստ իս, մեր փրոփականտին այս բնոյթն ու բովանդակութիւնն էր որ վնասեց մեզի:

Որովհետեւ ,—երբ ստեղծեցինք այն հանրային կարծիքը թէ կը ջարդուինք, ստեղծած եղանք այն համոզումը թէ տկար ենք: Ժխտեցինք, ուրեմն, իրբեւ ուժ՝ մեզի գործակցելու կարելիութիւնը: Զիորհեցանք, որ մեզի երկարող ձեռքը բռնէնք կամ պրկըուած բազուկ կ'ուզէր գտնել՝ միասին գործելու համար: Մինչ բռինք — առէք ու տուէք մեզի:

Երկրորդ՝ խօսելով մեր քաղաքակրթութեան ու անցեալին, մտաւոր թէ տնտեսական կարողութիւններուն մասին, ստեղծեցինք երկրորդ անպաստ կարծիք մը — քանի մենք հոն ենք, ոչ մեր մօտին կարիք ունինք, ոչ ալ չահ կը թողունք ձեզի:

Այդ էր պատճառը, որ Միջերկրական ծղոտող Ռուսիան, Թուրքիոյ դէմ սուր չարժելով հանդերձ, երբեք չըխորհեցաւ « առանց Թուրքի Թուրքիոյ մը » մասին, բայց իր հիմնական քաղաքականութիւններէն մին ըրաւ « առանց Հայու Հայաստան »ը: Գերմանիա, գէպ ի Հնդկաստան կամ Պաղտատ իր ճամբուն վրայ, մեզ տեսաւ իբրեւ տապակ: Ու Անգլիա միշտ քաջալերեց Թուրքը:

Ըստ երեւոյթին երկրորդական թըուող այս պարագան նկատած եմ մեր կորուստներու եւ պարտութեան հիմնական պատճառներէն մին: Մեր դժբախտութեանց պատճառը ոչ յեղափոխութիւնն է, ոչ ալ մեր ժողովուրդի ամբողջովին յեղափոխական չըլլալը: Պուլկար յեղափոխութիւնը մերինին քով տռուեր մըն էր, բայց տիրացան անկախութեան: Մենք տգէտ, անընդունակ, բայց մանաւանդ տնտեսապէս անկարող պէտք էինք ըլլալ ու այսօր, ջերմօրէն հաւատացած եմ, Հայաստան մը կ'ունենայինք: Ուրիշին ենթակայ եւ իբրեւ գործիք, անշուշտ: Իբրեւ ապարակ կամ կթան կով:

Ուրեմն, մեզի կը մնայ փրոփականտի բնոյթն ու բովանդակութիւնը փոխել:

Նախ՝ ծանօթացնել մեր բազուկին ուժը: Ժխտել, նոյնիսկ, թէ միշտ ջարդուած ենք: Պուցէ ոմանք տարօրինակ գտնեն այս յայտարարութիւնը: Համոզումի խնդիր է: Երկրորդ, մեր նպատակներէն մին ընենք ժխտել, ամէն տեղ ու ամէն առթիւ, թէ Թուրքը ուժեղ է: Բայց մեզի հիմնակէտ ունենանք, նաեւ, հետեւեալ դիրքորոշումը,— չմոռնենք հին « առէք ու մեզի տուէք »ի ծիծաղելի միամտութեան: Ցեստարժ ակնարկ մը նետեցէք — Վանի մէջ անկախութիւն, Երզրումի մէջ անկախութիւն, Կիլիկիոյ մէջ անկախութիւն, Երեւանի մէջ անկախութիւն: Ասիկա ցոյց կուտայ մեր ուժերուն, պայմաններուն, կարելիութիւններուն եւ արտաքին մեծ ու ազդակի ազդակներուն բացարձակ անտեղեակութիւն: Աչքապուկէ այն խաղին, երբ թաշկինակը կ'անցընեն դէմքիդ եւ աջ ու ձախ կը վազես՝ բռնելու ով կ'ուզէ ըլլայ, մէկը բռնելու համար վերջապէս: Ու երբեմն քիթդ ու բերանդ կը բախես ծառին հաստ բունին:

Երբեք չհրաժարելով այն փորձուած ճշմարտութենէն թէ քաղաքական կեանքի մէջ կայուն բան չկայ, ու անակնկալները մէկ օրէն միւսը կրնան կրկին պայծառ առաւօտ մը բանալ մեզի,— մենք ջանանք ստեղծել այլեւս այն կարծիքը թէ պիտի բանաւորուինք կարելի ու մեր գոյութեան համար առկուղական հողաչրջումով, որ անմիջական մասը պիտի ըլլայ նաեւ Հայաստանին — անժխտելի գուրգուրալի կորիզին.

Մինչեւ այժմ մենք մեր կարկինը այնքան մեծ բացինք, որ մեզի մօտեցողին միտքն դղաւ: Ու շատ բնականօրէն, բաբեկամ կարծուածը մտածեց — այդպէ՞ս, լաւ, քու չըլլալդ ըլլալն է նպաստաւոր է:

Մեր փրոփականտը, յետ այսու պէտք է ձգտի շրջելու այս կարծիքը ստեղծելու — ըլլալդ չըլլալէդ նպաստաւոր է, բմբռնումը:

Իսկ ինչ որ գլխաւորն է, մենք պէտք է ջանանք ոչ թէ մեզի ի նպաստ Թուրքին անպաստ քարոզչութիւնը, Միութիւնը անոր ներքին բախումները ողբերգութիւնը ժխտել, ստեղծած նպաստաւոր կարծիքը խօսիլ, գրուցել՝ այդ հիւանդ, արձականած, հիւծող երկրի մասին: Զանալ, վերջապէս անոր քայքայման ազդակները յանգեցնելու: Բայց ոչ թէ անպայման իրենց պատասը վայելելու ախորժակով, այլ առաջնորդուելով այն բացառիկ իրողութենէն, որ մեծ կամ փոքր եւ է Հայաստանի գոյութիւնը կախուած Թուրքիոյ տկարութենէն Բուն առաջ, քանի մը յօդուածներով պարզած եմ այս մասին իմ մտածումներս: Ձեմ կարծեր որ զանց ընկերներ, որ յապաղած նկատեն այս հարցին արծարծումը: Փրոփականտը հիմնական գործ չէ, եւ զայն կարելի է տանիլ « իմէջ այլոց »:

Եւ ո՞վ բսաւ որ անպայման Դաշնակցութիւնը պէտք է ընէ այդ բանը: Ու եւ է բարեխիղճ Հայ, նոյն իսկ այսօր Հայաստանի « բարեկամ »ները նոյն այդ Հայաստանի գոյութեան պարտաւոր են ընել փրոփականտ այս ուղղութեամբ:

Եւ այս՝ առանց աղմուկի ու ցոյցի Ո՛ւր եւ ե՛րբ որ առիթ կայ — խօսքով, յօդուածով, մտերմութեամբ, թարգմանութիւններով եւ անգամ ... սպաբելով ու զուարճանալով:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Զատկական այս տօնական օրերը մեզի վերյիշեցուցին այն տարիները, երբ հայ ֆութպոլիստները կը հրաւիրուէին ծովեզերեայ մեծ քաղաք մը մրցումի, Սալըն - տ'Օլոն, Տիէփ, Լա Պօլ եւայլն.: Այս տարի «Հ. Մ. Ը. Մ.»ը եւ ոչ ալ միւս խումբերէն մին այդ բախտը չունեցան — կ'ըսենք բախտը, որովհետեւ հաւաքը համար առիթ մը լաւ առիթ մը էր մէկ կամ երկու օր մաքուր օդ շնչելու: Բայց անոնք չզգացած աշխատանով, ուրիշ առաւելութիւններ փնտռեցին եւ արդիւնքը մէջտեղն է: Սակայն մի կարծէք թէ ատիկա դաս մը եղած է իրենց:

× Անցեալ Կիրակի օրուան մարզական մեծագոյն դէպքը անտարակոյս Փարիզ - Րուպէ հեծելանիւ մրցումն էր, որ ամէն տարի տեղի կ'ունենայ Զատկի Կիրակին: Հեծելանիւին Ֆրանսայի մէջ ունեցած ժողովրդականութիւնը բացառիկ աւելորդ է, երկու միլիոն մօտ հեծելանիւեր կը գործածուին ներկայիս Ֆրանսայի մէջ: Այդքան մեծ սպառում ունեցող սոյն ճարտարարուեստին վարիչները խարհած են քաղաքէ քաղաք մրցումներ կազմակերպելով ժողովրդական հետաքրքրութիւնը վառ պահել: Ֆրանսայի մէջ երկրին ճամբաներուն կամ ուղիներուն շատ լաւ յարդարուած ըլլալը մեծապէս կը դիւրացնէ կազմակերպիչներուն գործը:

Բայց Փարիզէն Րուպէ մրցում մը ուրիշներէ աւելի ծանր է, որովհետեւ հիւսիսային Ֆրանսայի մէջ ճամբաները սալայատակուած են, ինչ որ հեծելանուորդներուն համար նշանակելի դժուարութիւն մը կը ներկայացնէ: Պելճիքացիները, որ աշխարհի առաջին հեծելանուորդ ազգն են, դարձեալ յաղթական ելան այս մրցումէն: Իրենցմէ երկուքը՝ Սիլվէր Մաէս և Ժ. Վէրվաէկ Րուպէէն 160 քիլօմեթր առաջ պայթարեցան Ֆրանսացի մը (Լէօն Լըվէ) եւ Աւստրիացի մը (Մաքս Պուլլա) հետ, նախ այս վերջինը եւ յետոյ Ֆրանսացին տեղի տալէն եւ առանձին ձգեցին երկու Պելճիքը, որոնք յաղթական մուտք գործեցին ճարտարարուեստական մեծ ասանդ ծափահարուելով տասնեակ հազար բազմ հանդիսատեսներու կողմէ: Ինչ որ աչքառու է այս մրցման մէջ, յաղթականներուն ցոյց առած

…արդիւնքն է. — Ժամանակին 36 ժամ 600 այդչափ դժուարին ճամբու մը վրայ:

1932ի միջազգային Ոլիմպիականին նախօրեակին էր, որ Ֆրանսական ամէնէն մեծ ախոյեանը իր կախակայքի մեծագոյն Ժիւլ Լատումէկ, համաշխարհային ըլլալով որ ան հավիճ ստացած էր 1500 էն 6000 Ֆրանք ստացած էր 1500 մէկ վազքի մրցումի մը համար. Լատումէկ աշխարհի լաւագոյն վազողն էր այդ հեռաւորութեան վրայ եւ իր կախակայումը — որ լալ կը գրէր Ողիմպիական կամավիճը մէջ յաղթանակէ մը — անմար չանցաւ։ Նոյնիսկ կառավարութիւնը ուզեց միջամտել, բայց Միջազգային վարիչները իրենց պաշտօնական վճռականութեամբ մը մնացին։ Այսպէս Լատումէկ կորսուած էր այլեւս ֆրանսական մարզաշխարհին համար. Բայց շատեր դեռ կը յուսան օր մը։ Սպասելով այդ ներման, — որ դեռ ընաւ չկայ, — Լատումէկ իր համախոհներուն հետ հիմնեց միութիւն մը, որ կը խօստանայ մարզաններուն ցոյց տալ իր մեծ յաջողութեանց գաղտնիքը։ Երկար ամիսներու անգործութենէ մը վերջ, ան կիրակի օր առաջին անգամ ըլլալով վազեց Սթատ Փէրշինկի մէջ, փոքր ... դասուած մարզիկի մը ... Լատումէկ ... մարզական տեսակէտով եւ ... գոյն դասապարտելով շատ մեծ դաս մը տալ այն մարզիկներուն, որոնք ... մը կատարելութեան ճամբուն ... եւ մտնալ ամաթէօրութեան դիմաւոր նշանաբանը որ է՝ մարզ ընել նախնատառ իր առողջութեան եւ մարմնական օգուտին համար առանց անկէ սպասելու. ապրանքի կամ անուղղակի նիւթական առաւելութիւններ կամ ապրուստի միջոց մը։

Զատիկական տօները առիթ եղան Փութպոլի խումբերուն համար բարեկամական խաղեր կատարելու։ Այդ պատճառաւ ոչ մէկ նշանակութիւն կարելի է տալ այն արդիւնքներուն, որոնք արձանագրուեցան անցեալ կիրակի եւ երկուշաբթի օրերը. Այս կիրակի օր Փութպոլի մեծագոյն դէպքը Ֆրանսա-Սպանիա մրցումն է, որ տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ։ Ֆրանսա, ինչպէս գիտենք, այս տարի պարտուեցաւ Աւստրիայէն, հաւասար եղաւ Գերմանիայի հետ եւ յաղթեց Պելճիքայի։ Կիրակի օր Ֆրանսացւոց պարտականութիւնը շատ ծանր պիտի ըլլայ եւ իրապէս մեծ արդիւնք մը ցոյց պիտի տան՝ եթէ կարենան յաղթել Սպանիացւոց, ինչ որ շատ քիչ հաւանական է։

Ժ. Ե.

ՀԻՆԱՑ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՄԸՆ ԱԼ

Հինայ փրոֆէսէօր մըն ալ, Ֆրանք, որ 1925ին ստացած էր Նոպէլի բնագիտութեան մրցանակը, իր հրաժարագիրը Ներկայացուց Կէօթինկէնի համալսարանին: Փրոֆ. Ֆրանք ծանօթ է ...ները չափելու իր փորձերով եւ մեծ հռչակ կը վայելէ համաշխարհային գիտական շրջանակներու մէջ:

Ռոքֆէլլըր իր տրամադրութեան տակ դրած էր մեծ գումար մը, շարունակելու համար գիտական զանազան փորձեր եւ ուսումնասիրութիւններ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԻՆ ՄԷՋ

— · —

Վերջերս լոյս տեսաւ Ֆրանսայի մեծագոյն կենդանաբան Լիւսիէն Բուէնիէի « կենդանական տեսակներու ծագումը » գիրքը։

Գիտական ու փիլիսոփայական մեծ արժէք ներկայացնող այս կարեւոր երկին գլուխներէն մին նուիրուած է նըկարագրութեանը գործարաններու, որոնց մէջ մասնաւոր յատկորոշութեամբ երեւան կուգայ կենդանական կազմուածքներու շինութեան ճարտարապետութիւնը.

Գաղտնի կոճակը, որու գործածութիւնը այնքան տարածուած է եւ որ կը կայանայ մասի ճնշման տակ իրարու մէջ մտնող պտուտակաւոր եւ խառոչ կոճակներէ, հնարուած է Ֆըրանսա՝ 1886ին։ Կը կարծեն զայն հագուստներու, ձեռնոցներու, պայուսակներու եւն.։

Փրոֆ. Բուէնէ օրինակներ կը թուէ կենդանիներու, որոնք օժտուած են բնական գաղտնի կոճակներով։

Այսպէս, խեչեփառազգիներու քանի մը տեսակներ տատասկի կերպով կը կոճկեն իրենց պոչը փորին ու այս կերպով իրենց հաւկիթները պահելու գրպան մը կը կազմեն։ Փորին վրայ շարուած են դուրս ցցուած, պտուտակաւոր կոճակներ, իսկ պոչին վրայ՝ խոռոչաւորները, ու կենդանին պատկան մասերը կը կոճկէ, պոչը սեղմելով փորին

Եթէ նման խեչեփառի մը « գրպանը » մարդ բանի քակելու ըլլայ, ան անմիջապէս պիտի կոճկուի մասնայատուկ շառաչիւնով մը։

Միզուն երկու զոյգ թեւեր ունի։ Անոնց միջեւ կենդանիին թռած միջոցին, ամէնէն ուշագիր աչքն անգամ ոչ մէկ բացուածք կրնայ նշմարել. ու մարդ այն տպաւորութիւնը կ՚ունենայ որ միջատը միայն մէկ զոյգ թեւ ունի։

Արդ, խիստ հնարամիտ եղանակով մըն է որ թեւերը իրարու կը փակին։ Վարի զոյգ թեւերը իրենց գագաթի կողմը ունին մէկ կարգ ճանկեր, իսկ վերի զոյգը տակի կողմէն եզերուած է օղակներով։ Երբ միզուն իր թեւերը կը բանայ, ճանկերը կ՚իյնան ճիշդ ու ճիշդ օղակներուն մէջ, եւ կը կազմուին ամուր թռուցիկ գործարաններ։

Ուրիշ կենդանիներու եւ միջատներու մօտ կարելի է գտնել բազդ գործարաններ, որոնք կը կայանան իրարու սեղմուած մասերէ. անոնք կը յիշեցնեն մարդոց հնարած այլ եւ այլ գործիքները։

Կենդանիներ կան որոնք խարտոց ունին. ուրիշներ՝ գմելիի պէս կտրող գործարաններ. կան որ՝ օժտուած են ձուկ որսալու կարթերով, ելեկտրական բարդով, ունին անկարգելներ, ջրասոյզ զանգակներ, լուսաւորող գործիքներ, ներարկումի սրսկոցներ, հեղձուցիչ կազերով ամպարներ, երաժշտական գործիքներ եւն.։

Բոլոր այս բնական գործիքները մարդուն շինած արհեստականներէն կը տարբերին իրենց պարզութեամբ, ամբողջականութեամբ ու խիստ նպատակայարմարութեամբ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՍՈՎԵՏ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

« Մանչէսթր Կարտիէն »ի Մոսկուայի թղթակիցը այցելած է Հիւս. Կովկաս եւ Ուքրայնա՝ տեսնելու համար հաւաքական տնտեսութեան արդիւնքները։ Թղթակիցը կը գրէ ի մէջ այլոց. — « Ըսել թէ Ռուսիոյ այս արգաւաբեր եւ գեղեցիկ շրջաններէն մէկ քանիին մէջ քաղց կայ, կը նշանակէ ճշմարտութենէն շատ պակաս բան ըսել։ Ոչ միայն քաղց կայ, այլ եւ — գոնէ Հիւսիսային Կովկասի մէջ — զինուորական գրաւման վիճակ մը գոյութիւն ունի։ Ինչպէս Ուքրայնայի, նոյնպէս եւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ պարէնի հաւաքումը եղած է այնքան կոպտօրէն ու անխնայօրէն, որ գիւղացիները այժմ բոլորովին տնանկ են. Անոնցմէ հազարաւորներ աքսորուած են։ Ամբողջ գիւղեր ղրկուած են հիւսիսային շրջանները, պարտադիր աշխատանքի։ Նոյն իսկ հիմա ամբողջական երեւոյթ է գիւղերուն մէջ տեսնել գծրախա կիներու եւ այրերու մեծ խումբեր՝ կուռակ նկատուած, զինեալ պահակներու կողմէ առաջնորդուած՝ դէպ ի անծանօթ վայրեր։ Դաշտերը ամայացած են ու խոտերով ծածկուած։ Մէկ հատիկ կենդանի կարելի չէ տեսնել։ Շատ քիչ ձիեր։ Զինուորականներն ու Կէփէուին յատուկ եղողները լաւ սնունդ կը ստանան, մնացեալ բնակչութիւնը բացայայտօրէն անօթի է։ Ձմեռնային ցանքերը լքուած են։ Շատ քիչ ու գէշ ցանուած է։ Աւելի լաւ պիտի չըլլայ գարնանացանքը՝ հողին ընդհանուր վիճակին եւ փոխադրութեան պակասին պատճառաւ։ Զինուորականներէ եւ Կէփէուէն կազմուած « քաղաքական բաժիններ » ցրուած են երկրին ամէն կողմերը։ Անոնք պատասխանատու պիտի նկատուին ցանքին ու հունձքին համար։ Անոնք գիւղացիները պիտի քշեն դէպ ի դաշտ, պիտի մղեն աշխատելու, անոնց արտադրութեան մեծագոյն մասը պիտի հաւաքեն։ Եթէ պէտք ըլլայ, շարժման մէջ պիտի դնեն քաղաքին բնակչութիւնը՝ դաշտային աշխատանքի համար, ինչպէս որ Արխանկէլեան թերթին մէջ հրատարակուած ուքազ մը այդ շրջանի ամբողջ բնակչութիւնը զօրաշարժի կ՚ենթարկէր՝ փայտ կտրելու համար։ Գարնանացանքը պիտի լրանայ, — որքան որ կարելի է լրացնել — բիրտ աշխատանքի իբրեւ արդիւնք։ Կառավարութիւնը կ՚ըմբռնէ, ի վերջոյ, թէ որքան լուրջ է կացութիւնը եւ դարման մը գտնելու մասք կը դիմէ ծանօթ միջոցին, — ճառեր, նշանախօսքեր, խանդավառ դասախօսութիւններ՝ Մոսկուայի մէջ, իսկ գիւղը՝ անօթի, կազմակերպելու ուժը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

— —

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ, 14 Ապրիլ (Ցառաջ). — Մինչեւ այսօր մեր գաղութը հանգիստ կեանք մը կը վայելէր. տնտեսական տագնապի հարցերը չունէր, ամէն հայրենակից գոհ էր իր վիճակէն, աւելի հացը կը ճարէր լաւ թէ գէշ։

Ապրիլ 1էն սկսեալ յանկարծ մեր գործարանին կէս մասը չբանեցաւ, հարիւրաւոր գործաւորներ բացը մնացին, մեր հայրենակիցներն ալ մէջը։ Գործատէրը յայտարարեց գործաւորներուն թէ այն գործաւորը որ կրնայ դուրսերը գործ գտնել, թող երթայ մինչեւ գործարանին կէս մասը աշխատիլ սկսի։ Հակառակ պարագային, եթէ իրեն կամքովը չերթան, ստիպուած պիտի ըլլայ դուրս հանել։ Գրեթէ բոլոր Հայերը այս գործարանը կ՚աշխատին։ Երեւակայեցէք գաղութին վիճակը։ 3-4 զաւակի տէր ընտանիքները որ քարի՜ն զարնեն իրենց գլուխները։

Հայաստանի ներգաղթը կը հաղորդեն որ այս տարի ներգաղթ չկայ։ Ո՞ւր է ձեր խոստումը։ տարին տասը հազար գաղթական պիտի ընդունէր Երեւանի իշխանութիւնը։ 15 ընտանիք իրենց սեւ օրը կուլան օրն ի բուն։ Շատեր կեանքի հետ ալ խաղալ սկսած են։ Առկից 15 օր առաջ հայ բանուոր մը կ՚երթայ Կալաս թուղթի գործարանը, գործ մը խնդրելու համար։ Գործատէրը կը հարցնէ թէ ի՞նչ ազգ ես։ Հայ եմ, կը պատասխանէ. մեծ պատերազմին կամաւոր եղած եմ Ֆրանսական բանակին, իմ ապագաս ձեզի համար խորտակուած է։ Օտարներու համար գործ չկայ, հոս քանի մը տնուոր հայ ընտանիքներ կան, մօտ օրէն եթէ հարկ ըլլայ, անոնք ալ դուրս պիտի հանեմ. եթէ դուն Ֆրանսայի զինուոր եղած ես մեծ պատերազմի ժամանակ, ատոր օրականը վճարուած է, դուն քու շահուդ համար է որ ծառայութիւն ըրած ես Ֆրանսայի։ Տարագիր հայ բանուորը դուրս կ՚ելլէ գրասենեակէն գլխիկոր։ Երբ 5-6 քիլոմեթր ճամբան կարելով հասաւ վերջապէս իր բնակած խրճիթը. սկսաւ անիծել Երեւանի եւ Բարեգործականի վարիչները։ Երեւանէն կորեցինք յոյսերնիս, արտասահմանի մէջ Բարեգործական հաստատութիւն մը ունինք, ոչ օգնութիւն կ՚ընէ, ոչ ալ մեզմով կը զբաղի։

Հոս կան 10-15 պզտիկներ, օտարացման ճամբուն վրայ։ Կան քանի մը ընտանիքներ, որ իրենց զաւակները կը զատիւրաքեն հայ Մեսրոպեան լեզուով։

Պատի՜ւ այն հայ ընտանիքներուն որ իրենց զաւակները հայ լեզուով կը մեծցնեն, առանց նկատի առնելու իրենց տնտեսական նեղ վիճակը եւ անստոյգ ապագան։

ԽՈՒՐԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱՆԴՐԷԱՍ ՔԱՂԱՔԷՆ

— · —

Մեր ստացած նամակները սըրտաճմլիկ գոյներով կը ներկայացնեն Անդրէասի հայ բեկորներուն վիճակը։ Կառավարութիւնը տուն տեղ զրաւած է։ Հայերը կ՚ապրին օտարներու քով ծառայելով։

Այժմ Անդրէասի մէջ կայ միայն 3 ընտանիք։ Այս ընտանիքներէն երկուքին զաւակը Թրքական դպրոց կ՚երթան։

1929ին Անդրէասի եւ իր շրջակայից Հայր. Միութեան քազած տեղեկութեանց համաձայն, այդ բեկորներուն թիւն էր 50—60։ Ասոնց 20 հոգին Հայաստան գացին, ծախքերը հոգաց Հայր. Միութիւնը։

Ու երբ այսօր միայն 3 ընտանիք կը մնան, կը նշանակէ մնացեալները օտարացան։ Թափառական. 1926ին իր գրքին մէջ խօսելով Անդրէասի մասին, կը գրէր թէ շրջակայքը ապրող Հայերու վիճակը ողբալի է։ Թէեւ մեծ թիւերով Հայեր չկան, բայց գտնուածներն ալ կորսուելու դատապարտուած են։ Քաղաքին մէջ կ՚ապրին 7 այրեր, 18 այրիներ, օտարներու հետ ամուսնացած են 40 հոգի։ Այրերէն 2ը ինքնաշարժի վարիչ, 3ը արհեստաւոր, 2ը ծերունիներ, իսկ կիները օտարներուն քով կը ծառայեն։ Թամզարայի մէջ կան 2 այր, 8 կին, 32 օտարացած որբ որբուհիներ

Բուն իսկ Անդրէասի մէջ ապրող 13 այրերէն եւ 21 մանկամարդուհիներէն զատ, 32 օտարացածներ կան։ Անդրէաս մնացած բեկորները 1929 ու 1928ին մեզմէ կը խնդրէին ճար ու ճամբայ խորհիլ։ Այս մասին Ցառաջի մէջ գրուեցաւ։ Անդրէասի եւ իր շրջակայից Հայր. Միութիւնը արտասահմանի հայրենակիցներու օժանդակութիւնը խնդրեց, որպէսզի ի վիճակի ըլլար օգնութեան հասնելու։ Պուլկարիայէն պատասխանեցին որ ի վիճակի չեն։ Իսկ Վալանսի «Արեւմտ. Դաշտի Արծիւ Միութիւն» պատասխանեց թէ իրենց ծրագրի եւ կանոնագրին մէջ կէտ մը չկայ դուրսի բեկորներով զբաղելու, թէեւ կլորիկ գումար մըն ալ ունին եղեր։

15 օր առաջ երեք նոր նամակ եւս, միշտ օգնութեան նոյն արտաճմլիկ կանչը։ Լսող չկայ։ Ուրեմն կը հարցնենք այս Միութիւններուն (Շապին-Գարահիսարի զանազան անուններուն տակ կազմուած Հայր. Միութեանց) ի՞նչ կը բանին, ի՞նչ կը սպասեն, ի՞նչ կը խորհին, երբ օգնութեան աղաղակը շարունակ կը հասնի մեր սիրեցեալ բեկորներէն։

Յ. Ա. ՔԷՓԷԼԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐԱՀԱՍ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

— —

« Նոր Օր » կը գրէ այս խորագրին տակ.

— « Անցեալները արձագանգը եղանք Պէյրութի հայ անգործներու կողմէ կազմակերպուած ցոյցի մը, որ վերջացաւ ոստիկանական միջամտութիւնով։

Նոյնը պատահած է նաեւ Նիւ Եօրքի մէջ, ուր արշաւ մը կազմակերպըւած է Բարեգործականի գրասենեակին վրայ։ Ուրիշ ազգերու մէջ այս տեսակ դէպքեր միշտ կը պատահին ու դարձած են սովորական։ Մեր մէջ շարժումը նոր սկսաւ, նմանօրինակ, բայց կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ, եթէ նկատի չառնուին բանուորներու պահանջները եւ զրուցած չտրուի անոնց. Օտար բանուորը գիտէ թէ ինչպէս պէտք է պահանջել եւ ինչ միջոցներու դիմել։ Աւելին ըլլալով, օտար բանուորը ունի իր կազմակերպութիւնները, որոնք, հնարաւոր չափով կը պաշտպանեն իր շահերը եւ կ՚արժեցնեն իր բողոքները։ Մենք դիւրագրգիռ ժողովուրդ ենք։ Ծայրայեղութիւնները կը սիրենք։ Շատ անգամ պահանջելու ձեւն ալ չենք գիտեր։ Ետոյ, մեր մէջ կայ կուսակցութիւն մը, որ առիթ կը սպասէ զանգուածներու շարժումները շահագործելու կուսակցական նպատակներու համար։ Այս պայմաններուն տակ, անսպասելի չէ որ անհաճոյ դէպքեր պատահին այն գաղութներու մէջ, ուր հայ անգործներու բազմութիւն կայ

Շատ բնական է որ անգործ ու թըշուառ աշխատաւորութեան նայուածքը առաջին հերթին ուղղուի Բարեգործականին. Այս կազմակերպութիւնը, որ ինքզինքը կը նկատէ ժողովրդական, թէեւ ըստ էութեան ազատ փաշայական կազմակերպութիւն է, առարինելէ ի վեր դրամ կը հաւաքէ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերէն, հայ ժողովուրդի կարիքներուն յատկացնելու համար։

Թէ ինչ չափով յաջողած է ... մնալ իր կոչումին ու նպատակին, այդ մասին ուրիշ անգամ։ Ինքզինքը ժողովրդական յորջորջող միութիւն մը, չի կրնար արտաքին մնալ ժողովուրդի մէկ մասին թշուառութեան հանդէպ։ Ան պարտաւոր է օգնութեան ձեռք երկարել անոնց, որոնցմէ օգտուած է տարիներ առաջ։

Բարեգործականը «անձեռնմխելիութեան» պատնէշին ետեւ չի կրնար պաշտպանուիլ այս անգամ։ Մենք գիտենք թէ աղա փաշաները իրենց մանկլաւիկներուն օգտակար ըլլալու համար, շատ անգամ խախտած են «անձեռնմխելիութեան» պայմանը եւ տասնեակ հազարներով տոլար նետած քանի մը պարապ ստամոքսներու մէջ։

« Անձեռնմխելիութեան » եւ « նիւթական անձկութեան » օրօրները այլեւս անզօր են պաշտպանելու Բարեգործականը զայրոյթ յորձանքներուն դէմ։ Ժամանակները փոխուեցան։ Տնտեսական տագնապը հայ զանգուածներու համբերութեան ալ խառնեց։ Անգործներ Պէյրութի եւ Սուրիոյ մէջ, թշուառներ Մակեդոնիոյ եւ ուրիշ հայաշատ վայրերու մէջ։ Օր ըստ օրէ տագնապի մատնուող հայ զանգուածներու վիճակի մասին պէտք է մտածել, միջոցներ պէտք է խորհիլ, պէտք է լայն կազմակերպութիւն ստեղծել, բազմաթիւ թեւերով եւ ցանցերով։ Բարեգործական, Կարմիր Խաչ եւ ուրիշ ժողովրդականմիութիւններ պէտք է քով քովի գան, ձեռք ձեռքի տան վերահաս փոթորիկը դիմագրաւելու համար։ Ամէնէն առաջ, պէտք է ցնցել հայ ջոջերու խիղճը։ Կիւլպէնկեաններ, Քէլէկեաններ, Աղաթոններ պէտք է մօտէն հետաքրքրուին հայ զանգուածներու տառապանքով ու թշուառութիւնով։ Հայ հարուստը իր կարողութեան չափով ոչ մէկ զոհողութիւն ըրած է տակաւին։ Ժողովրդական կարիքներուն փշրանքներ տուած է միայն ու այդ փշրանքներով փառք ու համբաւ շահած։

Եթէ կ՚ուզուի որ հայ անգործներու ցոյցերը չկրկնուին անհաճոյ դէպքեր չպատահին ու ցաւալի վիճակ չստեղծուի, անհրաժեշտ է ուժեղ կազմակերպութիւն մը առաջ բերել, որուն միակ ձգտումը ըլլայ միջոցներ գտնել հայ անգործներու եւ թշուառներու վիճակը մասամբ բարելաւելու եւ զանոնք ազատելու անօթութեան սպառնացող վտանգէն

Հայ բանուորը պէտք է ապրի։ Հայ բանուորը պէտք է հաց ունենայ։ Բոլորս պէտք է մտածենք այս ուղղութեամբ։ Ո՞ր օրուան համար են անձեռնմխելի գումարները, որոնք օտար դրամատուներու մէջ շահարկութեան դրուած են։

Վերահաս փոթորիկը պէտք է չզգաստացնէ քարացած խիղճերը »։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
« ՅԱՌԱՋ »ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԵՐՈՒԱՆԴ. — Ի՞նչպէս, դու չե՞ս կրցած առաջնորդել։

ԳԱԳՕ. — Ո՛չ, առաջնորդեմ ո՞ւր. ճանապարհ չկայ

ԵՐՈՒԱՆԴ. — Բայց Մելիքի հետ միասին անցել էք

ԳԱԳՕ. — Ես չեմ անցեր։

ԵՐՈՒԱՆԴ. — Ուրեմն ո՞վ

ԳԱԳՕ. — Երեւի։

(Ամէնքը ապշած իրարու երեսը կը նային)։

ԵՐՈՒԱՆԴ (ձեռքը գլխին զարնելով). — Դաւաճանութի՜ւն, կրկին դաւաճանութի՞ւն. կեանքովդ ես պատասխանատու։

ՀԱՅԿ (կը մօտենայ կամրջակին) — Ի՞նչ աղմուկ է այս։

ԵՐՈՒԱՆԴ. — Տունը պաշարուեր է, եւ այս անգամն ալ չի ուզեր այժմ իր խոստումը կատարել։

ԳԱԳՕ — Բայց տան խուղարկելը դեռ չի նշանակեր մեր տեղը գտնել։

ՀԱՅԿ. — Մեր տեղը գտնուի թէ ոչ, պէտք է հեռանալ։

ԳԱԳՕ. — Ճանապարհ չկայ, Պ. Հայկ։

ՀԱՅԿ. — Հապա ի՞նչ էք պատուիրեց ընկ. Մելիքը։

ԳԱԳՕ. — Անկարելի է, Պ. Հայկ, քիչ մը վեր, ջուրը մարդու հասակէն աւելի խորունկ է …

ՀԱՅԿ. — Բայց դու խոստացել ես առաջնորդել.

ԳԱԳՕ. — Ի՞նչպէս կարելի էր անկարելին խոստանալ, Պ. Հայկ։

ՀԱՅԿ — Պատասխանատու ես կեանքիդ գնով, տե՛ս։

ԳԱԳՕ. — Եթէ կ՚ուզէք ամէնքդ միասին խեղդուիլ, երթանք։ Տան խուզարկելը չի նշանակեր ջրհորը գտնել, իսկ ջրհորը գտնելը չի նշանակեր դեռ ջրանցքը գտնել, սպասենք դեռ։

ՀԱՅԿ. — Իսկ եթէ գտա՞ն։

ԳԱԳՕ. — Ի՞նչ դիտնամ։

Ա. ԵՐԻՏ (անցքի խողէն կը վազէ դէպ ի կամրջակը). — Մարդ կ՚իջնէ ջրհորը.

ԳԱԳՕ. — Հեռացէք անցքի առջեւէն (կ՚իջնէ ջրի մէջ) մարեցէք լոյսը, ոչ մի ձայն։ (Կ՚առաջանայ դէպ ի անցքը)։

(Լռութիւն, սպասողական վիճակ)։

ՁԱՅՆ (ջրհորի մէջէն). — Մարդ չկա՞յ …

(Լռութիւն)։

ԳԱԳՕ (շատ կամաց). — Ձեռնաւ անցքը, (ընկերոջ) բե՛ր քլունգը, գոցենք խուլոյն այս անցքը։ (Աջ կողմի պատէն ափերով հող կը վերցնեն ու կը գոցեն անցքը)։

Ա. ԵՐԻՏ. — Կը կարծե՞ս օգուտ ընէ։

ԳԱԳՕ. — Հոսն առեր են, տեսնենք։

Բ. ԵՐԻՏ. — Եթէ գտա՞ն։

ԹԱԹՈՒԼ. — Պատրաստ, տղերք, որի՞ սուրը աւելի կտրած է, կարենք ծակէն դուրս եկած գլուխը։

Ա. ԵՐԻՏ. — Ցեխո՞յ։

ԹԱԹՈՒԼ — Վերադարձող չի լինի։

ՀԱՅԿ. — Ի՞նչ, ի՞նչ։

ԹԱԹՈՒԼ. — Մէկը վար իջնցուցին, զօրք էր անշուշտ, բան չգտաւ, դուրս քաշեցին, այժմ ուրիշ մը պիտի իջեցնեն. կ՚ըսեմ, կտրենք եկողի գլուխը

ՀԱՅԿ. — Ինչո՞ւ անմեղ մարդկանց արիւնը թափել։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ուրիշ ի՞նչ կրնանք ընել։

ՀԱՅԿ. — Մի քանի խեղճ զօրք ըսպաննելու արդի՞ւնքը

ԹԱԹՈՒԼ. — Որ դուրսը լուր տանող չգտնուի։

ԳԱԳՕ. — Լո՛ւռ, նոր մարդ կ՚իջնէ, քաշուինք

(Սպասողական վիճակ)։

(Գոցած անցքի հողը տեղի կուտայ, կը բացուի նախկին անցքը, որու մէջէն գլուխ մը կը յայտնուի, սարսափահար աջ ու ձախը դիտելով հետզհետէ կ՚առաջանայ մինչեւ որ ամբողջ մարմնով ջրանցքի մէջ կը կենայ, երբ Ա. եւ Բ. Երիտասարդները կը բռնեն անոր թեւերէն)։

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք եւ անծանօթ

ԱՆԾԱՆՕԹ (դողալով, աղաչական). — Ծերունի եմ, մի՛ սպաննէք, չէի գար, բռնի բերին, ես մի խեղճ թուրք ջրհորափոր եմ, եթէ չգայի կը սպաննէին ինծի. մի սպաննէք խղճացէք։

ՀԱՅԿ. — Զինուո՞ր է։

Ա. ԵՐԻՏ. — Ձէ՛։

ՀԱՅԿ. — Դէ՛հ, բաց թողէք, ի՞նչ կրնաք իմանալ դրսի վիճակի մասին։

Բ. ԵՐԻՏ. — Ծերո՛ւկ, կեանքիդ վըտանգ չկայ, եթէ ճիշդը խօսիս։

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ինչ որ գիտեմ, Ալլահ վկայ ինչ որ գիտեմ։

Բ. ԵՐԻՏ. — Հաստատ գիտե՞ս որ մենք այստեղ ենք։

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Չգիտեմ, ինծի պատուիրեցին գտնել անցքը, սպառնացան մահով սպառնացան, ինծմէ առաջ զօրք մը իջեցուցին, ան չկրցաւ գտնել, լաւ մը ծեծեցին խեղճը։

Բ. ԵՐԻՏ. — Գիտե՞ս թէ ինչպէս են իմացեր մեր տեղը։

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ի՞նչ գիտնամ, բաւ որ տան կնոջը մեռցնելու չափ ծեծեր են։

ՀԱՅԿ. — Ծերուկ, կեանքդ ապահով է, պայմանով որ ծառայութիւն մը ընես։

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ինչո՞ւ չէ։

ՀԱՅԿ. — Եթէ յաջողիս, հարիւր ոսկի նուէր։

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ի՞նչպէս յաջողիմ։

ՀԱՅԿ. — Երբ դուրս ելլես, կը յայտնես որ մարդ չտեսար։

ԳԱԳՕ. — Այնքան խորունկ էր ջուրը, որ քիչ էր մնացեր խեղդուէի, լաւ մը քեզ թրջենք։

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ասկէ աւելի դիւրին բա՞ն։

ԳԱԳՕ. — Ծառ՛ր գլուխդ որ թրջուիս։

(Կը ձգեն Անծանօթը ջրի մէջ ու դուրս կը հանեն)։

ՀԱՅԿ. — Տես ծերուկ, հարիւր ոսկի, ահա՛ քեզ առ այժմ հինգ ոսկի։

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Շնորհակալ եմ, բան չտեսայ, մարդ չտեսայ, ջուրը այնքան խորունկ էր որ երկու քայլ հազիւ էի առաջացեր, ջրի մէջ թաղուեցայ Բան չկայ. մարդ չկայ …

ՀԱՅԿ. — Դէ՛հ, գնա՛։

ԱՆԾԱՆՕԹ (կը դառնայ դէպ ի անցքը, պահելով ոսկիները). — Մարդ չկայ, բան մը չտեսայ։ (Կ՚անհետանայ)։

Դ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, առանց անծանօթի

(խաւար ու լռութիւն)

ՀԱՅԿ. — Կը կարծէ՞ք որ այս ծերուկը իր խոստումը կատարէ։

Դ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
(Շարունակելի)

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Գառաւեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Զեկոյց՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆէ: Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյի «Հրայր» խումբէն ընկեր Օ. Կարապետեան: Հաշուետուութիւն: Անդամատոմսերը միասին բերել:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դաստիարակչական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Մուրատեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԹԷՕ-ՓԱՇԱՆ «Արծիւ» խումբի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne ․métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Ճաճխաթունիէ: Նիւթ՝ «Տիկ. Սիրանոյշ»: Զեկոյցէն վերջ մտքերու փոխանակութիւն Տիկ. Սիրանոյշի, Հայ Թատրոնի, Թատերական համարակութեան եւ Թատերական քննադատութեանց մասին: Մուտքը ազատ է:

Բացման հանդէս Սեն Թ'էթիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ
ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին
4 rue Cizéronի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ որ հրաւիրուած է Փարիզէն:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ
STUDIO RUDOLF սրահին մէջ
6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail
Իր 17րդ ներկայացման առթիւ կազմակերպած է ծիծաղելի երեկոյթ մը:
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
Կը ներկայացուի **ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ**

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Պ. Գալըգճեան: Պարոններ՝ Գազանճեան, Գանթարճեան, Ե. Գրիգորեան, Ա. Կոթիկեան, Գ. Նիկողոսեան, Օ. Սանճագ, Կ. Սրապեան, Գ. Տէրվիշեան:

Եւրոպական պարեր եւ երաժշտութիւն ՋԱՐՏԱՐ օփերէթէն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Քրէփ տը շին պլուզ կարող պարզ գործաւորուհիներ կ'ուզուին: Դիւրին եւ տեւական գործ: Դիմել՝ Seropian, 7 rue Rollin, Paris (5): Մէթրօ՝ Monge:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ֆլու ռոպի համար վարժ գործաւորուհիներ եւ անթրըփրընէօրներ: Դիմել անմիջապէս՝ Maison Kalderon, 18 Bld. du Temple, Paris (11): Մէթրօ՝ République:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ շըմիզիէ կարող գործաւորուհիներ եւ անթրըփրընէօրներ: Տեւական գործ: Ներկայանալ առաւօտները ՏԱՐՕՆԵԱՆի, 2, Rue Saint Philippe, Métro Sentier:

ԾԱԽՈՒ Է Պանեէօի հայկական շրջանի մէջ նպարավաճառի խանութ մը շատ դիւրամատչելի գինով: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ե. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆի 12, rue Mme Curie, Bagneux (Seine):

Յոբելեանական հանդէս-ներկայացում

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ 30ամեայ գործունէութեան
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
«ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱ»ի մէջ 1 RUE ROUX DE BRIGNOLES

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկիններ՝ Մ. Սուրաքեան եւ Սիրուշ: Ջութակահարներ՝ Պ. Ս. Չէօրէկճեան, Պ. Ե. Փափազեան: Դաշնակահար՝ Պ. Ա. Մէշտուճեան:

Կը ներկայացուի՝ Ա.— ԿՐԷՉԻՆՍԿՈՒ: Բ.— ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ: Գ.— ՀԷՔԵԱԹ: Դ.— ԵՍ ՄԵՌԱՅ: (մէկ մէկ արար).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՅ-ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Մէզօն Պլանշ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պ. Գավուքճեանէ 100 ֆրանք, իրենց մօրաքրոջ Տիկին Բ. Կիւլպէնկեանի մահուան առթիւ:

Հ. Օ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին
ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45—47, Rue La Boëtie, 45—47, — Métro : Miromesnil
Կը նախագահէ՝ FERDINAND HEROLD
Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի
Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ
Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին
Բացման կը նուագէ օրկով հայկական «Տէր ողորմեա»ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ NELLY GAUTHIER (թաւ ջութակ), MADELEINE FRIDE (ջութակ), Պարոններ J. GILLES (orgue), եւ P. BAJEUX (Hautbois) եւ բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական Երաժշտանոցէն:

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	BEETHOVEN
Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) Aria	BACH
b) Andante	HAENDEL
c) Armenia	MALIPIERO
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	CAIX D'HERVELOIS
b) La fille aux cheveux de lin	DEBUSSY
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	TH. DUBOIS
b) Տէ'ր, ողորմեա, դաշն.	PAUL FAUCHET

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աճիւնի եւ ջարդերու նկարներ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք

ԼԻՈՆ — Վաղը, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
եւ կը խօսի՝ ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները վաղը:

ՎԻԷՆ	Այս Կիրակի կէսօրին
ՎԱԼԱՆՍ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ
ՌՈՄԱՆ	30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՄԱՐՍԷՅԼ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գառ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տարօն — Տուրուբերանի, Վասպուրականի, Բարձր—Հայքի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Տիկնանց եւ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Միութեանց:

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. «Ժողովրդային Տան» մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած
Պ.Պ. Տ. ՔԷՕՉԷԿԵԱՆԻ, Տ. ՉԱԼԸՔԵԱՆԻ եւ Գ. ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԻ
կողմէ
Վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
Տեղի կ'ունենայ **Langham Hôtel**ի մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **OLIVER BALDWIN**
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կ'արտասանէ ՏԻԿ. ՇԱՀԱՆ—ՍԻՐԱՆ ՆԷՎՇԷՀԻՐ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

«ՁԱՅՆԱՐՁԱԿ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

— Ուրեմն միայն ես յանցաւոր չեմ, ըսաւ ու խնդաց. ո՛չ, ձօրճ, յանցաւոր փնտռելու առենը չէ հիմա. մենք շատ ալ կարեւորութիւն չտուինք անգլիական թերթերու խորամանկութեանց եւ ...

— Սպանիա գտնուող սիրուհիին ... աւարտեց նախադասութիւնը Լէոն:

Լռեցին ամբողջ հինգ վայրկեան:

— Ինքնաշարժ մը ունիմ մօտերը, ըսաւ Լէոն. բայց որ ժամը տասներկուքին այստեղ պիտի ըլլայինք. տրամադրելի նաւակ մը ունինք ծովեզերքը .. արեւը չծագած Ֆրանսա կը հասնինք ...

— Ի՞նչ կը խորհիք, հարցուց Մէնֆրէտ

— Մնանք ու աւարտենք մեր գործը, ըսաւ Լէոն:

— Այո՛, ես ալ այդպէս կը մտածեմ, աւելցուց Փուաքարտ՝ հանդարտ ու վճռական:

Մէնֆրէտ ծառան կանչեց:

— Իրիկուան թերթերուն վերջին հրատարակութիւնները ունի՞ք .

Ծառան բերաւ երկու թերթեր: Մէնֆրէտ աչք մը պտտցուց անոնց վրայ ու յետոյ մէկ կողմ նետեց:

— Ոչի՛նչ: Եթէ Թէրին ոստիկանութեան գնաց, ուրեմն պէտք է պահուըտինք եւ ուրիշ ձեւ մը մտածենք. կամ թերեւս հարուածը կրնանք տալ հիմակուց. վերջ ի վերջոյ, Թէրին մեզի ըսած է արդէն պէտք եղածը, բայց ...

— Սոփիա Բէյմընի հանդէպ անարդարութիւն պիտի ըլլար, ընդմիջեց Փուաքարտ խիստ կերպով. տակաւին երկու օր պայմանաժամ ունի եւ վերջին առիթ մը եւս պիտի տանք իրեն:

— Ուրեմն պէտք է Թէրին գտնենք:

Մէնֆրէտն էր խօսողը: Ոտքի ելաւ. իրեն հետեւեցան երկու ընկերները:

— Եթէ Թէրին ոստիկանութեան չգնաց, հապա ո՞ւր գնաց, հարցուց Լէոն

— Խմբագրատանը այն թերթին որ հրատարակեց ոստիկանութեան ազդին սպանիերէն թարգմանութիւնը, պատասխանեց Մէնֆրէտ եւ երեք ընկերները ինքնաշարժ հասկցան որ ճիշդ էր այդ մեկնութիւնը:

— Ինքնաշարժդ օգտակար պիտի ըլլայ, ըսաւ Մէնֆրէտ ու երեքը միասին մեկնեցան դարձեալ Լոնտոն:

×

Թէրի կեցած էր երկու խմբագիրներուն դիմացը:

— Թէրի՞ ... ծանօթ չեմ այդ անունին, ո՞ւրկէ եկաք, ո՞ւր է ձեր հասցէն, հարցուց Ուէլպի:

— Անտալուզիայէն կուգամ. այնտեղ կ'աշխատէի գինիի ագարակի մը մէջ:

— Այդ չէ իմ ուզածս, ընդմիջեց Ուէլպի. ո՞ւրկէ եկաք հիմա, Լոնտոնի ո՞ր կողմէն:

Թէրի ձեռքերը վեր բարձրացուց շուարած ու յուսահատ:

— Ես ի՞նչ գիտնամ. շատ մը տուներ, փողոցներ կային այնտեղ, Լոնտոն էր, գիտեմ. եկած եմ այս քաղաքը սպաննելու համար մէկը, նախարար մը որ անիրաւ օրէնք մը պատրաստեր է ... ինծի բան մը չըսին անոնք .

— Ովքե՞ր են «անոնք», հարցուց խմբագիրը հետաքրքրութեամբ:

— Երեք ընկերներս ...

— Անունե՞րը ...

Թէրի կասկածոտ՝ նայեցաւ խմբագրին:

— Խօսիլէ առաջ պէտք է ստանամ պարգեւը եւ ներումը ... ըսաւ Թէրի երեսը կախած:

— Եթէ այդ Չորսերէն մէկն էք, պիտի ստանաք պարգեւը, պիտի ստանաք անոր մէկ մասը հիմակուընէ, ըսաւ խմբագիրը ու մօտենալով գրասեղանին՝ անդմեց կոճակ մը: Դրան մէջ երեւցող պաշտօնեային Ուէլպի տուաւ հետեւեալ հրամանը.

— Գնա՛ գրաշարներուն սենեակը եւ ըսէ տպագրիչին որ չարձակէ իր մարդիկը մինչեւ որ լուր տամ իրեն:

Գետնայարկին մէջ կը դոռային մեքենաները. սկսած էր թերթին տպագրութիւնը:

— Հիմա՛, ըսէք տեսնեմ ինչ որ գիտէք, ըսաւ խմբագիրը Թէրիին, որ անհանգիստ կեցած էր սենեակին կեդրոնը

Թէրի պատասխան չտուաւ. նայուածքը գամուած էր սախտակամածին:

— Պարգեւ եւ ներում կայ այս գործին մէջ, մոռնչեց յամառօրէն:

— Անհամբերեցէ՛ք, պոռաց Ուէլպի. այո՛, պիտի ստանաք պարգեւն ալ, ներումն ալ. բայց ովքե՞ր են այս Չորս Արդարները. ովքե՞ր են մնացեալ երեքը. ո՞ւր են հիմա ...

— Այստե՛ղ, պատասխանեց յստակ ձայն մը խմբագրին ետեւէն:

Անծանօթ մը ներս մտաւ, փակեց սենեակին դուռը ու կեցաւ անոնց դիմացը: Երեսին վրայ դիմակ հագած էր անծանօթը, դիմակաւոր էր ու ատրճանակ մը ձեռքին մէջ:

— Ես եմ անոնցմէ մէկը, կրկնեց անծանօթը հանդարտ ձեւով. միւս երկուքը ինծի կը սպասեն փողոցը, այս շէնքին դուրսը:

— Ի՞նչպէս ներս մտաք, ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց խմբագիրը ու ձեռքը երկնցուց զարակին:

— Հեռացէ՛ք, հրամայեց անծանօթը ու բարձրացուց ատրճանակը. վար բռնած էր մինչեւ այդ վայրկեանը. Ի՞նչպէս ներս մտայ ... Դռնապանը պիտի բացատրէ երբ սթափի. իսկ թէ ինչո՞ւ եկայ, շատ պարզ է: Եկած եմ կեանքս ազատելու համար ... տրամաբանական է այս փափաքս ... Եթէ Թէրին խօսի, ես ու ... մարդ մըն եմ այլ եւս ... չպիտի տամ որ բերանը բանայ ... Ձեր երկուքին հետ վէճ չունիմ, ... րոններ, բայց եթէ արգելք ըլլա ... ծի, երկուքդ մէկ կը սպաննեմ:

Անծանօթը կը խօսէր անգլ... Թէրի աչքերը լայն – լայն բացած պատին կռթնած էր ընչազուրկ ...

— Իսկ դո՛ւն, դարձաւ անծանօթը սարսափահար դաւաճանին՝ ... րէն լեզուով. իսկ դուն որ եկեր ... այստեղ խափանելու համար մեծ ... պատակ մը, պէտք է սատկիս

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼ 1933
22 Avril 1933

Թ.Ր.Դ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2169
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՍՏՈՅԳ ՎԻՃԱԿ

Այն պահուն երբ ամբողջ աշխարհ լոյսի մը կը սպասէր Ուաշինկթընէն, նախագահ Ռուզվէլթ ապշութեան մատնեց բոլորը։ Զինուելով իր վայելած լիազօր իրաւունքներէն, արգիլեց ոսկիի արտածումը Միացեալ Նահանգներէն դուրս՝ պաշտպանելու համար տոլարի սակը օտար հրապարակներու վրայ։

Մարտի սկիզբը, երբ Սպիտակ Տան մէջ գրաւեց Հուվըրի աթոռը, Ամերիկայի նորընտիր նախագահը ժամանակաւոր արգելք մը դրաւ արդէն ոսկիի արտածման դէմ ու փակեց բազմաթիւ դրամատուններ։ Հետեւանքն այն եղաւ, որ տոլարը դադրեցաւ պաշտօնական սակի ենթակայ ըլլալէ օտար Սակարաններու մէջ, դրամատունները մերժեցին տոլարի չէքերը ընդունիլ, շահադէտները ասպարէզ իջան եւ մինչեւ 10 ֆրանքէն տոլարի առ ու ծախ տեղի ունեցաւ։ Ոմանց կործանումը ուրիշներու գրպանը պարարտեցնելու ծառայեց։

Յետպատերազմեան շրջանին ականատես եղանք նման բազմաթիւ դէպքերու։ Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը կաղամբի թերթի վերածեց ռոմանովեան ռուբլիները։ Ի՛նչ տուներ չքանդուեցան ռուբլի գնելով։ Առանց քրտինքի դրամ շահելու հեռանկարը շլացուցած էր բոլորին աչքը, ու դեղին ոսկիները կը զոհուէին՝ դէզերով թղթադրամ գրպանելու համար։

Նոյնը պատահեցաւ մարքի, լէյի, քուրոնի եւ այլ վարկաբեկուած դրամներու համար։ Պատերազմի անմիջական հետեւանք, այս երեւոյթները բնական նկատուեցան եւ մարդիկ լուռ համակերպեցան եղածին։

Ինչ որ պատահեցաւ անկէ վերջ, մանաւանդ 1926ին (ֆրանքի թաւալգլոր անկում), նաեւ 1929ին (արժեթուղթերու դահավիժում), եկաւ հաստատելու թէ՝ կ'ապրինք բոլորովին անբնականոն ժամանակաշրջանի մը մէջ։ Հին տնտեսագիտութիւնը երբեք չէր նախատեսած այսքան յեղակարծ եւ երկարատեւ վերիվայրումներ։

Իրականութիւնն այն է, որ Զինադադարին հետ մարդկութիւնը թեւակոխեց նոր դարաշրջան մը, բոլորովին տարբեր հինէն։

Նախկին տեսութիւնները այլ եւս չեն յարմարիր նոր կեանքին։ Աշխատանքի, արտադրութեան եւ սպառումի պայմանները յար փոխուած են։ Մեքենան, ելեկտրականութիւնը, արագութիւնը, հեւ ի հեւ վազքը, թեթեւ գրականութիւնը, խօսուն շարժանկարը, անթելը յատկանիշներն են ներկայ դարաշրջանին։

Խուլ պայքար կայ հինին եւ նորին միջեւ։ Ասկէ՝ բոլոր այս անօրինակ ցնցումները։ Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ, որ յղի է ամէն տեսակ անակնկալներով։

Ընդհանուր անհասկացողութիւն մը կայ։ Մարդիկ իրար չեն ըմբռներ, իրարու հետ չեն կրնար լեզու գտնել։ Ամէն կողմ դժգոհութիւն։ Իրարու դէմ անվստահութիւն։ Մանաւանդ մրցակցութիւն՝ թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ։ Կատարեալ Բաբելոն։

Այս մրցակցութեան կարկառուն մէկ նոր փաստն է ահա՛ նախագահ Ռուզվէլթի վերջին որոշումը։ Կը հետեւի Անգլիոյ օրինակին, անգլիական առեւտուրին դէմ մրցելու, Միացեալ Նահանգներու տնտեսական ծանր տագնապը մեղմելու դիտումով։

Մէկուկէս տարի առաջ, 1931 սեպտեմբերի վերջերը Անգլիոյ ազգային կառավարութիւնը լքեց ոսկենիշի դրութիւնը, վերականգնելու համար երկրին ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը եւ գործ հայթայթելու համար միլիոնաւոր անգործներուն։ Անգլիա 130 միլիոն ստեռլին (650 միլիոն տոլար) զոհեց ազգային դրամը պաշտպանելու համար։

Միացեալ Նահանգները՝ տնտեսական նոյն ծանր դրութեան մէջ կը գտնուին տարիներէ ի վեր։ Անգործներու բանակը տասը միլիոնը կ'անցնի։ Տոլարի գինը՝ բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու դրամներուն անհամեմատօրէն բարձր է։ Ամէն երկիր ծանր մաքսեր նշանակած է օտար ապրանքներուն վրայ։ Այս պայմաններուն մէջ, տոլարի գինին անկումը նախախնամական բարիք մը կը նկատուի Ամերիկայի համար։

Տոլարի անկումը, ուրեմն, աւելի քաղաքական խնդիր է քան ելմտական։ Տագնապի սկզբնաւորութենէն ի վեր, Ամերիկա 240 միլիոն տոլար արժէքով ոսկի մետաղ միայն կորսնցուցած է։ Ներկայիս իր տրամադրութեան տակ ունի չորսուկէս միլիար տոլարի ոսկի։ Այսինքն շրջաբերութեան մէջ գտնուած թղթադրամ տոլարի արժէքին կէսին չափ։ Հետեւաբար ո՛չ մէկ լուրջ պատճառ կայ միջազգային հրապարակին վրայ տոլարի անկումին համար։

Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները սկսան արդէն՝ Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտի եւ Նախագահ Ռուզվէլթի միջեւ։ Ոսկենիշի դրութեան լքումը շատ նեղ դրութեան մատնած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները։ Խորհրդակցութեանց գլխաւոր առարկան պիտի ըլլար տնտեսական տագնապը եւ պարտքերու խնդիրը։ Մէկ խօսքով, միջոցներ պիտի խորհուէին եւ որոշումներ առնուէին աշխարհը ցնցող եւ մարդկութիւնը ծայրայեղ թշուառութեան մատնող արտասովոր երեւոյթները բառնալու եւ բնականոն վիճակ ստեղծելու մասին։

Նախագահ Ռուզվէլթի վերջին պահուն առած քայլը տակնուվրայ ըրաւ անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութեանց տեսակէտները։ Անոնք նոր կացութեան մը առջեւ կը գտնեն հիմա իրենք զիրենք։

Այս պայմաններուն տակ, Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը պիտի կրնա՞յ օգտակար արդիւնքի մը յանգիլ։ Թէ ոչ այս անգամ ալ հոգեհաճ խօսակցութիւններ տեղի պիտի ունենան, ու դարձեալ ամէն մէկը իր գիտցած եւ ուզած ձեւով պիտի շարունակէ կեանքը։ Դէպքերը յոռետեսութեան կը մղեն մեզ։

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ սա՛ անստոյգ վիճակը, որ տարիներէ ի վեր կը տորէ ամբողջ մարդկութիւնը։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք-պուլկար միջադէպեր

Վերջերս մանր մունր միջադէպեր կը պատահին Թուրքերուն եւ Պուլկարներուն միջեւ։ Երկու դրացի եւ բարեկամ երկիրներու միջեւ այս կարգի միջադէպերը բաւական յատկանշական են եւ ժամանակի երեւոյթ է։

Ասկէ առաջ Թուրք թերթերը քանիցս կը գանգատէին թէ Պուլկարիոյ մէջ անտանելի կացութիւն ստեղծուած է Թուրք փոքրամասնութեանց համար։ Թէ Պուլկարները աչք ունին դարձեալ արեւելեան Թրակիոյ, մանաւանդ Էտիրնէի վրայ եւայլն։ Այս զանազան անախորժութիւնները բառնալու համար, անցած տարի Թուրքիա այցելեց Պուլկարիոյ վարչապետը Մուշանոֆ, որ առիթէն օգտուելով քաղաքական զանազան խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Էնկիւրիի վարիչներուն հետ։

Հակառակ բոլոր սիրալիր յարաբերութեանց, միջադէպերը անպակաս են երկու երկիրներուն միջեւ ալ։ Վերջերս Թուրքերը տօնեցին Էտիրնէի վերագրաւման տարեդարձը։ Ինչպէս կը յիշուի, 1913ին պալքանեան պատերազմին, Էտիրնէն գրաւուած էր Պուլկարներուն կողմէ։ Յետոյ, երբ Պուլկարիա իր դաշնակիցներուն հետ կռիւի բռնուած էր, Թուրքերը առանց գնդակ մը արձակելու ետ առին զայն՝ Էնվէրի գլխաւորութեամբ։

Պուլկարները զայրացան թէ ինչո՛ւ կը տօնուի Էտիրնէի վերագրաւման տարեդարձը. Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան չի վայլեր նման շարժում մը։ Մանաւանդ որ ցուցարարները Էտիրնէի պուլկար հիւպատոսարանին առջեւ երթալով « Անկցի՛ Պուլկարիա » պոռացած էին։

Պուլկարները փոխ-վրէժի համար Ռազկրատի թրքական գերեզմանատան վրայ յարձակելով քարուքանդ ըրին տապանաքարերը եւ մեռելներու աճիւնները դուրս թափեցին։ Այս դէպքը բուռն քննադատութեանց տեղի տուած ըլլալով Թուրք մամուլին մէջ, պուլկար կիսապաշտօն թերթը՝ « Զնամէ » կը պատասխանէ։ Կը յիշէ Էտիրնէի դէպքը եւ այդ առթիւ Պուլկարներու պահած պաղարիւնը։ Ու խիստ ազդարարութիւն մը կ'ուղղէ

Վէնիզէլոս ալ Թուրքիա կ'երթայ

Գրած էինք թէ Թուրք կառավարութեան հրաւէրով Էնկիւրի պիտի երթան Յունաստանի վարչապետ Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Մաքսիմոս։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ օգոստոսի վերջը կամ սեպտեմբերի սկիզբը։ Մասնաւոր քաղաքական նշանակութիւն մը չպիտի ունենայ, այլ Թուրքեւհելլէն անկեղծ բարեկամութեան նոր հաւաստիք մը պիտի կազմէ։

Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ Վէնիզէլոս ալ Ցալովա պիտի երթայ օգոստոսի վերջին երկու շաբաթները հոն անցընելու համար։ Յունաստանի նախկին վարչապետը պիտի հիւրասիրուի վարչապետ Ըսմէթ փաշայի կողմէ։

Ի՞նչ խօսեցան Հռոմի մէջ

Թայմզ ապրիլ 21ի թիւով կը հրատարակէ երկու հեռագրական թղթակցութիւններ՝ Հռոմէն եւ Պերլինէն։ Հռոմի թղթակիցը քննելով Ֆոն Փափէնի եւ Տոլֆուսի միաժամանակ Հռոմ այցելութիւնը, կ'ըսէ թէ Մուսոլինի բացարձակապէս հակառակ արտայայտուած է Աւստրիան միացնելու գերմանական ծրագրին։ Իտալիա համակիր է Տոլֆուսի քաղաքականութեան, որ է պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ միջին ճամբու մը հետեւիլ հետեւեալ երկու հաւանականութեանց միջեւ. Աւստրիոյ կլանումը Գերմանիոյ կողմէ, կամ յարումը Պալքանեան համադաշնակցութեան մը, ինչպէս կ'առաջարկէր Թարտիէօ։

Եթէ Աւստրիան Գերմանիոյ միանայ, վեց միլիոն կաթոլիկներ պիտի աւելնան Հիթլէրեան տարրերուն վրայ։ Եւ որովհետեւ Հիթլէր կը ձգտի լուծել Գերմանիոյ բոլոր կուսակցութիւնները (մէջն ըլլալով կեդրոնի կաթոլիկները) եւ թողուլ միայն ազգայնական ընկերվարականը (Նացի), Վատիկան եւս հակառակ է Աւստրիոյ միացման։

Մուսոլինի յայտնած է նաեւ Ֆոն Փափէնի թէ Իտալիա տրամադիր չէ ներկայիս վերաքննութեան ենթարկելու լեհական նրբանցքը (Տանցիկի խնդիր)։ Նոյն ձեւով արտայայտուած է նաեւ Վատիկան։ Պապը երկար ատեն պաշտօնավարած ըլլալով Վարշաւայի մէջ իբրեւ կարտինալ, մեծ համակրանք ունի Լեհաստանի հանդէպ։

Եզրակացնելով, թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ֆոն Փափէնի Հռոմ այցելութիւնը իր ամբողջութեան մէջ բացասական արդիւնքի յանգած է։ Միակ բաց դուռը որ ձգած է Մուսոլինի, սա է թէ՝ երբ չիրականանայ իր քառապետութեան առաջարկը եւ երբ ձախողի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, այդ պարագային կարելի պիտի ըլլայ աւելի սերտ գործակցութիւն մը ունենալ Գերմանիոյ հետ տնտեսական եւ ելմտական գետնի վրայ։

Իսկ Թայմզի Պերլինի թղթակիցը կը շեշտէ թէ Գերմանիա թէեւ ի վիճակի չէ պատերազմի մը արկածախնդրութեան մէջ նետուելու, սակայն ռազմական ոգին առաւելապէս եւ բացայայտ կերպով կը սաստկանայ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ վարչապետ Մաքտանըլտ Նիւ Եորք հասաւ հինգշաբթի գիշեր եւ երէկ ուղղակի Ուաշինկթըն գնաց։ Անգլիական թերթերը գիտել կու տան թէ Նախագահ Րուզվէլթի որոշումով բոլորովին ջուրը կ'իյնայ անգլ. պատուիրակութեան պատրաստած ծրագիրը, որ մանրակրկիտ աշխատանքի արդիւնք է եւ որ այժմ բոլորովին անշահ կը դառնայ։

Նոյնքան շուարումի մատնուած է նաեւ ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որուն անդամներէն փրոֆ. Շառլ Րիսթ յոյսահատած է.

— Միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովին երթալ երերուն եւ չափանիշի մը չկապուած դրամներով, կը նշանակէ շուկայ երթալ առաձգական մեթրով եւ հալող շաքարի կշիռով։

ՏՈԼԱՐԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրն է, Ուաշինկթընի խորհրդաժողովէն առաջ, ամերիկեան կառավարութեան կողմէ ոսկենիշի դրութեան լքումը։ Համաշխարհային տնտեսական կեանքին վրայ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ այս դէպքը։ Ապրիլ 19ը պատմական օր մը կը նկատուի։ Եւրոպական մամուլը երկարօրէն կը զբաղի այս խնդրով։

Փարիզի սակարանին մէջ առջի օր տոլարը ինկաւ մինչեւ 22.35։

Նիւ Եորքի սակարանին մէջ արժեթուղթերը անընդհատ բարձրացում կ'ունենան։ Նախանիւթերու գիները նոյնպէս կը բարձրանան։

Տոլարի անկումին հետեւանքով Ամերիկայի պարտական պետութեանց վճարելիք գումարը որոշ չափով պիտի պակսի։ Ասկէ զատ նոր օրէնքով մը արծաթ դրամը ընդունելի պիտի հաշուուի պարտքի փոխարէն՝ գումարը 100 միլիոն տոլարը չանցնելու պայմանաւ։ Այս որոշումին նպատակն է կրկին հրապարակ քաշել արծաթ դրամը եւ արժէք տալ անոր, որպէսզի Ամերիկայի պարտական պետութիւնները ստիպուին արծաթ գնել Միացեալ Նահանգներէն։

Շահագիտութիւնը բուռն թափով գործ կը դրուի ամբողջ Ամերիկայի մէջ։ 500 տոլար ունեցողը արժեթուղթ կը գնէ պարզ յանձնառութեամբ մը եւ երկու օրուան մէջ իր տրամադրած գումարին տասնապատիկը կը շահի։ Ցորենը, բամպակը, արծաթը, պղպատը, պղինձը ամէն վայրկեան քանի մը կէտի բարձրացում կ'ունենան։ Պետական գանձատոմսեր ունեցողները մեծ քանակութեամբ կը ծախեն զանոնք եւ տեղը ճարտարարուեստի արժեթուղթեր կը գնեն, աւելի շահաւոր գտնելով զանոնք։ Յիսուն տարիէ ի վեր այսպէս բան չէր պատահած։

Նախագահ Րուզվէլթ գոհ է իր ըրածէն։ Ամերիկեան ժողովուրդը եւս գոհունակութեամբ կը հետեւի իր կորովի Նախագահին բոլոր ձեռնարկներուն։ Երէկ զանազան նոր որոշումներու կարգին, հրամայեց պաշտօնէ հանել 20000 պաշտօնեաներ։ Անցած շաբաթ ալ 15000 զինուոր արձակած էր։

Երէկ առաւօտ ստացուած հեռագրի մը համաձայն, նախագահը յայտնած է թէ տոլարը մինչեւ իր արժէքին կէսին պիտի իջեցնէ։

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ԴԵՌ ՓԱԿ ԿԸ ՄՆԱՆ

Առջի իրիկուն աշխատանքի նախարարութեան մէջ նոր բանակցութիւններ տեղի ունեցան բանուորներու ներկայացուցիչներուն եւ Պ. Սիթրոէնի միջեւ։ Այս վերջինը յայտնեց թէ իր նախկին առաջարկներուն վրայ հաստատ կը մնայ։ Նախարարը նոր առաջարկներ ըրաւ։ Բանուորներու պատուիրակները այս խօսակցութեանց արդիւնքը հաղորդեցին բանուորներու ընդհ. ժողովին, որ տեղի ունեցաւ երէկ առաւօտ՝ Աշխատանքի Տան մէջ։

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մէցէն Էքսէլսիորի ուղղուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ տեղւոյն դատարանը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտած է նախկին հայ լեգէոնական մը՝ Ժիւլ Առուզ (?), որ մարձող եղած է Փարիզ, Պրիւսէլ եւ այլուր, հուսկ ուրեմն իբր բժիշկ հաստատուելու համար Հէյլինկի մէջ, Թիոնվիլի մօտ։ Այցեգին չէր առներ, միայն կանխավճար կը պահանջէր՝ դեղեր գնելու համար։

Իր դէմ բողոք եղած էր առանց իրաւասութիւն ունենալու բժշկութիւն ընելուն համար։ 1923ին սահմանէն դուրս վտարուելու հրամանագիր ելած էր իր մասին։

—o—o—

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ Պուլկարիոյ Թազլոկ քաղաքին մէջ երեւան հանուեցաւ համայնավար կազմակերպութիւն մը։ Ձերբակալուեցան 17 հոգի եւ գրաւուեցաւ մեծ քանակութեամբ համայնավարական գրականութիւն։

ՊԱՐՍԻԿ կառավարութեան եւ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութեան նախագահ Սըր Ճօն Գէտմէնի միջեւ բանակցութիւններ սկսան՝ վերանորոգելու համար քարիւղի մենաշնորհը։ Ընկերութեան առաջարկած պայմանները գաղտնի կը պահուին. Յոյս կայ թէ պիտի համաձայնին։

ՀԻՆԳ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ քոմիթաճիներ, զինուած հրացանով, ատրճանակով եւ ձեռնառումբերով, սերպ սահմանագլուխին վրայ ընդհարեցան հարաւսլաւ ոստիկան զօրքին հետ։ Երկար հրացանաձգութենէ վերջ, հինգն ալ սպաննուեցան, իսկ ոստիկան զինուոր մը վիրաւորուեցաւ։

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ իր արուարձաններուն, — Գանեէօլի, Գուա-Քոլոմպի, Իսի-լէ-Մուլինոյի հայ որբերուն, —

Ընկերնե՛ր,

Վաղը, կիրակի, մեր սգահանդէսէն առաջ, առաւօտուն, Զ. Ռ. Միութիւնը սուգի երթ մը կազմակերպած է դէպ ի Յաղթութեան կամար, Ֆրանսայի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին։ Թափօրը պիտի կազմուի George V. մեթրոյին բերանը, ժամը ճիշդ 10ին։ Ճամբայ կ'ելլէ քառորդ ժամ յետոյ։ Թափօրը պիտի բարձրանայ Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն դէպ ի Էթուալի հրապարակը, առաջնորդ ունենալով ֆրանսական բանակի Հայ Կամաւորներու Միութեան անդամները։ Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ, յարգանքի անհրաժեշտ ցոյցէն եւ ծաղկեպսակը դրուելէ յետոյ, մասնաւոր տոմարին մէջ պիտի արձանագրեն միայն նշանակուած խմբապետները։

Յետոյ թափօրը պիտի մեկնի Հայոց եկեղեցի, ծաղկեպսակ մըն ալ դնելու համար Հայ Կամաւորին յուշարձանին վրայ։

Ընկերնե՛ր,

Այս գեղեցիկ ցոյցը առիթ մըն է մեզի ըսելու թէ հայ որբերը գիտեն գնահատել եւ յիշել առ յաւէտ Զինուորը, որ ինկած է յանուն հայրենիքի ազատութեան։ Մեր հայրերուն զինակիցը հիմա կը պառկի փառքերու մէջ եւ յաղթութեան կամարի տակ։ Անծանօթ են, սակայն, գերեզմանները մեր հայրերուն եւ անոնց զաւակները՝ տակաւին թափառական։ Երթա՛նք Ֆրանսացի Անծանօթ Զինուորին մէջ գտնելու յիշատակը մեր նահատակ ծնողքներուն։ Երթա՛նք ասպնջական եւ ասպետական Ֆրանսայի անծանօթ բայց քաջարի զաւկին առջեւ մեր ուխտն ընելու, — թող անգա՛մ մըն ալ վառի անշէջ բոցը անոր գերեզմանէն եւ արծարծի մեր հոգւոյն մէջ հրեղէն բառը, զոր մեր հայրերը գրեցին իբրեւ կտակ, — Հայրենի՛ք։

Ժամադրավայրը գալ խումբ առ խումբ, մեծ բազմութեամբ, որպէս զի կազմուի տպաւորիչ թափօր մը։ Թափօրին կրնան մասնակցիլ համակիր երիտասարդներն ալ, երկսեռ, — այնքան լաւ որքան շատ ենք։ Ըլլալ ճշդապահ, զինուորի պէս կարգապահ, ներկայանալի հագուստով, (նախընտրելի է սեւ փողկապ եւ մուգ զգեստ)։ Նկատի ունենալով որ թափօրին անցած շրջանը բազմամբոխ է, անպակաս են օտար ժողովուրդները, սինէմայի եւ թերթերու ներկայացուցիչները, կը խնդրուի բան չպակսեցնել թափօրին գեղեցկութենէն ու պատկառանքէն։ Դրօշակ չբերել, Հայ Կամաւորները պիտի ունենան հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններ թափօրին գլուխը, — այդքանը բաւական է։

Կը խնդրուի մեր քոյր Միութեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն մեր թափօրին միանալ իրենց համազգեստներով։

Զ. Ռ. Մ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ...

Օգոստոսի վերջերը պիտի վերաբացուի, Ժընեւի մէջ, Զինաթափութեան խորհրդաժողովին երկրորդ աթարուսդը, որմէ կախում ունին կարգ մը միջազգային խնդիրներ եւ, համաձայն արդիւնքներուն, դուրս պիտի գայ ժամանակաւոր խաղաղութիւն կամ, ընդհակառակն, միջազգային բարդութիւն մը:

Արդէն, գլխաւոր դերակատարները սկսած են յաջորդաբար որոշ ծրագիրներ ներկայացնել, իւրաքանչիւրը անշուշտ յօգուտ իրեն: Հաւանական արդիւնքները քննելէ առաջ պիտի ջանամ, կարելի եղած սահմաններուն մէջ ի հարկէ, քննել ու վերլուծել — հրատարակուած միջազգային փաստաթուղթերու վրայ հիմնուելով — այն բոլոր ազդակները, որոնք, ուղղակի կամ անուղղակի, կրնան որոշ ճնշումներ ունենալ բարեկամեցողութեամբ տոգորուած ներկայացուցիչներու առնելիք որոշումներուն վրայ:

Վառօդի վաճառականները. — Աշխարհի բոլոր անկիւններէն պատերազմի դէմ արտայայտուող բազմաթիւ կուսակցութիւններ եւ ընկերակցութիւններ սկսած են դիմակազերծ ընել հսկայ դերը վառօդի վաճառականներու, որոնք ըլլալով միջազգային մէկ մէկ Կրեսոսներ, կը ջանան խաղաղութեան ի նպաստ առնուած որոշմանց անիւներու տակ քարեր դնել:

Անհատակի — եւ շատ բնորոշ — համայնավար կուսակցութիւնը, որ հրահրիչ ոճով խմբագրուած թռուցիկներով ու պրակներով երկար կը հանէ «արիւնալի իշխաններու» սարքած դաւերը ժողովուրդներու արտայայտած խաղաղասիրական ըղձանքներուն դէմ:

Անհատակի մարդոց իրաւունքներու պաշտպանութեան լիկան եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը, որոնք բոլոր ալքեր կ'արձակեն վառօդի վաճառականներուն դէմ: Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Պ. Փօլ Ֆօրի արտասանած ճառը «Շնայտէրի գերիշխանութեան դէմ», 11 փետր. 1932ին, տպագրուած եւ բաժնուած է հազարաւոր օրինակներով:

Անհատակի, վերջապէս, պատերազմի դահիճը, խմբուած նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութեան ծոցին մէջ, որ կը հաւաքէ բոլոր յարձակողական գրութիւնները՝ դուրս բերելու համար «ռազմամթերքներու ճարտարարուեստի միջազգային յարաբերութեանց» հսկայ դերը:

Իրենք, վառօդի վաճառականները — որոնց շարքին մէջ կը մտնեն հրատարակիչներ, արդիւնաբերողներ, հրացաններ, ծանր հրետանի ու պողպատ պատրաստողներ, ինչպէս նաեւ զինուորականներու օժանդակ նիւթ հայթայթողներ — համազգեստ, ծածկոցներ, գլխարկներ, դեղօրայք, պայթուցիկ նիւթեր, ձեռնառումբեր, կազերու դէմ ինքնապաշտպանութեան դիմակներ եւն. — հաւատարիմ իրենց կարգախօսին, լռութեան՝ քաղաքականութիւն է, որ կը վարեն...: Ոչ մէկ լրագրի մէջ, ոչ ֆրանսական, ոչ անգլիական, ոչ ամերիկեան, ոչ գերմանական, չէք կրնար հանդիպիլ Շնայտէրի մէկ յաջողութեան կամ Վիքըրըս — Արմսթրոնկ անգլիական հաստատութեան ճչումին:

Այս ամենակարող դրամատէրներու մէկ տիպարը, Սըր Պազիլ Զախարոֆ, «խորհրդաւոր Եւրոպացին», Վիքըրըս — Արմսթրոնկ պատերազմական պիտոյքներու անգլիական հաստատութեան հիմնադիրը, այսօր իր ութսուն եւ հինգ տարիներով բեռնաւորուած, քաշուած է Քանի իր ամարանոցին մէջ:

Ըսեմ, անցողակի կերպով, որ իբրաւապահութեան ճարտարարուեստի արտադրութեանց առեւտուրը կը կատարուի միջազգային վաճառականութեան օրէնքներու սկզբունքին հիման վրայ եւ զանոնք արտադրողները կրնան իրենց «վերջին նորաձեւութիւնները» ներկայացնել, ինչպէս à la mode գլխարկ մը կամ չըջազգեստ մը՝ միջազգային առեւտրական շուկային վրայ

Հակառակ համաշխարհային տնտեսական սուր տագնապին, վառօդի վաճառականներու գործը կարծես աւելի արդիւնաբերած է: Փա՞ստ: Ահաւասիկ.—

Tirages Officiels, փետր. (1932)ի մէկ թիւին մէջ ակնարկութիւն մը կ'ընէր Չին եւ Ճափոնական պատերազմին.

«Այս շաբթու սակարանը կանոնաւոր վիճակ մը ունեցաւ, որ, հաւանաբար, առաջ կուգայ ներկայ քաղաքական տագնապներէն: Ճափոնի հանդէպ համակրութիւն մը կայ եւ շատ բան կը սպասուի Մանչուրիոյ մէջ իր յառաջխաղացումէն, որովհետեւ ոչ միայն իր մէջ կը մարմնացնէ կարգապահութեան եւ հանդարտութեան երաշխիքները, այլ եւ Մայր. Արեւելքի դէպքերու փոփոխումները շարժման մէջ կրնան դնել Ամերիկան եւ Անգլիան: Մեր շուկան, ուրեմն, լաւ կերպով տրամադրուած է ...»

Ուրիշ մը.—

La Situation Economique et Financière իր կարգին կը գրէր (նոյեմբեր 1931).—

«...Հում նիւթերը սկսած են քշուիլ, որուն պատճառը թերեւս Մանչուրիոյ դէպքերուն մէջ պէտք է փնտռել: Սակայն, այս խնդրոյն շուրջ պէտք է ծայրագոյն զգուշութեամբ արտայայտուիլ, ինչու որ, կարգ մը խաղաղասէրներ կարմիր կը տեսնեն, անմիջապէս որ պատերազմի մը հաւանականութեան նշաններ երեւին: Իրենց հակապատերազմական տենչէն տարուած, չեն վարանիր արդարացի պատերազմներու պատասխանատու նկատել անոնք, որոնք իրենց գլուխը չեն պահեր՝ յանձնելու համար փոսին

Խաղաղութեան «չանթերը» ատառնալու հաւանականութեամբ, կը գրենք ուրեմն թէ Մանչուրիոյ մէջ պատերազմ մը, կամ նոյնիսկ ճափոնական ընդարձակ զինուորական յառաջխաղացում մը անկասկած սովետական զուգահեռական գործողութիւններու տեղի պիտի տայ — հում նիւթերու արտադրութիւնը բարձրացնող պիտի պատճառէ: Աշխարհի բոլոր երկիրներու մէջ, զինուորական գործողութեանց մէջ գտնուող բանակ մը կը ներկայացնէ ծախողներու, եւ նոյնիսկ աւելին, մսխողներու բազմութիւն մը Այսպէս, զինուորական ծառայութեան մէջ գտնուող մարդիկ բաժնուած կ'ըլլան արտադրող գործաւորական ձեռքերէն: Մէկ կողմ դնելով բոլոր մարդկային զգացումները եւ քաղաքական տեսութիւնները ու մնալով միայն տնտեսական գետնի վրայ, պէտք է ընդունիլ որ ասոնք ազդակներ են, որոնք, եթէ երբեք կատարեալ յառաջդիմութիւն կատարեն, պիտի օժանդակեն հում նիւթերու վաճառման, տոմսիլներու վերջացման եւ կարգ մը նիւթերու սպառման գործին...»:

Երրորդ մը.—

Արտադրուած տրտմալից հաստատութեան մը բաժնետէրերու ընդհանուր ժողովին մէջ, ընկերութեան նախագահը հետեւեալ կերպով կը պարզէր կացութիւնը.

«1914էն 1918 ռազմամթերքի պաշարանքները բազմաթիւ էին: Զինադադարի հռչակումը չեկաւ այդ թափը դադրեցնել: Ինչպէս, հաշտութենէն ծնող նոր ազգեր (Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա) պէտք ունէին իրենց բանակը կանգնեցնելու: Մեր արտադրուածները ընդունուած են այդ պետութիւններուն կողմէ»:

Անդամ մը դիմումին վրայ, նախագահը յայտարարեց.

«Ընդհանուր ժողովի մը մէջ անյարմար է խօսիլ այդ հարցերուն վրայ, որոնք մեզմէ կախում չունին, այլ այն միջազգային ժողովներէն, որոնց ընթացքէն կ'որոշուի ոչ թէ այս կամ այն երկրին բախտը, այլ նոյնիսկ ընդհանուր աշխարհինը»:

Եւ փակեց այս խօսքերով.

«Մենք կրնանք երջանիկ ըլլալ եւ հպարտ: Սքանչելի ծրագիր մը ունինք աչքի առջեւ: Շնորհիւ մեր առաջնակարգ գործիքներուն, յոյս ունինք որ պիտի կարենանք արտադրել արտասահմանեան պետութիւններէն գնահատուած պատերազմական պիտոյքներ, ապահովելով, այսպէս, նորանոր ապսպրանքներ...»:

Փաստերու շարքը կարելի է երկարել: Կանգ կ'առնեմ հոս, ընթերցողին թողլով հետեւութիւնները հանելու հոգը.

X

Զինաթափութեան համաժողովի միջոցին, միջազգային շուկային վրայ թափուած են զինուորական վերջին նորաձեւութիւնները:

Այս մարզին մէջ ընդհանուր աշխարհը բաժնուած է երկու մասի: Առաջնոյն մէջ դասաւորուած ու պատերազմական պիտոյքներ հայթայթող երկիրները: Երկրորդին մէջ՝ ոչ — արտադրող երկիրները: Առաջինները կը ծախեն երկրորդներուն:

Ծախող պետութիւններն են — Անգլիա, Զուիցերիա, Իտալիա, Շուէտ, Հոլանտա, Միացեալ — Նահանգներ, Չեխոսլովաքիա, Ֆրանսա.

Մեծ հաստատութիւններ — Վիքըրըս — Արմսթրոնկ (անգլ.) Շնայտէր (Ֆրանս.), Պոֆորս (Շուէտ), Հոչքիս (Ֆրանս.), Սքոտա (Չեխոսլով.), որ կը կառավարուի Ֆրանսական Շնայտէր հաստատութեան կողմէ, Ֆիաթ (Իտալ.), Սոլէթիւռ (Զուիցեր.), Սիտէբիքա (Հոլանտական):

Գնող երկիրներ — Ճափոն, Չինաստան, Հնդկաստան, Չիլի, Ցեռնաստան, Թուրքիա, Հարաւ — Ամերիկեան երկիրներ եւ «յետամնաց» կոչուած բոլոր երկիրները:

Իտալական Ֆիաթը, երբ վերջին նորաձեւութիւն, կը ներկայացնէ սաւառնակներու նոր արագահարուած մը:

Սոլէթիւռ զուիցերիական ընկերութիւնը, միանալով Մատաոս եւ Սիմէլրիէռ ընկերութիւններուն, հրապարակ կը նետէ նոր 2 միլիմ. թնդանօթ-արագահարուածը, որուն մասին շատ գովեստով կը խօսին: Իր ծանրութիւնը ըլլալով 59 քիլօ, դիւրութեամբ կրնայ կրակ տեղալ օդանաւերու եւ մանաւանդ անպատսպար մարդոց դէմ:

Գերմանական հանդէս Թերթ մը, Վէհր ընտ Վաֆֆէն, մեծ գովասանքներով կը խօսի Պոֆորս շուէտական 75 միլ. նոր թնդանօթին մասին: Չըմոռնանք որ այս ընկերութիւնը հիմնուած է խաղաղասէր մեծանուն Նոպէլի կողմէ:

Այս բոլորին մրցանիշը կոտրած է Լոնտոնի Վիքըրըս — Արմսթրոնկ ֆիրման որ շռնդալից ցուցմունքներով սկսած է տարածել ա) հրացան մը, որ մէկ վայրկեանի մէջ կրնայ 800 հարիւր հարուած քաշել, բ) 75 միլ. գնդացիր մը, եւն.:

Սակայն Գերմանիան — այն Գերմանիան որ համաձայն Վերսայլի դաշնագրին՝ ոչ մէկ իրաւունք ունի զէնք արտածելու կամ ներածելու — գիտական նոր մեթոտներով օժտուած նոր հրասայլեր սկսած է արտադրել: Այս խնդիրը իր ժամանակին մեծ յուզում պատճառած է եւ մինչեւ իսկ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին առջեւ հարց է դրուած ...:

Միջազգային ճարտարարուեստ մը ըլլալով այս առեւտուրը, ինչպէս ըսի, առիթ տուած է զգալի դէպքերու, որոնք մութին մէջ մնացած են պատուոյ դաշինքին վերապահող հերոսներուն կողմէ:

Բաւական գերմանական ֆիրման Անգլիոյ ծախած ըլլալով իր հնարած նռնակները չարագործելու իրաւունքը, 1914ի եղեռնին, Ֆլանտրի պատերազմի դաշտին վրայ ինկող գերման զինուորները հնձուած են գերման ասեղնագործութեան կաղապարներով

1915ին Տարտանէլի մէջ, Թուրք բանակը կրակ կը տեղար անգլիացի զինուորներուն վրայ, Վիքըրըս — Արմսթրոնկ անգլ. ընկերութենէն գնուած թնդանօթներով

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ Ֆրանսա ո՞ւր է, որ կը ծախէ իր պատերազմական արտադրութիւնները:

Նախ Լեհաստանի, որուն հետ մասնաւոր համաձայնութիւն մը կնքած է: Ապա, քանակութեան կարգով, Ռումանիոյ, Արժանթինի եւ վերջապէս Ճափոնի

Ըսեմ, առանց ծանրանալու, որ Ֆրանսա հաւասարապէս ռազմամթերք ծախած է երկու ոսոխներուն ալ, Չինաստանի եւ Ճափոնի.

Ըսեմ նաեւ որ, 1925էն 1929ը Գերմանիան է, որ ծախած է բազմատեսակ զէնքեր Չինաստանի, հակառակ Վերսայլի արգելքին: Սակայն — տարօրինակ բան — 1929էն սկսեալ Ճափոնն է, որ գրաւած է Չինաստանի զէնքերու գերմանական շուկան: Այսպէս Մանչուրիոյ պատերազմի դաշտին վրայ ինկող Ճափոնցի զինուորը, մեծ մխիթարութիւն մը կ'ունենայ ... իր մահուան պահուն, որ զինքը «անծանօթ պատերազմիկներու արդարութիւնը» դրկող ռումբը ... ճափոն ճարտարարուեստին արտադրութիւնն է...:

Հ. ՀՐԱԶԴԱՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՆՆԸՄԷԿ

Վաղը, Կիրակի երեկոյ, Սալ Կավոյի մէջ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ Տասնըմէկի համազգային սգահանդէսը: Հրաւիրուած են նաեւ օտարներ, Ֆրանսացիներ եւ Սուրիացիներ: Հանդէսը կը սկսի ժամը ճիշդ 9ին եւ կը վերջանայ 11.30ին: Նկատելով, որ հանդէսին մէկ մեծ բաժինը կը բաղկանայ նուագէ, չխանգարելու համար երաժշտութիւնը՝ մուտքը պիտի արգիլուի ժամը 9էն վերջ խռովութեան տեղի չտալու համար, մուտքի տոմս բաժնող երեք բաժիններ պիտի հաստատուին դրան մէջ: Foyerէն դուրս, սրահին մէջ արգիլուած է ծխելը բացարձակապէս: Նկատի առնելով շէնքին շքեղութիւնը, արտակարգ բարձր կեդրոն մը ըլլալը, օտար շրջանակներու հետ անմիջական կապ ունենալը, կը սպասուի արժանավայել կեցուածք սուգի ինքնամփոփման այդ պահուն:

ԿԱՐԳ. ՄԱՐՄԻՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻԼԱՆՈՅԷՆ

ԼՈՒՐ ԵՆ
Մխիթարեան Հայերը

Մխիթարեան միաբանութեան ներկայ վիճակին մասին գրած մեր վերջին թղթակցութիւնը, ինչպէս կ'իմանանք բարեկամներէ, տեղի տուած է թէ վանքէն ներս եւ թէ վանքէն դուրս զանազան մեկնութիւններու: Մեր գրութիւնը իր պարզութեան մէջ մեկնաբանութեան պէտք չունի: Եթէ մեզ չհասկցողներ կան, թող վերջապէս արտայայտուին հրապարակաւ, կը վստահեցնենք որ պատասխանները ոչ պիտի պակսին եւ ոչ ալ պիտի ուշանան: Առ այժմ այսքան, քանի որ մեր այս թղթակցութեան նպատակն է խօսիլ նոյն խնդրին մաս կազմող մէկ ուրիշ երեւոյթի վրայ, ինչ որ կը յուսանք պիտի ծառայէ լուսաբանելու մեր հասարակութիւնը խնդրին ամբողջութեան վրայ:

Մաքուր, կանոնաւոր եւ ուղիղ մատակարարութիւն ունեցող հաստատութիւն մը կրնայ համաշխարհային տագնապին պատճառաւ իր տարեկան հասոյթները նուազած տեսնել, բայց երբեք չի կրնար հասնիլ այն կէտին, որուն հասած է Մխիթարեան միաբանութիւնը: Այս օր ինչ որ վերջնականապէս կորսուելու վտանգին ենթարկուած է, միաբանութեան հասոյթներուն աղբիւրն է:

Մեր հայրերը երբ խնդրին ներքին ծալքերուն մասին կը խօսեցնեն ուրիշները, անկասկած կ'ակնարկեն այն տխուր ու անասելի դերին մասին, որ կատարած է մի ոմն փրոֆէսօր, իր շուրջ հաւաքելով Վենետիկի գաղութին անդամներուն մէկ մասը՝ դիմած է Հռոմ եւ խնդրած Վատիկանի միջամտութիւնը: Մի' մոռնանք, եթէ բանի որ դիմումը կատարուած է յանուն հայ ազգին: Խեղճ ազգ, որ այսպիսի անհասկնալի խաղալիկ դարձած է: Մենք չունինք պախարակելու համար այս թեթեւ գործելակերպը, եւ մտածել որ այս պարոններէն ոմանք համալսարան տեսած են, եւ կեանքի փորձառութիւն ալ պէտք է ունենան: Այս թեթեւութեան հետեւանքները ծանօթ են բոլորին, իսկ դէպքերու զարգացումը գըլխացուցած է շատերը, բայց այլեւս շատ ուշ է: Եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք այս պարոններուն քայլերուն, մենք կրկին մեր առջեւ կը գտնենք Մխիթարեան հայրեր, որոնք մինչ ուժը եղած են այս շարժումին: Ներքին հին հիւանդութիւն մը, որ տարաբախտաբար դեռ չէ բուժուած:

Մուրատ — Ռափայէլեան կտակին մասին հայ մամուլը արտայայտուեցաւ տխուր, Մխիթարեան միաբանութիւնը սակայն անպատասխան թողուց բոլոր հարցումները, եւ նոյնիսկ անձնական բնոյթ ունեցող տալ Միլանոյի սաներու կոչին, բայց իրականութիւնը կը խօսի եւ չէ կարելի լռեցնել զայն: Միլանոյի վարժարանը երկու տարի է ի վեր փակ է եւ ծախու հանուած, ուսանողութիւնը ցրուած քաղաքին մէջ, գաղութը զրկուած իր միակ հաւաքատեղիէն ու դրադարաններէն: Իսկ Վենետիկ'կի վարժարանը:

Օտարազգի բարեկամ մը, որ միաբանութեան կացութեան հիմնովին տեղեակ է, մեզ կ'ապահովցնէր որ Մ. Թ. Վարժարանի վիճակը երթալով կը վատթարանայ: Անցեալ տարի ոչ մէկ ուսանողի պտոյտ տրուեցաւ, զուգէ եւ այս տարի ալ չտրուի: Ի՞նչ կը նշանակէ այս բոլորը

Միաբանութեան պատկանող բարձրաստիճան հայր մը մեզի հաւաստած էր ժամանակին, որ Միլանոյի վարժարանը կրկին պիտի բացուի աւելի համեստ ծրագրով, եւ քանի որ երկու ամիսէ ի վեր քաղաքս կը գտնուէր Մխիթարեան հայր մը, մենք ասիկա այդ ծրագրին առաջին քայլը նկատեցինք, բայց մինչ այդ ոչինչ կատարուեցաւ: Միլանոյի մէջ Մխիթարեանի մը ներկայութիւնը միշտ օգտակար է գաղութին, եթէ մանաւանդ այդ հայրը ըլլայ զարգացած եւ գիտնայ ապրիլ ժողովուրդին հետ շփման մէջ մնալով: Բայց միայն այսքանը բաւական չէ:

Անհրաժեշտ պիտի գայ՝ երբ ըսենք որ շատ մը Իտալացի բարեկամներ լրջօրէն մտահոգուած են Մ. Թ. Վարժարանին վիճակով, իսկ անդին հայ հասարակութիւնը եւ մանաւանդ ունեւոր դասակարգը, որուն մէջ չեն պակսիր նախկին սաներ, կը մնայ անտարբեր: Այս վերջինները չեն մտածեր նոյնիսկ թէ փոքր զոհողութիւններով կրնան կործանումէ փրկել ազգային օգտակար հաստատութիւն մը:

Ա. Ս.

ԹՐԹՌԱՋԵՐՄԱԲՈՒԺՈՒՄ

Նիւ Եորքի հայ բժիշկներէն Տոքթ. Մարտիրոս Տէմիրճեան վերջերս երկու անգամ, փետրուար 15ին եւ ապրիլ 19ին, Փարիզի հայ Բժշկական Միութեան ժողովներուն մէջ դեկոյց մը կարդաց իր հնարած բժշկական գործիքին մասին, որ պիտի ծառայէ թրթռաջերմաբուժութեան, ինչպէս ինք կ'անուանէ այդ մեթոտը:

Այդ դեկոյցէն՝ հետեւեալ տեղեկութիւնները եւ բացատրութիւնները. —

Բժշկութեան մէջ թրթռացման դերը նորաթերձ բան մը չէ:

Թրթռացումներու մեքենաներն ալ, նմանապէս, անծանօթ չեն: Ոմանք թրթռացումը կը գործածեն մարթի գեղեցկութեան եւ մարձումի համար: Սակայն մինչեւ հիմա ոչ ոք փորձած է թրթռացումները կատարել ներքին գործարաններու մէջ.

Տոքթ. Մ. Տէմիրճեան երկար ատեն ուսումնասիրելէ յետոյ թրթռացումներու բարդ օրէնքները, գաղափարը կ'ունենայ զանոնք կիրարկելու ներքին գործարաններու՝ բժշկութեան մէջ

Ծարատեւ աշխատանքներէ եւ փորձերէ յետոյ, կը յաջողի շինել մեքենայ մը, որուն գործածութիւնը խրախուսիչ արդիւնքներ կուտայ ծննդամիզական գործարաններու հիւանդութեանց մէջ, մանաւանդ որ շատ աւելի արագ կերպով կը սատարէ զանազան բարդութիւններու դարմանումին, քան արդի զանական միջոցները.

Թրթռաջերմաբուժութիւն (vibrothermothérapie) կ'անուանէ իր մեթոտը, որովհետեւ այս մեթոտին նպատակն է մեղմ թրթռացումներով եւ թեթեւ ջերմութեամբ բուժել շարք մը ներքին հիւանդութիւններ:

Տոքթ. Տէմիրճեանի գործիքը ունի մէկ չորրորդ ձիու ուժ եւ փոխանակ 500—2000 թրթռացումի, մէկ բոպէի մէջ կուտայ մինչեւ 8000 թրթռում, սա առաւելութեամբ որ թրթռումները յամրաբար եւ անզգալապէս կ'աւելնան եւ անոնց լայնոյթն ալ (amplitude) հետզհետէ կը մեծնայ: Այսպէս ենթական յանկարծական ցնցումներ կրելու անպատեհութենէն ազատ կը մնայ:

Թրթռաջերմաբուժութեան ժամանակ 39—40 աստիճան տաքութիւն մը յառաջ կուգայ:

Ահա այն պարագաները, որոնց մէջ այս մեթոտին կամ գործիքին կիրարկումը կը խոստանայ մեծ բարիքներ:

Միզանցքին մէջի քարի գործողութիւնը շատ դժուարին է եւ նուրբ Շատ անգամ պէտք կը տեսնուի հիւանդը կրկին գործողութեան ենթարկել, ինչ որ երբեմն ծանրակշիռ հետեւանքներ կ'ունենայ, միզանցքը կը խցուի, որով երիկամունքը հանել հարկ կ'ըլլայ:

Թրթռաջերմաբուժումով՝ քարը առանց գործողութեան, յամրաբար վար կ'իջնէ եւ երբ միզափամփուշտին շատ կը մօտենայ, գործիքին ծայրի անեւլիով դուրս կը քաշուի քարը:

Թէեւ ներկայ վիրաբուժական յառաջդիմութիւնները շագանակագեղձի (prostate) գործողութեան մէջ մեծ յաջողութիւն ցոյց կուտան, սակայն ոչ-վիրաբուժական պարագաները եւս պզտիկ թիւ մը չեն կազմեր

Այս նոր մեթոտին կիրարկումը մեծ դեր պիտի կատարէ մասնաւորապէս ծննդամիզական հիւանդութեանց դարմանումին մէջ:

Տարիքէ մը վերջ չափազանց ժուժկալութիւնը կամ ոչ եւ է անբնական եղանակ (օրինակ՝ զաւակ չունենալու համար եղած զգուշութիւնները) յամրընթաց բորբոքում մը յառաջ կը բերեն: Ասոնցմէ զատ, ջերմամիզութիւնը յաճախ պատճառ կ'ըլլայ շագանակագեղձին գործարանային հիւանդութեանց ծագումին:

Ջերմամիզութեան սովորական բարդութիւնը մանրէին շագանակագեղձին մէջ մտնելն է: Այսինքն, եթէ ջերմամիզութիւնը առաջին 2—3 շաբաթուան մէջ հիմնապէս չէ բուժուած, գեղձը կը թարախոտի: Ջերմամիզութեան մանրէները յաճախ կենսունակութիւն կուտան միզափողին մէջ մնացող ուրիշ երկրորդական մանրէներու, որով բորբոքումը կը սկսի եւ աւելի վերջը վէրք կը գոյանայ:

Երբեմն նոյն իսկ տարիներ կը տեւէ բորբոքումը, առանց վէրք կազմելու քրոնիկ ձեւ մը կ'առնէ, որմէ կը գոյանան սեռային տկարութիւններ, երբեմն անկարողութիւն, շագանակագեղձի հասում, միզափողի ցաւեր, եւայլն:

Շագանակագեղձը իր թոյները արեան մէջ կը ղրկէ եւ զանազան տեղեր ցաւեր յառաջ կուգան, որոնք յաճախ սխալ ախտաճանաչուելով կը կոչուին յօդատապ, յօդացաւ, ճառացաւ (scia-tique), մէջքի ցաւ (lumbago) եւ ... ջղացաւեր: Հետեւաբար ... մանումը կը յաջողի միայն ... կագեղձը խնամելով:

Թէեւ անոնց ընդհանրացած ... դարմանումը մարձումն (mass... բայց պէտք է ըսել թէ շատ ... կը կարծեն որ մարձումին ... գեղձին մէջի ապառաժութեան ... հանելն է ճնշումով եւ չփոսով ... գեւ այդ գործողութիւնը ... աւելի կարեւոր նպատակ մը ... այսինքն արեան ... ցնել եւ փտտաւոր նիւթերուն ... գտուելուն օգնել

Արդէն կասկած չկայ թէ ... մարձումը կը վնասէ հիւանդ ... կագեղձին փորձառութիւնը ... ցնէ որ մատով մարձումը ... ցացնէ, փոխանակ յառաջ կը ... նոյն իսկ երբեմն հիւանդը ... յուն է, նուազումով գեղձին ... Մատին ճնշումը երբեմն շագան... գեղձին պզտիկ ջիղերուն ... ծանր կ'ազդէ որ, անկարելի ... մատով մարձումը չարունակել

Ահա այս բոլոր անպատեհութի... րը կը վերցուին թրթռաջերմաբուժ... կան նոր գործիքով, որուն թրթռ... ները մարձումի գործը կը կատար... աւելի մեղմութեամբ եւ ճարտար... թեամբ, նոյն ատեն արտակարգ ... գութեամբ ինչպէս կարելի է ... թրթռումները փոխանցել ... եւ շագանակագեղձին. Հոս է ... դժուար կէտը: Շատ մը փորձեր ... Տոքթ. Տէմիրճեան կը յաջողի իր ... ծիքին յարակից մասեր (disposit... նել, ամէն յարմարութեամբ ... իրագործելու համար մեքենայ... մարձումը: Եւ փոխանակ ... մատով մարձում ընելու, քանի ... բաթէ կը բաւէ իրեն դարմանել ... գործիքով:

Պարզ մարձում մը բժշկ... դատ, թրթռումները կը փոխանց... շագանակագեղձին բոլոր մասեր... հիւանդը շատ հաճելի զգայութ... կ'ունենայ: Նոյն իսկ մարձումէն ... րեւ արդիւնք՝ տաքութիւն մը ... զգայ շագանակագեղձին մէջ 30... րոպէ:

Ցամբըլիւ... միզափողառութ... Դարմանումը մինչեւ հիմա ծանօթ ... թոններով շատ երկար, երբեմն ... ներ կը տեւէր: Թրթռաջերմաբուժ... մով՝ շատ կարճ: Միզափողառութ... պարագային՝ միզափողին ներքին ... լոր գեղձերը եւ անոնց խողովակն... ուած եւ բորբոքած են: Երբ ... կան մեթոտներով դարմանուի՝ ... բարկուած հեղուկները այդ ... գեղձերուն մէջ երբեք չեն կրնար ... նել, մինչդեռ թրթռաջերմաբուժ... մեթոտով՝ թրթռացումը եւ ջերմ... թիւնը ուռած գեղձերուն բորբոքու... նուազեցնելով կը բանայ խողով... ներն ալ եւ նոյն ատեն թրթռացու... եւ տաքութեան ազդեցութեամբ ... ճամբայ կը դտնէ գեղձերուն մէջ ... հոն իր ազդեցութիւնը կը ... նոյնպէս թրթռացումը գեղձեր... կենսունակութիւնը եւ գործուն... թիւնը կ'աւելցնէ:

Գալով ապամանրէ միզափողառ... պերուն, վարակում չկայ, բայց ... փողին ներսի թաղանթը եւ գեղձ... իրենց բնական վիճակը կորսնց... ցած են:

Հիւանդ թաղանթը նորոգելու ... գեղձերուն ալ գործօնութիւն ... համար՝ քերելով մաքրել մը պէտք ... Թրթռաջերմաբուժումը աւելի ... 4—5 անգամէն, շաբաթական միայն ... ընք բոպէ:

Երբեմն սեռային անկարողութ... եւ սեռային ջղագարութեան կը ... նուին այն հիւանդները, որոնք ... ժամիզութիւն կամ շագանակագեղձ... բորբոքում ունին:

Առանք շատ կը նեղուին, ... տարօրինակ երազներ կը տեսնեն ... րենց սեռային գործարաններուն ... եւ ահա կը սկսի ջղայնոտութիւնը

Ծննդամիզական այս կարգի հիւ... դութիւնները շատ մեծ յաջողու... թեամբ կը դարմանուին թրթռա... մաբուժումով.

Արդեօք այս մեթոտը հոգեբանակ... թելադրանքի ազդեցութիւ՞ն մը կը ... գործէ, կամ հիւանդը ինքզինք ... զգայ թրթռացումի եւ տաքութ... ազդեցութեամբ, թէ թրթռաջերմ... բուժումով գործարաններու վերա... բոգութեամբ: Ինչ վարկած ալ ... դունուի, արդիւնքը շատ խրախուսիչ ... է:

Գիշերային միզաթողութիւնը ... չռանութիւնը (énurésie), որ ... բար կ'ունենան մանուկները եւ ... տանիները, արդիւնք է ... պատճառներու. Սակայն եթէ ... մկանի թուլութեան (atonie du sphinc-ter) կամ միզամանին բերնին ... գերզգայուն ըլլալուն արդիւնք ... թրթռաջերմաբուժումը կ'ազդէ ...

ներքին մարմնոյն մը պէս։ Զոյգ-նը քին կը զօրացնէ եւ հիւանդը, եթէ մէկը կը զգայ։ Այս գարմանումին առաջ ամէն գիշեր կը միզէր, կը սկսի կամաց կամաց ընդհատել եւ ի վերջոյ գիշերը այլ եւս չի փախցներ »։

Միզապարկի ջղացաւութիւն (névralgie vésicale). — Երբ այս ցաւերը [illegible] արդիւնք են, թթուային [illegible] եւ նոյն ժամանակ իր թմրեցուցիչ եւ հակառնդային (anesthésique եւ antispasmodique) ազդեցութեամբ ցաւերը կը դադրեցնէ։

Տոքթ. Տէմիրճեան, աւելցուց որ իր գործիքը բարերար դեր մը կը կատարէ նաեւ միզախողի նեղութեան (rétrécissement de l'urètre), սերմնահոսութեան (spermatorrhée), որձատապի (orchite), [illegible], դաշտանի խանգարումներու, արգանդաշրջէ [illegible] պարագաներուն մէջ։

[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՐՈՒՔՍԷԼԷՆ

Թատերական կեանքը

—·—

Քանի երկու շաբթի որ, Պրիւքսէլի Ալհամպրա թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ փարիզի հայ Տրամաթիք Թատերախումբին հիմնադիր — ղեկավարներուն՝ Տէր եւ Տիկ. Տրդատ Նշանեանի կողմէ կազմակերպուած ներկայացում մը, մասնակցութեամբ տեղական ուժերու։

Խաղը՝ Թ. Քալիւսի « Սրտերու Պայքար », որ ընտանեկան սիրային ու քաղաքական տրամ մըն է, թարգմանուած է Տ. Նշանեանի կողմէ։

Տ. Նշանեան իր հնչեղ ձայնով, մարմնի առողջութեամբ եւ շարժուձեւերու ճշդութեամբ, անգամ մը եւս արդարացուց իր կարող դերասանի համբաւը։

Տիկ. Սիրուհի Նշանեան նոյնպէս խիստ յաջող կերպով «Ներկայացուց սիրահար Լիւսիին դերը, անոր կրած տառապանքները, իր դէմքին վրայ յստակօրէն ցոլացնելով խոկական պահերը [illegible] յուզումներուն ու տագնապներուն։ Տիկին Նշանեան կարելի է դասել մեր լաւագոյն ուժերու առաջին շարքին մէջ։

Միւս դերակատարներու մէջէն մասնաւոր գնահատութեան արժանի էր Օր. Նուարդ Սալեան։

Ցայտուքին վերջին մասը կը կազմէր Պարոնեանի Ալխաղով Ագա ծիծաղաշարժ ծանօթ զաւեշտը, ուր Նշանեան արժեցուց նաեւ իր կարողութիւնը իբրեւ կատակերգակ։ Բանաստեղծի դերին մէջ յաջող էր Քառլօ Պրէնէկեան։

Ընդհանրապէս կ'այ ձանոթներ թէ Նշանեան ամոլին սարքած ներկայացումը որոշ սփռութիւն մը ստեղծեց Պրիւքսէլի հայ գաղութին մէջ, ուր դժբախտաբար ազգային կեանքը բոլորովին կայուն վիճակի մը կը ներկայացնէ, հակառակ ուծացման եւ օտարացման։

Անվէրսի հայրենակիցներուն խնդրանքին վրայ, Տէր եւ Տիկ. Նշանեան տուին են միեւնոյն ներկայացումը նաեւ Անվէրսի մէջ։

Կ'իմանանք թէ Նշանեան ամոլը ի մօտոյ պիտի մեկնի Լոնտոն ու Մանչէսթըր։ Ապահով ենք թէ Անգլիոյ հայ գաղութը պէտք եղած քաջալերութիւնը պիտի ընծայէ մեր համակրելի արուեստագէտներուն։

Հ. ՏԵՐՈՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հանդէսի մը առթիւ

—·—

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, 20 Ապրիլ.— Զարմանքով կարդացի «Ապագայ»ի մէջ «Անյաջող ներկայացում մը» վերնագրով եւ Ա. Լեւոնեան ստորագրութեամբ թղթակցութիւն մը Սէնթ'էթիէնէն — «Չի կրցին իրենց ուզած բազմութիւնը տանիլ ներկայացման...»; — «Բեմին վրայ երեւցան սամէ արձաններ եւ պուպրիկներ, որոնք յուշարարին շրթունքներէն կախուած մնացին մինչեւ վերջը»։

Նախ ըսեմ որ Սէն Թ'էթիէնի հայ գաղութը Ա. Լեւոնեան անուն մէկը չի ճանչնար եւ այդ անունով մարդ գոյութիւն չունի արդէն հոս։

Երկրորդ. Ս. Էթիէնի հայութիւնը՝ ընդամէնը 115-120 տուն դժուար թէ հաշուէ, մեծով պզտիկով 450 հոգի հազիւ (Մարդահամարի ճշգրիտ արձանագրութեններն է որ կուտամ այս թիւերը)։ Արդ, այսքան համեստ բնակչութիւն ունեցող գաղութի մը մէջ երկու հարիւր տոմս սպառուած էր։ Ս. Էթիէնցիները լաւ կը յիշեն, որ արուեստագէտ Մարութեանի ներկայացումն իսկ այսքան չէր քաջալերուած այս ժողովուրդը իր ներկայութեամբը, եւ ոչ ալ դերասան Թրադոշի «Էյլի Մէճնունի» ներկայացումը, որուն թեթեւ ծախքն անգամ չկրցաւ ապահովել։ Ցրիշա դարձաւ Վիէննէն եկած խումբը, «Թալէաթի անկումը» փիէսով. Զգենք այլեւ այլ կազմակերպութիւններու կողմէ սարքուած հանդէս ներկայացումները, որոնց մարդ, ճիշդը խօսելով, կ'ուրթայ ոչ թէ գեղարուեստ փնտռելու, այլ միայն հայերէն խօսք մը, բառ մը, լսելու ծարաւով։

Գալով գեղարուեստի տեսակէտին, Ս. Էթիէնի հայութիւնը շատ լաւ գիտէր որ բեմ ելլողները, արուեստագէտներ չէին եւ ճիշդ ատոր համար ալ շատ բան չէին սպասեր։ Սյառ աւելին, ի՛նչ սպասուածէն շատ աւելին գտաւ։ Տեղական ուժերէ կազմակերպուած այս ներկայացումը ընդհանուր տպաւորութեամբ շատոյն էր, գլխաւոր դերերը ստանձնող բոլոր դերակատարները գեղեցիկ կերպով կրցան արժեցնել իրենց դերերը։ Յազկերտի սպառնալիքներուն տակ Վարդանի եւ նախարարներու ուրացման այդ արարողութիւնը այնքան յուզումի տեղի տուաւ, որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը, արցունքը աչքերուն, անէծքով կը լեցնէր սրահը։ Նաեւ Շուշանիկի այնքան բնական արտայայտութիւնները, Վեւանդ երէցի ողբը։ Ո՞ւր էիք այդ պահուն, ո՞ւր գացած էիք, պարո՛ն Լեւոնեան։ Փոխանակ ձեր աչքերը այստեղ գտնելու եւ «Ապագայ»ի էջերուն մէջ բերան բանալու անգոյ անունի մը տակ, աւելի լաւ կ'ըլլար որ ձեր բուն անունին նման ուրիշներու անծանօթ մնային ձեր խորհրդանքները, որպէսզի համերաշխութեան տեսակէտով եզակի այս գաղութը եւս անմարսելի ըլլալու աստիճան սուտ տեղեկութիւններով պառակտելու փորձ չկատարէիք։

Եւ որպէս չէզոք մը, վկա՛յ ամբողջ Ս. Էթիէնի հայութիւնը, գաղութիս բոլոր չէզոքներու անուամբ պիտի խնդրէի, որ մեր յարգելի բոլոր խմբագիրները իրենց թերթերուն մէջ տեղ տալով չքաջալերեն այս կարգի տեղեկատուները, որոնք առանց բան մը գիտնալու կամ հասկցած ըլլալու, կը ձգտին գաղութները պառակտելու։ Ծառ ունինք այսպիսիներու հանդէպ ու զայրոյթ, երբ անտեղի ու անարգար գրութիւններով պատճառ կը դառնան ամբողջ ազգին անունը արատաւորելու տեղական իշխանութիւններու առջեւ, տեսակ տեսակ վէճերու աղբիւր դառնալով, սակայն ո՞վ է տուժողը, — Մենք, մենք ենք, հայ տարագիրներս, մենք, հայ ժողովուրդը։

ԼԵՒՈՆ ՎԱՐԴԻԿԵԱՆ

Ներկայացում մը

—·—

ՏԷՄԻՆ, 15 ապրիլ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը իր ժրաջան աշխատութեան շնորհիւ, հիմը դնելով նորակազմ Գրադարան-Ընթերցարանին,— որու պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Փետրուար 12ին, այժմ ալ տենդոտ աշխատանքի մը լծուած է Գրադարանի զարգացման ու գրքերու ճոխացման համար։

Եւ ահա ի նպաստ այս նպատակին սարքած «Վարդանանց»ի ներկայացումը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ն. Գազազի, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական տան շքեղ սրահին մէջ, ներկայութեամբ ընտրեալ հասարակութեան մը։

Թէեւ բոլոր դերակատարները (բացի երկուքէն) պատանիներ էին եւ սկսնակ սիրողներ, խաղը անցաւ բաւականին յաջող։ Պ. Նափոլէոն Պիրգեան (Վարդան) լիոնէն, ընկերներ Ն. Գազազ՝ (Վասակ), Թ. Հերոյեան՝ (Յազկերտ եւ Ղեւոնդ Երէց), Վ. Քէշիշեան՝ (Գարեգին իշխան), Ս. Կարապետեան՝ (Պարսիկ գինւոր), Գ. Գ. Ն. Պօտուրեան՝ (Մագնոս), Մ. Մարտիրոսեան՝ (Սիրվարդ), Օ. Մարգարեան՝ (Մուշկան) եւ Օր. Թութեան՝ (Շուշանիկ), բոլորն ալ յաջող կերպով տարին իրենց դերերը։ Ներկաներուն վրայ քարոյական մեծ տպաւորութիւն ձգեց վերջին արարը։

Տեղւոյս Նախկին եւ գրեթէ լուծուած «Եկեղ. Տիկնանց» Միութիւնը, որ իր կազմութենէն ի վեր, թէեւ անփառունակ գործիք մը մեր հակառակորդներուն ձեռքը, ճիշդ նոյն օրը Տ. L. Տ ի սրահին մէջ սարքած էր ուրիշ ներկայացում մը։ Ձ անգամ դիմում եղաւ, որ յետաձգեն, (քանի որ Պատ. Միութիւնը ոչ մի հնարաւորութիւն ունէր, առաջս 8ին շաբաթ երեկոյեան ալ Լիոնի մէջ «Վարդանանցը» ներկայացնելու պատճառաւ) բայց մերժեցին եւ պատճառ դարձան խաչաձեւումի եւ հակառակութիւններու, յայտնելով մէկտեղ իրենց բուն նպատակը,— այսինքն Դաշնակցութեան դէմ գործել։

Աւելցնեմ, սակայն, որ «Եկեղեցական Տիկնանց Միութեան» անդամուհիները հետզհետէ կ'անցնին հօկճրիներու «Տիկնանց Միութեան» կողմը, միակ ձգելով փառասէր ատենապետուհին մնացած միութեան մը անունին հետ։

Վկերուն

Հիւծախտի զոհերէն

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 ապրիլ (Յառաջ). — Մարսէյլի հայ երիտասարդական շրջանակին մէջ, ջարդին ու եաթաղանին ձգած պակասը կը լրացնեն ամբողջութեամբ երկու ահաւոր ախտեր, ուծախտ ու հիւծախտ։

Տասնեակ մը տարիներու մէջ, այս երկու ախտերը հարիւրաւոր զոհեր խլեցին մեր ծոցէն։

Conception պետական հիւանդանոցի թոքախտաւորներու յարկարաժինին տոմարները լեցուն են հայկական անուններով։

1932ին վախճանի կը հասնէր վարակուած հայ երիտասարդներու թիւը։ Եւ այս թիւը կը բազմապատկուի տարիներու հոլովումով ու տխրող անտեսական տագնապին հետեւանքով։

Իրենց սեւ բախտին ձգուած՝ այս թշուառներուն կեանքով ոչ ոք կը զբաղի։ Ազգային զգացումը մեռած է մեր ունեւոր դասակարգին մէջ, իսկ բարենպատակ աղքատախնամ մարմիններն ալ ի վիճակի չեն, եւ ախտը հետզհետէ կը դառնայ ընդհանրական, զոհերն ալ բազմաթիւ։

Մէկ երկու տարի յուսահատ պայքարէ մը եւ հիւանդկախ շրջանէ մը յետոյ, մեր պարմանի երիտասարդները հրաժեշտ կուտան կեանքին՝ ձգելով իրենց ետին սգակիր քոյրեր եւ ընտանեկան պարագաներ։

Զոհերը անխտիր մաս կը կազմեն մեր արէկուան առողջ կայտառ երիտասարդ դասուն։

Երկրորդ դասակարգի պատկանողները դժբախտ գործաւորներ են, որոնք չեն դիմանար գործարանային ծանր աշխատանքներու, եւ աչնան տերեւներու պէս կ'իյնան գետին։

Այս տեսակէտով ՅԱՌԱՋի բժշկական թերթօնը, ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ, որ հրատարակուեցաւ վերջերս, կարելի է ըսել հրաշքներ գործեց։ Շատեր ուզեցին զոց սորվիլ եղած թելադրութիւնները, յուսալով դերծ մնալ վտանգէն։

Այս զոհերուն մաս կը կազմէ մեր երիտասարդ ընկերը, Հրանտ Ցարութիւնեան։

Երկու տարի օրհասական պայքար մղելէ յետոյ ախտին հետ, երիտասարդ հասակին մէջ խփեց աչքերը։

1915ի ապրիլեան ահաւոր եղեռնէն ազատուած երիտասարդ մըն էր ընկերը։ Պրուսայի Էնիէճէի գիւղէն։ Տարագրութեան եւ ջարդի արհաւիրքներէն յետոյ կուգայ Պոլիս, կը մտնէ ազգային որբանոցները։

Շատ չանցած, Ազգ. Խնամատարութեան կարգադրութեամբ 500 ընկերներու հետ, կը փոխադրուի Արմաշի նորաբաց գիւղատնտեսական վարժարանը։ Համեստ, համակրելի աշակերտ մըն էր Հրանտ եւ այդ առաքինութիւններուն շնորհիւ սիրուած էր ամէնքէն։ Ժամանակ մը յետոյ Հայաստան։ Այնքան խանդավառուած էր, որ Հայաստանի բանան իսկ արքայութիւն է կ'ըսէր յաճախ։ Օր մը առանց պատճառի կը կտրի եւ բանտ ալ կը մտնէ։

Հայաստանի վերջին աղէտը։ Տակն ու վրայ ըրին մեր դէպքերը։ Պոլսոյ, յետոյ Յունաստանի եւ ի վերջոյ Ֆրանսայի մէջ դարձեալ կը գտնենք իրար։

Ֆրանսան խոստացած էր իր առողջ եւ յաղթ մարմինը, տխուր, անժպիտ եւ գալկադէմ էր։ Զկար հին Հրանտը, հիւծախտը բոյն դրած էր անոր մէջ. Երկու տարի հիւանդանոցին մէջ քաշկռտելէ յետոյ, փակեց իր աչքերը։

Հանգիստ հայրենաբաղձ հոգւոյդ, ընկեր ջան։

Ն. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄՕԹԱԼԻ ՊԱՏԿԵՐ

— —

« Արաղ » կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 ապրիլ).

— « Դեռ երկու տարի չկայ որ պետութիւնը ռումանահայ եկեղեցին օժտեց թեմական կազմակերպութեամբ մը։ Կը յուսայինք որ թուական մը պիտի բանայ ան՝ հասարակական ճիգերով եւ ընդհանուր համերաշխութեամբ մը նուիրուելու համար ռումանահայ գաղութին բարգաւաճմանը։ Արդարեւ մեր գաղութը իբրեւ տիպար կը ցուցնէին ներքին խաղաղութեան եւ սահմանագործ ճիգերու, եւ կը կարծուէր թէ թեմական կազմակերպութիւնը պիտի գար աւելի բեղմնաւոր եւ աւելի լրիւ դարձնելու մաանակի աշխատանքները։

Դժբախտաբար մեր գաղութն ալ հասաւ ուրիշ գաղութներու սեւ օրին։ Այն ապերասան խմբակը՝ որ տարիներէ ի վեր կը կազմալուծէ հայ գաղութները, գրգռելով եղբայր եղբօր դէմ, սայթաքեցնելով անհատները եւ ջլատելով ամէն աշխատանք, չոգեպինդ գործի լծուեցաւ մեր գաղութին մէջ ալ։ Եւ ահա տխուր պատկերը որ մեր առջեւն է, երկու տարի իսկ չանցած։

Թեմական կանոնադրութիւնը ոտնակոխ է արդէն, ու մարդիկ իրենց կրքերուն եւ ատելութեանց վրայ է որ կը կրթնին։ Գաղութը պառակտուած, ու կրքերը բանկած։ Ու անզիջանկից հոգեւորական մը՝ ծայլած ամէն սրբութիւն՝ ամէն օր իւղ կը սրսկէ վէճերուն վրայ։

Անկարող մենք մեր մէջ հասկցուելու՝ կառավարութիւնն է որ կը քննէ մեր վէճերը հիմա։ Եւ ցաւալին այն չէ միայն որ պետութեան դուռը ափ առնելու ստիպուած ենք օրէնքին կիրարկութիւնը խնդրելով, այլ կան մարդիկ որ պետական շրջանակները կը դրդեն անհատներու դէմ։ Աւելին բանեք, այն մարդը որ մեր գաղութին չար բախտէն եկեր է ռումանահայ հօտը հովուելու, ան է որ փէշերը սոթթած նախարարութենէ նախարարութիւն կը վազէ՝ անհատներ սեւցնելու համար։ Օրէնքին նախանձախնդրութիւնը չէ որ զինք կը մղէ նախարարներու դուռը ափ առնել՝ փորձելով աւելի վերերէն ալ յանձնարարական նամակներ մուրալ, այլ կ'ուզէ յագեցնել իր ներքին սեւ մաղձը։

Ամօթալի է պատկերը »։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹՈՒՐՆՈՒԱ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԿՈՂՄԷ

—·—

Թէնիսի Ֆէտէրասիոնին կողմէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վաւերացուելուն առթիւ կազմակերպուած է թէնիսի հայկական մրցահանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Մայիս 28 Կիրակի, 4 Յունիս Կիրակի եւ 5 Յունիս Բշ. օր (տօն) Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, 22, rue des Bas, Asnières, ուր փափաքողները կրնան այժմէն կրնան ընել իրենց փորձերը։

Այս մրցահանդէսը կազմակերպուած է «Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տը թէնիս»ի հովանաւորութեամբ եւ օրէնքներով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, որ այսպէսով ձեռք կ'առնէ «թէնիս»ի ղեկավարումն ալ, ինչ որ փափաքն էր բոլոր «թէնիս»ի սիրահարներուն։

Արձանագրուելու համար գրել հետեւեալ հասցէին.— U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարաններուն վրայ (Tennis) մակագրելով։

Սոյն մրցահանդէսը պիտի ղեկավարուի մեր մարզական աշխատակցին Գ. Ժիրայր Նազմուրեանի կողմէ, որ անդամ է Association Française des Arbitres de Lawn-Tennisի, որ բոլոր «թէնիս»ի մեծ մրցահանդէսներուն դատաւոր նշանակող մարմին մըն է։

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ԵՐԿՈՒՆՔ », օրկան Զ. Ո. Միութեան, թիւ 34—36, Գ. Տարի։

Բովանդակութիւն. — Մեր կամքը (Խմբ.), Քննական տեսութիւն Կիլիկիոյ պատմութեան վրայ (Շ. Ն.), Ցայտարարութիւն (Զ. Ո. Մ.), Ակռայ ակռայի դէմ (Շ. Նարդունի), Ի՞նչ կը մտածեն որբերը (Ս. Ընքապալեան), Որբե՛ր, միացէ՛ք (Ն. Մարգարեան), Զօմբ խուժական (Հ. Ամանագի), Որբե՛ր, ի՞նչ անենք (Ս. Ընտրիկեան), Բարեգործականը որբերու հանդէպ (Ս. Պէնկոյեան), Կը մտածեմ ... (Մ. Մանուկեան), Հրաժեշտ (Վ. Ցակոբեան), Որբերու գրուածը Թուրքիոյ մէջ (Սար), Զ. Ո. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղը (Թղթակց.), Մեր հանդէսները Վալանսի մէջ (Մ. Մարտիկեան), Ի՞նչպէս ջարդեցին Սեբաստիան (Ալիս)։ Եւ բազմաթիւ խմբանկարներ.

Բացուած է « ԵՐԿՈՒՆՔ »ի չորրորդ տարուան բաժանորդագրութիւնը։ Տարեկան 15 ֆրանք, արտասահման 1 տոլար։ Դիմել Ա. Գաբրիէլեանի, 17, Ave. Philippe Auguste, Paris։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԿԸ ՁԻՒՆԷ ԱՆԳԼԻՈՑ ՎՐԱՑ

—·—

Ցուրտը յանկարծ եւ դարձաւ օձի պէս։ Սաստիկ ցուրտ կ'ընէ Ֆրանսայի մէջ։ Իսկ Անգլիոյ մէջ սկսաւ ձիւն գալ։ Մանշի վրայ ձիւնի փոթորիկ մը եղաւ հինգշաբթի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԳԻՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԹԱԹՈՒԼ. — Կառավարութիւնը հաստատ լուրն առեր է. պիտի բռնըւինք, միակ միջոցը առաջարկս է, կռուինք ծովէն դուրս ելած պլուխը։

Բ. ԵՐԻՏ. — Արդի՞ւնքը, սովամահ ըլլալէն կ'ազատի՞ս

Ա. ԵՐԻՏ — Ջուրի դէմը եթէ կտրեն, ամէնքս ալ ձուկերու պէս պիտի լողանք

Գ. ԵՐԻՏ. — Դրօշն օդնութի՞ւն։

Բ. ԵՐԻՏ. — Ի՞նչ, անոնք հազիւ իրենց դլխի ճարը կ'ընեն

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Պէտք է սպասել որ դաւաճանը իր խօստումը կատարէ։

ՀԱՅԿ. — Հնար չկայ, անկարելին պիտի սպասենք։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Խոստացեր է, Հայկ, դաւաճանութիւն կ'ըլլի

ՀԱՅԿ. — Հաստատ չէ. գոնէ առայժմ.

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կը մնայ դիմադրել մինչեւ վերջին շունչը, ապա ռումբ մը պայթեցնել ու ամէնքս միասին ..

ՀԱՅԿ. — Ցուսահատ քա՞յլ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Դուն չգիտես ինչ է Թուրքի թաթը, ոսկորներդ կը ջարդեն։

ՀԱՅԿ. — Ճայց, եղբայրդ, մահուան տեսակը պէտք է ընտրել։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ուխտեր եմ Թուրքի ձեռքը անգամ մըն ալ չիյնալ։

ՀԱՅԿ. — Կախաղանի վրայէն բռնակալի երեսին պէտք է թքնել, մենք նախորդներ ունինք, չպէտք է յուսահատիլ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ռումբը կը փրկէ բոլորս։

ՀԱՅԿ. — Դիւրին միջոց, ջանանք ապրիլ, որ մահուան փառաւորը ընտրենք։

(Լռութիւն).

Ա. ԵՐԻՏ — Մարդ չկայ, նոր մարդ չիջաւ, երեւի համոզուեցան ներսեցի խօսքերուն։

Բ. ԵՐԻՏ. — Ըսէ՛, գրաւած են բոլոր հօրերու վրայ պահակ դնելով։

(Լռութիւն)։

(Կամրջակի վրայ, Գագօն շատ կամաց կը խօսի ընկերոջ հետ)։

ԳԱԳՕ. — Տեսա՞ր, ըսի անցնիլը անհնար է, խեղճի հաւատացին։ Մենք գլխիւս ճարը նայինք, կը հասկնա՞ս, թող բռնուին, (եաղլը ծիծաղը բռնելով), պարոնները հօրէն դուրս. ի՞նչ փառաւոր տօն, կը հասկնաս, մենք դէպ ի վեր ... դէպ ի ակները ... կը հասկնաս ... նոր մարդ կ'իջնէ ... երթամ դէպ ի ծակը .

Ա. ԵՐԻՏ. — Նոր մարդիկ իջան, երկու են կարծես, կը խօսին շատ կամաց։

ՀԱՅԿ. — Լո՛ւռ, պիտի անցնի՞ն։

Բ. ԵՐԻՏ. — Ի հարկէ պիտի անցնին.

ԹԱԹՈՒԼ — Օ՜հ, ի՞նչ կորեկի գըլուխներ են, թողէ՛ք որ գործի սկսիմ։

ՀԱՅԿ. — Ի զուր զոհ, Թաթուլ, կ'արգիլեմ

ԹԱԹՈՒԼ (զայրացած կը քաշուի). — Դէ՛հ, գնա գուն զոհուիր։

ՀԱՅԿ. — Նոր չէ այդ։

Գ. ԵՐԻՏ. — Շատ են, իրարու ետեւէ կը հասնին։

ԳԱԳՕ. — Ե՛ս քաշուեցէք։

(Լռւռ ու խաւար)։

(Ծակէն գլուխ մը դուրս կ'ելլէ, ապա երկրորդ, երրորդ, չորրորդ)։

(Լռւռ ու խաւար)։

(Ցանկարծ երացանի պայթիւն ու աղմուկ խաւարի մէջ)։

(Վարագոյր)

Ե. ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ սենեակ մը։ Երեք կին երկու լուսամուտի առջեւ ծունկի իջած՝ կը դիտեն փողոցը)

Ա. Բ. Գ. Կիներ

Ա. ԿԻՆ. — Ա՜հ, խեղճ կինը ալ չի ճչար։

Բ. ԿԻՆ. — Շունչ թողի՞ն որ վրան։

Ա. ԿԻՆ. — Կը կարծե՞ս մեռցուցին։

Բ. ԿԻՆ. — Հագը տունը չայրեցին։

Ա. ԿԻՆ. — Բան մը գտա՞ն, որ այրէին. չէ՞ս տեսներ, հոգի կոյտ մը դարձաւ տունը, եւ դեռ կը փնտռեն։

Գ. ԿԻՆ (միւս լուսամուտի առջեւ). — Գլուխնիդ վար, դէմի տանիքի վրայ գինուած զօրքեր կան, քաշուեցէ՛ք, ծածկուէ՛ք ... (Ա. եւ Բ. գլուխնին կը ծռեն)։ Քաշուեցէ՛ք վարագոյրը։

Ա. ԿԻՆ. — Պէտք չկայ, աւելի պիտի կասկածին։

Բ. ԿԻՆ (չոքէ չոք դուրս կ'ելլէ ու կը վերադառնայ, տախտակ մը կը ծածկէ լուսամուտի վարի մասը). — Այս ծակերէն կրնանք դիտել։

Ա. ԿԻՆ. — Քա՛, կը տեսնե՞ս, ինչպէ՞ս են հաւաքուեր այդ ջրհորին մուտքի շուրջը։

Բ. ԿԻՆ. — Տեսնես բան մը կայ մէջը։

Ա. ԿԻՆ. — Քա՛, վար կ'իջնեն զօրքերը.

Գ. ԿԻՆ. — Նոր զօրք հասաւ։

Ա. ԿԻՆ. — Ընդհանուր հրամանատա՞րն է կարծեմ . .

Գ. ԿԻՆ — Զգոյշ, պահակներու աչքերը չորս կողմ, լուսամուտներուն է ...

Ա. ԿԻՆ. — Ոստիկանապետները կառքին շուրջը հաւաքուեցան։

Բ. ԿԻՆ. — Քա՛, պահարան են գըտեր երեւի, այդ ինչե՞ր է դուրս կը հանեն։

Ա. ԿԻՆ. — Ես կը մեռնիմ եթէ մեր տունն ալ այս վիճակին հասնի, լաւ, տանիքն ինչո՞ւ քանդեցին, առաստաղի մէջ ալ մարդ կայ թաքնուած։

Բ. ԿԻՆ. — Բա՜հ, նոր ձիաւորներ ... վարի տուներու պաշարումը կը խստացնեն.

Ա. ԿԻՆ. — Այգիները զօրքով լեցուած են։

Բ. ԿԻՆ. — Խե՛ղճ յեղափոխականներ, եթէ գտնուին ի՞նչպէս գլուխ պիտի դնեն այսքան զօրքին դէմ։

Ա. ԿԻՆ. — Քա՛, ինչքա՞ն մեծ է այդ ջրհորը, նոր զօրք կ'իջեցնեն ... հրացաններն ալ հետերնին կ'իջնեն։

Բ. ԿԻՆ. — Երէկի խուզարկութիւնը ինչ լաւ վերջացաւ։

Ա. ԿԻՆ. — Տանը յատակը նորէն քանդել սկսան ... քա՛, ի՞նչ ձայն էր, պատն էր փլաւ ...

Բ. ԿԻՆ. — Տրամադրութիւններին շատ լաւ է, երեւի բան մը գտեր են։

Ա. ԿԻՆ. — Կը նկատե՞ս, մարդ չի անցնիր փողոցներով։

Բ. ԿԻՆ. — Խե՞նդ ես, ո՞վ կը համարձակի շարժուիլ, հրամանը բացարձակ է ..

Ա. ԿԻՆ. — Ջրհորին շուրջը հաւաքուեցան, վարը կը դիտեն։

Բ. ԿԻՆ. — Ցանկարծ չգտնեն ..

Ա. ԿԻՆ. — Խե՞նդ ես ինչ, գտնելու տակն ի՞նչ գործ ունին, խօ այդ ատիճանի յիմար չեն . .

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Գառաւեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Զեկոյց՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆէ։ Ներկայ կ'ըլլայ Սարսէլի «Հրայր» խումբէն ընկեր Օ. Կարապետեան։ Հաշուետուութիւն։ Անդամատոմսերը միասին բերել.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Մուրատեան։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԱՆԷԼՕ ԲԱՇԱՆ «Արծիւ» խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard։ Զեկոյց՝ Պ. Ա. Շահխաթունիէ։ Նիւթ՝ «Տիկ. Սիրանոյշ»։ Զեկոյցէն վերջ մտքերու փոխանակութիւն Տիկ. Սիրանոյշի, Հայ թատրոնի, Թատերական հասարակութեան եւ թատերական քննադատութեանց մասին։ Մուտքը ազատ է։

Բացման ճանդէս Սեն թ'էթիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ
ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին
4 rue Cizeronի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ որ հրաւիրուած է փարիզէն.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ
STUDIO RUDOLF սրահին մէջ
6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

Իր 17րդ ներկայացման առթիւ կազմակերպուած է ծիծաղելի երեկոյթ մը։

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
Կը ներկայացուի **ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ**

Կը մասնակցին Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Գ. Գալըգճեան։ Պարոններ՝ Գապանճեան, Գանթարճեան, Ե. Գրիգորեան, Ա. Կոթիկեան, Գ. Նիկողոսեան, Օ. Սանճագ, Կ. Սրապեան, Գ. Տէրվիշեան։

Եւրոպական պարեր եւ երաժշտութիւն ՃԱԶՊԱՆԴ օփերէթէն։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տամկաճեան եւ Զաւակները՝ Պ. Պ. Հրաչեայ եւ Ստեփան խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ կնոջ՝

ՏԻԿ. ԳԱՅԵԱՆԷ ՏԱՄԿԱՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 20ին.

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Hôpital St. Antoineի մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէշի գերեզմանատան մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Շուշանիկ Էրմոյեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԱՐԱՄ ԷՐՄՈՅԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՍՆՈՅ-ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ Մէզօն Պլանշ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին
ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45—47, Rue La Boëtie, 45—47. — Métro : Miromesnil
Կը նախագահէ՝ **FERDINAND HEROLD**
Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի
Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ
Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին
Բացման կը նուագէ օնկով հայկական « Տէր ողորմեա »ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ **NELLY GAUTHIER** (թաւ ջութակ), **MADELEINE FRIDE** (ջութակ), Պարոններ **J. GILLES** (orgue), եւ **P. BAJEUX (Hautbois)** եւ բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական Երաժշտանոցէն։

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	**BEETHOVEN**
Orgue, թաւ ջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) Aria	**BACH**
b) Andante	**HAENDEL**
c) Armenia	**MALIPIERO**
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	**CAIX D'HERVELOIS**
b) La fille aux cheveux de lin	**DEBUSSY**
c) Հերոսին մահը	**Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ**
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	**TH. DUBOIS**
b) Տէ՛ր, ողորմեա, դաշն.	**PAUL FAUCHET**

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւ ջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, ախարի եւ ջարդերու նկարներ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք

ԼԻՈՆ Այսօր, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
եւ կը խօսի՝ ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
Պ. Պ. ԱԻ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ, Հ. ՔԻՖԹԷՐԵԱՆ եւ Գ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ
Կ'երգէ Օր. Ծ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՎԻԷՆ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
Սալ տը Ֆէթի շէնք սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պր. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Կ'երգէ ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տարօն – Տուրուբերանի, Վասպուրականի, Բարձր–Հայքի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Տիկնանց եւ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Միութեանց։

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. « Ժողովրդային Տան » մէջ։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
տեղւոյս «Պար Իտէալ» սրահին մէջ
Կը մասնակցին՝ Լա Սիօթայի Հ. Յ. Դ. «Նաւարկ» խումբը
եւ Հայրենակցական Միութիւնները
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած
Պ.Պ. Տ. ՔԷՕՉԷԿԵԱՆԻ, Տ. ՉԱԼԸՔԵԱՆԻ եւ Գ. ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԻ
կողմէ

Այսօր, Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
Տեղի կ'ունենայ **Langham Hôtel**ի մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **OLIVER BALDWIN**
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կ'արտասանէ ՏԻԿ. ՇԱՀԱՆ–ՍԻՐԱՆ ՆԷՎՇԷՀԻՐ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
"Petit Journal,,ի սրահին մէջ
21, Rue Cadet Métro: Cadet
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՍ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ
«ԾՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ (2 արար)
Հեղինակութիւն՝ ԱՐԱՄ ՉԱՐԸՔ, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ
Կը մասնակցին Օր. Ի ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի
ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ.— երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ։

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՕՐԸ» (լապտերներու պարով), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարզանքի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTEի
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ Պ. Ց ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՃՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Salle du Conservatoire
2, rue de Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet
Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ
Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն
Կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի
ՏՐԻԼՊԻ
Տոմսերու գիները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք
Կը ծախուին սովորական տեղերը։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

« ՁԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

Ու տարճանակը ուղղեց Թէրիի կուրծքին։ Թէրի ծունկի եկաւ, ուզեց աղաչել, բայց չկրցաւ իրարու կապել բառերը։

— Աստուա՛ծ իմ, ո՛չ, պոռաց խմբագիրը ու յառաջացաւ։

Ատրճանակին քիթը դարձաւ իր վրայ։

— Պարո՛ն, փսփսաց անծանօթը, Աստուծոյ սիրոյն մի՛ ստիպէք զիս որ սպաննեմ ձեզ։

— Չէք կրնար այդպէս պաղարիւն կերպով մարդ սպաննել, պոռաց խմբագիրը զայրացած. քանի մը քայլ մօտեցաւ, բայց Ուէլսցի բռնեց անոր թեւէն։

— Ի՞նչ օգուտ, ըսաւ Ուէլսցի ցած ձայնով մը. միտքը դրած է, բան մը չենք կրնար ընել։

— Կրնա՛ք ընել, ըսաւ անծանօթը, ինքնիրեն տարճանակը

Խմբագիրը դեռ չէր պատասխանած, երբ դուռը զարկին։

— Ըսէ՛ք որ զբաղած էք, հրամայեց անծանօթը խմբագրին ու տարճանակը ուղղեց Թէրիին որ սկսեր էր լալ՝ պատին տակ կծկուած։

— Զբաղած եմ հիմա, պոռաց խմբագիրը

— Տպագրիչը ձեզի կը սպասէ, պատասխանեց ձայն մը դուրսէն։

— Լա՛ւ, ի՞նչ կրնանք ընել, հարցուց խմբագիրը անծանօթին, երբ դուրսը կեցող մարդը հեռացաւ։

— Կրնաք այս մարդուն կեանքը փրկել։

— Ինչպէս ...

— Պատուոյ խօսք տուէք թէ պիտի ձգէք որ մենք երկուքս հեռանանք յետոյ վտանգի ազդանշան չպիտի տաք, ձայն – ծուն չպիտի հանէք եւ քառորդ ժամ վերջը, միայն պիտի մեկնիք այս սենեակէն։

Խմբագիրը վարանեցաւ։

— Բայց ի՞նչպէս ապահով ըլլամ որ չպիտի սպաննէք զայն, այստեղէն հեռանալէ յետոյ

Անծանօթը խնդաց դիմակին տակէն։

— Իսկ ես ի՞նչպէս գիտնամ որ սենեակէն հեռանալէս ետքը վտանգի ազդանշան չպիտի տաք։

— Պատուոյ խօսք կուտամ, պարոն, ըսաւ խմբագիրը։

— Ե՛ս ալ նոյնպէս, պատասխանեց դիմակաւոր անծանօթը, ու գիտցած եղէք՝ որ ես երբեք չեմ դրժած իմ խօսքս։

Գայլքար մը տեղի կ'ունենար խմբագրին մտքին մէջ։ Իր ափին մէջն էր խոշոր պատմութիւն մը։ Եթէ անծանօթը վայրկեան մըն ալ ուշացած ըլլար, Թէրիէն պիտի առնէր Զորսերու գաղտնիքը.

Նոյն իսկ հիմա կրնար թերեւս յանդուգն փորձ մը ընել, չէ՞ որ տպագրիչը կը սպասէր դրա ... Բայց խմբագիրը զգաց որ ատրճանակը ձեռքին մէջ բռնող մարդը վճռական էր ու նպատակին.

— Կ'ընդունիմ, բայց կը բողոքեմ, ըսաւ ան. գիտցած ըլլաք որ ձեր ձերբակալութիւնն ու պատիժը անխուսափելի են։

— Կը ցաւիմ որ համակարծիք չեմ ձեզի, ըսաւ դիմակաւոր անծանօթը, խոնարհութիւն մը ընելով. միայն մահն է որ անխուսափելի է այս աշխարհին մէջ։ Քալէ հեռու, Թէրի, շարունակեց սպաննելէն. էրիկմարդու խօսք կուտամ որ բան մը չպիտի ընեմ քեզի։

Թէրի վարանեցաւ. յետոյ գլուխը կախ յառաջացաւ, աչքերը ուղղած տախտակամածին։

Անծանօթը կէս մը բացաւ դուռը եւ մտիկ ըրաւ խմբագրին որ կ'ըսէր.

— Լսեցէ՛ք, երբ տուն վերադառնաք, ձեր մասին յօդուած մը կը գրէ՞ք ինծի։ Հոգ չէ, ձեզի անծանօթ մանրամասնութիւններ մի տաք, բայց գրեցէք ձեր ներշնչումներուն, ձեր գոյութեան պատճառներուն մասին։

— Պարոն, ըսաւ դիմակաւոր մարդը, որուն ձայնին մէջ հիացմունք մը կար, կը տեսնեմ որ արուեստէ հասկցող մէկն էք։ Յօդուածը կը ստանաք վաղն իսկ։

Դուռը բացաւ ամբողջութեամբ ու երկու մարդիկը մտան մութ նրբանցքը։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

Յաջորդ օրը ժողովուրդը դղրդացին խորագիրներու եւ յաւելուածներու շնորհիւ լսեց թէ ինչպէս մազ մնացեր էր որ քառեակը ցանցին մէջ իյնար։ Մարդիկ երկաթուղիներու մէջ, լրագիրը իրենց ծունկերուն վրայ՝ սկսան վիճիլ « Ձայնարձակ »ի խմբագրին մասին — « Եթէ ես ըլլայի անոր տեղը ... » ։ Ա՛լ չխօսեցան պառլամենտին, անօթութեան, օդին, փողոցի արկածներուն, խորհրդարաններուն, օրուան տէրերուն կամ Գերմանիոյ կայսեր մասին. ամէն մարդ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց օրուան լուրին վրայ — Զորս Արդարները պիտի պահէի՞ն իրենց խոստումը եւ պիտի սպաննէի՞ն արտաքին նախարարը։

Ուրիշ նիւթ չկար։ Սպառնալիք մը դրկուած էր մէկ ամիս առաջ ու երբ բացառիկ դէպք մը չպատահէր, ոճիրը պիտի գործադրուէր վաղը։

Եւ զարմանալի չէ անշուշտ որ Լոնտոնի թերթերը ահագին տեղ յատկացուցին իրենց սիւնակներուն մէջ թէրիի յայտնութեան եւ անոր լուտ ձերբակալութեան։

— Անհասկնալի է մեզի համար, ըսաւ « Հեռագիր » թերթը, որ դէպքին լուրեր տուող եւ աժաննոց պաշտօնակցին խմբագիրները, ու թշուառականները իրենց ձեռքին մէջ ունենալէ յետոյ, ազատ ձգած են զանոնք, ուրեմն ինչ է, պէտք է աշխատին իրենց ճակատագրին ... Երէ մեծ մարդու մը դէմ որուն ... Երէ ստիպուած ենք գործածել այս բառը, քանի որ աժան լրագրութեան այս ...երուն կարելի չէ շատ մեծ հաւատք ընծայել չնչին լուրերու սիրահար խմբագրութենէ մը բխած այս կարգի տեղեկութիւններուն — երէ, կ'ըսենք, այդ թշուառականները իրենք պէս այցելեցին մեր պաշտօնակից խմբագրատունը ... ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԱՊՐԻԼ 1933

23 Avril 1933

ԱՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2169 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ, ԱՄԵՆՔԴ ՍԱԼ ԿԱՎՕ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛Չ ԹԷ ՍԳԱՏՕՆ, ԱՅԼ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

« Վասնզի եւ մեռելներս եւ ողջերդ,
արցունքի տեղ, այսուհետեւ՝
Միշտ քինաշարժ ու՞ անդադրում
մրրկումի պէտք ունինք…:»

« Մեռելոցի օր » ՍԻԱՄԱՆԹՕ

« Մեռելոց »ներ շատ ունի Հայոց հինաւուրց եկեղեցին: Հաւատացեալները տարին քանի մը անգամ կը սգան իրենց սիրելիները՝ որոնք անդարձ բաժնուած են այս անցաւոր աշխարհէն: Գերեզմանատուն կ'երթան՝ կաթիլ մը արցունք թափելու անոնց հողակոյտերուն վրայ եւ բերան մը աղօթք մը ընելու, որպէսզի թեթեւցնեն իրենց վշտակոծ սիրտերը:

Իսկ նոր ժամանակներու Հայոց ժողովուրդը տարին մէկ օր միայն ունի, յիշելու համար այն մէկ միլիոն զոհերը, որոնք ինկան հայ Անունին, հայ Գաղափարին, հայ Հայրենիքին համար:

Արցունքով չէ որ կը դիմաւորենք այսօր մեր անմահ հերոսներն ու նահատակները: Արցունքը տկարութիւն կ'ենթադրէ: Իսկ մենք արի պէտք է ըլլանք: Արժանաւոր ժառանգ արի արանց հայկազանց:

Դափնիներ ունինք մենք անոնց համար: Այս առաւօտ մեր նահատակներու զաւակները — Զափահաս Որբերը — այդ դափնիները կը տանին հանդիսաւորապէս տեղաւորելու Փարիզի Յաղթական կամարին տակ հանգչող անանուն Զինուորին վրայ, հայ կամաւորներու հովանիին տակ եւ հայ սկաուտներու ուղեկցութեամբ:

« Մեր հայրերուն զինակիցը հիմա կը պառկի փառքերու մէջ եւ յաղթութեան կամարի տակ: Անծանօթ են, սակայն, գերեզմանները մեր հայրերուն եւ անոնց զաւակները՝ տակաւին թափառական: Երթա՛նք Ֆրանսացի Անծանօթ Զինուորին մէջ գտնելու յիշատակը մեր ճանապարհ ծնողքներուն: Երթա՛նք տապանաքարն եւ ազնուական Ֆրանսայի անծանօթ բայց քաջարի զաւկին առջեւ մեր ուխտն ընելու, — թող անգա՛մ մըն ալ վառի անշէջ բոցը անոր գերեզմանէն եւ արծարծի մեր հոգւոյն մէջ հրեղէն բառը, զոր մեր նայերը գրեցին քերբեւ կտակ, — Հայրենի՛ք »:

Ա՛յսպէս կը պատգամեն հայ որբերը, որոնք դրեթէ մինակ են մնացած այսօր՝ Ապրիլեան Եղեռնի Տօնը ամէն տարի կանոնաւորապէս տօնելու համար հոն՝ ուր կազմակերպութիւն ունին իրենք: Ու կը տօնեն արժանաւոր հանդիսաւորութեամբ, ինչպէս վայել է մէկ միլիոն նահատակներուն:

Իսկ հոն՝ ուր որբերը կազմակերպութիւն չունին, համազգային Ուխտի այս օրն ալ մոռացութեան տրուած է, բախտին ձգըւած: Քանի երկարին տարագրութեան տարիները, քանի հեռանանք 1915էն, մեր ժողովուրդի մէկ մասին մէջ ա՛յնքան կը չէզոքի ուծացումը: Ուրացումը մեր ազգային սրբութեանց եւ արժէքներուն:

Եւ սակայն ո՛չ մէկ տօն, ո՛չ մէկ հանդէս ա՛յնքան մօտիկ պէտք է ըլլայ մեր սրտին, որքան այս Նուիրական Օրը:

Ժամանակակից պատմութիւնը դեռ չէ արձանագրած ո եւ է դէպք, որ հեռուէն կամ մօտէն նմանութեան եզրեր ունենայ ապրիլ 11-24ի խորհրդանշած Մեծ Եղեռնին հետ:

Եզական է այն, ու թերեւս ալ եզական պիտի մնայ:

Մարդ չակի միտքը երբ եւ իցէ չպիտի կրնայ յղանալ նման անդարամետեան ծրագիր մը, ծնունդ Թուրանեան դիւային հանճարին:

Ամբողջ ցեղ մը արիւնուշտ դահիճ դարձաւ՝ բնաջնջելու համար դարաւոր ազնիւ ժողովուրդ մը: Վատ ու փոքրոգի՝ կնակէն հարուածեց անզէն ազդ մը, ամէնէն բարբարոս մեթոտներով: Նախ անճիտեց գլուխը դաւաճանօրէն, զարկաւ ցեղին ընտրանի մտաւորականութիւնը, որպէսզի չապրի այլեւս մարմինը, հայ զանգուածը:

Յիշատակի օր է այսօր եւ Ուխտի Օր:

Յիշենք Զանդրրը եւ Այաշ տարուած եւ չարաչար սպաննուած մեր բանաստեղծներն ու գրագէտները, մեր հեւտորներն ու ազգային գործիչները: Յիշենք նաւակներով Սեւ ծով թափուած մեր անմեղ ու սիրասուն Երախաները: Տէր Զօրի սպանդանոցին մէջ ջարդուած մեր հազարաւոր հայրենակիցները. Բռնի տեղահանութեան ճամբուն վրայ վատօրէն խողխողուած մեր բիւրաւոր հայրերն ու եղբայրները: Գազանօրէն լլկուած ու բռնաբարուած մեր անթիւ ու անհամար մայրերն ու քոյրերը: Յիշենք բոլոր անասելի ու անխոստովանելի ոճիրներն ու վատութիւնները:

Եւ ուխտենք չմոռնալ այս բոլորը: Չմոռնանք որ հարուածը ուղղուած էր ամբողջ հայ ժողովուրդի գոյութեան դէմ: Չմոռնանք որ նոյն վախճանին էինք դատապարտուած նաեւ մենք՝ բախտաւո՞ր թէ անբախտ վերապրողներս: Մեզմէ շատեր ապրեցան տարագրութեան ծանր օրերը, ճաշակեցին հայ անունին պարտադրած դառնութիւնը, մահուան հետ գիրկ գիրկի մաքառեցան տարիներով: Ու դեռ այսօր Արաբիոյ եւ Անատոլուի խորերը մեր հազարաւոր քոյրերը կը տառապին իսլամական հարէմներու մէջ:

Յիշելով այս բոլորը ուխտենք քալել անոնց ճամբէն:

Եւ ամէն տարի տօնելով այս Յիշատակի Օրը, դինե՛նք մեր հոգիները եւ երդնո՛ւնք նահատակուած ժողովուրդի պատմական Դատով:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ուաշինկթընի Խորհրդաժողովը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնըլտ արդէն հասաւ Ուաշինկթըն: Շոգենաւէն ելլելէ առաջ, ամերիկեան ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութիւն մը ըրաւ:

« Կը յուսամ, ըսաւ, ձեր նախագահին հետ անկեղծ եւ յրիւ կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալ տնտեսական եւ քաղաքական բազմաթիւ խնդիրներու շուրջ: Մեր ձեռքին տակ գտնուած կարճ ժամանակի ընթացքին՝ չենք կրնար անշուշտ վերջնական համաձայնութիւններու յանգիլ: Մեզմէ զատ ուրիշ ազգեր ալ կը շահագրգռուին այդ խնդիրներու կարգադրութեամբ: Պէտք է սակայն ճամբայ հարթել միակամ գործակցութեան մը համար եւ կը կարծեմ թէ մեր տեսակցութիւնը անհրաժեշտ է այդ տեսակէտով »:

Նախագահ Ռուզվէլթի վերջին որոշումները վերիվայր շրջած ըլլալով Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին ծրագիրը, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է: Պ. Էրրիօ, « Իլ տը Ֆրանս »ի մէջ իրեն ընկերակցող լրագրողներուն յայտարարեց.

— Ես պիտի բաւականանամ միայն մտիկ ընելով: Մինչեւ երէկ ծրագիրս էր պարզել Ֆրանսայի տեսակէտը այնպէս ինչպէս որոշուած էր Պ. Պ. Տալատիէի, Փօլ – Պոնքուրի եւ Պոնէի հետ տեսակցութեանս ընթացքին, մեկնելէս առաջ: Այս բոլորը անպէտ է այլ եւս: Տեսնել ու լսել, այս պիտի ըլլայ ամբողջ դերս:

Ամերիկեան կառավարութեան տեսակէտներուն մասին կարգ մը տեղեկութիւններ կը տրուին: Պատերազմական պարտքերը չպիտի ջնջուին: Թամկավար կուսակցութիւնը հակառակ է ատոր. միայն թէ կարելի պիտի ըլլայ զեղչ ընել եւ վճարումը յետաձգել, պայմանաւ որ խորհրդարանը վաւերացնէ: Դրամի խնդրին մասին որոշ առաջարկներ պիտի ընէ Նախագահ Ռուզվէլթ: Համաշխարհային առեւտուրին զարկ տալու համար անհրաժեշտ է ամրապնդել դրամները: Ամերիկա պատրաստ է ընդունելու դրամի միջազգային նոր չափանիշ մը, որուն հիման վրայ պիտի որոշուի իւրաքանչիւր երկրի դրամի արժէքը: Ամերիկա տրամադիր է նաեւ վերաքննել իր մաքսատուրքերը, պայմանով որ միւս ազգերն ալ նոյնը ընեն: Որոշ համաձայնութեան պէտք է գալ ցորեն արտադրող երկիրներուն հետ, որպէս զի արտադրութիւնը պակսեցուի՝ հաւասարելու համար սպառումի քանակին: Այս ձեւով գիներու անկումին առաջքը կ'առնուի: Արծաթին արժէք պիտի տրուի եւ երբ միջազգային դրամ ընդունուի, եթէ միւս ազգերն ալ համաձայնին:

Գալով զինաթափութեան, նախագահ Ռուզվէլթի կարծիքով համաշխարհային տնտեսութիւնը մեծապէս կը տուժէ ցամաքի, ծովի եւ օդի համար կատարուած պատերազմական ծանր ծախքերու պատճառով: Ամերիկա պատրաստ է միանալու սպառազինումները զեղչելու ամէն ձեռնարկի, մանաւանդ յարձակողական ճիւղի վերաբերողները:

Ֆրանսայի Նախարարական խորհուրդը երէկ առաւօտ ժամը 11ին պատերազմական Նախարարութեան մէջ նիստ գումարելով զբաղեցաւ օրուան հրատապ խնդրով — ոսկեփոխի դրութեան լքումը Ամերիկայի կողմէ: Նիստէն վերջ հեռագրով հրահանգներ տրուեցան Պ. Էրրիոյի՝ իր բանակցելիք դիրքին մասին:

Մաքտոնըլտ եւ Նախագահ Րուզվէլթ իրենց առաջին տեսակցութեան ընթացքին քննեցին տնտեսական ընդհանուր կացութիւնը: Րուզվէլթ հաւաստեց Անգլիոյ վարչապետը թէ՝ Ամերիկա ոսկեփոխի դրութիւնը լքեց միայն ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներու համար: Մինչդեռ Ծերակոյտի բաժէն ռամկավարներու վարիչը Թոպինսըն յայտարարեց առջի օր թէ նախագահը ստիպուեցաւ ոսկեփոխը լքել՝ օտար պետութեանց հետ իր բանակցութեանց ընթացքին ձեռքերը աւելի ազատ ըլլալու համար:

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ յոռետեսութիւն կը տիրէ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովի արդիւնքին մասին:

ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծերակուտական Թոմաս խորհրդարանին ներկայացուցած էր իր ծրագիրը, որ լայն իրաւասութիւններ կուտայ նախագահ Րուզվէլթի դրամական – ելմտական խնդիրներու մասին: Ծերակոյտի մասնաւոր յանձնաժողովը իր հաւանութիւնը տուաւ այդ ծրագրին, որ, ինչպէս գրեցինք երէկ, գլխաւոր երեք կէտերէ կը բաղկանայ: 1) վեց միլիառ տոլար արժէքով թղթադրամ շրջաբերութեան հանել, 2) տոլարի պարունակած ոսկիի համեմատութիւնը առաւաւելն 100էն 50ի իջեցնել, 3) դաշնակից պետութիւններէն, մէկ տարուան համար, պատերազմական պարտքի փոխարէն արծաթ դրամ ընդունիլ:

Նախագահը այս իրաւասութիւններէն պիտի օգտուի՝ իր յարմար տեսած ատենը:

Բոլշեւիկներն ալ փոխ-վրէժի կը դիմեն

Խորհրդային Միութեան արտաքին առեւտուրի գործավարը, պատասխանելով անգլիական կառավարութեան արգելքին ռուսական ապրանքներուն դէմ, իր կարգին հրամայեց դադրեցնել առեւտրական ամէն գործառնութիւն Խորհրդային Միութեան եւ Անգլիոյ միջեւ: Նոյնպէս ազդարարեց խորհրդային բոլոր կազմակերպութեանց այսուհետեւ չվարձել ո եւ է անգլիական շոգենաւ: Քայլ մը աւելի առաջ երթալով, գործավարը ծրագրած է նաեւ արգիլել անգլիական ապրանքներու թրանզիթի ձեւով անցքը Խորհրդային Միութեան հողերէն: Պիտի սահմանափակուի անգլիական նաւահանգիստներու գործածումը ռուսական արտածումներուն համար եւ ծանր տուրքեր պիտի գանձուին անգլիական այն շոգենաւերէն, որոնք խորհրդային ջուրերը կը մտնեն:

Սիթրօէնի գործաւորները պիտի բացուին վաղը

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրանսուա Ալպէրի միջնորդութեամբ նոր բանակցութիւններ տեղի ունեցան Պ. Սիթրօէնի եւ բանթողներու պատուիրակներուն միջեւ:

Ինչպէս կը յիշուի, Սիթրօէն կ'առաջարկէր օրավարձերու ընդհանուր գումարին վրայ ամիսը 2,700,000 ֆրանքի զեղչ մը ընել, մինչ բանթողներու ներկայացուցիչները միայն 400,000 զեղչի կը յօժարէին: Ուրբաթ օրուան իրենց հաւաքոյթին մէջ, որուն ներկայ էին 6000 գործաւորներ, բանթողները քիչ մը եւս տեղի տալով այդ գումարը բարձրացուցին մէկ միլիոն ֆրանքի: Սիթրօէն անդրդուելի մնաց, պնդելով իր նախկին առաջարկին վրայ ու գեկոյցով մը յայտնեց թէ որոշած է գործարանները բանալ վաղը՝ երկուշաբթի սովորական ժամուն: Արդէն անհատական հրաւէր ղրկուած է բազմաթիւ բանուորներու: Իսկ անոնք որ հրաւէր չեն ստացած եւ կ'ուզեն աշխատիլ նոր պայմաններով, պէտք է դիմեն նամակով իրենց ճիւղի պետերուն:

Միւս կողմէ բանթողներու ներկայացուցչական մարմինն ալ գեկոյց մը հրատարակելով կ'ըսէ. 1) ոչ մէկ զեղչ ժամը 5·50 ֆր. եւ աւելի պակաս ստացողներու օրավարձին վրայ: 2) Ընդհանուր թոշակի վրայ 100էն 3—4 զեղչ միայն՝ համաձայն գասակարգին: 3) Վեց ամսուան համար հաւաքական պայմանագրութիւն կնքել՝ որպէսզի անխախտ պահուին այս օրավարձերը: 4) Գործադուլի պատճառաւ ոչ մէկ բանուոր պէտք է հանուի գործէ:

Բանուորները որոշեցին պայքարը շարունակել մինչեւ վերջ: Երէկ դարձեալ ազմկալի հաւաքոյթներ տեղի ունեցան Աշխատանքի Տան մէջ:

250 ՔԻԼՕ ԱՓԻՈՆ ԲՌՆՈՒԱԾ

Մէսաժըրիի Թէոֆիլ Կոթիէ շոգենաւը առջի օր Մարսիլիա հասաւ Պոլսէն: Մաքսի պաշտօնեաները իրենց սովորական խուզարկութեան պահուն երեւան հանեցին 250 քիլօ ափիոն:

Ո եւ է ձերբակալութիւն չկատարուեցաւ:

Մաքսանենգները ափիոնը բաժնած էին կէս եւ մէկ քիլոնոց ծրարներու. Ելեոյ չոգեկաւին յիմարներու յատկացուած խցիկին ծածկոցները քակելով, ծրարները տեղաւորած եւ կրկին տեղը դամած էին ծածկոցները:

Մաքսատան պաշտօնեաները առանց դժուարութեան, ձեռքով դրածի պէս գտցին գտան ծրարները յիշեալ խցիկին մէջ, ուր սովորաբար ո եւ է խուզարկութիւն չէր կատարուեր: Ծրարներուն վրայի դրոշմանիշերը կը հաստատէին թէ ափիոնը պատրաստուած է Պոլսոյ մէջ: Ինչպէս գրեցինք, վերջերս Թուրք իշխանութիւնները երեւան հանեցին թմրեցուցիչ պատրաստող գործարանը և ձերբակալեցին այդ գործին հետ կապ ունեցող բոլոր անձերը:

ՇՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ճափոն. բանակը երկու թեւի վրայ կը գործէ՝ գիւրին յաղթանակներ շահելով: Մէկ կողմէ դէպի Փեքին կը յառաջանայ, միւս կողմէ կը սպառնայ խորհրդային միութեան՝ Մանչուրիոյ .. կատին վրայ: Իր ձեռնասունը՝ Մանչուքուոյի կառավարութիւնը վերջնագիր մը տուաւ խորհրդային կառավարութեան, պահանջելով մայիս 10էն առաջ իրեն յանձնել Արեւելեան Զինաստանի երկաթուղիին պատկանող վայրաշարժներ եւ վակոններ, որոնք բոլշեւիկներու ձեռքը կը գտնուին: Ճափոն այսպէս կը սպառնայ գրաւել զանոնք զէնքի ուժով: Այս կերպով պիտի կտրուի այն միակ ուղիղ գիծը, որ կայ Ռուսիոյ եւ Վլատիվոսթոքի միջեւ: Վլատիվոսթոքն ու շրջանի հողամասը պիտի գրաւուին Ճափոնի կողմէ՝ իբրեւ անհրաժեշտութիւն Մանչուրիոյ ապահովութեան համար: Այդ շրջանին մէջ աւելի հարուստ հանքեր կան քան բուն իսկ Մանչուրիոյ մէջ:

Միւս կողմէ Ռուսերը ամրացուցած են իրենց դիրքերը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ եւ ուժեր համախմբած մանչուրական ճակատին վրայ:

Փէքինը կը պարպուի արագօրէն: 6200 սնտուկ թանկարժէք հնութիւններ փոխադրուեցան Նանքին: Ճափոնցիները առժամեայ կառավարութիւններ ստեղծեցին իրենց գրաւած նահանգներուն մէջ:

ՏՈԼԱՐԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԷ

Սկիզբի օրերու գինովութիւնը անցնելէ վերջ, տոլարը բարձրանալու ձգտումներ ցոյց կուտայ հիմա: Հինգշաբթի օր մինչեւ 22·35 ֆրանքի իջած էր: Ուրբաթ օր Նիւ Եորքի մէջ բարձրացաւ մինչեւ 23·84, հակառակ նախագահ Րուզվէլթի ստացած լիազօրութեան՝ տոլարը մինչեւ իր գինի կէսին իջեցնելու մասին:

Տոլարը կը դիմադրէ, որովհետեւ Ամերիկայի տնտեսական վիճակը շատ լաւ է և ոսկիի մթերքը առատ: Եւրոպական հրապարակին վրայ շատ տոլար չկայ, որպէսզի շահադիտութեան առարկայ դառնայ: Ամերիկացիներէն միայն կախուած է տոլարի գինին անկումը: Եթէ ուզեն արժէքը կոտրել, այն ատեն խուճապ առաջ կը բերեն՝ Եւրոպայի հրապարակին վրայ ծախելով տոլարը եւ փոխարէն անգլիական կամ ֆրանք գնելով:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ծանր արկած մը պատահեցաւ Ռուսիոյ մէջ: Քռոփաչէվոյի եւ Զլաթուօթի միջտեղ գիծէն դուրս ելաւ զինուորական կառախումբ մը, որ Արեւելք կ'երթար: Արդիւնք 70 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՏԱՄՆՈՒԹԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

« Մեր ակարութեան օրերուն, Ազբինստոլեայ վերադառնալէն յետոյ, դուք մեր միջին փաթթուեցաք եւ բարենորոգումներու խնդիր մը բացիք: Անա թէ ինչո՞ւ մենք պիտի օգտուինք այն նպաստաւոր կացութենէն որուն մէջ կը գտնուինք, այնպէս մը ցրուելու ձեր ժողովուրդը որ ամբողջ յիսուն տարիներ, ալ բարենորոգումներու գաղափարին համար դուք ձեր գլուխը վեր չպիտի առնէք »,

Այսպէս կը պատգամէր տարաշխարհային հրէշը, այդ օրերու « ամենակարող » Ներքին գործերու նախարար Թալէաթ, ողբացեալ Վարդգէսին, Հայրենիք տարաժիններու նախարակին մերժողականաց ընակութեամբ մը:

Այո՛, տարիներ ու տարիներ անդադար երազուած ու ծրագրուած ոճիրը, արիւրանց ցեղ մը ամբողջութեամբ բնաջինջ ընելու, պէտք էր պատճառաբանուէր, գանուաորուէր — յաճախ ծիծաղելի դառնալու աստիճան — արտաքին աշխարհին առջեւ:

Բարենորոգումներու խնդիրը, որուն կ'ակնարկէր Թալէաթ եւ զոր պատճառ ու սկզբնաւորութիւն կը համարէր, յետագային սարքուելիք արեան խրախճանքներուն, Հայաջինջ սարսափներուն, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ, Հայ ժողովուրդին, կեանքին, պատւոյն, եւ ինչքերուն տարրական եւ մարդկայնօրէն ամենալնական ապահովութիւնը:

Եւ այդ օրերու ազգային իշխանութիւնները, ուրիշ աւելի բան չէին յուսացած քան այս:

Եւ գերակշիռ միջամտութեամբը մեծ պետութեանց պատուիրակներրուն, բարենորոգումներու խնդիրը, որ հիմնուած ու բանաձեւուած էր 1878 Պերլինի դաշնագիրին վրայ (յօդուած 61րդ), ընդունուեցաւ եւ վաւերացուցուեցաւ Թուրք երիտասարդ կառավարութեան կողմէ 1914 փետր. 8ին:

Եւ ահա տարի մը վերջ, մեծ պետութեանց կողմէ մատուցուած եւ իրենց կողմէ ընդունուած ու վաւերացուած խնդիր մը, ոճիր կը համարուի: Ոճիր, ուղղուած Թուրք պետականութեան դէմ:

Այո՛ ոճիր մը, պարտկելու համար իրենց քստմնելի, աներեւակայելի արեան խրախճանքները:

Իրականին մէջ, վրան – բաց խեղկատակ գիւանագիտութիւն մըն է, աւելորդ շղար մը, Հայկական ջարդերու որպէս պատճառ ու արդարացում, բարենորոգումներու խնդիրը, մատի փաթթոց դարձնելը:

Երբ մենք գիտենք թէ, նոյն Թալէաթը, այլ առթիւ, մոռնալով պահ մը իր նախորդ յայտարարութիւնները, իր չնական ու գռեհիկ հոգեբանութեամբ կը պատգամէր թէ « մեր գործերը մեզ կը պարտադրեն ազգային ու պատմական սոխրողականութիւն մը, — Թուրքիոյ գոյութիւնը երաշխաւորելու գաղափարը հարկ է գերադասել ամէն նկատողութենէ: Մեզ կը յանդիմանեն թէ, խորութիւն չենք դրած յանցաւոր ու անմեղ Հայոց միջեւ: Սակայն այդ բանը ընել հիմնովին անկարելի բան մըն է: Նկատելով որ այսօրուան անմեղ սեպուած երախաներն ու անչափահասները կրնան վաղը վտանգաւոր դառնալ »:

Կրնայի՞ք այսքան մերկապարանոց սրիկայութեամբ ու թրքավարի չնականութեամբ, երբ եւ էցէ, յայտարարութիւն մը երեւակայել, ընթերցող:

Ուրեմն « Թուրքիոյ գոյութիւնը երաշխաւորելու » համար, երբ արար աշխարհ, մեծով ու պզտիկով պատերազմի հնոցը նետուած էին, ու կլանուած էին քաղաքական ու տնտեսական ահաւոր հոգերով, պէտք էր ջարդէին, տրորէին հայ ցեղը, մատուրականէն մինչեւ կիներն ու երախաները, ու չարքաշ, արի եւ բարի հայ գիւղացին, « պատմական սոխրողականութեամբ » մը:

Բայց կ'արժէ հասկնալ թէ ի՞նչ է, եւ ո՞ւրկէ կ'առնէ իր ծնունդը « պատմական սոխրողականութիւնը », որ այնքան երկար ժամանակ, բիրտ ծամոցը դարձաւ Իթթիհատի քստեակ բորենիներուն:

Երիտասարդ Թուրքերուն շարժումը, իր սկզբնական օրերուն, հակադղող շարժում մըն էր Սուլթան Համիտի արիւնոտ տիրակալութեանը դէմ: Գէթ այսպէս գրեցին ու բացատրեցին, — աւելցնելով նաեւ թէ պէտք էր զարգացնել, բուժել « հիւանդ մարդը » արմատական վերակազմութեամբ մը:

Սկզբնական օրերուն, անոնք քարոզեցին Ֆրանսական յեղափոխութեան եւ առմէկավար կարգերու վարդապետութիւններէն, — կրօնական ներողամտութիւն, օրէնքներու առջեւ հաւասարութիւն բոլոր քաղաքացիներուն համար, եւ պարտադիր զինուորական ծառայութիւն, եւ ապա սահմանադրրական կառավարութիւն մը:

Իշխանութեան առաջին օրերուն, կը յայտարարէին թէ իրենց « նպատակն է երկրի բազմազան ու բազմապիսի տարրերու միօրինակ ու համերաշխ գործակցութիւնը: Բայց այս բոլորը մնացին մեռեալ տառ, եւ փոխանակուեցան Թուրք ազգայնականութեան հետ:

Եւ բաւինք արդէն թէ, բարենորոգումներու (իմա՛ ազատութիւնը Հայ ժողովուրդին բառ Թալէաթի) խնդիրը եւ անոնց պէս այլ եւ այլ բաներ պատճառաբանելով, արդարացում փնտռել անօգուտ տղայական է, երբ գիտենք թէ Երիտասարդ Թուրքերու քով կար թաքուն քաղաքական ծրագիր — ուղեգիծ մը Հայ ցեղը բնաջինջ ընելու:

Եւ այս գիծը որոշ կը տեսնենք, երբ 1909ին, իշխանութիւնը յետադիմականներուն յանձնելէ վերջ, բախտաւոր օր մը, Մակեդոնացի զինուորներով վերագրաւեցին Պոլիսը, եւ անցան իշխանութեան գլուխը, ու գահընկէց ըրին Սուլթան Համիտը:

Իր առաջին պարտութենէն, եւ երկրորդ անգամ իշխանութեան գլուխը անցնելէն վերջ, Իթթիհատը բան մը փոխեց իր քաղաքական ու դիւանագիտական, արդէն իսկ պղտոր ու անորոշ դիմագիծէն: Ու տրամադրանորէն քալեց այն բոլոր արահետներէն, որուն մէջէն քալած էին բոլոր իրենց նախորդները, եւ մանաւանդ մեծ մարդասպան Սուլթան Համիտը: Ազատական գաղափարները չուտով տեղի տուին բանապետական անհանդուրժող ձեւերու:

Զանազան անուններով « ազգութիւններ » գոյութիւն չունէին իրենց համար: Թուրք խմորը պէտք էր թափանցէր ամբողջ ոչ – Թուրք զանգուածին մէջ, որպէսզի երկրի բազմազան ու բազմապիսի տարրերը փոխանցուէին միաձոյլ Թուրք գոյացութեան մը: Եւ աս այդ, կը հաչակէին բացարձակ գերակշռութիւնը Թուրք տարրին, եւ կ'ուզէին Թուրք պետութիւնը հիմնաւորել ու հաստատել Իսլամներուն եւ Իսլամութեան վրայ:

Կեդրոնացումի ու համիսլամական քաղաքականութեան մէջ, դարձաւ աւելի արմատական, հաստատական ու աններող ոչ – Թուրք տարրերուն հանդէպ: Այնպէս որ երիտասարդ Թուրքերու համաժողովը, Սելանիկի մէջ, 1911 հոկտեմբերին, կ'որոշէր իր ծրագիր – ուղեգիծը: Հատուած մը ահա այդ որոշումներէն.—

« Պէտք է փութացնել դէպի Կովկաս եւ Թուրքիստան ներգաղթը: Գաղթականներուն յատկացնել հողեր, եւ արգիլել քրիստոնեաներուն սեփականատէր ըլլալ: Բանի հակապուլխար պայքարը ձախողեցաւ, փոխարէն պէտք է ձեռնարկել քահանաներու եւ ոչ – Թուրք ուսուցիչներու եւ պաշտօնատարներու վտարումը Թուրքիայէն: Պէտք է որ Թուրքիա՛ հաշակ իսլամ երկիր մը դառնայ, եւ իսլամական գաղափարներն ու ազդեցութիւնը պէտք է որ գերակշռութիւն ունենան: Կրօնական ուրիշ ամէն փորձականը պէտք է խեղդուի: Կայսրութեան գոյութիւնը կախում ունի երիտասարդ Թուրք կուսակցութեան ուժէն եւ բոլոր հակամարտ գաղափարներու ճնշումէն »:

Եւ այսպէս Իթթիհատի համաժողովը ընդունելով կեդրոնացման եւ համիսլամութեան բոլոր արմատական ընկերունքները, պարզօրէն կը վկայէ թէ հայկական ջարդերը կանխամտածուած, ծրագրուած եւ ըստ ամենայնի հիմնուած ու բանաձեւուած էին իրենց ամենայետին օրկաններէն մինչեւ իրենց բարձրագոյն համաժողովներուն մէջ »

X

Եւ յաջողեցա՞ւ Թուրքը, երբեմն նամակատան պաշտօնեայ Թալէաթի բերնով յայտարարուած « պատմական սոխրողականութեամբ » մը՝ Հայ ցեղը բնաջինջ ընելու հրէշային ծրագիրին մէջ:

Այո՛ եւ ոչ:

Այո՛, յաջողեցաւ անոր համար որ ցեղ մը ամբողջութեամբ բնաջինջ ըրաւ: Մեծով ու պզտիկով: Մէկ միլիոն: Մեր ոսկերը մեր բնագաւառէն կտրեց եւ չորս հովերուն յանձնեցմեզ:

Եւ այսօր վտարանդի Հայ մարդը, բաժա՜ն բաժան աշխարհի չորս ծագերուն, իր սուգն ու անպատում տառապանքը կը պարզէ պատառ մը հացի համար իր կեանքի (մեզի այնքան թանկ) աւելը քամելով:

Եւ հայ մայրութիւնը, որբազան Երկունքի կարօտով, իր գառարկ օրօրոցներուն երգէն ի խնդիր՝ գործարաններու մուխին ու մեքենաներու ճիւաղային ճռինչին հետ եղբայրացած:

Ո՛չ, բայց ո՛չ անոր համար միայն որ այդ օրերու « անմեղ նկատուած երախաները եւ անչափահասները » այսօր աւելի քան երբեք վտանգաւոր են: Հատու եւ ահարկու:

Տառապանքէն ու վիշտէն, երէկի արիւնի խրախճանքներուն մէջէն ծնած է հոգեկան Հայը, խօլային պաշտամունքն ունեցող Հայը: Այո, դառն է ճշմարտութիւնը, թէ Թուրքը մեզ կոտորակից փիզիքապէս, եւ մեր ոտքին տակէն կտրեց մեր հողը:

Բայց չկրցաւ յաղթել հոգեկան ու գաղափարական Հային, որ մեծցաւ, ուռճացաւ արեան մէջ: Եւ այսօր սահմանի այս կողմը, պարտապահանջի արդար կեցուածքով, կը սպասէ բախտաւոր այն օրուան որ ուշ չէ, պիտի գայ, պիտի գայ անպայման:

Հ. ՏԷՐ – ՊԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄՕՐՍ ԾՈՒՆԿԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

(Վերյիշումներ Ապրիլ 11–24ի առթիւ)

Հաւատաւոր ուխտաղնացի մը պէս, ամէն օր, հօտս առջեւս ձգած, կ'երթայի հայրենի գիւղս, որ չատ մօտիկ էր աքսորավայրիս:

Վրաս գլխաշորներով՝ բոկոտն ու գլխաբաց, վտիտ ուսէս կախ հնամաշ պայուսակ մը, մէջը չորս մը կորեկ հաց, ձեռքիս մէջ կոշտ փայտ մը իբրեւ ցուպ: Գրեթէ, ամէն օր, կ'երթայի հայրենի գիւղս՝ անոր կիսակործան, աւերակաց որմերուն տակ մրմնջելու օրուան տառապանքներս, անլուր չարչարանքներս, կարծես անոր փլատակներէն հայցելու սփոփանքի շող մը, ձայն մը յոյսի եւ մխիթարանքի:

Տառապանքի տակ կքած մայր մը ունիմ այդ աւերակներուն մէջ, եւ դեռ մանկատի քոյր մը որբացած: Քալած ճամբաս ամէնօրեայ ճամբաս է: Դարձ դարձիկ դաւիթափ մը, եւ ահա, երկնասլաց բարտիներու ծոպակը եւ քիչ անդին, գիւղը իր պոյղ ապրիլներով, ճղակոտոր ուռենիներով եւ դեռ կանգուն մնացած պատերով: Ու ես, դեռ մանկունակ, ամէն օր, այդ տխուր աւերակներուն մէջէն եմ ու մօրս ծունկերուն առջեւ: Շտապումի քայլոնի հով մը կայ հոգիիս խորը: Կ'աճապարեմ, որքան կարելի է շուտ հասնիլ գիւղ, այդ օրը: Ու ջղագրգիռ այս զրութեանս մէջ անդթօրէն կը հարուածեմ առջեւէս անլեզու կենդանիները:

Կ'աճապարեմ հասնիլ գիւղ, վասնզի աւերակ գիւղին մէջ, դեռ կանգուն մնացած են մէկ – երկու տուներ: Մէկը իմ հայրենի երդիքս է, զոր բռնագրաւած է Թուրք « բէկ » մը, ու նոյն այդ հայրենի տանս խորը, անշուք մէկ սենեակին մէջ, կ'ապրին մայրս եւ փոքրիկ քոյրս: Ու մայրս լուրջ հիւանդ է այդ օրերուն: Ու ես խիստ մըտահոգ եմ իր վիճակին մասին:

Բայց, ահա գիւղը, ցամքած եւ աւերակ: Հօտս կը ձգեմ աւերակներուն մէջ, ու ես կ'ուղղուիմ մօրս բնակած սենեակը: Մայրս պառկած է, ու քոյրըս նստած անոր կողքին՝ թաց աչքերով: Զիս տեսնելով, ճիգ կ'ընէ վեր բարձրացնելու գլուխը, բայց չի յաջողիր: Խորշոմած աչքերով՝ չոր ակնարկ մը կը ձգէ վրաս, ապա շրթները կը ծամածռէ, աչքերը կ'արցունքոտին եւ վիշտէն երեսը միւս կողմ կը դարձնէ: Քոյրս ալ կը սկսի լալ: Ու ես յուզումս զսպելու համար՝ դուրս կ'ելլեմ սենեակէն, առանց իսկ մօրս ապիտութիւնը հարցնելու: Ինծի կը հետեւի քոյրս, ու երկուքս միասին դուրս կ'ելլենք տունէն ու կը նստինք փլած պատի մը վրայ: Լուռ ենք: Երկուքս ալ քարացած ու մռայլ...:

Հէ՛յ,— կը մտածեմ ինքն իրենս, ակնարկ մը պտըտցնելով շուրջս,— հէ՛յ, դեռ քանի մը չարած առաջ այս շրջանները ծառ ու ծաղիկ կար, չէն ու ճերմակ պատերով տուներ, մէր ու ժպտուն գէմքով մարդիկ, ո՞ւր գացին այս ամէնը, ո՞ւր կորսուեցան, ո՞ր չար ձեռքը հնձեց զանոնք: Մոնկոլ, ի՞նչ գործ ունէիր այս դրախտին մէջ:

Քոյրս լո՞ւռ է, մտածկոտ, տարէց մարդու մը խորհուրդին ու խոռվքին համահաւասար լրջութեամբ:

— Ըսէ, անո՛ւշիկ քոյրս — կը հարցնեմ վերջապէս — ըսէ, բան մը չէ՞ս գիտեր մօրս այս անօրինակ հիւանդութեանը մասին: Ես սեւ ու մութ պատճառ մը կ'ենթադրեմ:

Քոյրս լուռ է:

— Քո՛յր, քո՛յր, զիս չէ՞ս սիրեր:

— Օ՛, աղբար, ի՞նչ ըսեմ: Առջի քանի մը օր առաջ, փաշան, Մուհիտտինը, Ճէմալը, Ալին եւ ուրիշներ հաւաքուած էին մեր դրան առջեւ, ատրճանակի փորձ կ'ընէին դրան վրայ:

Այդ միջոցին ես ու մայրս Զայիրներէն կուգայինք: Երբ տանը մօտեցանք, մայրս տեսաւ ու զայրացաւ մէկ կողմ նետեց շալակին տոպրակը ու բարկութեամբ պոռաց անոնց, « Է՛, ի՞նչ է անաստուածներ, անա՞ր գըտաք այս տունը, անօրէններ »: Մօրս այս խօսքերուն վրայ, բոլորը մեր կողմը դարձան եւ սկսան կրակել մեզի դէմ: Թէեւ գնդակ չդպաւ մեզի, բայց մայրս, վախէն ու զարոյթէն, մարեցաւ գետին ինկաւ: Ես ալ մարեցայ եւ գետին ինկայ, ալ չեմ գիտեր թէ ատկէ վերջ ինչ եղաւ... Երբ արթնցայ, անկողինիս մէջն էի, մայրս, գունատ, գլխուս վերեւը նստած:

Ցիցելով այս ամէնը քոյրս դեռ կը հեկեկար, մինչ ես վշտէս քարացած՝ կը վերադառնամ մօրս սենեակը: Ոտքիս ձայնէն նայուածքը ինծի կ'ուղղէ եւ կը սկսի հանդարտ.—Հեկար ձագուկըս, էկօ, մօտս նստէ: Խօսք ըմէլ կարօտցած եմ քեզ, էկօ, հիւանդ եմ, վո՞վ գիտէ, ի՞նչ կ'ըլլի, ի՞նչ չըլլիր: Աչքերս ակամայ կ'ուղղուին մօրս աչքերուն: Մռայլ, տարօրինակ փայլ մը կայ անոնց մէջ:

Ուզեցի լալ, բայց սիրտս քարացած էր: — Լաէ տղաս, պէտքի նաքի խօսքերս են քեզի: Է՛, մարդ էս, չսոր կաս, վաղը չիկաս, չտոր համար վերջին ըսելիքս չսոր կ'ուզեմ ըսել: Երկու բան ունիմ քեզի ըսելիք: Մէկը էս որ որբ քրոջդ ձեռքը թող չտաս: Մէկ մըն ալ, ուր որ երթաս, որ աշխարհին ալ գտնուիս, չմոռնաս միճակովդ մընաս թէ աշխարհքի էն մեծ մարդը դառնաս՝ չմոռնաս ինչ որ աչքերովդ տեսար:

Ճակատագիրը ձեզ ողջ թողուց որ, ծուխ ըլլաք, երկինք բարձրանաք ու օր մը « հօ » գաք, մարած օճախը շէնցնելու համար: Ըրածներս «հալալ» ըլլի, կաթիս պէս « հալալ », բայց վախցիր մօր անէծքէն, էս փլած տուներուն անէծքներէն...:

Մայրս մեղամաղձոտ թեւով մը վերջացուց իր խօսքը մինչ ես թաղուած էի տրտում խորհուրդներու մէջ:

Արեւը իր մարամուտին մօտեցեր էր երբ բաժնուեցայ մօրմէս, չտապելով դէպի քաղաք:

Յաջորդ օր, կրկին գիւղ հասայ, մօրս անշնչացած դիակը գտայ աչքերուս առջեւ, տարիք պատանքի եւ առանց դագաղի:

X

Մա՛յր վերջին խօսքերդ բեւեռագիրի պէս քանդակուած են սրտիս խորը: Չեմ մոռնար զանոնք, ինչպէս չեմ մոռցած քեզ: Որքա՜ն չատ բաներ պիտի հարցնէի քեզի, եթէ գիտնայի որ, այդ օրը մեր վերջին հանդիպումը պիտի ըլլար:

Որբ զաւակդ, ես հիմա կը խոստովանիմ քեզի թէ քոյրերս ձգեցի ու փախա՛յ: Փախա՛յ առանց իսկ ետեւս նայելու, Ղովտին պէս սոսկալով ետ նայելէ: Փախա՛յ, առանց իսկ մտաբերելու այրող կարօտը հայրենի աշխարհիս: Փախա՛յ, առանց իսկ անդրադառնալու որ, պիտի յիշեմ, պիտի փնտռեմ ու չպիտի գտնեմ, ո՛չ մեր կապոյտ երկինքը, ո՛չ մեր բարի շողերով արեւը, ոչ մեր լայն փէշերով ուռենիներու շուքերը, ոչ մեր աստղազարդ երկինքը, ոչ մեր գլգլան ջուրերը եւ ո՛չ ալ անարա՛տ մաքրամաքո՛ւր աէրը մեր աշխարհի աղջիկներուն: Փախա՛յ, առանց խորհելու ատար հորիզոններու մասին, երկա՛ր ծեծեկոյզներուն մասին, մութ ու խոնաւ մեր նոր խրճիթներուն մասին: Փախա՛յ, վերադառնալու համար սակայն:

Որպէս զի ծուխ ըլլամ եւ երկինք բարձրանամ:

Մա՛յր, քու հոգիդ, հայ աշխարհի անմուրազմայրերուն հոգիները թող հանգի՛ստ ըլլան, որբերու մեծ բանակը կը պատրաստուի ձեր ուխտով:

Անոնք կը պատրաստուին, բոլորս կը պատրաստուինք վաղուան համար, ձեր ուխտին համար:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾԻՆ

Ինչո՞ւ սակայն «Մարդոց մէջ
սէր» բառերն այն՝
Որ անծանօթ դաշնակու-
թեամբ հնչեցին,
Նրգ մը չեղան, այլ աղաղակ
մը ունայն
Մէջ անծամբոյր միջոցին:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Եթէ տեսնէիր ներդաշնակաւթիւնը Բնութեան, որ համակ սէր է ինքնին.

Եթէ տեսնէիր արեւը որ ամէն առաւօտ երկինքին շրջանը կ'ընէ, իր լոյսն ու ջերմութիւնը տարածելով երկրի վրայ.

Եթէ զգայիր արեւուն զուրգուրանքը, սէրը դէպի երկիր.

Եթէ գիտնայիր դիտել դաշտին սա գոյնզգոյն ծաղիկները, ամէնքը սիրով մէկ մէկ աչուկներ.

Եթէ լսէիր ծառին վրայ թառած ճռուողուն թռչուններու մեղեդին, որ համակ աղօթք ու սէր է.

Եթէ տեսնէիր կանանչազարդ ծառերն եւ յարգը գիտնայիր անոնց զով հովանիին՝ կիզիչ արեւուն տակ.

Եթէ օրհնել գիտնայիր ծառերն իրենց համեղ, ջրառ պտուղներուն համար.

Եթէ զգայիր վճիտ առուակին օրհնութիւնն երկնային, երբ ան քու այրած շրթներդ կը զովացնէր.

Եթէ գիտնայիր անհամար բարիքները Մայր Բնութեան.

Եթէ վերջապէս գիտնայիր թէ ուժ մը ունին զերբնական, դաշտն իր ծաղիկներով, ծառերն իրենց պըտուղներով.

Այն ատեն, ո՛վ Անաստուած, քու մէջդ ալ կը կաթէր պուռ մը սէր արարչիդ եւ նմաններուդ հանդէպ:

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ

Ազգերու տարեգրութեանց մէջ, կան դէպքեր, թուականներ, որոնք իբրեւ կնիք, աւանդ կը ձգուին յաջորդող սերունդներու: Եւ այսպէս սերունդէ սերունդ, նոյն յիշատակները կը պահուին անվթար: Նոյն թուականները իւրաքանչիւր տարելիցին կը տօնուին, կը պանծացուին եթէ յաղթական յիշատակներ են:

Հայ ժողովուրդն ալ ունեցած է դարերու ընթացքին՝ ինչպէս իր ազգային փառքի, յաղթանակի փայլուն օրերը, նոյնպէս եւ պարտութեան ու սուգի օրեր:

Եւ սակայն յաջորդող սերունդները հնարաւորութիւն չեն ունեցած անցեալի փառքերը տօնելու, յաւերժացնելու ինչպէս նաեւ արժանաւորապէս սգալու եւ վերյիշելու ազգային հաւատարած աղէտները, պարտութեան եւ անկման թուականները: Որովհետեւ հայ ժողովուրդը, սահմանի երկու կողմը, ռուս եւ թուրք բռնապետական վարչաձեւերուն տակ ճնշուած, կը տորուէր կը տապլակէր, միայն իր սուրբ գոյութիւնը պահելով:

Այժմ եւս դէպքերու անօրինակ եւ դժբախտ դասաւորումով, հին փառքեր յաւերժացնելը չվերապահենք. միայն լաւագոյն օրերու Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մէջ, որ պատմական եւ արդարութեան անխուսափելի օրէնքով պիտի ծնի, բարգաւաճի իր անկախ եւ ինքնուրոյն ազգային մշակոյթով: Այս մասին թերահաւատ ըլլալը հաւասար է ինքնասպանութեան եւ ազգասպանութեան:

Իր բնագաւառէն փրցուած եւ աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած սատանդական հայութիւնը, որ վերջին 40–45 տարուան ազգային փոթորկալից կեանքի բոլոր սրտաճմլիկ դրուագները ապրած եւ դառնութեան բաժակը մինչեւ յատակը ըմպած է, չի կրնար ոչ մէկ պարագայի զանց առնել, մոռնալ, չյիշել եւ չսգալ՝ Ապրիլ Տասներէկը:

Կը տօնենք եւ կը սգանք մեր ազգային եւ յեղափոխական զործիչները, որոնք անընդհատ անձնուիրաբար եւ անխոնջ ծառայեր են ընդհանուրի շահուն, կամ հալածուեր, զոհուեր են յանուն ազգային ազատագրութեան մեծ իտէալին:

Ապրիլ Տասներէկը, սակայն, բոլորովին կը զանազանուի ամէն տեսակի ազգային սուգերէն, իր ծըզտումով, խորութիւնով եւ տարողութեամբ:

Ուստի այսօր սոփուած ենք

հոս, պահ մը կանգ առնել վերյիշելու համար թէ մեր մէկ միլիոն թանկագին զոհերը արդեօք պատահական չարիքի արդի՞ւնք եղած են, թէ ոչ զուտ թրքական բարբարոս եւ հայաջինջ քաղաքականութեան մշակած յստակ ծրագրի անշեղ գործադրութիւնը Թալէաթ-Էնվեր-Ճեմալական ընկերութեան կողմէ:

Հայ ժողովուրդը խորապէս եւ անդրդուելի կերպով համոզուած է թէ թուրք կառավարութիւններ ըլլան համիտական, ըլլան իթթիհատական թէ քէմալական, խիստ վաղուց հետապնդեր են քայլ առ քայլ եւ ըստ ժամանակի յարմարութեան պարբերաբար գործադրեր են զանգուածային ջարդեր, աքսորներ, ընդհանուր կոտորածներ հայ աշխատաւոր ժողովուրդին վրայ, բռնած ըլլալով արմատէն պոկել ու մեռցնել ազգային ազատութեան նորածիլ բողբոջները:

Հայկական զանգուածային ջարդեր տեղի ունեցան 1890ին Էրզրումի մասամբ Պոլիս, 1895–96 թուականներուն հայկական գրեթէ բոլոր գաւառներուն եւ Պոլսոյ մէջ, մեծ պետութեանց դնապաններու քթին տակ:

Այս բոլոր կոտորածները եւ սարսափները, սակայն, իրենց հոթեամբ եւ նոյն իսկ կարելի է ըսել ամբողջական ձգտումով չեն կրնար հաւասարիլ Ապրիլ Տասնմէկի Մեծ Եղեռնին:

90 95–96 թուականներու հայկական կոտորածները կը թաղէին մեր համբանքին, որ կրնար դաժանուիլ, որովհետեւ հայ ժողովուրդը կը մնար կապուած հողին, հայրենի օճախին, իր բնագաւառին մէջ:

Մինչդեռ պէտք է ընդունիլ թէ Ապրիլ Տասնմէկը հայութեան ամբողջական բնաջնջման թուական է, անոր համար որ հայ ժողովուրդը ամբողջապէս փրցուեցաւ եւ տեղահան ըրին իր մայրենի հողէն: Վերջապէս բաժնեցին զինքը պատմական եւ հայրենական օճախէն, առանց սեռի, տարիքի եւ դասակարգի խտրութեան:

Եւ աւելին, սիրտ ծակող աղաղակներու, ճիչերու տակ բնաջնջեցին լեռներու, ձորերու մէջ գնդակահար, կացինահար ընելով, Տիգրիսի Ջորի անապատներու մէջ անօթի անուաղ, մահուան զառածելով.

Ինչո՞ւ,— որպէսզի վերապրողներ չգտնուելով, Թուրք կառավարութիւնները միանգամ ընդ միշտ ազատած ըլլան «Հայկական խնդիր» որմէ երբեմն երբեմն կը նեղուէին Եւրոպական մեծ պետութեանց կողմէ ծանօթ վաշխառու միջամտութիւններով:

Մարդկային կազմին ամէնէն կարեւոր եւ փափուկ մասն է սիրտը, որուն կ'ուղղէք գնդակը, դէպի մէջ դառնայ դոհը:

Ազգային հաւաքական կեանքի սիրտը կը ներկայացնէ նոյն ժողովուրդին մտաւորական դասը, իր լուսաւոր փարոսը եւ առաջնորդը:

Բաժնեցէք, չէզոքացուցէք մտաւորականութիւնը հաւաքականութենէն ի՞նչ կը պատահի, — կը պատահի որ կ'ունենաք կամքէ, խօսք եւ առաջնորդէ զրկուած ամբոխ մը, որ տով կրնայ սայթաքիլ զանազան սահականութիւններու առջեւ:

Երբ ասիկա իրողութիւն է, ուրեմն կատարելապէս եւ առանց եւ այլի, կը հաստատուի որ Թալէաթ ոճրային միտքը գլեց անցաւ այս գուլթեամբ իր նախորդները:

Պոլսոյ աչքի զարնող մտաւորական եւ յեղափոխական առաջնորդներ, որ իր « բարեկամներ » 1915 Ապրիլ Տասնմէկին ձերբակալած միեւնոյն ժամուն եւ խմբովին բէց անգամ մըն ալ դէմ յանդիմանելու չզալու սադայէլական հրճուանքով:

Նախապէս աքսորելով, սպաննելով Պոլսոյ եւ գաւառի յեղափոխական մտաւորական առաջնորդները, չարաչարելը, դիւային ժպիտով տեսնել կոտորակուած կամ անգլուխ հայ ժողովուրդը ամէն վայրկեան խակաւ թուրքեւքիւրտ վայրենի դանակներու տապարին, գնդակին եւ թաղանին:

Խիստ ուշագրաւ է նոյնպէս, որ հայ յեղափոխականը եւ մտաւորական ձերբակալելու պահուն, ճիւաղը բառութիւն չզրաւ յեղափոխականին, հակայեղափոխականին, յայտնի քաղաքական մտաւորականին եւ Թուրքի ուրտերը բժշկող հայ բժիշկին միջեւ: Ու մենք կ'եզրակացնենք թէ Թուրքը ուզեց Ապրիլ Տասնմէկը դարձնել ժողովուրդին ամբողջական բնաջնջման թուականը: Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր մեզի համար կրկնակ նշանակալից

ինքնի համազգային արտայայտութիւն օր է: Օրը մեր մէկ միլիոն զոհերուն, օրը բողոքի եւ ցասումի օրն, օրը մեր քուրջ վանտալութեան դէմ, օրը մեր ազգային մեծ ուխտին: Հայերս կը պարտաւորուին իրարմէ բաժանուիլ ընդունմանմբ համազումով եւ գործելու խոր պարտաւորութեամբ:

Եւ սակայն այսօր բոլոր Հայերը միակամ միայն կրնան ըլլալ, մէկ սիրտ կրելով, միասին մտածելով եւ միասին ազդալով:

Այլ կերպ մտածողները Հայեր չեն. վա՜յ այնպիսիներուն, երբ վաղը ատոր պատասխանատուութեան եւ հատուցումի պիտի կանչուին:

Թշնամին խորութիւն չըրաւ ջարդի, աւերի, թալանի պահուն: Մենք ալ, որ ազգային օրհասական գոյամարտի պահուն, փոխանակ շարքերը խտացնելու եւ իրար սեղմելու հեռացանք, կեցուածքով, տարուէններու թշնամանութեամբ, կուսակցական մըրցակցութիւններով, փոքրոգի եւ չիլ հաշիւներով, կ'աշխատինք քայքայել հայ հաւաքական արտայայտութիւնը:

Ներքին ցեցերու հանդէպ յեղափոխութիւնը շատ խիստ պիտի ըլլայ վաղը. Հայ յեղափոխութիւնը չմարեց ու չներեց իր դաժան թշնամիներուն: Հայ ֆէտային դնդակը երբեք չվրիպեցաւ, այլ ուղղակի թշնամիին սիրտը մխուեցաւ Պերլինի, Հռոմի, Բագուի եւ Կովկասի մէջ, հայ ժողովուրդին պարգեւելով վերագոյն սփոփանք.

Անհատական կեանքի պայքարին մէջ ինչպէս յուսահատութիւնը պարտութիւն առաջ կը բերէ, նոյնպէս հաւաքական կեանքի մէջ դասալքութիւնը եւ յուսալքութիւնը կրնան ընդհանուր կործանում բերել: Գիտնանք որ ընդհանուր քաղաքական կեանքի անկայուն դասաւորումն է պատճառը մեր արդի կացութեան:

Ցեղափոխութիւնը, որ բոլոր ընտրուած ազգերը առաջնորդած է դէպ ի անկախութիւն ու պետականութիւն, մեզ ալ առաջնորդեց. թէեւ կործանեց, բայց Վանի նահանգապետարանին վրայ ծածանեցաւ հայկական եռագոյնը, անկէ արձակուեցան հայ նահանգապետին հրամանագրերը:

Ապրիլ Տասնըմէկը ծնաւ Մայիս 28ը, հայկական հանրապետութիւնը:

Եթէ այսօր վարչաձեւը հոն բոլշեւիկեան է, չի նշանակեր թէ ատիկա յաւիտենական կարգը պիտի մնայ Հայաստանի մէջ:

Կարեւորը այն է, որ այսօր մէկ միլիոն հայութիւն հոն համախմբուած կը պահէ իր ֆիզիքական գոյութիւնը.

Հեռու չէ օրը, երբ հայ ժողովուրդը կը տիրանայ իր պատմութեան ժառանգին: Ասիկա օրէնք է:

Միակ որբացան պարտքը եւ աշխատանքը, որ կը ծանրանայ հայ կուսակցութիւններու վրայ, ազատութեան հուրը վառ պահելն է, ներկայ եւ ապագայ սերունդներու քով, ամէն անկիւն, ուր ան կը շնչէ: Որպէսզի երբ հնչէ յեղափոխութեան ժամը ազատութեան կռիւին եւ պայքարին համար, ապազգայնացած չըլլան այսօրուան եւ վաղուան սերունդները:

Ահա օրուան ազգային միակ մտահոգութիւնը.

ՎԱՀԱՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք

«ՅԱՌԱՋ»ը

ԱՆԼՈՒՍԻՆ ԳԻՇԵՐ...

—·—

Վա՜յ մեզ եթէ 1915ի եղեռնը, որ երէկ մեր ազգն ու հայրենիքը ցդակտոր դարձուց, եւ մեզ մոխիրներու վրայ թողեց, նորէն ճէքեաթ դառնայ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Այս գիշեր, ապրիլի սգաւոր գիշեր.

Մեծ Եղեռնի տարեդարձը, դարերու պատմութեան դժխեմ էջերուն մէջ երբեք չտեսնուած... այսօր տասնեւութը երկար ու անմոռանալի տարիներ յետոյ, դարձեալ իր ահաւոր ու սոսկատեսիլ յուշերը կը բերէ աչքերուս, հին վէրքերը ցայտ կուտայ. վէրքեր խորունկ, վէրքեր կսկծալի։

Այս գիշեր, ընկերներ եւ հայրենակիցներ, կարծես դարձեալ ննջող լեռներու ձայն կը լսեմ, կարծես դարձեալ անօթի ճըվճըվացող հայ մանուկներու եւ ծերերու մխսիր կը բղխեն ... :

Այս գիշեր, մարդակերներու մահուան խաթաղաններով փողոց ինկած աղէտ ու սարսափ կը տարածէ նորէն։

Ի՞նչ ցաւագին վերյիշում: Օրեր առաջ, գիշերները այս գիշերուան պէս չէին: Ո՛չ մէկ գայլի ձայն, ո՛չ մէկ ճիչ ու լաց, ո՛չ մէկ վայնասուն: Խաղաղութիւն էր ամէն կողմ։

Բայց այս գիշեր, Ապրիլի այս անիծեալ գիշերը, — երեկոյեան արեւը մարը մտաւ շատ կանուխէն, ջախջախելով ու փշրելով իր լապտերները լերան ետին: Մութը իջաւ, լուսինը ուշացա՞ւ: Աղջամո՛ւղջ, սեւեր հագան Ապրիլի ծաղկած ծորերն ու ծլած ծառերը.

Տաւարին մէջ աղաղակնե՛ր հայ մայրերու, մանուկներու, աղաղակներ որ հովին խառնուած բաց պատուհանիս փեղկերը կը ծեծեն ... :

Ի՞նչ կ'ըսեն, — անոնք յուշ կուտան թէ, այո՛, Ապրիլի նման սեւ գիշեր մըն էր, ջարդի եւ աւերի գիշեր, որ հայ ցեղին անմահ տաղանդներն ու նահատակները ճըմլեց քարերուն դէմ:

Այս գիշեր, ես մինակ, ես տարագիր, իմ չորս պատերուս մութին մէջ, չորս պատերը կը ճանկրտեմ, ու լալագին, ու լալագին, վրէժ կ'աղաղակեմ:

Ընկերնե՛ր, այս գիշեր, մեր մէկ միլիոն զոհերը խաւարին մէջէն մեզ փոխվրէժի կը կանչեն:

Նահատակնե՛ր, նահատակնե՛ր, դուք անշիրիմ խինկլիներ, գիտցէք որ այս բոլորը հէքեաթ չպիտի մնայ, իսկ եթէ հէքեաթ դառնայ, թող ողջ աշխարհ մեզի վայ կարդայ:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԵՍԱՍԷՐ ՀՍԿԱՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

—·—

Օսկար Ուայլտ

Տղաքը, ամէն յետմիջօրէի, դպրոցէն դարձին, կանգ կ'առնէին Հսկային պարտէզին մէջ ու կը խաղային: Իսկ պարտէզը մեծ էր ու գեղեցիկ: Գունագեղ ծաղիկներ, աստղերու նման, ցրուած էին քնքոյշ խոտին վրայ: Պարտէզին մէջ կային, նաեւ, տասներկու դեղձի ծառեր, որոնք գարնան կը ծածկուէին նուրբ ու վարդագոյն ծաղիկներով, իսկ աշնան՝ համեղ պտուղներով: Թռչունները կը թառէին անոնց վրայ ու այնքան անուշ կը դայլայլէին որ տղաքը կը դադրեցնէին իրենց խաղը՝ լսելու համար անոնց գեղգեղը:

— Ո՜րքան երջանիկ ենք, — կ'ըսէին տղաքը:

Բայց, Հսկան եկաւ օր մը: Ան այցելութեան էր գացած իր մարդակեր բարեկամին: Եօթը տարի մնաց հոն, ու երբ երկու բարեկամներ այլ եւս իրարու ըսելիք բան չունեցան, Հսկան վերադարձաւ իր դղեակը, ու տեսաւ տղաքը, որոնք կը խաղային պարտէզին մէջ:

— Ի՞նչ կը փնտռէք հոս, — գոչեց ան՝ իր խոպոտ ձայնով ու տղաքը փախան, — իմ պարտէզս միայն իմս է ամէն ոք պէտք է լաւ հասկնայ այդ բանը. ոչ ոքի թոյլ պիտի տամ խաղալու հոն:

Ու ան բարձր պատեր շինեց պարտէզին շուրջ եւ դրաւ ցուցատախտակ մը, — « Ով որ բռնուի ներսը, խստօրէն պիտի պատժուի »

Որովհետեւ, Հսկան մեծ անձնասէր մըն էր:

Խեղճ տղաքը խաղալու տեղ չունէին այլ եւս: Փորձեցին խաղալ ճամբուն վրայ, բայց ան փոշոտ ու քարոտ էր: Այն ատեն, անոնք գոհացան, դասերու աւարտումէն վերջ, մօտակայ բարձունքին մօտ պտոյտներ ընելով:

— Ո՜րքան լաւ էր Հսկային պարտէզը, — կ'ըսէին անոնք իրարու:

Եկաւ գարունը, ամէն կողմ օծուեց ծաղիկներով եւ թռչնիկներով. Միայն Հսկային պարտէզին մէջ դեռ կը տիրէր ձմեռը: Հոն՝ ծաղիկները՝ ծաղկելը, իսկ թռչունները երգելը մոռցան, որովհետեւ տղաքը հոն չէին: Անգամ մը, ծաղիկ մը ձիւնէն դուրս հանեց գլուխը, բայց, կարդալով ցուցատախտակը, մեղքցաւ տղոց ու կրկին վերադարձաւ հողին մէջ՝ քնանալու համար: Միայն ցուրտն ու ձիւնը կը բնակէին Հսկային պարտէզին մէջ:

— Գարունը ուշացաւ այս տարի, — կ'ըսէին անոնք — ուրեմն, մենք ամբողջ տարին կրնանք հոս անցընել:

Ձիւնը հոն տեղաւորուեցաւ՝ ինչպէս իր տանը մէջ, ու խոտը ծածկեց՝ հաստ ու սպիտակ ծածկոցով. իսկ ցուրտը բոլոր ծառերը գեղեցկացուց արծաթեայ զարդերով: Այն ատեն, անոնք հրաւիրեցին Հիւսիսային հովը, ու ան հասաւ՝ ամբողջովին մորթով փաթթուած: Նոր հիւրը օրն ի բուն կը գոռար պարտէզին մէջ եւ ծխնելոյզներէն կը սուլէր:

— Ասիկա յուսահատեցուցիչ անկիւն մըն է, — կ'ըսէին անոնք, — մեր մօտ պէտք է կանչենք Կարկուտը:

Ու ան հասաւ: Ու, ամէն օր, երեք ժամ անընդհատ ան կը հարուածէր դղեակին տանիքը, մինչեւ որ կոտրեց կղմինտրները: Այն ատեն, ան սկսաւ շրջանակաձեւ վազել պարտէզին մէջ՝ որքան որ թոյլ կուտային իր ոտքերը: Հագուած էր, ամբողջովին, գորշ գոյն ու իր շունչը սառնային էր:

— Չեմ հասկնար թէ ինչո՛ւ կ'ուշանայ գարունը, կ'ըսէր Հսկան՝ պատուհանէն դիտելով իր ցուրտ պարտէզը, անպատճառ կլիմայի փոփոխութիւն տեղի ունեցած է:

Բայց, գարունը չեկաւ, ինչպէս եւ ամառը: Աշունը բերաւ ոսկեղէն պտուղներ ամէն պարտէզի. իսկ Հսկային պարտէզին՝ ոչինչ:

— Ան մեծ եսասէր մըն է, ըսաւ աշունը:

Այդ պատճառաւ, Հսկային պարտէզին մէջ կը տիրէր յաւիտենական ձմեռ, ու ձիւնը, Հիւսիսային հովը եւ ցուրտը կը պարէին ծառերուն միջեւ:

Առաւօտ մը, երբ դեռ իր անկողինէն ելած չէր Հսկան, լսեց նուագի ձայն: Մեղեդին քնքշօրէն շոյեց իր լսողութիւնը, ու ան խորհեցաւ թէ դուրսէն կ'անցնին արքայական նուագածուներ: Իրականին մէջ, փոքրիկ թռչուն մըն էր երգողը՝ պատուհանին առջեւ. բայց Հսկան վաղո՜ւց էր որ իր պարտէզին մէջ լսած չէր թռչունի դայլայլ. Ու իրեն այնպէս թուեցաւ թէ ատիկա աշխարհի ամենալաւագոյն երաժշտ էր: Այն ատեն, կարկուտը դադրեցաւ պարելէ, Հիւսիսային հովուն շունչը կասեցաւ եւ Հսկային ննջասենեակին պատուհանէն ներս թափանցեց թեթեւ բուրում մը:

— Անպայման եկած է, վերջապէս, գարունը, ըսաւ Հսկան ու, ելլելով անկողինէն, նայեցաւ դուրս:

Ու ի՞նչ տեսնէ:

Աշխարհի ամենատարօրինակ տեսարանը:

Տղաքը պարտէզ էին մտեր պատին մէկ փոքր ծակէն ու մագլցեր էին ծառերուն վրայ: Ամէն մէկ ծառի վրայ մէյ մէկ տղայ կար: Ծառերը չափազանց ուրախ էին որ կրկին կը տեսնէին տղաքը, ու հրճուանքով կը կախէին իրենց ծաղկազարդ ճիւղերը՝ տղոց գլուխներուն վրայ: Թռչունները հաճոյքով կ'երգէին, իսկ ծաղիկները ժպտելէն կը ցցուէին խոտին ընդմէջէն: Ասիկա իրապէս հաճելի տեսարան մըն էր: Պարտէզին միայն մէկ անկիւնը, հեռաւոր մէկ անկիւնը դեռ եւս ձմեռ էր: Հոն՝ փոքրիկ տղայ մը կ'ուզէր շուլլուիլ ծառի մը վրայ ու կուլար, որովհետեւ չէր կրնար մագլցիլ: Իսկ ճիւղերը դեռ եւս ծածկուած էին ձիւնի փաթիլներով ու Հիւսիսային հովը ճչալէն կը գառնար անոնց վրայ:

— Մագլցէ վրաս, փոքրիկ տղայ, կ'ըսէր ծառը՝ իր ճիւղերը կարելի եղածին չափ ցածցնելով: Բայց տղան շա՜տ փոքր էր:

Այն ատեն, Հսկային սառն սիրտը տաքցաւ ու ըսաւ.

— Ո՜րքան մեծ եսասէր մըն եմ եղեր: Հիմա կը հասկնամ թէ ինչո՛ւ գարունը չեկաւ իմ պարտէզս: Բայց ես այս տղան պիտի դնեմ ծառին գագաթը, պիտի փլցնեմ պատը, ու իմ պարտէզս այլ եւս պիտի յատկացնեմ տղոց:

Ու ան անկեղծօրէն կը ցաւէր իր ըրածին:

Ու Հսկան ելաւ դուրս, լայնօրէն բացաւ դուռը եւ մտաւ պարտէզ: Երբ տղաքը զայն տեսան, սարսափած փախան դուրս, ու ձմեռը կրկին վերադարձաւ պարտէզ: Ամենափոքրը միայն, որ չէր կրնար ճիւղերուն հասնիլ, չկրցաւ փախչիլ, որովհետեւ իր արցունքները արգելք եղան իրեն մօտեցող Հսկան տեսնելու: Բայց, Հսկան քնքշութեամբ առաւ զայն իր ափին մէջ, եւ ուշադրութեամբ զետեղեց ծառին վրայ, որ անմիջապէս ծաղիկներով ծածկուեցաւ եւ որուն վրայ թռչուններ թառեցան ու սկսան երգել: Այն ատեն, փոքրիկը երկարեց իր թաթիկը, թեւը պարուրեց Հսկային վիզին ու զայն համբուրեց: Միւս տղաքը, տեսնելով որ Հսկան այլ եւս չար չէ, վերադարձան պարտէզ, ու անոնց հետ նա՛եւ գարունը:

— Հիմա այլ եւս այս պարտէզը ձե՛րն է, ըսաւ Հսկան տղոց, եւ, առնելով մեծ փայտ մը, փլցուց պատը:

Ու մարդիկ, այդ օրը, շուկայ երթալու ատեն, տեսան որ Հսկան կը խաղար տղոց հետ՝ ամենագեղեցիկ պարտէզին մէջ, բան մը որ երբեք պատահած չէր:

Տղաքը ամբողջ օրը Հսկային հետ խաղացին պարտէզին մէջ, իսկ երեկոյեան մէկիկ մէկիկ գացին անոր քով՝ հրաժեշտ առնելու համար:

— Ո՞ւր է ձեր ամենափոքր ընկերը, հարցուց ան, այն փոքրիկը զոր ծառը հանեցի:

Հսկան անոր կապուած էր ամէնքէն աւելի, որովհետեւ համբուրած էր զինքը:

— Չենք գիտեր, պատասխանեցին տղաքը, գնաց անիկա:

— Ըսէք իրեն որ չվախնայ եւ վաղը կրկին գայ, յանձնարարեց Հսկան:

Բայց, տղաքը զայն երբեք չէին տեսած անկէ առաջ ու չէին գիտեր թէ ո՛ւր կ'ապրի: Այս պարագան շատ մըտահոգեց Հսկան:

Տղաքը, դասերէ յետոյ, ամէն երեկոյեան եկան պարտէզ ու խաղացին Հսկային հետ: Բայց իր ամենափոքր սիրելին այլ եւս չերեւցաւ: Հսկան յաճախ կը հարցնէր անոր մասին, ու շատ սիրալիր կը վերաբերուէր տղոցը հետ:

Անցան տարիներ ու Հսկան ծերացաւ: Ան այլ եւս չէր կրնար խաղալ, այլ կը նստէր իր մեծ աթոռին վրայ, կը դիտէր տղաքը ու կը հիանար անոնց խաղին եւ գեղեցիկ պարտէզին վրայ:

— Ես շատ գեղեցիկ ծաղիկներ ունիմ, կ'ըսէր ան, բայց տղաքը անոնց գեղեցկագոյններն են:

Ձմեռնային առաւօտ մը, Հսկան նայեցաւ պատուհանէն: Ձմեռը ցուրտ չէր այլ եւս, որովհետեւ գիտէր որ այդ ատեն բնութիւնը կը ննջէ, իսկ ծաղիկները կը հանգչին:

Ցանկարծ մեծ մեծ բացաւ իր աչքերը: Կը նայէր ու չէր հաւատար: Ու ինչ որ տեսաւ, իրապէս տարօրինակ էր: Պարտէզին ամենահեռաւոր անկիւնը ծառ մը ծաղկած էր: Ճիւղերը ոսկեգոյն էին ու անոնցմէ կախուած էին արծաթեայ պտուղներ: Ծառին տակ նստած էր իր փոքրիկ սիրելին:

Ուրախ, չափազա՜նց ուրախ, Հսկան ուղղուեցաւ դէպ ի հոն: Ան կը ծռէր մացառները՝ աւելի արագ [illegible] համար: Բայց երբ մօտեցաւ, դէմքը զայրոյթէն կարմրեցաւ ու ըսաւ.

— Ո՞վ կը համարձակի քեզի չարիք հասցնել:

Որովհետեւ, փոքրիկին ձեռքերուն եւ ոտքերուն վրայ կային գամերու հետքեր.

— Ո՞վ կը համարձակի, կրկնեց Հսկան, ըսէ ինծի. անմիջապէս պիտի առնեմ մեծ սուրը ու պիտի մորթեմ զայն:

— Մի՛ ըներ, յարեց փոքրիկը, այս վէրքերը սիրո՛յ վէրքերն են:

— Բայց ո՞վ ես դուն, հարցուց Հսկան, ու, տոգորուած գոհունակութեան տարօրէն զգացումով մը, անգիտակցօրէն ծունկ չոքեցաւ տղուն առջեւ:

Իսկ ան ժպտեցաւ ու ըսաւ.

— Կը յիշե՞ս, դուն օր մը ինծի թոյլատրեցիր խաղալ պարտէզիդ մէջ: Իսկ հիմա ես քեզ պիտի տանիմ իմ պարտէզս որ կը կոչուի Դրախտ:

Ու երբ, կէս օրէ յետոյ, տղաքը եկան խաղալու պարտէզին մէջ, Հսկան մեռած գտան ծառին տակ, ամբողջովին ծածկուած անոր սպիտակ ծաղիկներով:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ մշակոյթը

—·—

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրին տակ (8 Ապրիլ).

— «Մը պայքարինք, դարերէ ի վեր, մեր գոյութեան պահպանման, մեր քաղաքական ճակատագրին կերտման համար։

Մեր այս պայքարին մէջ, որ բարդ է ու բազմերանգ, մշակոյթը առաջնակարգ դիրքերու վրայ է. առաջնագոյնը թերեւս, այս օրերուն։

Մշակոյթ, — բառ մը միայն, նոր բացատրութիւն մը, որ դարերու բովանդակութիւնը կ'ընդգրկէ, գառնալով ցեղի մը բազմատեսակ կարողութիւններուն խտացումը, անոր խորհրդանշանը։

Գիտական սահմանումը չէ որ պիտի տանք, այլ պիտի գոհանանք քանի մը գիծով, մշակութային մէկ քանի արտայայտութիւններով, որոնց կարգին առաջնակարգ տեղ ունին լեզուն, գրականութիւնը, արուեստը, հոգեւոր կեանքը. գոտիներ առանց՝ որոնց ցեղը վեր կը բռնեն ողողումներէ եւ ազգային գոյութիւնը երաշխաւորող գրաւներ կը հանդիսանան անոր:

Համադրոյթ մըն է մշակոյթը, եւ, հետեւաբար, հզօր այնքան, որքան կենդանի եւ կենսաբաբախ իր երակները. հարուստ այնքան, որքան փարթամ են բաղկացուցիչ իր տարրերը։

Ի՞նչ կ'արժէ ուրեմն մշակոյթ մը, երբ զայն կազմող տարրերը կը մեան լքուն ու անարիւն։ Ահա մենք եւ մեր մշակոյթը

Կ'ապրինք բացառիկ, արտակարգ պայմաններու մէջ. ունի՛նք գիտակցութիւնը. թերեւս, չափով մը. բայց ունի՛նք համապատասխան ճիգը, լարուած, գերագոյն աշխատանքը՝ հայ մշակոյթը ուռճացնելու, զայն պարձնելու համար հայ ցեղին վաւերական ու յաւիտենական պատկերը. անոր զրահն ու քանդակը ժամանակին ու միջոցին մէջ:

Չենք կրնար ըսել այո՛, որովհետեւ ինչ որ կ'ընենք հայ մշակոյթին ու անոր ճիւղերուն համար, ըրած ենք միշտ, աւանդաբար, կազմակերպարար, նոյն իսկ իբրեւ բարեգործութիւն. ազդատախնամի հոգեբանութեամբ. որբախնամի բարի այլ անբաւական ըմբռնումով...։ Բայց երբեք մեզ պրկող տագնապին գիտակցութեամբը. երբեք ցեղային նրագին հասնելու վճռականութեամբ. երբե՛ք Հայուն գոյութեան անհրաժեշտ զրահը պատրաստելու համոզումով։

Ահա մեր գրականութիւնը — քանի մը ճառագայթ միայն. քանի մը անուն, որոնք յուզիչ ու յամառ հաւատքով մը կը շարունակեն գրականութեան պայքարը, — այո. մինչեւ իսկ գրականութիւնը պայքար է մեր մէջ — վառ պահելու հայ մտքի ճրագը. անկէց անդին՝ վէճ, տագնապ, բանսարկութիւն եւ ուրացում. անտարբերութիւն մտաւոր արժէքներու հանդէպ։

Նոյնն է պատկերը մեր արուեստին ու մեր հոգեկան մարզին վրայ, եկեղեցին ալ միասին, ուր, օրէ օր, կը նուազի ցեղին ձայնը եւ կը գունատի ազգային ինքնուրոյն երանգը»։

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

Բ. ԿԻՆ. — Ո՞վ գիտէ, աղջիկ, կ'ըսեն որ վերջին գիշերը դուրս էին մընացեր, տեղ տուող չի եղեր ... Քա՛, մէկը դուրս բերին, որ չի երեւիր ...

Ա. ԿԻՆ. — Շրջապատեցին

Բ. ԿԻՆ. — Թեւերը բռնեցին:

Գ. ԿԻՆ (տեղէն վեր կը ցատկէ). — Ահ, Հայկ, Հայկը բռնեցին

Բ. ԿԻՆ (դէպ ի նա). — Ի՞նչ, դուն կը ճանչնա՞ս Հայկը:

Գ. ԿԻՆ. — Հա՛, բռնեցին: (Կը մօտենայ Ա. եւ Բ.-ին): Տեսէք, նոյն ինքն է, թեւերը պինդ բռնած կը քաշեն.

Ա. ԿԻՆ. — Բա՛, թեւերը կը կապեն:

Գ. ԿԻՆ. — Կը զարնեն, կը զարնեն, վա՜յ, կոտրի ձեր ձեռքը ... կը զարնեն գլխին:

Ա. ԿԻՆ. — Կուրծքին ... հրացանի կոթով կը զարնեն

Բ. ԿԻՆ. — Քա ինկաւ, գետին ինկաւ խեղճը:

Ա. ԿԻՆ. — Շուրջը կը խմբուին:

Գ. ԿԻՆ. — Ոստիկանապետը մօտեցաւ, բան մը կը հարցնէ:

Բ. ԿԻՆ. — Բայց ան չի պատասխաներ, գլուխը ծռեր է:

Գ. ԿԻՆ. — Վեր վերցուցին գլուխը, քա՛ կոտրի ձեր ձեռք, մազերը, քա՛, պեխերը դուրս կը քաշեն, ա՜յ, ա՜յ, ինչպէ՜ս կը գալարուի խեղճը ... կը չարչարե՛ն ... կը չարչարե՛ն ...

Ա. ԿԻՆ. — Ահա, մէկն ալ:

Գ. ԿԻՆ. — Քա՛, Թաթուլն է, Թաթուլը:

Բ. ԿԻՆ. — Կապեցին թեւերը:

Գ. ԿԻՆ. — Դուք հետեւեցէք նոր դուրս ելլողներուն, ես տեսնեմ ինչ պիտի ընեն Հայկը:

Բ. ԿԻՆ. — Հարուած մը կռնակէն իջաւ:

Ա. ԿԻՆ. — Այս ձիաւորը անշուշտ լուր կը տանի կուսակալին. անոնք պահնորդները կը զօրացնեն, նոր զօրք կը հասնի:

Բ. ԿԻՆ. — Քա՛, տես, Տաճատը, Տաճատ:

Ա. ԿԻՆ. — Ո՞ր Տաճատը:

Բ. ԿԻՆ. — Քո Տաճատը, Դաւօ զարնող Տաճատը:

Ա. ԿԻՆ. — Բայց դեռ տղայ է, խե՛ղճ տղայ:

Բ. ԿԻՆ. — Ոտքը բոպիկ, գլուխը բաց, վայ քո մէրկան, խե՛ղճ Տաճատ:

Ա. ԿԻՆ. — Ամէնքն ալ ջուրի մէջէն է կուգան, մինչեւ ծունկերը մերկ .. կապեցին ասոր թեւէն ալ կապեցին:

Բ. ԿԻՆ. — Հօր, անաստուած զազաններ, գետին ձգեցին խեղճը, կը զարնեն:

Ա. ԿԻՆ. — Ա՛, ով է, քա, աս ո՞վ է:

Գ. ԿԻՆ. — Գրիգորն է, քա՛, ասոր շինող Գրիգորն է, քա՛, մէկ հրաշալի ասմբերդ չպայթեցնե՞ս, այդ կոյտին մէջ, դէ՛հ, քեզ տեսնեմ կարիճ Գրիգոր, պայթեցուր, պայթեցուր ու հետը միասին գնա, արժէ՞ այդ կեանքը, ինչո՞ւ մահը չընտրեցիք, մեռնիլը հազար անգամ աւելի գերադասելի չէ՞ր այդ նուաստացուցիչ վիճակէն:

Ա. ԿԻՆ. — Ի՞նչ լաւ որ բռնուեցան առանց կռուելու, թէ չէ կոտորածը անխուսափելի էր, կոտորածը ..

Գ. ԿԻՆ. — Ի՞նչ վիճակ է այս, կռուելով մեռնիլը հազար անգամ աւելի պատուաւոր չէ՞ր

Ա. ԿԻՆ. — Տե՛ս, տե՛ս, այս գլուխը, որի՞ գլուխն է, միայն գլուխը կ'երեւայ, կարծես ծանօթ է, երկար մազերը:

Բ. ԿԻՆ. — Բայց ինչո՞ւ դուրս չեն հաներ, ի՞նչ կը սպասեն:

Ա. ԿԻՆ. — Ոստիկանապետը կը վազէ, երեւի անոր կը սպասեն:

Բ. ԿԻՆ. — Չե՞ս ճանչնար Եղուարդի գլուխն է:

Ա. ԿԻՆ. — Ի՞նչ ես, ի՞նչ է, Եղուարդը ի՞նչ գործ ունի այստեղ:

Գ. ԿԻՆ. — Հա՛, անոր գլուխն է ... ի՞նչ, մեռա՞ծ, խե՛ղճ Եղուարդ, դեռ նոր էր բանտէն դուրս ելած, նորէ՞ն ..

Բ. ԿԻՆ. — Ոստիկանապետը շատ քաղաքավար է, հը՛մ, ձեռքը թօթվեց, ի հարկէ գոհ է որ լաւ լաւ պատանիները ձեռքը կ'իյնան ... Թեւերը կապեցին:

Գ. ԿԻՆ. — Հա՛, ձեռքդ կոտրի, ինչպէ՜ս կը զարնեն ...

Ա. ԿԻՆ. — Գլխի մազերէն բռնեցին, քա, գետին ձգեցին, պեխերը կը քաշեն, քա՛, կացինով կը զարնեն:

Բ. ԿԻՆ. — Ահա, նոր մէկը դուրս կը հանեն, քա՛, Գէորգն է, Գէորգը, աս ալ անոնց հետ ... մարդ չէր հաւատար [illegible] խեղճ կինը այժմ ...

Ա. ԿԻՆ. — Հապա պաւակնե՞րը:

Բ. ԿԻՆ. — Քանի օր էր ջուրի մէջ կ'ապրէին, ինչպէ՜ս են ապրեր ոտքը բոպիկ, կիսամերկ ... ինչպէ՜ս դեղնած են, կարծես մեռելներ լինեն .

Ա. ԿԻՆ. — Այս ի՞նչ է, վերջանալիք չունի, Դադօ, այս խե՞նդը:

Բ. ԿԻՆ. — Կը թռչկոտի, յանկարծ ջրհորի մէջ չի՞յնա՛յ նորէն:

Ա. ԿԻՆ. — Բռնեցին, թեւերը լաւ մը կապեցին, սկսան իրերը դուրս հանել հագուստներ, կօշիկներ ...

Բ. ԿԻՆ. — Երեւի այլ եւս մարդ չը մնաց, բայց ո՞ւր են Գ. Մելիք, Գ. Կամսար. իսկ զինուորնե՞րը ...

Ա. ԿԻՆ. — Երեւի հեռացեր են Այգեստանէն:

Գ. ԿԻՆ. — Խենդութիւն, կռուի ընգունակները յեւ են գրկեր ...

Ա. ԿԻՆ. — Ինչ լաւ որ կռիւ չեղաւ, գուցէ կոտորածէ ազատինք:

Գ. ԿԻՆ. — Կը լսէ՞ք, ի՞նչ հրացանաձգութիւն է ...

Ա. ԿԻՆ (սարսափած). — Կռիւ է, կռիւ է ... ի՞նչ ընենք . դուրս ելլել անհնար է:

Գ. ԿԻՆ. — Աղջի՛կ, չե՞ս տեսներ թէ մարդիկ ի՛նչպէս կը տառապին:

Ա. ԿԻՆ. — Անոնք այլ մարդ են:

Գ. ԿԻՆ. — Այր մարդու մարմինը երկաթէ չէ շինուած, նա էլ նոյն ցաւը կը զգայ ինչ որ դուն:

Բ. ԿԻՆ. — Հրացանաձգութիւնը կը սաստկանայ, տես, չփոթեցան ամէնքը: Դուռները լաւ մը փակուա՞ծ են:

Ա. ԿԻՆ. — Ա՜հ, կոտորածի պարագային ի՞նչ նշանակութիւն ունի դրան դոց կամ բաց լինելը:

Գ. ԿԻՆ. — Հրացանը պատրաստ է, կռուելով կը մեռնինք:

Ա. ԿԻՆ. — Հա՛, հա՛, շատ ես կարիճ, մէկ այսքանոր զինուորները տանը վրայ յարձակին տեսնենք, ի՞նչ պիտի ընես քու ժանգոտ հրացանովդ:

Գ. ԿԻՆ. — Մեռնիլէն այն կողմը ուրիշ բան կա՞յ:

Ա. ԿԻՆ. — Լաւ է որ քիչ մը չափ գնես կարիճութեանդ ... Ա՛յ, նոր մարդ դուրս կը հանեն, ո՞վ է:

Դ. ՄԵԼՔՕՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՅԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԽԱՎԱՕՒ ՄԷՋ, 45—47, Rue La Boëtie, 45—47, — Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ FERDINAND HEROLD

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի

Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՖԱՐԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օտկով հայկական « Տէր ողորմեա »ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ NELLY GAUTHIER (Թաւ ջութակ), MADELEINE FRIDE (ջութակ), Պարոններ J. GILLES (orgue), եւ P. BAJEUX (Hautbois) եւ բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական Երաժշտանոցէն։

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	BEETHOVEN
Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) Aria	BACH
b) Andante	HAENDEL
c) Armenia	MALIPIERO
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	CAIX D'HERVELOIS
b) La fille aux cheveux de lin	DEBUSSY
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	TH. DUBOIS
b) Տէ'ր, ողորմեա, դաշն.	PAUL FAUCHET
ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ	

ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականներէ, աճաբի եւ յարդերու ձեռքերը։

Մանփերու մասնակցութեան համար 2 փրանք

R. C. M. 102743

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼԹՈՑ-ԶՕՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի օրը վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի օրեաոյին մէջ։ Մէթրօ Մէզօն Պլանշ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՎԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal"ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet   Métro: Cadet

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԾՐԱԳԱՐԱԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

«ՕՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ (2 արար)

Հեղինակութիւն՝ ԱՐՇՈՄ ՉԱՐՊԻ, Երաժշտութիւն՝ Փրոֆ. Գ. ԱՂԼԱՄԵԱՆի

Կը մասնակցին Օր. Ի ՊԻՒԼՊԻԼԵԱՆ, Պ. Պ. Փ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Փ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։   Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԽՄԲԵՐԳԵՐ.— Երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ Փրոֆ. Գ. ԱՂԼԱՄԵԱՆ։

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՕՐԸ» (լապտերներու պարով), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարզանքի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTEի

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ Պ. Տ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ՏԱՆՕՔ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՃՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Salle du Conservatoire

2, rue de Conservatoire   Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհամ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ 1933 — 25 Avril 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2171 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԿԸ ՊՂՏՈՐԻ

« Թուրք ժողովուրդը կուլայ իր հայրերուն, մայրերուն եւ զաւակներուն պղծուած եւ թալանուած գերեզմաններուն առջեւ »:

Այսպէս կը գրէ Էնկիւրիի պաշտօնական բերան Անատոլուի Լրատուական Գործակալութիւնը, խօսելով Ռազկրատի դէպքին վրայ:

Պատահածը ըստ ինքեան շատ ծանրակշիռ չէ, բայց խիստ յատկանշական է: Խումբ մը պուլկար ազգայնականներ, գիշերանց յարձակելով Ռազկրատի թրքական գերեզմանատան վրայ, կը կոտրեն քարերը, կամ արմատախիլ կ'ընեն զանոնք, տեղը ծառեր կը տնկեն, ու նաեւ հողին տակէն դուրս կը հանեն նոր թաղուած թուրք մեռելները:

Այսինքն կը գործեն ճիշդ այնպէս, ինչպէս Թուրքերը սովորած են ժամանակին իրենց եւ օսմանեան տիրապետութեան ենթակայ միւս քրիստոնեայ ազգերուն.— ալլա թուրքա մեթոտով:

Պատճա՞ռ: Այդ գերեզմանատունը թաղապետական որոշումով հանրային պարտէզի պիտի վերածուէր, մինչ Թուրքերը կը յամենակէին մեռել թաղել: Ա՛յս է գոնէ պաշտօնական բացատրութիւնը:

Այս լուրը կարդալով, կարելի չէ չյիշել Բանկալթիի գերեզմանատունը, որուն պատմութիւնը հասած է մինչեւ մեր օրերը:

Ուրեմն հիմա կարգը եկած է Թուրքերուն՝ լալու եւ ողբալու իրենց հայրերուն, մայրերուն եւ զաւակներուն պղծուած ու թալանուած գերեզմաններուն առջեւ:

Բայց իրականին մէջ, այս դէպքը արձագանգն է այն խուլ թշնամութեան, որ վերջին տարիներու ընթացքին սկսած է վերստին արծարծուիլ պուլկար ժողովուրդին մէջ՝ հանդէպ Թուրք տարրին: Թուրք թերթերը շարունակ կ'արձանագրեն տխուր դէպքեր՝ Պուլկարիոյ իրենց ազգակիցներու կեանքէն:

Երբ Պուլկարիա ինքնավար դարձաւ 1878ի Պերլինի վեհաժողովէն վերջ, շուրջ երկու միլիոն Թուրքեր կը բնակէին Պուլկարիոյ սահմաններուն մէջ: Ժամանակի ընթացքին, շատեր հետզհետէ գաղթեցին Թուրքիա, ու այսօր 600,000 Թուրքեր կը մնան հոն: Հինգ միլիոն բնակիչ ունեցող երկրի մը համար կարեւոր թիւ մը կը կազմէ ուրեմն Թուրք փոքրամասնութիւնը: Երբ Թուրքերը իրենց թունդ ազգայնական քաղաքականութեամբ, չուզեն անգամ լսել ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց: Երբ այդ ուրիշ քաղաքականութեան հետեւանքով երկրէն կը վտարեն մէկուկէս միլիոն Յոյն, կը ջարդեն նոյնքան Հայ եւ կ'արտաքսեն կէս միլիոն ուրիշ Հայեր, շատ բնական է, որ իրենց դրացի Պուլկարն ալ հետեւի նոյն քաղաքականութեան, նոյն մեթոտին:

Մնաց որ Էնկիւրիի վարիչներու քաղաքականութեան ալ համապատասխան է այս եւ Քէմալի հպատակները երբեք իրաւունք չունին գանգատելու: Էնկիւրի կը հետեւի թրքահաւաքման քաղաքականութեան: 730,000 քառակուսի քիլոմեթր հող ունեցող Թուրքիան շատ ընդարձակ է 8—10 միլիոն բնակչութեան համար: Եւրոպայի մէջ այդքան հողի վրայ տասնապատիկ աւելի բնակիչ կ'ապրի:

Լօզանի դաշնագրին մէջ ընդունելով Թուրքեւյոյն բնակչութեանց փոխանակութիւնը, Էնկիւրիի պատուիրակներուն նպատակն էր մէկ կողմէ ձերբազատուիլ ոչ-Թուրք կարեւոր տարրէ մը, միւս կողմէ մեկնողներուն տեղ դնել զուտ Թուրքեր: Միւստաֆա Քէմալ եւ Թուրքիա կազմելու իրենց ծրագրին գլխաւոր մէկ կէտն էր ասիկա: Թէ ո՞ր աստիճան յաջողեցաւ այդ ծրագիրը, ցոյց տուին դէպքերը: Յունաստանէն իրենց յուսացած թիւով Թուրքեր չեկան: Շատեր նախընտրեցին հելլենահպատակ ըլլալ, տուն-տեղ չձգել եւ մնալ իրենց գտնուած տեղը: Իսկ եկողները չուզեցին Պոլսէն կամ Իզմիրէն հեռու երթալ: Անատոլուի անսահման տարածութիւնները մնացին թափուր:

Պալքանեան միւս երկիրներէն, ինչպէս նաեւ Կովկասէն ալ եկողներ չեկան իրենց ուզած քանակութեամբ Թուրք գաղթական բերել երկրին մէջ: Այնպէս որ Թուրքիոյ ներգաղթի քաղաքականութիւնը կատարեալ ձախողանք մը եղաւ:

Այս պայմաններուն մէջ, Պուլկարիոյ 600,000 Թուրքերուն մայր երկիր վերադարձը մեծ բարիք պէտք է նկատել Թուրքիոյ համար: Եթէ սակայն անոնք ուզեն վերադառնալ: Թրքական տեսակէտէն դիտելով, կը կարծենք թէ Էնկիւրիի շահը կը պահանջէ նման դէպքեր ստեղծել՝ Թուրք եւ պուլկար բնակիչներու փոխանակութեան դաշնագրի մը յանգելու համար ի վերջոյ:

Սակայն, Ռազկրատի դէպքը աւելի յատկանշական է այն իմաստով, որ անիկա արձագանգն է վերջերս Թուրքիոյ մէջ կատարուած կարգ մը հակապուլկար թուռն ցոյցերու: Թուրքերը վերջերս սանձեցին Էտիրնէի Պուլկարներու ձեռքէն միրապրուածաարեգարձը: Այս ցոյցերուն առեն Էտիրնէի պուլկար հիւպատոսարանին առջեւ թշնամական արտայայտութիւններ եղան. Թուրք մամուլին երիտասարդութիւնը « Անկցի՛ Պուլկարիա » պոռաց:

Ռազկրատի դէպքը կատաղութեան մատնած է այժմ Թուրք համալսարանական ուսանողութիւնը, որ փոխ-վրէժի դիմած է՝ Թուրքիոյ պուլկար գերեզմանոցները պղծելով: Խնդիրը տարուած է Ազգային Մեծ Ժողովին առջեւ եւ հետզհետէ կարեւորութիւն կը ստանայ:

Մեծ Պատերազմին եղբայրացած երկու ազգերու մէջ առհաւական վաղեմի զգացումները արթննալու նշաններ ցոյց կուտան:

Պալքաններու մէջ վերջին տարիներու ընթացքին զանազան նոր խաղեր սկսած են զարգանուիլ աշխարհակալ պետութեանց կողմէ: Մութ ձեռքեր գործի մէջ են կրկին՝ վառ պահելու համար հինաւուրց հրաբուխը, որ հանդարտած էր ժամանակէ մը ի վեր:

Ու մթնոլորտը կը պղտորի դարձեալ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պուլկարները ի՞նչպէս խանգեցին թրքական գերեզմանատունը

Շաբաթ օրուան թիւով գրած էինք թէ Ռազկրատի թրքական գերեզմանատունը քանդուած է Պուլկարներուն կողմէ: Այս մասին Անատոլուի Գործակալութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Դէպքը առաջ բերուած է Զախթիքայի պէս թունդ ազգայնական կազմակերպութեանց նախաձեռնութեամբ, երկու հարիւր հոգինոց ամբոխի մը կողմէ, որուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանար ժիմնազներու ուսանողներէն: Դէպքը ստեղծուած է կանխաւ որոշուած ծրագրի մը համաձայն, ու այդ մասին ո եւ է տարակոյս չի ձգեր սա իրողութիւնը թէ այդ մարդիկը բահերով ու բրիչներով զինուած. Մեռելոցի գիշերը ընտրած էին գերեզմանատուն երթալու համար, երբ ժողովուրդը եկեղեցիներուն մէջ կը գտնուէր: Յարձակողները նախ կրակի տուած են գերեզմանատան պահապանին հիւղակը, ու բոցերուն լոյսին տակ, գերեզմանատունը պարտէզէն բաժնող վանդակապատը խորտակած են, յետոյ գերեզմանաքարերուն վրայ յարձակելով՝ բոլորն ալ խորտակած ու նոր թաղուած մեռեալները դուրս հանած են:

Թուրք բնակչութիւնը սարսափահար, գիշերանց զայմագամին ու յաջորդ առտու ընդհանուր դատախազին դիմած է այդ վանտալական արարքներուն դէմ բողոքելու համար: Բայց ոչ մէկը գտած է եւ ոչ ալ միւսը, կ'երեւի Զատկի պատճառով: Թուրք ժողովուրդը կուլայ իր հայրերուն, մայրերուն եւ զաւակներուն պղծուած եւ թալանուած գերեզմաններուն առջեւ: Ռազկրատի միւֆթին, որ պետն է թրքական համայնքին, հեռագիր ուղղեց կառավարութեան անդամներուն, խորհրդարանի լիտրներուն եւ պուլկար թերթերուն:

Ռուսճուքի կառավարիչը դրկուած է դէպքին վրայ, քննութեանց համար:

⁂ Պուլկար իշխանութիւնները հետեւեալ կերպով կը բացատրեն դէպքը.—

Ռազկրատի թաղապետական խորհուրդը անկէ առաջ որոշած էր որ թրքական գերեզմանատան գետինը թաղապետութեան թողուի եւ իբր գերեզմանատուն ուրիշ գետին մը տրուի Թուրքերուն: Հակառակ որ այդ որոշումը Թուրքերուն կողմէ վաւերացուած էր, անոնք կը շարունակէին նախկին գերեզմանատան մէջ թաղել իրենց մեռելներ: Ուստի, հաւանական է որ, դէպքը առաջ բերած ըլլան պուլկար երիտասարդներ, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելու համար Թուրքերը: Անոնք գերեզմանաքարերը հանած ու տեղը ծառեր տնկած են: Ոստիկանութիւնը եկեղեցիներուն առջեւ կարգապահութեան վրայ հսկելուն համար, ժամանակին չէ հասած դէպքին վայրը:

Պուլկար կառավարական օրկան « Զնամէ » դէպքը պատմելէ յետոյ ինչպէս որ պատահած է, բան մը չըսեր դիակներուն հանուելուն մասին, ու կ'աւելցնէ թէ կառավարութիւնը պիտի հետապնդէ եւ պատժէ դէպքին հեղինակները:

⁂ Այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած է Պոլսոյ մէջ: Մասնաւորապէս գրգռուած են համալսարանի թունդ ազգայնական ուսանողները, որոնք վերջին օրերս ստարատեաց շարժման գլուխը կանգնած են:

⁂ « Միլլիյէթ » կը գրէ այս առթիւ թէ աշխարհի ոչ մէկ երկրին մէջ տեսնուած է եւ լսուած այսպիսի դէպք մը, որ հակառակ է մարդկութեան եւ տեղի կ'ունենայ բարեկամ երկրի մը մէջ: Կ'ենթադրենք որ այս գործին տակէն դարձեալ պիտի ելլեն Պուլկարիոյ կարգ մը գրգռիչ տարրերը: Կը յուսանք թէ պուլկար ազգին ամօթ բերող այս դէպքին հեղինակները ձերբակալելով խստիւ պիտի պատժէ պուլկար կառավարութիւնը

⁂ Պուլկար պաշտօնական շրջանակները դէպքին կարեւորութիւն չեն ընծայեր եւ տասը դատարկապորտի գործ է, կ'ըսեն:

ՑՈՅՑԵՐ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԱՌՋԵՒ

Էնկիւրիէն հասած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ, Թուրք ազգայնական երիտասարդութիւնը արդէն խոկ փոխ-վրէժի դիմած է, ցոյցեր կազմակերպելով Էնկիւրիի պուլկար դեսպանատան առջեւ: Կարգ մը միջադէպեր տեղի ունեցան նաեւ Թուրք հողի վրայ գտնուած քանի մը պուլկար գերեզմաննոցներու մէջ:

Ցոյցերը ծանր համեմատութիւններ ստացած ըլլալով, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ութսուն հոգի, որոնց մէջ նաեւ Թուրք Ուսանողական Միութեան նախագահը: Ուսանողական Միութիւնը լուծուած հռչակուեցաւ:

Պուլկար թերթերը կը շնորհաւորեն Թուրք ոստիկանութիւնը, որ յաջողած է սահմանափակել այս միջադէպերը եւ աւելի ծանր դէպքերու առաջքն առնել: Ու կը պահանջեն որ թէ՛ Պուլկարիոյ եւ թէ Թուրքիոյ մէջ այս ցոյցերը կազմակերպող գրգռիչ տարրերը ձերբակալուին, հիմէն վերցնելու համար ամէն թիւրիմացութիւն, որպէս զի անվթար մնայ թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը:

⁂ Երեսփոխան Մազհար Միւֆիտ պէյ ամսոյս 22ին Ազգային Մեծ Ժողովի դիւանին ներկայացուց հարցապնդում մը՝ բացատրութիւններ պահանջելու համար կառավարութենէն Ռազկրատի դէպքին մասին եւ հարցնելու թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք առնուած են նման դէպքերու կրկնութիւնը արգիլելու համար: Հարցապնդումին պիտի պատասխանէ այս շաբթու ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ, որ Տր. Թէվֆիք Րիւշտի պէյի բացակայութեան փոխանորդաբար կը վարէ արտաքին գործավարութիւնը:

Թուրք երկաթուղիները վնաս կ'ընեն

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ տնտեսական տագնապին հետեւանքով, Թուրքիոյ երկաթուղիի հասոյթները մեծապէս վնասուած են: Ինքնաշարժներու տարածումը աւելի եւս ծանրացուցած է կացութիւնը: Երկաթուղիին դարկ տալու համար թուրք կառավարութիւնը որոշած է ճամբորդի եւ ապրանքի փոխադրութեան սակերը զեղչել 100ին 50 համեմատութեամբ:

Մանուկներու Շաբաթը Թուրքիոյ մէջ

Կիրակի օր սկսաւ « Մանուկներու շաբաթը » ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Ինչպէս կը յիշուի, ամէն տարի մէկ շաբաթ դպրոցներու մէջ աշակերտները կը վարժեցուին ամէն կարգի կառավարական պաշտօններ վարելու, մինչեւ բարձրագոյն իշխանութիւնը: Այս ձեւով նոր սերունդը դպրոցէն իսկ պիտի սորվի պետական մեքենան, պատրաստուելու համար պաշտօնէութեան:

Այս առթիւ զանազան խրախճանութիւններ կ'ըլլան ամբողջ Քէմալիստանի մէջ՝ ի պատիւ դպրոցականներուն:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԱՆՑԱՒ ՇԱՏ ՑԱԶՈՂ

ՈՐԲԵՐԸ ՊՍԱԿ ԿԸ ԴՆԵՆ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ՎՐԱՅ

Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, համաձայն Զ. Ո. Միութեան հրաւէրին, մեթրօ Ժորժ Ե.ի բերանը հաւաքուած էին Զ. Ո. Միութեան անդամները, Հ. Մ. Ը. Միութեան սկաուտները, Հայ Կամաւորներու Միութեան վարչութեան անդամները եւ մեծ թիւով հայրենակիցներ, մօտ 300 հոգի: Ժամը 10.15ին թափօրը ճամբայ ելաւ Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն, պահ մը ընդհատելով երթեւեկը: Թափօրին առջեւէն երկու սկաուտներ կը կրէին դեղեցիկ վարդէ ծաղկեպսակ մը, վրան հայկական եւ ֆրանսական դրօշներ, մեծատառ ֆրանսերէն գրուած Զ. Ո. Միութեան անունը: Հասնելով Յաղթութեան կամարին տակ, թափօրը ճեղքուեցաւ եւ շրջանակ մը կազմեց, ծաղկեպսակը դրուեցաւ զինուորին գերեզմանին վրայ եւ մէկ վայրկեան, լուռ եւ երկիւղած, յարգանքի կեցաւ ժողովուրդը, մինչ լուսանկարիչները շուրջանակի կը բանեցնէին իրենց գործիքները:

Յետոյ թափօրին խմբապետներուն կողմէ 3—4 հոգի ստորագրեցին մատեանը տոմարին մէջ եւ թափօրը ճամբայ ելաւ, այս անգամ դէպի Հայոց եկեղեցի: Ծաղկեպսակին առեւէն կը քալէին Գ. Մանուկեան, Հայ կամաւորներու Միութեան նախագահը, Գ. Զ. Վարպետեան՝ ընդհ. քարտուղարը, սկաուտները, որբերը եւ հայ տարագիր ժողովուրդը:

Թափօրը կանգ առաւ եկեղեցիին առջեւ եւ ծաղկեպսակը դրուելէ յետոյ հայ կամաւորին յուշարձանին առջեւ, Գ. Վարպետեան քանի մը խօսքով իր գնահատանքի խօսքն ըսաւ Զ. Ո. Միութեան, որ օրուան առթիւ կազմակերպած էր այս թափօրը: Հայ կամաւորներու միութեան կողմէ եւս Գ. Մանուկեան յայտնեց թէ իրենք խարապէս յուզուած են հայ որբերուն ցոյց տուած այս գեղեցիկ արտայայտութեամբ հանդէպ պատերազմի ճակատին վրայ եղբայրօրէն ինկած հայ եւ ֆրանսացի զինուորներուն:

Յետոյ ցրուեցաւ թափօրը:

Իրիկունը Սալ Կավոյի գեղեցիկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդէսը: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, ամէն հոսանքէ եւ ամէն դասակարգէ:

Կը նախագահէր Գ. Ֆէրտինան Հէրոլտ՝ ընդհանուր քարտուղար Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքի ընկերութեան եւ վարչութեան անդամ Հայասիրական Ընկերութեան: Ընկեր Միքայէլ Վարանդեան տկարութեան պատճառով հիւանդանոց փոխադրուած էր: Իրեն տեղ խօսեցաւ ընկ. Ա. Ահարոնեան: Խօսեցան նաեւ Անուշաւան Գաբրիկեան եւ Լեւոն Զօրմիսեան: Գեղարուեստական բաժինը, շատ խնամքով պատրաստուած, մեծ յաջողութիւն մը եղաւ: Հանդէսէն վերջ մոգական լապտերով ցոյց տրուեցան նահատակ մտաւորականներու, գաղթականներու եւ որբերու նկարները:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Սիթրոէն դուռները կը բանայ, բայց...

Ինչպէս գրած էինք, Գ. Սիթրոէն, համաձայն իր որոշման, երէկ առաւօտ սովորական ժամուն բացաւ գործարանին դուռները: Միւս կողմէ, սակայն, բանթողներու արհեստակցական մարմինը բուռն կոչ ուղղեց գործաւորներուն, աշխատանքի չձեռնարկել, մինչեւ որ չընդունուին իրենց պահանջները: Նման կոչեր փակուեցան Սիթրոէնի պատերուն:

Երէկ առաւօտ ոստիկանական կարեւոր ուժեր պաշարած էին գործարանը՝ պաշտպանելու համար այն գործաւորները, որոնք հակառակ բանուորական կազմակերպութեանց որոշումին, կ'ուզէին աշխատիլ

Երէկ դարձեալ մեծ հաւաքոյթներ տեղի ունեցան Աշխատանքի Տան մէջ:

Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միացման շուրջ

Տակաւին օրակարգի վրայ է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միացման խնդիրը: Ներկայիս Փէշթա կը գտնուին կարգ մը աւստրիացի պետական մարդիկ, որոնց կ'ընկերանան բազմաթիւ մասնագէտներ: Ասոնց նպատակն է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ տնտեսական համաձայնութիւն մը կնքել, ու թերեւս նաեւ մաքսային միութիւն առաջ բերել (Ցոլֆէրայն): Այս վերջինը նախաքայլն է երկու երկիրներու միացման: Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուսի Հռոմէն վերադառնալէն ի վեր աւստրեւմաճառ մերձեցման մասին յամառ լուրեր կը շրջին: Պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն միապետութեան վերահաստատում՝ երկու երկիրներու միացումով:

Փոքր համաձայնութիւնը բոլորովին հակառակ է միացման ծրագրին եւ Հապսպուրկի գերդաստանին գահ բարձրանալուն: Չէ մոռցուած որ 1921ին Չեխոսլովաքիա զօրաշարժ յայտարարեց՝ նախկին Քարլ կայսեր փորձը ձախողեցնելու համար:

Ցունաստանի Եորկիոս թագաւորին յայտարարութիւնը

Ծալտարիսի յաղթանակը կը թուի թէ նոր յոյսեր տուած է Յունաստանի գահընկէց թագաւոր Եորկիոսի՝ կրկին իշխանութեան գլուխ անցնելու: Աթէնքի Էլէֆթէրոն Վիմա թերթը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Եորկիոս թագաւորին հետ, որ յայտնած է թէ միապետութիւնը վերահաստատելու յոյսը չէ կորած դեռ: Նախկին թագաւորը աւելցուցած է նաեւ թէ տրամադիր է վերադառնալու Յունաստան՝ առանց նախապէս հանրաքուէի դիմելու եւ առանց քաղաքական բոլոր հոսանքներու հաւանութիւնն ստանալու:

Այս յայտարարութիւնը հելլէն բոլոր շրջանակներուն մէջ ցնցող տպաւորութիւն առաջ բերաւ: Իրիկուան թերթերը կը հրատարակեն յայտարարութիւններ զանազան կուսակցապետներու եւ պետական մարդոց, որոնք կը հաստատեն որ Յունաստանի մէջ միապետութիւն վերահաստատելու խնդիր չկայ այլեւս:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

«Թայմզ» կը գրէ իր ապրիլ 22ի թիւով.— Պէյրութի Սէլէ տեղի ունեցաւ ազգայնական հրապարակային ժողով մը, քննադատելու համար ծրագրուած ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը: Այս հաւաքոյթէն վերջ, սուրիական դահլիճի երկու ազգայնական անդամները հրաժարեցան: Երրորդ նախարար մը, որ այդ միջոցին Հալէպ կը գտնուէր, հեռագրով հրաժարականը ղրկեց: Դաշնագրի բանակցութիւնները չշարունակուեցան:

⁂ Դարձեալ Պէյրութէն ապրիլ 23 թուականով հետեւեալը կը հեռագրեն Թայմզի.— Ազգայնական երկու նախարարներու հրաժարումէն վերջ, ազգայնականները երկու օր ցոյց կատարեցին դաշնագրին դէմ:

Երեք ոստիկան եւ քանի մը ցուցարարներ վիրաւորուեցան:

Դամասկոսի մէջ խանութները փակուած մնացին: Ազգայնական վարիչները որոշեցին բոյկոտի ենթարկել դահլիճն ու Խորհրդարանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԲԱՐԵԿԱՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ

ԲԱՐԵԿԱՄ ՊԱՐՍԻԿ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ.— ՆՈՐ ՉԱՓԵՐ ՈՒ ԿՇԻՌՆԵՐ.

Մեր այսօրուայ թղթակցութիւնով նախ կ'ուզենայինք «Յառաջ»ի ընթերցողներին ծանօթացնել այն բանախօսութեան բովանդակութեան հետ, որ մեր պարսիկ բարեկամներից մէկը — Աղայը Սէիտ Նաֆիսին — մարտ 31ին տուեց տեղիս Ն. Ե. ակումբում։

Մեր յարգելի բարեկամը խօսելով հայ եւ պարսիկ ժողովուրդների կենցաղային միանմանութեան եւ նրանց պատմական փոխյարաբերութիւնների մասին, մասնաւորեց այն իրողութիւնը, որ այդ երկու քոյր ժողովուրդները, աւելի քան ուրիշ որ եւ է այլ ազգեր, նման են իրար ոչ միայն իրենց կեանքի ու աշխարհագրական արտաքին ձեւերով, այլեւ իրենց մշակոյթով, հոգեկան առանձնայատկութիւններով, պահանջներով եւ ձգտումներով։

Պատմականօրէն ապրելով կողք-կողքի, այդ ժողովուրդները ոչ միայն իրարից փոխ են առել իրենց ըղձացումները արտայայտող բառեր ու խօսքեր, այլեւ շատ սովորութիւններ, ինչպէս մի ընտանիքի մէջ ապրող հարազատներ։ Եթէ մի տարբեր միջավայրի մէջ հաւաքուած լինեն մի քանի ազգութիւններից անհատներ, ինչպէս օրինակ՝ Ռուս, Գերմանացի, Ֆրանսացի, Անգլիացի, Պարսիկ, Հայ եւն., դուք կը տեսնէք, որ այդ խմբի մէջ Հայն ու Պարսիկն են միայն, որ իրար մօտ են եւ իրար հարազատ են զգում, իսկ մնացածները միմիադամայն խորթ են նրանց թէ իրենց սովորութիւններով, թէ ապրումներով եւ թէ իրենց այլ յատկութիւններով։

Պատմութեան ընթացքում երկար պատահել են այդ երկու ժողովուրդների բարեկամական փոխյարաբերութիւններըը խախտող ցաւալի թիւրիմացութիւններ, սակայն դրանք չեն բխել նրանց հոգեբանութիւնից, այլ աւելի շատ եղել են դրանցից մէկն ու մէկին բռնապետականօրէն տիրակալների միջոցով որ եւ է հարեւան պետութեան շահերի հետեւանք, կամ կրօնական պատճառներ, բայց երբեք ազգային, որոնք եղել են անցողակի եւ վերստին մոռացուել, հէնց որ մթնոլորտը պարզուել է եւ նրանք հնարաւորութիւն են ունեցել իրականութեան նայել բաց աչքերով։

Եթէ մենք ուշադիր նայելու լինենք, կը տեսնենք, որ հայ եւ պարսիկ պատմութիւնն անգամ նոյնացած է. Ուսումնասիրել հայ պատմութիւնը, կը նշանակէ մեծ մասով ուսումնասիրել եւ պարսիկ պատմութիւնը, վասնզի դրանք մի միայն շարունակութիւն են, իրար լրացնող եւ իրարից անբաժան։ Առանց հայկական պատմագիրներին դիմելու, անհնարին է լրիւ եւ ամբողջացած պարսիկ պատմութիւն գրել, օգտուելով լոկ օտար աղբիւրներից, որովհետեւ հայ պատմագիրը իր նիւթը գրելիս՝ նրա ամէն մի էջի մէջով ակամայից կարմիր թելի նման անցրել է նաեւ պարսիկ պատմութիւնը, այնքան նրանք հիւսուած են իրար։ Չենք խօսում պարսիկ պատմագիրների մասին, որոնց ամբողջ վաստակները արաբական արշաւանքների ժամանակ ոչնչացան եւ որոնք նոյնպէս պիտի հաստատէին մեր ասածները հակառակ կողմից, եթէ դիրծ մնացածլինէին այդ կորստից։

Ուրեմն — եզրափակում է իր խօսքը յարգելի բանախօսը — ներկայ օրերի հայ եւ պարսիկ մտաւորականութիւնը, որ ապրում է լուսաւորութեան աւելի բախտաւոր շրջանում, քան իր նախնիքներն են ապրել եւ որը կոչուած է տօն եւ ուղղութիւն տալու իր ազգային — հասարակական արդի կեանքին, պարտաւոր է աշխատել այն սերտ կապը, որ պատմութեան ընթացքում ունեցել են այդ երկու ցեղակից ժողովուրդները, էլ աւելի ամրացնի, անխախտ եւ անբաժան պահի իրարից, այդ ուղղութեամբ կատարած իր աշխատանքներով.

×

Չափերի օրէնքը — հիմնուած մետրական դրութեան վրայ — վերջերս վաւերացուեց կայսերական ստորագրութեամբ, եւ շուտով կը կիրառուի երկրի առեւտրական կեանքին մէջ։

Այդ օրէնքի վաւերացումով մեզանում լուծւում է մի դժուարանցանելի ցաւոտ խնդիր, որ մինչեւ օրս թումբ էր կանգնած մեր տնտեսական յառաջադիմութեան ճանապարհին եւ համարւում էր նրա զարգացման խափանարար արգելքներից մէկը, եթէ չասենք միակը։

Վաղուց ի վեր եւրոպական ցամաքամասի երկիրներում (Անգլիայի բացառութեամբ), վերջին տասնամեակում նաեւ Խորհրդային Ռուսաստանում եւ Տաճկաստանում, կիրառուած է չափերի մի ընդհանուր դրութիւն — ֆրանսիական մետրական դրութիւնը — որ ոչ միայն դիւրացնում է այդ երկիրների մէջ ապրանքային փոխանակութիւնը, այլ եւ մեծ չափով զարկ է տալիս նրանց առեւտուրի զարգացման.

Մինչեւ օրս մեր երկրի չափերը ոչ միայն անհամաձայն են եղել արտաքին աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող այդ չափերին, այլ եւ մեր ներքին շուկան անգամ չի ունեցել մի ընդհանուր չափ եւ կշիռ։ Չափազանցութիւն չի լինել, եթէ ասենք, որ մեր երկրի ներսում ամէն մի քաղաք կամ շրջան իր առանձին չափերն ունի, որ ներքին շուկայի մէջ մեծ դժուարութիւններ առաջ բերելուց զատ, յաճախ ծառայում է չարաշահութեան որպէս մի միջոց՝ ճարպիկ մարդկանց կողմից։

Դաղափար կազմելու համար մեր երկրի մէջ գոյութիւն ունեցող այդ չափերի մասին, աւելորդ չենք գտնում այն առաջ բերել այստեղ։ Նախ վերցնենք ծանրութեան չափերը։

Ծանրութեան չափի միաւորը մեզ մօտ համարւում է մսխալը, որ հաւասար է 4,6 կրամի։ Նոյն մսխալը բաժանւում է 24 նոխուտի (սիսեռ), որոնց ամէն մէկը կշռում է 0,19 կրամ։ Իւրաքանչիւր սիսեռ իր հերթին պարունակում է 4 գեանտում (ցորեն), որ է 0,048 կրամ։

Գոյութիւն ունի մսխալի ուրիշ բաժանում եւս, ըստ որի ամէն մի մսխալը հաւասար է 6 դանգի, իսկ դանգը՝ 8 հարբէի (գարի)։

Բայց առեւտուրի հիմնական միաւորը համարւում է մանը (լիտր) որ բաժանւում է 4 չարաքի (քառորդ) եւ ամէն մի չարաքն էլ 10 սիրի։

Այս «ման» կոչուած ծանրութեան չափը Պարսկաստանում միատեսակ քաշ չունի։ Ինչպէս վերեւ ասացինք, ամէն մի քաղաք կամ շրջան իր առանձին մանն ունի, որ պարտադիր է միայն տուեալ քաղաքի կամ շրջանի համար, որոնց ամենաշատ գործածականները համարւում են հետեւեալները. —

Փոքր Թաւրիզի մանը, որ գործածւում է գլխաւորապէս Թէհրանում, հակառակ նրան որ կրում է Թաւրիզի անունը։ Այդ մանը յայտնի է ամբողջ Պարսկաստանում եւ համարւում է ծանրութեան ամենանորմալ չափը, որ հաւասարւում է 640 մսխալի կամ 2,944 քիլոկրամի։

Բինտիր Աբասի մանը — հաւասար է 840 մսխալի կամ 3,864 քլկրմ.-ի։

Թաւրիզի մանը (որ գործածւում է Թաւրիզում), հաւասար է 1000 մսխալի կամ 4,6 քիլոկրամի։

Մարաղայի մանը՝ 1250 մսխալ կամ 5,75 քիլկրմ.-ի։

Շահի մանը՝ 1280 մսխալ կամ 5,88 քիլոկրամի

Աստրաբատի եւ Շալտարի մանը — 1440 մսխալ կամ 6,624 քիլոկրամի։

Րէյի մանը (փոքրը) հաւասար է 2560 մսխալի կամ 11,776 քիլկրմ.-ի, իսկ մեծ Րէյի մանը՝ 3000 մսխալ կամ 13,8 քիլոկրամի

Թաւրիզի 100 մանը կազմում է մի խարւար, որով կշռւում է փայտը, ածուխը եւայլն։ Պարսկաստանը չունի ընդեղէնի եւ հեղուկների չափեր։ Այդպիսիները կշռւում են սովորական կշիռքներով

Փոհարեղէնները ինչպէս Եւրոպայում, այնպէս եւ Պարսկաստանում, կշռւում են կարատով, որի 23ը հաւասարւում է մէկ մսխալի։

Երկարութեան չափերի մէջ ամենատարածուածը զառն է, որ ունի 105 սանդիմեդր, թէև քաղաքներում մեղր եւս գործ է ածւում կտորեղէններ չափելու համար։

Հողային չափը Պարսկաստանում համարւում է ջրիբը, որ պարունակում է 1066 քառակուսի զառ (Սպահանում եւ Արատէում 1000 քառ. զառ)։ Իւրաքանչիւր ջրիբը բաժանւում է 10 կափիզի, կափիզը՝ 4 քառորդի, քառորդը՝ 10 նէյզէի եւ ամէն մի նէյզէն՝ երկու զառի

Հաղորդակցութեան չափի մէջ ամբողջ Պարսկաստանում յայտնի է փարսախը կամ փարսանգը, որի երկարութեան չափը անորոշ է։ Փարսախի երկարութիւնը բաժանւում է մօտաւորապէս 5ից մինչեւ 10 ռուսական վերստի մէջ՝ նայած տեղին եւ ճանապարհին։

Փարսախը այն տարածութիւնն է, որ ճանապարհորդը հեծեալ կարող է կարել 1 ժամում։ Հասկնալի է ուրեմն, որ լեռնային եւ դժուարին ճանապարհների փարսախը աւելի կարճ է, քան ուղիղ եւ հարթ ճանապարհներինը։ Առաջին կարգի փարսախը սովորաբար անուանւում է ծանր, իսկ երկրորդը՝ թեթեւ։ Փարսախից բաց ի գոյութիւն ունի եւ մէյտան կոչուած գործածուող անորոշ տարածութիւնը, որ մի ձի կարող է առանց յոգնելու վազել եւ որը համարւում է մօտաւորապէս 70ից մինչեւ 100 ռուսական սաժէն։ 4ից մինչեւ 6 փարսախը մի մանզիլ է, որ կարելի է կարել առանց հանգստի

Ահա, մօտաւորապէս, Պարսկաստանում գոյութիւն ունեցող ծանրութեան եւ երկարութեան չափերիպատկերը, որին քաղաքակրթութեան վերելքի ճամբան ընկած մի երկիր չէր կարող երկար հանդուրժել եւ պէտք էր, որ մի օր թօթափէր իրենից վերջնապէս։

Բ. — ՉԱՏԷ

ՑՈՐԵՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՍՈՎԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

«Իզվեստիա»յի մէջ Ռատէկ հետեւեալ յօդուածը գրած է տնտեսութիւնը ընկերվարացնելու իրենց փորձերուն մասին, տեսակ մը պարծանքական պատմութիւն. —

1918 մարտ 24ին, Լէնին Մոսկուայէն կը հեռագրէր Ստալինի. — «Ինչ կը վերաբերի պարենաւորման, պարտաւոր եմ ըսել որ այսօր ոչինչ կը բաշխուի, ո՛չ Փեթրոկրատի եւ ոչ ալ Մոսկուայի մէջ։ Կացութիւնը բոլորովին վատթարացած է։ Կրնա՞ք արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել։ Ձեզմէ զատ՝ որ եւ է տեղէ լուր չկայ։ Ուքրանիոյ մէջ ձերմակներու յաջողութիւնը ճնշուած է։ Ճերմակները գրաւեցին Սիմֆերոպոլը։ Կը սպասեմ ձեր պատասխանին»։

Մանաւոր գիծը բերաւ Ստալինի հետեւեալ պատասխանը. —

«Կովկասի ցորենի պահեստը շատ առատ է. բայց գծին խզումը թոյլ չի տար զայն հիւսիս ուղարկելու։ Գծին վերահաստատումէն առաջ ցորեն ղրկել անկարելի է։ Աւազում մը եղած է դէպ ի Սամարայի եւ Սարատովի կառավարութիւնները. բայց մօտերս ձեզի ցորեն պիտի չկարենանք ղրկել։ Կը յուսանք տասը օրուան ընթացքին վերահաստատել գիծը։ Բաշխեցէք միսն ու ձուկը, որ յաւելեալ կրնանք ղրկել ձեզի։ Տասը օրէն ամէն ինչ կարգի պիտի մտնէ»։

1918 մայիս 31ին, գործավարներու խորհուրդը Ստալինը կը նշանակէր հիւսիսային Կովկասի մէջ պարենաւորման տնօրէն։

29 յուլիսին, Լէնինէն նոր հեռագիր մը. — «Մեզի ղրկեցէք ձուկ, միս, բանջարեղէն, եւ ինչ որ կրնաք։ Ու կարելի եղածին չափ՝ շուտ»։

Յեղափոխութիւնը յաղթած էր սեփականատէրերուն եւ բուրժուազիին, ու կը ստեղծէր սովետ իշխանութիւնը, ընկերվարութեան առաջին հաստատումը։ Բանուոր դասակարգի իշխանութիւնը հաստատելէ վերջ, պրոլետարիատը պիտի նուիրուէր ուրիշ խնդիրներու լուծման։ Բայց մահացուցիչ վտանգ մը կը սպառնար բանուոր դասակարգին, — սովը, «ոսկրոտ մատներով սովը»։

Քաղաքացիական պատերազմի վեր ի վայր շրջած էր երկրագործութիւնը։ Այսուհանդերձ, բնակչութեան բաւարար ցորեն կար։ Բայց, այդ ցորենը կուլակներու ձեռքն էր, ու գիւղերու այս բուրժուաները անոր մէջ կը տեսնէին բանուոր դասակարգը դէպ բաղդն չափով շահագործելու կարելիութիւնը։ Պատերազմը տակն ու վրայ ըրած էր ճարտարարուեստը։ Գործարանները խլեղ բանուորները չկրցան անմիջապէս արտադրութեան տէրն ըլլալ։ Ճարտարարուեստի արտադրութիւնը մէկէն ի մէկ ինկաւ։ «Քանի որ քիչ ապրանք կայ, բանուորը թող մեռնի սով»։

Այդ էր կուլակներու քաղաքականութիւնը, երբ ցորենին գինը անդադար կը բարձրանար։ «Անոնք որ դրամ պահած են՝ ցորեն կրնան գնել։ Բանուոր դասակարգին կը մնայ անօթի մեռնիլ»։ Այսպէս կը տրամաբանէին կուլակները։ Բայց, բանուոր դասակարգը չենթարկուեցաւ այս քաղաքականութեան։ Մտածից յարձակման մասին, կազմակերպեց աղքատ գիւղացիութիւնը, գիտցաւ իրեն քաշել միջակ գիւղացիներու զանգուածը եւ գինակցեցաւ անոնց հետ՝ պայքարի համար։

Աղէկ կամ գէշ, սովետ կառավարութիւնը կրցաւ, այդ քաղաքականութեան շնորհիւ, անուցանել բանուոր դասակարգը։ Առաջին տարին, պետութիւնը քաղեց 110 միլիոն փութ ցորեն, երկրորդ տարին՝ 220, իսկ երրորդ տարին՝ 285 միլիոն փութ։ Քաղաքային պատերազմը որքան կը սաստկանար, այնքան ուժգին կը պայքարէր բանուոր դասակարգը՝ պաշտպանելու համար գիւղացիներու հողերը սեփականատէրերու յարձակումներուն դէմ, եւ գիւղացիները այնքան լաւ կ'ըմբռնէին կարմիր բանակը ու բանուոր դասակարգը սնուցանելու անհրաժեշտութիւնը։ Եւ սակայն, պատերազմի համայնավարութիւնը չէր կրնար շարունակել իբրեւ խաղաղ ծառայել բանուորներու եւ գիւղացիներու յարաբերութեանց ընդարձակման.

Ահա թէ ինչու, քաղաքային պատերազմի վերջաւորութեան իսկ, երբ բանուորներու կողմէ շնորհուած խաղաղութիւնը թոյլ տուաւ ճարտարարուեստը վերահաստատելու, սովետ իշխանութիւնը պատերազմի համայնավարութենէն անցաւ տնտեսական նոր քաղաքականութեան, գրաւումէն՝ հողային տուրքին.

Այս նոր քաղաքականութեան տեւողութեան ընթացքին, պրոլետարիատը ունեցաւ յաջողութիւններ, զորս անկարելի կը նկատէր համաշխարհային բուրժուազին։ Առանց արտաքին փոխառութեան, քանի մը տարուան ընթացքին, ճարտարարուեստը հասցուց նախապատերազմեան աստիճանին, երկրին մէջ թափելով ապրանքներու քանակ մը, որ առիթ տուաւ գիւղացիներուն ոչ միայն հագուելու եւ տաքնալու, այլ եւ՝ երկրագործութիւնը վերահաստատելու։ Բայց, այս վերահաստատումը վերջ դրաւ նեպի առաջին շրջանին, որու ընթացքին պետութիւնը գիւղացիներէն առած էր, հողային տուրքի միջոցաւ, իր պէտք ունեցած ցորենը, իր պարենաւորումը լրացնելով՝ երկրագործական արտադրութիւնները ճարտարարուեստական արտադրութեանց հետ փոխանակելով։ Ճարտարարուեստը, անշուշտ, հողային նախանիւթերու գերաճում մը կը պահանջէր, եւ քաղաքները վերահաստատուելով հետզհետէ աւելի կը պահանջէին աւելի շատ ցորեն։ Հին ձեւերով անկարելի էր հողային արտադրութեանց յաւելում մը ձեռք ձգել։ Յեղափոխութիւնը ձեւափոխած էր դաշտերը։ Պատերազմէն առաջ, պրոլետարիան ու կուլակը կ'արտադրէին 72 առ հարիւր ցորենին, իսկ աղքատ ու միջակ գիւղացիները՝ միայն 28 առ հարիւր։ Յեղափոխութիւնը անհետացուց սեփականատէրը եւ տկարացուց կուլակը, որ, 1927ին, 20 առ հարիւրէն աւելի չէր արտադրեր։ Այսօր, մեծ մասը կ'արտադրեն աղքատ եւ միջակ գիւղացիք, որոնց արտադրութեանց քանակը 2500 միլիոն փութէն հասած է մինչեւ 4,052 միլիոն փութի

1927ի ձմրան եւ 1928ի գարնան ցորենի տագնապը վերջն է նեպի առաջին շրջանին, որու ընթացքին սովետ իշխանութիւնը պարտաւորուած էր հանդուրժելու կուլակին եւ գոհանալու միայն անոր շահագրգռական ձգտումներու սանձահարումովը։ «Ցորենի ճակատ»ի մասին խօսած իր պատմական ճառին մէջ, Ստալին պարզած էր այդ կացութեան եզրակացութիւնները. — «Ելքը կը կայանայ, ամէն բանէ առաջ, ցրուած ու յետամնաց գիւղացիներու պզտիկ ձեռնարկներէն՝ միացեալ, ընդարձակ ու հաւաքական ձեռնարկներու անցնելուն մէջ։ Ձեռնարկներ, որոնք օժտուած ըլլան մեքենաներով, գիտական տուեալներով, եւ ընդունակ՝ ցորենի գերագոյն չափը արտադրելու։ Ելքը կը կայանայ՝ անհատական — գիւղացիական տնտեսութենէն ընկերային — հաւաքական հողային տնտեսութեան անցնելուն մէջ»։

Համայնավար կուսակցութիւնը, Ստալինի ղեկավարութեան տակ, մէջտեղ դնելով ընկերվարական ճարտարարուեստի մեծ ծրագիր մը, որ ի վիճակի պիտի ըլլար բանուորներու եւ գիւղացիներու պահանջները բաւարարելու, երկրին տալու անհրաժեշտ միջոցները՝ աշխարհակալութեանց դէմ իր անկախութիւնը պաշտպանելու համար, եւ, միւս կողմէ, մէջտեղ դնելով հողային հաւաքական տնտեսութեան ծրագիր մը, յեղափոխութեան նուաճել տուաւ նոր շրջան մը։ Մեծ ճարտարարուեստի մը ստեղծումը, որ թոյլ կուտար ստեղծելու ընկերվարական մեծ հողագործութիւն մը, կը լրացնէր անհրաժեշտ պայմանները՝ վերջ տալու կուլակին իբրեւ դասակարգ, եւ գիւղացիութիւնը փոքր սեփականատէրի դասակարգէն վերածելու՝ ընկերվարական ընկերութեան աշխատաւորներու դասակարգին։ Յեղափոխութիւնը մտած է դասակարգերու վերջնական վերացումի շրջանին մէջ, բացած է քաղաքին ու գիւղին միջեւ գոյութիւն ունեցող հակամարտութեանց բարձման ճամբան։

Մեծ կոլխոզներու ստեղծումը դիւրին գործ չէ։ Թէքնիք տեսակէտով, ան աւելի դժուար է քան մեծ գործարաններու շինութիւնը, որովհետեւ գիւղին մշակութային մակարդակը աւելի ցած է քան՝ գործատուն կեանքին միջոցաւ կազմակերպուած բանուորինը։ Գիւղացիին համար մեքենան անընտել առարկայ մըն է։ Աւելին, մեծ գործարանները շինելու համար կրցանք կռթնիլ դրամատիրական երկիրներու փորձառութեան վրայ։ Բայց, կոլխոզներու ստեղծման մէջ, ռուս բանուորն ու գիւղացին առաջնորդներ են՝ բառին ամենալայն իմաստով։ Պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով անոնք կը ստեղծեն ճարտարարուեստականացած հաւաքական հողագործութիւն մը։

Դարմանացանը մօտ է։ Այդ ցանքը՝ ցորենի պատերազմն է։ Բայց մենք այդ պայքարը այժմ կը տանինք անհունապէս աւելի լաւ պայմաններու մէջ, քան հեղաշրջութեան յեղափոխութեան պատմութեան նախորդ շրջաններուն, որովհետեւ, մենք գիւղացիին կուտանք բան մը, զոր նախապէս չէր տուեր

Ստեղծած ենք մեր ճարտարարուեստը, որ հողագործութեան տուած է ու կուտայ արտադրութեան հօյակապ զործիքներ, եւ զանազան ձեւի ու միլիոնաւոր մեքենաներ։ Մեր հողագործական փորձարաններուն մէջ մենք կը պատրաստենք նորագոյն ոստուցիչներ, թրակթէօրներու բազմաթիւ վարիչներ եւ գիւղ կ'ուղարկենք հազարաւոր համայնավարներ՝ գիւղացիութեան օգնելու համար։ Ցանքի, ցորենի պայքարը կը տանինք յենած առաջին հնգամեակի ընթացքին ձեռք ձգուած արդիւնքներուն։

Պայքարելով ցորենի համար, կը պայքարինք հողային ընկերվարական կազմակերպութեան մը համար, կը պայքարինք յաջողութեանը համար կոլխոզներուն, որոնք Խորհրդային Միութեան պիտի տան անօրինակ ուժ մը։ Կոլխոզներու բարօրութիւնը կը նշանակէ գիւղացիներ, որոնք վերջնապէս անցած են ընկերվարութեան կողմը, եղած են ընկերվարութեան կառուցանողներ

Թատերական ներկայացում մը

Անկէ 6-7 տարի առաջ, պատեհութիւնը ունեցայ հայ թատրոնի մասին քննադատական քանի մը տող գրել ՅԱՌԱՋի մէջ։ Այդ թուականէն ի վեր առիթը չունեցայ վերստին ներկայ գտնուելու հայ թատերական ներկայացման մը, ոչ թէ կանխակալ մտածումով մը, այլ պարզապէս անոր համար որ Փարիզէն հեռու կը գտնուիմ։

Այս անգամ, երկար բացակայութենէ մը վերջ, ուզեցի ներկայ գտնուիլ Լեւոն Յարութի վերջին ներկայացման, — ինծի տոմսակ մը ղրկած էր։ Առ ի քաջալերութիւն, ամէն ճիգ ի գործ դրի, որպէս զի այդ երեկոյթին ազատ ըլլամ։ Հոծ բազմութիւն կար։ Ամէն պարագայի այս երեկոյթին, քաջալերութիւնը չէր, որ կը պակսէր։

Թատերական այդ գործն էր Խըզանկութիւն, հեղինակը (Վալադեան) գանէ ինծ անծանօթ։ Սոկալութիւնը կ'անցնի Հայաստանի մէջ, լեզուն՝ արեւելահայերէն։ Որչափ կրցայ հասկնալ, այս վէպին հերոսը, համակրելի բայց (անփորձ) երիտասարդ մըն է, որ կ'ուզէ ամուսնանալ նոյնքան համակրելի աղջկան մը հետ, որ Լանտան բնակող ազգականի մը այցելութիւնը կը ստանայ, նաեւ կոկիկ ժառանգութիւն մը։ Առաջին տեսակցութեան իսկ, այդ ազգականը կը հրապուրուի Վարսենիկի շնորհալի գեղեցկութենէն, եւ կ'ուզէ, ինչպէս շատ սովորական բան է որ եւ է արեւմտեան քաղաքակրթութեան մէջ ապրած ճենթլմէնի մը, օգտուիլ աղջկան շնորհէն առանց այլեւայլի։

Բնական է որ հայկական միջավայրին մէջ, այս յանդուգն քայլը դայթակղութեան մը տեղի կուտայ, եւ այդ պարագան է որ մէկ ծայրէն միւսը կը քաշքշուի տաժանելի ձանձրալիութեամբ մը։

Բեմի վրայ կ'երեւին, խաղին երեք հերոսներէն զատ, Նիկոլի մայրը, ծեր կին մը, հայ մօր տիպար մը, որուն բնականաբար այս էնթրիկները անախորժ եւ անպատուաբեր կը թուին։ Նիկոլի քոյրը որ շատ վրդովուած է Վարսենիկի ընթացքէն։ Բարեկամ մը, որ տանէն չելլեր «զարմանալի երեւոյթ» վերջապէս երկրորդական անձինք։

Թերեւս իբրեւ վէպ, այս գործը որոշ արժէք մը ունենայ, դժբախտաբար ի վիճակի չեմ այդ մասին կարծիք յայտնել. ա՛յն պարզ պատճառաւ որ գործը չեմ կարդացած։ Բայց ինչ կը վերաբերի բեմադրութեան, կը կարծեմ թէ, այնպէս ինչպէս ներկայացուեցաւ, որոշ թերութիւններ ունի։ Նախ լեզուն բնաւ բեմական չէ, երկար նախադասութիւններ, անախորժ նմանաձայնութիւն (onomatopée) եւ չափազանց դանդաղ ու անկապակից։ Հարկ կա՛յ մանրամասնութեանց մէջ մտնելու։ Ամէն պարագայի կրնամ հաստատել թէ շատերու կարծիքը նոյնն էր։

Վիպագրութիւնը ուրիշ բան է, թատերագրութիւնը ուրիշ բան։ Անհրաժեշտ է որ գրական գործ մը, որ գրուած չէ բեմի համար, յարմարցուի բեմին, ինչպէս կ'ըսեն՝ վերածուի (adaptation)։ Այլապէս լաւագոյն գործը կրնայ փճանալ բեմի վրայ։

Այնինչ կը վերաբերի խաղարկութեան, դժբախտաբար ստիպուած եմ նուազ ներողամիտ ըլլալու, բովանդակ, ինչպէս կ'ըսէի այս յօդուածին սկիզբը, 7—8 տարուան ակամայ բացակայութենէ մը վերջ կը սպասէի որ հայ թատրոնի սիրողները գոնէ որոշ յառաջդիմութիւն մը կատարած ըլլային կը ցաւիմ ըսելու, որ իմ ցանկութեան մէջ յուսախաբ եղայ։

Հայ թատրոնը ներկայացնելու յանդգնութիւն ունեցող երիտասարդները պարզ ամաթէօրներ են, եւ պէտք է համեստութիւնը ունենան առնելու հրապարակաւ ընելու փոխանակ թերթերու եւ յայտագիրներու մէջ անհամեմատ արժանիքներ յարուցանելու։ Որովհետեւ եթէ իսկապէս մեզի ծանօթ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիներն են Փարիզի հայ թատրոնին ներկայացուցիչները, ես իբրեւ Հայ, թատրոնի սիրահար, հայ թատրոնի նախանձախնդիր, այդ իրողութեան ոչ թէ պարծանք, այլ ամօթ պիտի զգայի միայն։

Առանց չափազանցութեան՝ պիտի խնդրէի, որ այսուհետեւ հայ ներկայացումներու հերոսները ազգին ճերմակ թուղթի վրայ «Հայ Սիրողներու Թատերախումբ» վերառատութիւնը, որ գիրենք գերծ կը կացուցանէ ամէն բարոյական պատասխանատուութենէ, եւ առիթ պատճառ մը չէ որ հայ հասարակութիւնը իր քաջալերութիւնը զլանայ իրենց։ Անհրաժեշտ է որ, — քանի մեզի համար անկարելիութիւն է այդ մարզին մէջ ունենալ իր անուան արժանի հայ թատերախումբ մը, — ամէն անոնք, որ կը զբաղին հայ դերասաններու օժանդակութեամբ, այդ հրաժարական պատճառը գտնեն, կոչելով զանոնք «Հայ Սիրողներու Թատերախումբ» (Groupe d'Artistes Amateurs): Այս կերպով գոնէ պահուած կ'ըլլայ հայ թատրոնի անցեալ պատիւը։

Վերջացնելէ առաջ, պարտք կը համարեմ իմ յարգանքի անկեղծ արտայայտութիւնս բերել Տիկին Աբրահամովսկայի եւ Օր. Տէմիրճեանի, առաջինը իր գեղեցիկ ձայնով եւ երկրորդը իր սքանչելի թէքնիքով մեզի պահ մը մոռցնել տալու անախորժ վայրկեանները։ Կրկին կ'ըսեմ որ եթէ քննադատութիւնը ուզէի աւելի հեռու տանիլ, ստիպուած պիտի ըլլայի սրունտուներու այլազան համադրութիւնը անկողմ խնդրոյ առարկայ դարձնել. Բայց շնորհալի այդ երկու հայուհիներու ներկայութիւնը միայն եղաւ պատճառ որ Salle de Conservatoireի երեկոյթէն նուազ զգլխտով դուրս ելլենք։

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏՕՆԵՐԸ

Խորհրդային Հայաստանի ազգային ժողովրդական կոմիսար 193[illegible] չիկ Օղլեան հրամանագրով մը թուականի տօնի եւ պարտադիր հանգստի օր հռչակած է թուականները. — Ցուցուար տարի, յունուար 22՝ Լէնինի մահուան 23՝ կարմիր բանակի օր, փետրուար 23՝ յեղափոխութեան մէջ բանակի օր, մարտ 12՝ ինքնակալութեան տապալման օր, մարտ 8 Փարիզի կոմունայի տարեդարձ, բանուորուհիի օր, մայիս 1 եւ 2՝ բ[illegible] թէքնասանակի օրեր։

Ամենազօր Միցուին

—·—

Քոփենհակ հրատարակուող Dagens Nyheter թերթը կը գրէ.—

Երեմն, ծայրագոյն արեւելքի ... թնդանօթները սկսան գոռալ: Կը ... մարդ— ինչու ճափոնցի ... հայրենասէրներն ու գերհայրենասէր ... պիտի պատասխանեն ծանօթ ... մը, ուր կը կրկնուին քաղաքակրթութիւն, կարգ, հայրենիքի ... չար, բառեր նորագոյն ... մը մտածման առթիւ, ... մարդկութիւնը փախանակ ... ինչո՞ւ, աւելի լաւ պիտի ... գնելով հարցումը սա ձեւով.— ... համար.

Եւ արդարեւ, ամէն մէկ պատերազմի առեւ, լաւ մը քննելով աջն ու ... մարդ կը գտնէ բարիքի կամ ... թագաւոր մը, եթէ երբեք ... թագաւոր մը՝ Զախարով ... կամ Տէթէրտինկ մը չեն, որոնք ... չահագրգռուած են իրենց ... պատերազմի չնորհիւ աւելցած տեսնելու: Ծանօթ է որ ... եւ Փարակուայի միջեւ մղուող պատերազմը Royal Shellի եւ Standard Oilի միջեւ մասնաւոր խնդիր մըն է: Եւ կռան Շաքոյի չուրջ բախող ... լաւ պիտի ընէին եթէ իրենց ... վրայ բանէին Գ. Տէթէրտինկի եւ Գ. ... անունները — վճռական, որոնց քովը ծառայութեան ... իրար կը սպաննին:

Իսկ կարող ծայրագոյն արեւելքի ...

Ո՞վ է ան: Ո՞վ կ'օգտուի ... Անժխտելի է որ նախայարձակ ... ամբողջովին կ'իյնայ Ճափոնի վրայ: Ո՞վ է այն մարդը, ուրեմն ... իր կամքը պարտադրելով Թոքիոյի կառավարութեան, եւ իր վիթխարի ազդեցութիւնը ի գործ դնելով ... վրայ, իր երկրին կը հաւատացնէ թէ՝ Ճափոնի գոյութիւնը կապուած ունի յաղթական պատերազմէ ... Այս ամենազօր իչխողն է Գ. Հաչիրիմօն Միցուին, վարիչն ու տէրը ... Միցուի Քօնսօրսիումին:

Ներկայիս ամերիկեան աւելի ընդարձակ թրըսթներու արժանաւոր մըրցակիցը նկատուող այս հսկայ նախաձեռնութեան ծագումը կ'երթայ մինչեւ 330 տարի առ, 1602ին, չրջանի մը, երբ Միցուիի նախնիներէն մին ... գործութեան իր առաջին աշխատանքները հիմնեց, միանգամայն ... չատ չահաբեր գործի ... Այս Թոկիւգ Միցուին յաջողեցաւ հսկայ հարստութիւն մը հիմնել, որ մէկ դարէն միւսը ... ժառանգորդներուն փոխանցուեցաւ ... մնալով: Ցափազանցութիւն չէ ըսել թէ՝ ճափոնական ամբողջ ճարտարարուեստը ընդարձակուած է Միցուիի անօրէնութեան ներքեւ.

Այժմու Պարոն Միցուին ծայրագոյն արեւելքի մէջ գնելի ամենաուժեղ ... է, աշխարհի մէջ ... ամենամեծ արտադրիչը, եւ ... ամենահարուստ մարդը: Երկրագործութեան մթերքները, ... կայսրը, քարիւղի հանքեր, ... գործարաններու դիրքը, ... դրամատուն, ... Գ. Հաչիրիմօն Միցուիի ... իր բանի վրայ: Այսպէս՝ կը հսկէ ... գործարաններուն, ... թերթերուն, առեւտրական ընկերութիւններուն եւայլն վրայ: Իր չահերը միայն Ճափոնի մէջ չեն սահմանափակուիր: Այլ, իրենց ճիւղաւորումները ունին Քորէայի, Չինաստանի, Հնդկաչինի, Հնդկաստանի, Վլատիվոսթոքի, Սիպերիոյ, Փիլիպպեան կղզիներու եւ մինչեւ Ամերիկայի մէջ: Փիլիպպեան կղզիներու եւ Հավայի մէջ դարձեալ պարոն Միցուին է ամենազօրեղը:

Մեր ժամանակներուն մեծ դեկավարներուն՝ Զախարէֆի, Տէթէրտինկի եւ Րոքֆէլլըրի նման՝ պարոն Հաչիրիմօ Միցուի, եթէ իր չահը պահանջէ, կ'օժանդակէ բռնապետութեանց, կը չղթայազերծէ ժողովրդային չարժումներ, կը յառաջացնէ միջազգային ճնթրիկներ: Ինքն է որ, կ'ըսեն, Չինաստանի մէջ կազմակերպած է ճափոնական ապրանքներու դէմ նշանաւոր սպյքոթը, պարդապէս պատճառ մը ունենալու համար պատերազմի, ուրկէ դուրս պիտի գար, ի նպաստ Ճափոնի, Մանչուրիոյ յաղթանակը՝ «անկախ» Մանչուքոյի երեւոյթին տակ:

Միցուիները, սերունդէ սերունդ, ոչ միայն չարունակած են իրենց հարստութիւնը աւելցնել, այլեւ պատրաստած են Ճափոնի ընդարձակման ազգային գիւցազներգութիւնը, մինչեւ որ իրենց երկիրը դարձուցած են արեւելքի գլխաւոր պետութիւնը: Ճափոնի բոլոր պատերազմներուն ետին, որոնք տեղի ունեցած են վերջին դարու ընթացքին, գործած է, միշտ, Միցուիներու ազդեցութիւնն ու կամքը: Իրենք են որ կը պատրաստեն ռուս եւ ճափոն պատերազմը, Քորէայի եւ Մանչուրիոյ յաղթանակը: Իրենք են որ ցանկացած են ձեռք գնել արեւելեան Սիպերիոյ, Փիլիպպեան կղզիներու եւ Աստուած գիտէ՝ խաղաղական եւ հնդկական ովկէանոսներու դեռ որ կղզիներուն եւ հողերուն վրայ...

Այսօր, Միցուիի իշխանութիւնը աւելի զօրաւոր է քան Միքատոյինը: Փոքրիկն պարոն Հաչիրիմօն, բացարձակ կամքի տէր մարդ մը, պէտք չունի ձեռք ձգելու սահմանադրութիւն կամ խորհրդարանը: Բոլորը իր ոտքերուն առջեւ են: Եւ պարոնը Լուի 14րդէն աւելի իրաւունք պիտի ունենար ըսելու «պետութիւնը ես եմ»... Իր մեծ իշխանութիւնը ժամանակի ընթացքին ալ աւելի ընդարձակելով, օր մը ան անպարկեշ պիտի կարդայ աշխարհի՝ ըսելով.— «Աշխարհ ես եմ...»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵՒ ՁԵՌՔԵՐ ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

—·—

Վիէն, 20 ապրիլ (Յառաջ).— Հազիւ մէկ տարի է, որ գործերը քիչ մը լաւ հունի մէջ մտած են, ու մեր գաղութը երկար ատենուան անգործութեան ճիրաններէն ազատուելով քիչ մը չունչ առած է: Թէեւ օրավարձերը նուազ, բայց դարձեալ ապրուստ մը կը ճարէ խնայասէր հայ ընտանիքը: Այս վերջերս միայն մէկ - երկու փոքրիկ գործարաններու մէջ, ուր կը գտնուին քիչ թիւով հայ բանուորներ, սկսած են դարձեալ գործերը թուլնալ, ուստի ժամերը կը պակսեցնեն, բայց ընդհանուր առմամբ, եւ բաղդատելով ուրիշ գաղութներու հետ, մեր գաղութը աւելի բախտաւոր է անցեալ յունիսէն ի վեր:

Թէեւ գաղութը անհամերաչխ ու պառակտուած է իր ներքին կեանքը քանի մը մեծամեծ ոգէաններու պատճառով, բայց եւ այնպէս, ամէն հոսանք իր գիտցած ձեւով վառ կը պահէ ազգային կեանքը: Երեխաներու գիչերային դասընթացքները կը չարունակուին արդէն երեք տարիէ ի վեր, որ անչուշտ մեծ օգտակարութիւն պիտի ունենայ, եւ որոշ հետքեր պիտի թողու մեր նորահաս սերունդին կեանքին մէջ:

Բայց այս վերջերս, մօտ 10—15 օրէ ի վեր, սեւ ձեռքեր մութին մէջ իրենց մասնութեամբ, մեր գաղութին գլխուն փորձանք են դարձեր:

Մաս մը հայրենակիցներ, որոնք տարիներ առաջ մտած են Ֆրանսա, իբրեւ առեւտրական եւ կամ մեկնելու պայմանաւ ուրիչ երկիրներ (թրանզիթ), հոս մնացած են զանազան միջոցներով իրենց թուղթերը կարգադրել վերջ: Այսպիսիներ անչուշտ Ֆրանսայի մեր բոլոր գաղութներուն մէջ ալ կը գտնուին, նոյնպէս եւ Վիէնի մէջ: Անոնք որ վերջերս մտած են, չեն յաջողած իրենց թուղթերը կարգին կանոնաւորել, օրէնքի խստութեան պատճառաւ, բայց զանազան միջոցներով չատեր աչխատանք ճարած են:

Քանի մը օր առաջ, վատ հոգի մատնիչները մատնեցին մօտ տասնեակ մը նման անկանոն թուղթ ունեցող հայրենակիցներ: Երկու հայ կիներ, որոնք կ'աշխատէին խարէյէնի չրջանին մէջ կերպասի մեծ գործարանը (Փասկալ), գործէ հանուեցան: Քննութիւնը կը կատարուի Լիոնէն եկած պետական գաղտնի պաշտօնեայի մը կողմէ: Կ'ըսեն թէ, Վիէնի ոստիկանութեան չվստահելով, մատնիչը լուր տուած է Լիոն, ու իր նպատակին հասած:

Ցիչեալ երկու կիներուն մասին լուր կը ձգեն «ամպօչ» բնոյ պաշտօնեային թէ հարիւր ֆրանքնոց թուղթերով է որ կ'աշխատին: Պաշտօնեան կը պատասխանէ, որ նման թուղթ ունեցողներ անկարելի է որ գործի առնուին, բայց քննութիւնը ցոյց կուտայ որ ճիշդ է, ու խնդիրը կը պարզուի, որ 20 ֆրանքնոց «աքմանտ ծով «ամպօչ» եղած են, իսկ ինքնութեան թուղթերը հարիւր ֆրանքնոց: Կեղծիքը կը պարզուի ու խեղճ կիները գործէ կը հանուին անմիջապէս: Իմացածիս համաձայն, յիչեալ գործարանին մէջ նման ուրիչ Հայեր եւս կան, եւ որոնց մասին եւս ուղեր են քննութիւն բանալ, ու երբ թէ տնօրէնը թոյլ չէ տուած: Ուրիչ երիտասարդ մը, որ երկու տարիէ ի վեր Վիէն կը գտնուէր ու կ'աշխատէր խաղախորդարանը, նոյնպէս մատնութեամբ գործէ հանուեցաւ: Քննութիւնը ցոյց տուած է, որ թրանզիթ եկած է ու հոս մնացած է, անմիջապէս 8 օր պայմանաժամ տրուեցաւ երկրէն մեկնելու համար: Խեղճ երիտասարդը, որ հազիւ երկու ամիս էր որ ամուսնացած էր, անտանելի վիճակի մը մատնուած է, ո՞ւր երթայ, ի՞նչ ընէ, ո՞ր քարին գլուխը զարնէ...: Այս պատճառաւ խաղախորդարանի բոլոր հայ գործաւորներուն անցագրերը պահանջած էին ու քննած: Երկու հոգի եւս գտած են անցագիր չունեցող, բայց թուղթերնին կանոնաւոր: Արձանագրած ու գացած են: Ան այժմ կ'աշխատին այս երկու հոգին: Ուրիշ հայ ընտանիքի մը եւս ներկայացած է գաղտնի պաշտօնեան, ու հարցուցած թէ որո՞ւ միջոցաւ ունեցան թուղթերը. Կինը վախնալով, որ կը բանտարկեն զիրենք, խոստովանած է թէ այսինչին միջոցաւ ընտւեցաւ, (բոլորին ալ կը հարցուի, բայց չեն ըսեր): Մատնանչուած անձը անմիջապէս ձերբակալելով ծեծած ու բանտարկած էին, բայց 24 ժամ վերջ ազատ ձգեցին:

Եւ այսպէս մօտ տասնեակ մը հայրենակիցներ մատնուած էին, բայց քանի մը հոգի արդէն չէին յաջողած 20նոց ինքնութեան թուղթ ձեռք ձգել, ու հարիւրնոց թուղթերը ցոյց տրուեցան իրենց ներկայացող գաղտնի պաշտօնեային:

Ամբողջ գաղութը միաբերան կը մատնանչէ անձ մը, թէ ան է այս բոլոր մատնութիւնները ընողը, բայց դրական փաստ կամ ապացոյց մը չկայ առ այժմ: Մատնանչուած անհատը երկար ատեն չէ որ կը գտնուի մեր գաղութին մէջ, ի՞նչպէս կարելի է գիտնալ մանրամասն եւ անուններով նման թուղթ ունեցող հայրենակիցները: Կան ուրիշ դաւադիր ու կարուելիք սեւ ձեռքեր, որոնք մութին մէջէն կը գործեն, բայց մենք չենք գիտեր դէթ առայժմ թէ ովքե՞ր են...

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի Ահարոն Ակումբի Վարչութիւնը կազմակերպած էր ընտանեկան ուրախառիթ հաւաքոյթ մը ամսոյս 15ին Շաբաթ երեկոյեան Ահարոն Ակումբին մէջ Զատկուան առթիւ: Ընկերներ եւ համակիրներ հաւաքուած էին իրենց ընտանեկան պարագաներով:

Մինչեւ կէս գիչեր երգեցին ու ուրախացան: Կար նաեւ հակթախաղ եւ զանազան ըմպելիներ, որմէ գոյացաւ հաւեսս գումար մը Ակումբին համար:

Գա, Աւիկի

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Դաշնակցական նոր ակումբը

«Հայրենիք» կը գրէ (4 ապրիլ).—

Մարտ 26ի կիրակի գիչերը, տօնական երեկոյ մը եղաւ Ֆիլատելֆիոյ Դաշնակցական եւ համակիր չրջանակներու համար: Այդ գիչեր՝ գաղութիս նոր սերունդէն 50 պատանիներ եւ նորահաս երիտասարդներ հրապարակաւ իրենց ուխտը ըրին եւ հիմնեցին Հ. Յ. Դ. Ֆիլատելֆիայի Պատանեկան Միութիւնը:

Նորթ-Ֆիլատելֆիոյ Հայ Ազգային ժողովարանը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր: Պատանիներուն հետ եկած էին եւ իրենց պարագաները: Բեմը սրահ մառ (Լուսին չկար) երգով, ձեռքերնին բռնած հայկական ու ամերիկեան դրօչակներ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը:

Ցետոյ խոր լռութեան մէջ 50 պատանիներ ոտքի վրայ, աջ ձեռքերնին վեր բռնած, միաբերան կրկնեցին ատենապետ ընկերոջ հետեւեալ խօսքերը.

— «Կ'երդնունք հաւատարիմ մնալ
Մեր ազգային ոգիին՝
Մեր պատմութեան,
Հայկական եռագոյնին եւ
Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրին
ու կանոնագրին»:

Ցետոյ խօսք առին երեք ընկերներ եւ տաք մթնոլորտի մը մէջ եղան նուիրատուութիւններ.

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Այնթապի գոյամարտը

—·—

Պուէնոս - Այրէսի «Արմենիա»ն կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 ապրիլ).

— «Այնթապի հերոսամարտը իր ժամանակով տարբեր է միւս հերոսամարտերէն, իր բնոյթով՝ առանձնայատուկ, իր միջավայրով եւ պարագաներով՝ ուչագրաւ, իր պայքարի տեւողութեամբ երկնակի երկար, քիչ զոհերով նոյն արդիւնքին հասած:

Մինչ հայկական միւս հերոսամարտերը արդէն անհագին գրականութիւն են ստեղծած իրենց չուրջը, որոնք կը կարդացուին վիպական յափշտակութեամբ, այնինչ Այնթապի դիւցազներգութիւնը դեռ կը մնայ անգիր ու անծանօթ:

Անկարելի է ճշգօրէն բնութագծել այս գոյամարտը, առանց տալու Այնթապցիի բնաւորութիւնը իր գլխաւոր գիծերով

Այնթապցին ջչախօս է, լուռ եւ խորագէտ: Անիկա իր վերջին խօսքը երբեք առաջ բերելու թեթեւօլիկութիւնը չունի, անկարելի է մէկ ակնարկով թափանցել անոր հոգիին եւ խորհուրդներու խորքը: Կը թուի թէ միշտ համաձայն է իր խօսակցի բառերուն, բայց իրականօրէն ան տարբեր վճիռ մը ունի ենթակայ խնդրին չուրջ, որ յետոյ կը գործադրէ յամառօրէն եւ յարատեւութեամբ:

Այնթապցին իրմէ զատ ոչ ոքի կը վստահի, եւ զգօն է իր չահերուն, առանց ուրիչներուն վնաս պատճառելու:

Քիչ մը քինախնդիր է, բայց ոչ վրիժառու, խոյնիսկ անյիչաչար է, երբ հզօր է, անհաշտ ու անընկճելի՝ եթէ տկար է:

Աւիրէքթապետական յարգանք ունի իր մեծերուն, եւ հեղինակութեանց կ'ենթարկուի, եթէ իւրայիններէն է: Իր քիչը, տկարն ու տգեղը միշտ գերադասելի է ուրիչին չատէն, հզօրէն եւ գեղեցիկէն: Գրեթէ ինքնաւիրահար մըն է:

Այնթապցին ուժեղ է, զգայուն եւ խուրր հոտառութեամբ, տեղացիականութեան գերի է, հայրենասիրութեան չափ: Դիւրահաւատ չէ բնաւ, բայց երբ մէկին վստահի՝ կոյր, անձնուէր եւ հաւատարիմ բարեկամ մըն է:

Շրջահայեաց, քծքող եւ բծախնդիր է, ամրակուռ ... Ազգասէր է, բայց ոչ ..., ուրիչի հզօրութիւնը զինքը չի չլացներ եւ իր տկարութիւնը ամօթ չի համարեր:

Այնթապցին քաջ է, անվհատ եւ հեռատես:

Թրքախօսութիւնը, կաթոլիկներու եւ բողոքականաց մշակութային ազդեցութիւնները երբեք չկրցին եղծանել անոր մէջ հայկական վեհութիւնը:

Ան այս բուռ մը ժողովուրդը տարագրուեցաւ պատերազմի առաջին տարին, ու թրծուեցաւ նոր փորձառութեամբ, դառնալով աւելի խորագէտ, զգոյշ եւ չրջահայեաց:

Նախկին 40 հազար ազգաբնակչութեան հազիւ կէսը վերադարձաւ իր ծննդավայրը, Սեբաստացի գաղթականներու հետ, յոգնած, չարչրկուած թէ ֆիզիքապէս եւ թէ բարոյապէս:

Կռուի առաջին իսկ վայրկեանին Այնթապցիները կը բռնեն հայկական ամենագործօն դիրքը եւ չմեղուցիչ արդարութեամբ երեւան կը բերեն միահամուռ կամք, ընդհանուր կարգապահութիւն եւ գերագոյն զիջողութիւն իրար հանդէպ: Անգամ պառակտողական հին գլուխները կը խոնարհին ընդհանուր չահին եւ դործին առջեւ:

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ քաղաքական կազմակերպութիւնները, հարկադրաբար, իրենց ամբողջ խարհրդաւորութիւնը մէկդի նետելով՝ մերկ կը կանգնին հանրութեան առջեւ:

Ու կը պարզուի որ՝

«Դաշնակցութեան գլխաւորութեամբ կազմուած զինուորական մարմնի ժամանակաւոր ներկայացուցչական ժողովին, ինքնապաշտպանութեան համազգային գոյն տալու համար գիմում կատարել հնչակեաններու եւ ռամկավարներու եւ քանի մը չէզոք անձանց եւ հաղորդել Դաշնակցութեան որոշումը, ... անդամէ թէ՝ քանի՞ զէնք կրնան տրամադրել ինքնապաշտպանութեան համար:

«Հետեւեալ օրը զինուորական մարմինը Դաշնակցութեան կոմիտէի ներկայութեան խառն ժողով կ'ունենար Դաշնակցութեան գլխաւորութեան մէջ, ներկայ էին Հնչակ. Ռամկավար ներկայացուցիչները...

«Այդ ժողովին մէջ պարզուեցաւ, որ Այնթապի հայութիւնը ինքնապաշտպանութեան համար կրնանաւոր զէնք բլլալով՝ կրնար մօտաւորապէս 45 կտոր զէնք տրամադրել, որոնց 35ը կը պատկանէր Դաշնակցական ընկերներու, 10 Հնչակեաններու եւ չէզոքներու, իսկ Ռամկավարներու ներկայացուցիչը կը խոստովանէր, որ իրենք հաց կտրելու դանակ իսկ չունէին»:

«Ոսկէ օր» էջ 23

Իր ներքին կազմակերպութեամբ եւ ... Այնթապի հերոսամարտը յար եւ նման է Վասպուրականի, Շապին - Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Սուրիոյ հերոսամարտերուն:

Ազգային Միացեալ, Զինուորական Մարմին, Զինուորական Ատեանութիւն, Վառելանիւթի Յանձնաժողով, Պարէնաւորման Յանձնաժողով եւ եւայլն. Եւ այս ամէնը պատահականութիւն մը չէ, այլ նախամտածուած, տարիներու տեւութեամբ ու փորձով է ձեռք բերուած: Ու այդ փորձառութեան փրկարար գործը կը տեսնենք նաեւ Այնթապի մէջ, հայութեան ճգնաժամային օրերուն:

Ով հաւատայ յեղափոխութեան՝ փրկութեան, ... մեր դոյամարտերու պատմութիւնը:

Եւ Այնթապը թէեւ չատ ուչ, բայց վերջապէս մերժեց այս անյայտ ճշմարտութիւնը, անհաշտ եւ ... ունենալով դժբախտ Մարաշը, որու անհաւատ ջարդը, հրկիզումն ու կատարածը զինքը մղեց անօրինակ հերոսութեան, 72 օր չարունակ, 80,000 արիւնարբու թշնամու դէմ:

Այսօր, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան տարեդարձին, մեր գլուխները կը խոնարհենք ինկածներու չիրիմներուն առջեւ, որոնք ... ապրեցան, բայց առաւել ... մեռան իրենց արժանապատուութեան համար, հայութեան համար եւ մեր Արիւնոտ Դատին ի խնդիր

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

Բ. ԿԻՆ.— Ձեմ ճանչնար:

Ա. ԿԻՆ.— Տե՛ս, միւսների հետ ..., թեւերը կապեցին:

Բ. ԿԻՆ.— Զօրքերով չրջապատուած կը տանին:

Գ. ԿԻՆ.— Ա՜, չլինի՞ սա թուրք ... լինի, ան որ ապստամբներ էր ... յեղափոխականների քով, թուրք բանտերէն.

Ա. ԿԻՆ.— Հըմ, թուրք բարեկամ! ... են այժմ այդ բոլոր թուրք բարեկամները, վախնամ որ գլխաւոր սանտիկները երէկի բարեկամները լինին:

Բ. ԿԻՆ.— Պահակները կը բազմանան, նոր զօրք կը դնեն տանիքներու վրայ

Գ. ԿԻՆ.— Բանուածները ազատելու համար յարձակումէ կը վախնան երեւի

Ա. ԿԻՆ.— Ո՞վ պիտի փորձէ ազատել

Գ. ԿԻՆ.— Եթէ ընկերական սէրը, հաւատարմութիւնը նչանակութիւն ունի, եթէ իրօք յեղափոխական անձնազոհութիւնը խօսք չէ միայն — այժմ դուրս մնացած ընկերները պէտք է որ յանկարծակի մի հարուածով ազատեն

Ա. ԿԻՆ.— Եթէ կարողանան...

Գ. ԿԻՆ.— Թող միասին մեռնին:

Ա. ԿԻՆ.— Իսկ դո՞ւն, մե՞նք... կառավարութիւնը յայտարարեր է, դիմադրութեան պարագային, կոտորածը ...

Բ. ԿԻՆ.— Նոր մարդ դուրս հանեցին. ո՞վ է:

Ա. ԿԻՆ.— Դեռ ուրիչ անոր եռեւէն. բոլորն ալ ոտքը բոպիկ են. կարելի՞ բան է ջրի մէջ ապրիլը:

Գ. ԿԻՆ.— Գաղափարի զոհերը կըրակի մէջ էլ կ'ապրին կամ կը մեռնին:

Բ. ԿԻՆ.— Քա, աղջիկ, հրացանաձգութիւնը կը սաստկանայ:

Ա. ԿԻՆ.— Ա՛հ, նոր միտքս ինկաւ, այս առաւօտ աքլորականին երեք հոգի ծպտուած անցան մեր դուռնէն, չլինի՛ անոնք այս ջրհորէն դուրս կ'ելլէին:

Բ. ԿԻՆ.— Ճանչցա՞ր:

Ա. ԿԻՆ.— Գլուխնին փաթթուած էր:

Բ. ԿԻՆ.— Զլինի՞ն թէ անոնք են պաչարուեր

Ա. ԿԻՆ.— Միայն թէ երկար չառնէի, Աստուա՛ծ իմ, ազատուող չլինի... Ա՛յ, սկսան ամէնի թեւերը իրար կապել:

Բ. ԿԻՆ.— Քա, հաւե՞ր են, ի՞նչ է:

Ա. ԿԻՆ.— Երբեմն չափազանց կը սեղմեն կապերը, կը տեսնե՞ս ինչպէս կը ծռմռկուին:

Բ. ԿԻՆ.— Կայ որ հազիւ ոտքի վըրայ կը կենայ:

Ա. ԿԻՆ.— Երկու նոր երիտասարդներ հանեցին ջրհորէն:

Բ. ԿԻՆ.— Ի՞նչ քայլերու ազմուկ է: Կը լսէ՞ս ..

Ա. ԿԻՆ.— Քա, կը մօտիկնան .. քովի տան ..

Գ. ԿԻՆ.— Զէ, տանիքի վրայ, դըրացիի տանիքէն մեր տանիքի վրայ անցան:

Ա. ԿԻՆ (ծունկի կ'իյնայ).— Ա՛խ, Աստուած իմ, այստեղ չգա՛ն:

Գ. ԿԻՆ.— Ի՞նչ, ի՞նչ կայ այստեղ, թող գան, ինչո՞ւ այդպէս կը սարսափիս:

Բ. ԿԻՆ.— Բայց ի՞նչ կայ որ, ո՞վ կայ մեր տունը:

Գ. ԿԻՆ.— Նոյն իսկ եթէ մէկը լինէր:

Բ. ԿԻՆ.— Դէ՛հ, նորէ՞ն կորիճութիւնդ բռնեց:

Ա. ԿԻՆ.— Հըմ, լսի՛ր, անցա՞ն, տանիքի դուռը գոց է

Բ. ԿԻՆ.— Հաւանական է որ նոր պահակ աւելցուցին:

Ա. ԿԻՆ.— Այնպէս մը ցուցնենք որ իբր թէ մարդ չկայ տունը:

Բ. ԿԻՆ.— Զչարժուինք ...

Գ. ԿԻՆ.— Նոր բանակ եկաւ:

Ա. ԿԻՆ.— Այսքա՛ն զօրք:

Գ. ԿԻՆ.— Հըմ, մի քանի յեղափոխական միայն բռնելու համա՞ր:

Ա. ԿԻՆ.— Հաչուեցի՞ր քանի հոգի էին:

Գ. ԿԻՆ.— Մինչեւ հիմա տասներեք հոգի են դուրս հաներ ջրհորէն:

Բ. ԿԻՆ.— Սպասիր, համբեր:

Ա. ԿԻՆ.— Հա, հա, տասներեք:

Գ. ԿԻՆ.— Զօրքերը դուրս կուգան մէկ մէկ ջրհորէն, երեւի ա՛լ մարդ չը մնաց ներսը: (Դուրս կ'ելլէ սենեակէն):

Ա. ԿԻՆ (ուշադիր).— Լսի՛ր, աղջիկ, կարծես թէ մարդ կայ տան մէջը

Բ. ԿԻՆ.— Կ'երազե՞ս, ի՞նչ է, ո՞վ պիտի լինի մեզմէ զատ:

Ա. ԿԻՆ.— Զէ՛, չէ՛, ես քայլերու աղմուկ կ'առնեմ

Գ. ԿԻՆ (ներս կ'իյնայ).— Մի՛ վախնաք, եթէ կ'ուզէք դուրս ելէք

Ա. ԿԻՆ (սարսափահար).— Ո՞վ է, ի՞նչ կայ, խուզարկութի՞ւն:

Գ. ԿԻՆ.— Չէ, մեր տանը

Բ. ԿԻՆ.— Ի՞նչ, յեղափոխակա՞ն:

Գ. ԿԻՆ.— Մի՛ վախնաք, մեր տան վրայ կասկած չկայ:

Ա. ԿԻՆ.— Ի՞նչպէս, ո՞վ դուռը բացաւ, ի՞նչպէս դուռը բացին, ի՞նչպէս ներս մտան, ա՛լ կորանք, վերջացանք, տանիքի վրայ զօրքերը, չորս կողմերնիս լեցան ...

Գ. ԿԻՆ.— Աղմուկ մի հանէք, այս առտու մեր դուռնէն անցնող երեք հոգի են, երբ այգին դուրս ելան, չորս կողմը բռնուած էր ա՛լ չարժուիլ չը կրցան ... հեռանալ չը կրցան, ն'ս պահեցի, ն'ս ներս առի ...

Բ. ԿԻՆ.— Դո՞ւ, դո՞ւ, (կատղած) մեր օջախը պիտի քանդես դուն

Գ. ԿԻՆ.— Աղմուկը աւելի վտանգաւոր ...

(Կը լսուի զինուորական նուագը):

(Մելիք, Կամսար, Արսէն կ'երեւին դրան մէջ):

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Երեք կիները, Մելիք, Կամսար, Արսէն

Գ. ԿԻՆ (ընդառաջ կ'երթայ եւ դէմերնին կը կտրէ Մելիքի, Կամսարի եւ Արսէնի).— Կեցէ՛ք, ո՛չ այսպէս, պատուհաններէն, չորս կողմերէն կրնան դիտել սենեակի մէջ, փոխուեցէք .. բան մը ձգեցէք գլուխնուդ:

(Ա. եւ Բ. կիները սարսափահար, սողալով դուրս կ'ելլեն սենեակէն):

Գ. ԿԻՆ.— (Մելիք, Կամսար ու Արսէն սաւաններու մէջ կը փաթթէ ու սենեակը կը մտնեն):

(Մելիք, Կամսար ու Արսէն կը թաքնուին յուսամուտին տակ ու դուրսը կը դիտեն):

ՄԵԼԻՔ.— Սարսափելի է վիճակնին:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ի՞նչ կարող ենք անել:

Լ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները

Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակ Պ. Էրրիօ կիրակի օր հասաւ Ամերիկա: Շոգենաւէն ելլելէ առաջ ողջոյնի խօսք ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին՝ անթելով: Ըսաւ թէ «խաղաղութիւնը իրագործելու համար անհրաժեշտ է աշխատիլ թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ: Մեր անսահման եւ անշահախնդիր գործակցութիւնը կը տրամադրենք ամերիկեան ժողովուրդին»: Յետոյ Նիւ Յորքէն ճամբով մեկնեցաւ Ուաշինկթըն: Նոյն օրը ամբողջ հօթը ժամ գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցան նախագահ Ռուզվէլթ եւ Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտ՝ նախագահական «Սէքոյա» զբօսանաւին վրայ:

Վերջին ծայր գաղտնապահութիւն կը տիրէ խօսակցութեանց նիւթին եւ արդիւնքին մասին: Թղթակիցները կը յաջողին սակայն որոշ լուրեր քաղել: Այսպէս, Ռուզվէլթ եւ Մաքտոնըլտ խօսած են ամերիկեան դրամին ներկայ վիճակէն առաջ գալիք հետեւանքներուն մասին: Խօսուած է նաեւ մաքսատուրքի, պատերազմական պարտքերու, զինաթափութեան եւ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին.

Այս առաջին տեսակցութենէն վերջ, Ուաշինկթընի դիւանագիտական շրջանակները շատ սկեպտիկ են՝ արդիւնքին մասին:

Էրրիօ երէկ առաջին շփումը ունեցաւ նախագահ Ռուզվէլթի հետ: Շատ փափուկ է Ֆրանսայի պատուիրակին դերը՝ միջազգային այդքան բարդ խնդիրներու թնճուկին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

Պ. Տալատիէ կիրակի օր կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ իր ընտրական շրջանակին՝ Օրանժի մէջ, պարզելով կառավարութեան տեսակէտները ներքին եւ արտաքին խնդիրներու մասին: Պարզեց ցարդ կատարուած աշխատանքները: Մասնաւորապէս փրանքի մասին խօսելով, հաւաստեց թէ փրանք-դրամը ո՛չ մէկ վտանգի ենթակայ է: Արտաքին ճակատին վրայ, Ֆրանսա հաստատ կը մնայ խաղաղասէր քաղաքականութեան մէջ:

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՂԹԵՑ ՍՊԱՆԻՈՅ

Կիրակի օր Փարք տը Փրէնսի մարզադաշտին վրայ, 50,000 հոգիի ներկայութեամբ ֆութպոլի միջազգային մրցումին մէջ Ֆրանսա յաղթեց Սպանիոյ 1ի դէմ զէրօ նշանակէտով:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Ազգային Դրամատան նախկին տնօրէն Լինտէնպլաթ ձերբակալուեցաւ Թէհրանի մէջ, իբրեւ զեղծարար:

ՍԱՍՏԻԿ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ պատահեցաւ երկոտասան կղզիներէն Քոսյի մէջ, կէս վայրկեան տեւողութեամբ, մարդկային զոհեր եւ նիւթական վնասներ պատճառելով: Կը կարծուի թէ շարժի կեդրոնը կը գտնուի Անատոլուի մէջ:

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին հայ ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՎԱԼԱՆՍ	*29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ*
ՌՈՄԱՆ	*30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին*
ՄԱՐՍԷՅԼ	*29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ*
	ԳՐԷԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ձեռնատետր յայտագրով:

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ մանկապարտէզի ցերեկոյթը Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի սրահին մէջ: Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քան, ԳԱՐՍ. — 35:
Պորտօ, ԳՈՐԾ. — 220:
Պոլէն, Թ. Մ. — 35:
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 849:
Սէթ, Կ. Է. — 70:
Սարսէլ, Օ. ԱՒԵՏ. — 105:
Տէսին, Գործ. — 300:
Շավիլ, Մ. Մ. — 100:
Շէլ. Պ. ՅՈՂ. — 210:
Ռըբէ, ԱԶ. — 35:
Փարիզ (2), Մ. ՌՒ. — 35:
Մարսէյլ, ՏԷՐ Բ. — 30

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléber: Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Դրիգորեան:

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ. անդամական ժողով: Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՒԵՏԻՍ ՏԱՄԿԱՃԵԱՆ եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկ. ԳԱՅԵԱՆԷ ՏԱՄԿԱՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀՆՏՔԵՐԸ

Կէս օրին Ոստիկանութեան Ընդհանուր Տնօրէնութիւնը հրատարակեց հետեւեալ ազդը. —

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

Կը փնտռուի Միկուէլ Թէրի, մականուանեալ Սէյմըրթ, այլ անուամբ Լը Ձիֆօ, սպանիացի, եկած է վերջին անգամ Անտալուզիայէն, որուն մասին կասկածներ կան թէ կապեր ունի Չորս Արդար Մարդիկներ անունով մարդասպաններու կազմակերպութեան հետ: Անգլերէն չի կրնար խօսիլ. հասակը հինգ ոտք, ութ մատնաչափ, աչքերը թուխ, սեւ մազերով, սեւ ու կարճ պեխով, դէմքը՝ լայն. այտին վրայ ունի ներմակ սպի մը եւ մարմինին վրայ կայ դանակի վէրք մը, կազմով՝ խոշոր:

Վերոյիշեալ պարգեւը պիտի տրուի այն անձին կամ անձերուն որոնց հայթայթելիք տեղեկութեանց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հաստատել անոր յարաբերութիւնները Չորս Արդարներուն հետ ու ձերբակալել զայն:

Այս ազդէն կարելի է եզրակացնել որ «Չայնարձակ»ի խմբագիրն ու իր օգնականը յարաբերութեան մէջ մտած էին, ամբողջ գիշերը, ոստիկանական իշխանութիւններուն հետ: Կարեւոր անձնաւորութեանց քունը խանգարած էին Մաարիտի մէջ՝ հաւաքելու համար Թէրիի ինքնութեան մանրամասնութիւնները ի պէտս ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէնին:

Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն նստած Փորթլընտ Փլէյսի իր բնակարանին աշխատանոցը՝ նամակ կը գրէր իր կալուածական գործերով զբաղող միջնորդին: Կալուածներ ունէր նախարարը Գրէնֆէլի մէջ, ուր մեծահարուստ մարդու մը պէս կ'ապրէր, երբ պաշտօնէ զրկուած ըլլար:

Ո՛չ կին ունէր ան, ո՛չ ալ զաւակ: «...Եթէ որ եւ է կերպով այս մարդիկը յաջողին գործադրել իրենց ծրագիրը պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրած եմ կտակիս մէջ թէ ձեզի եւ թէ բոլոր անոնց համար որոնք ծառայութիւններ բրին ինծի», կը գրէր նախարարը: Այս բառերէն կարելի էր հասկնալ իր նամակին իմաստը:

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, Սըր Ֆիլիփի տրամադրութիւնները փոխուած էին:

Բարեկամներու կողմէ կատարուած յարատեւ հսկողութիւնը եւ թշնամիներու սպառնական դիրքը, այն առտիճան զատնացուցեր էին զինքը որ, իր անձին դէմ ուղղուած այս նոր վտանգը փարատեց ամէն վախ: Իր մտքին մէջ ունէր անյողդողդ վճռականութիւն մը — քուէարկել տալ օրինագիծը, գաս մը տալ Չորս Արդարներուն եւ ամուր պահել Նորին Վեհափառութեան նախարարներուն անբռնաբարելիութիւնը:

«Անհատականութիւնը եւ հանրային գործունէութիւնը» *խորագրով իր յօդուածին մէջ — որ ամիսներ յետոյ լոյս տեսաւ «Քուարթըրլի Րիվիու» ամսագրին մէջ — Սըր Ֆիլիփ կը գրէր հետեւեալ տողերը.*

— «Անիմաստ ու այլանդակ պիտի ըլլար ենթադրել որ անձեռնհաս մարդոց կողմէ կատարուած պատահական քննադատութիւն մը, կրնայ ազդել կառավարութեան մէկ անդամին վրայ՝ ստիպելով այս վերջինը որ փոխէ իր ըմբռնումները այն օրէնքներուն մասին որոնք անհրաժեշտ են իր հովանաւորութեան յանձնուած բազմութիւններուն համար: Նախարարը միջոց մըն է իրագործելու համար բաղձանքները անանց որոնք բնականաբար իրմէ կ'ակնկալեն ո՛չ միայն իրենց ընկերային պայմաններուն կամ միջազգային առեւտրական յարաբերութեանց բարելաւման միջոցները, այլ նաեւ պաշտպանութիւն եւ ապահովութիւն տարբեր վտանգներու դէմ: Այդ պարագային իր պատասխանատուութիւններուն գիտակից ճախարար մը կը դադրի սովորական անհատ մը ըլլալէ ու կը վերածուի ինքնաշարժ մեքենայի մը»:

Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն շատ քիչ թիւով բարեկամներ ունէր: Իր մէջ կը պակսէին ժողովրդական մարդ մը դառնալու յատկութիւնները: Պարկեշտ, խղճամիտ ու զօրաւոր մէկն էր ան: Պաղարիւն էր եւ արհամարհող, որովհետեւ ճանչցած չէր սէրը իր կեանքին մէջ: Չէր գիտեր խանդավառուիլ կամ խանդավառել դիմացինը: Եթէ գործելու որոշ եղանակ մը աւելի վնասակար չէր քան ուրիշ մը, կ'ընդունէր զայն: Եթէ համոզուէր որ այսինչ ձեռնարկը անմիջական կամ ապագայ բարիք մը կը խոստանար հանրութեան համար, անկարելին կ'ընէր յաջողցնելու համար անոր իրականացումը: Կրնանք ըսել թէ փառասիրութիւններ չունէր ան, այլ միայն նպատակ: Վստահութեան արժանի անձ մըն էր դահլիճին ու անոր վրայ կ'իյնար տիրապէս որովհետեւ չէր գիտեր իմաստը «համակրելի» բառին: Կը պարտադրէր իր տեսակէտները իր պաշտօնակիցներուն՝ ամէն հարցի մէջ:

Իր պաշտօնավարութեան ընթացքին չորս տարբեր առիթներով թերթերը արձանագրեցին «նախարարի մը հրաժարման լրոյց»ը եւ ամէն անգամուն ալ դահլիճէն հրաժարողը եղած էր այն անդամը որ տարակարծիք եղած էր արտաքին նախարարին հետ: Մեծ ու պզտիկ բոլոր խնդիրներու մէջ ան կ'արժեցնէր իր խօսքը:

Բացարձակօրէն մերժած էր բնակիլ Տաունինկ Սթրիթի պաշտօնատան մէջ: Բնակարան մը ունէր Փորթլընտ Փլէյս եւ նախարարութիւն կ'երթար կառքով, ամէն առտու ժամը ... ատենին: Հեռաձայնի մասնաւոր գիծ մը հաստատուած էր իր տանը աշխատանոցէն մինչեւ նախարարութեան պաշտօնական շէնքը: Այսպէս բովին կորուած էր Տաունինկ Սթրիթ որուն մէջ բնակելու փառքը վերապահուած էր իր կուսակցութեան պատկանող շատ մը մեծ մարդոց մէջ:

Հիմա, սակայն, երբ կը ... սպառնագրին մէջ յիշուած վերջին օրը, ոստիկանութիւնը պնդեց որ նախարարը փոխադրուի իր պաշտօնատունը: Այնտեղ, Տաունինկ Սթրիթի մէջ, Նախարարին պաշտպանութիւնը պիտի դիւրանար:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՅԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ 1933

26 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2172

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՆՏԵՍԱԿԱ՞Ն ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

—o—o—

Երէկ կէսօրէ վերջ Ժընեւի մէջ վերարացուեցաւ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը, որ ընդհատուած էր անցեալ մարտ 27ին, զատկական արձակուրդներու առթիւ... [line start uncertain] տարբերել անորոշութեան մէջ:

Բազմաթիւ ծրագիրներ ներկայացուած էին Խորհրդաժողովին: Մանաւորաբար ուշագրաւ առաջարկներ կը պարունակէր Ֆրանսականը: Սակայն ժողովը մեծամասնութեամբ որոշեց, վերջնական վիճաբանութեանց համար իբրեւ հիմ ընդունիլ Անգլիոյ վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտի ծրագիրը:

Երբ Ժընեւի մէջ կ'որոշուէր ապրիլ 25ին վերարանալ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը, նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկին մասին տեղեկութիւն չկար: Իսկ այսօր երբ ամբողջ աշխարհ աչքերն ուղղած է դէպ ի Ուաշինկթըն, երբ օրուան բոլոր քաղաքական եւ տնտեսական կնճիռները խոր քննութեան կ'ենթարկուին աշխարհի երեք մեծ պետութեանց կողմէ, չենք գիտեր թէ Ժընեւի մէջ ո՛րքան օգտակար աշխատանք պիտի կատարէ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը:

Ամբողջ աշխարհ անելի մատնուած է: Կ'ապրինք ճգնաժամային շրջանի մը մէջ: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ մարդկութիւնը կը տառապի տնտեսական տագնապէն: Ու այդ տագնապը փարատելու սահմանուած է միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովը, որուն նախերգանքը կը կազմեն Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները:

Ուրեմն բաց ի Անգլիայէն, Միացեալ Նահանգներ եւս կը կարծեն թէ չարիքին արմատը թաքնուած է տնտեսական տագնապին խորերը, եւ թէ առոր դարման տանելով, կարելի կ'ըլլայ բուժել ամբողջ մարդկութիւնը ցնցող ցաւը:

Երբ հրաւէր կ'ուղղէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշտօնական ներկայացուցիչներուն, նախագահ Ռուզվէլթ օրակարգի վրայ տնտեսական խնդիրներ միայն դրած էր: Սակայն ինչպէս հեռագիրը կը հաղորդէ, Պ. Մաքտոնըլտի հետ իր չփման երրորդ օրը արդէն իսկ ստիպուեր է փոխել խօսակցութեան թելը եւ ամբողջ եօթը ժամ յատկացուցած Զինաթափութեան հրատապ հարցին:

Այլ խօսքով, տնտեսական կնճիռներու արմատական լուծումին համար, անհրաժեշտ տեսնուած է նախ լուծել քաղաքական հանգոյցը: Զինաթափութիւն բառը շատ լայն իմաստ ունի: Ամբողջ Եւրոպայի ճակատագիրը կախուած է այդ միակ բառով խորհրդանշուած բազմաթիւ քաղաքական բարդ վէճերու բանաւոր լուծումէն:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը ստեղծուեցաւ քանի մը տարի առաջ, այն յոյսով թէ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Սակայն վիճաբանութիւնները հակառակ արդիւնք տուին: Այդ ժողովին օգուտն այն եղաւ, որ յաճախորէն հրապարակ զլուեցան պետութենէ պետութիւն գոյութիւն ունեցող խուլ հակամարտութիւնները, գաղտնի անվստահութիւնները, նախանձն ու մտահոգութիւնները: Այնտեղ է որ Գերմանիան բացեց իր երկարամեայ լռութիւնը, գլուխ բարձրացուց եւ բողոքեց Վերսայլի դաշնագրին դէմ: Սպառազինման հաւասարութիւն պահանջեց: Ու աւելի առաջ երթալով, դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիր յարոյց. Մէկ խօսքով, Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը փոխանակ Եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովելու, աւելի թանձրացուց մթնոլորտը, հրահրեց կիրքերը եւ ստեղծեց անել կացութիւն մը:

Ելք մը գտնելու մտահոգութիւնն էր որ Հռոմ գրկեց Անգլիոյ վարչապետը: Եւ կարծես հաստատելու համար « ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի » առածը, իրեն հետեւեցան Գերմանիոյ պատասխանատու նախարարներն ու Աւստրիոյ վարչապետը: Մեծ Պատերազմէն ի վեր, գաղտնի դիւանագիտութիւնը երբեք այնքան ի պատուի եղած չէր, որքան այս վերջին մէկ ամսուան ընթացքին:

Հռոմի խօսակցութեանց առանցքն էր դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: Ուրեմն տասնըհինգ տարիէ ի վեր հաստատուած գոյավիճակը եկած հասած է այնպիսի կէտի մը, ուսկից անդին անկայունութիւն կայ եւ անդունդ: Վերսայլի, Սէն-Ժէրմէնի, Թրիանոնի եւ Նէօյիի հաշտութեան դաշնագիրներով հաստատուած խաղաղութիւնը վտանգուած է բոլորովին: Այսօր աւելի քան երբեք պատերազմի հոտ կուգայ Եւրոպայէն: Բոլորն ալ համաձայն են՝ խոստովանելու համար թէ կ'ապրինք շրջանի մը մէջ, որ իր բազմաթիւ արտայայտութիւններով շատ կը յիշեցնէ 1914ի նախօրեակը:

Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը հիմա օրակարգի առաջին հարցը կը կազմէ: Երբ այս է կացութիւնը, ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել Զինաթափութեան Խորհրդաժողովէն, Ուաշինկթընի խօսակցութիւններէն եւ տնտեսական միջազգային համաժողովէն: Երեւոյթները փրկելու, նիւրին փաստիկները պարտկելու միայն կրնան ծառայել անոնք: Բուն վէրքը քաղաքական է:

Այսօր Եւրոպայի մէջ կան գոհ եւ դժգոհ պետութիւններ, յաղթականներ եւ պարտուածներ: Մինչեւ որ գոհացում չտրուի դժգոհներուն, մինչեւ որ պարտուածները յաղթականներուն հաւասար չզգան իրենք զիրենք, անկարելի պիտի ըլլայ հեռացնել պատերազմի մղձաւանջը: Մինչեւ որ մեծ ու պզտիկ պետութիւնները չկարենան անուշի կապել քաղաքական վէճերը, միամտութիւն պիտի ըլլար դրական արդիւնք սպասել խորհրդաժողովներէն:

Տնտեսականէն վեր եւ անոր վրայ տիրապետող՝ կայ քաղաքական տագնապը:

Ու պէտք չէ մոռնալ մանաւանդ թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը քաղաքական վտանգաւոր խաղ մըն է եւ կրնայ նոր փոթորիկ մը պայթեցնել Եւրոպայի գլխուն:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Օսմ. Հանրային Պարտքի նոր համաձայնագիրը

Օսմանեան Հանրային Պարտքի վարչութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ գնկայցը.—

1932 մարտէն ի վեր Փարիզի մէջ կատարուած բանակցութիւնները որոշելու համար Թուրքիոյ ինկած բաժինը՝ յանգեցան վերջնական համաձայնութեան մը, որ կնքուեցաւ 1933 ապրիլ 22ին Փարիզի Թրքական դեսպանատան մէջ Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչին եւ զանազան երկիրներու բաժնետէրերու պատուիրակներուն միջեւ:

Այս համաձայնութիւնը կը նախատեսէ ստեղծումը նոր « Թրքական Պարտքի պարտաթուղթեր »ու՝ 962,636,000 ֆրանք անուանական դրամագլուխով, որուն 940,193,000 ֆրանքը իբրեւ Թուրքիոյ բաժինը Օսմանեան Հանրային Պարտքէն եւ 22,443,000ը Թուրքիոյ ունեցած զանազան պարտքերու կարգադրութեան համար:

Նոր պարտաթուղթերը անուանական 500 ֆրանքի արժէք պիտի ունենան եւ տարեկան 100ին 7ուկէս տոկոս պիտի բերեն՝ կէս առ կէս վճարելի 6 ամիսը անգամ մը, առաջին կտրօնը որ 18.75 տոկոս պիտի բերէ, վճարելի է 1933 նոյեմբեր 25ին: Պարտաթուղթերը կրողին պիտի ըլլան եւ 10 տարի չպիտի կրնան ուրիշին փոխանցուիլ: Վճարումները պիտի ըլլան ֆրանսական ֆրանքով եւ երկրորդ դրամով մը՝ զոր ազատօրէն պիտի որոշէ վարչական խորհուրդը երբ հարկ տեսնէ:

Այս նոր պարտաթուղթերը պիտի չըջնջուին առ առաւելն 50 տարուան մէջ՝ գնումով կամ վիճակով: Մինչեւ վերջնական չնջնջումը, անոնք պիտի ապահովուին տարեկան 700,000 Թրքական ոսկիի տեւական գումարով մը, ապահովուած Պոլսոյ, Ղալաթիոյ եւ Հայտար Փաշայի մաքսատանց ընդհանուր եկամուտներով: Թուրքիա իր տարեկան վճարումները պիտի սկսի 1933 յունիս 1ին:

Այժմու Թրքական բոլոր արժեթուղթերը Թուրքիոյ վերաբերեալ բաժինին համար՝ պիտի փոխանակուին նոր պարտաթուղթերով. միւս պարտական պետութեանց ինկող բաժնին համար բաժնետէրերու իրաւունքները վերապահուած են:

Այս փոխանակութիւնը պիտի կատարուի Լօզանի դաշնագրին 49րդ յօդուածով նախատեսուած մարմնին որոշած հիմերուն վրայ, Պ. Ժէրմէն – Մարթէնի իրաւարարական կարծիքը առնելէ վերջ, հաշուի առնելով իւրաքանչիւր փոխատուութեան մասնայատկութիւնը:

(Ձեկոյցը յետոյ կուտայ ցանկը Օսմանեան հին պարտաթուղթերուն՝ նշանակելով անոնց փոխարէն տրուելիք նոր պարտաթուղթերու համապատասխան արժէքը):

Նոր համաձայնագիրը պէտք է վաւերացուի Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովին կողմէ իր ներկայ նստաշրջանի ընթացքին: Յետոյ պիտի ենթարկուի բաժնետէրերու հաւանութեան՝ ներկայ իւրաքանչիւր օսմանեան արժեթուղթի համար շուրջ 6—7 ֆրանքի բացառիկ զանձում մը կատարելով:

Նոր համաձայնագրին մանրամասն վերլուծումը պիտի հրատարակուի խորհուրդի 1931—32ի շրջանի տեղեկագրին մէջ, որուն հրատարակումը մօտալուտ է: Նոյնպէս վաւերացումէն անմիջապէս վերջ, բաժնետէրերու տրամադրութեան տակ պիտի դրուի զեկոյց մը:

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները

Նախագահ Ռուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցի մը մէջ կ'ըսուի թէ երկու պետական մարդիկը խոր քննութեան ենթարկած են Ժընեւի զինաթափութեան խորհրդաժողովին աշխատանքները: Կարծիքի փոխանակութիւնները այն եզրակացութեան բերած են զիրենք թէ՝ զինաթափութեան եւ միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովները յաջողութիւն պիտի գտնեն: Նախագահ Ռուզվէլթ Պ. Էրիոյի հետ պիտի շարունակէ զինաթափութեան հարցին քննութիւնը:

Այս զեկոյցը խոր տպաւորութիւն առաջ բերաւ Ուաշինկթընի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ, որովհետեւ դեռ մինչեւ վերջին օրերը Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար Քորտէլ Հըլ կը պնդէր յանուն իր կառավարութեան՝ թէ տնտեսական հարցերը տիրապետող դերը կը կատարեն համաշխարհային կացութեան վրայ եւ թէ քաղաքական խնդիրներու լուծումը կապէս կախում ունի տնտեսական հարցերու լուծումէն: Արդ, բոլորովին ուշագրաւ է այն երեւոյթը թէ՝ մինչ Ռուզվէլթ եւ Մաքտոնըլտ երկու օրուան ընթացքին միայն երեք ժամ խօսեցան տնտեսական կացութեան մասին, մինչ զինաթափութեան խնդրին՝ այսինքն Եւրոպայի քաղաքական կացութեան յատկացուցին եօթը ժամ: Կը կարծուի թէ Գրիան – Քէլլօկ դաշինքը նոր յաւելումներ պիտի ստանայ՝ խաղաղութիւնը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար:

Պ. Էրիօ նախագահ Ռուզվէլթի հետ իր առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ երկուշաբթի իրիկուն ժամը 6ին: Ռուզվէլթ եւ Մաքտոնըլտ համաձայնած են ամբողջելու տոլարն ու սթերլինը: Միայն թէ երկու դրամներու սակին մասին վերջնական համաձայնութիւն գոյացուցած չըլլալով, Էրիօն իրաւարար կարգած են:

Երէկ ամբողջ օրը նախագահը տեսակցեցաւ Էրիոյի հետ: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակին ներկայութիւնը բարերար ազդեցութիւն պիտի ունենայ՝ անգլիական եւ ամերիկեան հակոտնեայ տեսակէտները հաշտեցնելու եւ առ հասարակ Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները դրական արդիւնքի մը յանգեցնելու համար:

Իտալական խաղեր Պալքաններու մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Իտալիա վերջերս փորձեր կ'ընէ համոզելու Ռումանիան, որ բաժնուի Փոքր Համաձայնութենէն: Մարտ ամսուն Պուքրէշի իտալական դեսպանը առաջարկած է Ռումանիոյ ապահովել իր հողային ամբողջութիւնը եւ չարծարծել վերաքննութեան խնդիր, պայմանաւ որ համաձայնի մտնել խմբակցութեան մը մէջ, որուն մաս պիտի կազմեն Հունգարիա, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Լեհաստան: Համաձայնութիւնը, եթէ գոյանայ, տեղի պիտի ունենայ հետեւեալ պայմաններու տակ.— Պուլկարիա պիտի հրաժարի Տոպրուճայի վրայ իր պահանջներէն, փոխարէն ստանալով Մակեդոնիան: Հունգարիա պիտի հրաժարի իր պահանջներէն ռումանական Պանաթի եւ Թրանսիլվանիոյ վրայ, փոխարէն ստանալով Եուկոսլաւ Պանաթը: Իտալիա իրեն կը վերապահէ Տալմաչիան: Վերջապէս, Չեխոսլովաքիոյ մէջէն նրբանցք մը պիտի միացնէ Հունգարիան եւ Լեհաստանը: Այս առաջարկները մերժուած են Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքոյի կողմէ: Այդ պատճառաւ ալ Մուսոլինի բուռն յօդուած մը հրատարակեց Փոքր Համաձայնութեան դէմ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Երէկ առաւօտ ժամը 10ին նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց Էլիզէի մէջ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Խորհրդակցութեան առարկայ դարձան օրուան քաղաքական եւ տնտեսական կարեւոր հարցերը: Վարչապետ Պ. Տալատիէ խորհուրդին հաղորդեց առաւօտուն Պ. Էրիոյէն ստացուած հեռագիրները:

Նախարարական խորհուրդին որոշումները հեռագրով հաղորդուեցան Ուաշինկթըն՝ Ֆրանսայի արտակարգ պատգամաւորին:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

32րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Փոքրիկն Արմինէ – Միրէյլ Պալըթիարեան իր մկրտութեան առթիւ	50
Գումար	50
Ապրիլ 19ի գումարը	8878
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8928

Ալպանիա կը ձերբազատուի՞ Իտալիայէն

Ալպանիոյ խորհրդարանը երկու կարեւոր փոփոխութիւններ մտցուց Սահմանադրութեան մէջ, ի վնաս կաթոլիկներու: Առաջինը կանխարգիլիչ դրաքննութիւն կը հաստատէ եւ ալպաներէն թերթ հրատարակելու իրաւունքը կը վերապահէ միայն ալպանահպատակներուն: Այս արգելքը կը վերաբերի Շքոտրայի երկու կաթոլիկ թերթերուն, քանի որ միւս բոլոր թերթերը կառավարական են: Երկրորդով կը ջնջուին բոլոր մասնաւոր վարժարանները եւ կրթութեան մենաշնորհը կը տրուի կառավարութեան, որովհետեւ « մասնաւոր վարժարանները ազգային գաղափարախօսութեան համապատասխան կրթութիւն չեն տար եւ իրենց անունը կը ստանան դուրսէն »: Այս երկրորդ յօդուածով պիտի փակուին ո՛չ միայն Շքոտրայի ժիզուիթ եւ Ֆրանչիսկեան դպրոցները, այլ եւ Շքոտրայի, Պէրաթի, Էլպէսանի եւ Վալոնայի իտալական կրթական հաստատութիւնները:

Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնները մտահոգ են այն մասին թէ փոքրամասնութեանց դպրոցներն ալ ենթակա՞յ են այս նոր օրէնքին: Եթէ այո՛, ալպանական կառավարութիւնը ոտնակոխ բրած կ'ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ իր ստանձնած յանձնառութիւնները:

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ նման ուրիշ փոփոխութիւններ ալ պիտի մտցուին դեռ եւ թէ Ալպանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը ներկայ տարուան ընթացքին արագ փոփոխութեան պիտի ենթարկուի: Իւկոսլաւիոյ մասին քանի մը տարիէ ի վեր վարիչ շրջանակներու մէջ գլացուած մտահոգութիւնները հանդարտած են

Հիմա հասկցուած է թէ Պելկրատ հողային ոչ եւ է պահանջ չունի Ալպանիայէն

Զրոյց կը շրջի թէ Թագաւորին բարեկամ կարգ մը անձնաւորութիւններ կը յանձնարարեն ջնջել Հռոմի հետ կնքուած զինակցութիւնը:

Պուլկար եւ թուրք միջադէպը

Երէկ գրած էինք թէ Թուրք ազգայնական ուսանողները բուռն ցոյցեր կատարած են պուլկար դեսպանատան առջեւ: Պոլսոյ վերջին թղթարերին բերած մանրամասնութեանց համաձայն, ցոյցը տեղի ունեցած է ապրիլ 20ին կէսօրէ վերջ Պոլիս՝ Մաչքայի պուլկար հիւպատոսարանին առջեւ, մասնակցութեամբ 2000 Թուրք ուսանողներու Հոն բուռն ատ մը կը խօսի Ուսանող. Միութեան նախագահը: Ցուցարարները յետոյ կ'երթան Ֆէրիգիւղի պուլկար գերեզմանատան առջեւ: Հակառակ ոստիկանական արգելքին, քանի մը հոգի պատէն մագլցելով գերեզմանոցէն ներս կը մտնեն եւ կը սկսին ճառել, ըսելով. « Պուլկարները թող քաղաքակրթութեան եւ մարդկայնութեան դաս առնեն մեզմէ, մենք մեռեալները չենք անարգեր, ընդհակառակն կը յարգենք »:

Ուսանողական թափորը մեծ պղտորայէն կ'ուղղուի դէպի Թաքսիմ, սակայն Բանկալթիի պահականոցին առջեւ ոստիկանութիւնը ուժ գործածելով կը յաջողի կեցնել զանոնք, ձերբակալելով պարագլուխները, որոնք, ինչպէս գրեցինք, կը հասնին 80 հոգիի: Ձերբակալուածներուն մէջ են ուսանող. միութեան նախագահ Թէվֆիք եւ ընդհ. քարտուղար Շիւքրի Գայա պէյ:

Թուրք թերթերը խիստ լեզու կը գործածեն Պուլկարներուն դէմ: « Ճիւմհուրիյէթ »ի մէջ Ապիտին Տավէր յօդուած մը կը գրէ « Պէտք է ազատել Դանուբի Թուրքերը » խորագրին տակ:

ՆՈՐ ԴԷՊՔ ՄԸՆ ԱԼ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պուլկարները Գըրճալիի մէջ կախած են Թուրք մը՝ վիզին անցունելով սա վերտառութեամբ ցուցանակ մը. « գէշ մարդ ըլլալուն համար կախուած է »: Գըրճալիի Թուրք ժողովուրդը սարսափի մատնուած է այս դէպքին հետեւանքով:

Պուլկարիա կը սպառազինուի

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն 24 ապրիլ թուականով.—

Վերջին օրերս Պոլսոյ մէկ զինավաճառին առաջարկներ եղան գնելու կարեւոր քանակութեամբ պատերազմական զէնքեր: Զինավաճառը կասկածելով միջնորդներու անկապակից խօսքերէն, լուր տուաւ ոստիկանութեան: Վերջինս ձերբակալեց Աղէդ եւ Եաքօ անուն երկու հոգի, որոնք յայտարարեցին թէ զէնքերը իրենց տուողն էր Պոլսոյ նաւահանգիստին մէջ խարսխած Գալիլէօ գերման շոգենաւին նաւաստիներէն մէկը: Մաքսատան պաշտօնեաները անմիջապէս քննութեան ձեռնարկելով, հաստատեցին թէ իրապէս խնդրոյ առարկայ զէնքերը գողցուած էին յիշեալ շոգենաւէն, որ կարեւոր քանակութեամբ զէնք կը փոխադրէր Պուլկարիա: Գալիլէօ այդ զէնքերը բեռցած էր Համպուրկի մէջ Վառնա տանելու համար: Թուղթերուն մէջ « երկրագործական գործիքներ » արձանագրուած էին զէնքի սնտուկները: Հաստատուած է նաեւ որ Գալիլէօի փոխադրած զէնքերը Գերմանիա ապսպրուած էին պուլկար կառավարութեան կողմէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԿՈԼԽՈԶԸ

ԽՄԲ. — Թէ կոլխոզները (հաւաքական գիւղատնտեսութիւն) ճորտութիւն չեն եւ հայ ժողովուրդը հինէն ի վեր մասամբ գործադրած է ցանուցան շրջաններու մէջ, ՅԱՌԱՋի մէջ ճոխ գրեց աշխատակից մը, Ազատ, յետոյ փրոփ. Տոստոմեանց եւս վերջերս եկաւ այստեղ վկայելու այդ մասին: Բայց այլապէս շահեկան է ընկ. Վրացեանի այս յօդուածը, զոր կ'առնենք «Նոր Օր»էն:

Նորութիւն չկայ լուսնի տակ: Ամենանոր համարուած բանը՝ մէկ էլ տեսնում ես՝ անյիշատակ ժամանակներից ի վեր գոյութիւն է ունեցել:

Բոլշեւիկները կարծում են, թէ իրենք նոր գաղափարներ են բերել աշխարհ: Բոլորովին նոր են համարում եւ իրենց հաւաքական տնտեսութիւնները գիւղում, այսպէս կոչուած կոլխոզները: Այն ինչ, պատմութեան մէջ բազմաթիւ փորձեր են եղել ինչպէս ողջ տնտեսութիւնը, այնպէս եւ երկրագործութիւնը համայնական սկզբունքով կազմակերպելու:

Մի փոքրիկ փորձ էլ գտնում ենք հայ կեանքում. Գ. Վ. Սրուանձտեանցը պատմում է այդ փորձի մանրամասնութիւնները (*), եւ դուրս է գալիս, որ առաջին գաղափարը ծնունդ է առել ոչ թէ կարմիր Մոսկուայում, այլ Ակն քաղաքում: Լսենք այդ հետաքրքրական պատմութիւնը:

1865ին, Ակնում կազմւում է Նախապետական անունով մի ընկերութիւն, որի հիմնադիրն էր Ակնցի Միսաք Թիմուրեանը: Ընկերութեան նպատակը հանգամանօրէն բացատրուած է Թիմուրեանի հրատարակած մի տետրակում:

Այդտեղ Թիմուրեանը նախ համեմատութիւն է անում գիւղացու միջեւ. գիւղացին իր արդար աշխատանքով հողից բերք է արտադրում. քաղաքացին «կերպ կերպ խորամանկութիւններով նենգութիւններով եւ չարագոյն հնարքներով» իրեն եւ իր ընկերոջ վնաս է հասցնում: «Քաղաքներուն մարդիկները, միլիոնաւոր դատարկաշրջիկները» գիւղացիների աշխատանքով են կերակրւում, նրանց «պալատները եւ մեծամեծ տուները երկրագործին աշխատութեամբը կը զարդարուին»: Ի հատուցումն՝ քաղաքացին գիւղացիներին «տեսնալու անգամ նախատինք կը սեպէ իրեն»:

Որի՞՝ գիւղացո՞ւ թէ քաղաքացու ընթացքը հաճելի է Աստծուն: Ի հարկէ, գիւղացունը: Թիմուրեանի համար այդ պարզ է, կասկածից վեր է: Ուստի «Աստուծոյ անհուն դատաստանէն սարսելով եւ ժամանակին կենաց համար ալ գիւղին կեանք մը անցնելու համար՝ ցանկացինք Նախապետական անուն Ընկերութիւն մը կազմելու, որպէս զի անով կարենանք երկրագործական արդար վաստակոց համար աշխատիլ եւ միջոց ձեռք բերել»:

Ակնի գիրքը, հողն ու պայմանները անյարմար գտնելով, Նախապետականները որոշում են Մշոյ դաշտում գնել բաւական տարածութեամբ հող եւ այնտեղ Նոր Հայ անունով համայնական մի գիւղ հաստատել: Գար. վրդ. Սրուանձտեանցը Նախապետականի յանձնարարութեամբ, Մշոյ դաշտում Ս. Կարապետի հողերի կողքին, 100 ոսկիով գնում է Շըքաւեան գիւղը, որ ունէր «լեռնային, դաշտային մաս, անտառ, արօտներ, աղբիւրներ եւ արտեր» եւ բաւական էր 15 երկրագործ տուն լի ու լի ապրեցնելու համար: Ահա այդ հողերի վրայ Նախապետական Ընկերութիւնը պիտի հիմնէր իր Նոր Հայը: Ի՞նչ անելու համար:

Թիմուրեանը բացատրում է. «Քանի մը տուն այս կողմէն (Ակն) խեղճերէն տանելով եւ քանի մը տուն հայրենի մշակներ ի գիւղ բերել բնակեցնելու, մեր դրամը եւ քաղաքականութիւնը անոնց աշխատութեանը հետ խառնելով, բնական ընթացքով մեր սատի կենաց պիտոյքը հոգալով եւ բարոյականութեամբ ալ մեր հոգւոյն պէտքերը պատրաստելով, տանելով հիւսիսէն մաքրակենցաղ քահանայ մը եւ աստուածային երկիւղով զարդարուած, իմաստուն վարժապետ մը, հոգեւոր պաշտօնէին զտաճար եկեղեցին զարդարել ամենայն փառաւորութեամբ թէ նիւթականաւ եւ թէ գինուորեալ եկեղեցեաւ, եւ իմաստուն վարժապետաւն ալ թէ մանչ եւ թէ աղջկանց մանկերուն անդաստանը սերմանել զբանն Սուրբ Գրոց, եւ ուսուցանել անոնց ճշմարիտ բարոյականութեան Քրիստոսի կամաց, քրիստոնէութեան աստուածահաճոյ ուսում եւ ընկերահաւոր քաղաքականութիւն. առաւելորդ սեպելով անօգուտ ուսումները որ մեր ընթացքին եւ պարզ վարուցը չի վերաբերիր»

Նոր Հայի կեանքը պիտի կազմակերպուէր բացարձակ հաւասարութեան սկզբունքով:

Այսպէս, գիւղի «տուները միակերպ ըլլան պիտի, եւ զարդարանք ալ չունենան պիտի»: Նոյնպէս «հագուստներն ալ համեստ ու պարզ ըլլալու են՝ բաւական համարելով բրդէ եւ բամպակէ զգեստները, որոնց մեր մարմինը պիտի պատսպարեն»: Այդպէս էին ապրում եւ մեր նախնիքը՝ «սուրբ հարք եւ առաջինի անձինք», ինչպէս նաեւ «նախնի Սպարտայիք եւ իմաստուն փիլիսոփայք ալ խորին կռապաշտութեան տեղիները»:

«Առանց նման կերակուրներ ալ պարզ եւ բնականի յարմար ընել, ինչպէս որ բնութիւնը պարգեւեր է մեզի ... Հերիք սեպել մեր աշխատանքովը մեր հողէն ելած բերքերը որ Աստուած կը պարգեւէ. ոչխարի կաթը, մեղուին մեղրը, ցորենին պարզ հացը, ծառի պտուղները, ծովին ձուկերն ու օդին թռչունները միթէ՞ չեն բաւեր մեզի. պարզապէս եփելուն եփել, չեփածն ալ չեփած ուտել, որ տեսակներն ալ կը փախենք ու հազարումէկ տեսակ խմորեղէններ ալ կը հնարենք»:

Նմանապէս պէտք է «կանանց հագուստի զարդերն ալ համեստութեան փոխել, փուճ ու մուճ բաներ չինելու ու կարելու տեղն՝ բամպակ եւ բուրդ մանելու կրթել ու զբաղեցնել, որոնք կտաւի եւ վերարկուի գործածելու համար թէ տունի եւ թէ յառկացեալ գիւղէն մէջին գործուին»:

Միակերպութեան եւ համեստութեան այս պայմանը դրւում էր նրա համար, որ ներքին անհամաձայնութիւններ ու կռիւներ տեղի չունենան: Պէտք է որ «տարաձայնութեան պատճառներն ալ վերցնելու փոյթ ունենան. ինչպէս տուները միաձեւ ըլլին, որ միւսն ալ ըղձանօքը միօրինակ համեմատ ըլլալու է. սա ալ գիտնալու է որ թէպէտ աղքատը հարուստին հագածին չի կրնար հասնելու, բայց հարուստը աղքատին կրնայ համեմատիլ»:

Ի՞նչպէս պիտի կառավարուէր Նոր Հայ գիւղը:

«Գիւղին գործածութիւնները չորս անձանցմէ բաղկացեալ Տեսչական Ժողովի մը կողմէ տեսնելու համար չորս անձինք ընտրուելով առաջինի եւ ալեւոր պատկառելի ըլլան, որոնք ամէն խնամքները ընելու աշխատին գիւղին հասարակութեան օգտուտին համար եւ այնպէս կառավարեն գիւղի ժողովուրդը, որ ոչ վէճի պատճառ ըլլայ ոչ ալ տարաձայնութեան: Վէճի պատճառ չըլլար երբ հասարակութեան միօրինակ խնամք տանին եւ դատաստան տեսնելու գործ մը պատահի նէ, զարմանալով մը իրաւունք չունեցողին ըսել, թէ՝ ընկեր, ի՞նչպէս վստահեցար որ այդպէս ըրիր. ուրեմն մեղանչեցիր բանի. երբ ներեմ խնդրէ՝ ներեն, ալ բնաւ չյիշելու պայմանաւ, վասն զի Քրիստոս այդպէս կը հրամայէ»:

Տեսչական Ժողովի գլխաւոր անձինքներէն մէկն էլ պետական պարտաւորութիւնների կատարումը պիտի լինէր, «տէրութեան օրինաց համեմատ արքունական տուրքերը առանց ուշացնելու վճարելու փոյթ եւ ջանք պիտի ունենայ Տես. Ժողովը, անանկ որ ուզած ատեննին մարդ մը գայ ուզէ նէ՝ նիւած օրն կամ միւս օրն անմիջաբար տան ու ճամբէն: Ասով իրենց հաւատարմութիւնը տէրութեան իբրեւ մշտավառ ճրագ մը փայլեցնեն»:

Նոր Հայ գիւղում անգործ մարդ չպիտի լինէր. ամէնքը պիտի պարտաւորուէին աշխատել, եւ աշխատանքի արդիւնքը պէտք է բաժնուէր արդարութեան եւ հաւասարութեան հիմունքներով:

«Աստուծոյ պարգեւն բրած եւ մեր աշխատութեննէն քաղած արդիւնքէն կամ արմտիքէն նախ տէրութեան տասանորդը արդարապէս հանել տալու է, եւ երկրորդ մէկ բաժինն ալ գիւղին հասարակութեան ընծայել առաքինութիւն փառաւորելու նպատակաւ. եւ երկրորդ ամէն տուն իւր տարեկան պիտոյքը անթերի լեցնելէն ետեւ՝ աւելցածն ալ ասուր արժէքի գնով ծախել եւ կամ ծախելու դրկել ամենեւին չպահել թէ սուղ ծախենք, որ աւելի վաստակ բրած ըլլանք, վասն զի ասանկով մարդկային ընկերականութեան մեծ վնաս տուած կ'ըլլանք եւ Աստուծոյ ժողովուրդին անէծքը կ'ընդունինք, ըստ այնմ թէ՝ «ցորենը պահողին ժողովուրդը անէծք կուտայ»:

Ինչպէս տեսնում ենք, ըստ ամենայնի բոլշեւիկեան կոլխոզ, նոյն իսկ աւելի լայն կատարելագործուած հիմքերով, որովհետեւ Նոր Հայում կեանքը կազմակերպուելու էր համայնատիրական սկզբունքով, մինչ բոլշեւիկների կոլխոզում դեռ պահպանուած է անհատական սեփականութեան իրաւունքը: Այն պարագան, որ Նոր Հայ կոլխոզի հիմքում դրւում էր կրօնական գաղափարը, էական նշանակութիւն չունի. բոլշեւիկեան կոլխոզն էլ փաստօրէն հաստատուած է կրօնական հիմքերի վրայ, միայն այստեղ քրիստոնէութեան փոխարէն տիրում է մարքսիզմը — լենինիզմը, որ այսօր կրօնքի պաշտօն է կատարում Խորհրդային աշխարհում:

Ի՞նչ եղաւ Նոր Հայի ապագան: — Ողբալի.

Սրուանձտեանց պատմում է թէ, «Թիմուրեանի պարզամտութիւնն ու հաւատարմութիւնը չունեցան միւս ընկերները. ո՛րը եկաւ ու վերադարձաւ, ո՛րը երբեք չեկաւ, ո՛րը իր կողմէն ուրիշ մարդ ղրկեց, իսկ ինքն Թիմուրեան յետ քանիցս անձամբ գալուն ու գնալուն, վերջապէս բնտանեօք հաստատուեցաւ Մշոյ մէջ, անշուշտ չկրնալով Նոր Հայ գեղն մինչեւ այսօր Նախապետական բաղձացեալ վիճակին վերածել թէ առանց ընկերաց մնալու եւ թէ երկրին ու քաղաքականութեան պատահարար դժուարութեանց համար»:

Այսպէս վերջացաւ առաջին հայ կոլխոզը: Լաւ չէ՞ր լինի, եթէ վերջին հայ կոլխոզն էլ նոյն ճակատագիրը ունենար եւ Հայաստանը ազատ մնար վանդալական աւերից ..

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(*) Գ. Վ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար», Ա. հատոր, Կ. Պոլիս, 1879, էջ 260 — 68:

ՓՈՔՐԻԿ ՅՈՒՇԵՐ

ԸՆԿ. ՀԱՅՐ-ԱԲՐԱՀԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

1907 թւի Օգոստոսին Գանձակում կոզակների կողմից կազմակերպուած կոտորածի եւ սաստիկ խուզարկութիւնների եւ ձերբակալութիւնների պատճառաւ Գանձակ եկան Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Բիւրոյի կողմից ընկերներ՝ Սիմոն Զաւարեանը եւ Հայր-Աբրահամը, վտանգուած Կեդր. Կոմիտէի անդամների փոխարէն նոր ընկերներից կազմելու ժամանակաւոր Կեդր. Կոմիտէ եւ տալու հարկ եղած հրահանգները:

Եւ ահա ժամանակաւոր Կեդր. Կոմիտէի հինգ երիտասարդ ընկերներ, կարծէք թէ որպէս մեղապարտներ, գծէ գծի նստած Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկու կարկառուն դէմքերի առաջ, ժամեր շարունակ լսեցինք շատ խիստ քննադատութիւններ թէ Գանձակի եւ թէ մի շարք այլ վայրերի կեդրոնական եւ տեղական մարմինների եւ անհատ գործիչ ընկերների գործած սխալների եւ թերութիւնների մասին:

Ընկ. Սիմոն Զաւարեանը իրեն յատուկ կուռ բանականութեամբ եւ քննադատական ոճով եւ ընկ. Հայր-Աբրահամը, նոյնպէս իրեն յատուկ հայրական խրատներով եւ հրահանգներով շատ մեծ տպաւորութիւն թողուցին մեզ վրայ եւ եղան մեր հոգեւոր առաջնորդները այդ վտանգաւոր եւ պատասխանատու ժամանակաշրջանի մեր գործունէութեան ընթացքում:

1918 թւի Մարտին Թիֆլիզից Գանձակ ժամանեց Անդրկովկասեան Սէյմի (Խորհրդարանի) հայ, թաթար եւ վրացի անդամներից բաղկացած մի պատգամաւորութիւն, Գանձակի հայ եւ թաթար ազգաբնակչութեան միջեւ ծագած մի շարք վիճելի հարցերը տեղի վրայ հաշուեյարդարի ենթարկելու համար: Կարճ ասած, որ չորս գլխաւոր հարցեր կային: Երկուսը մեր եւ երկուսն էլ թաթարների կողմից առաջադրուած:

Մենք պահանջում էինք ապահովել թաթարական քաղաքամասում քաղաքային վարչութեան պահեստների կենսամթերքների մեր արդար բաժինը եւ Բագու - Թիֆլիզ երկաթուղին, — որ անցնում էր ամբողջովին թաթարական հողամասերով եւ որ 1917 թւի Դեկտեմբերից սկսած վտանգուել էր հայ ճամբորդների համար, — որպէսզի հնարաւորութիւն ունենան իրենց ծննդավայրը վերադառնալու տասնեակ հազարաւոր ռազմաբեկներից Թիֆլիզ եւ Բագու կուտակուած հայ զինուորներ եւ պանդուխտներ Գանձակի, Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի գաւառներից:

Թաթարները մեզանից պահանջում էին նախկին ռուսական 219 պահեստի գնդի այն զօյքերը, որ գտնւում են հայկական քաղաքամասի պահեստներում, որովհետեւ Անդրկովկասեան կառավարութիւնը որոշել էր Գանձակում կազմակերպել թաթարական զինուորական գունդ, 219 պահեստի գնդի զէնքերով եւ զօյքերով: Եւ երկրորդը հայկական հողամասերով քոչը սար բարձրանալն էր:

Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, երկու կողմերն էլ յար եւ նման հարցեր են սեղանի վրայ դրել - օրինաւոր պահանջ, մթերքի կամ գոյքի եւ ազատ երթեւեկի հարցեր, որոնց առթիւ տեղի ունեցան մի շարք պաշտօնական ժողովներ, բայց արդիւնք չունեցին, որովհետեւ թաթարները մեր առաջադրած Բագու - Թիֆլիզ ազատ երթեւեկի գլխաւոր հարցի մասին համոզիչ եւ դրական պատասխան չէին տալիս: Այս պատգամաւորութեան մէջ էր նաեւ ընկ. Հայր Աբրահամը, որ բացի խառն նիստերից, մասնակցեց մեր ազգային խորհրդի եւ վարչութեան նիստերին: Խօսեցաւ մեր կուսակցական ժողովներում, զօրանոցներում եւ ժողովրդի զանազան խաւերում, պարզելով մեր վտանգաւոր կացութիւնը եւ տալով պատշաճ խորհուրդներ.

Չնայած այդ անիշխանական շրջանի մասնաւորութեան, ամէն տեղ էլ ընկ. Հայր-Աբրահամին լսում էին մեծ ուշադրութեամբ եւ յարգանքով: Մեր սիրած ընկերոջ առաջարկը այն էր, որ մենք 219 գնդի զօյքերը մաս-մաս յանձնենք թաթարներին, նրանցից էլ մաս-մաս ալիւր ստանալու պայմանով: Գիտէինք որ թաթարների նպատակը 219 գնդի գոյքերին տիրանալն էր առանց որ եւ է փոխարինութեան, բայց եւ այնպէս մեր կողմից ընտրեց մի յանձնախումբ այդ գոյքերը արձանագրելու եւ մաս-մաս թաթարներին յանձնելու եւ փոխարէնը մթերք ստանալու համար: Յիշում եմ հրաժեշտի օրը, ուշ գիշերին, երբ սովորականի պէս մեր սիրած ընկերոջը ուղեկցում էի իրեն ապրած հայկական պանդոկը, հրաժեշտի վայրկեանին յանկարծ կանգնեց, լուրջ դէմք ընդունեց եւ իրեն յատուկ առնական շեշտով ասաց.—

«Ընկե՛ր, վերջապէս Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Արեւելեան Բիւրոյի անունից հրահանգում եմ այդ 219 գնդի փալաս-փըլաջը յանձնել թուրքերին:

Ես էլ կէս - կատակ, կէս - լուրջ զինուորական բարեւի կանգնելով պատասխանեցի.— «Լսում եմ...»:

1919 թւի աշնանը երբ Հայր-Աբրահամը Խնամատարութեան նախարար էր, ժամանեց Նոր-Բայազիտ եւ այցելեց բոլոր պետական եւ հանրային հիմնարկները: Ամէն տեղ էլ ընդունեցին պատշաճ պատիւներով եւ յարգանքներով: Մեր սիրելի Հայր-Աբրահամը այն բախտաւոր մարդկանցից է, որոնց պատկառելի արտաքինը, շարժուձեւերը եւ առողջութիւնը դիմացինների վրայ մեծ տպաւորութիւն են թողում:

Յիշում եմ, երբ այցելեց մեր գաւառապետարանը եւ ապա մոտաւ պահեստի ձիաւոր ոստիկանների պահականոցը, աւագ-ոստիկան Ազիզը, որ նախկին աւագ ենթասպայ էր եղած, զինուորական քայլերով, իր յաղթանդամ հասակով, եւ երկու քայլի վրայ կանգ առնելով, առնական ձայնով հայ նախարարին ուեց պատշաճ զեկոյցը, ինչ որ խորապէս յուզեց մեր վաստակաւոր ընկերոջը:

Պէտք է ասել, որ թէ զօրքի եւ ոստիկանութեան եւ թէ պաշտօնէութեան ու ժողովրդի ցոյց տուած մեծարանքներն ու պատիւները անկեղծ հաճոյք էին պատճառում Հայր-Աբրահամին, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրել էր անկախ հայրենիք ստեղծելու եւ սուրբ հայ ժողովրդին պետական ազգ դարձնելու նպատակին:

Եւ երբ իրականացած տեսաւ իր նպատակները, անկախ հայրենիք, հայկական կառավարութիւն, խորհրդարան, զօրք, ոստիկանութիւն, ազատագրուած հայ ժողովուրդը իր նախարարին ընդունում է անխառն պատիւներով ու յարգանքներով:

Երբ հայ հրամանատարը, քաղաքագլուխը, ոստիկանապետը եւ բոլոր հիմնարկների ներկայացուցիչները իրեն ընդունում են պատշաճ պատիւներով, տասնեակ աքսորներով տառապած, բանտերում տանջուած եւ հազար ու մի վտանգի ու նեղութեան ենթարկուած հայ քաղաքական գործիչը, այդ օրը որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան նախարար, չէր կարող խորապէս չյուզուել տեսնելով մեր դարաւոր երազների իրականացումը: Հազար ափսո՛ս, որ մեր մանուկ Հայաստանը նորից ընկաւ օտարի լծի տակ, եւ Հայր-Աբրահամի պէս իր լաւագոյն զաւակները նորից ու նորից տարագրի ցուպը բռնած իրենց ծերութեան օրերը անցկացնում են քաշ տալ օտար հողերի տակ կամ իրենց մահկանացուն կնքել հայրենիքէն շատ հեռու:

Գլուխ խոնարհենք մեր վաստակաւոր աւագ ընկերոջ թարմ շիրիմի առաջ:

ԲԵՆՕ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԱԶԳ. ՍՈՒԳԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տարուէ տարի աւելի տպաւորիչ կը դառնայ հանդէսը, զոր Զ. Ո. Միութիւնը կը կատարէ, Փարիզի մէջ, ի յիշատակ Ապրիլ Տասնըմէկի նահատակներուն:

Կիրակի երեկոյ խուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր Կավոյի հսկայ եւ շքեղ նուագասրահը: Լեցուած էին ոչ միայն օթեակները, այլ եւ առաջին եւ երկրորդ յարկերու պատշգամները: Եւ մտաւորականներուն հետ հայ տարագիր ու համեստ ժողովուրդն էր, որ եկեր էր լեցնելու սրահը, եւ ոչ թէ ազգ — փաշաները:

Այս տարի, Զ. Ո. Միութիւնը ուզեր էր ազգահանդէսը կատարել կազմակերպութեան ամբողջ բեռն ստանձնելով մինակը, առանց խնդրելու այս կամ այն կուսակցութեան կամ միութեան օժանդակութիւնը: Ասով ուզեր էր նախ [illegible] օրուան սուգը, որովհետեւ երբ, ինչպէս ուրիշ գաղութներու մէջ, ազգային զանազան կազմակերպութեանց կը ձգուի ազգահանդէս սարքելու հոգը, կը մնայ պատահականութեան: Այսօր գաղութներ կան, ուր ազգահանդէս չի տօնուիր, որովհետեւ այնտեղ Զ. Ո. Միութիւն գոյութիւն չունի: Եւ յետոյ որբե՞րը միայն կրնան տօնել այս Օրը ինչպէս որ պէտք է տօնել:

Արդարեւ կիրակի երեկոյեան ազգահանդէսը մէկն էր Փարիզի հայ գաղութին տարուան ամենամեծ հանդէսներէն:

Ժողովուրդը կանուխէն լեցուցած էր սրահը: Հ. Մ. Ը. Միութեան սկաուտները պահակ կեցած էին բեմին, հայկական եւ ֆրանսական դրօշները յաղթ բարձրացուցած:

Բեմին վրայ նախագահական աթոռը գրաւած էին Պ. Ֆէրտինան Հէյրոլտ եւ ընկ. Ա. Ահարոնեան:

Հրաշալի էր գեղարուեստական բաժինը:

Բացումը կատարուեցաւ Պէթհովէնի «Մահուան քայլերգ»ով, զոր նուագեցին օրիորդներ Մատոլէն Ֆրերօ (ջութակ), Նէլլի Կոպիէ (թաւջութակ), Պ. Փլանէլ (ջութակ), Պամէլօ (սրինգ), Պ. Ժիլ (երգեհոն)

Յետոյ նախագահը, Պ. Ֆէրտինան Հէյրոլտ խօսեցաւ հետեւեալ ճառը (ամփոփուած). —

«Ինչպէս քանի մը օր առաջ յիշեցուցած էր ինծ Պ. Ահարոնեան, ես վերջինն եմ փաղանգին այն Ֆրանսացի հայասէրներուն, որոնք երկար տարիներ ի վեր աշխատած են հայութեան համար: Այսօր այլ եւս չկան Ժօրէս, Քլէմանսօ, Անաթօլ Ֆրանս եւ Տրնի Քոշէն: Չկան նաեւ Վիքթոր Պէռար եւ Փիէռ Քիյեար: 1918 նոյեմբերի 11ին Վիքթոր Պէռարի մօտ գացած էի, խորհրդակցելու համար թէ Հաշտութեան ժողովին առջեւ ի՛նչպէս պիտի ներկայացուէր Հայկական Հարցը, երբ Զինադադարի թնդանօթի ձայնը հնչեց, վերջինը զոր միասին լսեցինք: Փիէռ Քիյեար անխոնջ էր իբրեւ առաջինի եւ մարդասէր: Հայաստանը երկրորդ հայրենիք եղած էր իրեն համար: Անդադար շարժման մէջ էր, ամէն տեղ կը մտնէր կ'ելլէր Հայաստանը ճանչցնելու համար: Երկար տարիներ հրատարակեց Pro Arméniaն, գրեթէ առանձին, ճշգրիտ տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Եւրոպային՝ Հայերու կացութեան մասին: Այն օրը երբ զինքը կորսնցուցինք, անփոխարինելի յուզումի ենթարկուեցանք բոլորս:

«Քանի որ յիշեցի մեզմէ անդարձ բաժնուած այն Ֆրանսացիները, որ Հայերը սիրեցին, անկարելի է չյիշել Ֆրանսիս տը Փրէսանսէն՝ անխոնջ վարիչը, եւ ազնուահոգի կին մը՝ Տիկին Մէնար — Տօրիանը, որուն բնակարանը ապաստանն էր եղած բոլոր քաղաքական տարագիրներու եւ ճնշուած ազգերու ներկայացուցիչներուն:

«Զինադադարի օրը շատ յոյսեր կային Հայաստանի համար: Այն հալածանքներուն վրայ զորս Փիէռ Քիյեար մեզի ճանչցուցած էր, շատ նորերը աւելցած էին 1915ի ջարդերու եւ տարագրութեանց լուրերն առանձնապէս զարհուրանքի ենթարկուած էին: Այդ օրերու դէպքերուն մասին կ'ուզեմ կարդալ Տիկ. Գափամաճեանի Ֆրանսերէն գիրքը:

«Շատ յուսախաբութիւններ ունեցանք: Բայց պէտք չէ վհատիլ, հակառակ բոլորին, դո՛ւք Հայերդ եւ մենք ձեր բարեկամները հաստատ համոզում պէտք է ունենանք արդարութեան եւ ճշմարտութեան յաղթանակին, Հայաստան իր տեղը պիտի ունենայ ազատ, ազնիւ եւ մեծ ազգերու շարքին մէջ»:

Պ. Հէյրոլտի ճառէն անմիջապէս ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ Զ. Ո. Միութեան ներկայացուցիչը, Պ. Աս...եան Գարիկեան, որ խօսեցաւ հետեւեալ ճառը (ամփոփուած). —

«Յանուն Զ. Ո. Միութեան, յանուն անապատի աւերակներին, յանուն [illegible] աւերակներին, ուստի ենք եկեր այս գիշեր, ափ մը խունկ ծխելու մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին: Ուստի, առանց արցունքի եւ [illegible] ռաչանքի: Տասնըութ տարի է [illegible] գոյութեան օրերէն: Ցեղը [illegible] կեր, արիւնաթաթախ եւ հոշոտուած ճամբաներուն վրայ թաղուեցաւ [illegible] բաժիններ, երիտասարդներ ու [illegible] ուսականներ: Այս բոլորին վերյիշում մը ըմբռնացումի սրբազան կրակ [illegible] կը վառէ ամէն Հայու հոգւոյն [illegible]: Սարսուռ մը կը զգանք ներքին, [illegible] խորհինք որ թշնամին, գողի[illegible] մար մեր իրաւունքը, արիւնով [illegible] մեր գետերը, սուրէ անցուց կրօ[illegible]նը, աշխարհահայեացքը, ազգային [illegible] պահպանողականը:

Ինչո՞ւ Թուրքերը ջարդեցին [illegible] Թուրքերը կը տեսնէին, որ հետզհետէ կը յառաջդիմէ հայկական դատը [illegible] տերպամի նախօրեակին, բարենորոգումներու համաձայնագրին վրայ, հայկական նահանգները կը կազմէին երկու Եւրոպացի քննիչներու [illegible] Տրապիզոն, Էրզրում, Սըվաս, [illegible] Գիթլիս, Խարբերդ, Տիգրանակերտ [illegible] կու քննիչներուն հսկողութեան [illegible] մանելով, Հայը պաշտպան մը պիտի գտնէր իր իրաւունքներուն, մինչ [illegible] տի կորսնցնէր հարստահարող [illegible] «գործելու» ազատութիւնը [illegible] Թուրքը յղացաւ ջարդի, ընդհանուր կատարածի ծրագիրը, կամ վերջին գործադրեց հին ծրագիր մը: [illegible] ցեցաւ ջարդել մեր ժողովուրդին [illegible] ստուար մասը, իսկ միւս մասը [illegible] նեւեց մեր երկրէն:

Այսօր հայրենիքազրկութեան [illegible] բոլորիհոգւոյն մէջ, թող ոչ [illegible] ւանդութիւն մը նկատէ հայրենազրկ ձուլումը, մենք պէտք ունինք [illegible] զգացման՝ իբրեւ սնունդի մը, [illegible] տի զօրացնէ մեր հոգին:

Դժբախտաբար, [illegible] այս օրերուն, պառակտուած են մտաւորականները: Մենք պէտք [illegible] նինք միութեան, որուն [illegible] միացեալ ճակատ, եւ պատրաստ[illegible] հայրենիքի համար: Զ. Ո. Միութ[illegible] երբ կը բանաձեւէ իր ծրագիրը [illegible] բառի մէջ կը բովանդակէ ամէն [illegible] — հայրենիք: Ու մենք կ'ըսենք [illegible] սովէն տարագրեալներուն նման [illegible] թող մեր լեզուն քիմքին փակչի, [illegible] մոռնանք յիշելէ մեր հայրենիքը: [illegible] խօսքը կը բացատրէ զօհողական [illegible] մեր պատրաստութիւնը: Արդար[illegible] թէ հարկ ըլլայ մեր ոսկորն[illegible] կանգնել մեր հայրերուն կոթող [illegible] արիւնով յաւերժացնել անոնց [illegible] հայրենիքի, մենք պատրաստ ենք [illegible] զոհաբերութեան: Այդ զոհաբեր[illegible] թեան ճամբուն վրայ, մենք [illegible] բոլոր հասանքներուն»:

Այս ճառէն յետոյ Օր. [illegible] Ֆրետ Ջութակի վրայ նուագեց [illegible] «Արիա»ն, Հէնտէլի «Անտանթէ» [illegible] Մալիփիէրոյի «Արմենիա»ն:

Իսկ Օր. Նէլլի Կօթիէ թաւջութակի վրայ նուագեց ռ'Էրվիլլուայի [illegible] Տըպիւսիի La fille aux cheveux de lin[illegible] Ա. Գարթեւեանի «Հերոսին մահը»[illegible]

Ժամանակը կարճ ըլլալով, [illegible] չու կրճատել եղեռնական [illegible] (Շոփէն), զոր պիտի կատարէ[illegible] Ժիլ:

Ընկ. Միքայէլ Վարանդեան [illegible] կարծական ակարութեան մը պատճ[illegible] ռով, չարաթ օր հիւանդանոց փոխ[illegible] դրուած ըլլալով, Զ. Ո. Միութ[illegible] հրաւէրով խօսելու [illegible] ընկ. Ա. Ահարոնեան, որուն [illegible] Զօրմիսեանի ճառերը, ինչպէս [illegible] հանդէսին գեղարուեստական [illegible] նկարագրութեան շարունակ[illegible] յաջորդով:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կրթական դաս մը

Հայրս, Ֆրանսերէնի քննութեան համար յաջողած չըլլալուս, այդ տարւոյ արձակուրդին ժամանակ մը ուսուցիչ մը վարձած էր. Էքշիհան Էֆէնտի. ժամանակ մը Գապը Ալիի պաշտօնատանց մէջ աշխատած, եւ հոն մնացած պաշտօնական կրթութիւնը, «խարբէի մասլահաթ»ը ամբողջովին իւրացուցած լուրջ մարդ մըն էր. Թերեւս երեւցածին չափ տարիքը չէր. Բայց, աչքերուն եզերքի ճմռթկած մորթը, մէկ օր խիստ անտեսուած ածիլումէն մորթը բարակցած կարծուող փոսացած այտերովը [illegible] աւելի ծեր կ՛երեւար. Գլխին վրայ մինչ ցցուած, ու բոսոր կապած ակնոցին չոգիով սպանական, գուցափայլեցող դաճէ մարդերու անհոգ ու անհատ նայուածքներուն յատուկ նայուածքով մը կը նայէր։

Շաբաթը երկու օր դղեակ կուգար եւ երկու երկար ժամեր իր ճարտար ու ձախ լեզուով ինծի Ֆրանսերէն կը սորվեցնէր.

— Իփիմէ սիրը Փուա ժօն ժարտէն տան տ՛Անմէնի… Աստր իմաստը սա է — ատենօք «Հայաստան»ի մէջ մարտէն մը կայ եղեր…

Էքշիհան Էֆէնտի, իր կոնակին բռնած չհանած — նոյնիսկ կ՛երեւակայեմ թէ, գլխը, պատկած ատեն, չհանած — ու սեւէն զոյգ կանաչի դարպած ոլոռնիկոթ իմ փէշերը հովին տակ երբ պարտէզին մէջէն արագ արագ կանցնէր ու դղեակ կուգար, հոգիս կ՛ինկնէր, սիրտս կը սեղմուէր, երկու ժամուան տառապանքին թախիծն ու նեղութիւնը սիրտս ծակծկելու կը սկսէր.

Տղայութեան՝ անուն հանած անառակ մըն էի։ Պարտէզին ծառերէն մինչեւ մրջիւնները, տան առարկաներէն մինչեւ աղախինները ինձմէ վնաս չըտեսած ոչ ոք կը մնար։

Հայրս, մայրս, հիւրերը, վերջապէս տան մէջ ու մեր շրջակայքը ամէն ոք, ինձմէ — եւ այն ալ արդարօրէն — կը դանդատէր։ Միայն Էքշիհան Էֆէնտին իր յոյսը չէր կտրեր. համբերատար դիւանադէտի մը պաղարիւնով կը յամառէր դաս տալ։

Անոր լրջութիւնն ու համբերատարութիւնը սկսած էին գիս չփոթեցնել։ Երբ ան գասը կը պատմէր, ես կը սկսէի սեղանին վրայի ճանճերը որսալ, ձեռս կաղամարին մէջ թաթխելով անտառները կը նկարէի։ Բայց, Էքշիհան Էֆէնտի իր լրջութիւնը բնաւ չխախտելով կը շարունակէր.

— Լ՛արժան է թէօն մետալ պլան դօն թրուվ տան լա թէս…, թրանսլիթէյօնը բսեմ՝ «արծաթ»ը տեսակ մը «ճերմակ» մետաղ մըն է, որ հողին մէջ կը գտնուի… Ֆրանսացոց արժան բառը թէեւ կիւմիւշ բառին կը համապատասխանէ, իրականին մէջ «հայքա»«արդաթ»ին անուան է… Արժանն ու «արդաթ»ը ճիշդ ու ճիշդ իրարու նման չե՞ն։ «Ճերմակ»ը ճերմակ գոյնն է, եթէ «Ջուր»ը աւելցնենք, «ճերմակջուր» ըլլալով օղիի իմաստը կ՛արտայայտէ։ «Ջուր»ը սու կը նշանակէ, Թուրքերէնի մէջ ալ օղին իմանալու չէ՞ն ըսեր։

Ուսուցիչիս՝ դաս տալու, եւ իմ՝ ժամերէն լռելու յամառութիւնները անհող մրցումի մը վիճակը առացեր էին։ Ցամառութեան այս մրցումին մէջ արդեօք ո՞վ յաղթական պիտի կոտրէինք։

Հայրս կանոնաւորաբար կը հարցնէր դասերու արդիւնքի մասին, իսկ Էքշիհան Էֆէնտին կանոնաւորաբար ժխտական պատասխաններ կուտար։ Հայրս, վերջ ի վերջոյ, գիս սորվելու մղելու համար միջոց մը գտաւ։ Եթէ դասի պահուն խելօք կենայի, ուսուցիչիս հետ պտոյտի պիտի երթայի եւ ուզածս գնելով պիտի ուտէի։

Ցաջորդ օրը, ակռաս սեղմած՝ մինչեւ վերջ լռութեամբ ընել ձեւացուցած էի։ Հայրս յիմարած էր այս խոստումը, եւ Էքշիհան Էֆ.ի հետ պտոյտի ելանք։ Անկիւնի պաղպաղակավաճառին առջեւէն երբ կ՛անցնէինք, հարցուցի.

— Պ. Ուսուցիչ, պաղպաղակ ուտե՞նք։

Էքշիհան Էֆէնտի «այո» բսաւ, ու խանութէն ներս մտանք։ Ես, զատ կաթէ ուզեցի։ Ան, հանդիսաւորապէս հրամայեց.

— Բալէ եւ կաթէ…

Այդ օրէն անդին, — թերեւս ես ալ համեմատաբար խելօք կը կենայի — հօրս հարցումներուն՝ ուսուցիչս կանոնաւորաբար դրական պատասխաններ կուտար.

— Այսօրուան լըսոնի ընթացքին մէշանութիւն մը ընելը չտեսայ։

Այս պատասխանը բաւական կ՛ըլլար որ հայրս դրամը տայ ու մեզ փողոց ղրկէ, իսկ Էքշիհան Էֆէնտին ալ իր «հյակէ եւ կաթէ»ն կամաց կամաց ու ծծելէն ծծելէն ուտէ։

Օր մը թմրաստցեր էի։ Արեւնս կ՛եռար, տեղս չէի կրնար կենալ։ Երբ կը շարժուէի աթոռին վրայ, գլուխիս կեղծեցի, ինքնիրս գետին նետեցի եւ սեղանին ծածկոցը քաշելով ջուրի շիշ, գաւաթ, կաղամար, գիրք, ինչ որ կար բոլորը գետին թափեցի։ Մելանը զգեստին վրայ թափեցաւ, գիրք եւ տետրակ ներկուեցան։ Իսկ շիշն ու գաւաթը՝ կտոր կտոր։ Էքշիհան Էֆէնտի, խոր լռութեամբ մը, սեղանին ծածկոցը առաւ, փռեց, եւ, կարծես բան մը պատահած չըլլար, դասը շարունակեց.

Անոր պաղարիւնը գիս բոլորովին կատղեցուց։ Եւ երբ, հօրս հարցման՝ «այսօրուան լըսոնի ընթացքին մէշանութիւն մը ընելը չտեսայ», կը պատասխանէր, լալագին ձայնով մը գոչեցի.

— Ո՛չ, հայրիկ, սեղանին ծածկոցը գիտմամբ քաշեցի, շիշը կոտրեցի, աթոռը շրջեցի, դասը մտիկ չըրի։

Բայց, ուսուցիչս արդէն եղան հօրս բանկումի մօտ բարեկութեան.

— Ձեր այս լաճը ճօնիանըս, այսինքն՝ խղճին եկող ազդակ մըն է։ Դիտուածաւ բրած չարժումներէն առանձնալով է որ այդպէս կ՛ըսէ։

Էքշիհան Էֆէնտիին բարեխօսութիւնը հաճելի թուեցաւ, ու մեր օրականը կրկին եկած էր։

Երբ դղեակին դռնէն դուրս կ՛ելլէինք, Էքշիհան Էֆէնտի, լուրջ ձայնով մը ըսաւ ինծ.

— Հէ՛յ «Աստծու»… կ՛անդրադառնա՞ս արդեօք ըրած մեծ էնսիւլթիդ, ո՞վ «ահրար»… հին շրջանի էտիւ ճաստրնին մէջ իսկ չէ տեսնուած։ Քոնթամփորէն շրջանին ո՞վ կ՛ըսէր որ մեզի ռաճֆոնթը պիտի ընէր… «պրրտիբ»ները, մեծերուն հետ միասին եղած ատեն լուռ ու մունջ կը նստին։ Երբ ես քեզի համար կ՛ըսեմ թէ աթանսիոնի վրայ է, քեզի խօսք «չէքա»ն, տղա՛ս։

ՄԱՀՄՈՒՏ ՆԷՍԱՐԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ «ԷՆ» ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Վիլլար, Վիրայէօ, Շալամոն իրարմէ 6 քիլոմէթր հեռու գիւղեր են հազարի մօտեցող բնակչութեամբ։ Այս գիւղերուն շուրջ կը տեսնես հարիւրաւոր մեծ ու փոքր արուեստական լիճեր, որոնք կը ծառայեն ձկնորսութեան։ Լիճերը երեք կամ չորս տարին անգամ մը կը ցամքեցուին, այսինքն ջուրը կը փոխադրեն ուրիշ հողամասի մը վրայ։ Երբ դաշտին մէջ ճամբայէ մը կը քալես, մէկ կողմդ լիճ, միւս կողմդ ցամաք է։ Զորս տարի այդ լիճերը շահագործուելէ վերջ հինգերորդ տարին կը տեսնես՞ որ լիճին տեղը փոխուած է, ցամաքը վերածուեր է լիճի, իսկ լիճը՝ արտավայրի, եւ այսպէս շարունակաբար։

Այս վայրերուն մէջ ոչ գործարան կայ ոչ ալ ածխահանք, բոլորն ալ երկրագործութեամբ կը պարապին։ Մէքսիմիէօ եւ Ամպէրիէօ քաղաքներուն մէջ գործարաններ չըլլալուն՝ տեղացիներուն մեծ մասը իր միջոցներով կ՛ապահովէ ապրուստը։ Թորսիէօ, Սէն Ռամպէր, Արժի, Թընէ, իրարմէ 5—6 քիլոմէթր հեռու ձորի մը մէջ շարուած են, մանաւանդ Թընէ ձորին մէջ այնքան է սեղմուած, որ ամէն վայրկեան կը կարծես թէ ապառաժները վրադ պիտի փլին։ Անցեալ տարի գիւղէն դուրս փլուզումներ տեղի ունենալով՝ մնասուած է միայն ճամբան։ Սէն Ռամպէրի եւ Թընէի մէջ կան մետաքսի գործարաններ, գործաւորաբար գործերը լաւ չեն, շաբթուան մէջ երեք չորս օր կ՛աշխատին։ Թընէ ձորին մէջ փակուած ըլլալով, Հօտվիլ երթալու համար պէտք է 12 քիլոմէթր բարձրանալ։

Տեսա՞ծ էք Թուրքիոյ Սարը Չիչէկի եւ Աղճատաղի բարձունքները։ Միեւնոյն գիրքը եւ օդը ունի նաեւ Հօտվիլը։ Հօտվիլ ապաստանն է բազմաթիւ հիւծախտաւորներու, գիւղը լեցուն է բուժարաններով, շնորհիւ իր առողջարար օդին՝ հիւանդները առաւելագոյն կերպով կ՛օգտուին ու կը բուժուին, Հօտվիլի անմիջապէս քովը գտնուող Լոմփնէս կամ քիչ մը հեռուն Պրէնօ գիւղերուն մէջ ալ կան բուժարաններ, որ կը գտնուին միեւնոյն գիրքին վրայ։ Այս կողմերն ալ գործարաններ չկան, ու տեղացիները երկրագործութեամբ կը պարապին։

Կը ձգենք Հօտվիլի բարձունքները՝ Նանթուա երթալու համար։ Այս անգամ տեսարանը տարբեր է, չորս կողմդ անտառ։ Իջնէր օձապտոյտ ճամբաներէն, 15 քիլոմէդր կտրելէ վերջ՝ կը ձգես այս գեղեցիկ տեսարանը, որ Էն նահանգի ամենագեղեցիկ վայրն է, առջեւդ կը տարածուի ընդարձակ հովիտ մը, ամէն կողմ տուներ, գիւղեր, եկամուտի անապատ աղբիւր մըն է անտառը, որ կը շահագործուի այս գիւղերուն կողմէ։

Նանթուա կոկիկ գիւղաքաղաք մըն է, փոքր լիճ մը կը տարածուի առջեւը, երկարութիւնը 3 քիլոմէդրէն աւելի է։ Օրը տօնավաճառի օր էր, եռուզեռ ամէն կողմ։ Գիւղը մանելէ առաջ՝ հրապարակ մը կայ, հող են հաւաքած շրջակայ գիւղերէն բերուած եզներն ու կովերը։ Ամէն ոք կ՛ուզէ կտրած գիներով իր կենդանիները ծախել, բայց յաճախորդ գտնելը քիչ մը դժուար է։ Շնորհիւ գեղեցիկ տեսարանին՝ շատեր արձակուրդի ժամանակ Նանթուա կուգան։ Նանթուայի մէջ ալ գործարաններ չկան, տեղացին երկրագործութեամբ կ՛ապահովէ իր ապրուստը։

Պուրկէն վերջ, Էն նահանգի երկրորդ մեծ քաղաքն է Օյոննաքս, 12000 բնակչութեան 1000ը անգործ են, գործարանները գործ չունին։ Կարելով իրենց մազերը՝ տագնապի սաստկանալուն պատճառաւ եղած են կիները, ուրովհետեւ բոլոր գործարանները սանտրի գործարաններ են։ Ցոյս ալ չունին որ գործերը վերաբացուին։ Կը յուսա՞ք որ անկէց վերջ կիները իրենց մազերը երկարեն։

Էն նահանգի կեդրոն կուսակալանիստ քաղաքն է Պուրկը, տեսարանն ալ գեղեցիկ։ Պուրկ չունի ուրիշ քաղաքներու պէս գործարաններ։ Վաճառականներու եւ հարուստներու քաղաք է։ Ահա թէ ինչո՞ւ Պուրկի մէջ չկան ուրիշ տեղերու պէս անգործներ։ Հայեր ալ կ՛ապրին կ՛ըսեն այստեղ, բայց ինչպէ՞ս փնտռել ու գտնել։ Բաղդատելով Իզէրի, Արտէշի եւ Ռօնի նահանգներուն հետ, պէտք է ըսել որ Էն նահանգը բախտաւոր է տնտեսական տագնապի տեսակէտով, որովհետեւ ժողովուրդը ընդհանրապէս երկրագործ է։ Հոն ուր չկայ ճարտարարուեստ եւ գործարան, չկայ անգործութիւն։ Երանի՜ այս բախտաւոր գիւղացի երկրագործներուն

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեան համար, դեռ երէկ մեզի ղրկուած է հաշուեցոյցը Հայ Մշակոյթի հանդէսին, որ տեղի ունեցաւ 9 Հոկտ. 1932ին. —

Մուտք. — Տոմսակներէ առաջացած 7185 Ֆր., 8 միութիւններէ առաջացած մասնակցութեան բաժիններ 390, Պ. Բ. է (Նուէր) 100, գումար 7675 Ֆր.։

Ելք. — Սրահի ծախք 2500 Ֆր., քաղաքային տուրք 846, հեղինակներու տուրք 208, արուեստագէտներու ծախք 3160, տպարանական ծախք 150, ընդհանուր ծախք 551, լրագր. յայտարարութիւններու ծախք 260, գումար 7675 ֆրանք։

Ծանօթ. — Հ. Մ. Օ. Ցանձնախումբը ունի 400 Ֆր. չվճարուած պարտք մը։ Պարտք կը համարէ նաեւ յայտնել այս առթիւ իր խորին շնորհակալութիւնը Մշակոյթի Օրուան հանդէսին բարոյապէս եւ նիւթապէս բոլոր աջակցողներուն, մասնաւորապէս՝ Պ. Պ. Ա. Ահարոնեանին եւ Ա. Զօպանեանին, Օր. Հ. Թորոսեանին, Օր. Զատաւիեանին, Պ. Մաքս Մաքսուտեանին, «Կոմիտաս» երգչախումբին, «Ցառաջ» եւ «Ապագայ» լրագիրներուն եւ «Արաքս» տպարանին։

Հայ Մշակոյթի Օրուան յանձնախումբի նախագահ՝ Ռ. Բերբերեան, գանձապահ՝ Տօքթ. Հ. Եազմաճեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ահմէտ Շիւքրի պէյ, «Միլլիյէթ»ի խմբագրական սիւնակին մէջ կը գրէ.

Օտար մը երբ կը կարդայ մեր թերթերը, այնպէս պիտի կարծէ թէ, իրապէս համայնավար հոսանք մը գոյութիւն ունի այս երկրին մէջ, եւ թէ արգիլուած է համայնավարութիւնը։ Մինչդեռ, բոլորովին տարբեր է իրականութիւնը, եւ թէ արգիլուած չէ համայնավարութիւնը։ Պալքան ասատիկանութեան հետապնդումը ոչ թէ համայնավարութեան, այլ գրգռիչներուն դէմ է։

Ամէն շրջանի մէջ եւ ամէն երկրի մէջ, չեն պակսած մարդիկ որ փափաքին լաւագոյն քաղաքական եւ ընկերական կարգուսարք հաստատել, որով Թուրքիոյ մէջ ալ այսպէս խորհողներ կրնան գտնուիլ։ Ասոնք իրենց այս համոզումներուն համար չէ որ կը հետապնդուին։

Միայն թէ երբ գործունէութեան սկսին, ընդունիլ տալու համար իրենց այս համոզումները, այսինքն գրգռութիւն առաջ բերեն, այն ատեն է որ կը հետապնդուին։

Համայնավարութիւնը տեղ չունի Թուրքիոյ մէջ, որովհետեւ ոչ մեծ ճարտարարուեստ կայ, ոչ ալ շահագործուած գործաւոր դասակարգ մը։ Համայնավարութիւնը միշտ կը նահանջէ այն երկիրներուն մէջ, ուր գոյութեան իրաւունք չունի։ Սովետ Ռուսիոյ հետ մեր ունեցած բարեկամութիւնը չարգիլեր մեզ ըսելու թէ, համայնավարութեան փորձը չյաջողեցաւ հոն։ 1917ին, Ռուսիոյ մէջ սկսած համայնավարութեան 4 տարուան փորձը ձախողանքի ենթարկուեցաւ եւ 1921ին Լէնին ստիպուեցաւ նոր կազմակերպութիւն մը ընդգրկել։ Այսօր Ռուսիա նոյնիսկ լքեց Լէնինի քաղաքականութիւնը, բայց ոչ թէ համայնավար ըլլալու, այլ ճարտարարուեստական երկրի մը վերածելու համար Ռուսիան։

Ամէն երկիր ուղղութիւն մը կ՛որդեգրէ, հասնելու համար այս նպատակին։ Ռուսիա պետական դրամատիրութեան ճամբան բռնեց, ուրիշներ անհատական ձեռնարկները քաջալերելու կը միտին։ Մենք երկու ճամբան ալ իրարու հաշտեցնելու կ՛աշխատինք։ Ահա այս ճամբան է փրկութեան ճամբան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ

Դոկտ. Ա. Բարսեղեան, որ երկու տարիէ ի վեր յաւուր զոհողութիւններով կը հրատարակէ ԱՐՓԻ մանկական պարբերականը, ապրիլի թիւով գրած է հետեւեալ խմբագրականը վերի խորագրին տակ. —

Իր դարաւոր գոյութեան ընթացքին՝ հայ ժողովուրդը ունեցած է բազմաթիւ նահատակներ, որոնք առանձին կամ խումբերով պատուաւոր մահը նախընտրած են անարգ կեանքէն։

Մեր պատմութեան մէջ յիշատակուած նահատակութիւններէն ոչ մէկը, սակայն, կրնայ հաւասարիլ մեր տեսածին, որուն 18րդ տարեդարձի օրն է ապրիլ 24ը (հին տոմարով ապրիլ 11)։

Նահատակներու օրը դարձած է արդէն — եկեղեցական տօն մը, որ կը կատարուի աշխարհիկ ու կրօնական հանդիսութիւններով, առանց յարանուանական խտրութեան։

Մէկէ աւելի պատճառներ ունի այս ընդհանուր եւ լռելեայն համաձայնութիւնը.

Ամէնէն առաջ՝ թիւը։ Միլիոնէն աւելի նահատակ, առանց տարիքի, սեռի ու դասակարգի խտրութեան, այն ալ հազիւ չորս միլիոն հաշուող ժողովուրդի մը ծոցէն ու 1-2 տարուան ընթացքին։

Երկրորդ՝ Նահատակութիւնը կազմակերպելու ահեղ սուտ դրդապատճառները, որոնք ազգային գոյութեան արմատները սարսելու կը ձգտէին։

Երրորդ՝ Այնպիսի այն ոգին, որ ցուցադրած են անխտիր բոլոր նահատակները, մեծ թէ պզտիկ, շինական թէ մտաւորական, աշխարհական թէ կղերական։

Զորրորդ՝ Որքան կարելի է քիչ զոհ տալու ձգտումը, միշտ ալ սակայն խարութիւն դնելով ընտրուած միջոցներուն միջեւ, լուռ դիմադրականութենէն մինչեւ զէնքի գործածութիւնը, եւ չարունակ առաջնորդուած հաւաքականութեան շահերէն։

Հինգերորդ՝ Իրենց ենթարկուած ահաւոր տառապանքին մէջ իսկ, նահատակներուն վերջին մրմունջ-կտակները՝ սեփական երկրի մը տէր ըլլալու մասին։

Հաւաքականութեան շահերուն համար ի հարկին զոհուելու պատրաստակամութիւնը եւ վերջին շունչը փրչելու ատեն ցեղի ապագային մասին հոգութիւնը պարզօրէն կը ցուցնեն թէ՝ որքան անանձնական էին մեր նահատակները

«Հոգ չէ՛ որ մենք կը մեռնինք, միայն թէ ազգի ցեղը»,— այս ու նման խօսքեր կը լսէին 1915ին եւ անոր յաջորդող տարիներուն ճամբաներու եզերքը, գետերու ափերուն, լեռներու եւ ձորերու մէջ շունչ փչող այրերու եւ կիներու, ծերերու եւ երիտասարդներու շրթներէն

Երբ պարագաներու բերումով մարդ կը զրկուի զէնքով պաշտպանելու իր պատիւն ու կեանքը, խիզախօրէն մահը դիմագրաւելը նոյնքան հերոսութիւն է՝ որքան պատերազմի դաշտին վրայ, հայրենիքի ազատութեան համար կռուող զինուորին ցոյց տուած քաջութիւնը։

Պատերազմիկ բոլոր ժողովուրդները ունեցան իրենց Անծանօթ Զինուորի Գերեզմանները, որոնք մէկ մէկ խորհրդանիշ են ազգային պատիւի փրկութեան։

Հայ ժողովուրդը, որ իր թիւի համեմատութեամբ առաւելագոյն կորուստը տուաւ պատերազմի ընթացքին եւ բարձր բռնեց ու փրկեց ցեղին պատիւը, դեռ չունեցաւ իր Անծանօթ Զինուորի նուիրական գերեզմանը։ Բայց ասոր փոխարէն ամէն մէկ Հայու սիրտ դարձած է մէկ մէկ Անծանօթ Զինուորի Գերեզման, որուն առջեւ ծնրադիր ամէն հայ կը յարգէ իր յայտնի ու անյայտ նահատակներուն խնկելի յիշատակները եւ անհատական խորհրդածութեան թէ ազգային — եկեղեցական հանդիսութիւններու միջոցին կը լայ անոնց վերջին կտակը՝ պատուով ապրեցնել ցեղը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ հոկայական ուժ։

ԱՐՍԷՆ. — Բա՛հ, ի՛նչպէս կը պայթին, փայլով, ?? ?? ?? ?? ?? ?? ??

ԿԱՄՍԱՐ. — Խեղճ Եդուարդ, գրեթէ բանի հոն իջեցուցինք…

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ Հայկը չա՛ս կ՛ուղէր։

ԱՐՍԷՆ. — Տասներկու հոգի կ՛երեւին միայն, հապա միւսնե՞րը։

ՄԵԼԻՔ. — Ձեմ հասկնար, չեմ հասկնար, դուրս գալու Հայկին ու Եդուարդին պատուիրեցի որ պաշարուելու պարագային շարժուէին Ջրի հակառակ ընթացքով…

ԿԱՄՍԱՐ. — Երեւի այնքան էլ հեշտ չէ եղել։

ՄԵԼԻՔ. — Բայց այդպէս էինք պայմանաւորուել Ջրհորափորի հետ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ո՞ւր է, Ջրհորափորը չկայ մէջտեղ։

ԱՐՍԷՆ. — Ու ոչ իր ընկերը։

ՄԵԼԻՔ. — Դեռ չեն բռնուեր։

ԿԱՄՍԱՐ. — Տեսնես պիտի բռնե՞ն։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ, դաւաճանութի՞ւն, նորէ՞ն դաւաճանութիւն։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ի՞նչ գիտնամ։

ՄԵԼԻՔ. — Հըմ, չլինի՞ խաղ խաղցին կրկին մեր գլխին, լինի ազատել խոստացաւ այդ անզգամը, իսկ նեղ րոպէին թողուց ու փախաւ իր ծրագրած ճանապարհով։

ԱՐՍԷՆ. — Ջրհորափորը չկայ մէջտեղ։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ անել, ի՞նչպէս վարուել, ո՞ւմ վստահել, ո՞ւմ… ամէնքը մեզ լքում են… գէհ Արսէն, զգոյշ կաց, այստեղն էլ յանկարծ չը բռնուէինք դաւաճանօրէն…

Գ. ԿԻՆ (ոք կը լսէր). — Ո՛չ, Պ. Մելիք, այստեղ դաւաճան չկայ։

ԿԱՄՍԱՐ (դէպ ի կինը). — Ներեցէք տիկին, իրերու վիճակը ստիպում է մեզ, կասկածով վարուել, ներեցէք, մեր ընկերները պէտք չէր որ բռնուէին, կառավարութիւնը ի՞նչպէս իմացաւ նրանց տեղը, եւ յետոյ փախուստի ճանապարհ կար, ինչո՞ւ պիտի միեւնոյն հորից դուրս գային…

Գ. ԿԻՆ. — Միշտ ուրիշներուն վրայ կասկածիլը, Պ. Մելիք, աւելի դիւրին է, բայց ինծի կը թուի որ ձեր Ջրհորէն դուրս ելլելը նկատուեր է եւ խուզարկութիւնը ձեր հետքի վրայ է եղեր, եւ բնական է, աւելցեր է նաեւ խեղճ տարտելնոջ տառապանքը… եւ ահա արդիւնքը…

ՄԵԼԻՔ. — Բայց Ջրհորափորը, Ջրհորափորը։ Ի՞նչ լռութիւն, ի՞նչ սրբեկայութիւն…

ԿԱՄՍԱՐ. — Շարժուել սկսան։

ԱՐՍԷՆ. — Բա՛հ կը զարնեն ու կը զարնեն, աջէն, ձախէն…

ԿԱՄՍԱՐ. — Ո՞ւր պիտի տանին։

ԱՐՍԷՆ. — Բերդը երեւի, բանտը…

ՄԵԼԻՔ. — Պիտի կարողանա՞ն ապրել, մինչեւ ե՞րբ, ի՞նչ աղէտ, ի՞նչ աղէտ… Իսկ պահեստնե՞րը, մեր պահե՞ստները այժմ…

ԿԱՄՍԱՐ. — Թող մի տեսնենք թէ, ի՞նչ ընթացք է առնելու այս վիճակը. պահե՞ստ է մնում, գիտե՞ս ինչ ընդհանուր լցում առաջ պիտի գայ…

ՄԵԼԻՔ. — Դոնէ այժմ կոտորածը չաւելնայ որա վրայ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ձեմ կարծեր, կառավարութիւնը հասաւ իր նպատակին։

ՄԵԼԻՔ. — Պէտք է շտապել դուրս գալ։

ԱՐՍԷՆ. — Եթէ կարողանաս։

ՄԵԼԻՔ. — Պէտք է փորձել։

ԿԱՄՍԱՐ. — Անօգուտ փորձ, այս հսկայական ուժին ի՞նչպէս դիմադրել…

ԱՐՍԷՆ. — Ամէնքը շարքով իրար են կապուած։

ԿԱՄՍԱՐ. — Քալել սկսան։

ԱՐՍԷՆ. — Հըմ, այս հազարաւոր զօրքը տասներկու հոգու համար։

ԿԱՄՍԱՐ. — Բայց ինչքան գոհ են, ինչքան ուրախ են զօրքերը։

ՄԵԼԻՔ. — Եւ ինչ հրէշային վրէժխնդրութեամբ չարչարում են խեղճերին, հը՞, կրակ չկա՞նք։

ԿԱՄՍԱՐ. — Խե՛նդ ես, ի՞նչ է օգուտը…

ՄԵԼԻՔ. — Այո՛, ընդհանուր զօրքը, զօրքն է վճռում. (չնելով տանիքի վրայ բայլերու աղմուկը) ո՞վ են տանիքի վրայ։

Գ. ԿԻՆ. — Պահակներ, Պ. Մելիք, Թուրք զօրքեր, երբ Ջրհորէն սկսան դուրս հանել ձերբակալուածները, հսկողութիւնը սաստկացաւ, երեւի կը վախնան որ ընկերները ազատելու համար յարձակում լինի յեղափոխականներու կողմէ.

ՄԵԼԻՔ. — Հըմ, իրաւունք ունին։

Գ. ԿԻՆ. — Բայց զուր կասկածներ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Կապեցին որ արագ շարժին, կը զարնեն անխնայ հրացանի կոթերով աջ ու ձախ…

(Կը լսուի դրան հարուած)։

Ա. ԿԻՆ (սարսափահար ներս կ՛իյնայ). — Այգիի դուռը կը զարնեն, զօրքեր, զօրքեր, կ՛ուզեն ներս մտնել… Ի սէր Աստծու… կորանք… կորանք…

Գ. ԿԻՆ (արագ). — Վե՛ր ելէք, չո՛ւտ, զգոյշ, քալեցէք կռացած, շուտ, պահեստը մտէք, շուտ, անկարելի է պիտի բանանք դուռը, եթէ ոչ կը կոտրեն…

ՁԱՅՆԸ (ծողովուրդէն). — Փախէ՛ք, ծածկուեցէ՛ք.

Գ. ԿԻՆ. — Շո՛ւտ, ժամանակ չկայ, պահարանը մտէք, մինչեւ գիշեր։

ՁԱՅՆԸ (ծողովուրդէն). — Դո՛ւրս ելէք, դո՛ւրս, սարսափը պատեր է իմ ամբողջ հոգիս։

ՄԵԼԻՔ. — Մեր ընկերները վաղը կախաղան հանուին հաւանաբար, ոչինչ, ժողովուրդի կեանքը փրկուեցաւ, գնա՛նք։

(Մելիք, Կամսար, Արսէն, կռացած դուրս կ՛ելլեն սենեակէն։ Գ. կինը կը հետեւի անոնց)։

ՁԱՅՆԸ (ծողովուրդէն). — Սարսափը պատեր է իմ ամբողջ հոգիս… ես ապրիլ կ՛ուզեմ…

(Ա. կին ծունկի իջած կ՛աղօթէ, յուսահատ կը հանէ ու թեւերը տարածած աղօթք մը կը մրմնջէ…)։

(Վարագոյր)

Ղ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Հայ աղջիկ մը Անգլիայէն դուրս

« Տէյլի Հէրըլտ »ի մէջ կը կարդանք (24 ապրիլ)․ —

Գեղեցիկ հայ մանկամարդուհի մը, որ իր երկու քոյրերուն հետ ազատած է Իզմիրի 1922ի ջարդէն, ներքին նախարարութեան կողմէ հրաման ստացած է դուրս ելլելու Անգլիայէն, որովհետեւ « պետութիւն չունեցող անձ մըն է » եւ կրնայ բեռ ըլլալ հանրութեան վրայ։

Աղջիկը կը կոչուի Ալիս Միրաքեան եւ Անգլիա կը գտնուի երեք ամիսէ ի վեր։

Լէյտի Աստոր եւ Լիտսի հիւանդանոցին վարչութիւնը ջանքեր թափեցին աղջիկը փրկելու, բայց անօգուտ։ (Օր. Ալիս այդ հիւանդանոցին մէջ ծառայած է իբրեւ նորընծայ հիւանդապահուհի)։ Օր. Ալիս Անգլիա եկած է բնակելու համար Տէր եւ Տիկին Ա. Րէյնըրի քով, որոնց աղջկան հանդիպած էր Աթէնքի մէջ, եւ համաձայնած էին որ իրենց հետ բնակի, եթէ կարենայ գործ գտնել։ Աղջիկը պաշտօն գտաւ Լիտսի հիւանդանոցին մէջ, բայց ներքին նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ իրաւունք չունի աշխատելու « չափազանց խճողուած շուկայի մը մէջ »։ Ասոր վրայ, Տէր եւ Տիկին Րէյնըր պատասխանեցին թէ պատրաստ են պահելու աղջիկը, նոյն իսկ եթէ գործ չունենայ. բայց նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ եթէ Րէյնըր ընտանիքը անհետանայ, աղջիկը բեռ պիտի ըլլայ պետութեան վրայ։

— « Միակ յոյսս անգլիացիի մը հետ ամուսնանալ է, բայց մինչեւ հիմա ձեռքս ուզող չեղաւ », կ'ըսէր աղջիկը երէկ մեր թղթակցին։

Ուստի վաղը Ֆրանսա կը մեկնի, — ուր աշխատելու իրաւունք չպիտի ունենայ — ապրելու համար իր քրոջ եւ Ֆրանսացի քեռայրին հետ։

Սիթրօէնի վէճին շուրջ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, երկուշաբթի օր վերաբացուեցան Սիթրօէնի գործարանները։ Հրաւէր ստացող բանուորներուն մէկ մասը ընդունելով նոր պայմանները սկսաւ աշխատանքի։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նախկին համայնավար երեսփոխան Գօկըանը, համայնավար արհեստակցական միութեան ընդհ. քարտուղար Թէնպրանը, համայնավար նախկին երեսփոխան Մարթիի եղբայրը եւ ուրիշներ, որոնք կ'ուզէին արգիլել աշխատողները։ Բոլոր ցուցարարները դատարան պիտի յանձնուին աշխատանքի ազատութիւնը կաշկանդելու յանցանքով։

Սիթրօէնի ընկ.ը ցեկոյցով մը կ'ըսէ թէ նամակով հրաւիրուած 18,936 բանուորներէն 11,665 հոգի, այսինքն 100էն 62ը պատասխանեցին հրաւէրին եւ գործի սկսան։ Մինչդեռ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց պաշտօնաթերթերը հակառակը կը պնդեն։ Ըստ Իւմանիթէի բանուորներուն հարիւրին 90ը, ըստ Փօփիւլէրի 100էն 80ը կը շարունակեն գործադուլը։

Ո՞վ է կրնան բժիշկ ըլլալ Ֆրանսայի մէջ

Պաշտօնաթերթը հրատարակեց նոր օրէնք մը, որուն համաձայն Ֆրանսայի մէջ բժշկութիւն ընելու իրաւունքը սեղմումներու կ'ենթարկուի։ Ահա՛ այդ օրէնքին առաջին յօդուածը.

— Ո՛չ ոք կրնայ բժշկութիւն ընել Ֆրանսայի մէջ եթէ՝ 1. Ֆրանս. բժշկական պետական վկայական չունի. 2. Եթէ ֆրանսական քաղաքացի կամ հպատակ չէ եւ կամ չի պատկանիր Ֆրանսայի թեւարկութեան ենթարկուած երկրի մը։ Սակայն այն երկիրները, ուր ֆրանսահպատակ բժիշկները արտօնուած են բժշկութիւն ընելու, ֆրանսական կառավարութենէն կրնան պահանջել դիւանագիտական պայմանագրութիւններ կարգ մը պարագաներու մէջ փըրանսական հպատակութիւնը պայման չնկատելու համար։

Երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

Երկոտասան կղզիներէն զատ, Անատոլուի եզերքին վրայ եւս երկրաշարժ տեղի ունեցաւ։ Ցնցումները մասնաւորապէս սաստիկ եղան Չէթհիյէի, Մուղլայի եւ Տէնիզլիի մէջ։ Բազմաթիւ գիւղերու մէջ տուներ փլան։ Չի գիտցուիր թէ քանի՛ հոգի մնացած է փլատակներուն տակ։ Ցարդ լուր կայ տասը վիրաւորներու մասին։ Նիւթական վնասը խիստ մեծ է։ Ժողովուրդը տուները լքելով դաշտ ապաստանած է, նոր ցնցումներէ վախնալուն։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՄԸ

Կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկէ հիմնել ճարտարարուեստական դրամատուն մը՝ քսան միլիոն Թրքական ոսկի անուանական դրամագլուխով։ Այս դրամատունը պիտի զբաղի մասնաւորապէս պետութեան ճարտարարուեստական ձեռնարկներով։

—o—o—

ՓԷՑՐՈՒԹԷՆ Մարսիլիա եկող ջրասուզանաւ մը ծով ինկաւ Քօրֆուի եւ Նափոլիի միջեւ։ Ութ հոգի կային մէջը, որոնց հինգը նաւաստիներ։ Իտալական նաւեր եւ օդանաւեր փնտռտուքի ելան Միջերկրականի մէջ, բայց ոչ եւ է հետք չգտան։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ տեղի կ'ունենայ խրուաթ ազգային կուսակցութեան վարիչ Տոքթ. Մաչէքի դատավարութիւնը։ Տր. Մաչէք ամբաստանուած է իբր անջատողական։ Բազմաթիւ վկաներ կը լսուին. Համալսարանի ուսանողները այս առթիւ բողոքի ցոյցեր կատարեցին եւ համալսարանին վրայ տնկեցին խրուաթ ազգային դրօշակը որ արգիլուած է ամբողջ Իւկոսլավիոյ մէջ։ Ուսանողները կը պահանջեն ազատ արձակել Մաչէքը։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին հայ ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գալվար Օտտօփ «Վռամեան» ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Ընկերահամախմբական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գ. Քանիկեանի սրճարանին մէջ. 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները։

Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ — Մուտքը՝ 5 ֆրանք։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սիամանթօ-Վարուժան Գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30ին։ Ստացած ենք նոր գիրքեր։ Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու։

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՊՐԷՖԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՌՈՄԱՆ — ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի սրահին մէջ։ Բացման խօսք՝ Պ. Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ դաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԿՐԸՆՈԲԼԻ Շրջ. Կոմիտէն, Լանսէյի ենթակոմիտէն եւ Ռընաժի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Անթուանի եւ իր եղբօր Պ. Գարգէն Օհաննեանի իրենց քեռորդւոյն Արամ Երմոյեանի մահուան առթիւ։

×

Պ. Սիմոն Փափազեան նաեւ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kleber։ Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ. անդամական ժողով։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան։

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՃՈԽ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ին

Salle du Conservatoire

2, rue de Conservatoire Métro: Bonne - Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն

Կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

Տոմսերու գիները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

Ոստիկանութիւնը աւելի լաւ հսկողութիւն կրնար կատարել չէնքին բոլորտիքը եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ ու մանաւանդ պէտք չէր մնար կառքով Փօրթլընտ Փլէյսէն արտաքին գործերու նախարարութիւնը երթալ - գալու։

Շատ պնդեցին ու աղաչեցին, համոզելու համար Սըր Ֆիլիփը, որպէսզի ընդունէր առաջարկը։ Փոխադրուելու հաւանութիւն տուաւ միայն այն պահուն, երբ բացատրեցին իրեն թէ ինքն անգամ չպիտի զգար կատարուած հսկողութիւնը։

— Ձեզ ուղեր զաղտնի ոստիկանին երեսը տեսնել առտուն կանուխ, երբ ածիլուելու կը պատրաստուիք, ըսաւ Ֆալմըթհ համարձակօրէն. գիտեմ, դեռ անցեալ օր գիտողութիւն կ'ընէիք որ իմ մարդիկներէս մէկը կը սպասէր ձեր բաղնիքին մէջ, երբ այնտեղ կը մտնէիք կամ ... Սըր Ֆիլիփ, խօսք կուտամ թէ նախարարութեան շէնքին մէջ, խմիններուս երեսն անգամ չպիտի տեսնէք։

Փօրթլընտ Փլէյսէն մեկնելու առտեն էր, ահաւասիկ, որ Սըր Ֆիլիփ Նամակ կը գրէր իր միջնորդին, իսկ ոստիկան մը կը սպասէր սենեակին դրանը առջեւ։

Հեռաձայնի զանգակը հնչեց։ Իր անձնական քարտուղարն էր խօսողը։

— Վաթսուն հոգի ունինք նախարարութեան վրայ հսկող, ըսաւ երիտասարդ ու եռանդուն քարտուղարը. այսօր եւ վաղը պէտք ...

Սըր Ֆիլիփ անհամբերութեամբ ըսեց այս բառերը.

— Աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ պողպատէ անօթի մը մէջ բանտարկէք զիս · ըսաւ բարկութեամբ եւ գոցեց հեռաձայնը։

Դուռը զարկին. զաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհն էր որ ներս եկաւ ու ըսաւ.

— Չպիտի ուզէի որ անհանգստանաք, բայց ...

Արտաքին նախարարը ճամբայ ելաւ դէպ ի իր պաշտօնատունը, չափազանց ջղագրգռուած երեւոյթով։ Ան վարժուած չէր ստիպման տակ անհանգստանալու կամ տասը անոր խնամքին յանձնուելով՝ հրամաններ ստանալու։ Շատ բարկացաւ, երբ տեսաւ հեծանիւով ոստիկանները որ կը հետեւէին իր կառքին կամ փողոցին անկիւնը կեցող քաղաքային սարքով գաղտնի ոստիկանը որ հիացած կը դիտէր այդ թափօրը։ Բայց երբ հասաւ Տաունինկ Սթրիթ, որ փակուած էր հանրութեան առջեւ ու տեսաւ չորսդուրսի բազմութիւնը որ եկած էր ողջունելու զինքը, Սըր Ֆիլիփ իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով նուաստացում մը զգաց։

Քարտուղարը պատրաստած էր ճառ մը Նախարարին համար՝ Արտաքսման Օրինագծին մասին ու իրեն կը սպասէր դրասենեակին մէջ։

— Ապահովաբար խոշոր ընդդիմութեան պիտի հանդիպինք եւ սակայն Խորհրդարանի մեր անդամները կը հաւատան որ երեւութնորելեց հոգիի մեծամասնութիւն մը պիտի կրնանք ունենալ, ըսաւ քարտուղարը։

Նախարարը կարդաց ճառը ու կազդուրուեցաւ. զգաց ինքնավստահութիւն մը, ինչպէս նաեւ արժէքը իր անձնաւորութեան։ Վերջ ի վերջոյ պետութեան գլխաւոր նախարարներէն մէկն էր ինք. անշուշտ, եղած սպառնալիքները անիմաստ էին ... Ոստիկանութիւնն էր յանցաւորը սանդրուած իրարանցումին եւ մանաւանդ մամուլը, այո՛ մամուլը՝ իր գրգռագին բացատրութիւններուն պատճառաւ.

Սըր Ֆիլիփ հաճելի ու կազդուրուած երեւոյթ մը ունէր, երբ դառնալով իր քարտուղարին՝ հարցուց անոր.

— Է՛հ, ի՞նչ լուր կայ նայինք իմ բարեկամներէս ... Ինչպէ՞ս էր այդ թշուառականներուն անունը ... Չորս Արդար Մարդի՞կ ...

Նախարարը դերասանութիւն կ'ընէր այդ վայրկեանին. մոռցած չէր իսկապէս անոնց անունը որ կը չարչրկէր զինքը գիշեր ցերեկ

Քարտուղարը վարանեցաւ։ Չորս Արդարներու խնդիրը արգիլուած նիւթ մըն էր իրեն համար ու չէր կրնար այդ մասին խօսակցիլ նախարարին հետ։

— Անո՞նք ... օ՜հ, ոչինչ. մասնաւոր նորութիւն մը չկայ. մենք ալ այդ մասին գիտենք այնքան որքան դուք ... Հասկցանք թէ ով է Թէրին, բայց տակաւին չկրցանք գտնել հետքը միւս երեքին, ըսաւ քարտուղարը։

Նախարարը շրթունքները պրկեց ու ըսաւ.

— Մինչեւ վաղը գիշեր պայմանաժամ տուած են ինծի ...

— Նոր նամա՞կ ստացաք ...

— Շատ կարճ երկտող մը ..

— Ի՞նչ պիտի պատահի եղեր հակառակ պարագային ..

Սըր Ֆիլիփ յօնքերը պտտեց.

— Հակառակ պարագային պիտի կատարեն իրենց խոստումը, պատասխանեց նախարարը խստօրէն, որովհետեւ քարտուղարին հարցումը սարսուռ մը տուած էր իրեն։ .

×

Թէրի նստած էր Գարնըրի փոքր աշխատանոցին վերի սենեակը, իր երեք ընկերներուն դիմացը, ընկճուած ... քիթը — կախ ու սարսափահար արտայայտութիւնով։

— Պէտք է հասկնաս, ըսաւ Մէնֆրէտ, որ թշնամական զգացում մը չունինք քեզի հանդէպ՝ բրածիդ համար ... Փուաքարն ու ես կը խորհինք թէ կուսակցը շատ լաւ շարժած է խնայելով քու կեանքդ ու քեզ այստեղ բերելով։

Թէրի աչքերը կախեց։

— Վաղը գիշեր, շարունակեց Մէնֆրէտ քմծիծաղով մը, պիտի կատարենք այն որուն մասին համաձայնեցանք արդէն, ի հարկէ եթէ տակաւին պէտք ըլլայ. յետոյ դուն կրնաս վերադառնալ ...

— Ո՞ւր, հարցուց Թէրի բարկութեամբ. Աստուծոյ սիրուն, ո՞ւր ... Դուք ... նունս տուիք անոնց, գիտեմ թէ ես ալ ... եմ, ոստիկանութենէն կրնան դիւրաւ հասկնալ. ո՞ւր պիտի երթամ ։

Թէրի ոտքի բարձրացաւ յանկարծ ու մօտեցաւ երեք ընկերներուն ... դողդղալ իր ամբողջ մարմինով։

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ 1933

27 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2173

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Թագիրատի դէպքին արձագանգները կտրեցին անցան պալքանեան լեռնաշղթան, հասնելու համար մինչեւ Վոսփորի ափերը, անկէ ալ տարածուելու դէպ ի Անատոլուի խորքերը։

Պոլսոյ ուսանողական ցոյցը, 10,000 հոգիի մասնակցութեամբ, պզտիկ խնդիր չէ։ Ու կը յիշեցնէ նման մեծ ցոյց մը, որ դարձեալ Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցաւ համալսարանական ուսանողներու մասնակցութեամբ, Պալքանեան Պատերազմի նախօրեակին։ Պուլկարիա, Սերպիա, Գարատաղ եւ Յունաստան դաշնակցած՝ վերջնագիր ներկայացուցած էին Գապը Ալիին, ու կը սպառնային պատերազմ յայտարարել՝ եթէ չընդունուէին իրենց պահանջները։

Փոթորկալի շրջան մը անցուց այդ օրերուն Պոլիսը։ Իթթիհատը ասպարէզէն քշուած էր եւ իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր «Մեծ Դահլիճ»ը, որ Ղազի Ահմէտ Մուխթար փաշայի վարչապետութեան տակ իր կազմին մէջ ունէր երկու նախկին մեծ եպարքոսներ՝ Քեամիլ եւ Սայիտ փաշաները, երկու մեծ զինուորականներ՝ Մահմուտ Մուխթար եւ Նազըմ փաշաները, Գ. Գ. Նորատունկեանը (արտաքին գործերու նախարար) եւ անցեալ ու համբաւ ունեցող ուրիշ նախարարներ։

Պոլսոյ Թուրք ուսանողութիւնը մտածելու ժամանակ չտուաւ Մեծ Դահլիճի խոհուն գլուխներուն։ Պատկառելի թափօրով մը գնաց Գապը Ալի, անկէ մինչեւ Եըլտըզ՝ իբրեւ նշանախօսք ունենալով միայն երկու բառ. « Հարպ իսթէրիզ »։

Գապը Ալին ազդուեցաւ երիտասարդական այս պոռթկումէն եւ վճռեց պատերազմ յայտարարել քան ընդունիլ այն պահանջները, որոնք նուաստացուցիչ էին օսմանեան մեծազօր կայսրութեան համար։

Հետեւանքը յայտնի է։ Քանի մը ամսուան մէջ օսմանեան բանակները ջարդուկոտոր եղան. Ադրիականէն մինչեւ Սեւ ծով եւ Մարմարա պալքանեան պետութեանց ձեռքն իյնալ. անառիկ հռչակուած բերդեր կարճ ժամանակի մէջ թշնամիներու կողմէ գրաւուեցան եւ օսմանեան կայսրութիւնը վիրաբուժական խիստ ծանր գործողութեան մը ենթարկուեցաւ, վրայ տալով կարեւոր ու կենսական անդամներ։

Անկէ վերջ շատ ջուր անցաւ կամուրջներու տակէն։ Պուլկարիան իր զինակիցներուն, յետոյ նաեւ Ռումանիոյ դէմ անխորհուրդ կռիւներ մղելով, կորսնցուց իր յաղթանակին պտուղները։ Իսկ 1915ի հոկտեմբերին ուրիշ անխորհուրդ քայլ մը եւս առաւ, Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ կողքին պատերազմի մասնակցելով։

Տարակոյս չկայ թէ Պուլկարիոյ մասնակցութիւնը օգտակար եղաւ Թուրքիոյ։ Այս վերջինը գնահատելով այդ օգուտը, իր զինուորները տրամադրեց պալքանեան ճակատին պաշտպանութեան համար։ Մեծ Պատերազմը եղբայրացուցած էր երկու ազգեր, որոնք դեռ երկու տարի առաջ իրար կը բզքտէին Էտիրնէի եւ Չաթալճայի առջեւ։

Մեծ Պատերազմը պատմութեան կը պատկանի այլ եւս։ Տասնըհինգ տարի անցած է արդէն եւ Պալքաններու մէջ նոր խմորումներ սկսած են ծայր տալ։ Ժամանակակից պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Պալքանները շարունակ խառնակութեանց եւ խռովութեանց անշէջ հնոց մը եղած են։ Բնութեան արծարծած հրաբուխները թէեւ մարած են, սակայն մարդկային հրաբուխը միշտ վառ կը մնայ։

Մեծ պետութիւններու մրցակցութեանց համար լաւագոյն մարզարանը եղած է միշտ պալքանեան թերակղզին։ Պատերազմէն առաջ աւստրօ-հունգար կայսրութիւնը մէկ կողմէն, ցարական Ռուսիան միւս կողմէն իրենց տիրապետող ազդեցութեան դրոշմը դրած էին հոն։ Եւ ի վերջոյ Մեծ Պատերազմը բռնկցնող կայծն ալ Պալքաններէն ելաւ։

Այս հանգուցեալ աշխարհակալ պետութեանց քաղաքական ժառանգութիւնն ինկաւ Իտալիոյ, որ ամբողջ տասը տարի երկիրը զինուորական խիստ կարգապահութեան տակ զօրացնելէ եւ արտաքին ճակատներու վրայ իր դիրքերն ամրապնդելէ յետոյ, սնունդ կը փնտռէ այժմ իր աշխարհակալական ախորժակներուն։ Վերջին տարիներու ընթացքին, Արեւելեան Եւրոպայի քաղաքական կեանքին վրայ իր ազդեցութիւնը անուրանալի է։ Այն պահուն, երբ Ֆրանսան խիստ մեծ հոգեր ունի Եւրոպայի մէջ, երբ Գերմանիա ժամանակ չունի « դէպ ի Արեւելք » յառաջանալու իր պատմական ծրագիրներով զբաղելու, երբ Անգլիա ծանրաբեռնուած է ներքին խնդիրներով, Իտալիան սանձարձակ կը գործէ Պալքաններու մէջ, իր հովանաւորութեան տակ պետութեանց նոր խմբակցութիւններ կը կազմէ եւ քաղաքական խաղեր կը սարքէ։

Ճիշդ է թէ Պուլկարիան մինակ մնացած է այսօր։ Իր ճակատագիրը Գերմանիոյ յանձնելուն ոճիրը քաւեց շատ ծանր կերպով։ Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան թշնամի են իրեն։ Բոլորին ալ հողային պահանջներ ունի։ Պաշտօնապէս բարեկամ է միայն Թուրքիոյ, որմէ եւս հողային պահանջներ ունի։ Սակայն իր ներկայ տկար վիճակը թոյլ չի տար հողային նուաճումներ ընելու ի վնաս այս կամ այն դրացիին։

Թագիրատի դէպքը յատկանշական է եւ մտածել կուտայ։ Պուլկարները, որ մինչեւ այսօր կը զգուշանային թշնամական ո եւ է ցոյցէ հանդէպ իրենց դրացիներուն, ինչպէս կը համարձակին Թուրքերը գրգռել այնքան բացեայ կերպով։ Բորիս Թագաւորը փեսան է Իտալիոյ Թագաւորին։ Իտալիոյ հողը շատ նեղ կուգայ իր կազմածին ժողովուրդին։ Մուսոլինի չի դադրիր աչքերը յառելէ դէպ ի Արեւելք։ Հռոմէական հին կայսրութեան դափնիները կը խռովեն իր քունը։

Պալքաններու վրայ մութ ամպեր կը կուտակուին։ Ե՞րբ պիտի պայթի փոթորիկը։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԵՒԹՈՒՐՔ ՄԻՋԱԴԷՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Թուրքերը կը սպառնան

« Ժամհուրիյէթ »ի ապրիլ 22ի թիւին մէջ խմբագրականի սիւնակին վրայ կը կարդանք հետեւեալ նամակը, ուղղուած պոլսեբնակ պուլկար հայրենասէրի մը կողմէ յիշեալ թերթի խմբագրութեան.

— « Ձեր ապրիլ 20ի թիւին մէջ կը հարցնէք թէ « Կոմիտաջիները Թուրքերուն բարեկամ կրնա՞ն ըլլալ թէ ոչ »։ Պատասխան. — Եթէ դուք կը կարծէք թէ մենք Պուլկարներս բարեկամ կրնանք ըլլալ ձեզի, շատ կը սխալիք։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ մեր հայրերն ու մեծ հայրերը 500 տարի թրքական լուծին, գերութեան տակ ապրեցան։ Անոնց տառապանքները մեր՝ բոլոր երիտասարդներուս սրտին վրայ արձանագրուած են կարմիր արիւնով։

« Մեր Խրիստօ Պոթէֆի, Հաճի Տիմիթրոյի, Վասիլ Լէվսքիի, Սթէֆանի, Գարաճա Լօյէոյի նման ամէնէն սիրելի հերոսները բնաջնջեցիք, կախեցիք, ջարդեցիք։ Լէվսքին Լովչայի, Գարաճան Գանըլը Տէրէի, Պոթէֆը Ռուսճուքի մէջ եւն. կախեցիք սպաննեցիք։ Այսօրուան պուլկար պետական մարդիկը բարեկամ են եղեր Թուրքիոյ։ Քանի՞ փարա կ՚ընէ։

« Պուլկար ազգը, պուլկար երիտասարդութիւնը Թուրքին թշնամի է։ Մեր դպրոցներուն, թատրոններուն ու հաւաքոյթներուն մէջ այդպէս կարդացինք, այդպէս մտիկ ըրինք եւ այդպէս գիտենք։ Թուրքերը տեղ չունին Պուլկարիոյ մէջ, գլուխնին թող առնեն երթան։ Իրենց գերեզմանոցները հանրային պարտէզի պիտի վերածենք։ Գոյքերը պիտի փրկենք, ու երկրէն դուրս պիտի վռնտենք ․․

« Պուլկար կառավարութիւնը ոսկեզօծ բարեկամ մըն է Թուրքերուն։ Այս բանը չհասկցա՞ք դեռ։ Մեր ըրածին ի՛նչ ըլլալը կառավարութիւնը գիտէ։

ՌՈՏՆԱԶԱՇԹԻԹԱՑԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ ՊՈԼՍԵԲՆԱԿ ՓԵԹՐՈՎ »։

Այս նամակը հրատարակելէ վերջ, Ապտին Տավէր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ.

— « Գիտենք թէ թոյնէն դարման ակնկալել կը նշանակէ խեր սպասել Թուրքին հանդէպ ատելութեամբ սնած Պուլկարներու բարեկամութենէն։ Պուլկարները միայն այսօր չէ որ թշնամի են Թուրքերուն։ Ատիկա բացէ ի բաց տեսանք նոյն իսկ Մեծ Պատերազմի ընթացքին, երբ թրքական հինգ զօրաբաժիններ ղրկեցինք Տօպրուճա եւ Մակեդոնիա՝ թշնամիի կօշիկներուն տակ ճզմուելէ ազատելու համար Պուլկարները։ Պուլկար զինուորները, սպաներն ու ժողովուրդը ամէն տեղ թշնամական վերաբերմունք ցոյց կուտային հանդէպ թուրք զինուորներուն, որոնք հոն գացած էին իրենց օգնելու եւ հազարներով « չէհիտ » տուած։

« Այսօրուան թշնամութիւնը, տարիներէ ի վեր Պուլկարներու ստացած կրթութեան հետեւանքն է։ Միայն կը կարծէինք թէ՝ Պուլկարները որ այսօր Թուրքերէն զատ ուրիշ բարեկամ չունին Պալքաններու մէջ, այլ եւս հրաժարած են այդ թշնամութենէն։ Որովհետեւ Թուրքերը թիզ մը հող չեն առած Տօպրուճայէն, Մակեդոնիայէն եւ Արեւմտեան Թրակիայէն, զորս Պուլկարները իրաւ թէ անիրաւ պուլկարական հող կը նկատեն։ Թշնամութիւնն ու մոլեռանդութիւնը այնքան պաշարած են Պուլկարներու խիղճը, որ անոնք դեռ անցեալի գրգռութիւններէն տարուելով, անկարող կ՚ըլլան զանազանելու իրենց բարեկամներն ու թշնամիները։

« Գալով պուլկար հերոսներու Թուրքերուն կողմէ սպանութեան՝ եթէ հաշիւն ընենք անցեալին մէջ երկուստեք թափուած արիւնին, բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ վկայութիւններ կան հաստատող թէ Պուլկարներու բաժինը աւելի ծանր կը կշռէ »։

Ետոյ կ՚ըսէ թէ Թագիրատի դէպքին իբրեւ պատասխան՝ Թուրքերը ծաղկեպսակ տարին Պոլսոյ պուլկար գերեզմանատունը, ցոյց տալու համար թէ ո՛րքան քաղաքակիրթ են։ Այսօր Պուլկարներն է որ կարօտ են Թուրքին բարեկամութեան։ « Բայց քանի որ Պուլկարները չեն ուզեր մեր բարեկամութիւնը, մենք ալ ետ կը քաշենք այն ձեռքը զոր առնականօրէն երկնցուցած էինք իրենց։ Թող տեսնեն թէ ի՛նչ է վիճակնին »։

*** Թուրքերէն միւս թերթերն ալ լեցուն են սպառնական յօդուածներով։ Ահա՛ նմոյշ մը « Քէօրօղլու » գաւեշտաթերթէն (22 ապրիլ).

— « Լերան վայրենի վագրերն անգամ այսպիսի գազանութիւն չեն գործեր։ Պուլկար կառավարութիւնը պէտք է ձերբակալէ յանցաւորները եւ պատժէ, գերեզմանատունը պէտք է նորոգէ, մեզմէ ալ ներողութիւն խնդրէ. այլապէս թրքական հողին վրայ ապրող Պուլկարներուն հանդիստը կը վրդովուի։ Եթէ Պուլկարները կ՚ուզեն մեզի հետ բարեկամ ըլլալ, պէտք է դուրս ձգեն Պուլկարիոյ Թուրքերը։ Պուլկարիա, որ մանաւանդ այսօր անզէն է, ձեռքերն ու ոտքերը կապուած են, պարտաւոր է լաւ վարուիլ մեզի հետ։ Թող չմոռնայ որ ա՛յն Թուրքերուն ետեւ որոնց մեռելները կ՚անարգէ՝ կայ Թուրքիա մը, որ ամբողջ Պուլկարիան կրակի կրնայ տալ։ Ա՛յն Թուրքիան, որ դեռ քանի մը տարի առաջ եօթը պետութիւններու գլուխ ծռել տուաւ իր զէնքերուն առջեւ »։

« Գարակէօզ » գաւեշտաթերթն ալ սպառնական տողեր կը գրէ իր 22 ապրիլ թիւով։ Հետեւեալը իր գրութեան խորագիրն է.

— « Ո՛վ Կոմիտաջիներ, գիտցէք որ այստեղ 17 միլիոն ապրող եղբայրներ ունին այն Թուրքերը, որոնց գերեզմանները քանդեցիք »։

Պոլսոյ ուսանողական ցոյցէն վերջ

Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, Պոլսոյ Թուրք ուսանողներուն ցոյցը շատ աւելի բուռն եղած է՝ քան հաղորդած էին հեռագիրները։ Երէկուան թղթատարով ստացուած Թուրք թերթերը այդ ցոյցէն զանազան պատկերներ կը հրատարակեն։ Պատկերներէն մէկը կը ներկայացնէ Թուրք զինուորներու սուիններով յարձակումը թափօրին վրայ՝ ցուցարարները ցրուելու համար։ Բացի համալսարանի զանազան ճիւղի ուսանողներէն, լիսէներու աշակերտներն ալ մասնակցած են ցոյցերուն։ Ցուցարարներու թիւը 10,000 կը հաշուուի։ Ոստիկանութեան հետ ընդհարումը տեղի ունեցած է Ազատութեան Բլուրի պուլկար գերեզմանատան առջեւ։

Ձերբակալուած 80 պարագլուխներէն 60ը ազատ արձակուած են 24 ժամ վերջ։ Իսկ 20 հոգիի մասին դատական հետապնդում պիտի կատարուի։

Սոֆիայի Թուրք դեսպան Թէվֆիք Քեամիլ պէյ վարչապետ Գ. Մուշանոֆի այցելելով բողոքեց Թագիրատի դէպքին դէմ։ Վարչապետը ցաւ յայտնեց եղածին համար եւ հաւաստեց թէ յանցաւորները պիտի պատժուին։

« Ժամհուրիյէթ »ի թղթակիցը Սոֆիայէն կը գրէ թէ Թագիրատի գերեզմանատունը քանդող Պուլկարներուն թիւն էր 350 հոգի եւ ոչ թէ 10, ինչպէս կ՚ըսեն պուլկար իշխանութիւնները։ Ռուսճուքի կառավարիչը, որ դէպքին վայրը գացած էր, հարցաքննած է 60 հոգի, որոնցմէ 11ը բանտարկել տուած։ Սակայն Պուլկարներու ցոյցին վրայ բանտարկեալները ազատ արձակուած են։

Սուրիոյ ազգայնականներուն ցոյցը

Գրած էինք թէ Ֆրանքեւսուրիական նոր դաշնագրի ծրագրին կը հակառակին Սուրիոյ ազգայնականները։ Արդէն դահլիճին երկու ազգայնական անդամները հրաժարեցան այս պատճառաւ եւ ցոյցեր տեղի ունեցան զանազան վայրերու մէջ։

Պէյրութէն ապրիլ 24 թուականով հեռագիր մը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.

— Երէկ միջադէպեր պատահեցան Դամասկոսի մէջ, ուր շուկաները փակուեցան։ Ցուցարարները այս ձեւով կ՚ուզէին հասկցնել թէ համերաշխ են հրաժարող նախարարներուն հետ։ Այս վերջինները կը բողոքեն թէ հոգատար պետութիւնը իր նոր դաշնագրի ծրագրին մէջ կը մերժէ իրականացնել սուրիական միութիւնը, զոր կը պահանջէ ազգայնական փոքրամասնութիւնը։ Այդ պատճառով ալ յայտնեցին թէ այլ եւս չեն կրնար մաս կազմել կառավարութեան։

Ազգայնականները բուռն ճառեր խօսեցան մզկիթներու մէջ եւ ցուցարարներ շրջեցան քաղաքին մէջ։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ զէնք պարպել օդին մէջ։ Սուրիական խորհրդարանը գումարուեցաւ առանց ազգայնական երեսփոխաններու մասնակցութեան եւ որոշեց նիստերը դադրեցնել մինչեւ հինգշաբթի (այսօր)։

Հոմսի եւ Համայի ազգայնականները եւս փակեցին իրենց խանութները՝ Դամասկոսի շարժումին հանդէպ իրենց համակրութիւնը ցոյց տալու համար։

Հանրապետութեան նախագահը կը շարունակէ իր բանակցութիւնները։ Մարզպանի պատուիրակին ներկայութեան՝ տեսակցութիւն մը ունեցաւ հրաժարեալ ելմտական նախարար Ճէմիլ Մարտամ պէյի հետ։

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները

Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակները սկսած են լաւատեսութեան նշաններ ցոյց տալ Ուաշինկթընի խորհրդակցութեանց արդիւնքին մասին։ Նախագահ Ռուզվէլթի եւ Պ. Էրիոյի մտերմական տեսակցութիւնները մեծ յոյսեր կը ներշնչեն։ Ռուզվէլթ Ֆրանսերէն լեզուով կը խօսի Ֆրանսայի պատուիրակին հետ, առանց թարգմանի կամ միջնորդի։ Առջի օրուան խօսակցութեան ընթացքին երկու պետական մարդիկը քննեցին օրուան բոլոր կարեւոր խնդիրները։ Գլխաւորաբար ծանրացան Զինաթափութեան եւ ապահովութեան հարցերուն վրայ, որոնց շուրջ նախագահը կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցած էր արդէն օր մը առաջ Անգլիոյ վարչապետին հետ։ Խօսակցութեան առարկայ դարձած են նաեւ Պարտքերու եւ դրամներու կայունացման խնդիրները։

Նախագահ Ռուզվէլթ Ֆրանս. եւ անգլ. պատուիրակութեանց յանձնեց ընդարձակ տեղեկագիր մը՝ դրամական խնդիրներու մասին։ Այս տեղեկագիրը քննութեան ենթարկուեցաւ՝ ամերիկացի մասնագէտներու ներկայութեան։ Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ բովանդակութեան մասին։

Հեռագրի մը համաձայն, Ռուզվէլթ, Մաքտոնըլտ եւ Էրիօ՝ գրեթէ համաձայնած են Պարտքերու եւ Զինաթափութեան մասին։

Նախագահը եւ Անգլիոյ վարչապետը առջի օր խօսեցան Պարտքերու մասին։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ սխալ է պնդել որ համաձայնութիւն գոյացած է այս մասին։ Խնդիրը այնքան բարդութիւններ ունի, որ մէկ երկու օրուան տեսակցութիւնով կարելի չէ շօշափել ամէն կէտերը եւ սպառել նիւթը։ « Էականն այն է որ յառաջդիմութիւնները կը կատարուին խիստ բարեկամական ոգիով մը »։ Մաքտոնըլտի մեկնումէն վերջ, բանակցութիւնները պիտի շարունակուին դիւանագիտական ճամբով։

Ֆրանքը անխախտ պիտի մնայ

Առջի օրուան Նախարարական խորհուրդին մէջ ելմտական նախարար Ժորժ Պոնէ տեղեկութիւններ տուաւ Ուաշինկթընի խորհրդակցութեանց, մանաւանդ տոլարի եւ սթերլինի կայունացման վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ։ Նախարարական խորհուրդը որոշեց անխախտ մնալ ոսկենիշի դրութիւնը պահպանելու տեսակէտին մէջ։ Որով Ֆրանքը ո եւ է նուազի ենթակայ չպիտի ըլլայ։

Կառավարութիւնը կը փափաքի որ բոլոր ազգերն ալ վերադառնան ոսկենիշի դրութեան՝ ամրապնդելով իրենց ազգային դրամները։ Այս սկզբունքներով պիտի ներկայանայ Ֆրանսա համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին որ տեղի պիտի ունենայ յունիս 15ին։

Քանատա եւս կը լքէ ոսկին

Մինչ մէկ կողմէ ամերիկեան տոլարը կը շարունակէ իջնել (արդէն 23էն վար է), Քանատայի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հրաժարեցաւ ոսկենիշի դրութենէն, քանի որ քանատական տոլարը սերտօրէն կապուած է ամերիկեան տոլարին հետ։ Սթերլինի անկումէն վերջ, անստոյգ կացութեան մատնուած էր Քանատայի դրամը եւ կ՚երերար տոլարին ու սթերլինին միջեւ։ Նոր որոշումով, քանատական տոլարը կ՚իջնէ 20 ֆրանքի։

Վախ կայ որ Եւրոպայի միւս երկիրներն ալ, որոնց դրամը կապուած է ոսկիի դրութեան հետ, չպիտի կրնան երկար դիմադրել պատնէշին վրայ եւ ի վերջոյ տեղի պիտի տան։ Շուէտական քուրոնը սկսած է արդէն իյնալ։ Ամուր կեցած են դեռ զուիցերական ֆրանքը եւ հոլանտական ֆիորինը։

Շփոթ կացութիւն Եւրոպայի մէջ

Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարար Պէնէշ առջի օր Փրակայի խորհրդարանին մէջ արտասանեց խիստ կարեւոր ճառ մը քաղաքական կացութեան մասին։ Նախարարը մանաւորաբար կանգ առաւ Մուսոլինիի ծանօթ ծրագրին վրայ՝ չորս մեծ պետութեանց գործակցութեան եւ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին, ու քննեց նաեւ Փոքր Համաձայնութեան դիրքը այդ մասին։ Պէնէշի համաձայն, Մուսոլինիի ծրագիրը պարզապէս իրականացումն է քանի մը տարիէ ի վեր Իտալիոյ հետապնդած քաղաքական սկզբունքներուն։ Այդ ծրագրին համաձայն, Իտալիա եւ Գերմանիա հաւասար դիրքի վրայ պիտի դրուին միւս երկու եւրոպական պետութեանց հետ (Ֆրանսա եւ Անգլիա), պիտի կազմուի Եւրոպական նոր հաւասարակշռութիւն մը, առաջ բերելով Ֆրանսայի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՔՈՐՊԱՑՆԻ ՃԱՌԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ է որ ապրիլ 11ի սգահանդէս կը կատարուի Լոնտոնի մէջ։

Ցափազանց կղզիացած եւ ազգային կեանքէ կտրուած այս գաղութը, որ կը հաշուէ մօտ 500 անդամ, տարիներէ ի վեր մոռացութեան տուած է նոյն իսկ 1915ի հայաջինջ սարսափներուն յիշատակը։ Այս պարագան կսկծալի է մանաւանդ անոր համար որ, գաղութին մէջ պակաս չեն գրոց–բրոցներ, նոյն իսկ նախկին յեղափոխականներ։

Խումբ մը երիտասարդներ, օգտուելով ՅԱՌԱՋի խմբագրին ներկայութենէն, այս անգամ կազմակերպեցին սգահանդէս մը։ Դժբախտաբար ժամանակը կարճ էր եւ անհրաժեշտ կազմակերպութիւնը կը պակսէր, չարժման մէջ դնելու համար այս ծով քաղաքին մէջ ցրուած հայրենակիցները։ Վերջին պահուն հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին, բայց ամէնէն աւելի իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին … գրոց–բրոցները։

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ, 2 ապրիլ, կէս օրէն յետոյ ժամը 3ին, Լէնկըմ հիւրանոցի շքեղ սրահին մէջ։ Պ. Օլիվըր Փոլտուին գաւառ մեկնած ըլլալով, նախագահութիւնը ստանձնեց հրամանատար Քորպայն, « Հայաստանի Բարեկամներ » ընկերակցութեան քարտուղարը, որ եկած էր իր տիկնոջ եւ երկու աղջիկներուն հետ։ Պ. Քորպայն քաջածանօթ է հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան, եւ խորապէս համակիր մեր դատին։

« Մեր Հայրենիք ծէն յետոյ, որ երդուեցաւ երիտասարդներու կողմէ եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, հրամանատար Քորպայն սգահանդէսին բացումը կատարեց դեղեցիկ ճառով մը։ Ահաւասիկ անոր ամփոփումը։

— « Ցափազանց ուրախ եմ որ պատեհութիւն կը տրուի ինծի ներկայ ըլլալու ձեր մէջ եւ հպարտ եմ մանաւանդ որ ինծի յանձնուած է նախագահութիւնը այս սգահանդէսին։ Ապրիլ 24ը 18րդ տարեդարձն է այն զարհուրելի ջարդերուն զորս Թուրք կառավարութիւնը կազմակերպեց, բնաջնջելու համար հայ ցեղը։ 1915 ապրիլ 24ին Իթթիհատի կառավարութիւնը յանկարծ ձերբակալեց հայ ժողովուրդի բոլոր վարիչ ուժերը, — պետական անձեր, հանրային գործիչներ, գրագէտներ, արուեստագէտներ, բժիշկներ, փաճառականներ եւն.։ Մէկ խօսքով, Թուրք կառավարութիւնը ուզեց հարուածել հայ ժողովուրդը արմատէն։ Պատրուակներ չէին պակսեր Թուրք վարիչներուն համար։ Ամէնուս ալ ծանօթ է այն յատկանշական պատասխանը զոր Դաշնակցութեան ղեկավարները երզրումի ընդհանուր ժողովէն վերջ (1914 յուլիս) տուին Թուրք կառավարութեան, երբ այս վերջինը կը հարցնէր իրենց թէ պատերազմի մը առեն ի՛նչ պիտի ըլլար հայ ժողովուրդին քաղաքականութիւնը հանդէպ Թուրք հայրենիքին. — « Այն Հայերը որ Թրքահպատակ են, բնականաբար պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնը այս երկրին մէջ, իսկ անոնք որ կը գտնուին արտասահման չեն կրնար ենթարկուիլ մեր իշխանութեան »։ Այս անկեղծ եւ տրամաբանական պատասխանը ցոյց կուտայ ինքնին թէ հայ ժողովուրդը որքա՛ն անկեղծ եղած է իր տրամադրութիւններուն մէջ Թուրք կառավարութեան հանդէպ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

« Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Հայերը ունեցան շատ խոշոր դեր մը եւ կարեւոր յաղթանակներ տարին զանազան ճակատներու վրայ՝ արժանանալով դաշնակից ղեկավարներու եւ զինուորականներու գնահատման։ Կովկասի ճակատին վրայ ռուսական բանակին առաջին գիծը կը բաղկանար Հայերէ. իրենց քանակէն աւելի որակն էր որ գնահատուեցաւ։ Պաղեստինի մէջ հայ կամաւորները արձանագրեցին կարեւոր յաջողութիւններ եւ Զօր. Ալէնպի հետեւեալ բառերով յայտնեց իր հիացումը. — « Հպարտ եմ որ Հայեր ունեցայ իմ բանակիս մէջ »։ Հայերը կամաւորներ ունէին նաեւ արեւմտեան ճակատին վրայ, ուր գարձեալ մեծապէս գնահատուեցաւ իրենց քաջութիւնը։

« Հայ ժողովուրդը իր ամբողջ բարոյական եւ նիւթական ուժերը տրամադրեց դաշնակից պետութիւններուն որոնք աւարէք իջած էին, համաձայն իրենց չնդալից յայտարարութիւններուն, յանուն փոքր ժողովուրդներու ազատագրութեան եւ արդարութեան յաղթանակին։

« Հայ ժողովուրդը հաւատացած էր որ իր անվերապահ բարեկամութիւնը դաշնակիցներու դատին՝ գրաւական մը պիտի ըլլար ձեռք բերելու համար այն անկախութիւնը որուն կը ձգտէր։ Հայերու այս քաղաքականութիւնը եւ գործնական օժանդակութիւնը Դաշնակիցներուն սքանչելի պատրուակ մը եղաւ Թուրք կառավարութեան համար իրագործելու այն հայաջինջ ծրագիրները որ հիմը կը կազմէին իր հակահայ ուղղութեան։ Հետեւաբար, 1915ին տեղի ունեցան ընդհանուր տեղահանութիւնները եւ ջարդերը որոնց նմանը չկայ ազգերու պատմութեան մէջ. Ջարդուեցան, կամ աքսորի ճամբուն վրայ մեռան աւելի քան 700,000 Հայեր։

« Պատերազմի այդ ահաւոր տարիներուն, դաշնակից պետութիւնները անհամար խոստումներ շռայլեցին այս հալածական ժողովուրդին։ Նոյն իսկ Զինադադարէն յետոյ, 1920 օգոստոս 10ին Դաշնակիցները Սէվրի մէջ ստորագրեցին դաշնագիր մը եւ նուիրագործեցին անկախութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան որ արդէն իսկ ստեղծուած էր 1918 Մայիս 28ին, Կովկասի մէջ։

« Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը։

« Սէվրի դաշնագիրը տակաւին չվաւերացուած՝ դաշնակից պետութիւններ քաջալերեցին Ռուսաստանը եւ պատերազմի մղեցին զայն Թուրքիոյ դէմ։ Այդ միջոցներուն Հայաստանի Հանրապետութիւնը յարձակումի ենթարկուեցաւ միաժամանակ թէ՛ Թուրքերուն եւ թէ պոլշեւիկներու կողմէ։ Այդ պատերազմին մէջ հայ ժողովուրդը բնականաբար չկրցաւ դիմադրել իր դէմ ցցուած ուժերուն եւ պարտուեցաւ։ Աւելի յետոյ պարտըւեցաւ նաեւ Ռուսաստանը եւ վերականգնեցաւ յաղթական Թուրքիան։ 1923ին Լօզանի մէջ Դաշնակիցները ստորագրեցին երկրորդ դաշնագիր մը եւ մոռցան իրենց խոստումները հայ ժողովուրդին։ Այդ թուականէն ասդին Հայերը մատնուած են ամենադառն ճակատագրի մը։ Ներկայ խորհրդային Հայաստանը իր մէջ կը համրէ մէկ միլիոն հայութիւն. իսկ 800 հազարի չափ հայութիւն մըն ալ կը գտնուի արտասահմանի մէջ։

« Այս համրանքը վերջին մնացորդն է տեղահանութիւններէն եւ ջարդերէն փախած հայութեան։

« Ես կը պատկանիմ ընկերակցութեան մը որուն նպատակն է բոլոր կարելի միջոցներով օգտակար ըլլալ այս չարչարուած ժողովուրդին։ Տիկնոջս հետ քանի մը տարի առաջ գտնուած եմ Սուրիա եւ ականատես եղած եմ այն թշուառութեան որ կը տիրէ գաղթակայաններուն մէջ։ Երկուքս ալ կը հիանանք ձեր ժողովուրդին տոկունութեան, չարքաշութեան եւ հպարտութեան վրայ։ Սքանչացած ենք որ հակառակ բազմատեսակ տառապանքներու, Հայը կրցած է մնալ հպարտ եւ ինքնավստահ։ Սուրիոյ գաղթականներուն մէջ կայ թշուառութիւն, անօթութիւն եւ մերկութիւն, բայց չկայ հայ մուրացիկ։ Մեր ընկերակցութեան մասնաճիւղը ձրի կերակուր կը բաշխէր հայ անօթի երախաներուն, իրենց մայրերը սակայն խնդրեցին որ իրենց յանձնուէր բաշխումի գործը որովհետեւ, բացատրեցին, չէին ուզեր որ իրենց երախաները օտարին ձեռք կարկառեն եւ նպաստ ստանան։ Կրնամ յիշել նաեւ ուրիշ օրինակ մը որ ցոյց կուտայ թէ ինչքան հպարտ էք դուք։ Մեր կառքին համար հայ մեքենավար մը ունէինք։ Օր մը, երկար ճամբորդութենէ վերջ, ուզեցինք նուէր մը տալ իրեն, բայց մեքենավարը մերժեց, ըսելով.

— « Հայը իր ազգին բարեկամներէն նուէր չի սպասեր »։

Հրամանատար Քորպայն վերջացնելով, յոյս յայտնեց թէ հայ ժողովուրդը պիտի գտնէ պատկումը իր մարտնչումներուն եւ պիտի ըլլայ ազատ ու անկախ՝ իր հայրենիքին մէջ։ Ցորդորեց չվհատիլ եւ հաւատալ ապագային։

Բանախօսութենէն վերջ, Տիկին Շ. Սիրան Նէվլէհիր արտասանեց Եղիշէ Չարենցի « Հայաստանի զովքը », բարգաւան արտայայտութեամբ, հայրենաբաղձ տաքսուս մը արթնցնելով ներկաներու սրտին մէջ։ Ցետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց Շաւարշ Միսաքեանը, որ պարզելով 1915ի սարսափներուն գաղտնի ծալքերը, յիշեց կարգ մը զարհուրելի դրուագներ։ « Հակառակ բոլոր զարկերուն եւ գաղանային խժդժութեանց, հայ ժողովուրդը ոտքի կանգնած է նորէն։ Ան ունի հայրենիք մը մէկ միլիոն ժողովուրդով։ Իշխանութիւնները կուգան ու կ'անցնին. հիմնականը այն է որ մենք ունենանք ամուր կռուան եւ համրանք։ « Սահման քաշեց զէնք իւրեանց »։ Եւ ատոր համար, անհրաժեշտ է ոչ միայն օգնել Հայաստանի, այլ եւ ապահովել պահպանումն ու զարգացումը արտասահմանի 700,000 գաղթականութեան, որ վերջին մնացորդն է Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին »։

Բանախօսը այս առթիւ պարզեց վիճակը արեւելեան գաղութներուն, մասնաւորապէս Ռումանիոյ, Սուրիոյ եւ Իրաքի, ուր ժողովուրդը կրցած է կուրծք տալ զարհուրելի թշուառութեանց եւ ստեղծել նոր բոյներ։ « Այսքիչ որ եւ է ժողովուրդ պիտի յուսահատէր, պիտի անբարոյանար այս պայմաններուն մէջ։ Մինչդեռ մեր արժատախիլ բազմութիւնները, անապատներէն ու արեան գետերէն փրկուած որբերը ահաւասիկ ոտքի կանգնած են, նոր կեանք ստեղծած են եւ անշուշտ կը սպասեն որ բախտաւոր գաղութները կատարեն իրենց պարտականութիւնը »։

Բանախօսը լիշտելով գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը, վերջացուց խանդավառ կոչով մը։

Պ. Զալըքեան եւ Տիկին Շ. Ս. Նէվլէհիր երգեցին քանի մը հայրենասիրական եւ ժողովրդական երգեր, ընկերակցութեամբ դաշնակի։ Ժամը 5ին, թէյասեղան մը սարքուած էր համաձայն տեղական սովորութեան։ Փակումէն առաջ, Պ. Ք. Տիգրան անգլերէն ուղերձ մը արտասանեց, շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Նախագահին։ Թէ հրամանատար Քորպայն եւ թէ իր տիկինը անգամ մը եւս յայտնեցին իրենց գոհունակութիւնը։

Հաւատա՞նք թէ այս ձեռնարկը սկզբնաւորութիւնը պիտի ըլլայ վերակենդանութեան մը։ Տնտեսական տագնապը միայն Լոնտոնի յատուկ չէ եւ չի կրնար պատրուակ ծառայել խուսափելու ազգային պարտականութիւններէ, բարոյական թէ նիւթական։

⁂ Ներկաներէն Պ. Ց. Շահինեան, գորգի ծանօթ գործարանատէրը, գնահատելով խումբ մը երիտասարդներու այս նախաձեռնութիւնը, անձամբ վճարեց հաւաքոյթին բոլոր ծախքերը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Կը յիշուի թէ Զատկի արձակուրդէն առաջ, Փարիզի Համալսարանի ուսանողները ցոյցեր կատարեցին՝ բողոքելու համար Շէրոնի օրէնքին դէմ, որուն համաձայն խնայողութեան պատճառաւ մէկ տարի կառավարութիւնը պաշտօնեայ չպիտի առնէ։ Ցոյցերը ազդեցիկ եղան մասնաւորապէս դրականութեան, գիտութեան եւ իրաւաբանական վարժարաններուն մէջ, որով կրթական նախարարութիւնը ստիպուեցաւ փակել Սորպոնն ու Իրաւաբանականը։

Միտքերը հանդարտած ըլլալով, Երկուշաբթի օր վերաբացուեցան յիշեալ բարձրագոյն վարժարանները։ Փոյի մէջ գումարուած Ուսանողական Համագումարը խոհեմ առաջարկներ տուած ըլլալով, Փարիզի Ուսանողական Միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ այս օրերս կրթական նախարարին՝ ուսանողութեան բողոքները պարզելու համար։

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքեւհելլէն առեւտրական բանակցութիւնները անձամբ կատարելու համար Աթէնք պիտի երթայ անտեսական գործավար Ճէլալ պէյ, խորհրդական Նուման պէյի հետ։ Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ այս մասին պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ յանձնաժողովներ կը կազմուին, այս անգամ վերջնական համաձայնութեան մը յանգելու նպատակով։ Գործավարն ու իր հետեւորդները մեծ պատիւներու առարկայ պիտի ըլլան։

Տրուած լուրերու համաձայն, Ցունաստան պիտի առաջարկէ որ Թուրքիայէն ներածուած երկրագործական բերքին փոխարէն, Ցունաստանէն ալ ճարտարարուեստական նիւթեր առնուին։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Համաշխարհային պատերազմը դարագլուխ մը բացաւ տեղական ճարտարարուեստներու զարգացման համար։ Ծայրագոյն Արեւելքը, Միջաւոր Արեւելքը եւ Հնդկաստանը տարուէ տարի կը ճոխացնեն իրենց տեղական արդիւնաբերութիւնները։ Այսօր՝ Եւրոպայի վաճառականութեան առջեւ, փաստօրէն, փակուած են Ռուսիոյ, Թուրքիոյ, Հնդկաստանի եւ շատ մը արաբական երկիրներու շուկաները։ Արդարնական շարժումները, միացած տնտեսական սուր պայքարներու, կը ձգտին օր առաջ ձեռք ձգել իրենց անկախութիւնները եւ օր առաջ ձերբազատուիլ՝ օտար տնտեսական շահագործումներէ։

Սուրիան ալ, անտարբեր չէր կրնար մնալ ազգայնական շարժումներու, շարժում մը՝ որ աւելի քան քառորդ դար մը պատմութիւն ունի իր ետեւը։ Առ այժմ, Սուրիոյ մէջ, տնտեսական պայքար, պոյքոթ, չկայ օտար դրամագլուխի եւ կամ օտար արտադրութիւններու դէմ, բայց կայ քաղաքական պայքարը, որ մեր այսօրուան նիւթէն դուրս կը մնայ։

Հարցը՝ զուտ տնտեսական կողմէն դիտելով, սուրիական վերջին ապստամբական շարժումները, մօտ երկու տարուան շարունակական կռիւները եւ մինչեւ այսօր ալ Սուրիոյ քաղաքական անորոշ կացութիւնը,մանրա՛ թէ դաշնայիր, մեծապէս մնասեցին Սուրիոյ տնտեսական զարգացման։ Որովհետեւ, նախ, տեղացի դրամատէրը բարպառողական դիրքի մէջ մնալով օտար դրամատէրներն ալ վերապահութեամբ դիտեր են Սուրիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ապագան։ Որով, օտար դրամագլուխը չէ կրցած լայն չափով օժանդակել Սուրիոյ տնտեսութեան բարելաւման գործին։

Եւրոպական զանազան ազգութիւններու բաղդատմամբ, Ֆրանսական դրամագլուխը՝ աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր մտած է Սուրիա եւ, անկասկած, իր բարերար դերը կատարած է։ Այսպէս, կարող ենք յիշել, երկաթուղիներու ընկերութիւնները, հանրակառքերու, ելեկտրականութեան, նաւահանգիստի ընկերութիւնները, նոյնպէս Ֆրանսական դրամատուները, վարկային, կալուածային հաստատութիւնները եւ նման բազմաթիւ հաստատութիւններ։

Եւրոպական դրամագլուխը, հաւաքաբար, 1000 միլիոն Ֆրանք կը գնահատուի եւ որուն 600 միլիոնը Ֆրանսական ընկերութիւններու, իսկ 400 միլիոնն ալ պելճիքական, անգլիական, պաղեստինեան ընկերութիւններու կը պատկանի։ Ինչպէս կը տեսնուի, համաձայն օտար եւ տեղացի տնտեսագէտներու եւ ելեւմտագէտներու, այս գումարը անբաւարար է սուրիական ճարտարարուեստը, հողային արդիւնաբերութիւնը եւ տեղական առեւտուրը պէտք եղածին պէս զարգացնելու համար։ Այս տեսակէտէն, Պաղեստինը եւ Իրաքը աւելի բախտաւոր պէտք է նկատել, որովհետեւ Սիոնիստներու կազմակերպութիւնը՝ 100000 հրեայ գաղթականներու Պաղեստին տեղաւորման համար, 42 միլիոն ստերլին փոխադրած է, առանց հաշուելու այն հսկայական ունեցուածները եւ օտար այցելուները որոնք մեծաքանակ գումարներ կը թողուն Պաղեստինեան հողի վրայ։ Իսկ, Հայֆայի նաւահանգիստի շինութիւնը, նոյնպէս, Հայֆա–Պաղտատ երկաթուղագծի շինութիւնը, միլիոնատերներ պիտի ապահովէ Պաղեստինին։

Իրաքն ալ, իր կարգին, կ'օգտուի օտար դրամագլուխներէն։ Մասնաւորապէս քարիւղի հորերը, Մուսուլի շրջանին, մեծապէս կ'օժանդակեն Իրաքի տնտեսական տագնապի թեթեւցման։ Մանաւանդ, քարիւղի ընկերութիւնը յանձն առած էր տարեկան մօտ 400000 ստերլինի կանխավճար մը ընելու։ Սոյն գումարը, բաւական է կարեւոր բացեր փակելու՝ Իրաքի պետական պիւտճէի մէջ։

Ցրանսացի մասնագէտներ, 1919ին, Սուրիոյ արտադրութեան տարեկան հարստութիւնը գնահատած են 1ուէկս միլիառ Ֆրանք։ Այս թիւերը կը համապատասխանեն այն թիւերուն, որ, ընդհանուր պատերազմի ժամանակ, Ճէմալ փաշայի պահանջին վրայ, գերման սպայակոյտի տնտեսական մասնագէտները պատրաստած են։

Որով, եթէ դրամական վարկերը աւելի լայն բացուին Սուրիոյ գիւղացիին եւ տեղացի ճարտարարուեստներուն, այն ատեն սուրիական արտադրութեան հասոյթները կարող են կրկնապատկուիլ՝ հասնելով 3–4 միլիառ Ֆրանքի։

×

Բուական հին թուականներէն կը սկսի Սուրիոյ տեղական ճարտարարուեստը եւ քանի պրպտենք պատմութիւնը, յաճախ պիտի հանդիպինք Դամասկոսեան մետաքսեղէններու, կտաւեղէններու, ձեռագործներու, որոնք հիացում պատճառած են օտար թագաւորներուն եւ բազմաթիւ այցելուներուն։ Անշուշտ, դեռ մաս մը կը մնայ այդ ճարտարարուեստէն եւ տարուէ տարի կը կատարելագործուի, հակառակ մեքենական աննախընթաց մրցակցութեան։ Պաղեստինը որ աւելի ետ մնացած էր սուրիական արտադրութենէն, հոն հրեայ գաղթականները եւրոպացիի կատարեալ փորձառութեամբ զինուած եւ հմուտ մեքենական աշխատանքներուն, ինչպէս քիչ վերը յիշեցի, նաեւ բաւարար դրամագլուխով, կ'աշխատին նոյնիսկ ծախել իրենց արդիւնաբերած ճարտարարուեստական ապրանքները ու ղրկել Իրաք, Պարսկաստան, Եգիպտոս եւ Սուրիա։ Թէլ–Ավիվ հրէական նորաշէն քաղաքը՝ Եաֆայի մօտը, խոշական եւրոպական ճարտարարուեստական կեդրոն մը դարձած է։ Շատապարզ է, որ Հրեաները հսկայաքայլ կը յառաջդիմեն Պաղեստինի մէջ եւ ձեռք կը ձգեն, անկասկած, ընդարձակ նուաճումներ տնտեսական գետնի վրայ։ Այս կէտը նաեւ հաշտ աչքով չի դիտուիր արաբ ազգայնական տարրերու կողմէ, ինչպէս էր Հայերու վիճակը՝ Թուրքիոյ մէջ եւ կամ Կովկասի մէջ։

Սուրիան ալ ի վիճակի էր աւելի լաւ պայմաններու հասցնել իր տնտեսական կացութիւնը,բայց տեւական ցոյցերը, գինական ապստամբութիւնը, 1925–1926ին, ժամանակով մը ուշացուցեր են Սուրիոյ տնտեսական վերակազմութիւնը։ Եւ, իրապէս, 1927 թուականէն ասդին է որ կը սկսի Սուրիոյ տնտեսական կեանքի բարելաւումը, երբ, արդէն վերջնականապէս խաղաղած էր երկիրը։ Մինչեւ այդ թուականը, ճարտարարուեստի յատուկ նախանիւթերը եւ կէս գործուած ապրանքները շատ ծանր մաքսատուրքերու պատճառաւ կարելի չէր տասօրէն ներածել։ Բայց շնորհիւ մաքսային կանոնաւորման, բամպակեղէնի, մետաքսեղէնի, բրդեղէնի եւ գլխարկեղէնի ճարտարարուեստը մեծապէս յառաջդիմած է։ Սոյն գործերը կը գործուին Դամասկոսի, Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ։ Մասնաւորապէս Դամասկոսի ձեռային արհեստները, օրինակ՝ պղնձագործութիւնը, սրանչելիօրէն զարգացած է եւ գործուած ապրանքները, զարդեղէնները, զարմանք կը պատճառեն այն բոլոր օտարներուն որոնք Սուրիան այցելելու առիթը կ'ունենան։

Շնորհիւ հայ գաղթականներու ներկայութեան, Սուրիոյ մէջ կը զարգանայ գորգագործութիւնը, ասեղնագործութիւնը, մետաղագործութիւնը եւայլն։ Առաջին երկու արհեստներն ալ, լայնօրէն կը զբաղեցնեն հազարաւոր հայ աղջիկները, յատկապէս Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ։ Մինչեւ Կիլիկիոյ պարպումը (1922ին), գորգագործութիւնը գրեթէ անծանօթ էր սուրիացի ժողովուրդներուն, բայց, ներկայիս, շատ աժան գորգեր կը պատրաստուին ամէն տեսակի եւ չափի վրայ։ Գործուած գորգերէն մէկ մասը կը ղրկուի Եւրոպա եւ Ամերիկա։

Զանազան տեսակի փոքրիկ ճարտարարուեստներ կը կազմակերպուին Սուրիոյ մէջ, որոնց կարգին կարելի է յիշել կաշեգործութիւնը։ Պէյրութի մէջ, վերջերս, նոր արհեստանոց մը բացուեցաւ, բաւական լաւ գործիաւորուած (outillé)։

Պէյրութ ունեցաւ սառոյցի հսկայ գործարան մը, նաւահանգիստի ճիշդ եզերքը, շինուած Ֆրանսական մեծ ընկերութեան մը կողմէ։ Ցիշենք նաեւ Ճալլատի գարեջուրի գործարանը, բացուած անցեալ տարի, մօտ երեք միլիոն Ֆրանք դրամագլուխով։ Կառավարութիւնը քաջալերելով տեղական գարեջուրի ճարտարարուեստը, մաքսատուրքէ ազատ ձգած է Եւրոպայէն գնուած մեքենաները եւ նախանիւթերը։ Այս գարեջուրի գործարանը, առաջին անգամ ըլլալով տեղաւորուեցաւ Պէյրութ։ Սկիզբները, օրական 20,000 լիտր գարեջուր պատրաստելու կարողութիւն կը նախատեսուի։

Աւելորդ է հոս շեշտել գարեջուրի գործածութեան հսկայ պահանջը թէ Լիբանանի եւ թէ Սուրիոյ մէջ, ուր կլիման աւելի տաք է եւ միաժամանակ, գարեջուրի պատրաստութեան համար լաւագոյն տեսակի գարին կ'արտադրէ սուրիական հողը։

Ներկայիս, Սուրիոյ կաշիի գործարանները կը պատրաստեն կաշի եւ մորթ եւ որոնցմէ մէկ մասը կ'արտածուի, իսկ մեծ մասն ալ կը գործածուի տեղական պէտքերուն համար։ Սուրիոյ արտադրած կաշին այժմ, կը բաւէ մրցիլ հայրենի յիսուն համեմատութեամբ եւ, կը յուսացուի, օր մը, տեղական կառավարութիւնը արգիլէ օտար կաշիի ներածումը, փոքրիկ ջանքով կարելի կ'ըլլայ ամբողջ կաշի պատրաստել, որքան որ կարիք կայ Սուրիոյ բնակչութեան համար։

Իսկ, մետաքսեղէնի, հիւսուածեղէնի, կաւեղէնի, պատրաստի, մետաքս – բուրդ գուլպայի զանազան ճարտարարուեստները, արդիւնաբերութիւնը հետզհետէ կը զարգանայ, մրցելով օտար ապրանքներու հետ։

Արդիւնաբերական կարեւորագոյն գործարաններէն կարող ենք յիշել Սուրիոյ կալուածական վարկային ընկերութիւնը որ դեռ նոր ձեռնարկեց գործի։ Ազգային ճարտարարուեստական ընկերութիւնը՝ կազմուած տեղական եւ օտար դրամագլուխով Սուրիոյ ընկերութիւնը հիմնեց ալրալի մեծ գործարան մը՝ կատարելագործուած մեքենական կազմածով։ Հիմնուած է օճառի գործարան մը որ շատով պիտի սկսի աշխատիլ, պատրաստելով հասարակ եւ հոտաւէտ օճառներ համաձայն տեղական պահանջին եւ մերձն ալ արտածելու միտքով։ Հաստատուած է Արեւելեան ընկերութիւնը, որ կը պատրաստէ պէթոնէ խողովակներ ջուրի եւ կոյուղիներու համար։ Այս խողովակներու պահանջը չափէն աւելի շատ է։ Ընկերութիւնը կը խորհի Սուրիոյ ներսի քաղաքներու մէջ եւս գործարաններ բանալ, յատկապէս Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ։

Թրիփոլիի մօտերը, Շէքքա մէջ, կը գործէ շաղախի գործարանը, արտադրելով օրական 150 թոն շաղախ։ Դամասկոսի մէջ ալ երկրորդ գործարան մը կը բացուի որ օրական հարիւր թոն շաղախ պիտի արտադրէ առաջին առթիւ։

Ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, շաղախի տարեկան գործածութիւնն է 175 հազար թօն։ Այս հաշուով, երկու գործարանները, ընդհանուր պահանջին կէսէն աւելի, ի վիճակի պիտի ըլլան պատրաստելու։

Արդարեւ, Միջաւոր Արեւելքի մէջ, շաղախի ճարտարարուեստը օր ըստ օրէ կը յառաջդիմէ։ Արդէն Եգիպտոսը, Պաղեստինը կը ձգտին իրենք պատրաստելու պէտք եղած շաղախը։ Պաղեստինէն մեծ քանակութեամբ շաղախ կը ներածուի դէպի Սուրիա։

Իսկ Իրաքն ալ, վերջերս, Պաղտատի մէջ հիմներ է մեծ գործարան մը, 850 հազար ստերլինի դրամագլուխով։ Այս գործարանի արտադրած շաղախը պիտի բաւարարէ ամբողջ Իրաքի շինութիւններուն։

Լաթաքիոյ մէջ հաստատուած, ամֆալտի եւ քարիւղի ճարտարարուեստական ընկերութիւն մը, որու գործունէութիւնը առ այժմ կը սահմանափակուի բացառապէս Ալաւիներու երկրի մէջ։

Պէյրութի մէջ հիմնուեցաւ 1928ին, Յուտիւր ըՖօժէնի Ֆրանսական ընկերութիւնը, որ կը կոչուէր Լիքիտ անունով։ Սոյն ընկերութեան արհեստանոցի մէջ կը պատրաստուի թթուածին եւ ասէթիլէն, լուծուած վիճակի մէջ։ Ինչպէս յայտնի է, Յուտիւր ըՖօժէնը գործածուած է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, մօտ 20 տարիներէ ի վեր եւ մեծ ծառայութիւններ կը կատարէ մետաղագործութեան եւ այլ ճարտարարուեստի՝ ինչպէս երկաթէ կամուրջներու, մետաղեայ աղբարակներու, զրահաւորներու եւ նաւային շինութիւններու մէջ։ Սուրիոյ զանազան քաղաքներու եւ մարանոցային կեդրոններու բացուած են փոքրիկ արհեստանոցներ, Հալէպ, Դամասկոս, Զահլէ, Սաա, որոնք մեծ դեր կը կատարեն ինքնաշարժերու եւ գործարաններու մեքենական աշխատանքներու մէջ։

Գ. ՍԱՋԱՆ

ԱՅՆՇԹԱՅՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Այնշթայն, որ փրոֆէսօր նշանակուեցաւ Քոլէժ տը Ֆրանսի (ժամանակին Ֆրանսա դասախօս նշանակած էր նաեւ Միթքէիլ, որ ապաստան կը փնտռէր), նոր լոյս ընծայեց գրքոյկ մը իր տեսութիւններուն մասին։

Փէնլըվէ, անցեալ օր, այդ գրքոյկը եւ Այնշթայնի տեսութիւնը ներկայացուց Ֆրանսական Ակադեմիային։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԱԶԳ. ՍՈՒԳԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

(Շարունակութիւնը երէկի թիւէն եւ վերջ)

...գանանդէսին գեղարուեստական ...յտորդ բաժինը աւելի եւս հրաշալի ... Մանաւանդ երգերը, զորս երգեց ... ապաշխարող երիտասարդ երգ-...իչ Հայկանուշ Թորոսեան, իրա-...ին յուզեցին՝ երկիւղած ու միօթիք ...ւ մը ստեղծելով սրահին մէջ. ...նախ երգեց Տիգրանեանի « Օրաթօ-...ն (յատիներէն նախերգանքը), ...Տէր Ողորմեա »ն, զոր դաշնաւորած ... Փոլ Ֆօշէ եւ նուիրած Օր. Թորոսեանի։ Ցասկալից լուսազար-...ած բեմին վրայ, ընկերակցու-...եամբ երգեհոնի (Ֆիլ), Թաւարինգի ...), ջութակներու (Գ. Փլանէլ ... Օր Փրիս) եւ թաւջութակի (Օր. ...), երբ Օր. Թորոսեան կ'երգէր ...Տէր Ողորմեա »ն, կրօնական երկիւ-...ած մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ, ... յուզում մը բռնեց բոլոր հան-...դիսականները։ Գողտոր բեմին խո-... սքինակ հագած աղջիկ մը, որ ...կեան « Տէր Ողորմեա »յին Նա-...կան տառապանքով ու հեկե-...կանքով, սրտի գալարումներով ու ...ծութեամբ, բացի ... ...ում մը կուտար սրահին։ Փարի-...ի ... երաժշտանոցին այս հա-...կրիչի ուսուցիչը, Փոլ Ֆօշէ, որ քիչ ... բայց գնահատիկ միայն ..., իրապէս կրցեր էր ճանչնալ ... տառապեալ եւ միթիք հայ ...ին՝ իր այդ երգին դաշնաւորու-...եամբ ժողովուրդին լաւն փափաքին ... Հայկանուշ Թորոսեան երգեց ... Հայրիկ հայրիկը, Մի՛ լաք բլ-ուր.

Ցետոյ նուագախումբը նուագեց հայ ... եղանակ մը (Ա. Փարթեւ-եան).

...ահա ճառը, զոր խօսեցաւ ընկ. Ահարոնեան (ամփոփուած).

— Զ. Ռ. Միութեան յանկարծական ...ւէրը կը ստիպէ զիս ըսել քանի մը ... այս հանդէսին մէջ, ուր հայ ժողովուրդը ներկայ է իր լրութեամբ, ...անց կուսակցական եւ զանազան ...ութեանց։ Հայ ժողովուրդը եկած ... որբերուն հրաւէրով։ Տարբեր են ...աշխարհի որբերը, — ամէնէն ... բախտաւորները ոչ թէ միայն չունի մայր, ... հայր, այլ եւ տուն եւ սեփականութիւն։ Ան ենթարկուած է ոչ միայն ...պանքի, այլ եւ անարգանքի։ ... ահա կազմակերպուած են հայ ...որբերը եւ իրենց կազմակերպութիւնն ... որ սգահանդէս կուտայ եւ ժողովուրդին հրաւէր կ'ուղղէ։ Եւ մենք եկած ենք որբերուն հրաւէրով։ Այս ...առաջած սերունդին իրաւունքը ա-...անդէս կազմակերպելու, ունի ...հուրդ մը, — մենք, կ'ըսեն ա-..., ապրած ենք ճանկերու, մառած ...ավերի մէջ կրեր մարդկային բոլոր ...տառապանքները իրենց ամբողջ ահաւորութեամբ, այդ տառապանքին խոր-...ութեամբ եւ սրկեալներու իրաւունքով ...որ յարգանքի եւ սուգի կը հրաւիրենք ձեզ հայ ժողովուրդին մեծ մեռելներուն յիշատակին։ Անոնք ապա-...տամբ երբեմն կը հարցնեն իրենց ...նց — եթէ Աստուած ստեղծեր է ...ին ինչ նախատեսելով ու մտածելով, արդեօք մե՞զ ալ ստեղծեր է նախատեսելով՝ այսպէս հօրմէ, մօրմէ, տունէ, հողէ եւ սեփականութենէ ...զրկուած. Զարհուրելի հարց։

Այս երիտասարդները, այս առաւօտ ...ուեր են ծաղկեփունջ մը դնելու Ֆրանսայի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ։ Ուզեր են յիշել յիշատակը անոնց, որ գերեզման չունին։ Անոնց որ ինկան ձորերուն եւ անապատներուն մէջ։ Անոնց արիւնն ունին իրենց երակներուն մէջ։ Անոնց երամէն ...ցած են, վիրաւոր ու թեւատ։ Անոնք որբեր էին անոնք, որ անցան արիւն ծովէ։ Եւ անոնք չեն ուզեր մոռնալ, որ հազար հազար երախաներ ծով ...փուեցան, անապատներուն մէջ անօթի մեռան։ Որբերը չեն ուզեր, որ ...ցուին այս բոլորը։ Եթէ մոռնանք, ...մեզ մոռցած կ'ըլլանք. Չմոռնալ, ...պահանջէ վրէժ լուծել անկէ, որ ...սպաննեց. կոտորել անմեղներ, գը-...ել հողէ եւ տունէ այսքան բազմութիւն, մեռելները թաղելու հող իսկ ...նալ. Բայց որքան ատեն որ հայ ...րենիքը կը մնայ մեր թշնամիին ...ձեռքը, որքան ատեն որ հայ ժողովուրդը հող չունի իր մեռելները թաղելու համար, այնքան ատեն անկարելի է չխօսիլ վրէժի մասին։ Աշխարհի ...մէջ թափուած արիւնը կը մոռցուի ..., բայց երբեք յափշտակուած ...հողերը։ Երբ յափշտակուած կը մնայ ...հողերը, արեան ձայնը պիտի բողոքէ ...տեւապէս։ Մեր ժողովուրդը չի կը-նար ապրիլ առանց հողի, հայ ժողովուրդի մասին եւ հողի ժողովուրդ է, հայրենիքի մէջ է միայն որ կ'ուռճանայ։ Ձեզի՛, չափահաս որբեր, իմ զաւակներս, ահա իմ խօսքս ձեզի, — դաժան է ձեր ճակատագիրը, մեծ է ձեր տառապանքը, բայց մի զարհուրիք։ Տառապանքներն են, որ կը մեծցնեն ժողովուրդները։ Որքան ալ ծանր ըլլայ ճակատագիրը, չզարհուրիք երբեք։ Ուրախ ենք որ ձեզի իրաւունք կը համարիք տօնել այս օրը, կը կազմակերպէք այսքան շքեղ եւ ուր որ հայութիւն կայ, եւ կը հրաւիրէք մեզ մասնակցելու ձեր սուգին։ Մեր սիրելի եւ յոգնած գլուխներուն երեւումը ձեր մէջ եռանդ եւ ոգեւորութիւն կ'արթնցնէ։ Քալեցէք, մենք ձեզի հետ ենք եւ համակրանքով եւ յուզումով կ'ողջունենք ձեր շարժումները »։

Ցետոյ խօսեցաւ ընկ. Զարմիսեան (ամփոփուած).

— Տասնըհինգ տարիէ ի վեր տարին անգամ մը կը հաւաքուինք մտածելու տօնին նշանակութեան մասին, բայց մանաւանդ հիմնուելով մեր զգացումներուն վրայ։ Դժուար է մօտենալ օրուան սուգին՝ առանց յուզումի, որովհետեւ ո՞վ է որ մեռել չունի Ապրիլ Տասներէկէն։ Սակայն եթէ բնական է յուզուիլը, անհրաժեշտ է հասկնալ թէ ինչո՛ւ տեղի ունեցան այն զարհուրելի դէպքերը, որոնց յիշատակը դեռ թարմ է բոլորիս մտքին մէջ։ Ատոր համար պէտք է քիչ մը դուրս ելլել հայութենէ, եւ հարցը քննել առարկայօրէն, մարդկայնօրէն։ Դէպքին վերլուծումը ընելով, ոմանք մեղքեր կը գտնեն հայ յեղափոխութեան մէջ։ Սակայն հայ ժողովուրդը յեղափոխութենէն ալ առաջ ունեցեր է պայքար, պահանջ ինքնուրոյն մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան։ Թուրքը իր դիւային ծրագիրը մշակեց՝ ոչ թէ մղուելով հայ յեղափոխութեան շարժումէն, այլ տեսնելով վերելքը Հայուն տնտեսական եւ քաղաքակրթական գետնի վրայ

Պէտք տեսաւ կասեցնելու Հայուն վերելքը, գործադրելով ամէնէն վայրագ եւ հակամարդկային միջոցները։ Թուրքին այդ ընթացքն իսկ կը թելադրէր մեզի գտնել մեր ուղեգիծը։ Այդ ուղեգիծին պայմաններէն մէկն է անշուշտ միակամ եւ համերաշխ ըլլալ, յետոյ աշխատիլ յանուն դատին, որուն համար կարելի է յեղափոխութիւն ընել։ Որովհետեւ եթէ կայ դատ մը, որուն համար պէտք է յեղափոխութիւն ընել, այն ալ Հայ Դատն է, դատերուն ամէնէն արդարը, որ կը պահանջէ հող այս թափառական բազմութիւններուն համար, հող մը մեր մեռելներուն համար, հող մեր քաղաքակրթութեան զարգացման համար։ Այս երիտասարդութեան պարտքն է պահանջել ատիկա։

Հանդէսին երրորդ մասը յատկացուած էր լուսարձակով ցոյց տալու նահատակ մտաւորականները, աքսորի դրուագները, գաղթականներու կեանքը, որբերը 1895ին եւ ընդհ. պատերազմէն յետոյ։ Այս նկարներուն մէկ մասը առնուած էր ֆրանսական, գերմանական եւ ռուսական հրատարակութիւններէ։ Ժամանակը ուշ ըլլալով, շատ քիչ բան մը միայն ցոյց տրուեցաւ։

Սգահանդէսին ներկայ էին նաեւ ֆրանսացի եւ սուրիացի երիտասարդ մտաւորականներ։ Սուրիացի հրաւիրեալ մը, հանդէսէն վերջ, կ'ըսէր մեզի՝ չափազանց լաւ տպաւորուած հանդէսին ստեղծած մթնոլորտէն. — Կը զգամ որ իրապէս մեծ ազգ մըն էք դուք.

Արդարեւ սգահանդէսը եթէ թարմացուց սուգը, նոյնքան կորով եւ մեր պատմութեան ամենամեծ յատկանիշը՝ պայքարի ոգի ներշնչեց հանդիսականներուն։

Վերջացնելու առթիւ, կարելի է ըսել թէ Ապրիլեան այս սգահանդէսը դպրոց մըն է. դէթ Զ. Ռ. Միութիւնը կ'ուզէ որ դառնայ դպրոց մը, ուր Հայուն նկարագիրը պիտի զօրանայ կորովի եւ պայքարի դաւանանքով մը։

Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԴԵՐԱՍԱՆԻ ՄԸ ԿՈՉԸ ԴԵՐԱՍԱՆԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Գաղութահայ իրականութեան մէջ կան զանազան ազգային կազմակերպութիւններ, որոնք ձգտում են իրենց կարելին ի գործ դնել օգնութեան փութալու համար բոլոր նրանց, որոնք այս հիւսուր օտարութեան մէջ կարիք ունեն գուրգուրանքի։

Այդ գուրգուրանքից զուրկ է եղել միմիայն հայ գեղարուեստական ընտանիքը, չնայած նրան որ այդ ընտանիքի անդամները, ամէն առթիւ մասնակցել են ազգային բարենպատակ ձեռնարկների։

Եւ ահա այդ ընտանիքի լաւագոյն զաւակներից մէկը ենթարկուել է ծանր հիւանդութեան։

Խօսքս իմ սիրելի ընկեր Գմրէքեանի մասին է, Գմրէքեանի՝ որ իւր խաղով եւ իւր աշխատանքով, իւր համեստութեամբ միշտ սէր եւ յարգանք է վայելել հասարակութիւնից եւ իւր ընկերներից. Գմրէքեանի՝ որ իւր ընդունակութիւններով անշուշտ ժամանակին կարեւոր տեղ կը բռնի հայ բեմի վրայ։

Գմրէքեանը շատ ծանր հիւանդ էր։ Փարիզի լաւագոյն բժիշկները, որոնց մէջ նոյնպէս եւ մեր մեծանուն հայրենակից Տոքթ. Մելիքը, պահանջեցին անմիջապէս վիրաբուժական գործողութիւն, որու տեղի չունենալու պարագային կարող էին զանազան բարդութիւններ յառաջ գալ։ Այդ գործողութիւնը տեղի ունեցաւ շնորհիւ Տոքթ. Մելիքի անձնուէր ջանքերուն եւ անցաւ յաջող։

Այժմ Գմրէքեանը ոտքի վրայ է։ Բայց միեւնոյն բժիշկների խորհրդով նրան սպառնում է վտանգ, եթէ նա առնուազն 2 ամիս չվարի հանգիստ կեանք։ Նա զրկուած է մինչեւ անգամ իր սիրելի աշխատանքից՝ բեմ բարձրանալուց։

Այժմ, ես ինձ թոյլ եմ տալիս դիմել Փարիզի հայ հասարակութեան։ Ես իմ ընկերների հետ միասին կազմակերպել եմ ներկայացում այդ նպատակի համար։ Այդ ներկայացումը կը կայանայ ամսոյս 29 շաբաթ գիշերը, Conservatoireի սրահին մէջ (2 Rue du Conservatoire)։

Ես թոյլ եմ տալիս ինձ ասել այստեղ, որ իմ ամբողջ Փարիզ եղած ժամանակ, այս տասը տարուան ընթացքում, ոչ մի անձնական ներկայացում չեմ տուել, ոչ ոքի տոմսակ չեմ առաջարկել։ Այսօր ես խնդրում եմ Փարիզի հայ թատերասէր եւ գիտակից հասարակութիւնից գալ թատրոն, լցնել այդ թատրոնը, որպէսզի մենք իմանանք, որ այս օտարութեան մէջ դերասաններս էլ մենակ չենք։

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Բագրատի դէպքը

Էնկիւրէի պուլկար նորընտիր դեսպան Մ. Անթոնոֆ, Բագրատի իսլամ գերեզմանատան խնդրին մասին, հետեւեալը յայտարարած է Վագըթի խմբագրին.

— «Դէպքը դժբախտաբար ճիշդ է, ինչպէս կը հաղորդէ պաշտօնական տեղեկութիւնները։ Բագրատի թաղապետութիւնը փարք մը շինել ուզած է, որու սահմանին մէջ կը գտնուի իսլամ գերեզմանատունը։ Ուզուած է իսթիմլագ ընել գերեզմանատունը, բայց տեղական թուրքերը ընդդիմացեր եւ գործը դժուարացեր է։ Գերեզմանատունները ժողովուրդին կողմէ միշտ նուիրական են եւ այս կարգի զգացումներ շատ օրինաւոր եւ բնական են։ Բայց գերեզմանատուններուն ալ տեղական բարեզարդութեան համար իսթիմլաքի ենթարկուիլը բնական է։ Կը հասկցուի որ այդ գործին դանդաղութեան համար, կարգ մը ծայրայեղներ իբր կոյսակ համբաւ այս դէպքին տեղի տուած են։ Այս խօսքերով չեմ ուզեր արդարացնել այս դէպքը, որ տգեղ է։ Պահապանին հիւղակը այրուած է, գերեզմանը շրջապատող թելը խզուած է, կարգ մը քարեր ալ հանուած են։ Դէպքը ձեր գիտցած եւ թերթերուն մէջ գրուած ձեւով չէ եղած։ Սոֆիայէն կ'իմացնեն որ ոչ թէ 200 այլ 15 կամ առ առաւելն 20 հոգիի մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է։ Գերեզմաններէ դիակ հանուած չէ, հարկ չկայ ընդհանրացնել այսպիսի դէպքերը։

Հաւանական է որ « Հայրենիքի պաշտպան » Միութեան անդամներու դրդմամբ տեղի ունեցած է։ Անոնք այս կերպով համոզուած են որ հայրենասիրական պարտք մը կը կատարեն »։

⁂ Թուրք մարզիկները Սոֆիա պիտի երթային, բայց այս դէպքին վրայ ետ կեցած են երթալէ։ Կ'ըսեն թէ չեն կրնար ձեռք երկարել երկրի մը երիտասարդութեան, որ թուրք գերեզմանները կը քանդէ։

⁂ « Ուիթըս » ապրիլ 15 թիւով կը գրէ թէ՝ Գըրճալիի մէջ ծառէն կախուած թուրքի մը դիակը գտնուած է. Սպանեալին կուրծքին վրայ ցուցակ մը գրուած է, որուն վրայ կայ Գ. Բ. Ս. սկզբնատառերը։ Կասկած կը ներշնչէ այս թէ կազմակերպութեան մը կը պատկանի ոճրագործը։ Այս ոճիրը մեծ յուզում յառաջ բերած է եւ դիմում կատարուած է վարչապետին, որ յայտնած է թէ երեւան պիտի հանուի ոճրագործը։ « Ճիւմհուրիյէթ » կ'ուզէ հասկնալ թէ ի՛նչ ըրած է պուլկար կառավարութիւնը եւ թէ ինչ խիստ միջոցներ ձեռք առած է։

⁂ « Ճիւմհուրիյէթ » հետեւեալը կը գրէ նաեւ « Դէպքին Ներքին կողմը » խորագրին տակ.

— Էնկիւրէի պուլկար դեսպանին յայտարարութիւնները նոյնութեամբ հրատարակեցինք։ Մինչդեռ, Պուլկարիոյ մեր ընթերցողներէն մէկը հետեւեալ կերպով եւ բոլորովին տարբեր ձեւով մը կը բացատրէ Բագրատի միջադէպին պատճառը. —

Այս բոլոր ողբերգութեանց պատճառ եղող կազմակերպութիւնը « Ռոտնազաշչիթնա »ն է եւ անոր ետին ծածկուած են կալուածական առեւտուրով զբաղող Պուլկարներու ատորին եւ [illegible] նպատակները։

Այս կալուածի վաճառականները Տէլիօրմանի զանազան վայրերուն մէջ գրասենեակներ հաստատելով, մերթ ընդ մերթ գործունէութեան կը մղեն այդ կազմակերպութեան քանի մը անդամները որոնք թրքական գիւղերու մէջ քանի մը տեղ հրդեհ առաջ կը բերեն եւ քանի մը Թուրքեր կը սպաննեն, որով հարստահարուած Թուրքերը ահաբեկելով, կը սկսին փախչելիք տեղ փնտռել։

Ահա՛ այս առիթէն օգտուող վաճառականները, ոչինչ գնով ձեռք կ'անցընեն այս թշուառներուն կալուածները։ Գաղթել ուզող Թուրքերուն ձեռքը մնացած դրամն ալ կառավարութիւնը կ'առնէ տուրքի փոխարէն, որով այդ խեղճերը ձեռնունայն կը մնան։

Գալով թուրք գերեզմանատան խնդրին, ասոր մեծ մասը 22 տարի առաջ Բագրատի թաղապետութեան կողմէ բռնագրաւուելով, այն ատեն ալ այս օրուան վախճանը ունեցած էր։ Անոր տեղը ներկայիս կը գտնուի 100 արտավարնոց թաղապետական փարքը։ Վարի կողմէն ալ մաս մը յափշտակուելով, անասուններու հիւանդանոց հաստատուած է, իսկ մնացեալ փոքր մասն ալ այս անգամ յարձակումի առարկայ եղած է։ Եթէ այս կտոր մը հողն ալ երթայ, խեղճ Թուրքերը իրենց մեռելները թաղելիք տեղ չպիտի կրնան գտնել »։

«ԴԵՌ ՀՈ՞Ս ԷՔ, ՎՏԱՐԵՆՔ ՁԵԶ»

Սոֆիայէն կը գրեն «Սոն Փօսթա»յի թէ հիմա բացայայտ է որ կարգ մը ծայրայեղ տարրեր կ'աշխատին քանդել թուրք եւ պուլկար բարեկամութիւնը։ Նպատակը սա է՝ պուլկար երիտասարդութիւնը թուրքերուն դէմ գրգռել եւ յետոյ Պուլկարիոյ թուրքերը գաղթել ստիպել։ Այս տարի կարգ մը ընթերցանութեան գիրքեր ցրուուած են գիւղերը։ Մէկուն մէջ, զոր հեղինակած է Քոնթուլոֆ, կան սա տողերը.—

«Պուլկարիա, սիրելի մայր, պիտի քնանա՞ս դեռ, քու զաւակներդ քալել կ'ուզեն... Թուրքերը ճմլելու համար»։ Գալով գաղթել տալու խնդրոյն, վերջերս Վառնայի մէջ գիշերանց Թուրքերու տուները նամակներ ձգուած են, որոնց մէջ կ'ըսուի. «Դեռ հոս պիտի նստի՞ք, վտարենք ձեզ»։ Միեւնոյն վիճակը Փրավատայի քաղաքին մէջ ալ տեսնուած է։ Հոն էվգաֆի եւ Իսլամներու պատկանող խանութներու պուլկար վարձակալները սկսած են վարձք չվճարել։ Բայց պուլկար կառավարութիւնը եւ պուլկար մեծ զանգուած մը բարեկամ ապրիլ կ'ուզէ»։

Օրֆան լքուած

Օրֆայէն « Սոն Փօսթա »յի կը գրեն. — Օրֆայի կուսակալութիւնը 122,000 բնակիչ ունի։ Իր գաւառակներէն Կէօքչէօյիւն 37 գիւղ եւ 16,000 բնակիչ ունի։ Գաւառակին կեդրոնը կուսակալութեան կեդրոնէն 16 ժամ է։ Իսկ իր գիւղերը 24—25 ժամ։ Անկէ չորս ժամ անդին Այլանթը գաւառակը կայ — 32 գիւղ՝ 14,000 բնակիչով։ Այս գաւառակին ալ կարգ մը գիւղերը 4 ժամ հեռու են կեդրոնէն։ 30,000ի հասնող այս զանգուածը մինչեւ այժմ մէկ մէկ գաւառակային միւտիր ու ոստիկանապետներէ զատ որ եւ է կազմակերպութիւն չունի։ Այնպէս որ բնակիչները ստիպուած են այդ երկար ճամբաները օրերով կտրելու եւ կուսակալութեան կեդրոնը երթալ դատական եւ այլ գործերու համար։ Այդ գաւառակներուն խճուղին ծովէն երեսէն 1300—1400 մեդր բարձր է։ Այդ պատճառաւ, այդ շրջանին մէջ, ձմեռը, մեծ փոթորիկներ կ'ըլլան եւ ճամբաները անանցանելի կը դառնան։ Երթեւեկը կը դադրի։ Որով, հանրութեան գործերը օրերով, նոյնիսկ ամիսներով կը ձգձգուին։ Գիւղերուն ցրուած եւ կեդրոնէն հեռու ըլլալուն պատճառաւ, քաղաքակրթական աշխարհէն եւ կրթական լոյսէն ամբողջովին զուրկ այս գաւառակները կ'ենթարկուին նաեւ ընկերային եւ տնտեսական անօրինակ դժուարութեանց։

ՓԱՐԻԶԻ ՆԱԽԿԻՆ ԳԵՐՄԱՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՀԸ

Փարիզի նախկին գերմանական դեսպան Պարոն ֆոն Շէօն մեռաւ 88 տարեկան հասակին մէջ։ Զինուորական ասպարէզին մէջ մնաց մինչեւ 1877, յետոյ ընդգրկեց դիւանագիտական ասպարէզը։ 1905ին Փեթերսպուրկի դեսպան եղաւ։ 1907ին Գերմանիոյ արտաքին նախարար։ Իսկ 1910-14 Փարիզի դեսպան։ Ինք էր որ 1914 Օգոստոս 3ին վարչապետ Վիվիանիի յանձնեց Գերմանիոյ պատերազմի յայտարարութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Քէ տ'Օրսէյէն մեկնած պահուն, դեսպանը յայտարարած է. «Երկիրս անձնասպան կ'ըլլայ»։

Ֆոն Շէօն իր «Յիշատակներուն» մէջ կը քննադատէ գերման կառավարութիւնը՝ պատերազմ յայտարարելուն համար եւ կ'արդարացնէ Ֆրանսան։ Կը քննադատէ նաեւ Պելճիքայի չէզոքութեան բռնաբարումը իր կառավարութեան կողմէ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԸ

« Յուսաբեր » խմբագրականի մը մէջ (13 Ապրիլ) կ'արձանագրէ իր տրտունջները, որ իրականին մէջ հայ մամուլին տրտունջներն են.

— «Անշուշտ, կան մարդիկ, բաժանորդ թէ գործակալ, որոնք կ'ըմբռնեն թերթի մը երկունքը, ունին պարտաճանաչութեան զօրաւոր զգացում մը՝ որ օրը օրին կը թելադրէ իրենց արժանաւոր վերաբերում ցոյց տալու եւ վայրկեան մը առաջ կատարելու հայ թերթի մը գոյութիւնը ապահովելուն մէջ իրենց ինկած պարտքի բաժինը։ Գիտենք սակայն, բայց ինչ փոքր ու սահմանափակ շրջանակ մը կը կազմեն անոնք, փոքրիկ կղզի մը լայնարձակ ծովու մը մէջ, որ կը ներկայացնէ ընթերցողներու, բաժանորդներու եւ գործակալներու խոշոր ու անպարտաճանաչ զանգուածը։

Դառն է մեզ համար ըսել, թէ հայ ընթերցողին ու գործակալին վերաբերումը հայ թերթին հանդէպ բացառիկ է եղած, արտառոց եւ խորապէս ցաւալի ու վրդովիչ։ Այսպէս էր երէկ եւ քիչ բան փոխուած է այսօր։

Հայ ընթերցողն ու գործակալը — խօսքը միշտ անպարկեշտներու մասին է — հազար միջոց կը գտնեն թերթ առնելու, բազմաթիւ կերպեր ունին վստահութիւն ներշնչելու եւ բաժանորդ կամ ընթերցող դառնալու, առանց վճարելու, ամբողջ տարիներ, բացի թերթէն՝ յաւելեալ ծախքի բռնադատելով (փոստի, նամակի եւն.) թերթին վարչութիւնը։ Բացէք որ եւէ հայ թերթի տոմարները եւ պիտի պարզուի ահաւոր ողբերգութիւն մը.— բաժանորդներ՝ որոնք 3, 4, 5 տարիներու պարտք ունին եւ այսօր անյայտ են. ուրիշներ՝ որոնք նմանապէս քանի մը տարուան պարտք ունին, բայց կտոր բրթուն վճարումներով, գիտակի մը պէս կը քաշկռտեն իրենց հին պարտքը, դեռ ուրիշներ՝ որոնք հակառակ խոշոր պարտքի մը կը շարունակեն թերթ առնել, որովհետեւ խոստացած են վճարել, իսկ թերթի վարչութիւնը մէկ կողմէ վստահութիւն ունենալուն եւ միւս կողմէ հին առնելիքը չկորսնցնելու մտահոգութեամբ՝ կը շարունակէ թերթին առաքումը.

Ասոնց կարգին՝ ահա նաեւ գործակալութիւնները, որոնք տասնով, քսանով, երեսունով եւ դեռ աւելի խոշոր գումարներով աւեր ստեղծած են հայ թերթի կեանքին մէջ, տեւական սպառնալի մատնելով ձեռնարկը եւ վտանգելով անոր գոյութիւնը։

Եւ ինչ նամակներ, այս բոլորին կողմէ, օրտայայտ բարեկամական, սրտցաւ, վստահաշունչ, շարունակել տալու համար թերթին առաքումը, խոստումներ՝ « շուտով » դրամ ղրկելու. խոստում՝ ամսուն 10ին, 15ին, 25ին « անպատճառ » բաժնեգին կամ միանուագ « կարեւոր » գումար մը հասցնելու. խոստում՝ « յառաջիկայ » շաբթու դրամ ղրկելու. աւետում թէ « գործերը կարգի բերած » ըլլալով, « կարճ ժամանակէն » դրամ պիտի ղրկուի եւ դեռ ջերմ խօսքեր, սրտաբուխ գուրգուրանք, թերթին օգտակար ըլլալու բուռն ցանկութիւն, եւն. եւն., այսինքն՝ կատարեալ մանրավաճառութիւն եւ փերեզակութիւն, որմէ տուժողը կ'ըլլայ թերթը, որ ինչ տագնապ ալ ունենայ՝ պիտի հրատարակուի, փոստը պիտի վճարուի, թղթակցութիւնը պիտի վճարուի, գոնէ մեքենավարն ու գրաշարը պիտի վճարուին...

Անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի եւ անհատական ու ազգային տեսակէտէն ալ վարկաբեկիչ պատկեր մը, որ փակած է հայ թերթին ճակատագրին։ Հայ թերթին կ'ըսենք, որովհետեւ հայ ընթերցողը երբեք այսպէս չի վարուիր օտար թերթին հետ, որուն խմբագրատունը կը ներկայանայ պատկառանքով եւ կանխաւ կը վճարէ մեծ հաճոյքով։

Բայց, վերջ պէտք է գտնէ այս տըգեղ ու վտանգաւոր երեւոյթը, հայ ընթերցողը պէտք է բարոյականութեան հարց դարձնէ իր բաժնեգինին օրին վճարումը, հայ գործակալը՝ պատուոյ ու պարկեշտութեան խնդիր։ Ոչ մէկ պատճառաբանութիւն արդարացումի չի տանիր, որովհետեւ ոչ ոք պիտի հանդուրժէր նոյն երեւոյթը իր անձնական գործերուն մէջ։

Հայ թերթը պէտք է ապաւէն անպարտաճանաչութեան հետեւանք այս մղձաւանջէն, նուիրուելու համար իր հանրային ու գաղափարական գործին »։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԹԷՆԻՍԻ ԱԽՈՅԵԱՆ ԼԵՒՈՆ ԱՍԼԱՆԿԻՒԼԻ

Հաճոյքով կը տեղեկանանք թէ, այս էջերուն մէջ մեր ըրած առաջարկը գտնելով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջանային Վարչութիւնը Կեդրոնական Մարմնին հետ համախորհուրդ որոշած է «Բարձրացիր, Բարձրացուր» նշանաբանով ոսկի մէտայլ մը նուիրել Պ. Լեւոն Ասլանկիւլի, իբր վարձատրութիւն այն մեծ ծառայութեանց, զորս ան մատուցած է հայութեան եւ հայ մարզաշխարհին, եւ այն օրինակելի ընթացքին, որ ունեցած է «թէնիսի միջազգային խաղավայրերուն վրայ։

Մէտայլը իրեն պիտի յանձնուի ընկերական թէյասեղանի մը ընթացքին, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Երեքշաբթի օր, երեկոյեան ժամը 8.45ին, Restaurant Jean Goujonի մէջ համանուն փողոց, թիւ 8։

Կը յուսանք թէ բոլոր հայ մարզասէրները ընդհանրապէս եւ «թէնիսի սիրահարները մասնաւորաբար պիտի ուզեն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս թէյասեղանը։

Մասնակցութեան համար 10 ֆր.։ Հեռաձայնել՝ Elysée 71,74, ապահովելու համար ձեր տեղը.

×

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

Այս թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Յունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել։

Մասնակցութիւն՝ 15 ֆր. սէմփլըի եւ 10 ֆր. տուպլի համար։ Գրել՝ U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս։ Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն։

եւ իր դաշնակիցներուն զինուորական տկարացումը եւ նախկին պարտուած պետութեանց զինուորական զօրացումը, կեդրոնական Եւրոպայի մէջ պիտի կազմուի նոր կացութիւն մը, ի վնաս Փոքր Համաձայնութեան եւ Լեհաստանի, վերջապէս գոհացում պիտի տրուի Իտալիոյ գաղթային պահանջներուն։ Գալով Գերմանիոյ, գաղութներու վերադարձութիւն պահանջելով, կ'ուզէ վերագտնել իր նախկին դիրքը աշխարհի մէջ։ Իտալական եւ գերմանական մրցակցութիւնը տարակոյս չկայ թէ բախումներ պիտի ունենայ առաջիկային։

Երկրաշարժին աւերները

Երկուստան կղզիներէն Քոսի մէջ պատահած երկրաշարժը բաւական աւերներ գործեց։ Հին քաղաքին մէկ մասը բոլորովին քանդուեցաւ, իտալական գրաւումէն վերջ շինուած նոր թաղերը թեթեւ վնասներ կրեցին։ Ցարդ փլատակներուն տակէն հանուեցան 74 մեռեալ եւ 400 վիրաւոր։ Այս վերջիններէն Հռոդոսի եւ Լերոսի հիւանդանոցները փոխադրուեցան։ Կառավարութիւնը օգնութիւն հասցուց աղէտեալներուն։

—o—o—

ՉԻՆԱԿԱՆ Թուրքեստանի ապստամբական շարժումը կը ծաւալի արագօրէն։ Ապստամբած Իսլամները գրաւեցին մայրաքաղաք Թիհուն եւ պաշտօնանկ ըրին նահանգին չինացի կառավարիչը։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը դէպի Փեքին։ Կռիւներ տեղի ունեցան Միյունի եւ Թուփէյ – Քուի միջեւ, ուր չինական երեք զօրաբաժիններ կը դիմադրեն ճափոնական յարձակումներուն։ Ճափոնցիները ներկայիս կը յառաջանան դէպի Շիչիա՝ երկու օր ռմբակոծելէ վերջ գայն։ Փէքինի բնակիչները կը վախնան որ այս ճակատին խզումը խուճապ առաջ բերէ եւ չինական զինուորները նահանջեն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kleber։ Կը խօսի Բժ. Լ. Գրիգորեան։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ. անդամական ժողով։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԸ - ԿՈՆԷՍԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Նիկողոսեանի «Etoile Bleue» սրահին մէջ։ Վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խօսի Տիկին Լիլէն Բիւզանդ։

Գ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը կատարէ Սվէնգալիի դերը

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՃՈԽ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.45ին

Salle du Conservatoire

2, Rue Conservatoire

Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն

Կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

Տոմսերու գիները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 61, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶԻ Ռոստոմ Կոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՋԴԱՆ եւ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Դրագրանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

գ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արզումեան խումբի բոլոր ընկերները։

Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ — Մուտքը՝ 5 ֆրանք։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — ՄԱՅԻՍ 27ին

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՔՐԷՔԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Գ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՌՈՄԱՆ — ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի սրահին մէջ։ Բացման խօսք՝ Գ. Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Կը բանախօսէ՝ Գ. ՀՐԱՉ ՆՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, ծայկական պար եւ գաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Կարմիր Խաչի «Օր»ը Վիէնի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Ակումբին մէջ

կը նախագահէ՝ Գ. ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ — կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (փարիզէն)

երգ, պար եւ Թատերական ներկայացում աշակերտութեան կողմէ, կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

— Դո՛ւն մառնեցիր ինքզինքդ, ըսաւ Մէնֆրէտ հանդարտութեամբ. ահաւասիկ քու պատիժդ. բայց հոգ չէ, տեղ մը պիտի ճարենք քեզի համար, նոր հայրենիք մը օտար երկինքի տակ, ուր սիրուհիդ պիտի սպասէ քեզի։

Թէրի կասկածոտ աչքերով նայեցաւ անոնց։ Իր վրայ կը խնդայի՞ն արդեօք։ Ժպիտ չկար անոնց դէմքին վրայ։ Միայն Կոնզալէցն էր որ հետաքրքիր ու խուզարկող նայուածք մը նետեց Թէրիին. թերեւս գաղտնի իմաստ մը տեսնէր անոր խօսքերուն մէջ։

— Երդում կ'ընէ՞ք, հարցուց Թէրի, երդում կ'ընէ՞ք որ ...

— Կը խոստանամ ու եթէ կ'ուզես կ'երդնում ալ, ըսաւ Մէնֆրէտ. հիմա գիտես արդէն թէ ինչ կը սպասենք քեզմէ վաղը գիշեր։

Թէրի գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ։

— Ո՛չ մէկ սխալ, ո՛չ մէկ վրիպում. դուն, ես, Փուաքարն ու Կոնզալէցը պիտի սպաննենք այս անարդար մարդը այնպիսի ձեւով մը որ աշխարհ զարմանայ։ Սպանութիւն մը որ ապշահար պիտի թողու ամբողջ մարդկութիւնը. մահ մը որ պիտի ըլլայ արագ, ապահով ու պիտի սարսէ պատերէն ներս՝ հակառակ բոլոր հսկողութեանց։ Այս տեսակ բան երբեք պատահած չէ դեռ ...

Մէնֆրէտ ընդհատեց իր խօսքը։ Կարմրութիւն մը երեւցաւ իր այտերուն վրայ ու բոց մը իր աչքերուն մէջ։ Նայեցաւ իր երկու ընկերներուն։ Փուաքարը նստած էր անշարժ ու մտածկոտ. իսկ Լէոն հետաքրքիր ու խուզարկող արտայայտութիւն մը ունէր դէմքին վրայ։

— Կը ցաւիմ, շարունակեց Մէնֆրէտ, մօտցայ մեր դատը եւ մեր վերջնական նպատակը ու կը մոռնամ միջոցներուն առօրէնակութեան մասին։

— Հասկնալի է, ըսաւ Փուաքար։

Լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ քանի մը վայրկեան ու յետոյ Մէնֆրէտ խնդաց

— Գործի սկսինք, ըսաւ ու քայլերը ուղղեց դէպ ի քիմիական աշխատանոցը. ընկերները հետեւեցան իրեն։

Երբ ներս մտան, Թէրի հանեց վերարկուն. ինքն էր որ գիտէր գործին գաղտնիքը։ Հրահանգներ ու հրամաններ տուաւ միւսներուն, որոնց առջեւ սարսափահար կեցած էր քանի մը վայրկեան առաջ։

Իսկապէս մեծ էր ձեռնարկը։ Կարեւոր հաշիւներ պիտի ընէին թուղթի վրայ, որովհետեւ Սըր Ֆիլիփ Րէմօնը սպաննելու համար Չորս Արդարները պիտի դիմէին արդի գիտութեան բոլոր միջոցներուն։

— Երթամ անգամ մը աչքէ անցընեմ վայրը, ըսաւ Մէնֆրէտ յանկարծ ու դուրս ելաւ սենեակէն։ Քանի մը վայրկեան ետք, վերադարձաւ միասին բերելով սանդուղ մը զոր կոթնցուց պատին. բարձրացաւ դէպ ի տանիքը։ Այնտեղ էր հիմա արդէն, կեցած բաց օդին մէջ. իր աչքերուն առջեւ կը տարածուէր մշուշապատ հորիզոնը։ Նայեցաւ իր շուրջը. տեսաւ տուներուն ծխնելոյզներն ու հեռուն անհրապոյր ձողերը։

Աչքերուն բարձրացուց հեռադիտակը ու նայեցաւ դէպ ի հարաւ. յետոյ հանդարտ քայլերով մօտեցաւ տանիքին դռնակին, բացաւ զայն ու իջաւ իր ընկերներուն մօտ։

— Լա՛ւ, ի՞նչ լուր նայինք, ըսաւ Թէրի յաղթական շեշտով մը։

— Գիտակն ալ փակցուցեր էք արդէն, ըսաւ Մէնֆրէտ։

— Աւելի լաւ է այդպէս, քանի որ մութին մէջ պիտի աշխատինք, պատասխանեց Թէրի։

— Տեսա՞ր ... հարցուց Փուաքար։

— Շատ անորոշ կերպով կրցայ տեսնել խորհրդարանը եւ նախարարութեանց փողոցը։

Թէրի իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էր իր աշխատանքին վրայ։ Ինչ որ ալ եղած ըլլար իր արհեստը, յայտնի էր թէ անճարակ մէկը չէր։ Գիտէր թէ իր կարելին պարտաւոր էր ընել այդ մարդոց համար։

Վերջին օրերս զգացեր էր գերակշռութիւնը իր ընկերներուն։ Կարգը եկած էր հիմա իրեն ցոյց տալու համար իր կարողութիւնները եւ յարգանք ներշնչելու համար անոնց։

Մէնֆրէտ եւ ընկերները մէկ կողմ կեցած կը դիտէին Թէրին։ Լէոն Կոնզալէց, որ գիտուն մըն էր ու նաեւ դիմագէտ՝ ապշահար կը հետեւէր Թէրիի շարժումներուն ու չէր կրնար պատշաճեցնել ոճիրի գաղափարը արհեստաւոր Թէրիին։

— Պատրաստ է ամէն ինչ, ըսաւ Թէրի գոհունակ քմծիծաղով մը. մէկ մը ձեռք ձգեմ այդ նախարարը, քանի մը վայրկեան հետը խօսիմ ու յաջորդին արդէն մեռած պիտի ըլլայ։

Իր դէմքը որ գարշելի էր ընդհանրապէս, գիւային արտայայտութիւն մը ստացաւ այդ պահուն։ Կը նմանէր ցուլի մը որուն արիւնլուալ դունչը սարսափ կ'ազդէ մարդուն։ Անգորրութիւն մը կար սակայն միւսներուն դէմքին վրայ։ Երեքն ալ կեցած էին անշարժ. իրենց արտայայտութեան չկար խանդավառութիւն կամ խրախուսութիւն։ Նշմարելի էր միայն տաքըքրութիւն մը որ յատուկ է հավճեւր արտասանող դատաւորներուն։ Թէրի տեսաւ այդ շարժառիթն արտայայտութիւնը ու սարսռեցաւ։

— Սպասեցէք, սպասեցէք, մի՛ ըլլաք այդպէս, Աստուծոյ սիրոյն, գոչեց Թէրի ու ձեռքերովը ծածկեց դէմքը։

— Այդպէ՞ս ... ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց Լէոն։

— Ձեր գիտէք ... այնպէս նստած էք, դատաւորին պէս ըսել կ'ուզեմ.

— Եթէ այդպէս կը նայինք, Մէնֆրէտ, պատճառը այն է որ դատաւորներ ենք մենք այսօր. ոչ միայն դատաւորներ, այլ եւ պատժագործողներ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ԱՊՐԻԼ 1933

28 Avril 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2174

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԱՊԱՀՈՎԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները կը շարունակեն դեռ պաղեցնել ամբողջ աշխարհի միտքը։ Բոլորին աչքերը դարձած են արեւմուտք՝ անկէ յուսալով փրկարար լոյսը։

Ու այս տենդոտ սպասումի օրերուն, մոռացութեան տրուած են ուրիշ աւելի կարեւոր հարցեր, որոնք նախագահ Ռուզվէլթի օրակարգին վրայ չեն գտնուիր եւ որոնք սակայն կը սպառնան վըրդովել աշխարհի խաղաղութիւնը։

Ծայրագոյն Արեւելքը մշտավառ հնոցի մը վերածուած է արդէն տարիներէ ի վեր։ Ճափոն իր աշխարհակալական ծրագիրները կը գործադրէ անարգել, առանց աջ ու ձախ նայելու։ Ո՛չ ոք կը համարձակի անհանգիստ ընել զինքը։ Չինաստանն ու Մանչուրիան բաց դաշտեր են իրեն համար։ Մինչ մէկ կողմէ կը քալէ Փէքինի վրայ՝ չինական հնամենի մայրաքաղաքը գրաւելու համար, միւս կողմէ զանազան մեքենայութիւններ կը լարէ հիւսիսային սահմանին վրայ, Խորհրդային Միութեան միջամտութիւններուն միանգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար։

Վերջին տեղեկութիւնները շատ լաւատես չեն եւ հրդեհը կըրնայ բռնկիլ վայրկեանէ վայրկեան։

Ճափոն գործելու ազատութիւն ունենալու համար, հանդիսաւորապէս քաշուեցաւ Ժընեւի ընկերակցութենէն։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ 13 տարիէ ի վեր կը գործէ, անգամ մը եւս հաստատեց իր սնանկութիւնը։

Նախագահ Ուիլսըն, որ առաջեալի մը պէս պաշտուեցաւ կենդանութեանը, Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագիրը յղանալով, միամիտ հաւատքն ունէր մարդկութիւնը վերջնապէս եղբայրացնելու, պատերազմն ու անիրաւութիւնները ընդմիշտ բառնալու։

Սակայն Ա. Դաշնակցութիւնը առաջին քայլերէն իսկ, 1920ին, ցոյց տուած էր արդէն իր սնանկութիւնը։ Հայաստանի նորածին Հանրապետութիւնը, որ իբրեւ դաշնադիր կողմ Սէվրի դաշնագրին, բնական անդամը պէտք է ըլլար ազգերու ընկերակցութեան, եւ դաշնակիցներու պատուոյ խօսքն ունէր այդ մասին, մերժուեցաւ գրաւելէ իրեն սահմանուած աթոռը, որովհետեւ այդ որոշումը տրուելիք օրն իսկ լուր հասած էր թէ Թուրքերը յարձակած են Հայաստանի վրայ։ Եւ որպէս զի չստիպուի պաշտպանել մեր երկիրը օտար յարձակումի դէմ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին, չվաւերացուց Հայաստանի անդամակցութիւնը։ Այդ օրէն արդէն յայտնի եղաւ թէ ոչ մէկ հմայք եւ իրական արժէք պիտի ներկայացնէր այդ հիմնարկութիւնը։

Ցետագայ դէպքերը հաստատեցին ասիկա։ Եւ Իտալիայէն վերջ ուրիշ պետութիւններ ալ անգոսնեցին զայն՝ երբ պահանջեց իրենց ազգային շահը։

Ուրեմն այսօր պերճանքի հաստատութեան մը դարձած է այդ հիմնարկութիւնը, ցուցահանդէս մը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ։ Հոն գեղեցիկ ճառեր կը խօսուին, հրաշալի ծրագիրներ կը մշակուին, առանց սակայն նշանախեց մը իսկ փոխելու իւրաքանչիւր պետութեան թաքուն ծրագիրներէն։Խաղաղութեան գործիք մը պարզապէս հզօրներու ձեռքին մէջ՝ տկարները քնացնելու եւ ի յառաջագունէ իրենց գծած ծրագիրները իրագործելու համար։

Քանի՛ կը շատնան միջազգային ժողովները Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ, ա՛յնքան կ'աւելնան նոր պատերազմի վախերը։ Զինաթափութեան մասին կը խօսին տարիներէ ի վեր, ու օրէ օր ա՛յնքան աւելի մեծ թափով ու եռանդով կը սպառազինուին անոնք որ խաղաղութենէ կը ճառեն։

Գաղտնի դիւանագիտութիւնը արգիլուած է։ Քաղաքական ամէն ձեռնարկ, կնքուած ամէն համաձայնութիւն կամ դաշնագիր պէտք է հաղորդուի Ազգերու Դաշնակցութեան։ Սակայն այսօր աւելի քան երբեք ի պատուի է ծածուկ դիւանագիտութիւնը։

Ազգերու Դաշնակցութենէն դուրս եւ անոր գլուխէն վեր քաղաքական զանազան խաղեր կը սարքուին այս օրերս։

Հռոմի տեսակցութիւնները շատ պերճախօս են այդ տեսակէտէն։ Մուսոլինիի ծրագիրը՝ քառապետութիւն հաստատելու մասին Եւրոպայի գլխուն, հաւանութեանը արժանացաւ Մաքտոնըլտի եւ Հիթլերի։ Այդ ծրագրին միակ նպատակն է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կոչուած էր պահակն ըլլալու 1919ին հաստատուած դրութեան, անզօր դարձած է այլ եւս կատարելու իր պաշտօնը։

Ու փոքր պետութիւնները արդէն սարսափի մատնուած են։ Քանի որ իրաւունքը միշտ զօրաւորինն է, բնականաբար դաշնագիրներու վերաքննութեան մէջ առաջին հարուածը պիտի ստանան տկարները։

Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարար Պէնէշի ճառը խորհրդարանին մէջ, ցոյց կուտայ Փոքր Համաձայնութեան մտավախութիւնը։ Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա շատ գոհ են այսօրուան կացութենէն։ Գոյավիճակին մէջ ո եւ է փոփոխութիւն անպայման իրենց ի վնաս կրնայ ըլլալ։ Այդ է պատճառը, որ փոքրերը կ'ուզեն զօրանալ նախ իրենք իրենց մէջ, Փոքր Համաձայնութեան սայլէն լծելով նաեւ Լեհաստանը։ Ցետոյ նաեւ ամուր կը փարին իրենց մեծ պաշտպանին՝ Ֆրանսայի, որպէս զի ճգնաժամային վայրկեանին մինակ չձգէ զիրենք։

Ցատկանշական է չեխ նախարարին այն ազդարարութիւնը թէ՝ Չեխոսլովաքիան պատրաստ է զէնքով դիմաւորելու իր հողին վրայ կատարուելիք ո եւ է յարձակում։ Նորագոյն պետութիւնը երբեք թիզ մը հող չպիտի զիջի օտարին՝ սպառնալիքներով։

Լարուած վիճակ կը տիրէ ամէն կողմ։ Օրերը յղի են։ Ծանր ճգնաժամ մը կ'անցնէ աշխարհ, կեդրոնական Եւրոպայէն ու Պալքաններէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք։

Ո՞վ պիտի ապահովէ խաղաղութիւնը։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ ՄԵԿՆԵՑԱՒ, ԷՐԻՕ ԱԼ ԱՅՍՕՐ ՆԱՒ ԿԸ ՆՍՏԻ

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները իրենց վախճանին կը յանգին։ Չորեքշաբթի օր նախագահ Ռուզվէլթ, Մաքտոնըլտ եւ Էրիօ առանձին եւ միասին տեսակցութիւններ ունեցան։ Կէսօրին Անգլիոյ վարչապետը Ուաշինկթընէն մեկնեցաւ Նիւ Եորք, ուր « Պէրէնկարիա » շոգենաւը նստաւ, Լոնտոն վերադառնալու համար։

Ռուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութեանց արդիւնքին մասին հրատարակուեցաւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.

— « Մեր խօսակցութիւններուն նպատակը չէր վերջնական համաձայնագրեր կնքել։ Այդ գործը կը վերաբերի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին։ Տեսնուեցաւ որ երկու կառավարութիւններն ալ այդ խորհրդաժողովի գլխաւոր հարցերուն կը մօտենան միեւնոյն նպատակով եւ նոյն մեթոտներով։ Այս խօսակցութեանց ընթացքին գործնական միջոցներու մասին մտածուեցաւ։ Հիմնական եւ առաջնակարգ նկատուեցաւ նախանիւթերու գիներուն բարձրացումը։ Այդ նպատակին հասնելու համար միջոցներ պէտք է առնուին միաժամանակ տնտեսական, դրամական, քաղաքական եւ առեւտրական մարզերուն մէջ։ Ճիգ պէտք է ընել մէջտեղէն վերցնելու համար այն արգելքները, որոնք կը նեղեն միջազգային առեւտուրը, ինչպէս մաքսատուրքերը, բաժնեցուցակի դրութիւնը, օտար դրամ գնելու համար դրուած արգելքները, եւայլն։

« Կեդրոնական դրամատուները հաւաքական աշխատանք պէտք է տանին՝ ընդարձակ վարկեր բանալու համար։ Նախաձեռնութեան ոգին, ստեղծուելիք նպաստաւոր պայմաններուն մէջ, պէտք է մղում տայ գործերու բացուելուն. այս առթիւ կառավարութիւնները կրնան օրոշ դեր կատարել՝ երբ արտօնեն դրամագլուխներու արտածումը։ Անհրաժեշտ է հաւասարակշռութիւն հաստատել միջազգային դրամներու դրութեան մէջ, ու երբ պարագաները ներեն՝ պէտք է հաստատել միջազգային դրամանիշ մը՝ արգիլելու համար գիներու անկումը։ Այս ձեւով պիտի արգիլուի կրկնութիւնը այն սխալներուն, որոնք անցեալին մէջ ա՛յնքան աղետաւոր արդիւնքներ տուին։ Այս պատճառաւ, վինաբանութեան առարկայ դարձաւ արծաթ — մետաղի խնդիրը, որ ա՛յնքան կարեւոր է Արեւելքի հետ կատարուած առեւտուրին մէջ, ու թելադրութիւններ եղան արծաթի դրութիւնը բարելաւելու համար։

« Բոլոր այս խնդիրները իրարու հետ կապ ունին եւ մէկ երկիր առանձին գործելով չի կրնար գլուխ հանել զանոնք։ Առողջ եւ տեւական վերականգնում մը համաշխարհային կացութեան մէջ, կախուած է բոլոր ազգերու գործակցութենէն։

« Հետեւաբար վերջին օրերս վիճաբանուած այս առաջարկները պիտի քննուին Ուաշինկթըն հրաւիրուած ուրիշ ազգերու ներկայացուցիչներուն կողմէ եւս, կարելի եղածին չափ տեսակէտներու համանմանութիւն մը ստեղծելու համար միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովի գումարումէն առաջ։

« Անգլիւամերիկեան խօսակցութեանց ընթացքին երկու երկիրները անգամ մը եւս հաստատեցին թէ տեսակէտներու նոյնութիւն կայ հասնելիք նպատակին եւ գործադրուելիք միջոցներուն մասին։ Քայլ մը եւս առին լուծելու համար այն խնդիրները, որոնք այնքան ծանր կը ճնշեն աշխարհի ամէնէն խելացի, աշխատասէր եւ արժանաւոր մարդոց եւ կիներու վրայ, մարդկային խարխուլ մեր քաղաքակրթութեան, որուն դժբախտութիւնը մեղմել մեր հաւաքական նպատակն է »։

Ինչպէս գրեցինք երէկ, միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովը պիտի բացուի Լոնտոնի մէջ, յունիս 12ին, այսինքն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ Ամերիկայի վճարուելիք պատերազմական պարտքի ժամկէտէն երեք օր առաջ։ Ցոյս կայ թէ խորհրդաժողովը իր առաջին նիստերուն մէջ իսկ այդ պարագաթուն յետաձգումը պիտի որոշէ։ Այս մասին համաձայնութիւն գոյացած է Ռուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի միջեւ։ Համաձայնած են նաեւ մաքսատուրքերը զեղչել եւ միջազգային առեւտուրին զարկ տալու համար հիմնել կեդրոնական դրամատուն մը, որ դրամ փոխ տայ աղքատ երկիրներու։

Անկէ զատ մաքսային զինադուլ մը պիտի հռչակուի յունիս 12էն մինչեւ խորհրդաժողովին վերջանալը։ Տոլարն ու ստեռլինը պիտի ամրապնդուին խորհրդաժողովի ընթացքին։ Պ. Էրիոյի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին Պ. Մաքտոնըլտ չէ ուզած ո եւ է յանձնառութիւն ստանձնել ստեռլինի վերջնական սակի մասին։ Հեռագրի մը համաձայն, սկզբունքային համաձայնութիւն գոյացած է դրամական կայունացում ընել 3.50 կամ 3.75 տոլարը մէկ ստեռլինի հիման վրայ։

Փարիզի հրապարակին վրայ ստեռլինն ու տոլարը յաջորդական անկում եւ բարձրացում կ'ունենան՝ համաձայն խնդրանքի եւ մատուցումի։ Անգլիականը կը տատանէր 87—88.50ի, տոլարը՝ 22.60էն 23.20ի միջեւ։

Պ. Էրիօ այսօր կը վերջացնէ իր տեսակցութիւնները նախագահ Ռուզվէլթի հետ եւ Նիւ Եորքէն նաւ կը նստի վերադառնալու համար։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ, 7 ապրիլ. — Անգլիոյ վարչապետը մեկնեցաւ, բայց մասնագէտները կը մնան դեռ։ Երեք տեսակ խնդիր կայ սեղանին վրայ. արժետական — երմտական, զինաթափութիւն — ապահովութիւն եւ պարտքերու խնդիր։ Առաջինին համար մասնագէտները աշխատեցան երէկ եւ պիտի աշխատին այսօր ամբողջ օրը։ Այս մասին պատրաստուած տեղեկագիրը առաւօտուն յանձնուեցաւ Պ. Էրիոյի, նախագահին հետ իր վիճաբանութեանց հիմ ծառայելու համար։ Երէկ ամբողջ օրը Պ. Էրիօ միայն զինաթափութեան եւ ապահովութեան խնդրին մասին խօսեցաւ Պ. Ռուզվէլթի հետ, մանրամասնօրէն պարզելով Ֆրանսական տեսակէտը։ Պարտքերու հարցին մասին պիտի սկսին խօսիլ այսօր կէսօրէ վերջ։ Նախագահը լիազօրութիւն պիտի խնդրէ Խորհրդարանէն՝ յունիս 15ի վճարումները յետաձգելու համար։

Գերմանն պատուիրակ մըն ալ Ամերիկա կ'երթայ

Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն վերջ, Գերմանիա եւս պատուիրակ մը կը ղրկէ Ուաշինկթըն կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու համար նախագահ Ռուզվէլթի հետ։ Այս վերջինը հրաւիրած էր վարչապետը կամ նախարար մը, սակայն ներկայիս ոչ Հիթլեր եւ ոչ ալ ո եւ է նախարար կրնայ բացակայիլ Գերմանիայէն, ատոր պատուիրակ նշանակուեցաւ Ռայխսպանքի տնօրէն Տօքթ.

ՄԱՀ ԸՆԿԵՐ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ

Սրտի խորունկ կսկիծով կը հաղորդենք մեր երիտասարդ աշխատակիցներէն Օհան Կարոյի ցաւալի մահը, որ տեղի ունեցաւ երէկ առաւօտ ժամը 11ին Գրուսէ հիւանդանոցին մէջ ուր փոխադրուած էր քանի մը շաբաթ առաջ։

Ընկ. Օհան Կարօ վերջերս թոքախտին ենթարկուած էր եւ կը տառապէր աղիքի հիւծախտէ։ Չէր գիտեր իր հիւանդութեան ծանրութիւնը եւ մեծ յոյս ունէր շուտով ապաքինելու։ Դժբախտաբար բժիշկները հաստատեցին թէ հիւանդութիւնը շատ առաջացած էր եւ ներարաւոր չեղաւ փրկել զինքը։

Հանգուցեալ ընկերը անդամ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէին, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու եւ Հայ Գրողներու ընկերակցութեան։ Բնիկ Վանեցի էր։ Փարիզ կը գտնուէր շուրջ տասը տարիէ ի վեր եւ կ'աշխատէր դերձի մթերանոցի մը մէջ։ Վերջին ծայր պարկեշտ եւ ընկերական, սիրուած էր բոլորէն։

Իր կեանքին եւ գրականութեան մասին յաջորդով։

Շախթ։ Գերման պատուիրակը որոշ ծրագիր մը չի տանիր հետը։ Պիտի աշխատի Ամերիկայի հետ առեւտրական համաձայնագիր մը կնքել։ Տր. Շախթ Ամերիկա կը հասնի մայիս 5ին, Տէօյչլանտ շոգենաւով։

Ռուսաճափոն վէճը կը ծանրանայ

Խարպինէն կը հաղորդեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է հետեւանք չտալ ճափոնական կառավարութեան այն բողոքագրին, որով ետ կը պահանջէր Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիին պատկանող վայրաշարժներն ու վակոնները՝ գրաւուած խորհրդային իշխանութեանց կողմէ։

Այս մերժումին վրայ, ճափոնական քաղաքական շրջանակները ճգնաժամի կը սպասեն երկու երկիրներու միջեւ։

Խարպինի ճափոնական հիւպատոսը յայտարարեց որ եթէ ռուսական ուժերը մանչուրական հողէն ներս մտնեն, Թոքիոյի կառավարութիւնը պիտի ստիպուի պաշտպանել Մանչուրիոյ հողային ամբողջութիւնը, համաձայն անցեալ սեպտ. 15ին կնքուած զինակցութեան դաշնագրին Ճափոնի եւ Մանչուքուօի միջեւ։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան պաշտօնական մէկ զեկոյցը ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Խարպինի ճափոնական հիւպատոս Մորիսիմի դէմ, որ Մանչուքուօյի կառավարութեան վրայ կռթնած՝ կ'ուզէ Խորհրդային Միութիւնը բոլորովին զրկել Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին շահագործելէ։ Ամբողջ ծրագիր մը պատրաստուած է ճափոնցիներուն կողմէ՝ գրաւելու համար յիշեալ գիծը։ Զեկոյցին լեզուն շատ խիստ է եւ ցոյց կուտայ թէ կիրքերը ո՛րքան լարուած են։

Պատերա՞զմ պիտի ծագի

ՓԷՔԻՆ, 26 ապրիլ. — Չինաստանի պատերազմական նախարար Հօ Եինկ Շինկ այսօր հրատարակուած զեկոյցով մը վախ կը յայտնէ թէ մօտ ապագային պատերազմ ծագի Ճափոնի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ։

— Հիմնուելով գաղտնի տեղեկութեանց վրայ, կ'ըսէ նախարարը, կրնամ հաստատել թէ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի մասին ռուսաճափոն վէճը բաւական ծանր է՝ զինեալ կռիւ մը նախատեսելու համար։ Ճափոնցիները ամբողջ զօրաբաժին մը եւ ռազմանիւթի կարեւոր մթերքներ ղրկեցին Մանչուրիոյ հիւսիսը, մինչ բոլշեւիկները զինուոր կը համախմբեն Վլատիվոստոքի, Չիթայի եւ Խապարովսքի մէջ։ Անոնք 12 զօրաբաժին եւ 300 օդանաւ կեդրոնացուցին յիշեալ զանազան վայրերուն մէջ »։

Փոքր պետութեանց մտավախութիւնը

Երէկ տուած էինք գլխաւոր գիծերը Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարար Պենեշի Փրակայի խորհրդարանին մէջ արտասանած կարեւոր ճառին։ Ստորեւ ամփոփելով կուտանք ուրիշ մասեր.

Գերմանիոյ համար դաշնագիրներու վերաքննութիւնը ուղղակի շահի քաղաքականութիւն մըն է, իսկ Իտալիոյ համար միջոց մը եւ գործիք մը Եւրոպայի ուժերու դասաւորումը դարձնելու ի նպաստ իրեն։ Փոքր Համաձայնութիւնը երկու նպատակ ունի. նախ՝ արգիլել վերահաստատումը այն անցեալ դրութեան, որով պզտիկ պետութիւնները խաղալիք կը դառնային մեծերու նախանձին, յետոյ համաձայնութիւն գոյացնել պզտիկ պետութեանց միջեւ։

Փոքր Համաձայնութիւնը չի յաւակնիր դասուելու մեծ պետութեանց շարքին մէջ, բայց զայն կազմող պետութիւնները միջազգային իրաւունքի տեսակէտէն գործօն անձնաւորութիւններ են՝ ամէն կերպով հաւասար միւսներուն և իրենցմէ վեր ո՛չ մէկ ուրիշ հեղինակութիւն կը ճանչնան, բաց ի Ազգերու Դաշնակցութենէն, որքան ատեն որ այս վերջինը կը գործէ համաձայն իր Ուխտի ոգիին ու տառին։

Փոքր Համաձայնութիւնը Չորսերու դաշինքի ծրագիրը կը նկատէ խապաշնած անցեալի մը պատկանող ձեռնարկ։ Ատոր մէջ կը տեսնէ փորձ մը վերադառնալու նախքան պատերազմեան մեթոտներուն, մերժելու նոր պետութեանց այն դիրքը որուն արժանի են ժողովրդավարութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած եւրոպական քաղաքականութեան մը մէջ։ Ատոր մէջ կը տեսնէ նաեւ փորձ մը Ազգերու Դաշնակցութենէն խլելու իր իրաւասութենէն մաս մը եւ ըմահաճ կերպով փոխելու անոր կարգուսարքը։

Չենք հաւատար թէ ինչպէս ո եւ է անկախ պետութիւն մը թոյլ կրնայ տալ ուրիշ պետութեանց, հոգ չէ թէ մեծ ըլլան անոնք, որ իրենց քաղաքական կամ բարոյական ազդեցութիւններուն շնորհիւ եւ առանց իրարու մէջ համաձայնելով ուզածնուն պէս իրենց տրամադրութեան ենթարկեն անոր հողը, այսինքն բան մը՝ որ ամէն պետութեան համար իր կեանքին հիմը, իր գոյութեան առաջնակարգ եւ հիմնական պայմանը կը կազմէ։ Այդպիսի բան միայն զէնքով կրնայ դիմաւորուիլ. Ուրիշ խնդիր, եթէ փոխադարձ համաձայնութեամբ և առանց ճնշումի սահմանագլուխի սրբագրութիւն կատարուի.

Վերջացնելով, Տօքթ. Պէնէշ յայտնեց թէ Չեխոսլովաքիան կը փափաքի մշտնջենական բարեկամութեան դաշինք մը կնքել Լեհաստանի հետ։

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

Ժընեւի Զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները երեք օրէ ի վեր։ Անգլիական ծրագիրը գլուխ առ գլուխ կը քննուի։ Զանազան երկիրներ կարեւոր փոփոխութիւններ կ'առաջարկեն՝ մասնաւորաբար ապահովութեան խնդրին մասին։ Անցի օրուան նիստին մէջ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Ամերիկայի ներկայացուցիչ Նորման Տէյվիս։ Ըսաւ թէ իր կառավարութիւնը ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ խաղաղութիւնը պահպա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սուրիոյ տնտեսական կեանքին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ ծխախոտի ճարտարարուեստը. Նախկին Օսմանեան Թէժիի մենաշնորհի Ֆիջումէն յետոյ, երեք տարիէ ի վեր կը գործածուի պանտրոլի դրութիւնը եւ այդ թըւականէն ասդին, ծխախոտի ճարտարարուեստը մտաւ բոլորովին նոր փուլի մէջ: Մենաշնորհի վերցուիլը եւ ծխախոտի ազատ մշակութիւնը առիթ ընծայեցին Ժողովուրդին, որ հաճոյով կայուի այս դրութեան: Բայց երեք տարուան փորձառութիւնը ցոյց տըւաւ, որ մենաշնորհը աւելի նպաստաւոր է կառավարութեան համար, յատկապէս սուրիական կառավարութեան համար, որովհետեւ նիւթական նախապատուութիւնները ամէն ամիս նոր բացեր կ'արձանագրէին ծխախոտի եկամուտներէ: Իսկ, միւս կողմէ, մըրցակցութիւնները այնքան զարգացան, որ բոլոր ընկերութիւններն ալ յառանց բացառութեան, վնասով կ'աշխատին: Երեւակայել, որ տուփ մը սիկարէթը Ֆրանսայի մէջ 5 կամ 6 ֆրանքով կը ծախուի, Սուրիոյ մէջ կ'արժէ 1 ֆր.: Սիկարէթի տուփի վրայ փակցուած պանտրոլը եւ ծախողչէքը գեղչենք, մնացածը ձրի կը տրուի ծխողներուն: Կը յանենք որ, յատկապէս տարուան համար, 1934ին, դարձեալ, մենաշնորհի պիտի տրուի ծխախոտի արդիւնաբերութիւնը 10–20 տարուան պայմանաժամով: Արդէն, Սուրիոյ խորհրդարանի նիւթական յանձնաժողովը այս առաջարկութեան նպաստաւոր տեսակէտ բերած է երեսփ. Ժողովին:

Շնորհիւ ծխողներու անսպառ պահանջին, ծխախոտի մշակութիւնը, արտադրութիւնը եւ նաեւ արդիւնաբերութիւնը շատով զարգացան Սուրիոյ մէջ, մանաւանդ երբ բարձրացաւ մաքսատուրքը օտար երկիրներէն ներածուող ծխախոտին վրայ: Պէտք է ըսել, որ Թուրքիան առաջին մխասուողը եղաւ, որովհետեւ, նախապէս, գրեթէ ամէն կողմ Թրքական « Սամսոն » ծխախոտը կը գործածուէր մինչեւ այս բաժ, սիկարէթի գործարաններ բացուեցան Սուրիոյ ամէն կողմերը, տեղական դրամագլուխներով: Բայց, յետագային, Սուրիա եւ Լիբանան հաստատուեցաւ սիկարէթի անգլիական ամենամեծ ընկերութեան մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ նախկին Թէժիի անունով Ֆրանսական ընկերութիւն մը 5 միլիոն ֆրանք դրամագլուխով: Այս երկու ընկերութիւններն ալ փորձուած ընկերութիւններ են: Անգլիական ընկերութեան դրամագլուխը 40 միլիոն ստեռլին կը հաշուէ: Տեղական փոքր գործարաններէն շատերը, առաջին տարիներուն, երբասւ վրայ, սնանկացան չդիմանալով մեծ վնասներու, իսկ, մնացածներն ալ շատ դժուարութեամբ կը շարունակեն գործերը: Կը կարծուի որ մենաշնորհը բաւիք մը պիտի ըլլայ անոնց համար, որովհետեւ որոշ պիտաճէ մը պիտի յատկացուի իրրեւ վնասի եւ կամ, աւելի ճիշդը, հաշուեյարդարի հատուցում: Իսկ մենաշնորհի պարագային, անկասկած, պիտի տուժէ գործաւոր եւ արհեստաւոր դասակարգը:

Վերը՝ համառօտ կերպով յիշուած ճարտարարուեստական ձեռնարկները, գրեթէ բոլորն ալ, գոհացուցիչ պայմաններու տակ կը գործէին, առանց վնասելու դրամագլխին: Բայց, երբ համաշխարհային տնտեսական տագնապը ծայր տալ սկսաւ, գիները ինկան, տեղական պահեստներն ալ վնասով ծախուեցան եւ իրարու յաջորդեցին սնանկութիւնները: Տեղական միջոցներով կազմուած ընկերութիւնները, առհասարակ, եղածէն չափազանց տկար նիւթապէս եւ անկարող՝ տեւականօրէն մրցելու, քանի որ մաքսապաշտպան քաղաքականութիւնը դեռ սկսած չէր Սուրիոյ մէջ: Դրամատուները, որ յաճախօրէն կ'օժանդակէին տեղական բոլոր տեսակի ճարտարարուեստական հաստատութիւններուն, շարունակական սնանկութիւններու եւ ծուլուող անվստահութիւններու պատճառաւ, դադրեցուցին փարկային օգնութիւնները: Մասնաւորապէս, Համաշխարհային պատերազմէն ետք տեղական արդիւնաբերութիւնները: Այսպէս, Դամասկոսի, Հալէպի, Համայի եւ Հոմսի հիւսուածեղէնի, մետաքսեղէնի գործարանները, ուր հազարաւոր գործաւորներ եւ արհեստաւորներ կ'աշխատէին, ենթարկուեցան մեծ վնասներու՝ չկարողանալով դիմադրելու օտար խուժումին: Անցեալ տարի, 1932ին, մարզպանը քննեց ստեղծուած կացութիւնը եւ ընթացք տուաւ Ժողովուրդի պահանջներուն: Մաքսատուրքը աւելցաւ հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ մետաքսեղէն ապրանքներու վրայ:

Ելեկտրականութեան ճարտարարուեստը եւս, գրեթէ, սկսած է զարգանալ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, Սուրիոյ զանազան շրջաններու մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով, հանրակառքի եւ լուսաւորութեան պելժիքական ընկերութիւնը հաստատուած է Պէյրութ, պատերազմէն առաջ, յետոյ Դամասկոս եւ Հալէպ: Այս ընկերութիւնները, նախապէս աշխատած են քարիւղի, պէնզինի, մազութի միջոցաւ, բայց յետագային օգտագործած են ջուրի հոսանքները եւ ջրվէժները: Աւելի չորս տարի առաջ, Պէյրութի ընկերութիւնը հիմնեց ջրաելեկտրական կայանը Սաֆաշի մէջ, ուր Սաֆար ամարանոցէն հազիւ կէս ժամ հեռու եւ մօտ 1000 մէթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի: Սաֆաշի կայանը ընկերութեան արժած է 25 միլիոն ֆրանք: Ջրվէժը կը հասնի 520 մեթրի, ուր հաստատուած են երկու մեքենաշարժներ, որոնց իւրաքանչիւրը 4500 ձիու ուժ ելեքտրականութիւն ունի: Իսկ ընկերութեան Պէյրութի կեդրոնը ունի 8000 ձիու ուժ, որով Սաֆաշի ելեկտրականութեամբ միայն, կարելի պիտի ըլլայ թէ Պէյրութի հանրակառքերը բանեցնել, թէ լուսաւորել ամբողջ քաղաքը եւ արուարձանները ինչպէս նաեւ կեդրոնական Լիբանանի ամարանոցները և գիւղերը.

Սաֆաշի կեդրոնը եթէ քիչ մը ընդարձակէ իր գործունէութիւնը, կարելի կ'ըլլայ Պէյրութէն մինչեւ Սոֆար կամ մինչեւ Ալէյ հանրակառքի գիծ մը հաստատել, մօտ 20 քիլոմէթր երկարութեամբ: Անշուշտ, ծրագրի իրականացումը մեծ գումարներու կը կարօտի, բայց, միւս կողմէ, առաւել շահով կարեւորութիւն կը ստանայ այդ շրջանի գիւղաքաղաքներու գեղեցկութիւնը: Տնտեսական տեսակէտէն ալ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ հանրակառքի այս գիծը պիտի աշխատի տեղական ելեկտրականութեամբ մինչդեռ, բոլոր ինքնաշարժներն ալ կ'աշխատին օտար պէնզինով եւ օտար արտադրութիւններով

Պէյրութի հանրակառքի ընկերութիւնը մասնաճիւղ մը հաստատեց նաեւ Թրիփոլի, ուր հանրակառքը կը բանէր ձիերով: Այս մասնաճիւղը կազմուեցաւ տեղացիներու համաձայնութեամբ եւ անոնց մասնակցութեամբ: Օտար ընկերութիւններ յաճախ նկատի կ'ունենան տեղական պայմանները եւ յառաջիկային դժգոհութիւններու և դժուարութիւններու տեղի չտալու համար, յառաջ կը քշեն բաժնետիրական ընդհանրացած ձեւը: Նախորդ տարի, 1932ին, Դամասկոսի հանրակառքերը ամբողջ վեց ամիս չաշխատեցան եւ նոյնպէս ժողովուրդը չգործածեց ելեքտրական լոյսը: Նոյնպէս, Պէյրութի մէջ, երկու ամիս, շարունակ փակուեցաւ ընկերութեան գործարանը, վերջ ի վերջոյ, ընկերութիւնները պարտաւորուած մասամբ գոհացում տուին ժողովուրդին պահանջներուն:

Հոմսի եւ Համայի մէջ եւս կազմուեցաւ մասնաճիւղ մը, շահագործելու Որոնդէս գետին ջրվէժը: Ընկերութիւնը կը կոչուի « Հոմսի եւ Համայի ելեքտրական ընկերութիւն »: Ելեքտրական ուժը պիտի հասնի 4000 ձիու ուժի որուն 1500ը արդէն վերջացած է: Այս երկու քաղաքներն ալ կեդրոն են Սուրիոյ ամենաբերրի դաշտային շրջաններուն, որով ելեքտրականութիւնը առաւելապէս պիտի գործածուի հողագործութեան մեքենական եւ ջրաբաշխական ձեռնարկներուն համար: Աւելորդ է գիտել տալ, որ Պէյրութի ընկերութեան այս նախաձեռնութիւնը մեծապէս պիտի օժանդակէ հողային արդիւնաբերութեան զարգացման, վերոյիշեալ շրջաններուն մէջ

Դամասկոսի հանրակառքի եւ ելեքտրական ընկերութիւնը հաստատուած է պատերազմէն առաջ եւ կ'աշխատի Պարատա գետի Թէքիյէ ջրվէժին ուժով: Բայց, Ջրվէժը հազիւ 35 մէթր բարձրութիւն ունի եւ միայն 1500 ձիու ուժի, ելեկտրականութիւն, միւս 500ն ալ՝ Դամասկոսի կեդրոնին մէջ, քարիւղի եւ մազութի միջոցով: Անցեալ տարի, հանրակառքի գիծ մը բացուեցաւ Պապ — Տումայէն մինչեւ Տումա, մօտ 7 քիլոմեթր երկարութեամբ: Դամասկոսի Ջուրի ընկերութիւնը, որ կը բաշխէ Ֆիժիյէի Ջուրերը, քաղաքէն 5 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կ'ուզէ Ջրվէժ մը շինել եւ կը յուսացուի 1500 ձիու ուժով ելեքտրական հոսանք ստանալ: Միջին Սուրիոյ մէջ, Եաբմուք գետին հոսանքէն կարելի է ստանալ ելեքտրական կարեւոր ուժ մը, պատեհ առիթով:

Հալէպի ելեկտրական ընկերութիւնը կը գործէ Ջերմական (thermique) ուժով եւ որու միջոցաւ կ'աշխատին թէ հանրակառքերը եւ թէ կը լուսաւորուի քաղաքը: Ընկերութիւնը բանակցութեան մէջ է կառավարութեան հետ օգտագործելու համար Անտիոքի մօտակայ Տաֆնիյէ ջրվէժները, որոնցմէ կը յուսացուի 4000 ձիու ուժով ելեկտրականութիւն:

Զահլէի մէջ կազմուած է լիբանանեան փոքրիկ ընկերութիւն մը, որ առած է քաղաքի լուսաւորութեան մենաշնորհը: Կ'օգտագործուի Պարտանիի ջրահոսանքը, պատրաստելով 800 ձիու ուժ ելեկտրականութիւն:

Լիբանանի ծովեզերեայ շրջաններու մէջ եւս կը ծրագրուի օգտագործել ջրահոսանքները: Այսպէս Նահր Իպրահիմի եւ Նահր — էլ — Քէլպի գետերը պիտի տան բաւական ելեկտրականութիւն, կազմակերպելով ջրաբաշխական աշխատանքները:

Լիբանանեան տեղական ընկերութիւններու կարգին, յիշատակութեան արժանի է Գառիչայի ելեկտրական ընկերութիւնը: Այս ընկերութիւնը կազմուած է բացառապէս Լիբանանցիներէ, որոնք մեծ մասամբ վերադարձած են Ամերիկայէն: Ընկերութիւնը ունի 17 միլիոն ֆրանք եւ հազիւ քանի մը տարիէ ի վեր գործի ձեռնարկած է: Հաստատած է երկու գործարաններ բոլորովին արդիական մեքենաներով: Կ'օգտագործուին Գառիչայի եւ Ապու Ալիի ջրվէժները եւ որոնցմէ կը ստացուի 10,400 ձիու ուժի ելեկտրական հոսանք: Անուրանալի է որ, այս երկու կեդրոններն ալ, մեծ դեր կը կատարեն Թրիփոլի քաղաքի եւ մօտակայ շրջաններու մէջ: Թրիփոլիէն քիչ մը հեռու գտնուող Շէքքայի շաքարի գործարանը տարեկան վեց միլիոն քիլովաթ — ժամ ելեկտրականութիւն կը սպառէ եւ քանի կազմակերպուի շաքարի ճարտարարուեստը, այնքան աւելի պահանջ պիտի ըլլայ ելեկտրական հոսանքին: Նոյն իսկ ծրագիրներ կան մինչեւ Ալեւիներու երկրին եւս ելեկտրականութիւն հասցնելու համար: Իր տեղին յիշենք, որ Թրիփոլին արդէն իսկ ճարտարարուեստական կեդրոնական քաղաք մը դառնալու բոլոր յայտերն ունի, շնորհիւ Ջրաւաւառնակային կայանի շինութեան եւ երկրորդ, Մոսուլի քարիւղի խողովակներուն ապագայ գործունէութեան: Որով Գառիչայի ընկերութիւնը կրնայ մեծ գործերու ձեռնարկել, շահագործելով Լիբանանի բնական անսպառ հարստութիւնները

×

Ուղեցինք քիչ մը մանրամասն կանգ առնել ելեկտրականութեան վրայ, յատկապէս ցոյց տալու համար, որ Սուրիան եւ Լիբանանը բաւականաչափ բնական աղբիւրներով հարուստ են եւ որոնց, անկասկած, Սուրիոյ ճարտարարուեստը անհրաժեշտութիւն ունի, կարենալ ինքնամփոփուելու համար: Հաշիւ եղած է որ, եթէ ամբողջ Սուրիոյ ելեկտրական ուժերը միացուին, կարելի կ'ըլլայ շոգեկառքերը ելեկտրական հոսանքներով աշխատցնել, լուսաւորել բոլոր քաղաքները, աշխատցնել հանրակառքերը եւ նաեւ պէտք եղած ելեկտրականութիւնը տալ տեղական ճարտարարուեստական գործարաններուն: Մանաւանդ վերջերս յաճախ կը խօսուի Պէյրութ — Դամասկոս երկաթուղին մասին, 140 քիլոմ. բանեցնելով ելեկտրականութեամբ, գեղչելու համար գնացքի ձանձրացուցիչ ժամանակամիջոցը: Հիմա ճամբորդ մը կը հասնի հազիւ ութ ժամէն, մինչդեռ ինքնաշարժը երեք ժամէն առաջ կը հասցնէ իր ճամբորդները Պէյրութէն Դամասկոս

Որոշապէս կը տեսնուի, որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ամէն կողմը ջանքեր կը թափուին տեղական ճարտարարուեստը զարգացնելու համար: Յառաջիկային, առիթը պիտի ունենանք անդրադառնալու, կարեւոր ճարտարարուեստներու գործունէութիւնը առանձին — առանձին եւ քիչ մըն ալ մանրամասն ներկայացնելով:

« Ճարտարարուեստի զարգացում եւ ինքնամփոփում », այս է բոլոր ազգերու նշանաբանը: Այն երկիրները, որոնք զուրկ են նախաձեռնող ուժերէ եւ դրամական միջոցներէ, դժուար է անոնց համար պայքարիլ միջազգային տնտեսի յորձանքին դէմ: Ամէն ազգ իր մորթին մասին կը մտածէ, հարուածելով իր աջին ու ձախին, հանգիստ տկար ժողովուրդները: Եւ ամէն ազգ կ'ուզէ իր դռները պինդ փակել ուրիշին արտադրութիւններուն դէմ.

Սուրիան ալ անմասն չէր կրնար մընալ ներկայ տնտեսական աշխարհի շարժերէն: Ժողովուրդը օրէ օր աւելի կը յուսահատի, տեսնելով որ ամէն ինչ դուրսէն կուգայ, երբ որ պատրաստուած ապրանքն ալ, ինքը՝ ժողովուրդը չի վարձատրեր, նախապատուութիւն տալով օտար արտադրութիւններուն: Անշուշտ, միեւնոյն ցաւը բոլոր ժողովուրդներն ալ ունին, բայց կը տեսնուի որ Սուրիայէն դրամը միշտ կը պակսի, արձանագրելով տարեկան մօտ երեսուն միլիոն սուրիական ոսկիի կորուստ մը: Բնականաբար, դժգոհութիւններ, բողոքներ, պայքարներ յաճախակի կը դառնան այսօրուան Սուրիոյ մէջ: Տեղական կառավարութիւնները, ֆրանսական հոգատար իշխանութիւններու աջակցութեամբ, ջանքեր կը թափեն օգնութեան հասնելու տեղացի առեւտրականներուն, տեղացի արդիւնաբերողներուն, գէթ մեղմացնելու համար ծաւալող տագնապը:

Արդարեւ, ինքնախարէութիւն պիտի ըլլար տագնապի վերջաւորութեան մասին այժմէն իսկ խօսիլ, որովհետեւ, Սուրիոյ մէջ, պէտք է խոստովանիլ, դեռ մէկ տարի է որ սուր կերպով զգալի եղաւ տնտեսական տագնապը, նաւագ ճարտարարուեստական կամ առաւել հողագործական երկիր մը ըլլալուն համար: Անգործութիւնը ամէն կողմ սկսած է ծաւալիլ, որովհետեւ շինութեանց շէնքերը եւ տուները լրանալու վրայ են եւ բանուորութիւնը դատապարտուած է անգործութեան: Այսուհանդերձ, մաքսապաշտպան քաղաքականութեամբ եթէ դարման տրուի հողային եւ ճարտարարուեստական արդիւնաբերութիւններուն, շահով մը առաջքը կ'առնուի ապագայ տնտեսական դժուարութիւններուն եւ նաեւ բարդութիւններուն:

Գ. ՍԱՋՃԵԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՓՐՈՓԱԿԱՆԸ

« Ամերիկայի եւ Եւրոպայի « հանրային կարծիքը » խստատարիմ շան պէս կը հետեւի բոլոր անոնց, որ կըտոր մը ոսկոր նետելու ի վիճակի են » ... (ՅԱՌԱՋ, 2 ապրիլ):

Այսպէս արտայայտուած էի ապրիլ 2ին, այս էջերուն մէջ եւ յիշած էի կարգ մը փաստեր՝ բառերս հաստատող:

Բաց էի, որ « հանրային » կոչուած կարծիքները կ'արտայայտուին արտաքին նախարարութեանց գործակալներու միջոցով եւ անոնց անմիջական հովանաւորութեամբ: Իսկ գործարանները արտադրել կը սկսին այն ատեն, երբ շահ կայ:

Մեր ընկերներէն Վ. Իշխանեան իմ այդ յօդուածիս առթիւ խօսելով արտաքին փրոփականտի շուրջ (ՅԱՌԱՋ, 21 ապրիլ) կը գտնէ, որ այդ փրոփականտը անհրաժեշտ է, միայն թէ պէտք է փոխել փրոփականտին ձեւը:

Կ'ուզէ հասկցնել, որ եթէ հին սերունդը փեսացուներու (Եւրոպացիներու) քով գոված է հարսնցուին (Հայաստանի) բարոյական առաքինութիւնները, նոր սերունդը, ընդհակառակն, պէտք է գովէ սկսի հարսնցուին ֆիզիքական գեղեցկութիւնները:

Այս միտքը տրամաբանական եզրակացութիւնը պիտի ըլլար մեր ապրիլ 2ի յօդուածին, եթէ միայն 1914էն ի վեր հիմնովին փոխուած չըլլային մեր կեանքի պայմանները:

1914էն առաջ, երբ հայ ժողովուրդը կը գտնուէր պատմական Հայաստանի հողին վրայ, Կիլիկիայէն մինչեւ Ղարաբաղ, եւ Տրապիզոնէն մինչեւ Տիգրանակերտ, խոշոր աղդակ էր իր միջավայրին մէջ թէ' տնտեսական եւ թէ քաղաքական:

Այն ատեն, պատերազմէն առաջ պէտք էր մտածել մեր փրոփականտի ձեւը փոխելու մասին: Թուէլ այն ատեն տարբեր ըլլար « փեսացուներու » վերաբերումը, եթէ մեր սիրոյ երգումին փոխարէն ցոյց տայինք մեր ազգերը

Իսկ այսօր, Լօզանէն տասնամեակ մը վերջ, երբ հայ ժողովուրդին մէկ հատուածը կը տառապի բոլշեւիկեան ճնշիչ դրանին տակ, իսկ միւս հատուածը ... աշխարհի ... կան, ծուլման վտանգին է ենթակայ, ընկ. Իշխանեանի առաջարկած « նոր ձեւի » փրոփականտը ոչ մէկ գրական արդիւնքի կրնայ յանգիլ:

Որովհետեւ այսօրուան պայմաններուն մէջ « հարսնցուն » չունի իր նախկին կուսութիւնը եւ ոչ ալ գեղեցկութիւնը օտար « փեսացուներու » աչքին: Հայ ժողովուրդի քաղաքական ձգտումները եթէ շատ ալ ծանօթ չեն Եւրոպայի « հանրային կարծիք »ին, սակայն լաւական ծանօթ են այն պետական շրջանակներուն մէջ, որոնք կը հետաքրքրուին Փոքր Ասիոյ ճակատագրով:

Ճիշդ ուղղած էր ընկ. Իշխանեան: Մեր այսօրուան պայմաններուն մէջ, կը կարծեմ, թէ Հայ ժողովուրդին ազգային միջոցներն ու ուժերը փոխանակ սպառելու անժամանակ ու անիմաստ փրոփականտի մը, մենք գէթ բազմապատիկ պէտք ունինք ինքնամփոփման, ուժերու ծայրայեղ կեդրոնացման ու կազդուրման շրջանի մը:

Պէտք ունինք ներկայ « խորհրդային » կոչուած Հայաստանի եւ անոր անմիջական կից հայաշատ շրջաններու՝ Ղարաբաղի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի տնտեսական ու քաղաքական զօրացման եւ բնակչութեամբ ու զինուորապէս ուժեղանալուն:

Այսօր պէտք ունինք գաղութի համայնքի կազմակերպութեան, որպէսզի ան ոչ միայն կարենայ պայքարիլ ձուլման վտանգին դէմ, այլեւ իր իրաւունքները մուրալու փոխարէն, պահանջէ:

Ասկէ առաջ կուգայ մեր ... թշնամութիւնը խորհրդային իշխանութեան դէմ, որ Կովկասի սահմաններուն մէջ գտնուող ներկայ Հայաստանը փոխանակ թուապէս, տնտեսապէս զօրացնելու, դայն բարոյապէս ու տնտեսապէս զինաթափ բրած է:

Ասկէ առաջ կուգայ նաեւ ... սահմանի մէջ կարմիրներու ու դեղիններու դէմ մեր մղած պայքարը, որովհետեւ անոնք ամէն գնով արգելք կը հանդիսանան հայ ժողովուրդի կենսական ուժերու կեդրոնացման ու մէկ ճակատ կազմելուն:

Որքան ալ ջղային ու անհամբեր ըլլանք, այնուամենայնիւ իրականութիւնը մեզի կը պարտադրէ աւելի իրատես ըլլալ եւ ճամբայ եկել աւելի հաստատուն քայլերով:

Ուրեմն, մեր ուժերու առաւելագոյնը պիտի տրամադրուի հայ ժողովուրդին տնտեսական ու քաղաքական կեցուածը բարձրացնելու Հայաստանի ու դաղութներու մէջ:

Եթէ մեր ազգային գոյութեան պահպանման համար անհրաժեշտ է կեցուածին հայկական նժարը ծանրացնել, նոյնչափ անհրաժեշտ է թեթեւցնել Թուրքիոյ նժարը:

Ջուղաւեւ աշխատանք, որուն պէտք է յծուիլ ոչ թէ թուղթէ, այլ « երկաթէ չերեփ »ով:

Ոչ թէ « մերկացնելով Թուրքիոյ ներքին բովանդակ ողբերգութիւնը, միամտօրէն ... հանրային կարծիքը », այլ գործակցելով հակաթուրք ուժերու հետ, պայքարելով զինուորական հողի վրայ, ոչ անշուշտ այն միամիտ հաւատքով, որ այդ ձեւով պիտի կրնանք Հայաստանը խլել Թուրքերէն, այլ քաղաքականօրէն ու տնտեսապէս տկարացնելու համար Թուրքիան:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, այդ սահմաններով է, որ պիտի մղուի պայքարը

Որովհետեւ, ինչպէս բսած էի, երբ միջազգային նոր փոթորիկի մը ատեն նորէն մէկտեղ մնանք Թուրքին հանդէպ առ դէմ, մեզի պիտի մնան խաղաղ շրջանին ամբարած մեր ուժը, իսկ օդը պիտի ցնդին « հայասիրական » ու « հակաթուրք » ճառերը...

Եթէ մեր անկախութեան պայքարի ընթացքին պիտի գտնուին բարեկամ ժողովուրդներ մեր կողքին, այդ պիտի ըլլայ ոչ թէ մեր « բարոյական » եւ թշնամիին « անբարոյական » գտնուելուն համար, այլ մեր ներկայացուցած ուժին եւ շահերու ներդաշնակութեան շնորհիւ

Եթէ ընկ. Իշխանեանը կը հերքէ « հայասիրական » փրոփականտի հին ձեւը, որ մեր տաքինութիւններու գովքը կ'ընէր ու կրած տառապանքը կը պատմէր, ինչո՞ւ կը պահանջէ այսօր Թուրքիոյ դէմ պայքարիլ նման զէնքերով.

Եթէ աշխարհի բոլոր պերճախօս բերանները չկրցան կամ չուզեցին իրենց նաւերը մինչեւ Արարատ բարձրացնել, ընկերը կրնայ վստահ ըլլալ, որ անոնք չպիտի ուզեն նաեւ «գօրչ դայլ »ին անհամեմատ բան մը ընել՝ անոր « անբարոյական » ըլլալուն համար:

Ահաւասիկ Թուսիան որու բռնատիրական կարգերուն եւ ճենկիզխանեան սարսափներուն հանդէպ ամբողջ աշխարհի « հանրային կարծիք »ն է վրդովուած: Եւ սակայն ատիկա պատճառ մը չէ, որ եւրոպական այդ « դեմոկրատ » պետութիւնները մրցելու չելլեն, կտոր մը ապրանք Ռուսիոյ աւելի ծախելու համար: Ո՛չ միայն տեղեւտուր կ'ընեն, այլ եւ դրամ ու մեքենայ կուտան՝ իրենց գերեզմանափոր իրաւակարգը ամրապնդելու համար:

Երբ Կարմիր Սուլթանը իր ժանիքները հայ մայրերու ու մանուկներու արիւնով էր ներկած ու « հայասէր »-ներ ու Եւրոպայի բեմերը կ'աղմկէին, այդ միեւնոյն ժամանակ, նոյն այդ Եւրոպացիները օրն ի բուն կ'աշխատէին Կարմիր Սուլթանին մեծնաշնորհ մը աւելի կորզելու:

Այսպէս է Եւրոպացիներուն ... բարոյականը:

Եթէ Թուրքիոյ « անբարոյական » ըլլալուն համար, կարելի չէ Եւրոպացիները տեղէ շարժել, ընկ. Իշխանեան կը յանձնարարէ մեր փրոփականտի միջոցով բանալ այս անգամ Թուրքին աղբերը « ախորժակ գրգռելու համար »:

Եւրոպացիները բնաւ պէտք չունին մեր օժանդակութեան՝ Թուրքիոյ մէջ գտնուած « թալան »ի մասին գաղափար կազմելու համար: Այդ նոյն արտաքին նախարարութիւններու մէջ շատ աղուոր դասաւորութեամբ, իրարու վրայ դիզուած, կը պահուին իրենց թղթածրարներ, ուր ամենայն մանրամասնութեամբ կը յիշուին Թուրքիոյ տեսակներն ու ձեւերը:

Երբ առիթը ներկայանայ, ... լոյս աշխարհ կը հանուին՝ « ... գործադրութիւն »:

Մեր խօսքը չի վերաբերիր, ... շուշտ, « պարով ու երգով » կատարուած փրոփականտին, որու մասին ժամանակին խօսեցաւ նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագիրը:

Այդ ձեւի փրոփականտը ո՛չ նիւթական մեծ ծախքերու կը կարօտի եւ ... ալ քաղաքական աշխատանք դարձնելու պէտք ունի:

Ֆրանսայի մէջ երկու տարիէ ի վեր ... չէ՞ք հայրենակիցներ են, որ կը կազմակերպեն երգի, պարի ու ազգային տարազի միջազգային մրցումին հայերու մասնակցութիւնը: Իւրաքանչիւր դաղութ այդքան կրնայ ... իր շրջապատին ծանօթացնելու համար իր մշակոյթը

Երբ կ'ըսենք, որ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ արտաքին փրոփականտը անիմաստ է ու պերճանք մը, մենք նկատի ունինք փրոփականտի նախկին ձեւը, երբ ան դարձած էր, մասնաւոր պատամբութիւններու հետ հայկական հարցը լուծելու, օտար միջամտութիւն հրաւիրելու գլխաւոր միջոցներէն մէկը:

Նոր սերունդին ուսերուն վրայ կը ծանրանայ ապագայ պատասխանատուութիւններու ամբողջ ծանրութիւնը եթէ ան յաճախ քալելու հին սերունդի մաշեցուցած ճամբաներով, ներկայ պայմաններուն մէջ մեծագոյն սխալ պիտի դարձէ:

Կ'ուզենք, որ նոր սերունդը իր ... նական ամբողջ հասակով ծառայեցնէ մեր նախկին միամտութիւններուն եւ կանգնած աւելի իրական եւ ամուր գետնի վրայ՝ յառաջանայ դէպ ի նոր կեանք, որուն չկրցաւ հասնիլ հին սերունդը տարբեր ճանապարհներով

Զգտինք Հայաստանի ու գաղութներու զօրացման, որովհետեւ միայն բաւորներու բարեկամութիւնն է որ կը փնտռուի:

Եւ այդ կ'ըլլայ մեր լաւագոյն եւ « հայասիրական » եւ « հակաթուրքական » փրոփականտը:

Ա. ՎԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՍԱՍՄԱՅ ԾՌԵՐՈՒ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ը իր Մարտ 25 թիւով կը տեղեկացնէ թէ Պետական Հրատարակչականը ձեռնարկած է «Սասմայ Ծռեր» ժողովրդական վէպին բոլոր տպուած եւ անտիպ փոփոխակներու ապագրութեան՝ Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի խմբագրութեամբ, ուսաի կը դիմէ բոլոր անոնց, որոնք «Սասմայ Ծռերու փոփոխակ ունին, որ դրկեն իրեն:

Փոփոխակները ապագրելու ... բագային կը վարձատրուին, իւրաքանչիւր պրակին (40 հազար ... ին) կը վճարուի 100էն 120 րուբլի նայելով փոփոխակին արժէքին: Ձայնուած պարագային ձեռագիրը ետ կը դրկուին:

ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Գրական Թերթ»ի նոյն թիւը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ լոյս տեսած է «Հոկտեմբեր-Նոյեմբեր» տարեգիրքը գրականութեան, արուեստի եւ ժողովրդ. լուսաւորութեան եւ ժողովրդ. տնտեսութեան, — խմբագրութեամբ Ե. Չարենցի, Ա. Բակունցի եւ Ե. Ձուբարի: Տարեգիրքը կազմուած է 700 մեծադիր էջերէ եւ զարդարուած է բազմաթիւ կարմիրներով:

Հատորին գինն է շքեղ թուղթի վրայ 60 րուբլի, իսկ սովորական թուղթի վրայ 25 րուբլի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը «Հայաստանի» մէջ

ԱՊՐԻԼ 24.— Անցնող շաբաթ իրիկուն «Հայաստան»ի Սանուց Միութիւնը սրտիկ հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր հայ նահատակաց սգատօնին առթիւ։

Ժամը 8.30ին ամբողջ աշակերտութիւնը հաւաքուեցաւ ճաշարանը, ուր պէտք պիտի ունենար օգտագործել։ Արիւնի օր պատարագելու համար հոն կը գտնուէր Լիոնի հող. հովիւ Ժամկոչեան քահանան եւս ներկայ էր։

Նախ խօսք առաւ նախագահութեան անունով Գ. Նշան Պէկեան, որ շատ կարճ բայց յստակ կերպով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, նկարագրեց այն զանգուածային ձերբակալութիւնները ու ջարդերը, որոնք տեղի ունեցան 1915 Ապրիլին եւ տեւեցին գրեթէ ամբողջ պատերազմի տեւողութեան։ Եւ վերջացուց ըսելով.

— Մեր հաստատութեան նշանաբանը «պիտի տոկանք»։ աւելի քան երբեք նշանաբանը պէտք է ըլլայ զաւակներու հայ նոր սերունդին։ Տոկանք ամէն տեսակ դժուարութիւններու եւ պահենք ինչ որ հայկական է։

Ս. Ս. Միութեան նախագահ Գ. Նիկողեան մէջբերումներ բրաւ Տօքթ. Նազարեանի «Այպշի յանուր »ին, եւ կարդաց նահատակ գրագէտներու եւ այլայլն գործիչներու անուններ ու կենսագրականներով։

Կոմսն Գոյանճեան եւ Վարդ. Հազրեան մէկ մէկ կտոր կարդացին Գր. Զոհրապէն եւ Թ. Չարդարեանէն։ Ժամկոչեան քահանային առաջարկութեամբ՝ Վ. Գոյաճեան երգեց «Լռեց տիգեր»ը եւ «Սեւ մութ ամպեր»ը։ Ժամկոչեան քահանան ալ խօսելէ յետոյ ամէնքս միասին երգեցինք «Տէր Ողորմեա»ն։ Ու ամէն «Պատարագ»իչ իւր վերջացաւ սգահանդէսը։

×

Այս առթիւ երկու խօսք.— Մեր պարտականութիւնն է 1915ի սարսափներու տարեդարձը, Մայիս 28ը եւ «Մշակոյթի Օր»ը տօնել աւելի մեծ պատրաստութիւններով։ Այս երեք ազգային տօներէն մեզի ամէնէն հոգեկից 1915ի սարսափներու տարեդարձն է, որովհետեւ մեր սրտերուն խօսք ՅԱՌԱՋ անցեալ տարի այս թիւ կը գրէր.— «Բայց ... տասնեակ հազարներ ու ջարդուածներու գանկերը կան Տէր-Զօրի ծինդէն եւ ուրիշ անապատներու մէջ»։

Ինչո՞ւ գիտես, ո՛վ հայ պատանի, որ այդ ջարդուածներուն գանկերուն մէջ քու սիրելի գանկն ալ չկայ ... : Ո՞ր հայ պատանիին բերանը «վրէժ» բառը չ՚եկաւ այս սարսափելի պատկերները տեսնելով ...

«Թուրքը պէտք է գիտնալ, որ մեր հայրենիքի համար պիտի պայքարինք մինչեւ իր եօթանասունեօթը»։ կը գրէր Կ. Սասունի անցեալ տարի ՅԱՌԱՋի նոյն թիւին մէջ։

Հայ պատանին երբեք պէտք չէ մոռնայ Ապրիլեան սարսափներու մասին։ Մեր մէջ պէտք է միշտ վառ պահենք զաւակներու եւ լեռներու ոգին։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ »ԻՐ

ՄՐ.— Ցաւցուցիչ կոտրակ այս անգամ. «Հայաստան »ը այն հազուագիւտ որբանոցներէն է, որոնց մէջ գտնուած Ապրիլ Տասնըմէկի սրտահեղէնքը. Ու ցաւով գիտել կու տամ, որ, ինչպէս ամէն տեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ հայ որբանոցներ կան, ուր մոռցուած է տօնել Ապրիլի սգատօնը։ Ո՞վ պիտի պատայ թէ ոչ ան մանուկներն աշխատելու, որ այդ տարագիր մոռնայ այս տօնը, իրենց մանուկ ծնողքներուն յիշատակը։ Ամէնէն արժէքը մեր որբանոցներուն, ուր յաճախ խանութներ եղան, գիտնալու արժէքը որբանոցի կարգ մը որբերուն, որոնք գրասենեակի մը միջոցաւ չափ իսկ զարգացած մեր ... գնահատելու իրենց պզտիկ ... կը պատճառէ ... աշխատանքը յառաջացուած ... à la page երեւնալ։ «Հա... » որբանոցին ... մը է քանի մը այն վարիչներուն, իրենց որբանոցներուն մէջ չեն ... խօսիլ օրուան համազգային մասին, — շատ շատ հաճեցն սարքել որբերը (դուք բան է) զուարճացնելու համար ... ։ ... համազգային ... օրը։

«ԴՈՐՈՑԱՍԷՐ»ԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

«Կոմիտեը փառ. պաշինքը» կը դրէր այս սիւնակներուն մէջ, անցեալ օր, Հրանտ-Սամուէլ. Դպրոցասէրին նուիրած խմբագրականին մէջ։

Անցեալ Կիրակի Petit Journalի սրահը կենդանի մակընթացութեամբ մը լեցնող հայ հասարակութիւնը եկաւ անգամ մըն ալ հաստատել որ՝ տրամագիր չէ կանխելի մարիլը անվրդով գիտելու, որ ինչ, հայ համեստ գործաւորը, բանուորուհին, ցեղին ամենակենսունակ եւ առողջ մնացած տարրը, պատրաստ է միշտ իր խղճին քանի մը կաթիլ բերելու այն կիսագարեան լապտերին, Դպրոցասէրին, որ կը գիծագրուէ, իր հայրենի աւանդական լոյսը դրկելով Հայաստանի հիւղակներէն մինչեւ այս օտար երկինքին տակ ծուարած հայ ընտանիքին նորակազմ բոյնը։

Քանի դեռ հայրենի կանթեղին բիզարիկները այդքան բազմաթիւ են, այդ կանթեղը չի մարիր,— կանթեղ ազգը չի մեռնիր։

Աւանդութիւններու անկեղծ պաշտպանները կիներն են եղած առ հասարակ։ Հայ կնոջ ձեռքով հիմնուած Դպրոցասէրը այդ տեսակէտէն ամէնէն ազատով, փառահեղի եւ անխորտակելի կռուանն է հայ նկարագրին, հայ լեզուին եւ հայ գիրին, հայ մտածումին եւ զգացումին անեղծ պահպանումին, անբռնազբօսիկ սերունդ փոխանցումին, հոգ չէ թէ այդ սերունդներու գլխին Ապրիլեան սեւ փոթորիկները գոռան ու պայթին։

«Փըթի Ժուրնալ»ի հանդէսին գեղարուեստական բաժինը եղաւ հաճելի, շնորհիւ Գ. Գ. Ալէմշահի տաղանդին, որ յօրինած էր՝ վաղեմի ընկերոջ Արամ Զարբիի հեղինակած «Օմվինարդին համար երաժշտութիւն մը, ուր հայկական եւ եւրոպական մոտիվներու զուգորդութիւն մը բացառիկ հրապոյր մը ունէր։

Ա. Զարբիի հէքեաթը սահուն կերպով անցաւ, շնորհիւ գլխաւոր դերակատարներուն, որոնց մէջ Օրդ. Պիլպիլեանի ներկայութիւնը, հէքեաթին իշխանուհին, արդէն դրաւական մըն էր։ Շատ անգամ արիթը ունեցած եմ գնահատելու անոր տաք, զգայնիկ ու ջինջ ձայնին զգուշ հրապոյրը, անսխալելի հաւատովը հայրենի աղբիւրի մը կարկաչին։

Գ. Մարիկեանի ձայնը տաք էր, անճիգ եւ գունաւոր։ Իր սանդուած հովիւը համակրելի եղաւ եւ ճշգրիտ։ Գ. Ժ. Վարզանեան մեծ իշխանի դերը կրցաւ տանիլ բաւարար կերպով՝ ձայնի եւ խաղի տեսակէտներէն։

Դպրոցասէրի սանուհիները կը կազմէին նաժիշտներու, պալատական կիներու, մանկլաւիկներու գրաւիչ խումբը, որ դիտցաւ խմբերգները տանիլ ... ։

Երկրորդ բաժինը կը կազմէր Նափոնեան Հարսանիքը։

Երեք զանազան հեղինակներու գործերուն համադրութեամբ կազմուած այդ տեսարանը մանաւորապէս գնահատուեցաւ, իր ներկայացուցած գունագեղ ամբողջութեամբ եւ տարաշխարհիկ նկարագրով։

Դպրոցասէրին փոքրիկ եւ մեծ սանուհիները պարեկի մը հրաշագործ ... կարծես փոխուած էին ոգիի, գրաւիչ ճափոնուհիներու։

Եոշի-Թոմոյի «յապոնքներու պար»ը եւ Շափիլիի «Շինկ-Շանկ-Կօ»ն պարեցին կատարեալ չափով եւ զգացումով, մեծ հաճոյք պատճառելով հասարակութեան, որ ծափերով պահանջեց կրկնել։

Ցերեկոյթի առաջին բաժնին կը մասնակցէին «Կիլիկիա» երգչախումբին անդամներէն 15 հոգի, զօրացնելով սանուհիներէն կազմուած երգչախումբը։

Ընտանեկան մաքրիմ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր, ուրկէ հեռանալ չուզեցին շատեր, գնահատելով Դպրոցասէրին ստեղծած հոգեկան կապը՝ գաղութին բոլոր խաւերուն միջեւ։

Այդ դերը մաղթենք որ ան կարողանայ շարունակել՝ բոլորին աջակցութեամբ — իւղի կաթիլներով, — վառ պահելու համար Թէքէեի հնամենի չէնքին մէջ կայծկլտացող «Լուսաւորչին կանթեղ»ը։

Չալեար ուզէի վերջացնել առանց թելադրելու շատ գնահատելի եւ գրական միջոց մը աջակցութեան, որուն քանի մը հաղուագիւտ օրինակները տրուեցան։

Այդ ձեւը «փոխան ծաղկեպսակի»՝ Դպրոցասէրի գործին նուիրուած գումարները աւելի ընդհանրացնելու, տեսակ մը պաշտպանական ընելու ձեւն է։ Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցը կոկիկ գումար մը կը գոյացնէր այդ ձեւով։ Երբ այստեղ ալ մեր գաղութին սովորութիւններուն մէջ մտնէ այդ «կցորդը», համաստապէս կարելի է ըսել՝ որ Դպրոցասէրին ճգնաժամը կը փարատի անվերադարձ։

Հիւանդները անյուշտ արժանի էին ուշադրութեան, բայց այսօր, այլասերումի խոխորատին եզրը կանգնած՝ առողջ հոգիները եւ մարմինները հոգեկան ու բարոյական մահէ փրկելու մասին պէտք է մտածենք։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էտիրնէի ճառուսները կը գաղթեն Անատոլու

Էտիրնէէն կը գրեն «Սօն Փօսթայի (9 ապրիլ)— Էտիրնէի հողը բերրի ու արգասաւոր է։ Հողագործը շատ լաւ բերք կ՚արտադրէ։ Հազագործին ձեռք ձգած հում նիւթը Թրակիոյ սահմաններէն դուրս չելլեր, սակայն։ Եթէ ապրանքը Պոլիս տանի, վաճառի վարձքը շատ սուղ պիտի ըլլայ եւ ծախսուած ապրանքին երկու երրորդէն աւելին պիտի տանի։ Առեւտուրը բոլորովին կանգ առած է։

Էտիրնէի առեւտրականները բոլորն ալ հրեաներ են։ Թուրք հաւաքակները Անատոլու կը փոխադրուին։ Էտիրնէի ամենալաւ տեղը կեդրոնն ու բերդին մէջն է։ Բերդին մէջ կ՚ապրին հրեաները։ Միւս գործի տեղերը Սէլիմիէն եւ Օթմանլը Ճառուշեւն են։ Գետին միւս ափը Նըլտըրըմ, Եէնիիմարէթ, Օրթաիմարէթ թաղերը ցած ու փլփըլած տուներէ եւ գէշ փողոցներէ կը բաղկանան։ Քարա-Աղաճ, երեսի վրայ ձգուած ըլլալով, օր օրի կը մարի եւ կ՚աւերուի։ Հոս հիւպատոսներ, ընկերութեանց պաշտօնեաներ, բանուորներ կը բնակին։ Քարա-Աղաճէն մինչեւ կամուրջները, վերջէն երկարած գծին երկայնքին ընդարձակ պարտէզ մը կայ։ Էտիրնէի ճարտարարուեստը կը բաղկանայ մէկ ալիւրի եւ երկու ասաղձագործական գործարաններէ։

Էտիրնէի կեանք տուողները դպրոցականներն են։ Ընկերային կեանքը շատ մարած է։ Մանաւանդ օտարականի մը համար շատ գէշ է։ Ոչ լաւ պանդոկ մը, ոչ լաւ ճաշարան մը, ոչ ալ լաւ սրճարան մը կայ։ Բոլորը վրայ-ձգոց բաներ են։ Անոնք ալ՝ իրենց ծախքը հայթայթած չունին։

Քաղաքը խստուն շարժանկար մը ունի։ Եթէ ան ալ չըլլայ՝ Էտիրնէն բոլորովին զուրկ պիտի ըլլայ։ Էտիրնէի երիտասարդութեան 99 տոկոսը դպրոցականներ են։ Դպրոցի ժամերուն Էտիրնէն անշշուկ է, իսկ արձակուրդի ատեն դպրոցականներով քիչ մը կեանք կը ստանայ։

«ԴԱՆՈՒԲԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԱԶԱՏԵԼ»

Ապիտին Տավէր պէյ այս խորագրին տակ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ Թագերանի դիւրիմանատանն ըսկ՝ ... թիւ պուլկար գնացանին եւ պուլկարացի Թուրքի մը բրած յայտարարութիւններուն կ՚անդրադառնայ եւ կը շեշտէ թէ երկուքն ալ կը հաստատեն, որ Պուլկարիոյ «Հայրենիքի Պաշտպան» Միութիւնը Թուրքերուն հանգիստ ընել չի տար եւ հանրային պարտէզ չմտնելու պատրուակին տակ՝ կը շարունակէ մէկիկ մէկիկ մէջտեղէն վերցնել Պուլկարիոյ Թուրք համայնքին սեփական մզկիթները, մէճքէճները ու գերեզմանոցները։

Թրքութեան եւ Թուրքերուն վերաբերեալ գոյքերն ու շէնքերը զանազան պատրուակներով ոչնչացնելը Թուրքիոյ Բնամի հին Պուլկարիոյ մէկ ընթացքն է եւ կը հասկցուի, որ Թուրքիոյ բարեկամ նոր Պուլկարիան ալ հաւատարիմ մնացած է այս աւանդական վերաբերումին։

Քանդումի, բնաջնջումի եւ նեղելու «սխտեմաթիք» քաղաքականութեան հանդէպ ի՞նչ պէտք է ընել։ Ես բոլորովին անձնական կարծիքս կը յայտնեմ.— Պուլկարիոյ Թուրքերը առնելով պէտք է Թուրքիա բերել եւ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ որ նոյն կլիման ունի ... »։

Յօդուածագիրը կը պատմէ թէ քանի մը տարի առաջ Սիլիստրէի մէջ մուէն տեսած է Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն եկած գաղթականները եւ հիացած է անոնց առողջութեան եւ արտասովոր ուժին վրայ։

«Մեզ է որ օտար դրօշակի տակ գերի ու տառապանքի մէջ ձգենք այս վայելչագեղ ու գեղեցիկ Թուրքերը, որոնք բոլորն ալ մէյմէկ Գուրթօղրէլի «փէհլիվան »ներ են։ Անոնց պէտք է Մահիկի հովանիին տակ ազատ ու հանգիստ ապրին եւ իրենց ցեղին ու ազգին ուժին վրայ ուժ մը աւելցնեն։ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ ապրող հարիւր հազարաւոր Թուրքերը ի՞նչ գործ ունին այնտեղ։ Մանաւանդ երբ Թրակիոյ արգասաւոր հողերը բոլորովին պարապ կը սպասեն ... »։

ԲԱՄՊԱԿԵՂԷՆԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ

Թուրքիա, 1928—1932, բամպակեղէն ներածած է.—

Տարի	թօն միլիոն	թրք. ոսկի
1928	23,287	52.4
1929	27,313	59.9
1930	16,977	32.3
1931	20,904	33.2
1932	10,028	11.0

Օտար երկիրներէ բամպակեղէնի, թելի եւայլնի ներածումը, ընդհանուր ներածման համեմատած, 1928ին՝ 3.5 առ հարիւր էր, 1929ին՝ 23.4 առ հարիւր, 1930ին՝ 21.2 առ հարիւր, 1931ին՝ 26 առ հարիւր, իսկ 1932ին՝ 13 առ հարիւր

1932ի նուազումը արդիւնքն է բաժնեցուցակի դրութեան կիրարկման։ Անկէ զատ, 1926էն ի վեր տեղական բամպակեղէնի արտադրութեան ալ ուժ կը տրուի։ 1929ին մաքսերու փոփոխման խնդիր մը կար ու ներածումը շատ եղաւ։ Այդ տարին Թուրքիա 60 միլիոն ոսկի վճարեց բամպակեղէնի համար։ Իսկ 1928—1932ի վերջաւորութեան, այդ նիւթերուն համար Թուրքիա վճարած կ՚ըլլայ 189 միլիոն թրք. ոսկի։ Այդ շրջանին (1928-1932) Թուրքիոյ ներածումներուն ընդհ. գումարը եղած է 840 միլիոն ոսկի։

Պարզ է, որ բաժնեցուցակի եւ այլ կարգադրութեանց շնորհիւ, Թուրքիա թէ իր բամպակը այլ եւս ստան չի ծախեր դուրսը եւ թէ զայն վերածելով կտաւի կամ՝ կերպասի՝ ներածումը կը նուազեցնէ։

ՔԱՐԻՒՂ ԿԱ՞Յ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անկէ առաջ, «Միլլիյէթ»էն առնելով, այս նիւթի մասին յօդուած մը արտատպեր էինք։ Նոյն թերթին մէջ Սատրէտտին Էնվէր ունի ուրիշ յօդուած մը։ Կ՚արտատպենք կարեւոր մասերը.—

Տնտեսական գործունէութիւնը նոր եկամուտներ հայթայթող գործերու կը ձեռնարկէ։ Թուրքիոյ հողերուն՝ շատ բուռ-բուռներու առիթ առաւ եւ հարստութեանց ակ նկատուող քարիւղները փնտռելու պիտի ակսի։ Մեր շատ մը վայրերուն մէջ՝ իր բարիկ հոտը զգացնող այս հոսուն գոհարին ակերը գտնելը՝ մեր պետութեան տնտեսական եւ ճարտարարուեստական գործերուն — ոչ թէ ծրագիրներուն — կարգը դասուած է։ Այս մեծ եւ բարերար ձեռնարկը՝ իր երկիրը սիրող, անոր վաղը մտածող ամէն մէկ Թուրքի սրտէն ուրախութեան ծափեր կը փրցնէ։ ... Տնտեսական գործունէութիւնը իր սկզբնական քայլերուն մէջ շատ տեղին ընտրութիւն մը ըրաւ։ Փնտռտուքի գործը համեստ, 10 տարիէ ի վեր ամերիկեան քարիւղի ընկերութեան պեղումի գործերուն մէջ աշխատող Թուրք մը նախընտրեց։ Ճէվատ Էյուպ անունով այս երիտասարդը անկէ երկու տարի առաջ ալ մեր երկիրը եկած եւ քարիւղի վայրերը պտըտած է։ Բայց՝ հարեւանցի ուսումնասիրութեան մը բաւող իր անձապարանքը ազատուած արդիւնքը չէ տուած։ Թուրքիոյ մէջ քարիւղ գանելու հաւանականութեան մասին իր գրած յօդուածն ու գրքոյկը բաւխուեցաւ Եւրոպայի գիտական աշխարհին մէջ։ Ինչպէս ըսինք մեր նախորդ յօդուածով, Թուրքիոյ մէջ քարիւղ կայ (ՅԱՌԱՋ.— Ամերիկեան Association of Patroleum Geologyի մէջ Shirley L. Mason շատ անկողմ կը խօսի ու կը մերժէ քարիւղի գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ. իսկ Ճէվատ Էյուպ կը պնդէ, տալով գիտական փաստեր ցոյց տալով, որ Թուրքիոյ հարաւային կողմերը — դէպ ի Միջագետք, Մարտին եւն.— քարիւղ կայ)։ Առանց շահագործման կարելիութիւնը կը ճշդուի ոչ թէ մինչեւ այժմ եղած աչքի պարզ գնահատումով, այլ՝ մեծ ծախքերու կարօտ մեծ փնտռտուքով մը։ Մինչեւ այսօր, աչքի գնահատումով եղած եւ իբրեւ բոլորովին հակառակ այնպիսի կարծիքներ կան, որ, մարդ անոնց ներքեւի առարկայութեանց հակառակ, անոնց ճշմարտութեան անհամապատասխան ըլլալը կ՚եզրակացնէ։ Այդ կարծիքները մեր ընթերցողներուն հետ աչքէ պիտի անցընենք։ Որով, մեր երկրին մէջ քարիւղի քաղաքականութեան մը համար նետուած քայլերուն ո՞րքան արժէքաւոր ըլլալը պարզ է։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

Սոֆիայի Ազատ Խօսքը կը գրէ (15 ապրիլ) այս խորագրին տակ.

Այս խորագիրը փոխ կ՚առնենք փրօֆ. Վ. Տոտոմեանցի վերջին մէկ յօդուածէն, որ հրատարակուած է Սոֆիայի «Լա Պիւլկարի» ֆրանսերէն կիսապաշտօնաթերթին մէջ։

Ռումանիոյ մէջ, ուր համագործակցական շարժումը լայնօրէն տարածուած է, կոոպերատիվ կազմակերպութիւններէն ոմանք նուիրուած են ձկնորսութեան եւ սեւ խաւիարի պատրաստութեան։ Այս կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու միջոցով է, որ Ռումանիոյ բոլոր մեծ քաղաքներուն ձուկ կը հայթայթուի, իսկ խաւիարն ալ կ՚արտածուի արտասահման։ Միւս կողմէ, ուժէն կոոպերատիվները լեռնային վայրերու, յատկապէս Կարպաթներու մէջ, նուիրուած են անտառամշակութեան, ունին իրենց արհեստանոցները, գործարանները, նոյնիսկ սեփական երկաթուղի՝ փոխադրական կարիքներու համար։ Աւելին, Ռումանիոյ մէջ հիմնուած են նոյնիսկ դպրոցական կոոպերատիվներ.

Պատկերը շատ աւելի ոգեւորիչ եւ խրատական է Եուկոսլաւիոյ մէջ։ Հոս, բազմաթիւ եւ բազմատեսակ կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու կողքին, գոյութիւն ունին այսպէս կոչուած առողջապահական կոոպերատիվներ։ Նախ քան այս կոոպերատիվներու հիմնումը, կը գրէ փրօֆ. Վ. Տոտոմեանց, սերբ գիւղացիութիւնը գրեթէ զրկուած էր բժշկական օգնութենէն։ Մինչդեռ հիմա, սերբ բազմաթիւ գիւղերու մէջ, կոոպերատիվ կազմակերպութիւնները հիմնած են հիւանդանոցներ, բուժարաններ, դեղարաններ, բաղնիքներ եւ կազմակերպած են առողջապահական նիւթերու շուրջ դասախօսութիւններ։ Անկէ զատ անոնք նուիրուած են գիւղերու մէջ ջրանցքներու կառուցման, ճահիճներու չորացման եւ բոլոր գիւղացիներն ու անոնց անասունները պատուաստուած են համաճարակ հիւանդութիւններուն դէմ։ Աւելին Եուկոսլաւ բոլոր մեծ թերթերը, Պելկրատի եւ միւս քաղաքներուն մէջ, իրենց առաջին էջերը կը յատկացնեն համագործակցութեան վերաբերող հարցերու քննութեան։ Եուկոսլաւիոյ մէջ համագործակցութիւնը կը համարուի իբրեւ հանրային բարիք եւ փրկարար գործ մը, ու ոչ ոք կը յանդգնի խափանարար ընթացք մը ցոյց տալ անոր հանդէպ։

Եւ վերջապէս համագործակցութիւնը իր հրաշքները գործած է նաեւ Պուլկարիոյ մէջ, որ գրեթէ կիսով չափ կոոպերատիվօրէն կազմակերպուած է։ Փրօֆ. Վ. Տոտոմեանց կը յայտնէ թէ պուլկար կոոպերատիվ դրամատուներու դրամագլուխը շատ աւելի մեծ է քան պուլկար պետական պիւտճէն։ Նոյն պուլկար կոոպերատիվ դրամատուները, որոնք մէկ քանի տասնեակ տարիներու գոյութիւն ունին, նիւթական անհամեմատ աւելի մեծ գործառնութիւններ կ՚ընեն, քան հնադարեան դրամատիրական դրամատուները։ Պուլկար գաւառական փոքրիկ քաղաքներու մէջ անոնք ոչ միայն կը հանդիսանան իբրեւ միակ վարկային հաստատութիւններ, այլեւ կը դրաղին ելեկտրականական ... ջրմուղներու ... դիւնաբերութեամբ եւ վաճառումով, ելեկտրական կայաններու հաստատումով, բազմատեսակ հանրօգուտ շինարարութեամբ, ընթերցարաններու կազմակերպումով եւայլն, կը բաւէ ըսել թէ պուլկար կոոպերատիվ կազմակերպութիւնները փոքրիկ Պուլկարիոյ մէջ հիմնած են 1200 ընթերցարաններ ... ։ Ու թերեւս հրահանգիչ ըլլայ, եթէ ըսենք թէ, փոքրիկ Պուլկարիոյ մէջ գոյութիւն ունին 1783 վարկային կոոպերատիվներ 333,082 անդամներով, իսկ կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու թիւը կը հասնի 3505ի, որոնք կը հաշուեն 754,696 անդամներ ...

×

Աւելորդ է ըսել թէ համագործակցութեան այս հրաշքներէն խայտաւոյրկ է հայ գաղթաշխարհը։ Սեփական հայրենիք եւ պետութիւն, դրամ եւ տնտեսութիւն, հանրային բազմաթիւ ու հզօր կազմակերպութիւններ ունեցող Պալքանեան եւայլ մեծ ու պզտիկ բոլոր երկիրները խորապէս ըմբռնած են համագործակցութեան մեծ դերն ու արժէքը եւ փարած են համագործակցական շարժման, իբրեւ տնտեսական եւ մշակութային փրկութեան դասի։ Մենք, արտասահմանի Հայերս է որ մուշ մուշ կը նիրհենք դեռ, կամ կը յօրանջենք շատ շատ, ու մանաւանդ անձնատուր կ՚ըլլանք մեր առօրեայ հնհնուքներուն, ամուլ վէճերուն ու ներքին ախտաւոր իբերակերութեան։ Անմըցելի հերոսներ՝ կագ կռիւի եւ քանդումի ու պառակտումի սեւ աշխատանքներուն մէջ, մենք կը ծուլանանք նոյնիսկ դիտել հիւրընկալ այս երկիրներու մէջ մեր աչքին առջեւ կատարուող հսկայական փոփոխութիւնները, յեղաշրջումներն ու նուաճումները։ Ու չենք անդրադառնար բնաւ մեր բանուոր թէ մտաւորական դասերու համար ստեղծուած նիւթական ծանր կացութեան, մեր արհեստաւոր ու առեւտրական դասերու ընդհանուր տագնապին, կղզիացեալ վիճակին ու քայքայումին։ Ու ոչ ալ լրջօրէն կ՚աշխատինք վերականգնելու եւ ապահովելու մեր ազգային, մշակութային հաստատութիւնները։ Բայց, այս բոլոր չարիքները ոչնչացնելու համար, անհրաժեշտ է որ մենք տնտեսական ապահով յենակներ ունենանք եւ զարգացնենք մեր հայրենազուրկ ժողովուրդի բոլոր խաւերու, բոլոր դասակարգերու եւ բոլոր հոսանքներու մէջ համագործակցութեան ոգին։ Այս ուղղութեամբ, մեզի, հայրենազուրկ Հայերուս համար, առաւել քան ուրիշ բախտաւոր ազգերու համար, ճշմարիտ փրկութեան դասի մը կրնայ դառնալ համագործակցութիւնը իր բոլոր ձեւերով եւ հրաշքներովը։

Պէյրութի

ալեւորներուն համար

ՎԱՂԱՆՍ, 26 Ապրիլ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս զանազան կազմակերպութեանց, խորհրդակցական ժողովի մը մէջ ընտրուեցաւ վեց հոգիէ բաղկացեալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը, որ անմիջապէս գործի սկսելով հանգանակեց 1400 ֆրանք Պէյրութի աղէտեալներուն համար, եւ զայն չէք ընելով՝ դրկեց Անթիլիաս Սահակ Կաթողիկոսին հասցէին, իր նպատակին յատկացուելու համար։

Այս առթիւ յանձնախումբս խոր շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց, որ փիլով շատով մասնակցեցան սոյն բարենպատակ ձեռնարկին։

Հանգանակիչ Յանձնախումբ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տօղկազարդի կիրակի օրը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբին եւ Փանթէնի ֆրանսական մէկ խումբին միջեւ եղած մրցման՝ ցաւալի արկածի մը զոհ կ՚երթայ հայ խաղացողներէն Սուրէն Գոլէնտէրեանը, որուն աջ սրունքին երկու ոսկորները ամբողջովին կը ջախջախուէին։

Խաղը կ՚ընդհատուի եւ վիրաւորը մասնաւոր կառքով անմիջապէս կը փոխադրուի St. Louis հիւանդանոցը, ուր նախնական դարմանումի կ՚ենթարկուի վիրաւոր սրունքը։ Ոսկորները երկուքի բաժնուած ըլլալէն կը հաստատուի որ հակառակորդին անուշադրութեամբ տուած ուժգին հարուածին արդիւնք էր։

Վերջապէս, հայ մարզիկը գտապարուած է այսօր մնալու ամիսներով այդ հիւանդանոցը։ Հակառակորդ խումբը քանի մը օր վերջ համակրական նամակով մը ցաւակցութիւն յայտնելէ յետոյ, կ՚ըսէ թէ մտադրութիւն ունի անմիջապէս կազմակերպելու ֆութպոլի մրցում մը, հասոյթը յատկացնելու համար վիրաւոր հայ մարզիկին ապաքինման ծախքերուն։

Իսկ ի՞նչ կը խորհի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը։ Երբ առանց մէկ մը իր խումբերուն յաջողութիւնները պարծանքով կը ծանուցանէ հասարակութեան, հիմա, ցաւալի է նկատել որ առկային համակրական պարզ այցելութիւն մը անգամ չէ տուած իր վիրաւոր մէկ անդամին, գէթ բարոյական մխիթարութիւն մը պատճառելու համար անոր։

Այս կարգի թերացումներ լաւ չեն ազդեր մարզական միութիւններու ծաւալման վրայ։

Պ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

նելու համար. սակայն որպէս զի կարենայ իրապէս գործօն մասնակցութիւն մը բերել այդ ուղղութեամբ, անհրաժեշտ է մեծ կարեւորութիւն ընծայել զինաթափութեան խնդրին։ Անհրաժեշտ է, ըսաւ, լքել յարձակողական զէնքերը եւ իրական ու տեւական հակակշիռ հաստատել պատրաստութիւններուն վրայ։

Նոր երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 26 ապրիլ. — Ցնցումները յաճախակի ընդհատումներով կը շարունակուին Տոգաթի եւ Բէշտաշի շրջաններուն մէջ. 140 նոր տուներ փլան։ Ցորդահոս անձրեւ կը տեղայ աղէտեալ շրջանին վրայ։

Մուղլայի շրջանին մէջ պատահած նոր շարժէ մը քանդուեցան 400 տուներ։ Բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Մեռնողներուն թիւը դեռ յայտնի չէ։

Իտալիոյ թագաւորին պտոյտը

Քսաներկու տարի անցաւ Թուրքօ-իտալական պատերազմէն ի վեր (1911), երբ ափրիկեան Տրիպոլիսն ու Պէնկազին գրաւուեցան Թուրքերու ձեռքէն։ Անկէ ի վեր առաջին անգամն է որ Պէնկազի կ'այցելէ Վիքթորիօ Էմմանուէլ Գ. թագաւորը։ Սակայն հակառակ իտալական գրաւումին, Պէնկազի չէր խաղաղած ամբողջովին եւ Սինուսիները շարունակ ապստամբ վիճակի մէջ էին հանդէպ գրաւող երկրին։ 1931ին է որ Քուֆրայի առումէն վերջ Սինուսիները ջախջախուեցան եւ երկիրը վերջապէս մտաւ իտալական վերահսկողութեան տակ։ Թագաւորին այցելութիւնը կը նուիրագործէ այժմ այդ իրականութիւնը։ Թագաւորին կ'ընկերանան գաղթային նախարարը եւ բարձրաստիճան զինուորականներ.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶ – ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ կառախումբին մէջ չարագործի մը կողմէ սպաննուեցաւ Օր. Օնօրին Փրալիւ, 51 տարեկան, որ խանութ մը ունի Ռոանի մէջ։ Ոճրագործը սպաննելէ եւ կողոպտելէ վերջ, զոհին մարմինը նետած էր երկաթուղիի գիծին վրայ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՅԴԱՆ եւ ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Պէթոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին հայ ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶԻ Ռոստոմ Կոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գուլվար Օտտօի «Վասպուրական» Ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5ին, ընկ. Ս. Գօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՁՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլէի Արդութեան խումբի բոլոր ընկերները։

Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ — Մուտքը՝ 5 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléber, Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ. անդամական ժողով։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի «Etoile Bleue» սրահին մէջ։ Վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խօսի՝ Տիկին Էլէն Բիւզանդ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ա.Ս. — 70։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վերժին Թրուեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Դրիգոր Չիլէքեան (կամ Չիլէք)։ Իմացնել իր հօրաքրոջ՝ Verginie Truja, Via Principe Amedeo N. 8. IIo. Piano, x Bari (Italia)։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին ԳՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին ԳՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԷԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

Հ. Յ. Դ. ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 13bis, rue de BOUCHERIE

ՌՈՄԱՆ — ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։

Ապրիլ 11-24ը կը տօնուի Ալճէրիոյ մէջ, Պլիտա

ՄԱՅԻՍ 6ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ. ԺԱՄԸ 9ին

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար կը մասնակցի Mlle Limian, դաշնակի վրայ նուագելով հայկական եւ եւրոպական կտորներ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ներկայացում Տէսինի մէջ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՒ ՑԱՐՍԿԻՑ ԳԱՒԱՌ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի՝ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

Տոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի տարեկանը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2. rue de la Mairieի սրահին մէջ։ Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Կարմիր Խաչի «Օր»ը Վիէնի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ — Կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (փարիզէն)

Երգ, պար եւ թատերական ներկայացում աշակերտութեան կողմէ։ Կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

— Կը խորհիք որ դոհ պիտի մնայինք, ըսաւ Թէրի։

— Լաւ կատարեցիր գործդ, շատ լաւ, բացատրեց Մէնֆրէտ։

— Այո, շատ լաւ, շարունակեցին միւսները։

— Ասուած տայ որ յաջողինք, աւելցուց Մէնֆրէտ հանդիսաւոր շեշտով մը։

Թէրի զարմանքով նայեցաւ այդ տարօրինակ մարդուն։

×

Նոյն օրը կէսօրէն յետոյ ոստիկան Ֆալմըթհ տեղեկացուց ընդհանուր ոստիկանապետին թէ ամէն կարգադրութիւն եղած էր նախարարին պաշտպանութեան համար։

— Արտաքին պաշտօնատան մէջ դրած եմ մեծ թիւով ոստիկաններ. ամէն սենեակի մէջ մէկը պիտի գտնուի. չորս հոգի պիտի սպասեն տանիքը, իսկ ուրիշներ հսկողութիւն պիտի կատարեն գետնայարկը ու խոհանոցը։

— Իսկ ծառանե՞րը, հարցուց ոստիկանապետը։

— Սըր Ֆիլիփ իր անձնական ծառաները բերել տուած է գիւղէն. կրնամ ըսել որ չկայ մէկը, քարտուղարէն մինչեւ դռնապանը, որուն մանրակրկիտ կենսագրութեան անծանօթ ըլլանք։

Ոստիկանապետը խորունկ հառաչանք մը արձակեց։

— Սա վաղուան օրը անցնէր մէկ մը, որքան ուրախ պիտի ըլլայի, ըսերէնը։ Ներս հրամցուցէք, խնդրեմ, ... թիւն ըրած էք։

— Ո՛չ մէկ փոփոխութիւն այն կարգադրութիւններուն մէջ զորս ըրինք անցեալ առաւօտ, երբ այստեղ էր Սըր Ֆիլիփը։ Նախարարը պաշտօնատունը պիտի ըլլայ վաղը մինչեւ ժամը ութուկէս։ Ժամը իննին պիտի երթայ խորհրդարան, օրինագծին երկրորդ ընթերցումը առաջարկելու համար։ Պիտի վերադառնար տասնըմէկին։

— Հրահանգած եմ արդէն որ կառքերը երթեւեկէն դադրին՝ ժամը 8.45էն մինչեւ 9.15։ Այս ժամանակացոյցը պիտի կրկնուի նաեւ վերադարձին, ըսաւ ընդհանուր ոստիկանապետը։ Չորս կառքեր պիտի մեկնին պաշտօնատունէն դէպ ի խորհրդարան։ Սըր Ֆիլիփ պիտի հետեւի անոնց իր կառքով։

Ցանկարծ դուռը զարնուեցաւ — այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար ընդհանուր ոստիկանապետին գրասենեակին մէջ — ու ներս մտաւ ոստիկան մը որ այցետոմս մը յանձնեց ոստիկանապետին։

— Սիննոր Նօզէ տէ Սիլվա, կարդաց ոստիկանապետը քարթին վրայ. Սպանիոյ ընդհանուր ոստիկանութեան ... տօրէնը, ներս հրամցուցէք, խնդրեմ։

Սիննոր տէ Սիլվա նիհար ու կարճահասակ մարդ մըն՝ չեզոքուած քիթով ու մօրուքով, բարեւեց Անգլիացիները չափազանցուած քաղաքավարութիւնով որ յատկանշական է սպանացի պետական պաշտօնեաներուն։

— Կը ցաւիմ որ ձեզ հոս կանչեցի, ըսաւ ոստիկանապետը սովորական բարեւէն յետոյ ու հիւրը ներկայացուց Ֆալմըթհին։

— Խորհեցանք որ կրնայիք մեզի օգտակար ըլլալ Թէրիի փնտռտուքին մէջ։

— Բարեբախտաբար Փարիզ էի, ըսաւ Սպանացին։ Այո՛, կը ճանչնամ զինքը ու կը զարմանամ որ այդքան համբաւաւոր շրջանակի մէջ մտած է. գալով միւս չորսին, ո՛վ կը ճանչնայ զանոնք, ո՛չ ոք. լսեր եմ իրենց մասին. կը յիշէք Մալագայի դատը, Թէրին լաւ ոճրագործ մը չէ. ի՜նչպէս միացեր է Չորսերուն։

— Լաւ յիշեցի, ըսաւ ոստիկանապետը. գրասեղանէն թուղթ մը վերցուց ու քննեց զայն։

— Ձեր մարդիկը մօտեցեր են յայտնել Թէրիի արհեստը, թէեւ շատ ալ կարեւոր պարագայ մը չէ այդ։

Սպանացի ոստիկանը պատասխանեց.

— Թէրիի արհե՞ստը ... պատասխանեց յիշեմ. չեմ գիտեր սակայն կը կարծեմ թէ ձգախէժի գործով կը զբաղի։ Իր առաջին ոճիրը ձգախէժի մթերքի մը գողութիւնն էր. բայց եթէ կ'ուզէք աւելի ապահով ըլլալ ...

Ոստիկանապետը խնդաց։

— Շիտակը ըսաւ կարեւոր չէ, ըսաւ անփութօրէն։

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Ուրիշ նամակ մըն ալ պիտի ուղարկուէր նախարարին։ Վերջինին մէջ կար հետեւեալ նախազգուշութիւնը.

— «Արդարութիւն մը եւս պիտի ստանանք եւ որպէս զի վստահ ըլլանք թէ անիկա ապահով կերպով պիտի հասնի, մեզմէ մէկը պիտի յանձնէ զայն ձեզի»։

Այս բառերը հանգստացուցին ոստիկանութիւնը, որ հաւատք ունէր այլեւս Չորսերու պարկեշտութեան մասին։ Ցայտնի էր որ հասարակ ոճրագործներ չէին անոնք եւ անկարելի էր իրենց խոստումը։ Արդարեւ եթէ ոստիկանութիւնը տարբեր կարծիք ունենար անոնց մասին, ... պիտի ըլլային Սըր Ֆիլիփը պաշտպանելու համար ձեռք առնուած ... յեղ միջոցները. Պարկեշտութիւն ... մէջէն տարաւ իր յատկանիշ ... Քառեակին։

Եւ սակայն այդ առաջինութիւն ... տեսակ մը յոյս ներշնչեց ոստիկանութեան։ Չորս Արդար Մարդիկը ... ապարէզ կը կարդային Օրէնքի ... չափազանցէին թերեւս իրենց կարողութիւնները։ Վերոյիշեալ նախազգուշութիւնը պարունակող նամակը ... նամակն էր որուն մասին Սըր Ֆիլիփ ... խօսած էր իր քարտուղարին հետ ... թատրը բերած էր գայն եւ գրած ... թուղթին վրայ նշանակուած էր ... մակատուն վայրը, օրուան թուականը եւ ժամը — «Պալհամ, 12.15»

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ԱՊՐԻԼ 1933

29 Avril 1933

Ը՛Թ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2173

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՐՍԱՓԱՀԱՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Երեք փաշաներ, այսօրուան Թուրքիան վարող եռապետները — Քէմալ – Ըմէթ – Քեազըմ — քանի մը ամիս առաջ յանկարծակի պտոյտի ելան դէպ ի Անատոլու։ Հանրապետութեան նախագահը գնաց դէպ ի հարաւ, Ատալիա – Կիլիկիա շրջանը, վարչապետը՝ դէպ ի ներքին գաւառները, իսկ Ազգային Մեծ Ժողովի նախագահը՝ տարբեր ուղղութեամբ։

Փարիզի Թուրք ընդդիմադիրներու թերթը, « Լա Ռէփիւպլիք Անչէնէ » գրեց այն ատեն թէ՝ զինուորական ապստամբութիւն ծագած է Անատոլուի զանազան զօրաբաժիններուն մէջ եւ փաշաներու այս անակնկալ ճամբորդութիւնը կը ձգտէր կարգը վերահաստատելու բանակին մէջ։

Այսօր կը հաստատուի թէ՝ աւելի ծանրակշիռ պատճառներ կային այդ անժամանակ տեղափոխութեանց համար։

Մուսթաֆա Քէմալ գացած է իր փորձառու զինուորականի աչքերով քննութենէ անցնելու այն նոր ամրութիւնները, որոնք հապճեպով կը կառուցուին Ատալիոյ շրջանին մէջ, հարաւային Անատոլուի ծովեզերքի երկայնքին։ Միւս փաշաներու պտոյտին գաղտնիքը չէ պարզուած դեռ։

Պարզ է մէկ բան միայն. ա՛յն՝ որ Թուրքիան ներկայիս կ'անցնի սարսափի շրջան մը։ Սարսափ՝ օտար յարձակումէ, իտալական յարձակումէ։ Նոյն սարսափն ապրած էր արդէն քանի մը տարի առաջ, երբ Մուսուլի վէճին կարգադրութեան առթիւ, Անգլիա Քէմալի աչքին ցցած էր իտալական վտանգը, ու շնորհիւ այդ սպառնալիքին յաջողած ի նպաստ իրեն կարգադրել քարիւղի խնդիրը։

Այդ օրէն ի վեր, Թուրքիա բարեկամ դարձաւ Իտալիոյ, զանազան առանձնաշնորհներ տուաւ անոր, համաձայնութիւններ կնքեց, յանձնառութիւններու տակ մտաւ եւ ամէն բան ըրաւ՝ սիրաշահելու համար Մուսոլինին։ Ու մինչեւ վերջին օրերս Թուրքիա ամուր կը զգար իր դիրքը՝ միջազգային ներկայ թոհուբոհին մէջ, կռնակը տուած Մոսկուայի եւ Հռոմի։

Ցակաւին չեն մոռցուած այն շքեղ ընդունելութիւնները, որոնց արժանացան Ըմէթ փաշա եւ իր շքախումբը Խորհրդային Միութեան եւ Իտալիոյ մայրաքաղաքներուն մէջ։ Թուրք պատուիրակութիւնը վերադարձաւ խանդավառ տպաւորութեամբ՝ հանդիսաւոր խոստումներ շալկած։ Մոսկուա ութ միլիոն տոլար, Հռոմ երեսուն միլիոն ոսկի խոստացած էին սնանկութեան դուռը հասած Քէմալին։ Առաջինը քանի մը մեքենաներ եւ ճարտարագէտներ ղրկեց, իսկ Իտալիա սանթիմ չտալէ զատ՝ իտալական նաւարաններու մէջ շինուած թրքական մարտանաւերու մնացորդ պարտքն ալ կը պահանջէ հիմա։

Այստեղ կը սկսի իտալօ-թուրք յարաբերութեանց դարձակէտը։ Հռոմի հետ կատարուած երկար բանակցութիւնները՝ երեսուն միլիոնին շուրջ բացասական արդիւնքի յանգեցան։ Ու Թուրք մամուլը չքաշուեցաւ իր դժգոհութիւնը արտայայտելէ այս մասին։

Անկէ վերջ զանազան ուրիշ զրոյցներ սկսան շրջան ընել Թուրք մամուլին մէջ։ Հերքումի ձեւով գրուեցաւ թէ Ֆրանսա երբեք արտօնութիւն չէ տուած Իտալիոյ՝ ուզածին պէս տրամադրելու Անատոլուի ընդարձակ հողամասերը։ Ատեն ատեն ալ վախնալով կը գրեն թէ Հռոդոսի ամրութիւնները, Երկոտասան կղզիներու մէջ տեսնուած զինուորական պատրաստութիւնները, օդանաւային կայաններու շինութիւնները եւ այլ պատրաստութիւններ Անատոլուի քիթին տակ՝ երբեք ուղղուած չեն Թուրքիոյ դէմ, քանի որ Իտալիա անկեղծ բարեկամ է Թուրքիոյ։ Չէ՞ որ Իտալիան յաջողցուց Թուրք-Յունական բարեկամութիւնը։ Կարելի՞ բան է որ երէկի ոխերիմ թշնամիները հաշտուէին եւ սիրալիր բարեկամներ դառնային՝ առանց Մուսոլինիի հեղինակաւոր եւ անկեղծ միջամտութեան։

Գաղտագողի փսփսուքներ անպակաս էին սակայն։ Ու հիմա, որ դէպքերը հասունցած են այլ եւս, կարելի չըլլար « նիզակը պահել տոպրակին մէջ »։

Եւրոպական մամուլը սկսած է արձագանգն ըլլալ Թուրքիոյ մտատանջութիւններուն։ « Թան »ի Պոլսոյ թղթակիցը երկար թղթակցութեամբ մը կարեւոր ու յատկանշական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս ուղղութեամբ։ Վերջերս իտալական նաւատորմը մեծ ռազմափորձ մը կատարեց Անատոլուի եզերքներուն առջեւ։ Թուրք մամուլին արգիլուեցաւ ո եւ է տող գրել այս կարեւոր դէպքին մասին։ Թրքական ջուրերուն մէջ իտալական շոգենաւ մը ընկղմեցաւ. Թուրքերը անոր մէջէն գտած են զանազան վաւերաթուղթեր որ ցոյց կուտան թէ Իտալիա մտադիր է գրաւել Ատալիոյ շրջանի Անատոլուի եզերքները։

Այս բոլորը Թուրքիոյ մէջ առեղծած են սարսափի մթնոլորտ մը։ Թուրքերը հապճեպով զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնեն։ Անատոլուի ներքին մասերէն դէպ ի Ատալիա երկարելիք երկաթուղիի մը ծրագիրը դրած են մէջտեղ եւ շուտով կ'ուզեն իրագործել։ Հարաւային շրջանի զինուորները քննութենէ անցուեցան։ Արձակուրդով մեկնած զինուորականները ետ կանչուեցան։ Բոլոր պահեստի սպաներուն հրաւէր ուղղուեցաւ պատրաստ գտնուիլ զինուորական իշխանութեան հրամանին։ Դրօշի տակ կը կանչուին նորագիր զինուորներ։

Միւս կողմէ կը զգուշանան ամէն գրգռութենէ։ Պուլկարօ-Թուրք միջադէպը մեծ մտատանջութեան մատնած է վարիչ շրջանակները, որոնք շատ լաւ կը զգան թէ վարագոյրին ետեւէն գործողը Իտալիան է։ Թուրք ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ սուսերներով յարձակիլ տաքգլուխ ցուցարարներուն վրայ՝ թոյլ չտալու համար որ թալանեն պուլկար հիւպատոսարանը, ինչպէս վերջերս ջարդուփշուր ըրած էին Վակոն – Լիի ընկերութեան գրասենեակը՝ իտալացի տնօրէնին դէմ բողոքելու համար։ Դիւանագիտական ո եւ է բարդութիւն առաջ չբերելու համար, ձերբակալեց վերջին ցոյցերու պարագլուխները խստիւ պատժելու համար զանոնք, նոյն իսկ լուծեց Ուսանողական Միութիւնը։

Պալքաններու վրայ կուտակուած ամպերը չպիտի ուշանան փոթորիկ յարուցանելու։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա մեծ դէպքերու նախօրեակին

« Լա Րէփիւպլիք Անչէնէ » կը գրէ. — Էնկիւրիի մէջ օտար պետութեան մը ներկայացուցիչ եւ Թուրք ժողովուրդին բարեկամ անձնաւորութիւն մը, որ Փարիզէն կ'անցնէր, հաճեցաւ մեզի յայտնել, մենք ալ ի վիճակի ենք հաւաստելու մեր ընթերցողներուն թէ քէմալականները շատ անել կացութեան մէջ կը գտնուին ելմտական եւ քաղաքական տեսակէտով։

Որոշ ջղագրգռութիւն կը տիրէ բանակի սպաներուն մօտ, որոնք կ'ուզեն նախաձեռնութիւնն առանձնել վարչաձեւի փոփոխութեան, իբրեւ միակ դարման երկրի փրկութեան։

Միւս կողմէ Մոսկուայի կառավարութեան միջամտութիւնն ու ոտնձգութիւնը Թուրքիոյ գործերուն մէջ ամէն օր աստիճան մը աւելի զգալի կը դառնայ։

Ըմէթի եւ Թէվֆիք Րիւշտիի կոյր հպատակութիւնը այս միջամտութիւններուն՝ կը մտատանջէն հանրային կարծիքը։

Քէմալական Թուրքիան խիստ կարեւոր դէպքերու նախօրեակին մէջ կը գտնուի։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երէկ վերջին օրն էր նախագահ Րուզվէլթի եւ Պ. Էրիոյի տեսակցութեանց։ Օրակարգի հարցերը վերջին անգամ մը եւս խորհրդակցութեան ենթարկուեցան։ Տեսակցութեան ներկայ էին Ուաշինկթընի Ֆրանս. դեսպան Լապուլէ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին փոխ – նախարար Ֆիլիփս։ Զինաթափութեան հարցը ամէնէն կարեւոր տեղը կը գրաւէր։

Հեռագրի մը համաձայն, նախագահ Րուզվէլթ որոշ համակրութիւն ցոյց կուտայ Ֆրանսական տեսակէտներուն հանդէպ։ Մաքտոնըլտի զինաթափութեան ծրագիրը քննութեան առնուեցաւ. Պ. Էրիօ ջանաց համոզել Պ. Րուզվէլթը, որ նկատի առնելով Եւրոպայի ներկայ վիճակը, անգլիական ծրագրին որոշ թերիները լրացուին։ Գալով ապահովութեան խնդրին, որ սերտօրէն կապուած է զինաթափութեան հետ, Ամերիկա կը յօժարի ձգել իր աւանդական չէզոքութիւնն ու ծովերու ազատութիւնը, յարելու համար տնտեսական եւ բարոյական իրական պաշարումի մը, կազմակերպուած յարձակող յանցաւոր պետութեան դէմ։ Միացեալ Նահանգներու այս որոշումին մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի՝ նոր պատերազմ մը անկարելի դարձնելու տեսակէտէն։

Նախագահը այս մասին խոստում տուաւ՝ նախապէս հաւանութիւնն առնելով Ծերակոյտի կարեւոր անդամներուն, այնպէս որ վախ չկայ թէ յառաջիկային մերժումի հանդիպի խորհրդարանին կողմէ, ինչպէս մերժուած էին ժամանակին նախագահ Ուիլսընի յանձնառութիւնները։

Ապահովութեան համար Պ. Րուզվէլթի առաջարկած երկրորդ միջոցն է խիստ հսկակչի ենթարկել զինաթափութիւնը։

Պ. Էրիոյի տեսակցութիւնը նախագահին հետ, մեծ արդիւնք տուած է այս տեսակէտէն եւ Ֆրանս. բոլոր թերթերը իրենց գոհունակութիւնը կը յայտնեն։

Պարտքերու խնդրին մասին ո՛չ մէկ հաստատ տեղեկութիւն հասած է Ուաշինկթընէն։ Բոլոր թղթակիցներն ալ զանազան ենթադրութիւններ կ'ընեն։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա յառաջիկայ յունիս 15ին պիտի վճարէ դեկտ. 15ի մասնավճարը, զոր խորհրդարանը մերժած էր վճարել՝ պատճառ դառնալով վարչապետ Պ. Էրիոյի անկումին։ Իսկ յունիս 15ի մասնավճարը պիտի յետաձգուի։

Պ. Էրիօ Ուաշինկթընէն կը մեկնի գոհ տպաւորութեամբ։ Երէկ առաւօտ ժամը 10ին վերջին տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահին հետ, որմէ վերջ միասին խմբագրեցին մամուլին հաղորդուելիք պաշտօնական զեկոյցը իրենց խորհրդակցութեանց արդիւնքին մասին։ Ֆրանսայի պատուիրակը ժամը 1ին կառախումբ նստաւ դէպի Նիւ Եորք։ Գիշերը ներկայ պիտի ըլլայ Ֆրանսական Առեւտրական Սենեակին կողմէ տրուած հացկերոյթի մը, ուր խօսելիք ճառը անթելով պիտի հաղորդուի ամէն կողմ։

Այսօր զանազան այցելութիւններէ վերջ, կէսօրին հացկերոյթ մը պիտի տայ Իլ – տը – Ֆրանսի մէջ՝ բազմաթիւ ամերիկացի անձնաւորութեանց։

Ժամը 2ին շոգենաւը ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Ֆրանսա։

Մայիս Մէկի ցոյցերը արգիլուած

Ոստիկանական տեսչութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ զեկոյցը.

Ներքին նախարար Պ. Քամիյ Շօթան հետեւեալ հրահանգները տուաւ կարգի պահպանութեան համար Մայիս 1ին։

Համաձայն Փարիզի մէջ ընդունուած կանոնին եւ բոլոր քաղաքացիներուն ազատօրէն տրամադրելու համար փողոցը, հանրային ճամբաներու վրայ թոյլ չպիտի տրուին ո եւ է թափօր եւ հրապարակային ժողով։ Սակայն ընդառաջ երթալու համար բանւորական կազմակերպութեանց փափաքին եւ թոյլ տալու համար աշխատաւորներուն, որ Մայիս Մէկը աշխատանքի տօնի հանգամանքն ունենայ, կառավարութիւնը որոշած է թոյլատրել հաւաքոյթ մը կէսօրէ վերջ, Վէնսէնի անտառին մէկ մարգագետնին վրայ։ Հարկ չկայ չեշտելու թէ այս ցոյցը պէտք է տեղի ունենայ շատ հանդարտ եւ արժանաւոր ձեւով՝ նկատի առնելով որ բացառիկ արտօնութիւն մըն է տրուածը։

Այդ օրը աշխատանքի ազատութեան դէմ կատարուած ո եւ է դէպք եւ յանցաւոր ամէն արարք խստիւ պիտի պատժուին։

Նման արարքներու մէջ գտնուող օտարականները կամ անոնց մեղսակիցները դատական իշխանութեանց յանձնուելով, անմիջապէս սահմանագլուխէն դուրս պիտի հանուին։

Գալով գաւառին, ամէն կողմ հանրային կարգը պահպանելու համար նման հրահանգներ ղրկուած են ներքին նախարարին կողմէ նահանգապետներուն։

Պողպատեայ սաղաւարտակիրները եւ հիթլերականները

Երկար ատենէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին Գերմանիոյ վարչապետ Հիթլերի եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու նախագահ Զէլտէի միջեւ՝ Նացիներն ու Սաղաւարտակիրները նոյն մականին տակ միացնելու համար։ Բանակցութիւնները յանգեցան սկզբունքային համաձայնութեան մը կնքումին։ Այս համաձայնութիւնը բուռն քննադատութեանց տեղի տուաւ. գնդապետ Տիւսթէրպէրկ ստիպուեցաւ հրաժարիլ։

Ըստ համաձայնութեան, Հիթլեր այսուհետեւ պիտի ըլլայ գերագոյն հրամանատար Նացիներու յարձակող զինուորներուն եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներուն։ Իսկ Զէլտէ պիտի ենթարկուի Հիթլերի։ Այս միաձուլումը խորհրդանշելու համար « Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներ »ները իրենց նշաններուն վրայ պիտի աւելցնեն բեկեալ խաչ մը, իսկ Նացիները իրենց գդակին վրայ պիտի դնեն սեւ – ճերմակ – կարմիր զարդանիշ մը։

Գերման ազգայնական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը նիստ գումարեց նախագահութեամբ իրենց պետին՝ նախարար Հիւկէնպէրկի՝ քննելու համար կացութիւնը։ Նացիները կը պահանջեն՝ 1. Դրամատուններու եւ հանքերու համայնացումը. 2. Մեծ կալուածներու բաժանումը։

Կեդրոնի կաթոլիկներուն պետը նախկին վարչապետ Պրիւնինկ եւ զօրավար Ֆոն Շլայխէր հակառակ ըլլալով այս ծրագրին, նախագահ Հինտէնպուրկ երես դարձուց անոնցմէ։

Միւնիխի մէջ վարչապետ Հիթլեր, իր կուսակցութեան պաշտօնեաներուն առջեւ հաստատեց թէ համաձայն է այս ընկերվարական ծրագրին։ Սակայն բոլորովին պիտի հսկուի որ այս հիմնական բարենորոգումները գործադրուին վարէն ելած ճնշումի մը վրայ։

ՀԻԹԼԵՐԻ ՔԱՌԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մայիս 1ին Հիթլեր պիտի պարզէ իր քառամեայ ծրագրին գլխաւոր գիծերը։ Արդէն կ'ըսուի թէ ասիկա պիտի ըլլայ զուտ ընկերվարական ծրագիր մը։ Կը թուի թէ ազգային յեղափոխութեան շուտով պիտի հետեւի ընկերային յեղափոխութիւն մը։ Այս ծրագրին հեռանկարէն կը սարսափին քաղքենի եւ գործատէր շրջանակները, մինչ ընկերվարական բանուորները մեծ զանգուածներով կ'երթան միանալ ազգային – ընկերվարական (Նացի) շարքերուն։

⁂ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու պետը Ֆրանց Զէլտէ պաշտօնապէս մտաւ Նացի կուսակցութեան մէջ։ Այս ձեւով Հիթլերի դիրքը աւելի կը զօրանայ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։

Թուրքերէն նոր թերթ մը Եւրոպայի մէջ

« Լա Րէփիւպլիք Անչէնէ » իր վերջին թիւով (20 ապրիլ) կը գրէ թէ Թուրք Ռամկավար – գիւղացիական կուսակցութեան կեդրոնական մարմինը, ընթացք տալով Թուրքիոյ իր մտաւորականներու թելադրութեանց, որոշած է « Եարըն » թերթը հրատարակել Եւրոպայի մէջ Թուրքերէն հին տառերով։ Թերթին խմբագրապետ պիտի ըլլայ Արիֆ Օրուճ պէյ, որ ինչպէս գրած ենք, համանուն թերթին խմբագիրն էր եւ վերջերս յաջողած էր փախչիլ Պոլսէն, ստանձնելով « Լա Րէփիւպլիք Անչէնէ »ի խմբագրութիւնը։

Արիֆ Օրուճ պէյ մեկնած է արդէն Փարիզէն՝ Թուրքիոյ դրացի երկրի մը մէջ հրատարակելու համար « Եարըն »ը։ Հետեւաբար « Եարըն »ի հրատարակութիւնը արաբական տառերով օրերու խնդիր է։

Ծանր միջադէպ մը Սիթրօէնի մէջ

Մինչ գործաւորներուն մէկ մասը երկուշաբթիէն ի վեր կ'աշխատի, ուրիշ մաս մը կը շարունակէ գործադուլը, պահանջելով որ գոհացուին աշխատաւորներու բոլոր պահանջները։ Բանւորները ամէն օր կը հաւաքուին Աշխատանքի Տան մէջ եւ բողոքի ցոյցեր կ'ընեն։

Առջի օր տասնեակ մը բանւորներ՝ գործարանի մէկ դռնապանը անշարժութեան մատնելէ վերջ, մտան նախապէս իրենց աշխատած բաժինը եւ հրաւիրեցին իրենց ընկերները, որ ձգեն աշխատանքը եւ միանան բանւորներուն։ Այս առթիւ կռիւ մը ծագեցաւ եւ յարձակողներէն մէկը գլխէն վիրաւորուեցաւ։

Այս միջադէպին հետեւանքով բազմաթիւ բանուորներ աշխատանքը ձգելով դուրս ելան գործարանէն։ Ցուցարարները ջարդուփշուր ըրին ապակիները ու քանդեցին նաեւ բազմաթիւ ինքնաշարժներ, որոնք գրեթէ պատրաստ էին վաճառքի ղրկուելու։

Ոստիկանութիւնը հասնելով վերահաստատեց կարգը։ Բաց ի վիրաւորուողէն, միւս ցուցարարները չձերբակալուեցան, որովհետեւ բանւորներուն խառնուելով դուրս ելան։ Սակայն անունները ծանօթ ըլլալով, իրիկուան դէմ շատերը ձերբակալուեցան։

Բանւորներէն 8000 հոգի հրապարակային նոր հաւաքոյթի մը մէջ որոշեցին շարունակել պայքարը մինչեւ յաղթանակ։ Իրենց կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարութեան, բողոքելու համար որ 1. Կարգ մը թաղապետութիւններ դադրեցուցած են բանւորներուն տրուած նպաստը. 2. Բանւորներու կեդրոնական մարմնի անդամները կը ձերբակալուին։ Նախարարին բացակայութեան գրասենեակի պետը ընդունեց պատուիրակութիւնը եւ կարգ մը հաւաստիքներ տուաւ։

Երէկ բանւորները շարունակեցին ցոյցերը։

Ճափոնա-չին կռիւներ

Շանհայէն կը հեռագրեն թէ չինեւճափոն արիւնալի կռիւներ կը մղուին քանի մը օրէ ի վեր Փեքինի տանող ճամբուն վրայ։ Չինացիները 4000 հոգի զոհ տալով ետ մղեցին ճափոնական մեծ յարձակում մը։ Վերջին 24 ժամուան մէջ 800 վիրաւորներ հասան Փեքին։ Քուանթունի զինուորական գործողութիւնները վերջնապէս ճամբայ պիտի բանան դէպի Փեքին։

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութիւնը յաւերժացնելու համար իր սիրելի ընկերոջ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ յիշատակը, որոշած է հրատարակել գրական հատոր մը, ուր պիտի ամփոփուին ողբացեալին անտիպ գրութիւնները եւ կանգնել իր դամբարանը։ Այդ նպատակին համար խումբ մը ընկերներ եւ բարեկամներ արձանագրած են հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի։

Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի նուէրները ղրկել ՅԱՌԱՋի եւ կամ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու գանձապահին, M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18e) :

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ	100
ՅԱՌԱՋ	100
Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն	100

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏՈՒՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տնտեսապէս տագնապը որոշապէս կ'ազդէ երկրի մը ելմտացոյցին վրայ, որովհետեւ հասոյթի աղբիւրները — մաքս կամ տուրք — չափազանց կը նուազին։

Այդ պատճառաւ ալ, անհրաժեշտ կը նկատեմ ամփոփ ծանօթութիւններ տալ Թուրքիոյ տուրքերու մասին, լրացուցած ըլլալու համար 1933ի ելմտացոյցի մուտքի բաժնին յառաջ նախորդ յօդուածս.

Ուրեմն շատ հաւանալի է, թէ ինչու ըմէջթ փաշայի պաշտօնէութիւնը, ելմտացոյցի պատրաստութեան ատեն ամենամեծ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է տուրքերու խնդիրը։ Իսկ Ազգ. Մեծ Ժողովի Նալքի խմբակցութիւնը իր նիստերուն երկարօրէն յատկացուց տուրքերու քննութեան։ Ուրիշ առթիւ գրած եմ տնտեսական համաժողովի մասին, որուն ծնունդ տուած է Խալքի երեսփ. խմբակցութիւնը։ Այդ համաժողովը եւս, իր կարգին, երկար բարակ քննեց տուրքերու պարագան։ Ու եկաւ այն եզրակացութեան որ «երկրի պահանջներուն համապատասխան է ընդգրկուած տուրքերու քաղաքականութիւնը»։ Բանաձեւը կ'աւելցնէ, նաեւ, «օրուան բարեպաշտականութեանց»։ Ընթերցողը նկատեց, պատահմամբ, որ տնտեսական համաժողովին բանաձեւը ճիշդ հակառակ մեկնակէտ ունի. այսինքն՝ փոխանակ գրուած ըլլալու «երկրին կարելիութիւններուն համապատասխան», գրուած է՝ «երկրին եւ օրուան պահանջներուն»։ Այս երկու բառերուն տարբերութիւնը շատ մեծ է ու կը մատնէ կացութեան ներքին կողմը։ Այն, որ դահլիճ, երեսփ. ժողով կամ համաժողով՝ բոլորը միեւնոյն կանգունով կը մօտենան խնդրին։ Եւ, փոխանակ կարելիին համաձայն ելմտացոյց պատրաստելու, զայն կը պատրաստեն «առիպողութեան» համաձայն։ Հետեւանքը այն կ'ըլլայ, որ ժողովուրդը կը քամուի՝ լեմոնի նման։ Այդ է պատճառը որ վերջերս պժգուհութիւնք շատցաւ մամուլ պատճառ չահատուրքի մասին։ Դիմումներ եղան։ Առաջարկներ ներկայացուեցան։ Այնքան առաջ գացին որ յօդուածագիր մը գրեց. — «Շահու օրէնքի շուրջ եղած դիմումներուն մէջ այնպիսիներ կան որոնք, ի հաշիւ երկրին, մարդուս խորո՛ւնկ խորունկ մըտածել տալու մտայնութեան մը նշանը կը նկատուին»։

Ու յօդուածագիրը կ'աւելցնէր — «Զարմանալին այն է, որ «ամա՛ն մեզմէ տուրք մի առնէք» ըսողները անոնք են, որոնք, համեմատած ուրիշներու, կրնան շատ տուրք վճարել»։ Ուրեմն, եթէ ի վիճակի եղողներու մօտ այդքան մեծ է «դժդոհութեան աղաղակը», կրնանք երեւակայել թէ ի՛նչքան խոր է ցաւը՝ միւսներուն մօտ։

Բայց, որպէս զի աւելի պարզ ըլլայ վիճակը, խօսինք թիւերով։ Ու տուրքերը թուենք առանձին, առանձին։

Առեւտրական ձեռնարկներէ (զուտ վաստակէն) կը գանձուի ընկերութիւններէ 100ին 8։ Ուրիշ ձեռնարկներէ մինչեւ 5000 (*) հարիւրին 12, 10,000ին 13.5, 20,000ին 16.7, 50,000ին 21.7։

Որոշապէս կ'երեւի թէ պետութիւնը ո՛րքան մեծ տուրք կը գանձէ շահերէն։ Ու համեմատութիւնը անհամեմատօրէն կ'աճի հետզհետէ։ Այսպէս, մինչեւ 10,000 ոսկի շահողը 1200 ոսկի տուրք պիտի տայ, 50,000 շահողը (5 անգամ աւելի) պիտի վճարէ շուրջ 13 հազար ոսկի (10 անգամ աւելի)։

Պաշտօնեաներէ (պետական կամ առեւտրական)՝ 50 ոսկիէն 100ին 16.3, 100 ոսկիէն 100ին 22, 200 ոսկիէն 100ին 25.8, 300 ոսկիէն 100ին 26.5, 400 ոսկիէն 100ին 26.9, 500 ոսկիէն 100ին 27.8։

Արջառ. —

	տարիքը	կշիռը գրմ.	ցուրտ ջրմ.	ջերմաստիճան
Այծ	1— 2	200	50	25 %
Ոչխար	3— 5	270	50	19 %
Կով	6—12	850	90	19 %
Եզ	12—25	—	90	— —

Աղատ ապարէզի հետեւողներէ. — Մինչեւ 3000 ոսկիէ 100ին 7, 5000 ոսկիէ 100ին 7.4, 10,000 ոսկիէ 100ին 7.7, 20,000 ոսկիէ 100ին 8.8, 50,000 ոսկիէ 100ին 10.7։

Ուրեմն, համեմատաբար ամէնէն նպաստաւորուածները ազատ ասպարէզի հետեւողներն են։ Մինչ առեւտրականը իր 50,000 շահուն փոխարէն 21.7 առ հարիւր տուրք պիտի տայ, բժիշկը կամ փաստաբանը պիտի վճարեն 10.7 առ հարիւր (կէսը)։ Այսինքն՝ անոնք որոնք աւելի դիւրին ու առանց «ռիսք»ի կը շահին, մուրհակի կամ վնասին հոգ չունին, աւելի քիչ վճարելու են։ Ենիքիբիի այս համեմատութիւնը չենք գիտեր թէ ինչի՞ վրայ հիմնուած է։ Թերեւս, իբրեւ «արդիականացած» երկիր, ուզած է գերազնահատել մտքի մարդիկը...։

Նկատի ունենանք, սակայն, որ առեւտրականը ունի, նաեւ, վարձքի եւ այլ ծախքեր, ու պետութիւնը թէեւ զուտ շահէն կը գանձէ իր տուրքը, բայց ո՛վ գիտէ ո՞րքանը միայն...։

Այսուհանդերձ, աչքառու է այն պարագան, որ, ինչպէս կը գրէ Թուրք թերթերէն մին, «բողոքողները մեծ մասամբ ազատ ասպարէզի հետեւողներն են»։ Այսինքն՝ մտաւորականները։

Այստեղ, արդէն, երեւան կուգայ ուրիշ ցաւ մը։ Ուրեմն, երկրին մտաւորական տարրը միայն մէկ բանի հետամուտ է, — շահո՛ւ։ Երկրին ցաւերը, «օրուան առիպողութիւնները», աւերակ երկրին վերաշինութիւնը նըւազ կը հետաքրքրեն զինքը։ Ու անոնք՝ յեղափոխակա՛ն սերունդին ներկայացուցիչներն են։

Ուշադրութեան հարկ է յանձնել ն'ւ ուրիշ պարագայ մը։ Կը յիշուի, ապահովաբար, որ վերջերս Թուրքիոյ մէջ պարտադիր դարձաւ կանոնաւոր հաշուեցոյցի դրութիւնը։ Ու որոշուեցաւ պետական պաշտօնեաներու ճոխութեան եւ թէ դանոնք։ Այդ որոշման գործադրութիւնը շատ ջուր կը վերցնէ։ Այսինքն՝ կ'ընեն, բայց իրենց հասկցած ձեւով։ Այն ալ՝ մէկ քանի քաղաքներու մէջ։ Մեծ ձեռնարկները՝ «մեծ ներուն հովանաւորութիւնն ու չահակցութիւնը կը վայելեն Ո՞ր մինուճար պաշտօնեան պիտի համարձակի աչք բանալ։ Իսկ անոնք որոնք «կռնակ» չունին, 10—50 ոսկիով պաշտօնավարող ու կռնակի դարկած հագուստով եւ կիսաքաղց պաշտօնեային հետ «հաւկցուելու» կերպը գտած են, անշուշտ...։ Անպէս որ, վերեւ յիշուած համեմատութիւնները Աստուած գիտէ թէ ինչ խաղերու եւ խարդախութեանց դուռ կը բանան։ Հրեան, Յոյնը ու Հայը անշուշտ կը քամուին։ Գուցէ եւ Թուրքերուն որոշ մէկ մասն ալ։ Իսկ այն տարրը, որ յեղափոխութենէ եւ հարընիքէ կը ճառէ, կը ... բողքէ։

Առէլ ծնած դժուարութիւնն էր որ վերջերս Ենկիւրի խառդ խմբագրի մը գրել կուտար. — «Ընկերութեան ապահովութիւնը՝ պատերազմի շրջաններուն յատուկ արիւնի եւ կեանքի զոհողութեամբ ձեռք ձգելու շրջանը անցած է։ Արդի ընկերութիւնը ամէն օր նոր ճակատ մը պաշտպանութեան կը կարօտի։ Հիմա, պետութեան եւ մտական վարկն ու կարողութիւնը, ազգային դրամը, ազգային գործատունը, գաշտը, ճամբան, դպրոցն ու հայրենակցին առողջութիւնը՝ զէնքէն աւելի գերեվեր տարրեր են։ Պետութիւնը զանոնք ապահովելու համար հարկաւ դրամի պէտք ունի»։

Այո՛, ճիշդ է։ Բայց, ճշմարտագոյնն այն է, որ տուրքը՝ հայրենակցին առանց զգալու վճարելիք նիւթական պարտաւորութիւնն է, եւ ոչ թէ՝ իր անկասկած «վարկին, ելմտական վիճակին, հողին, գործատան, դպրոցական գործին» յատկացուելիք գումարներուն պարտադիր պանծումը. ·

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Մինչեւ 5000 զուտ շահ ունեցողներէ եւս զատ զատ տուրքեր կը գանձուին, նայած թէ ո՛րքան է շահը։

Վ. Ի.

Նոր գաղթականներ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը գրեն թէ շարժում մը կայ գաւառներու հայ տարագրեալներուն մէջ դէպի Պոլիս գաղթելու։ Այսպէս գաւառէն վերջերս Պատրիարքարան հասցէագրուած տեղեկութեանց համաձայն, մօտերս Պրուսէ Բէյլայէն (Եօզկատ) քսան ընտանիք (հարիւր հոգի) Պոլիս կը հասնին, նիւթական անձկութեան հետեւանքով։

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս 34 ընտանիքներ ալ Պոլիս հասնելով տեղաւորուեցան Սամաթիոյ կայանը։ Խնամատարութիւնը քննութիւն կը կատարէ, ինքնութիւնը զատելու համար։

NԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՀ՝ ԱՒԵՏԻՔ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ (ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ)

ՊԷՅՐՈՒԹ. — Ապրիլ 10 երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ, երբ Հայր Աբրահամ իր առօրեայ պտոյտէն տուն կը վերադառնար, ժամը 4.30ին յանկարծակի անհանգստութիւն մը կ'ունենայ, ու շուրջիններէ հազիւ կրնան զայն տեղաւորել իր անկողնին մէջ, մինչեւ բժիշկին գալը։

Բժշկական առաջին իսկ քննութիւնը կը հաստատէ կաթուածը։

Ժամ մը յետոյ ամբողջ քաղաքին հայութիւնը յուզուած էր առնելով լուրը, եւ ահա զայն տեսնելու կուգան իր բարեկամներն ու ընկերները։ Հիւանդը զգայազիրկ վիճակի մէջ էր։

Ութ օրուան կարճատեւ բայց ամուգին հարուածէ մը յետոյ, Հայր Աբրահամ կը փակէր իր աչքերը ապրիլ 18ին, երեքշաբթի առաւօտեան ժամը 7.30ին։ Զարմանալի զուգադիպում, անցեալ տարի նոյն այս թուականին յաջորդ օրը, չորեքշաբթի, կը կորսնցնէր իր կրտսեր զաւակը Արմէնը, 28 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

Այն ատեն երբ յուղարկաւորներու թափօրը կը վերադառնար տունը, ցուրտ հողին յանձնելէ յետոյ սիրելի Արմէնը, Հայր Աբրահամ խօսք կուտար տոկալ այս մեծ հարուածին տեսնելու համար անգամ մը եւս երկրին ազատութիւնը ու հոն փոխադրելու իր «Արմէկ ջան»ին աճիւնները։

Մուրազին չհասաւ բարի հայրիկը, մահը եկաւ եւ ինք ալ տարաւ սիրելի Արմէկին մօտ։

Ո՞վ է Հայր Աբրահամ։

×

Աւետիք Սահակեան ծնած է 1865ին, Ջալալ Օղլի մէջ։ Կը ստանայ իր նախնական կրթութիւնը տեղւոյն Նախակրթարանին մէջ, յետոյ կ'երթայ Թիֆլիս, պատրաստուելու համար պետական դպրոցի քննութեան։ Կը մտնէ Շուշիի գիմնազիոնը, որուն շրջանը աւարտելէ յետոյ կը մեկնի Թիֆլիզ, հետեւելու համար գիւղատնտեսութեան, եւ կ'ընդունուի Մոսկուայի գիւղատնտեսական ճեմարանը։

80ական թուականներուն, Մոսկուան այն վայրն էր, ուր կը հասնէին հայութեան ապագայ միտքերը, պատրաստուելու համար։ Հոն է որ իրարու մօտ կ'ուգան Քրիստափորը, Զաւարեանը, Շաթիրեանը եւ ուրիշներ, անոնց կողքին՝ նաեւ Հայր Աբրահամը։ Սատանալով համալսարանական դասախարակութիւն, կը կերտուի նաեւ իր քաղաքական եւ բարոյական դիմագիծը, եւ աւարտելէ յետոյ դպրոցի շըրջանը, կը հրաւիրուի Կովկաս, պաշտօնավարելու համար իբրեւ երկրագործական նախարարութեան քննիչ։

Հայր Աբրահամ կը պատկանի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան վեթերաններու փաղանգին։

Մեր կազմակերպութեան ծաղման օրերէն ի վեր ան եղած է միշտ գաղափարական եւ գործօն կուսակցական, արժանանալով բոլոր ընկերներու յարգանքին։

Համաշխարհային պատերազմի միջոցին, Աւետիք Սահակեան անդամ է Թիֆլիզի մէջ կազմուած Ազգային Բիւրոյին։ Ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ, Թիֆլիզի մէջ տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին Շրջ. ժողովը, ինչպէս նաեւ Ռուսահայերու առաջին պատգամաւորական ժողովը, որոնց երկուքին մէջ ալ կ'ունենայ գործօն մասնակցութիւն։

1918 թուականին, երբ ռուսական զօրքերը կը լքեն թրքական ճակատը, դուռ բանալով մեծ աղէտներու, Հայր Աբրահամ անդամ էր Անդրկովկասի սէյմին, եւ իբրեւ երկրագործական նախարար՝ դահլիճին մէջ։ Վրաստանեւ Ազրբէյճանի անկախութեան յայտարարութենէն յետոյ, Ազգ. Բիւրոյին հետ Հայր Աբրահամ կը մեկնի Երեւան։ Եւ յետոյ նախագահ կ'ընտրուի Հանր. Հայաստանի առաջին խորհրդարանին։ Բոլշեւիկներու ներխուժումին՝ կը բանտարկուի, բայց փետրուարեան ապստամբութեան ատեն՝ կ'ազատի։

Իր կեանքը եղած է օղակ մը տառապանքի։ Տարիներ չարունակ ապրեցաւ ներքը շատ ազդեցին վրան։ Ան կըքած էր այն մեծ հարուածին ներքեւ, կած էր այն մեծ հարուածին ներքեւ, որ խլեց իրմէ իր զաւակը։ Բայց տակաւին կը հաւատար թէ պիտի տեսնէ անգամ մը եւս Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը։

Մինչեւ այն մեծ օրը, երբ քու աճիւններդ պիտի փոխադրենք Մասիսի ստորոտը։

ՓԱՐ - ՍԱՄԷԼ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Մագնիսական ճառագայթումներ

Ամէն մարդ իր մէջ ունի որոշ չափով մագնիսականութիւն, որուն քանակը անձէ անձ կը տարբերի։

Այն անձերը, որոնք օժտուած են ուժեղային զօրաւոր հոսանքով մը, կրնան իրենց անձէն դուրս կենսական ուժային ալիքներ արձակել, եւ այս կերպով ուրիշներու վրայ ներգործել տիրապետող ազդեցութիւն մը։ Այս կարողութիւնը սովորաբար անուանական մագնիսականութիւն անունը կ'առնէ։ Ինչպէս ամէն կարողութիւն, մարդկային այս կարողութիւնն ալ վարժութեամբ եւ գործածութեամբ կրնայ զարգանալ։ Դիտուած է որ չափահաս մարդոց հինգ առ հարիւրը օժտուած է մագնիսական որոշ կարողութեամբ մը, եւ հինգ առ հարիւրը տրամադիր է կրելու անոնց ազդեցութիւնը։ Փորձարկուի մը մտային հրամանին անսասանող մէկը, կրնայ ընդունիլ ուրիշ փորձ կատարողի մը թելադրութիւնը։

Արթուն վիճակի մէջ գիտակցութիւնը, դատողութիւնը եւ կամքը ցոյց կուտան գործօն եւ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը։ Հոգին, այսինքն մարդկային կեանքին սկզբնական տարրը կը հսկակշռէ զգայարանական տպաւորութիւնները, կը վերլուծէ ու կը դատաւորէ զանոնք։

Կամքը կը ներկայացնէ երեք աստիճաններ, զօրաւոր, անհաստատ ու տկար։ Կամքին ուժը հոգեկան առողջութենէն ոչ նուազ չափով կախուած է նաեւ ֆիզիքական առողջութենէն։ Տկար մարդը զուրկ է կամքէ։ Գէշ մոլութիւններով ապականուած մարդը ամէն օր իրմէ կը պակսեցնէ մաս մը չարին դիմադրելու ուժէն եւ անզգալաբար կ'ոչնչացնէ իր կամքը։ Շարունակական թելադրութիւններ, մտքի պաշարումներ ... կ'անդամալուծեն կամքը, անկէ առաջ կուգայ հոգեկան ճնշմարիտ յօգնութիւն մը, եւ ասով մարդը կը հրաժարի իր կամքին գործածութենէն։

Քունի մէջ կամքին գործողութիւնը առժամապէս կ'ընդհատուի, մարմին վրայ կ'իշխեն միայն բնազդային կեանքին եւ անդրադարձ երեւոյթները։ Քնածութեան մէջ մարդը կը գտնուի արուեստական ու բռնազատուած քունի վիճակի մէջ, եւ ուղեղային յայտնի կեդրոններ անշարժութեան կը մատնուին։ Մագնիսական ազդեցութեան կրող այնպիսի գործողութիւններ և շարժումներ կը կատարէ, որոնց գիտակցութիւնը բնաւ չունի. իր կամքը ենթակայ է ուրիշի մը կամքին.

Ուղեղը օժտուած է մտային ճառագայթումներ արձակելու կարողութեամբ, այդ սկզբունքին վրայ հիմնուելով, կրնանք ըսել թէ զօրաւոր կամքով եւ ուժեղ մագնիսականութեամբ օժտուած մէկը, կրնայ իրմէ նուազ օժտուած մէկու մը կամքին վըրայ իշխել եւ զայն ստորադասել իրեններ։ Այս կարողութեան առարկայական յայտնութիւնը երեւան կուգայ մագնիսական քունին մէջ։

Մագնիսական տեսակէտով կարգ մը անհատներ կը մօտենան ելեկտրական կուտակիչներու, զորս կրնան ըստ կամս բեռնաւորել, այս դասակարգին կը պատկանին ոգեհարցական միջնորդները (médium)։ Մէջտեղ մը կամ պարզապէս քնածութեան ենթակայ անհատ մը, որ մագնիսական հոսանքով բեռնաւորուած է, կրնայ տարբաժանուիլ եւ ներգործել մասնաւոր հեռաւորութենէ մը, պահելով իր ըզգացողութեան եւ տեսողութեան զգայարանքները։ Ասկէ առաջ կուգայ հեռազգացութիւնը (télépathie)։ Այսպէս, մահամերձը կամ մահուան վտանգին մէջ գտնուող անձ մը, երբ կը փափաքի իր վիճակը ծանօթացնելու հեռակայ համակրող անձի մը, որ տրամադիր է ընդունելու իր մագնիսականութիւնը, այս վերջինը կ'ազդուի անկէ։ Կեանքի սովորական պայմաններուն մէջ, երբ մագնիսականութեամբ օժտուած մէկը յստակ, որոշ ու կորովի գաղափար մը կը յղանայ, այդ գաղափարը կամ թելադրութիւնը կը փոխանցուի ուրիշ անձի մը, որ տրամադիր է զայն ընդունելու, ասոր կ'ըսեն մտափոխանցում (transmission de la pensée)։

Մեր առօրեայ կեանքին մէջ յաճախ կը պատահի որ երբ մէկու մը վրայ կը մտածենք, այդ անձը մեզի այցելութեան կուգայ, կամ նամակ մը կամ լուր մը կը ստանանք անկէ։ Այցելուին կամ նամակագրին մագնիսականութիւնը մեզի կը փոխանցուի, ճիշդ այն պահուն երբ ան որոշում կուտայ մեզի այցելելու կամ նամակ գրելու։

Աւելի մտերմական կամ միջնաւոր պարագաներու մէջ յաճախ կը կրենք մեր շուրջը կամ մօտը գտնուող մագնիսական հոսանուտային ճառագայթումներուն ազդեցութիւնը. այսպէս, երբ մէկը սենեակի մը մէջ ուրիշներու ներկայութեան յօրանջէ կամ խնդայ, միւսները անկէ ազդուելով իրենց կարգին կը յօրանջեն կամ կը խնդան։

Ինչպէս ըսինք, անհատ մը որպէսզի կարենայ իր մագնիսականութիւնը ուրիշի մը փոխանցել, պէտք է որ ինք օժտուած ըլլայ մագնիսական զօրաւոր կարողութեամբ, ունենայ զօրաւոր կամք, ուժեղ նկարագիր եւ քաջառողջ մարմին։ Բարոյապէս ու ֆիզիքապէս տկար անձ մը չի կրնար պէտք եղած ուժգնութեամբ իր մագնիսականութիւնը փոխանցել ուրիշին, եւ ձեռք բերել պահանջուած արդիւնքը։ Ասկէ զատ, ան որուն վրայ կ'ուզենք ներգործել մեր մագնիսականութիւնը, անհրաժեշտ է որ տրամադիր ըլլայ ընդունելու մեր ներգործութիւնը, հակառակ պարագային կարելի չէ նըպաստաւոր կամ բարերար ազդեցութիւն մը ներգործել անոր վրայ։

Մարդկային մագնիսականութեան ճառագայթումները կոչուած են ամենակարեւոր դեր մը կատարելու մեր առօրեայ կեանքին մէջ, առաջ բերելով մագնիսական ու բնախօսական խիստ հետաքրքրական երեւոյթներ.

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Ցաղթական բոլոր ճակատներուն վրայ». ահա Ֆրանսացիներուն կիրակի օրուան հաշուեցոյցը։ Նախ օրուան գլխաւոր դէպքը՝ Ֆրանսա — Սպանիա ֆութպոլի մրցումը, որուն արդիւնքին նախատեսութեան մէջ սրխալած կ'ինք «շատ քիչ հաւանական» նկատելով ֆրանսական յաղթանակ մը, որ իրականացաւ կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի մարզարանին մէջ, մօտ յիսուն հազար հանդիսատեսներու ներկայութեամբ։

«Անսպասելի բան մը փոխուած է ֆրանսական ֆութպոլի կազմակերպութեան մէջ։ Պէ՞տք է հետեւցնել թէ բաց է բաց «փրոֆէսիոնէլ»ութիւնը ընդունելէ վերջ ֆրանսայի խաղացողները մեծ յառաջդիմութիւն ցոյց կուտան — արդիւնք իրենց աւելի խնամուած փորձերուն եւ մարզիկներու մեթոտին։ Ցարդ գիտէինք թէ Ֆրանսացիներուն եռանդը, առուգութիւնը, վճռականութիւնը եւ գերազանցութիւնը կրնային մասամբ փոխարինել խաղին բուն «թէքնիք»ը, բայց այս տարուան արդիւնքները կանոնաւորութիւն եւ հետեւողականութիւն ունին, ինչ որ որոշ աշխատանքի մը պտուղն է։ Իրաւունք ունէին ուրեմն Սպանիացիները, որոնք վերապահ էին մրցումէն առաջ իրենց յայտարարութեանց մէջ։

Հինգերորդ անգամն էր, որ երկու ազգերու ֆութպոլի խումբերը դէմ առ դէմ կը գտնուէին։ Նախորդ չորս անգամներով Սպանիացիները յաղթական ելած էին, վերջին անգամ՝ 1929ին Սարակոսի մէջ տարած ըլլալով ջախջախիչ յաղթանակ մը 8—1ով։ Ֆրանսական ազգ. խումբը չորրորդ անգամն էր որ այս տարի կը մրցէր։ Ինչպէս գիտենք, ան նախ պարտուեցաւ Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբէն Փարիզի մէջ, հաւասար մնաց Պերլինի մէջ Գերմանիոյ հետ եւ յաղթեց Պելճիքայի՝ Փարիզի մէջ։ Առաջին մրցումէն ի վեր խումբը մեծ փոփոխութիւն մը չէ կըրած, ինչ որ նպաստած է անոր տալու անհրաժեշտ ներդաշնակութիւնն ու համընթաց խաղը։ Կիրակի օր Ֆրանսական խումբը հետեւեալ կազմն ունէր, բերդապահէն դէպ ի ձախ յառաջապահ. — Տէֆօսէ (Օլէմփիք Լիլ), Վանտուրէն (Օ. Լ.) եւ Մաթիէր (Սոշօ), Տիանեը (Ռասինկ, Փարի), Քոցսար (Մոնփէլիէ) և Տէլֆուր (Ռ. Փ.), Ալրաէէ (Քլիւպ Ֆրանսէ), Ժէրար (Մոնփէլիէ), Նիքոլա (Ռուան), Ռիօ (Ռ.) եւ Լանժիլէր (Էքսէլսիոր Ռուպէ)։ Ասոնցմէ Վանտուրէն եւ Քոցսար մրցման 40րդ վայրկեանէն առաջ վիրաւորուելով դուրս ելան եւ բարեկամական խաղերու մէջ ընդունուած սովորութեան մը համաձայն իրենց տեղը առին Քօթընիէէ (Ռուպէ) եւ Վէրիէյաթի (Ռ.)։

Առաջին խաղամասին 35րդ վայրկեանին էր որ Լանժիլէրի մէկ «փասս»ին վրայ, կեդրոնի յառաջապահները դէպ ի Սպանիացիներուն բերդը խուժեցին եւ գնդակը ղրկեցին ներս, հակառակ հռչակաւոր բերդապահ Զամորայի խոյանքին։ Երկրորդ խաղամասին սկիզբը Ֆրանսացիները չարունակեցին նեղել Սպանիացիները, որոնց բերդապահը սակայն յաջողութեամբ դէմ դրաւ բոլոր յարձակողականներուն։ Ցետոյ կո՛րզը եկաւ Ֆրանսացի բերդապահի՛ն՝ ցոյց տալու իր կարողութիւնը եւ բաւական հետաքրքրական խաղէ մը վերջ մրցումը վերջացաւ Ֆրանսացիներուն յաղթանակով 1—0ով։

Սպանիացիները այս կիրակի օր կը մրցին Սերպիոյ դէմ Պելկրատի մէջ եւ անցեալ կիրակիի մրցումէն վերջ մեկնեցան Եղբիականի եզերքը քիչ մը հանգչելու։

⁂ Ֆրանսական յաղթանակ հեծելանուորդութեան մէջ. Փարթէլեի շահելով Փարիզ — Ռուպէ վազքը ճիշդ 11 ժամէն կարելով 381 քիլոմեթրոց ճամբան, ինչ որ կ'ընէ 34 քիլ. 636 ժամական արագութիւն մը։ Պելճիքացիները, որոնք Զատկի օրը առաջին եկած էին Ռուպէի մէջ, այս անգամ իրենց մայրաքաղաքին մէջ իսկ անոնք տուին Ֆրանսացիի մը առջեւ, ինչ որ երբեք չէր պատահած 1922էն ի վեր։

⁂ Մոնթէ - Քարլոյի մէջ ամէն տարի տեղի կ'ունենայ ինքնաշարժ մրցում մը ինքնաշարժ կառքերու համար, ... որոնք պարտաւոր են հարիւր անգամ քաղաքին մէջէն իսկ պատրաստուած ... ամբողջ մէջ ... Այս վազքը կը պահանջէ մեծ ... եւ վարպետութիւն ... վարիչներուն կողմէ։ Երկու ... մեծ հակառակորդներն էին՝ ... տալական «Ալֆա Ռոմէօ» եւ ֆրանսական «Պիւկաթի», որոնք արձանագրուած 18 կառքերու մեծամասնութիւնը կը կազմէին։ Երկու մեքենաներուն երկու լաւագոյն վարիչները մրցման ամբողջ տեւողութեան յառաջացան քով քովի։ 99րդ շրջանին էր որ «Պիւկաթի»ի վարիչը՝ ... վարիչին առաջ անցաւ եւ մրցումը վերջացուց յաղթականօրէն, իր հակառակորդ Նիւվօլարիի կառքը ... դարձում մը ունենալով չկրցաւ հետեւիլ իրեն։ Ցաղթականին ժամական արագութիւնն է եղած մօտ 92 քիլոմեթր։

Ժ. Ե.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՆՏԻՊՆԵՐԸ

Հայաստանի Պետական Թանգարանի գրական բաժնի վարչութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ արեւմտահայ գրականութեան ... սին։ Ձեռնարկներ եղած են հաւաքելու մասնաւորներու մօտ գտնուող ձեռագիրներ, նամակներ, ... յիշատակներ, յուշեր, նկարներ ... Եւ այս առթիւ դիմումներ կատարուած են ամէն կողմ, որպէս զի ո՛վ որ արժէքաւոր մատենագրական մը մէկ անտիպ գրութիւն կամ նկարը ունի, ղրկէ ուղղակի Երեւան, Պետական Թանգարան, Եզովեան փողոց, թիւ 18։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ կատարուած վերջին վիճակագրութեան համաձայն Հայաստանի մայրաքաղաքին բնակչութեան թիւը, որ 1931 յունուար 2ին 102,000 էր, այս տարի յունուար 1ին հասած է 115,000ի։

Ջուր ու ճեղեղ

Սարտարապատէն կը հեռագրեն ապրիլ 2 թուականով. — Մաստարայի հեղեղատը յորդած է եւ ողողած դէպի Լուկաշէն տանող ճամբան։ Այդ պատճառով անհնար դարձած է պահածոյի գործարանը նաւթամթերք փոխադրել։ Մեքենաշարժ արօրները վար կայ որ առանց վառելանիւթի ... Մաստարան ողողած է նաեւ Սարտարապատի և Գէչէլուի միջեւ գտնուող դաշտերը. Հեղեղումներուն դէմ ... ուած պայքարը չարիքին առաջքը առնելու անզօր է։

ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆ, 2 ապրիլ. — Գետին ծածկուեցաւ ձիւնի հաստ շերտով. Դաշտային աշխատանքները դադրեցան։

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԷ (Սիսիան), 1 ապրիլ — Ձիւն կը տեղայ։ Գարնանացանի աշխատանքը կանգ առաւ։

ԴԻԼԻՋԱՆ, 2 ապրիլ. — Արեւոտ կիրակի դերէն յետոյ անսպասելի մարտ 31ին ձիւն տեղալ սկսաւ.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Վասիա Մալխասեան մասնակարգ ... ման գործավար նշանակուած է։

Այս տարի մանկավարժական ... ոը և դպրոցները 1000 չըջանաւարտ պիտի ունենան, որոնք 933—34 ուսումնական տարեշրջանին պիտի ...

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Թուրքը կը սպառնայ

«Կոփոտիններ, հակնաւ՛նք ...»

«Ճիւմհուրիյէթ»էն առնելով, հրատարակած էինք Պոլիս բնակող Թուրքի մը նամակը, ի պատասխան Պուլկար խմբագիրներէն Ալիպէյի մէկ յօդուածին։

Ահա այդ յօդուածը.—

Թագկրատի դէպքը, բոլոր Թուրքերուն սրտին մէջ խոր նողկանք եւ ցաւ առաջ բերած է. Շնականութիւն է վրդովել մեռելներու յաւիտենական անդորրը, եւ ո՛ր երկրի մէջ եւ ո՛ր ազգի կողմէ ալ կատարուի՝ միշտ նողկանք կը պատճառէ։ Ի՞նչ է արդեօք չարժառիթը բարեկամներու վայել այս արարքին։ Պուլկարիայէն հասած լուրերն ու կատարուած խուզարկութիւնները չեն կրնար չքմեղացնել եւ ծածկել դէպքին ուշագրաւութիւնը

Հակառակ անոր որ պուլկար վարիչները կը գնահատեն Թուրքին բարեկամութիւնը, ամէն կողմէ շրջապատուած ըլլալով թշնամիներէ, մաս մը Պուլկարներ չէշտուած ոխ մը ունին Թուրքին դէմ։ Ահա միակ պատճառը որ միշտ դէպքերու տեղի կուտայ Պուլկարիոյ մէջ.

Թէեւ բառ երեւոյթին անկարեւոր, բայց իրականին մէջ խիստ ուշագրաւ կը ստամնաբուժական վարժարանի մէջ տեղի ունեցած դէպքը։

Ցածախ կրկնուած այս դէպքերը այն տպաւորութիւնը կը թողուն մեր վրայ թէ, պուլկար բարեկամութիւնը պիտի տեւէ «մինչեւ որ կամուրջը անցնուի»։ Ան ոչ թէ բարեկամութիւն, այլ կեղծաւորութիւն մըն է։

Եթէ դեռ կան Պուլկարներ, որոնք կերպովն խորհին, չենք կրնար դատել մեր զարմանքը։ Միայն թէ, կարելի է գիտնալ որ այսպիսիները մեծամասնութի՞ւն են թէ ոչ։

Այս վերջին ողբերգութենէն յետոյ, որ խիստ անցաւ իր նախորդները, կը հարցնենք.

— «Կոփոտիններ, հակնա՛նք, բարեկա՞մ ենք թէ թշնամի ...»։

Իսկ Ֆէյհամի Սաֆա պէյ, Ճոյն թերթին մէջ, «Կը սպառնա՛յ» խորագրով կը գրէ.

— Եթէ Պուլկարիոյ այս չնական դէպքերը տեղի ունենային — նոյն իսկ պատահաբար — քանի մը Թուրք դատարկապորտներու կողմէ, եւրոպական «ամենօ»ները, տեղատարափի նման, հեռացուած պիտի դրէին ամէն կողմ.

— Վայրագ Թուրքերը քարուքանդ կ'ընեն պուլկար գերեզմանները, կը ջարդեն դիակները, ծառէն կը կախեն ողերը։

Չենք գիտեր թէ, ի՞նչ պիտի ըսեն հիմա.

կայ այս խնդրին մէջ այն է թէ պուլկար կառավարութիւնը կը դատապարտէ եղածը։

Աւելցնենք թէ որ եւ է երկրի մէջ Թուրքին կրած ցաւէն բնական է թէ մենք կ'աղդուինք։ Բայց եւ այնպէս նոյն կերպով պիտի արտայայտուէինք, եթէ յարձակումի ենթարկուած գերեզմանատունը ո՛չ թէ Թրքական, այլ ուրիշ ազգի մըն ալ կը պատկանէր

«Հայէր», այս առթիւ կը գրէ.

— Երբ առաջին անգամ լսեցինք լուրը, բացագանչած էինք.

— Տակաւին կան այնպիսի արարածներ, որոնք դիշատիչ անասունի մը երեւոյթը կուտան մարդկութեան։

Այսօրուան բարեկամ պուլկար հողին վրայ, առնոք այդ հողերուն տիրապետողներէ աւելցած բուռ մը Թուրքերու գերեզմանները քքքրող ձեռքեր, տապանաքարերը կոտրող մուրճեր եւ բրիչներ գտնուիլը կրնայ զարմանքի մատնել այն Թուրքը, որ գիտէ, խիստ տեղին ըլլալով, իր սրտին մէջ թշնամութիւն ու բարեկամութիւն ալ մնուցանել։

Բայց խորուեցանք։ Անոնք որ կը գործեն այս վայրագութիւնը, այն հիներն են որ չեն գիտեր թէ ժամանակը փոխուած է, դէպքերը բոլորովին նոր գոյն մը առած են։ Անոնք նախկին արեան ծարաւիներն են, մահ փնտռողներ են ...։

Երբ կը դրենք այս տողերը, յանուն պուլկար երիտասարդութեան ամօթ կը զգանք։

ՈՐՈ՞ՆՔ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» արձագանգ կ'ըլլայ Պուլկարիոյ իր բղթերցողներէն մէկուն գրութեան, որ ետեւեւեալ կերպով կը ներկայացնէ միջադէպը.

— Այս աղէտին պատասխանատուներն են «Բոտնա Զաչթիտա» կազմակերպութեան ետին ապաստանող կարգ մը կալուածական հասարակներ, որոնք պարբերաբար կը գրգռեն այս կազմակերպութեան անդամները եւ Տէլիօրմանի Թրքական կալուածները այրել տալով ու երբեմն ալ Թուրքեր սպաննելով, ահ ու սարսափի կը մատնեն բնակչութիւնը, որպէս զի իրագործեն իրենց նպատակները։

Անոնք առիթէն օգտուելով, ամենաչնչին գիներով ծախու կ'առնեն յիշեալ գժբախտներուն հողերն ու ստացուածքը։ Միւս կողմէ, կառավարութիւնն ալ զաղթել ուզողներուն դրամը կ'առնէ իբրեւ ուրքի փոխարժէք եւ այս անգամ այսպիսիները բոլորովին զուրկ կը մնան նիւթական ամէն միջոցէ։

Գալով գերեզմանատան միջադէպին, անոր նմանը պատահած է ասկէ շուրջ 22 տարի առաջ, երբ բռնի կերպով գրաւուած է գերեզմանատան առձենամեծագոյն մասը։ Այժմ երբ այս փոքրիկ կտորն ալ առնուի, Թուրքերը ո՞ւր պիտի թաղեն իրենց մեռելները։

«ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ ՀԱՆԳԻՍՏ ՉԵՆՔ ՔՆԱՆԱՐ ...»

Սատրի Էտհէմ պէյ, «Վագըթ»ի մէջ, Ռազկրատի միջադէպին առթիւ, «Պուլկար սահմաններէն անդին» խորագրին տակ կը գրէ.

— Պուլկարիոյ հողը, Թուրքերուն համար, զամով պատած տակառ մը եղած է կարծես։ Բազմութիւն մը կայ, անպաշտպան անձերու կտրուած գլուխներուն շուրջը։ Այս բազմութիւնը կը բաղկանայ անոնցմէ, որոնք ո՛չ մէկ ցաւ կը զգան Թափուած արիւնին համար։ Թրքական տուները կ'այրին։ Այս բազմութիւնը պաղարիւնով եւ առբինոտ աչքերով կը դիտէ հրդեհը, բացերուն պարզած տեսարանը։

Պուլկար սահմանները կ'նրկարին նման Թուրի մը, ուրկէ արիւն կը կաթի։ Կարծես մէկ մէկ «կիյոթին»ներ են սահմանի բերդերը։

Զգուանքով վեր պիտի առնէինք այս տեսարանը, աշխարհի ո՛ր ծայրն ալ պարզուէր։ Աւելին ըսելու չէ որ կը խօսինք Պուլկարիոյ Թուրքերուն մասին, որոնք պուլկար հայրենակից ըլլալէ տարբեր յանցանք չունին Մենք կը բացատրենք պարզապէս բռնութեան եւ ողբերգութեան սատկութիւնը։

Գիշերները հանգիստ չենք կրնար քնանալ սահմանին այս կողմը, Պուլկարներէն հասած ողբ ու կոծէն, Թուրք գերեզմանները բացող բահերու, անպաշտպաններու գլխուն պայթած ռումբերու ձայնէն։

Այս ի՞նչ անվերջանալի ծարաւ արիւնի, այս ի՞նչ արիւնոտ աչքերով առատակութիւն։

Ամէն մարդ կրնայ կորել անպաշտպանին գլուխը։ Պէտք չկայ նոյն իսկ մարդ ըլլալու, բախալու համար գերեզմանները։ Բորենի մը խիստ լաւ կերպով կրնայ ընել ատիկա։

Մարդկութիւնը միայն ծունկ ծեծելու եւ ողբ ու կոծ արձակելու մէջ չէ։ Ի հարկին, պահպանելու համար մարդկային իրաւունքները, Թուրքն ալ ունի քաղաքակիրթ զէնքեր, որոնց կրնայ դիմել։ Վերջին անգամ զարձեալ կը յուսանք թէ, պուլկար կառավարութիւնը առիթը չպիտի փախցնէ այլ եւս, որպէս զի հայրենակիցներու միջեւ տիրապետեն օրէնքները։

«Վագըթ»ի մէջ, Սատրի Էտհէմ պէյ «Երիտասարդութեան ձայն»ը խորագրով կը գրէ.

— Երէկ, Թուրք ուսանողութիւնը հասունութեամբ եւ գիտակցօրէն արտայայտուեցաւ, նման մեծ զարկերու մեծ հերոսներուն։

Վստահ եմ թէ Թուրք երիտասարդութիւնը ամէն քայլափոխին լսեց Մարիցայի անդիի կողմէն, դանակներու տակէն հասնող ցաւի ձայները։ Պոլսոյ հորիզոնէն դիտեց ռումբին, դանակին եւ բահին գծած պատկերները։

Մեր երիտասարդները իրենց պատմութեան մէջ ոչ մէկ օր փորձած են կռուիլ մեռելներուն դէմ։ Մենք ազնիւ ժողովուրդ մըն ենք, բայց ողջերուն դէմ կը կռուինք, եւ ի հարկին գիտենք կռուիլ։ Ասոր համար է որ մեր երիտասարդները նոյն իսկ ծաղկեպսակ դրին պուլկար գերեզմաններու վրայ։

Բայց կը հարցնենք Պուլկարներուն.
— Բարեկա՞մ թէ թշնամի ենք։

Իսկ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ, Ֆէյհամի Սաֆա պէյ, խօսելով թուրք երիտասարդութեան պուլկար գերեզմանի մը վրայ դրած ծաղկեպսակին, կ'աւելցնէ.

— Երբ թշնամիներ, փոխան գնդակի ծաղիկ նետեն իրարու, չուտով դրախտ կը դառնայ աշխարհ, որովհետեւ այդ ծաղիկները շատ աւելի գեղեցիկ եւ ազնիւ են, քան ռմբաճայթը, ատելութիւնն ու պայթումը

ՊՈՒԼԿԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑ ՄԸ ԴԷՄ

Հայտէր Ռիւաճայով տեսակցած է իր Սոֆիայի թղթակիցին հետ։ Այդ տեսակցութենէն յետոյ հետեւեալ տողերը կը գրէ.

— Մեր թղթակցին հետ տեւական վերջ, նոր իրողութեան մը առջեւ գտնուեցանք։ Մեր մէջ մէկը կ'ապրի, որ սխալ կերպով հաղորդած է Թուրք երիտասարդութեան այնքան գեղեցիկ շարժումը։

«Թուրք երիտասարդութիւնը, կ'ուզէր պուլկար գերեզմանատունը քարուքանդ ընել, բայց չյաջողեցաւ» ձեւով հեռագիր մը քաշելով, այդ մարդը պուլկար հանրային կարծիքը մեր դէմ գրգռել ճգնած է։ Այդ մարդը Թապաքօֆ կը կոչուի, որ պուլկարական «Զօրա» թերթին Պոլսոյ թղթակիցն է։ Ստուգեցինք որ այդ մարդը վեց ամիսը անգամ մը Թուրքիոյ մասին իր թերթին սխալ տեղեկութիւններ հաղորդելէ զատ ուրիշ պարտականութիւն մը չունի։

Այս մարդուն աչքերը կոյր եւ ականջները խո՞ւլ են, որ Թուրք երիտասարդութեան կատարած խաղաղ ցոյցը Ռազկրատի վայրագութեան դէմ, իրականութեան անհամապատասխան ձեւով մը ներկայացուցած է։

Կազաքի գործով զբաղող Թապաքօֆի յետին նպատակը այդ հեռագիրն իսկ ցոյց կուտայ։ Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ, հանրապետական երիտասարդութեան զգացումներուն սխալ թարգման հանդիսացող այդ անձը, կը հասկցուի որ ուրիշ գործերով ալ կը զբաղի։

Թապաքօֆի, «Զօրա»ի քաշած սուտ ու սխալ հեռագիրը մաքուր Պուլկարներու հանրային կարծիքը Թուրքիոյ դէմ լարելու բնոյթ կը կրէ։

Դէպքը իրականութեան անհամապատասխան ձեւով ցոյց տուող այս մարդը պէտք է որ ժամ առաջ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս հանուի։

ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ռազկրատի միջադէպին եւ Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած ցոյցերուն հեղինակներուն մասին կը շարունակուին քննութիւնները երկու կողմէն ալ։

«Սոն Փօսթա» կը տեղեկացնէ թէ Ռազկրատի միջադէպին հեղինակները 350 հոգի էին։ Պուլկար կառավարութիւնը հարցաքննած է 60 հոգի, եւ ձերբակալութեան առած 11 հոգի։ Պուլկար ժողովուրդը ցոյցեր կը կատարէ, որպէս զի ազատ արձակուին ձերբակալուածները։

Պոլսոյ մէջ եւս կը շարունակուին հարցաքննութիւնները անոնց, որ մասնակցեցան ցոյցերուն։ Մեծամասնութեամբ Թուրք ուսանողներ են հարցաքննուողները Նախապէս գրոյց շրջեցաւ թէ կառավարութիւնը որոշած է լուծել Թուրք Ուս. Միութիւնը։ Սակայն Պոլսէն հասած նոր թերթերը կը գրեն թէ տակաւին լուծման հրաման չէ եկած։ Նկատելով որ ցոյցը Միութեան կողմէ կազմակերպուած չէ, հաւանաբար խիստ որոշում չի տրուիր Միութեան մասին։ Միւս կողմէ, Միութեան Վարչութեան անդամները ձերբակալուած ըլլալով, ուսանողները որոշած են արտակարգ համաժողով գումարել, կացութիւնը քննելու, Էնկիւրի դիմելու համար։ Ժողովին պատգամաւորները հեռագիր ղրկեցին Կազիին, Ըսմէթ փաշային, արտայայտելով ուսանողներու հաւատարմութիւնը եւ խնդրելով չլուծել Միութիւնը։

Հարցաքննուած ուսանողներու թիւն է 80։ Մեծ մասը ազատ արձակուեցան։ Ազատ արձակուածներուն մէջ կան նաեւ Հայեր ու Յոյներ, — Օննիկ, Յակոբ, Պերճ, Սուրէն, Փրոտրոմոս։ Ձերբակալուածները 23 հոգի են։

Ձերբակալուածները կը պնդեն թէ ցոյցը կազմակերպուած չէր եւ ինքնաբուղխաբար փորձեր կ'ընեն։ Ընդհակառակն իրաւաբանական վարժարանի ուսանող մը, Ռազկրատցի Իրֆանն մը, Սունկուր Համդի, որ ցոյցին պահուն կրակոտ ճառ մը խօսած էր, հարցաքննութեան ընթացքին, ըսաւ.

— Ռազկրատցի եմ։ Պուլկարները ամէն առթիւ կը հալածեն Թուրք փոքրամասնութիւնը։ Եւ ամէն Թուրքի նման, ես ալ բնականաբար ազդուած եմ անոնց յարուցած տգեղ դէպքերէն։ Երբ տեսայ որ հոս ցոյց կը կատարուի, ենթադրելով թէ արտօնուած է օրինական արտօնութիւնը, բնական զգայ մասնակցիլ անոր։ Ես ալ, բոլոր ուսանողներու նման, ցասումս արտայայտող կարգ մը խօսքեր ըրի։ Արդէն, հակառակ այնքան յուզուած ըլլալուն, Թուրք երիտասարդութիւնը որեւէ ծայրայեղութիւն չգործեց, այլ ընդհակառակն ծաղկեպսակ դրաւ պուլկարական գերեզմանատան վրայ։

Կառավարութիւնը աշխատելով հանդերձ դատապարտել եւ պատժել Թուրք ցուցարար ուսանողները, կը փնտռէ այն Պուլկարը, որ Պոլսոյ թղթատարին միջոցաւ ծանր նամակ մը ուղղած էր Թուրք թերթերուն։

* * *

— Միակ մխիթարական կէտը որ գիւղական դպրոցները։ Այսպէսով, գալ տարի ժողովրդական վարժարանները լիովին ապահովուած պիտի ըլլան ուսուցիչներով։

— Մարգսիզմ — Լէնինիզմի կաճառին յանձնարարութեամբ Ռուբէն Թէրլէմէզեան սկսած է կազմել ու խմբագրել Կոմինտերնի վարչական ժողովներու ժողովածուն։ Այդ ժողովածուին համար տրամադրելի նիւթեր անցողներէն կը խնդրուի ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Երեւան, Թումանեանի կայան, Ռ. Թէրլէմէզեանի։

Նշւում կը տօնուի ժողովրդական արուեստագէտ Ամօ Խարազանի բեմական գործունէութեան 30ամեակը։ Երեւան թատրոններէն մէկը Ցորեկարին անունը պիտի կրէ։ Մոսկուայի եւ Լենինկրատի թատերական կեանքը ուսումնասիրելու համար ամիս մը արձակուրդ կը տրուի իրեն՝ ծախքերը պետութենէն վճարուելով։ 200 րուբլի միանուագ գումար մը նուէր պիտի տրուի իրեն։

Պետական օփերայի նուագախումբը մարտ 27ի համերգը նուիրած է բացառապէս «քոմփօզիթէօր» Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեանի ստեղծագործութիւններուն. Նուագախումբը նուագած է «Սեդա» օփերայէն կտոր մը եւ «Աղթամար» սիմֆոնիք պատկերը.

Դրագիտուհի Մարիէթթա Շահինեանի գրական — հասարակական գործունէութեան 30ամեակը տօնուած է Մոսկուայի մէջ։ Հայաստանի գրողներուն ընկերակցութիւնն ալ նախապատրաստութիւն կը տեսնէ տօնելու յոբելեանը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սուտ մը

Գ. Վահան Մալէզեան իր տպարկը դրուած փաստաբանութիւնը դուրս հանելով, երրորդ անգամ ըլլալով, կը գրէ «Ապագայ»ի մէջ թէ 500 փրանք նպաստ մը ուզած եւ ստացած չըլլալուս համար է որ այսքան ժամանակ է դէմ եմ գրած իրեն։

Այս անգամ սակայն կը խոստովանի — գիտնալով — որ ես իրմէ դրամ չեմ ուզած այլ իմ բարեկամս Գ. Արտաշէս Յովհաննէսեանն է որ այդ բանը ըսած է իրեն։

Կ'ըսէ նաեւ թէ «Սիդոնեա» մը նուէր ստացած է հրատարակիչ Արտաշէս Յովհաննէսեանի ձեռքով եւ հրատարակիչին ու հեղինակին կողմէ։ Երբ հեղինակ մը իր գիրքը գրողի մը նուէր կ'ընէ՝ անպայման ձօն մը կը գրէ ու կը ստորագրէ։ Արդ, կը հարցնեմ Գ. Մալէզեանին որ կրնա՞յ ցոյց տալ «Սիդոնեա» մը որուն վրայ իմ գիրովս ձօն մը ըլլայ. ինչպէս նաեւ ստորագրութիւնս։ Ես Մալէզեանի նըման անտաղանդ գրողի մը եւ անարժէք թիփի մը գիրք չեմ կրնար նուիրել։

Գալով 500 փրանքին՝ կրնա՞յ ցոյց տալ նամակ մը որով իրմէ դրամ ուզած ըլլամ։

Առաջին ու երկրորդ անգամ լռեցի՝ բայց հիմակ ահա խօսեցայ։

Ընթերցողին կը թողում որակել զինքը . .

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽՄԲ. — Այս առթիւ Գ. Մալէզեան մեր թերթին ալ ակնարկութիւն մը ընելով՝ «քինախնդիր» կ'որակէ։ Եթէ Գ. Մալէզեան հայերէն գիտնայ,— իր Թրքավարին մենք չենք հաւկնար,— «քինախնդիր» չի կոչեր (բառը տեղը չէ) արդարադատ թերթ մը, «Յառաջ»ը։

ՄԱՄՈՒԼ

«Հայաստան»

«Ցուաքեր» այս խորագրին տակ խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (19 ապրիլ).—

Մեր Մայր Հայրենիքը չէ այդ. եւ ոչ ալ Ռէփըլըի սահմանագծած երկիրը, որ պիտի տրուէր մեր ազգին՝ իբրեւ փոխարինութիւն իր բազմամեայ արիւնայորդ աղօրումներու, ոչ ալ, վերջապէս, ողորմութեամբ Մոսկուայի «անկախութիւն» վայելող անդամատ Հայաստանը։

Զուիցերիոյ խաղաղ անկիւններէն մէկուն մէջ՝ Լեմանի ափին ծուարած կրթական հաստատութիւն մըն է, մէկ հատիկ մարդու ջանքերով կեանքի կոչուած եւ անոր իմաստուն յեղաշրջումով այդ խորհրդանշական անունով կնքուած։

Հայ տառապանքի սերունդին բեկորներն են որ կը դաստիարակուին հոն

Եւ սակայն այդքանով չի լրանար հաստատութեան պաշտօնը. այն պահուն, երբ մեր որբերուն թիւը հարիւր հազարէ աւելի էր, քանի մը տասնեակներու համար ապաստան եւ կրթութիւն ապահովելը չէր կրնար ուշադրաւ պարագայ մը ներկայացնել. ու նաեւ կարելի պիտի չըլլար արդարացնել այն, որ հաստատութիւնը նըման նուիրական անունով մը կոչուած է.

Քրաֆթ Պոնարի գործը սոսկ որբախնամ ձեռնարկ մը ըլլալէ շատ աւելի է։ Նախ, հայ որբերը հոն ոչ միայն ազգային կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն կը ստանան, այլեւ տրամաքսաւ իրենց վիրենք դուրս ազգային միջավայրի մէջ կը զգան. այդ կողմէն ամէն ինչ հոգացուած է ծայրայեղ [illegible] Այս հաստատութիւնը իսկապէս «փորձնական ագարակ» մըն է, ու ծրնեւ եկող բազմաթիւ սերունդները — յաճախ բարձր քաղաքական — գիտնականական շրջանակներէ, որոնք շատ աղօտ գաղափար ունին հայութեան մասին, կը ծանօթանան Հայուն, իր կարողութեանց եւ ձգտումներուն։ Եւ վերջապէս, Գրինէն գիւղին մօտ կառուցուած փոքրիկ «Հայաստան»ը մշտական memento — յիշեցում մըն է ոչ միայն հոն պատսպարուած որբերուն, այլեւ հանուր հայութեան՝ իրենց Մեծ Հայաստանի մասին։

Մինչեւ օրս ալ Հայերու կողմէ ինքնաբերաբար տրուած նուէրները շատ չնչին եղած են. հաստատութիւնը կը պահուէր այն միջոցներով, զորս կը Հայութեան Զուիցերիացիները կամ կը հանգանակէր ինքը Պոնար։ Այդ նպատակով ան յաճախ երկարատեւ ճամբորդութիւններ կատարած է, այցելելով նաեւ Եգիպտոս ու Ամերիկա։ Վերջին տարիները, սակայն, տնտեսական հետեւանքով կամ պարտքերով նուիրատուութիւնները այնքան նուազած են, որ հաստատութիւնը ինքն ալ տագնապի մատնուած է։

Հայ ժողովուրդի անմահ բարեկամը՝ ասքեթ Լեփսիուս, որ իր ամբողջ ժամանակն ու կարողը նուիրած էր անոր դատին, իր մահէն առաջ ձեռնարկած էր տեսակ մը հայկական հանրագիտարանի կազմութեան, որ՝ լոյս տեսնելով գերմաներէն, [illegible] հայ պատմութեան, գրականութեան, արուեստին, քաղաքական, ընկերային տնտեսական վիճակին եւայլն։ Այս հավելու համար դրքին հրատարակութիւնը, ան դիմած էր քանի մը հայ հաստատութեանց եւ հարուստ անհատներու։ Բայց անոնք ըսաւ [illegible] պատասխանած, իսկ միւսներն ալ ցոյց տուած էին, թէ ի վիճակի չեն սեւէ [illegible] Լեփսիուս, ինչպէս յայտնի է, [illegible] 1894էն, հիմնած ու վարած էր, բացառաբար գերմանացիներէ եւ զուիցերիացիներէ [illegible] ներով, բազմաթիւ [illegible] տատութիւններ՝ դպրոցներ, հիւանդանոցներ, գործարաններ, [illegible] միլիոններ ծախսուած են, եւ [illegible] մէկ քանին մինչեւ օրս ալ իր [illegible] նակեն իրենց գոյութիւնը։ Ալ [illegible] յիշեր հայկական դատին նուիրած իր հրատարակութիւնները՝ գիրք, [illegible] մի առեւ [illegible] իր արտաքսման Գերմանիոյ սահմաններէն։

[illegible] կը կատարէ. Ներկայ խուռն քաղաքական պայմաններու մէջ ան միակ եւրոպացին է, որ՝ յի անկեղծ համակրանքով հայերու հանդէպ եւ ուժեղ իր բարոյական հեղինակութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ թէ այլուր կրնայ պաշտպանի կը հանդիսանայ հայ դատին։ Իր գործունէութիւն [illegible] գերադանցապէս քաղաքական է, եւ իր հետապնդած [illegible] ներուն կը ծառայէն նաեւ իր հաստատութիւնները

Հայութիւնն է, ուրեմն, ամէնէն առաջ, որ իր նիւթական զոհողութիւններով պէտք է օգնութեան հասնի մեր զուիցերիացի բարեկամին»։

ՏՈՔԹ. ՍԱՋԷՐԻ ԴԱՏԸ

Պելկրատի մէջ այս օրերս տեղի կ'ունենայ խրւար գիւղացի ազգայնական կուսակցութեան պետ Տոքթ. Մաչէքի դատավարութիւնը։ Մաչէք ամբաստանուած է իբրեւ անջատողական, կազմելու համար խորուայի խրւար պետութիւն մը։ Պելկրատի համալսարանին խրւար ուսանողները այս առթիւ մեծ ցոյցեր կատարեցին եւ ազգային դրօշակը տնկեցին շէնքին վրայ։ Ցուցարարները պահանջեցին ազատ արձակել իրենց պետը։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՆ

Անձնասպանութեան համաճարակը, որ, ինչպէս գրեցինք, երեւան եկած է վերջերս Փարիզի մէջ, մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է հոգեբուժութեան մասնագէտներուն կողմէ։ Տոքթ. Բօյօլեան, անգամ մը եւս քննութեան նիւթ դարձնելով անձնասպանութեան երեւոյթը Les Annales պարբերականին մէջ, անձնասպանութեան պատճառներէն մէկն ալ կը գտնէ գեղերու մէջ։

Արգարեւ, կարտէնալը կամ վէրոնալը այն գեղերէն են, զորս կարելի է գնել ամէն դեղարանէ։

Կարտէնալը քնաբեր դեղ մըն է,— երբ քիչ առնուի՝ քուն կը բերէ։ Երբ շատ առնուի, դեղը կը հասատուի ուղեղին արտախուին վրայ, դժուար դուրս կ'ելլէ կազմախօսութենէն։ Եւ այսպէս կը տկարացնէ ենթակային կամքը, դատողութիւնը, հոգեկան դիմադրականութիւնը։ Արդ, այս քնաբեր դեղը գործածողը հետզհետէ «կը վարժուի» դեղի, նոյնն եւ աւելի շատ առնելու կը մղուի, եւ այսպէս կ'ենթարկուի յիշեալ ախտանշաններուն, — կամքի տկարութեան։ Ուրիշ երեւոյթ մըն ալ։ Քնաբեր կը գործածեն մասնաւորաբար ջղախտաւորները, հոգեթափները, որոնք, վախնալով քնատ մնալէն, կը յանձնուին կարտէնալին ազդեցութեան։ Հետզհետէ կը դառնան անտարբեր, ընկերային եւ ընտանեկան պարտականութեանց մասին ոչ մէկ զգացում, կը թմրի իրենց իմացականութիւնը, գիտակցութիւնը չունին այլեւս իրենց ըրածին կամ փառնդին։ Ահա թէ ինչու այսպիսի անձնասպանութիւններ կատարուած չեն, այլ արկածներ, ինչպէս կ'անուանէ հայ բժիշկը։

Տոքթ. Բօյօլեան կ'առաջարկէ, իբրեւ դարման այս անձնասպանութեանց համաճարակին, արգիլել գնել կարտէնալի, վէրոնալի նման քնաբեր դեղերու վրայ։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Այս երեկոյ Salle Conservatoireի մէջ տեղի կ'ունենայ թատերական ներկայացում մը, զոր կազմակերպած են Փարիզի հայ դերասանները, ղեկավարութեամբ Շահխաթունիի, ի նպաստ իրենց մէկ ընկերոջ՝ դերասան Գմբէթեանի, որ վերջերս վիրաբուժական ծանր գործողութիւն մը կրեց։

Կ'արժէ քաջալերել այս [illegible] սարդ օժտուած արուեստագէտը, որ կը վայելէ մեր թատերական քննադատներուն գնահատութիւնն ու [illegible] մակրանքը։

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ Սեւրի Մուրատ Վարժարանին մէջ, (26, rue Troyon), երկու դասախօսութիւն։

Հ. Սահակ կը խօսի նիւթ ունենալով «Պարսից եւ Յունաց ազդեցութիւնը Հայոց վրայ», իսկ Գ. Վազգէն Անդրէասեան՝ «Սասունակը իբրեւ յարձակողական գործիք» լուսապատկերով։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՋԴԱՆ եւ ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» Ենթակոմիտէն դաստիարակչական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը, վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 5ին, ընկ. Ս. Փօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր, Շաբաթ գիշեր ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Յան ժողովատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Բացակաները նկատի պի- [illegible]ուին։

—o—o—

ԱԼ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ընթերցարան - վարուժան Գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30ին։ Ստացած ենք նոր գիրքեր։ Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու։

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր սիրելի ընկերոջ՝ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի անդամ՝

ԸՆԿԵՐ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ

դառնագէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 27 ապրիլ, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, երկուշաբթի առաւօտ, ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean-Goujon:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները։

Ընկեր Օհան Կարոյի մահը ընկերական խորունկ սուգի կը մատնէ մեզ եւ Եւրոպայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը։

Մտաւորական ու գաղափարական ընկեր, անձնազոհ ու նուիրուած Դաշնակցական, վասպուրականի հինաւուրց կազմակերպութեան շունչին տակ մեծցած ու բրծուած, մեր ողբացեալ ընկերը միշտ մնաց գաղափարի նոմբուն վրայ՝ աննկուն ու յարատեւ աշխատող։ Սիրուած բոլոր ընկերներէն, վստահելի պահակներէն մէկը կը հանդիսանար Եւրոպայի Շրջանի Կեդր. Կոմիտէութեան։

Խորին կսկիծով գլուխ կը խոնարհենք մեր թանկագին ընկերոջ աճիւնին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

×

Հ. Յ. Դ. Փարիզի, Իսի - լէ - Մուլինոյի, Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի, Մարսէյլ - Առնուվիլի, Ալֆորվիլի Կոմիտէները խոր կսկիծով կ'ողբան ընկեր Օհան Կարոյի անակնկալ մահը։

×

Ընկեր Օհան Կարոյի մահը սուգի կը մատնէ իր խումբի բոլոր ընկերները, որոնք երկիւղածութեամբ կը խոնարհին գաղափարական եւ անձնազոհ իրենց ընկերոջ դագաղին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽՈՒՄԲ

×

ՆԱՀԱՏԱԿ ԴՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ Ընկերակցութիւնը խորունկ վիշտով կը յայտնէ անդառնալի կորուստը իր ընկերակցին, ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ, որ այնքան կորովով և անձնազոհութեամբ նուիրուեցաւ Ընկերակցութեան աշխատանքներուն։

×

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ խոր կսկիծով կը յայտնէ դառնաղէտ մահը իր երիտասարդ եւ խոստմնալից անդամին՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ։

Ընկերակցութեան բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ յուղարկաւորութեան։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պ. Պ. Արիս Աբրահամեան, Մուրատ Խաչատրեան, Հայկ Անէմեան, Դաւիթ Փափազեան, Փանոս Ժամկոչեան, Կարապետ Բէյլարեան, Վահէ Արծրունի (Պարսկաստան), Լեւոն Շաղոյեան (Միջագետք), Սամուէլ Ռշտունի (Ամերիկա), Տիգրան Բաղդասարեան, Ղեւոնդ Մելոյեան եւ Արամ Մուրատեան (Փարիզ), ինչպէս նաեւ վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի, Մարսէյլի, Տէսինի, Թաւրիզի եւ Ամերիկայի մասնաճիւղերը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց անմոռանալի

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ
(ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

անակնկալ մահը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 27ին, Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցին մէջ, առաւօտեան ժամը 11ին։

Ընկերուհի ԶԱՐՈՒՀԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
եւ
Ընկ. ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած

Մարսէյլ 23 Ապրիլ 1933

×

Օր. ՆԷՎՐԻԿ ԹԱՀՏԱԼԵԱՆ
եւ
Ընկ. ԲԻՒԶԱՆԴ ԶՕՐՊԱՃԵԱՆ
Նշանուած

Սէն - Ժէրոմ 22 Ապրիլ 1933

ՏԻԿԻՆ Մ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄԶՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2..ին

Պ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները։

Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին
Հ. Յ. Դ. ԺԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 13bis, rue de BOUCHERIE

ՌՈՄԱՆ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։

Ներկայացում Տէսինի մէջ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ԳԱՒԱՌ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի՝ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

Տոմսերու գինը՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը վաղը Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի (Gentilly) սրահին մէջ։ Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ։

Մ ո ւ տ ք՝ 5 ֆ ր ա ն ք։

Կառմիր Խաչի «Օր»ը Վիէնի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Փարիզէն)

Երգ, պար եւ թատերական ներկայացում աշակերտութեան կողմէ։ Կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԱՅՐ. ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՍԱԼՈՆ ՇԱՐԺԻ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ դերասան ԼԵՒՈՆ ԳԱՎՕՋԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի՝ «ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ» (Վարդան Տիրատի)

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

Քրէսբ, Ա. Մ. — 10։

Լը Ման, Թ. Չաք. — 70։

Գուկոլէն, Պ. Ցէր. — 70։

Թրիփոլի, Ա.Եֆ. — 100։

Պերլին, Ն. Տ. Մ. — 200։

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 744.40։

Մէօտոն, ՓԱՐԱՏ. — 100։

Տուրացցօ, ՊՈՏ եւ ՊԱԼ. — 200։

Փարիզ (16), Հ. Խ. — 140։

Լիոն, ԳՈՐԾ. — 551.20։

Լիոն, Օր. Մ. Ա. — 70։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléber։ Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ. անդամական ժողով։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ Հ. [illegible] Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, [illegible] Նիկողոսեանի «Etoile Bleue» սրահին մէջ։ Վարչութեան բացատրութիւն։ Կը խօսի՝ Տիկին Լլէն [illegible]գանդ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վերժին Թորոսեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Գրիգոր Չիլէ[illegible] (կամ Չիլէք)։ Իմացնել իր հօրաքրոջ՝ Verginie Truja, Via Principe Amedeo N. 8, IIo. Piano, Bari (Italia)։

— Կը փնտռուի Աֆիան Գարա[illegible]սարցի Սահակ Չիլինկիրեան եւ [illegible] կինը՝ Հռիփսիմէ, որոնք 4-5 տարի առաջ կը բնակէին Լիոնի Մար[illegible]։ Իմացնել իրենց աղջկան՝ Տիկ. Մարիամ Թօփալդարեանի, 4, [illegible] Blanqui, Փարիզ (13)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

— Խնդիրը այն է որ պէտք է հսկողութեան տակ առնենք ձեզ, որպէս զի այս մարդիկը առիթը չունենան գործադրելու իրենց սպառնալիքը, հարցուց ոստիկան Ֆալմըթհ որ շուարած երեւոյթ մը ունէր. եւ կամ ընդհակառակն աւելի՞ լաւ է արդեօք հսկողութիւնը թուլացած ձեւացնել եւ ծուղակին մէջ ձգել իրենցմէ մէկը։

Սըր Ֆիլիփ Ռէյմըն, որ հանգիստ կերպով նստած էր իր բազկաթոռին մէջ, մտիկ ըրաւ ոստիկանին խօսքերուն ու յետոյ յանկարծ հարցուց.

— Ուրեմն խո՞յծ մըն եմ ես։

— Ո՛չ, պարոն, բսաւ ոստիկանը կարեկցաբար. միայն թէ կ'ուզէինք առիթ մը ստեղծել ...

— Շատ լաւ կը հասկնամ ձեր միտքը, չարունակեց նախարարը բարկութեամբ.

— Հասկցանք թէ այդ դժոխային մեքենան ինչպէս ներս բերուած է խորհրդարանէն, ըսաւ Ֆալմըթհ. այդ դէպքին օրը շատեր սեւեր են Լանտոնի երեսփոխաններէն պարոն Գ...ի մուտքը դէպ ի խորհրդարան։

— Ի՞նչ կը նշանակէ ատիկա, հարցուց նախարարը զարմանքով։

— Պարոն Գ... առ նուազն հարիւր մղոն հեռու էր խորհրդարանէն այդ օրը, շարունակեց Ֆալմըթհ. կրնայինք երբեք չծանօթանալ այդ իրողութեան, քանի որ անոր անունը չկար քուէարկութեան ցանկին մէջ։ Խորհրդարանի այդ դէպքէն ի վեր, քննութիւններ կը կատարէինք առանց աղմուկի. երկու օր առաջ էր միայն որ իմացանք եղելութիւնը։

Սըր Ֆիլիփ ոտքի ելաւ յանկարծ ու սկսաւ վեր վար պտտիլ սենեակին մէջ։

— Ուրեմն այս մարդիկը լաւ ծանօթ են մեր կեանքի պայմաններուն, գիտակ տուաւ հանդարտութեամբ։

— Այնպէս կ'երեւայ. կը ճանչնան երկիրը եւ այդ պարագան կացութեան ամէնէն վտանգաւոր կողմն է։

— Հապա ըսիք թէ վտանգ, լուրջ վտանգ չկայ, հարցուց նախարարը յօնքերը պռստելով։

— Վտանգը հետեւեալն է, պատասխանեց ոստիկանը նայելով նախարարին ու մեղմացնելով ձայնը. երբ մարդիկ այդքան յաջող կերպով կրնան ծպտուիլ, կը նշանակէ թէ սովորական ոճրագործներ չեն։ Չեմ գիտեր թէ ինչ է իրենց նպատակը, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, յայտնի է թէ կատարել կ'ընեն իրենց ընելիքը։ Իրենցմէ մէկը արուեստագէտ մըն է երեւի եւ ան է այսօրուան մարդը...

Սըր Ֆիլիփ անհամբեր շարժումով մը թեւին պլուեց։

— Ա՛լ ձանձրացայ այս բոլորէն, ըսաւ ու ձեռքը զարկաւ գրասեղանին. գաղտնի ոստիկաններ, ծպտուած, գ[illegible] մակաւոր ոճրագործներ ... [illegible] ծուած մթնոլորտը կը նմանի [illegible]գութեան։

— Քանի մը օր եւս համբերե[illegible] ըսաւ ոստիկանը։

Չորս Արդարները ամբողջ [illegible]թիւնը ջղագրգռած էին։

— Տակաւին չենք որոշած թէ [illegible] պիտի ըլլայ մեր կարգադրութ[illegible] այս իրիկուան համար։

— Ըրէ՛ք ինչ որ կ'ուզէք, [illegible] տուաւ նախարարը խոստ[illegible] խորհրդարան պիտի երթա՞մ այ[illegible] չէր ...

— Ո՛չ, ատիկա մեր ծրագիրին [illegible] չկայ, պատասխանեց ոստիկանը

Սըր Ֆիլիփ մտածեց քանի մը վայ[illegible] կեան։

— Իսկ ձեր կարգադրութի՞ւններ[illegible] գաղտնի՞ են ...

— Բացարձակօրէն։

— Ո՞վ գիտէ անոնց մասին.

— Դո՛ւք, ընդհանուր ոստիկա[illegible] պետը, ձեր քարտուղարը եւ ես

— Ուրի՞շ ...

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ԱՊՐԻԼ 1933

30 Avril 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2176

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ՏՈՒԱՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԸ

Վերջացան Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները։ Անգլիոյ վարչապետն ու Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակը արդէն ովկիանոսին վրայ են՝ տուն վերադառնալու համար։

Ու հիմա բոլորի շրթունքին վրայ մէկ հարցում միայն կայ. ի՞նչ տուին Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները, որոնց շուրջ ա՛յնքան շնդալից աղմուկ յարոյց միջազգային մամուլը։

Հրաւէրներու զարը վաղո՜ւց անցած է։ Ու միամտութիւն պիտի ըլլար հրաշագործութիւն ակնկալել մահկանացուներէ։

Անգլիոյ վարչապետը, Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, բացէ ի բաց յայտնեց արդէն թէ՝ վերջնական համաձայնութիւններ կնքելու համար չերթար Ամերիկա։ Այլ պարզապէս կարծիքի փոխանակութիւն պիտի ունենայ Ամերիկայի նախագահին հետ, երկու երկիրները եւ ամբողջ աշխարհը մտատանջող զանազան հարցերու մասին։

Ուրիշ նկատումներու կարգին, Ուաշինկթընի խօսակցութեանց այս խորհրդակցական հանգամանքը չեշտելու համար է, որ Ֆրանսան իր կողմէ պատուիրակ ղրկեց նախկին վարչապետ Գ. Էրիոն։

Այս պայմաններուն տակ, ո՛չ մէկ վերջնական կարգադրութիւն կարելի էր սպասել Երեքներու Խորհուրդէն։

Աշխարհը ցնցող քաղաքական, տնտեսական եւ ելմտական կընճիռներու լուծումը պիտի տան Ժընեւն ու Լոնտոնը։

Ժընեւի մէջ Զինաթափութեան խորհրդաժողովը սկսաւ գարձեալ ջղայնութեան նշաններ ցոյց տալ։ Մաքտոնըլտի ծրագիրը յօդուած առ յօդուած կը քննուի։ Ու չահակից պետութիւնները ամէն մէկ բառի համար ժամերով ճառեր կը խօսին։ Ո՛չ ոք կ'ուզէ տեղի տալ։ Հզօրները ամէն գինով կ'աշխատին պահպանել իրենց նուաճած դիրքերը։ Իսկ պարտուածներն ու փոքրերը նոր նուաճումներու կը ձգտին։

Մասնաւորապէս Գերմանիա կը շարունակէ իր անհաշտ դիրքը եւ առջի օրուան նիստին մէջ դարձեալ չեշտակի գրաւ սպառազինման հաւասարութեան սկզբունքը։ Այս կէտին վրայ չուզեր բնաւ տեղի տալ։ Հետեւաբար դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցը ինքնին հրապարակ կուգայ։

Շատ դժուարին պիտի ըլլայ քաղաքական տագնապին լուծումը։ Ուաշինկթընի մէջ խօսակցութիւններ կատարուեցան այդ մասին։ Ու Ֆրանսայի պատուիրակը ջանաց համոզել Մ. Նահանգներու նախագահը թէ՝ առանց գրական ապահովութեան անկարելի է իրագործել զինաթափութիւնը։ Այսինքն՝ որպէս զի Ֆրանսա կրճատէ իր սպառազինումները, ապահով պէտք է ըլլայ թէ յարձակումի չպիտի ենթարկուի Գերմանիոյ կողմէ։ Իսկ այս վերջինը բարձր կը պոռայ հիմա՝ Վերսայլի դաշնագիրը ջնջել տալու, կորսնցուցած հողերը վերստանալու համար։ Առ այժմ խօսքը չէնէր արեւմտեան սահմաններուն, յաւիտենական կռուախնձոր Ալզաս-Լորէնին։ Աչքերը ուղղուած է դէպ ի արեւելք, ուր իրմէ աւելի տկար պետութիւններ կը տիրեն գերմանական հողամասերու վրայ։

Այդ առաջին քայլը եթէ յաջողի, տարակոյս չկայ թէ պիտի սրէ ախորժակները եւ անկէ վերջ չափ ու սահման չպիտի մնայ իր աշխարհակալական ցանկութեանց։ Նախընթացի մը ստեղծումը դուռ պիտի բանայ նոր պատերազմի մը, որուն տարողութիւնն ու հետքը ո՛չ ոք կրնայ գուշակել։

Մաղթենք ուրեմն որ Ժընեւի խորհրդաժողովը համերաշխութեան գետին մը գտնէ եւ իր բաղձալի լուծումին յանգեցնէ քաղաքական տագնապը։

Գալով տնտեսական եւ ելմտական տագնապին, վերջնական դարմանը պիտի գտնէ Լոնտոնի Համաշխարհային Տնտեսական Խորհրդաժողովը։ Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները գետին պատրաստեցին այդ նոր արիպագոսին համար, որուն պիտի մասնակցին 1500 պատուիրակներ եւ մասնագէտներ աշխարհի բոլոր երկիրներէն։ Պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի յունիս 12ին։

Կը թուի թէ վճռական դեր մը վերապահուած է Ամերիկայի՝ թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական վէճերու լուծումին մէջ։ Նախագահ Րուզվէլթ մօտէն տեղեկանալով Եւրոպայի գործերուն, վճռած է կարելին ընել բնականոն վիճակ ստեղծելու, խախտուած հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար։ Փաստ՝ Ժընեւի վիճաբանութեանց մէջ, ամերիկեան պատուիրակին բռնած կարեւոր դերը։

Դրամներու ամրապնդման համար որոշ համաձայնութիւն գոյացած է։ Նոյնպէս ժամանակաւոր մաքսային զինադուլ պիտի հռչակուի Տնտեսական Խորհրդաժողովի տեւողութեան ընթացքին համար։

Այս բոլորը կիսադարմաններ են միայն։

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը, որ կենսական նշանակութիւն ունի եւրոպական պետութեանց համար, կը մնայ անլոյծ։ Նախագահ Րուզվէլթ՝ կաշկանդուած ամերիկեան խորհրդարանին վեթոյի իրաւունքով, ո՛չ մէկ յանձնառութեան տակ մտաւ այս մասին։

Նոյնպէս ապահովութեան խնդրին մէջ, չկրցաւ ո եւ է վճռական խօսք ըսել, վախնալով որ խորհրդարանը նեղ դրութեան մէջ դնէ զինքը։

Ինչպէս պաշտօնական ցեկոյցներն ալ ցոյց կուտան, Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները, կատարուած անկեղծ եւ սրտագին համերաշխութեան մթնոլորտի մը մէջ, մեծ լոյս սփռած են աշխարհի ներկայ մութ ու անստոյգ կացութեան վրայ։

Ուաշինկթընը նախաքայլ մըն է միայն դէպի վերջնական կարգադրութիւն։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակը Գ. Էրիօ երէկ ժամը 2ին Նիւ Եորքէն նաւ նստաւ, Ֆրանսա վերադառնալու համար։ Մեկնելէ առաջ, Նախագահ Րուզվէլթի հետ միասին հրատարակեցին երկու ցեկոյցներ, որոնք կը պարզեն իրենց տեսակցութեանց արդիւնքը։

Առաջին ցեկոյցը կ'ըսէ.

— Նախագահը Գ. Էրիոյի հետ քննեց միջկառավարական պարտքերու հարցը։ Նախագահը լրիւ պարզեց այդ մասին ամերիկեան տեսակէտը, իսկ Գ. Էրիօ բացատրեց թէ ի՛նչ կը մտածեն ֆրանսական կառավարութիւնն ու խորհրդարանը։ Խիստ անկեղծ ու բարեկամական ձեւով կարծիքներու այս երկար փոխանակութեան նպատակն էր կացութեան մասին աւելի յստակ համաձայնութեան մը յանգիլ։ Ու տարակոյս չունինք որ այսուհետեւ տրուելիք որոշումներուն համար իրենց օգուտը պիտի ունենան։ Այս մասին խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին Փարիզի եւ Ուաշինկթընի մէջ, երբ Գ. Էրիօ ֆրանսական կառավարութեան ներկայացնէ իր տեղեկագիրը։

Երկրորդ ցեկոյցը կ'ըսէ.— Մեր խօսակցութեանց նպատակն էր եւ արդիւնքը եղաւ կարելի եղածին չափ կատարեալ համակցողութեան մը գալ երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին։ Վերջնական համաձայնագիրներու կնքումը վերապահուած է յառաջիկայ տնտեսական եւ դրամական համաշխարհային խորհրդաժողովին։ Ո՛չ մէկատեն այնքան անհրաժեշտ եղած էր համաձայնութիւն մը Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ՝ խաղաղութիւնը պահպանելու, ատրինանական եւ հաւաքական զինաթափութիւն կատարելու եւ դրամական ամրապնդում ընելու համար՝ ընդհանուր ապահովութեան միջավայրի մը մէջ։

Խոր գոհունակութեամբ հաստատեցինք թէ տեսակէտներու կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու երկիրներու միջեւ՝ համաշխարհային գլխաւոր խնդիրներուն եւ համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովի նպատակներուն մասին։ Այս վերջինին գործը պէտք է ըլլայ մղում տալ տնտեսական կեանքին, բարձրացնել գիները, մեղմացնել միջազգային առեւտուրը կաշկանդող բոլոր խոչընդոտները, ինչպէս մաքսատուրք, բաժնեցուցակ, օտար դրամի գնման սեղմումներ եւն. ու վերահաստատել ելմտական ու դրամական բնականոն վիճակ մը։ Քննեցինք նաեւ դրամներու եւ կեդր. դրամատուններու խնդիրը։ Գործազրկութիւնը եւ գործերու կայունութիւնը մեղմելու միջոցներ խորհեցանք, մասնաւորաբար հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկելով, իւրաքանչիւր կառավարութիւն իր միջոցներու սահմանին մէջ։ Ուսումնասիրեցինք նաեւ արծաթ դրամի խնդիրը։

Ներկայիս պարզուած բոլոր խնդիրները իրարու հետ սերտ կապ ունին եւ կը կազմեն ամբողջութիւն մը, որուն առողջ եւ տեւական լուծումը պէտք է ձեռք բերել գործակցութեամբ, միջազգային ծրագրով մը, լրացնելով ներքին անհրաժեշտ ճիգերը։ Ամբողջ աշխարհի մէջ հազարաւոր աշխատաւորներու տառապանքը հրամայական եւ անմիջական կը դարձնէ այս գործակցութիւնը, որուն ձեռնարկեցինք հաւ այնքան լաւ կերպով։

Եզրակացնելով, կ'ըսենք թէ՝ մեր ազատ ու սրտաբաց խօսակցութիւնները տարին մեզ հաստատելու թէ՝ մեր երկու կառավարութիւններն ալ հաստատակամ կ'ուզեն շարունակել այս գործակցութիւնը եւ կ'աշխատին անոր մասնակից դարձնել միւս ազգերն ալ՝ ժողովուրդներուն ապահովելու համար աշխատանքի միջոցներ, իրական խաղաղութեան մը մէջ»։

Բացի այս ցեկոյցներէն, Գ. Էրիօ հրաժեշտի խօսք ալ ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին, պարզելով Ֆրանսայի խաղաղասիրական նպատակները։ Նախկին վարչապետը կը գտնայ խանդավառ տրամադրութիւններով եւ մեծ յոյս ունի Լոնտոնի խորհրդաժողովին վրայ։ Մանաւանդ ֆրանքօ-ամերիկեան բարեկամութենէն շատ բան կ'ակնկալէ։

Թուրքեւպուլկար միջադէպը անուշի կապեցին

Ինչպէս նախատեսած էինք, Թուրքերը անուշի կապեցին Թազկրատի Թուրք գերեզմանատան ծանօթ միջադէպը, զգուշանալով քաղաքական ո եւ է բարդութիւն առաջ բերելէ ներկայ պայմաններուն մէջ։

Թուրքիոյ արտաքին նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ դէպ ի Ժընեւ իր ճամբուն վրայ Ֆիլիպէի մէջ հանդիպում մը ունեցաւ Պուլկարիոյ վարչապետ Մուշանոֆի հետ։ Պատասխանելով պուլկար լրագրողներու հարցումին, Թուրք նախարարը յայտարարեց.

— Թազկրատի միջադէպը բոլորովին փակուած է։ Երկու կառավարութիւններն ալ պարտաւոր են պայքարիլ անոնց դէմ, որոնք կ'ուզեն պղտորութիւն առաջ բերել Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ։ Պիտի աշխատիմ աւելի եւս ամրապնդել երկու երկիրները միացնող բարեկամական կապերը։

⁂ Կէս պաշտօնական «Լա Պիւլկարի», իր ապրիլ 22 թիւին մէջ կը գրէ.— Սպասուածին համաձայն, Թազկրատի միջադէպին մասին տարածուած խեղաթիւրեալ տեղեկութեանց հետեւանքով ստեղծուած թիւրիմացութիւնները կատարելապէս փարատելու վրայ են շնորհիւ երկուստեք ցոյց տրուած բարի կամեցողութեան եւ ճշմարտութեան յայտնուելուն։ Անշուշտ այս ճշմարտութեան վերահաստատման նպաստելու համար էր որ Թուրքիոյ դեսպանատունէն Նէշէթ Հասան եւ Անատոլուի ի գործակալութեան Սոֆիայի թղթակիցը Ալի Նաճի պէյերը դէպքին վայրը փութացին մասնաւոր քննութեան մը համար։ Անոնք այցելած են թրքական գերեզմանատունը եւ հանդիպում ունեցած Թուրք գաղութի անձնաւորութեանց հետ։ Երկու քննիչներուն այցելութիւնը լայն չափով նպաստած է դրդութիւնը հանդարտեցնելու։ Միւս կողմէ արդէն իսկ, մէկ կողմէ Էնկիւրիի մեր դեսպանէն, Գ. Անթոնոֆէ եւ միւս կողմէ Սոֆիայի թրքական դեսպան Թէվֆիք Քեամիլ պէյի կողմէ վարչապետ Գ. Մուշանոֆի տրուած հաւաստիքներուն հետեւանքով, կրնայ կարգադրուած նկատուիլ սոյն տեղեկութեանց Պոլսոյ մէջ ունեցած արձագանգին խնդիրը։ Էնկիւրիի մեր դեսպանը հաւաստած է մասնաւորաբար թէ՝ թրքական իշխանութիւնները ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած են որպէս զի չկրկնուին պուլկար դեսպանատան եւ գերեզմանատան առջեւ տեղի ունեցած միջադէպերու նման դէպքեր։ Այսպէս իրերահասկացողութեան ոգին յաղթանակած է շնորհիւ Էնկիւրիի եւ Սոֆիայի բարի տրամադրութեանց եւ փոխադարձ հասկացողութիւն մը հաստատուած է աշխատելու համար համաձայնութեան իրական ոգիով։

Թուրքեւնիլկէն բարեկամութիւն

Մինչ մէկ կողմէ սկսան սիրաշահիլ Պուլկարները, միւս կողմէ Թուրքերը

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ (1894 — 1933)

որուն յուղարկաւորութիւնը՝ վաղը ժամը 10.30ին Հայոց եկեղեցին

կ'ուզեն աւելի եւս ամրապնդել Հելլէններուն հետ իրենց բարեկամութիւնը։ Վերջերս Աթէնքէն Պոլիս գացած էին համալսարանական ուսանողներ, որոնք մեծ պատիւներով ընդունուեցան Թուրք իշխանութեանց եւ երիտասարդութեան կողմէ։ Ուսանողները հոյակապ ծաղկեպսակ մը դրին Թաքսիմի յիշատակարանին առջեւ ընդելուզուած Թրք. եւ Հելլէն դրօշներով։ Իրենց նախագահը Լիամիս խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ։ Ցեղոյ ողջոյնի հեռագիր մը ուղղուեցաւ Մ. Քէմալի։

⁂ «Թայմզ» կը հաղորդէ որ հինգշաբթի օր Աթէնք հասաւ Թուրքիոյ ազգային տնտեսութեան նախարար Ճէլալ պէյ, ընկերակցութեամբ ուրիշ երեք Թուրք պատուիրակներու, առեւտրական համաձայնագիր մը կնքելու համար Յունաստանի հետ։ Հելլէն իշխանութիւնները փայլուն ընդունելութիւն ըրին անոնց։

Պարսկաստանի խարիղները

Թէհրանէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.— Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան նախագահը Սըր Ճոն Քէտմէն ապրիլ 24ին ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Շահին կողմէ։ Թերթերուն համաձայն, պարսիկ կառավարութիւնը ընկերութենէն կը պահանջէ աւելցնել պետութեան վճարուած բաժինը եւ յոյս կայ թէ շուտով նոր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի։ Շահը հրահանգած է որ բանակցութիւնները աւարտին եօթը օրէն։

⁂ Կը կարծուի թէ այսուհետեւ պարսիկ կառավարութիւնը քարիւղի իւրաքանչիւր թոնոյին վրայէն պիտի ստանայ չորս շիլին ոսկի, փոխանակ ստանալու անգլիական ընկերութեան շահին հարիւրին 16ը։ Ընկերութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ տարեկան նուազագոյն հինգ միլիոն թոնօ քարիւղ արտադրել։ Ասկէ զատ պարսիկ կառավարութիւնը երկու միլիոն ստերլինի հատուցում պիտի ստանայ։

⁂ Լոնտոնէն ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ.— Անգլեւպարսիկ վէճին կարգադրութենէն վերջ, պարսիկ կառավարութիւնը նոր մենաշնորհ մը պիտի տայ խառն ընկերութիւն մը, որուն մէջ բաժին պիտի ունենան Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութիւնը, Թէհրանի կառավարութիւնը, ամերիկեան Սթանտարտ Օյլը եւ խորհրդային կառավարութիւնը։ Հակառակ Թէհրանի եւ Մոսկուայի յարաբերութեանց լարուած վիճակին, խորհրդային կառավարութեան մասնակցութիւնը անհրաժեշտ կը նկատուի, քանի որ քարիւղներու փոխադրութիւնը պիտի կատարուի Անդրկովկասի միջոցաւ։ Պարսիկ դեսպանատունը պաշտօնապէս պիտի հերքէ այն լուրը թէ քարիւղի մենաշնորհը ամբողջութեամբ Անգլեւպարսիկ Ընկերութեան տրուած է։

Ֆրանսայի փոխառութիւնը Անգլիայէն

Ֆրանսական կառավարութիւնը վեց ամիս պայմանաժամ եւ հարիւրին 2ուկէս տոկոսով 30 միլիոն ստերլինի փոխառութիւն մը կնքեց անգլ. դրամատուներէն։

Ելմտացոյցի բացը գոցելու համար, կառավարութիւնը ասկէ առաջ ներքին փոխառութիւն մը կնքած էր։ Փարիզի հրապարակը չյոգնեցնելու համար, կառավարութիւնը ընդունեց անգլ. դրամատուներու առաջարկը կարճ պայմանաժամով փոխառութեան մը համար։ Տեղական թերթերը այս առթիւ կը շեշտեն թէ Ֆրանսա մեծ վարկ կը վայելէ միջազգային հրապարակին վրայ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ նոր միջադէպ մը պատահեցաւ առջի օր։ Սէն թ'Ուէնի մասնաճիւղին մէջ աշխատող երեք գործաւորներ, որ երկուշաբթիէն ի վեր գործի սկսած էին, փողոցին մէջ յարձակում կրեցին խումբ մը բանթողներէ։ Ոստիկաններ հասնելով ձերբակալեցին զանոնք։ Հինգշաբթի օրուան միջադէպին շուրջ խիստ քննութիւններ կը կատարուին։

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Ֆէյսալ Լոնտոն պիտի այցելէ յունիս 20ին եւ Անգլիոյ թագաւորին հիւրը պիտի ըլլայ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ հրատարակուեցաւ Անգլիացի ճարտարագէտներու դատավարութեան սղագրուած տեղեկագրին Ա. հատորը, բաղկացած 200 էջէ։ 100,000 օրինակ տպուած է։

ՔԱԼԱԳՐԻՈՅ (Իտալիա) լեռներուն մէջ գտնուեցաւ Պէյրութէն Մարսիլիա եկող օդանաւը, որմէ լուր չկար շաբաթէ մը ի վեր։ Մէջի ութ հոգիէն 3ը միայն ողջ մնացած էին։

ՍԵՐՈՒՆԴԸ, ՈՐ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ...

(ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Մէկիկ – մէկիկ, օտար հորիզոններու տակ կ'անհետանան մեր հին սերունդին անուանի դէմքերը:

Սերունդ մը, որուն գործած սխալներու մասին պէ՛տք է, որ արտայայտուինք առանց չափազանցութեան եւ յետին մտքի, այլ ապագային չկրկնելու մտահոգութեամբ:

Եւ սակայն այդ սերունդին գաղափարական մաքրութեան ու զոհաբերութեան ոգիին առջեւ նոր սերունդը պատկառանքով ու երկիւղածութեամբ պիտի խոնարհի միշտ:

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ, ո՛չ մէկ ազատատենչ ազգ այնչափ զոհեր չէ տըւած իր անկախութեան պայքարին ընթացքին, որքան հայ ժողովուրդը:

Այդ իսկ պատճառով շատ ամուր են մեր պայքարի բարոյական հիմերը, որոնց զարնուելով կը փշրուին բոլոր տեսակի սուիններն ու չողչողուն գաղափարները:

Հայ յեղափոխական շարժումը հայկական բարձրաւանդակ լեռներու գարնանային հեղեղն է, որ եկաւ մաքրելու հայ ժողովուրդին ոգիին վրայ դարերէ ի վեր կուտակուած ստրկամտութեան ու համակերպութեան անարգ փոշին:

Տարերային էր այդ հեղեղը, որուն յորձանքին խառնուեցան մինչ այդ թաքնուած ա՛յն բոլոր ազնիւ տարրերը, որոնք տակաւին կը պահուէին հայ ժողովուրդին ծոցին մէջ, հակառակ իր վեցհարիւրամեայ ստրկական վիճակին:

Սերունդը, որ ծնունդ տուաւ մեր անկախութեան պայքարին եւ իր ուսերուն վրայ տարաւ անոր ամբողջ ծանրութիւնը, այսօր կ'անհետանայ օտար հորիզոններու տակ, հեռու իր սիրած ու փայփայած Հայրենիքէն:

Մէկը՝ հեռաւոր Ամերիկայի մեկենաններուն ժխորին ու միւսը Փարիզի խաղաղ արուարձանի մը մէջ, երրորդը ոչ հեռու այն անապատներէն, որոնք հայ ժողովուրդին գերեզմաններն եղան:

Մաքուր ու յստակ էին անոնց հոգիները եւ արդար՝ իրենց զայրոյթը: Սկսած Մուկացի Գրիգորէն մինչեւ Զաւարեան, բոլորը մէկ բան գիտէին, — որ հայ ժողովուրդը նոյնչափ իրաւունք ունի արեւին տակ, որչափ Ասիոյ խորերէն եկած թափառական եւ աւարառու Օսմանը:

Անոնք չունէին երկուութիւն, ոչ ալ տարակոյս հայ ժողովուրդին մղած պայքարին արդարութեան մասին:

Ո՛չ մէկ տարակոյս նաեւ անոր վերջնական յաղթանակին մասին, որովհետեւ հայ մամիկները, դեռ օրօրոցէն սկսած, անոնց հոգիներուն մէջ դրած էին անխախտելի հաւատքը, թէ վերջ ի վերջոյ յաղթանակը կը պատկանի բարիին եւ արդարութեան:

Այդ սերունդը ապրեցաւ փոթորկալից ու յուզումնալից կեանք մը՝ լի յոյսերով ու հիասթափութիւններով: Այդ յոյսերն ու հիասթափութիւնները եղան զօրեղ, որովհետեւ նոյնչափ զօրեղ էր իրենց գաղափարական յափշտակութիւնը:

Ան ապրեցաւ գինովութեան շրջան մը, բոլոր յեղափոխական մեծ շարժումներուն յատուկ:

Ականատես եղաւ հայկական եղեռնի անօրինակ ոճիրներուն, կերտեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ աքսորեցաւ անոր յաւերժացման համար, թէեւ վերջ ի վերջոյ ինքզինք գտաւ Լօզանի գոց դուռներուն առջեւ:

Սերունդ մը, որ ապրեցաւ այդքան խանդավառութիւն եւ հիասթափութիւն, շատ բնական պիտի ըլլար, եթէ կորսնցնէր իր հոգեկան արիութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը:

Բնականաբար եղան թոյլեր, որոնք յոգնեցան հանրային կեանքէ եւ չէզոքացան, դառնացան եւ այնպիսիներ, որոնք թքին իրենց ամբողջ անցեալին վրայ:

Եւ սակայն աւելի մեծ է թիւը անոնց, որոնք իրենց ճերմակ մազերով, օտար հորիզոններու եւ Հայրենիքի սահմաններուն մէջ, տակաւին կը պահեն անխորտակելի հաւատքը հայ ժողովուրդի ապագային մասին, որուն պատրաստ են զոհաբերելու իրենց ալիներով ծածկուած մարմինը:

Անզօր են բոլոր տեսակի բռնակալութիւններն ու գեղեցիկ խօսքերը քայքայելու այդ հաւատքը:

Ինչպէս որ դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը պայքարեցաւ ու նահատակուեցաւ օտար Նազովրեցիի մը համար, ան պատրաստ է նոյնքան ատեն պայքարելու մեր Նազովրեցիին՝ անկախութեան գաղափարին յաղթանակին համար:

Այսօր, օտար երկինքներու տակ կազմուած հողակոյտներուն առջեւ, նոր սերունդը հպարտութեամբ կուգայ ժառանգելու հին սերունդին ծըգած գաղափարապաշտութիւնն ու զոհաբերութեան ոգին, եւ կանգնած աւելի իրապաշտ հողի վրայ՝ կը ձգտի վերադառնալ հայրենի ճամբաներով:

Իւրաքանչիւր նոր հողակոյտ, որ կը բարձրանայ այս օտար ափերուն վըրայ, կուգայ ա՛լ աւելի ամրացնելու մեր պայքարի ոգին:

Պայքար մը, որ չպիտի դադրի այնքան ատեն, որքան ատեն հայ ժողովուրդին տարագիր զաւակներուն կը պլլացուի հողակոյտ մը՝ իրենց ազատ ու անկախ հայրենիքին մէջ:

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՑՈՒԽԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն ապրիլ 28 թուականով թէ երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգալի եղան հին Ցուխաստանի մէջ: Երկրաբաններուն կարծիքով, այս շարունակական երկրաշարժին պատճառաւ, հարկ պիտի ըլլայ պարպել Սթակէրա գիւղը (Արիստոտէլի ծննդավայրը), Սթրաթոնիքա, Իէրիսոս եւ Սթրաթոնի գիւղերը:

«ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՃԱԿԸ»

Արհաւիրքի եւ արիւնի թուականները անցած էին արդէն, մէկ միլիոնէ աւելի անմեղ ու արի կեանքեր, արտախողխող մահանալէ վերջ, հասած էր 1920ի գարունը: Մեր գիւղին 1500ի մօտ բնակիչներէն, հազիւ հարիւրեակ մը՝ ողջ մնացած վերապրողներ, մեծամասնութեամբ տարէցներ, հարսներ ու աղջիկներ, ու տասնեակ մը պատանիներ 15էն 17 տարեկան, վերադարձած էին գիւղ, ու դարձեալ, մէկ – մէկ բոյն շինելով թռչուններուն նման, իրենց բնակարան հաստատած էին:

Գիւղին արեւմտեան կողմը ունէինք հսկայ բարձրութեամբ ժայռեր, որոնք երկու մասի բաժնուած էին: Գիւղին գետակը մէջտեղէն անցնելով, եւ ուրիշ քանի մը գետակներու հետ միանալով 6—7 ժամ ճամբայ կտրելէ վերջ, կ'երթար ու կը թափուէր Եփրատ: Ապառաժն ունէր անթիւ ու հսկայ քարայրներ, որոնց վրայ բարձրանալը անծանօթներու եւ անվարժներու համար անկարելի էր: Գիւղին տարէցները կը պատմէին թէ հարիւրեակ մը տարիներ առաջ, գիւղը ժայռերէն շատ հեռուն կը գտնուէր, բայց յետոյ թշնամիէն պաշտպանուելու համար փոխադրած էին ապառաժին մօտ. քանի մը տուներ գրեթէ ապառաժին կից էին արդէն:

Ժայռերուն մէջ բազմաթիւ վայրի այծեր կը բնակէին աւելի բարձրերը, իսկ ստորոտները՝ գետակին ափին ի վար, անթիւ վայրի աղաւնիներ, որոնք մենք կը կոչէինք « քարէ – աղաւնի »: Վայրի այծերը իբրեւ որս կը ծառայէին մեծերուն համար, իսկ աղաւնիները պատանիներուս համար: Մենք բոլորս վարժ էինք ժայռերուն ամենավտանգաւոր տեղերը բարձրանալու, վայրի այծերու եւ աղաւնիներու նման: Ինչպէս ըսի, 1920ի գարունն էր, ու մենք տասնեակ մը պատանիներ, 15—17 տարեկան, գիւղ վերադարձած էինք, շատ չանցած, դարձեալ սկսած քարէ – աղաւնի որսալու: Ամէն օր տասնեակներով կ'որսայինք ու մեր տոպրակները լեցնելով, մերկ, ջուրն ի վեր երբեմն լողալով, երբեմն ալ քարէն անցնելով՝ տուն կը բերէինք, մեր կերակուրներուն համար իբրեւ միս կը գործածէինք:

Շրջանի թուրք գիւղացիները կը պատմէին թէ մեր գիւղացի շատ մը երիտասարդներ Քարը կը գտնուին, շատերը մինչեւ 1917 թուականի աշունը ողջ էին ու իրենք տեսած զանոնք: Մենք որոշեցինք, ժայռերուն մէջ գտնուած բոլոր քարայրները քննել: Քանի որ Քարը բարձրացած էին եւ վերջերը այլ եւս չէին երեւցած, անպայման քարայրներուն մէջ անօթի մնալով մեռած են, ու անոնց դիակները տակաւին հոն կը գտնուին: Սկսանք հսկայ ապառաժին մէջ գտնուած քարայրներուն քննութեան, ամէնէն դժուար եւ բարձր տեղերն անգամ բարձրանալով, իրապէս տեսանք որ ճիշդ է թուրք գիւղացիներուն պատմածը:

Աստուա՛ծ իմ, քանի մը քարայրներու մէջ տասնեակներով դիակնե՛ր, կմախքնե՛ր, բոլորն ալ պառկած խոտէ շինուած անկողիններու վրայ, կարգ – կարգ: Քարայրներուն աւելի խորերը, շատ տեղեր մո՛ւթ, ինչպէս գիշերը: Մոմերը վառած, կը փնտռէինք տակաւին: Մէկ ալ հոս, տէ՛հա մէկ ալ անդին, տե՛ս սա մէկը երկար հասակով: Ա՛խ, ո՞վ է արդեօք: Բոլորն ալ անճանաչելի դարձած են: Անոնց մարմինը հալած է ամբողջութեամբ, միայն կմախքը մնացած, հագուստները իրենց վրան, բայց նոյնպէս փտած:

Ցաւօք կը դառնանք քարայրներուն մէջ, ուրիշներ գտնելու համար: Անոնց դիակները չէին հոտած զով քարայրներուն մէջ: Բոլորը, տասնեակներով, մեր գիւղին կտրիճներն էին, Քարը քաշուելով՝ տարիներով դիմադրեր էին անտանելի կեանքին, ու թշնամիին չյանձնուելով՝ անօթի մեռած էին քարայրներուն մէջ, իրենց խոտէ անկողիններուն վրայ:

Աստուա՛ծ իմ, ո՛վ գիտէ, ի՞նչ տառապանքներէ վերջ փակած էին իրենց աչքերը: Ո՛վ գիտէ, քանի՛ – քանի՛ ամիսներ, միայն խոտով ապրեցան: Եւ օրե՛ր շարունակ անօթի, անկարող շարժուելու իրենց տեղերէն ու պառկած իրենց խոտէ անկողիններուն վըրայ, իրենց աչքերը յառեցին քարայրներու բերնին:

Շատ էին կմախքները եւ մենք, որ մէկը գիւղ բերէինք: Որոշեցինք թողուլ քարայրներուն մէջ, իրենց բուն գերեզմաններուն մէջ: Ու մենք միայն մէկ շապիկ հանելով կմախքի մը վրայէն, (որուն կոնակի մասը հող դարձած էր, բայց առջեւի մասը այնքան ալ չէր փտած եւ շապիկ ըլլալը օձիքէն յայտնի էր գոնէ), հետերնիս առնելով գիւղ վերադարձանք:

Շապիկն ունէր քիչ մը խոշոր ու կարմիր կոճակ մը, ճիշդ կոկորդին տակ իրար միացած տեղը: Գոյնը կարծես երբեք չէր փոխած, այնպէս կարմիր մնացած էր, ինչպէս որ կարած էին առաջին օրէն:

Շաբաթ օր մըն էր: Երբ գիւղ վերադարձանք, արեւը մարը մտնելու մօտ էր: Գիւղին վերապրող տարէց կիները եկեղեցի գացած էին, քանի մը ծունկ աղօթք ընելէ վերջ, դուրս ելած եւ դրան առջեւ խումբով կը խօսակցէին իրենց ցաւերուն մասին: Եկեղեցին կանգուն էր տակաւին, երբ մենք անապատներէն գիւղ եկանք, բայց կմախք մըն էր մնացած:

Ամէն բան քանդած էին ու տարած, բայց դարձեալ տարէց կիները ամէն շաբաթ եւ կիրակի կ'երթային այնտեղ իրենց աղօթքն ընելու, եւ իրենցմէ մէկը որոշած էին իբրեւ... քահանայ, այն որ եկեղեցական արարողութիւնները գրեթէ ամբողջ գոց գիտէր, տարիքը 50ի մօտ:

Գետակն անցնելով, գացինք ուղղակի ժամուն դուռը, որ մօտ էր արդէն գետակէն քանի մը քայլ վերեւ, հաւաքուած կիներուն պատմելու քարայրներուն մէջ գտնուած անթաղ մեռելներու մասին եւ միեւնոյն ժամանակ ցոյց տալու շապիկն իր կարմիր կոճակով:

Քարայրներուն մէջ գտնուած անթաղ գերեզմաններու պատմութիւնը ընելէ առաջ, նախ կարմիր կոճակով շապիկը մէջտեղ հանեցինք, ցոյց տալու համար հաւաքուած կիներուն: Ապահովաբար անոնցմէ շատերու …ւակներուն կմախքները եւս այնտեղ… գտնուէին: Կիները, հաւաքուած, … շադրութեամբ կը քննէին շապիկի… նեղծ մնացած ամէն մէկ կողմը: Ցա… կարծ իրենցմէ մէկը, բարի ու հա… ռաջեալ մը, Մխիթենց Մէլէք հ… ըը, գոյնը նետեց, եւ շապիկը ձե… քին մէջ՝ շրթունքներն ու ձեռ… սկսան դողալ.— Ա՛խ, ա՛խ, ա՛…

ՁԱՅՆԻ ԲԵԿԲԵԿՈՒՄՆԵՐ

ԱԶՆԻՒ ՔՆԱՐԻԿԻՆ

Կը մեկնիս աղջնա՛կ, ինչպէս կը մեկնին
Գարունէն յոգնած թոյլերն հոգերով՝
Տարտա՛մ մեխակին:

Կը մեկնիս, ինչպէս երամ առ երամ
Թեւող չուն ազատ զեփիւռին խընդով՝
Աշնա՛ն դառնահամ:

Հո՛վն է անհանդարտ, մինչ լուռ ակն յոգնած
Կը խոկայ հիւանդ սրտի մը հանգոյն,
Աստղերո՛ւն յեցած:

Ու թուփերուն մէջ, զուարթուն եւ լուռ
Սոխակն իրիկուան կ'երգէ դողդոջուն՝
Համե՛րգն իւր տըխուր:

Ու տաղարքներուն հիւսուածքին խորքէն
Կ'անցնին մեղմօրէն շողերը փրթած՝
Նիրհո՛ղ երկինքէն:

Ափերէն հեռու, ալեակն առուակին,
Կը գրկէ ուժգին խինդով մ'երկիւղած
Սի՛րտը նարկիզին:

Գիտե՞ս որ աստղերն անո՛ւն գիշերին,
Կ'իջնեն ջուրերուն սարսուռին վըրայ՝
Ծըփա՛լ հեշտագին ...

Ու զգուշ մեղմիւ ճաւակներն անտէր,
Որոնք զերդ ջախջախ սրտեր յակինթեայ՝
Շողո՛վ են լեցուեր ...

Ու զգուշ աղջնա՛կ, ըւաղուն դողով
Ափէ ափ թեւող մրմունջը մոլար
Ցայգերո՛ւն գինով:

Եւ փորձել մոռնալ թէ լի՛ւն է լռին
Զօնուած երկինքէն մարգերո՛ւն դալար,
Հովտերո՛ւն անգին ... :

Թէ լի՛ւն է աղջնա՛կ, որ կուտայ սրտին
Հրթի՛ռն ոստոստուն, զեղումովն անվերջ՝
Կեանքի՛ գարունին:

Եւ լին ու գարուն, եւ ճաւակ ու սէր
Կը շրջին այսպէս մեր կեանքին ընդմէջ,
Վշտո՛վ տարուբեր:

Ու դուն կը մեկնիս, ինչպէս կը մեկնին
Գարունէն յոգնած թոյլերն հոգերով՝
Տարտա՛մ մեխակին ... :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԲԱՑ ՈՒ ԳՈՑ ՎԱՐԱԳՈՅՐՆԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Զարմանալի քիչ կը խօսուի մեր մանկական գրականութեան մասին: Ու գրեթէ երբեք՝ մեր մանկական թատրոնի մասին: Այս լռութիւնը հետեւանքը չէ, անշուշտ, այդ թատրոնին տրուած թերագնահատման մը: Իրողութիւնը այն է, սակայն, որ առհասարակ մանկական գրականութենէ զուրկ, մենք զուրկ ենք, բոլորովին, մանկական թատրոնէ:

Մինչդեռ « ազգութեան տագնապի » մեր այս օրերուն, հարկ է բացառիկ ուշադրութիւն դարձնենք այս երկու թատերական – գրական ճիւղերուն վրայ: ՅԱՌԱՋէն տեղեկացայ, որ Ա. Վրարանդի մանուկներու յատուկ թատերախաղ մը գրի առեր է: Բովանդակութեան ծանօթ չեմ: Մէկ – երկու հեղ ներկայացուեցաւ ու բան չգրուեցաւ: Չհետաքրքրուեցա՞ն մեր գրողները, թէ արժանի չգտան: Ամէն պարագայի, հարկ է յաճախ խօսիլ այս ու նման ձեռնարկներու մասին, ու քաջալերել: Ուծացման դէմ գրքին ու դպրոցին չափ կարեւոր պատնէշ է մանկական թատրոնը:

Երբ կը խօսիմ մանկական թատրոնի մասին, նկատի՛ ունիմ ոչ թէ թատերախաղեր, զորս մանուկներ կը ներկայացնեն կա՛մ կրնան ներկայացնել — « անձեր »ու կամ նիւթի յարմարութեան շնորհիւ,— այլ թատերախաղեր, որոնք պիտի ներկայացուին տղոց համար: Հոս, պէտք է անջատել մանկական շարժանկարն ու պուպրիկներու թատրոնը: Մեր մտահոգութիւնը, ուրեմն, կը կեդրոնանայ շարժուն ու կենդանի անձերով բեմի մը վրայ, ուր հայ բարբառը պէտք է ըլլայ եւ հայ կեանքը:

Հոն ուր ափ մը հայութիւն ունինք, անպայման ներկայացումներ ունինք: Թատերախումբեր: Նոյնիսկ՝ թատերացանկ: Դասական կամ ժամանակակից դժուարատար թատերգութիւններ: Բայց, մեր ամէնէն բազմաշակերտ դպրոցն իսկ չունի ներկայացում մը, որ հայ հեղինակի մը պատկանի, յատուկ ըլլայ տղոց, ու հայ կեանքը շօշափէ: Կամ, առհասարակ, վերցուած ըլլալով տղոց կամ հայ տղոց կեանքէն, դաստիարակչական – կրթական նպատակի մը ծառայէ: Իմ ուշադրութենս վրիպած է նաեւ այն պարագան, որ մանկական գրականութեամբ զբաղող հայ հեղինակներ չեն փորձած այս սեռը: Ու թատերգութիւններ գրող հայ գրագէտներ, չարած ըլլալով հանդերձ, իրարու ետեւէ, գեղեցիկ գործեր, մէկ հատիկ մանկական թատերգութիւն չեն գրած հրապարակ: Օրինակ, Լ. Շանթը: Մանկավարժ, դասագրքերու հեղինակ, թատերագիր, բայց ոչ մանկական թատերգակ: Մինչդեռ, ինք ու իր նմանները մեծ բարիք մը կատարած կ'ըլլային եկող ու գալիք սերունդներուն, եթէ 5—10 հատ մանկական թատերգութիւն գրած ըլլային մեր մանկական աղքատ գրադարանէն ներս:

Ես այս պահանջը զգացի, երբ, մինչեւ երկու տարի առաջ, իբրեւ Ֆիլիպէի ազգ. վարժարաններու տնօրէն, հանդէսներու սովորական ու միօրինակ յայտագիրը ուզեցի միանգամընդմիշտ նետել, եւ, հրաժարելով արտասանութիւններու եւ երգերու տաղտկալի շարքէն, տղաքը իրենց կեանքով ու մտածումներով հանել բեմ: Մանաւանդ որ, 800 երկսեռ աշակերտութիւն ունեցող մեր վարժարաններուն համար, ընդունուած ձեւով կազմուելիք յայտագիր մը կրնաք երեւակայել թէ որքան ծանրաբեռնուած պէտք էր ըլլար իր « նմոյշներով »: Գլուխս աջ ու ձախ զարկի, բայց բան չգտայ: Այսինքն՝ յարմար ոչինչ գըտայ: Կը մնար մէկ միջոց — թարգմանել: Բարեբախտաբար, պուլկար գրատունը, բաւական հարուստ մանկական գրականութեամբ, ու ճոխ՝ օտար մանկական թատերգութեանց թարգմանութիւններով, մեր պահանջը բաւարարեց: Երեւակայեցէք, սակայն, որ ինչքան մեծ դժուարութեան կը բախէինք, երբ հարկ կ'ըլլար օփերէթներ ներկայացնել: Տեսակ մը ծըրագրուած ու խնամուած աշխատանք — յանդուգն թարգմանութիւն, երաժշտութեան յարմարեցում եւայլն:

Աւելցնեմ, այս առթիւ, որ Ֆիլիպէի Մխիթարեան վարժարանին մէջ եւս նոյն բանը փորձեցինք: Բայց, եւ հոն գտայ ուրիշ անպատեհութիւն մը: Միաբանութիւնը բաւական հարուստ կը թուի եւ այդ օրինակ թարգմանութիւններով, ճիշդ է: Եւ սակայն, իրենց ընտրած նիւթերը առ հասարակ իրենց — միայն — վարժարաններու յարմար են, նախընտրուած են իրենց գնահատումով, եւ, ինչ որ կարեւոր է, լեզուական հարազատութիւն ու մաքրութիւն բայց խօսուածին հետ անյարմարութիւն ունին: Վարդապետները ինծի յայտնեցին, նաեւ, որ ծրագրած ու սկսած են նոր թարգմանութիւններու — ընդհանրապէս գերմաներէնէ — եւ հետզհետէ լոյս պիտի ընծային: Նոյնիսկ, վերջին երկու տարուան ընթացքին, վարժարանի աշակերտները մէկ քանի ներկայացումներ տուին:

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, այս խնդրին կ'արժէր մօտենալ ընդհանրական անկիւնով: Ու ոչ միայն զուտ գրական մտահոգութեամբ, այլեւ՝ իբրեւ զինուոր ազդակ մը՝ հայ տղոց ու հայ լեզուի սերտ մտերմութեան, նոյնացման:

Մանկական թատրոնը, անշուշտ, ունի իր որոշ տուեալները եւ պահանջները: Ես անպատճառ պատանի դերասաններ չեմ երեւակայեր, բեմին վրայ, որոնք, ռէտէնկոթ հագած ըլլան ու մօրուք դրած՝ « հայրիկ » կամ « բժիշկ » եղած ըլլալու համար: Ոչ ալ՝ անպայման փոքրերու կեանքէն առնուած բաներ: Կարելի է կեանքը առնել այնպէս ինչպէս որ է: Իր իսկութեան մէջ: Մեծով ու պզտիկով: Ու ներկայացնել՝ իսկական մեծերով ու իսկական փոքրերով: Հարազատ ու իրական: Նիւթը, ի հարկէ, պէտք է տրուած ըլլայ հասկնալի ու պատշաճ ձեւով: Ամէն տարիքով մարդ չի մտատառապեր: Ու պէտք չկայ « տարիքին համաձայն խօսք դնելու բերնին մէջ »: Մանաւանդ որ շարժում ու գործողութիւն է տեսնելիքը ու բառերը միջոց են միայն: Յետոյ՝ ձըգտումը: Չգիտեմ թէ ի՛նչքան անհրաժեշտ է առաւ առաջնորդուիլ: Այսինքն՝ հանդիսատես տղոցը ըսել — « Կը տեսնե՞ս, տեսնէ կ'ըլլայ վախճանը »: Կամ՝ « աս բարին է, աս ալ չարը »: Չկայ կեանքի բաժին մը, որ այդ բոլորը չբովանդակէ իր մէջ: Պաշտօնակից մը ինծի յանձնարարեր էր պուլկար գրագէտի մը մէկ մանկական խաղը: Ու զայն գտեր էր « շատ դաստիարակիչ »: Կարդացի: Ու մէկ կողմ նետեցի: Ազդարարող ու նախագծուած ձգտում մը: Բարոյականացումի ճիգ մը: Բառեր: Աղուոր բառեր: Յորդոր ու խրատ: Բայց խօսք, ոչ թէ գործողութիւն: Թատրոնի բացարձակ պայմանը՝ պայման է նաեւ մանկական թատրոնի համար: Խօսքը կենդանի ու շարժուն ձեւով տալն է կեանքը:

Նիւթը անշուշտ ժամանակակից ըլլալու չէ անպայման: Գեղեցիկ հէքեաթներ շատ ունինք մենք եւս: Պատմական դրուագներ: Ինչո՞ւ Վարդան զօրավարի մասին տասը փիէս գրուի, ու մէկ հատիկ բան չգրուի, օրինակ, անոր աղջկան — Շուշան Վարդենիի մասին: Կամ՝ ուրիշ տպաւորիչ, խօսուն դէպքեր կամ աւանդութիւններ: Տղան, մեծ հաճոյքով պիտի անցընէր թագաւորի կամ թագուհիի թագ մը գլխուն: Ու իրենք, որ « հիւր » կը խաղան՝ փողոցի մը կամ սենեակի մը անկիւնը, որքան հրճուանքով պիտի ելլէին բեմ՝ իրական հիւրերու, այցելուի, տանտէրի կամ վաճառականի դերերով:

Ինչպէս ըսի, այս ծրագրէն դուրս կը մնան պուպրիկային թատրոնը … մանկական շարժանկարը: Մեր հ… բաւորութիւններէն վեր ձեռնարկ… են ու կը կարօտին լայն միջոցներ… Բայց, մանկական թատերգութիւն… գրել տալը որոշ նպատակ մը պէտք… դարձնել: Գրական զանազան ձեռ… նարկներ կ'ըլլան, հրատարակութիւ… ներ կ'ընենք, միութիւններ կը հիմ… նենք, բայց բնաւ չենք խորհիր… մասին: Երկու տարի առաջ, ընկ… Միհրաքեանին առաջարկեցի Յառ… կողմէ մանկական հրատարակ… թեանց ձեռնարկել: Համակարծիք… « բայց, պատասխանեց ինծի, Ա… հրատարակութեան կրնանք վ… գոհանանք անով »: Ուրիշ անգամ… տի գրեմ Արփիի ու այլ ձեռնարկ… րու մասին: Թատերգութեան մա… սակայն, պէտք է անշուշտ ձեռնարկ… կատարել: Պէտք չէ առարկել թէ… չկայ: Պահանջն ու պարագաները… զում կուտան, կը ստեղծեն:

Կ. ՄԵՀԵ…

ՄԱՑԻՍ ՄԷԿԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՏՕ…

Գերմանիոյ մէջ, վաղը, Մայիս Մէ… կի տօնը, որ պիտի կոչուի այսուհե… տեւ Աշխատանքի Ազգային Տօն, … պիտի ունենայ այնպիսի շքեղութե… եւ հանդիսութիւններով, որոնց նմ… ներ երբեք տեսնուած ըլլայ այսօր… վրայ: Տօնին պիտի մասնակցին… միլիոն հոգի:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

(ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Օհան Կարօյի ժանրամասն կենսագրութիւնը ներկայացնելու պարտականութիւնը ձգելով Պարսկաստան գտնուող իր մօտիկ ընկերներուն, առ այժմ կը բաւականանանք հակիրճ ներկայացնելով իր կեանքին կարեւոր դրուագները։

Օհան Կարօ, ծննդեան անունով Յովհաննէս Կարապետեան ծնած է Վասպուրականի պատմական Բշտանիքի Նոր-Գիւղին մէջ, 1894ին չքաւոր ընտանիքէ։

Իր նախնական կրթութիւնը գիւղին դպրոցին մէջ ստանալէ վերջ, իբրեւ ուշիմ եւ ընդունակ աշակերտ, կը յանձնարարուի եւ կ'ընդունուի Աղթամարի միջնակարգ դպրոցը, որու զաւընթացքը կ'աւարտէ համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին։

Իր հանրային գործունէութիւնը կը սկսի ուսուցչութեամբ իր ծննդավայր գիւղին մէջ։

1915ի գարնան Վասպուրականի ժողովուրդը երեք տարբեր շրջաններու մէջ՝ Վան, Շատախ եւ Փեսանդաշտ, հերոսաբար կը դիմադրէ Թուրք եւ Քիւրտ միացեալ ուժերուն։

Փեսանդաշտի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն առեն, Օհան Կարօ կը գտնուէր առաջին շարքերու մէջ, իր միւս ընկերոջ՝ Լեւոն Նաղոյեանի հերոսական ղեկավարութեան տակ։

Վասպուրականի ինքնապաշտպանութիւնը պսակուեցաւ յաջողութեամբ, սակայն հայ ժողովուրդը ստիպուած եղաւ նոյն ամառն իսկ գաղթել Կովկաս։

Այդ գաղթականներուն հետ, Օհան Կարօ եւս կ'անցնի Կովկաս եւ կը հաստատուի Երեւան, իր միակ եղբօր հետ։

Երեւան գտնուած առեն՝ 1915էն մինչեւ 1921, Օհան Կարօ կը պարապէր ուսուցչութեամբ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի դպրոցներուն մէջ։ Նախ որպէս պարզ ուսուցիչ, յետոյ՝ աւագ-ուսուցիչ։ Այդ ժամերուն կը հետեւէր Հայաստանի անդրանիկ համալսարանի դասընթացքներուն։

Փետրուարեան ապստամբութեան առեն նորէն զէնքը ձեռքին, Օհան Կարօ կը գտնուէր դիրքերու մէջ։

1921 ապրիլ 2էն Երեւանը բոլշեւիկներու ձեռքը իյնալէ վերջ, Օհան Կարօ հաղարաւոր տարագիրներու հետ կ'անցնի Պարսկաստան, Թաւրիզ։

Հոն կը հետեւէր տարագիրներու կազմակերպած ժողովրդական համալսարանի դասընթացքներուն։

1923ին մեծ դժուարութիւններու յաղթահարելով, Միջագետքի վրայով կ'անցնի Եւրոպա եւ կը հաստատուի Փարիզ։

Փարիզի իր տասը տարուան կեանքի ժամուն գրողներ կը գտնուին անշուշտ։ Կ'աշխատէր դեղի մթերանոցի մը մէջ, որու փոշին, անարեւ սենեակը եւ ժահահոտ Փարիզի ճաշարանները փխանցած ընդմիշտ քայքայեցին անոր դիւրաբեկ առողջութիւնը։

Երբ այս տարի, ապրիլ 1ին Պրուսէի հիւանդանոցը մտաւ, արդէն կմախք դարձած էր։ Վիճակը յուսահատական էր, սակայն ոչ մէկ բան ենթադրել կուտար այդչափ անակնկալ մահ մը։

Իր թէ՛ հանրային եւ թէ անձնական կեանքին մէջ ծայր աստիճան պարկեշտ, համեստ բնաւորութեամբ կրցած էր բոլորին համակրանքը շահիլ։

Կը ձգէ գրական արժէքաւոր աշխատութիւններ, որոնք կը պահուին խնամքով։

ղիս չապիկն է, իմ կարած կարմիր կոճակս է, արեւի՛դ, պոյի՛դ մեռնիմ, Օ՛․․․Օվ․․․խի՛․․․ եախրու․․․։Աչքին անկարող եղաւ հնչելու, կոկորդը մըռնաց, եւ աչքերը փակելով՝ նուաղած գետին ինկաւ։ Շալկելով տուն տարինք, պաղ ջուրով լուալէ յետոյ քանի մը ժամ վերջ աչքերը բացաւ։ Օրերով թափած արցունքին ու պաղատանքին համար, դարձեալ կարմիր կոճակով չապիկը իրեն յանձնեցինք, առաւ ու կուրծքին դրաւ։ Դարձեալ երկար-երկար լալով ու արցունքները թափելով, սպար ըրաւ ու խնդրեց, որ երբ ինքը մեռնի, կարմիր կոճակով չապիկը այդպէս կուրծքին՝ թաղենք զինքը․․․

ՆԵՐՍԷՍ Գ․ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱՊՐԻԼԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Այս իրիկուն, երազկոտ ու տխուր, կը յառաջանամ աննպատակ, հառաչանք մը, կսկիծ մը սեղմած կուրծքիս վրայ։ Մունկերս կը կթոտին, սրտիս զարկերը աւելի ուժգին են, ու հս խորհուրդներուս ցաւովն անվարան կը յառաջանամ՝ մենութեանս մէջ ինքնիրմովս խօսելու։ Կ'երթա՜մ, կ'երթա՜մ խորասուզուելու ցաւատանջ տարիներու կսկծոտ յիշատակներուս մէջ։

Մայր,— դուն որ տառապանքի եւ գանուութեան կողակից եղար, դուն որ ոճրագործ ձեռքերու, մարդակեր գազաններու նախաը դարձար, ըսէ ինձ, այս իրիկուն, ի՞նչ ունիմ տալիք քեզի, ըսէ, ո՞ր օրուան համար « Հայմաթլօս » կեանքս քարշ տամ օտար ու բոլորովին խորթ պողոտաներու վրայ, ըսէ, ո՞ր օրուան համար։

Դուն որ, օրօրոցէս զիրկդ, զիրկէդ մինչեւ մանկութիւնս, մանկութենէս մինչեւ աճաւոր օրը, երբ այլեւս բաժանման ժամն էր հասեր, մինչեւ այդ սարսափի օրը, մայրական գորովով ու խնամքով մեծցուցիր զիս, արտասուքս աղօթքներդ մրմնջելով երկար երկար կեանք մաղթեցիր Աստուծմէն, տես, աճա ես ղղուանքի ունիմ այդ երկար կեանքէն։

Մայր, դուն, որ առաջին թոթովանքներուս հետ քու քաղցր մայրական շունչովդ սորվեցուցիր սիրել հայրենիքը եւ երգել անոր ազատութիւնը, ըսէ այս իրիկուն, ո՞ր օրուան համար սպասեմ որ այս որբացած կեանքս արժանի ըլլայ քեզի, գոհաբերութեանդ արժանի վարձատրութիւնը։

Մայր, հայրենի սրբաչխարհ, դուն որ երբեք չընկրկեցար ազատութեան համար թափուած արեան ի տես, եւ երդեցիր չարունակ անխախտութեան մեր երգը, ըսէ, ի՞նչո՞ւ լուռ ես այս խորհրդաւոր ժամուն։

Մայր, բնութիւն Հայոց աշխարհի, տես, Մեռելոցի այս երկնակամարին, մէս մինակ, քեզի եմ եկեր, եօթը լեռներ կարելով, քեզի եմ եկեր քու անթաղ մեռելներուդ յիշատակի նախատօնակին սրբազան երգն երգելու, այն երգը որ դարեր ամբողջ երգելով ազատութեան երազդ կերտեցիր մեր հոգիներուն մէջ, ըսէ ի՞նչ է բաժինս քեզի ընծայաբերելու։

Մայր, ողբաւոր Հայոց աշխարհի, դուն՝ որ երբեք չուզեցիր նմանիլ աշխարհի այս կամ այն մայրութեան եւ վիրաւոր թեւերովդ մինչեւ վերջը պատկառելի մնացիր մեր հոգիներուն մէջ, ըսէ, ի՞նչպէս կը հանդուրժես քու մեռելներուդ երեսին նետուած նախատինքին, ինչո՞ւ կը ներես քու հարազատներուդ, որոնք թոյն կը ներարկեն քու ծոցիդ մէջ, եւ քու սրբութիւնդ ծաղրի, հեգնանքի առարկայ կը դարձնեն, ըսէ ինչո՞ւ կը ներես։

Մայր բռնաւոր, հիմա որ ցաւերուդ անմահութիւնովը կը թափառիս մեզ երկրէ երկիր, ու քու տառապանքի չունչովդ յոյս եւ արդարութիւն կը ներշնչես, ներէ որ այսօր անգամ մը եւս քու հաւատքովդ հաղորդուիմ եւ քու գալիք արշալոյսին ցոլքերովը գամ իմ սրտաբուխ ուխտս նորոգելու։

Մայր նորաստեղծ, ուխտդ միասնական եւ անմահ, ներէ որ կրկին քու խորհրդաւորութիւնդ խռովեմ եւ բացարձակ հաւատքովդ մկրտուիմ, անգամ մը եւս բանալով փառքիդ յաւերժական պատմութեան ծալքերը։

Եւ այն առեն, մայր — աշխարհ իմ ծնրադիր դարերու տանջանքիդ եւ վեհութեանդ առջեւ, պիտի թօթափեմ բոլոր տկարութիւններս, պիտի մոռնամ աղերսներս, լեցուելով զօրութեամբ։

Տես, այսօր, կը վերանորոգեմ քու խորհրդաւոր գաղտնիքիդ մեծութիւնովը, եւ փոխան արցունքի, փոխան աղերսանքի եւ փոխան երկչոտութեան՝ քու վեհ հաւատքովդ կը լեցուիմ, կ'ուռիմ եւ ազատութեանդ խորանին առջեւ խոխոտ, անվեհեր կը կանգնիմ քալելու համար անվրդով ազատութեան ճամբէն։

Եւ հաւատա, հաւատա, Մայր հայրենիք Հայոց աշխարհի, պիտի տեսնեմ քեզ ազատուած, եւ փոխան խունկի ու մոմի՝ քու ազատութեանդ երգը հնչեցնելով, տարագիր ժողովուրդդ պիտի վերադառնայ երկինքդ ու լեռներդ թնդացնելու։

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ հրատարակուած գործազուրկներու չաբաթական վիճակագրութեան համաձայն, 22 ապրիլին արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 312.193, որուն 241.020ը այր, 71.173ը կին։ Նախորդ շաբթուն գործազուրկներուն թիւն էր 312.214, ուրեմն պակսած են 21 գործազուրկներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգահանդէսներ

—·—

ԼԻՈՆ, 26 ապրիլ.— 1915ի Ապրիլի եղեռական տանջմէկը եղաւ բովանդակ հայութեան համար անմոռաց ու սրտայոյզ օրերէն մին, որ կը տօնուի ամէն տարի։

Այս տարի Լիոնի մէջ տեղի ունեցաւ 22 ապրիլ, շաբաթ իրիկուն Գ․ Թաղապետարանի սրահին մէջ, ուր սեւ ժապաւէնով հայկական եւ ֆրանսական զոյգ դրօշակները կը հովանաւորէին կարծես միլիոն մը հայ նահատակաց սրբանուէր շիրիմը, որ զարդարուած էր զանազան Միութեանց եւ կազմակերպութեանց կողմէ ղրկուած ծաղկեպսակներով։

Զ․ Ռ․ Միութիւնը, Ապրիլեան սեւ բոլորը, պարտք զգացած էր անշուշտ նախաձեռնարկ ըլլալու այս սգատօնին կազմակերպութեան, որպէսզի այսպէսով տարին գոնէ մէկ օր կարենայ մէկ միլիոն նահատակաց խնկելի յիշատակին առջեւ հաւաքաբար յարգանքի բերել հայ ժողովուրդը։

Եւ սակայն, հակառակ իրենց այս հրաւէրին, ցաւալի է ըսել որ, օրուան նախագահ Գ․ Աղեքս․ Կիւլպէնկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց սակաւաթիւ բազմութեան մը ներկայութեան։ Նախագահը այս նուիրական տօնին առթիւ, ժողովուրդին անտարբեր վերաբերմունքին համար իր ցաւումն յայտնելէ վերջ, յիշեց որ, Ապրիլ 11/24ի Սգատօնին կուգանք ոչ թէ միայն սգալու եւ ողբալու համար մէկ միլիոն նահատակներու կորուստը, այլեւ հաղորդուելու, վերջին չունչովն անոնց, որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ չարչարանքներու տակ։ « Ցեղթական տօն » կարելի է կոչել նաեւ այս սգատօնը, որովհետեւ այդ վայրագ թշնամին հարուածը ոչ թէ կրցաւ զգայազերծ դարձնել մեզ, այլ ընդհակառակն դարմնեց կարծես մեր միտքերն ու սրտերը, որ աւելի ամուր կառչած մնանք մեր գաղափարին, աւելի խոր հաւատք ներշնչենք ազատանկախ հայրենիքին համար։

Հանդէսը ունէր իր գեղարուեստական բաժինը, որուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Գ․ Գ․ Ա․ Գ․ Մելքոնեան, որ քանի մը անգամ բեմ հրաւիրուեցաւ նուագելու համար, եւ Հ․ Քիւֆթարեան (ջութակ), իսկ մասնակցող միութիւն — կազմակերպութիւններէն՝ Հ․ Յ․ Դ․, « Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւն »ը, « Հայ Մայրերու Միութիւն »ը, Մեծ Նոր գիւղի Հայր․ Միութիւնը ըրին իրենց գեղաւոր եւ բերանացի ուղերձ — արտասանութիւնները։

Այս բաժնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ, Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած Գ․ Վահան Թուլումճեան, որ իր բանախօսութիւնը ըրաւ դասախօսական ձեւի տակ, մէջ բերումներ ընելով մեր հնադարեան պատմութենէն մինչեւ մեր օրերը, մի առ մի թուեց մեր աղէտի ու ջարդի թուականները եւ անոնց պատճառները։

Զկար այս տարի այն խուռներամ բազմութիւնը, որ կուգար գունդ առ գունդ այս համազգային սգատօնին, իր յարգանքի բաժինը մատուցանելու մէկ միլիոն նահատակաց յիշատակին։ Զէ՞ր մնացեր արդեօք անոնց հոգւոյն մէջ նուիրական շիրիմի մը հանդէպ սրբազան պարտականութեան գիտակցութիւնը, թէեւ այս ենթադրութիւնը նուաստացուցիչ է, սակայն երեւոյթը այդ տպաւորութիւնը կը թողուր հանդէսը կազմակերպողներուն ու ներկաներուն վրայ։

Ինչո՞ւ կը սպասուէր, որ ժողովուրդը զանգուածային մասնակցութիւն բերէ այս համազգային սգատօնին։ Որովհետեւ, Ապրիլ Տասնըմէկի համատարած հայկական ջարդը ունէր ընդհանուր հանգամանք, որովհետեւ թրքական այս մահացու հարուածը ուղղուած էր ամբողջ հայութեան։ Ջարդ ու թալան, հոլածանք ու տառապանք սփռուած մեծին ու փոքրին, հարուստին ու աղքատին համար։ Եւ այս բարբարոսութիւնը իրագործուեցաւ անխնայ։ Ահա թէ ինչո՞ւ տառնց կանխակալ կարծիքներու, պէտք էր գալ տարուան այդ մէկ օրը գոնէ յարգանք մատուցանելու մեր սիրելի նահատակներու յիշատակին։ Զէ՞ որ դուն ալ անոնց բախտակից էիր եւ հազիւ կրցար հրաշքով մը միայն ազատիլ այդ բազանդէն, հայրենակից որ բնակիս օտար Լիոնի մէջ։

Թէեւ 18 տարիներ անցած են այդ եղեռական թուականէն, սակայն 18 տարիներ բաւ չեն մոռացութեան տալու այս սգատօնը, այլ տարուէ տարի պէտք է աւելի խորանայ, աւելի ծաւալի այդ անջէջ կրակը մեր մէջ, որպէսզի նորահաս սերունդն ալ ներշնչուի այդ անմոռաց յիշատակէն։ Այլապէս, մէկ միլիոն նահատակներու ուրուականը իրենց յայանի ու անյայտ գերեզմաններէն ձայնակցելով մեր մեծ երգիչին՝ պիտի գոչեն, « Թէ մոռանան այսքան չարիք մեր որդիք, Թող ողջ աշխարհ կարդայ Հայուն ամօթ խաղտիքն »․․․

Վա՛յ այդ օրին․․․։

ՀՐ․ ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

×

ՎԻԷՆ, 27 ապրիլ (Ցառաջ) — Ինչպէս չատ տեղեր, հոս ալ Զ․ Ռ․ Մ․ի մասնաճիւղն էր նախաձեռնած Ապրիլ Տասնըմէկի համազգային սգահանդէսը, եւ ամփոփ առաջ, հրաւէր ուղղած մեր գաղութին բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ Միութիւններուն։ Ոմանք, սիրով պատասխանած էին, որ կը մասնակցին, ոմանք, պատասխանած էին թէ, ի՞նչ պայմաններով պիտի տօնուի, այսինքն կ'ուզէին հասկնալ թէ եռագոյն եւ « Մեր Հայրենիք » կա՞յ, եթէ այս երկուքը կան, ուրեմն իրենք չեն մասնակցիր, ոմանք չէին իսկ պատասխանած եղած հրաւէրին։ Բայց, Զ․ Ռ․ Մ․ը կազմակերպեց սգահանդէսը մասնակցողներուն հետ եւ գաղութին ուղղեց հետեւեալ կարճ կոչը․

— Սիրելի հայրենակիցներ, մեր ծընողքներում հետ խօսելու, անոնց յիշատակներով մխիթարուելու իբրեւ օր ունենք միայն Ապրիլեան սգատօնը։ Հաւաքուած ենք մեր սրբազան դրօշին տակ, մէ՛կ սիրտ, մէ՛կ հոգի, եւ մէկ մարդու ձայն, երդումի մեր անթաղ մեռելներուն յիշատակին առջեւ։ Դէ՛ք տարին անգամ մը, մեր պաշտամունքի խունկը ծխելու ․․․ բայց ո՛չ թէ լալու, այլ մեր վաղուան գործերը լաւ անդրուելու համար։ Զ․ Ռ․ Մ․ը այն գանգուածն է, որ եկած է անապատէն, ճաշակած է աքսորի ու ջարդի բոլոր դառնութիւնները։ Սերունդ մը, կենդանի վկայ աշխարհի ամենաբարբարոս արարքներուն, սերո՛ւնդ մը, որ մկրտուած է մէկ միլիոն նահատակներուն թողած վրէժի աւազանին մէջ։

Ցարգա՜նք Ապրիլեան նահատակներուն։

Եւ այս գեղեցիկ կոչը անարձագանգ չէր մնացած։ Գաղութիս ընտրանին, ամսոյս 23ին կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, խուռներամ փութացած էր, Վիէնի Սալ տը Ֆէթ սրահը, Զ․ Ռ․ Մ․ին հետ յարգելու համար մէկ միլիոնի նահատակներու յիշատակը։

Ամէն տարուան նման, փոքրիկ սգաբեմ մը շինուած էր բեմին վրայ․ մէջտեղը դրուած էր 40 մատուրականներու նկարը, եւ բոլորը զարդարուած կանանչ տերեւներով եւ ծաղիկներով։

Կը նախագահէր՝ Գ․ Խ․ Սողիկեան, Լիոնի Զ․ Ռ․ Մ․ի անդամներէն։ Հանդէսը բացուեցաւ Շոփէնի մահերգով, զորս ջութակի վրայ նուագեց, Զ․ Ռ․ Մ․ի անդամներէն Գ․ Բանճարճեան։ Ցոտնկայս ունկնդրուեցաւ մահերգը։ Ցետոյ նախագահը․ — « Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, ինծի համար ծանր է դժուար է նախագահելը, կազմակերպելը մեր գործն է, նախագահելը տարէցներուն։ Բայց Զ․ Ռ․ Միութեան մէջ հասանք մը կայ, որ կը թելադրէ գործի ստանձնել, դեկն ստանձնել եւ քալել, «օրը երիտասարդներուննն է» կ'ըսեն անոնք։ Հնազանդելով այդ թելադրանքին, եւ, առանց երկար ճառաճառելու, կը յիշեցնեմ մեր պարտականութիւնը։

Հայրենակիցներ, Զ. Ռ. Մ.ի թանկագին երգամն է, եւ նուիրական պարտականութիւնը, չմոռնալ մէկ միլիոն նահատակներուն կտակը, անոնց որոնք հայրենիքին համար մարտիրոսացան։ Ամէն տարի կ'ուզենք ՕՐ մը կազմակերպել ու հաւաքել մեր հայրենակիցները միասին, մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը մեր սրտերուն մէջ վառ պահելու համար»։

Օրուան բանախօսն էր մեր վաստակաւոր ուսուցիչներէն Գ․ Վահան Թուլումճեան, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Մարսէյլէն, Լիոնի եւ Վիէնի քոյր մասնաճիւղերուն կողմէ։ Գ․ Վ․ Թուլումճեան խօսեցաւ աւելի քան կէս ժամ, եւ պատմեց զանազան յուզիչ դրուագներ, զոհերններու կողմէ գործադրուած, անմեղ ու անզէն ժողովուրդին վըրայ, ինքը եւս ականատես արհաւիրքին։ «Բայց, սգակիր հայրենակիցներ, ինչ որ մտադրած ու ծրագրած էր մեր ղահիճը, չհասաւ իր նպատակին, ու զարմացաւ, երբ տեսաւ, որ ջարդուած ու մարթիրոսուած ցեղը, մոխիրներու տակէն յարութիւն առնելով, անկախ պետութեան մը հիմը դրաւ, եւ հայկական դրօշը բարձրացուց Արարատի գագաթին։ Այսօր հոգ չէ թէ տարբեր վարչաձեւի տակ, բայց մեր վաղուան մեծ նպատակին կորիզն է այն, ու մենք բոլորս մեր աչքերը ուղղած ենք հոն։ Մեզմէ մէկ միլիոն ժողովուրդ նահատակուեցաւ, բայց այսօր մենք ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, որ ձեռք բերուեցաւ մեր նահատակներու արիւնով։ Ցեղեց 4րդ դարու մեր Աւարայրը, թէ որչափ որ պարտուեցանք պարսիկ բռնակալութեան առջեւ, բայց բարոյապէս յաղթեցինք, նոյնը 20րդ դարուն։ Ամէնէն վերջ, կոչ ուղղեց գաղութին, որ համերաշխ ըլլան իրարու հետ, հոգ չէ թէ տարբեր տարբեր գաղափարներու պատկանած ըլլան։ «Ինչպէս նուագ մը, որ իր իւրաքանչիւր լարերէն տեսակ տեսակ ձայներ կը հանէ, բայց երաժիշտին ձեռքին մէջ, բոլոր լարերու ձայները իրարու միացնելով գեղեցիկ ներդաշնակութիւն մը կազմեն, նոյնը պէտք է ըլլանք մենք»։

Գ. բանախօսը՝ խօսքը վերջացնելէ վերջ, յոտնկայս մէկ վայրկեան լուռ կանգնիլ, յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը։ Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագ։ Գ. Բանճարճեան, նոյնպէս ջութակի վրայ նուագեց՝ «Սգերգ Հայաստանին», Գ. Մ. Զապայեան արտասանեց «Մեռելոցի գիշերը», Գ. Խաչի կողմէ ուղերձ մը կարդաց Օր. Ա. Պաղտասարեան։ Ընկ. Ցակոբ Մաթոսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Սուգը», զարոցի փոքրիկները խմբերգեցին «Հիմ՞ էլ լռենք»ը իրենց ուսուցչուհի Օր. Ռ. Գարակէօզեանի ղեկավարութեամբ, նոյնպէս փոքրիկներու «Մեր հայրենիք» խմբերգով փակուեցաւ սգահանդէսը, եւ հանդիսականները մեկնեցան սրտահէն, նահատակներուն յիշատակը իրենց սրտին մէջ։

ՓԱՂ-ԱՂԲԻՒՐ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀԱՅ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

—·—

Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է Հայ Ընկերային Ծառայութեան Մարմին մը, որ նպատակ ունի մեղմել հայ գործազուրկներու եւ թշուառներու տառապանքը։

Հրապարակային ժողովի մը ընթացքին վարչութեան անդամուհիներ սրտաճմլիկ տեղեկութիւններ հաղորդած են այն ծանր կացութեան մասին, որուն ենթարկուած են ներկայիս Նիւ Եորքի մէջ հայ բազմաթիւ ընտանիքներ։ Զքաւոր հայ ծնողքներու երախաներ կան, որոնք պուտ մը կաթի կարօտը կը քաշեն օրերով եւ բազմաթիւ հայ գործազուրկ երիտասարդներ, անկարող ըլլալով սենեակի վարձք վճարել, փողոց նետուած են եւ փապուղիներու մէջ կ'անցընեն գիշերները։

Ցարդ մօտ 200 հայ չքաւոր ընտանիքներ նպաստ ստացած են նոյն մարմնէն մասնաւոր անդամատուրքով։ Հայ բարերար մը 1000 զոյգ կօշիկ խոստացած է։ Ուրիշ մը՝ քանի մը հակ գործածուած հագուստեղէն նուիրած է։

Այս մարմինը այժմ ունի 150ի մօտ անդամներ, որոնք տարեկան մէկ տոլար անդամատուրք կը վճարեն։ Հրապարակային այդ ժողովին մէջ անդամագրուած են 50 հոգի եւս, որոնց անդամավճարներէն գոյացած է շուրջ 60 տոլար։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ԿԸ՞ՔԱՆԴԵ՞Ն

—·—

Ռազկրատի գերեզմանատունը քանդող Պուլկարները դէթ կոթնած են քաղաքակրթութեան մէկ պահանջին, — երկրին բարեկարգութեան։

Թուրքերը հազար կտոր կ'ըլլան թէ իրենք նման բարբարոսութիւն չեն ըրած երբեք։ Կրնա՛յ ըլլալ, քանի որ երկրին բարեկարգութիւնը բնա՛ւ չէ խօսած իրենց սրտին։ Իսկ երբ կարգը վայրագ վրէժի՞ն կուգայ։

1915ի գարնան, Կարինի Հայերը դեռ անդիտակ վերահաս եղեռնին, առաւօտ մը սովորականին պէս իրենց տուներէն կ'ելլէին գործի գլուխ երթալու համար։ Եւ ահա ամէն փողոցի անկիւն, թուրք չէթէներ, Իթթիհատի չէֆերուն ղեկավարութեան տակ, դիրք բռնած, կը քաշքշէին Հայերը, վաճառական կամ գործաւոր անխտիր՝ դէպ ի ազգային գերեզմանատունը, ուր ամէն մէկուն ձեռքը մուրճ ու բրիչ տալով, բռնութեան տակ քանդել տուին ռուսական գեղեցիկ մատուռը, համակ սրբատաշ քարերէ կառուցուած։ Այնտեղ կը հանգչէին ռուսեւթուրք նախորդ պատերազմին մէջ ինկած ռուս զինուորները։ Եւ դեռ կ'ըսեն թէ մեռելներուն դէմ չեն կռուած, — բարբարոսնե՛րը։

ԿԱՐՆԵՑԻ

ԽՄԲ. — Այս սիւնակին մէջ պիտի հրատարակենք ընթերցողներուն կողմէ ՑԱՌԱՋի ուղղուած նամակները, իրենց պատասխանին հետ, եթէ անհրաժեշտ ըլլայ այդ։

ԸՆԿ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—·—

Սիրելիդ իմ ՑԱՌԱՋ, այս շաբթու լուր մը կը հաղորդէիր, թէ Ապրիլեան սգատօնին համար հրաւիրուած ընկ. Վարանդեան յանկարծ հիւանդանոց է փոխադրուած։

Բայց չէիր յիշած թէ ի՞նչ պատահեցաւ, կը սպասենք քանի մը տող՝ մեր տարագիր սիրտերը հանդարտեցնելու համար։

Գիտե՞ս, անուշիկ ՑԱՌԱՋ, անունդ սիրեմ, մենք ճանկ մը հողի, ազատ երդիքի կարօտ երիտասարդ հայորդիներս, մեր այս պանդխտութեան եւ անհամ կեանքին ընթացքին, մեր մեծ ընկերոջ, գրչի ու մտքի անզուգական աշխատաւորին՝ Մ. Վարանդեանին դեռ չատ պէտք ունինք։

Լուր մը տուր մեզի ընկ. Վարանդեանի մասին եւ հայրենազուրկ երիտասարդներուս կողմէ ըսէ իրեն. — Թող այդ օտար հիւանդանոցին մէջ մինակ չզգայ ինքզինք, որովհետեւ մեր երեւակայութեան մէջ մենք կպչած ենք զինք ինչպէս դաշնակցական միաբաններ։ Այսպէս ըսէ, տարագիր բայց հպարտ ՑԱՌԱՋս։

Ցարգանքներով

Մ. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԽՄԲ. — Ընկ. Վարանդեանի առողջական վիճակը մտահոգութիւն չի ներշնչեր։ Ան այժմ կը խնամուի հիւանդանոցին մէջ, քանի մը օր, մինչեւ կազդուրուիլը։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

—·—

Այս թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Յունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել։

Մասնակցութիւն՝ 15 ֆր. սէմփլըի եւ 10 ֆր. տուպլի համար։ Գրել՝ U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս։ Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն։

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ՀՐԱՋԴԱՆ եւ ԱՂԲԻԻՐ - ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

—o—o—

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սիամանթօ - Վարուժան Գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30ին: Ստացած ենք նոր գիրքեր, Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջաններու (Սէն – Ժէրոմ, Սէն – Մարկրիտ, Սէն – Լու, Սէն – Ժիւլիէն, Պուլվար Օտտօ, Սէնթ – Անթուան) կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու եւ խումբերու բոլոր ընկերները, ԱՅՍՕՐ, Կիրակի, ժամը 2ին, ծանօթ սրահին մէջ:

Կը զեկուցանէ Ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ:

Աննիկան Քոչարեան խորին վիշտով յայտնում է իր բարեկամներին իր անզուգական ընկերոջ՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ, անժամանակ մահուան մասին, որ տեղի ունեցաւ, հինգշաբթի, ապրիլ 27ին, առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցում:

×

ՏԷՍԻՆԻ Վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ բոլոր հայրենակիցները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ դպրոցական (Աղթամար) եւ գաղափարական ընկերոջս՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ կսկծալի եւ վաղաժամ մահուան առթիւ:

Տէսին — Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արդութեան խումբի բոլոր ընկերները: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

Մուտքը՝ 5 ֆրանք:

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻՓԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը այսօր Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի (Gentilly) սրահին մէջ: Բացման խօսք՝ Գ. Փ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ ողբերգ մը փոքրիկներու կողմէ:

Մ ո ւ տ ք՝ 5 ֆ ր ա ն ք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վերժին Թօրոսեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Գրիգոր Ջիլէքեան (կամ Ջիլէք): Իմացնել իր հօրաքրոջ՝ Verginie Truja, Via Principe Amedeo N. 8, 11o. Piano, x Bari (Italia):

— Կը փնտռուի Աֆիոն Գարահիսարցի Սահակ Ջիլինկիրեան եւ իր կինը՝ Հռիփսիմէ, որոնք 4-5 ամիս առաջ կը բնակէին Լիոնի Մարշէին մօտ: Իմացնել իրենց աղջկան՝ Տիկ. Մարիամ Թոփալզադեանի, 4, rue Blanqui, Փարիզ (13):

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)